LOCORUM THEOLOGICORUM LIBRI DUODECIM. IN QUIBUS, NON MODÒ VERA...

Melchor Cano

Digitized by Google

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
FONDO EBORENSE
32
3 A
27

1022
1567
253

1567

LOCORVM THEOLOGICORVM LIBRI DVODECIM.

In quibus, non modò vera refellendi vniuerſos Chriſtianæ Religionis hoſtes, confirmandiq; ſacra dogmata ratio, ac vſus exactè oſtenditur, verùm etiam omnia ferè quæ hodie in controuerſiam habentur, luculentiſsimè examinantur.

AVCTORE

Reuerendiß. D. D. MELCHIORE CANO, *Epiſcopo Canarienſi, ordinis Prædicatorum, Primariæ Cathedræ in Academia Salmanticenſi olim Præfecto.*

Cum duplici Indice, quorum vnus ſententias, alter verò auctoritates Sacræ Scripturę in opere paſſim expoſitas, complectitur.

Nunc recèns quàm diligentiſsimè recogniti ac typis excuſi.

VENETIIS,
Apud Hæredes Melchioris Seſsæ
M D LXVII.

Digitized by Google

CENSVRA FRATRIS RODERICI VADILEI BENEDICTINI S. C. MAIESTATIS

à ſacris contionibus, in libr. de Locis theologicis admodum R. Patris Fratris Melchioris Cani, Sancti Dominici monachi, Epiſcopi Canarienſis.

DE mandato Regij ſenatus opus cui titulus eſt de locis theologicis, admodum R. magiſtri fratris Melchioris Cani, ordinis ſancti Dominici Monachi, olim Canarienſis epiſcopi, inſpiciendum ac excutiendum accepi: laborem ſanè viribus ingenij mei longe diſparem ſentiens, non ſum auerſatus: tum ob tanti Senatus dignitatem, cuius obſiſtere imperio citra grauiſsimi criminis notam, haud licebat, tum ob eiuſdem operis magnam toti eccleſiæ vtilitatem futuram: adde quòd eiuſdem authoris elucubrationes, hanc præſertim, perlegendi magno tenebar deſiderio. Itaque legi, euolui, perlegi præſens opus. Sed quid potiſsimum in tanto quidem opere laudem, vix dicere queo. Nam ſi dictionis caſtitatem,

tem, elegantiam quæras, eam certe reperies quæ cum Ciceroniana conferri poſsit. Si verò rerum geſtarum hiſtoriam, rationemq; tractandæ hiſtoriæ requiras, Salluſtio hiſtorico ſatis laudato, ſi non ſuperiorem, inferiorem profecto non inuenies. Si autem Philoſophiæ ſubtilem accuratamq; rationem percupias, hic compendio omnem Platonicæ, Ariſtotelicæq; diſciplinæ rationem cumulatiſsime contemplari licebit. Si vero theologicæ ſcholaſticæ capiaris argumento, poſt diuum Thomam (quem ſemper excipiendum duxi) nullo ex multis qui de hac familia docte hac diſerte ſcripſerunt inferiorem iudicare licebit, ita vt verè illius non ſatis laudati Magiſtri Fratris Franciſci à Victoria diſcipulum eximium agnoſcere poſſis: cui omnes ſuos is author (quæ non eius prudentiæ, eruditionis, modeſtiæ, ac humilitatis laus minima exiſtimanda eſt) prouectus in re theologica refert acceptos. Porro ſi Iuris Pontificij (cui author non contemnendam dedit operam) affectes peritiã, ex huius Monachi laboribus compendiariã tractandi eiuſdem Iuris rationem petere licebit. Iam vero ſi ſacrarum profunda literarum myſteria perſentire, ac perueſtigare cures, nullo poſt illos magnos ſanctæ eccleſiæ doctores magiſtro plenius ac clarius diſces. Quid dicam de eo quo aduerſus omnes hæreticos zelo accendebatur? quos ſanè ceu venaticus procul odorabatur canis perſequebaturque, magni illius Athanaſii incorruptos ac catholicos referens mores, ac forte labores: quos omnes præ catholicæ veritatis

ritatis

Digitized by Google

ritatis amore inſtar magni patriarchæ Iacobi facile perpetiebatur. Cæterum tanti authoris vtilitatem, doctrinam, omniumq; diſciplinarum tractandarum rationem Chriſtiane lector, Illuſtriſsimo, ac Reuerendiſsimo Archiepiſcopo Hiſpalenſi Ferdinando Valdeſio, ſupremo rerum fidei cognitori (quem huius operis præclari hæredem reliquit) acceptam referto, qui ſummo curauit ſtudio, vt præſens opus in lucem omnium vtilitati profuturum æderetur. Nec minor ſtudioſe lector Illuſtriſſimo ac Reuerendiſſimo domino Gaſparo de Cuniga, Archiepiſcopo Compoſtellano ſummo. S. C. Ma. Capellano gratia debetur, qui pro ea neceſsitudine qua auctori deuinctus erat, ſummopere ſtuduit, vt quàm breui tam inſigne opus in lucem æderetur. Quapropter opus tam elegans, eruditum, omniumque diſciplinarum genere refertiſſimum (vt prætermittam valde catholicum, hisq; calamitoſis temporibus apprime vtile, imo dicam neceſſarium) excudendum, non ſolum magna cum laude totius ſanctisſimi patris Dominici ordinis, ſed etiam totius Hiſpaniæ, imo eccleſiæ catholicæ oppido duximus. Madriti 15. die menſis Auguſti, Anni dominici. M. D. LXII.

Rodericus
Vadilæus.

 FRA-

FRATRIS
MELCHIORIS CANI
ORDINIS PRAEDICATORVM,
ET SACRAE THEOLOGIAE
PROFESSORIS,

EPISCOPIQVE CANARIENSIS,
AC PRIMARIAE CATHEDRAE
IN ACADEMIA SALMANTI-
cenſi olim præfecti,

DE LOCIS THEOGICIS
LIBRI DVODECIM.

In libros de locis Theologicis Procemium.

SAEPE mecum cogitaui Lector optime, boni ne plus is attulerit hominibus, qui multarum rerum copiam in diſciplinas inuexit, an qui rationem parauit et viam, qua diſciplinae ipſae facilius et commodius ordine traderentur. Nam et rerum inuentoribus nos debere multum negare non poſſumus: et debemus certè iis multum, qui ratione atque arte res inuentas ad communem vſum accommodarunt. Equidem cùm veterum eruditionem conſidero, et variam in eis doctrinae ſuppellectilem animo colligo, non minimam video

per

Digitized by Google

per eos inuectam eſse partem commodorum. Cum autem iunioris ſcholae operam et curam repetere inſtituo, plurimas vtilitates intelligo nouae huius artis ſubſidio et diligentia comparatas. Ac me ſanè diu cogitantem ratio ipſa in hanc potiſsimum ſententiam ducit, vt exiſtimem vtroſque de bonis artibus iuxta eſse bene meritos. Quoniam et ſi priſci doctrinarum auctores doctiſsimis quibuſque ac diligentiſsimis magnam diuitiarum copiam ſuppeditauere: at recentiorum inopia docendi facilitate penſatur: qua in rudium et inertium animos artificioſius ifluunt, et quae fusè olim diſputabantur ac liberè, ea nunc articulatim preſseque dicentes, lucem non paruam inuentis priſcorum obſcurioribus afferant. Atque hac vna in re, quantum animi mei coniectura colligere poſsum, iuniores vel pares antiquis, vel etiam ſuperiores, reperientur caeteris omnibus longè inferiores. Certè poſt priores illos, in rerum inuentione tribuere ſibi poſteriores vix quicquam poſsunt. Ordinem vero, diſpoſitionem, perſpicuitatem, ſibi ſi aſsumunt, videntur ea iure ſuo quodam modo vendicare. Quapropter vtriſque legendis efficiet Theologus ſcholaſticam diſputationem ſine dubio pleniorem. Nam ex illis quaſi materiam, ex his tanquam formam diſſerendi mutuatus, potens nimirum erit exhortari in doctrina ſana, et eos qui contradicunt

Tit. 1. arguere. Quod eſt (vt Paulus ad Titum ait) Chriſtiani doctoris praecipuum inſtitutum. Cuius explicandi deſiderium omnino me mouit, vt de locis Theologicis diſputationem inſtituerem, viris doctis (niſi me opinio fallit) non prorſus ineptam, indoctis vero magnoperè neceſsariam. Id autem eò libentius feci, quòd nemo Theologorum adhuc, quod equidem ſciam, genus hoc argumenti tractandum ſumpſit: cùm praeter communem illam artem differendi, quam à Dialecticis accepimus, aliam Theologus habeat neceſse ſit, alioſq; item ad diſputandum locos: vnde argumenta non quaſi communia et aliena, ſed tanquam propria ducat et ſuis dogmatis confirmandis et aduerſariorum ſententiis refellendis. Hoc verò opus, arduum quidem illud, ſtatim exordior, ſi prius animo demiſso atque humili ad opem Ieſu Chriſti ſupplex abiectuſque confugio. Non enim ego illud aut ingenio, aut eruditione mea fretus aggredior, ſed ſpiritus ſancti auxilio atque fauore. Quem ſi pater et filius mihi adhuc librum conficiendum impertierint, operaepretium haud mediocre, vt ſpero, Theologis facturus ſum: in quorum gratiam vel maximè opuſculum aeditur.

DE LOCIS THEOLOGICIS LIBER PRIMVS.

Caput primum. De totius operis partitione.

DE locis ego Theologicis perpetuam orationem habiturus, totam mox in quatuordecim libros partiri conſtitui. Quorum primus breuiter enumeret locos, è quibus idonea poſſit argumenta depromere, ſiue concluſiones ſuas Theologus probare cupit, ſeu refutare contrarias. Decem reliqui erunt, qui fuſius & accuratius doceant, quam vim vnuſquiſq; locorum contineat, hoc eſt, vnde argumenta certa, vnde verò probabilia ſolum eruantur. In duodecimo & tertiodecimo diſſeretur, quem vſum eiuſmodi loci habeant, tum in ſcholaſtica pugna, tum in ſacrarum literarum expoſitione. Nam in concione populari quis eorũ ſit vſus, haud ſanè difficile dictu eſt: ſed prætereundum tamen, ne ab ſcholæ inſtituto aliena videatur oratio. Poſtremus deniq; liber, quoniam non omnes loci omni diſputationi conueniunt, ſigillatim oſtendet, quibuſnam argumentis propriè aduerſum hæreticos, quibus peculiariter aduerſum & Iudæos & Saracenos, quibus vero tandem aduerſum Paganos tranſigenda Theologo diſputatio ſit, ſi quando ſit cum his pro fide catholica decertandum. Quę ſcilicet cùm fauente Deo plenius abſoluero, vndique apta atque perfecta erit de locis Theologiæ diſputatio mea, expletaque omnibus ſuis numeris & partibus.

Caput ſecundum. De duobus generibus argumentorum quibus omnis diſputatio tranſigitur.

PRius autem quàm locos Theologicos numero, quod pars huius diſputationis prima pollicetur, illud nobis conſtituendum eſt, omne argumentum, vel à ratione, vel ab auctoritate duci. His enim duobus modis cuiuſque rei, quę in controuerſiam venit, aſſenſionem facimus. Cùm verò in reliquis diſciplinis omnibus primum locum ratio teneat, poſtremum auctoritas, at Theologia tamen vna eſt, in qua non tam rationis in diſputando, quàm auctoritatis momenta quærenda ſunt. Etenim locum ab auctoritate adeò ſibi proprium vendicauit, vt rationes vel tanquam hoſpites & peregrinas excipiat, vel in ſuum etiam obſequium aſciſcat, quaſi longè repetitas. Quippè fidei potiſſimùm innititur: quę niſi ab auctoritate proficiſcatur, non modò fides eſſe, ſed ne intelligi quidem poteſt. Eſt namque fides (vt Apoſtolus tradit) argumentum rerum non apparentium, quas ſi certas certa velis ratione facere, cùm ratione profectò inſanies. Principem itaque locum, ſicut apud fideles, ita apud Theologos auctoritas habet. Ratio deinde veluti pediſequa ſequitur. Id quod Apoſtolus videtur ſignificare, cùm ait, Oportere eccleſiæ doctorem amplecti eum, qui ſecundùm doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere. Primum enim ſtringat fidei ſermonem neceſſe eſt, quicunque Chriſtianæ ſcholæ magiſter eſſe volet: ſed niſi mox doctrinę rationem adhibeat, fidelis quidem eſſe poterit, ſed fidelium doctor eſſe non poterit. Nam & homines quamlibet experientes, quod ex Ariſtotele rectè collegit diuus Thomas, diſputare cum aduerſarijs non queunt, niſi experimento ratio artis acceſſerit. Vtraque igitur Theologo neceſſaria eſt, & auctoritas & ratio. Sed ita tamen, vt auctoritas primas in Theologia partes obtineat, ratio verò habeat poſtremas. Quod ergo primæ

Hebr. 11

Tit. 1.

1. *Meta.*

partis

partis fundamentum erat, præclarè illud iactum eſt. Nam traditi ſunt quidem, è quibus argumenta ducuntur, duplices loci, vni ex auctoritate, alteri ex ratione, ſed omnia fermè argumenta Theologica à priore illo fonte deriuantur. Quam rem ſicut & locorum numerum atque ordinem, index qui ſequitur, oſtendet.

Caput vltimum. De locorum Theologicorum numero atque ordine.

QVod à Platone prius & Ariſtotele traditum præcipit Cicero, Omnem inſtitutionem, quę de re quacunque ſuſcipitur, debere à definitione proficiſci, vt intelligatur, quid ſit id de quo diſſeritur, hoc mihi in diſputatione, quæ de locis Theologicis futura eſt, non erat certe negligendum, vt quid eſſet locus Theologicus ante omnia explicaretur; niſi ex ijs quæ diximus ita eſſet in promptu, vt res explicatione non egeret. Non enim in hoc opere de locis communibus, qui de vniuerſa re tractari ſolent, ſeu de capitibus rerum illuſtrium, quæ nunc etiam communes appellantur loci, vt de iuſtificatione, de gratia, de peccato, de fide, deque alijs huius generis, nos diſputaturos pollicebamur, id quod è noſtris fecere plurimi, è Lutheranis non modò Philippus, ſed Caluinus etiam fecit, homines non parum eloquentes, impij tamen, vt Lutheri diſcipulos poſſis agnoſcere. Sed quemadmodum Ariſt. in Topicis, propoſuit communes locos, quaſi argumentorum ſedes & notas, ex quibus omnis argumentatio ad omnem diſputationem inueniretur, ſic nos peculiares quoſdam Theologiæ locos proponimus, tanquam domicilia omnium argumentorum Theologicorum, ex quibus Theologi omnes ſuas argumentationes, ſiue ad confirmandum, ſiue ad refellendum inueniant. Quare cum definitio loci Theologici ante oculos ex ijs eſſet, quę in procemio dicta ſunt, non erat hic nobis accuratiùs explicanda,

canda,ſed quod obſcurum erat,id ſtatim aggrediendum, & locorum huiuſmodi certus definitusq; numerus indicandus. Locorum ergo Theologicorum elenchum denario nos quidem numero complectimur,non ignari futuros aliquos, qui eoſdem hos locos in minorem numerum redigant,alios,qui velint etiã eſſe maiorem. Sed de enumerationis figura nihil morandum eſt, modò nullus omnino locus vel ſuperfluus numeretur, vel prętermittatur neceſſarius.

Primus igitur locus eſt auctoritas ſacrę ſcripturę,quę libris Canonicis continetur.

Secundus eſt auctoritas traditionum Christi & Apoſtolorum,quas quoniam ſcriptæ non ſunt,ſed de aure in aurem ad nos peruenerunt,viuæ vocis oracula rectiſſimè dixeris.

Tertius eſt auctoritas eccleſiæ catholicæ.

Quartus,auctoritas cõciliorum præſertim generaliũ, in quibus eccleſię catholicę auctoritas reſidet.

Quintus auctoritas eccleſiæ Romanæ quæ diuino priuilegio & eſt,& vocatur apoſtolica.

Sextus eſt auctoritas ſanctorum veterum.

Septimus,eſt auctoritas Theologorum ſcholaſticorũ, quibus adiungamus etiam iuris pontificij peritos. Nam iuris huius doctrina quaſi ex altera parte ſcholaſticæ Theologiæ reſpondet.

Octauus,ratio naturalis eſt, quæ per omnes ſcientias naturali lumine inuentas latiſſimè patet.

Nonus eſt auctoritas Philoſophorum qui naturã ducem ſequuntur. In quibus ſine dubio ſunt Cęſarei Iuriſconſulti, qui veram & ipſi (vt Iureconſultus ait) Philoſophiam profitentur.

Poſtremus deniq; eſt humanæ auctoritas hiſtoriæ,ſiue per auctores fide dignos ſcriptæ,ſiue de gente in gentem traditæ, non ſuperiſtitiosè atq; aniliter, ſed graui conſtantique ratione.

Sunt itaq; hi loci decem,in quibus argumenta omnia Theologica deliteſcunt, eo ſcilicet diſcrimine in lucem

eruenda,

eruenda, vt quæ ex ſeptem prioribus locis eliciantur, propria ferè ſint ea huius facultatis, quæ verò ex tribus poſterioribus, aſcriptitia ſint, ac velut ex alieno emēdicata. Nam cùm ſint, vt ſupra dixi, duo genera argumentandi, vnum per auctoritatem, alterũ per rationẽ, cumq́; illud proprium ſit Theologi, hoc philoſophi, confugiendum Theologo eſt ad poſterius, ſi vti ei non licet ſuperiori. Quanquam licet aliquando vtrumque ſimul argumentandi genus abhibere, vt ſuo poſtea loco demonſtraturi ſumus. De prima igitur operis parte, quoniam, vt à principio diximus, longa oratione non egebat, hactenus dictum ſit.

Libri primi finis.

DE LOCIS THEOLOGICIS LIBER SECVNDVS.

In librum ſecundum de locis Theologicis Proœmium.

QVanquam plures in illa eſſe ſententia video, qui orationis ſplendore illuſtrare cogitationes ſuas neſciat, eũ ſi ſcribat, impudenter abuti & ſcientia & literis: ego tamen, ſi Theologus non afferat eloquentiam, tãtùm abeſt vt aſperner, vt ne flagitem quidem. Nam de rebus obſcuris atque ad intelligendum difficilibus dilucidè dicere, nec ſententijs ſolùm argutè, ſed verbis etiam ornatè, adeò eſt operoſum & arduum, vt iniquus futurus ſit, qui voluerit efflagitare. Atque id equidem paucis adhuc video contigiſſe, vt ijdem vtroque in genere laborarent, ſimulq; in Theologiæ controuerſijs ſequerentur & elegans illud dicendi & hoc argutum diſputandi genus. Nos autem quantum in vtroq; profecerimus, aliorum ſit iudicium, vtrumq; certè ſequuti ſumus. Flumen enim nobis inanium verborum diſplicet, quibus ſententia deeſt, nec ſententiarum ſubtilitate capimur, ſi orationis eſt ſiccitas. Ac de ſermonis cultu noſtra legens ſuo quiſq; iudicio liberè vtatur, nihil enim impedio, in rerum autem earum tractatione, quas his libris multas & graues & vtiles accuratè copioſeq; diſputaturi ſumus, magnum, vt videmur, afferemus adiumentum Theologis noſtris, vt non modò rudes, ſed etiam docti aliquantum fortaſſe adepturi ſint, & ad differendum, & ad iudicandum. Nec verò hoc arroganter dictum exiſtimari velim, nam eloquendi ſcientiam concedens multis, quod eſt ſcholæ proprium, ſtrictim preſſeq; differere, & quaſi

ad viuum omnia reſecare, quoniam in eo ſtudio ætatem conſumpſi, non ſum (ni fallor) arrogans, ſi id iure quodam meo vendicarim. Nec vſque adeò ineptus ego ſum, vt non verear me in rebus quoque ipſis ſæpè etiam allucinatum. Sed aliud eſt, nunquam falſum ſentire, quod mihi non tribui, aliud res tum grauiſſimas tum difficillimas via & ratione premere, quod vtique aſſumpſi iure, vt mihi videor, at falli poſſum, condonetur iniuria. Etenim quæ dixi eò pertinent omnia, non vt rerum mihi ſcientiam arrogem, quid enim à viro modeſto alienius eſſe poteſt? ſed vt nemo politioris literaturæ candidatus in ſcholaſtica diſputatione orationem à me terſam poſtulet, ne dum rhetorum phaleris adornatam. Scholam enim ego placare volo, ſcholæ propria verba peculiaresq; loquendi formas ſubmouere non audeo. Nam & ſi disputare cupio ornatiùs quàm ſolent noſtri, at non debeo tamen labores duos afferre Theologis, vnum in rerum, alterum in verborum intelligentia. Breuiter lectoribus ego meæ mentis fateor arcanum, qui per me formam in Theologia diſſerendi habiturus eſt, nolo vt is mea ſcripta difficulter intelligat, & ad Theologum cognoſcendum grammaticum quærat interpretem. Sed de his ſatis. Iam enim tempus eſt, vt ea perſequamur, quæ ſunt deinceps explicanda. Quæ quidem vt magnum negotium nobis, ita quoque prolixam diſputationem exhibebunt. Sed prolixitas vtilitate penſabitur. Nihil autem vtilius ſcholæ. Theologorum tradi poteſt, quàm vt diſcant, quiſnã locus argumenta firma, & quis contra infirma ſubminiſtret. Qua re vel maximè Theologiæ nerui atque artus preſſi ſolidique conſiſtunt.

Cap.

Cap.primum. De ſacrarum literarum ſolidiſsimo firmamento, & quatuor machinis quibus illud impetitur.

AC primus quidem locus ſine controuerſia firmus eſt diuina eademq; grauiſſima auctoritate. Nã libros ſacros & Canonicos appellamus, quos ſpiritu ſancto dictãte ſacri auctores exceperunt. Quos igitur tales eſſe conſtiterit, eos dubio procul certiſſimos ac veriſſimos eſſe credemus. Quemadmodum Auguſ.lib.de Ciuitate Dei. 11.cap.3.& libr.confeſ. cap.15.& epiſtol.7. ad Marcellinum. & epiſ.19.ad Hierony.& li.1.de doct.Chri.cap.37. & lib.2.de bapt.cont. Donat.ca.3.& in procemio.3.libr. de Trinita.docet,reſumit,inculcat. Ac rectè ille quidem. Niſi enim fundamentum hoc fideliter ieceris, quicquid in Theologia ſuperſtruxeris,corruet. Corruetq; adeo ciuitas illa Dei, cuius fundamenta in montibus ſanctis,& in ſcripturis principum qui fuerunt in ea. Quarum ſcripturarum auctor eſt nõ homo,ſed Deus. Dominus enim *Pſal.86.*
narrabit in ſcripturis populorum,& principum horũ qui fuerunt in ea. Dñs itaq; huius loci auctoritatem tuetur, tuentur & principes. Turris quippe Dauid eſt, & mille *Cant.4.*
clypei pendent ex ea,omnes armatura fortium. Quã omnino rem, quoniam in tertiodecimo libro ſumus latiùs explilicaturi,ſatis hic fuerit breuiter attigiſſe. Verũ enim vero turris hæc tam alioqui munita, arietibus quatuor concuti ſolet. Primo, quod homines à Deo aliquãdo deceptos ſacræ ipſæ literæ prodidere: fieri igitur poteſt,vt auctores ſacri ab ſpiritu ſancto fallantur, ita quodcunq; ex hmõi auctoribus argumentum ſumas, incertum erit. Altero, q nondum videtur exploratũ, quinã libri ſint in canonem ſanctarum ſcripturarũ referendi:cùm ex veteri teſtamento ſeptem, ex nouo totidem à viris & doctis & catholicis reijciãtur. Quo circa ſi argumentũ inde Theologus promat, imbecillũ erit,carebitq; diuina auctoritate. Tertiò, q vt certo conſtaret quinam eſſent huiuſmodi ſacri libri: non tamen adhuc conſtat, an Latini codices Græcis Hebraiciſq; concordent: quapropter argumentatio ex Latino exemplari ducta,infirma erit,cùm ſolius interpretis ſenſu intelligentiaq; nitatur. Quartò, quòd

vt perſpicuum eſſet, quodnam exemplar potiſſimũ ſequẽdum ſit: tamen an Apoſtoli, vel Prophetæ in teſtimonijs, quæ videlicet ex ipſis afferuntur, de ſpiritu Dei an de ſuo loquantur, non perinde certũ eſt: cùm auctores ſacri nonnulla humano more citra diuinã reuelationẽ ſcribere videantur. Non itaq; omnia maiorum canonicorũ teſtimonia Dei auctoritatem habent, vt certam fidẽ facere poſſint. Nec verò in his argumentis explicandis eam copiã, quã poſſumus, perſequemur: ne hoc vno in loco tota inſumatur oratio. Sed quatuor hos arietes, quibus noſtræ religionis mœnia nõnulli quatere & diruere conantur, quãta maxima breuitate licebit, repellere curabimus. Nõ.n. materiam huc & farraginem multarum rerum conamur inuehere: ſed formam Theologo differendi præſcribere. Quæ nimirum quo breuior, eò præſtabilior erit.

Cap. ſecundum, vbi argumenta referuntur ſuadere volentium, quòd Deus fallere aliquando poteſt.

Prima cõtrouerſia. VT autem ab illa controuerſia ordiamur, quę licet facillima, tñ caput eſt cæterarum, prima veniat in medium iuniorum opinio, quæ pleriſq; notiſſima eſt, nõ omniũ quidem, ſed paucorũ aſſerentium, aliqñ Deũ humano angelicove miniſterio homines fefelliſſe. Nã quod ſpiritus veritatis ipſe per ſe quempiã fallat, ne impietatis inuidiã ſubeant, in dubiũ vocare nõ audent. Quòd verò per aliũ decipere Deus poſſit, id perſuadere ſe poſſe arbitrantur. *Primum argumẽ. Gen. 22.* Primùm ꝙ Abrahã pueris mentitus eſt, inquiens, expectate hic, ego & puer poſtquam adorauerimus, reuertemur advos. *Hoc Am. teſtimonio Gratia 22. q. 2. §. Abraham mẽdacij culpa liberat Patriarchã.* Et tñ illa erat prophetia diuinæ reuelationis: vt docet Amb. lib. 1. de Abraham. ca. 8. in hæc verba. Prophetauit quod ignorabat: ipſe ſolus diſponebat redire immolato filio, ſed dominus per os eius locutus eſt. Captioſè aũt loquebatur cũ ſeruulis, ne cognito negotio aut impediret aliquis, aut gemitu obſtreperet aut fletu. Hominis ergo miniſterio, homines Deus fallit. Alterum quoq; *Gen. 27. 2. Argu.* eiuſdẽ rei argumentum proferunt, quod Iacob patrẽ ſuũ Iſaac mendacio ẽt de induſtria confiсto decepit, dicens. Ego ſum primogenitus tuus Eſau, feci ſicut præcepiſti

mihi,

mihi, ſurge & comede de venatione mea. Et paulò poſt, cũ Iſaac interrogaſſet,tu es filius meus Eſau?reſpõdit Ia cob.Ego ſum. Mentitus eſt ergo Iacob, id quod agnouit pater,inquiẽs,venit germanus tuus fraudulenter, &c.At *De diuo* ea oĩa Iacob & fecit & dixit ex diuina reuelatione,vt In *c. gaude-* nocentius tradit. Deus igitur per alium decipere põt.Ad *mus.* hæc Eſaias Ezechiæ: cras, inquit, morieris & non viues. *3. Argu.* Eſaias aũt ſine dubio ſuis ipſe verbis aſſentiebatur , nec *Eſa. 38.* verò niſi lumine prophetico: agnoſcebat.n.reuelationẽ illã eſſe diuinã. Lumen ergo prophetiæ cauſa quandoq; prophetæ eſt,vt decipiatur. Non.n.tunc tẽporis mortuus eſt Ezechias,ſed conualuit.Pręterea cum dominus aliqñ *3.Re.22* interrogaſſet, quis decipiet Achab? egreſſus ſpiritus, ego *4. Argu.* inquit,decipiam illum. Cui dominus, In quo? Tum ille. Ero ſpiritus mendax in ore oĩum prophetarum eius. Et dixit dominus,decipies & præualebis: egredere & facita. Subdit verò Michæas.Nũ igitur ecce dedit dominus ſpiritum mendacij in ore omnium prophetarum, qui hic ſunt:& dominus locutus eſt contra te malum. Deus itaq; per cacodæmonem adminiſtrum decipit.Id quod Augu. *Quæſt.* lib.83.Quæſt.confitetur. Quemadmodum.n.iudex dam *53.* natum percutere, ſua perſona indignum & nefariũ iudicat: eius tamen iuſſu hoc facit carnifex, ita quem Deus per ſe non falleret, eum fallit Deo iubente cacodæmon. Libet nanq; ſimilitudine eadẽ eiſdemq; penè verbis quibus Aug.vtitur, huius rei argumentum facere. Item Iu- *5. Argu.* dæi domino p̃cipiente AEgyptios decepere. Fecerunt.n. *Exo. 12.* filij Iſrael,ſicut præceperat dominus Moyſi, & petierunt ab AEgyptijs vaſa argentea & aurea:Dominus autẽ dedit gratiã populo ſuo coram Aegyptijs,vt commodarent eis,& ſpoliauerũt AEgyptios. Deo igitur auctore homo hominem fallit.Nec mirum ſi hoſtem decipi dignum,decipere Deus iubet,quoniam hoc pertinet ad iuſtitiam & veritatem,vt dignis digna diſtribuãtur: quemadmodum idem Augu.loco nunc citato argumentatur. Atq; hęc teſtimonia non perinde vrgent. Illa difficiliora ſunt, quæ, quoniã vnius modi ſunt fermè, ſimul commemorabunt. *6. Argu.* Primũ eſt illud. Qui immutat cor principum, & decipit

Iob.12. eos:& errare eos facit quaſi ebrios.Secundum illud. Ho
mo qui poſuerit immunditias in corde ſuo,& venerit ad
Ezec 14. prophetam interrogans per eum me : ego dominus re-
Eſa.63. ſpondebo ei in multitudine immunditiarum ſuarum: &
propheta cum errauerit & locutus fuerit verbum , ego
Rom.1. dominus decepi prophetam illum. Tertiũ illud : Quare
errare nos feciſti domine de viis tuis?Quartum eſt Apo-
ſtoli dicentis:Sicut non probauerunt Deũ habere in no-
2.The.2. titia,tradidit illos Deus in reprobũ ſenſum.Quintum eſt
etiam eiuſdem Apoſtoli.Eo ꝙ charitatem veritatis non
receperunt, ideò mittet illis Deus operationem erroris.
De gra. Quibus teſtimoniis Auguſt. manifeſte doceri exiſtimat
& li.ar. Deũ in cordibus hominũ operari ad inclinandas eorum
cap.21. voluntates in malũ,nedũ mẽtes in falſum. Nec ab his rõ
aliena eſt,cùm.n.error pœna ſit , nihil obſtat,quo minus
7. Argu. Deus qui pœnarũ omniũ auctor eſſe à prophetis dr̃,erro
Amos. 3. rẽ ipſe efficiat in eo præſertim, qui antecedẽtibus culpis
Eſa.45. commeruit,vt à iuſto iudice in errorẽ induceretur. Vita
& mors,inquit,paupertas & honeſtas à Deo ſunt:ſapien
tia & diſciplina apud eũ : error & tenebrę peccatoribus
Eccle.11. concreata ſunt.Confirmat aũt illud vel maximè , ꝙ cu-
iuſq; motionis Deus eſt cauſa: in ipſo.n.mouemur & ſu-
8. Argu. mus.Errorẽ itaq; qui hominis errantis motio eſt , Deus
Acto. 17 efficere in hominẽ põt,poteritq; proinde decipere Cuius
9. Argu. ẽt rei argumentum aliud eſt,ꝙ mendaciũ non eſt ſuapte
natura malum. Poteſt ergo Deus cuiquam præcipere vt
Gen.24. mentiatur.Illudverò primum ex eo oſtenditur,ꝙ Ioſeph
mendacium ẽt iuramento confirmauit . Per ſalutem(in-
quit)Pharaonis exploratores eſtis. Non eſt autem credẽ
dum ꝙ mendacium iuramento firmatum vir iuſtus dice
ret,niſi diuinã haberet reuelationẽ, per quam à mortali
peccato excuſaretur.Deinde illud etiam probatur ex eo
Mich. 2. quod Michęas ait.Vtinam vir eſſem nõ habens ſpiritũ,&
mendacium potius loquerer.Nõ ergo eſt intrinſecus ma
Cap.7. lum,quod Propheta Deo inſtigãte deſiderat.Adde huc,
quod Ariſt.4.Ethic.lib.Mendacium in iãctantiam & iro-
niam partitur, quæ eſt diuiſio propria mendacij auctore
diuo Thoma.2.2.quæſt.110.ar.2.At vſus eius, quæ diſſi-
mulatio

mulatio Latinè dici poteſt, Græcè enim εἰρωνία dicitur, frequens in ſacris literis eſt: vt ibi, Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt. Et alio loco, Iã ſaturati eſtis, iã diuites facti eſtis, ſine nobis regnatis. Et 3. Re. 22. Aſcẽde (ait Michæas) & vade proſperè. &c. Si igitur ironia mendaciũ eſt, Deus verò per ſacros auctores ironicè interdũ loquitur, non eſt, vt vr̃, cur negemus, Deũ poſſe per alios mentiri. His teſtimonijs atq; rationibus, opinationem ſuã ſuadere poterant Theologi noui & in ſacris literis parũ exerciti. Nam quibus ipſi argumentis vtuntur, ego data opera ſileo: ne qui hũc librũ legerint ſcholaſticis illi auctoribus inuidiã cõflent: vulgiq; & imperitorũ inſcitiã academijs præferant, cũ ea audierint, quæ nonnunquã diſſeruntur à noſtris. Sed de his hactenus. Iam q̃onem ipſam explicemus: diuinamq; veritatem (quod erit facilè) ab eiuſmodi aduerſarijs vindicemus. Deum nanq; deceptorẽ credere, nefarium & impium eſſe, quis non facillimè intelligat? Gene. 3. 1. Cor. 4.

Cap. tertium oſtendit Deum, nec per ſe nec per alium fallere vnquam poſſe.

EA igitur explicanda quæſtione, quoniam breuis eſſe cupio, illud ſtatim ponendũ eſt, diuinæ potentiæ deſcriptionem eſſe duplicem. Nam & generalem quãdam intelligimus, quæ quoniam lege nulla etiam naturali conſtringitur, à Theologis abſoluta vocatur: Et aliam huic ſubiectam, quæ ſpectat in rerum ordinem præfinitũ, ideoq; potentiam appellant ordinatam. Atque illa ſuperior definiri ſolet circa eas res, quas eſſe non repugnat, quæue non implicant contradictionem, ſic enim loquuntur. Quę aũt potentia ordinaria ſubiecta illi priori quaſi generi eſt, eam definiunt circa ea, quæ eſſe poſſunt ſalua lege ſtatutiſque diuinis. Illud etiam ponere debemus mẽtiri nihil aliud eſſe, quã aſſerere falſum animo fallẽdi. Sic enim Aug. ac Gelaſius definierunt. Ex duobus itaq; mendacium conflatur, ſi falſum dicitur, & ſi eo animo dicitur, vt fallantur audientes. Sed & quis propriè dicatur fallere, explicandum eſt antè breuiter, quò faciliùs id quod docere volumus intelligi poſſit. Nõ enim qui verũ

Lib. 1. de men. c. 3. & 4. lib. Item de men. ca. 12. 22. q. 2. c. Beatus.

Mat.13. dicit is propriè fallax exiſtimandus eſt: licet ille qui au-
dit,ex parua intelligẽtia veritatis in maximos incurrat
errores.Impropriè aũt,res à Deo creatæ dicũtur eſſe fal
Sap. 14. laces,dicunt̃ itẽ eſſe muſcipulę,ſed pedibus inſipientũ.Ec
quis igit̃ aliũ propriè fallit? Nempè qui falſum aſſerẽdo
cauſa alij eſt vt fallatur. Alioqui ſi ex alieno errore &igno
rãtia fallacẽ quempiã definimus, ipſa quoq; veritas erit
nobis fallaciſſima.His poſitis ſit prima cõcluſio. Hæreti
cũ eſt aſſerere,ꝙ Deus de potẽtia ordinata mẽtiri poſſit.
Rom. 3. Eſt.n.Deus verax,oĩs aũt homo mẽdax.Et rurſum, Si nõ
2.*Tim.*2 credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non po-
Nu. 23. teſt.Et alio loco tandẽ,nõ eſt Deus quaſi homo vt mẽtia
tur.Atq; hęc quidẽ cõcluſio adeò eſt apud oẽs certa,vteã
teſtimonijs ẽt aꝑtis cõfirmaſſe,ſuperuacaneũ fuiſſevidea
tur.Quare illa breuiter poſita ꝓgamus ad reliquas.Secũ
da cõcluſio eſt.Qui exiſtimat Deũ ex ordinaria potẽtia
per adminiſtrũ poſſe vel mẽtiri vel fallere, errat ille in fi
de turpiſſimè. Nã hęreſeos notã huic inurere ad eccleſię
auctoritatẽ pertinebit.Atq; hęc quidẽ cõcluſio primum
ex eo colligit̃,ꝙ eiuſdẽ eſt præcipere malũ & facere ma-
lũ:quiſq;.n.eius rei cauſa eſt,quæ eo imperãte fit.At iux
ta fidem catholicã Deus auctor peccati eſſe non poteſt,
*Exo.*3. ergo ne mendacij quidem, qđ iuxta potentiã ordinariã
*Eſa.*1 *Hi* peccatum eſt.Non itaq; Deo auctore vel angelus vel ho
ere. 1. 2. mo quempiã fallit. Deinde cum dominus per admini-
3. 4. 5. ſtros vel angelos vel homines nobis loquitur, ipſe ſe lo-
Luc. 1.*ad* qui teſtatur:vt multis locis ſacrarũ literarũ cõſtat. Ita ſi
*He.*1. Dei adminiſtri mentirentur, Deum quoq; mentiri ne-
Vide Hi ceſſe eſſet.Quod quàm abſurdum ſit,quis non videt?
lariũ in Præterea, ſic opinantibus non conſtaret an Deus nos
*Pſal.*118 per apoſtolos & prophetas fefellerit. Et cùm in ſacris li-
in illum teris Deus ipſe per ſe quidẽ raro fuerit locutus, per an-
verſiculũ gelos aũt & per homines frequentiſſimè: ſi his admini-
Declara- ſtris falli à Deo poſſumus,certè ſacrarum literarum fir-
tio ſermo mitas corruet.Atq; hæc quidem ratio tam magnũ apud
nũ tuorũ me momentum habet,vt non dubitem,ab eccleſia catho
illumi- lica errorem hunc hæreſis nota damnatum iri,ſi in con-
nat, &c. ſultationem referatur. Quippe qui aut prorſus euertit

noſtræ

noſtræ fidei fundamenta, aut certè nō patiē firma cōſiſtere. Porrò ſacris auctoribus fidē hr̄e non tenebimur, ſi ſemel eā opinionē induimus, qđ Deus per alios decipere poſſit. Nec vlla Dei pollicitatio firma erit, niſi quam Deus per ſe ipſe prȩſtiterit. Id quod apertè cum Apoſtolo pugnat. Nam cùm in epiſtola ad Hebræos in eā promiſſionem incidiſſet, quȩ Abrahā, per angeli haud dubiè miniſteriū, facta eſt, volens (inquit) Deus oſtendere pollicitationis hȩredibus immobilitatē cōſilij ſui, interpoſuit iuſiurandū: vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mētiri Deū, fortiſſimū ſolatiū haberemus, qui cōfugimus ad tenendā propoſitā ſpem: quā ſicut anchoram habemus animæ tutā ac firmam. Non eſſet aūt tuta & firma, ſi huic opinationi credimus. Efficitur itaq; Deum nullo modo poſſe fallere. Nec mihi dicas ſcriptores ſacros iuſtos ſanctoſq; fuiſſe, ſpiritu.n. ſancto inſpirāte locuti ſunt ſancti Dei homines. Et rurſum, Sicut locutus eſt per os ſanctorū, &c. per hmōi aīt viros Deum nec velle fallere, nec verò poſſe: ſed per improborum miniſteriū poſſe. Primum.n. ſi ſpiritu Dei inſpiratus loquitur ēt impius, Deo verba illa tribuūtur, atq; adeò Dei authoritatē habēt. Deinde ſi Dei vel cōſilio vel prȩcepto mētitur impius, certè eodē cōſilio prȩceptove mētiri poterit. Non igitur Deus pōt per aliū fallere, id qđ ſecūda concluſione dictum eſt. Tertia cōcluſio. Deus ēt ex abſoluta potētia nec per ſe nec per alium mentiri pōt. Cùm ſit (inquit Auguſtinus) oīpotens, mori non pōt, falli non poteſt, mentiri non poteſt. Et rurſum idem, dum de omnipotentia Dei (ait) tam multa dixerimus, ſi volunt inuenire ꝗ omnipotens non pōt, habent prorſus: Ego dicam, mentiri non pōt. Dominus autem id mihi manifeſtè videtur confirmare cùm ait. Cælum & terra tranſibunt, verba autē mea non tranſibunt. Vel concidat ergo omne cælum omniſq; natura, diuina tn̄ veritas conſiſtat neceſſe eſt. Præterea & illud Apoſtoli teſtimoniū, quod ante citatū eſt, idipſum oſtendit. Et, inquit, Deus verax: omnis autē homo mendax. Quo loco Paulus non ſignificat quidem omnes homines mentiri, ſed eo eſſe ingenio vt mentiri

Heb.6. *2.Pet.1.* *Luc.1.* *Ioan.11.* *Num.23* *Lib.1. de Symb.c.1* *Li.20.de ciui.Dei. cap. 25.* *Luc. 21.*

& fortè tunc mentitur, cùm præcipit vt ei credamus. Petit ergo, ne ita ſit, ſacrarum literarum certitudo. Præterꝗ quòd apud Philoſophos tam euidens eſt, Deum nō mentiri, quam eſſe tum optimum tum ſapientiſſimū, ac proinde nec fallere nec falli poſſe. Nihil autē intereſſe, an per ſe ipſe id efficiat, an per adminiſtros ſuos. Etenim nec puriſſima veritas eſt, cui quodammodo eſt vel falſitas vel fallacia permixta, nec ſumma intelligitur, qua maiorem aliam cogitamus. Veracior autem is eſſet, qui nec per ſe nec per alium, quàm qui per aliū fallere poſſet. Ita diuina veritate firmiter poſita, & rationū ac teſtimoniorum certitudine corroborata, non aliud ſupereſt, niſi vt aduerſariorum argumenta diluamus.

Cap. quartum. Vbi argumenta cap. ſecundi diluuntur.

AD primum igitur argumentum non eſt Theologorum vna & ſimplex reſponſio. Sunt enim qui piè grauiterque contendant, Abraham non eſſe mentitum. Nō enim, vt aiunt, contra id quod mente gerebat locutus eſt. Quin filium credidit protinus ſuſcitandum: quemadmodum Apoſtolus videtur in hæc verba tradere. Fide obtulit Abraham Iſaac cùm tentaretur, & vnigenitum offerebat, in quo ſuſceperat repromiſſiones: arbitrans quia & à mortuis ſuſcitare potens eſt Deus. Sunt alij cōtra, quibus ego vehementer aſſentior, qui admittunt quidem Abraham, ea ratione fuiſſe mentitum quòd contra mentem diſſimulandi cauſa locutus eſt: prophetaſſe autem, quia dixit verum, quod tunc ſcilicet ignorabat. Id nanque Ambroſij verba præ ſe ferunt. De primo igitur argumento ſatis dictum eſt. Deinceps, vt erat propoſitum & de reliquis dicamus. Ad ſecundum Theologi quidem non ignobiles reſpondent vtiq; Iacob mentitum fuiſſe, ſed matre conſulente, non Deo reuelante. At nos, quibus in animo eſt ſanctorum ſenſa pro noſtra quidē virili tueri, multò aliter reſpondere debemus. Auguſtin. ſiquidē in quæſtionibus ſuper Geneſim, Iacob à mendacio excuſat. Adducitque in hoc, quod de illo ſcriptura

Grab. 3. d. 38. ſequut. eſt Auguſtinum ſermon. primo de immolatiōe Iſaac. Eſt hic ſ nume. 71 Idē in ſermone 72. Ad Heb. 11. *Adrian. quodlib. 1. ad primū priu. Scot. 3. d. 38. Caietanus in Gene. Quæſ. 74*

dixit,virũ ſimplicẽ fuiſſe,hoc eſt,non fictum & ſine dolo vt 70.interpretes conuerterunt.Sine dolo igitur erat qui dolum feciſſe videtur.Quapropter in eo loco, vt ait,ſpi-

Cap.37. rituale myſterium cogimur intelligere. Et 16.li.de Ciuitat.Dei,quis eſt(inquit) dolus ſimplicis, quæ fictio non mentientis,niſi profundũ myſterium veritatis? Chryſoſtomus ẽt homil.6.in epiſt.ad Coloſ. & hom.53.in Gen. ſicut Abrahã & Phinees ab homicidio,ita & Iacob(quoniã Deum illi cooperatũ eſſe credit) à mẽdacio excuſat. Excuſant ẽt Ambro.libr.2. de Iacob & vita beata c.2.& 3 Inno.de diuort.c.gaudemus.Magiſt. ſent.3.d.38.Gratia.22.q.2.c.quęritur.Alex.Alen.2.par.q. 139. memb.6.

Gabri.3. d. 38. q. vni.ad.2 Petrus Alia.1. ſent.q.12 Nec Lyranus ab hac ſententia abhorrere videtur. In libro de men. et in lib. cõ. men. Auguſt. cõt.men. c.10.

D.Tho.2.2.q.110.art.3.ad.3.Nec verò audiẽdi ſunt, qui putabunt Iacob per reuelationẽ quidem excuſari,nõ ne mentitus ſit,ſed ne peccarit mentiendo. Quod mendaciũ,vt aiunt,rectè nonnunq̃ dici põt ex familiari cõſilio Spiritus S.Quos ego auctores nõ modò rearguerẽ, verumetiã quamplurimus argumẽtis grauiter erraſſe monſtrarem,niſi D.Aug.in eadem cauſa aduerſum Priſcilianiſtas accuratè elaboraſſet,atq; ita multa diſſeruiſſet, vt ſi labor idẽ rurſum à nobis ſuſciperet, nihil aliud quàm actum ageremus:qđ vetamur veteri prouerbio.Hos itaq; cũ ſua iſta Theologia relinquamus,cùm doctores ſancti nõ modo negent peccaſſe Iacob, ſed aſtruant ẽt & verũ dixiſſe,& verbis illis prophetaſſe. Qua in re illud equidẽ animaduerto,maiores noſtros, qđ perſpicuum & exploratum erat,id latere nõ potuiſſe:nempè verba illa Iacob in ſenſu proprio eſſe mendaciũ. Nec eſſe tñ abſurdum, ſi homo quamlibet iuſtus ſemel aut iterum mentiatur. Quamobrem cùm conſtanter aſtruerint Iacob nõ fuiſſe mentitum,exiſtimandi ſunt peculiares eaſdemq; graues cauſas habuiſſe,quibus in hanc ſñiam inducerentur.Porrò quemadmodum per legitimas allegoriæ rationes iuſtus figura iuſtorum,iniquus iniquorum eſt,ita & falſum abſurdè in typum veritatis aſſumitur. Scio quæ contra hoc dici poſſunt,legi enim D.Gregorij commentaria,in quibus huic regulæ non alligat expoſitionem ſuam,legi & Hiero.qui Abacuc. 1.cùm ſpiritũ malum per tropolo-

giam

giam cõuertiſſet in bonũ,tropologia,inquit,libera eſt, & hic tm̃ legibus circumſcripta, vt pietatẽ ſequatur intelli gentiæ.Sed hæc longior pugna eſt, nec huius temporis patitur anguſtias. Equidẽ abuti hac libertate nollem, ſed myſticos ſenſus quibuſdã potius terminis lineisq; ꝓſcribere.Nec.n.conſentaneum eſt, niſi à rebus & vicinis ſimilibus, vt metaphoram ita & figurã imaginemq; rerũ trahi. Quippe cum rem,quæ alterius figura eſt, eius ſimilitudinem gerere neceſſe ſit. Nec Salomon in peccatis Chriſti typus erat,ſed in pace: nec Iebpte in impietate aduerſus filiam typus erat Dei,ſed in zelo.At D.Tho. 2.2.q.88.art.2.ad 2.repugnat:videtur profectò.Verum iã dixi hic me non agere de liberis allegorijs, ſed de his, quæ certa via & ratione premuntur. Quo ſenſu nec Hieronymus,nec Thomas locuti ſunt. Quæ enim conuentio lucis ad tenebras?quod Chriſto cum Belial, vt per myſticum ſenſum lucem quidem tenebrarum, Chriſtum verò Belial figuram faciamus? Sed de his plura alio loco opportuniùs.Nunc,vt ad propoſitum reuertamur,nobis ad certam regulam diuinæ ſcripturæ tractandæ ſunt,nec iniquum in eo quo iniquus eſt, nec mendacem in eo quo mendax,aut iuſti aut veracis typũ faciemus. Quia ergo conſtat, Iacob tum ẽt cùm præripuit fratri benedictionem,gentium fidem prænotaſſe,conſequens fit, ex peculiari Dei procuratione ea omnia & dicta & facta futuræ veritatis imaginem habuiſſe, ac proinde non fuiſſe mendacia.Quid ergo?verũ ne illud eſt, ego ſum primogenitus tuus Eſau?Nempè verum eſt. Eſt.n.& primogenitus ſecundum carnẽ,& primogenitus ſecundũ ius. Nam & Apoſtolus duo filiorum genera exprimit,inquiens: Non oẽs qui ex Iſrael ſunt,ij ſunt Iſraelitæ,nec qui ſemẽ ſunt Abrahæ oẽs filij:ſed qui filij ſunt promiſſionis æſtimantur in ſemine.Et ſtatim:Non ſolum aũt illa,ſed & Rebecca ex vno cõcubitu,&c.& quia maior ſeruiet minori,&c. Paulus itaq; ſemen Abrahæ vocat populum gentiũ, eundemq; fratrem appellat minorem,cui maior erat ſeruiturus. Vt igitur ſine mendacio gentiũ hic populus in fidẽiam & hæreditatẽ Iudæorum ſuffectus dicere poterat,

Ad Roman.9.

Ego ſum ſemen Abrahæ, ita & Iacob, quoniã ius habebat ad primo geniturã, in quã Deo auctore fuerat ſubſtitutus, verè vtiq; dixit, Ego ſum primo genitus tuus Eſau
Matth.11 Quid cũ Ioannes Baptiſta Elias à Domino vocatus ſit, non natura quidem, ſed præcurſoris officio: num & non ad eundem quoque modum Iacob, qui hæreditario iure fratri ſucceſsit, ſe eſſe Eſau ſine falſitate potuit aſſerere? Sed ais. Vnde ius hoc Iacob intellexit ad ſe pertinere? Certe vel Deo reuelante, vel matre inſtruẽte, quam Dei familiare conſilium habuiſſe Gen.25.c.traditur. Atque in 2.argumenti confutationem ſatis multa diximus.

Tertiũ aũt, quod ex Eſaiæ teſtimonio nobis opponit, D.Tho.2.2.q.171.artic.6.ad 2.confutat. Quæ quidẽ confutatio quoniã prolixa eſt, nos verò breuitati ſtudemus, non eſt hic adſcribenda. Nã & aliter reſponderi breuius poteſt, eiuſmodi prophetias cõminatorias eſſe, ſic enim ſcholaſtici vocant. Id qm̃ Prophetæ intelligebant (nam intelligẽtia opus eſt in prophetia) minimè fallebantur. Quin potius fide quidẽ bona ſuo miniſterio functi, exi-
Dani.10 ſtimabant tñ cõminationes mutatis poſſe moribus commutari. Ob eam.n.cauſam Ionas nolebat Niniue ſubuerſionẽ prænuntiare, ꝙ diuinam putabat miſericordiam Niniuitis pœnitẽtibus eſſe flectendã. Quocirca in ſimplicibus eiuſmodi denuntiationibus natura rerum vſusque communis eo nos ducit, vt conditionem tacitam ſubaudiamus. Cuius rei inſigne exemplum legitur Gene.c.20. vbi Vbimelech regẽ corripiens Dominus his verbis vtitur, Et morieris propter mulierem quam tuliſti. Poſtquã autem illo excuſauit, in hunc modũ Dominus locutus eſt: Nunc redde viro ſuo vxorem & orabit pro te & viues. Si autem nolueris reddere, ſcito quòd morte morieris. Vides, vt primo edicto vehementiùs animum eius cõcutiat, quo ſatisfactioni reddat intentum: ſecundo autẽ voluntatem liquidò ſuam explicet, qua pœnam denuntiando nihil aliud ſignificat quàm eos ſe monere, quibus vult parcere niſi quod ſyllabatim non exprimit, quod intelligere tamen promptum eſt. Ad tertium itaque argumentũ ſic reſponſum eſto.

Ad quartum autem facilè reſpondetur. Verbum imperandi non ſemper aut præceptum, aut conſilium ſecum, ſed aliquando ēt permiſsionē ferre, vt apud Ioan. Quod facis fac citius. & alio loco Dominus ad Balaam, ſi vocare: inquit, te venerint homines iſti, ſurge & vade cum eis, cui tñ poſtea angelus dixit: Ego veni vt aduerſarer tibi, quia peruerſa eſt via tua. D. Thom. de Malo. q. 3. art. 1. ad 17. Sic igitur dictũ eſt, egredere, & fac: ſicq; omnino, Deũ dediſſe ſpiritum mendacii in ore omnium Prophetarũ, concedendo. ſ. non iubendo. In quē ſenſum illud ēt intelligitur, & ne nos inducas in tentationem. & illud forſitã: Tu rex regum es, & Deus cœli regnum & imperium dedit tibi, &c. & illud: Non haberes poteſtatē in me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper: atq; illud demũ: Quod pater dr̃ filium in manus impiorum tradidiſſe. Quia verò permiſsionē ipſam diuinam (redeundum eſt. n. ad propoſitum) qua homo vel in errorem, vel in culpã inducitur, non miniſtri boni, ſed mali exequuntur, ideo Auguſtinus aſſeruit, per adminiſtros malos Deum aliquando decipere. Ac quarto argumento refutando hæc dicta ſint modò: nã poſterius illud apertiore fortaſſe via & ratione refutabimus. Argumentationi quoq; quę quarto loco poſita eſt ita reſpondeo, Deum nõ iuſſiſſe quidē filiis Iſrael vt circumuenirent Aegyptios, ſed vt vaſa argentea & aurea peterent commodatò. Præcipit verò poſtea ne accepta vaſa redderentur. Id quod facere legitimè potuit, tũ propter alia, tum his præcipuè cauſis. Vna, quòd Aegyptii operarum mercedem Iudæis non reddiderant. Preſſerant ſiquidem eos operibus duris luti & lateris omnique famulatu, vt Exodi 1. cap. legitur. Itaque vel in pace mercedem ab inuitis rapere potuerunt, quando res alio qui debitas nulla alia erat uia repetendi. Altera aũt erat cauſa, quoniam in bello iuſto res hoſtium victoriæ iure auferre poterant. Quemadmodum & Epiphanius in libro Ancoratus explicuit, & docuit antè Clemens Alexandrinus lib. 1. ſtroma. Certè vtranque cauſam è Sapiētię c. 10. colligere licet. Priorē ibi, Et reddidit iuſtis mercedem laborum ſuorum. Poſteriorē autem ibi, ideo iuſti

Ioan. 3. *Num. 22* *Matth. 6* *Dan. 4.* *Ioan. 19.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tulerunt

tulerunt ſpolia impiorum. Magiſt.verò ſent.in 3.diſt.37. Iudæos affirmat viros optimos nullo modo peccaſſe: infirmis autem, qui cupiditate quadã AEgyptios fefellere, magis eſſe illud vt facerent permiſſum q̃ iuſſum. Quod enim Augu.dixit, Iſraelitas iuſſos eſſe hoſtem decipere, id ipſe eodem prorſus loco ac qõne correxit inquiens: factum eſt, vt iuberet Deus, vel potiùs pro illorum cupiditate permitteret. Pertinet verò ad iuſtitiã & veritatem, vt is, qui meretur decipi, decipiatur à Deo quidem cõcedẽte, ab homine aũt vel angelo malo efficiente. Quos iuſtitiæ ſuæ adminiſtros licet Deus ſeuere ſane ad vindicandum proferat, non continuo tamen praui eorum operis cauſa eſt. Non.n.mox, ſi quis ab vſurario pecunias petit hominiſq; peruerſi culpa vtitur, idem ipſe vſurarum eſt auctor. Nec verò difficile videbitur, eadẽ opera ad Deũ, Sathanamq; referri: ſi in vno eodemq; motu actionem & paſſionem res planè diuerſas inſpiciamus. Hę namq; res duæ faciunt, vt in talibus longè alia ſit ratio diuinæ, diabolicæq; actionis. In calamitate porrò ſua Iob nõ ſolum dæmonis, ſed Dei etiam opus recognoſcit: quem ea dicit abſtuliſſe, quæ inſtigãte impellenteq; Sathana per Chaldæos fuerant erepta. Etenim, quia paſſio bona ac iuſta erat, cõſilium quoque Dei optimum finiſq; ſanctiſſimus in promptu viro Dei fuit, ibi inculpatam Dei operationem agnoſcere, vbi hominum Satanæq; nequitia cũ praua ſua operatione ſe prodidit. Hoc video, dum breuiter voluerim dicere, dictum à me eſſe paulò obſcurius: ſed experiar, & dicam, ſi potero, planius. In opere illo malo & culpa erat & pœna, actioq; praua rectæ iuncta paſſioni. Deus igitur illic non erat otioſus: ſed eius erat omnino auctor, quod in illo opere erat bonum: ab eo autem alienus, quod in illo erat malũ. Ita Deus viro ſancto Camelos abſtulit quidem, at non iuſte ſolum, ſed benignè. Abſtulit & Sathan: at crudeliter nedum impie: Chaldæi quoq; abſtulerunt, at tum auare, tum etiam inique. Nihil ergo eſt abſurdi, ſi opus idem, quatenus pœna eſt, ad Deum: quatenus eſt culpa, ad Sathanam auctorem referamus: vt Sathã & in culpa agat & in pœna: Deus in pę-

na agat quidem,at in culpa non agat,ſed permittat. Atque hac eadem reſponſione ſextum quoque argumentũ refellitur. Non.n.decipit Deus deceptionem ipſam faciẽdo, ſed permittendo vt fiat. Qua etiam ratione corda & excæcare dr̃ & indurare. Vt Gregor. 13.mo.lib.cap.16.& Tho.3.aduerſus Gen.c.162.docuere.Et Clemens Alexãdrin.libr.Strom.1.explicans illud Matth. decimotertio Ideo in parabolis loquor eis, &c.Non Dominus præbet ignorationem inquit,hoc enim ſentire eſt nefarium, ſed ipſam,quæ inerat,prophetice arguit.Sic etiam homines tradit Deus in reprobrum ſenſum & in paſſiones ignominiæ.Dimiſit eos, ait,ſecundum deſideria cordis eorũ: ibunt in adinuentionibus ſuis.Atque hoc item ſenſu reliqua teſtimonia interpretanda ſunt.Nam Auguſtini verba ipſe idem Augu.in li.de præd.& grat.c.4.docuit,quomodo accipere debeamus. Non operatur, inquit, Deus in homine ipſam duritiam cordis.Sed indurare eum dicitur,quem mollire noluerit. Sic etiam excæcare, quem illuminare noluerit, & repellere eum quem noluerit vocare. Hactenus ille. Et in libro de articulis ſibi falſo per Pelagianos impoſitis art.10.eorum opinionem deteſtatur,qui Deum prauæ cuiuſquam, aut voluntatis, aut actionis credunt auctorem, ſiue excitantem, ſiue ſuadentem,ſiue impellentem peccãtium cupiditates.Deus quippe neminem tentat.Et rurſum, Non dicas,ille me implanauit.Et iterum,Perditio tua Iſrael,tantummodo in me auxilium tuum.Et alio loco,diligis omnia quæ ſunt:& nihil odiſti eorum quæ feciſti.At odio habet Deus cæcitatem cordis,errorem,obſtinationem: cum odio ſint Deo impius & impietas eius : Deus igitur nihil eiuſmodi in homine proprie facit:ſed tantum iudicio permittit. Nã obſtinatio,error animi,ac cæcitas peccata ſunt: quæ ſcilicet in hominibus,ſi proprietatem verbi ſequivolumus, Deus nullo modo operatur. Niſi Melanctionis ſtultitia placet, qui æquè proprium Dei opus Iudæ proditionem ac vocationem Pauli eſſe ait. Verum hic error non ſolũ ſcripturæ teſtimonijs, ſed naturæ quoque rationibus manifeſtè refellitur. Primum enim illa Auguſtini ratio expedita

Iacob. 1. *Eccl. 15.* *Oſea 13.* *Sapiẽ.11.* *Sapiẽ.14* *In enno epiſto.ad. Roman.*

Lib. 83. *q.q.* 3. pedita eſt: nullo ſapiente auctore aliqué deteriorem fieri. Tanta enim culpa eſt, quæ in ſapientem quamuis hominem cadere nequeat. Multo igitur minus Deo autore fiet homo deterior, cùm ſit Deus quouis homine ſapiente præſtantior. Illa item eiuſdem Augu. cauſa non eſt leuis: *In lib. de articul. falſ. ſib. per Pel. im.* Quod quæ me auctore fiunt, ea me volente & aut ſuadente, aut conſulente, aut imperante fieri neceſſe eſt. Nullum autem Dei iuſtum rectumque de culpis iudicium futurum eſſet, ſi homines Dei voluntate, ſuaſu, conſilio, pręceptoque peccarent. Plato inſuper in ſecundo de Repu. lib. modis omnibus pugnandum eſſe ait, ne Deus qui bonus eſt, dicatur eſſe malorum cauſa. Alioqui ſecum Deũ pugnaturum, qui ſuis legibus contraria fieri mandauerit. Ità eos ciuitate extrudi iubet, qui verba illa nefaria dixerint: nobis vtrique pernicioſa, vt inquit, ſibique ipſis malè conſona. Sed alterius & loci & temporis eſt hanc ſiue amentiam ſiue inſaniam refutare. Nunc reliqua perſequamur. Nam & eis refellendis huius ſexti argumenti teſtimonia, apertius explicabuntur.

Ad ſeptimum. Cum itaq; ſeptimo loco obijcitur: Deum eſſe omniũ pœnarum cauſam, nos certè id negamus: ſed earum verè ac propriè cauſa eſt, quæ ſolùm pœnæ ſunt, non culpæ. *Rom.* 1. Eſt autem interdum, vt ad Romanos & Theſſalonicenſes tradit Apoſtolus, vna culpa alterius pœna. *2. Theſ.* 2 Quo caſu *2. Re.* 12. in pœnam incurrit impius Deo deſerente, non efficiẽte. At verò Caietanus illud, Ecce ego ſuſcito ſuper te malum de domo tua, Eſt ſermo, inquit, non de malo culpæ, ſed de malo pœnæ. Deus enim non eſt auctor peccati, vt ſic, ſed quatenus pœna eſt peccantis, vel alterius. Hactenus ille. Et in illud, Dominus præcepit ei, vt malediceret *2. Re.* 16 Dauidi, agnoſcit, ait, maledictionem illam quatenus pęnalem ſibi procedere à Deo. Efficit ſiquidem Deus per Semel maledictionem illam nõ quatenus erat peccatũ, ſed quatenus erat pęna ipſius Dauidis. Quemadmodum ſuperius etiam per os Nathan dixerat, ſuſcitabo malum de domo tua, nõ quatenus erat malum culpæ, ſed pœnæ. Hactenus etiam ille. Ac pòſterior hęc ſententia quidem faciliore ratione defendi poteſt, ſi ea diſtinctio repeta-

tur,

tur, quæ quinto argumento diluendo poſita eſt, in opere vno eodemque & actionẽ cõſiderari & paſsionem. Cum autem res temporariæ, ſalus quoque & vita auferuntur, paſsio non modò ex parte Dei iuſta eſt, verumetiam ex parte patientis eſt bona. Non vtilem patiendi dico, nam hoc quis dubitet? ſed honeſtam ac meritoriam, ſi æquo animo patienterq; feratur. Quia verò quo paſsio eſt, eo pœna eſt: rite, ni fallor, dici poteſt Deus auctor eſſe operis mali, non qua eſt malũ culpæ, ſed qua eſt malũ pęnæ. Cùm enim Ariſtoteli actio & paſsio idem motus ſint, illud perinde eſt, ac ſi Deum auctorem dicamus eſſe non malæ actionis, ſed bonæ paſſionis. Cæterùm, quando vnũ peccatum alterius eſt pœna, res nõ ita facilè expediri poteſt. Tunc enim nec actio nec paſsio honeſta eſt: ſed is qui plectitur & agendo & patiendo peccat. Vt cum gentes, verbi cauſa, contumelijs affecerunt corpora ſua in ſemetipſis, & relicto naturali vſu turpitudinem naturæ inimicam operati ſunt, mercedem, quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis recipientes, nihil omnino illic diſtinguere poſſumus, cuius Deũ cauſam afferamus: Siue enim agentes, ſiue patientes, & quia agebant, & quia patiebantur, vtrinque omnino peccabant. Quamobrem Deus nec actionum eiuſmodi auctor erat vllo modo, nec paſſionum. Illud igitur, quod priore loco Caietanus ait, dilutius videtur eſſe, quàm vt conſiſtere in vera Theologia posſit, quæ an argutias adeò formales recipiat, ignoro. Si enim Deus auctor peccati eſt, quatenus eſt pœna peccantis, omnium pęnarum abſolutè cauſa erit, tum etiam, cum peccantis culpa poſterior culpæ prioris pœna eſt. Ita erit cauſa indurationis, cæcitatis, erroris, earumque paſsionum quas ne nominare quidem per verecundiam licet. Et cum cauſa moralis, de qua in prǽſenti ſermo eſt, non agat niſi per voluntatem mouens: Deo certè volente, atque adeò vel iubente, uel ſuadente, vel inſtigante, ea peccata prouenient, quæ in priorum pœnam accidunt. Quæ nimirum omnia & per ſe ſunt falſa perſpicue, & inter ſe vehementer repugnantia. Intelligo autem Diuum Auguſtinum libro contra Iulia-

3. Phyſ. text. 18.

num quinto, longa oratione contendere, non permiſ-
ſionis tm̄ aut patientiæ diuinæ eſſe peccata, ſed ēt poten
tiæ: quū priora videlicet per poſteriora puniuntur. Addu
cit verò in hoc nō ea modò teſtimonia, quæ nos in argu
Eſa.19. mentis attulimus: verùm illa etiā, Miſcuit Dn̄s ſpiritum
vertiginis in medio eius, & errare fecerunt Aegyptū ſi-
Ioſ.11. cut errat ebrius. Et Dn̄i ſententia fuerat, vt indurarētur
corda eorum, & non mererentur vllā clementiam, ſicut
3.Re.12. præceperat Dn̄s Moyſi. Et, Non acquieuit rex populo,
quoniā auerſatus fuerat eum dominus, vt ſuſcitaret ver-
bum ſuum, &c. loco autem eius, quod noſtra trāſlatio ha
bet, quoniam auerſatus fuerat eum Dominus 70. tran-
ſtulerunt, ὅτι παρὰ Κυρίου ἦν ἡ μεταςροφή. Quæ verba
Auguſtinus ita reddidit, quoniā à Dn̄o erat conuerſio.
Pſal.105 Ac rectè ille quidem, nam, μεταςρέφω, proprie, cōuerto,
eſt. Huic verò illud ēt ſimile eſt, conuertit cor eorum, vt
odirent populum eius, & dolum facerent in ſeruos eius.
Addit deniq; Auguſtinus & illud, quo vno cauſam vr̄ ob
tinuere, In hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam in te vir-
tutem meā. Ac protinus, quem vult indurat. Volens er-
go indurat Deus. Et poſterius, Quòd ſi Deus volens o-
ſtendere iram, & notam facere potentiā ſuam, &c. Poten
tiæ igitur diuinæ ſunt eiuſmodi peccata, quare Deus in
his agit ēt, nedum permittit. Confirmat autem hoc, vel
3.Re.16. maximè, ꝙ cum Dauid increparet Abiſai, qui caput Se-
mei cuperet amputare, dimittite, inquit, eum: Dominus
enim præcepit ei, vt malediceret Dauid. Et paulò poſt,
Dimittite eum, ait, vt maledicat iuxta præceptum Do-
mini. In eam quæſtionem, quam velis equiſque, vt di-
citur, fugere conabar, volens nolens incurri. Ita enim
coniuncta eſt huic, quæ præſenti loco verſatur, vt illam
ab hac non potuerim ſeparare, quamuis in ea re diu mul
ctumque elaborauerim. Cùm enim conſidero, quid ferat
inſtituti operis ratio: occurrentes conſequentesq; etiam
controuerſias pro mea certe virili declino: magis à Deo
eas, quas dignas eſſe video, vt & tractentur fuſiùs, & ex-
plicentur accuratius. Hinc quippe volumen mihi gran
de diſplicet: inde autem moleſtè fero, res quàm grauiſſi-

mas

mas minus accurata diligētia expendi, quàm earum amplitudo requirat. Id quod in ea, quæ eſt nūc in manibus, accidat neceſſe eſt. Nā etſi multa dicentur, multa tamen prætereunda ſunt: quæ huic argumento plenè abſoluendo erant valde neceſſaria. Atq; veteres partes, ne feneſtram impijs aperirent, duritiem, cæcitatem, erroresque ſuos & peccata in Deum referendi, in id genus locutionibus, quæ actionem Dei ſonare videntur, ſolam permiſſionem agnoſcunt. Quam ſobrietatem vt ex oſculos, ita minimè periculoſum iudico, ſi permiſſioni nonnihil addamus: quòd nec actio propriè Dei ſit, nec ſola permiſſio. Ita enim, vt reor, ſcripturæ ſacræ intelligentiam, germanam, ſolidam, expreſſamque tenebimus. Principiò autem illud intelligendum eſt, vim ſcripturæ & energiam in illius modi locis non ſatis per negationem explicari. Etenim, ſi eum Deus excæcat, quem non illuminat: eumque indurat, quem non emollit: omnes profecto, quicunque in peccato ſunt mortui, excæcati à Deo ſunt & indurati. Quod nec ſcriptura nec ratio recipit. Quoſdam ſiquidem peculiariter excæcatos à Deo & induratos legimus: in quibus iram, iuſtitiam ac potentiam ſuam inſigni ſingularique vindictam Dominus oſtenderit. Deinde id quoq; certum nobis expeditumq; ſit, Deū propriè nec excæcare, nec indurare, nec decipere, nec hominum corda in odium conuertere, nec ea demum facere, quę in literæ ſuperficie facere aſſeritur. Illa enim, quemadmodum antè conſtituimus, à natura Dei abhorrent omnia. Itaq; Deo improprie & figuratè tribuuntur: triplici, vt ego ſentio, ratione. Primum enim, cum ſublato eius lumine nihil aliud quàm caligo & cæcitas ſuperſit: cùm ablato ſuauitatis eius ſpiritu corda noſtra in lapides obdureſcant: cum ceſſante eius directione in obliquitatem contorqueantur, excæcare eos, indurare, errare facere dicitur, quibus facultatem videndi, liqueſcendi, ad veritatem rectam ingrediendi adimit. Nam & qui lucem hanc oculis noſtris auferrent, & qui columnā, qua firmatur & conſiſtit ædificium, tollerent: ij verè ac iure & obtenebrate oculos, & diruere ædificium dicerentur. Cum autem

Vide Damaſce. li. 4. ca. 14. vbi ait morē eſſe diuinæ ſcripturæ permiſſionē Dei, actionē eius vocare.

dicimus,Deum facultatem vidēdi auferre cæteraq; ſimilia:id nō ita accipiendū eſt, quaſi homo arbitrij facultate priuatus nec videre nec molleſcere nec recta ingredi ipſe poſſit.Sed ita demū intelligere oportet, vt quia ſine lumine videri homo nōvalet,nec ſine ſpiritus ſuaui oleo emolliri, nec ſine Dei directione recta ingredi: idcirco qui illa iuſto hominibus iudicio adimit, hic facultatem quoq; ea exequēdi quodāmmodo dicatur adimere. Altera eſt rō, quæ proprius ad verborū proprietatē vr̄ accedere, q̧ ad exequenda iudicia ſua Satana adminiſtro vtiī: ob idq́; ea dicatur efficere, quę miniſter illius auctoritate roboratus efficit. Quemadmodum quæ iudicis adminiſter,dum iuſtā eius ſn̄iam exequitur,facit:ea ſuo modo
Queſ.10 à iudice quoq; fieri ſanè intelligimus.Tertiam rationem Hieronymus ad Hedibiam reddidit. Sicut.n.vnus eſt ſolis calor,& ſecundum eſſentias ſubiacentes alia liquefacit,alia indurat:alia ſoluit,alia aſtringit: liquatur.n.cæra, & induratur lutum: & tamen caloris non eſt diuerſa natura. Sic Deus eodem omnino lumine malè affectum excæcare dicitur, benè inſtitutum illuminare: eodemq; prorſus beneficio indurare illum, hunc mollire. Videlicet miraculis eiſdem editis emollitus Iſrael eſt,obduruit Pharao: eadem doctrinæ luce Apoſtoli viderunt,Phariſæi cæci facti ſunt. Quoniam diuina lux tametſi per ſe quidem ad videndum editur,ſed per occaſionem, tamen in eo cæcitatem efficit, qui prauè affectos habet oculos: in eo duritiem,qui prauo affectus eſt animo.Atque huic illud ſimile eſt, quòd hi ſeducere decipereque dicuntur, qui oratione dubia vel obſcura tenebras alicui offundunt.Hac enim ratione Dominus in parabolis turbas alloquutus,eas excæcaſſe dicitur, ac Hieremias, ſeduxiſti (ait)me Domine & ſeductus ſum,quia enim in principio illud audierat,Prophetam in gentibus dedi te:& iterum: Ecce conſtitui te ſuper gentes & regna: arbitratus eſt nihil ſe contra populum Iudæorum,ſed contra diuerſas in circuitu nationes eſſe dicturum:vnde & Prophetiam libenter aſſumpſit.Cùm vidiſſet autem aliter ſibi ac exiſtimauerat accidiſſe, quęritur à Domino ſe eſſe deceptum
non

non falſitate autem deceptus eſt,ſed ambiguitate. Nihil autem refert an (quod Hieronymus ait) inde Hieremias fuerit ſeductus, an ex illis potius verbis: Ne timeas à facie eorum quia tecum ego ſum vt eruam te, &c.

His igitur tribus rationibus nõ illa ſolũ explicãtur quę retro citata ſunt, ſed & illud ſimul intelligitur, ꝙ Deus miniſtros irę ſuæ nunc ſibilo euocaturũ ſe minatur, nũc eos inſtar nouaculę ſibi fore ad radendũ caput & barbã vniuerſam, nunc ſagenã & rete ad irretiẽdos improbos, nũc malleũ ad feriendos,virgam deniq;,ſecurim,ſerram, quã eleuet,in qua ſecet,quã trahat.Nam,quod 2.Reg.16. legitur, Domini prȩcepto Semei Dauidi regi malediſſe, id per figuratã dictionẽ vſurpatũ eſſe,vel illud ſatis abũde magno argumẽto eſt,quod Eccleſiaſt.15.ſcribitur,Nemini mandauit impiè agere. Et reuera cũ recta ratione pugnat,in eo peccare hominẽ, quod Deo præcipiẽte agit. At Semei ſine dubio maledicẽdo peccauit. Præceptũ igitur in libris ſacris pro lege & ordinatione quãdoq; accipitur,ſiue ſit lex obligans ex imperio,ſiue permiſſio,ſiue pœna præſcripta, ſeu ordo etiam naturæ præfixus.Sic.n. quod Matth.19.dicitur: Ad duritiã cordis veſtri permiſit vobis,&c.Marc.c.10.dictum eſt: Scripſit vobis præceptũ iſtud. Sic etiam Threnor.3. Quis eſt iſte qui dixit vt fieret Domino non iubente? Quem locum alij ita vertunt: Quis hoc dixerit? aliquid fieri quod Dominus nõ præcipiat.!Et iterũ,ſtatuit ea in æternum & in ſeculum ſeculi, prȩceptum poſuit, &c. Quod ergo ordine diuinæ iuſtitiæ fit,id diuino præcepto fieri dicitur. Iam illud fueram oblitus,quod Paulus ait, quem vult indurat. Sed primũ, voluntas etiam permiſsionis à Theologis ponitur.Vnde Auguſt. in Enchir.c.95. Non fit quicq̃ ait, niſi omnipotens fieri velit,vel ſinendo vt fiat, vel ipſe faciendo. Deinde,uolente aliquo ea fieri dicuntur, quæ illo non inuito fiunt.Sic enim pater volens dicitur filium gignere. Ac de 7.argumento nimiſque multa dicta ſunt.

Eſa.5. & 7. Ezech.12 Hier.50 Eſa.10.

Octauum autem breuiſsime refutabitur. Intelligendũ eſt enim cauſarum duo eſſe genera: naturale & morale. Vt qui imperat, qui conſulit, qui ſuadet,qui impellit, is

eius rei,quæ imperio,conſilio,ſuaſione, impulſu eius fit, cauſa moralis dicitur. Eſt autē Deus cauſa naturalis quidē omnium motionum. Nā generali naturaliq; cōcurſu cum omnibus cauſis agētibus operatur. At cauſa moralis nō eſt nec erroris, nec prauæ cuiusq; actionis. Actus igitur ille,qui peccatū eſt, ſi in genere rerū naturalium cōſideratur,ad cauſas tantū naturales referēdus eſt.Sin conſideratur in rerum moraliū ordine, ad cauſas naturaliter agētes ineptè quidē & abſurdè reuocabitur.Stultus quippe erit is, qui in cœlorū motrices intelligentias culpas, vel proprias,vel alienas retorſerit. Quocirca,tametſi res atq; actiones vniuerſæ,quatenus effecta naturę ſunt,Deū auctorem habent:ſed cum de peccatis agitur, qm̄ mox in peccati nomine liber & moralis actus intelligitur,ineptiſſimi profectò erimus: quicūq; in Deum errores peccataque noſtra regeremus. Ille.n.quemadmodū diximus, in moralis cauſæ modū nec ad errorem mouet, nec ad prauam aliam quamlibet actionem, hoc eſt,nec mentitur omnino,nec ſuadet aut imperat malum.Quibus modis ac ſimilibus & deciperet propriè, & cauſa peccatorum haberetur. Sed hęc cauſæ partitio in relectione de Sacramentis in genere vberius explicata eſt. Nunc ad 8.argumenti explicationem diximus ſatis. At poſtremum facilè refellitur. Nego enim id quod primo loco antecedit, cui.ſ. ſuadendo tota illa argumentatio incumbit.Mendacium namque ita malum natura eſt, ut nulla ratione quiſquā iuſtè mentiri poſſit, quod & Ariſt.4.Ethic.tradit.& Auguſt.in lib.de mendacio demonſtrat. Ad primam verò rationem, qua huius contrariū ſuadetur, ſunt qui reſpondeant,Ioſeph fuiſſe reuera mentitum,ſed ioco tamen.Et ſi obijcias,periurium omne eſſe mortale peccatum, arguтè reſpondent, Ioſeph non iuraſſe abſolutè, eos eſſe exploratores: ſed ex conditione. Ait enim,mittite ex vobis vnum & adducat eum,donec probentur ea, quæ dixiſtis, vera an falſa ſint: alioqui per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis vos.At D.Auguſt.in quæſt. ſuper Gene.totam
Quæſ.39 aſſertionem à mendacio liberat:& verbum illud, eſtis,accipit pro verbo, habebimini. Quæ verbi vſurpatio non

eſt in

eſt inſolens. Nam 3. Reg. 18. Elias ait, Qui exaudierit per ignê ipſe ſit Deus: hoc eſt habeatur. In quã ſñiam D. quo que Bonauentura iuit: adiecitq́; Ioſeph illa verba têtando & quaſi inquirendo (quod iudices ſolent) ſine mendacio dixiſſe. In iudicijs nimirũ, enuntiationes loco interrogationum vſurpantur. Interrogantes aũt non mentiuntur. Nihil. n. cenſentur aſſerere, ſed vt veritatem eliciant, pertentare. Qualis illa interrogatio fuit, An ignoratis, ꝙ non eſt ſimilis mei in ſcientia augurandi? Gratianus tamen docet ioco id eſſe dictum, quare non habendum pro mendacio: vt quod non animo fallendi dictum ſit. *22. q. 2. c. quodam tem.*

Ad ſecundã verò rationem reſpondeo ſermonem Prophetæ eſſe figuratum, vel ad exprimendã rei maximam certitudinem, vel ad deſiderium vehemens explicãdum, vt ſi fieri poſſet ea mala non acciderent: Quod vulgo apud Hiſpanos inculpatè dicitur, plega a Dios q̃ yo mienta. At tertiæ rationi hoc habeatur reſponſum. Ironiam ab Ariſtotele ibi accipi pro cauillatione quadam turpi ac diſſimulata aſtuteq́; parata ad decipiendũ. Verbum enim Grecum, εἰρωνεύομαι, interdum idem eſt atq́; cauillatorie decipere Atqui Socrates in omni oratione ſimulator, quem, εἴρωνα Græci nominarunt, non ſolum abſq́; vitio ſed ẽt cum laude fuit. Nã & ironia illuſio ſeu irriſio eſt figura apud Latinos vſurpata, vbi nullũ mendaciũ ineſt. Argumenta igitur oĩa quæ à principio huius cõtrouerſiæ poſuimus, hoc quidê pacto fuerint refutata. *Cic. li. 1. offic.*

Occurri aũt nobis poteſt, & quidem à doctis & eruditis quærẽtibus, ſatis ne prudenter agere videamur, qui cũ in huius operis initio Dei veritatê, cui fides innititur, primũ Theologiæ principiũ eſſe docuerimus, nunc tñ longè aliter doctrinã videmur inſtituere. Quoniã diuinã veritatê in quæſtionem reuocamus, & rationibus ẽt philoſophię cõfirmare nitimur. Abſurdũ eſt aũt, vt Ariſtot. docet, de cuiusq́; diſciplinæ principijs velle cũ quouis homine diſſerere, & Baſilius in Pſal. 115. in quodlibet ſtudio, inquit, qđ ordine in finê procedit, impoſſibile eſt, primorũ ſubiectorum demõſtrationes inquirere. Sed neceſſe eſt oĩum artiũ, q̃ probatione nitũtur, principijs ſine veſtigatione

aut rōne poſitis, reliqua, quæ deinceps ſequũtur, cum ra tione oſtendere. Sic & Theologiæ myſteriũ ex fide minimè rōnibus probata ædificiũ quærit. Hactenus Baſilius Atque Hilarius in lib. ad Conſtantium Auguſtum, fides, ait, non in qōne philoſophiæ eſt, ſed in Euangelij doctri na. Cum ergo & Theologia & fides eo tãquam ſummo principio adnitantur, ꝙ omnia in ſcripturis à Deo reuelata vera ſint, ſtultum vr̃ eſſe, id aut in dubiũ vertere, aut philoſophiæ argumẽtis velle finire. Quaſi fides in qōne philoſophiæ ſit, & non magis oporteat, cũ in alijs doctri nis tum in hac maximè diſcipulum addiſcentẽ credere. Ac reuera quẽadmodum prima philoſophiæ principia quibusq; non omnino rationis expertibus animo antecœpta ſunt, nec niſi abſurdisſimè in qōnem vocarentur, ſic omnes Chriſtiani iſtam ſiue anticipationẽ ſiue prænotionem nullo argumento intercedente habẽt animo quaſi inſculptã, Deum eſſe natura veracem, neminemq; proinde ab eo poſſe falli. Quamobrem imprudentiæ nomine, vt dictum eſt, accuſari à viris etiam eruditis poſſu mus, qui de re, quę controuerſia eſſe nõ debet, controuer ſiã fecimus, & primum fidei ac Theologiæ fundamentũ non teſtimonio ſolum, ſed ẽt ratione conſtituimus. Qui bus vellem ſatis cognita eſſet noſtra ſententia. Nõ enim ſumus ij, quorum vagetur animus errore, nec habeat vn quam quid ſequatur. Quæ enim iſta eſſet Theologia, vel quæ diſciplina potius, principiorum ratione ſublata? Quæ prorſus tollitur, ſi perinde atque concluſio, principium quoque in cõtrouerſiam veniat. Quoniam autem mihi interdum videor diſſerere non cum perfectis Theologis pleneque ſapientibus, ſed cum ijs, quibuſcum præclare agitur, ſi inſunt ſimulachra Theologiæ, nonnullos lapides ego moueo, quos ſcilicet non mouerem, niſi quorundam imprudentiam veritus, qui dum iuniores paſsim Theologos ſine iudicio legunt, in eas opiniones incurrunt, quas refellere, vt videtur, neceſſe eſt, vt Theologiæ fundamẽta & doctis & in doctis pariter iaciamus. Itaque concedendum nobis eſt, ſi imperitorum cauſa quædam præter diſſerendi artem diſſerimus. Nec prudentiam

dentiã noſtram ibi deſiderare oportet, vbi doctor tanto prudẽtior eſt, quãto ſeſe magis indoctorũ ingenijs & imperitiæ accomodat. Porrò aũt, vt viris doctis nõnihil etiã reſpondeamus, diſciplinarũ principia non eandẽ rationẽ vniuerſa ſubeũt. Quædam.n. ſunt tam nota atq; perſpicua, vt qui ea in quæſtionẽ vocent, hi nõ ſint verbis, argumentis & diſputatione philoſophorũ, ſed verberibus, vinclis & carcere fatigãdi. Vt quodlibet eſſe vel non eſſe, omne totũ eſſe maius ſua parte. Alia verò ſunt eiuſmodi, vt & negari ex ignorantia quandoq; poſsint, & rationibus etiã illuſtrioribus cõprobari. Sic.n. Ariſtoteles tradidit dialecticẽ ac Methaphyſicẽ eos coarguere, qui aliarum diſciplinarũ principia inficiantur. Atque ipſe idẽ, ſæpe ex effectis manifeſtis cauſas rerũ minus manifeſtas ꝑſuadet, quibus cauſis tamen philoſophiæ principia continentur. Sed & duas eſſe cuiuſque diſciplinæ partes exploratum eſt. Vnam, in qua principia ipſa tanquam fundamenta ponimus, ſtatuimus, firmamus. Alteram, in qua principiis poſitis, ad ea quæ ſunt inde conſequentia proficiſcimur. Atque in hac quidem poſteriore, ſi quis principia negarit, quæ nimirum in ſcientia ſupponuntur, nõ eſt cum eo contentioſa diſputatione certandum. Si enim Theologo ſuas concluſiones ex principijs colligere volenti neget quiſquam Deum eſſe, ſtultus erit ſi aduerſum eiuſmodi, diſputationem Theologicam velit inſtituere. In illa verò, quam priorem eſſe diximus, licebit vtique non ſolum obſcura perſpicuis illuſtrare, ſed etiam minus nota principia, ex his, quę ſunt nobis notiora, oſtendere. Ferè autem fit, vt cauſæ rerum quæ ſunt ſuapte natura manifeſtæ, ſint nobis obſcuræ. Quemadmodum oculo Nictycoracis radij ſolares tenebrę ſunt. Ita ſi viro ſapienti negaretur Deus eſſe, licet primũ ſit Theologiæ principium, daret tamen ille operam, vt via aliqua & ratione Deum eſſe conſtitueret. Non igitur mirum eſſe cuipiam debet, ſi hoc ſane libro, vbi de principiorum Theologicorum firmitudine agimus, ipſa nos principia non modò explicemus, verũ etiam conſtituamus. Aliter autem vrbium fundamenta inimicus concutit, qui conatur euer-

tere, Aliter artifex, qui nititur non ſolum iacere, ſed etiã confirmare. Sed iam iſta omittamus, & ad ea, quæ proprius ac validiùs vrgent, feſtinemus. Nam prima illa quidem machina, non erat adeò inſtructa, vt ad eam deturbandam aut longior aut acrior futura eſſet oratio. In illam verò alteram, vt quam aduerſarij maiori arte & viribus inſtruxerint, maiori quoque nos ſtudio & acriori diſputationis videbimus incumbere.

Cap. quintum, Vbi quatuordecim libri è ſacris Bibliis numerantur, quos quidam vel ambigunt eſſe canonicos, vel certè à canone reiiciunt.

2. Cõtro uerſia. IN dubium itaq; & olim & noſtra hac tempeſtate vocatum eſt, an ſeptem illi libri veteri teſtamenti, Baruch, Thobias, Iudith, Sapientia, Eccleſiaſticus, duoque Machabæorum, ſint habendi canonici. Ex nouo quoque teſtamento, quæſtio fermè eadem exiſtit de epiſtola Pauli ad Hebræos, de epiſtola Iacobi, de ſecunda Petri, duabusque poſterioribus Ioannis, de epiſtola Iudæ, & libro Apocalypſis. Sunt enim Theologi & fuerunt, atq; in his quidem & nobiles veteres longeq; principes & quidam iuniores docti & graues, qui multis magniſq; rationibus adducti negarint eos libros oportere in canonicis computari. Alij verò auctores ipſi quoq; præſtantiſſimi contra aſſeuerant hos omneis eſſe canonicos. Atque ad eam rem confirmandam plurimis etiam maximiſq; argumentis vtuntur. Ita addubitare cogit doctoſſimorum hominum de maxima re tanta diſſenſio. Ego autem quò controuerſiam hanc manifeſtiùs explicem: diuidam omnino totam iſtam de libris canonicis quęſtionem, in quatuor partes. Primùm illud oſtendam, ad cuiuſnè auctoritatem ſpectet definire, quis liber ſit canonicus. Deinde eos libros, qui nunc in dubium veniunt, ſacros eſſe demonſtrabo. Tum adducam argumenta, quæ veriſimilitudine homines alioqui & doctos & pios fallere potuerunt. Poſtremò eadem argumenta diluam. Hæc enim omnia ad hanc quæſtionem referenda ſunt.

Cap. ſextum. Continet argumenta eorum qui ſuadere conantur, ſcripturam ſacram non egere eccleſiæ approbatione.

ET quidem, quod ad primam partem attinet, Lutherani aliquando aſſeruerunt, ſcripturā non egere eccleſię aut alterius cuiuſque approbatione, ſed iudiciū de ſcriptura ex ipſis ſcripturis eſſe faciendum: ſeu potiùs per ipſas ſcripturas cætera omnia iudicanda, eas verò per ſe quidē cuiq; habēti Spiritus ſancti, & fidei lumē, eſſe manifeſtas. Quòd ſi ab illis roges, ecquis nobis fidē facit hęc à Deo prodiiſſe? ecquis ſalua & intacta ad noſtrā vſq; ætatē perueniſſe certiores reddat? Ecquis perſuadeat librum hūc reuerenter excipiendū illū verò numero expungendū? Aiunt, perinde eſſe ac ſi quis roget, vnde diſcemus lumen diſcernere à tenebris, albū à nigro, ſuaue ab amaro: nō.n. obſcuriorē veritatis ſuæ ſenſum ſcipturā præ ſe ferre, q̄ coloris ſui res albas ac nigras, ſaporis ſuaues & amaras. Sicut etiā apud philoſophos per communes animi cōtēptiones (ſic.n. vocant) reliqua omnia ꝓbantur, cū ipſæ ꝓbatione non egeant. Ita exiſtimant Lutherani, diuini verbi cognitionē, quod eſt doctrinæ catholicæ commune principiū, vſq; adeò in prōptu eſſe, vt nulla hominū approbatio ſit neceſſaria. Atq; hic idē pernicioſiſſimus error olim apud Vuicleffiſtas inualuit, vt Thomas Vualdenſis auctor eſt. li. 2. doctr. fid. Anti. c. 19. ne quiſquā exiſtimet à Luthero hāc primū hæreſim prodiiſſe. Suadēt aūt id principiò, ex eo quod dominus apud Ioannē dicit. Ego non ab homine teſtimoniū accipio. At ſiue ſummus Pōtifex, ſiue cōciliū ſeu etiā eccleſia tota homines ſunt, nō igitur ab his Chriſti euangeliū aut reliquæ ſcripturæ partes accipiūt teſtimoniū. Idē rurſum ex illo confirmāt, quod Ioannes Apoſtolus ait. Non neceſſe habetis, vt aliquis doceat vos, ſed ſicut vnctio eius docet vos de omnibus & verum eſt. Tertio loco argumentantur ex eo verbo domini, ſi quis voluerit voluntatem eius facere, cognoſcet ex doctrina vtrum ex Deo ſit. Cui ſimile eſt illud, oues meæ vocē meam audiunt, alienū aūt nō ſequuntur. Quo teſtimonio Lutherus quaſi re confecta gloriatur, & nondum

Ioan. 5. *1. Argu.* *2. Argu.* *1. Ioan. 2* *3. Argu.* *Ioan. 7.* *Ioan. 10.*

collata

collata manu tãquam ferox victor inſultat. Apertè enim (vt ait) euangelium teſtatur, ipſas per ſe oues habere idoneam diſcernendi ſcripturas facultatem.

Argu.4. Quartò illud Ioannis afferunt, ſi teſtimoniũ hominũ *1.Ioan.5.* accipitis, teſtimoniũ Dei maius eſt: qui credit in filium Dei, habet teſtimoniũ Dei in ſe. In omnibus igitur, quæ ad fidẽ pertinẽt, nõ ad externa hominũ teſtimonia recurrere debemus, ſed ad id quod Deus intra nos teſtimoniũ *Deut.18* præbet. Addunt etiã huc illud ex Deutero. qui verba prophetæ, quę loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor exiſtã. Prophta autẽ, qui voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi vt diceret, interficietur. Quod ſi tacita cogitatione reſponderis qũo poſſum intelligere verbũ, quod dominus nõ eſt locutus: hoc habebis ſignũ, &c. Quòd, ſi in nomine Domini propheta ille prædixerit & nõ euenerit, hoc dominus nõ eſt locutus, &c. Ecce quemadmodum diſcernendis verbis Dei à verbis hominum, non remittitur fidelis populus ad pontificem aut ſacerdotem, non ad hominum concilium, ſed ex ipſa rerum euidentia, vt diſcernat iuſtituitur.

1.Ioan.4 Eodem quoque pertinet illud Ioannis, Chariſſimi nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſint, quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoſcitur ſpiritus Dei, &c.

1.Cor.2. Confirmant præterea idem ex illo Apoſtoli teſtimonio. Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, ſpiritualis autẽ iudicat omnia. Rurſum ex eo, Prophetæ duo aut tres loquantur, cæteri diiudicent, & paulò poſt, ſi quis videtur eſſe ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcri- *1.Cor.14* bo vobis, quod domini ſunt mandata. Quicunque igitur, in quo eſt ſpiritus Dei, cognoſcere verba domini, eaque diſcernere iure ſuo poteſt. Proferunt etiam alia teſtimonia, quæ quoniam eodem ſpectant, eodemq; modo refelluntur, non eſt neceſſe ea hoc loco proferre: ſed rationes illas addere, quibus etiam vtuntur in ſui erroris confirmationem.

Si eccleſia, inquiũt, de diuinis ſcripturis iudiciũ ferret, tũ inferior in ſuperioris legẽ auctoritatẽ vſurparet. Id qđ

abſur-

abſurdum planè eſt. Nā vt Auguſtinus inquit, nō licet iudici de legibus iudicare, ſed ſm ipſas. diſtin. 4. ca. in iſtis.

Præterea quæ ſecuritas (aiunt) nobis erit æternę vitę, ſi quęcunque de ea in ſacris literis extant promiſsiones ſolo hominum iudicio fultę conſiſtant? Rurſum fides noſtra quantum apud homines in ſuſpicionem vocabitur, ſi credatur hominum beneficio non ſecus ac precariam habere auctoritatem? Et cum Apoſtolus aſſerat fundamentum eccleſię eſſe catholicam & apoſtolicam doctrinam, ſuam huic certitudinem antè conſtare oportet, quàm illa extare incipiat. Nam ſi Chriſtiana eccleſia prophetarum ſcriptis & apoſtolorum prædicatione fundata fuit, vbicunque reperiatur ea doctrina, eccleſiam certè præceſſit eius approbatio, ſine qua nunquā eccleſia ipſa extitiſſet. Vaniſsimum ergo commentum eſt (1. cap. inſtitu. Caluinus ait) ſcripturæ iudicandæ poteſtatem eſſe penes eccleſiam, quaſi ab huius nutu illius certitudo pendeat.

Præterea ſi ſcripturæ ſacræ veritas ab hominum teſtimonio penderet ex eoque comprobaretur, tunc vltima fidei reſolutio in eccleſiæ auctoritatem fieret. Credimus enim Chriſtum fuiſſe filium Dauid: Quoniam Deus prophetis & Apoſtolis reuelauit. Quod ſi Deū reuelaſſe ex eccleſię auctoritate teneremus, iam fides noſtra non in Deum tandem, ſed in homines reuocaretur. Quocirca ratio fidei formalis nō diuina ſed humana veritas eſſet.

Poſtremò, vt Ariſtoteles docuit. 1. li. poſt capit. 2. propter quod vnum quodq; tale & illud magis. Si igitur ſcriptura canonica eccleſiæ auctoritate cōprobaretur, plus hominibus quàm Deo crederemus. Conſtat verò nullā auctoritatem maiorem eſſe diuina: qua videlicet ſacræ literæ pollent. Non ergo ſcriptura ſacra per eccleſiā confirmabitur, & ab illius approbatione pendebit. His atq; alijs argumētis errorem ſuum Hęretici ſuadere poſſunt, perſuadere nō poſſunt. Errant enim vehementer cum in aſſerendis ſcripturis eccleſiæ auctoritatem labefactare conantur. Qua de re nunc breuiter & ad hanc ſolum de libris canonicis cauſam diſputabimus. Propterea quòd & à plerіſque viris catholicis contra hęreticos de eccle-

ſiæ auctoritate accuratiſſimè diſputatum eſt. Et hãc nos quoq; invniuersũ poſtea aſſerere & cõfirmare debemus.

Cap. ſeptimum. Docet ad cuius auctoritatem ſpectat de libris canônicis iudicare.

SIt igitur, quod ad præſentem locum attinet, Prima propoſitio. Iudiciũ de ſcripturis per ſcripturas ipſas, nullo pacto idoneum eſſe poteſt. Nam, vt de pluribus alijs taceamus, quorum ſimilis omnino cauſa eſt, certè libros Ruth, Eſter, Iob, eſſe canonicos, nullo modo ex ipſis ſcripturis cõprobabitur. Ergo ſi res hæc in controuerſiã veniat, aliũde quã ex ſacris literis petẽda ꝓbatio eſt. Deinde, quoniã hoc idem amplius vrgere volumus, ſi in controuerſia ſit, an ambo Teſtamenta nouũ & vetus Deo auctore ſint edita, per nullam alterutrius Teſtamenti auctoritatẽ hæc diſceptatio componi poteſt. Qua enim ratione de toto volumine dubitabitur, eadẽ quoq; de qualibet particula voluminis ambigetur. Neceſſe igitur eſt, huius qõnis aliquẽ præter ſacras literas iudicẽ conſtituere. Præterea Baſilides Prophetas neſcio quos produxit. Barchabã & Barchob, alioſque id genus, qui re vera prioribus ſæculis nũquam extiterint. Vt auctor eſt Euſebius li. 4. Eccle. hiſto. cap. 8. Vt huiuſmodi prophetarum libri per ſcripturas ipſas refelli non poſſunt. Diceret nanque Baſilides præter quatuor maiores & quatuordecim minores alios item prophetas in veteri Teſtamento fuiſſe, idq; eiuſdẽ teſtamenti teſtimonijs confirmaret. Nec his rationibus alia exẽpla deſunt. Nam quidã Hæretici reiecerunt Euangelia, quòd Chriſtus Dominus, nec ſcripſerit aliquid, nec ſcribendũ præceperit: vt Auguſtinus 2. retra. c. 16. refert. Alij oẽs Epiſtolas Pauli reſpuerunt: apud Euſebiũ li. 3. hiſt. Eccle. ca. 27. Irenæ. libr. 1. c. 26. & Orig. in 82. Pſal. referente eodẽ Euſe. lib. 6. cap. 28. vide Irenæ. c. illo. 26. & 29. Alij vniuerſam Moyſi legẽ atq; adeò oẽs inſtrumenti veteris ſcripturas abnegarunt, vt Aug. cùm aliàs ſæpe, tũ in lib. cõtra Fauſtum, & Euſe. 5. lib. c. vltimo auctores ſunt. Nos verò hos libros in vniuerſum recepimus. Itẽ, quæ Nicodemi & Bartholomæi nomine ab Hæreticis ꝓferuntur, euãgelica cõtẽnimus: Marci euangeliũ vene-

veneramur. Ac nos qdẽ harũ rerũ cauſam reddimus: Illi verò eius,quod vniuerſa tenet, tenuitq; ſemper eccleſia, rationẽ reddere nullo pacto queunt. Imo viuorũ iudicũ auctoritate ſublata,nihil illis ſupereſt, niſi vt totũ ſacrorũ Bibliorũ codicẽ de medio tollant. Adde quod ſcriptura Iudex eſt mortuus,qui nec litigantiũ vtrinq; rõnes audire,nec ſentẽtiã ipſe eloq valet. Accedit ꝙ ſi in humana aliqua repub.talis iudiciorũ eſſet forma pręſcripta,vt nulli eſſent iudices viui,ſed ſolis exaratis literis cõtrouerſia quęcũq; de illius reip.ſcripturis exorta finiretur: præterquã quod forma iudicãdi ſtultiſſima eſſet, nullus etiã eſſet litigandi finis. Et.n.qui neget inſtrumẽtũ, nulla vis inferri queat, ſi viui iudices nulli habeãtur. Ita Deut.17.nõ ad ſcripturã diſſidentes homines referũtur, ſed ad viuorũ examen iudiciũq;. Et Malach.2.c.labia,inquit,ſacerdotis cuſtodiũt ſciẽtiã,& legem requirẽt de ore eius. De ore eius ait,nõ de lege ipſa. Et Acto.15.nõ ad ſcripturam appellauerũt Antiocheni, vt intelligerẽt an verba Pauli diuina eſſent:ſed ad Apoſtolos & ſeniores,qui erant Hieroſolymis. Nec Apoſtoli & ſeniores ſcripturã iudicẽ, ſed, ſemeptipſos & Spiritũ ſanctũ poſuerũt,viſum eſt,inquiũt, nõ ſcripturæ,ſed Spiritui ſancto,& nobis. Sanctus quippe ſpiritus nõ habitat in litera, ſed in ſpiritu:nõ in ſyllabis, ſed in cordibus. Quòd ſi ii,qui Paulo aduerſabãtur ſcripturæ in cauſa illa iudiciũ peterẽt,quæſtio hodie maneret ambigua. Secũda propoſitio. Iudiciũ de ſcripturis canonicis ad priuatos reip.Chriſtianæ ciues nõ pertinet. Primo,quia in humana rep.eiuſmodi iudicia nõ permitterẽtur priuatis hoĩbus,niſi legiſlatores deſipuiſſent. Vterque n.eorũ qui diſsidiũ habẽt, hãc ſibi iudicandi pari ratione vẽdicaret auctoritatẽ: ſicq; nullus eſſet diſsidiorũ finis. Priuatas ergo cuiuſq;,vel reuelationes, vel opinationes velle ſequi,idq; in quæſtione fidei neceſſaria,ſtultum erit. Pro ſua etenim factione quiſq; difiniet, & quę ipſe exiſtimauerit,ea ſibi aſſeret à Deo reuelata. Quid? quòd nullus homo priuatus certam habet in eccleſia auctoritatem, nullus apud reliquos fideles exploratam & ſolidam veritatem? ita iudicium quodcunque ab eiuſmodi

priua-

priuato ciue profectum infirmum erit:& ſcripturarũ proinde fides incerto & imbecillo fundamẽto nitetur. Quid? quod Deute.17.quæſtiones graues non ad priuatos iubentur deferri, ſed ad eos qui habent publicam in eccleſia poteſtatem? Quid? Num Antiocheni priuati homines iudicium ſibi aſſumpſere in illa cõtrouerſia,qua dubium erat,Pauli ne verba Dei eſſent an non?Minimè verò. Sed miſerunt ad Apoſtolos & ſeniores qui erant in Hieruſalem. Acto.15.Adde huc, quod cum quidam viri doctiſſimi negarint epiſtolã ad Hebræos eſſe canonicã, alij auctores quoq; ipſi non ignobiles Apocalypſin Ioannis excluſerint: non poſſet ex cuiuſque priuati hominis ſenſu ea doctiſſimorum virorum controuerſia componi.Vide Origenem, Homi.7.in Ezechi.Grego.Nazanzenum in Apologe. Hiero.in Ezechie. cap.13.& in Hiere. c.23.vt intelligas quàm parum ſit deferendum in huiuſmodi rebus priuatorum hominum præiudicijs.Sed de his multa poſterius.Nunc reliqua perſequatur.

Tertia propoſitio, Ab eccleſia eſt determinandũ,quiſnam liber ſit canonicus, & illius auctoritas certa regula eſt, ad libros vel in ſacrorum numerum recipiendos, vel etiam ex eo uumero reijciendos. Hanc tenuit Irenæus, lib.3.aduerſus Hæreſes.c.2.3.& 4.& Au.lib.cõtra Fauſtũ. 13.c.4.& lib.28.c.2.& 4.& ſecundo libro de doct.Chriſt. ca.8.Denique in libro contra epiſtolam Manichæi.ca.5. vbi illa eſt omnium ſermone trita ſententia. Euangelio non crederem,niſi me eccleſiæ moueret auctoritas.

Hæc eadem definitur à concilio Toletano primo, in hæc verba. Si quis dixerit vel crediderit alias ſcripturas eſſe canonicas, ꝑter eas quas eccleſia catholica recipit, Anathema ſit. Eccleſiæ igitur catholicæ auctoritas certum argumentum exhibet ad libros ſacros vel recipiendos,vel reijciendos, id quod multis magniſque rationibus comprobatur.

Primùm enim ſi huiuſmodi res in contentionem veniat, cùm nec ex ſcripturis ipſis nec ex priuata cuiuſuis opinatione ſit cenſura ferenda, ex aliquo hanc loco petere neceſſe eſt, Non eſt autem vnde commodius atque

con-

conſtantius huiuſmodi iudicium cenſuramq; petere de- *Prima*
beamus,quàm ab eccleſia,quæ eſt columna & firmamen *ad Ti.3*
tum veritatis.Ad eccleſiæ igitur tribunal eſt hęc quæſtio
referenda : & eius decretum Lydius lapis erit ad explo- *Li.33.c.*
randum qui liber canonicus ſit. *6.*

Itē, vt D. Auguſtinus contra Fauſtū Manichæū argu-
mentatur , in libris Aethnicorū non alia ratione magis
veros auctores exploramus, q̃ ex cōmuni conſenſu & te-
ſtimonio eorū qui fuerūt ante nos . Vnde.n. Platonis,A-
riſt.Ciceronis libros nouimus,niſi ex eorū qui nos ætate
anteceſſerūt cōtinuis teſtimoniis?Si ergo in cęteris omni
bus hęc via tutiſſima & certiſſima eſt ad cognoſcendum
cuiuſq; libri auctorē,cur hæc eadē nō erit certa & explo
rata viro catholico ad intelligendū hūc librū eſſe Mat-
thęi,illū nō eſſe Thomæ,hāc epiſtolā eſſe ſcriptā à Paulo
illā à Paulo ſcriptā nō fuiſſe?Eccleſiæ itaq; teſtificatione
libri ſacri ſunt admittēdi.Quod videtur Ioānes Euange
liſta ſignificaſſe, cū ait,Hic eſt diſcipulus ille , q teſtimo- *Ioan. vl.*
niū p̄hibet de his:& ſcimus quia verū eſt teſtimonium e-
ius.Ioannes ergo teſtimoniū perhibet euangelii,& eccle
ſia probat inquiens.Et ſcimus,&c. Alioqui,quorſum illa
numeri tā ſubita & inopinata mutatio?Apoſtolus quoq;
Paulus id manifeſtò docet in epiſtola ad Gala.c.2. Nam
cum accepiſſet euāgeliū per reuelationem Ieſu Chriſti,
& manſiſſet cum Petro & Iacobo diebus quindecim, a-
ſcendit rurſum Hieroſolymam ſm reuelationem:& con-
tulit cū apoſtolis & fidelibus euangeliū,quod prędicabat
in gētibus: ſeorſum aūt, iis qui videbantur aliquid eſſe:
ne fortè in vanū curreret aut cucurriſſet. Quod ſi eccle-
ſiæ probatio nō eſſet neceſſaria,certè nō fuiſſet ſolicitus
Paulus, vt aſcenderet ad conferendum euangeliū ne for
tè,&c.Atq;(vt Auguſtinus cōtra Fauſtū ait) ſi apoſtolus
Paulus non inueniret in carne Apoſtolos, cū quibus con
ferret euangelium,eccleſia illi omnino non crederet. Et
Hieronymus in Epiſtola ad Auguſtinum , hęc Apoſtoli *Lib.28.*
verba pertractans , ex his (inquit) oſtendit ſe non ha- *ca.4.*
buiſſe ſęcuritatem euangelij prædicandi , niſi Petri &
qui cum eo erant fuiſſet ſententia roboratum.Eſt autem

hæc epiſtola etiam in tomo operum Auguſtini ſecundo, numero 11. Et Tertullianus lib.4.aduerſus Marcionem, propterea, inquit, Paulus Hieroſolymam aſcendit ad apoſtolos conſultandos, ne fortè in vacuum cucurriſſet. Non enim ſufficeret ad fidem ſingularitas inſtrumenti deſtituta patrocinio anteceſſorum. Denique vt cum auctoribus contulit & conuenit de regula fidei, dexteras miſcuere. Igitur ſi ipſe illuminator Lucę auctoritatem anteceſſorum & fidei & prædicationis ſuæ optauit, quanto magis eam Euangelio Lucæ expoſtulem, quæ euangelio magiſtri eius fuit neceſſaria? Hactenus ille.

Idem quoque habetur Actorum 15. Cùm enim apud Antiochiam dubitaretur, an Paulus & Barnabas, verè & ſentirent & docerent de ceſſatione legalium, ſtatuerunt fideles vt aſcenderēt Paulus et Barnabas, & quidam alii ad apoſtolos & presbyteros in Hieruſalem. Non ergo unuſquiſq; per ſe cognoſcit an doctrina ex Deo ſit necne, aut ipſa ſtatim doctrina cuiuis ſeſe eſſe diuinam manifeſtat: ſed eccleſiæ opus eſt approbatione. Quod Lutherani tandem in comitijs Auguſtanis, confeſſi ſunt, habere ſcilicet eccleſiam auctoritatem ad diſcernendum verba Dei à verbis hominum. Atque Lutherus in lib. de captiuita. Babylon. vbi de ordinis Sacramento agit, confitetur quidem eccleſiam habere poteſtatem diſcernendi verbum Dei à verbis hominum, ſed non proinde tamen iudicem eſſe verbi Dei. Quemadmodum Auguſtinus ait, quòd veritate ipſa ſic capitur anima, vt per eam de omnibus certiſſimè iudicare poſſit, ſed veritatem iudicare non poſſit, dicere autem cogatur infallibili certitudine hāc eſſe veritatē iudicata magis quā iudicās. Ita & ī eccleſia talis, inquit, eſt ſenſus, illuſtrāte ſpiritu: in iudicandis & approbandis doctrinis, quem demōſtrare non poteſt, & tamen certiſſimum habet. Sicut enim apud Philoſophos de cōmunibus cōceptionibus nemo iudicat, ſed omnes per eas iudicantur: ita apud nos de ſenſu ſpiritus qui iudicat omnes & à nemine iudicatur. Sed nos hoc ſanè loco de uerbis certare nolumus.

Tantum definimus, id quod iam Lutherani vel inuiti

con-

concedunt,ex eccleſiæ auctoritate certum argumentum ſumi vel ad libros ſacros admittendos, vel ad eos repellendos qui ſacri non ſunt.

At verò non parua quæſtio ſe offert, an nomine eccleſiæ ſignificemus hoc loco eccleſiam,quę fuit tempore apoſtolorum,an fidelium congregationẽ, qui modo ſunt. An potius vniuerſam collectionem Chriſtianorum,à baptiſmo Chriſti per apoſtolos & cæteros ſucceſſores eorum,vſq; ad hæc tempora propagatam . Durãdus enim in 3.Sententiarum.diſtin.24.q.1.& Gerſon de vita ſpirituali animæ,lectione 2.corrolario 7.huiuſmodi auctoritatem ſacros libros approbandi, vel etiam non ſacros reprobandi ad Eccleſiam referunt fidelium, qui cum Apoſtolis extiterunt.At Ioannes Driedonis libr.1.de Eccleſiaſticis ſcripturis & dogmati. cap.1.& Thomas Vualdẽſis lib.2.doctrinal.fide.antiquæ cap.19.& 20.hanc auctoritatem exiſtimant referendam ad ſeriem patrum omnium & fidelium ab Apoſtolis ſuccedentium. Quę eadẽ profectò videtur fuiſſe ſententia Irenæi lib.3.c.3.& lib.4. cap.63.aduerſus hæreſes . & Tertulliani libr.4.aduerſus Marcionem.& Augu.lib.33.contra Fauſtum Manichæũ. & in libr.2.cap.6.contra Iulianum Pelagianum.& lib.2. de doctrina Chriſti.capit.8.& Epiſtola 63.Sed & alij tamen hanc auctoritatem huius etiam temporis eccleſiæ tribuunt: quæ videlicet eadem eſt cum antiqua, habetq; eundem veritatis ſpiritum aſsiſtentem.

Ego verò primùm ſentio ad Apoſtolos pertinuiſſe libros ſacros probare,non ſacros reijcere. Nec enim alios libros canonicos habemus ſiue veteris , ſeu noui teſtamenti, quàm quos Apoſtoli probauerunt, atque Eccleſiæ tradiderunt.

Exiſtimo deinde huiuſmodi traditionem apoſtolicã non alia ratione melius innoteſcere , quàm per patres & doctores eccleſiæ poſt Apoſtolos ſuccedentes . Quemadmodum non alia via certior atque expeditior eſt , ad Chriſti & Apoſtolorũ reliquas traditiones cognoſcẽdas quod ſuo poſtea loco demonſtrabimus. Atq; horũ quidẽ neutrum opus eſt,exquiſitis rationibus confirmare, tan-

tum ſatis eſt admonere.

Illud verò demonſtrandum eſt, Eccleſiam fideliũ nunc viuentium, non quidem ſcribere canonicum librũ poſſe, ſed definire an liber de quo diſputatio eſt, canonicus ſit an non. Quia definitio dubiorum, quæ circa fidem modò exoriuntur, ad præſentem Eccleſiam pertinet. Oportet enim iudicem viuum in Eccleſia eſſe, qui fidei controuerſias decidere poſſit (Siquidê Deus in neceſſarijs Eccleſię ſuæ non defuit.) At librum eſſe canonicum nec ne, fidem maximè tangit, Ad eccleſiam igitur huius tẽporis huius rei iudicium pertinebit. Nam ſi errores qui ſanę doctrinæ aduerſantur, eccleſia quæ nunc eſt cõdemnare nequit, profectò iudicibus de medio ſublatis, huius ſæculi hæretici impunè viuere, atque adeò regnare poſſunt.

Rurſum tempore Hieronymi dubitare catholico licuit, an Apocalypſis Ioannis ſacra & canonica eſſet. Nũc autem, vt ſuo loco oſtendemus, id non licet in dubiũ vertere. Ergo poſt tempora Hieronymi eccleſia auctoritatẽ habuit illam quæſtionem profligandi.

Quamobrem cùm noſtro tp̃e quidam in dubiũ vocẽt, An Baruch & Machabæorum libri, ac cæteri, de quibus qõ in manibus eſt, canonici ſint nec ne, hanc certè ambiguitatem præſentis Eccleſiæ iudiciũ explanare poterit.

Præterea, Eccleſia quæ nunc eſt, in fide errare non poteſt. Ergo ſi crediderit aliquem librum eſſe canonicum, ex eius teſtimonio idoneum firmumq; ſumetur à Theologis argumentum. Nam & Eccleſia præſens docere eos, qui fidem ſuſceperint, ſuo iure poteſt, quæcunque fidei ſunt, & ſacros libros, quos per traditionem veterum accepit, poſteris ſuis ipſa tradere. Qui quidem poſteri fidem proximè habeant eccleſiæ præſenti neceſſe eſt: vt præſentes credidimus proximè antecedentibus, & illi ſuperioribus ſerie quadam & ordine vſque ad Apoſtolos. Quibus fideles tunc viui proximiùs crediderunt.

Sicut.n. in diſciplinis duo principiorum genera cernimus, vnum remotum, alterum proximum, hoc poſtremum, illud primum, nec cõcluſiones ad prima initia niſi per poſtrema referuntur: ſic nec fides ſuccedentium ad

eos,

eos, qui nos ætate anteceſſerunt, niſi per nos referri poteſt, donec ad Apoſtolos & inde ad Chriſtum peruenitur, vbi tanquam in primo fundamento catholica fides conſiſtit. Quemadmodum etiam vtraque diſciplinarum principia firma ſunt, vtraque item cõcluſiones certò probant, licet altera mediata altera immediata ſint: ita & eccleſia quæ nunc eſt, certum argumentum dogmatis Chriſtiani exhibet, quamuis ipſius demum fides ad Chriſti & apoſtolorum ſit doctrinam referenda.

Qua in re videtur mihi falſus Thomas Vualdẽſis. Etenim, vt paulò antè iudicauimus, aliud eſt quærere, quid eccleſia præſens definire poſſit, & quouſq; habeat cõtrouerſias decernendi auctoritatem, aliud verò inueſtigare, quanam via & ratione ad rectã & firmã harũ rerũ definitionẽ valeat perueniri. Ac nos quidẽ ingenuè fatemur, nõ eſſe nunc nouas reuelationes expectandas ſiue à ſummo Põtifice, ſiue à cõcilio, ſiue etiam ab eccleſia tota, ſed inquirenda potiùs maiorum documenta ac ſanctorũ ſcripta, Apoſtolicas rurſum traditiones, ſacras etiam literas conſulendas, atq; per huiuſmodi conquiſita media quæſtionem de fide propoſitam decernendam. Nam & Apoſtoli & ſeniores congregati in conciliũ Hieroſolymitanum magna facta cõquiſitione, tum ex rebus anteactis, tum ex ſcriptis prophetarum, ſententiam de re propoſita atque in quæſtionem vocata, tulerunt.

Fallitur & in alia re, niſi fallor ego, Thomas Vualdẽſis, cùm aſſerit teſtimonium laicorum fideliũ etiã huc pertinere. Sed ideo ad eos non eſſe opus recurrere, quia neſcierunt, inquit, fidem ſuam congruis vocabulis atq; ab omni intricatione liberis ſucceſſorum propinare memorijs. Nã quæ ad fidem ſpectant, ſunt in duplci differentia. Altera, quæ omnes fideles explicitè credunt: vt filiũ Dei humanã naturã ſuſcepiſſe. Altera verò ſunt, quæ videlicet ſoli maiores credere tenentur explicitè, populus autem implicitè in maiorum fide. Vt patrem & filium eſſe vnum principium Spiritus ſancti. A populo igitur rudi in rebus fidei, quæ ſub priori genere continentur, iure forſitan teſtimonium poſtulaueris: quòd earum fides

æquè ad maiores ac minores pertinet. At in his,quæ alterum genus ſpectant, ſi qua quæſtio exoriatur, ineptiſſimum erit, vt imperitum vulgus, delirus ſenex, garrula anus, ſutor indoctus, conſulatur: idque maximè ſi non ad eccleſiam præſentem, ſed ad eam quæ ſuperiorũ fuit temporum,huiuſmodi quæſtiones ſint referendæ. Quod fieri oportere Thomas ipſe Valdenſis aſſeruit. Cũ igitur fides de numero canonicorum librorum explicita, non popularium ſit,ſed maiorum ad quos vtique ſpectat,quinam ſint ſacri libri cognoſcere,fateamur neceſſe eſt, in huiuſmodi qõne,quam modo verſamus, teſtimonium à plebe nõ eſſe requirendũ, ſed à doctoribus eccleſiæ,quibus & plebs rudis debet credere,ad quoſq; ſimiliũ rerum iudiciũ pertinere, vt iuſtũ ita quoq; certũ eſt. Quo fit, vt ſi oẽs ſancti & doctores Eccleſiæ aſſeruerint aliquẽ librũ eſſe canonicũ,id pro certo habendũ ſit, perinde ac ſi tota eccleſia aſſeruiſſet. Quod vberius alio loco explicandum eſt:de tertia igitur propoſitione ſatis eſt dictum.

Quarta propoſitio. Ad conciliumvniuerſale prçcipuè pertinet definire qui liber ſit canonicus. Quã quidẽ propoſitionem æquo animo paterer ab hæreticis nõ admitti. Sed illud tamen doleo vehemẽter, quod eam nõnulli fideles inficiantur, in quibus Thomas Vualdenſis eſſe videtur,lib.2.doctrinalis fidei antiquæ.cap.19.

Probatur tamen illa manifeſtè, quia proponere fidelibus ea,quæ ſunt diuinitus reuelata, ad eccleſiæ paſtores maximè ſpectat, tũ qa tota eccleſia huiuſmodi reuelata proponere & docere nõ valet:tum qm̃ vt poſſet,non deceret tamen, vt tota eccleſia docendi officium aſſumeret. Tum quia paſcere oues in ſcientia & doctrina proprium munus paſtorum eſt.vt Hieremię 3.dicitur. Tum quoniã aliquando inter ipſos catholicos concreatio eſt, an hic aut ille liber canonicus ſit. Ad dirimendum igitur huiuſmodi diſceptationẽ oportet in eccleſia iudices eſſe,quorum ſententiam fideles debeant ſequi. Iudices aũt in doctrina fidei nõ alios cõuenientius accipimus,atq; epiſcopos & doctores, quibus fideliũ inſtructio demandata eſt: quoſque ſi de medio tollas, eccleſiæ uniuerſalis iudicia

pro-

protinus aufers. Cùm tota ipſa eccleſia, hoc eſt, fideles omnes, conueniri ad iudicandum de propoſita quæſtione nec debeant nec verò poſsint.

Prĕterea conciliū eſt certa regula in his quæ fidei ſunt, vt poſterius oſtēdemus. Cū igit hæc qō de libris ſacris atque canonicis ad fidē attineat, cōcilij teſtimonio abundè poterit definiri. Id qđ Antiochenos intellexiſſe conſtat. Non.n.qōnem de legalibus ad fideliū plebem ſed ad apoſtolorū & ſeniorum ſynodum retulere. Nec poſt concilij ſententiam vllus relictus eſt dubitandi locus. Acto. 15.

Quinta propoſitio. Ad ſummum Pontificem pertinet definire, qui nā liber ſit canonicus. Primò quia maiores eccleſiæ cauſæ ad Summū Pontificem referendæ ſunt, vt Innocentius probat, de baptiſmo c. maiores. noſq; idem etiam ſumus demonſtraturi. At hæc de libris canonicis cauſa maxima eſt, ad ſummum itaq; Pontificē eſt referēda. Deinde quia contingit eſſe diſsidium inter patres in concilio congregatos. Quòd ſi non eſſet iudex in eccleſia, qui hanc contentionem litemq; dirimeret, certè non eſſet eccleſiæ à Deo prouiſum in rebus neceſſarijs.

Præterea, quia Summus Pontifex quoties de fide pronunciat, errare nequit, quod ſuo poſtea loco etiā cōmōſtrandum eſt. Ipſius ergo Pontificis teſtimonio tanquam certo iudice probare poterimus, quis liber ſit canonicus, quis contra non ſit.

Poſtremò id oſtenditur Argumento Nicolai Papæ. *C. ſi Romanorū 19. diſt.* Nā quod verè ſedes Apoſtolica probauit, hodie tenetur acceptū: & quod illa repulit, hactenus inefficax prorſus habetur: Ita opuſcula doctorum quĕ approbauit, eccleſia probat: quæ cōtra reprobauit, eccleſia reprobat. Summorum ergo pontificū de hiſce rebus teſtimonium, ipſo etiā perpetuo rerū experimento firmū ac certū habere cōpellimur. Nā & euangeliū, quod Paulus prædicabat in gētibus, vt antè ex Tertuliano, Hieronymo, & Auguſtino *In Marc.* mōſtrauimus, non fuiſſet ab eccleſia receptum, niſi Petri auctoritate fuiſſet roboratum. & vt idē Hieronymus in libr. de viris illuſtribus. ex Clemente in 6. ὑποτυπώσεων ſcribit Marci euangelium, cū Petrus audiſſet, probauit:

& eccleſiæ legendum ſua auctoritate edidit. Idē verò Euſebius. li. 2. eccleſiaſticæ hiſtoriæ. c. 15. nō ſolū Clementis, ſed ex Papiæ teſtimonio confirmat. Conſtat aūt qui Petro ſuccedit, hunc eandē poteſtatem habere in illis ſanè quæ ſunt eccleſiæ neceſſaria. Ad ſummū ergo Pontificem huiuſmodi de libris canonicis iudiciū pertinet. Nam & ſi qua ſimilis quæſtio in veteri lege exoriretur, ad Pontificem eius definitio pertineret, vt Deu. 17. legimus. Hactenus quanta fieri potuit breuitate à nobis ea dicta ſunt, quæ præſenti loco ſatis erant, vt pius lector intelligeret, quibus auctoribus in libris canonicis cōſtituendis fidem habere oporteret. Nam ſi quæ horum maiori vi & argumentis indigent, vt in vniuerſum probētur omnibus, ea ſuis poſtea locis confirmabuntur. Nunc verò illud agendum eſſe puto, vt argumentationes hoſtium veræ religionis, quàm breuiſſimè etiam poſſumus, refellamus.

Cap. octauum. Vbi confutantur argumenta capitis ſexti.

Ioan. 1. AD primum igitur argumentū ſic reſpondeo, Si Chriſtus ab homine teſtimonium non accipit, vbi nam illud eſt, fuit homo miſſus à Deo, vt teſtimoniū perhiberet de lumine? Vbi rurſus illud, vos teſtimoniū perhibe-
Ioan. 15. bitis de me, quia ab initio mecum eſtis? Vbi deniq; illud
Acto. 1. (ne oīa repetamus) eritis mihi teſtes in Hieruſalē? &c. Sēſus igitur eſt. Ego hominis teſtimonio nō egeo quidem: ſed affero tñ teſtimonium Ioannis propter vos. Ideoque ſubiungit, Sed hæc dico vt vos ſalui ſitis. Quòd aūt ipſe humanum teſtimoniū non quærat, quò videlicet ipſe minimè egere credendus eſt, probat ſubiungens. Ego habeo teſtimoniū maius Ioannis, &c. Et re vera cōuincit, vt qui diuinum teſtimoniū habet, ipſe quidem propter ſe non accipiat ab homine teſtimoniū: ſed oblatum tamen propter aliorum vtilitatē non repudiet. In eundem quoque ſenſum deinde ſubinfert. Claritatem ab hominibus non
Ioan. vlt. accipio, cum tamen Petrus dictus ſit ſua morte Deum glorificaſſe: Ac de primo quidem argumento ſatis.

Ad ſecundum verò facilè reſpondetur, Apoſtolum ibi

non

non cum imperitis,ſed cum doctis habere ſermonē. Ait enim,nō ſcripſi vobis quaſi ignorantibus veritatem , ſed quaſi ſcientibus eam. Sapiētibus ergo eccleſię magiſtris vnctio interior ſufficit ad ea , quæ fidei aduerſantur,refutanda : at ignorantibus opus eſt etiam externa doctrina eorum maximè,quos Deus conſtituit in eccleſia paſtores & doctores. Intelligendum eſt etiam doctrinam fidei ſingulis hominibus neceſſariam , vnicuique per ſe fortè innoteſcere, ſi ſpiritum manentem in ſe habet. At verò quæ ſunt in fide non ſingulis quidem neceſſaria , ſed ad eccleſiæ communem vtilitatem pertinentia, non ea ſtatim à bonis viris cognoſcuntur quàmlibet ſpiritum Dei & vnctionem habentibus . Si enim ſimplici mulierculæ proponatur,an accidentia in Sacramēto altaris ſine ſubiecto ſint.quāu is ſancta ſit & iuſta, non eſt opus ea de re ab vnctione doceatur . Sed ſi illud ab ea inquiras , num Chriſtus pro peccatis noſtris ſanguinem fuderit,id profecto ab vnctione docebitur , quoniam præſtanti quod in ſe eſt Deus fidem ad ſalutem neceſſariam non negat. Porrò autem cùm quæſtio hęc de numero librorum Canonicorum non ſpectet ad ſingulos, ſed ad doctos in eccleſia viros referenda ſit, fit conſequēs,vt ad cognoſcendum an hic liber aut ille ſit Canonicus, non ſit ſatis vnctionem habere.Non enim vnctio quemcunque ſimpliciter docet de omnibus,ſed quemq; de his,quę ſunt ei propria & neceſſaria.Atque hæc ſatis abundè errant,vt ſecūdum argumētum eluderetur.Sedvt ijs morem geramus, qui aliud præterea quicquā in illius teſtimonij explicatione deſiderant,tertia adhuc reſponſio adijcienda eſt. Non ſi quidam in eccleſia primitiua tātos habuere & in virtute & in doctrina progreſſus , vt nullo doctore externo indigerent, quippe qui ſpiritu docente noſſent omnia,idcirco gratiā illam Spiritusſancti nos & ad omnes & ad hoc etiā tempus referemus . Alioqui ſi quis aut linguarū donum,aut alia multa, quę ſpiritus à principio fidelibus imperticbatur,modò non habeat,non ſe arbitretur ſpiritū accepiſſe : nec vnctum ſeſe exiſtimet,niſi cum Antonio Monacho Aegyptio ſine vlla ſcientia literarū

diuinas ſcripturas intellexerit. Quod ſi etiamnum vnctio docet ſine externo doctore de oĩbus, nõ doceãt parẽtes paruulos ſuos doctrinã Chriſti, ſed ne ad ipſum quidem Euangeliũ audiendum atq; diſcendum eat populus in ecclesias, quin ẽt codices nullos legat nec legenté explicãtemq; hominem audiat: expectet verò rapi ſe vſq; ad tertium cœlum, & ibi omnia Chriſtianę doctrinæ myſteria percipere. Caueamus, Auguſtinus ait, tales tentationes ſuperbiſsimas, magiſq; cogitemus & ipſum apoſtolum Paulum, licet diuinis & voce & ſpiritu inſtructum ad hominem tamen miſſum eſſe, vt ab eo diſceret, quid ſe oporteret facere. Acto. 9. Et Corneliũ cogitemus quamuis & exauditas orationes eius eleemoſynaſq; reſpectas ei angelus nunciarit, Petro tamen traditum imbuendũ, à quo quid credendum, quid ſperandum, quid diligendum, audiret. Actor. 10. Ac de ſecundo argumento hactenus.

Vide Auguſtin. in proœmio. lib. de doctri. Chriſtian.

Tertium verò eludi primum poterat eo rerum diſcrimine repetito, quod in ſuperioris argumenti confutatione poſuimus. Concedimus enim liberaliter, doctrinam cuiq; in ſua vita & ſtatu neceſſariam illi fore perſpectam & cognitam, qui fecerit voluntatem Dei. Sicut enim guſtus bene affectus differentias ſaporum facilè diſcernit, ſic animi optima affectio facit, vt homo doctrinam Dei ad ſalutem neceſſariam diſcernat ab errore contrario, qui ex Deo non eſt. Quæ verò eccleſiæ ſunt communia nec ad iudicium & fidem ſpectant ſingulorum, ea non à quouis diſcerni & iudicari poſſunt, quantumcunque is Dei faciat voluntatem. Huiuſmodi autem ſunt quæ verſantur in hac controuerſia de librorum diuinorum numero. Nec illarum etiã rerum iudicium adeò perſpicuũ eſt cuiuis, vt ſtatim ac ſine doctore in promptu ſit. Erant enim quidam verbum Pauli cum auiditate ſuſcipiẽtes, & quotidie tamen ſcrutabantur ſcripturas, ſi hæc ita ſe haberent, Acto. 17. Et cum quidam docuiſſent ſine circumciſione neminem poſſe ſaluari, non protinus cuilibet exploratum fuit, num ea vox ac doctrina ex Deo eſſet an non: ſed relata eſt potiùs ad apoſtolos & ſeniores, quæſtio, & adhibito concilio, magnaque prius facta diſquiſitione

quiſitione finita, Actorum 15. Quòd, ſi quæ in huius argumenti refutatione dicta ſunt, cuipiam adhuc non eſſe illa ſatis videantur: habeat & hoc reſponſum. Chriſtum non dixiſſe quidem qui fecerit voluntatem Dei, hũc per ſe & ſine magiſtro veram omnem prophetarum, Euangeliſtarum, Apoſtolorumq; doctrinã poſſe à falſa diſcernere, aut oues ſine doctore externo vocẽ Chriſti internoſcere cõtrariumq; alieni refutare. Sed id docuit, cũ adeſt fidei magiſter idoneus, qui rem credendam aptis loco & tpe, ſolido pondere ac certa auctoritate proponat, tunc auditorẽ, ſi bonus eſt, Dei doctrinam accepturum, ſin malus, repudiaturum. De ſe quippe Chriſtus ſuaq; doctrina peculiariter loquebatur, quẽ qm̃ pater ſignauerat Deus, ducem ac præceptorem mundo dederat, omniq; teſtimoniorum genere comprobarat: ei tot tantisq; argumentis Euangelium annuncianti, ei vitæ, doctrinæ, miraculorũ gloria præſtanti, ei humana atq; adeò diuina auctoritate pollenti fidem nõ habere nemo ſine peccato poterat. Abeat nunc Lutherus, &, quaſi eccleſiæ fidem validiſſimis arietibus concuſſerit, vaniſſima exultatione bacchetur. Nos verò intelligamus potius illum, quem diximus, eſſe verborum Chriſti ſenſum cùm ex alijs Euangeliſtæ teſtimonijs, tum verò præcipuè ex ipſo eodem, quod ex cap. 10. Lutherus aduerſus nos citat. Opera, inquit Dominus, quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me. Sed vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis. Et ſtatim, oues meæ vocem meã audiunt. Nam certe ſi non audirent, eæ oues Chriſti non eſſent, vt quæ ad vocem proprij paſtoris tam exploratam & certam, clauſis auribus obſurdeſcerent. Qua ex re patet, quàm inepte à Luthero illa Domini teſtimonia in hac cauſa, de qua nunc diſſerimus, referantur. De tertio igitur argumento tantum.

Quarto prius quàm reſpondeo, operæprecium mihi facturus videor, ſi ſtrictim quædam attigero, quò faciliùs non hoc ſolum argumentum diluatur, verum etiã ea, quę deinceps diſſerenda ſunt, explicari queant.

Primum ergo id ſtatuo, iuxta communem legẽ aliqua

exteriora

exteriora & humana incitamenta neceſſaria eſſe,quibus
Ad Ro. 10. ad Euangelij fidem inducamur. Quomodo.n.credent ei quem non audierunt?Quomodo aũt audient ſine prædicante?Itẽ ſi non veniſſem,& locutus eis non fuiſſem,peccatum non haberent:& ſi opera non feciſſem,quæ nemo alius fecit,excuſationẽ haberent de peccato ſuo. Nõ igitur ſolũ neceſſariũ eſt , vt credituro ea quæ ſunt ſimpliciter ab homine proponãtur, quaſi prima principia diſcipulo:verumetiã opus eſt exteriorẽ aliquam perſuaſionẽ & humanum incitamentum adhiberi:quomodo principia Geometriæ nonnulla à magiſtro & explicantur & ſuadentur.Hinc illud eſt,quod cùm dixiſſet Moyſes Domino,non credent mihi , Dominus ei dedit poteſtatem ſigna faciendi.Hinc rurſum illud, Prædicauerunt vbiq; , Domino cooperante,& ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.Huc illa pertinẽt,hic venit in teſtimoniũ,&c. vt omnes crederent per illum. Et Sergius Paulus vir prudens cùm vidiſſet factum,credidit,admirans ſuper doctrina Domini . Acto.13. Et Centurio videns quod fuerat , glorificauit Deũ dicens.Verè filius Dei erat iſte . Lucæ 23.Et cognouit pater quòd illa hora eſſet in qua dixit ei Ieſus filius tuus viuit,& credidit ipſe & domus eius tota, & paulò antè . Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum,propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis ,quia dixit mihi omnia quæcunq; feci:& multi venerunt ad Ieſum,& dicebant:Quia Ioannes quidem ſignũ fecit nullum:Omnia autẽ quæcunque dixit Ioannes de hoc vera erant. Et Ioan.20.Introiuit ille diſcipulus qui venerat primus ad monumentum,& vidit & credidit.Nondum enim ſciebant ſcripturam:quia opportuit eum à mortuis reſurgere. Philippus deniq; & Petrus non vtcunque fidem Eunucho, Cornelioque propoſuere:ſed & cauſas etiam adhibuerunt,&c.

Ioan.15. *Exod. 4.* *Mar.vlt.* *Ioann.1.* *Ioan.4.* *Ioan.10.* *Actor.8.* *Acto.10.*

Deinde id quoque ſtatuendum eſt , auctoritatem humanã & incitamenta omnia illa prædicta, ſiue alia quæcunque adhibita ab eo qui proponit fidem, non eſſe ſufficientes cauſas ad credendum, vt credere tenemur : ſed præterea opus eſſe interiori cauſa efficiente : id eſt , Dei ſpeciali

ſpeciali auxilio mouentis ad credendum. Docent id D. Thomas, ad Rom. 10. lectio. 2. ac D. Augu. libr. 1. retra. ca. 21. & alias ſæpe, quin ſacræ literæ id quoq; docēt. Quàm ſpecioſi, inquit, pedes euangelizantium pacem, euangelizantiũ bona: ſed non omnes obediunt Euangelio. Eſaias enim dicit, Dñe, quis credidit auditui noſtro, & brachiũ Dñi cui reuelatum eſt? Item nolite murmurare inuicem: Nemo pōt venire ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum: eſt ſcriptum in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Et inferius, quibuſdam diſcipulis dicentibus, durus eſt hic ſermo, & quis pōt eum audire? propterea (inquit Dñs) dixi vobis ꝙ nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datũ à patre meo, & alio loco. Cùm autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum: vt ſermo Eſaiæ impleretur, Dñe, quis credidit auditui noſtro, & brachium Dñi cui reuelatum eſt, &c. Externæ igitur omnes & humanę perſuaſiones, non ſunt ſatis ad credendum, quantũcunque ab hominibus cōpetenter ea quæ ſunt fidei proponantur. Sed neceſſaria eſt inſuper cauſa interior, hoc eſt, diuinum quoddam lumen incitans ad credendum, & oculi quidam interni Dei beneficio ad videndum dati. Viderunt (inquit Moyſes) oculi tui ſigna illa portentaq; ingentia, & non dedit tibi Dominus cor ad intelligendum, & aures ad audiendum, nec oculos ad videndum. Hoc quoq; ſua voce dilucidè cōfirmauit Chriſtus Petro inquiens, Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Certè Petrus audierat Ioannis Baptiſtæ teſtimoniũ, quo aperta voce clamauerat, Chriſtũ eſſe filium Dei. Multa inſuper Chriſti miracula viderat, & tamen poſt hæc omnia nō aut teſtimonio, aut auctoritati Ioannis, nō miraculis viſis, fidei confeſſionē Chriſtus aſſignat, ſed diuinæ reuelationi. Et ad Theſſalonicenſes, Gratias agimus Deo, qm̃ cùm accepiſſetis à nobis verbum auditus fidei, accepiſtis illud, non vt verbum hominum, ſed ſicut eſt verè, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui crediſtis. Sunt & alia pleraq; ſacrarum literarũ teſtimonia in huius rei confirmationem.

ad Rom. 10. *Ioan. 6.* *Ioan. 12.* *Ioann. 1.* *1. The. 2.*

1. ad Corinth. 12 mationem. Vt ad Corint. Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus niſi in Spiritu ſancto, & cætera quę ſequuntur. Et
2. Cor 13 rurſum inter ſpiritus chariſmata Paulus enumerat fidē:
2. Cor. 3. & alibi, non ſumus ſufficientes, &c. Et apud Lucam: Quędam
Acto. 16. dam mulier colens Deum audiuit Paulum, cuius Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur à Paulo.
Eſa. 50. Et illud erigit mane, mane erigit mihi aurem, Dominus deus aperuit mihi aurē, vt audiam quaſi magiſtrū. Dies me deficiet ſi omnia velim commemorare, quibus ſecundum hoc fundamentum ſtabilitur.

Cui & tertium ſubiiciendum eſt, rationem formalem noſtrę fidei non eſſe eccleſiæ auctoritatem, hoc eſt, fidei vltimā reſolutionem nō fieri in eccleſiæ teſtimoniū, ipſæ ſcholaſticæ res formas dicēdi ſcholaſticas rapiūt, & quæ vocabula ſcholarū conſuetudo diuturna triuit, ea Latini nobis condonare debent. Nec. n. tam ſermonis ornatum,
Vide Scotum 3. d. 23. q. vnica & Durā. d. 24. q. 1. ar. 1. & d. 25. q. 3. & Gabri. d. 23. q. 2. ar. 1. et. 2. qui vidētur eſſe in hoc errore.
q̃ diſputationis lucem ſequimur. Sed ad rem. Eorū hic errorem diſsimulare nō poſſum, qui aſſerunt, fidem noſtram eo, tanquam in vltimam credendi cauſam, reducēdam eſſe, vt credamus eccleſiam eſſe veracem: cui prius (inquiunt) aſſentimur per fidem acquiſitam quàm per infuſam. Quod ſi verum eſſet, prima ratio formalis infuſæ fidei, non eſſet veritas increata, ſed creata. Quare fides noſtra non inniteretur tanquam ſuo fundamento diuinæ veritati, ſed humanæ. Deinde cùm aſſenſus concluſionis non ſit certior principiorum aſſenſu, Vt Ariſtoteles 1. poſt. lib. demonſtrat. Si fides infuſa fide acquiſita niteretur, tunc Deum eſſe trinum, cui aſſentimur per infuſam, fidē, nō eſſet nobis, aut firmius aut certius q̃ eccleſiam eſſe veracem: cui iuxta horū ſenſum aſſentimur per fidem acquiſitam, & per humanarum cauſarum incitamenta.

Præterea nunquā hominem quemuis ita per fidē acqſitā exiſtimamus eſſe veracē, quin formidemus, eū poſſe, vel falli, vel fallere. Quapropter ſi aſſenſus catholicæ fidei ex acqſita fide pēderet, firmus omnino eſſe nō poſſet.

Ad hæc ſi omnes hi qui me docuerunt, imo adeo angeli cœlorum mihi aſtruerēt oppoſitum eius quod fide teneo, nō ex eo fides mea labefactaretur. Iuxta Pauli Apoſtoli

poſtoli præſcriptum illud, Licet nos aut Angelus de cœlo euangelizet nobis, &c. Noſtræ igitur fidei aſſenſio humanis cauſis, & incitamentis non innititur, quæ ſcilicet fides acquiſita ſectatur. Quare ne mens noſtra vacillet, altiùs, petenda, quàm ab hominis vel ratione, vel auctoritate, ſcripturæ diuinæ auctoritas eſt. *Galat.1.*

Præterea Apoſtoli & Prophetæ reſoluebant vltimò fidem ſuam in diuinam & auctoritatem & veritatē. Ergo nos in humanam eccleſiæ auctoritatem fidem noſtram non reſoluimus. Eadem enim fides eſt, idemque proinde habet obiectum, rationemque formalem.

Confirmat autem hoc, vel maximè, quòd ea quæ per accidens contingūt obiecto alicuius habitus, non variāt illius obiecti formalem rationem: ſed articulos credendos proponi per hos, aut illos homines, per accidens omnino contingit. Cùm ergo Prophetæ & Apoſtoli aſſentirentur articulis fidei, quia Deus reuelauit: eandē quoq; nos credendi rationē habebimus. Niſi fortè fides noſtra nō eſt virtus Theologica, cuius vcʒ prima & formalis ratio, ſi his credimus, non diuina ſed humana veritas eſt.

Nec deſunt ſacrarum teſtimonia literarū in huius rei confirmationem, vt illud, crediderunt Domino, & Moyſi ſeruo eius. Non dixit Moyſi & Domino, ſed Domino & Moyſi. Item, Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui miſit me, & cætera quę ſequuntur: & ad Theſſal. Gratias agimns Deo, quoniam cum accepiſſetis à nobis verbum auditus fidei, accepiſtis illud, non vt verbum hominum, ſed (ſicut eſt verè) verbum Dei. *Exod.14.* *Ioan.12.* *1. Theſ.2*

His verò tribus certis ſtabilibusq; ſententijs illa etiam coniuncta eſt, vltimam fidei noſtræ reſolutionem fieri in cauſam interiorem efficientem, hoc eſt, in Deum mouentem ad credendū. V.G. huic articulo, Deus eſt trinus, & huic eccleſia nō poteſt errare, & cæteris vniuerſis doctrinæ Chriſtianæ principijs aſſentio per infuſam fidē. Non ꝙ Ioannes dixerit, aut quiuis alius homo, ſed ꝙ Deus reuelauerit. Huic autem, Deus reuelauit, immediatè credo à Deo motus per inſtinctum ſpecialē. Itaq; ex parte obiecti ratio formalis mouēs eſt, diuina veritas reuelans:

ſed

ſed illa tamen non ſufficit ad mouendũ, niſi adſit cauſa interior, hoc eſt, Deus etiã mouens per gratuitũ ſpecialẽque concurſum. D. Thomas. 2. 2. quæſt. 2. art. 9. ad 3. Auguſt. 11. confeſs. cap. 3. Et licet fundamento in hoc ſecundo iã iacto firmiter hæreat, ſubſiſtit tñ eo etiam teſtimonio quod in argumento refertur. Hunc. n. ſenſum habet quod Ioan. Apoſtolus dicit, ſi teſtimoniũ hominis accipimus, teſtimoniũ Dei maius eſt. Atqui, vnde credemus Apoſto. id eſſe Dei teſtimoniũ? Qui credit (inquit) in filiũ Dei habet teſtimoniũ Dei in ſe. Quòd ſi rem hãc à capite arceſſere, & vnde omnia manant videre volumus: illud tandẽ intelligamus oportet, habitum fidei in ordine ad Theologiæ diſciplinã ſe habere, vt habitus intellectus ſe habet ad humanas ſciẽtias & facultates. Quemadmodũ itaque intellectus noſter in diſcurſu diſciplinarũ, naturalium, primò cum principijs congreditur, deinde ad reliqua cognoſcẽda proficiſcitur, quæ videlicet à principijs poſitis deriuantur: ſic in cognitione ſupernaturaliũ rerũ quædã ſunt principia ſupernaturalia, ex quorũ fide fidelis animus ad cætera inueſtiganda procedit. Accedentẽ (inquit) ad Deũ oportet credere quia eſt, & quod inquirẽtibus ſe remunerator ſit, & iterũ, cùm deberet is magiſtri eſſe propter tẽpus, rurſum indigetis, vt doceamini quę ſint elementa exordij ſermonum Dei. Et ſtatim docet, quænam ſint eiuſmodi elementa inquiens. Intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem ad perfectione feramur: Non rurſus iacientes fundamentum pœnitentiæ, fidei ad Deum, baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, reſurrectionis mortuorum & iudicij æterni. Quibus rebus expoſitis facilè (vt opinor) intelligi poteſt, vera eſſe quæ paulò antè ſunt dicta: Hoc eſt oportere, humana quædam & exteriora adminicula interuenire ad credendum: nec tamen ea eſſe idonea per ſe, nec fidei noſtrę reſolutionem in eiuſmodi fieri, ſed in interiorem cauſam diuinam quæ excitet, & moueat vt credamus. In aſſenſum ſiquidem principiorum geometriæ, vel Arithmeticę multa veniunt quaſi præambula & antecedẽtia, vt cognitio ſenſitiua, explicatio & ſuaſio præceptoris, qui

Ad Heb. 11. *Ad Heb. 5.* *Ad Heb. 6.*

qui eadem principia non vtcunque proponit, ſed explicat etiã vel per exempla ſenſibus manifeſta, vel per effecta notiſsima. At ratio aſſentiendi formalis non eſt quicquam illorũ: ſed ſunt illa quaſi determinationes, & veluti conditiones ſine quibus eiuſmodi principia à diſcipulo non intelligerentur. Ratio autem formalis, lumen naturale eſt inexiſtens: quo videlicet euidens ille aſſenſus efficitur: vt & lumen hoc exterius ratio formalis eſt, quę colores efficit euidentes. In hunc ergo modum, proponere credenda, ſuadere, miracula facere, determinãt quidem intellectum vt credat: quaſi conditiones, ſine quibus vis vnquam intellectus determinatur. At ratio formalis aſſentiendi lumen fidei eſt: quod Deus infundit cerdẽti.

Iã ſi hæc quæ diximus ſacris literis accommodaueris, inuenies profectò, ea eſſe vſqueadeò cõſentanea, vt obtinere à quouis aduerſario debeamus. Huc. n. pertinet illud Ioãnis 4. Iã non pp tuã loquelã credimus: ipſi. n. audiuimus, & ſcimus quia hic eſt verè Saluator mundi. Vt illa alia prætereamus, quæ retro ſunt nobis cõmemorata. Nã quarto argumẽto refellendo ſatis ſuperq; dictum eſt. Vnde tñ tria poſtrema argumenta facillimè diluantur, quamuis. n. reſpectu vnius aut alterius hominis, ſacras videlicet literas reijciẽtis, prior ſit Eccleſiæ auctoritas, qm̃ iure probamus illi hanc eſſe epiſtolã Pauli, illam Iacobi, per eccleſię auctoritatẽ: non tñ inde colligitur, quod abſolutè Eccleſiæ auctoritas ſit ratio credendi formalis. Quomodo ſi negãti principia Philoſophię naturalis ex effectis notiſſimis nitamur ea ſuadere: non quærimus cauſam à qua principia philoſophię pendeant, ſed argumentum aliquod vel indicium certum eius rei, quę in controuerſiã venit. Ac ferè in oĩbus diſciplinis contingit, vt aduerſus ignorantem cauſam vtamur effectu: & aduerſus negantẽ effectũ vtamur cauſa, propter vtriuſque mutuã connexionem. Atq; id quidem copioſe varijs multarum diſciplinarũ exemplis monſtrare poſſem, ſed quæ perſpicua ſunt, longa eſſe non debent. Adhibebimus ergo exemplum vnicum, generis eius, quod & facilè intellectu ſit, & poſitum in vna re transferri per multas poſſit.

Terrã interiici inter Solem & Lunã, ex Lunæ defectu ſuadet Aſtrologus,nec affert tñ genus argumentationis ineptũ.Præclarè enim eſt hoc vſurpatum à doctiſſimis,quorum auctoritate nõ vterer,ſi mihi apud aliquod agreſtes habenda eſſet oratio.Cùm verò ad eos ſcribã,quibus hæc inaudita non ſunt,cur ego ſimulem,me ſi quid in his ſtudiis operæ poſuerim ꝑdidiſſe? Vſurpatũ eſt igitur ab eruditiſſimis viris,quoddã argumentandi genus, quod a poſteriori iuniores vocant,Ariſtoteles iuxta veterem interpretẽ demonſtrationẽ quia eſt, nos ab effectis vocamus. Quæ quoniam ſuis ſæpe cauſis notiora ſunt, ad eas commonſtrandas identidẽ inferũtur.Nec illico tñ effecta hęc cauſarũ ſuarum formales rationes erunt.Non.n. vt in eodem verſemur,ſi terram interiici ex Lunæ defectu ſuademus,idcirco defectus ipſe,ratio eſt interiectionis formalis.Quin econtrario,ſi rerũ natura ſpectetur,ipſa terræ interiectio ratio eſt formalis,cur Luna defectum patiatur. Quod igitur in cæteris artibus , idẽ quoq; in Theologia contingit,vt rerũ ordo interdũ humani ingenij cauſa permutetur.Ita fit vt conta negantes nouũ teſtamentum aptiſſimè argumentemur ex veteri,atq; ediuerſo cõtra negãtes vetus ex nouo.Et.n.ab his quæ notiora ſunt nobis, ad ea quæ minùs nota ſunt,quodam quaſi naturæ ductu homines ferri non ſolũ Philoſophus auctor eſt, ſed nullo etiam philoſopho auctore experimur . Quamobrem Iudæo,cui vetus teſtamentum certius eſt,nouum ex veteri ſuademus.Habemus,inquit,firmiorem propheticum ſermonem,cui bene facitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco,donec dies illuceſcat,& lucifer oriatur in cordibus veſtris, & Actor.17 . Ij qui cum auiditate verbum Pauli ſuſceperant , ſcrutabantur quotidie ſcripturas an hęc ita ſe haberent.Contràverò oportet vt aduerſus eum qui nouum Teſtamentũ recipit , ac reiicit vetus,ex nouo veteris auctoritatẽ colligamus . Ad eundem quoque modũ auctoritas eccleſiæ cum ſacrarũ literarum auctoritate connexa eſt,& per legẽ connexorum vtranq; in alterius probationem ſumimus.At ſi generaliter quęratur, vnde fideli conſtet , ea quæ fide tenet eſſe à Deo

2.Petri.

reuelata,

reuelata, non poterit Eccleſiæ auctoritatem inducere, quia vnum de reuelatis eſt, eccleſiam errare nõ poſſe. Vt 1. ad Tim. 3. ca. habetur. Nec verus catholicus, quod nonnulli fingunt, aſſentitur huic Eccleſia eſt verax, ſolùm per coniecturas humanas, quibus acquiſita fides innititur. Ad quem modũ & Saraceni ſuis præceptoribus, & Iudæi ſuis Rabbinis, & Gentes ſuis Philoſophis, & omnes deniq; ſuis maioribus inhærent. Nõ ſic (inquã) Chriſtiani: ſed per interius lumen infuſum à Spiritu ſancto: quo firmiſſimè atq; certiſſimè mouentur ad credendũ, eccleſiã Chriſtianã errare non poſſe: Saracenorum, Iudæorũ, Paganorum, errare poſſe. Deinde reſponderi põt, ꝗ etiã ſi in vniuerſum opus eſſet, eccleſia ea, quæ ſunt credenda, proponeret: non tñ proinde colligeretur, vltimã fidei reſolutionem in eccleſiæ auctoritatẽ fieri. Non eſt.n. eccleſiæ auctoritas ratio per ſe mouens ad credendum, ſed cauſa, ſine qua non crederemus. Quippe vt nos predamus, iuxta præſcriptã à Paulo legẽ, oportet vt illa, quæ credere debemus, nobis per hominẽ proponantur. Prouidit aũt Deus vt eccleſia eſſet, quæ certo ac firmo iudicio ea, quę verè nobis ſunt credenda, proponeret. Proponit enim eccleſia, vt rem exempli cauſa illuſtremus, Euãgelium Matthæi eſſe à Deo reuelatum: nec mihi proponere niſi verũ poteſt: Ego igitur non credo Euangeliſtã dicere verũ, quia eccleſia eum dicat verũ dicere, ſed quia Deus reuelauit. Et tñ eccleſia proponens eſt cauſa, ſine qua ego non admitterem illud Euangelium eſſe Matthæi. Spiritu itaq; S. eccleſiã afflatã certò credo, non vt veritatẽ auctoritatemue libris canonicis tribuat, ſed vt doceat illos, nõ alios eſſe canonicos. Nec ſi nobis aditũ præbet ad hmõi ſacros libros cognoſcẽdos, protinus ibi acquieſcendum eſt: ſed vltrà oportet progredi, & ſolida Dei veritatẽ niti. Qua ex re intelligitur, quid ſibi voluerit Auguſtinus cùm ait, Euangelio nõ crederem, niſi me eccleſiæ moueret auctoritas. Et rurſum. Per catholicos euangelio crediderã. Videlicet negotiũ Auguſt. erat cũ Manich. qui abſq; cõtrouerſia ſuo cuidã euangelio credi volebant, & Manich. fidẽ aſtruere. Rogat igitur Auguſt.

ecquid facturi ſint, ſi in hominê incidât, qui ne Euangelio quidê credat: quoue genere perſuaſionis ſint eum in ſuam ſnĩam adducturi. Certè ſe affirmat, non aliter potuiſſe adduci vt Euangeliũ amplecteretur, quàm eccleſiæ auctoritate victũ. Non itaq; docet fundatã eſſe Euangelij fidê in eccleſię auctoritate, verùm ſimpliciter nullam eſſe certam viam qua ſiue in fideles, ſeu in fide nouitij, ad ſacros libros ingrediantur, niſi eccleſiæ catholicæ vnum eundemq; conſenſum. Id quod eiuſdem epiſtolæ c.4. & in lib. de vtilit. cred. ad Honorat. ſatis ipſe explicauit. Certum itaq; argumentum in controuerſia de vnoquolibet libro ſacro ex eccleſiæ auctoritate ſumitur, idq; Auguſtinus tradit, ſed non ad hanc, ſed ad diuinam auctoritatem fides librorum diuinorum referenda eſt.

Nec poſt hęc in poſtremis illis tribus argumẽtis eluẽdis lectorem ampliùs morari volumus, ſed ad ea, quæ in medio relicta ſunt, explicanda properare. Teſtimonium igitur ex Deuteron. illud, quo deinceps aduerſarij vtuntur, pro eis nihil oĩno facit. Quemadmodum. n. cùm Dominus fideles monuit vt à lupis attenderent, eoſq; ceu arbores nõ ex folijs, ſed ex fructibus internoſcerẽt: non ſtatim excluditur nec canum fida cuſtodia & ad diſcernendum lupos naturæ mira ſagacitas, nec paſtorum vigilãs cura & diligens omnium prouidẽtia, nã ſi iſthęc deſunt, ipſæ per ſe oues ſibi cauere nõ poſſunt, quamlibet ſignũ à Chriſto habeant vnde lupi internoſcantur. Sic Moſes diſcernendis prophetis falſis per rerum quidem euenta populum inſtituit; ſed non proinde tamen ſacerdotum in his iudicium negligit, ad quos ſcilicet cauſas omnes dubias ipſe idem paulò antè referri iuſſerat. Sæpè aũt vſu venire poterat, vt difficile eſſet & ambiguum de propheta quopiam iudicium, & variæ, vt fit, diſcrepanteſq; ſentẽtiæ. Teſtimonium verò quod affertur ex Ioãne, quoniam ſimile eſt, ſimili quoque ratione conuellitur. Aliud verò ex prima ad Corinthios epiſto. non ita facilè refelli poteſt: ſed id cõſtat, verba Pauli mirificè à Lutheranis torqueri. Nã ſi ſpiritualis homo, id eſt, in quo eſt ſpiritus Dei, ſic. n. illi interpretãtur, iudicat in vniuerſum

omnia:

omnia: quō Eliſæus anima, inquit eius in amaritudine eſt,& Dominus celauit à me? 3.Reg.4. Quomodo Iob, cū multa ſe ignorare argumētis certis cognouiſſet, ignorationem ſuam fatetur inquiens, inſipienter locutus ſum, & quæ vltra modum excedunt ſcientiam meam? Iob 38. 39.40.41.42. Qūo Apoſtoli non intelligebant, quæ dicebantur? Lucæ 18. Quomodo Petrus & Ioannes nondum ſciebant ſcripturam, Ioā.20? Qūo aperuit ſcripturas diſcipulis ſuis Chriſtus, quæ illis antea erant clauſæ? Luc. 24. Qūo Petrus nō iudicauit ſimulationē ſuam eſſe Euāgelio contrariam? Qūo rurſus idem abſit Domine, inqt, quia nunquam manducaui omne cōmune & immundū? Hæſitauit enim intra ſe quidnam eſſet viſio quam vidiſſet. Actor.10. Expediant mihi, ſi poſſunt, Lutherani: cur Eunuchus, in quo ſine dubio ſpiritus Dei erat, locū Eſaię ſine externo doctore expedire non poterat. Actor.8. Explicent & id quoque, quamobrem fideles, qui erāt ex circuncifione, diſceptabant aduerſus Petrum quòd ad Cornelium acceſſiſſet, ſi omnia viri iuſti diiudicare poſſunt. Exponant item id, quod paulò antè in hac cauſa retulimus, quidnam Antiochenis impedimento fuit, vt nō diſcernerent doctrinā Pauli veram eſſe, aliorum vèrò falſam: ſed in ſenatū Hieroſolymitanū retulerunt, vt ſeniorum apoſtolorumq; concilio illa qō dijudicaretur. Adderē è ſacris libris huiuſcemodi non pauca, niſi in promptu eſſent. Et ea etiam, quæ poſuimus, ſatis ſunt ad euincendā cauſam. Paulus itaq; nō vult quemuis hominem iuſtum poſſe de omnibus iudicare. Erant enim inter Corinthios ipſos paruuli quidā & imperfecti, quibus & ſi ſpiritus ad iuſtitiam non deerat, deerat tñ ad ea diſcernenda myſteria, quæ Apoſtolus perfectis communicabat. Non potui, inquit, vobis loqui quaſi ſpiritualibus. Tanquam paruulis in Chriſto lac potum vobis dedi, &c. Per viros igitur ſpirituales perfectos intelligit, inter quos ſapiētiam ipſe loquebatur, qui ſimiles Paulo ſpiritum apoſtolicum acceperant, vt ſcirent quæ ipſis donata eſſent, quæ & loquebantur non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, qui breuiter ſenſum Chriſti peculiari ſpiritus dono poſſidebant.

Sed ne ij quidem ſimpliciter omnia diiudicabant,niſi vo limus eos per ſpiritũ & Geometras & Phyſicos & Aſtrologos fuiſſe. Atq; nec ſpiritualia vniuerſa cognoſcebant. Nam quædam ſibi ſpiritus reſeruauit: quędam priuatim vni,alia alij reuelauit. Eſt ergo diſtributio accommoda, vt ibi,Ille docebit vos omnem veritatem:& ibi ẽt,Vnctio docet vos de omnibus. Spirituales igitur & apoſtolici viri omnia diſcernunt,hoc eſt,ſupranaturalia,& naturalia, ſpiritualia & corporalia,nõ ſingula,ſed ea omnia,quę ad ſalutẽ fuerint neceſſaria. Quibus rebus intellectis, nihil eſt opus reſpõdere ad alterum eiuſdem epiſtolę teſtimonium. At verò prima ratio hoc modo eluditur. Non decet veros grauesq; theologos verborum ambiguitate ludere. Non itaq; hoc loco iudicium vſurpamus pro eius ſententia,qui re ipſa,quam iudicat, ſuperior eſt. Alioqui ſi ea ſemper eſſet vocis huius ſignificatio, cùm iuxta Paulũ prophetæ duo aut tres loquuntur, & cæteri diiudicãt: oporteret hos, qui iudicium ferunt, & Prophetis, & prophetia eſſe ſuperiores. Aſſerimus ergo eccleſiam de ſcripturis earumq; ſenſu iudicare, id eſt, diſcernere humanã à diuina,verum à falſo. Atq; eccleſia ſine vſurpata auctoritate,quemadmodum ante conſtituimus, hanc habet à Chriſto facultatẽ,ſpiritus,inquit,meus,qui eſt in te,& verba mea, quæ poſui in ore tuo,nõ recedent de ore ſeminis tui vſq; in ſempiternũ.De qua re qm̃ alio loco ſumus fuſe diſputaturi,nihil eſt nunc præterea dicendum. Rationes autem,quæ ſequuntur, omnes iam ſunt in quarti argumenti reſponſione cõfutatæ. Pergamus itaq; ad reliquas controuerſias, & inſtitutum ordinem perſequamur.

Cap. nonum oſtendit illos libros, de quibus erat controuerſia, habendos eſſe ſine dubio pro canonicis.

IN ſecunda huius cõtrouerſiæ parte polliciti ſumus nos quidem oſtenſuros, quatuordecim illos libros, qui in dubium ſunt vocati, canonicos eſſe. Id vt fiat quàm breuiſſimè, ſit prima concluſio.

Baruch

Baruch à canone ſanctarum ſcripturarum eximere,nō ſolùm temerariũ,ſed ēt erroneum eſt. Erroneũ verò hic appello,quoniã varia & ambigua eſt huius nominis ſigni ficatio,id quod hæreſi proximũ,hæreſim nō audeo vocare.

Hæc primùm patet ex concilio Florentino ſub Eugenio 4.in Decreto ſuper vnione Iacobinorum & Armenio rum.Vbi Baruch inter Prophetas & ſacros auctores annumeratur.

Deinde ſynodus Tridentina ſub Paulo 3.apertè librũ Baruch in canonicis cenſet.Erroneum igitur eſt, illum à canonicis excludere. Nam & Euſebius libro de demon. Euangel.cap.19. Prophetiam Baruch diuinam eſſe non dubitat affirmare.Affirmat quoque idem Clemens Ale xand.lib.2.pędag.cap.3.

Denique in vigilia Pentecoſtes nomine prophetę toti populo Chriſtiano per oēs eccleſias legitur. Qua in re ſi Eccleſię Chriſti fallerentur,pernicioſiſſimè fallerentur. Quid ita?Nempè ſimul atq; populus intelligeret ſe in re eiuſmodi à ſacerdotibus ludificari,nullam deinceps certam fidem haberet,aut prophetias, aut etiam euangelia proponētibus : vt qui in ſimili cauſa atq; negotio iam & eſſent falſi & fefelliſſent. Quod ſi hic plebis Chriſtianæ fides vacillat & claudicat:certè ego nō video,quo alio in loco poſſit firma conſiſtere.Eorum autem,qui volunt plebem rudem non à ſacerdotum auctoritate pendere, ſed per ſeipſam exquirere,An liber,qui legitur, canonicus ſit iampridem exploſa ſententia eſt.

Fateamur ergo, ne in eccleſiæ doctrina grauiter erremus,librum Baruch,quem illa nomine prophetæ à multis annorum centurijs legit,inter canonicos eſſe cenſendum.Nec enim viro cuique pio perſuaderi poteſt, Deum paſſurum fuiſſe, vt populus Chriſtianus tot ſeculis in re adeò graui deluderetur.

Secunda concluſio,Thobiam,Iudith,Sapientiam,Eccleſiaſticum,duoſque Machabęorum libros à canone reijcere, multò magis erroneum eſt,ne dicam hæreticum. Auguſtinus in primis hos etiã ſex inter alios canonicos enumerat,lib.2.de doctri.Chriſtian.capitulo 5:vbi diui-

narum ſcripturarum catalogum intexuit,ex communi ec clefiæ proculdubio ſententia.

Iſidorus quoque 6.etymolog.c.1. de is libris loquens, ait,quòd licèt eos Hebręi intra ſuum canonem non recipiant, ſed eccleſia Chriſtiana inter diuinos honorat & prædicat libros.

Hanc præterea concluſionem definit Innocentius primus in epiſtola ad Exuperiũ Toloſanũ Epiſcopum capite vltimo,quo loco ſanctarũ ſcripturarũ libros inſeruit.

Gelaſius ét Papa cum concilio 70.Epiſcoporum id decreuit:aſſeruitque hos quoque libros ſanctam & catholicam Romanam eccleſiam in ordine veteris teſtamenti ſuſcipere ac venerari.

Hanc eandem concluſionem docet concilium tertium Carthaginenſe. Quod tamen ſi prouinciale fuit, confirmatum eſt tamen & à Leone quarto,20.diſtin.cap. de libellis,& à ſynodo in Trullo celebrata. Nec mouere nos debet,quod Trullana illa ſynodus concilium Carthaginenſe probaſſe legitur,non concilia. Quoniam apud Gręcos Carthaginenſe vnicum eſt,quod Græcum vocatur,in cuius 24.c.hæc habetur ſacrorum librorum annumeratio. Tametſi patres Trullanæ ſynodi non concilium Carthaginenſe probent numero ſingulari,vt Gratianus accepit,ſed canones editos in noua Carthagine.

Poſtremo, Hanc eandem concluſionem habes apud duo concilia iam citata,& Florentinum ſub Eugenio 4. & Tridentinum ſub Paulo 3.

Tertia cõcluſio, Hęreticum eſt epiſtolam ad Hebræos inter canonicas non reponere. Primò,quoniam aduerſatur definitioni omnium pontificum & conciliorũ ſacros libros annumerantium:vt Innocentij primi, atque Gelaſij, concilij tertij Carthaginenſis, Florentini inſuper ac Tridentini,denique Laodicenſis. Quod vtique conciliũ manifeſtè confirmatum eſt à ſynodo Trullana.

Cap.59. C.2.16. diſtin. c. quoniam

Deinde probatur hæc concluſio,quoniam epiſtola ad Hæbręos recepta eſt in concilio Niceno:vt auctor eſt D. Thom.in commentarijs ſuper eandem. Rem verò adeò grauem vir S.non aſtrueret, niſi compertum habuiſſet,

Præte-

Præterea, Manifeſtè id oſtenditur ex concilio Epheſino, cuius verba ſunt. Pontificem & apoſtolum confeſsionis noſtræ factum eſſe Chriſtum diuina ſcriptura cõmemorat: Si quis ergo Pontificem & apoſtolum noſtrum negat eſſe factum ipſum Dei verbum, anathema ſit. Hactenus concilium. Id autem non alio loco niſi in epiſtola ad Hebræos apoſtolus dixit. Diuina igitur ſcriptura eſt: ex cuius etiam ſolius auctoritate efficax argumentũ trahitur ad hæreſim reuincendam. Cap. 10.

Quòd ſi poſt tam præclara & ſummorum Pontificũ & conciliorum teſtimonia ſanctos auctores in huius ſententiæ confirmationem citare voluero, vereor mihi illud obijciatur, quod afferam in re nõ dubia teſtes minimè neceſſarios. Atqui, non eſt leue argumentum, quod ex communi omnium ſanctorum conſenſione ducitur. Atque vt Græcos ſcriptores prÿter eam, quorum omnium (vt Hieronymus ad dardanum ait) manet ad vnum firma conſenſio: vtq; Latinos omittam reliquos præter vnum Hieronimũ (de quo, quid ſentiat, poſtea diſſeremus) D. Auguſtinus conſtantiſſimè vbiq; tenet, hanc epiſtolam eſſe canonicam. Nam & libro 2. de doctrina Chriſt. in canonẽ ſanctarum ſcripturarũ refert, & tertio de Trinit. ita ſolidam credit huius epiſtolæ auctoritatẽ, vt ab ea (ſicut ne ab alijs quidem diuinis ſcripturis) aberrare non liceat. Cumque poſt Auguſtini tẽpora omnes ſancti, omnes Theologi, omnes catholici, pro canonica eam epiſtolã habuerint, quid eſt, quod Iuniores iſti in meridianam lucem tenebras inferre conantur? Niſi volunt vniuerſam Eccleſiã ab hinc mille annos in ſummo errore, inque magna huius quæſtionis ignoratione verſatam: cuius videlicet vſu cunctis gentibus nomine apoſtoli hęc epiſtola legitur. Cap. 8. cap. 11. Videli. 1. de bapt. paru. c. 2

Quarta concluſio, Hæreticum eſt epiſtolam Iacobi in canonicas non referre. Primò, quoniam Hieronymus in lib. de viris illuſtribus aſſerit hanc (licèt aliquando fuerit dubitatum) paulatim tamen procedente tempore meruiſſe auctoritatem. Iam ergo vel D. Hieronymi ętate hanc epiſtolam eccleſia receperat.

Item quoniam Innocentius & Gelaſius, conciliaque

omnia,Carthaginenſe,Laodicenſe,Florentinum,Tridentinum,eã inter ſacros repoſuerũt. His adde ſanctos antiquos,quos nominatim ẽt poſtea commemorabimus,omnesq; iuniores,cum veteribus Theologis ſcholaſticis,breuiter omnes catholicos.Vſu quippe eccleſiæ legit̃ vbique gentiũ pro ſacra & apoſtolica. Abeat igitur Lutherus, & relictis grauiſſimis teſtimonijs,ſibi ſoli fidem habeat, teſti ſcilicet integro atque incorrupto . Nos autem ſolido fundamento innixi teneamus illam eſſe canonicam.

Atque ſi ſuper hoc eccleſiæ fundamentum ſanè ædificare volumus, ſecundam epiſtolam Petri,duas poſteriores Ioannis, & illam aliã Iudæ in canonicis numeremus, huiusq; contrarium dogma hæreticum cẽſeamus.Cauſę enim omnino ſubſunt eædem,quas dixi paulò antè.

Prima, Quòd huius ſententiæ fuit Hieronymus in epiſtola ad Paulinum: Auguſt.2.de doct.Chriſtia.c.8.Iſidorus 6.lib.Etymologiarum c.1.Damaſcenus 4.lib.c.18.ne omnes commemorem antiquos . E quibus nullus ex his epiſtolis tanquam diuinis teſtimonia non refert.

Altera,Quòd Innocentius,Gelaſius,Concilium Laodicenum, Carthaginenſe,Florentinum, Tridentinum,illas communi conſenſu in canonicis ſupputat . Id quoniam conſtat inter omnes,fateamur opus eſt,has eſſe canonicas.

Poſtrema , Quòd diuerſis anni tẽporibus has eccleſia vniuerſalis nomine apoſtolorum proponit & legit . Qua in re (vt eundem locum frequentiùs vrgeam) ſi populus à ſacerdotibus ludificaretur , nulla poſtea ratione poſſet adduci , vt ſuis paſtoribus etiam in eandem ſententiam concurrentibus fidem indubitatam haberet . Quo malo non aliud grauius in eccleſiam poſſet inuadere.

Quinta concluſio.Librum Apocalypſis à canonicis excipere hæreticum eſt. Patet in primis, quoniam D.Hieronymo auctore in libr.de viris illuſtribus , & in epiſtola ad Dardanum,& in epiſtola ad Paulinum, & alijs quoq; locis,D.quoq; Auguſtino referente.2.de doct.Chriſt.eccleſia librum Apocalypſis pro canonico habet.

Item Epiphanius hæreſi 51.quæ fuit Alogorũ tanquã

Hære-

Hæreticos eos refellit,qui Ioannis ſiue Euangelium ſiue Apocalypſim ſcripturam ſacram eſſe negant. Et clemēs Alexandrinus libr.2.Pædago.c.12.inter ſcripturas Apocalypſim cenſet. Et Dionyſius lib.Eccle.Hierar.cap.3.euangeliſtę Ioannis eſſe comprobat.& Orig.apud Euſebium 6.lib.Eccl.hiſto.cap.18.Ipſe quoque idem Euſe.in Chronicis. Ac Diony.Alex.per Dei ſpiritum ſine dubio Apocalyſim eſſe ſcriptā affirmat, Euſebio auctore 7.libr. Eccle.hiſto.c.23.Et Iuſtinus martyr apud Euſeb.lib.4.Eccle.hiſto.c.18.extat locus in dialog.cum Trypho.Et Irenæus lib.4.aduerſum hæreſes.Et Chryſoſt.Suida referente. Et Damaſ.4.libr.c.18.Nam recentiores prætereo,qui hunc ēt librum ſuis commentarijs illuſtrarūt, Bedā,Caſſiodo.Rabbanum,Rupertū,Richar.à ſancto Victore,&c.

Quamobrem veriſſimè Tertullianus. libr.4.aduerſus Marcionem aſtruit, ordinem epiſcoporum ab apoſtolis ſuccedētium hunc eundem librum Ioanni Euāgeliſtę tribuere. Scriptura igitur ſacra eſt, ſi ordini epiſcoporum ab apoſtolis ſuccedentium credimus.

Præterea,Innocentius,Gelaſius,Cōcilium Carthaginenſe,Florentinum, Tridētinum, inter libros canonicos habendam eſſe Apocalypſim definierunt.

Præterea concilium Toletanum quartum,Apocalypſim, inquit, multorum conciliorum auctoritas, & pręſulum Romanorum ſynodica decreta, inter diuinos libros recipiendam eſſe conſtituerunt: & quia plurimi ſunt, qui eius auctoritatem non recipiunt, ſi quis deinceps nō receperit, excommunicationis ſententiam habebit. Hactenus concilium.

Tandem,cùm vſu Eccleſiaſtico nomine Ioannis Euangeliſtæ, hoc eſt, tanquam ſacra populo legenda proponatur:dubitare non licet, quin ſit canonica. Quibus rebus & apertiſſimè expoſitis & firmiſſimè corroboratis, ſatis docuiſſe videor id, quod ſecunda quæſtionis huius parte promiſeram,Quatuordecim illos libros veteris ac noui teſtamenti honore diuino cum ſacris reliquis afficiendos, habendosq; poſt hac citra controuerſiam pro canonicis.

Cap.

Cap. Decimum. Continet argumentationes aduerſariorum contra ea quæ capite ſuperiori definita ſunt.

NVnc tertia pars argumenta ſubijciet, quibus permoti eſſe videntur, qui aduerſa dogmata, temerè & inconſultè tenuerunt. Nam, quòd Lutherus argumentatur, nullum librum veteris teſtamenti à Chriſtiano recipiendum, quia ſi accipimus Moyſen in vno mãdato, oportet Moyſen totum accipere, circumcidi, & Sabbatũ obſeruare, nihil eſt cur ſolicitari debeamus: cùm & Tertullianus libris quinq; aduerſus Marcionem, & Auguſtinus triginta tribus libris cõtra Fauſtũ Manichæum, nõ hoc ſolum Lutheri argumentum, ſed & multa alia copioſè doctéq; refutauerint. Præter quàm quòd multas multorum obiectiones, dedita etiam opera in hoc libro diſſimulamus, partim quod friuolæ ſint & nugatoriæ, docuit autẽ prudenter Ariſtoteles, quolibet ſtulto proferente contraria non decere ſolicitũ eſſe ſapientem. Partim, quod ſint aut curioſę aut inutiles, nec in opere, quod ego & grauiſſimum & vtiliſſimum fore cupio, expectandum eſt, dum de remo inflexo & de collo columbæ reſpondeam.

Primum itaq; argumentum primã concluſionẽ pręfinitam labefactare conatur. Quòd Baruch libellum illũ nec Auguſtinus, nec Damaſcenus, nec Innocentius, nec Gelaſius, nec concilium Laodicenum, nec Carthaginenſe in numero librorum canonicorum ſupputarunt. Imò Auguſtinus, cùm totum canonem ſcripturarũ diuinarum texere ſe profiteretur, libellum Baruch in numeratione prætermiſit. Et Innocentius cæteris præter hunc unum ſupputatis, reliquos aſſeruit eſſe damnandos.

Cõfirmat autem huius argumenti vim procemiolum in hunc librum. Vbi quoniam in Hebræo canone nõ habetur, propter notitiam ſolùm legẽtium aſcribi dicitur. Eſt autem deſumptum ex procemio. D. Hieronymi in cõmentaria Hieremiæ. Ob quam etiam cauſam, cum Hieronymus reliquos omnes prophetas ſuis commentarijs illuſtraſſet, in hunc nihil prorſus commentatus eſt.

Secundum verò argumentum ſecundã concluſionem infir-

infirmare nititur. Quòd D. Hieronymus in prologo Galeato, qui præmittitur libris Regũ, & in epiſtola ad Chromatium & Heliodorum, quæ prouerbiorum procœmium eſt, ſex illos libros veteris teſtamenti excipit à canone. Quos autem libros reiicit Hieronymus, Eccleſia reiicit: vt cap. ſancta Romana. 15. diſt. Gelaſius tradit. Non igitur ſunt canonici.

Confirmatur quoq; idem alia argumentatione non leui. Nam Cyprianus in expoſitione ſymboli eoſdem ſex libros patrũ auctoritate, à quibus ſe accepiſſe, ait à numero ſacrorum eximit. Quod idem fecit Melito. Qui quidẽ ad Orientem huius rei, ſciſcitandę cauſa perrexit, vbi. ſ. prædicationis noſtræ cœpit exordium. Cumque diligenter de omnibus explorauerit, omni inueſtigatione comperit, hos libros eſſe à veteris inſtrumenti canone reiiciẽdos, vt auctor eſt Euſebius. 4. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro. cap. 26. Origenes etiam in Pſalmum primum hos ſex libros cũ Hebręis à canone reiicit, quod Euſeb. refert lib. 6. cap. 18. Sed & idem Euſebius lib. 6. cap. 11. hos libros à ſacris videtur eximere. Nec ab hac ſententia alienus eſt Damaſcenus. 4. lib. ca. 18. nec D. Thomas de Eccleſiaſtico certus eſt, ſed ne D. quidem Auguſtinus in libro de cura pro mortuis gerenda. Epipha. quoque in libello de ponderibus & menſuris libros Sapientiæ & Eccleſiaſtici à canone reiicit. Eadem autem eſt ratio de aliis quinque. Non eſt igitur tam explorata iſta concluſio, quàm volumus. *1. par. q. 89. ar. 8. ad 2.*

Confirmatur deinde huius argumenti robur. Quoniã in concilio Laodiceno ex veteri teſtamento ij ſolũ enumerantur, quos Hieronymus numerat. Nec vlla prorſus mentio de ſex illis habetur.

Confirmatur præterea idem, quoniam à Trullana ſynodo probantur octogintaquinque capita canonũ Apoſtolorum: At capite 84. non numerantur inter canonicos nec Tobias, nec Iudith, nec Eccleſiaſticus. Non ergo ſunt canonici. Nã hmõi libros apoſtoli Eccleſiæ tradiderunt: nec alios ſacros habemus, quã quos ab ipſis accepimus. *cap. vlt.*

Confirmat autẽ id poſtremò, Quòd Synagoga in fide

errare

errare nõ poterat. Erat ſiquidẽ eadẽ tunc eccleſia, quę in gentes deinceps propagata eſt. Quo circa, eodẽ diuino ſpiritu cõtinebatur, eundemq; Deũ aſſiſtentẽ & gubernatorẽ habebat, ſed Hebræi oẽs ſex illos libros à canone reiecerũt. Vt cõſtãtiſſi mè nõ Hieronymus modò & Ioſephus, verumetiã Origenes in primũ pſalmũ, & auctores reliqui perhibent. Non igitur illi ſex libri ſunt canonici.

Ioſephus lib.1. aduerſus Apionẽ. vbi quæ volumina apud Hebræos in auctoritate habeãtur, ſecundum maiorum traditionẽ docet. vt auctor eſt Euſe. li.3. Hiſ. Euang. c. 9. & 10.

Tertium autẽ argumentũ contra ambas concluſiones inſiſtit, ſi enim eſſet erroneum libros illos veteris inſtrumenti à canone reijcere, profectò viri pij iuxta ac docti poſt pontificũ conciliorumq; definitiones in damnatum errorẽ neutiquã incidiſſent. Nec enim veriſimile eſt, eiuſmodi viros latuiſſe, quid de hac re Summi Pontifices & cõcilia præſcripſerint. Conſtat autẽ, plurimos eoſdemq; doctiſſimos in contrariã ſententiã ijſſe: qui tamẽ ſemper in eccleſia catholici ſunt habiti. Nam gloſſa in proœmiũ Hieronymi ſuper omnes diuinę ſcripturę libros, Ioãnes item Driedonis primo lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, negant Baruch eſſe canonicum. At Nicolaus Lyranus ſuper Eſdram. c. 1. & ſuper Tobiam, Abulenſis ſuper Matthæum. c. 1. D. Antoninus 3. par. tit. 18. Caietanus cũ alijs locis, tum maximè in fine commentariorum ſuper libros hiſtoricos veteris teſtamenti, alios etiã ſex ſacros eſſe inficiantur. Quos oẽs ſi daremus à fidei definitione exorbitaſſe, nõ in ipſos modò verũ in reliquos etiã fideles eſſemus cõtumelioſi: vt in quibus zelus Chriſti ita obdormierit, vt nullus cõtra præſcriptos auctores proclamauerit. Quod certè, vt nullum eſſet aliud, ſatis magnũ argumentum eſt, cur eos libros non eſſe canonicos confiteamur.

Porrò quartum argumentum peculiare eſt, vt Machabæorum libri è numero canonicorum expungãtur. Nam Gelaſius Papa reiecit ſecundum librum vbi ſupra cõmemorauimus. D. autẽ Gregorius lib. moralium 19. reijcit ambos. reijcit Euſebius in libro de Temporibus. & Ricardus lib. 2. exceptionũ. c. 9. & Ocham. 3. parte dialogorum tractatu primo li. 3. c. 16. Ac D. Auguſt. contra ſecũdam Gaudentij epiſtolam. c. 23. docet ab eccleſia quidẽ eſſe receptos, ſed non certa fide.

Nec

Nec deeſt hoc loco copia rationum quibus idem ſuaderi poſsit.

Prima eſt, quòd priori libro dicitur Antiochus illuſtris regnaſſe anno centeſimo trigeſimo ſeptimo regni Græcorum. Quem tamen anno centeſimo quinquageſimo tertio regnum tenuiſſe compertum eſt, tum ex annalibus Græcorum, tum ex Euſebio in ſua Chronographia. Item eodem libro & capite abominationem deſolationis, quæ prædicta eſt à Daniele, ad idolum Antiochi detorſit auctor libri eius. Qua in re falſus eſt, vt Caietanus in cap. Matthæi 24. oſtendit. *Cap.1.*

Secunda ratio eſt, Quod in 2. lib. auctor culpam à lectoribus deprecatur: quod alienum eſt à diuina auctoritate. Certè qui ſcripta ſua indigere venia fatetur, is ſpiritus ſancti oracula non eſſe clamat, vt etiam Caluinus, *c.9.* inſtitutionis argumentatur. *C.vlt.*

Tertia ratio eſt, Quòd eodem libro ſtatim à principio in epiſtola, quæ priori loco ponitur, fit mentio de altera, quæ eueſtigiò ſubditur: dicitur autem ſcripta anno centeſimo ſexageſimonono: cùm tñ ſcripta fuerit anno centeſimo octogeſimo octauo, quemadmodum in eiuſdem epiſtolæ initio videre licet.

Quarta ratio, Quòd in ea, quæ ſecundo loco ponitur, cuius videlicet in ſuperiori cõmemoratio fit, Iudas refertur eſſe viuus. Qui tamen non ſolum anno centeſimo octogeſimo octauo, verumetiam anno centeſimo ſexageſimonono iam erat vita functus: vt primo Machabæorum libro cernere eſt. *Cap.9.*

Quinta ratio, Quod eodem libro ſecundo dicitur Antiochus membratim diuiſus: At poſtea mors eius longè diuerſa deſcribitur. *Cap.1.* *Cap.9.*

Sexta ratio, Quòd eodem libro ſecundo quædam apocrypha referuntur de arca domini, probanturque ex ea deſcriptionibus Hieremiæ: quę tamen ne per ſomnium quidem Hieremias adumbrauit. Quin etiã cõtraria ſcripſiſſe videtur: cap. 3. ſuæ prophetię, inquiens, Non dicent vltra arcam Domini, &c.

Poſtrema ratio, Q[illegible] vtroque libro referuntur Machabęi

chabæi duces fuiſſe ſuper Iudam,& Hieruſalem.Quos tamen de Tribu Iuda non fuiſſe,ſed de Tribu Leui notius eſt,quam vt à me ſit in præſentia confirmandum . Philo ſiquidem libro 2.de temporibus,ob eam cauſam inquit inimicitias & ſimultates ortas id temporis fuiſſe,qđ Machabæi ducatum à domo Dauid ſurripuerint,id autē manifeſtè pugnat cum illa Iacob prophetia.Non auferetur ſceptrum de Iuda,nec dux de fœmore eius donec veniat qui mittendus eſt.Quæ ſingulæ rationes ſi non mouent, at ſimul omnes mouere poſſunt,non ſolùm indoctos, ſed ēt doctos,vt libros Machabæorum non eſſe arbitrentur in canone.Atque hæ rationes vniuerſæ quarti argumenti appendices ſunt,vt ſecunda concluſio labefactetur.

An Philonis liber hic ſit incertū eſt. Euſe. certè li. Ecl. hi.2.c.18 cū indicē. librorum Philonis diligētiſſimè ſcripſerit,huius libelli non meminit,ita à pleriſq; reiicitur. Gen.49.

Nam quintum præcipuum argumentum cum concluſionibus quidem non pugnat: rationem tamen eā quæ à nobis affertur,non ſatis firmam eſſe contendit.Nam concilium Carthaginenſe & Innocentius numerant quinque libros Salomonis,Prouerbia,Eccleſiaſten,Cantica, Sapientiam.Eccleſiaſticum,At hos duos poſteriores non eſſe Salomonis inter doctiſſimos quoſque ferè conuenit:vt Auguſtinus etiam tradit de ciuitate Dei.17.libro.ca.20. Errauit igitur Innocentius, errauit quoque concilium. Quocirca nolebant quicquā de fide pronunciare, ſed ex opinione loquebātur.Ita nullum aut ex Pontificibus, aut conciliis, certum argumentum ſumitur ad id quod volumus confirmandum.

Sextum etiam argumentum inuehitur in eas rationes, quę duabus iſtis concluſionibus confirmandis conſtitutæ ſunt.Nam canonicus liber Latinè dicitur regularis.Id verò bifariam eſſe poteſt.Vel enim regularis intelligitur ad firmandam fidem,vel ad inſtruendos mores.Ergo licet illi libri à Pontificibus & concilijs definiantur eſſe canonici,non cogimur protinus credere, canonicos eſſe ad fidei dogmata confirmanda:ſed ſat eſt, ſi canonicos poſteriori ſignificatione fateamur. Sancti quoque auctores eadem religione teſtimonia, ex quarto libro Eſdræ referunt, qua ex his ſeptem qui à nobis approbantur: vt patet apud Ambroſium,libr.de bono mortis.capit.10. &

ſuper Lucam,capite primo. At, quartum Eſdræ librum certum eſt non eſſe canonicum . Non igitur ex eo, quod ſancti ex huiuſcemodi libris teſtimonia tanquam ſacra referant,ſatis oſtenditur eos eſſe diuinos.

Septimum argumentum contra tertiam concluſionẽ eſt,Quòd D.Hieronymus ambigit,an epiſtola illa ad Hebręos ſit canonica: imò aſſerit,Latinos eam nõ recipere, vt patet ex lib.de viris illuſt.in Caio:& ex commentariis ſuper Eſaiam:Euſebius item,lib.6.cap.16. Gaius, inquit, vir diſertiſſimus Pauli apoſtoli tredecim eſſe epiſtolas aſſerit,eam quę ad Hebræos ſcripta eſt non commemorãs, quæ & nunc apud Latinos putatur non eſſe Pauli apoſtoli.Non igitur certum eſt eam eſſe canonicam . Dubitat etiam idem Hieronymus de auctoritate huius epiſtolę in li.de viris illuſtribus in Paulo:& in epiſtola ad Paulinũ : & in commentarijs Hieremiæ. *c.6.et 8*

Ac ne omnia ad D.Hieronymi auctoritatẽ reuocẽtur, ratio hoc idẽ ipſa ſuadet.Prima Lutheri eſt in prologis dicẽtis.Ad Hæbræos epiſtola,nec Pauli eſt,nec vllius apoſtoli.Nã durũ habet nodum,ꝙ in 6.& in 10.capite ſimpliciter denegat pœnitentiã peccatoribus poſt baptiſmũ: & duodecimo capite ait,Eſau non inueniſſe pœnitentiæ locum,quanquam cum lachrymis inquiſiuerit eam. Qđ eſt cõtra oĩa euangelia & epiſtolas Pauli.hęc Lutherus. *Cap.31.*

Alteram quoque rationem adiiciunt viri quidã haud mediocriter in eccleſia catholica celebres:Quòd ſi Pauli hæc epiſtola fuiſſet,proculdubio, ad Hebræos ab Hæbræo,ſermone fuiſſet Hebraico conſcripta : At non eſſe multis argumentis ſuadent.Tum quoniam auctor huius epiſtolæ,Melchiſedech inquit,interpretatur rex iuſtitię. Quòd ſi Hebraica lingua diceret,abſurdum eſſet non aliter ac ſi dixiſſet,Melchiſedech,interpretatur , Melchiſedech:Tum quoniam idem auctor Hebraica teſtimonia citat,non iuxta veritatem Hebraicam,ſed iuxta tranſlationem ſeptuaginta.Non erat igitur Hebræus Hebræa lingua ſcribens ad Hebræos.Tum quoniam epiſtola Hebraica nuſquam gentium reperitur.Non eſt autem probabile ex omnibus epiſtolis apoſtolicis hãc vnã periiſſe. *ca.8.9.& 10.*

F Nam

Nam reliquæ in idiomate,quo ab apoſtolo ſunt ſcriptæ, apud nos ſeruantur.

Tertia inſuper ratione ſuadent auctorem huius epiſtolæ non fuiſſe Paulũ.Quoniã ad probandum Hebræis Chriſtũ eſſe filium Dei, illo teſtimonio vtitur, ipſe erit
Cap.1. mihi in filium,& ego ero illi in patrem. Quod tamen in germano literę ſenſu de Salomone intelligitur.Vt patet in 2.lib.Regũ.& in 1.lib.Paralipomenon. Dedecet autẽ
Cap.7. tantũ apoſtolũ in tanta re,idq; in principio epiſtolæ he
cap.28 bræis pertinacibus loquentẽ argumento imbecillo vti.

Quartam adhuc rationem addunt: Quoniam auctor huius epiſtolæ aſſerit,ſe in doctrina euangelica ab his,
cap.2. dominum audiere,confirmatum. At Paulus ad Galatas clamat,ſe non didiciſſe euangelium ab homine, sed ſine
Cap.1. homine per reuelationem Ieſu Chriſti.

Quintam rurſum apponunt, quod huius epiſtolæ auctor loquens propriè de teſtamento,qua ratione à pacto
Cap.9. diſtinguitur:probat vetus quoque teſtamantum morte ac ſanguine cõfirmatum:probatq; Exodi teſtimonio, vbi tamen Moyſes non de teſtamento propriè, ſed de pacto
Cap.24. loquebatur.Non eſt igitur ille Paulus,vt qui minus aptè referat ſacrarum teſtimonia literarum.

Poſtrema ratio eſt,quoniam eiuſdem epiſtolæ auctor aſtruit in arca fuiſſe vrnam mannæ,virgam Aaron, & ta-
Cap.9. bulas:cum tamen tertio lib. Regum expreſsè dicatur in
Cap.8. arca non niſi tabulas fuiſſe.Nec igitur Pauli eſt, nec epiſtola canonica,vtpote quæ cum libro canonico euidentiſſimè pugnet.Ecce quibus rationibus Eraſmus Roterodamus,& hunc ſecutus Caietanus tertiam cõcluſionem moliuntur euertere.

Quartam verò concluſionem infirmare conantur argumentis eiuſmodi.

2.Argu. Salutatio epiſtolæ quæ Iacobi inſcribitur,nihil Dei,nihil Ieſu Chriſti, nihil gratiæ pacisve ſonat: ſed profano more ſalutem dicit.Non ergo ſapit apoſtolicum vſum & auctoritatem.Quare non videtur Iocobus auctor eius epiſtolæ:atque adeo ne alius quidem apoſtolus. Cuius rei alia cõiectura eſt apud Euſe.li.2.hiſ.Eccl.c.23.de hac epi

ſtola

ſtola differentem his verbis. Sciendum tamen eſt, quòd à nonnullis non recipiatur, nec facilè quis antiquorũ meminerit eius. Nam quod Lutherus pingui mineruа argumentatur, hanc epiſtolam nullius apoſtoli eſſe, quia contra Paulum tribuit operibus iuſtificationem, & à viris doctis prorſus contemnendum eſt, & à nobis diſſimulãdum, ne de fide & operibus, παρέργως differamus.

Nonum argumentum, aduerſus ea ndẽ concluſionem intenditur. Quòd ſtylus epiſtolæ ſecundæ, quæ Petro tribuitur, longè alius ſit ab ſtylo primæ: ac proinde nõ ſint ab eodem auctore conſcriptæ. Certum eſt autem auctorem primæ fuiſſe Petrum Apoſtolum. Non igitur ſecũda à Petro Apoſtolo ſcripta fuit. Ob hoc enim argumentũ de illa ſecunda epiſtola in epiſtola ad Cyprianum Hieronymus dubitat. Atque Euſe. lib. 3. cap. 3. de ſecunda Petri multis inquit, incertum eſt. &c. cap. 25.

Decimum argumentum in eandem concluſionem eſt, Quod Euſebi. 3. lib. Eccleſi. hiſto. eorum ſententiæ ſubſcribit, qui aſſerunt duas poſteriores Ioannis epiſtolas non eſſe Euangeliſtæ, ſed cuiuſdã Ioannis cognomẽto presbyteri. Vnde & ſalutatio harũ epiſtolarũ huiuſmodi eſt. Senior Caio, Senior electę. Eſt aũt idem ſenior qui presbyter. Sed etiã Hieronymũ in hanc Euſebij opinionem liquet deſcendiſſe in libro de viris illuſtribus, cum & Ioannis Euangeliſtæ & Papiæ vitam operaq; texeret. *Cap. 25.*

Vndecimum eandem item concluſionem labefactare contendit. Quòd epiſtola Iudæ teſtimonium refert ex libro Enoch apocrypho. Quamobrem multi eam meritò reiecerunt. Nam pleroſque reieciſſe Hieronymus auctor eſt. Euſeb. item 3. Eccleſi. hiſt. lib. *Cap. 25.*

Poſtremũ argumentum contra quintã concluſionem multis coniecturis nititur, quas oẽs congeſſit Eraſmus in annotationibus in Apocalypſim. Igitur quãtum complector animo, nouẽ cauſas repetit, cur Apocalypſis non eſſe Ioannis Apoſtoli & Euangeliſtę videatur. Vnã quod Euſebius li. 3. hiſt. Eccle. aſſerit, Apocalypſim nõ eſſe Ioannis Euangeliſtæ. *Cap. 39.* Alterã ꝙ Dionyſius Alexandrinus, *Euſe. li. 7* grauis imprimis auctor, & qui cãdidiſſimè de hoc libro *cap. 23.*

iudicauit, ſuſpicat̃ opus ab alio quopiã Ioãne cõſcriptũ. Tertiã,quod Dorotheus Tyri epiſcopus ac martyr prodidit Ioannem euangelium ſuũ ſcripſiſſe in inſula Patmo: de Apocalypſi autem nullam omnino facit mentionem. Quartã,ꝙ Caius,vir ſanè orthodoxus apertè negat,Apocalypſim eſſe Ioãnis Euangeliſtæ, apud Euſebiũ. lib.7.c. 21.Quintã,qđ Anaſtaſius in ſuo catalogo, vbi ſine controuerſia de huiuſcemodi rebus accuratisſimè diſputauit,nõ audet affirmare,hoc opus eſſe Ioannis Euangeliſtæ.Sextã,ꝙ Ioannes Euangeliſta nomen ſuũ per modeſtiã in euangelio tacet, auctor verò Apocalypſeos ſuum contra nomen frequenter inculcat.Septimã,quod Græci hunc librũ non receperunt, vt auctor eſt Hieronymus ad Dardanum. imò multi eruditiſſimi viri totũ librũ ceu fictũ inſectati ſunt,quaſi nihil haberet Apoſtolicæ grauitatis,nec in ſentẽtijs quicquã eſſet,quod Apoſtolica maieſtate dignũ videretur.Octauã, quod ſtylus euangelij & huius libri magnopere diſcrepãt.Nonã, quod in Græcis codicibus nõ erat titulus Ioãnis Euangeliſtæ,ſed Ioannis Theologi,qui alias presbyter cognominatus eſt.His cõiecturis Eraſmus vtitur vt hunc librũ Ioanni Euangeliſtæ adimat.At Lutherus nec apoſtolicã, nec propheticã exiſtimat,ꝙ beatos dicat eos,qui ſeruant, quæ in ea ſcripta ſunt,cum tñ nemo ſciat an fœlix ſit,an nõ ſit:& præterea cum humana intelligentia ſcripturam illã penitus non aſſequatur,tantundem(inquit)eſt, ac ſi eã non haberemus.Quippe diuini libri, quoniam ad populi vtilitatem accommodantur, ab humana intelligentia nõ ſunt prorſus remoti.En argumenta , quibus fidei veritas impugnari quidẽ ab hominibus poteſt , vinci certè aut ſuperari non poteſt . Quod parte huius quæſtionis vltima palàm fiet.Vbi eorum argumentorum quantum quodq; valeat,quantumq; idoneum ſit vnumquodq; videbimus.

Vide etiã eundẽ li. 3.ca.25.

Cap.Vndecimum.Vbi confutantur argumenta capite nunc proximo poſita.

NOn ego catholica dogmata craſſis iſtorum circumfunderẽ tenebris,niſi lumen poſſem accendere, quo quaſi ſole exoriente fugarentur . Alioqui in hæreticorũ argumen-

argumentationibus recitandis digitos ad fontes ſolum intendere, ne videlicet lutulentæ illorum aquæ in noſtra ſcripta deriuentur: Conſiliũ eſt amicorũ quidẽ, ſed (niſi me fallit amor) timentiũ vbi non eſt timor. Exiſtimarent namq; imperiti argumenta eſſe maiora quã vt à nobis refelli poſſent, ſi aut ſummatim & breuiter ꝑſtringeremus, aut certè omnino diſſimularemus. Mucronem itaque aduerſariorum ipſi, qui acuimus, retundemus.

Nã ad primũ argumentũ tametſi reſpõdere poſſumus non omnes libros canonicos eſſe ſimul ab vniuerſa eccleſia receptos, quo fieri potuiſſe, vt quem priora concilia minime recepiſſent, eum poſteriora confirmarẽt: Reſpõdemus tñ (idq; verius) Baruch prophetiã tanq̃ partẽ quandã Hieremię fuiſſe à veteribus cõputatam Qđ (ne noſtrũ videatur eſſe cõmentum) teſtimoniis antiquitatis roborãdũ eſt. Auguſtinus in primis tradit hoc 18. de ciuil. Dei lib. hęc in verba, Prophetans aũt de Chriſto Hieremias, hic Deus meus (inquit) & nõ æſtimabitur alter ad eum: Poſt hac in terris viſus eſt, & cũ hominibus cõuerſatus eſt. *Cap. 33.* Atq; e veſtigio Augu. hoc teſtimoniũ (ait) quidã nõ Hieremiæ, sed Baruch ſcribæ eius attribuunt: ſed Hieremiæ celebratiùs hr̃. Et auctor li. q. ve. & no. teſt. q. 102. ſiue Augu. ſiue quicunque tandẽ alius is fuerit. Caſſio. ẽt in Pſal. 81. Chyſoſt. quoq; idẽ teſtimoniũ nomine Hieremię citat, in homilia quadam de Trinitate. Sexta ẽt Synodus ſeſſ. 8. refert ex eiuſdem Chryſo. altera homilia, cuius initium eſt, Profundam ſectionem, nomine Hieremiæ illud idẽ teſtimoniũ Clemens itẽ Alex. li. 1. Pedago. cap. 10. illud. Aud. Iſrael mãdata vitę, &c. quod Baruch 3. nos habemus, Hieremiæ aſſignauit: & li. 2. cap. 3. referens illud, vbi ſunt, &c. diuinã ſcripturã vocat. & Baſilius. 4. li. cõtra Eunomium ſuper illud, vt cognoſcãt te ſolũ verum Deum. Ambroſius item lib. 1. de pœnitentia. cap. 8. & lib. 3. Exameron cap. 14. & lib. 1. de fide. cap. 2. ex eodem lib. ſub nomine Hieremiæ teſtimonia referunt His adde Sixtum Papã in epiſtola ſua prima ad omnes Chriſti fideles. Felicẽ in epiſtola ad Petrũ epiſcopũ Antiochenũ in 5. Synodo condemnatum. Pelagiũ denique in epiſtola ad Vigilium.

Baruch. 3.

ſium. Ecce qui libellus Baruch nomine nunc legitur, eũ olim antiqui Hieremiæ tribuebant. Eſſetq; difficile credere, niſi teſtes huius rei certiſſimos haberemus, quorũ auctoritate primum illud argumentum, difficulter quidem, ſed abundè tamen eluſimus.

Ad confirmationem aũt facilius reſponderi poteſt. Fateor.n. tempore. D. Hieronymi, quod nunc tenemus, id nõ fuiſſe adeo certũ. Sed quemadmodũ ante tpa Hieronymi, licèt quidã aſſeruerint epiſtolã Iacobi ab alio ſub nomine eius editam, tñ paulatim (vt idẽ ait) procedente tpe obtinuit auctoritatem, & epiſtola Iudæ, quam à pleriſq; Hieronymus aſtruit fuiſſe reiectam, auctoritatẽ vſu meruit: ita & liber iſte Baruch quanquàm olim à quibuſdam non fuerit receptus, modo tamẽ dignus eſt habitus, qui ab eccleſia & concilijs vniuerſalibus reciperetur.

Secundum quoq; argumentum facilè diluitur. Nec.n. verum eſt, in libris canonicis decernendis eccleſiæ regulã eſſe Hieronymũ: quod Caietanus perperã ne dicã perniciosè exiſtimauit. Hieronymus quippe (vt Ioannes Cocleus verè dixit) in enumeratione canonicorum librorũ veteris teſtamẽti, Ioſephũ ſecutus eſt: qui in 1. lib. aduerſus Apionem ex maiorũ ſuorum traditione, vt inquit. 22. lib. enumerat. Auctor eſt Euſe. li. 3. c. 9. & 19. At Auguſtinus non Iudæos, ſed Chriſtianus in ea re ſequitur, & rectè hic quidem: Nam eccleſia gentium columna eſt & firmamentum veritatis. Probatur verò à Gelaſio ſententia Hieronymi non in canone ſanctarum ſcripturarum conſtituendo, ſed in his auctoribus condemnãdis, quos Hieronymus zelo Dei & fidei religione reprehendit. Atque ad ſecundum argumentum hæc ſatis dicta ſint.

In principio epi. ad Heb. & in reſponſ. ad 16. arti. Pariſiis dãnatos artic. 4. In prologo Galeato. Hiſto. eccle.

Nã ad primã eius confirmationẽ reſpondeo (id quod doctiores ferè credunt) librũ illum nõ eſſe Cypriani, ſed Ruffini. Certè D. Cyprianus in epiſtola ad Rogatianum Eccleſiaſticum, & in libro de habitu virginum, Sapientiã, vt diuinos libros citat. Quòd verò Ruffinus aſſerit, ex patrum traditione eos libros à canone reijciendos (pace lectoris dictum ſit) patrum traditiones ignorauit. Tertiũ namq; Carthaginenſe concilium, quod hos inter canonicos

nicos numerauit, dicit ſe à patribus accepiſſe. & Auguſt. lib. 1. de prædeſt. Sanctorum, proximos apoſtolorum affirmat librum Sapientiæ tanquam diuinū citauiſſe. Atque Dionyſius ex eodem libro magno præfationis honore teſtimonium allegat inquiens, In primis ſcripturarum inſtitutionibus quendam de diuina ſapientia dixiſſe, comperies, Amator factus ſum formæ illius. Quid oés commemorem? Hieronymus in primum caput Hieremię vt librum prophetæ citat: Ambroſius autem 1. lib. de fide, Grego. 18. moraliū. & concil. Sardicenſe in epiſtola ad oés epiſcopos vt diuinum librum Sapientiæ referunt. Concilium demum Toletanum vndecimum in confeſſione fidei ſanctam eſſe ſcripturam aſſeuerat. Cap. 14. 4. cap. de diuinis nomi. Cap 4. Cap. 1.

Quid eccleſiaſticum? Vt diuinum citat Clemens Alex. 7. lib. Strom. Ambroſ. 3 1. & lib. 4. de fide. Euariſtus papa in epiſtola prima ad epiſcopos Aphricanos: Sixtus ſecundus in epiſtola ad Gratum epiſcopum. Vtrumque aūt librum diuinam ſcripturam eſſe tanquam ré certā in fide tradit Epiphanius hæreſi 76. Anomæorum. Non igitur patrum traditione eos libros Ruffinus, ſed ſuo potius ſenſu refutauit. At eo tempore quo res nondum erat definita. Qua etiam ratione & reliquos excuſamus. Nam quòd D. Thomas in eam ſentētiam aduocatur, id ferendum nullo modo eſt: vt ex 1. parte q. 1. art. 3. colligere licet. & ex commentariis in quartum caput de diuinis nominibus. Sed ne illa quæſtione. 89. nihil de ſuo dixit: quin ad verbū retulit Auguſtinum. Qui tamen quàm haberet conſtantē firmamque ſententiam, lib. 2. de doctri. Chriſtiana, cap. 8. & li. 17. de Ciuitate Dei. c. 8. & ad Horoſium contra Priſcilianiſtas. ca. 11. imò eo ipſo libro de cura pro mortuis gerenda. cap. 17. manifeſtè declarauit. Cap. 4.

Secūda autem confirmatio, quę ab auctoritate concilij Laodiceni ſumitur, imbecilla eſt Non. n. conciliū negat eſſe canonicos: licet inter canonicos noluerit annumerare: quod nondum ea res ſatis erat explorata. Videlicet (quod ſæpe iam diximus) non omnes ſimul libri canonici ab eccleſia sunt communi conſenſu recepti.

Ad tertiam verò confirmationem (Quoniam nihil in

præſentia de auctoritate canonum,qui dicuntur apoſto lorum,diſputare volumus,nam hæc quæſtio ab ea, quæ nunc in manibus eſt,ſeparatur)dupliciter reſpondemus. Priùs,ne quis eiuſmodi argumento nos velit vrgere,intelligat eodẽ ca.84.tres Machabæorum libros inter canonicos ſupputari. Quod ſi apoſtolorũ hos octogintaquinque canones recipere cogimur,reſpondeant hic ipſi nobis qui Machabæorũ libros reiiciunt.ſinautẽ(ne cõfiteantur hos eſſe canonicos)teſtimonium huius capituli contemnũt: iam profectò non eſt cur pondere illius nos velint obruere.Sed hanc diſputationem(vt diximus)in aliud tempus reſeruantes,quod ad præſentem locum ſatis eſt,alteram reſpõſionem ſubiicimus:Clementem qui eos canones diſperſos in vnum volumen congregaſſe dicitur,non oẽs libros canonicos collegiſſe, quos apoſtoli verbo tenus eccleſiæ tradiderunt.Non enim aliunde,vel concilia,vel patres apoſtolorum proximi,hos eſſe ſacros,quàm ab apoſtolis didicerunt. Ait tamen Irenæ.lib.3.c.3. referturque ab Euſeb.lib.5.cap.6.Clementem, quoniam cum Apoſtolis vitam ſemper egerit,atque ab apoſtolis inſtitutus fuerit,recentem geſſiſſe traditionis eorum memoriam, & eorum formam ſemper in oculis habuiſſe.Ita ſi hęc reſponſio non placet, detur alia, non omnes illos canones à Clemẽte editos, ſed nonnullos à Græcis adiectos eſſe.

Ad poſtremàm denique confirmationem, huiuſmodi habeto reſponſum.Vt cum iis liberaliter agamus, donemusq; eis Synagogã in fide errare non poſſe (quod tamẽ nõ perinde vt de eccleſia catholica certum eſt) negamus hos libros à Synagoga eſſe reiectos.Aliud eſt enim non recipere,aliud verò reijcere. Iudæi ergo intra suũ canonem hos quidem libros publica auctoritate minimè receperunt: tametſi nonnulli ẽt ex eis diuinos & ſacros eſſe crediderunt.Qua de re vide Cocleum in libello de canonicæ ſcripturæ & catholicę eccleſię auctoritate. De *cap.11.* ſecundo igitur argumento hactenus.

Ad tertium autem præcipuum argumentum reſpondetur,Ante id temporis nec rem fuiſſe tam expeditã,nec conciliorum lectionem tam aſſiduam, nec hęreticorum impu-

Impudentiam tam procacem in libris canonicis, vel infirmandis,vel ét reijciendis.Quocirca,non fuerunt perinde ſoliciti fideles de huiuſmodi quæſtione: cuius definitionē ſine iactura pietatis poterant ignorare.Quòd ſi argumentum idem contorquere in aduerſarios volumus,nihil eſt quod facilius efficere poſſimus.Nã(vt ex concilio primo Toletano didicimus)ſi quis dixerit, vel crediderit alias ſcripturas præter eas quas eccleſia catholica recipit, in auctoritate habendas eſſe,vel venerandas, anathema eſt. Cùm ergo plerique(quod retrò oſtēdimus)hos libros tanquam diuinos venerentur,certè ſi eccleſia non reciperet,in anathema concilij Toletani pariter omnes incurrerent.Ne igitur hos audacię & temeritatis condēnemus illos potiùs ignorantia laboraſſe concedamus. Imò cum perniciofius eccleſiæ ſit libros recipere pro ſacris, qui reuera non ſunt, quàm librū reijcere,qui aliàs verè ſacer eſt(vt D.Thomas prima parte,quæſt.68.artic.1. & de potentia quæſt.4.arti.1.latius explicat)cum concilium Carthaginenſe,Florentinum,Tridentinum,Innocentius,Gelaſius,ac ferè ſancti hos libros tanquam ſacros Eccleſiæ tradiderint,profectò,ſi ij non eſſent,pernicioſiſſimè falleremur.De tertio igitur argumento ſatis dictum eſt.

Ad quartum verò argumentum primò dicitur, quòd Gelaſius forſitan vnius libri nomine ambos complectitur:quod etiam in Eſdra non ipſe modo fecit,ſed & Iſidorus & Hieronymus qui Eſdram interpretatus, vnicū edidit,ſequens Hebræorum conſuetudinem,qua Eſdrę primus & ſecundus liber in vno eſt,vt Origen. in primum Pſalmum docet,& Euſebius lib.6.capitulo 18. Hanc autem mentem fuiſſe Gelaſij,vel illud abundè magnum argumentum eſt,quod idem ipſe probat lectionem ſcriptu rarum,quæ per anni circulum diſtribuuntur, librum autem Machabæorum pro dominicis Octobrjs: in quibus ambos eccleſia legit.Deinde reſpondetur, Gelaſium de ſecundo libro ambiguam fortè ſententiam tenuiſſe: eoque cōſilio in enumeratione eum librum prætermiſiſſe. At Auguſtinus 18.de ciuitate Dei,& Iſidorus 6. Etymologiarum, vtrumque Machabæorum ab eccleſia recipi

6.Etymolog.c.1.

Cap.36.
cap.1.

aſſeuerant. Quod & in procemio horum librorum aſſeritur. Nec id modo in dubium vocare licet, quod D. Gregorio, Euſeb. atq; reliquis licuit aliquando dubitare.

Annius hos libros Philoni tribuit, at docti negant.

Iã ad primam rationem, quæ in huius quarti argumẽti confirmationem affertur, Ioannes Annius in commentarijs ſuper ſecundum librum Philonis de tẽporibus tradit, libros Machabæorum, qui abſq; temporibus ſcripti erant, Ioſephum adiectione temporum apocryphos reddidiſſe. Oſtendit verò id argumento, quo nos vſi ſumus: quo eodem Ioannes quoq; Lucidus permotus eſt 4. ſuæ chronographiæ libro. Vnde aũt Annius noſter acceperit aut ſine temporibus Machabæorum olim libros haberi, aut Ioſephum adiecisse tẽpora (ingenue fateor) me præterit. Sed ſi id verum eſt, quemadmodum mendum, quod in numeris facillimum eſt, nõ auctoribus, ſed librarijs imputatur: ita menda, quæ Ioſephi per incuriã inducta ſunt, non auctori libri Machabæorũ, ſed Ioſepho tribuemus. Nec ob id libros hos apocryphos exiſtimabimus. Tametſi Ioſephum germanam veramq; catholicorum lectionẽ vitiaſſe viris eccleſiaſticis omnibus diſſimulantibus, atq; adeo conniuentibus, mihi quidem non ſit veriſimile. Niſi volumus mille quingentos annos & eò amplius, eccleſia in vtramq; aurem dormitante, inimicum hominem zizania ſuperſemiſſe. Quamobrẽ, multo melius Euſebius Cæſarienſis licet hos libros non crediderit in ſacrorum numerum referendos, aſſerit tamen auctorem illorum non ſupputare Græcorum regnum ab Alexandro, ſed à Seleuco Nicanore, qui regnauit in Syria anno à morte Alexãdri exacto vndecimo. Cui numero ſi addas quinq; annos, quibus Alexander tanquam Monarcha imperauit Græcis, conficitur numerus annorum exactus ſexdecim. Quibus minor erat ſupputatio Monarchiæ Græcorum iuxta rationem Hebraicam. Nam Græci ab Alexandro ſupputabant. Igitur quod iuxta annalia Græca Antiochus regnaſſe dicitur anno centeſimo quinquageſimo tertio, & iuxta primũ Machabæorum anno centeſimo trigeſimoſeptimo, verborum, non rerum diſſenſio eſt. Quippe, ſi cẽteſimo trigeſimoſeptimo ſexdecim adijcias, numerus cẽteſimus

Quinque annos integros: nã regnauit ptere a et aliquot menſes.

teſimus

teſimus quinquageſimustertius conficietur. Ioannes vero Lucidus in eo diſcrepat ab Euſebio, q; ſcribit Alexandrum poſt adeptam Monarchiam annos ſeptem regnaſſe, Seleucum verò anno octauo poſt mortem Alexandri iam exacto. Sed quod ad præſentem attinet quæſtionem, non ad modum refert, vtrum ex his verum ſit, cum ſupputatio præcipua, de qua hic agimus, minimè varietur. *Li.4.c.3.*

In huius verò confirmatione argumenti Ambroſius Catharinus Caietanum affirmat tot peccata admiſiſſe, quot verba penè effudit. Sic.n. ille loquitur. Nec aduertit homo ad carpendum promptulus, ſe quoq; in reprehendēdo Caietano ſæpe ac multũ erraſſe. Hoc certe loco ter errauit. Sed iſtius errores coarguere nec meum eſt, nec huius tēporis. Quid ergo? Nōne hic peccauit Caietanus? Peccauit ſane. Primum in eo quòd temerè & inconſiderate, ne ſuperbe dicam & arrogāter, auctorem libri Machabæorum ait in intelligentia Danielis eſſe deceptum: quē conſtat Spiritus ſancti afflatu eum librum ſcripſiſſe. Deinde falſo exiſtimat Caietanus, ſi auctor libri Machabęorum verba Danielis vſurpat, idcirco Danielem interpretari. Quaſi non licuerit Bernardo verbis ſcripturarũ paſſim vti: quas ſi quis arguat ab ipſo male intelligi, q; verba non in eum afferat ſenſum qui ſcripturarum erat germanus & proprius, is ſtultus eſſe videatur. Certè poetę recentiores veterum verſus etiam integros vſurparunt elegantiſſimè: nec tñ priorum illi verſus à poſterioribus in eandem ſententiam capiuntur. Fallitur præterea Caietanus in eo quod putat, Danielis prophetiam non potuiſſe ad idolum Antiochi referri: quia Dominus ad futura tēpora referendam declarauit. Eadem quippe ſcriptura & ad Luciferum pertinet & ad Nabuchodonoſor, & ad Antichriſtum. Vaniſſimum ergo fuit auctorem libri Machabæorum reprehendere, quod in idolo, abominatione & deſolatione Antiochi ad verba Danielis alluſerit, vel ea certè in ſimili cauſa vſurparit. Nam & ſi in illum ſenſum Danielem adduxiſſet, id feciſſet egregiæ, quod & Paulus & Apoſtoli cæteri ſæpe fecerunt.

At ſecũda ratio duobus modis refellitur. Prius enim

nihil impedit vt Spiritus S. ſcriptori aſsiſtat, qui in quibuſdam tamen humano more ex modeſtia loquitur. Sic enim Paulus ait,& ſi imperitus ſermone non tamen ſciē-
1.Cor.11. tia. Et rurſum,vt minus ſapiens dico,plus ego. Et iterum,
2.Co.12. donate mihi hanc iniuriam.

Poſterius aliud eſt loqui de ipſius hiſtoriæ veritate,aliud de interpretatione in aliam linguam. Interpres ergo veniam petit,non falſitatis,quæ nulla erat:ſed elocutionis,quæ ab homine erat. Secunda igitur illa ratio hac duplici reſponſione conuellitur.

Sed & tertia bis quoque confutari poteſt: & quia non eſt opus confiteri,epiſtolam,cuius in priori fit mentio,eā eſſe,quæ eueſtigio ſubditur:& quod ſi eſſe quis contēdat, habet in promptu quid dicat: puncta librariorum incuria eſſe malè diſtincta. Illa enim verba, Anno centeſimo octogeſimooctauo, non ſunt initium epiſtolæ ſequentis, ſed finis antecedentis. Vt ſubſequens epiſtola hoc principium habeat, Populus qui eſt Hieroſolymis. Cuius rei illud eſt argumentum, quod diem annumve, quo ſcribitur epiſtola,non ab initio ſtatim, ſed à fine ponere ſolemus: ſalutationem verò ſtatim à principio. Tametſi utrumque. Conſtantinus & in epiſt. ad Donū papam,& in epiſtola ad Georgium Conſtantin. Patriarcham, coniunxerit. Quæ igitur ſecundo loco ponitur, hæc ſcripta eſt anno centeſimo ſexageſimonono, vt in priori epiſtola dicitur. Quæ verò ordine quidem ſcripturæ antecedit, ſed re ipſa tamen poſterius miſſa eſt,ea ſcripta fuit anno centeſimo octogeſimooctauo.

Ita ad quartam rationem facilè dici poterat (quod ante monuimus) illam epiſtolam non eſſe cuius prior meminit. Quare nec neceſſe eſt fateri,eam eſſe ſcriptam anno centeſimo ſexageſimonono. Quin compilator illius ſecundi libri,ſiue is fuerit Ioſephus,vt Annio placet, ſiue quiſque alius, quaſcunque epiſtolas inuenire potuit à Iudæis ſcriptas,nullo ſeruato ordine,in initio libri forſitan collocauit.

Quòd ſi ſecundam illam eſſe admittimus,quam commemorat prima, dicere oportet, numerum non ſecundū

Hebraicam

Hebraicam cõputationẽ haberi,ſed ſm Græcã.Potuit.n. (nec id incõmode)fieri,vt q eas literas dederint, ij Græcã monarchiæ ſupputationẽ fuerint ſecuti: quam tñ is qui librum illum dicitur in cõpendium redegiſſe, noluit immutare:ſed exſcribere numerũ, vt ſcriptũ reperit. In alijs verò ſecutus eſt ſemper ſupputationẽ Hebraicam. Iudas itaq; mortuus eſt iuxta Hebræorum rationẽ, anno centeſimo quinquageſimoſecũdo expleto:hoc eſt, anno centeſimo quinquageſimotertio. Quibus ſi apponas ſedecim annos Græcæ ſupputationis,conſtat numerus cẽteſimus ſexageſimus nonus:qui idẽ eſt cum priori.Nam, quo anno Iudas mortuus eſt,ſcripſit epiſtolã.Ita non eſt neceſſe cum Ruperto libro de victoria verbi, alium à Machabæo Iudam diuinare, qui eam epiſtolam dederit. *Li.10.de vict. verbi,c.15.*

Ad quintã non deſunt qui exiſtiment nõ Antiochum membratim diuiſum,ſed ducem ab eo miſſum: ſic enim videtur 1.cap.ſignificari.Illum verò fuga elapſum morbo peſtilenti interijſſe,vt cap.9. dicitur, Sunt etiam qui contendunt in cap.illo.1.particulam,&, adiectam eſſe librariorum vitio:lectionem autem veram hanc eſſe, Percuſſerunt ducẽ,& eos qui cum ipſo erant, diuiſerunt mẽbratim, &c. Scio autem verbum percutere interdum ſignificare id,quod occidere.Vt eo loco: Percuſſit Philiſtæum,&c. Sed non cogimur hic vocabuli propria ſignificatione deſerta ad dictionem confugere figuratã, præſertim cùm Danielis 11.cap. de Antiocho ſcriptum ſit, Et venient ſuper eum Romani & percutietur. Quo loco Hieronym.Percuſſus ait, dicitur eſſe, non quod interierit &c. Et 2. Reg.2. Serui Dauid percuſſerunt de Beniamin 360. qui & mortui ſunt. Sed ne illud quidem huic expoſitioni repugnat, quod Lyranus obijcit, Antiochũ (vt hic dicitur) cecidiſſe. Non enim ſemper eo verbo mors ſignificatur:ſed qui victus eſt cecidiſſe verè aſſeritur. Ceciderunt,inquit, per prona fugientes. Sed ne illud quidem obſtat quod ibi legitur,Cum ingreſſus eſſet intra ambitum fani,clauſerunt templum:Cum autem intraſſet Antiochus, &c. Vbi videtur deſignari Antiochó concluſio nullum fuiſſe locum fugiendi reliquum. Non *Iosue 7.*

enim

enim intelligendum eſt templũ clauſum poſt ingreſſum ducis: ſed cùm milites eſſent intra fani ambitum, vt ſi exempli cauſa dicamus, in atrijs, ſacerdotes clauſerunt ianuas templi. At contra, cum milites Antiochi aditum templi occultum aperuiſſent, vt cognita res eſt, lapidibus ſunt à Iudęis obruti. Potuit ergo dux ipſe percuſſus, ſi ducis nomine Antiochus intelligitur, quo aditu aperto intrauerat, exire atque fugere. Ob quam fugam cap. 9. dicit, inhoneſte ac turpiter de Perſide redijſſe. Sed ne rimulas quærere ad elabendum videamur, illa reſponſio & planior & verior eſt, cui hiſtoricorum grauium cõſentit auctoritas, non eundem eſſe Antiochum de quo primo capite, & de quo capite nono perhibetur. Sed ibi Antiochi magni mortem ſcribi, hic verò Antiochi Epiphanis. Cuius etiam finis primi libri capite ſexto texitur. Nam illum Strabo libro 16. ait templum Beli expoliare conatum finitimos Barbaros interemiſſe.

Ad ſextam, licet Rupertus omnia ea figuratè velit intelligi de arca noui teſtamenti, id eſt, humanitate Ieſu Chriſti: ad literam tamen miraculum illud vel iam factum eſt, cùm expulſis gentibus à Iudæa Hebræi ex diuerſis locis, vbi erant diſperſi, conuenerunt, vel fortè etiã in conuerſione Iudæorum ante diem iudicij futura fiet. Nec noſtris coniecturis diuina promisſio debilitanda eſt. Eſt enim Deus verax, omnis autem homo mendax.

Poſtrema demum ratione ſoluenda varie torquentur auctores. Alij namque fingunt, Machabæos per matrem à tribu Iuda originem ducere: eaque ratione defendũt, ſceptrum de Iuda non eſſe tranſlatum. Alij ſequentes traditiones Talmud aſtruunt, Machabæis quoque exiſtentibus ducibus, fuiſſe iudices quoſdam ex tribu Iuda, penes quos ſumma decernendi atque imperandi poteſtas reſideret. Qui Hebraice *Zanedrin*, Latine ſenatus vt apud Romanos appellabatur. Vnde illud eſt, Populus qui eſt Hieroſolimis, ſenatusque & Iudas, &c. Hos itaq; cùm Herodes qui primus ex alienigenarum genere ortus, regnum Iudaicæ gentis obtinuit, in odium Dauidici

dici regni de medio ſuſtulit,tū vere ſceptrū de tribu Iuda dr̄ abſtuliſſe. Alij hunc nodum ſoluunt: affirmantes illā Iacob prophetiā,promiſſionem fuiſſe ad legem comminationū intelligendā:quæ.ſ.mutatis moribus commutetur. Et quemadmodum ſnīa aduerſus Niniuitas poſt pœnitentiā tranſlata eſt,ita quoq; hæc diuina promiſſio, filijs Iuda peccantibus fuerit cōmutata. Quam quidē normam in explicandis tum cōminationibus tum promiſſionibus ex Ezechiele deſumunt: apud quē Dei & cōminatio & pollicitatio pro conuerſis,aut auerſis hominum moribus transferuntur. Nos verò, quibus conſilium eſt alienas expoſitiones non inimicè,aut inſectari,aut repellere, faciliùs hunc locum expediemus, ſi ex primo Machabæorum libro intelligimus populum Iudæorum ducatum Machabæis tradidiſſe,non tanquam proprium & hæreditarium, ſed ad legem depoſiti conſeruandum: vt videlicet Iſraeliticam plebem interea tuerentur, donec ſurgeret propheta fidelis, vel qui eos inſtrueret, vel quē de tribu Iuda venturum expectebant. Qua ex re ſceptrum de tribu Iuda non auferebatur eo præſertim,quod ipſa quoque tribus in hoc populi condictum ſententiam quę à principio ſaltem creditur conſenſiſſe. Quartum ergo argumentum cum ſuis confirmationibus hoc modo fuerit confutatum. Nam quòd argumentum Caietanus in Matthæi 24.c.ponit auctorem libri Machabæorū erraſſę in interpretatione Prophetiæ Danielis, quam ad Antiochū ille refert: cùm Lucas ad exercitū Romanorū perſpicuè retulerit,id nullius momēti eſt. Eadē quippę litera & ad Nabuchodonoſorū & ad Antichriſtū ſpectare pōt. Sic eadem & ad Antiochiochum,& ad Idolū Romanorū & ad Antichriſtum pertinet. Quæ omnino res, quoniā nihil obſcura eſt, noſtra explicatione non eget.

Ezec.33. vid 2.Regū 7.et 3 Reg.9. d pmiſſione throni Dauidi facta.

At quintū argumentum refellimus. Non modo concilium Carthaginenſe, & Innocentius, ſed plerique alij Sapientiam & Eccleſiaſt.Salomoni aſſignauerunt. Nā, librum quidem Sapientiæ nomine Salomonis citat Tertullianus de pręſcriptionibus hęreticorū: Origen. ſuper epiſtolam ad Romanos lib.octauo: Cyprianus ſermone

quarto

Hilar.in Pſa.128. Caſio. in Pſal.88. & 89.et 91.Et 5. li.hi. eccle.ca.8.

quarto de immortalitate: Baſilius li.5.contra Eunomiũ: Ambroſius sermone octauo in Pſalmum, Beati immacu lati:& li.3.Examerom,c.15.& 4.lib.de fid.c.6. & Euſe.11. lib.præparationis Euangelicæ cap.5.Quin Euſebius ipſe lib.4.Eccl.hiſt.c.22.aſſerit,Egeſippum,Irenæum, & omnes antiquos librũ Sapientiæ Salomoni tribuiſſe.Tribuerunt certè Euariſtus in epiſtola ad epiſcopos Aphricanos, Felix primus ad omnes epiſcopos Galliæ, Felix ſecundus ad Athanaſium & cæteros epiſcopos Aegypti, Epiphanius hæreſi 76.Anomæorum.Damaſcenus quarto ſuæ Theologiæ libro: vbi Iodocus Clitoueus multis argumentis contendit, librum illum non fuiſſe Philonis,ſed Salomonis. In quibus illud maximum eſt, quòd verba quæ auctor capite nono eiuſdem libri de ſe dicit, non alij quàm Salomoni congruere poſſunt.

Cap.18.

Eccleſiaſticum quoque auctores nobiliſſimi Salomonis nomine retulerunt:Clemens Alexand.lib.7. ſtroma. Gregorius Nazanzenus oratione octaua, Baſilius quarto lib.contra Eunomium,Chryſoſtomus, ſiue quis alius fuerit,homil.3.imperfecti operis in Matthęum,Ambro. ſuper 7.caput prioris ad Corinth.Hieronymus in ca.10. Eccleſiaſtes,Cyprianus ad Rogatianum, & tertio lib. ad Quirinum,& primo ſermone de eleemoſyna.Caſiodo.in Pſalm.55.& 66.& 93.Gregorius 10.lib.Moralium, & 1. quæſt.1.c.non eſt putanda,Sixtus primus in epiſt.ad omnes fratres,Marcellinus ad Salomonem epiſcopum, Fabianus in epiſtola ad omnes Oriẽtales epiſcopos,Sixtus ſecundus ad Gratum,Damaſus ad epiſcopos Italię,Ioãnes papa ad Valerium epiſcopum:Quod ſi poſt tot tamque graues auctores libros illos Salomonis eſſe aſſeueremus,nihil erit profecto cur timere debeamus.

Cap. 19.

Cap.14.

Vide ea quæ in cõfutatio. 7.arg.ex Hiero.referuntur

Deinde librum eſſe huius aut illius ſcriptoris non admodum intereſt catholicæ fidei,dummodo Spiritus ſanctus auctor eſſe credatur. Quod Gregorius in proœmio ſuper Iob capite primo erudite & tradit & explicat.Nec enim refert, qua penna rex epiſtolam ſcripſerit, ſi verè ſcripſit.Vnde,nihil obſtaret,vt in ea re,quæ ad fidem nõ pertinet,Innocentius & concilium Carthaginenſe communem

munem antiquorum opinionem ſequerentur.Nec proinde tamen in libris canonicis enumerandis errare potuere quippe quòd ad fidem attinere certum ſit.

Denique vt has duas reſponſiones prætermitteremus, habemus aliã multo potiorem:quã ex Euſeb. libr.1 1. præparationis euangelicæ Ioannis Driedonis expreſſit.Cùm n.Salomõ iuxta ſcripturam, locutus fuerit tria milia parabolarũ,& carminũ quinq; millia,quæ nõ ſunt in vnũ aliquod volumen à Salomone coacta:fuerunt alij atq; alij qui ſententias Salomonis ſparſas collegerũt:vt patet Prouerbiorũ cap.25.Ita Auguſtinus Eugubinus ſecutus rabbi Moyſen & Thalmudiſtas,credidit Eſaiã libros Salomonis ſcripſiſſe,Quod quidẽ incertũ habeo:illud vero exploratum,ſententias librorũ,qui ſapientiales vulgo nuncupãtur,à Salomone quidẽ fuiſſe primùm exceptas, ſed nõ ab eodem auctore collectas.Vnde & Ieſus Sirach in Eccleſiaſtico, non ait ſe protuliſſe,sed renouaſſe ſapientiã de corde ſuo.Huius ergo rei Innocen.& conciliũ Carthaginenſe non ignari, optima ratione hos omnes libros Salomoni dederunt:Ac de quinto argumento hęc dixerimus.

cap.5. *3.Reg.4* *In Comment.ſuper Gen.* *cap. 10.*

Sextum verò argumentum Caietani eſt in fine cõmentariorum super libros hiſtoricos veteris Teſtamenti.Pudet autem virum alioqui ingenioſum & doctum, virum pium ac noſtræ familiæ columen,vano diſtinctionis nouæ commento argumentum firmiſſimum eludere voluiſſe atque vt leuiorem plagam repelleret,grauiorem accepiſſe. Cum enim nomen libri canonici apud scriptores omnes,vno excepto Caietano,pro ſacro atque diuino ſumatur,non modo comprehendi animo, ſed ne ſuſpicione quidem poteſt attingi, Pontifices & Concilia omnia aliter vocabulum vſurpaſſe,quàm erat in vſu vniuerſorum.Deinde, concilium Carthaginenſe, ne quis aliter inuerteret, quid nomine ſcripturarum canonicarum intelligeret, declarauit:inquiens Præter ſcripturas canonicas,nihil in eccleſia legatur ſub nomine diuinarum ſcripturarum. Sunt autem canonicæ ſcripturæ, &c.Et Innocentius, hi libri,ait, recipiuntur in canonem ſanctarum scripturarum. Et in concilio Florentino eodem ſpiritu inſpirante

illi omnes libri quos ſuſcipit, & veneratur eccleſia, & de quibus præſens diſputatio inſtituitur, ſcripti à ſacris auctoribus aſſeruntur. Præterea, cùm ſub eodem contextu oẽs illi libri nullo facto diſcrimine definiãtur eſſe canonici, ridiculum eſt, vt partim in vna ſignificatione, partim in alia, libros canonicos habeamus. Ac ſi hanc ſemel diſtinctionem admittimus, auctoritate conciliorũ atq; pontificum nullus liber ſacer conſtare poterit. Nam, pari cauſatione, ſi id quidem lubitum eſſet, hæretici dicerent, vnum quemlibet de cæteris non eſſe canonicum ad firmandam fidem, ſed ad inſtruendos mores. Id quoniam abſurdum omnino eſt, retineamus potiùs eam rationẽ, oportet, quã Caietanus voluit euertere: vir (vt ſæpe iam dixi) cum primis eruditus & pius: ſed qui in libris ſacris conſtituendis Eraſmi nouitates ingeniumq; ſecutus, dum alienis veſtigijs voluit inſiſtere, propriam gloriam maculauit. Ac de ſexto argumento hactenus.

Ad confirmationem autem facilius reſponderi poteſt, Non Ambroſium modò, ſed & Cyprianum ad Pompeianum, & Auguſtinus. 18. de Ciuit. Dei, referre ex 3. & 4. libro Eſdræ teſtimonia: ſed non tanquam ex ſpiritu diuino edita, quibus ſcilicet nefas ſit refragari.

Cap. 36.

Arius negauit hãc epiſtolã eſſe Pauli, vt auctor eſt Epipha. hæreſ. 69

In ſeptimo principali argumento moleſte fero, non alienos modo, verumetiam noſtrates (bona venia legetur) in tam nouam, ne dicam leuem ſententiam incidiſſe, vt epiſtolam ad Hebræos apoſtoli Pauli eſſe negauerint. Sed id multò moleſtius, vt ſi Pauli non ſit, protinus nõ ſit canonica. Nam, auctore incerto poterit epiſtola certò eſſe canonica. Siue enim Lucas, ſeu Barnabas (quod quidã ſunt opinati) eam epiſtolam ſcripſerint, canonica erit. Nam, & per Lucam & Barnabam Spiritus ſanctus loquebatur. Sed ad rem. Cùm hæreticum ſit hanc epiſtolam à ſacris ſcripturis excludere, certè temerarium eſt (nequid amplius dicam) de huius epiſtolæ auctore dubitare. Quem Paulũ fuiſſe certiſſimis teſtimoniis confirmatur. Origenes in primis libro primo commentariorum ſuper Matthæum, & refertur ab Euſebio lib. 6. eccleſiaſticæ hiſtoriæ, Ego dico (ait) quòd ipſa manifeſtiſſimè eſt Pauli, apoſtoli, & ſem-

Cap. 18

per

per omnes antiqui maiores noſtri eam vt Pauli apoſto li ſuſceperunt:& opinio vſq; ad nos peruenit,quòd ſermo eius eſt Græco ſermone compoſitus, vel per Clementẽ Romanæ vrbis epiſcopum,vel per Lucam.

Clemens item Alexandrinus apud Euſebium 6.Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro.Manifeſtè(inquit)eſt Pauli, ſcripta quidem Hebræo ſermone tanquam Hebræis: ſed à Luca in Græcum interpretata. *Cap.11.*

Euſebius quoque in eandem ſententiam iuit 3.lib. hiſtoriæ eccleſiaſticæ. Vbi cùm dixiſſet Clementẽ Romanum Epiſcopum in epiſtola ad Corinthios nomine Pauli teſtimonijs huius epiſtolę vſum, continuo ſubijcit. Vnde conſtat quòd Apoſtolus hanc epiſtolam tanquam Hebræis mittendam patrio eã ſermone conſcripſerit: & (vt quidam tradunt)Lucam Euangeliſtam, alij autẽ Clementem interpretatum eſſe: quod & magis verum eſt. Quia & ſtylus ipſe epiſtolæ Clementis cum hac concordat, & ſenſus nimirum vtriuſque ſcripturę plurimam ſimilitudinem ferunt.Hactenus Euſebius. Et c.3.eiuſdem libri,Pauli manifeſtè 14.ſunt epiſtolę. Dies me deficiet, ſi velim enumerare auctores Gręcos, qui hãc epiſtolam Paulo tribuerunt. Nec minus ſi cõmemorem etiam Latinos. Quid enim referam Athanaſium in epiſtola ad epiſcopos Aphricanos, & libro vndecimo de fide trinitatis? Quid Cyrillum duodecimo libro Theſau? Quid Chryſoſtomum infinitis prope locis? Quid Ignatium, Quid Irenęum? Quid Damaſcenum? Quid Anacletum in epiſtola de ordinatione Epiſcoporum? Quid Iginium in epiſtola ad omnes Chriſti fideles? Quid cõcilium Laodicenum? Quid tandem concilium Epheſinum? Cum omnes Gręci ſcriptores(vt auctor eſt Hieronymus ad Dardanum)hanc epiſtolam Apoſtoli Pauli eſſe vna voce fateantur. Teophylactus certe miratur eorum impudentiam, qui hanc epiſtolam Pauli eſſe inficiantur. Affirmatque eos non ſecùs peccare, quàm ſi à Paulo abeſſe Chriſtum negarent. Quid Latini? Nempe fatentur etiã. Fatetur Ambroſius ſuper Pſalmum, Beati immaculati: & libro de his qui myſterijs initiantur cap. 8. Auguſti-

Cap.37.

Cap.9.

Conciliũ Epheſinũ expreſsè docet apoſtoli teſtimonio ꝓbari, qđ Chriſtus eſt factus pontifex et apoſtolus confeſſionis noſtræ.

Conci. Epheſinū dixi quia illa epiſ. licet Cyril. ſit, pſi debat tamen ſynodo, & eſt à ſynodo approbata.

Caſſio. in Pſa. 109. Adria. in epiſto. ad Conſt. & Ireneum.

nus inſuper 2. lib. de doct. Chriſt. ca. 8. & ſæpe alias. Item, Greg. quinto libro moralium c. 3. Gelaſius cum concilio ſeptuaginta epiſcoporum: Innocentius papa: concilium Carthaginenſe, Florentinum, Tridẽtinum. Quid moror? mille quingentos ab hinc annos eccleſia legit hãc nomine Pauli apoſtoli: & audemus nos in dubium vertere, quod omnes catholici tot retro ſæculis ſine ambiguitate tenuerunt? Omitto quod Petrus, niſi me valdè opinio fallit, teſtatur Paulum Hebræis epiſtolã ſcripſiſſe. Nam primam Petri Hebræis ſcriptam eſſe ſalutatio ipſa adeò apertè docet, vt ne Caietanus ipſe quidem negare potuerit. At ſecunda Petri eiſdem quoq; ſcripta eſt. Ait enim, Ecce iam vobis hanc ſecundam ſcribo epiſtolam. In huius verò fine ſic Petrus inquit, Sicut & chariſſimus frater noſter Paulus ſcripſit vobis, ſicut & in omnibus epiſtolis, &c. Vobis. ſ. Hebræis, ad quos ſcribebat Petrus. Vnde facta diſtinctione ſubiungit, Sicut & in omnibus epiſtolis: vt non obſcurè intelligeres, quod Paulus Hebræis de longanimitate & ſalute Chriſti, idem & in alijs epiſtolis ſcripſiſſe. Non eſt ergo cur de auctore huius epiſtolæ quiſquam dubitet.

At, Hieronymus dubitat. Certè, vt dubitaſſet, non proinde noſtram hanc certam indubitatamq; fidem, ambiguam efficere potuiſſet. Sed negamus Hieronymum ancipitem hoc loco (quod illi falſiſsime impingitur) habere ſententiam. Nam, vt innumera loca ſilentio prætereamus, quibus refert Hieronymus ex hac epiſtola nomine Pauli teſtimonia, vt illud etiam diſsimulemus, quod de viris illuſtribus in Paulo, cum quorundam contrariũ ſenſum expreſsiſſet, eorum argumenta refellit: ille profectò locus Hieronymianæ ſententię clariſsimus teſtis eſt, qui habetur in epiſtola ad Dardanũ de terra promisſionis, in hæc verba: Vas electionis loquitur ad Hebręos, fide qui vocatur Abraham, &c. Nec me fugit quòd perfidia Iudæorum hęc teſtimonia non ſuſcepit. Illud noſtris dicendum eſt, hanc epiſtolam, quæ inſcribitur ad Hebræos, non ſolùm ab eccleſijs Orientis, ſed ab omnibus retro Græci ſermonis ſcriptoribus, quaſi Pauli apoſtoli

ſuſcipi:

ſuſcipi: & nihil intereſſe cuius ſit, cum Eccleſiaſtici viri ſit, & quotidie eccleſiarum lectione celebretur. Quòd ſi eam Latinorum conſuetudo non recipit inter ſcripturas canonicas, nec Græcorum eccleſiæ Apocalypſim Ioannis eadem libertate ſuſcipiunt: & tamen nos vtraque ſuſcipimus, nequaquam huius temporis conſuetudinē, ſed veterum ſcriptorum auctoritatem ſequentes, qui vtriuſque teſtimonijs vtuntur, non vt interdum de apocryphis facere ſolent, ſed quaſi canonicis & eccleſiaſticis. Hactenus Hieronymus. Et in epiſtolam ad Titum, lege (inquit) ad Hebræos epiſt. Pauli apoſtoli, ſiue cuiuſcunq; alterius eam eſſe putas, quia iam inter eccleſiaſticas eſt recepta. *Cap. 2.*

Ad primam igitur rationem, quoniā in relectione de pœnitentia accuratè ſanè ac diligenter illa Apoſtoli loca explicata ſunt, non eſt neceſſe modò reſpondere.

Ad ſecundam reſpondere neceſſe eſt, & quidem eo ordine, quo aduerſum conſtitutam veritatem obiectionis ſingulæ particulæ fuere propoſitæ. Nā, quod prima particula obiiciebatur, facilè diluitur: cùm contingere potuerit, vt interpres reliquerit quidem in textu verba Hebraica, ſed in margine (quod fieri ſolet) addita fuerit interpretatio, quām librarius textui deinceps inſeruerit. Quod et idem in Matthæo vſu fortaſſe venit in verbis illis Eli Eli, &c. Quòd autem quæ expoſitor fortaſſe quiſpiam in margine appoſuerit, ea ſcriptorum vitio textui nonnunquam inſerantur, Nicolaus Liranus recte 2. Regū 8. animaduertit. Illa enim verba, de quo fecit Salomō omnia vaſa aurea in templo, & mare æneum, & columnas & altare, in hunc modum & adiecta & inſerta eſſe conſtat. *Cap. 27.*

Potuit & alia ex cauſa proficiſci: vt Apoſtolus vel Euangeliſta Hebraice ſcribens, quorundam vocabulorum interpretationem adiecerit, quòd apud Iudæos erāt verba quædam vel Chaldaica, vel Syriaca, quæ potuerunt commode in linguam Hebraicam verti: vt Golgotha, & epheta. *Ioan. ca. 19. videtur aſtrue re vocem He-*

Ecce duas cauſas, quibus interim argumentum illud Caietani poſſet eludi. Quo ne librum quidem Geneſeos Hebraico ſermone ſcriptum ſibi Caietanus ſuaderet. Nā

ibi legitur, Rachel vocaſſe filij ſui nomen Benoni, id eſt, filium doloris mei: nomen verò ei à patre inditum Beniamin, id eſt, filium dextræ: & in Exodo, eſt enim phaſe, id eſt, tranſitus Domini. Reſpondeant nobis iſti, qui ſimili argutia negotium nobis exhibere volunt: & ſi non valuerint, tertiam cauſam nos reddemus. Videlicet, ſunt nomina compoſita ex multis ſimplicibus, quæ nonnunquam integra in compoſitione manent, interdum corrupta, ea ſi alijs verbis eadem etiam lingua, explicare voluero, nihil abſurdum orietur, vt ſi verbi cauſa dicam Deicola, interpretatur, Dei cultor: paterfamiliâs, hoc eſt, domus gubernator & parens. Quod idem in nominibus Benoni & Melchiſedech, euenire potuit.

Sed ne ad hæc tanquam in aram cõfugiamus, illa cauſa & præſtantiſſima & veriſſima eſt, Interpretem id iure ſuo facere potuiſſe: cùm videlicet neceſſum fuit Hebraica verba manere. Si enim interpres tranſtuliſſet, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me, non fuiſſet à Latinis perceptum, quorſum aſtantes dixerint, Heliam vocat iſte. Quare verba Hebraica retinere coactus, eorũ interpretationem appoſuit, quod facere æque poterat verbis Hebraicis non retentis. Certe Geneſeos 35. & Exod. 12. in Hebræo nominum interpretatio nõ habetur: ſed interpres adiecit de ſuo.

Quòd ſi obijcias, illam particulam non eſſe ſacrã ſcripturam, ſi hoc verum eſt: vt quæ ab officina interpretis prodierit, Primùm, conceditur concluſio: nec ego video cur perhorreſcere debeamus. Deinde, negatur illa collectio. Si ab interprete proficiſcitur, extra ſacras literas eſt. Nam, particula quæ ad ſeruandam, vel congruitatem, vel intelligẽtiam in ſacrarum literarum interpretatione additur, non cenſetur à ſacris literis aliena. Vnde Hieronymus in commentarijs epiſtolæ ad Galatas, hanc conſuetudinem, inquit in pluribus locis ſcriptura cõſeruat, vt Hebraicum verbum cum intèrpretatione ſua ponat: Bartimeus filius Timei, Aſer, diuitiæ, Tabita, Dorcas, & Meſech, vernaculus, Ecce ſcripturam Hieronymus vocat etiam eam particulam, quam interpretem addidiſſe comper-

bræã eſſe. Sed quia voces Chaldeæ erant Hebrais quaſi ꝓpriæ ideo Euãgeliſta dixit, Hebraice autem Golgotha, quemadmodum ſi ego dicã, Hiſpane aũt Ianali. Quam voce Punicã eſſe certũ eſt, pro apro ab Hiſpanis vſurpatam.

Cap. 35.
Exo. 12.

Cap. 4. in illud, Abba pater.

compertum eſt. Atque id in epiſtola ad Hæbreos vel maxime locum habet: cuius interpres fuit, vel Lucas, vel Clemens: quod Apoſtolo & viuente & vidente factum eſſe, ad veritatis ſimilitudinem videtur eſſe propenſius. Verũ eſſe aſſeuerarem, niſi academię temperamentum in cauſa coniecturali placeret. Nihil ergo prima illa cauſa mouere nos debet, vt credamus hanc epiſtolam Hebraicè ſcriptam non fuiſſe. Sed ne ſecunda quidem cauſa mouet, eadem enim in Apoſtolum torqueretur, qui in Actorum lib. Iudæis loquens citat ſcripturam veterem iuxta tranſlationem ſeptuaginta. Itaque interpres aut Lucas, aut Clemẽs, licet Hebræos Hebraice Paulus fuerit allocutus, verſionem tamen ſeptuaginta interpretum magis reddere voluit, ne Græci literæ nouitate turbarentur. Quam ẽt ob rem Apoſtolus Romanis ſcribens, abutitur, teſtimonio Abacuh iuxta tranſlationem ſeptuaginta: ne Romanis auribus inſuetam orationem afferret: vt Hieronymus auctor eſt in commentariis ſuper Abacuh. *Acto. 13* *Cap. 1.* *Cap. 2.*

Iam verò, tertia illa cauſa, quæ in poſtrema huius rationis parte nobis opponitur, nulla eſt. Audiui equidẽ ab Hebręo, cui Hebræi Carpentoratenſes primas ex ſuis hominibus deferebant, epiſtolam hanc Hebraicam hodie etiam, Matthæique Euangelium extare. Sed vt Iudęus ille nos irridere voluerit, aut etiam ex alicuius Hebræi verſione illi habeant nunc Hebraicam epiſtolam Pauli, Euangeliumque Matthæi, perierint vero legitimum Matthæi ad Hebreæos Euangelium, & epiſtola Pauli ad Hebræos, Iudæorum cura id veriſimillimum eſt accidiſſe. *Ante paucos años Sebaſtia. Munſter. [..]t Euangeliũ Matthæi Hebraicũ & eius in Latinam linguam verſionẽ.*

Ad tertiam rationem, qua etiam id agitur, vt Paulus auctor huius epiſtolę non credatur, prius reſpondetur, teſtimonium illud in ſenſu literali ad Chriſtum referri. Nec obſtat, ſenſum etiam literalem ad Salomonem etiam pertinere: cum eadem litera plura ſimul literalia ſenſa contineat: vt D. Thom. & ante hunc D. Auguſtinus tradidere. Quemadmodum igitur nomine Dauid Chriſtus interdũ ad literam ſignificatur, vt Ezech. 34. Suſcitabo ſuper eã paſtorem vnum, ſeruum meum Dauid: & Hieremiæ 30. *1. par. q. 1 arti. 10.* *3. de doc. Chriſt. c.*

17.& 12 Seruient Domino Deo ſuo,& Dauid regi ſuo, &c. Sic &
confeſ.c. per nomen Salomonis Chriſtum Dominum eo loco ſcri-
26.31.et ptura ſignauit.Id ne nos præteriret,adiecit,ſtabiliã thro-
32. num eius vſque in ſempiternum.Quod apud Lucam An-
Cap.1. gelum ad Chriſtum retuliſſe, notius eſt, quàm vt explicã
dum ſit;filius,inquit,altiſſimi vocabitur, & ſuper domum
De vnit. Dauid ſedebit.Auguſtinus porro auctor eſt.Pſalm.71. li-
eccle.c.8. cet in Salomonem inſcribatur,Iudæos tamen de Chriſto
eſſe prophetiam inuictiſſime defendere,quia nõnulla ibi
ita dicta ſunt, vt in Salomonem conuenire non poſſint.
Quæ eadem profecto cauſa,vt de Pſalmo quadrageſimo
quarto idem ſentiamus cogit.

Poſterius,vt in ſenſu allegorico hoc teſtimonio Paulus abuteretur, nihil à ſuo more faceret alienum:qui cum ſæpe aliàs,tum maxime in priori ad Corinth.epiſtola, ex ſenſu allegorico argumẽtatur. Aliud eſt enim ex ſenſu ſpirituali certum & efficax argumentum trahi, quod Auguſtinus, Dionyſius, Hieronymusque negarunt. Aliud verò argumentum inde probabile duci, id quod nemo ſane doctus negare poteſt. Quod enim Rhetores argumenta veroſimilia certis & exploratis adiũgunt,id Apoſtolus quoque facit. Potuit autem hoc loco multo & commodius & vehementius facere,vbi Hebræi intelligebant ea,quę Dauidi in Salomone Deus promiſerat,in Chriſto eſſe complenda. Intelligebant autem, eiſdem ſacris literis ſæpius admoniti,vt Micheę 4.Dani.7.patet.

Cap.9. Aug.ad Vincent. Donatiſtã epiſt. 48. Dionyſ.in epi.ad Titũ Hier. in 13.Matthai c.

Ad quartam rationem non oporteret reſpondere, ſi oratio Pauli colo & comate aptius diſtingueretur. Itaque lectio in hunc modum habere debet. Quæ cum initium accepiſſet enarrari per dominum ab eis qui audierunt,in nos confirmata eſt,vt illa verba,ab eis qui audierunt,non ad participium ſequens,ſed ad infinitiuum antecedens referantur. Sed cui hæc diſplicent,is tale habeat reſpõſum. Quod Paulus ait,in nos confirmata eſt,non ad ſe peculiariter refert,ſed ad Iudæos generaliter,vt Gloſſa interlinearis admonuit. Prętерquam ꝙ Paulus non ait ſe accepiſſe doctrinam ab eis qui audierunt, sed ſalutis confirmationem:accepit enim & ſacramenta ab illis & doctrinę confirmationem

firmationem,tum quia Ananias dixit illi,quid oporteret eum facere. Tum quia aſcendit ad anteceſſores apoſtolos,ne fortè in vanum curreret,&c.

Ad quintam vero reſpondere oportet in hũc modum, nomen teſtamenti apud Latinos interdũ ſignificare pactum,& promiſſionẽ:vt Hiero.in Hiere.31.ca.& in Mala. 2.cap.ſcripſit, & Innocentius in capite. cum Marthæ.de celebr.miſſa.eruditè poſtea docuit.In quã ſignificationẽ illud tradidit accipiendum, quod in canone dicitur,Hic eſt calix noui & æterni teſtamẽti, id eſt,nouæ ac æternæ promiſſionis.& illud ẽt ad Hebræos,Noui teſtamẽti mediator eſt,vt repromiſſionem accipiãt qui vocati ſunt,hæreditatis æternæ.Illud ẽt exploratũ eſt, apud.Græcos nomen,διαθήκη,interdũ propriè teſtamentũ,nonnunquã pactum, fœdus, & pollicitationem ſignificare. vt ex actorũ apoſtolicorum capite tertio Bubæus in cõmentarijs probat. In qua ẽt poſteriori ſignificatione & Geneſeos nono,& pſal.54.& 88.& 105.nomen διαθήκη legitur. *Cap. 9.*

Vocabulum quoque Hebraicum *Berith* quod Exodi. 24.& Hieremiæ 31.habetur,licet frequenter pactum fœdusq; ſignificet, quandoq; tamen ad teſtamenti ſignificationem flectitur. Nam, & Hieronymus Zachariæ nono, & pſalmorum interpres Pſalmo 44.nomen Berith, in teſtamentum vertit.Imò licèt Aquila nomen illud ſemper pactum interpretetur,at.70.tamen ferè teſtamentum, vt Hiero. in 2.cap.Mala.teſtatur. In nomine igitur Hebraico Paulus ludere potuit Rhetorum more, & vocẽ à proprio ad improprium ſignificatum flectere: quod idem ſi aut Græcè,aut Latinè loqueretur,facere potuiſſet.Idque eò magis,quòd inſtrumentum à ſanis obſignatum,teſtamentum dicitur: quanuis codicillo poſtea, vel mutentur aliqua,& aliqua inducãtur, vel etiã totum omnino quod teſtamento ſemel cautum erat,antiquetur. Quocirca, & vetus illud legatum,teſtamentum quidem erat ſignatum à viuo: ſed apertum moriente Chriſto, vt velum ſciſſum oſtendit: ac per euangelicam legem velut per codicillum abolitum. Id quod Lactantius de vera ſapientia videtur mihi intellexiſſe. Nihil igitur obſtat, quo minus *Berith.* *Cap. 20.*

Exodũ loquentẽ de veteri fœdere, loquens etiã propriè de teſtamento Paulus adducat. Quinimo cõſentaneum argumentum eſt, vt perfectum teſtamentum, ſ. nouũ, ſanguine cõfirmatum ſit & morte teſtatoris. Quãdoquidem imperfectum illud vetus nõ ſine ſanguine firmatũ eſt: vt figura figurato congrueret. Atq; hęc quidem reſpõſio argumento Caietani ſatisfacit: et ſi nomen Hebraicum nõ teſtamentum propriè, ſed fœdus ſolum ſignificet. Quod & Hiero. in 31. cap. Hiere. & Hebræi docti contendunt.

Ad poſtremam verò rationem is ipſe, qui poſuit, reſpõdet: Illa tria quidẽ in arca fuiſſe omnia, vt Paulus dicit: ſed vrnam & virgam foris pendentes à latere: tabulas verò intus: vt 3. lib. Regum habetur. Rurſum etiã fortè poſt illa Salomonis tempora, ſacerdotes cupientes virgam & manna in ſecretiori tutioriq; eſſe cuſtodia, intra arcam cum tabulis poſuerunt. Cuius rei Paulus nõ erat inſcius: nos ſumus, qui Hebræorum traditiones ignoramus. Theoph. in epiſt. ad Hebræos. c. 9. aſſerit Paulum optimè inſtitutum in rebus iudaicis à Gamaliele ex traditione hoc habuiſſe, hodieq; Phariſæorum ſectã aſſentiri rẽ ita ſe habere. Admonuerat ferè idem prior Chryſoſt. homi. 18. De ſeptimo itaq; argumento & huic adiunctis rationibus ſatis eſt dictũ. Nã qđ ex illis verbis, Celeriùs autem videbo vos, Caietanus argumentatur, alienũ à ratione videri, vt poſtq̃ appellauerit Cęſarẽ, ſpõdeat ſe Paulus daturũ Iudæis: adeo leue eſt, vt referre pigeat, nedũ refellere.

Cap. 8.

In octauo verò principali argumento, quo quarta concluſio coarguitur, Caietanus quidẽ nõ negat epiſtolã Iacobi eſſe canonicã: ſed auctorẽ aſſerit incertum eſſe; Eraſmus addit eã nõ ſapere apoſtolicã auctoritatẽ. At, cũ Hieronymus de viris illuſtri. Vrbanus papa in epiſtola de cõmuni vita, Alexãder Quintus à Petro in epiſtola ad oẽs epiſcopos, Anacletus in epiſtola de oppreſſione epiſcoporum, Marcellus papa ad epiſcopos Antiochenæ prouinciæ, Gelaſius cum cõcilio ſeptuaginta, Innocẽtius primus, conciliũ Mileuitanũ capite ſeptimo, conciliũ Laodicenũ, Carthaginẽſe, Florentinũ, Tridentinũ, hãc epiſtolã Iacobi apoſtoli, Iacobi, inq̃, apoſtoli eſſe affirmauerint,

Orig. 2. ho. in Le.

idq;

Idq́; eccleſiæ vniuerſalis vſu cõfirmante,temerariũ eſt,ne dicam erroneũ,huius epiſtolæ certitudinem velle aut ex incerto auctore, aut ex ſtylo ſalutationis infirmare: idq́; argumento leuiori,quam cui reſpondere debeamus.

Ad nonum argumentum ſic reſpondeo. Erroneũ eſt, ne dicam hæreticum, ſecundã illam epiſtolam Petri apoſtoli eſſe, negare. Aduerſatur enim imprimis omnibus ſanctis: Deinde Innocentio & Gelaſio. Præterea, cõcilijs Laodiceno,Carthaginenſi, Florentino, Tridentino: Deniq; vſui catholicæ Eccleſiæ, quę legit eam in feſto trãſfigurationis nomine Petri apoſtoli.

Cõtineret etiam aliquid falſi, ſi Petrus apoſtolus eius auctor non fuiſſet.Nam, licèt argumentũ ex ſalutatione ipſius epiſtolæ forſitan eluderetur, quòd à falſario quopiam eſſet adiecta: at, quod capite primo illius epiſtolæ legitur,eludi nulla ratione poteſt. Hanc vocẽ(ait)nos audiuimus de cœlo allatã, cũ eſſemus in morte ſancto cum ipſo.Quòd ſi Petrus nõ ſcripſit epiſtolã,Ioãni autẽ Iacobove tribuere ſtultitiæ manifeſtariæ eſt, falſum epiſtola cõtinet. Quod eſt Hæreticum. Argumentum verò illud, quod Eraſmũ mouit,imò pleroſq; olim ante Hieronymũ (vt refert idẽ de viris illuſtribus in Petro.) infirmũ eſt: cũ eundẽ auctorẽ ſæpe cõtingat,nõ aliã modò, verũ eandem quoq; ſententiã ſtylo ſcribere differenti. Quod (vt reliquos prætereamus)in D.Gregorio videre licet. Cuius epiſtolas ſi cũ alijs eiuſdem operibus conferas, iudiciumq́; feras ex diuerſo dicendi charactere, ab alio auctore ſcriptas eſſe iudicaueris. Hieronymus tñ ad Hedibiã. q. 11. aliter rñdet,inquiẽs,Duæ epiſtolæ quæ ferunt Petri,ſtylo inter ſe & charactere diſcrepãt, ſtructuraq́; verborum:ex quo intelligimus Petrũ pro neceſſitate rerũ diuerſis fuiſſe vſum interpretibus. En Hieronymus ex diſſimili ſtylo nõ diuerſos auctores colligit, ſed interpretes differentes. Apoſtoli.n.in aliena lingua malebãt per interpretẽ ſcribere,quã dono linguarum abuti:quod nõ ad elegantiam & luxũ,ſed ad vſus neceſſarios acceperant.Nec me fugit, quod Eraſmus hunc locũ Hieronymi detorquet:ſed more ſuo facit,vt pro ſua libidine interturbet omnia.

Clemen. Alex. 7. li. Stro. Glauciã tradit fuiſſe Petri interpretem. Sup epiſtolã ad Cyprianum & ſuper epiſtol. ad Hedibiã.

Propter

Propter decimum argumãtum Eraſmus & Caietanus
duas illas poſteriores epiſtolas negant eſſe Ioannis Euã-
geliſtę. Quam ego ſententiam nõ temerariam modò, ſed
etiam erroneam eſſe crediderim. Quoniam ſi Ioãnis co-
gnomento ſenioris aſſeruntur, non ſunt profectò canoni
cæ. Nec enim quiſquam Ioãnem presbyterum auctorem
ſacrum exiſtimauit. Sunt autem ſine dubio, vt antè à no-
bis demonſtratum eſt, epiſtolæ canonicæ: non ergo ſunt
Ioannis presbyteri, ſed Euangeliſtæ. Quod Origenes in
Cap.18. 1. pſal. apud Euſebium 6. lib. Eccleſiaſticæ hiſt. c. 18. Cle-
Cap.1. mens lib. 2. ſtro. Damaſcenus 4. lib. Iſidorus ſexto etymo
Cap.8. log. Augu. 2. de doct. Chriſti, Hieronymus ad Euagrium,
93. diſ. c. Innocentius primus, Gelaſius, concilium Laodicenum,
legimus. Carthaginenſe, Florentinum, Tridentinumq; teſtantur.
Sed & tempore paſchali vniuerſalis eccleſia duas has epi
ſtolas nomine Ioannis apoſtoli populo legit, Eccleſię au
tem, concilijs, & ſanctis antiquis tutiùs nos committe-
mus, quàm nouitijs iſtis auctoribus. Quorum argumen-
tum cum imbecillum ſit, alia confutatione non eget.

Vndecimum verò argumentum indignum eſſet, quod
in aliorum numero cenſeretur, niſi ob illud Caietanus
aſſeruiſſet, hanc epiſtolam minoris eſſe auctoritatis quã
alias, quæ ſunt certò ſcripturæ ſacræ. Nam, huius epiſtolę
auctoritatem expreſsè negare non audet, nequid inuidiæ
ſubeat, aut criminis. Cum autem Hieronymus aſſerat,
auctoritatem iam vetuſtate & vſu meruiſſe, & inter cano
nicas computari: miror equidem cur Caietanus aliorum
opinionem ſub Hieronymi cenſuram non redegerit: quē
pro certa regula ſacrorum librorum habẽdum exiſtima-
uit. Caietani igitur aſſertio hoc loco periculoſa eſt, ſi vis
comparatiui teneatur. Minoris (inquit) auctoritatis eſt
ijs, quæ ſunt certò ſcriptura ſacra. Non eſt igitur certò
ſcriptura sacra: quod eſt erroneum. At quidam ante Hie
ronymum hanc epiſtolam non probarunt. Fateor, ſed
fuerũt nonnulla ante Hieronymum in controuerſia, quę
modò in dubium vertere hæreticum eſt. At, citat librum
apocryphum. forſitan apocryphus apud Hebræos non
erat. Quòd ſi eſſet, vt & Hieronymo & pleriſq; alijs pla-

cet,

cet,nihil mirũ ſi ab apoſtolo Iuda referat: cùm teſtimonia referat Paulus ex Arato,Menãdro,Epimenide,ethnicis prophaniſq; poetis. Vide Hieronymũ in epiſt.ad Eph. c.5.& ad Titum 1. At coarguit hoc reſpõſum Caieta. Nõ abs re,inquit,hæc epiſtola à multis refutata eſt. Quoniã etſi citare apocrypha multò magis licet quàm poetas: auctoritati tñ ſacræ ſcripturæ derogat,vt apocrypha prophetia, vt ſimpliciter & abſolutè prophetia inducatur. Hæc ille. Verùm aliud eſt, totũ librum apocryphum eſſe, quod Hieronymus ait:quia.ſ. quædã in eo libro continerentur,quæ eſſent ambigua. Aliud, particulam illã, quã Iudas excitauit apocryphã eſſe, quod nec Hieronymus, nec alius ex catholicis dixit. Nã licèt ex alio loco nõ haberemus eã eſſe prophetiam:at auctoritas Iudæ ſatis eſt, vt illã verisſimè à Spiritu ſancto extitiſſe ſentiamus. Sicut credimus illa verba, Beatius eſt magis dare quàm accipere Ieſu Chriſti eſſe, quia Paulus dixit. Sed ſtultus ego ſum,qui huiuſmodi argumenta conor refellere.

Actor.17 *1.ad Cor.15.* *ad Ti.1.*

Ad poſtremum argumentum, vbi Eraſmi Lutherique coniecturæ ponuntur,vt Apocalypſeos auctoritas infirmetur,poſt ea quæ diximus non fuerit opus reſpondere: tantum ſatis fuerit admonere diſcipulos. Manifeſta.n. percurrimus,vt in obſcurioribus immoremur. Atq; Franciſcus Titelmãnus in hac cauſa accuratisſimè elaborauit,ediditq; peculiarem controuerſiam, vnde lector petere ea poterit,quæ huic reſponſioni noſtræ deeſſe videbũtur. Nam ratio poſtulat, vt ſecundę huius controuerſiæ finem aliquando faciamus.

Cap. Duodecimum, Vbi eorum argumenta ponuntur, qui ſuadere volunt in ſacrarum intelligentia ſcripturarum ad fontes Hebraicum & Græcum recurrendum.

IN tertia verò quæſtione magna diſſenſio eſt, eaq; niſi diiudicetur, in ſummo errore neceſſe eſt nos atque in maximarum rerum ignoratione verſari. An in ſacrarum literarum intelligentia ad Hebraicum Græcumque fontem ſit recurrendum, An potiùs editio ipſa Latina tam *3. Cõtrouerſia.*

magnæ ſit auctoritatis & ponderis, vt nec ab originali ſcriptura pendeat, nec per eam aut corrigi oporteat aut limari.

Prior autem huius controuerſiæ pars ſuadetur ante omnia. D. Hieronymi teſtimonio. qui in libro aduerſus Eluidiū huius aſſertionis primus auctor eſſe creditur: ea ratione vel maximè, quod multo purior credenda ſit manare fontis vnda quàm riui. Idem etiam in epiſtola ad Marcellam, cuius initium, poſt prioré, cùm fateretur aliqua ſeſe in vulgata editione euangeliorum Latinorum emendaſſe, atq; ad Græcam originem reuocaſſe Latina, obtrectatores ſuos cõtemnens. Si diſciplicet (inquit) fontis vnda puriſſimi, cœnoſos riuulos bibant, & diligentiā, qua auium ſyluas, & concharum gurgites norunt, in ſcripturis legendis abijciant. Idem confirmat in epiſtola ad Damaſum de verbo Oſanna, cuius initiū eſt, Multi: & in commentarijs ſuper Zachariam dicens, Cogimur ad Hebræos recurrere, & ſciētiæ veritatē de fonte magis quàm de riuulis quærere. Nempe, vt Cicero de oratore etiā ait, tardi ingenij eſt riuulos conſectari, fontes rerum non uidere. Et in epiſtola ad Vitalem docet, ſe ad Hebraicam veritatem tanquam in præſidium & arcem ſolitum eſſe confugere. Huc adde Auguſtini teſtimoniū ex 2. de doct. Chriſt. c. 15. & 18. de ciuita. Dei. Quibus locis Hieronymi ſententiæ ſubſcribit.

Poſtrema 2. tomi. epiſtola.

5. Tomo.

Cap. 8.

Diſt. 9. c. vt veterum.

Præterea, Damaſus coegit Hieronymū vt nouū teſtamentū ad Græcā reduceret veritatem: quemadmodū Hieronymus idem in præfatione ſuper quatuor euangelia teſtatur. Id vero Damaſus non iuſſiſſet, niſi intelligeret noui teſtamenti veritatem è Græco fonte petendam.

Hieronymus quoq; ipſe in commentarijs veterem interpretem ſæpè vellicat, vt qui interpretando frequēter errarit. Non igitur veteri editioni Latinæ fidem habere neceſſum eſt: niſi Hieronymum aut maleuolētiæ velimus arguere, ſi dedita opera, aut imperitiæ, ſi ignorās ea quæ bene conuerſa erant, reprehendit. Aliunde igitur quā ab editione Latina quærenda eſt ſacrarum literarum firma intelligentia. Quid? quod Laurentius Faber, Eraſmus,

Eugu-

Eugubinus, alijq́; nonnulli iuniores veteris interpretis nunc oſcitantiam, nunc negligentiam, nunc imperitiã, nunc ſuperſtitionem coarguere idoneis cauſis rationibusq́; vidẽtur? Nec animus eſt, tamen omnia eorum argumenta referre, qui Latinã editionẽ, qua eccleſia vtitur, ſolent reprehendere. His. n. argumentis refutandis aliud & temporis & operis dandũ eſt. Illas ſolũ reprehenſiones afferemus, quibus veterẽ editionẽ falſitatis accuſant. Primum aũt nu. vltim. c. Latinum aiunt interpretẽ ſenſum reddidiſſe non Hebraicæ modò veritati, verùm ẽt ſacris omnino literis repugnantẽ. Illius. n. editio præceptum non obſcurum habet, vt nullus vir fœminã ducat niſi de tribu & familia ſua: nec vlla fœmina viro nubat alterius tribus & familiæ. Id autẽ tantum abeſt à ſcripturę fide, vt nihil illi magis posſit eſſe contrarium. Moyſes quippe primus hoc neglexit: nec vſque de ſua ille tribu duxit vxorem. Aaron vxorem accepit Eliſabeth de tribu Iuda. Exodi ſexto, Soror regis Iudæ nupſit Ioiadæ pontifici. ſecundi Para. viceſimo ſecundo. & quarti regu. vndecimo. Eliſabeth, cùm eſſet de filiabus Aaron cognata erat Beatæ Mariæ, quæ ſine dubio erat è tribu Iuda. Dauid Michol duxit filiam Saulis de tribu Beniamin. Vndecim tribus non legẽ, ſed iuramentum prætexunt, quo minus filias ſuas Beniaminitis collocent, cum interim tamẽ eos qui nõ iurarant, nulla lege prohiberi apertiſſimè præ ſe ferant. Iudi. 21. Subdititium ergo eſt adulterinum & falſum, quod interpretis ſolũ auctoritate redditum eſt. Deinde Micheæ. 5. latina vetus editio hunc in modum habet. Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in milibus Iudæ, ex te mihi egredietur, &c. At Matthæus contrario penitus ſenſu verba eadem allegauit, inquiẽs, & tu Bethlẽẽ nequaquam minima es. Præterea pſal. 7. verſ. 12. noſtra editio habet. Nunquid iraſcitur per ſingulos dies? vbi Hebraica veritas contrariũ ſenſum habet, cui Hieronymus omnino conſentit. Contendit etiam Caluinus locum illum, Eccleſiaſtes 9. Nemo ſcit verum odio vel amore dignus ſit, mendosè eſſe ab interprete redditum, falſamque eſſe ſententiam interpretetis, cum plerique ſciãt ſe odio

dignos

dignos eſſe, & nonnulli ſcierint ſe fuiſſe amore dignos. Ac ſunt qui credant interpretem Matth. 24. falſam reddidiſſe lectionem, dū pro fulgore reddidit fulgur. Quod vtiq; non pertingit ab oriente in occidentem, ſed ſolis fulgor eſt qui pertingit. Atque illud quoque vrgent, quod Ionæ 4. vertit interpres, dominum hederam præparaſſe vt eſſet vmbra ſuper caput Ionæ, & c. cum ipſo quoq; Hieronymo auctore *Kikaion*, nec hedera ſit, nec cucurbita, ſed quoddam genus fruticis latinis & Græcis incognitū, quod Syris familiare eſt. Non ergo dominus hederam præparauit, nec Ionas ſub vmbra hederæ requieuit, quod interpres falſo tranſtulit.

Ad hæc, ſi veteris latini interpretis editioni addicti eſſe debemus, cōpellemur adeò hiſtoriā Suſannæ recipere; *Dan.13.* atq; etiam Bel draconis narrationem: quam quoniā He*Dani.14* braica veritas non habet, Hieronymus fabulā vocat, non *In præfationibus ſuper Daniel. & Abacuh.* eam ſacris libris additurus, niſi apud imperitos (vt ipſe ait) videretur magnam partem voluminis detruncaſſe. Itē cogemur etiam Marci poſtremum caput accipere, quod Hiero. ad Hedib. q. 3. non credit eſſe neceſſarium, cum in raris feratur Euangelijs, & omnibus penè Grę cię libris hoc capitulum non habeatur. Neceſſarium quoque erit hiſtoriā adulterę mulieris venerari, quę Ioannis 8. c. nunc habetur. Cum eam tamen nec Euſebius cognoſcat niſi in euangelio ſecundum Hebręos, nec Hieronymus eam prorſus agnoſcit: ſed ne Chryſoſtomus quidem eam interpretatione ſua dignatus eſt, quamuis illius aliàs fecerit mentionem. Atq; Euthimius licèt eandem enarret, paulò tamen ſuperius ait in exactioribus exēplaribus non haberi, eo quod illegitima videatur.

Ruſſum ſi Latini interpretis ſequenda eſſet editio, fateri oporteret, omnes eſſe reſurrecturos, ac proinde morituros, iuxta id quod in priore ad Corinthios epiſtola *Cap.15.* dicitur: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. At, huic ſententię ſtare non cogimur. vt D. etiam Tho. in commentarijs ſuper eundem locū aſtruit. Quin probabilisſima opinio eſt, homines, qui reperientur in die iudicij viui, nulla interueniente morte viuos

eſſe

eſſe iudicandos. Quod Apoſtolus certè videtur aſſerere in priore ad Theſſaloni. epiſtola. Adde huc, quod interpres non erat Propheta, auctorve ſacer: ſed humano ſpiritu, & intelligentia, ſacras literas ex aliena lingua in propriam transferebat. Errare igitur fallique interpretando potuit. Quamobrem interpretis ſenſum non tenemur amplecti: ſed ipſum textum, queadmodum ab auctore ſacro, vel Hebraicè, vel Græcè traditus eſt. Aliud quippe fuerit (vt Hieronymus ait) vatem eſſe, aliud interpretem, ibi.n. ſpiritus ventura prædicit: hic eruditio & verborum copia quę intelligit transfert.

Cap. 4.

In præfatione ſuper pentateu.

Præterea, ſi non licet ab interpretis Latini tranſlatione diſcedere, dãnamus iuniorum omnium in vertendis ſacris literis diligentiam, linguarumque peritiam tanquam videlicet otioſam ad ſacras literas intelligendas. Nimirũ, etiam ſi alium ſenſum habeant verba vel Hebraica, vel Græca, hic ſcilicet contemnendus eſt: ille verò omni ratione tenendus, quem Latina vetus litera præferat. Nec his argumentis ſatisfieri ea reſponſione poteſt, quod Hieronymus, huius editionis auctor, multò fuerit linguarum peritior quàm alius quiſquã: ac proinde illius auctoritas, ingenium, & eruditio, maiora ſunt quàm cuiuſquã alterius interpretis iunioris. Hæc (inquam) reſponſio non facit ſatis. Primum, quoniam præſtat oculis tuis videre, quã alienis. Satius igitur erit, vt quiſq; linguas ipſas calleat, & videat ipſe, potius quam credat interpreti. Deinde etiam, quoniã cum ſeptuaginta interpretes, viri doctiſſimi, atq; Hebraicæ Græcæq; linguæ peritiſſimi interdum lapſi interpretando fuerint: non eſt cur exiſtimemus, vnum Hieronymum nuſquam à vero dum interpretaretur erraſſe. Vt illud pręteteramus, ꝙ editio hæc vetus an Hieronymi ſit an alterius, sũma virorũ doctiſſimorũ diſſenſione certatur. Nouũ certè teſtamentũ (vt de veteri taceam) aut Hieronymus nõn vertit, aut ſi vertit, eius Verſio non extat. Quod ſi extaret: manet ſemper integrum argumentum, quod modo poſuimus: Hieronymi vtique ſenſum, vt qui ſacer auctor non fuerit, non oportere ſemper amplecti.

Hieronymus in epiſto. ad Auguſti. cuius initium, tres ſimul, & de viris illuſtribus, in fine emẽdationẽ agnoſcit nõ interpretationẽ.

Præterea, in Clementina prima, titulo de magiſtris,

Viẽnenſe concilium ſtatuit,in vniuerſitatibus Bononiẽſi, Pariſienſi,Salmanticenſi,parandos eſſe trium linguarum doctores,qui earum peritiã ſtudioſa inſtructione in alios transfundant.id quod niſi eſſet ad ſacras literas intelligẽdas magnopere neceſſariũ, nulla rõne ſynodus ſtatuiſſet.

Inſuper non videtur hoc diuinæ ſcripturæ negandum, quod humanis ſcripturis omnibus concedere neceſſe eſt: vt,cùm de aliqua ſcriptura ſcilicet ambigitur,ad archetypum,vnde tranſlata eſt,recurratur.

His argumentis:& iis quidem non leuibus,ſed(vt plerique iudicant)ſanè firmis,nouarum rerum ſtudioſi ſibi primum perſuaſerunt,ad veritatem noui ac veteris teſtamenti cognoſcendam,duarum linguarum Græcæ & Hebraicæ peritiam eſſe neceſſariam:Inde rurſus in eam opinionẽ deſcenderunt,vt non ſe exiſtiment ſacras literas exponere,ſi interpretationẽ Latinã vulgarem ſequantur. Id.n. (inquiunt)eſt,non auctorem ſcripturæ sacrę,ſed eius interpretẽ explicare.Deniq; & eò progreſſi ſunt, vt aſſerant nõ oportere Latini interpretis auctoritatem amplecti: ſed ipſius textus Hebræi in veteri teſtamento, Gręci autem in nouo. Quo fieri,vt Latina editio noſtra per exemplaria Hebraica & Græca ſit omnino limanda ac corrigenda.

Hanc verò perſuaſionem Lector optime, ſi forſitan induiſti,exue rogo tantiſper,dum tibi quæ ſunt veriora certioraque proponimus. Nos ſiquidem hanc ſententiam à pleriſque receptam refellere tentabimus. Refellemus autem(vt ſpero)illo ferente opem,cuius tueri cauſam cupimus,aduerſum impugnatores veritatis. Ego enim ſi aut oſtentatione aliqua adductus, aut ſtudio certandi ad hãc potiſſimum diſputationem me applicui, non modò ſtultitiam meam:ſed etiam mores & ingenium condemnandum puto. Nam ſi in minimis rebus pertinacia reprehẽditur,calumnia coercetur. Ego ne,de maximis & quæ ad eccleſię vnitatem continendam magnopere pertineant, aut certare cum alijs pugnaciter,aut fruſtrari cum alios, tum etiam me ipſum velim?Cauſa igitur veri reperiendi diſputare cupientes, controuerſiam hanc quatuor concluſionibus breuiſſimè definiemus.

Caput

Caput tertium decimum, in quo veteris vulgatæ editionis auctoritas demonſtratur. & quòd non eſt nunc ad Hebræos Græcosve recurrendum.

PRima concluſio, quæ maximè rem cauſamque continet, nam cæteræ ſunt quaſi conſectariæ, editionē hāc veterem atq; vulgatā, quam poſt tempora D. Hieronymi Latina eccleſia vſurpauit, fidelibus eſſe retinendam in his omnibus quæ ad fidem & mores ſpectabunt.

Secunda, ſi qua morum & fidei quæſtio inter catholicos exoriatur, eam definiri oportere per Latinam hanc veterem editionem: cuius videlicet ſi aliquod teſtimoniū alteram quæſtionis partem confirmauerit, ea ſit catholicis amplectenda: ſint contra reprobauerit, reiicienda.

Tertia. In fidei ac morum diſputatione non eſſe nunc temporis ad Habraica Græcave exemplaria prouocandū, nec ex iis certam controuerſiarū fidem eſſe faciendam.

Quarta. In his quę ad fidem & mores pertinent, non eſſe Latina exēplaria per Hebraica vel Gręca corrigenda.

Primum ſiue axioma ſiue pronunciatum ſeu propoſitionem ſcholaſtico more vocare velis, Concilium Tridentinum ſesſione 4. in hæc verba definit. Sacra ſynodus conſiderans non parum vtilitatis accedere poſſe eccleſiæ Dei, ſi ex multis Latinis editionibus quę circumferuntur ſacrorum librorum, quænam pro authentica habenda ſit innoteſcat, ſtatuit & decreuit, vt hæc ipſa uetus & vulgata editio, quæ longo tot ſæculorum vſu in eccleſia probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus pro authentica habeatur: & quòd eam nemo reiicere quouis prætextu audeat, vel præſumat. Hactenus Concilium.

Ne autem Concilii ſolum auctoritate aduerſarios obruamus, cauſas cur id definierit ſubiiciemus: nec enim ſynodo rationes deeſſe potuerunt, quibus ita iudicauerit.

Primum enim, vel in hac ſcriptura Latina aliquod falſum continetur, quod ad fidem moresq; pertineat: vel ecōtrario verum eſt quod nobis vbique tradit. Si verum eſt,

id cõfirmare nitimur:ſin falſum,iam eccleſia Romana atque Latina,in qua vel ſola nunc temporis fides catholica perſeuerat,circa ea quæ fidei ſunt grauiter aberraret. Falſam enim aliquam ſcripturã tanquã ab ſpiritu ſancto reuelatam nomine vel prophetæ,vel apoſtoli, vel euangeliſtæ proponeret. Qua vna re auctoritatem ſibi adimeret in reliquis proponendis. Quo nihil aut abſurdius aut incommodius poſſet accidere.
Deinde,vt exempli cauſa ponatur aliquid quod latius pateat,ſi forte modo vocetur in dubium,an hiſtoria mulieris adulteræ vera ſit,neget autẽ quiſpiã verã eſſe,tunc aut hic error ſatis exploditur ex codicũ Latinorũ vnanimi conſenſione,& id profectò eſt quod quærimus : aut nõ ſatis exploditur,impuneq; licet eã hiſtoriã contẽnere, quæ Latinorũ omniũ conſenſu celebratur,quæq; nomine Ioãnis Euan.quotannis in eccleſia legit, & iam Romanę Latinęq; ac catholicæ eccleſiæ fides & auctoritas infringitur,violatur,eneruatur:dum errare in cęteris poſſe ſimili ratione exiſtimabitur. Quod,quoniã abſurdũ penitus erat,iure idẽ Conciliũ Tridentinũ eadẽ ſeſsione decernit, vt ſi quis libros ipſos canonicos integros,cũ omnibus ſuis partibus prout in eccleſia catholica legi conſueuerunt,& in veteri vulgata Latina editione habentur,pro ſacris nõ ſuſceperit,anathema ſit Conficitur itaq; editionem Latinam tot annorum centenariis vſu eccleſiæ comprobatam in his quæ ad fidẽ & mores attinent,eſſe incõcuſſe tenẽdã.
Præterea,Cum ſcholaſtici auctores ab hinc ferè quadringentos annos in dogmatis thelogicis confirmandis, aut ẽt in hæreſibus refellendis, ſolam Latinã editionem tenuerint: id peto, An quicquam in ſuis diſputationibus confecerint,necne? Quòd ſi nihil certi confectum eſt,ò miſeros homines, qui tercentum annos,atq; eo amplius, & oleum & operam perdiderunt. Quippè linguæ Græcæ atque Hebraicæ non habuerũt peritiã:ſed ſolo interprete Latino contenti,ſcholæ quidẽ dogmata confirmabant:reiiciebant aũt,vniuerſa quæ illis aduerſarentur, Romana atque adeò Latina eccleſia tacente,vidente,probante. Sin verò confectum eſt à Theologis ſcholaſticis quippiam,cre-

dendum

dendum eſt certè, ſuis ſtabiliendis concluſionibus tutos ſeſe Latinæ editioni commiſiſſe. Ea igitur editio eſt à fidelibus retinenda.

Poſtremò, Hæreticæ prauitatis inquiſitores in refutādis hęreticis atq; puniēdis, rogo, an hāc editionē Latinā ſedulò tenere debeāt, an potiùs neceſſe eſt illis, ad Gręcā & Hæbraicā, quā minimè nouerunt, recurrere veritatem. Quòd ſi indignū eſt, à re prorſus incognita grauiſſimi tribunalis pendere iudiciū, ſi abſurdū à noſtratibus ad alienos, id eſt, Hebræos & Græcos appellare, ſi impiū, ad Iudæorū & ſchiſmaticorū ſenatum referre catholicæ fidei conſultationē, haud equidē intelligo quorſum Theologus huic errori cōſentiat, vt nō exiſtimet, editioni Latinæ certā fidē habendā. Intelligo aūt noſtra hęc dilēmata verſutos homines & impudētes cū plauſu ēt eluſuros. Nā & irrident ſcholæ vniuerſos auctores, & totū negotium cognitionis fidei cauillantur. Sed nos his argumentis ſanè nolumus hæreticos petulantes tanquam aduerſarios cōuincere, ſed Theologis modeſtis veritatem ſuadere.

Lutherani de peritia linguarū ſuperbientes, mox veteres Theologos contempſere Quod ſi quis nouitatibus eorū contradiceret, prætendebāt ſtatim lectionem Græcam vel Hebraicā, et continuo in Græcarū et Hebra. literarum ignaros plenus cōnitiorum plauſtris inuehebātur Cochlæus cōtra Luther.

Enimuero, qui hāc noſtrā editionē infirmare cupiunt, videntur mihi nihil aliud moliri, niſi quoddam occultū hæreticorū patrociniū. Nempe, inquiſitores deſpicient, qui ſcripturam Latinā tanq̄ certam regulā teneant, cùm veritatis Græcæ atq; Hebraicæ ignorātia teneātur. Scholaſticos auctores deſpiciēt, qui vulgari Latino interpreti fidē ſuam alligarint, cuius tamen (vt aiunt) intelligentiā ſequi non cogimur. Deſpiciēt ſanctos etiam priſcos, qui Hebraicæ linguæ peritia caruere. Nam, ex Græcis Dorotheum, Originē & Euſebium Hebraicas literas legimus calluiſſe, ex Latinis aūt, pręter Clementē & Hieronymū, vix alius quiſquā Hebræas literas nouit. Quocirca, ferè ſanctos in veteri teſtamento hallucinari neceſſe erat, imò adeò eiuſdem inſtrumenti ſacramenta omnia cæcis oculis attrectare. Ea ſi Chriſtianæ aures meritò perhorreſcunt, conſentiamus prorſus Latinā vulgatam editionem à fidelibus eſſe tenendam. Sanè (quod frater Franciſcus Titelmānus, vir literis & eruditione præcipuus, moribus & pietate inſignis, præclariſſimè dixit) dum prouidam

Dei diſpenſationem aduertimus, facilè videmus quẽadmodum cum fidei rectitudine cõnexa ſemper fuerit ſcripturæ veritas, & cum illa ſolita fuerit emigrare. Donec enim apud Iudæos ſolos firmitas ꝑſtitit rectę fidei, apud eos quoque ſolos ſcripturarum ſoliditatẽ cognoſcimus latitaſſe. Poſteà verò quàm veritas à Iudæis repulſa, à gentibus ſuſcepta eſt, digna eccleſia gentium eſt habita, quæ proprio ſuo idiomate, id eſt Græco, quod & vulgatiſſimum erat inter eos qui ex gentibus crediderãt, & latiſſimè cognitum, ſcripturam noui teſtamenti acciperet, in ſtabilimẽtum fidei ſalutaris. Porrò autem, cũ ad Latinos deuolui iam fidei veritas cœpit, Græcis maxima ex parte vel ob innatam leuitatem, vel ob contentionis ſtudium ab eccleſiæ corpore diſiunctis, certè dignã aliquã, diuino munere, ſcripturæ ſtabilitatẽ Latinos accepiſſe cõſequens fuit. Nec quod pacto illud fieri veriſimile poteſt, Latinã eccleſiã, apud quã iã inde à multis annis Chriſtianæ fidei veritas fuit, nullam adhuc ſcripturam Latinam habuiſſe: cui ſuis ſtabiliendis dogmatis tutò inniti, ſuęq; fidei aduerſarios condigna poſſet auctoritate reuincere.

Aliud quoq; grauiſſimum incommodum in eccleſiã mihi videntur inferre, qui Latina editione poſtpoſita, aliunde cenſent puram firmamq; veritatem hauriendã: Quòd Latini fideles, Græcas videlicet Hebraicasq; literas ignorantes, cùm ſcripturam ſacram in ſuo idiomate Latino legerint, ſemper ancipiti ſententia pendebunt. Siquidem neſciunt, num quę Latinè legunt, ſic an aliter apud Græcos & Hebræos habeantur. Vacillabit itaque omni loco legentium fides, nec poterit alicubi firma cõſiſtere. Quo quid pernicioſius eſſe poteſt? Latinã igitur vulgatam editionem tutã eſſe legẽtium fidelium anchoram, ſine dubio teneamus: eiſdemq; argumentis etiam ſecundam cõcluſionem: quæ (vt antè diximus) huius primæ, quam modò confirmauimus, corollaria eſt.

Tertiam verò primum oſtendimus, ex eo quòd plures ſcripturæ particulæ nobis ſubtrahentur, quæ ſcilicet in Græcis aut Hebraicis huius temporis exemplaribus nõ leguntur: vt hiſtoria puerorum & Suſannæ apud Danielem:

lem:& hiſtoria mulieris adulterę apud Ioannem:Imò & illud egregium de Trinitate teſtimonium, tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo,Pater,verbum, & Spiritus ſanctus,&c.ex Græcorum mendis ante aliquot annos nobis fuerat detractum:vt & Marci extremam coronidem, atq; alia item multa ex Latino exemplari noui iſti interpretes expunxerunt.Non igitur in Græca,vel Hebraica exẽplaria fidei controuerſia reſoluẽda eſt:alioqui,eas ſcripturæ partes reiiciamus oportet, quas concilium Tridentinum atque adeò eccleſia vna voce & conſenſu recipit.

Danie.3 & 13. Ioan.8. 1.Ioan.5 Hiero.ad Hedibiã q.3.aſſerit hoc caput in raris exemplaribus haberi.

Deinde tertia illa concluſio hoc etiam argumento monſtratur,quod ſi eſt ad Gręca exemplaria veritas expẽdenda,in pſal.13.octo uerſus nos habemus, quos Hebraicus textus minimè habet.Ita,meritò à nobis expungerentur:cum eos tamen auctoritate apoſtoli nos habeamus.

Ad Ro.3

Huic verò argumento nec Origenem,nec Hieronymũ feciſſe ſatis eccleſia demonſtrauit.Quę vſque ad hoc temporis octo illos verſus in pſalmo 13. ſeruandos credidit: non ſeruatura,ſi (quod illi aſſerunt) errore ignorantium fuiſſent inſerti.

In comẽ. ſuper epiſtolam ad Ro.In proœm.super 16.li.comment. in Eſaiam. Caietanus in illum pſal. homo,vt ſolet, ad ſcribendi licentiã liber, nos oẽs tanquã ignorantes & confidentes damnat.

Item,Hebræorum doctores, noſtri videlicet inimici, multo ſtudio contenderunt textũ Hebraicũ corrumpere, vt vetus teſtamentũ noſtris exẽplaribus facerent eſſe contrarium,vt Euſe.li.4.eccle.hiſ.c.18.refert.Græci quoq; eadẽ contentione multis locis, vt ſcripturã ad ſuũ ſenſum traherent,nouũ teſtamentũ violarunt:vt Tertullianus 5. li.aduerſus Marcionẽ teſtatur,& Euſe.li.5. eccle. hiſt. ca. vlt.& Irenæus aduerſus Hære.lib.1.c.29.& Baſilius li.2.cõtra Eunomiũ.D.quoq; Ambroſius in cõmen.ſuper epiſt. ad Roma.& in proœmio primi libri super Lucã.& Hieronymus in proœmio ſup epiſtolã ad Philemonẽ, & Origenes in cõmentarijs ſuper epiſtolã ad Romanos. Nã in pleriſq; Græcis exemplaribus deeſt tota illa clauſula,Ei autẽ qui potens eſt,&c.Quã ne.Theophylactus quidem habuit. Nec in ſacris literis ſolũ, ſed in ſanctorũ codicibus fecere idem.Nam & in ſexto cõcilio Cõſtantinopolitano Macharius eiuſq; diſcipuli conuicti ſunt, quòd in confirmationẽ sui erroris ſanctorũ teſtimonia aut truncarint,

Actione 8

aut deprauarint,& in 7. Sino.acti.4.oſtenditur, Iconomachos ex teſtimonio Beati Nili deprauato nonnullis impoſuiſſe.& actio.5.oſtenſi ſunt ſynodo libri quidam ab Hæreticis deprauati. Quin ſub nomine Vigilij Romani Pontificis duos libellos productos & epiſtolam nomine Menæ ad eundē Vigiliū ſcriptam,titulos ementitos & ſuppoſititios habuiſſe,eodem concilio palàm factum eſt. Et Leo in epiſtola quadā ad Paleſtinos queritur epiſtolam, quam ad Flauianum ſcripſerat,à Græcis deprauatam. Atq; hūc Græcorum morem fuiſſe Nicolaus in epiſtola ad Micha. Imperatorem teſtatur. Exiſtimat Gregorius epiſtola decimaquarta 5.lib.Chalcedonenſem Synodū ſicut & Epheſinā eſſe à Græcis deprauatā. Vnde monet Narſum, vt nō nouis codicibus paſsim credat. Romanos autē codices veriores eſſe affirmat quàm Græcos. Dionyſ.quoque Corinthien. Epiſcopus apud Euſe.lib.4.c.23.quid autē mirū,inquit,ſi dominicaverba ſanctæ ſcripturæ falſare conati sūt, qui vilia hæc,quæ nos ſcripſimus,corruperunt? Hæc Dionyſ.cū quereretur ſuas epiſtolas eſſe ab hęreticis adulterinis detractionibus additionibuſq; corruptas. Extat epiſtola Cyrilli ad Succeſſum Diocæſarien.epiſcopum,vbi refet ſe ſciſcitatum à Budo Emeſenæ ciuitatis epiſcopo, an conſentiret epiſt. Athan.ad Epictetū Corint. epiſcopū,reſpōdiſſe. Si hæc apud vos ſcripta non ſunt adulterata,nā plura ex his ab hoſtibus eccleſiæ deprehenduntur eſſe deprauata. Et cū contuliſſent epiſtolā cum antiquis exemplaribus deprauatam inuenerunt. Quod loco admonēdi ſunt oēs boni vt à Caluini,Philippi,ac cæterorū ſimiliū fraude cauendū intelligant,quoties ſanctorū veterū ſententias ad cauſam ſuā accōmodabunt,Id verò tū magis:cū nec librū, nec locū annotauerint, ibi.n.eorū fides in veterū ſentētiis ꝓferendis ſuſpectio eſt. Proferrē aūt multa huiusmodi loca,niſi eſſet lectori moleſtū,nec nunc alias res nos ageremus,Non igitur ad Hebraica & Græca exāplaria, vt quæ deprauata ſint, eſt recurrendum. At Hieronymus in Eſa. 6. cap. non credit eſſe veroſimile, vt Hebræi ſcripturam ſuā deprauarint. Quid Hieronymi ætate fuerit, ego non diſputo: quanuis Iuſtinus Triphonem euicerit, quod

à Iu-

à Iudæis multa Prophetarum loca detruncata fuiſſent. Illudque inter cætera refert, Dicite in nationibus, quia Dominus regnauit à ligno. E quo verſu illa verba, à ligno, detracta fuiſſe contendit. Poſt ea certe tempora à Iudæis ſcripturas contaminatas Hieronymus, ſi viueret, non negaret. Præterea, qui Hebraicis exemplaribus adhæreſcunt, neceſſe eſt eos ſequi Rabbinorum expoſitiones,& non catholicorum. Nam catholici vel ſeptuaginta interpretum vel Latinam editionem expoſuere. Indignum autem eſt, vt nunc denuo ab Hebræis noſtræ fidei oracula petantur. Chriſtiana quippe veritas ab Eccleſię viris quærenda eſt,non à Rabbinis Synagogæ.

Ad hæc, vt ex multis vnum aut alterum exemplum in medium proferatur, Geneſeos octauo capite,noſtra editio Latina habet, quod coruus à Noë dimiſſus egrediebatur & nō reuertebatur. Sic Hieronymus habet in dialogo contra Luciferianos, & in epiſtola ad Oceanū.Sic Cyprianus in epiſtola ad Nouatianum hæreticū,q lapſis nō eſt ſpes veniæ denegāda:Sic Ambroſius de Noë & Arca,cap.17.Sic Auguſtinus tractatu ſexto in Ioannem:ſic Iſidorus & Chryſoſtomus in commentarijs ſuper Geneſim:ſic Euſeb.in chroni. ſic breuiter oēs doctores catholici tā Grę‍ci q̃ Latini,tū vetuſti, tū iuniores ex 70.interpretibus habuere: cōtra nunc Iudæi legunt, Coruū egredi & reuerti.Quos ſequuntur noui interpretes Lutherani Pelicanus & Mūſterus. Quibus ergo putas potius credendū eſſe?Nū Iudæis hoſtibus Chriſti?Nū hęreticis inimicis eccleſia? Nonne magis ſeptuaginta interpretibus? Nōne magis Hieronymo? Nōne magis ſanctis antiquis, viris eccleſiaſticis? Qui omnes inter ſe concinentes eadē aſſerere nullo modo poſſent, niſi vno diuino ſpiritu cōtinerētur,Symachi,Theodotionis, Aquilę trāſlationes,quæ vel Iudaiſmo infecti, vel hæreſeos nota eſſent infames, parū auctoritatis habere Hieronymus nō ſemel teſtatur. Iræneus etiā apud Euſeb.lib.5.Eccle.hiſt.cap.8.argumēto Theodotionis & Aquilę trāſlationem infirmat, quòd Iudęi eſſent ambo & Proſelyti, eoſque Hubionytę ſequerentur. Et nos Iudęos atq; hæreticos Iudęorum in-

In præfatione ſuper Iob, & in prologo Eſdræ.

terpretes & in errore ſocios admittemus?Ita neoĩa exẽplaria noſtra tã Græca quã Latina, tam antiqua quam noua à librarijs corrupta ſunt, ſicq; mille annis permãſerunt?minime verò gentiũ. Quod ſi recẽtiores aliud ſentiunt quàm veteres Hebræi, quis non malit veterũ ſñiæ ſubſcribere, q̃ horum magis adhærere, præſertim cũ tot exilijs agitati, tantaq; cęcitate ſint percuſſi, vt amiſſa ſuæ linguæ & oĩum bonarum diſciplinarum cognitione, nullã in Deum fidem, hominum verò vix cõem ſenſum obtineant. Quo loco mirari ſatis non poſſum, Auguſt. Eugubinum virũ alioqui egregie doctum & pium, maluiſſe Iudæis & hæreticis q̃ catholicis cõſentire. Nam Caietanus eiſdẽ ſemper veſtigijs inhęrendo, per oĩa in veteri teſtamento Hebraicos, in nouo Græcos codices prorſus amplectitur: vix vlla Latini interpretis habita rõne. Non eſt aũt vel à ſeipſo admonitus, qui cum in Lucæ 3.c. ſcriberet, conſentaneũ rõni eſſe dixit, vt potius noui textus Hebræi manci & corrupti ſint, quam vt 70. interpretes, viri boni & inſignes, ſtuduerint cõmento & mendacio fingẽdo. Hæc nimirum apud viros doctos vehemẽs idoneaq; ratio eſt. Nam quas illi ratiunculas addunt ad cõpurgandam incredibilẽ nouitatem, nõ eſt quidem diei lociq; huius refutare. Satis. n. modo eſt aduerſarios ſuis quoq; argumentis refellere. Qm̃ his de gradu deiectis, abũde ſententiæ noſtrę veritas comprobatur. Vt igitur eo, vnde digreſſa eſt, recurrat oratio, ſi vocetur in quęſtionem, an coruus reuerſus fuerit ad arcã, rogo an impune libereq; à catholico negari poſſit, ẽt ſi in Hebraicis oĩbus exemplaribus (quod iſti dicunt) contrarium habeatur. Si negari poteſt, profecto euicimus Hebraica exemplaria nec firma, nec apta eſſe ad catholicas cõtrouerſias finiendas. Si non poteſt, iam dicito, ſi ita libet, nec Hieron. nec Ambro. nec Cypria. nec Auguſti. nec Chryſ. nec reliquos huius ordinis viros catholicos eſſe, nos verò hęreticos ẽt dicito, coruum namq; ad arcã reuerſum, inficiamur. Hoc dicere, quoniam inſolẽtiſſimę veſaniæ eſt, illud dicamus potius, Hebræorum noua iſta exemplaria in Theologiæ quæſtionibus nihil virium habere ad faciendam fidem.

Pagninus quoque Iudæos nouos ſequutus eſt.

Præterea.

Præterea. Magna eſt diſſenſio ſæpenumerò Græcorũ codicũ, qui nunc habentur in manibus. Vnde, & qui noſtris temporibus ad Græca dicunt ſe expendere Latina, haud rarò inter ſe diſſidẽt, non in verbis modò, ſed in ſententijs quoq;. Quid, ꝙ interim eadem exemplaria noui iſti interpretes non eodem ſenſu interpretantur?. Nã, verſum quartum Pſalmi 109. aliter Lutherus, aliter Pomeranus, aliter Pelecanus, aliter Buzerus, aliter Munſterus, aliter Zuinglius, aliter Fœlix, aliter Pagninus traduxerũt, vt iã mihi videantĩ Theodotionis, Symachi, Aquilæ, quinta itẽ ſexta & ſeptima æditio, ac vulgata quoq; ſeptuaginta, numero pauciſſimæ, ſi ad horum innumeras cõferamus. Quid, ꝙ Eraſmo cum ſeipſo non conuenit? Extat enim quinta, extaret & ſexta editio, niſi vel inconſtantię notã ſibi inurendam metuiſſet, vel morte fuiſſet interceptus. Ac certe hęc varietas verſionum, ſemper fuit hęreticis quaſi gentilis & propria. Id enim Actemonitis olim à viris Eccleſiaſticis obiectum eſt, quod ne ipſa quidem exẽplaria ſibi ipſis concordarent, ſi priora cum poſterioribus conferrent: Semper, inquit, emendãt, quibus ſemper diſplicet quod emendant, & noua quæque perquirunt, cum eis, quæ in vſu ſunt, videbuntur aduerſa. Et Lutherus primum quidẽ, noui Teſtamenti, veterem editionem, Germanica ſua verſione mutauit, quò ꝑſuaderet populo ſcilicet maiores noſtros vſque ad id temporis verum Euangelij textum non habuiſſe. Ipſe tamen idem nõ poſt multos annos ſuam editionẽ ita correxit, vt ex ſolo Matthæi Euangelio annotauerint viri docti triginta & eo amplius locos immutatos. Itaq; homines leues non tam ex fontibus ſacras literas vertunt, quàm circa fontes ipſi vertuntur: doctriniſq; varijs & peregrinis adducti, paruuli fluctuãt, & circumferuntur omni vento doctrinę. Et re vera, cũ nouitas quælibet quaſi nouus ventus ebullit, ſtatim cernitur frumẽtorum grauitas & leuitas palearum, tuncq; ſine magno molimine id excutiĩ ab area: qđ nullo pondere intra areã tenebatur. Quorſum hæc (inquiẽs) tã lõgo repetita principio? Nempe, vt intelligamus, nouitios iſtos interpretes vel exẽplariũ, vel interpretationum diſcre-

Euſeb. li. 5. Eccleſ. hiſt. cap. vltim.

diſcrepantia, varietatem in eccleſiam inducere magnoperè ſuſpectam, & pijs omnino mentibus formidandam. Ac nouitas ipſa quidem primum timenda eſt, quæ ſine Reip. perturbatione eſſe non poteſt, ob eam enim cauſã Hebræis regem petentibus, ſi Gregorio credimus; Dñs ſuccenſuit: quod omnem in Repub. nouitatẽ habeat exoſam. Metuenda quoq; rerum mutatio eſt, nã & parua momenta tñ valent ad cõem ſtatum ciuium perturbãdum, vt mutatis, quod Plato ait, muſicę modis, & Reip. morũque neceſſe ſit mutationem fieri. Quamobrẽ, qui grauiſſimos legis diuinæ modos, nouis alijs acutis illis fortaſſe quidẽ, ſed leuibus tñ commutare pergunt, videant illi nũ religionis cæremonias, ſacramenta, ſacerdotium, verſionum prætextu ſimul inuertant, Adeo hæc enim inter ſe connexa copulataq; ſunt, vt ex his nullum à cæteris nec diuelli nec diſtrahi poſſit. Ita qui vnum horum quodlibet verſarit, reliqua ẽt verſet oportet. Id quod Lutheranorũ exemplo didicimus, qui nouis inuentis vniuerſa illa pariter mutauerunt. Porro aũt varietatem, vt ante dixi, ac multo ẽt magis reſpuere ac formidare debemus, quæ nimirum conſtantiæ atq; vnitatis inimica eſt. Quas eccleſia virtutes habere nequit, ſi ſcripturę non eſt vnitas eadẽ & conſenſus. Qua in parte fœliciora noſtra ſecula ſunt, quàm antiqua. Nam, olim tot pene vulgabantur exemplaria, quot codices. At vero nunc ſancti Spiritus ſine dubio peculiari prouidentia, Damaſi ſolicitudine, Hieronymi ſummis laboribus, eccleſia ſancta concordem ſcripturarum vnitatem accepit, omniſque ſublata de medio varietas eſt, vnica Latina editione omnium conſenſione recepta. Quapropter qui ad Græca exemplaria nos reuocant, eandem varietatem inferre volunt, à qua olim Hieronymus libros noſtros aſſeruit: imo eandem falſitatem, à qua ille codices noſtros expurgauit. Nam varietas codicum, facilis deprauationis occaſio eſſe ſolet. Atque vt nulla deprauatio ſit, ipſa tamen varietas noxia eſt. Nec enim poteſt vnquam verum aſſeri, quod diuerſum eſt: vt Hieron. ad Donenionem, & Rogatianum ſcripſit, & ad Damaſum: verum, inquit, non eſſe quod variat, etiã male-

Cicero 2. de legib.

dicorum

dicorum teſtimonio comprobatur. Si enim Latinis ait, exemplaribus fides eſt adhibēda, reſpondeant ij, quibus tot ſunt exemplaria; pene quot codices. Varietas igitur exemplarium Latinorum, quæ tunc erat, fidem eiuſmodi exemplaribus derogabat. Atq; huius quidem argumenti tanta vis & efficacia fuit, vt vel refractariam illam Lutheri procacitatem retuderit. Is ſiquidē (referente Coclæo in libro de Canonicæ ſcripturæ auctoritate) ſic ait: Si diutius ſteterit mundus, iterum erit neceſſariū, vt propter diuerſas ſcripturæ interpretationes quæ nunc ſunt, ad conſeruandam fidei vnitatem cōcilij decreta recipiamus. Prouidentiſsime igitur à ſacra ſynodo Tridentina conſtitutū eſt, ut ex multis Latinis editionibus ſacrorū librorū, vna vetus & vulgata editio, longo tot ſeculorum vſu recepta, in publicis diſputationibus pro authentica habeatur. Non eſt itaq; nunc temporis in fidei ac morū diſceptatione ad Hebraica Gręcave exemplaria prouocandum. Quippe cum fidei dogmata per diſcrepantes aut Hebręorum, aut Gręcorum codices malè confirmari poſsint, aut eccleſiæ vnitas contineri. Atq; eiſdem ferè argumentis quarta illa poſtremaq; concluſio perſuaderi poteſt. Nec.n. ſunt Hebræorum aut Græcorum codices modò emendatiores, q̄ Latini: imo plerunq; aliter habent q̄ ratio ipſa & veritas poſtulant, quemadmodum frater Franciſcus Titelmannus & in collationibus ſuper epiſtolam ad Romanos, & in apologia pro veteri interprete, doctiſsime copioſiſsimeq; diſſeruit. Vnde duo ſolùm ex innumeris loca deſumere placuit, ut in his Theologi diſcant, quàm parū nouis iſtis interpretibus ſit fidendū. Cap. 11.

Vnus locus eſt ad Roman. 12. Vbi enim noſtra editio habet, Domino ſeruientes, noui ferè interpretes reddūt, tempori ſeruientes, & tamen noſtra litera præferenda eſt. Quam & olim Græci emendati codices habuere. Chryſoſtomus ſiquidem & Theophylactus non legunt τῷ καιρῷ δουλεύοντες, ſed τῷ κυρίῳ. Quam etiam lectionem habuit Origenes: Atque adeo Hieronymus in epiſtola ad Marcellam, cuius initium eſt, Poſt priorem epiſtolam, cum lectionem aliam reprehendiſſet, aſſeruit, ſecundum

cundum

cundũ Græcã veritatẽ legendũ eſſe, Domino ſeruientes.
Alter habetur prioris ad Corinthios ſeptimo. Nam, vbi nos legimus, Qui cũ vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt, iſti ex Græco (vt aiunt) fonte, ſic vertunt: Qui cum vxore eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, diuiſa eſt vxor & virgo. Quam poſteriorem lectionem D. Hieronymus in priori aduerſus Iouinianum libro, docet nõ eſſe Apoſtolicæ veritatis. Quodq; fatetur ſe aliquando illum locum in eum ſenſum diſſeruiſſe, &c. Sic igitur quędam exemplaria, tum Hebraica, tum Græca, olim Hieronymus nactus eſt, multò emẽdatiora quàm ea, quibus Iuniores interpretes & expoſitores fidem ſuam alligarunt. Cumque nobis opponunt codices quoſdam ante annos ſexcentos aureis literis deſcriptos (hos enim fontes appellant) Hieronymus pro nobis illis reſpondet: inquiẽs, Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque deſcriptos, vel vncialibus (vt vulgo aiunt) literis, onera magis exarata, quàm codices: dummodò mihi meiſque permittant pauperes habere ſcedulas, & non tam pulchros codices, quàm emendatos. Quamobrem hominibus his, qui nouandis rebus ſtudent, illud ſæpe accidit, vt dum codicum, vel Hebraicorum, vel Græcorum, quos penes ſe habent, exempla ſequuntur, nihil aliud agant, quàm ex non correctis emendata corrigere.

In præfatione ſuper Iob.

Quo quidem in loco Iſidorus Clarius ferendus non eſt, cuius emendatio nihil eſt aliud, quàm interpretis veteris reprehenſio. Pollicetur enim in operis fronte veterem editionem correctam: poſtea verò quàm pollicitatione hac depellit inuidiam nouitatis, multa inſerit, adijcit quædam, nonnulla mutat: vt lector non aliud poſſit in locis mutatis intelligere, quàm aut veteris interpretis errorem, aut veterum codicum deprauationem. Quam bellum erat potius nouam editionem confiteri, quàm veterem emendatam: ne lectores ſimplices verbis ambiguis deciperentur. Nota ſunt eiuſmodi plurima loca apud Iſidorum Clarium & in veteri & in nouo Teſtamento:

profer-

proferremq́ue illa niſi ad alia properaret oratio. Illud tantum admoneo, huiuſmodi vel mutationes, vel detra ctationes, vel additiones, quæ curioſos homines ſæpe delectant, parentibus noſtris, ſi nunc viuerent, futuras eſſe moleſtisſimas. Id quod ex primo libro hiſtoriæ, quã vocant Tripartitam, colligere licet. Cum.n.(vt ibi dicitur) *Cap.* 10. multi Epiſcopi conueniſſent, & quidam eorum rogatus eſſet vt faceret ſermonem populo, vir.ſ.eloquio & ſapientia præditus, ille locus venit in medium, Tolle lectũ tuũ & ambula: vbi pro lecto, cubile dixit. Tunc Spiridon Cypriorum epiſcopus, vir ſanctisſimus, indignatus in eum, & exiliens de cathedra ſacerdotali, tu melior es (inquit) eo qui lectũ dixit, quia eius verbis vti confunderis? Hoc autem fecit populo conſpiciente, mediocritatem docẽs eum qui eloquij ſupercilio præſumebat. Erat.n.idoneus ad pudorem incutiendum, cùm eſſet venerandus, & operibus glorioſus, ſimulq; presbyter æuo atque ſacerdotis officio. Quid hic faceret, ſi Iſidori Clarij, Quid ſi Eraſmi, Quid ſi Caietani, Quid ſi reliquorum tam varias & multas verſiones & inuerſiones audiret? Quo putas animo ferret, cum in alijs libris, tum maximè in Dauidicis Pſalmis, Caietani lectionẽ & textũ vſqueadeo à noſtro diſcrepantem, vt vix posſis agnoſcere, an idem liber ſacer, an alius ſit? Quid Hieronymus? Pſalmos ne ad verbum tranſlatos pateretur? Qui in libro de ratione interpretandi Horatianum pręceptum illud, Nec verbum verbo curabit reddere fidus interpres, etiam in ſacris literis interpretandis magnoperè commendat? Et in epiſtola ad Auguſtinum aſſerit, Hieronym. ſenſuum potiùs veritatem, quàm verborum ſe ordinem conſeruaſſe. Et ad Suniam & Fretellum boni interpretis regulam ponit, vt non verba verbis quaſi paria & demenſa reſpondeant, ſed ſenſus ſenſui. Quid, quòd Cicero in libr. 3. de finibus ait, verbum, è verbo exprimere indiſertos interpretes ſolere? Fallitur ergo præ cæteris Caietanus, qui huius pręcepti immemor, Pſalmorum verſionem dum fidam voluit reddere, reddit ad Eccleſię quidem vſum prorſus inutilem.

Cap.

Cap. Quartum decimum, In quo argumenta capitis duodecimi refutantur.

AC primum quidem, cum Hieronymi auctoritas nobis obijcitur, haud difficile erit reſpondere. Duabus enim ex cauſis tunc erat ad fontes recurrendum. Vna, quòd nõ tam turbidi fontes erãt, nec primariæ ſcripturarum ſcaturigines conturbatæ. Altera, quòd tunc varietas Latinorum codicum & diſſonantia magna erat. Nec tolli commode poterat, niſi ad exemplaria Græca atq; Hebraica Latina referrẽtur. Has verò cauſas fuiſſe Hieronymo vt in eam ſententiam induceretur, manifeſte patet ex proœmio ſuper quatuor Euangelia ad Damaſum, & ex epiſtola ad Suniã & Fretelã. At modo cùm exẽplarium Latinorũ vna apud oẽs concordia ſit, potius Græca variantia per noſtrã Latinã editionem ſunt limanda, atque in priſtinã vnitatẽ reducenda. Sanioriſq; cõſilij eſt, limpidam aquã è lacunulis defæcatis, quàm ex turbato fonte liquorem obſcœnum bibere. Porro, vt ab ſcholaſtica diſputatione interim excurrere annuente lectore liceat, nos qui Abraham ſm̃ promiſsionem filij ſumus, puteos fodimus in aliena Paleſtinorũ regione. At verò Paleſtini alienæ fœlicitati inuidentes, puteos inuentos conantur obſtruere. Quos tñ Iſaac multa diligentia refodit, ac repurgauit: donec aqua viua reperta eſt. Ibi paſtores Geraræ cùm paſtoribus iurgantur Iſaac, dicẽtes, Noſtra eſt aqua. Quamobrẽ nomẽ putei Iſaac, ex eo quod acciderat, vocauit Calumniã. Profectus inde fodit aliũ puteum: pro quo non contenderunt: itaq; vocauit nomẽ eius Latitudo. Fodit in hunc omnino modũ eccleſia Romana atq; Latina puteos aquarũ viuentium: hoc eſt, ſacrarum literarum: inuenit aũt aquã ſapientiæ ſalutaris: venas vitæ (inquã) inuenit: ſed in aliena veluti regione Iudæorum & Græcorum. At, illi, puteos oblimare, obſtruereque nituntur. Quinetiam iurgantur contra nos; & inquiunt, Noſtra eſt aqua: fons noſter eſt. Qui Hebraicus Græcuſque non fuerit, in alieno ſolo fodere non debet. Noſtro idiomate, aiunt, locutus eſt Chriſtus, locuti Prophetæ, Apoſtoli & Euangeliſtæ. Vos Latini hoſpites

Gene.20 (margin)

eſtis:

eſtis:& has literas à nobis emendicare debetis: noſtra opera,noſtraq; caſtigatione reſtituendi ſunt in genuinam veritatem veſtri codices. Sic puteos noſtros Iudei, hæretici,curioſi nouarũ rerum amatores humo opplere contendunt,certantq; nobiſcum:sed mera calumnia eſt. Qui enim sunt alieni à corpore,quo pacto illuſtrabũt ipſum? Qui ſenſum Chriſti non habent,quomodo ſenſa Chriſti interpretabuntur? Qui aduerſum nos pugnant, nũ arma noſtra ſunt inſtructuri?nequaquã. Fodiamus igitur aliũ puteum,quẽ latitudinem nuncupemus: eccleſiã ſcilicet longe lateq; diſperſam,pro quo nulla controuerſia excitetur. Eſt enim eccleſia columna & firmamentũ veritatis:eſt ciuitas Dei,quam fluminis impetus lætificat. Hæc *1.Tim.3* potauit filios suos mille ab hinc annis huius fluminis a- *pſal.45.* qua. Hanc nos aquã & probare & tenere debemus, nec alios fontes veritatis exquirere. Sed prima argumenta vidimus,iam reliqua videamus. Nam,quòd Auguſtini ac Damaſi auctoritas obijcitur,poſt ea,quę dicta ſunt, nihil ponderis habet. Siue enim Auguſtinũ seu Damaſum nobis opponas,de ſuo tempore ambo loquuntur. Innoc. verò 20.diſt.cap.de quibus.quẽ nonnulli ẽt nobis ad uerſum eſſe volunt,quid ſibi velit,equidẽ non intelligo, niſi locus deprauatus ſit. Exiſtimo.n.non Græca sed canoni *Lib.5.c.* ca eſſe legendum. De qua re alio libro fortaſſe latius. Nã *5.q.3.* illud quidẽ,quod Eraſmus grauiſſime vrgere exiſtimauit, leuiſſimum eſt. Multa ſi quidem,quæ Hieronymus primũ & in noui teſtamenti editione veteri,& tranſlatione 70. errata eſſe crediderat,ea poſt maiori diligentia perpendens,aut etiã vel ab amicis vel certe ab inimicis admonitus,comperit,non eſſe corrigenda,id quod Franciſcus Titelmãnus in Apologia declarauit. Certe Hieronymus in Hebraicis quæſtionibus 70.interpretes notat,quòd cõtra Hebraicam veritatem, pro amico opilionem verterint. Et ipſe tamẽ poſtea 70.ſecutus eſt. Nec me præterit Auguſtini Eugubini ſententia. Sed eã eſſe commentitiã patet. Quid enim ineptius dici poteſt,quàm 70. interpretum errorem,vitio librariorum in Hieronymi editionẽ irrepſiſſe? Quid rurſum improbabilius,quã 70. interpre-

I tes vi-

tes viros clariſſimos in re apertiſsima,quę vulgo facilis erat,fuiſſe hallucinatos? Iam verò quàm indigne à Laurētio,Fabro,Eraſmo,vetus editio paſsim reprehendatur,in vna epiſtola ad Romanos Franciſcus Titelmannus liquidò oſtendit.Ex qua re ſatis intelligitur, quantum fidei Ariſtarchis iſtis ſit habendum.

At illud primum,quo ſalſitatis noſtra vetus editio inſimulatur,Oſiandri eſt in armonia Euang. argumentum.Atque eandem ante notam veteri interpreti inuſſerant Nicol.Lyranus Iudicum 10.& Burgen.nu.36. Sed Hieronymus ſecutus eſt 70.Quibus conſentiunt Damaſce.lib.4.capi.15.Euſeb.lib.1.eccle. hiſtor. capit.6. Epiphan.Hęreſ.78.Ambro.libr.3.cōment.in Lucā. Niceph. lib.1.cap.11.Beda lib.1.in Lucā cap.10.Quorū libentius ego ęmulor negligentiā,quàm iſtorum obſcurā diligentiā.Igitur,cum in lege ratio finis habeatur,lex intelligēda eſt de fœminis illis,quę ex defectu maſculorum paternam hęreditatem ſortiuntur.Quę cauſa fuit D.Thomæ. 1.2.quæſt.105.art.2.ad ſecundum & 4.Senten.diſt.30.q. 2.art.1.q.3.ad quartū,vt filiabus Aaron,liberum matrimonium concederet:in quibus ſcilicet ratio huius legis deerat.Et Leuit.21.iubetur pontifex ducere vxorē virginem de populo ſuo:non de familia aut tribu ſua. Et Iudicum 10.conſtat, Tholaa & Abimelech conſanguineos fuiſſe,quorum alter fuit ex tribu Iſachar, alter ex tribu Manaſſes.Et vir Leuites de ſorte Ephraim vxorē duxit de tribu Iuda. Iudi.19. Ioſephus lib. 5.an c.6. Non ergo falſa eſt editio noſtra,ſed eſt tamen litera ſane interpretanda.Quid ergo(nā hoc dicet aliquis)pertinet ad dominum generationis ordo deductus vſq; ad Ioſeph? Certe pertinet multum. Nam quando Euangeliſta ſcribebat, Iudęis erat exploratum,Ioſeph ex eadem tribu eſſe,ideo enim ambo in Bethleem cenſentur, vt de vna videlicet ſtirpe generati.Ac beatam virginē nullos fratres habuiſſe,hiſtoriæ omnes conſentiunt.Itaq; viro contribuli nupſerat.Quod ergo populo tūc Iudaico notū erat, nō erat opus vt Euāgeliſta ſcriberet,id docuit, Ioſeph à Dauid deſcendiſſe.Qua vna re & ſeruauit conſuetudinē ſcripturarum,

rarũ,qua mulierũ in generationibus ordo non texitur:& verè docuit,id de quo poterat eſſe controuerſia. Nam, quòd Maria ex eadẽ familia eſſet,vt quod eo tẽpore ple bi notiſsimum erat,non putauit Euangeliſta admonẽdũ.

Argumentum etiam alterum eiuſdem Oſiandri eſt in Armon.Euang.vbi tradit Hebræos in dictionum inflexionibus neutrum genus non habere.Ex quo effici,vtvo ce maſculina vel fœminina pro neutra abutantur.Vt vbi nos dicimus,non eſt bonum hominem eſſe ſolum,imperitus interpres redderet,non eſt bonus eſſe Adã solus.Ad eundem quoque modum, loco eius quod Hieronymus vertit,Paruulus es,perſpicuè & verè conuertendum eſt, Parum eſſe,vt ſis inter Chiliarchos ſeu principes Iudę. Cuius axiomatis cauſa aptiſsimè redditur, Ex te enim. &c.Quæ ratio ineptiſsima eſt,ſi ad pręcedens pronunciatum iuxta Hieronymi verſionem accommodetur.Quod autem poſterius membrum prioris ratio ſit, sermonis natura prodit,ſenſus communis iudicat, & Spiritus S. per os Euangeliſtæ teſtatur.Hactenus Oſiandri verba retulimus. Sed miranda eſt hæretici inſolentis impudẽtia. Chaldæa paraphraſis,recentiores Iudæi omnes,70.interpretes cum Hieronymo conſentiunt,& hic vnus ſibi ſolus sapit.Sed cùm Hebraicus textus coniunctionem nõ habeat,poteſt quidem ſic tota oratio accipi, vt ſecundũ membrum cauſa ſit primi. Quem ſenſum pontifices & scribę habuerunt,quorum verba fide,qua oportuit, Matthæus retulit.Poteſt autem ſic etiam accipi,vt poſterior pars quaſi aduerſatiuè intelligatur, quo ſenſu accepit Hieronymus,vt patet ex commentarijs in Michæã.Ac ſi rem ipſam diligentius animaduertas,parum certè intereſt,vtro modo accipiatur oratio.Quocirca ridiculus eſt Oſiander,qui in re nihili tantas tragœdias excitet.

Illud eſt facile, quod 3.loco additur. Nã Codices 70. interpretum interrogandi notam habuere:ita conuerterunt,nunquid iraſcetur per ſingulos dies? Et Auguſtinus quidem,licet ſine interrogatione legerit,noſtrum tamen ſenſum expreſſit,inquiens: Longanimis & nòn irã adducens per ſingulos dies.Itaque 70.interpretes optime

me ſenſum illius verſiculi videntur expreſſiſſe, ſi antecedentia cõſequentibus hærere debeãt. Quod verò Caluinus c.5.inſtitut.obijcit, frigidum id languidumq́; eſt. Tum quoniã,vt quibuſdã placet, de amore & odio prædeſtinationis & reprobationis loquitur Salomon: idque ſuaderi putant ex eo quod ſubiungitur, ſed oĩa in futurũ ſeruantur incerta. Tum quoniã ſecundum cõem legẽ loquitur, atq; ad cõmunem ẽt loquendi formã orationẽ accommodat,qua,cum ignorat homo an morte dignus ſit,verè dicit:neſcit homo vtrum odio vel amore dignus ſit,Tum,quoniam,ut alias in eo libro ſæpe, argumentãtis locum aſſumit atq; perſonam,non definientis. Itaq́; eo capite argumentatur à principio ſtatim, multa mala conſequi ex eo ꝙ omnia æque eueniant iuſtis & impijs in hoc mundo.Vnum autem ex obſurdis quæ proponit, eſt,quòd ſint in domo Domini ſerui differentes, alij boni,alij praui,& tamen Dominus non declaret, quem amet,quem odio proſequatur:ſed ita benigne ſe erga impium vt erga pium gerere videatur, nec minus grauis & ſeuerus ſit erga bonos ſeruos quam erga improbos. Omnia enim bona malaq́; huius utriuſque ſunt communia.Nihil ergo falſi noſtra editio continet, ſiue primum ſiue ſecundum ſiue tertium hunc ſenſum amplectamur.

Nam quòd ſuſpicantur quidam Matthæi 24. interpretem falſo pro fulgore fulgur reddidiſſe, ideo quòd non fulgur exit ab oriente & protenditur vſque in occidentem,ſed fulgor:perridiculum argumentum eſt. Primum enim, ſi quis hoc in loco error ineſt, hunc non interpretis,ſed librariorum fuiſſe, ad veritatis ſimilitudinem videbatur eſſe propenſius. Voces quippe illæ fulgur & fulgor vſqueadeo ſimiles ſunt, vt procliuę ſit vnam pro altera ſubſtituere. Quare parum æque ea in interpretem culpa reijcitur,quam librarijs aſſignare æquius erat. Deinde interpretis peccatum hic nullum omnino eſſe potuit: vbi Græca omnia exemplaria & vetera & noua conſentiunt,nec aliud quam ἀστραπὴ legunt:quæ vtique vox non fulgorem, ſed fulgur ſonat. Sed ne de fulgore quidem accipi poteſt, etiam ſi Gręca vox vtrunque ſonaret.

Origenes à fulgure,de quo

Sol

Sol namq; paulatim oritur,eiusq; aduentus diu prçſentitur antequã apparet.Illius itaq; fulgor non inexpectatus aduenit.Dominus autẽ ſine dubio ſignificat, aduentũ ſuũ subitũ & inopinatũ fore.Id quod fulguris ſimilitudine aptiſſima exprimitur,quod priuſquã expectes , iam emicuit & abijt.Et quanquã fulgur nõ pertingit ob oriẽte vſq; in occidentem,ſi ad Philoſophiæ rationem expẽdas,ſed ad exprimendũ subitum & inexpectatũ quidem, ſed conſpicuum omniũ oculis aduertum Chriſti,ſatis eſt accommodare id,quod oculis noſtris apparet . Alioqui arguatur D.Thomas quaſi perſpectiuæ facultatis indoctus,qui explicaturus quẽadmodum res diuinæ in humanis eluceant exẽplum ponit ſpeculi in quo,vt ait, rei mago conſpicitur.Quod licet re vera ita non ſit, nobis tamen ita videtur.Quin ẽt arguatur Moyſes tanquã Aſtronomiæ imperitus,qui duo luminaria magna poſuit, cũ ſint alia multo maiora.Sed ſenſui noſtro illa duo maxima apparent . Nec alienum eſt à sacris ſcripturæ auctoribus ſeſe populo rudi attemperare, loquiq; vt vulgus ſolet.Hiſce verò rebus exempla plura ego adiungerem, niſi de hoc argumento ſatis ſuperq; eſſet dictum . Heliu certe iuxta hanc rationem illud dixit, Ab interioribus egredietur tempeſtas,& ab arcturo frigus. Iob trigeſimo ſeptimo.Ad eundem modum Propheta ait, Qui fundauit terram ſuper aquas:quaſi aquæ inferiores ſint,cum tamen emineant,vt decimotertio libro oſtendemus.Simili quoque lege tres Angeli,qui Patriarchç apparuerunt,comediſſe dicuntur,Non quòd re vera comederint, ſed ꝙ comedere viſi ſunt.Quanquam Iuſtinus figurate accipit perinde vt ignis deuorare & exedere dicitur, quia conſumit.Eſt autem locus in dialo.cum Tryphone . Iam verò illa non longam orationem deſiderant, quamobrem exiſtimarint interpretes , non oportere ſemper eaſdem omnino res,quæ in Hebræo ſunt ſignificatæ ſermone,in Græcum Latinumque transferri: ſed ſatis eſſe quandoque,ſi proximç atque ſimillimæ ponerentur. Illud enim in ſacris etiam literis conuertendis præ ſe tulerunt,quod de lege interpretandi eſt à Cicerone dictum,verba non

primũ locutus eſt, ad fulgorẽ deinde labitur, At nec Græcum nomẽ idẽ vtrunque ſignificat nec voces quæ Græcis fulgur fulgorẽq; deſignãt, ſimiles cognataq; ſunt, ſed valde diuerſæ.

numeranda eſſe, ſed ponderanda:ſenſumque senſui ita reddendum,vt,quoad fieri poſſet & liceret,verborũ quo que interdum negle&ta cura lectoris intelligentia iuuaretur.Id verò tum vel maximè licere ſibi arbitrati ſunt, cum Hebræi auctores ſimilitudine vnaqualibet aut animalis aut arboris aut fruticis,aut herbę,aut rei denique alius vſi eſſent,quę eſſet Græcis ac Latinis incognita. vt Eſa.1.vbi Latina editio habet, cũ fueritis velut quercus defluentibus folijs,Hebraice habetur,Ela,quæ vòx,ſi 70. interpretibus ac Hieronymo etiam ipſi in cõmentariis credimus,Therebinthum magis quam Quercum ſonat. At quia Therebinthus arbor eſt peregrina & incognita, ſoloq; apud Latinos nomine celebrata:non incongruè Therebinthi loco Quercus poſita eſt,arbor omnibus & linguis & gentibus manifeſta.Pſalmo item 101.pro pelecano in Hebręo habetur *LiKa*,pro Nictycorace autem *KeKom* Illud alij Monedulam,alij Onocrotalum, alij pelecanum:hoc,partim Bubonem,partim Cuculum , partim Noctuam reddiderunt.Ac 70.interpretes quidẽ vocem Hebręam,quam Hieronymus in onocrotalũ perpetuo vertit,nunc in Pelecanum,nunc in auem, nunc etiã in Leonem tranſtulerunt.Nec verò ita id factum eſt ab illis,quòd voces eſſent multiplices & ambiguę:ſed quòd cum apud Hebræos animantium præſertim plantarum que vocabula penitus ignorata ſint:nihil referre exiſtimarunt,vnamquamlibet ex rebus ſimilibus poni, ſi idem omnino ſenſus remaneret. Solitudo enim ibi quæritur, in qua res omnes illæ conueniunt,non alia queuis propria ſpecialiſq; natura.Quemadmodum etiã cùm apud Latinos prouerbialiter dicitur,in præſepio Canis: ſi his pane quiſpiam verteret,el perro del ortelano, holitoris canis, optime profecto interpretaretur . Quoniam ſub re & voce diuerſa vnus idemq; ſenſus eſſet lectori inſinuatus.Quamobrẽ illa Caietani religio nimia fuit, qui Eſaię 1.vocẽ, Ela, noluit in Latino exemplari mutari: quaſi periculũ eſſet,ſi aut Quercũ aut Terebinthũ,aut aliã quãuis ſimilẽ arborẽ legeremus. Ex eadem quoque re illorũ error coarguitur,qui,quoniam vbi Hieronymi.

Onocrotalũ reddit,vbi ferè ſeptuaginta reddũt Pelecanum,eandẽ eſſe auem exiſtimarũt. In quo errore auctor etiam commentariorum fuit, quæ Hieronymi titulo in Pſalmos circumferuntur.Ea verò Diuo Hieronymo tribuere manifeſtariæ ignorantiæ eſſe vel ex hoc vno aperte cõuincitur. Ait.n. hic auctor Pelecanum, Latine dici Onocrotalum. Ecqua autẽ ignoratio maior eſſe poteſt, quàm vocem Onocrotali Latinam exiſtimare? Sed de his hactenus. Nunc illud etiã atque etiam aſſerimus, in huiuſmodi comparationibus transferendis, nihil omnino intereſſe,an res eadem in eaſdem an in ſimiles & proximas cõuertantur: ſi ſenſus non diuerſus, ſed idem eſt.

Nõ nego oĩa illa eſſe Hieronymi. Credo.n. in quoſdã Pſalmos. eum cõmẽtaria edidiſſe.

Quid?Quod cum Latinis res ipſa Hebræa & nomẽclatura deeſt: ſi interpres ex re agnata & vicina, rem nobis alias incognitam nominauit:nihil prorſus abſurdi fecit? Quin rẽ tentauit interpretibus vniuerſis aut ex auctoritate,aut ex vicinitate cõceſſam:vt aut nomẽ Latinum ad ſignificandũ imponeret, aut certe ad rem ſimilẽ vel proximam inſinuandã transferret.Cum itaq;, Ionæ.c.4.alij cucurbitã,alij,hederã conuerterunt, vſi ſunt illi quidem iure ſuo,nec verborum religione aſtricti debuerunt committere,vt illo in loco nullã omnino rem nec Græci intelligerent nec Latini. Non eſt autẽ huic illud diſſimile, quod Daniells ꝓphetiæ obiecit Porphyrius: cõfictã eſſe ſcilicet, nec haberi apud Hebræos, ſed Græci ſermonis eſſe commentum:quia in Suſannæ hiſtoria contineatur. ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι καὶ ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι.Quã etymologiã Græco magis ſermoni conuenire quàm Hebreo.Cur quoniã id quod Euſebius,Appollinaris, atque Hierony. reſponderunt,ab eccleſia reprobatum eſt:multo nos verius reſpondemus,hoc interpretẽ Græcum facere potuiſſe,ac iure potuiſſe quidẽ, quod Latinus interpres reformidauit.Non.n.neceſſe erat,eaſdẽ arbores eò loco reddi, quas lingua haberet Hebręa,quoniã ſi eędem redderentur,non ſolum etymplogia ſeruari non poterat, ſed nec prophetię feſtiuitas nec ratio ſententiæ. Alias ergo vel ſimiles,vel proximas vertit, in quibus iudicij prophetici & acumen ſeruaretur & cauſa:Præterquã, quòd arbores

illę, à propheta Chaldeo ſunt nominatæ sermone:nec opus eſt, ſolicitos nos eſſe, ſi in Hebręo nec illæ, nec ſimiles habeantur.

Argumentis igitur,quibus editionis noſtręveritas impugnari ſolet,abundè,ni fallor,reſpõſum eſt. Quanquã nonnulla de induſtria, prætermiſi, quæ .ſ.faciliora viſa ſunt, q̃ quibus refellendis deberent aut oleum, aut operam sumere.Quale illud eſt,ꝙ Faber Stapulenſis ait,Eccleſiam interpretis errore verſatam impiè pro Deo angelos legere.Nam lectionem illã impiã credit, Minuiſti eũ paulominus ab Angelis. Qua in re q̃ indoctè & incõſultè, q̃ temerè & inſipienter errauit: non eſſet difficile oſtendere, niſi ante nos Eraſmus magna argumẽtorum vi eandem cauſam euiciſſet. Certe interpres epiſtolę ad Hebræos,vel Clemens,vel Lucas fuit,quemadmodũ auctores grauiſſimi prodidere.Horum vtrumlibet impietatis inſimulare,piaculum erit.Eccleſiam quoq; accuſare, quæ eam probarit epiſtolam, in qua error impius eſt,an ſine impietate fieri poſſit,ignoro. Sed de his ſatis.Iã reliqua perſequamur. Enimverò cum hiſtoriam Suſannæ poſt ea tp̃a Eccleſiaſticus vſus approbarit, & Danielis prophetæ nomine populo legerit,cumq; Tridentinũ conciliũ ſua quoq; id diffinitione firmauerit,ea certe hiſtoria nunc à fidelibus recipienda eſt. Aphricanus quidem Origeni obiecit,ꝙ hiſtoria Suſannæ ficta videatur, & aliena à ſcriptura prophetica, vt Euſeb.teſtis eſt lib.6.ca. 23.At illi tñ,vt idem Euſebius ait,Origenes manifeſtiſſimè reſcribẽs aſſerit,nequaquã Iudæorum commẽtis,& fraudibus auſcultandũ,ſed hoc ſolum provero habendũ in ſcripturis diuinis,quod 70.interpretes tranſtuliſſent. Nã id eſſe ſolũ,quod auctoritate Apoſtolica confirmatũ ſit.Hæc Euſeb.Idẽ verò refert Hieron. in catalog.de Iulio hoc Aphricano loquens,& Hieron.ipſe lib.1.Apolo. aduerſus Ruffi.quę in præfationibus dixerat, ea purgat, inquiens.Quod autem refero,quid aduerſus Suſannę hiſtoriam,& hymnum trium puerorũ, & Belis draconis fabulas,quæ in volumine Hebraico nõ habentur, Hebræi ſoleãt dicere,qui me criminatur ſtultũ, ſe ſycophantam

probat:

probat.non enim quid ipſe ſentirem, ſed quid illi contra nos dicerent explicaui.hactenus Hieronymus.

Ad aliud autẽ argumentũ,quoniã nolumus eſſe longi in ſingulis explicandis,breuiter reſpondetur,eum locum ex priori epiſtola ad Corinthios bifariã apud Grecos legi:& vt vulgata habet editio in hunc modum,omnes quidẽ non dormiemus,ſed omnes immutabimur. Cuius rei auctor eſt Didymus,& Hieronymus in epiſtola ad Minerium & Alexandrum. Neutra aũt lectio à viris eccleſiæ reprobata eſt.Quin admonuere ſemper lectionẽ dubiã & variam eſſe:nec alterutram ex eis vt certam & exploratam amplexi ſunt.Neutram igitur lectionem recipere cogimur:quia neutrã partẽ doctores eccleſiæ tanquã exploratã & catholicã aſſeruere.Quod idẽ in alia particula qualibet Latinę editionis fieret, ſi idẽ penitus contigiſſet.At vbi doctores catholici vnam & eandẽ lectionẽ ſine varietate tenuerunt,nec ancipitem aſſertionis librare ſententiam,nobis non licet Latinam editionem in quæſtionem vertere.Sed ne in hoc quidẽ loco, Eraſmi, Fabri,& Caietani ſententia probari poteſt: qui in re vbi nihil intererat vtro modo diceretur,eam lectionem deligere maluerunt,quam nouitatis ratio redderet plauſibiliorem.Id quod gentile his eſt,qui curioſa ſectari volũt, magis quã ſolida.Nos autem Origenem,Didymum, Athanaſium,Auguſtinum,Cyprianum,Tertullianum, cõmunemq; Latinorũ conſenſum ſequi malumus.Nam, & Acatius Cæſareæ ciuitatis epiſcopus apud Hieronymũ, in pluribus Græcis exemplaribus lectionem noſtram haberi dicit,aliamverò in paucioribus.Nec me tamen illud præterit,quod Chriſoſtomus & Theophylactus in commentarijs,Hieronymus quoque in epiſtola quadam ad Marcellã ſcripſere.Sed,qđ antè dixi,me malè habet,in rebus quæ in vtramque partem controuertantur,noua delectare Theologos,magis quam vetera,eaque vſu parentum noſtrorum comprobata.Ac de 5.argu.ſatis.

Lib. 20. de ciui. Dei.c.20.
Ad Minẽri,& Alex.
Initium epiſtolæ eſt Magnis nos prouocat Iamblichos pythagoræ doctrinã ait,quo-

Ad id verò,quod ſequitur hoc habeto reſponſum. Magnus error eorum eſt,qui ſine ſpiritus ſancti peculiari dono ſcripturam ſacram exiſtimant ſe poſſe,vel intelligere,

niā diuinitus tradita fuerit, nō niſi quopiam Deorū interpretāte intelligi poſſe. Itaq; inuocādū eſſe, Deum à diſcipulo, cū Deorū auxilio egeat. Cap.1.

vel interpretari. Quod vtique donum, quanto magis ſacris literis intelligendis atque interpretandis opus eſt: tantò rariùs difficiliusq; cōtingit. Nā, eruditionē, verborū copiā, multarum linguarum peritiam, hominū diligentia præſtat: At ſi ſpiritus quidā peculiaris, non tam ob ipſius qui percipit, quàm ob eccleſiæ vtilitatem, gratuita Dei miſeratione donatus, ſacrorum librorum interpreti deſit, ieiuna erūt & frigida omnia, quālibet elaborata, & diu ante excogitata & inuenta fuerint. Imò falſa erūt in interpretatione pleraq; humano ſenſu intelligētiaq; traducta. Nā interpretationem ſcripturę, prophetiā & inſpirationē Dei credit Clemens Alex. lib. 1. Stromo. & Apoſtolus in priori ad Corinthios epiſtola, inter reliqua Spiritus ſancti dona cōmemorat: nec philoſophiam, ſed prophetiā vocat. Videlicet, quod ſacris literis explicādis eodem ſpiritu opus ſit, quo ipſæ ſunt conditæ, diuino vtiq; atq; prophetico. Id quod Petrus poſteriori ſua epiſtola cōfirmat, inquiens, habemus firmiorē propheticū ſermonem, cui bene facitis attēdentes tanquā lucernæ lucenti in caliginoſo loco: hoc primū intelligentes, quòd omnis prophetia ſcripturæ, propria interpretatione non fit. nō enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Hoc aūt, quemadmodū ante nos viri clariſsimi intellexerunt, eum habet ſenſum: bene quidem facitis prophetis attendentes: ſed id primū intelligite, diuinas prophetias humana & propria interpretatione nō intelligi. Spiritu. n. ſancto locuti ſunt ſancti Dei homines, & aīalis homo nō percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Quis. n. cognouit ſenſum dñi? Atq; id ipſum Eſaias ſignificauit inquiēs, Dñs dedit mihi linguā eruditam, vt ſciam ſuſtētare eum qui lapſus eſt, verbo. Erigit manè, manè erigit mihi aurem, vt audiam quaſi magiſtrum. Et apud Lucā, aperuit dñs diſcipulis ſenſum, vt intelligerēt ſcripturas. Quo teſtimonio probat Hilarius in pſal. 115. ſcripturarum intelligentiā donum Dei eſſe. Quòd ſi ſcripturarū intelligentia donum Dei eſt, ſcripturas aūt interpretari nemo, niſi qui intelligit, poteſt: conficitur vtique ſacrarum

Eſa. 50.

Luc. vlt.

rum

rum literarum in aliam linguam verſionem ſine Dei peculiari gratia nemini poſſe cõtingere. Alioqui ſi D. Hieronymus ſufficere exiſtimat verborũ copiam, eloquentiã ſecularẽ, triũ linguarum peritiã, rerum multiiugã cognitionem, cum his omnibus abũde ſe nouerit inſtructum, cur in epiſtola ad Deſiderium deprecatur alienarũ orationum adiutorium, vt eodẽ ſpiritu, quo ſcripti ſunt libri, in Latinum eos poſsit transferre ſermonẽ? Cur item in epiſtola ad Paulinum ſcripturas ſanctas interpretaturus, reuela inquit, oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua? Lex enim ſpiritualis eſt, & reuelatione opus eſt, vt intelligatur, & rurſum. Quanti, inquit, hodie putãt ſe noſſe literas, & tenẽt ſignatũ librum, nec aperire poſſunt, niſi ille reſerauerit, qui habet clauem Dauid. Et in illud ad Galat. 1. sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere euangelium Chriſti. omnis ait, qui euangelium alio interpretatur spiritu, quàm scriptũ eſt, credentes turbat, & conuertit euangeliũ Chriſti, vt id quod in facie eſt, poſt tergum faciat, & ea quæ poſt tergum sunt, vertat in faciem. Si quis tantum literam sequitur, poſteriora ponit in faciem: Si quis Iudæorum interpretationibus acquieſcit, poſt tergum mittit ea, quæ ex natura sua in faciem conſtituta sunt. & poſterius eodẽ quoque capite in illud, notum vobis facio euangelium, quia non eſt secũdum hominem, &c. Marcion & Baſilides, ait, & cæteræ hæreticorum peſtes, non habent Dei euangelium, quia non habent Spiritum ſanctum, ſine quo, humanum fit euangelium quod docetur. Nec putemus in verbis ſcripturarum eſſe euangelium, ſed in ſenſu: non in superficie, ſed in medulla: non in ſermonem foliis, ſed in radice rationis. Hactenus Hieronymus. Qui ſi vera dicit, cogit nos profectò credere, aut veterem interpretem Spiritus ſancti peculiari dono ſacras literas conuertiſſe, aut eccleſiam Latinam multis retro ſæculis non Dei habuiſſe euangelium, ſed hominis. Cum igitur obiicit, interpretem non fuiſſe prophetam: Sanè vero propheta non fuit. habuit tamen (vt Titelmãnus rectè aſſeuerat) ſpiritum quendam prophetico vicinum

1. q. 1. Marcion.

&

& proximum: qualem neceſſarium eſſe oſtẽdimus ſacris literis interpretandis. Imò qualis erat neceſſarius, vt eccleſia Latina editionem ſacrorũ librorum haberet, quã tutò in fide & moribus ſequeretur.

Iam ad poſtremum argumentum facilè reſpõdemus. Quòd ſi Latinorum ad Græca Hebraicaq; collatio à nobis negligeretur, exemplo D. Ambroſij tueri nos vtcũque poſſemus. Qui cũ Græcè ſciret, & cõmentarios in sacras literas ederet, ſæpè tñ nõ eſt dignatus Græca cõſulere, ẽt vbi diuerſitatẽ aliquã lectionis eſſe cõſtabat. Videre hoc eſt in cõmentarijs super caput duodecimum epiſtolæ ad Romanos. Quòd ſi interpretum ẽt magis varietate turbaremur, quã iuuaremur, Sophronij nos excuſaret exẽplum, qui id de ſe apud Hieronymum fatebatur. Nos verò nec verſiones nouorum interpretum, nec linguarum peritiam, nec ad Græca & Hebraica exemplaria, Latinorum collationem damnare volumus: quin potiùs magnopere commendamus. Nam, ſi Auguſtinus de doctri. Chriſt. lib. 2. c. 11. vulgarium etiam & parum doctorũ interpretũ verſiones plus adiuuare inquit intelligentiam quàm impedire, ego varias doctiſſimorum hominũ editiones iure reprehendere nec poſſum, nec debeo. Atq;, vt inuidiam eorum deprecer, qui nos aut miſeros & barbaros, bonarumq; literarũ expertes, aut etiam laborũ alienorum inuidos reprehenſores calumniari poſſunt. Ego in linguarum cognitione plura etiam commoda ad sacras literas intelligendas eſſe fateor, & id quidem peringenuè, tantum abeſt, vt linguarum peritiam inſecter.

Hieron. in epiſt. ad Sophroniũ.

Ca. Quintum decimum, de linguarum Hebraicæ & Græcæ vtilitate.

PRincipio enim, sunt linguæ vtiliſſimæ, vbi diſſerĩtur cum infidelibus: vel etiam vbi infideles alienę linguæ ad fidem inſtituuntur. Quæ cauſa, vel ſola redditur in illa Clementina. 1. de Magiſtris, propter quam linguæ ſunt in academijs perdiſcẽdæ. Alioqui, quorſum

attinebat

attinebat Arabica lingua,quæ ibi doceri præcipit? Qua de re,leuiter motus videtur Eraſmus, vt Clementinæ huius argumento aſſereret,ad ſacras literas intelligēdas Hebraicā Græcamq; linguā eſſe neceſſarias. Altera linguarū cōmoditas eſt,in his dictionibus explicandis,quæ magnā emphaſim habent,aut aliquā innatā proprietatē apud Hebręos & Græcos,quā Latinus ſermo exprimere non valet. Huiuſmodi dictiones multas,cum in Hebraicis quæſtionibus tum in cōmentarijs annotauit Hieronymus. Nos vnā aut alterā exempli cauſa ponemus. Vt Mar.6. interpres reddidit,& cum dimiſiſſet eos, vbi verbū tn̄ Græcum ἀποτάσσασ. nō ſignificat ſimpliciter dimittere,ſed dimittere benigne ac gratioſe,quemadmodū amicis celebrato cōuiuio beneuolevaledicimus. Qua in re Euangeliſta Græce ſcribens Ieſu Chriſti ēt erga ruſticos ſummā comitatē & gratiā cōmendauit. Id quod Latina voce exprimi vix pōt. Et in Epiſt.ad Epheſios,pro eo quod noſtra editio habet,A cōſtitutione mūdi, Græcè habetur καταβολὴ. Cuius vocis emphaſim Hieronymus in cōmentarijs explicare volēs,nō idipſum(inquit) καταβολὴ, quod conſtitutio ſonat:vnde & nos propter paupertatem linguę & rerum nouitatem, &(ſicut quidā ait)quod ſit Grȩcorum ſermo latior, & lingua fœlicior, conabimur non tam verbum transferre è verbo (quod impoſſibile eſt) quàm vim verbi quodam explicare circuitu. Καταβολὴ, proprie dicitur,cum quid deorſum iacitur,vel cum aliqua res ſumit exordium. Vnde & hi qui ædium futurarū iaciunt fundamenta, καταβεβληκέναι dicuntur:volens itaque Paulus oſtendere, quòd Deus vniuerſa ſit machinatus ex nihilo,non conditionem,non creaturam atque facturam,ſed καταβολὴ,id eſt initium fundamenti ad eum retulit. Hactenus Hieron. Et 1.libr. aduerſus Iouinian.tractans illum locum 1.Cor.7.non vt laqueum vobis inijciam, ſed & proprietatem ait Grȩcā Latinus ſermo non explicat. Quibus enim verbis, quæ poſſit dicere,&c.vndȩ, & in Latinis codicibus ob tranſlationis difficultatem hoc penitus non inuenitur. Cuiuſmodi ſunt & alia exempla plurima, quæ nos cauſa breui-

In præfatione ſuper Laurentij annotationes.

13 Pſal. 65. & in illũ verſum pſal. 118. oĩs cõſummationis vidi finẽ. et in illum, viã mandatorum tuorũ cucurri cũ dilataſti cor meũ. & in illũ, deduc me in ſemita mãdatorum tuorum.

tatis omittimus. Legat multa qui volet apud Hilariũ in expoſitione pſalmorũ pluribus in locis aſſerentẽ Latinũ ſermonẽ plenã Græcæ literæ intelligentiam nõ reddere. Ambroſius quoq; in explanatione Pſal. 118. Latinos ait, nõ poſſe in oĩbus vim Græci ſermonis exprimere. Quòd in Græco plerũq; maior ſit vis & põpa ſermonis. Qua in re plurimũ Theologos iuuare poſsẽt Eraſmi ĩ nouũ teſtamẽtũ annotationes: niſi eas tã multis erroribus aſꝑſiſſet.

Eſt alia quoq; vtilitas, ad accipiẽdos plures ſenſus catholicos ex eadem ſcriptura, præſertim cũ apud Græcos & Hebræos eſt æquiuoca. Sic enim dictiones polyſemas & ambiguas dialectici noſtri vocare ſolent. Nam, interpres vnam ſolam vocabuli ſignificationem reddere potuit. Vt Eccle. 2. vbi noſtra editio habet, cogitaui abſtrahere à vino carnem meam, alij vertunt, trahere invinum carnem meã, alij attrahere invino carnem meam. Cuius quidem contrariæ omnino verſionis contrarius verbi Hebraici ſignificatus cauſa fuit. Quod & Hieronymus ipſe in commentarijs admonuit. Atque 1. lib. Apologiæ aduerſus Rufinum tractans illud. 2. pſal. apprehendite diſciplinam: pro quo ipſe interpretatus eſt, adorate filium, vel etiam adorate purè, Niſi (inquit) & prolixum eſſet & redoleret gloriolã, iam nũc tibi oſtenderẽ, quid vtilitatis habeat magiſtrorum limina terere, & artẽ ab artificibus diſcere: & videres quanta ſylua ſit apud Hebræos ambiguorum nominum atque verborum. Quæ res diuerſę interpretationi materiam præbuit, dum vnuſquiſq; inter dubia quod ſibi conſequentius videtur, hoc transfert. Hactènus Hieronymus. Ambroſium item vide, in pſalmũ ſecundũ de verbo, Bereſith. Ambiguitas etiã in aliena lingua feſtiuum quandoq; vocis vſum luſumque præbet, qui in noſtra non ſolum conſeruari nequit, ſed ne ſenſus quidem germanus ſine magna licentia reddi. Vt Hieremiæ primo pro eo quod nos habemus, vigilàntem, in Hebræo ẽſt vocabulum, Soced, quod ambiguum eſt, nucemque & vigilias ſignificat. Vt Hieronymus ibidẽ & in Eccleſiaſtes. c. vlti. diſſerit. Cum itaque Prophetæ in viſione virga nucea ſeu amygdalina fuiſſet oſtenſa, ro-

gatus à dño quid videret, Hebræa lingua virgã Soced, ſe videre reſpondit. Tunc ergo dominus ſermonis occaſione ludens, bene inquit, vidiſti: quia vigilabo ego, &c. Ita quanquam Hieremias in vna ſignificatione nomen acceperit, at Dominus ad alterã flectens, fecit ex ſermonis ambiguitate concentũ ſententiæ elegantiſſimũ. vt ſi ſydus quoddam cæleſte videns, Canẽ ſe videre diceret, ſcite illi diceretur, bene vidiſti, Canis.n. lacerabit te. &c. Iam verò ſi interpres Latinus, Soced in nuceam tranſtuliſſet, quod 70. fecerant, abſurdè ſanè ſubiungeretur, bene vidiſti quia vigilabo, &c. vnde coactus fuit noua quadã inſolitaq; interpretandi licentia virgam vigilantem Latinis auribus reddere Quæ ego aſſerere nõ auderem, niſi auctor grauiſſimus Hieronymus aſtruxiſſet.

In 12.ca. eccle. & in 21.c. Hiere.

Quarta vtilitas in linguarum eruditione eſt ad cognoſcẽda idiomata, phraſes & prouerbia linguę alienę: vt ſunt illa, ne reſpicias poſt tergum: & neminem ſalutaueritis in via: Quibus maxima quędam itineris celeritas quaſi prouerbialiter & figuratè ſignificatur. Illud etiã per prouerbialẽ figuram apud Hebræos atq; Hiſpanos dicitur, omni habenti dabitur, ab eo autem qui nõ habet, & quod habet auferetur ab eo. Sic apud Eccleſiaſticum de conſiliario infido & traditore dicitur, A conſiliario ſerua animã tuam, ne fortè mittat ſudẽ in terra, & dicat tibi, bona eſt via tua ſic Hebræa phraſi, filij excuſſorũ robuſti & expediti dicũtur. Qua de re Hieronymũ lege in epiſtola ad Marcellam, cuius initiũ, Beatus Pamphilus, Sic filiæ carminis, Eccleſiaſtes 12. aures intelligũtur. Sic Saul filius vnius anni dicitur, cùm regnare cœpiſſet, id eſt innocens. Niſi, quod Eucherio viſum eſt, ita intelligas: Saulẽ electum à Samuele vno anno domi tacuiſſe, & expleto anno cœpiſſe regnare. Sed de hoc exẽplo aliàs. Nam vitio ſcribentium fortè per 21. anni vnius anni inducitur. Si Nembrot robuſtus uenator corã domino, id eſt, ſub cœlo. quaſi robuſtiſſimus omniũ hominum, qui ſub cœlo erãt. Scio quoſdam ita interpretari, ut uenator coram domino dictus ſit, quaſi Dei uenator: quo ſignificaretur ciuilem unius monarchiæ poteſtatem uindictã

Gen. 19. Luc. 10. Hiſpanè, No ſeas oydo ni viſto. i. nullã morã facias. Al rico todos le dan. &c. al pobre aun lo que tiene le quitan Cap. 37. Habla cõ vos, y coge piedras con los pies.

eſſe

eſſe à Deo approbatã, vt quæ Dei adminiſtra ſit. Sed id qđ prius dixi, Hebræorũ doctisſimis placet. Vel certe venator corã Deo vocatur, id eſt ſub dio. Homines.n. ferarũ more palantes in agris ad ciuilem ſocietatem coegit.

Sic pluiſſe Dominum à Domino Hebraiſmũ eſſe quidam exiſtimant: id eſt, deſuper. ſed filium à patre intelligunt, Euſeb. lib. 1. Eccleſiaſt. hiſt. cap. 1. Hieronymus Oſeæ 1. Irenæus lib. 3. cap. 6. Baſilius lib. 5. contra Eunomi. Marcellinus ad Salomonem epiſcopum, conci. Syrmien. Cano. 15. Ac certe, vt alios libros veteris Teſtamẽti prætermittamus, Salomonis prouerbia, niſi habita ratione Hebraicæ conſuetudinis & ſermonis, vix vllo pacto explicari queunt. Nam quod apud Hebræos prouerbiali figura dicitur, id apud Latinos nullum quandoque prouerbium eſt, quod plerique ignorantes in prouerbiorum expoſitione aut ad allegorias confugiũt, aut varia etiam deliramenta confingunt: multoque melius fuerat, ſimpliciter inſcitiam cõfiteri, quàm imperitiæ ſuæ alios hæredes facere. Horum ego Latinorum errata facilè commemorarem, niſi aliud huius tẽporis ratio poſtularet, & nos aut reuerentiæ aut beneuolentiæ cauſa neminẽ hic certo nomine volumus lacerare. Illud conſtat Parabolas aliud in medulla, aliud in ſuperficie polliceri, neque hoc ſonare quod ſcriptum eſt. Ex quo vt Hierony. Eccleſiaſt. c. vltimũ ait, manifeſtum fit, Prouerbiorum librũ non, vt ſimplices arbitrãtur, patẽtia habere præcepta: ſed quaſi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirſutis caſtanearum operculis abſconditus fructus inquiritur, ita in eis diuinum ſenſum altius perſcrutandum. Id quod ſine Hebrϵę linguæ peritia difficulter, ne quid amplius dicam, faciemus. Iuuaret autem Hieronymus vehementer Latinam intelligentiam, ſi commentarios in libros Prouerbiorũ edidiſſet. Nam, qui circumferuntur, quanquam Hieronymo in Decretali. tit. de conſti. tribuuntur, Hieronymi tamen non eſſe liquidò deprehenditur.

Quinta commoditas eſt ad menda ea corrigẽda, quæ ex incuria videlicet typographorum aut eorum, qui exſcripſere, imperitia obrepſerunt. Vt Ioſue 11. c. Non fuit

ciuitas,quæ ſe non traderet:vbi ſecunda negatio ſuperfluit,vt ex conſequentibus manifeſtè colligitur.Sed quia fortaſſe 70 . interpretes negationem illam in exemplari habuerunt, coacti ſunt, verbum. Tradidit, ad ſuppoſitum aliud referre, & pronomen,ſe, vel expungere,vel omittere. Item pſal. 26 . vt videam voluntatem domini, pro voluptatem. Grȩcè τερπνότητα. Et in titulo pſal. 62.Idumææ pro Iudææ,vt Græca omnia Hebræaq; exēplaria demonſtrant. Et Pſal.65. Et exultaui ſub lingua mea,pro exaltaui,id quod tam ex Græcis quàm ex Hebræis manifeſtum eſt.Sunt qui putent,etiam ſubeſſe mēdum pſa.19.ipſi obligati ſunt & ceciderunt,pro,obliquati ſunt:ſic enim Hieronymus vertit,incuruati ſunt,& conſentiunt cæteri interpretes.Ac pſalm.rurſum.124.Declinantes aũt in obligationes,pro,obliquationes, Hieronymus reddidit prauitates,Felix peruerſa,alij iniquitates. Conſentit hic Titelmannus.Verum hȩc duo loca incorrupta ſunt.In priore ſiquidē Græcè habetur Συνεποδίσθησαν.Συμποδίζω autem eſt,obligo, nexu impedio & implico. In poſteriore verò Grecè legimus στραγγαλιὰς quæ vox Latinis eſt,obligatio, nodus & nexus implicatus.Quemadmodum & Nazanzenus in orat. vſurpauit. Ac Hieronymus in Iſaiæ caput 58. obligationes nobiſcum legit. Vnde & nodus gutturis & locus ſtrangulationis στραγγάλη. Græcis dicitur: & στραγγαλίω ſtrangulo, ſuffoco. Illud ſanè corruptum eſt in pſalmo. 206 .. Effuſa eſt contentio ſuper principes, pro contemptio,Græcè ἐξουδένωσις.Quam eandem vocem pſal. 122. in deſpectionem vertit interpres. Ruffinus autem libro 8.hiſto.eccle.cap.1. illud ita conuertit, effuſa eſt contumelia ſuper principes . & Iob. 19.vel celte ſculpantur in ſilice,pro certè.& Lucæ 10.ſuſpiciens, pro ſuſcipiens ὑπολαβών, Tametſi auctor libelli de vera & falſa pȩnitentia, qui nomine Auguſtini circumfertur, communem errorem ſecutus eſt. Et Lucæ decimoquinto euertit,pro euerrit, σαροῖ. & primæ ad Corinthios 2. ſpiritualiter examinatur,pro examinātur ἀνακρίνεται. & capitulo 10.omnes qui de vno pane,pro omnes quidē.

Vi. Iob. 12.

& ca.15.quotidie morior propter gloriam ueſtram, pro per gloriam.Iurat quippe ibidem Apoſtolus,& particu-cula, νὴ,aduerbium iurantis eſt apud Grecos.Et ad Hebræos ca.5.interpretabilis ſermo, pro in interpretabilis, hoc eſt ineffabilis explicatuq; difficillimus, quemadmodum ex Hieronymo in epi.ad Euagrium liquet.Atq; idẽ Hieronymus in quæſtio.Hebra.Gene.3.legendum ait,Ipſe conteret caput tuum , non ipſa. Cum enim apud Hebræos neutro genere ad ſemen referatur , interpres rem ſignificatam perpendens, in maſculino genere tranſtulit, ipſe.Quod imperiti non intelligentes,vitiumque ſcriptoris exiſtimantes,ſubſtituerunt,ipſa.Vt illa prætereamus quę Auguſtinus Eugubinus commemorat. ſicut ceruus deſiderat vmbram,pro ſeruus.& ſolis ardore,pro ſalis. &
Iob.7. ſitiuit anima mea ad Deum fontem,pro fortem.Et inter
Deut.19 fecta eſt terra à ſanguinibus,pro infecta.Nam & pſal.10.
Pſal.41. pro eo quod nos habemus,qui diligit iniquitatem odit animam ſuam, D.Hieronymus legendum credit anima ſua,hoc eſt,ipſius:refertur enim anima sua ad Deum, nõ ac peccatorem.Senſus aũt mirificè conuenit, vt Deus ſcilicet intelligatur,vtrunq; quidem interrogare & iuſtũ & impium,ſed impium tamen reprobare,odiũ enim Dei reprobatio eſt . Nos aũt Græca 70.interpretũ exẽplaria,q̄ nunc quidẽ extant,ſequi poſſumus,Non enim illa habet τῆς ψυχῆς. ſed. τὴν ψυχὴν . Atq; fortaſſis hinc illud a-
Cap.12. pud Tobiam acceptum eſt , qui aũt faciunt iniquitatem hoſtes ſunt animæ ſuæ.Similiter & in epiſtola ad Suniã & Fretellam,pro eo quod in pſal.5. legitur,dirige in cõſpectu tuo viam meam.legendum contendit,dirige in cõſpectu meo vitam tuam.Sic enim ipſe vertat, dirige ante faciem meã viã tuã . At in hoc etiam nos Græcorum exemplaria sequimur:& vulgatam lectionem , cum fieri sanè poteſt,approbamus . Simile illud eſt ad Philipp.3. qui ſpiritu Deo ſeruimus,vbi ſpiritui legendum eſſe credit Ambroſius lib.2.de Spiritu ſancto,cap.6.Nec ſolum in Latina lingua huiuſmodi errores accidunt:ſed eos ẽt in Hebraica & Græca deprehendimus.Deprehendit Caietã.ac verè ille meo iudicio quidem 2. Regum 21. vocem

cem Michol,falſo ab Hebræis pro Merob fuiſſe ſubſtitutam:vt patet 1.Regum 12.Deprehendit quoque Hieronymus in pſal.131. ſeptuaginta interpretes non χήραν, id eſt,viduam, ſed θήραν, id eſt,venationem tranſtuliſſe, ſed propter vocum ſimilitudinem pro θήρα, id eſt, venatione χήραν, id eſt, viduam eſſe ſuppoſitã,maximè quia in ſequenti verſiculo pauperes ſequebantur. Niſi fortè Latinus interpres victum aut venationem reddidit & error obtinuit,vt vidua legeretur. Nã vox Hebraica nullo modo viduam,ſed venationem, victum viaticumque ſignificat.Huiuſmodi menda grauæ ratione prudentique conſilio corrigi poſſunt.Nã illos quis ferat,qui, ſicut eſt apud Quintilianum,dum librariorum inſectantur inſcitiam,prodũt ſuam?Et dum libros ſacros mendis,vt aiũt, ſcatentes purgare volunt,contaminant.Fateor ſiquidem procliue fuiſſe & facilè indocto & negligẽti librario præſertim in verborum & rerum nonnulla ſimilitudine, ea, quæ recta erant,explodere,& quæ erant deprauata,ſubſtituere.Fateor etiam,tãtam fuiſſe olim in ſacras literas reuerentiam,vt quæ menda quamlibet dilucida ſemel ir repſerant, religio fuerit attingere.Sed video quoque huius temporis improbam temeritatem,quæ adeo nihil nõ audet ſacris codicibus corrigendis:vt Manichæi olim parum in hac re immodeſti fuiſſe videantur, quos Auguſt. ad Hieronymum ſcribit,multa diuinarum ſcripturarum loca vitiata eſſe contendere ſolitos non ab ſcribentibus apoſtolis,ſed à quibuſdam,neſcio quos, codicum deprauatoribus.Verũ hæc hactenus.Illud tamen non eſt prætereundum,quod D.Hieronymus in 40.cap. Ezechielis ſcribit.Omnia propè verba Hebraica & nomina, quę in Latina tranſlatione ſunt poſita,nimia eſſe vetuſtate corrupta,ſcriptorumque vitio deprauata.Vt igitur hæc emẽdentur,Hebraicę linguæ cognitio neceſſaria eſt. Nam etſi nomina adhuc integra & illibata manerent omnia, ſed ipſe tamẽ nominum interpretationes, quibus multa ſcripturę ſacræ myſteria aperiuntur, ſine huius linguę peritia non habentur.Vt Auguſt.l.2.de doct. Chriſt.cap. 16.auctor eſt.Quo etiam loco illud agnoſcit, non parũ

Auguſ. 2 de doct. Chr.c.13

Vide Au. li.de bono perſe. cap. 11.

beneficij eos Latinis hominibus contuliſſe, qui Hebraica nomina ſeparatim interpretati sunt

Sexta vtilitas fuerit ad intelligenda quædam loca, ſcilicet quæ vel apertiùs ab interprete reddi poterant, vel etiam quæ ſine linguarum cognitione nequeunt explicari. Vt apud Ioanné. Erat quidã regulus, pro quo Grçcè
Cap. 4. βασιλικός, hoc eſt de aula regia, seu Palatinus, vt Hiero
Cap. 65. nymus in Eſaiam annotauit. Videtur interpres Græcè legiſſe βασιλισκός. Grçca verò exemplaria habēt omnia βασίλικος, id eſt, regalis seu regius. Qua ex re coniectura fit, interpretem regalem vertiſſe, sed à sciolo regulũ eſſe ſuppoſitum. Et Ioannis primo, Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, quod euidentius verteretur, mihi præpoſitus, seu ante latus eſt. vt Auguſtinus super Numeros. q. 51. & super Ioãnem Homilia 3. subnotauit. & Act. 27. cùm non eſſet tuta nauigatio, eo quod ieiunium iam præteriſſet, pro eo quod vltra tempus suſtinuiſſent inediam. & ad Ro. 12. non voſmetipſos defendentes, pro vlciſcentes. Nam numerum beſtiæ, qui Apocalyp. c. 13. scribitur, ſine alphabeti Græci ſecundum ordinē arithmeticũ intelligentia, aut vix, aut certè nullo modo exponere poſſumus. De qua re 13. libro fuſiùs diſſeremus.

Septima vtilitas, ad euitandũ errorē ex Latini ſermonis amphibologia: Vt, filius hominis in Euangelio dicitur Chriſtus: Vbi cum genitiuus apud Latinos cõmunis generis ſit, apud Græcos articulo maſculino definitur: vt non filius virginis, ſed filius Adam intelligatur. Filius ſiquidē hominis iuxta Hebraicã phraſim dicitur, vt filius terræ, homo obſcurus & contemptibilis, qua vtiq; nomenclatura Dei filius identidē in Euangelio gloriatur. Tanta fuit verbi incarnati modeſtia. Quanquã, vt Auguſtinus ait, cõmendat Chriſtus frequenter nobis, quid miſericorditer dignatus ſit eſſe pro nobis. Huiuſmodi etiã exemplũ eſt ad Romanos vltimo: ſalutat vos Caius hoſpes meus, & vniuerſæ eccleſiæ. Vbi, vniuerſæ eccleſiæ, caſus gignendi eſt, nõ nominandi, vt Caius intelligatur, non Paulũ modò, verum ēt totã eccleſiã hoſpitio excipere. Et Lucæ 11. quod ſupereſt date eleemoſynã. Vbi Latinus

nus ſermo anceps eſt. Poteſt enim intelligi, quod ſupereſt, pro eo quod vnũ illud vobis reſtat, ſeu reliquũ eſt, vel quod ſupereſt, id eſt, quod ſuperfluũ eſt. Quã vtranq; intelligentiã Latinus quidem ſermo recipit: Græcus tñ excludit. Habet enim *τὰ ἐνόντα*, id eſt, quæ inſunt, ſeu quæ habetis. vt & Theophilactus, & Cylillus li. 2. in Leuiticũ, & Augu. ſuper pſalm. 125. & Chryſoſtomus homi. 33. ad populum, & ſuper epiſt. ad Hebræos homil. 9. exponunt. Nam hunc poſtremũ ſenſum Græca lectio habet, primũ & ſecundum non vr̃ habere: tametſi secũdus illæ D. Thomæ placuerit: qui quidem in ea re & Bedam ſequitur ſuper Lucam & Gregorium in epiſtola ad Auguſtinum Anglorum epiſcopum: referturq;. 12. q. 1. cap. quia tua.

Alia denique vtilitas eſt, ad quædam vocabula, vel Hebraica, vel Græca percipienda, quæ in editione Latina remanſerunt, vel propter ſanctiorem antiquitatis ſeruandam auctoritatem, vel quia in linguam alienam trãsferri commodè non potuerunt; quod Auguſt. libr. 18. de ciuitate Dei ca. 11. tradit. vt Matthęi 11. Pauperes euangelizantur: id eſt, bonum accipiunt nuncium. Cùm enim in humano principatu regũ myſteria ſecreta ad pauperes per diuites deriuentur, in Chriſti regno econtrario nuncia cæleſtia ad diuites per pauperes ſunt delata. & 1. ad Corint. vltimo. *anathema marana atha*. Quorum illud prius Græcum, hoc poſterius non tam Hebræum, quam Syrum eſt. Qua de re Hieronymus diſſerit in epiſtola quadam ad Marcellã, cuius initium eſt. Nuper. & in epiſt. ad Damaſum de verbo Oſanna. In qua Hilarium notat, quod ob linguæ Hebraicę imperitiam, verbum illud malè fuerit interpretatus. Sunt & aliæ forſitã in peritia linguarum vtilitates. Nec enim ego omnes enumerare potui: ſed quæ ſatis erant, ne huius rei inuidia labefactaretur diſputatio mea. Iſthæc autem melius ab alijs copioſiusque tradentur, qui linguarum patrocinium fortè ſuſceperint. Qua in cauſa quæ volent omnia poterunt dicere, ac nos quidem libenter audiemus, ſi intra præſcriptos modo religionis modeſtiæq; terminos ſe contineant: nec aut veras linguarum vtilitates fallaci vanitate,

aut etiã veterem Latini interpretis editionẽ nouis aliis quaſi elegantioribus melioribuſq; permutet. Sunt enim nonnulli, quibus, quoniam noui teſtamenti antiqua verſio parũ elegãs & culta eſt, placeret maximè vt illa ſummota, in illius locũ Latinior alia ſuccederet. Scilicet artis coloribus Dei volunt ſapientiam pingere, & quaſi puellam rhetorum floſculis exornare. At illa modeſta cum ſit, non ambit ornatum: cum ſit grauis, fucum ignorat. cũ virilis, mundo muliebri non capitur. Sine phaleris eſt, ait quidã, omne quod dictat affectio. Amor itaq; phaleras neſcit. Dicendi ornamenta, alius inquit, nõ ſunt negotij ſed otii, nec militiæ ſunt picta verba ſed quietis. Igitur, quæ bellicum canit, quæ exaltat quaſi tuba vocem suam, quæ irruentes hoſtes, mortẽ præſentẽ intonat, ea horridum neſcio quid & Barbaricum ſonat, nõ tanquã lyra ci-
Euſeb. de tharave carmen muſicũ ſuaui dulciq; sono canit. Quid
præpara. Theopõpo acciderit in ſcriptura ſacra rhetorũ more lu-
Euange. denti memoriæ proditũ eſt. Sed dimittamus externa, ad
li. 8. c. 1. noſtra veniamus. Non in perſuaſibilibus, ait, humanæ ſa-
1. Cor. 2. pientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis. Et
1. Ti. 6. rurſum O Timothee deuita, inquid prophanas vocũ nouitates. Si ergo vitanda eſt vocũ etiã nouitas, tenẽda eſt antiquitas, & ſi prophana nouitas eſt, vetuſtas ſacrata eſt quemadmodum Vincentius Lirinen. dixit Item, Eloquia domini eloquia caſta, argentũ igne examinatũ. Scilicet ab ſpiritu puro & ſimplici pura ſimplexq; oratio expectãda erat. Nec fœminã grauẽ, honeſtam, ſeniorem decebat niſi caſtus ornatus. Vide Auguſt. lib. de doct. Chriſt. 4. cap. 6. Quamobrẽ, ingenuè dicam, ne illos quidẽ probare vnq̃ potui, qui paraphraſes quãlibet Latinas & elegantes in ſacras literas ediderunt. Cum enim perſonam Chriſti Pauliue loquentis aſſumunt, quo elegantiùs nitidiusque eloquuntur, eò minùs illorum spiritum & maieſtatem ſeruant, atque adeò rei quodammodo fiunt læſi ſpiritus & maieſtatis. Certè, quod olim puer magno aſſenſu virorum ſapientium dixi, ſi aut Chriſtus aut Paulus iſtorum mihi lingua loquerentur, nec Chriſtus mihi nec Paulus eſſent. Non eſt nitidulus Chriſtus, mihi crede, non eſt

compulus,

comptulus,non elaboratè ornatus. Paulus verò nõ ſcientia ille quidem,ſed ſermone imperitus eſt tamen. Permitte Chriſto igitur linguam ſuã,linguam ſuã permitte Paulo:vtraq; enim calamus eſt ſcribæ velociter ſcribentis,non ad ſingula verba & apices elaborãtis. Noui ergo teſtamenti vetus editio, id nanque agebamus, quamuis ſimplex & inculta ſit, non eſt propter hoc minoris faciẽda. De tertia igitur quæſtione ſatis dictum eſt.

Cap. Sextumdecimum, Vbi ponuntur argumenta eorum qui ſunt opinati, ſacros auctores in libris Canonicis, non ſemper diuino ſpiritu fuiſſe locutos.

QVarta conſequens fit. An auctores sacri in libris Canonicis ſpiritu interdum humano ſine diuina & ſupernaturali reuelatione loquantur. Fuerunt enim viri Eccleſiaſtici nõnulli (vt Hieronymus in proœmio super epiſtolam ad Philemonem teſtatus eſt) qui crederent, non ſemper auctores sacros ſpiritum in ſe loquentem habuiſſe. Quia nec humana imbecillitas vnum tenorem Sancti ſpiritus tam longo orationis decurſu ferre potuiſſet: Nec dignum eſt (inquiunt) vt ad huius corpuſculi naturales & euidentes neceſſitates Spiritus ſancti maieſtatem ſine cauſa deducamus. Adhibent vero huius rei exempla ex epiſtola ad Timotheum 2. penulam, quã reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum. Et illud, Lucas eſt mecum ſolus: & Trophimũ reliqui infirmum, & alia eiuſmodi, quæ paſſim in epiſtolis Pauli humanitus ſcripta inueniuntur. Non igitur scriptores sacri Spiritum sanctum ſemper manentem & in ipſis loquentem habuere. Nam, & hoc Chriſto domino peculiare fuit, vt Ioannis 1. cap. dicitur: ſuper quem videris (inquit) ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, &c. Confirmatur autem idem hoc argumento, maximè quod ſicut Deus non deficit in neceſſarijs, ita non redundat in ſuperfluis, quemadmodum Ariſtoteles demonſtrauit. Ad ea verò quæ naturali lumine nota erant, non erat ſuper-

Controuerſia 4.

1. Argu.

naturalis reuelatio neceſſaria. Quæ igitur ſcriptores ſacri viderant, & manibus attrectauerant, non diuino lumine infuſo, ſed humano locuti ſunt.

2. Argu. Deinde, Apoſtolus in priori ad Corinthios epiſtola quædam ponit, de quibus aſſerit, quòd domini ſunt mandata. Præcipio (inquit) non ego, ſed dominus. Mox verò ſubdit, Cæteris ego dico, non dominus. Quòd ſi Paulus ex interna reuelatione Spiritus ſancti omnia ſcriberet, profectò non diceret, ego dico, non dominus. Quoniam eiuſmodi conſilia, quæ Deo reuelante dantur, domini ſunt: Quemadmodum quæ à prophetis per reuelationē dicebantur, Dei verba erant. Nō enim Propheta aſſeruiſſet, hoc ego dico, non dominus.

Hanc verò argumentationem non leuiter, ſed haud ſcio an grauiſſimè Baſilius confirmat lib. 5. contra Eunomium capite penultimo, in hæc verba: Quæcunq; ſpiritus loquitur, Dei verba ſunt: & propterea omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, & vtilis eſt, quam locutus eſt ſpiritus. Nā verè id monſtrat, ſpiritum nō eſſe creaturā: Qm̄ omnis rationalis creatura, eſt qñ ea quæ Dei ſunt loquitur: vt cum dicit Paulus, De virginibus autem pręceptum non habeo: concilium autem do tanquam miſericordiā conſecutus: his autem, qui matrimonio coniuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed dominus. Et propheta, O domine, iudicia loquar ad te. Quid quoniam impij proſperantur? & rurſus, heu me mater, vt quid me peperiſti? Nonnunquam autem dicit, hæc dicit dominus. Et nonnunquam Moſes, ego ſum tenuis voce, & tardæ linguæ. Aliquando verò is ipſe, hæc dicit dominus, emittas populū meum, vt mihi ſacrificet. Spiritus autem non ſic. Non.n. aliquando ſua, aliquando quæ Dei ſunt loquitur: id namque creaturæ eſt: verùm omnia ſpiritus verba, Dei verba ſunt. Hactenus Baſilius, Sed & Origenes homilia 16. ſuper numeros, ſermo (ait) qui apud Ionam ſcriptus eſt, & non eſt factus, à Iona potiùs quàm à Deo prolatus eſſe videtur. Non enim ſemper ea, quæ per prophetam dicuntur, quaſi à Deo dicta ſuſcipiantur oportet. Nā per Moyſen multa quidem locutus eſt Deus, aliquāta tamē

Nititur Origene illo Deu. teſtimonio. quod ſi in nomine domini propheta

& Moyſes propria auctoritate mandauit. Quod Dominus in Euagelijs euidentiſſima diſtinctione ſecernit: cùm dicit ve repudio mulieris interrogatus, ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis Moyſes dimittere vxores veſtras: ab initio autē non fuit ſic, &c. oſtendit hæc & Paulus in literis ſuis. cum dicit de quibuſdam, Dominus dicit, & nō ego: & de alijs, hæc autem ego dico, non Dominus. Et iterum in alijs, Præceptum Domini non habeo, conſiliū autē do. Et iterū, Quæ loquor, nō loquor ſecundū Deum. Vnde ſimiliter ēt in cæteris Prophetis aliqua quidem Dominus locutus eſt, & non Prophetæ, alia verò Prophetæ, & non Dominus. Hacten. Origenes. Qui eādem quoq; ſententiā in procemio cōmentariorū in Ioānem amplexus eſt. Et Ambroſ. lib. 8. in Lucā c. 16. explicans illud: Ad duritiam cordis veſtri, &c. oſtēdit, ait, locus hic, quæ propter fragilitatē humanā ſcripta ſunt, nō à Deo ſcripta. Vnde & Apoſtolus: Denuncio, inquit, non ego ſed Dominus, vxorē à viro non diſcedere. Et infra: Cæteris, inquit, ego dico, non Dominus: Si quis &c. Hic Apoſtolus negauit legis eſſe diuinę, vt coniugium qualecunq; ſoluatur. Tantum Ambroſius. Cum igitur Baſilius, Ambroſius & Origenes viri clariſſimi, nō in ea modo ſententia fuerint, verumetiam ſcripturæ ſacræ teſtimonijs confirmauerint, nihil erit abſurdi, ſi nos ēt aſſeramus, non omnia, quæ ſacri auctores ſcripſere, Spiritus sācti afflatu ſcripta fuiſſe. Adde ꝙ Apoſtolus in poſteriore ad Corin. epiſtola, affectum ſe pęnitētia dicit, quod illos prioris epiſtolæ reprehenſione vexarit. Rei autem ſemel ſcriptæ, non alium pœnitere poteſt, niſi eum, qui ſcribendo crediderit ſe erraſſe. Non igitur Paulus quecunque ad Corin. ſcripſit, diuino ea ſpiritu ſe ſcripſiſſe exiſtimauit. Adde rurſum, ꝙ in hac ēt epiſtola poſteriore, in quoquis audet, inquit, in inſipientia dico, audeo & ego. Miniſtri Chriſti ſunt (vt minus sapiēs dico) plus ego. At blaſphemum eſt, verba Spiritus sancti in inſipienta dicta affirmare, ſpiritu igitur hominis Pau. ibidem locutus eſt. Adde etiam quòd in eadem epiſtola, cùm dixiſſet Apoſtolus ſe plus omnibus laboraſſe, correctione mox

quicquid pdixerit & nō cuenerit, hoc Dñs non eſt locutus. Matth. 19. 1. Cor. 7. 2. Cor. 11

3. Argu. Cap. 7.

Cap. 11.

adhib ita,docet parùm ſe cautè fuiſſe locutũ. Non autẽ
4.Argu. ego,inquit,ſed gratia Dei mecũ.Præterea ſi quæcunque
Apoſtoli præſcripſerunt,ex diuina auctoritate ac reuela
tione exiſtunt omnia,certe illud Pauli præceptum, quo
iubet,vt Epiſcopus ſit vnius vxoris vir,diuinũ eſſet, non
humanũ.Ita fieret,vt ſummus põtifex in eo diſpẽſare nõ
Epiſt. poſſet.Nãvt Augu.ad Ianuariũ ait,quæ Chriſtus præſcrip
118. ſiſſet,ea nemo auderet variare.At,vt qui bigamus fuiſſet
is fieret epiſcopus, ſummus pontifex orbe etiã probante aliquando fecit: Non ergo Apoſtoli decreta omnia
Spiritu ſancto auctore prẹſcripta ſunt.Mattheus inſuper
memoria lapſus eſt,nã pro Zacharia Hieremiã poſuit,&
5.Argu. Marcus item,cùm in Eſaia ſcriptum affirmet,quod in Ma
Matt.27 lachia ſcriptũ eſt.Et cum rurſum hora tertia narret Do-
Mar.1. minũ crucifixum,qui hora ferè ſexta à Pilato iudicatus
eſt,vt Ioã.c.19.dicitur. Qua ex re fit,vt non sẽper in om
nibus Euãgeliſtẹ ſcribẽti Spiritus ſanctus affuerit.Præte
6.Argu. rea Lucas capite Euãgelij tertio dicit Cainã filiũ fuiſſe
Arphaxad,Salec autẽ filiũ Cainã. Conſtat verò Geneſ.
cap.11.Salec non Arphaxad nepotem fuiſſe,ſed filiũ,nullamq; inter hos mediã generationẽ interceſſiſſe.Superflua igitur eſt in genealogia Chriſti vna generatio, atq;
adeo non eſt inſtinctu Sancti ſpiritus appoſita Lucas deniq; idem Acto.7.multa refert,quẹ ſpiritu afflante refer
7.Argu. ri non poterant.Vt eſt illud primũ,quòd Ieſeph accerſiuit omnem cognatiouẽ ſuã in animabus 75.At bene 46
& Exo.1.ſeptuaginta solũ animẹ enumerantur. Nec verò dici poteſt,Stephanũ Ioſephi eos ẽt filios ſupputare,
qui nati sunt poſtea.Et per anticipationẽ aut prolepſim
hos cũ illis ſimul 75.dicere.Eos enim Ioſephus accerſire
non potuit.Dicit autẽ Lucas Ioſeph 75.animas accerſiſſe.Illud grauius eſt,quod deinde ſubijcitur,Iacob & Patriarchas tranſlatos fuiſſe in Sichẽ.Cùm Ioſephus 2. anti.lib.c.8.fratres Ioſeph affirmat conditos eſſe in Hebrõ,
qua in re non aliud ſcribere credendus eſt, quàm quod
à maioribus per manus traditum vulgo etiam tenebatur.Præterquã ꝙ Lucas hic aperte dicit Patriarchas ſepultos eſſe in ſepulchro qđ emit Abraham.Atqui certũ
eſt,

eſt, Abraham in Hebron emiſſe ſepulchrũ Gene. 23. Tertium verò multo difficilius eſt, quod rurſum addit, Abraham ſepulchrum emiſſe à filijs Emor, filij Sichem. Iacob ſiquidem à filijs Emor agri partem emit, vt Gen. cap. 33. ſcribitur. Abraham autẽ non à filijs Emor, ſed ab Ephrõ filio Sohar, ſpeluncam emit duplicem, quod Geneſ. c. 23. non obſcurè traditum eſt. Quid? quòd Emor Lucas dicit filium fuiſſe Sichem, cùm Gene. 33. contra dicatur Emor patrem Sichem fuiſſe nõ filium. Fruſtra ergo, vt videtur, aſſerimus nihil in ſacris eſſe libris, quod non idem ſpiritus afflatu ſcriptum ſit. Verùm à contraria parte illud facit, quod ſi in libris Canonicis aliqua humano more & ſpiritu, vel ſcripta, vel commemorata fuiſſent, nihil obſtare videretur, quo minus in ijs aliquod mendacium eſſet. Iam ſi errorem aliquem in ſcripturis ſacris agnoſcimus, earum auctorem Spiritum S. eſſe quis credet?

Cap. Decimumſeptimum, Vbi oſtenditur, ſingulas particulas librorum canonicorum, Spiritu S. aſsiſtentè ſcriptas fuiſſe.

IN hac quæſtione & controuerſia non defuiſſe, qui priorem illam partem amplecterentur, auctor eſt D. Hieronymus non in eo ſolũ loco, quem paulò antè retulimus, ſed in commentarijs ét ſuper quintũ Micheæ caput. Cuius erroris nota Eraſmo quoq;, vt alios diſſimulẽ, inuſta eſt. Is aũt error q̃ ſit impius, illo primum argumento demonſtro: q; ſacrarum ſcripturarum magna ex parte labefactatur auctoritas, ſi hæc opinio vera eſt. Nã, vt Auguſtinus ait, ſi in ſacro quouis libro vnaquælibet falſitas reperitur, totius libri certitudo interit. Quo vno argumento Auguſtinus de conſen. Euang. lib. ſecundo cap. duodecimo ſatis oſtenſum ac patefactum eſſe credit, Prophetarum & Apoſtolorum ſcripta nullã omnino habere falſitatem, non ſolum eam, quæ mentiẽdo promitur, ſed ne eam quidem, quæ obliuiſcendo. Leuibus, inquiunt, in rebus & nihil ad ſalutem noſtram pertinentibus, auctores ſacri & falluntur & fallunt. Ea igitur in dubium vocare poſſumus,

In anno. in cap. 2. Mat. & c. 1. Mar. Et rurſ. in c. 27. Matthæi. Epiſto. 8. & 19. ad Hieron. Diſt. 9. c. Si adſcripturas. et cap. Egò ſolu.

poſſumus, quæ maxima & grauiſſima ſunt. Non eadem, aiunt, cauſa eſt: Quĩn ſi eccleſiam, cuius erudiendæ gratia ſpiritũ ſacri auctores habuere, ſpiritus ipſe in paruis deſtituit, non mox deſtituit in magnis. Cõſentiunt.n. Theologi grauiſſimi, eccleſiã errare in minimis poſſe, in maximis nõ poſſe. Quid igitur obſtat, inquiũt, cur non ad eundem quoq; modum aſſeramus, Apoſtolos & Euãgeliſtas in rebus parui momenti interdum lapſos, cum in rebus neceſſarijs lapſi nõ fuerint? Nam, ſi ſuperis placet, hmõi errores in Apoſtolis maximè & Euangelijs agnoſcunt. Quod ſi dicimus, ſpiritus ſuggeſſit Apoſtolis & Euangeliſtis oĩa. Aiũt, nõ omnia ſimpliciter: ſed quęcunq; Chriſtus dixiſſet illis. Hęc aũt erant maxima. Si addimus, docuit spiritus eos omnem veritatem. Reſpondent, non abſolutè omnem quidem, sed quę eſſet ad ſalutem neceſſaria. Sic elabi conantur iſti. Sed fruſtra conantur tñ. Principio.n. ecquid rogo iſti facturi ſunt, ſi cum homine diſſerant, qui multa Euangeliorum miracula commentitia eſſe, Euangeliſtaſq; Herodoti, Xenophontis ac Platonis exẽplo, confictis narrationibus abuſos dicat, aut Chriſti illuſtrandi gratia, aut fideliũ in Chriſtũ affectus excitandi? Nẽpe hoc facere, vt homines, ſine Dei ſpiritu potuere.

Deinde quàm facile erit cuiq; res vel graues, vel leues pro ſuo arbitratu ingenioque æſtimare? Iam hic dicet tibi, tres vnius ſubſtantiæ prædicari perſonas leuiculum eſſe, nec ad ſalutem noſtram pertinere. Iam contendet alius, duas in Chriſto & operationes & voluntates è rebus eſſe non grauibus. Nam & ſpiritus à patre & filio procedentis vnicum eſſe principium, tãquam rem leuẽ quidam contemnendam arbitratur. Quin, quòd tertia die an quarta Chriſtus reſurrexerit, cum non valde ad ſalutem attineat, pro nihilo quiſpiam habebit. In his itaq; Euangeliſtas, Apoſtolos, Prophetas, errare, labi, hallucinari potuiſſe. Porrò, vt reliquas ſcripturæ partes prætereamus, in ſacris hiſtorijs diſtingui diſcerniq; nõ poſſet, quid ex Deo, quid ex homine ſit: quid auctor ex reuelatione diuina, quid contra ex ſpiritu humano & ingenio proferat. Quocirca fluctuaret paſſim & legentium & audientium

dientium fides,dũ ignorarẽt,quonã ſpiritu , hominis an Dei vnaquælibet chronicorũ ſanctorũ particula fuiſſet ſcripta. Quis eſt aũt tam perfrictæ frontis , vt pro Euangeliſtis nonnihil humano more loquamur , vt ſi quid in publicũ ſcribere velit de rebus,quarũ memoria ſit recentiſſima , quasq; lectores fere ſuis non auribus audierint, ſed cõſpexerint oculis:ea ſponte inſerat, quæ cũ ad rem nihil faciãt , tum narrationẽ totã falſam & incertã efficiant? Adeòne ſtulti erant Euangeliſtæ,vt ea, quæ omittere ſine periculo poterãt,aut affingerent, aut ẽt pro certis aſſererent,cũ manifeſto diſcrimine cauſæ, quã perſuadendã acceperãt? Quòd ſi tales fuiſſent,certè Iudæi, quibus tãto erãt opere inuiſi,omni vi & arte cõtenderent atque adeò efficerẽt, vt hmõi,vel figmenta , vel errata deprehenderẽtur. Sed humana loquimur . Nã ſi in ſubitis cõcionibus Spiritus S.Apoſtolorũ linguas attẽperabat, quid in ſcriptis,quæ futura erãt ęterna? Et ſi noui teſtamẽti idonei adminiſtri Apoſtoli & Euãgeliſtę facti ſunt, illorũ profecto ſufficientia nõ ex illis,ſed ex Deo eſt: illorũ proinde error Dei eſt,nõ illorũ.Nos.n.ab Apoſtolis, Chriſti teſtamentum accepimus:& cùm illos audimus , Chriſtũ audimus,cũ eorũ Euangeliũ legimus, Chriſti legimus Euangeliũ.Ac cum lex Moyſis, quod eſt miniſteriũ mortis,tã exacta diligentia ſcripta ſit , vt iota vnum aut vnus apex ex ea pręteriri non poſſit,multò certe magis Euangelium Chriſti,qđ eſt miniſteriũ ſpiritus ac vitæ,ſcriptũ erit tãta cura & Dei aſsiſtentis afflatu, vt non modò verbũ,ſed ne apex quidẽ vllus ſit, quod non ſit ab ſpiritu diuino ſuppeditatus. Quid?quòd Apoſtolus officioſum mendacium,quodque ad Dei laudẽ maximè pertinere videretur,penitus horret,inquiens,Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra : inanis eſt & fides veſtra,Inuenimur autẽ & falſi teſtes Dei, quoniam teſtimonium diximus aduerſus Deum,quòd ſuſcitauerit Chriſtum,quem non ſuſcitauit,ſi mortui non reſurgunt. Quod ſi falſitas hæc , quæ cum Dei potentiam commendaret,tum populum in officio contineret,à ſacris auctoribus excluditur,certe quæcunq; alia ac multo

etiam

etiam magis reijcietur. Nulla enim in ſacris literis leuis ſed grauis eſſet, per quam ſcripturæ auctoritas eleuaretur. Iam ſi in huius rei confirmationem arcanarum literarum nos teſtimonia referre velimus, verẽdum ſane eſt, ne qui oppoſitum errorẽ tueri cupiunt, illa ſe ratione tueãtur, quòd auctor ſcripturæ ſacræ eo etiam loco, qui à nobis afferetur, non de ſpiritu diuino, ſed de ſuo fuerit locutus. Ita fieret, vt vix vllum è ſacris literis teſtimoniũ aduerſum hæreticos firmum eſſet. Quamobrẽ hos quidẽ ab hoc ſermone remoueamus, qui erronea ſententia omnem ſcripturæ & vim minuunt & eleuant auctoritatem. Ipſi verò fateamur, ſingula quæque ſiue magna, ſeu parua à ſacris auctoribus Spiritu ſancto dictante eſſe edita. Id à patribus accepimus, id fidelium animis inditum & quaſi inſculptum eſt, id itaque ad nos eccleſia prȩſertim ipſa magiſtra & duce retinere debemus.

Cap. Decimumoctauum, vbi refelluntur argumenta capitis ſextidecimi.

CONfirmanda atque tuenda veritate ea rationum ac teſtimoniorum præſidia ſatis ſint, quæ capite ſuperiore ſunt poſita. Nunc verò argumenta ea confutanda ſunt, quibus aduerſarij contra pugnarunt. Atq; à primo quidẽ argumento, quo veritas impugnabatur, facilis eſt & expedita defenſio. Fateor enim, non ſingulas ſcripturæ particulas, vt à ſacris auctoribus ſcriberentur, propria & expreſſa reuelatione indiguiſſe, ſed ſingulas tamen ſcriptas ex peculiari Spiritus ſancti inſtinctu afflatuque
Ioan. 14. vere & iure contendo. Ille, Chriſtus ait, vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Aliàs etiam oblita ſuggeret, aliàs etiam veſtris auribus audita ſuggeret, quæ aliàs natura ſponteq; ſua in mentẽ venire poterant, ea quoq; ſuggeret. Non ſupernaturalia
1. Cor. 2 modò, ſed & naturalia ſuggeret, & quȩ alias humano more ſcriberent. Omnia, inquit, quæcunq; dixi vobis. Atq; Apoſtolus nos, ait, non ſpiritum huius mũdi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis: quæ & loquimur, non in doctis humanȩ

ſapien-

ſapiẽtiæ verbis,ſed in doctrina ſpiritus,ſpiritualibus spi ritualia comparantes. Spiritualis.n.iudicat omnia,ſicut ſcriptũ eſt,Quis cognouit ſenſum Dñi?Nos autẽ ſenſum Chriſti habemus.Ecce Apoſtoli,in quorũ nomine Paulus loquitur, ad doctrinã spiritus edendã ſpiritũ accipere,per quẽ in Chriſti ſenſu oĩa iudicabant. Nimirũ animalia illa oculis vndiq; plena ad expreſſionẽ quatuor Euangeliſtarũ poſita per scriptores oẽs sacros transferre meritò & optimo iure poſſumus. Nihil ergo auctores sacri cæcis oculis scribebant:ſed scribentiũ calamũ spiritus ipſe attẽperabat,ne scribendo laberentur. Inde.n.cũ in secunda ad Corint. epiſtola quędã dixiſſet Apoſtolus,quæ humano more ab eccleſię præfecto dici poſſent, subiecit protinus, an experimentũ eius quæritis, qui in me loquitur Chriſtus?Spiritu igitur sãcto inſpirati quaſuis scripturæ partes ſcripſere sancti Dei homines.Nolite, inquit, cogitare qũo aut quid loquamini,dabitur.n. vobis in illa hora quid loquamini.Quod idẽ profecto sacris auctoribus præceptũ erat,vt nõ cogitarent.ſ. quomodo aut quid ſcriberent:dabatur.n.illis illa hora quid ſcriberent.Hoc verò Spiritus sancti donũ toto vitæ decurſu nõ habebãt: ſed tantiſper dum lingua eorũ calamus erat scribæ velociter scribentis. At Chriſtus nullũ vnq̃ verbũ locutus eſt,quod nõ idem ab Spiritu S.extiterit. Erat.n. vt scholæ verbis vtar, Chriſti Ieſu sacratiſſima lingua perpetuũ diuinitatis inſtrumẽtum. Et hinc apparet eius argumenti certa ruina,quo deinde contrariã partẽ confirmabamus.Nõ.n.aſſerimus,per immediatã Spiritus sãcti reuelationẽ, quæ quidẽ proprie reuelatio dicẽda ſit, quamlibet ſcripturæ ſacræ partem fuiſſe editã.Quin Lucas quæ ab Apoſtolis accepit,ea scripto ipſe mãdauit,vt in euãgelij sui procemio teſtatur.Et Marcũ quę à Petro didicerat,rogatũ à diſcipulis scripſiſſe:auctores sunt Clemens in 6.diſpoſitionum libro,apud Euſebium lib.2.eccle.hiſt.c.15.& Papias apud eundẽ eo.lib.& c.& lib.3.ca. vlt.& Origenes 1.li.comment.in Matth. eodem Euſebio referente li. 6.c.18.& Euſebius quoq; ipſe lib.3.cap.4.& Hieronymus de viris illuſtrib.in Marco, & Irenæus li.3.

Cap.13.

Mat.10.

aduerſum

aduerſum hæreſes c.1.Siue ergo Matthæus & Ioannes, ſiue Marcus & Lucas, quamuis illi viſa, hi audita referrēt, non egebant quidem noua Spiritus ſancti reuelatione, egebant tamen peculiari Spiritus ſancti directione. Primæ igitur argumentationi hoc modo ſatisfecerimus.

Secūdæ verò ſic reſpōſum eſt. Paulum Dñi ſeu præceptū ſeu conſiliū eo sane loco vocare, quod Chriſtus Dñs ore proprio, vel præcipit in Euangelio, vel conſulit. Nā, qđ conſiliū ſuum Paulus Spiritus ſancti conſiliū exiſtimaret, satis ipſe indicat: dicens, beatior erit, ſi ſic permāſerit ſm meum cōſilium: puto autem q & ego spiritum Dei habeā. Huius verò argumenti cōfirmatio ex ijs maxime eliditur, quæ primæ sunt argumentationi reſpōſa. Etenim, quæ sacri auctores ſcripſere, hæc in duplici sunt differentia. Quædā, quę supernaturali solū reuelatione cognoſcebant: & ea Baſilius tradit à Spiritu ſancto eſſe. Alia verò naturali cognitione tenebant, quæ.ſ. aut oculis viderant, aut manibus ēt attrectauerant. Atq; hæc quidem, vt paulo ante diximus supernaturali lumine & expreſſa reuelatione, vt scriberentur non egebant, sed egebant tamen Spiritus ſancti præſentia & auxilio peculiari, vt licet humana eſſent & naturæ ratione cognita, diuinitus tñ ſine vllo errore ſcriberentur. Hæc verò illa sunt, quæ iuxta Baſiliū Paulus & Prophetę de suo loquebantur. Solent ēt nonnulli veterū, Origenis non ſententias modò, sed verba referre, non aliter certè accipienda, q̃ Origenes ipſe acceperit. At Origenes eā rē ſignificauit potiùs quàm aſſeruit. Nec.n. in ea ſententia perſiſtit. Sed & Ambroſius in priorem epiſtolam ad Corinthios, vbi locus proprius erat, nobiſcum apertiſſime ſenſit.

Ad illud verò, quod tertio loco obiectum eſt, breuis & non difficilis eſt reſponſio. Non enim ibi pœnitere, reſipiſcere eſt: ſed triſtari. Triſtatur autem pater, cum filios dolentes videt: ſed lætatur, cùm dolorem ad ſalutem fuiſſe intellexit. Nam quod additur, id facillimum etiam eſt. Quo enim modo Paulus ſit intelligēdus, Paulus ipſe explicat, inquiens: Quod loquor, non loquor ſecundum Deum, sed quaſi in inſipientia. Et paulo ante, iterū dico,

ne quis

ne quis me putet inſipientē eſſe, alioquin velut inſipientem accipite me. Et capite eiuſdem epiſtolę duodecimo, ſi voluero gloriari non erò inſipiens: veritatem enim dicā. Et paulo poſt, factus ſum inſipiens, vos me coegiſtis. Quid ergo, ſapiens & inſipiens? Nempe ſapiens re vera, ſed quaſi inſipiens: qui tanquam inſipientis perſonā aſſumere & ſeipſum iactare videretur. Laudare quippe ſe inſipientis hominis nota eſt. Verùm hęc, quæ ſtultitia eſſe videbatur, Dei erat ſapientia, vt Apoſtolus non ſponte, ſed coactus: non ex vanitate, ſed ex charitate gloriaretur. Ab Spiritu igitur ſancto erat huiuſmodi quaſi ſtulta gloriatio. Sed ne illud quidē eſt difficile, quod deinde ſubijcitur. Non.n. quod ait quidam, incaute Paulus fuerat locutus. Sed ne quis in ea laude aut arrogantiā aut vanitatē aliquam subeſſe interpretaretur, docet ſe nō in se, ſed in Domino gloriari. Non ego, inquit, sed gratia Dei mecum. Simile ferè illud eſt, quod cū Dominus doctrinam Euangelij suam appellaſſet: ſubiecit protinus, mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me patris. Hunc igitur in modū cū Paulus vere dixiſſet, ſe plus omnibus laboraſſe, addit, & vere ēt addit, ſe nō plus omnibus laboraſſe, &c.

Ad quartum verò argumentū sunt qui reſpondeant, eccleſię auctoritatem tantam eſſe, vt quædam etiam de ſcripturis sacris immutarit. Huius generis exempla ponunt, Sabbatum, eſum ſuffocati & sanguinis, Baptiſma in nomine Ieſu, & ꝙ Chriſtus cęnatis dedit Euchariſtiā, eccleſia ieiunis, Chriſtus ſub ambabus ſpeciebus, eccleſia laicis ſub vna, quòd Paulus deniq; permiſit diſpares in fide coniuges, eccleſia im͡pbauit. Ita quanuis lex ſcripturæ ſit, vt is non ordinetur epiſcopus, qui duas habuerit vxores: eccleſia tamen eam legem poterit vel ex parte ſoluere, vel ēt omnino abrogare. Hoc aūt reſpōſum hāc quidē habet viā, quę deducit ad conuenientiā conſeruationemq; eccleſiaſticæ auctoritatis, quam ſi sequemur, numq̄ aberrabimus, ſequemurq; & id quod certū & tutū eſt, & id quod ad fidelium conſociationē accommodatū & id quod vehemens atq; forte. Sed cauendū ſanè eſt, ne ſi in argumentorum confutatione ad eccleſiam tanq̄ in

aram confugimus,ruſtici potius quàm theologi eſſe videamur.Mihi itaq; aliud reſponſum multo & doctius videtur & verius,qđ duplici partitione ſubnixum eſt. Vna eſt huiuſmodi.Scripturæ prȩcepta quȩdam temporaria erãt,id eſt,ad tempus ex loci,temporis, perſonarum aliarumue rerum & cauſarũ ratione ſeruanda.Atq; huiuſmodi ipſa ex ſe in præfinito tempore antiquabantur , nulla ẽt eccleſiȩ interueniente auctoritate.Quod eñ pro neceſſitate temporis ſtatutum eſt,ceſſante neceſſitate , debet ceſſare pariter quod vrgebat 1.q.1. Quod pro neceſſitate.Eius generis fuit Sabbatiſmus , & reliqua omnia , quȩ proprie ad legem veterẽ pertinebant.Talis ẽt lex illa fuit de immolatis,ſanguine & ſuffocato.Talis quoque vſus Apoſtolicus de baptiſmo in nomine Ieſu,Alia verò
Actor.15 præcepta æterna ſunt,quorum ſeruandorum ratio non breuis & temporalis,ſed perpetua & ſempiterna eſt. Sẽpiternum autẽ ſcripturæ more voco,qđ ſemꝑ erit , non qđ ſemper fuit.In hoc genere ſunt oĩa naturȩ ꝑcepta , quæ tã in veteri q̃ in nouo Teſtamento continentur . In hoc ẽt lex illa,niſi quis renatus fuerit,&c.& altera ſimilis de pœnitentiæ ſacramento.Præcepta rurſum Apoſtolorum,quæ in ſacris literis ſcripta ſunt,quædã à Chriſto ipſi acceperunt gentibus euulganda,iuxta illud, Baptiza-
Mat.vlt. te omnes gentes,docentes eos ſeruare omnia , quæcunque mandaui vobis. Altera verò non fuerunt quidem à Chriſto Apoſtolis iniuncta:ſed ipſi poſt Chriſtum in cœlos aſſumptum ea populis tradiderunt. Quæ tamẽ Chriſti Deiq; præcepta dicuntur,non ob eã modo cauſam,ꝙ per acceptã à Domino poteſtatẽ lata ſunt: verumetiam quia Dei Spiritu peculiariter ſuggerente edita fuere . viſum eſt,inquiunt,Spirituiſancto & nobis,nihil vltra imponere,&c.Quæ vẽrba Baſilius 5. libro cõtra Eunomiũ referẽs,ſpiritui,ait,viſum eſt quidẽ, à quo vt Domino eccleſiæ leges datæ ſũt: Apoſtolis verò tanq̃ miniſtris , per quos decreta ſũt edita.Qđ autem præcepta hȩc Chriſti quoq; dici poſsint,Chriſtus ipſe docet inquiens, qui vos audit,me audit,& qui vos ſpernit,me ſpernit . Inter hæc autẽ ſcripturæ mandata non leue diſcrimen eſt,qđ priora

ra illa à Dño Apoſtolis tradita, vt propria ſunt legis nouæ præcepta: ita ea eccleſia nec ſoluere, nec remittere vlli põt, ſicut ne legẽ naturę quidẽ. Cuius rei cauſam nos in relectione de pœnitẽtia dedimus, ꝙ legis auctor Euãgelicæ Chriſtus dñs nõ alia præcepta per ſe ipſe edidit, q̃ quæ eſſent ſummoperè ad ſalutẽ neceſſaria. At poſteriora mãdata proprie quidẽ humana & eccleſiaſtica fuere: q̃ videlicet ab Apoſtolis eccleſiam gubernantibus edita ſunt, nõ aliter atq; alia fuere, poſtea à præfectis eccleſię ſubſequẽtibus: diſpari tñ auctoritate. Nã Apoſtolorũ nemo in pceptis ſuis errare poterat: ſed ab Spiritu S. peculiariſsime eorũ quiſq; dirigebat̃ in ferẽdis eccleſię legibus. Poſteriores verò antiſtites hãc peculiarẽ Spiritus S. præſentiã nõ habent, niſi cùm in nomine Chriſti & eccleſiæ congregantur. Quod vtiq; fit in cõcilijs generalibus. Qua de re libro poſtea quinto fuſius diſſeremus. His aũt præceptis, licet Apoſtolica fuerint, & in ſacris ẽt literis ſcripta, Sũmus pontifex ſubditos ſuos liberare, vel ex parte, vel oĩno põt. Qua ẽt ratione, vt alia nõ eſſet lex illa Apoſtolica de abſtinẽdo à ſanguine & ſuffocato, per eccleſiæ poteſtatẽ abrogati potuit. Quanquam, vt diximus, ea lege admonitæ ſunt gẽtes, ne ſua libertate in fratrũ offenſionẽ abuterent̃. Præſcribunt aũt Apoſtoli quatenus pro tẽpore expediebat, quibus illæ rebus in fratrũ offenſionẽ poſſint incurrere. Quia igitur lex à fine ſuo æſtimãda eſt, tunc hæc intelligitur abrogata, cùm ab illis offenſionibus ac diſsidijs, quibus occurrere voluerũt Apoſtoli, nihil amplius periculi fuit. Quibus poſitis facilè, vt opinor, quartũ illud argumentũ refelletur. Nam Pauli præceptũ de nõ ordinando epiſcopo qui bigamus fuerit, ſecundi generis eſt, id eſt, humanũ & eccleſiaſticũ: cuius proinde vinculũ ſoluere eccleſia iure ſuo põt. Sed id tñ niſi ſemel aut iterũ & graui ẽt vrgente cauſa nõ fecit. Nec id niſi ſummo Põtifici permiſſum in eccleſia eſt, nã epiſcopis contra Apoſtolũ diſpenſare cum bigamis nõ licet: vt Lucius & Innocentius tradũt. Diuus verò Auguſtinus de legibus primi generis loquebatur, quas ſi Chriſtus ipſe tulerit, vt quæ verè & proprie diuinæ &

De Bigã. nõ ordi. ca. ſuper. & c. à nobis.

euangelicæ ſunt, nemo aut poſſit aut auſit immutare. Quarto igiť arguméto diluédo ſatis dixiſſe mihi videor. At quintũ ſic refellitur. Primũ, ſunt qui velint, aut impiorũ malitia, aut librariorũ errore pro Zacharia Hieremiã ſcriptum eſſe. Cuius ſnïæ fuit Euſebius li. 10. demonſt. euang. demonſtra. 4. Id quod nec Origeni diſplicuit, & Caietan. veroſimile exiſtimauit. Nec Hieronymus certe ab hac opinione alienus eſt. Quin in Pſal. 77. errore ſcriptoris dicit pro Zacharia Hieremiã eſſe ſuppoſitũ. Sunt alij qui opinentur, eandẽ ſnïam & apud Hieremiã olim ſcriptã reperiri: ſed nõ omnia Hieremiæ vaticinia nũc extare. Opinatur quoq; Aug. lib. de conſ. Euang. 3. c. 7. quoniam eodem ſpiritu Hieremias & Zacharias ſcripſere, nihil referre, ſi vnius ſententiam alteri tribuas: imò peculiari Spiritus ſancti conſilio id factum eſſe, vt ab eodem auctore scripti libri omnes sacri credantur.

Illud verò, quod Marco Euangeliſtę obiectum eſt, friuolum his videri solet, qui Latinam editionẽ paſſim ad Gręca exemplaria expendunt. In quibus quoniam non legitur, Sicut ſcriptum eſt in Eſaia, sed ſicut ſcriptum eſt in Prophetis: argumentum eſſe infirmum aiunt, vt quod librorum deprauatione nititur. Huic vero ſententię Theophilactum ſubſcripſiſſe, facilè profectò ſuaderi poteſt. Non enim in Eſaia, sed in Prophetis legit. Atque Hieronymus in cõment. ſuper 3. Matth. caput, huic quoque opinioni ſubſcribit inquiens: Nos nomen Eſaiæ putamus additum ſcriptorũ vitio, quod & in alijs locis probare poſſumus, aut certè de diuerſis teſtimonijs ſcripturarum vnum corpus effectum. Exiſtimat ergo Hieronymus, ſiue hoc, ſiue illud accipias, locum eſſe deprauatũ. Id quod & de Pſalm. 13. credidit. At Eraſmus, tametſi fatetur Græca exemplaria omnia, quæ videre quidem ipſe potuit, ἐν προφήταις, habere: lectionem noſtram probat tamen, Græcamq; aſſerit à Græcis fuiſſe immutatã. Hieronymus etiam ipſe in epiſ. ad Pammach. de opt. ge. in. ſolam hanc, quam habemus lectionẽ, probat: alterius aũt eo loco ne meminit quidem. Et Porphyrius 14. lib. Marcum euangeliſtam eo nomine accuſat, quòd homo imperi-

imperitus & rudis, vel ſuas literas neſciat, idq́; quaſi ab vno eodemq́; propheta ſcriptũ referat, quod nõ ab vno, ſed à duobus ſcriptum eſt. Cui calumniæ Chryſoſtomus reſpondens non cauſatur, aut codices mendoſos eſſe, aut certè ab impio locum deprauatum, ſed planè conſentit, eo prorſus modo lectum iri, quo Porphyrius in obiectione legit. Qua ex re perſpicuum fit, antè Chryſoſtomi & Hieronymi tẽpora in editionẽ noſtrã omnes et Græcos et Latinos codices conſenſiſſe. Vbi non poſſũ nouitios iſtos interpretes nõ ridere, qui tãta facilitate & cõfidentia è prauis Græcis Latina emendant nõ praua. Nimirũ enim patiẽtur hic, ſi de ipſis ludimus: quibus in vſu eſt ludere de nobis. Imò patiẽtur potius, vt quod hoc loco corũ anteſignanus Eraſmus ſummo iure magnaq́; ratione facit: idẽ nos aliis quoque locis faciamus, & Græcis exẽplaribus poſthabitis, Latinam editionẽ veneremur. Sed vt eò reuocetur, vnde huc declinauit oratio, cũ argumẽtũ illud nõ ſit tam facile, quàm iſtis eſt viſum: maiore omnino vi & arte refellendũ eſt. Illa igitur verba, Sicut ſcriptũ eſt in Eſaia, nõ referũtur ad omnia ea, quæ ſequũtur: ſed ad id tantũ, vox clamãtis in deſerto, &c. Illa: verò, Ecce ego mitto angelũ meũ. &c. tanquã de ſuo Euangeliſta addidit, quod facere iure potuit, quãuis eadem in alio propheta reperiãtur. Nõ enim, ſi Ariſtotelem refero, opus eſt, ſequentia verba omnia Ariſtotelis eſſe. Quin licet mihi nonnulla de meo adiicere, præſertim ſi ad explicationem Ariſtotelis conducunt maximè. Sic quoniã Euangeliſtæ illa verba, Ecce ego mitto angelum meum, &c. verborum Eſaiæ erant expoſitio quædam: nihil Marci derogat fidei, ſi Eſaiæ teſtimonium verbis eiuſmodi adiectis et expoſuit & ornauit. Niſi infidelis ſeruus eſt, qui appoſito verborũ ornatu heri ſui munus amplificat. Hoc reſpondet Chryſoſtomus. Hieronymus autem Euãgeliſtas fuiſſe ait nõ de verbis, ſed de ſenſu ſolicitos: oĩa verò illa, quæ in Marco ſequuntur, ab Eſaia ſcripta non ſecundum verba quidem, ſed ſecundum ſẽſum eſſe. Qui enim vocem clamantem, &c. aperte dixit, is angelum eũdem eſſe ſenſit: qui viam Domino præpararet. Atq; hæc

In homi. de initiis euang. ſecundum Marc.

De opt. ge. inter

reſpoſio à Beda vel maximè probatur in comment.ſuper Marcũ.lã, q falſitatis ẽt Marcus arguitur,qui Chriſtum ſcripſerit hora tertia crucifixũ: de hac re quatuor video ſnĩas ferri, quarũ nulla eſt,in qua nõ maior adhuc probabilitas deſideretur.Prima eorum eſt,qui aĩaduertunt,Ioannẽ nõ ſcribere,Pilatum hora fermè diei sexta pro tribunali sediſſe:sed paraſceues hora fere ſexta. Aliunde verò diẽ,aliunde paraſceuen initium sumere. Nã Iudæos ante diei principium,hoc eſt,ante ſolis ortũ præparationi paſchali operã dare ſolitos,rõni conſentaneũ eſt. Si.n.Chriſtiani in hmõi feſtorum vigilijs multò ante diluculum incipiunt quædã neceſſaria præparare: Iudæi ac multò ẽt magis idem feciſſe credendi sunt,qui nõ modo azyma in multos dies, verũ cõplura quoq; alia erant paraturi,non ſolum ad feſtum diem,ſed ad veſperam ẽt paſchæ.Sunt & alij,qui Auguſtinum ſecuti,putant,Marcum non de crucifixione militum locutum eſſe, ſed de crucifixione Iudæorum. Hi enim vel maximè Chriſtum crucifixerunt: quemadmodum Actorum c.4.illis Petrus edixit. Vt ergo oſtenderet Euãgeliſta Dominum Ieſum non tã à militibus, qui ſimplex miniſterium prę ſidi præbuere,quàm à Iudæis crucifixum:poſtea quàm militum miniſterium expreſſit inquiens,Et crucifigentes eum diuiſerunt, &c.tum verò ad vocem, quæ ſanguinem iuſti petijt, auctoresq; flagitij crucem Dñi reuocauit in hæc verba,Erat autem hora tertia & crucifixerunt eum. Horam quippe crucifixionis militum, vt quę vulgo nota erat,non credidit exprimendam. Alij credunt huic ſe ab ſurditati ſatis occurrere, ſi dicant, Chriſtum intra horã tertiam & ſextam crucifixum:& ab vtroq; extremo,quẽadmodum media ſolẽt,horam mortis Chriſti eſſe nominatam:ab vno videlicet tertiam, ab altero ſextã.Sed hæc reſponſio patentem habet ſcrupulum.Quòd enim hora quinta fiat hoc,ſi quis vel quarta,vel sexta fieri abvtroq; extremo dicat:quãuis improprie id quidẽ dicat,ſed ferri tamen vtcunq; poteſt.At quod in quinta hora fit,hoc in tertia vel ſecunda fieri, nec vſus profecto nec ratio fert. Ponunt igitur alij,q quemadmodum nox in quatuor vi-

gilias, ita dies in quatuor ſtationes & partes diuiſus à Iudæis eſt. Quarum prima incipiebat à diluculo, & durabat vſq; ad horã diei tertiã: vocabaturq; prima, eo ꝙ ab hora prima initiũ ſumeret. Secunda autem incipiebat ab hora tertia, & durabat vſq; ad horam ſextam: vocabaturq; hora tertia, quòd ab hora tertia, principiũ haberet. Tertia verò diei pars incipiebat ab hora ſexta, & durabat vſq; ad horã nonam: appellabaturq; ſimiliter ab hora vnde principiũ acceperat, hora ſexta. Quarta demũ ſtatio parsque diei incipiebat ab hora nona, & durabat vſq; ad occaſum ſolis, vocabaturque, vel hora nona, vel veſpera. Quæ ſi vera ſunt, iã pulchre conſentient Euãgeliſtę. Nã in ſecunda ſtatione, quæ hora tertia dicebatur, circa finẽ Chriſtus crucifixus eſt, hora. ſ. illa nondũ elapſa. Aliquanto verò prius, in eadẽ hora tamen ſtationeq; diei, Pilatus pro tribunali ſedit: nempè hora quaſi ſexta. Verè ſiquidẽ tertia erat, ſed erat proxima ſexta. Quę nimirum opinio longe erit probabiliſsima, ſi probetur ad eum modum diem à Iudæis diuidi ſolitum. Atq; in hiſtoria paſsionis quidem nominatim diluculi, tertiæ, ſextæ & nonæ horarum mentio fit: de reliquis autem interfluẽtibus omnino tacetur. At parabola de patrefamilias operarios in vineam ſuam conducente, quam iſti ẽt afferunt in huius rei confirmationẽ, non ſolũ nihil iuuat, ſed etiam officit. Quoniã ibi Dominus non tantũ primæ, tertiæ, ſextæ & nonæ, ſed vndecimę meminit. Id quòd abſurdum eſſet, ſi quarta diei pars, hoc eſt, hora nona reliquum omne eiuſdem diei tẽpus complecteretur. Ac revera, vt breuiter ſimpliciterq; dicatur, qui vndecimę horę, quæ inter nonã & duodecimã interfluxit, expreſſam mẽtionẽ fecit, cum certo certius conſtat, diẽ nõ ad eum modum in ſtationes & horas quatuor: ſed vt moris eſt noſtri, in partes & horas duodecim diuiſiſſe. Verùm vt hæc cunq; habeant, huic nos reſponſioni libentiſſimè ſubſcribemus, ſi illa diei in ſtationes quatuor partitio; illæque rurſum ab initijs denominationes quatuor aut idoneo teſtimonio, aut probabili ratione conſtant. Nec enim deſunt, qui exiſtiment hæc à recentioribus

Iudæis eſſe confi cta oĩa. Nã ſecunda diei ſtatio, cùm tres ſolũ horas cõplecteretur, quartã, quintã, & ſextã, nõ hora tertia a fine. ſ. ſtationis proximè elapſæ, ſed hora quarta ab initio ſtationis eiuſdẽ nominãda erat. Ecquis autem ferre poſsit ſtationẽ, quæ à decima vſq; ad duodecimæ finẽ protenditur, nonã horã appellari? Certè ſicut prima hora, ſi verũ eſt quod iſti dicunt, à principio ſuo nomen accipit, ſic & ſtationes cæteræ à suis proprijs principijs nominarẽtur. Mihi ſimpliciſſima ratio huius loci explicandi eſſe apparet, ſi cũ Theoph. & Caietano dixerimus Marcũ ita ſcripſiſſe, ἦν δὲ ὥρα. ς′ .i. erat autem hora sexta. Sed indoctos oſcitanteſue librarios notã illã ſenarij ς′. in γ. quę eſt nota ternarij mutaſſe. Qđ & hoc loco ob nonnullã literarũ ſimilitudinem factu procliue fuit, & in his auctoribus, quorũ libri huiuſcemodi numeros & notas habent, ſæpe fieri notius eſt, quàm vt iudicandum ſit.

Refertur à D. Tho. in Cate. Ioan. 19.

Nec Theoph. ſolũ & Caietani auctoritas, sed ratio quoq; me, vt ita tenerẽ, impulit. Nã sexta hora Dominũ vere ac proprie crucifixũ, vt omittã quod & vulgo Chriſtianorũ perſuaſum eſt, & paſsim in crucis officio ac precibus celebratur, certe ex Ioannis Euangelio colligitur. Tradit. n. Pilatum hora ferme sexta pro tribunali ſediſſe. Erat igitur propemodum elapſa quinta. Alioqui falſo hora fere ſexta diceretur. Incredibile aũt eſt id quod reliquũ erat horæ quintę, cũ eſſet breue & perexiguũ in ſententia ferenda, in suſcipiendo Ieſu & educendo, in crucevſque ad Caluarię locũ baiulãda, nõ eſſe in ſumptũ. Et. n. nec locorum intercapedo parua erat, nec tantũ fuit celeritatis in via, vt non potuerit interea & Simon angariari Cyrinenſis, & à Chriſto oratio haud momẽtanea ad mulieres haberi. Itaq; ſine dubio ſi vere & proprie Marcus loqui voluit, cur aũt noluerit nulla eſt cauſa, non ſcripſit hora tertia, ſed ſexta Dñm crucifixũ. Id quod Hieronymus, ſi is tamen horũ cõmentariorum eſt auctor, in Pſal. 77. apertè docet. Sed quiſquis illũ Pſalmũ expoſuit, ſi non fuit Hieronymus, certe eruditus fuit. Atque Eraſmus in annotationibus ſuper hunc Marci locum nomine Hieronymi hoc commentarium refert. Accedit, quod non alia ferè

scribit

ſcribit Marcus quàm Matthæus, idque maximè in hiſto ri a paſſionis Chriſti. Itaq; dum conſidero, Marcum in hi ſtoria paſſionis non ſolum eadem eodem ordine cum Matthæo, ſed eiſdem etiam penè verbis ſcripſiſſe: facilè adducor, vt ſentiam ipſum non notam ternarij ſed ſena rii, vt eſt apud. Matthæũ, poſuiſſe. Quòd autẽ huic ſenten tiæ obiicit auctor cõmentariorum in Marcũ, quæ Hiero- nymi titulo circũferuntur, hoc facillimè refellitur. Si ſex ta, inquit, hora dominus fuit crucifixus, cum à sexta vſq; ad nonam tenebræ ſuffuderint terrã, non potuiſſent præ tereuntes in eum mouere capita, quem per tenebras om nino non cernerent. Cui ego reſpondeo breuiſſimè, Chri ſtum in sextę horę principio crucifixum. Hora aũt eadẽ labente conuicia in eum iactata ſunt. Sed circa eiuſdem horæ finem tenebræ orbẽ circunfuderunt. Quod Marcus appoſitiſſimè ſignificare videtur his verbis. Et facta ho- ra sexta. Quid.n. expeditius eſt, quàm factã intelligere, non incipientem ſed expletam? Id quippe ſactum & vul- go & Philoſophis verè dicitur, non quod inchoatum ſed quod conſummatum eſt. Qua ex re, velit nolit Oſiãder, ſatis planè intelligitur, omnia euangeliſtæ dicta cohære re: ſi legamns, Erat autem hora ſexta, & crucifixerunt eũ. Qua hora interfluente quoniam ea geſta sunt, quæ euã geliſta subiicit, idcirco ait tandem, & facta hora sexta tenebræ, &c. vt expleta iam hora, niſi valde eſſemus tar- di, tenebras factas acciperemus. Ac de quinta obiectione satis abundanter, vt arbitror, diſputatum eſt. Eam verò obiectionẽ, quæ sexto loco poſita eſt, qua via Caietanus noſter repellere tẽauerit: inuitus quidẽ facio, vt dicam, ſed dicã tamen, ne euangelii veritate tuẽda noſtris videar peperciſſe. Significat certè ille primũ, nã deinde in ea opi nione non per ſtat, Lucã euangeliſtam 70. interpretũ er- rorem in hac parte, ſine proprio tamen errore ſecutum. Id quod ego non ſolum intelligere, sed ne cogitatione quidem informare poſſum. Si enim euangeliſta impru- dens. 70. interpretes errantes in hiſtoria euangelii se- quitur, licet imprudens, ſed errat tamen. Sin autem vi- dens prudensq;, vt dicitur, fictam à 70. narrationẽ ſuo

euangelio inſerit, errat quoque, & eo magis, quò dedita opera euangelij ſynceritatem fabula commentitia cōtaminat. Breuiter, ſi Cainã non fuit filius, Arphaxad, nec Salec filius Cainã, falſa eſt profectò euãgelica hiſtoria, in qua non obſcuræ dr̃ Cainã filius Arphaxad fuiſſe, Salec verò filius Cinã. Quod aũt Lucas auctores habuerit grauiſſimos, quos in errore ſequeretur, id Euangeliſtam culpa liberare fortaſſe poterit, euangelium certe errare non poterit. Quo magis Eugubinũ reprehendendum cẽſeo, qui apertè, conſtanter, & ſine vllo aut modeſtiæ aut reuerẽtiæ tẽperamento aſſerit, erraſſe 70. eosq; Lucã in errore ſecutũ. Iã, quod Hieronymus aduerſus Heluidiũ ait, Euãgeliſtas opinionẽ vulgi q̃nque exprimere. quę, vt inquit, vera hiſtoriæ lex eſt: id rectè dr̃, ſi ad voces ſpectes. Non ſolũ.n. hiſtorici, ſed oẽs oĩno ſapientes, vt Ariſtoteles monuit, licèt aliter ac vulgus ſentiant, cũ vulgo ſæpe loquuntur: nec loquũtur falsò tñ. Sic ſcriptura eos fratres appellat, qui iuxta Philoſophię regulas ꝓpriè & verè fratres nõ ſunt, ſed qui vulgo, ac ſine falſitate id quidẽ, fratres vocantur. Sic ẽt Euangeliſtę Ioſeph patrẽ dñi vocauerunt, nec re tñ ipſa falſam opinionem vulgi ſecuti ſunt, quamuis ſint locuti cum vulgo. Pater namque Chriſti Ioſeph ſine mẽdacio dicebatur, & quia nutritius erat, & quia vir matris Chriſti erat, vtrique enim patres vocari ſolent. Quid ergo facturi sumus, qui, vt in prouerbio eſt, Lupum vtraque aure tenemus? Si enim veteris inſtrumenti verſionem, qua eccleſia vtitur, aſſerere & vindicare nitimur: arguimus non ſolum 70. interpretes cõmenti frigidiſſimi, ſed apertiſſimi etiam erroris Euangeliſtam. Sin Lucam defendere tueriq; volumus, verſionẽ ſcripturæ ſacræ eccleſię vſu decretoq; probatã improbamus. Incidit in ſcyllam cupiens vitare carybdin. Nobis autem illud in primis vitandum eſt, ne Lucã euãgeliſtam atq; adeò Chriſti euangelium ſua, hoc eſt, diuina auctoritate fraudemus. Tueamur itaque illam in genealogia Chriſti generationem, quam Lucas ex 70. interpretum editione poſuit. Etenim hanc quoque editionẽ eccleſia ſuo vſu probauit. Græci certe ſcriptores omnes hanc genera-

generationẽ cum 70.interpretibus agnoſcunt. Et Augu.
16.de ciuit.Dei.cap.10.nec quoquam pacto ſit veroſimi
le.70.interpretes viros probos vanè frigideq; generatio
nẽ illã vnã confinxiſſe. Quid?quod vt Origenes ait, hoc
pro vero habendũ in ſcripturis diuinis eſt, quod 70.inter
pretes tranſtulerunt. Nã id eſſe quod auctoritate Apo-
ſtolica confirmatũ ſit. Noſtra igitur teſtamenti veteres
editio imminuta eſt. Exẽplaria verò, quæ Hieronymus
nactus eſt, nõ fuerunt integra. Itaq; ſine culpa & errore
potuit vnã generationẽ omittere. Nã & Euãgeliſta Mat-
thæus plures omiſit & ſine errore omiſit, quũ Chriſti ge-
nealogiã texeret. Alioqui noſtrã nos editionẽ à falſita-
te quidẽ omni, ſed non ab oĩ imperfectione vẽdicamus.
Nec me illud latet quod ab Hertmãno, Ioãne Nauclero.
& Lucido dictũ eſt: Lucæ euangeliũ eſſe deprauatum, ac
pro verbo, fuit, particulã, &, ſubſtituendã hoc modo. Qui
fuit Sale, qui & Cainã. Vt ſale binomius intelligat. Sed
hi non videntur editionem 70.legiſſe: vnde Cainã nomẽ
ab Euangeliſta acceptũ eſt. In editione quippe 70.inter
pretũ eundẽ fuiſſe Sale & Cainam ne fingi quidẽ põt.
Sed & aliter ac fortaſſe melius hæc controuerſia dirimi
tur, ſi dicamus: exẽplaria Hebraica vera & emẽdata nõ
habere quidẽ generationẽ illam Cainam: ſed a ſeptua
ginta interpretibus fuiſſe adiectã. Nec adiecta eſt falsò
tamen. Quin vel ex maiorũ traditione, vel ex hiſtorijs
fide dignis habitum eſt, Arphaxad genuiſſe Cainã, Cai-
nam verò genuiſſe Sale. Septuaginta igitur interpres nõ
verè ſolum, ſed fortè etiam prudenter illam vnam gene
rationem poſuere: id videlicet metuentes, ne Ethnici aut
Hebræorum antiquas traditiones, aut ſacras certè li-
teras falſitatis arguerent: ſi in his legerent, Arphaxad ge
nuiſſe Sale: ex illis acciperent, nũ Arphaxad, ſed Cainã
Sale genuiſſe. Spiritus autẽ Dei occulta nobis ratione
Moyſis mentẽ manũq; permouit, vt in ea patrũ ſerie vnã
illã generationẽ præteriret. Quemadmodũ diuino conſi
lio Matthæus plures ẽt in Chriſti genealogia prætermi
ſit Eandẽ vero cauſam Moyſi Matthæoq; fuiſſe nõ abſur
dè hac cõiectura aſſequemur. Matthæus vbi primũ Chri

ſti

Euſ.libr. 6. eccl. hiſ.c.23.

Id veroſimilius eſſe credit Caiet.in 3. Luc.c. Atq; Hierony. in cõmẽt.ad Gal.3.nõ cenſet eſſe abſurdũ, ſi dicatur aut libros Hebraicos aliter ante paſſionẽ Chriſti habuiſſe, aut Hebræos poſt paſſionẽ aliqua vel detraxiſſe, vel addidiſſe.

ſponſa, ſed adeò tñ improbabilia, vt nec doctis nec pijs faciant ſatis. Nã primã obiectionis particulã Auguſtinus Eugubinus ita repellit, vt in editione 70. interpretũ. & Gene. 46. & Exo. 1. librariorũ vitio dicat pro 70. animabus ſcriptũ eſſe. 75. Eãdẽ quoq; corruptelã à librarijs Acto. 7. accidiſſe. Vel ẽt Lucã, vt qui Hebraicè neſcierit, locũ, vt se haberet ea tẽpeſtate, corruptũ citaſſe, aut certè ſi 70. interpretes ita conuerterint, Euangeliſtã eorum editionẽ, quæ vbiq; erat receptiſſima, fuiſſe ſecutum. At Hieronymus in qõnibus Hebraicis librariorũ negligentiæ nihil imputat: ſed docet reclamare quidẽ Hebręam veritatẽ 70. aũt interpretes per prolepſim. 75. animas poſuiſſe. Lucã verò nõ debere contrariũ aliquid ſcribere aduerſus eã ſcripturã, quæ iam fuerat gentibus diuulgata. Maioris enim opinionis illo duntaxat tempore 70. interpretum habebatur auctoritas, quàm Lucæ, qui ignotus & vilis & nõ magnæ fidei in nationibus ducebatur: licet pleriq;, inquit, tradãt Lucam Euangeliſtã, vt proſelytum Hebræas literas ignoraſſe. Tantum Hieronymus. Principiò autem, vt à capite exordiamur, omnia exẽplaria tũ noua tũ vetera Græcaq; & Latina tribus ſimul locis fuiſſe corrupta, vix credibile eſt. Nullum verò auctorem ante Eugubinum, quum & in ea loca & in hãc quęſtionem incurriſſent plurimi, rem apertiſſimã animaduertere potuiſſe, mihi quidem non ſit veroſimile. Atque ſi huiuſmodi ſoluendis nodis librariorum iniuria pro libidine abutimur, verendum ſanè illud eſt, ne dum alienam prodere conamur inſcitiam, prodamus noſtram. Alioqui ſi ita placet, omnes ambiguas quæſtiones & q̃ in ſcriptura ſacra videntur eſſe pugnãtia, ad iſtum modum explicemus. Id quod paſſim Eugubinus facit. Nam & poſtrema obiectionis parte pellenda affirmat, ſcribentium vitio pro Iacob poſitum eſſe Abrahã. & patris poſitum eſſe pro filij. Certè ſi Diuus Hieronymus, quum ipſi 70. interpretum obijceretur auctoritas, hac ſe defenſione tueri poſſet, ea libentiſſimè abuteretur. Sed quũ videret exemplaria vniuerſa mirificè conſentire, expoſitoresq; omnes vnum idemque ſonare: non mendoſos codi-

ces

ces cauſatus eſt, ſed cõfeſſus eſt planè 70. interpretes ita vertiſſe, quos Lucas Euangeliſta ſequeretur. At.n. Lucã Euangeliſtã locũ ex veteri teſtamento, vt ea erat ætate deprauatũ citaſſe: multo abſurdius inuenio, cùm ad veritatẽ cœpi reuocare rationẽ. Aut.n. ignorantem facimus Euangeliſtã, ſi eũ latebat deprauatio, aut timidum facimus, ſi diuina auctoritate pollens non eſt auſus deprauata reſtituere, quod ſine vlla auctoritate Eugubinus eſt auſus. Impium eſt aũt quod Spiritus ſancti conſilio ſcripſit Lucas, id ad Hebraicarũ literarum ignorationi tribuere. Cùm ergo ſingulas ſcripturæ particulas diuina inſpiratione & afflatu ſcriptas eſſe cauſis neceſſarijs addixerimus, nulla earũ profectò põt à linguarũ ignorantia proficiſci: niſi Spiritus ſanctus, qui Euãgeliſtæ regebat & mẽtem & manũ, Hebraicas literas ignorarit. Dicamus igitur, id quod præſenti loco ſatis eſt. 70. interpretes. 75. animas Gen. 46. & Exo. 1. poſuiſſe. Id quod ex contextu manifeſtè colligitur. Cũ.n. Geneſ. 46. filios Manaſſes & Ephrain, hoc eſt, Machir, Galaad, Sutalaam, Taam, Edẽ, interpretes 70. annumerauerint, neceſſe fuit vt numerus. 75. coflaretur. An verò Hebraica exẽplaria, quę 70. interpretes cõuerterunt, nepotes illos Ioſeph in illa genealogia ſupputarint, an potius ipſi 70. interpretes per anticipationẽ addiderint: incertũ eſt. Illud certũ, quæ detraxerint, bona fide hæc & prudẽti fortaſſe cõſilio detraxiſſe: quæ adiecerint, ea ſine dolo adieciſſe. Conſtat.n. eos nõnullis locis magis paraphraſim q̃ interpretationẽ edere. Lucas verò ac cæteri Apoſtoli & Euangeliſtæ. 70. interpretũ editione vſi ſunt, qm̃ eo tẽpore illa erat præſtantiſſima. Nec alienũ ſequuntur errorẽ, quod nonnulli imprudenter affirmant, ſed in eo, quo illi verè locuti ſunt, eorũ teſtimonijs vtuntur. Nec me illud terret, qđ quidã obijciunt, hiſtoriæ huius veritatẽ nõ niſi per figuratã dictionẽ defendi poſſe. Nã & editio noſtra eadẽ defenſione eget. Quũ.n. 70. animę ingreſſæ in Aegyptũ dicuntur, neceſſe eſt quoq; Ephraim & Manaſſem ad explendũ numerũ ſupputari, qui tñ ipſi in Aegyptũ non ſunt ingreſſi. Nec mirũ eſt, ſi in 70. interpretũ editione anticipatio ſit.

Cum ēt in noſtra admittamus poſtpoſitionē. Geneſeos ſiquidē c.12.poſt mortē Thare præceptū dñi ſcribitur, quo iubet Abraham exire de terra ac cognatione ſua. At actio.7.Stephanus non obſcurè docet,præceptum illud datum eſſe in Chaldæa prius quàm Thare moreretur & veniret in Charran. Id quod & D.Auguſtinus acutè vidit.16.li.de ciuit.Dei.Et ratio quoque ipſa demonſtrat.Cum enim iubeatur Abraham exire de terra & cognatione ſua,Chaldæam cogimur intelligere. Quæ propria erat terra Abraham, vbi etiam habebat cognationem ſuam.Si autem de Charran iuberetur exire, certè, nec de terra ſua exiret,nec de cognatione.Nā licet Charran pars Meſopotaniæ eſſet, non erat tamen Chaldææ pars,quod quidam parum doctè aſſeruerunt. Nam clam me eſt Hieronymū in Ezech.30.30.c.ſcripſiſſe:in libris hiſtoricis præpoſterā narrationē nullā reperiri, ſed in pſalmis & prophetis.Quod mirari magis equidē quā refellere debeo,cū in euangelijs cōſtet anticipationes vſurpari. Qua de re alio loco diligentius. Sed ne illud quidē mouet, quod Ioſeph dicitur.75.animas accerſiſſet, eadē.n. difficultas eſſet,ſi 70.ſolū animas poſuiſſet. Cū Ephraim & Manaſſem nuſquam omnino accerſierit. Non igitur, vt Hieronymus ad Pamma.de opt.ge.interp.rectè dixit, in ſcripturis verba nō ſunt conſideranda, ſed ſenſus. De prima ergo 6.argumenti particula hactenus.

Iam ſecunda, licet difficilior eſſe videatur, facilius tñ refelletur.Nam 12.Patriarchas ſepultos eſſe non in Hebron,ſed in Sychē, non ſolū ex Stephani narratione,ſed ēt ex Hieronymi teſtimonio cognoſcimus.In epitaphio nanq; Paulæ ad Euſtochium, quum Paulæ peregrinationem ſcriberet,ſic ait.Tranſiuit Sychē, & circa puteū Iacob extructam intrauit eccleſiā.Atq; inde diuertens,vidit.12.Patriarcharum ſepulchra. Ad Pamma aūt de op. ge.int.12.inquit,Patriarchæ nō ſunt ſepulti in Abroch, ſed in Sychem.Quam eandem ſententiā Beda ſequitur, alijq; viri eccleſiaſtici. Quantū vero fidei Ioſepho ſit in hiſtoria habendum, vndecimo poſtea loco demonſtrabimus.Atque de 2.argumen.6.parte tantum dictum ſit.

Hiero. de opt. gen. int. proponit, & nõ ſoluit

Tertia verò eademq; poſtrema indiſſolubilem videtur hr̃e q̃onem. Nã quod Auguſtinus Eugubinus & hunc ſecutus Aloyſius Lippomanus dicunt, locũ eſſe deprauatũ & pro Abrahã legendum eſſe Iacob, pro filij eſſe ſubſtituendum patris: cõſiſtere hoc nullo modo põt. Tum q̃m omnia exẽplaria Græca atq; Latina iam inde ab Apoſtolorum ætate fuiſſe corrupta nõ veroſimile quidẽ eſt. Tum q̃m nõ eſt probabile Hieronymum, Rabbanum, Bedam, alioſq; itẽ eccleſiæ auctores, qui in hunc locum & q̃onem incidere, huiuſmodi defenſionis præſidium neglecturos: ſi vel tantillũ probabilitatis in ea ineſſe exiſtimaſſent. Nec viri prudentes & graues difficillimã quæſtionem eſſe dixiſſent, quæ minimo quidẽ negocio, vt iunioribus iſtis viſum eſt, explicaretur. Quid, quod in vocibus adeo diſſimilibus nulla deprauationis occaſio erat? Si.n. librarij pro euerrit ſcribant euertit, pro ſortem fontem, vocum.ſ. magna ſimilitudine fallentur. At pro Iacob Abraham, pro patris ſcribere filij: in tanta nimirum nominum diſcrepantia nullæ deprauationis cauſæ fingi poſſunt, niſi librariorum aut ebreitas aut amentia. Quid quod in exemplari Græco nec filij nec patris expreſſum eſt, ſed poſt vocem Emor, ſolus genitiuus Τοῦ Συχέμ ſcriptus legitur? Vbi Latinus interpres, quoniam propenſius id erat, filium ſubintellexit, non patrem. Ad quẽ omnino modum Sãctus quoq; Pagninus interpretatur. Nec me fugit, in epiſtola ad Pammа. de opt. ge. in patris legi, non filij. Sed Eraſmi fortaſſe lectio illa eſt, non Hieronymi. Verum de voce patris nihil moror. Nam ſi Græca phraſis permittit, quod permittit certè, vt vel filij vel patris nomen ſubintelligatur, Stephanus, qui Græcè locutus eſt, nihil patietur in hac parte calumniæ. At in voce Abraham locum non habet Eugubini reſponſum, pro qua ſi Lucas Iacob ſcripſiſſe dicitur, nihilo ſecius accuſabitur. Iacob enim non prætio argenti ſepulchrũ emit, ſed centum nouellis ouibus: vt Ioſue. capt vlt. ſcriptum eſt. Scio autem, quæ nouitii interpretes hoc loco diſſerant: ſed ſcriptura, quam eccleſia probat, editio quoque 70. centũ nouellas oues habent, non nummos argẽteos

Vide Eugubinũ ĩ recogn. Geneſ.

centum.

centum.Maneat igitur exemplaria non eſſe corrupta. Et qm̃ eadẽ facilitate reliquæ aliorum reſpõſiones coargui poſſunt, nihil video eſſe cauſæ cur eis refellẽdis immoremur. Sed ne libenter quidem aliorũ ſententias reprehendimus. Hoc igitur loco mihi Bedæ opinio placet, cui & Rabanus aſſenſus eſt. Verba illius in hunc modũ habẽt. Beatus Stephanus vulgo loquens, vulgi magis in dicendo ſequitur opinionem. Duas enim pariter narrationes, coniungens, non tam ordinẽ circũſtantis hiſtoriæ, quàm cauſam de qua agebatur, intendit, &c. Eadẽ ferè Rabbanus. Quibus verbis verecundè quidem ac modeſtè ſignificarũt, Stephano, id quod vulgò ferè ſolet, accidiſſe: vt in longa videlicet narratione eademq́; pręſertim ſubita cõfuderit nonnulla & miſcuerit in quibuſdã ẽt memoria lapſus fuerit, in his duntaxat, quæ ad rem parũ, aut nihil omnino attinerent. Nã cauſę, de qua potiſsimum agebatur, erat intentus. Lucas verò hiſtoriæ veritatem retinere volens, ne iota quidẽ immutauit, ſed rem, vt à Stephano narrata erat, expoſuit. Nos aũt non Stephanũ ab omni lapſu ſed Euangeliſtã vindicare debemus. Solis quippe Apoſtolis, prophetis & euãgeliſtis hunc honorẽ deferre catholica fide docente didicimus, vt nullum eorũ, vel memoria lapſum eſſe credamus, nullum nec in magnis nec in paruis erraſſe. At Stephanus plenus erat Spiritu ſancto. fateor. At ſpiritus loquebatur in eo. Et id equidem fateor. Sed aliter in Chriſto ſpiritus loquit̃, aliter in prophetis & Apoſtolis, aliter in Stephano & Ambroſio. Ac certè ꝑ hos oẽs loquebat̃. Per conciliũ generale deus eccleſiæ loquit̃, per eccleſiæ paſtores Deus eccleſiæ loquitur, per veteres sãctos Deus eccleſiæ loquitur. Et hi oẽs tamen in paruis labi poſſunt, memoria præſertim, vbi lapſus facilior eſt. Scriptorũ ergo ſacrorũ hoc priuilegium eſt, vt eorũ nullus in ſcribendo erret. Apoſtolorũ Priuilegiũ eſt, vt nullus eorum in docendo erret. Stephano priuilegium hoc nec ratio concedit nec auctoritas. Nec verò ab ſacris auctoribus alienum eſt, errantiũ quoque verba referre. Sic.n. Iepte Iudi. 11. trecentos annos poſſeſſionis prętendit, cũ reuera trecenti non fuiſſent. Et

Matt. 2. ſacer tamen hiſtoricus tercentos retulit. Sic etiam Mat-
Mich. 5. thæus, ſi Hieronymo credimus, prophetiā Michææ non vt à Michæa ſcripta erant, ſed vt a ſcribis erat enūtiata retulit. Scribere autem quàm vanis & friuolis argumentis hanc Hieronymi ſententiam Eraſmus reprehenderit, (*In anno. in 2. Matthe. c.*) non eſt huius, aut loci, aut temporis. Illud dicendum eſt, Hieronymi & Auguſtini verba in eum torquere ſenſum vt credantur aſſerere, Euāgeliſtas eſſe aliquando lapſos, niſi parum pudenter fieri non poſſe. Cū enim Hieronymus in epiſtola illa de opt. gen. int. quædam loca è ſacris auctoribus retuliſſet, quæ lapſui memoriæ aſſignari poſſent, ſubdit. Hæc replico, non vt Euangeliſtas arguā falſitatis. Hoc quippe impiorum eſt, Celſi, Porphyrij, Iuliani. (*In anno. in 2. cap. Matth.*) Id tamen ita Eraſmus accipit, vt falſitatis crimen abominetur in Euangeliſtis Hieronymus: memoriæ lapſum nō item. Quaſi falſum non ſit, niſi quod mendacio de induſtria confictο ſcriptum eſt. Certè ſiue memoria, ſeu ignorantia lapſi Euangeliſtæ à veritate diſceſſerint, iure falſitatis arguentur. Cumque etiam Auguſtinus lib. de conſ. euang. 3. c. 7. non lapſui memoriæ, non errori tribuerit, quòd Euangeliſta Mattheus. ca. 27. nomine id Hieremiæ citauerit, quod apud Zachariam reperitur: ſed tribuerit Spiritus ſancti conſilio, directioni, conſtitutioni, præcepto, quamobrem contenderit illud ſine falſitate eſſe factum. At Eraſmus errorem & lapſum Euangeliſtæ, ex Aug. ſentētia interpretatur. (*In anno. 27. cap. Matth.*) Ea quàm falſo uiris ſanctiſſimis impingantur, facillimè iudicari poterit, cùm ex iis ipſis locis diligenter euolutis, tum ex alijs eorundem auctorū teſtimoniis, quæ nos capite ſuperiore citauimus. Nam quartæ controuerſiæ iam tempus eſt, vt finem faciamus. Hic autem primus etiam locus concludetur, nō paucis ille quidem (nam id fieri non poterat, quod ampliſſimus eſſet, & iuſti voluminis copioſam materiā ſuppeditaret) ſed quàm pauciſſimis fieri licuit, vt loci firmiſſimi auctoritas eo ſtatu eſſet, quem neque humani ingenij temeritas, neque Hęreticorum labefactaret iniuria.

Secundi libri finis.

DE TRADITIONIBVS APOSTOLICIS, QVAE SECVNDO LOCO POſitæ ſunt, Liber Tertius.

Caput Primum. Vbi eorum argumenta referuntur, qui Apoſtolicas traditiones impugnarunt.

Bene habet. Scripturæ diuinæ auctoritatem primo iam loco conſtituimus. Ad ſecundũ deinceps aggrediamur: Apoſtolicarumq; traditionum quanta ſit & vis,& auctoritas, via & ratione explicemus. Et quidem hunc locum Lutherani imbecilliorem eſſe credunt, quàm vt ductis inde argumentis dogmata fidei confirmentur. Nam, quod eccleſię traditiones à Chriſto & Apoſtolis deſcenderint, exiſtimant probari poſſe nullo modo. Nec enim adeò ſunt ſtupidi, vt verba Chriſti, quæ modo Chriſti eſſe conſtaret, infirmare pergant, quòd non fuerint ab euangeliſtis ſcripta. Sed quoniam quid Chriſtus, quidue Apoſtoli fuerint locuti, eos ſolum noſſe putant, qui Chriſtum & Apoſtolos audiere: colligunt, apud nos nunc ne vnũ quidẽ dogma poſſe traditione probari. Quin oportere omnes fidei & religionis controuerſias ſacrarum literarum teſtimonijs cõponere: finire vero nihil, niſi quod ſacris literis ſit expreſſum. Eraſmus ẽt cum ſæpe alias, tum in epiſtola nuncupatoria operum Hilarij, hoc demũ aſſerit eruditionis veræ Theologicæ eſſe, nihil vltra quàm ſacris libris proditum eſt definire: cætera omnia eſſe problemata in illud reijcienda tempus, quũ ſublato ſpeculo videbimus Deũ de facie. Nec hi tamen aut primi, aut ſoli peſtẽ huic loco afferre tentarunt. Tẽtauerat idem prior Vuitcleffus, vt Thomas Vualden. ſcribit, li. doct. fi. anti. 2. c. 19. Tentarant hoc alijs antè ſeculis hæretici quidã,

quos Bernar.homi.66.in canti.cõmemorat. Sed & Arianis hãc hæreſim tribuit Auguſtinus in conflictu contra Maximinũ,Tho.Vual.referente lib.de Sacramẽtal.doct. 2.Ariani certè,qui in ſynodũ Seleucianã côuenerunt,nõ obſcurè teſtati ſunt, ſe in fidei qõne præter diuinas ſcripturas nihil omnino recepturos, vt auctor eſt Epiphanius hæreſi 73.Qui & ipſe Aerianis hunc errorẽ aſſignat hæreſi.75.Baſilius Eunomiũ dicit in eodẽ erroreverſatũ. Tertullianus lib. de præſcript.hære. & Irenæus 3.lib. aduerſus hæreſes,c.2. his adiungunt Valentinũ ad Marcionẽ.Baſilius verò quidã Anciranus epiſcopus in cõfesſione,quã exhibuit.7. Synodo Anathematiſmo 7.non ſolũ Iconomachorum, ſed Arij,Neſtorij,Eutychis,Dioſcori, ſniam hanc cõmunem fuiſſe confitetur,Quanquã autem error hic cõmunis fuit hæreticis penè omnibus,Lutherani tñ qũaſi proprium vſurparunt, quantaq; maxima potuere vi aſtruere niſi ſunt, nihil præter ſcripturas ſacras apoſtolicã habere auctoritatẽ.Infidelis, inquiunt, eſt & incerta illa per manus traditio,ꝙ is qui accipit, vel non ſatis accuratè auſcultat,vel morbi,ætatis,naturæq; iniuria nonnunq̃ obliuiſcitur,vel certè interdũ moritur, antequàm tradat accepta. Ea etiã,quæ de aure in aurẽ trãſeunt,aut in dies maiora fiunt,aut nõ eadẽ profectò perſeuerant,ſed mutatis auribus permutantur. Quin etiã pereunt,niſi ea literarum monimenta conſeruent. Pythagoræ quàm pauca extãt? Druidarum ecquid eſt reliqui? Nẽpè traditionibus illi confiſi,nihil ad memoriæ æternitatem literis prodiderunt. Quamobrẽ,quæ Chriſtus dominus ad ſalutem fideliumvidit eſſe neceſſaria,& quę in eccleſia certa eſſe voluit atq; perpetua, ea literis conſecrari vel iusſit,vel ſuggesſit. Auguſtinus item teſtis eſt, multa quidẽ dominũ & feciſſe & dixiſſe,quæ ſcripta non ſunt:electa verò eſſe quæ ſcriberẽtur, quæ credentiũ ſaluti ſufficerent. Auguſtinus etiã idẽ docuit, quod vbi de re obſcuriſsima diſputatur, non adiuuantibus diuinarũ ſcripturarum certis clariſq; documentis, cohibere ſe debet humana præſumptio, nihil faciẽs in alteram partem declinando. Et mox,illud:credo,inquit,quòd diuinorum elo-

In Ioan. trac. 49.
Lib.2.de pecca.meri. & re. ca. vlt.
Idem in epiſt. ad Optatũ de orig. anim.

eloquiorum ĕt hinc clariſſima auctoritas eſſet, ſi homo illud ſine diſpendio promiſſæ ſalutis ignorare nō poſſet. Nihil ergo creditu neceſſarium extra ſacras literas eſt. Paulus quoq; ſcripturam idoneam eſſe docet, vt per eā *2.Ti.3.* perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonū inſtructus. Si igitur quæ erant ſatis, vt fideles eſſent ad omne opus bonū inſtructi, ea ſcripta ſunt omnia, quorſum iſtæ non *Deu. 17.* ſcriptæ traditiones moribus formandis neceſſariæ finguntur? Quid? ꝙ non iubemur credere quæcunq; nos docuerint ſacerdotes, ſed quę docuerint iuxta legē dñi? Si ergo quicq̄ illi præter legē docent, fidē eis habere nō eſt *Hom.49* neceſſe. Cùm.n.ex ipſis veris eccleſijs frequēter exeāt ſe- *in Matt.* ductores, quod auctor imperfecti argutè dixit, ne doctoribus quidē credendū eſt eccleſiarum traditionem quālibet preferentibus, niſi ea dicāt, quę ſcripturarū congruāt *Euſe.lib.* veritati. Nā & Papias mille illos ſuos poſt reſurrectionē *3. eccle.* futuros annos tanquā Apoſtolis tradentibus inferēs, Ire *hiſto. ca.* næum aliosque multos eccleſiæ viros non tam veritate *vlt.* diſputationis, q̄ apoſtolicæ traditionis auctoritate commonuit. Et Irenęus quoq; ipſe Ioannis Euangeliſtę aliorumq; Apoſtolorum traditione docet, Chriſtum dñm, *Li. 1.ca.* quo die mortuus eſt, annos 40. fuiſſe natum. Quod tantū *39.et 40* abeſt à veritate, vt nihil veritati magis poſſit eſſe contra *Libro* rium. Ita Theophilus Alex. ſcripſit, dæmoniaci ſpiritus *Paſc. 2.* eſſe, aliquid extra ſcripturarū auctoritatem putare diui- *In Aggeū* nū. Et Hieronymus dogmata cōdemnauit, quæ abſq; au *cap. 1.* ctoritate & teſtimonijs ſcripturarum ex traditione apo- *In epiſt.* ſtolica præferuntur. Et rurſum, ſine auctoritate, ait, ſcri- *ad Ti.c.1.* pturarum garrulitas non habet fidem. Et iterum, eorum *In Mat.* ſnīam, qui traditione veteris hiſtoriæ tenuerunt, Zacha- *c.23.Baſ.* riam illū, qui occiſus fuit inter templū & altare, patrem *de huma.* fuiſſe Ioannis Baptiſtę, ea ſolum ratione reprobat, quòd *Chriſti* de ſcripturis non habet auctoritatem. Vnde eadem faci- *gene. &* litate contemni, qua probatur. Atque Origenes neceſſe *Orig.ho.* eſt, inquit, nobis ſcripturas ſanctas in teſtimoniū vocare. *26.in* Senſus quippe noſtri & enarrationes ſine his teſtibus nō *Mat.* habent fidem. Cōfirmat autem hoc maximè oratio illa, *In Hier.* qua in Nicæna ſynodo vſum fuiſſe Conſtantinū, refert *homi. 1.*

Li. 1. hiſ. ſua Eccle ſi. ca. 7. Theodoritus. In diſputationibus, inquit, rerũ diuinarum habetur Sanctiſpiritus doctrina præſcripta. Euangelici enim & Apoſtolici libri, cum prophetarum antiquorum oraculis, plene nobis oſtendunt ſenſum numinis. Proinde ſumamus ex dictis diuini ſpiritus explicationes qõnum. Cui orationi, Caluinus ait, nemo tunc fuit qui refragaretur. Quod ſilentium perfidia nõ carebat, ſi verum eſt, præter ſcripturas ſacras Euãgeliſtarum, Apoſtolorũ & prophetarum traditiones eſſe tenendas, in fidei ambiguis quæſtionibus. Cùm igitur Theodoritus ſcribat, epiſcopos libenter amplexos eſſe id, quod dixit Imperator: conſtat nouum eſſe traditionum dogma illisque ſæculis omnino incognitũ. Traditiones igitur iſtę ſeniorũ parũ valent ad dogmata fidei cõprobãda. Quin, cum humanę ſint non diuinæ, non sunt nobis magnifaciendę: ne quod Phariſęis, idem nobis obijciatur, ſine cauſa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum.

Matt. 15. Eſa. 29. Cypri. li. 2. epiſ. 3. diſt. 8. c. ſi ſolus.

Quid? Quòd hęreticis ſemꝑ gentile fuit, myſterijs & traditionibus ſuos diſcipulos imbuere? Id qđ à Chriſti doctrina alienũ eſt, q palã locutus eſt mũdo, & in occulto locutus eſt nihil. Ac ſi qd in tenebris dixit, profectò iuſſit Apoſtolis, vt dicerent ipſi in lumine, & qđ in aurẽ audierũt, vt ꝓdicarent ſuper tecta. Nõ ergo habemus Chriſtiani occultas myſteriorũ traditiones. Quod ſi veterum traditionibus fidẽ & religionẽ noſtrã aſſerimus, id Pagani, id Iudæi, id Sarraceni faciunt: eoq; præſertim nomine ſectas ſuas retinent, quod quemadmodũ nos, ita ipſi quoque maiorum inſtitutis inhærent: eaq; longiſſimi temporis poſſeſſione tuentur, iuſtumque pro illis bellum ſuſcipiunt Non eſt aũt diſciplina noſtra Pythagorica, vt traditionibus quaſi veſtigijs inſiſtamus, literis eſt Chriſti doctrina prodita, illas in omni fidei & religionis quęſtione amplecti debemus. Hæc Lutherani argumentantur.

Ioan. 18. Mat. 10. Ire. li. 1. c. 25. ſcribit hæreticorum præceptũ eſſe, non oportere myſteria eorũ effari, ſed in abſcondito contineri.

Superuacaneam videri cum Lutheranis non de hoc ſolum loco ſed de quibusq; alijs diſputationem.

Cap. ſecundum.

Judic. 11. EGo verò cum Lutheranis quotieſcunq; me comparo ad diſſerendum, repentè à me auertitur oratio mea,

mea,& omni ſtatim mihi diſputandi ratio tollitur. Quo namq; conſilio aduerſum hos diſputare aut debeam,aut poſſim,qui cum omnia Theologiæ principia tollunt, tũ vna ferè ſola aſſeuerandi audacia vtuntur,quæ illis perpetua eſt pro locis dialecticis theologicisque omnibus? Quid ego contra hos ſcribã qui nullam in eccleſia legẽ eſſe volunt,per quam ſcripturæ ſenſa finiantur? Sed ſuo cuiq; ingenio eſſe vtendũ,nec id ſentire oportere, quod alij ſenſerint,ſed quod ratio propria præſcripſerit. Quid autẽ ſtultius,quam cum eo diſputare,qui nihil admittit niſi ſcripturæ verba,ſed huius interpretationẽ ſibi vnire ſeruans,reliquos omneis exiſtimat miris modis hallucinari? Machumetus ne ſi res eſſet via & ratione explorata in malè ſuſcepta cauſa cedere cogeretur,omnẽ diſputationis aditũ lege ſuis edita præcluſit. Et Lutherus differẽdi principia ſuis vniuerſa tollẽs,ſi diſputationẽ inſtituat, nec aditum nec exitum poterit reperire. Perinde enim eſt, ſcripturas ſolas ſine lege & pro cuiuſq; interpertatas arbitrio accipere: ac ſi nullum fixum certumq; differendi principiũ acceperis. Quapropter miſeri Lutherani,haud ſecus atque Saraceni, nec ſuas nec magiſtri poſſunt ineptias deprehendere: nec nos cum iis differendo aliud poſſumus,quàm tempus & operã ludere. Qui tñ haberẽt ius ſuũ diſputãdi,ſi principiorũ aliquẽ delectum reliquiſſent,vt ad veritatis inuentionẽ aditus eſſet. Nunc autem nulla principia relinquunt. Vana igitur cum eis erit & futilis diſputatio. Omnino enim meminiſſe debemus,id quod ab ſcholaſticis ſæpiſsimè vſurpatum, iam quaſi in prouerbij conſuetudinem venit,contra negantem principia,quoniam fruſtra id fiat,non eſſe diſputandum.

Accedit eodem, quòd paradoxa cum communi ſenſu pugnantia afferunt, quæ ſi vis argumentando refellere, res minimè dubias argumentando dubias facis. Cum enim illa, quę in syllogiſmo antecedunt,vt fidem aliquã faciant,certiora notioraque eſſe oporteat his, quę ex antecedentibus conſequuntur,verendum ſanè eſt, quando Lutheranorum placita coarguimus,ne res maximè abſurdas minore euidẽtia refellentes,peccatum hoc ratio-

cinationis vitioſæ ineptæque peccemus.

Nec verò huius rei explicandæ gratia longè exẽpla petenda ſunt, cùm habeamus in manibus. Etenim, vt hãc quã modò dixi, opinationẽ Lutherani tueantur, ponunt primò ſacras literas non habere plures ſenſus. Falſò autẽ illud ponunt, ſed demus hoc eis liberaliter. Aſſumunt deinde, iñ ſcripturis ſenſum illũ vnũ certiſsimè familiariſsimeq; doceri. Nec eſſe eas velut cæreũ quendã naſum in ſenſum omnẽ flexibiles: ſed potiùs eſſe per ſe expoſitas & in prõptu cuiq; ſine magiſtro & docẽte patere. Quibus egregiè ſciteq; poſitis, iam facilè conficiunt, ſacris libris intelligendis, nec veterum traditionem, nec eccleſiæ iudicium expectandũ. Quæ omnia, cùm & per ſe ſint falſa perſpicuè & ſcripturis ipſis vehementer repugnantia, ſi contendã ego ex aduerſo refellere, aqua mihi, vt dicitur hærebit. Qui ſcilicet intelligã, quàm ſit ridiculum confutare velle vanas cõmentitiasq; ſententias, portenta non diſſerentium Theologorũ sed hominum ſomniantium, quàm ſtultum cuilibet opponenti contraria reſpõdere, quàm inutile faces in meridianam ſolis lucem inferre, q̃ denique ocioſum in re manifeſta periclitari. Petrus ait, in Paulinis epiſtolis eſſe quædã difficilia intellectu, quæ indocti homines & inſtabiles deprauant ad ſuam ipſorũ perditionem. Hi verò contra aiunt, omnes Pauli epiſtolas eſſe intellectu facillimas. Paulus perfectis ſapientiã loquitur in myſterio abſconditam, paruulis autem lac potum dat, quoniam ferre aliud non poſſunt. Iſti ſine diſcrimine omnes, ac ſi Deo placet, inter pocula vniuerſa ſcripturæ ſacramenta deuorant. & ſolidum etiam cibum ſtruthionum more concoquunt. Sapientibus & prudentibus quædam pater abſcondit, illis omnia reuelauit. Filius diſcipulis ſuis aliquando in parabolis eſt locutus, his palàm ſemper loquitur, & prouerbium nullum dicit. Liber in Apocalypſi ſeptẽ ſigillis ſignatus oſtendit, quem cum dederis homini ſcienti literas vt legat, reſpondebit tibi, nõ poſſum: ſignatus eſt.n. Et his librũ agnus aperuit, aperuit item oculos, vt videant quæ nos miſeri & cæci videre non poſſumus. Imò quæ Origenes, Baſilius,

Gre-

Gregorius, Chryſoſtomus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Hilarius non viderunt. Eunuchus ille actorum Apoſtolicorum tā religioſus, vt relicta aula regia de extremis mundi finibus veniret ad templum, tā diuinæ legis amator, vt ēt in vehiculo ſacras literas legeret: nō poterat Eſaiā intelligere niſi aliquis eū doceret, & ab iſtis prophetæ omnes ſine magiſtro & interprete intelliguntur. Breuiter, vt Hieronymus ait, nulla ars, ſine præceptore percipi pōt, ſola ſcripturarum ſcientia eſt, quā hi paſſim ſibi omnes vendicent, præſumant, doceāt antequam diſcant. Sunt in libris ſacris loca plurima, in quibus tāta difficultas & obſcuritas ineſt, vt poſt veterū omnium interpretum vigilias, ſtudia, operas, adhuc vix à doctoſſimis & optimis quibusq; intelligi poſſe videātur: Et multitudo imperita, in qua nec ratio ineſt, nec iudiciū, vniuerſos ſcripturæ locos facilè expediet atq; interpretabitur? Itane facile eſt expedire, vt reliqua taceam, Hebræi ſermonis ambiguitatem, tropos vel vetuſtate obſcuriſſimos, phraſes alienas ab hiſce linguis, quibus aſſueuimus, noſtris inaudita prouerbia, parabolas peregrinas, trāſlationes interdum ēt longiſſimè petitas? Expone mihi facile, ſi potes, prouerbia Salomonis & cantica: Ezechielis, Danielis, Eſaiæ, Hieremiæ, prophetias: Dauidicos pſalmos expone: & ſi expoſueris, tum verò libri ſacri, nec ſūt difficiles neq; obſcuri. Quis ſapiens, ait Oſeas, & intelliget iſta: intelligens, & ſciet hæc? Et Salomō. Quis talis vt ſapiēs eſt? Et quis cognouit ſolutionē verbi? Atqui ſapiētes ſunt oēs iſti, & ſumma facilitate difficillimas ſcripturæ qōnes ſoluunt. Quod ſi ſcripturæ in variū ſenſum torqueri flectiq; non queunt, qūo hæreſes omnes ex praua intelligentia ſcripturarū ortæ ſunt? At hoc ſolùm tradentibus Hilario 2. lib. de Trinit. Hieron. ad Gala. 1. Irenęo lib. 1. aduerſ. hæreſ. ca. 1. Auguſtino in Ioannem tract. 18. Vincentio Lirinen. cōtra propha. noua. ſeptima ſynodo. Acti. 6. ſed manifeſto etiam experimento cognouimus. Vnde verò inter ipſos quoque Lutheranos de rebus maximis, controuerſiæ, ſi ſcripturæ in varios ſenſus non flectuntur? Nam illa verba, hoc eſt enim corpus meum, alij

Vide Hierony. ad Paulinū & Auguſtin. in procemio lib. de doctr. Chri.

Tertul. d reſu. car. Hæreſes, ait, eſſe non poſſunt, ſi nō & perperam ſcripturæ intelligi poſſint.

M 5 proprie,

proprie,alij per tropũ accipiunt. Quę cum ita ſint, alia ratione atq; iſti dicunt ſcripturæ diuinę inueſtiganda tenendaq; intelligẽtia eſt. Si.n.ad priuatã hæc regulã dirigatur,vnde euincetur Eluidius de perpetua Mariæ virginitate? Vnde Arius de vera Dei in Chriſto natura? Imò verò vnde cõſtabit huius ne an illius intelligẽtia vera ſit, ſi ſcripturas cuiq; liceat ꝑ ſuo ingenio interpretari? Cũ enim variæ erunt, vt fit, de eodẽ ſcripturarum loco ſnīæ. quæ certa ſit,eã nemo præſtabit. Ij.n.omnes,qui inter ſe diſſentient, pari ratione ſuum quiſq; ſenſum tuebuntur. Hoc.n.morbi ferè innatũ eſt hominum ingenijs,vt cedere neſciãt ſimul atq; res in contentionẽ vocata eſt. Quæ poſtquàm incaluit, hoc cuiq; vr̃ veriſſimum,quod temerè ẽt tuendum ſuſceperit. Aut igitur ſenſum quiſq; ſuũ certum habet,& redibit inſania veterũ, quã Ariſt.4.Metaphy.libr.manifeſtis argumentis exploſit: Aut nullius ſnīa certa erit, & præterquam ꝙ diſſidiorum nullus erit finis,nullũ habebimus certũ fidei Chriſtianæ iudiciũ,ſed ex ſua opinione quiſq; suã ſibi fidem affinget. Ita fides catholica nulla erit. Ac re vera ridiculi Lutherani ſunt, qui poſtulent, vt ipſis ſacras literas interpretantibus,ac nouo quidem mirabiliq; more interpretãtibus, certa fides habeatur. Nõ eſt creditũ Apoſtolis, vt ſalsè ridet Eraſmus, donec multa magnaq; miracula fidẽ adſtruxiſſent doctrinæ,& nunc quilibet ſibi poſtulat credi,ꝙ affirmet ſe habere ſpiritum intelligentiæ, cum nullus eorum tñ ne equum quidẽ claudum ſanare potuerit. Multa prętereunda ſunt, ne quid habeat iniucũditatis oratio:& tamen multa dicuntur, quę aperte horum inſaniã refutẽt. Sane niſi Cochlæus in epiſtolis ad Germaniæ principes & ad Bernenſes anteuertiſſet, exemplis poſitis periculũ facerem, & in illis varie in vtranque partem luderem, vt vel hoc ipſo periculo compertum eſſet omnibus, quàm non ſit difficile vnumquodlibet thema è ſacris literis aut probari aut improbari,ſi pro ſuo eas quiſq; ingenio interpretetur. Quanquam,fateor,nonnulla sunt ſcripturæ loca,quæ in alium atque alium senſum trahi, ne à cõtentioſis quidem poſſunt. Quis.n.illud torqueat, quod

Paulus

Paulus ad Corinthios ſcripſit,alij per ſpiritum dari ſermonem ſapientiæ, alij ſermonē ſcientię,alij interpretationē ſermonū? At iſti oīa eccleſiaſtici corporis munia cōfundunt, iſtis totū corpus eſt oculus.Omnes ſiquidem ſpiritu doctore intelligunt ſcripturæ vniuerſa myſteria. Sed bene habet, ꝙ vel Lutherus ipſe quædā in pſalmis loca ſe nō intelligere confitetur. Bene habet,ꝙ doctores in eccleſia Chriſtus dedit,non omnes, ſed quoſdam, ad cōſummationem ſanctorum in opus miniſterij. Verùm de his & multa in ſecundo libro diſſerui, & plura adhuc in ſeptimo diſſerentur. Non quò aduerſum Lutheranos pugnā inire velimus,qui clauſis,vt dr̄,oculis more Andabatarum pugnant. Sed quò videant catholici,cū omnes locos ratione animoq; luſtrauerint, nullū eſſe certiorē, nullum ſtabiliorem,nullum deniq; ſacris literis exponēdis magis neceſſariū,quàm is,quo eccleſiæ traditio continetur. Quo eſt deteſtabilior Lutheranorū impudētia, qui hunc locum labefactare ac funditus delere nitūtur. Sed vt hæc omnis quæſtio ſemel hic,vbi proprius eſt locus,conſtituatur,aliquot fundamenta iaciēda ſunt, quę Theologiæ fideiq; ſimul neruos ac vires continent.

1.Cor.12 *Epeſ. 4.* *C.6.7.et 8.cap. 3. et clu.5. & 6.*

Caput Tertium. In quo quatuor fundamenta ponuntur ad traditiones Chriſti & Apoſtolorum conſtituendas.

PRIMVM FVNDAMENTVM.

ECcleſiam eſſe antiquiorem ſcriptura, fidemq; proinde ac religionem ſine ſcriptura conſtare. Nam vetuſtiſſimi illi primorum ſæculorum patres, qui in lege naturæ ante Moyſen veri Dei cultores ſunt habiti, ſacrificiorum ritum,verāmque de rebus diuinis ſententiā non ſcriptis legibus, ſed etiam re & inſtituto maiorum ſeruauere. Circūciſionē quoq; à Deo primū acceptā, Abrahā deinceps familię ꝓdidit. Proles verò illa hominum Hebræorum,eiuſmodi ſacramentū non aut membranis aut tabulis inſcriptam, ſed in animis conſuetudine imbutis quaſi impreſſum cōſeruauit:multoſq; annos in Aegypto citra

Ioſeph.c. 4.li.1.anti. tradit Seth & poſteros duas colūnas ediſiſſe,vnā latericiā, alterā lapideā, in quibus diſciplinā rerū c...

leſtiũ inſculpſerũt, ne q̃ ab ipſis inuenta erant deperirent. Sed de inuentis loquitur, nõ de ijs, q̃ à maioribus acceperãt: ſed ne de his quidẽ q̃ ad mores pertinerent: Has fortè vocat Iãblichus antiquas Mercurij colũnas, quas Plato quondã & Pythagoras cum lectitaſſent, Philoſophiã conſtituerũt. 2.lib. Eccle.hiſto. c.1.&.3.l cap.4.

citra vllam ſcriptam legem, vnius Dei verã fidẽ & religionẽ tenuit. Chriſtus ẽt Dominus librum nullũ ſcripſit imò, quãtum legimus, ne præcepit quidem vt ſcriberetur. Euntes, non ait ſcribite, ſed prędicate euangelium omni creaturę. Mar. vlt. Et per Hierẽ. c. 30. dabo, inquit, legẽ meã in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribã eã. Et Apoſtolus 2. Corin. 3. Epiſtola ait, eſtis Chriſti, adminiſtrata à nobis, & ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Lex ergo Euangelica, quæ lex ſpiritus eſt, non literę, non eſt à principio literis exarata, ſed in animis fidelium inſculpta. Nam & cęteri Apoſtoli prius viua voce Euangelium docuerunt, deinde mãdarunt literis vt teſtes ſatis graues & idonei ſunt Iræne. 3. aduerſus valentinum libro, Euſeb. cùm alijs locis non obſcurè, tum luculentius in 3. hiſto. Eccleſi. libr. cap. 24. Chryſoſto. homil. 1. in Matth. Theophilactus in initio comment. in Matth. Hierony. in catalogo ſcript. eccle. in Matth. & in Ioanne. Breuiter, ne omnes ſingillatim enumerẽ, vniuerſi eccleſiaſtici auctores. Nolo. n. in apertis rebus multus lectori videri: eo maxime, ꝙ Lucas Euangeliſta huius rei certiſsimũ teſtimonium prębet, inquiens. Quoniam multi conati ſunt ordinare narrationem, quæ in nobis completę ſunt, rerum: ſicut tradiderunt nobis qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis: viſum eſt mihi aſſecuto omnia, à principio diligenter ex ordine tibi ſcribere optime Theophile, vt cognoſcas eorũ verborũ, de quibus eruditus es veritatẽ. Cõſtat igĩ doctrinę fidei iã vulgatę ſcriptionẽ Euangeliorũ acceſsiſſe. Acceſsiſſe, inquã, non precesſiſſe. Conſtat itẽ Chriſtianã Eccleſiã & religionẽ non literis primùm, ſed traditione ſubſtitiſſe. Conſtat rurſus, fidei doctrinam in Eccleſia primitiua nõ ab ſcripturis habuiſſe auctoritatẽ, ſed contra ſcripturas à traditione. Sicut tradiderunt, ait, nobis, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis. Conſtat denique aliquãdo in eccleſia Chriſti fuiſſe catholica dogmata, quæ ſacris nullis literis continerẽtur. Quare permotus Iren. ait, ꝙ etſi Apoſtoli nullas nobis ſcripturas reliquiſſent,

tamẽ & oportebat nos ſequi ordinẽ traditionis eccleſię; quam fideles.ſ.ante ſcriptum Euangeliũ ſequebantur.

SECVNDVM FVNDAMENTVM.

Non omnia, quæ ad doctrinam Chriſtianã pertinent, eſſe etiamnum in ſacris literis expreſſa. Nam perpetuã beatæ Mariæ virginitatem, deſcenſum Chriſti ad inferos, Baptiſmum paruulorum, cõuerſionem panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti, proceſſionem Spiritus ſancti ex filio, trium perſonarum in vna ſubſtantia, æqualitatem, earundemq; per relatiuas proprietates diſtinctionem, nõ ita expreſſa in libris canonicis inuenies, ſed adeò tamen certa in fide ſunt, vt contrariorum dogmatum auctores eccleſia hæreticos iudicarit. Quemadmodum igitur articulus reſurrectionis continebatur in illo, ego ſum Deus Abraham & Iſaac, quod poſtea Chriſtus Dominus minus intelligentibus expoſuit: ita nõnulla per ſpiritum veritatis explicuit eccleſia, quæ in ſacris literis habentur obſcura.

TERTIVM FVNDAMENTVM.

Multa pertinere ad Chriſtianorum doctrinã & fidem, quæ nec apertè, nec obſcure in ſacris literis continentur. Id primum Innocentius probat de celebra. miſſæ capit. cùm Marthę. Verba enim, quibus in calicis cõſecratione vtimur, quibuſque Chriſtum dominum vſum eſſe profitemur, ſcilicet, myſterium fidei & æterni teſtamẽti, in Euangeliſtis nõ habentur. Ac ne illud quidem, eleuatis oculis ad Deum patrem ſuum. Sententiam quoque illam, Beatius eſt multo dare, quàm accipere, Chriſtum dixiſſe neſciremus, niſi Paulus in actis docuiſſet. Quemadmodũ ergo non omnia geſta Ieſu Euangelica ſcriptura cõplexa eſt, ita ne omnia verba quidem: ſed quædã per traditionem accepta ſunt. Ruſum ſanctorum Martyrum auxilium precibus implorandum, eorumq; memorias celebrandas, imagines venerandas eſſe, in ſacrificio Euchariſtiæ ſimul cum corpore ſanguinem ſacerdotibus eſſe & conficiendum & ſumendum, ſacramenta confirmationis

Cap. 20. *Ioan. vltim.*

& ordi-

& ordinis non iteranda,ſacræ literæ nuſquam fortè tradiderunt. At,eiuſmodi atque alia pleraque id genus, ita firmiter eccleſia catholica retinet, vt ſi ſacris codicibus fuiſſent inſcripta. Quatuor demum euangelia,quæ nunc eccleſia recipit,quatuordecim epiſtolas Pauli, breuiter, vt in ſumma dicam, vtrunque & vetus & nouum Teſtamentum,firmiſſimè retinemus:nec tamen ea tenere poſſumus ſcripturæ auctoritate. Multa igitur ſunt fidei catholicæ dogmata,quæ ſacris literis non habentur.

QVARTVM FVNDAMENTVM.

Apoſtolos maximis de cauſis alia quidem literis,alia aũt viua,voce prodidiſſe. Sed quæ illæ cauſæ ſint, repetẽdum altiùs videt. Morẽ porrò hunc tradendi quædã diſcipulis nõ ſcripto,ſed verbo,olim quoq; ſcimus à Philoſophis obſeruatũ. Pythagorã certè hunc in modũ diſcipulos inſtituiſſe,poſteriorũ oĩum ſcripta teſtãtur. Qui & ipſe,vt 1.ſtrom. Clemens Alex.refert,circuncisus fuit, vt adyta ingrediens Aegyptiorũ myſticã diſceret philoſophiã. Galenus lib.2.de anatom.admini.veteres Phyſicos ait, artes à maioribus quaſi per manus traditas conſeruaſſe. Cicero lib.1.de legib.ſerendos in Republica mores exiſtimat,nec ſcriptis oĩa ſancienda. Et eodẽ rurſum libro,ſacra putat melius in Repub.cõſeruari,ſi à patribus accepta deinceps familijs prodãtur. Cæſar de bello Gallico lib.6. Druidas ſcribit diſciplinæ præcepta nefas exiſtimaſſe,vt literis mãdarentur. Scribunt itẽ nõ modo celebres Hebræorũ doctores,ſed ex noſtris Hilarius & Origenes Moyſen nõ legẽ ſolũ,ſed ſecretiorẽ legis enarrationẽ in mõte diuinitus accepiſſe:præceptum aũt ei à Deo, vt legẽ quidem populo ſcriberet,legis autem occulta myſteria ipſe miniſtro ſuo Ioſue, hic deinceps ſuccedẽtibus ſacerdotum primoribus, magna ſilentij religione reuelaret. Anatolius quoque apud Euſe.lib.7.eccle.hiſto. c.28. 70.interpretes refert Ptolomæo regi percontãti, multa ex Moyſis traditionibus reſpondiſſe. Atque illud etiam auctor 4.libri Eſdræ c.14.non obſcurè teſtatur. Enarraui,inquit,Moyſi mirabilia multa & præcepi ei dices,hæc in pa-

Hila.ſuper 2.pſalm. Orig. hom.5.in Num.

in palā facies verba,& hæc abſcōdes. Quod idem præce
ptū Dn̄s Eſdræ lege inſtaurāda dedit,inquiens. Quædā
palā facies,quædā ſapientibus abſcōſe trades. Ad hm̄oi
verò traditiones Propheta vr̄ ſpectaſſe cū ait: Deus auri *Pſal.*43.
bus noſtris audiuimus, patres noſtri annuntiauerunt no
bis.Et rurſum,quanta mādauit patribus noſtris, nota ea *Pſal.*77.
facere filijs ſuis.Ad ſimiles quoque veterum traditiones
Moyſes ipſe reuocat,vbi dicit.Interroga patres tuos & di *Deu.*32.
cēt tibi,maiores tuos & annunciabunt tibi. Quædā igit̄
nō ſcripto,ſed verbo tradere, non philoſophorū modo,
verū Moyſis,imo Dei ēt cōſilium fuit. Huius ergo opti-
mi conſilij rationē Ieſus Chriſtus vitæ magiſter habuit,
habuerunt Apoſtoli.Multa.n.à dn̄o illis tradita ſcribere
noluerunt. Quibus vero rebus adducti idipſum fecerint,
breuiter explicādū eſt.Cæſar de bello Gall. lib.6.duabus
de cauſis Druidas inſtituiſſe dicit, ne diſciplinæ p̄cepta
literis proderent: q̄ neq; in vulgū diſciplinā efferri ve-
lint,neq; eos,qui diſcunt, literis cōfiſos minus memoriȩ
ſtudere.Quod ferè plerisq; accidit, vt literarū præſidio
diligentiā in perdiſcēdo ac memoriā remittāt. Nimirū,
vt Ioanni Pico in Apologia placet, prior illa cauſa Py-
thagoræ ac Platoni p̄cipua fuit,vt myſteria quædā occul
ta verborum traditione diſcipulis cōmendarent.Nec.n.
aliter exiſtimarunt Philoſophi dignitatē ſe poſſe tueri.
Aegyptios Clemens Alex.5.ſtro.refert, non quibuſlibet
myſteria cōmiſiſſe,nec rerū diuinarū cognitionē ad pro
phanos deferre ſolitos,ſed ad eos ſolos qui erāt ad regnū
peruēturi:& ex ſacerdotibus ijs,qui iudicati fuerant pro
batiſſimi & educatione & doctrina & genere. Extat Ly-
ſidis Pythagorei epiſtola,in qua Hipparchum reprehen
dit,q̄ publicè,cōtra ac Magiſter inſtituit,philoſophare-
tur.Nec.n.fas eſſe,ea omnibus porrigere, quæ paucis &
ijs quidē diſertis & laborātibus cōmunicanda ſunt. Qui
autem Pythagoræ præcepta paſſim vulgo traderent,æ-
que eos impios haberi,vt qui prophanis hominibus Eleu
ſinarum dearum arcana patefacerēt. Eis etiam eſſe ſimi
les,qui in præaltum puteum cœno plenum aquā puram
atq; nitentem effuderint. Quos nihil aliud quàm cœnū
turbare

turbare & aquam amittere. Nec ſolum à Lyſide Hipparchus reprehenſus eſt, ſed accuſatus à diſcipulis alijs; & expulſus è ſchola,& propter ipſum tanquã propter mortuum facta colũna eſt: quemadmodũ Clemens Alex. 5. ſtrom. ſcripſit. Nõ licet, inquit, quoq; Pindarus, apud omnes veterẽ aperire orationẽ, præterq̃ fideliſſimis ſilentij vijs. Amat.n.natura celari, vt Porphyrius ſcripſit, nec diuina myſteria Deus patitur in aures vulgi introire pollutas. Aurum & gemmas in altiſſimas terræ latebras natura condidit. Ita magno habentur in pretio, vileſcerẽt, ſi eſſent expoſita. Baſilius in lib. de Spirit. ſanct. ca. 29. & Origenes homil. 5. in Numeros, ob id aſſerunt Moyſen non eſſe paſſum, vt omnia, quæ erant in templo, omnibus eſſent peruia, ꝙ sciret res vſu tritas expoſitas eſſe contemptui: quod verò ſepoſitum eſt, & rarum, huic coniunctam eſſe ſummam admirationem & reuerentiam.

Li. 7. hiſtor. trip. c. 2.

Plato ſcribens Dionyſio de quibuſdam ſacris myſterijs monet, vt epiſtolam eueſtigio concerpat, ne in manus indigni vulgi perueniat. Tantæ fuit olim, vel ethnicis curæ, diſciplinarum myſteria & à contemptu & à prophano abuſu defendere. Id verò maximè, ſi ad res ſacras myſterium pertineret. Tarquinius rex Marcum Tullium duumuirum, quòd librum ſecreta ſacrorum continentẽ huius fidei cuſtodięq; commiſſum, Petronio Sabino ſcribendum dediſſet, culleo inſutum in mare abijci iuſſit. Quod ſupplicij genus multo poſt parricidis irrogatum eſt: Ac iuſtiſſime id quidẽ, vt Valerius ait, quia pari vindicta parentum ac Dei violatio expianda eſt. Quę videlicet cauſa Apoſtolis fuit, vt ſecreto quædam ex animo in animum ſolo intercedente verbo transfunderent. Conſentaneum enim erat, myſteria quædã præſertim ſacra clã populo rudi habere, perfectis & maioribus ſeorſum communicanda. Non iudicaui, inquit, me ſcire aliquid inter vos niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Sapientiã autem loquimur inter perfectos. Et rurſum, Formam, ait, habe ſanorum verborum, quæ à me audiſti, bonum depoſitũ cuſtodi, & quæ à me audiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus qui idonei

Val. Maxim. de ſerua. relig. lib. 1.

1. Cor. 2.

2. ad Timo. 1. & 2.

nei erunt & alios docere. Quòd ſi Apoſtoli, quibus formis ſacramenta eſſent conficienda, quibuſue ritibus adminiſtrãda, aliaq; id genus religionis ſecreta, paſſim vulgo tradidiſſent, quid eſſet aliud, quàm aduerſus Chriſti legẽ ſanctũ dare canibus, & inter porcos ſpargere margaritas? Imò verò quid eſſet aliud, quàm omnia myſteria Chriſtianę religionis abolere? Nec.n. myſteriũ eſt, quod ad populares aures effertur. Hæc itaq; prima ratio eſt, cur Apoſtoli quædam ſine ſcripto traderent. Nempe ne aut ab æthnicis ſacra noſtra irriderentur, aut vulgo etiã fidelium venirent in contemptum. Secunda eſt, quoniã habet neſcio quid latentis energiæ viua vox, & in aures diſcipuli de auctoris ore trãsfuſa fortius ſonat, quemadmodũ Hieronymus ad Paulinum ait. Indignũ ergo erat, vt tota Euangelij doctrina, quæ lex eſt ſpiritus & vitæ, mortuis vbique literis committeretur, nec vlla ex parte committeretur cordibus, cùm de ea peculiariter ſcriptũ eſſet: Dabo legem meã in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. Seruorum & rudium eſt, omnia ex prę ſcripto agere. Iudæorum ergo ſit ſcripta hæc lex, qua vniuerſa etiam minima pręfiniantur. At filij perfecti iã viri & in libertatem gratiæ vocati, habeant legẽ inſculptam in cordibus. Quãobrẽ, qui Euãgelium omni ex parte in characteribus & membranis includunt, nihil illius verbo, nihil cordibus relinquentes: hi Euangelio multẽm adimunt & dignitatis & viriũ. Papias apud Euſeb. Si quãdo, ait, aduenisſet aliquis ex ijs, qui ſecuti ſunt Apoſtolos ab ipſis ſedulo expiſcabar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, qd autem Philippus, vel Thomas, quid verò Iacobus, Ioannes, Matthæus. Nec enim tantũ mihi librorum lectiones prodeſſe credebam, quantum viuæ vocis præſentisq; magiſterium. Hactenus Papias. Vbi verò gentiũ eſt verbum, quod tãtopere Lutherani iactare ſolent? Nã ſcriptum verbum, ſi verè ac propriè loqui volumus, non eſt verbum. Apud nos autem, qui Chriſti & Apoſtolorũ oracula voceſque tuemur, verbum Domini vere & proprie manet in æternum. Verbum, inquàm viuum, quod ex doctorum ore in diſcipulorũ transfuſum aures fortius re

Vide Hierony. ad Galat. 4. in illud: vellẽ apud vos modo eſſe & mutare vocem meam.

3. li. eccl. hiſt. c. 39

ſonet. Verba, inquit, mea, quæ poſui in ore tuo, num recedent de ore seminis tui à modo & vſque in ſempiternum. Adde, quod ad confutādos hæreticos maior vis in traditione quàm in ſcriptura eſt. Egeſippus apud Euſebiũ refert, virginẽ, mundã & immaculatã eccleſiam permãſiſſe, donec diſcipuli Domini extiterunt, corruptoribus veritatis, ſi qui forte fuerunt, in occultis terræ hiatibus delitescentibus. Vt verò omnis illa ætas, quę à Dño ſuſceperat viuę vocis auditũ, de hac luce diſceſsit, tũ hæreticos nudato, vt aiunt, capite Apoſtolicã veritatẽ oppugnaſſe. Et Ignatius apud eundẽ ea maximè ratione docet, hæreticorũ vitari contagia, ſi diligentius ac tenacius Apoſtolorũ traditionibus inhæreatur. Tertullianus quoq; ad huc apertius monet, vt aduerſum hæreticos magis traditionibus quã ſcripturis diſſeramus. Scripturæ.n. in varios ſenſus facilè trahuntur, traditiones non itẽ. Nemo hæreticorũ eſt, vt Hilarius ad Conſtantiũ Auguſtũ tradit, qui ſe non ſm ſcripturas prædicare ea, quibus blaſphemat mentiatur. Oẽs ſcripturas ſine senſu loquunt̃. Et Iren. 1. lib. 1. c. Hæretici, inquit, ſcripturis nitũtur ſua dogmata confirmare, ne ſine teſte eſſe videantur. Sed deformant eloquia Dei, atq; ex figura hominis, vulpis aut vrſi, figurã reddunt. Hactenus ille. Faciũt porrò hęretici, quod patrem ſuum feciſſe vident, vt Vicentius Lirinenſis eleganter ait, & auctoris sui callida machinamenta ſectantur. Nã quid ille nõ faciet miſellis hominibus, qui ipſum Dominũ maieſtatis ſcripturarũ teſtimonijs appetiuit? Si filius, inquit, Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt.n.&c. Ita, quodcũq; dogma hęreticus proferat, ſtatim, ait, ſcriptũ eſt enim: & non vnũ, ſed mille teſtimonia, mille exẽpla parat de Lege, de Pſalmis, de Apoſtolis, de Prophetis, quibus nouo more interpretatis, ſententiã ſuã approbare conatur. Quorſum hæc tã longo ſermone repetita? Nempè vt intelligas non modò aduerſum hæreticos plus habere traditionem q̃ ſcripturam virium, ſed etiam omnẽ fermè cum hęreticis diſputationem ad traditiones à maioribus acceptas eſſe referendã. Nã cum vtriq; & catholici & hæretici pro ſua ſententia quiſq; ſacras literas referant

3. li. eccl. hiſt. c. 32

Mõtanus primus traditioni contraria noua quædã ingeſsiſſe dicitur hiſto. eccle. lib. 5. ca. 16. 3. lib. eccl. hiſt. cap. 36.

ſerant,in ſenſu & interpretatione diſcrimen eſt.Quis aũt verus ac legitimus ſcripturæ ſenſus habendus ſit,niſi eccleſiæ traditione cognoſci certo non poteſt.Quemadmodũ & paulo ante docuimus, & 7.libro ſumus multis magnisq; argumentis demonſtraturi. Atq; hinc patet cauſa grauisſima, cur traditiones Apoſtolicæ fuerint neceſſariæ.Senſus.n.ſcripturarũ Apoſtolicarũ, nõ erat ab Apoſtolis ſcripturis alijs explicãdus, niſi ipſi in opera ſua ederent cõmentarios, quod à viris grauisſimis ſemper alienũ fuit.Intelligentiã ergo ſcripturæ ſacrę, diſcipulis ſuis viua voce tradiderunt: vt illud Deus omni tempore in ſuis eccleſijs impleret,Dabo legẽ meã inviſceribus eorũ.Lex ſiquidẽ Euangelica,vt Hierony.in cõmen.ad Gala.ſcripſit,elegantisſimè,non in ſcripturis eſt, ſed in ſenſu:nõ in ſuperficie,ſed in medulla: non in verborũ folijs, ſed in radice rationis. Ex quo magis emergit,per huiuſcemodi traditiones eccleſiaſticos ordines ſuo quenq; loco diuinitus contineri:dum & maiores, qui regni cœlorũ claues habent, ſacroſancta ſcripturæ ſacrę myſteria, quibus quoq; & tempore & loco dignum viſum fuerit,aperiunt: & minores ab eccleſiæ magiſtris libri clauſi ſacramenta percipiunt.Alioqui nulli eſſent eccleſię doctores,ſed quiuis quamlibet plebeius & rudis,earũ per ſe rerum ſine pręceptore quęreret intelligentiã, quas Apoſtolorum interpretatione & literis obuias expoſitasque haberet.Nunc autẽ traditiones Apoſtolicæ non quibuſlibet cõmendatę ſunt,ſed iuxta Paulum ſapiẽtibus & prudentibus, fidelibus quoq; ac religioſis depoſiti ſacramenti cuſtodibus,qui ẽt idonei ſint & alios docere. Qua de re Dionyſius Timothęũ diligentius admonet, ne ſancta ſanctorũ efferat,ea paſſim rudibus exponens, ſed ſanctis ſolis sacrarũ rerum intelligentias ſecretius pandat. Ob hãc.n.cauſam primos illos noſtros duces neceſſariò ſumma & ſuper ſubſtãtialia partim ſcriptis, partim nõ ſcriptis inſtitutionibus, iuxta qđ ſacrę definiũt leges, tradidiſſe.Quid?q; vt Cice.ait, ſuauius mores in rep.traditione ſeruntur?Ne ſi ſcripto ſanciantur oĩa, & moleſta illa fiãt,& legũ ac doctrinę codex ſua mola & magnitudine

C.3.conclus.5.et 6.

Ad Gal. 1.

1.quæſt.1 Martion.

2.Tim & 2.

De cæle. hier.c. 1.

bonum depoſitum cuſtodi. Et deinceps: quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Ac Ioannes in epiſtola 2. Plura, inquit, habens vobis ſcribere, nolui per chartam & atramentum: ſpero enim me futurum apud vos, & ore ad os loqui. Quid multa? Duas Petri epiſtolas habemus, & credimus mutum annis 7. Antiochię ſediſſe, elinguem Romæ annis 25. Num nihil aliud verbo docuit, quàm quod epiſtolis duabus ſcriptum reliquit? Quid? Andreas, Thomas, Bartholomæus, Philippus, nonne ſine ſcriptura ſolo intercurrente verbo, eccleſias ſibi deſtinatas & fundarunt in fide, & in religione continuerunt? Conſentiamus igitur, quod negari non poteſt, fidei doctrinam non ſcripto totã, ſed ex parte verbo ab Apoſtolis eſſe traditã. 2. Tim. 2

Cap. Quartum, Vbi ſternuntur viæ ad traditiones Chriſti & Apoſtolorum inueſtigandas.

HIs igitur cognitis, reſtat illud explicandum vbi totius orationis cardo verſatur, quonam modo Theologo conſtare poſſit, hoc aut illud dogma ab Apoſtolis eſſe traditum. Verbi cauſa ponamus aliqua, quæ pateant latius. Si in quæſtionem veniat, num minores ordines, ie iunium quadrageſimæ, baptiſma paruulorum, imaginũ venerationem, ſymbolum fidei, ex traditione Apoſtolorum habeamus: id nunc explanãdum eſſe dicimus, an ne ſit via aliqua plana & exepedita, qua ad certam earum rerum intelligentiam valeat perueniri. Non enim ſumus ij, qui Phariſæorum inſtar traditiones noſtras velimus quaſi diuinas & Apoſtolicas venditare, ſed vbique gentium cupimus, vt vera à falſis, ita ab humanis diuina ſecernere. Eo vero in loco maximę, vbi de dogmatis fidei catholicæ agitur. Quo in loco quidem rerum illiuſmodi permixta confuſio pernicioſiſſima eſt. Sunt igitur viæ quatuor apertæ, quas ſi ſequemur, traditionibus Apoſtolorum veſtigandis minimè aberrabimus.

Prima via ab Auguſtino aperitur cùm alijs locis, tum

Cap.24. libr.4.cont.Donatiſt.in hæc verba.Quod vniuerſa tenet eccleſia,nec concilijs inſtitutum, ſed ſemper retentũ eſt: non niſi auctoritate Apoſtolica traditum rectiſſime creditur.Eſt autem ratio huius in promptu.Si.n.conſuetudinis cuiuſquã diu in tota eccleſia obſeruatæ, originem & principium,nec ad Summos Pontifices, nec ad concilia epiſcoporum referre poſſumus: ſed ea cõſuetudo ad Apoſtolorum vſq; tempora retro trahitur,conficitur planè illam ab Apoſtolis eſſe profectã. Vt ſi in dubium vocetur, an minores ordines, ſubdiaconatus, lectoratus,& cæteri ex Apoſtolorũ traditione in eccleſia ſint,hũc in modum peruestigabitur. Si horum ordinum initium,vel à Damaſo ſit,vel à Symacho,vel ab vllo alio ſeu Pontifice ſeu cõcilio,certe Apoſtolorum traditio non fuit.Sin ante quẽcunque Pontificem,ante quodcunque etiam concilium, mentio huius rei apud priores habetur, donec ad Apoſtolorum tempora peruentum eſt:tunc demum intelligimus,minores ordines ex Apoſtolica traditione fuiſſe, vt & re vera fuerunt. Quoniam non poſteriores modò, sed Ignatius epiſtola 8.ad Antiochenos, Dionyſius 3.ca.Eccle.Hierarch.Clemens in epiſtola ad vniuerſos, Anacletus in decretis suis, eius rei tanquam in eccleſia iam acceptæ meminerunt. Eadem quoque ratione docebis Ieiunij legem traditionis Apoſtolicæ fuiſſe. Cuius videlicet mentionem feciſſe conſtat Auguſt.ad Caſulanum epiſt.86.& ad Ianuarium epiſt.118.& 119.Hieron.ad Lætam de inſtitutione filiæ, & lib.2.aduerſ.Iouinia.& in Eſaiam ca.58.Ambroſ.ſermone 25.& 38.Chryſo.ad pop. Antio.homi.3.& 16.Baſilium cùm in alijs concionibus, tum in eius initio,quã in ebrioſos habuit, & in poſteriore de ieiunio,Concil.Nicæn.referturq; 18.diſtin.cap.habeatur,Concil.Laodic.multis capitibus.Sozomenũ hiſt. trip.lib.1.c.10.Origenẽ hom.10.in Leuit.Irenæum apud Euſe.eccl.hiſt.li.5.c.24.Teleſphorũ in epi.ad vniuerſos, qui ieiunij noſtri auctor falſo à quibuſdã exiſtimat. Qm̃ in epiſt.4.ad Philippẽ.eius rei prior meminit:atq; habemus ẽt Canonem Apoſtol.68.probatum etiã à Trullan. Synod.Canone 9.& Canone 20. Quamobrẽ vere ac iure

Vide Euſe.de temporibus.

Forte añ

Theo-

Theophilus Alex. libro Paſchali primo & tertio, non ſolum legē ieiunij à maioribus tráditã eſſe præſcribit, ſed affirmat fuiſſe euangelicã traditionē. Et Epiphanius hęreſi 80. vbi doctrinã eccleſiæ docet & fidē, quæ traditione eccleſiaſtica ſeruatur, cū meminit ieiunij quadrageſimæ, tum dixit aperte Apoſtolos tradidiſſe ieiunia. 4. & 6. feriæ. Atq; Leo Papa in concione de Pentec. cuius initiū, Pleniſſimè, ieiunium quatuor temporum Trinitatis ab apoſtolis dicit eſſe inſtitutū. Hier. aūt ad Marcellam aduerſus Montanū non obſcure tradit, quadrageſimã nos ſecundum traditionem Apoſtolorum ieiunare. Quod verò in hoc exemplo fecimus, id facere per multa poſſumus: & hac eadem ratione paruulorum baptiſma, conſecrationem virginum, Monaſticam profeſſionē, lucernas in templis cereoſq; lucentes, imaginum venerationē, & alia id genus multa ab Apoſtolis tradita comprobare. ſanè quod in moribus diximus, idem in fidei dogmate ſeruandū eſt, ſi vnum quodlibet nouum eſſe hæretici calūniētur. Cuius rei illuſtre exemplū habes apud Euſeb. libro eccle. hiſt. 5. c. vltim. Sed nos pergamus ad reliqua.

hæc tēpora ieiunium more ab Apoſtolis accepto ſeruatum eſt: à Thelephoro aūt primum legepræſcriptum ac præceptū eſt.

Secunda itaq; via huic proxima, & ea quidem expeditior eſt. Si quod fidei dogma patres ab initio ſecundū ſuorum temporum ſucceſſionem concordiſſime tenuerunt, huiusq; contrarium vt hæreticum refutarunt, quod tamen è ſacris literis non habetur, id nimirum per apoſtolicam traditionem habet eccleſia. Exempla ſint, perpetua beatæ Mariæ virginitas, deſcenſus Chriſti ad inferos, vt aīam Adæ & reliquorum, patrū qui ibi tenebãtur, erueret, certus euangeliorum numerus, & cætera id genus, quę, ne longum faciã, non sunt annumeranda. Omnia ſiquidem fidei dogmata ab apoſtolis accepit eccleſia, vel ſcripto, vel verbo. Quoniã ij miniſtri fuere ſermonis, nec vllas in fide nouas reuelatiões eccleſia habet: ſed eas ſeruat, quas Apoſtoli per Spiritū ſanctū fideli populo reliquerunt, queadmodum poſtea ſumus demonſtraturi.

Tertia via, ſi quicquam eſt nunc in eccleſia communi fidelium conſenſione probatum, quod tamen humana poteſtas efficere non potuit, id ex Apoſtolorum traditio

ne neceſſario deriuatum eſt. Vt vota diſſoluere & remittere iuramenta, non erat humanæ poteſtatis: tum quia iure naturæ vota nuncupata Deo reddere & iuraměta ſeruare tenemur: humana verò facultas ea, quę iure naturæ debita & conſtituta sunt, condonare ac tollere non poteſt: vt Gratian. 13. diſtinct. ſtatim à principio docet. Tũ etiam, quia in his, quæ ſuperiori ex conuentione debentur, inferioris poteſtas nulla eſt. Eademq; eſt ratio de matrimonij rati diremptione per monaſticum ſolenne votum. Cum enim matrimonium etiam non conſummatum ante Euangelicam legem iure eſſet naturæ indiſſolubile, nec eſſet in Rep. humana facultas vlla eiuſmodi matrimonij dirimendi, conſequens fit, hunc eccleſiæ morem ex Chriſti & Apoſtolorũ inſtituto deſcendiſſe. Nec enim credi poteſt eccleſiam Dei aliquam ſibi poteſtatě generaliter vſurpaſſe in his, quæ ad ius naturæ pertinerent, niſi quam Chriſto & Apoſtolis tradentibus accepiſſet. Iam enim hic error eſſet grauis in moribus, in quibus eccleſiam errare non poſſe, ſuo loco oſtendemus. nec me clã eſt, ꝙ Alex. 3. aliter in poſtremo illo exěplo docere videatur. Cum. n. illi eſſet obiectũ, nõ poſſe per ſolěne religionis votũ matrimoniũ dirimi, quoniã ſcriptum eſſet, qđ Deus coniunxit, homo no ſeparet: reſpondit, hoc ſcripturæ teſtimoniũ de matrimonio cõſummato eſſe interpretandum. Quo videlicet reſponſo ſignificauit, matrimoniũ ratũ, ſi conſummatũ non eſſet, licere humanitus ſeparari. Verum, vt omittã, ꝙ verba illa Adæ, hoc nũc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, &c. è quibus Dominus collegit, quod coniũxiſſet Deus, id homině ſeparare nec debere nec verò poſſe: eo těpore fuiſſe in paradiſo dicta, quo nondũ erat matrimoniũ conſummatum: vtq; illud ẽt prætercam, ꝙ matrimonij ipſe contractus adeò natura ſua firmus ac perpetuus eſt, vt ne voluntate quidem contrahentium diſſolui poſſit, quæ tamen hominũ conuentionibus dirimendis, valere ſolet plurimum: Certè Theologis grauiſſimis ſemper abſurdum viſum eſt, matrimonium vllum per hominem ſeparari. Quantò grauius Innocentius tertius, aliorſum quidem, ſed ad hũc

De con. cõ. ca. pex publico.

De trans lat. epi. c. quanto.

etiam

etiam locum appoſitè dixit,non hominem,ſed Deum id ſoluere, quod Summus Pontifex nõ humana ſed diuina auctoritate diſſolueret. Nimirum quod Dominus Petro dixit, quodcunque ſolueris ſuper terram , &c.quouſq; & quatenus,vel amplificandum eſſet,vel etiam conſtringendum , id ab Apoſtolis eccleſiam accepiſſe conſentaneum eſt. Qui eiuſmodi res ad eccleſiæ gubernationem neceſſarias ſine dubio tradidere. Atque tradunt nonnulli,Ioãnem Euangeliſtam iubente Chriſto ab ſponſa ſua Euangelij gratia fuiſſe ſeiunctum. Hieronymus certè. 1.aduerſus Iouinia. lib.Ioannem affirmat & virginẽ fuiſſe & maritum. Theclam quoq; Epiphanius. hære. 78. tradit à Paulo nuptijs exſolutam, cum ſponſum haberet primarium vrbis formoſiſſimum : & virginem ſanctam contempſiſſe terrena,vt cæleſtiũ potens efficeretur. Sed contra Alexãdrum dicimus. Nam hoc fortè dicet aliquis. Minimè verò gentium. Nec.n.ſtatim Pontifici contrarius eſt, qui argumento,quo catholici vrgentur, aliam reſponſionẽ parat. De tertia igitur via dictum eſt ſatis.

Proœmiũ in Ioan. Euangelium, qđ Hieronymo nõnulli tribuũt

Quarta via , eademque & mollior & tritior eſt huiuſmodi. Si viri eccleſiaſtici aliquod dogma, vel vnamquãlibet conſuetudinem vno ore teſtentur nos ab Apoſtolis accepiſſe , ſine dubio certum argumentum eſt , vt ita eſſe credamus . Vt imagines ab Apoſtolis eſſe traditas patres in 7. Syno. generali actione 6. dixerunt . Et ſymbolum fidei,quo vulgus fidem ſuam profitetur,eccleſiam Apoſtolis tradentibus habuiſſe,auctores ſunt Rufinus in expoſitione ſymboli , Hieronymus ad Pammachium de erroribus Ioan. Hieroſo. Ambroſius in ſermone 38. de ieiunijs & quadrageſima . Caſſianus libro ſexto ad Leonem Imperatorem, Iſidorus libr. 6. Etymol. capit. 18. Leo papa in epiſtola octaua & tertiadecima ad Auguſtã, Clemens in epiſtola prima ad Iacobum, ſi Clemens tamẽ illius epiſtolæ auctor eſt . Sed de his hactenus. Nam plura exempla ponere lõgum eſſet, nec ad rem, quam inſtituimus, neceſſarium. Satis autem fuerit, quatuor vias demõſtraſſe, quibus traditionem aliquam eſſe Apoſtolicam, inueſtigetur.

Cap. Quintum, De variis generibus traditionum Apoſtolicarum.

AT verò, priuſquã huius loci auctoritatem confirmo, illud animaduertendũ cenſeo, præcepta & inſtituta Apoſtolorũ eſſe in duplici differentia. Quædam.n.temporaria fuere, quorũ ratio breuis & ad tẽpus fuit. Alia fuere perpetua, vtpotè quæ cauſam habuere ſempiternam, vt in eccleſia ſeruarentur. Illius generis exempla ſunt, de baptiſmo in nomine Ieſu, de abſtinentia à ſanguine & ſuffocato: huius aũt poſterioris exemplum eſt de aqua permiſcenda calici. Atq; etiam alia diuiſio eſt Apoſtolicę traditionis. Nã alteras Apoſtoli à Chriſto domino acceperunt, vt matrimoniũ, confirmationem, extremam vnctionẽ, eſſe ſacramenta nouæ legis, quæ ipſe quidẽ inſtituit Chriſtus, ſuorum ſacramentorũ primus idemq; ſolus auctor, ſed Apoſtolis tradidit Chriſtiano populo adminiſtrãda. Alteras verò traditiones Apoſtoli ipſi Spiritu ſancto ſuggerente ad Eccleſiæ vtilitatem ediderũt. Quas tamen eis Chriſtus dominus, dum in terra degeret, nuſquã edidit. Vt quadrageſimæ ieiunium, quod licet Hieronymus in ſecundũ Ionæ cap. Ambro. cõcilio 36. Chryſ. homi. 1. in Gene. ad Chriſtum auctorem referre videantur, at re vera, vt equidem ſentio, Apoſtolicum inſtitutum fuit. Quod Chriſto tamen aſsignatur, vel quia ad Chriſti ieiunantis exemplum ab Apoſtolis inſtitutum eſt, vel quia Apoſtolica edicta Chriſti eſſe cenſentur: qui per Apoſtolos eccleſiæ loquebatur, atque deo per Spiritum ſanctum Apoſtolis: iuxta illud, quod Ioannis 16. cap. ſcriptum eſt, Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. Cùm autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quęcunque audiet loquetur, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Et Apoſtolus cũ
1. Cor. 7. quoddam de ſuo conſilium dediſſet, puto autem, ait,
2. Cor. 13 quòd & ego ſpiritum Dei habeam. Et rurſum, An expe-
Cap. 18. rimentum eius quæritis, qui in me loquitur Chriſtus? In
in reſpõ. his autem traditionum generibus illa eadem conſiderã
ad 4. ar. da ſunt quidem, quę in ſuperiore libro de ſcripturæ etiã legi-

legibus admonuimus: ſed diſcrimen illud maximè, quod de ſcripturarum præceptis ibi poſitum, transferri huc ad traditiones debet. Ex traditionum quippe vinculo, quas à Chriſto acceptas Apoſtoli fidelibus ſeruandas reliquere, eccleſia fideles eximere non poteſt, nec illas contraria aliqua conſuetudine abolere. Si enim, exempli cauſa, materias & formas ſacramentorum cõfirmationis, ordinis, extremæ vnctionis, à Chriſto Apoſtoli, nos ab Apoſtolis accepimus: ſi ad eundem quoq; modum matrimonia nõ conſummata, per ſolennem caſtitatis profeſſionem dirimi, conſummata verò per conuerſionẽ ad fidẽ cõiuge infideli diſcedente, Chriſtus dominus Apoſtolis, illi nobis edixerunt, in his tãquam in diuinis inſtitutis eccleſia nihil habet poteſtatis. In quẽ ſenſum explicanda ſunt duo illa capita. Sunt quidam. & Contra ſtatuta. 25.q.1. Nec huiuſmodi traditiones poſſunt per contrariam conſuetudinem antiquari: ſed tali aduerſæ conſuetudini iure obijciuntur. cap. Veritate. & cap. Si conſuetudinem. & c. fruſtra. 8. diſtinctione. In alijs verò, quæ videlicet Apoſtoli conſtituerunt tanquam eccleſiæ paſtores, poterit quidem ſummus pontifex, vt in cæteris eccleſiæ legibus diſpenſare, ſic enim ſchola loquitur, poteritque item contrarius populi mos inſtituta huius generis abrogare. Vt trina immerſio, quam ex Apoſtolica traditione in baptiſmi ſacramento eccleſiam habuiſſe, Canon Apoſtolorum 49. oſtendit. per contrariam conſuetudinem abolita eſt. Eiuſdem quoque ordinis eſt quadrageſimæ ieiunium: ac pœnę rurſum ab Apoſtolis pro criminibus pręfinitę, quę 82. diſtinct. cap. presbyter. ex Concilio Gangrenſi referũtur. Ad hoc genus illud refertur, quod ex Anacleti prima epiſtola hęretici vrgere ſolent, Peracta conſecratione omnes communicent, qui noluerint eccleſiaſticis carere liminibus, ſic enim Apoſtoli ſtatuerunt. Quanquam de miniſtris, qui Epiſcopo ſacrificanti in diebus ſolênioribus inſeruiebant, Anacletus loquitur. Quare inde colligi non poteſt, omnes eos qui miſſæ intererant, oportere etiam tunc cõmunionem Euchariſtiæ ſumere, in his præſertim diebus qui ſolenniores non eſſent. Sed vt an-

De con. d.4. cã. Si quis presbyter.

tiquo more Apoſtolorumq; inſtituto cõio totius etiam populi à principio ſtatim naſcentis eccleſiæ exigeretur, ætate tñ Chryſoſtomi præceptum relaxatũ eſſe conſtat, & cõionem aſtantium voluntati permiſſam, ad quã eos diaconus altavoce inuitabat non cogebat. Hæc.n.& alia huiuſmodi tametſi ab Apoſtolis tradita ſunt, non ſunt tamen ita fixa, vt moueri non queant. Cùm Chriſti ipſius præcepta & inſtituta, quemadmodũ diximus, adeò ſtabilia rataq; ſint, vt cõuelli nullius hominis auctoritate liceat. Cuius ratio loco ſuperiore reddita fruſtra hic à nobis reſumeretur. Atq; illud de inſtitutis ad gubernationem populi pertinentibus intelligi volo. Nam dogmata fidei ſiue Chriſtus ipſe per ſe Apoſtolis reuelarit, ſeu Spiritus ſanctus poſt Chriſti Aſcenſionem in cęlum, mutari non poſſunt: ſed firma hęc in veritate manẽt perinde atq; illa, quę Chriſti ſunt ore prodita.

Cap. Sextum, de firmitate & certitudine traditionum Apoſtolicarum.

QVibus rebus expoſitis, non erit difficile oſtendere, id quod in hac parte maximè quæritur, ex Chriſti & Apoſtolorũ traditionibus certiſſima poſſe argumẽta elici, & ad eccleſiæ cõſuetudines, & ad fidei dogmata cõprobanda. Si.n. Apoſtolus Paulus eccleſiæ conſuetudinẽ Corinthijs contentioſis opponit, cur nos itidẽ eccleſiæ morẽ ab Apoſtolis vſq; receptũ, totq; ſeculorum vſu ac gentiũ cõſenſione probatũ, non opponemus hæreticis, cũ à nobis ſcripturã in cuiuſq; rei confirmationẽ efflagitãt? Certè Paulus, cũ & per ſcripturas & per naturæ rõnem ſatis dixiſſe videretur ad eius rei fidem faciendam, quam Corinthijs perſuaſam eſſe cupiebat, conſiderans tñ inter Corinthios fore quoſdã, qui illiuſmodi fortè & teſtimonijs & rationibus repugnarent: non aliud potius argumẽtum ad cauſam euincendã habuit, quàm ſi eos ad eccleſię morem reuocaret. Si quis, ait, videt cõtentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem nõ habemus nec eccleſię Dei. Quod dicit tale eſt. Si quis adeò eſt durus & pertinax, vt

1.Cor. 11

argu-

argumentis poſitis non adducatur, ſed adhuc cõtendat, fœminā aperto capite orare oportere: hūc ego nō aliter refello, quàm ꝙ eccleſię Dei talē conſuetudinē non habent. Tāta vis in traditione eſt, vt quos nec ſcripturę nec naturæ ratio mouiſſet, eos Paulus exiſtimauit eccleſiarū more & inſtituto refellendos. In priore rurſum ad Timotheū epiſtola, ſi quis, ait, aliter docet & non acquieſcit ſanis ſermonibus. Non dicit ſcripturis. Et ad Gala. Si quis, inquit, vobis euāgelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Quibus ex locis rectè Origenes in cõmentarijs epiſtolæ ad Titū definit hæreticū, eū qui ſe Chriſto credere profitetur, & aliud de veritate fidei Chriſtianæ credit, quā habeat traditio eccleſiaſtica. Et lib. 1. periar. Sicut multis, inquit, apud Gręcos & Barbaros pollicentibus veritatē, deſiſtimus apud omnes eam quærere, qui eam falſis opinionibus aſſerebant, poſtquā credidimus filium Dei eſſe Chriſtum, & ab ipſo hanc diſcendam eſſe perſuaſi ſumus: ita cum multi ſint, qui ſe putāt ſcire quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorū diuerſa à prioribus ſentiāt, ſeruetur verò eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & vſq; ad præſens in eccleſijs permanens: illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab eccleſiaſtica traditione diſcordat. Hactenus Origen. Ignatius quoq; in epiſtola ad Heronem, omnis, ait, qui dixerit præter ea, quæ tradita ſunt, tametſi fide dignus ſit, tametſi ieiunet, tametſi virginitatem ſeruet, tametſi ſigna faciat, tametſi prophetet, lupus tibi appareat. Si igitur anathema, hæreticus & lupus habēdus eſt, qui eccleſiaſticæ traditioni repugnat, ex illa profectò certiſſima argumētatio promitur, ad fidei dogmata & eccleſiæ mores cõprobandum. Præterea auctores grauiſſimi apertè confirmant hmōi inſtituta ēt ſine literis accepta eandem vim habere ac ſi ſcripta ab Apoſtolis fuiſſent, Irenæus lib. 3. aduerſum hæreſes. cap. 4. & lib. 4. cap. 43. Tertullianus item, quamuis ipſe poſtea ab eccleſiæ traditione diſceſſerit, in lib. tamen de corona militis eandem ſententiam habet. Cuius verba libet in pręſentia referre: nec enim ſolum quid ſentiat tradit ſed cur etiā ſentiat.

Cap. 6.

Cap. 1.

Hic cõmcaremus, ſed refertur locus in Apologia Panphili.

Anti-

Antiquas,inquit,obſeruationes eccleſiæ,ſi nulla ſcriptura determinauit,certè cõſuetudo corroborauit, quæ ſine dubio de traditione manauit.Et ſtatim,cum quarundam traditionum meminiſſet,quarũ in ſcripturis mentio nulla eſt,iſtarũ,ait,& aliarũ diſciplinarum ſi expoſtulas legẽ, nulla tibi legis traditio prætendetur. Auctrix eſt conſuetudo,confirmatrix eſt & fidei obſeruatrix , idonea eſt teſtis traditionis veteris . Conſuetudo aũt etiam in ciuilibus rebus pro lege ſuſcipitur:nec differt,ſcriptura an ratione conſiſtat.Hactenus Tertullianus . Ac præclarè ille quidẽ.Quoniam ſi legẽ ratio cõmendat: mos,qui ratione conſtet,non minus quã lex habet commendari. Diſt. 1.c.conſuetudo . Baſilius inſuper in libro de Spiritu ſancto. c.27. ac magno quidẽ argumento eandẽ rem confirmat,inquiens,Dogmata,quæ in eccleſia prædicãtur,quędam habemus è doctrina ſcripto prodita , quædã rurſus ex Apoſtolorum traditione in myſterio occulto recepimus. Quorũ vtraq; parem vim habent ad pietatẽ. Nec in his quiſquam contradicit,qui ſanè,vel tenuiter expertus eſt. Nam ſi conſuetudines , quæ ſcripto proditæ non ſunt,tanquã non multũ habentes momẽti conemur reijcere,& ea dãnabimus,quæ in Euangelio neceſſaria ad ſalutẽ habentur:imò potiùs ipſam fidei prædicationem ad nudũ nomen contrahemus.Hactenus Baſilius.Cuius rõ, ſi auctoritas negligitur, certisſimã rei huius faciet fidẽ . Cùm.n.ſcripturas ipſas eccleſiæ auctoritate recipiamus, nec certiore argumento Euangeliũ Matthæi nomine inſcriptum ipſius verè eſſe probemus , quàm ꝙ ſic à patribus accepimus, ſimili profectò ratione ex reliquis inſtitutis,quæ videlicet ab Apoſtolis retinemus, firma argumenta deriuabimus . Quod ſi quis,nouum librum ſacrũ ingerat,quem patres noſtri minimè receperunt,vt Baſilides,qui prophetas ſibi nuncupauit atq; conſtituit , is nõ alio certiore argumento refelli poteſt , quàm traditione maiorum:vt ſecundo iam libro latiùs explicatum eſt. Sic quippe apud Euſe.lib.6.cap.10.Euangelium nomine Petri ab hæreticis prolatum Serapion grauiſſimè excluſit. Atq;,vt Baſilius idẽ argumẽtatur,etiam in reip. iudicijs,

Euſe.4. li. eccleſ. hiſt.ca.8. Cap.7.

vbi ſcripturæ deeſt inſtrumentũ, teſtibus habetur fides. Et ſicut in rebus humanis oculatos teſtes,ita in fide auritos accipimus,quia fides ex auditu eſt. Eſſet aũt ridicũla reſpublica, quæ in iudicis ſcripto oĩa,nihil ſine ſcripto probaret. Scripturas.n.propter litigioſos facimus. Alioqui boni viri ſolo verbo in veritate & officio cõtinentur.Præterea,multa ad Chriſtianos mores & doctrinã pertinent,quæ è ſacris literis nõ habentur.vt antè nobis conſtitutũ eſt, ſtultũ ergo fuerit in oĩbus ſcripturam poſtulare.Traditione itaq; opus aliquãdo eſt ad fidei dogmata cõprobanda.Rurſus, cum traditiones nõ ſcriptas Polycarpus,Tertullianus,Irenæus,Marcioni ac Valentino:Epiphanius Melchiſedechianis, Apoſtolicis,Aerianis:Hieronymus Vigilãtio:Auguſtinus Donatiſtis:denique(vt in ſumma dicã) omnes ſancti aduerſarijs Catholicæ fidei fidẽter obiecerint,earumq; vi,perinde ac ſi fuiſſent ſcriptæ,hæreſes ſui quiſq; tẽporis deturbauerint:certè nõ minori efficacia per huiuſmodi traditiones nos hęreticorũ,qui aut nunc ſunt,aut ẽt ſunt futuri, quæcunq; dogmata refellere ac deturbare poterimus. Abſurdisſimũ quippe fuerit,vt Hieronymus aduerſus Vigilantium colligit,vnũ Lutherum aut Oecolampadium in eccleſiæ angulo obloquentẽ audire, vniuerſos aũt maiores noſtros vſq; ab Apoſtolis contemnere. Quorum traditiones ſi negligamus,difficile dictu eſt,quantum religio detrimenti ſit latura,quẽadmodum diſt.11.c.Eccleſiaſticarum dicitur.Qualis.n.rerum omnium facies erit, qualis præſertim erga Deũ pietas,cultus,cęremoniæ, nõ in eccleſia dico, cuius & myſteria & ſacramenta maxima ex parte traditione cõſtant, ſed in vna qualibet republica, vel mediocriter inſtituta,ſi mores illi,qui à principio ſtatim cũ rep.adoleuerunt,contẽnantur,labefactentur,euertãtur?Longiores hoc loco ſumus,quàm neceſſe eſt.Quis enim eſt, cui non perſpicua ſint illa,quę pluribus verbis à quibuſdã cõmemorantur? Cõmemoratur ab his Auguſtinus in epiſtola ad Ianuariũ,& in altera quoq; ad Caſulanum, in quibus ſcripſit inſolentisſimæ inſanię eſſe diſputare,an eiuſmodi cõſuetudines ſeruandę ſint:nec minus

Diſt.11.c. in his rebus.

nus eſſe eos coercendos, qui has cõtempſerint, quanuis humanç aliquæ illarũ ſint, quàm ſi diuinas leges præuari carentur. Cõmemorare & alios auctores poſſumus, ſed vtemur in re non dubia teſtibus non neceſſarijs. Paulus enim vnus abunde rei huius facit fidem in 2. ad Theſ. epiſtola c.2. inquiens, Tenete traditiones, quas accepiſtis ſiue per epiſtolã, ſiue per ſermonẽ. Parem ergo vim habẽt Apoſtolica dogmata, pariterq; retinenda ſunt, ſiue ſcripto ſeu verbo ad eccleſiã peruenerint, vt D. Baſilius in lib. de Spi. ſancto. c.29. ex hoc ipſo apoſtoli teſtimonio argumentatur. Quin apoſtolus ipſe ad Hebræos & ex ſcripturis & ex traditione argumẽtatus eſt, quemadmodũ Chryſo. hom. 18. in epiſt. ad Hebr. admonuit. Ex quibus omnibus multisq; alijs perſpicuũ eſt, qui traditiones contemſerint, eos tanquam hæreticos iure ac merito ab eccleſia fuiſſe ſemper exploſos. Ita. n. hæretici illi ſunt habiti, qui ſolẽnia quadrageſimæ ieiunia ab Apoſtolis accepta pro nihilo habuere, vt apud Auguſtinũ de hære. c.53. & apud Conci. Gangren. in epiſt. ad epiſcopos Armeniæ videre licet. Ita qui diſtinctionẽ epiſcopi & presbyteri negarũt, etiam hi hæreſeos ſunt damnati: vt apud Auguſt. eodem lib. & c. & apud Epipha. lib.3. c.75. & apud concil. Conſtãtienſe reperies. Ita breuiter, ſiue Vuicleffiſtas, ſiue Lutheranos, ſiue alias quaſcunque antiquiores peſtes, non minus exhorruit eccleſia in eo quòd huiuſmodi traditiones inficiati ſunt, quàm in eo quod ſcripta dogmata reiecerunt. Inde adeò venit, vt ſeptima Synodus generalis acti.7. doctrinam noſtræ orationi maximè conſentaneam ediderit in hæc verba. Fatemur nos eccleſiaſticas traditiones, ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine valentes retinere velle, quarum de numero eſt imaginum effiguratio. Catholicę igitur eccleſię traditionem obſeruantes, definimus ſanctas imagines venerandas. Qui ergo auſi fuerint aliud ſentire, aut more impiorum hæreticorum eccleſiaſticas traditiones cõtaminare, ſi epiſcopi fuerint, deponuntor: ſi laici, communione priuantor. Et in fine eiuſdem ſeſſi. ſi quis, aiunt patres, traditiones eccleſiæ ſiue ſcripto, ſeu conſuetudine valentes non curauerit

anathema. Et concil. Trident. ſeſſ. 4. idem definit his verbis. Sacroſancta Trident. Sinodus proſpiciens veritatē Euangelii ſalutarem, & morum doctrinam cōtineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto traditionibus ipſius Chriſti, quæ ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu ſancto dictante quaſi per manus traditæ, ad nos vſq; peruenerunt: traditiones ipſas tum ad fidem tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus à Chriſto, vel ab ſpiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſsione in eccleſia catholica cōſeruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia cū libris ſacris, ſuſcipit ac veneratur. Et poſterius: ſi quis autem traditiones prædictas ſciens & prudens contempſerit, anathema ſit. Ne plura. Referri enim decet ad ea, quæ capite 3. poſui fundamenta, ex quibus, vt nihil aliud adijceremus, id ipſum, quod hoc nunc capite perſequimur, ſatis exploratum eſſet. Verùm vt ſingula perſequi eſt operis infiniti: ita quædā explicare fuſius, eſt neceſſariū. Nec tamen quæ huic loco explicando dedimus, nimis multa videri debent. Quo enim huic loco vis ab hæreticis maior infertur, eò nobis magis elaborandum erat, vt is quàm diligētiſsimè & explicaretur & muniretur. Atq; quemadmodum ſupra diximus, ex decē partibus, in quas loci Theologici naturam vimq; diuiſimus: ſecunda hęc quæ in traditione conſiſtit, maximè Theologiam & fidē attingit. Et res tanta paucis abſoluenda nō erat. Sed iam argumenta ea tandem diluamus, quæ capite primo aduerſum traditiones oppoſuimus.

Cap. poſtremum, In quo refelluntur argumenta Cap. primi.

Illud verò argumentum, quod eſt à principio poſitum, non eſt difficile refutare. Ridiculum eſt enim credere, Apoſtolicas traditiones non eadem fide ac diligentia poſſe in fidelium cordibus aſſeruari, ac ſi in papyro ſcriberentur. Nam nec ſcriptura Spiritus Dei viui facilius quàm atramenti deletur, & ſunt pleræque traditiones, quas more & vſu facillimè videas retineri. Quod ſi Chriſti prouidentia eccleſiæ Chriſtianæ deeſt, tum uerò nec traditiones aſſeruatas ego defendo nec *Ad primum.*

O certam

certam ſcripturę auctoritatem. Vtraq; enim iuxtà res ſine Dei procuratione nō cōſtat. Quā ſi tollas neq; traditio, nec ſcriptura vindicatur. Sed ſi Chriſto curæ eccleſia ſua eſt, iam non erit ambiguū, quin quemadmodum Euāgelium illa in ſenſu potius quàm in litera cuſtodit, ita & cęteras cuſtodiat traditiones, quas ei Apoſtoli tantopere cōmendarunt. O Timothee, inquit Paulus, depoſitū cuſtodi deuitans prophanas vocum nouitates & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ. Quem locū miror a Caietano de gregis cōmiſſi depoſito, non de commiſſa doctrina eſſe intellectū: præſertim cum alterū ſimillimū in poſteriore ad Timotheū epiſtola non de grege, ſed de doctrina interpretetur. Debuerat autem Caietanus admoneri, Paulum de verbo Dei fuiſſe locutum ex ijs, quæ e veſtigio ſubdidit, deuitans prophanas vocū nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ. Vtraq; enim harū traditioni Apoſtolicæ aduerſa eſt, & vocum prophana nouitas, & falſi nomiuis ſcientia. Traditio quippè vetuſtate commendatur: & ſi quid audieris in eccleſia noui, tum verò id ſcias eſſe, vt antiquitati, ita quoq; Apoſtolicę fidei contrarium. Cum autem legis, voces eſſe vitandas, non tibi vocum ſonus veniat in mentē, ſed vocū ſignificatus. Dogmata.n. ſententiasq; nouitias vitare iubet Apoſtolus, non verborum ſonitus inanes aut nouos. Tametſi nouitia quoq; verba, quoad licebit, vitare in fidei morumq; diſciplina debemus. Scientiā verò falſi nominis, vel Sophiſticen, vel artē Cabaliſticā intellige. Nā traditionibus Apoſtolicis occultæ illæ Cabaliſtarū traditiones nō aliter opponuntur, ac fabuloſa veris, ſacris ſuperſtitioſa. Quanquā aduerſus Gnoſticos Apoſtolus diſſerens, vt verè Theophilactus affirmat, falſam illorū ſcientiam traducit, quam tamen illi rudi plebi magno pretio vendebant. Quòd ſi nihil eſt tā cōtra tradita ab Apoſtolis antiqua dogmata, quā opiniones in eccleſia tū nouæ tū prophanæ, vetera.n. eadēq; ſacra myſteria fides Apoſtolica probat, aſpernaturq; contraria, nihilq; tā eſt ſecundū Apoſtolos quam non recedere ab his, quæ olim accepimus, nimirū de verbi, nō de gregis depoſito Apoſtolus loquit.

2.ad Timoth. 6. Καινοφωνίας. noſter legit interpres, quē admodū et Ambr. et Chryſ. legiſſe videntur. Certè Latina eccleſia nouitates legit non inanitates, Sic etiā Baſilius vbiq; legit. vt autor eſt Theop. 2. Tim. 2. in illud prophana autē & vaniloquia deuita, et in hūc ipſum locū. 1. Tim. 6.

Itemque

Itemq; ſi falſi nominis ſcientia,vel Sophiſtice intelligitur, vt quibuſdā placet, vel Cabaliſtica,vt ēt Caietano eſt viſum,vel illa Gnoſticorū,vt Theophilacto mihiq; ēt probatū eſt,neceſſe eſt,cùm veræ falſa ſcientia aduerſetur,contrariorū eundē eſſe ſermonē. Quę,quanquā ita ſunt in promptu, vt res cōfirmatione nō egeat, ſunt tñ nobis Vincentij Lirinen. viri grauiſſimi auctoritate confirmāda.Depoſitū,inquit,id eſt,quod tibi creditū eſt,nō quod à te inuentū:quod accepiſti, nō quod excogitaſti: rem nō ingenij,ſed doctrinæ:non priuatæ vſurpationis, ſed traditionis publicę:rē ad te perductā,non à te prolatā:in qua nō auctor eſſe debes,sed cuſtos:non inſtitutor, ſed ſectator:nō ducens,ſed ſequens.Aurū accepiſti, aurū redde:nolo mihi pro alijs alia ſubijcias.Cuſtodi,propter inimicos,propter fures.Cuſtodi ēt diligenter,ſedulo, fideliter,vt ſuo tēpore cùm oportuerit quibusq; oportuerit reddas. Deuitans prophanas vocū nouitates, id eſt, ſententiarū,dogmatū,rerum, quæ ſunt vetuſtati contrarię.Nulla quippè hęreſis niſi ſub certo nomine, certo loco,certo tēpore,emerſit.Nec quiſquā hæreſim inſtituit, niſi qui ſe prius ab eccleſię catholicæ & antiquitatis cōſenſione diſcreuerit. Hoc ergo apud omnes hęreſes legitimum fuit atque ſolennę, vt prophanis nouitatibus gaudeant,antiquitatis ſcita faſtidiant. Contra verò catholicorum hoc proprium, depoſita ſanctorum patrum & commiſſa ſeruare, damnareq; prophanas nouitates. Ita enim in concilio Epheſino omnium patrum vna fuit vox,vt quod erat antiquitus traditum teneretur: quod adinuentum nuper exploderetur. hactenus Vincentius. Huius verò Apoſtolici teſtimonij tanta vis aduerſum Hęreticos fuit,vt Clemens Alexan.2.ſtrom.lib.ſcribat, Hęreticos,quoniā eo teſtimonio euincebantur,epiſtolas Pauli ad Timoth.exploſiſſe. Vt eò igitur, vnde digreſſa eſt,ſe referat oratio:nō fuerunt maiores noſtri in re tam neceſſaria negligentes, ſed quod Apoſtolus Timotheo, & in illo magna cura commiſit omnibus: id magna etiā illi cura ſeruarunt. Itaq; in primo illo argumento Lutherani haud ſecus ratiocinantur,ac ſi non diuinitus res

eccleſiaſticę gererētur. Quòd ſi ita pergunt, pari ratione ſuadebunt, nec canonicos libros quidē eoſdem manſuros ſemper, ſed, ſi placet, etiā perituros Nam quot libri tineas paſcunt blattasque diſerti? Quot auctorum monumenta hominum incuria interciderunt? Nimirum enim Pythagoras quoque ipſe, vt Lyſias Pythagoricus ad Hipparchum ſcribit, comentariolos quoſdam Damæ filię teſtamento reliquit: qui tamē, ac multò etiam magis quā traditiones, interiere. Quæ cum ita ſint, verendū nō eſt, ne Apoſtolorū inſtituta, quæ digito Dei nō in tabulis lapideis, ſed in eccleſiæ viſceribus ſcripta ſunt, humana obliuione deleantur. Ac de primo quidem argumento ſatis multa diximus, vereor etiam ne nimis multa.

Ad ſecundum. At ſecundò ita reſpondeo. Non vult Auguſtinus, dicta factaque Ieſu ab Euangeliſtis ſcripta, ad ſalutem fideliū & doctrinam eſſe ſatis. Alioqui epiſtolæ apoſtolicæ, apoſtolorum acta, liber Apocalypſis, totum etiam legis veteris inſtrumentum, ſuperuacanea eſſe, non neceſſaria viderentur. Sed hoc vult, non fuiſſe opus ad fidelium ſalutem, vt ex dictis factisque Ieſu alia ſcriberentur, quàm quæ ſcripta ſunt. Hæc enim ſcribere ſatis fuiſſe, reliqua ab Euangeliſtis ſine culpa prætermiſſa. Nā quòd rurſum nobis Auguſtinus obiicitur, facilis eſt & prompta defenſio. Quę enim vſu & more eccleſiæ tenemus, ea non modò non ſunt obſcura, ſed adeò ſunt aperta, vt de iis diſputare inſolentiſsimæ inſaniæ eſſe idem Augu. exiſtimarit. Cū ergo ait, vbi de re obſcuriſsima diſputatī. &c. ſatis indicat, ſe de his loqui nullo modo, quæ eccleſiæ inſtituto & traditione coſtant. Alioqui illud nobis aduerſarii expediant velim, quod Auguſt. idem lib. con. Creſco. 1. ca. 33. diſertè tradit in hæc verba. Quamuis huius rei certè de ſcripturis canonicis non proferatur exemplum, earumdem tamen ſcripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas cum hoc facimus quod vniuerſę iam placuit eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum commendat auctoritas Vt quoniā ſancta ſcriptura falere non poteſt quiſquis falli metuit, eandem eccleſiam conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta ſcriptura demonſtrat.

In epiſt. ad Caſulā.

Iam

Iam verò Apoſtoli teſtimonium peruersè nobis oppo nitur. Nam hominem Dei eccleſiæ doctorem hic Paulus appellat, qui per literas sacras ad oẽ miniſterii ſui opus inſtruit. Quatuor quippè sunt res, quas verbi sacri admi niſter pręſtare debet, nempè docere, arguere, corripere, erudire. Quæ vtiq; omnia doctoribus Euangelii scriptu ra diuina ſuppeditat. Quòd ſi quiſquã contendit, generã liter hunc locũ intelligendũ, huic nõ maximo equidem opere repugnauerim: concedat mihi modo, ſcripturas nõ ſingulatim & in ſpecie ſemper de rebus vniuerſis præ cipere. Si enim ſpecialiter scripta sunt omnia, quid illud eſt, cætera cum venero diſponã? Quid illud rurſum, plura habens vobis ſcribere, nolui per chartã & atramentum: ſpero enim me futurum apud vos & ore ad os loqui? Scri ptura itaq; diuina non de ijs ſolum inſtruit, quæ scripta sunt: sed de iis ẽt, quæ nõ ſunt ſcripta. Tenete inquit Pau lus, traditiones quas accepiſtis, ſiue per epiſtolas, ſiue per sermones. Et in hoc ipſo 3. cap. poſterioris ad Timo. epiſtolæ, cuius nos teſtimonio impetimur, cũ dixiſſet Apoſtolus, tu autem aſſecutus es meã doctrinã & inſtitutionem, quibus verbis vtrumq; genus diſciplinæ comple xus eſt, & quod scripto, & quod inſtituto cõtinetur, mox subiungit: tu verò permane in his quæ didiciſti & credita sunt tibi. Didicerat enim sacras literas Timotheus, vt ibi dem tradit Apoſtolus, & præterea myſteria Euangelicæ doctrinę concredita acceperat, vt cap. 2. dictũ erat, & ca. 6. prioris ad eundem epiſtolæ. Nõ ergo eo loco traditio nes excludit Apoſtolus, ſed potius commendat.

Ad tertium.

1

1. Cor. 11

Ioan. In 2. epiſt.

2. Theſ. 2

Sanè verò quod argumentum ex Deut. 17. cap. Luthe rus addit, hoc nullius propemodum eſt momenti. Legẽ enim nos non in chartis solũ papyraceis scrip am acce pimus, ſed eã magis, quæ in viſceribus inſcripta eſt. Nec adeò rudes sumus, vt apud nos lex verbo tenus tradita legis nomen minus habeat, quàm ea quæ literis editur. Fatemur ergo ſacerdotes non eſſe audiendos, niſi docue rint iuxta legẽ domini. Sed qui inſtituta Apoſtolica ec cleſiæ tradunt, ij vel maximè docent nos iuxta legẽ dñi. Qui verò contra eccleſiaſticas traditiones pugnant, hos

Ad. 4.

1

cum lege domini pugnare contendimus. Qua ex re Caluini calumnia facilè obteritur. Accuſat enim eccleſiam, quaſi traditiones cõtra ſacras literas inuexerit. Dicitur enim Deut. 12. ne requiramus alias in colẽdo Deo cęremonias præter eas, quæ lege pręceptæ ſunt, nec his quicquam vel addamus, vel minuamus. Et Salomõ, ne addas,
Prou. 30
inquit, quicquã verbis Dei, & arguaris inueniarisq; mendax. At verò quamuis traditiones eccleſię quędã eſſent ſcripturæ sacrę additamenta, non tamen sunt illę verbo Dei additę. Quin potius diuina verba sunt, non aliter ac illa, quę sacris libris ſcripta sunt. Non enim in pręſenti de traditionibus diſſerimus, quę à poſteris eccleſię pręfectis prodierũt: quas alterius loci & temporis eſt defendere. Sed de Chriſti & Apoſtolorũ traditionibus diſputatio eſt: quas hic nos, vt diuina oracula, iure vereque tuemur. Nec traditiones etiam huiuſmodi diuinarũ ſcripturarum ſunt additamẽta: ſed complementa sunt potius, & earum quaſi cõmentaria. Alioqui accuſentur prophetę, quod legi Moyſis quippiam adiecerint. Accuſentur Apoſtoli, qui epiſtolas addiderint Euangelijs, aſinęq; & pulli ſimplicitatem suis appoſitè veſtimentis ornarint. Accuſa itẽ, ſi placet, eoſdẽ: qui decretum de idolothitis sanguine & suffocato ſanxerint, ac canones quoq; aliquot ediderint, qui in sacris libris ſcripti non ſunt. At nõ ſunt iſtæ, vt diximus, ſcripturæ additiones, sed interpretationes. Quemadmodũ aduerſus Gręcos in conc. Florẽ. ſeſſ. 4. 5. 6. & 7. latius expplicatũ eſt. Qua etiam ratione eccleſiaſticas & doctrinã & leges inſtitutaq; ſalutaria defendimus. Non. n. eccleſia his edendis aut noua fundamenta iacit, aut nouas fabricas addit: ſed superædificat ſuper fundamentum Apoſtolorum & prophetorum aurum, argentum, & lapides pretioſos: regniq; cęlorũ semina red-
Act. 5.
dit non alia, ſed eadẽ auctiora, vt Eſeu. 3. lib. Eccle. hiſto. c. 37. dixit. Atq; nos itidem hanc eandem doctrinã lib. 7. ca. poſtremo, ſi vita supereſt, locupletabimus. Nunc de 4. argumento dictum eſt ſatis. Ad quintum reſpondeamus. Chryſoſtomus porrò, ſiue quis alius eſt auctor, non ait, ſcripturarum veritati, quod hæretici citare ſolent,

lent,ſed niſi ea dixerint,quæ conuenientia ſunt veritati. Quanquã,qui traditiones Apoſtolicas docent, ij revera ea dicunt,quæ congruunt ſcripturarum etiam veritati. Quod vero de Papię traditione nobis opponit,id ab Euſebio refellitur tertio libro Eccleſ. hiſto.ca.vlt. Vbi ait Papiã,vt q exigui ſenſus vir & minus capacis eſſet, ſpirituales & myſticas Apoſtolorum traditiones corporaliter & ſecundum literam ſuſcepiſſe.Non ergo ſi vnus aut item alter traditionũ Apoſtolicarum prętexit auctoritatem,fidem nos ſtatim habere debemus.Nam & nonnulli ſacras literas præferunt, quos iure ac merito explodimus. Quoniã ſacrarum literarum teſtimoniis abutũtur. Eodem quoq; modo Irenęus potuit à Papia & alijs diſcipulis Ioannis decipi,in ætate domini ſaluatoris, credidit enim,nec diſcuſſit an vera dicentibus crediderit.Sed de hac re diſſeremus poſtea diligentius.

Theophili autem,Hieronymi, Origenisq; teſtimoniis non eſt cur pluribus reſpõdeamus. Nam aduerſum eos loquuntur,qui vel humana commenta ſacris et literis aduerſa,vel hiſtorias quaſdã apocryphas tanquã res diuinas & certas poſteris venditabant.Alioqui ſi Hieronymus(huius.n.teſtimoniũ vrgentius premunt)non exiſtimabat quicquã eſſe credendũ niſi quod ſacris literis eſſet proditũ,qua fronte aduerſus Luciferianos, Vigilantium,Eluidium,traditionum auctoritate argumẽtatur?

Caluini porro confirmatio quàm friuola ſit & planè ridicula,faciam vt nullo negotio intelligant ij, qui mecum eam paululum expendere volent. Equidem eum quoque hortarer, vt huc animũ serio aduerteret,ſi quid docendo proficere me apud illum poſſe confiderem.Sed quando Lutheranis,omiſſa veritatis ratione, hoc vnum propoſitum eſt, quacunq; poſſunt via rem ſuam agere, pauca tm̃ dicã,quibus ſeſe boni ac veri Theologi ab eorum captionibus expedire queant. Primum autem Ioachimus Camerarius non,plenè,ſed,planè,habuit in hũc modum. Euangelia enim.&c.planè inſtruunt nos de ſenſu numinis.Deinde,vt quem in modum Caluinus citat, nos quoque legeremus:nihil affertur tamen. Nam cum

ſcripturæ ipſæ & eccleſiæ magiſterium & traditionũ au-ctoritatẽ non obſcurè commendent, profectò de ſenſu numinis plenè nos inſtruunt. Docent enim ſenſum numinis ſiue ſcripto seu verbo traditum iuxta eſſe tenendũ. Quid? Quòd concitatę & ineruditæ concionis eſſet, ſtatim in proęmio verba dicẽtis retundere, eius præſertim, qui bona fide loqueretur? An mox cieri turbas æquum eſſet, & id imprudenter anteuertere, quod erat in concilio magna vi & contentione trãſigendum? Illud enim Ariani præſcripſerant, vt capite primo oſtenſum eſt, ſeſe in fidei quæſtione præter ſcripturas nihil omninò recepturos. Conſuerunt autem synodi patres quæ obiter ab vno quolibet dicuntur, qui non ſit fidem facturus concilio, ea prudentiſſimè diſſimulare: quo res, de qua potiſſimum agendum eſt, ſuo & loco & tempore commodius agatur: quemadmodum nobis libro poſtea quinto explicandũ eſt. Nec Nicęni patres omnia ea quæ Conſtantinus dixerat, amplexi sũt: ſed cũ monuiſſet, vt hoſtili poſita diſcordia quæſtiones explicarentur, & omnes cuperet confiteri Apoſtolicorum dogmatum vnitatem: his, inquit Theodoritus, aſſenſus maximæ partis acceſſit, interque ſe concordiam & ſanitatem dogmatum conſtituerunt. Pauci tamen. &c. Ex Conſtantini igitur teſtimonio ſynodique ſilentio nihil omnino conficitur. Pręter quàm quod etſi literis ſacris diſputatio eſſet inſtituenda, ſenſum earum tamen non ex ipſis literis mortuis, ſed ex viuæ vocis traditione oporteret accipere: ita traditionis ſemper vſu & auctoritate indigeremus. De 8. igitur argumento hactenus.

Traditiones autem Apoſtolorum, de quibus agimus, humanæ non ſunt, ſed diuinæ. Itaque qui eas docent, hi non docent doctrinas hominum. Quæ omnino doctrinę vel Dei præceptis contrariæ intelliguntur, iuxta illud, quod dominus Mar. 15. dixit, quare vos tranſgredimini mandata Dei propter traditiones veſtras, vel otioſæ quædam & vanæ traditiones: qualis erat illa de manibus à prandio abluendis, quæ ad manuum quidẽ purificationem vtilis eſſe fortaſſe poterat, ad Dei certè cultũ non poterat. Quã ob cauſam rectè per Eſaiã dominus dixerat,

rat,ſine cauſa autem colunt me. At Cyprianus in ea epiſtola eos reprehendit, qui morem nouum Chriſti inſtituto repugnantem inſerere conabantur.

Decimum verò argumentum inſtantiùs equidem preſſi, vt in hac reſponſione explicaretur, inter hæreticorũ & catholicorũ traditiones maximũ eſſe diſcrimen. Hæretici.n. myſteria ſua mulierculis & idiotis homũculis prodũt. At catholici myſticas & ſacras eccleſiæ traditiones muliercularũ homuncionumq; vulgo prodere, piaculi loco habent. Cuius rei cauſæ, quoniã capite tertio ſunt redditę, illinc lector aſſumet, quę ad hunc locũ pertinebunt. Hæretici rurſum ſecretas illas traditiones ſuas à viris doctis, præſertim ijs, qui eccleſijs catholicis præſunt, abſcõdere ſolent. Catholici cõtra, iuxta quod Apoſtolus præcipit, Chriſtianæ diſciplinæ myſteria, ijs ſolũ cõmittunt, qui idonei ſunt & alios docere. Quare doctrinę depoſitũ publicũ eſt, vtpote quod Reip. magiſtratibus cõmendatur. O Timothee, inquit, O epiſcope, qui eccleſiæ & præfectus & doctor es, depoſitũ cuſtodi. Et rurſum, quæ audiſti à me, hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Atq; illud animaduertendũ eſt diligentius, quod nõ clam in angulo, & priuatim hoc depoſitũ Timotheo cõmiſſum eſt, ſed corã multis teſtibus, vt res nõ priuatæ vſurpationis, nõ clandeſtinæ furtiuæq; doctrinæ: ſed publicæ traditionis, diſciplinæ manifeſtę, ſineque dolo intelligeretur. Quod qui parum perſpiciunt, hi non ſatis expediunt, quẽ nam ſenſum locus ille habeat, ego in occulto locutus ſum nihil. Doctrina quippe Chriſti, in qua nihil fucatum, nihil fictum, nihil fraudulentum eſt, ſed omnia syncera, vera, ſimplicia, nihil habet omnino tectum, penetrale, tenebricoſum. Hoc quoniam hęretici habent, eorum doctrina occulta recte dicitur. Quemadmodum ciuis quiſque tum quicquam reip. occulere dicendus eſt, quum quæ magiſtratibus reuelanda ſunt, ea non illis planè, sed priuatis hominibus furtim prodit. Nam, qui quæ populo vulganda ſunt, ea populo inuulgat, quæ contra ſolis reipub. magiſtratibus expedit aperiri, ſolis quidem magiſtratibus, ſed apertè tamen

Ad 10.

1. Tim. 6.

2. Tim. 2

nobis inſtitutionis & doctrinæ Deum eſſe, quo magiſtro iure ac verè gloriamur. Sed de his plura alias. Nunc poſtremum argumentum diluendum eſt.

Ad Poſtremū.

Sed & eius argumenti confutatio, vt quæ ad tertiumdecimum quoque librum referenda eſt, breuiſſima hoc loco erit. Sanè Iulianus Apoſtata Chriſtianis obiecit irrationalitatem & ruſticitatem ſapientiamque, vbi nihil eſſet aliud præterquam credere. Huic verò obiectioni Gregorius Nazanzenus reſpondet in prima aduerſus Iulianum Stelitentica, nō alienum eſſe, à ſuis Philoſophis, quos ille tantoperè admiratur, vt hac ſpecie doctrinæ vtātur. Siquidem primum & maximum Pythagorę præceptum erat, vt ſi quis diſcipulos ſuos de dogmatibus interrogaſſet, aut eorum rationem aliquā exegiſſet, nihil aliud reſponderent, quàm quòd ita viſum fuiſſet Pythagoræ. Eſſetq; illa dogmatis ratio inculpabilis. Ita ergo, ac multò etiam magis, exigit ratio, ne fidem nos denegemus ijs, quæ à diuinis dicta ſunt hominibus, habeaturq; pro rationis demonſtratione fide digna, illorum relatio omni vi rationabili & irrationabili validior. Hactenus Gregorius. Vbi certe non videtur Gregorius horrere, id quod in argumento quaſi abſurdum refellitur, diſciplinam noſtram eſſe ſimilem Pythagoricæ, aut hanc potius noſtrę eſſe ſimilem. Sed eſto, diſſimillima ſit, cur magis argumentum illud contra doctrinam verbo traditam quàm aduerſum eam pugnet, quæ literis prodita eſt? Nimirum enim vtranq; credimus, & vtriuſque, ſi poſſumus, conabimur reddere rationem. Reddemus autem, ſi Dominus vitam conceſſerit, multas maximas atque grauiſſimas, quo ſumus loco polliciti. Nam locus hic concludi iam poteſt. Ac de ſecundo quidem argumentorum fonte diximus. De octo autem reliquis latiſſimè patet diſputādi ratio: ſed nos, quoad poterimus & licebit, in breues anguſtias contrahemus.

Illud Platonis in Timæo, fieri non poteſt, vt deorū filijs fides nō habeatur, etiā ſi abſque neceſſarijs dicāt demōſtrationibus. Huc ēt refert Clemens Alexand. in Stromat. At certè è Platone videtur Gregorius hanc ſnīam depromſiſſe.

Tertij Libri finis.

DE

DE ECCLESIAE CATHOLICAE AVCTORITATE QVAE TERTIO LOCO CONTINETVR, LIBER QVARTVS.

Quibus argumentis Eccleſiæ auctoritas impugnetur. *Caput primum.*

TErtia huius operis pars perfecta eſt, quã Theologis cupio eſſe notiſſimã. In quarto nunc libro auctoritatẽ Eccleſię explicare ac tueri debemus: de qua ita copioſè à viris Eccleſiaſticis diſputatũ eſt, vt vna hac de re magna ẽt volumina ediderint. Quorum conſilium quale fuerit, nihil ſanè ad hoc tẽpus. Illud autem eſt huius inſtitutæ ſcriptionis ac tẽporis, de eccleſiæ auctoritate in fidei iudicio diſſerere, atque adeò id docere breuiter, an ex fideliũ cõmuni sẽſu firma duci argumenta poſſint ad dogmata Theologię cõprobanda. Ac Montanus quidẽ diſcipulis ſuis primus ſuaſit, vt nihil reuerentiæ deferrent eccleſię, quæ per orbẽ terræ eſt quemadmodũ Apollinaris Euſebiusq; teſtati ſunt. Neſtorius: deinde totã eccleſiã errare affirmauit, quę ignaros, ſic enim aiebat, erroneosq; doctores ſequeretur, vt Vincentius Lirinenſis retulit. Et Iconómachi poſt aſſeruere, eccleſiã adorandis imaginibus diu ac multũ in turpi errrore verſatã, quod synodus ſeptima in actione ſexta tradidit. Nã & Donatiſtas & Rogatianos eccleſiæ catholicæ auctoritatẽ, non voce illos quidẽ, ſed re ipſa tñ contempſiſſe, Auguſtinus ſcripſit cũ alias ſæpe, tum in epiſtolis 48. ad Vincentiũ. 50. ad Bonifacium 161. ad Honoratum. Et, ne omnes, commemorem, Lutherus demũ ſuum Vuicleff ſecutus eſt, eccleſiamq; cum in alijs tum in eo errare dixit, q̃ ſub vna ſpecie contra Chriſti legẽ communionem tribuit laicis. Quin aſtruxit aliquãdo, ſi

1. lib. aduerſ. Cataphri.

5. lib. eccle. hiſto. c. 16.

In lib. de prophan. noua.

vera Coclæus perhibet, erraſſe illã mox ab initio vt quæ Paulo repugnante ſenſerit, legem & opera eſſe neceſſaria ad ſalutem. Breuiter hæreticis omnibus hoc gentile eſt, ſimulatq; ſeſe eccleſiæ auctoritate vrgeri vident, aut illã ſpernere, aut eccleſiæ rem ad ſe nomenq; transferre, & eã in illis eſſe negare, in quibus reuera eſt. Vtrunque horũ, quoniam ambo in vnum idemq; recidunt, plurimis argumentis hæretici perſuadere conantur. *Acto. 15. vbi pſcriptum eſt, abſtinere à ſanguine & ſuffocato neceſſariũ eſſe.*

Primum eſt huiusmodi, Aaron ſummus ipse ſacerdos alijsq; ex plebe, ſiue maiores ſiue minores, vitulum cõflatilem adorarunt, eiq; optulerunt hoſtias pacificas & holocauſta: eccleſia ergo Chriſti ad eundem modum poterit ſculptile & imagines adorare. Id ſi faciat vt facit, errabit ſine dubio in fide ac religione turpisſimè *1. Argu. Exod. 32*

Rursũ, eccleſia Iſaię, Hieremiæq; tẽporibus in vnius veri Dei cultu lapſa eſt, quid igitur prohibet, quò minus & nunc in Deo vno veroq; colendo erret? Eadem quippe eccleſia eſt, nec in hac re vllum reperietur populi noui veterisq; diſcrimen. Quod verò eſt huius argumentationis antecedens, id eorundẽ prophetarum clariſsimis teſtimonijs exiſtimãt ſe oſtẽdere. Cognouit bos, prior ille inquit, poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem me non cognouit, &c. à planta pedis vſq; ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas. Et poſterior, Confuſi ſunt, ait, domus Iſrael: ipſi & reges eorum, principes & ſacerdotes & prophetę dicentes ligno, Pater meus es tu: & lapidi, tu me genuiſti. Et paulo poſt, Quid vultis me cum iudicio contendere? Omnes dereliquiſtis me, dicit Dominus. Item, Circumite vias Hieruſalem & quęrite, an inueniatis virum facientem iudicium & quęrentem fidẽ: & propitius ero ei. Ego autẽ dixi, forſitan pauperes ſunt & ſtulti, ignorantes viam Domini, iudicium Dei ſui. Ibo igitur ad optimates, ipſi enim cognouerunt viam Domini. Et ecce magis hi confregerunt iugum, &c. Tota igitur eccleſia eo tempore errabat. *2. Argu. Iſa. 1. Hiere. 2. Hiere. 5.*

Præterea eccleſiam non oportet digito demonſtrari: quin nulla apparente forma cõſiſtere in occulto poteſt. Fruſtra autem eius iudicium expectes, quam, quæ ſit penitus *3. Argu.*

nitus ignores. Illud ſuadent, quoniam in populo Iudæorum ſic ſæpe eccleſia deformata eſt, vt nulla eius ſpecies extaret. Quam enim putamus formã eminuiſſe, cùm He
3.Re.19. lias ſolum ſe relictum deploraret? Quam, cum populus ille apud Babylonios, Perſas, Aegyptiosq; diſperſus ſine ſacerdotio, ſine templo, ſine ſceptro gentibus ac dijs alienis in terra aliena ſeruiret? A Chriſti ergo aduentu deformis etiam latere eccleſia poterit: belliſque, ſeditionibus, & hæreſibus ita opprimi, vt nulla parte refulgeat.

4. Argu. Et ſane ſuo iam ſeculo Hilarius latentem eccleſiã potius credebat, q̃ cernebat. Adeo Arriana factio omnia mi
Cõt. Auxentiũ. ſcuerat. Male, inquit, vos parietũ amor cepit: male eccleſiã Dei in tectis ædificijsq; veneramini: male ſub his pa
2.The.2 cis nomen ingeritis. An ne ambiguũ eſt, in ijs Antichriſtũ eſſe ſeſſurũ? Montes mihi & ſyluæ & lacus & carceres & voragines ſunt tutiores: in his.n. Prophetæ aut manentes aut demerſi prophetabant. Quibus ille verbis mode-
Heb. 11. ſtè ac verecundè ſignificat, eccleſiã Chriſti non in epiſcopis, non in ſacerdotibus, nõ in tẽplis, non in populi frequentia, ſed in pijs eſſe quærendã: qui interdum prophetarũ more, vel in agro locisq; deſertis errant, vel in ſyluis abſtruſi ſunt, in ſpeluncis & in cauernis terræ.

5. Argu. Quid, quòd ſub diuerſis Pontificibus diu ſchiſmate perdurante nulla interim eccleſiæ facies apparuit? Manifeſtam porrò eccleſiam, ſi eius ſeculi fideles requiſiſſent, nec aliam crederent, quàm quæ oculis cerneretur humanis, nullam profecto inueniſſent. An verò tunc nulla fuit, quoniam occulta fuit?

6. Argu. Atque vt ante hac eccleſia dilucidè clareque reſplenduiſſet, qui ſcimus tamen an poſthac veram ſemper genuinamque formam ſit habitura? Nimirum.n.ſi præteritis ſeculis, ita Dominus populi ſui facinora vindicauit, vt eum & abſurdiſſimis mendacijs ludi, & altiſſimis tenebris offundi paſſus ſit: cur non timeamus, eccleſiam Chriſti etiamnum cæca nocte, craſſaque caligine adeò occultari & circumfundi poſſe, vt nulla eius vera facies effulgeat? Quaſi verò iam nulla ſint Domini iudicia, vt eodem pœnæ genere mundum hodie puniat, quo populi vete-

li veteris ingratitudinem aliquando vltus eſt. Nempè, vt paſtores atque oues ſtupore ac cæcitate percutiat, eccleſiæq; ſuæ exteriorem notitiam ab hominum aſpectu auferat. Hic videlicet hæretici quaſi re confecta inſultant, noſque miris modis irrident, qui gloriemur in verbis illis, Templum domini, templum domini eſt. Tranſlata, inquiunt, Samaria eſt: & cum Hieruſalem externis laruis inhærens templum, ceremonias, ſacerdotium, ſacramenta, ſcripturasque iactaret: & ipſa quoque tranſlata eſt. Ita, quod de orientali eccleſia accidit, idem occidentali poterit: vt forma eius, vel in fumos abeat, vel certè omnino deliteſcat. Ecquis autem fidem fecit, aut peccata noſtra quàm illorum eſſe leuiora, aut Deum in nos quemadmodum in illos non eſſe animaduerſum? Præſertim cum non obſcurè vaticinetur Apoſtolus, venturam in eccleſia defectionem: quæ vtique venire non poteſt, dum vera eccleſiæ forma & facies extiterit. Qualis autẽ hæc illo erit tempore, de quo dominus ait. Veruntamẽ, filius hominis veniens, putas, inueniet fidem in terra? Qualis, inquam, erit, cum deficient hoſtia & ſacrificiũ? Qualis demum cum, vt Ioannes ſcribit, putei fumus ſolem & aerem obſcurabit? Qua ex re nihil ſanè aliud intelligitur, quàm eccleſiam vſque adeo noſtra hac ætate obſcurandã: vt niſi in tenebris inueniri nõ queat. Quid autem externam eccleſiæ faciem fulgoremq; defendimus, cũ omnis gloria filiæ regis ab intus? Quòd ſi inuiſa & occulta eccleſia eſt, inexploratum quoq; & incertum erit, quod ſumetur ex eius auctoritate argumentum.

Hiere. 7. *2. Theſ. 2.* *Luc. 18.* *Danie. 9* *Apoc. 9.* *Pſal. 44.*

Præterea, eccleſia ex ſolo prædeſtinatorum numero conſtituitur, ſoli autem Deo notus eſt numerus electorũ in ſuperna fœlicitate locandus: eccleſia igitur nobis abdita omnino & incognita eſt. Prior illa propoſitio, in qua difficultas tota ineſt, ſuadetur in primis Auguſtini teſtimonio, diſertis verbis aſſerentis, ex numero ſolum prædeſtinatorum, qui in occulto ſunt intus, cõſtare hortum concluſum, fontem ſignatum, puteum aquę viuæ, paradiſum cũ pomorũ fructibus. Nemo verò fideliũ dubitat, eccleſiæ Chriſti hæc propriè eſſe attributa omnia.

7. Argu. *Li. 5. cõ. Dona. c. 17.* *Canti. 4*

Sed

Sed ne ambgi quidem poteſt, quamuis non ita Auguſtinus exponeret, in horto concluſo & fonte ſignato non alios intelligi atque eos, dę quibus ſcriptum eſt. Firmum fundamentũ Dei ſtat, habens ſignaculum hoc, Nouit Dominus qui ſunt ſui. Probat quoque eandem rem Auguſtinus ex eo quòd Petrus arcam eccleſiæ typum eſſe dixit, in qua octo animæ ſalue factæ ſunt per aquam Nõ ergo niſi iſ, qui ſeruãtur, intra arcam eſſe eximãdi ſunt. Nam Chriſtus non eſt alterius eccleſiæ caput, niſi eius, cuius ſaluator eſt, & quam ſibi exhibet glorioſam, vt ad Epheſios docet Apoſtolus. Ij ergo, qui nec ſalui nec glorioſi futuri ſunt, non ſunt eius eccleſię partes, cuius Chriſtus caput eſt. Deinde, è filijs Dei eccleſia conficitur, vtpotè cum non aliorum ſit eccleſia mater ac eorum, quorum Deus pater eſt. Hos autẽ verè filios Dei eſſe liqũet, qui paternã hęreditatẽ percepturi ſunt. Si filij, inqt, & hęredes, hæredes quidẽ Dei, cohæredes aũt Chriſti. Ouile item Chriſti non niſi ex Chriſti ouibus conſtituitur: at oues Chriſti illæ modo ſunt, dę quibus ipſe ait oues meę vocem meã audiunt, & ego vitam æternam dõ eis, & nõ peribunt in æternũ. Ioãnes deniq; Euãgeliſta de quibuſdã, qui ab eccleſia exijſſe videbantur, cũ re vera nunquã fuiſſent in eccleſia, Ex nobis, ait, prodierunt, ſed non erãt ex nobis. Quid ita? Quia ſi fuiſſent, inquit, ex nobis: permãſiſſent vtiq; nobiſcũ. Nõ igitur ex eccleſia ſunt, niſi qui in ſuſcepta gratia permanent. Atq; hunc locũ, quoniã in prõptu erat, Auguſtinus in libro de corre. & gra. c. 9. & de bono perſeu. cap. 8. de prædeſtinatis intelligit, ſ. Hieronymum ſecutus in dialogo aduerſum Luciferianos.

Ad hęc, verã Chriſti eccleſiam perfectam eſſe & immaculatam oportet. Tota enim pulchra eſt & macula nõ eſt in ea. Et rurſum, vna, ait, eſt colũba mea, perfecta mea. Et Apoſtolus quoq; ipſe ſine macula eam ac ruga deſcribit. Et Iſaias, non adijciet, inquit, vt pertranſeat per te incircũciſus & immũdus. Eccleſiam verò immaculatam cenſere, cuius membra nõnihil impuritatis habeant omnia, quam inane ac fabuloſum eſt? Nulla igitur eiuſmodi nũc temporis extat eccleſia. Illo solùm tempore extitiſſe vide-

Marginal notes: 2. Tim. 2. — Lib. 5. c. 18 — 1. Pet. 3. — Ephe. 5. — Rom. 8. — Ioan. 10. — 1. Ioan. 2 — De pœni. d. 4. ca. ſi ex bono. — 8. Argu. — Canti. 4. — Canti. 6. — Ephe. 5. — Iſa. 52.

ſe videtur, cum vere à Ioãne ſcriptum eſt: Oĩs qui peccat, *1.Ioan.3*
nõ cognouit eũ. Et oĩs qui natus eſt ex Deo, peccatũ nõ
facit: & nõ põt peccare, qm̃ ex Deo natus eſt. In hoc manifeſti
ſunt filij Dei & filij diaboli. Quòd ſi vniuerſos,
qui Eccleſiaſticæ ſocietatis participes ſunt, neceſſe eſt
ſine peccato & macula exiſtere: aut nulli profectò ſunt,
aut occulti nobis & incogniti ſunt. Quod Apoſtolus vr̃
affirmare, cùm eccleſiã Chriſti à Synagoga diſcernẽs, nõ
eã senſilem & tractatã, sed spiritualẽ intractatamq; deſcribit,
nempe ex ſolis perfectis prædeſtinatisq; conſtantem.
Nõ acceſsiſtis, ait, ad tractabilẽ montem, & accenſibilẽ *Heb.12.*
ignem, sed ad Sion montẽ & ciuitatem Dei viuẽtis,
Hieruſalem cœleſtem, & eccleſiã primitiuorum, qui conſcripti
sunt in cœlis, & spiritus iuſtorum perfectorum.

Adde, quòd eccleſiam non quamlibet, sed sanctam fideles *9.Augu.*
tenentur credere. At in sancta congregatione non
niſi sancti intelliguntur. Filij sapiẽtię, inquit, eccleſia iuſtorum. *Eccle. 3.*
Quòd ſi homines aliquot demonſtres, quorũ vel
vnus, iniquus ſit, falſo dixeris hos eſſe æquos. Quemadmodum
ſi ex decẽ viris vnus sedeat, cæteris licet currentibus,
decẽ currere falſum eſt. Eſt quoq; altera causa eiusdẽ
rei vehementisſima, ꝙ ſi mali mẽbra eccleſię sũt,
membra etiam Chriſti erunt. Sunt autẽ haud dubiẽ mẽbra
diaboli. Quare & ijdẽ ciues Hieruſalem ac Babyloniæ
ſimul erunt, & membra quoque ſimul Chriſti & diaboli.
Quo quid abſurdius aut dici, aut excogitari põt? *2.Cor. 6*
Niſi fortè ſocietas eſt luci ad tenebras, conuentio Chriſto
ad Belial. Membra certe corporis eiusdem ſibi viciſſim
contraria eſſe nõ queunt, at contra bonum malum
eſt, contra vitam mors, & contra virũ iustum peccator,
vt Sapiẽs ait, nõ ergo iuſtus & peccator eccleſiaſtici sũt *Eccl.33.*
corporis membra. Docet item Ariſtoteles auctor sentiendi *2.de ani.*
grauisſimus, cui etiam D. Thomas aſſentit, membra *tex.9.*
mortua non aliter eſſe membra atq; ea, quæ picta &
figurata sunt: peccator ergo, cùm mortuus ſit, membrũ
eccleſiæ & pars verè ac propriè non eſt, sed æquiuocè ac
figuratè. Prętcrea vnus panis & vnum corpus multi sumus, *1.Corin.*
quemadmodum in priore ad Corinthios epiſtola *10.*

Epiſ.6.li Apoſtolus tradidit: conſtat aũt, vt acutè Cyprianus ad
bri 1. Magnũ argumentatur, panẽ ex multorum granorum a-
dunatione congeſtũ:peccatores ergo,qui paleæ ſunt, ſi-
cut nec in panis,ita nec in corporis eccleſiæ cõpoſitionẽ
veniũt.Id quod Auguſtinus nõ obſcurè teſtatur, atq; ita
multis in locis, vt de iudicio eius dubitari non poſſit,
Capi. po quin hanc habuerit firmã perpetuamq; ſententiam. Li-
ſtremo. bro.n.contra Petilianũ ſecundo:Nec putandi ſunt mali,
ait,in Chriſti corpore eſſe, quod eſt eccleſia, quamuis ſa
cramentorũ eius corporaliter participes fiant. Itẽ libro
Cap.21. contra Creſconiũ ſecundo:Qui mente, inquit,peruerſa
videtur intus eſſe,cùm foris ſit, ab ipſo Chriſto iam iu-
dicatus eſt.Et poſterius, Etiã neſciente eccleſia propter
malã pollutamq; conſcientiã damnati à Chriſto iam in
corpore Chriſti non ſunt,quod eſt eccleſia, quoniã non
poteſt habere Chriſtus membra damnata.Proinde & ip
ſi extra eccleſiã baptizant. Omnia quippe iſta monſtra
abſit omnino,vt in membris columbæ illius vnicæ com
putentur. Loquitur aũt dubio procul de fidelibus pecca
toribus,vt ex antecedentibus & conſequentibus liquidò
Cap.12. apparet.Itẽ libro de vnitate eccleſiæ affirmat, malos in
Cap.3. eccleſia minime deputari. Item libro quarto de baptiſ-
mo contra Donatum, & libro ſexto diſertè etiam affir-
mat,qui cõtra Chriſti mãdata faciũt, eos ad illã eccleſiã
non pertinere, quam Chriſtus mundat lauacro aquæ,
& de qua ſcriptum eſt,vna eſt columba mea. Et libro ſe
Cap.51. ptimo ait,malos nõ pertinere ad compagem domus,quę
eſt eccleſia,atque haud ſecus in domo eſſe, quàm palea
Cap.49. dicitur eſſe in frumento. Sed & in eodem libro Cypria-
& 50. num refert in epiſtola ad Magnum, huius ſententiæ nõ
ſolum auctorem,ſed etiam confirmatorem.Cõfirmat au
tem eam illo prophetico teſtimonio: Qui habitare fa-
cit vnanimes in domo.Quibus igitur nec vna anima,nec
vnum cor in domino eſt, hi in eccleſia, quæ domus Dei
In epiſt. eſt,nullo modo habitant.Et Hieronymus, Eccleſia,ait,
ad Ephe. Chriſti non habet maculam, nec rugam.Qui ergo pec-
cap.5. cator eſt,& aliqua ſorde maculatus, de eccleſia Chriſti
non poteſt appellari. poſsibile eſt autem, vt peccator

curat

curat ad medicũ, & curentur vulnera ipſius:& fiat de eccleſia, quæ corpus eſt Chriſti. Quod ſi eccleſiam, cuius auctoritati deferimus, ſanctã eſſe neceſſe eſt atq; adeo ex pijs ſolum iuſtisq; conſtare: nuſquam porrò faciet certam in Theologia fidem, quouſque certo indicio demonſtret ſe ſanctam eſſe. Id quod nullo modo poteſt, ſiquidem ſolus Deus nouit corda filiorum hominum. *2.Par.6.*

Quęrunt etiã à nobis, cur in cẽſenda eccleſia inſaniamus, cùm eam minimè dubio ſymbolo deſignarit Chriſtus? Ego, inquit, ſum paſtor ille bonus: & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ: Oues meæ meam vocem audiunt, & ego cognoſco eas: & ſequuntur me. Qui ergo vocem Chriſti non audit, is ad Chriſti ouile non pertinet: ac proinde ne pars quidem Eccleſiæ Chriſti eſt. *10. Arg.* *Ioã. 20.*

Pręterea, ſi eccleſiam boni ſimul ac mali cõſtituerent, qua ratione propter iuſtos pauculos ſancta dicitur, eadem ac multo etiã maiore propter iniquos plurimos iniqua eccleſia diceretur. Quamobrem idem omninò cœtus & Chriſti eſſet eccleſia & ſynagoga ſathanæ. Non igitur niſi boni Chriſti eccleſiam conficiunt. Quocirca inuiſa hominibus illa eſt, atq; adeò minùs cognita, quã vt eius teſtimonium certam & exploratam faciat fidem. *11. Arg.*

Duæ inſuper eccleſiæ ſunt Græca & Latina, quarum vtri credendum ſit, non ſatis, vt aiunt, expeditum eſt. Reſponderi ſolet, Græcos eſſe ſchiſmaticos: idcirco apud eos eccleſiam perijſſe. Quo iure? Quia à Romano Pontifice deſciſſendo priuilegium eccleſiaſtici nominis amiſerunt. Quid verò? an non multo magis amittũt, qui à Chriſto vero eccleſiæ capite deficiunt? Atq; ante Chriſti natiuitatem vna priorũ omnium eccleſia fuit, nec in ea tamen fuit vnus paſtor aut rector. Non ergo ex vno Pontifice eccleſiæ nomen ac veritas pendet. Eccleſia igitur Gręca erit, quamuis epiſcopo Romano non pareat. Quo videlicet mortuo nihilo ſecius vna eccleſia eſt, eademq; & columna & firmamentũ veritatis. Nõ ergo ex hoc capite eccleſiæ veritas vnitasq; exiſtit. Sed ſi vnum Dominũ habet, vnam Chriſti fidẽ, vnum baptiſma, ſi vnum filium agnoſcit, vnum ſpiritum colit, vnum Deum & *12. Arg.*

patrem omnium ſuſpicit vna Chriſti eccleſia erit. Iјs e-
Epheſ.4. nim rebus vnam Chriſti eccleſiam definit Apoſtolus. Ni
hil taque cauſæ eſt cur Græci, in quibus ea omnia in-
ſunt, in quibusq; multi etiam boni ſunt viri, eccleſiã Chri
ſti non faciant. Arroganter igitur eccleſia Latina in fidei
iudicio eccleſiæ catholicæ ſibi nomen vſurpat. Quapro-
pter niſi idem cum Græca ſentiat, eccleſiæ vniuerſalis au
ctoritate caret: non tenemurq; perinde eius iudicium re-
uereri, ac ſi catholica vere eſſet.

13. *Arg.* Præterea catholica eccleſia ideo vocatur, quia per om
Cap.38. nes gentes perque totum orbem diffuſa eſt. Vt Auguſti-
Cont. Pe nus libro 2. cont. Petilia. patefecit, hæc verò ſola eſt, quæ
til. lib. 2. ſuo nos iudicio ligat & aſtringit, quoniam hanc & non
cõt. Creſ aliam quãlibet ſacræ nobis literæ cõmendarunt, queád-
co. lib. 3. modũ plurimis in locis idem Auguſtinus oſtẽdit: non er-
de vnita. go eccleſia, quæ modò eſt, ſi qua demũ eſt, certã auctori-
eccle. lib. tatẽ habet, vt q̃ catholica, id eſt, vniuerſalis eſſe deſierit.
vno. epi. Præterea, ex vniuerſalis eccleſiæ ſententia nullum om
48. 50. nino argumentum ſumi poteſt. Quomodo enim fideliũ
& 161. omnium ſenſum in fidei quæſtione requiremus? Vanum
14. *Arg.* eſt igitur ab eccleſia catholica velle argumentum duce-
re. Forſitan quispiam dixerit, Paſtores eccleſiam repræ-
ſentant, atque adeo ipſiſsima eccleſia ſunt. Eorũ itaque
ſenſum quærere ſatis eſſe, quippe cum idem omnino ſen
Iſa.56. ſus eccleſiæ ſit. At erat Iſaiæ temporibus eccleſia Hiero-
ſolymis: de paſtoribus verò ſic loquitur ſpeculatores e-
ius cæci omnes, neſcierunt vniuerſi: canes muti non va-
lentes latrare, videntes vana, dormiẽtes & amantes ſom
nia. Ipſi paſtores ignorauerũt intelligentiam. Omnes in
viam ſuam declinauerunt à ſummo vſque ad nouiſsimũ.
Hiere.8. Durabat quoq; eccleſia ad tempus Hieremiæ: audiamus
quid de paſtoribus dicat, Quomodo dicitis ſapiẽtes nos
ſumus, & lex Domini nobiſcum eſt? Vere mendaciũ o-
peratus eſt ſtylus mendax ſcribarum. Confuſi ſunt ſa-
pientes, verbum enim Domini proiecerunt, & ſapientia
nulla eſt in eis. A minimo vſq; ad maximum omnes aua
ritiam ſequuntur: à propheta vſque ad ſacerdotem cun-
cti [illegible]ciunt mendacium. Cur autem ſecũdum hanc ratio
neni

nem eccleſiā non referrent 400.prophetæ illi,qui Achab mentiebantur omnes? At eccleſia Dei vera,id eſt, quicũ que in populo erant pij,à partibus Micheæ ſtabant. Certe,ſi res ad eum modũ habet,eccleſię imaginē præ ſe ferrent prophetæ & ſacerdotes, cum aduerſus Hieremiam omnes ad vnum fidenter ſane iactarent,non poſſe fieri, vt periret lex à ſacerdote,conſilium à ſapiente, verbum à propheta. Aduerſum omnes tamen vnus Hieremias mittitur,qui à Domino denunciet fore, vt lex pereat à ſacerdote,conſilium à ſapiente,verbum à propheta.Quod ſi ſacerdotes & paſtores eccleſiā Dei conſtituunt, cuius reuereri teſtimoniũ oporteat,ſequitur, ab eccleſia Dei alienos fuiſſe,cumq; illa etiā pugnaſſe.In Iſraele quidē Heliam,Michæam & ſimiles.In Iuda autē Iſaiam, Hieremiam & reliquos eius notę,quos ſui ſæculi ſacerdotes paſtores & prophetæ non à ſe modo abelienarunt,ſed diris ēt execrati ſunt.Illud,ſi abſurdum & impiũ exiſtimandum eſt,vt ne dicā ēt ſtultum:maneat, ſacerdotes & paſtores eccleſiam Dei non fuiſſe:ſed impiā aduerſus Deũ conſpirationem cœtumq; hominũ peſsimorũ,à quorum neceſſe fuit conſenſione deſciſcere. Cum itaq; paſtores etiamnum ſimiles veterum eſſe poſsint,nec Chriſti eccleſiā profectò referunt,nec ex eorum iudicio dogmata fidei probantur.Atq; ſi ex paſtoribus & epiſcopis Dei eccleſia conſtat,vbinā gentium eccleſia reſidet, ex quo Baſilienſe conciliũ Eugeniũ pontificatu deiecit, ſubrogato in eius locum Amedæo?Concilium ſiquidē,quantum ad externos ritus attinet,legitimũ fuit:nec ab vno ſolũ pontifice,ſed a duobus indictum.Dānatus eſt illic Eugenius ſchiſmatis, rebellionis,pertinaciæ, cum toto cardinaliũ & epiſcoporum grege,qui concilio refragabantur. Ex illorum ſchiſmaticorum,rebellium,pertinacium gremio prodijt,quicquid poſtea Paparum,cardinalium, epiſcoporũ,abbatum,presbyterorũ fuit. Vtram igitur in partē eccleſiæ nomen conferetur?Negabimus ne generalē ſynodum eam fuiſſe,quæ præſidente Romanæ ſedis legato conſecrata eſt? An fatebimur ſchiſmaticum Eugenium cum tota ſua cohorte,à qua omnes ſuccedentes epiſcopi

3.Re.22
Hiere.18

ſanctificati ſunt? Aut ergo paſtores in conciliũ et generale coacti eccleſiã Dei minimè repræſentant, aut quotquot ſunt ab hęreticis & ſchiſmaticis ordinati sunt. His potiſſimum argumentis Lutherani abutuntur. Nam, qđ Caluinus addit, duo eſſe eccleſiæ ſymbola, verbi ſyncerã prædicationem, & sacramentorum adminiſtrationem rectam: in catholicorum verò cœtu pro verbi miniſterio mendacijs conflatam regnare doctrinam, in locum cęnæ Domini fœdiſſimũ ſacrilegium ſubijſſe, publicos in templa conuentus idololatrię & impietatis scholas eſſe: quã obrem veram apud nos & germanam Chriſti eccleſiam non eſſe, ſed Sathanæ exitialem & ſacrilegam coniurationem. Id quoniam imprudenter, turpiter, & maledicè obijcitur, non eſt in præſentia referendum.

Quid eccleſiæ voce ſignificetur. Caput ſecundum.

EGo verò pergã & id faciã, quod in principio fieri, cũ in omnibus diſputationibus, tum in hac magis oportere cenſeo: vt quid illud ſit, de quo diſputatio ſit, explanetur: ne vagari & errare cogatur oratio, ſi ij, qui inter ſe diſſenſerint, nõ idẽ eſſe illud, de quo agitur, intelligẽt. Eccleſia ergo Græcum nomen eſt, &, ſi verbũ verbo reddas, Latinè conuocatio dicitur: ſiue quòd omnes ad ſe vocet, vt Iulio & Rabbano viſum eſt, ſiue quòd quicunq; in eam conueniunt, hi non meritis & iuſtitia ſua, ſed Dei gratia & vocatione conueniant. Nã & hanc nominis etymologiã ſpero lectoribus placiturã. Eccleſiæ quippe Romanæ ſcribẽs Paulus, omnibus, ait, qui ſunt Romæ, vocatis ſanctis, &c. Atq; in priore ad Corinthios epiſtola: Eccleſiæ Dei, inquit, quæ eſt Corinthi, vocatis, ſãctis, & cęt. Et paulo poſt: Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietatẽ filij eius Ieſu Chriſti. Quæ ſine dubio ſocietas cũ Chriſti eccleſia ſit, qui titulũ ſibi illũ arrogant, hi videãt, an hæreticorũ more penes ſe eccleſiã exiſtere mentiantur. Verùm de nominis ratione nihil moror, eccleſia certe cõcio eſt: vnde Eccleſiaſtes, cõcionator. Et licet generaliter vox illa quandoq; vſurpata ſit pro quacunq; concione,

Iulia. in Decret. c. 5. apud Baruch lib. 3. c. 1. Rabb. cle. inſti. cle. cap. 1.

Rom. 1.

1. Cor. 1.

In pſal. eccleſia ſanctorũ

cione,ſiue impiorũ,ſiue piorũ infideliũ,atq; fidelium,ſed in nouo teſtamento,quantũ memoria repetere poſſum, nuſquã infideliũ concio eccleſia vocata eſt. Qui quidem vſus adeò in Chriſtianis inualuit,vt in nulla nũc multitudine eccleſię nomen agnoſcant,niſi q̃ Chriſti fide & vocatione coaluit. Eſt aũt eccleſia,& locus ipſe quò multitudo confluit,& ipſa propriè multitudo. Cuius vtriuſq; rei exempla ſunt in ſacris literis plurima. Illud verò diſcrimẽ inter synagogã & eccleſiã ſcriptores ſancti obſeruarunt, quòd populus ille vetus æq; & eccleſia & Synagoga nuncupatus eſt:at Chriſtianam plebem nec scriptura ſacra, nec vllus vnquã probatus auctor Synagogam appellauit. Id porrò aut diſcernendę vtriuſq; reipubli. cauſa factum eſt:aut quod inter congregationẽ,quod Synagoga notat & conuocationem,quod ſonat eccleſia,nonnihil interſit. Congregari enim pecora ſolent:vnde & greges dicimus,non hominum propriè,ſed pecudum aut beſtiarũ, at conuocari niſi homines non ſolent. Tantũ Chriſti eccleſia Synagogam excellit. Et quamuis ſocietas angelorum & hominũ interdum vocetur eccleſia, nonnunquã verò regnum cœlorũ,quod ex hominibus comprehenſoribus viatoribusq; conficitur, nobis tamen in præſenti non eſt animus diſſerendi niſi de eccleſia militante, hoc eſt,cœtu fideliũ viatorum. Nec neceſſe eſt,hos vocis ſignificatus exemplis adhibitis oſtendere,cùm ea paſſim & in literis ſacris & in ſanctorum omnium libris occurrant. Sanè verò,quemadmodũ infideles nondum baptizatos in eccleſiæ Chriſti voce intelligere,non cum veritate ſolum,ſed cum ſenſu etiam communi pugnat: ita hæreticos partes eccleſiæ non eſſe,conſtituendum eſt. Id quod commune eſt quidem omnium Theologorum,non eorũ modò,qui nuper ſcripſerunt,ſed eorũ etiam, qui vetuſtate ipſa habentur nobiliſſimi. Teſtantur hoc Cyprianus, Auguſtinus,Gregorius, duoque concilia Lateranenſe & Florentinum. Rectè igitur Nicolaus Papa definit, eccleſiam eſſe catholicorum collectionem. Certè neruoſius qui eccleſiam finiunt, illi non dubitant eam fidelium tantùm numero conflari:qui autem remiſſiùs,hi ta

& eccleſia malignantiũ.

Deut. 23
Iudith. 6
1. Cor. 11
Num. 20
Gala. 1.
Ephe. 1.
Augu. in Pſal. 77.
Bed. in 5 c pro Iſi. d. 8. lib. ety. c. 8.
Ephe. 1.
Ephe. 5.
Ephe. 3.
Epiſ. 3. 1 libri ad Corne. et 6. ad Magnũ. De hære.

Firmiſſime.12. Mora.c.15.de ſum.Tri. Firmiter De con. d.1. Eccleſia.

men non audent,quos catholicos eſſe non vident,eos eccleſiæ homines appellare. Abſurdum eſt enim,qui catholicę eccleſiæ partes non ſint,hos eccleſiæ Chriſti partes eſſerere.

Obiectio

At Papa ẽt hæreticus, donec ab eccleſia deponatur, cum ſuã retineat ſemper auctoritatẽ,caput adhuc eccleſiæ erit:hęretici itaq; in eccleſiæ partibus numerabuntur. Apoſtolus quoq;,cum dixiſſet Hymenæũ & Philetũ à veritate excidiſſe & ſubuertiſſe quorundã fidẽ, ſubiunxit,in magna domo non solũ eſſe vaſa aurea & argẽtea, ſed & lignea & fictilia:& quædã quidẽ in honorẽ, alia verò in contumeliã. Quibus verbis,vt Auguſtinus ait, eos ẽt,qui à fide aberrarunt,in magna domo eſſe ſignificat.ſ. non vt vaſa in honorem,ſed vt vaſa in contumeliã. Quã omnino ſententiam Cypriani quoq; teſtimonio confirmat. Sed enim ad ea,quæ,promiſimus,exoluenda properantibus,non eſt conſilium ſcrupulos omneis, qui in via obiiciuntur excutere. Quid enim illud hoc loco expẽdamus,an Papa hæreticus eſſe poſsit? Quid illud rurſum, an ſimulatq; in hęreſim lapſus eſt,eccleſiæ caput eſſe deſierit? At horum vtrumq; tamen priore argumento diluendo neceſſe erat explanare. Quod nec breuitatis noſtræ eſt, nec ad opus inſtitutum pertinet. Et ſi quid de hiſce rebus dicendũ erit,alio loco opportunius dicetur. Atque illam quæſtionem quidẽ in libro nos sexto explicaturi ſumus:de hac autẽ in libro de aucto.Pap. & Con. Caietanus noſter lõgè lateq; diſſeruit. Ne autẽ argumenti huius difficultate deterriti dare tergavideamur,intelligendũ eſt dupliciter eccleſiã poſſe dici. Primum eã, quã fidelium omnium ab initio mundi vſq; in finẽ congregatio conficit,quomodo Diuus Thomas de eccleſia loquitur.3.p.q.8.art.3.illiq; omnes,qui eſſe nunc eandem eccleſiã dicunt, quæ fuit & in populo Iudæorum ſub lege Moyſi,& ĩ hominibus piis ſub lege olim naturali. In quẽ senſum Catechumeni sunt membra eccleſiæ veriſſima. Non enim hęc baptiſmi ſacramento ſecernitur,ſed fide: quæ omni tempore populum Dei ab infidelium cętibus diſcriminauit. Deinde & ea eccleſia dicitur, quæ in

2.Tim.2 Lib.3.de bap.c.poſtremo. Li.4. de bap.c.12 Ad Antonia.li.4.epi. 2. Reſponſ.

Chriſti

Chriſti nomine per baptiſmũ cogitur,qui & fidei ſacramentum eſt,& propriè eccleſiæ membra parteſq; facit, & Chriſti eccleſiã à Synagoga diſtinguit. Huius eccleſię nec Catechumeni partes ſunt,& illi omnes sunt partes, qui à baptiſmo Chriſti characterem habent,niſi poſt hæreſim exteriorem publico eccleſię iudicio fuerint exciſi. Quamdiu enim aliquis reipub.miniſter eſt, eiuſque auctoritate & poteſtate fungitur, tandiu illius pars dici & põt & debet. In hoc igitur ſenſu quemadmodũ eccleſia, hoc eſt,Reſp.Chriſtiana,nõ interiore ſolũ fide cõſtituit, sed baptiſmi ẽt exteriore ſacramento:ſic eius partes nõ interior modò infidelitas, sed ſchiſma externiq; iudicii diuiſio ſeparat.itaque ſi in illa Nicolai finitione eccleſia hoc ſecundo modo accipiatur, fideles dicantur oportet non à Chriſti fide,ſed à fidei sacramento. Verum de hoc in cap.huius libri poſtremo plura. Argumento verò poſteriori ita reſpondeo. Apoſtolus ſi ad Hymenęũ & Philetum verba illa retulit,non ad id tempus spectauit, quo iam de domo fidelium cõmuni per ſectam priuatam exierant. Sed ad illud potius,quo per ſuſceptam fidem ac baptiſmum in magna domo continebantur. Quę ſententia eſt Auguſtini his ipſis, quos attulimus, locis. Quanquàm propter Cyprianum, cuius ſe dicit auctoritate vrgeri,fatetur etiam hæreticos in magna domo quodammodo eſſe, propter eadem sacramenta, quibus adminiſtrandis cum eccleſia conueniunt. Verum id Auguſtinus,vt dixi, inuitus addidit: nam illud prius libenter ſequitur. Ego verò, vt quemadmodum ſentio loquar, non intelligo, quid cauſæ Auguſtino fuerit, vt verba Cypriani in eum ſenſum acceperit, qui mihi ſanè tam apparet à Cypriani mente alienus quàm cęlum à terræ natura alienum eſt. Nam,vt omittam,quod in locis paulò antè à me citatis Cyprianus ipſe hæreticos non obſcurè ab eccleſia excludit, certè in epiſtola ad Antonianũ, cuius Auguſtinus teſtimonio abutitur, non solum non ab ea sententia diſcedit, sed eandem apertiùs confirmat inquiens. Quod verò ad Nouatiani perſonam pertinet, scias nos curioſos eſſe non debere,

cùm foris doceat. Quiſquis ille eſt, & qualiſcunque eſt Chriſtianus nō eſt, qui in Chriſti eccleſia nō eſt, &c. Nec alia Cypriano cauſa fuit, hæreticorum baptiſma negan di, niſi quia eos extra eccleſiã & eſſe & baptizare, perpetua illi fuit firmaq; ſententia. In verbis autē, quæ Auguſtinus refert, nihil aliud Cyprianus ſignificat, quàm Nouatianorũ arrogantiam & tumorē, qui putarent ſe poſſe facere id quod ne Apoſtolis quidē conceſſum eſt, vt zizania a frumento diſcernerent, paleas ſepararent à tritico, vaſiſq; ligneis & fictilibus eiectis aurea argenteaq; ſeligerent. Vbi per vaſa lignea & fictilia non eos Cyprianus accepit, quorum ſermo vt cancer ſerpſerat, ſed eoſdem prorſus, quos & zizania & paleas vocauerat, hoc eſt fragiles & imbecillos, qui firmis perfectiſq; erant, ſuntque ſemper in eccleſia permixti. Quos Nouatiani quoniam ferre non poterant, humilitatis ac lenitatis obliti, ab eccleſia ante tempus eiicere conabantur. Quanquam vaſa lignea fictiliaque ad ſolos improbos referre, quòd Cyprianus facit, non Auguſtino ſolum, ſed mihi etiam parum probatum eſt. Senſus igitur Apoſtoli planus eſt. Cũ enim dixiſſet, quoſdam à veritate excidiſſe, &c. ne omnes fragiles exſtimarentur, ac proinde eccleſiæ fidei timeremus, ſubiicit, ſed firmũ fundamentũ Dei ſtat, &c. Quia verò quęreret fortaſſe quiſpiam, cur Deus in eccleſia ſua alios firmos, alios infirmos haberet: hos ſtare, illos excidere pateretur: huic reſpondet Apoſtolus, in magna domo non ſolum eſſe vaſa aurea & argentea, ſed lignea & teſtacea. &c. Eſt & altera huius Apoſtolici teſtimonii intelligentia, ex qua Manichæorum, Pelagianorum, Catharorum, Donatiſtarum, Begardorum, & Beguinarum pariter eluuntur errores, in quos Hymenæus fortè & Philetus incurrerant. Non enim veroſimile fit, in eam hos amentiam incidiſſe, vt aſtruerent corporum reſurrectionem eſſe iam factam. Sed quoniam falſa abſolutæ ſanctimoniæ perſuaſione imbuti, vitam in carne mortali aſſerebant ſimilem ei, quam iuſti cum angelis poſt reſurrectionem immortales habituri ſunt, ab omni ſcilicet fragilitate & imperfectione alienam: idcirco vas electionis

Clem ad noſtrum. de hære.

ctionis

ctionis Apoſtolus eos aſſeruiſſe ait, reſurrectionem eſſe iam factam. Horum igitur vanam futilemque ſententiã paucis refutat Paulus inquiens, ſed firmum fundamentũ Dei ſtat, & cætera. Quæ verba, ni fallor ego, hũc ſenſum habent. Electio fidelium ex parte Dei quidem certa atque immutabilis eſt. Hanc enim vocat ille fundamentum, quoniam primum eſt humanæ ſalutis initium. Nã quos prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, illos & glorificauit. *Rom. 8.* Firmum igitur fundamẽtum Dei ſtat, habens ſignaculũ hoc, Nouit dominus qui ſunt ſui. Electio quippè noſtra nobis ipſis obſcura & incognita, ſolius Dei notitia quaſi ſignaculo quodam obſignata clauditur, vt hinc & apud nos incerta & occulta ſit, & apud Deum ſtata & fixa. Sed quia ſalus noſtra è noſtro quoque arbitrio pendet, nemo ex electione Dei certam ſibi ſtabilemque iuſtitiam polliceri debet, nemo ſenſu inflatus carnis ſuæ angelorũ religionem in carne mortali prædicare, nemo impeccantiam & virtutem omnibus numeris abſolutam ſibi aſſumere, nemo reliquorum fidelium aſpernari conſortium, in quibus humanum adhuc aliquid ſubeſſe cernat. Hoc eſt autem, quod subiungit, Diſcedat ab iniquitate, &c. Satagat, inquit, in primis per bona ipſe opera certam facere vocationem ſuam, nec tantum munditiæ ſuæ fidat, ne timeat iniquitate ſe poſſe contaminari & pollui. Intelligat deinde, in magna domo non solùm eſſe vaſa aurea et argentea, ſed lignea & fictilia. Ac quædam quidem in honorem, alia autem in contumeliam. Ita ſi vaſa aliqua frãgi cognouerit, reformet ea pro sua virili & conſolidet, cõſiderans ſeipſum ne fortè & ipſe frangatur. Atq; ſi vas in honorem ſibi videtur eſſe, ferat patienter vaſa in contumeliam: nec horum abominatione à magna domo diſcedat. Nam & vaſa iſta inhonorata & in gloria, quemadmodum libero arbitrio verſa sunt in contumeliam, ſic verti eadem libertate poterunt in honorem. Quibus ex rebus non modò argentum illud eliditur, verum etiam id conſtat quod in hac finitione vel maximè quæritur, eccleſiam omnium fidelium & fortium & imbecillium

1. Pet. 2. *Vide Irenaum li. 1. c. 1.*

&

& iuſtorum & iniquorum collectione conſtitui. Id quod ſi planè ac breuiter confecerimus, nec nos induſtriæ noſtræ, nec sui lectorem laboris pœnitebit.

Qui nam ſint fideles illi, è quibus verè & propriè Eccleſiæ conſtetur. Caput tertium.

ENimuerò in partibus eccleſiæ cenſendis tres errores fuiſſe animaduertimus. Primus eorum fuit, qui non putarunt illic eccleſiam habere partem, vbi non eſt ſolida vitæ puritas & integritas. Quales olim fuere Cathari &, qui ad horum veſaniam accedebant, Donatiſtæ. Hodie sunt ex Lutheranis Anabaptiſtæ, qui cum Pelagianis perfectam omnino in hac etiam mortali vita fideliũ eſſe iuſtitiam volunt, cum Catharis & Donatiſtis nullã in eccleſia infirmitatem ferunt. Fuere alij, qui solis prædeſtinatis ad gloriam locum in eccleſia conceſſerunt. Cuius erroris auctores præcipui reperiuntur, Ioannes Vuicleff & Ioannes Hus, damnati in concilio Conſtan. Poſtremi solos probos ad eccleſiam pertinere arbitrati sunt, improbos autem nullo modo. Id quod poſt veteres quoſdam modò aſſerunt Lutherani non omnes, sed qui in eis habentur nobiliſsimi. Verum non eſt animus quæ aduerſum hos errores à catholicis diſputata ſunt, ea hic exquiſitè reſumere. Summatim ergo argumenta referemus, quibus ſinguli confutantur.

Aug. li. 3 con. Par me. c. 2.

Seſſio. 15

Primus itaque error ante omnia refellitur eiſdem omnino teſtimonijs, quibus Pelagiani olim & Donatiſtæ refutati sunt. Si dixerimus quòd peccatum non habemus, ipſi nos seducimus, & veritas in nobis nõ eſt. Itẽ, Dimitte nobis debita noſtra, quã orationem Chriſtus Apoſtolos suos docuit, qui eccleſiæ nimirũ partes erãt. Item, in multis offendimus omnes. Item, omnis põtifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur, vt offerat sacrificia pro peccatis. Qui condolere poſſit ijs, qui errant. quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate: & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiã pro semetipſo offerre pro peccatis. Item, non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iuſtificabitur corã te omnis viuens. Item, non eſt homo, qui non peccet. Item, quis po-

Cõ. Mile. c. 6. 7. & 8.
1. Ioan. 1.
Matth. 6
Iaco. 3.
Hebr. 5.
Pſal. 142
3. Reg. 8

quis poteſt dicere mũdũ eſt cor meũ, mundus ſum à pec Prou.20
cato? Item, non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonũ Eccle. 7.
et non peccet, cæteraque ſimilia, quæ ex Iob & Daniele Iob. 9. et
referri ſolent. Si igitur eccleſiã in ſingulis etiã membris, 14.
omni prorſus labe et culpa uacare oporteret, nulla profe Dan. 9.
cto in terris eſſet eccleſia, quoniam nemo uſquam mor
talium eſt, ut prædicta teſtimonia comprobãt, qui omni
ex parte, ꝑfectus et immaculatus ſit. Præterea, Cęphas,
eccleſiæ ſine dubio pars erat, qui eccleſię columna erat,
at ei tamen in faciem Apoſtolus reſtitit, quia reprehẽſi- Gala. 2.
bilis erat, nec rectè ambulabat ad ueritatẽ Euãgelii. Nõ
ergo opus eſt eccleſię mẽbra adeò pura eſſe, ut nulla in
eis macula, nullus næuus reſideat. Ad hæc, in Theſſaloni 2. Theſ. 1
cenſibus eccleſiam agnoſcebat Apoſtolus: in his vero iiſ 2. Theſ. 3
dẽ quoſdã etiã notabat ambulantes inquietè & curioſè
agentes, quos docet non quaſi alienos & inimicos exiſti
mandos, ſed corripiendos vt fratres. Chriſti igitur con-
fraternitas & ſocietas aliquos habet fratres & ſocios im
perfectos. Quid plura? Nonne Apoſtolus paruulos quoſ
dam et imbecilles in eccleſia eſſe affirmat? Tãquã paruu
lis in Chriſto, ait, lac potum dedi, non eſcam. Et rurſum, 1. Cor. 3.
infirmum in fide aſſumite. Quid illud? Quoſdam quidẽ Rõ. 14.
dedit Apoſtolos, quaſdã autẽ prophetas, alios uerò Euan Ephe. 4.
geliſtas, alios autẽ paſtores & doctores, ad cõſummatio
nẽ sãctorũ in ędificationẽ corporis Chriſti, donec occur *In lib. de*
ramus omnes in uirum perfectum, vt iam non ſimus par *perfecti.*
uuli & fluctuantes. Et ſtatim, Creſcamus, inquit, in illo, *inſtitue.*
ex quo totum corpus compactum & connexum, augmẽ *li. 2. con.*
tum corporis facit in menſuram vniuſcuiuſque mẽbri. *Ioui. in*
Non igitur omnia eccleſię membra vndique conſumma *epiſto. ad*
ta ſunt, expletaque ſuis omnibus numeris & partibus. *Cteſipho.*
Sed otioſũ erit amplius in erroris huius cõfutatione uer *lib. 1. et*
ſari, prę ſertim cùm Auguſtinus & Hieronymus ĩ hac ſer *2. aduer*
mè eadẽ cauſa diligẽtiſſimè elaborauerint. Pergamus *ſum Pe-*
itaque ad reliqua. Secũda porrò hęreſis à noſtris maiori *lagiã.*
bus primũ exploſa eſt, quoniã nexu neceſſario illi cohæ Cec. Cõ
rẽt alię peſtilẽtiſſimę ĩ eodem cõcilio damnatę. Si papa *ſtãt. Seſ.*
uerit ꝑſcitus, nõ habet poteſtatẽ ſuꝑ fideles, niſi fortè à 15.
Cæſare.

Cæſare. Itē, nullus ſine reuelatione pōt rationabiliter de ſe aſſerere, φ ſit caput particularis eccleſiæ. Itē, præſens iuſtitia & gratia nō facit aliquem eſſe, aut Chriſti membrū, aut eccleſiæ. Item, prædeſtinati ēt infideles ſemper ſunt Chriſti eccleſiæq; membra. Quare nec Paulus vnq̃ fuit membrū diaboli, nec Iudas Chriſti. Quæ omnia & per ſe ſunt falſa perſpicuè, & catholicę fidei vehementer repugnantia. Res certè Chriſti publica fuiſſet inſipientiſſimè conſtituta, ſi magiſtratuum in ea poteſtas tantis eſſet tenebris circumfuſa, vt nulli prorſus fideliū eluceret. Cùm.n. vniuerſi fideles dubitent, an Sūmus Pōtifex, epiſcopi, ſacerdotes, ac cæteri eccleſiæ miniſtri prędeſtinati ſint necne: dubitent ēt oportet, nū decretis iudicijsque eorū aſtringātur. Ita fiet, vt eccleſię ac conciliorum dogmata ambigua ſint omnia, & leges cūctę imbecilles, ſineq; vi ad coercendū idonea. Quid aūt ſtultius dici pōt, quā ciuē ciuitatis ſuæ magiſtratus cognoſcere, qui ſint, omnino nō poſſe? Qui igitur ita ſentiunt, ij cùm ſtultum Chriſtianæ Reip. auctorē faciunt: tū omnia ſcita, præcepta, ſanctiones euertunt, omnemq; funditus eccleſiæ poteſtatē. Quæ apud eos ſanè vacillet & cadat neceſſe eſt, quibus occulta, incerta, atq; infirma eſt. Nec argumētis à ratione ductis opus eſt irrationalē, nō opinionē dicā, ſed inſaniā coarguere: cùm ad eā refellēdam, manifeſtiſſima ſint ſcripturæ teſtimonia. Vos, inquit, eſtis lux mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita, nec accēdunt lucernam & ponunt eam ſub modio, & cę.

Matt. 5.

Item, ſi non audierit eos, dic eccleſiæ: ſi autem eccleſiā non audierit, & cętera. Eccleſiam igitur manifeſtam & cognitam fidelibus eſſe neceſſum eſt. Item, ad regnum cœlorum familiamque ſuam Chriſtus euuꝫ quoq; ſeruū pertinere docuit, qui, quoniam conſerui ſui non eſt miſertus, tortoribus traditus eſt. Non ergo in Chriſti familia, quæ eccleſia eſt, ſoli serui prædeſtinati continentur. Item, ſimile factum eſt regnum cœlorum homini regi qui fecit nuptias filio suo, in quas intrauit etiā ille, qui miſſus eſt in tenebras exteriores. Itē, ſimile eſt regnum cœlorum decem virginibus, quarum quinque erant fatuæ, &

Mat. 18. *Mat.* 18. *Mat.* 22. *Mat.* 25.

tuæ, &

tuæ,& quinque prudentes. Non ait quinque ſimile eſſe, ſed decem. Et tamen quinq; ex illis clauſa eſt ianua. Itē, eccleſiam eſſe ex prædeſtinatis præſcitiſque permixtam, illa Chriſti parabola demonſtrat,in qua reti cōparatur, quo piſces omne genus colliguntur,nec seligūtur donec in litore ſint expoſiti, vbi angeli ſeparabunt de medio iuſtorum malos,& mittent eos in caminum ign is. *Mat. 31.*

Illa quoq; idē oſtendit,in qua agri dicitur ſimilis, qui bona fruge cōſitus,zizanijs inimici fraude inficitur: quibus nō expurgatur,donec in areā aduecta fuerit meſſis, cùm colligēda zizania sunt, & alligāda in faſciculos ad cōburendum.Et quoniā omnia perſequimur, eccleſia area illa eſt,in qua ſic collectū eſt triticū vt sub palea deliteſcat,donec vano & cribro repurgatū in horreū tandem reconditur: paleæ aūt comburuntur igni inextinguibili. Pręterea nō ex præſcientia,sed ex præſenti iuſtitia Dei populū,ciuitatē, familiam nominari, illud demonſtrat. Qui aliquando nō populus Dei,nunc aūt populus Dei. Illud item, Eratis illo in tēpore alienati à conuerſatione Iſrael & hoſpites teſtamentorū.Iā aūt non eſtis hoſpites & aduenę,sed eſtis ciues ſanctorū & domeſtici Dei,& cę. Quod, niſi ita ſit, beatus & iuſtus eſt omnis ille, qui eſt prædeſtinatus ad gloriā,tum ēt cùm miſer & impius eſt. Nō igitur à prę́ſcientia,ſed à præſenti iuſtitia propriè denominamur.Dedit eis poteſtatē,ait,filios Dei fieri.Quibus?Num ijs quos præſciuit eſſe credituros?Non, ſed his qui credunt in nomine eius. Item, eratis aliquando tenebrę,nunc autem lux in domino:vt filij lucis ambulate. Item,An neſcitis,quia corporaveſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis?Item,qui facit iuſtitiam iuſtus eſt,qui facit peccatum ex diabolo eſt: in hoc manifeſti ſunt filij Dei & filij diaboli. Item,multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autē alter alterius membra.Quod niſi ſecundùm iuſtitiam præſentem nullo modo ſumus.Item, in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus.Per baptiſmum ergo, & non per prædeſtinationis gratiam in Chriſti corpus tranſimus. Sed in huius erroris confutationem

Aug. cō. Parme. parabolā hāc inſigniter explicat. *Matt. 3.* *1.Pet.2.* *Ephe. 2.* *Ioan. 1.* *Epheſ.5.* *1. Cor.5.* *1. Ioā.3.* *Vide Origen.in Ioan. 8.* *c.Rom.11.* *Rom.12.* *1.Cor.12.*

ſtionem ſatis multa diximus. Iam tertium eundemq́; poſtremum refutemus.

Epiſt. 3. lib. 3. & 2. lib. 4. Aduer. Luciferia. con. Petil. li. 3. c. 2. 3. 9. 12. et 28. con. Parme. li. 1. c. 2. et li. 3. c. 4. & 5. de vni. eccl. c. 13. 15. et 16. cō. Dona. poſt collati. c. 4. & 6.

Id q̄d in primis eædē omnino Euangelij parabolę cōficiunt, quibus ante vſi ſumus. E quibus hoc idē Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, argumentantur. In agro quippe dñico inter nitentia culta lappæq́; & tribuli & ſteriles dominātur auenę. In area paleæ frumentū operiūt. In reti piſces & boni cōcluduntur & mali, in magna domo vaſa ſunt lignea, & fictilia honorata quoq́; & inhonorata. In regno cœlorū cū ſapiētibus virginibus fatuæ ſunt. In Chriſti familia ſeruus nequā inuenit: nō ille ſolùm, qui cōſeruo negauit miſericordiā, ſed is ēt, qui ſuper familiā cōſtitutus, cùm morā dñi cauſaretur, priſtinumque timorē abijceret, cœpit percutere ſeruos & ancillas, edere bibere & inebriari. Quid? an nō eccleſias in Apocalypſi legimus, quarū angelos & miniſtros Deus ad pœnitentiā admiſſi criminis cohortatur? Nonne Apoſtolus ad Galatas eas ēt eccleſias vocat, quas ipſe idē errore arguit deprauatas? Inter Corinthios quoq́; nōvna erat peccati ſpecies, ſed plurimę: neq́; leuia erāt errata, ſed flagitia. Et tñ Apoſtolus eos non solùm eccleſiā, ſed ſanctam Chriſti ſocietatē & agnoſcit & prædicat. Si inter Corinthios manet eccleſia, vbi feruēt cōtentiones, ſectæ, æmulationes? vbi lites vigēt & iurgia, vbi fauet̄ ſceleri, q̄d gētibus ipſis foret execrabile: vbi proſcinditur Pauli nomen, quem ceu patrem colere debuerant: vbi diuina dona ambitioni non Charitati ſeruiūt: vbi quidam mortuorum reſurrectionem ludibrio habent, vbi permulta demum indicenter & inordinatè geruntur: Ecquis audet eccleſiæ titulum eripere ijs, quibus decima pars iſtorum criminum impingi non queat? Qui tanta moroſitate ſęuiunt in præſentes eccleſias, quid quæſo Galatis Corinthijsque feciſſent, tantùm non Euangelij deſertoribus? Habet igitur eccleſia carnales ſuos, quos non eſſe ab ſpiritualibus deſerendos monet Apoſtolus. Habet ſuos ægrotos & infirmos, quibus parata à Chriſto ſacramentorū remedia medici adminiſtrant. Ijs quippe, qui intus ſunt, pœnitentiæ ſacramentum paratū eſt. Quod fruſtra

Luc. 12. Apo. 2. & 3. Gala. 1. Gala. 3. 1. Cor. 1 Gala. 6.

eſſet in eccleſia,ſi nulli eſſent in ea peccatores. Atq; Lu
therani,quoniã eludere eccleſiæ iudicia volunt,ne fateri
cogantur,improbos habere eccleſiaſticam poteſtatem,
hos eccleſiæ partes eſſe negant:ſibiq; proinde eccleſiam
fingunt quam nullus hominũ videre poteſt, vt quæ tene
bras habitat inacceſsibiles. Eccleſiam certè,quã ego nõ
intelligo.Puderet me dicere non intelligere, ſi ipſi intel
ligerent,qui defendunt.At inuoluere iſti & obſcurare id
volunt,quod in clara luce à Chriſto poſitum eſt, ne à ca
tholicæ eccleſiæ vnitate receſsiſſe videantur. Nulla eſt *Cõ. Par*
autẽ,vt Auguſtinus ait,ſecuritas vnitatis, niſi apud ec- *me.li.3.*
cleſiam,quæ ſupra montem poſita abſcondi non poteſt: *cap.4.*
& ideò neceſſe eſt,vt omnibus terrarũ partibus nota ſit. *Mate.5.*
Rectè ẽt eſt ab eodẽ Auguſtino dictum, vbi eccleſia ma *Ad Vin-*
nifeſta nõ eſt,ibi nè Chriſtũ quidẽ manifeſtũ eſſe poſſe : *cẽ.ep.48*
qui per eccleſiã non ſolùm hominibus, ſed principibus
& poteſtatibus in cœleſtibus innoteſcit.Nobis itaq; ec- *Ephe.3.*
cleſia lucerna eſt,ſuper candelabrũ poſita, quã videant *Matth.5*
oẽs qui in domo ſunt.Qualis nimirũ Antiochenis fuit, *Acto.15.*
cum diſceptationis cauſa finiendæ Hieroſolymã anſcen
derunt.Qualẽ præſcripſit dominus vbi ait,Dic eccleſiæ, *Matt.18*
&c.Alioqui,quibus eccleſia occulta eſt,quid habent illi
facere,cũ in graues incidunt de lege ac religione cõtro
uerſias?Nũ animi pendere vſq;,& nullo firmo loco con
ſiſtere,incerta népè erunt oĩa,ſi apud ſolos pios eccleſia
eſt.In quocunq;.n.eccleſię iudicio excipietis, cõtra quẽ
ſententia dicitur,qđ iudices nõ ſunt pij Quamobrẽ,qui
eccleſiã iuſtorũ ſolũ numero definiũt,ij cùm à malis ec-
cleſiæ paſtoribus oẽm poteſtatẽ auferũt,tũ iudiciorũ ec
cleſiaſticorũ vires infirmãt,nec vlla habere poſſunt ec-
cleſiæ firma dogmata.Ac niſi Chriſtus intelligeret, ma
los eccleſiæ ſuæ nõ partes quaſlibet,ſed primas ẽt aliqñ
futuros,nuſquã illud ꝓfectò admoneret,ſuꝑ cathedram
Moyſi ſederũt ſcribę & phariſæi:quæcunq; dixerint vo- *Matt.23*
bis facite,ſ̄m autẽ opera eorum nolite facere.Quid ve-
rò Paulus?Hic iam quęritur,ait,inter diſpenſatores,vt fi
delis quis inueniatur. Mihi autem pro minimo eſt, vt à *1.Cor.4.*
vobis iudicer,& cętera.Quod ſi neceſſarij eſſet boni mo

res, vt quis eccleſiæ pars & adminiſter eſſe poſſet: nō vtique pro minimo haberet Apoſtolus ab hominibus iudicari, quippè eiuſmodi iudicium cum apoſtolicę poteſtatis ruina cernebat eſſe coniunctum. Nunc autem videns ad diſpenſatoris poteſtatem illud non eſſe neceſſarium, quod Corintij nonnulli requirebant. Mihi, ait, pro minimo eſt, & cæ. Iam quot quamque vehementes ſcrupuli, quanta confuſio atque perplexitas ipſis etiam diſpenſatorum animis inijcerentur, ſi ex peccato ab eccleſia fierent protinus alieni, omnemque adeò eccleſiæ poteſtatem amitterent? Benè igitur ſubdit Apoſtolus, Sed nec me ipſum iudico, &c. Humanorum aūt iudiciorum quanta temeritas, ſi ab animi virtute eccleſię partes officiaque penderent? Ea propter adiunxit, itaque nolite ante tempus iudicare. & cætera. Quantum verò ſchiſmatū quotidie in eccleſia videremus, dum vnus alteri diceret, tu non es de eccleſia, quia malus es: ego de eccleſia sum, quia ſum bonus? Dumque etiam quem hic damnaret, eū ille defenderet: quantam puras fore litium iurgiorumque materiam: Pręclarè itaque cōcludit Apoſtolus. Hęc autem transfiguraui in me & Apollo, ne vnus aduerſus alterum infletur pro alio, & cętera. Maneat igitur, eccleſię nomen fideles vniuerſos probos improbosque complecti. Quod in hoc capite ſuſcepimus explicandum.

Quænam ſit eccleſiæ catholicæ in fidei dogmate auctoritas. Caput quartum.

DE eccleſiæ nomine ea dicta sunt, quę, cùm neceſſaria viderentur, præteriti à nobis nec poterant nec debebant. Nunc ad rem ipſam, quę eſt in manibus, aggrediamur: oſtendamusque eccleſię auctoritatem tantum habere ad faciendam fidem virium, vt firmiſſima etiam theologis argumenta ſuppeditet. Hoc priuſquam facio, admonere operæpretium eſt, eccleſiam non ipſam modò catholicorum concionem eſſe, quæ per baptiſmum Chriſto & nomen dedit & peculiaris nouaque reſpub. cōſecrata eſt, verùm etiam principes ac pręfectos ipſos eccleſiaſticos, in quibus ſcilicet reip. huius auctoritas potiſſi mum

tiſsimum reſidet. Nec id nos aut recenti opinione confin gimus, aut ſine ſcripturæ teſtimonijs afferimus. Pręclarũ eſt Ariſtotelis illud: ciuitatem id maximè eſſe, quod eſt in ea principale. Inde.n. quæ principes ac gubernatores ciuitatis faciunt & ſentiunt, ea ciuitas facere ſentireque dicitur. Cuius rei in ſacris illud exemplum eſt, Congregati ſunt omnes maiores natu Iſrael cum principibus tribuum, & duces familiarum in Hieruſalē. Et inferiùs, Cõuertitque rex faciem ſuam, & benedixit omni eccleſiæ Iſrael: omnis.n. eccleſia Iſrael ſtabat. Illud etiam ſimile huic, Venit Moyſes, & conuocans maiores natu populi, expoſuit omnes ſermones quos mandauerat dominus. Reſponditque omnis populus ſimul, cuncta, quæ locutus eſt dominus faciemus. Non eſt igitur, cur in hac ſignificatione eccleſiæ vocabulum fideles perhorreſcant: quod hæretici facere ſolent in odium eccleſiaſticæ poteſtatis: quam Chriſtus non penes populares, ſed penes eccleſiæ ſacerdotes ac paſtores eſſe voluit: vt alio & loco & tempore, ſi facultas erit, explicabitur. Nunc ſcholę more rem totam, quę huius libri caput eſt, quatuor concluſionibus abſoluemus. Sit ergo prima concluſio.

Ethi.9. cap.9. *3.Reg.8* *Exo.19.*

Eccleſię fides deficere non põt. Eſt.n. ſponſa Chriſti per fidem, ſicut ſcriptum eſt, Deſponſabo te mihi in fide. Quòd ſi eccleſiæ fides deeſſet, iã ſponſi ſponſæq; matrimoniũ dirimeretur: quorum tñ eſt indiſſolubilis perpetuaq; cõiunctio, Sponſabo, ait, te mihi in ſempiternum. Et ſponſa, Tenui, inquit, eũ nec dimittã. Et ille rurſum, Ecce ego vobiſcum ſum, ait oĩbus diebus, vſq; ad conſummationē ſeculi. Quo teſtimonio ad id probandum vtitur Leo ad Auguſtã & Theodorum. Probat etiam Iulius in decretis ſuis illo pſalmi teſtimonio, Circundate Sion & complectimini eam, quoniam hic eſt Deus noſter in ſeculum: ipſe reget nos in ſecula. Quod de eccleſia Chriſti intelligi oportere, quicunque pſalmum leget, etiam me non demonſtrante, intellecturus eſt. Idem quoque oſtenditur ex eo, Regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis. Si ergo in ęternũ eccleſia Chriſti manu ſuſtinetur, Chriſti pręſidio armatur, Chriſti

Prima cõcluſio. *Oſe.2.* *Oſe.2.* *Cant. 3.* *Mat.vlt.* *Epiſt.14. & 69.* *Pſal.47.* *Luc.1.*

ſti virtute fulcitur, Chriſti ſapientia regitur, fides profe-
ctò in ea permanebit, ſine qua regnũ Chriſti in terris nul
Iſa.59. lum eſt. Cõfirmat aũt hoc clariſſima illa Iſaiæ vaticina-
tio, Hoc fœdus meũ çum eis, dicit dñs, ſpiritus meus qui
eſt in te, & verba mea quæ poſui in ore tuo, nõ recedent
de ore tuo, & de ore ſeminis tui, & de ore ſeminis ſemi-
nis tui, à modò & vſq; in ſempiternum. Huic & illa ſimi-
Pſal.88. lis eſt, Diſpoſui teſtamentũ electis meis, iuraui Dauid ſer
Pſa.131. uo meo, Vſq; in æternum præparabo ſemen tuum. Itẽ, E-
legit dñs Sion, elegit eam in habitationem ſibi. Hæc re-
Hier.31. quies mea in ſeculum seculi. Illa verò Hieremiæ eſt lon-
& 32. gè ſimillima, Ecce dies veniũt dicit dñs, &c. Præterea vir
Matt.7. ſapiens deſcribitur à Domino is, qui ædificauit domum
ſuam ſuper petrã: Chriſtus igitur domũ ſuam ſuper pe-
tram fundauit. Quare, nec pluuia, nec flumina, nec venti
obruere illam poſſunt. At fide ſtamus, vt ait Paulus, ec-
2.Cor.1. cleſia igitur fidẽ ſemper habebit. Nam aliàs non ſtabit,
ſed ruet. Quid? quod apertis verbis hanc fidei firmitatẽ
eccleſiæ ſuę dominus pollicetur, inquiens, ſuper hanc pe
Mat.16. tram ędificabo eccleſiam meam, & portæ inferi nõ præ-
ualebunt aduerſus eam? Eccleſię igitur fidem non pote-
rit vel infernus adimere.

Secunda cõcluſio. Concluſio ſecunda, Eccleſia in credẽdo errare nõ põt.
Nonnulli.n.eccleſię perpetuã fidem ſic interpretantur, vt
intelligant, Deum eccleſię eſſe pręſentem vſq; ad ſeculi
conſummationẽ: ne vnquã vera illi fides & charitas de-
ſint. Sed poſſe tñ probabiliter ignorare rem vnã quam-
libet, qua.ſ.ignoratã, non proinde eccleſia fidem amitte
ret. Faciamus.n.diſputationis gratia, non eſſe à Deo re-
uelatum, Diuam Virginem ab originali peccato immu-
nem extitiſſe. Nihil enim prohibet rem fictam exempli
loco ponere, quò faciliùs res intelligatur. Quanquam
exemplum verum eſt, vt poſteriùs oſtendemus.

Aiunt ergo, quòd quamuis eccleſia crederet, ſanctam
virginem fuiſſe ſine peccato conceptam, idemque defini
ret ab omnibus eſſe credendum: non tamen in eo fidei ia
cturam facere exiſtimaretur. Nã licet falleretur, at error
probabilis & inculpatus fidem eccleſię non excluderet.

Cuius

Cuius ſnīæ,ſi de facie conſideres, vidētur eſſe Gloſſa interlinearis, ſic.n.vocant,in illud,portæ inferi nō præualebunt aduerſus eam: & D.Tho.in 4.d.6.q.1.arti.3.q.2.ad.3.& Cardinalis Turrecre.lib.ſūmæ eccleſ.2.c.91.Et Alphonſus à Caſtro Zamoren.de iuſta. hære.pun.lib.1.c.5.

At re vera id nos ſuperiore propoſitione cōſtituimus, nempè eccleſiam ſemper fidem habiturā.Verum eſt hoc: quis negat? Sed præterea eccleſiā in fide errare nō poſſe, ſic à fidelibus accipiendum eſt, vt quicquid eccleſia tanquam fidei dogma tenet, verum ſit:nec quicquā falſum, quod illa aut credit,aut docet eſſe credendū. Cùm enim corpus Chriſti ſit, vt ad Epheſ.docet Apoſtolus, à ſuo certè capite mouetur ac regitur. Eccleſiæ igitur error ad Chriſtum auctorē referetur. Nullo itaq; pacto errare in fide poteſt. Nam ſpiritus veritatis eſt huius corporis anima,Vnus,inquit,ſpiritus & vnum corpus.Quòd ſi ſpiritu veritatis eccleſia agitur, ad nullum errorem ne inſciens quidem,moueri poterit. Præclarā deinde promiſſionem habet eccleſia, quòd nunquā ſit à Chriſto deſerēda,quin eius ſpiritu in omnē ducatur veritatem.Ego rogabo patrem,ait,& alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum,ſpiritum veritatis, quem vos cognoſcetis,quia apud vos manebit. Et poſtea, Paracletus aūt Spiritus ſanctus ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunq; dixero vobis.Item, cùm autē venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

Ephe. 5. *Ephe. 4.* *Ioan. 14.* *Ioan. 16.*

Nec me fugit, quòd hæretici argumentum hoc duobus modis eludere conantur. Primùm enim,eiuſmodi verba aiunt de ſolis apoſtolis intelligenda: neq; ad poſteros in eccleſia pertinere.Mox affirmant, Chriſtum non tantum numero duodenario coniunctū, ſed apoſtolis quoq; ſeorſum ſingulis ſpiritum veritatis promiſiſſe. Imò alijs ſimiliter diſcipulis, vel quos iam aſſumpſerat, vel qui poſtea acceſſuri erant. Nam ſi eiuſmodi promiſſiones ſic interpretemur,quaſi nemini Chriſtianorum datæ ſint,ſed vniuerſæ ſimul eccleſiæ, nihil nos aliud quàm Chriſtianis omnibus cōſolationem tollere, quæ inde ad ipſos redire eximia debuerat.Sed vtraq; iuxtà in re ruſticè inducteq; nugantur.

nugantur. Principio enim, verba illa non modò ad apoſtolos, ſed ſucceſſores etiam referri oportere, ex eo ante omnia patet, Qui maneat vobiſcum in æternum. Quod
Ioan.14 illi ſimile eſt, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus
Mat.vlt. vſque ad conſummationem seculi. Rurſum ex eo quoq;
Ioan.17. patet, ſanctifica eos in veritate: ſermo tuus veritas eſt. Pro eis ego ſanctificabo me ipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantùm, sed pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me. Atque promiſſionis huius Iſaias mihi videtur illuſtris non
Iſa.59. vates modò, ſed interpres. Spiritus meus, ait, qui eſt in te, non recedet de ore tuo & de ore ſeminis tui à modò & vſque in ſempiternum. Quem igitur ſpiritum veritatis Chriſtus promiſit apoſtolis, eccleſiæ itē poſt eos futuræ, pmiſit: niſi velimus eccleſiā defunctis apoſtolis fuiſſe à Domino deſtitutā: Imo verò ad eā, nec cōcilia nec pręcepta euangelij pertinere. Siquidē q̄ dominus apoſtolis loquebat̄, hæc ad illos dūtaxat, nō ad futuros in eccleſia poſt eos ſpectare dicūtur. Quo q̄d ſtultius dici poteſt?

Iā ſecunda illa tergiuerſatio quā vana ēt & ridicula eſt? Si.n. hoc ita cōmuniter fidelibus dictū eſſe volunt, vt ſeorſum quadret in ſingulos: ſequitur, cuicunq; fideli ſpiritū veritatis ſempiternū adeſſe, qui eū doceat omnem veritatē, ſuggeratq; ei omnia quæcunq; dicta in euangelio sunt. Sed eſto, ſpiritu ſapiētiæ, intelligentiæ, lucis, veritatis, oēs polleant: nū inficias ire poſſumus, quicquid particulatim membrorū vnicuiq; tribuitur, id penitus & ad plenum corpori conuenire? Quid ad hoc reſpondeat Caluinus audiamus, Hoc, ait, tametſi habet nonnullā veri speciē, uerūtamen eſſe nego. O ſtultū hominē & repugnantē manifeſtæ veritati. An ignorat quæ Spiritus sancti dona ſingulis mēbris diſtribuuntur, in cōmuni conferri omnia? An videt oculus, & non magis homo videt? An non lucerna corporis eſt oculus? Quid verò abſurdius, quàm mēbrū poſſe quicquā, quod corpus nequeat
Epheſ.4. efficere, partē habere, quod nō habeat totū? Vnicuiq;, ait, noſtrū data eſt gratia ſ̄m mēſurā donationis Chriſti. Et, ipſe dedit quoſdam quidē apoſtolos, & cætera. ad cō-

ſummatio-

conſummationem ſanctorum in opus miniſterii, in edificationem corporis Chriſti. Et poſterius, creſcamus in illo qui eſt caput Chriſtus: ex quo totum corpus compactum & connexum ſecundum operationem, in menſurã vniuſcuiuſq; membri, argumẽtum corporis facit in ædificationem ſui in charitate. Membrum igitur, quoniã id quod eſt totius corporis eſt, nihil ſibi vendicat propriũ: ſed ita in corpus omnia confert, vt magis corporis quã mẽbri actiones perfectioneſq; eſſe videantur. Quocirca illud abſurdum eſt, quòd ij ſcilicet quibus cum nunc diſſeritur, eã curã, quam debent cadere, non capiunt: eam capiunt, qua debẽt carere. Non enim probãt verba Chriſti minimè ad eccleſiam attinere, probant attinere ad ſingulos: quod cõtra oportebat, ſi propoſitũ illis erat argumẽti vires infirmare. Nos ſanè quemadmodũ ſcimus animã actũ & perfectionem eſſe, maximè, quidẽ corporis Phyſici organici, ſecundo autẽ loco membrorũ etiã ſingulorũ: quibus varias licet edat functiones, ſed omnes illæ & corporis propriè ſunt, & propter corpus ipſum mẽbris à natura tributæ. Ita ſpiritum veritatis ad corpus primum eccleſię referimus, deinde propter eccleſiam ad ſingulas ẽt eccleſiæ partes, non ex æquo, sed analogia & proportione quadam iuxta menſuram vniuſcuiuſq; mẽbri. Vnum corpus, inquit, & vnus ſpiritus. Vnicuique autem noſtrum data eſt gratia ſecundũ menſurã donationis Chriſti. Quænam verò hæc menſura Chriſti eſt? Secundũ operationẽ, ait, in menſuram vniuſcuiuſq; mẽbri. Spiritus ergo ſuo quidem modo ſingulis promiſſus eſt: vt magnos doceat, doceat & paruulos. Ac paruulis lac potum dat: maioribus ſolidum cibum. Illis Chriſtũ loquitur, & hunc crucifixum: his loquitur ſapientiam in myſterio abſconditam. Verùm ſingulis membris ſic ſpiritus ueritatis adeſt, vt non ſolum corpori vniuerſo, non deſit, ſed corpori quàm membris priùs potiuſque intelligatur adeſſe. Quin etiam, ſi veritas omnium membrorum donum eſt, tunc nimirum illa erit & firmior & certior, cum in eam omnia ſimul membra concurrerint. Quam obrem, ſi quid falſi haberet Eccleſia tanquam fides ca-

Ephe.4. *1. Corin 3.* *1.Cori.2.*

tholicæ dogma,nec ſpiritus Chriſti æternum cum fideli bus permaneret,nec eos omnem doceret veritatẽ. Quę, niſi Chriſti pollicitationes vanas & irritas facimus,vera rataq; eſſe non poſſunt. Ac ſi dogma falſum eccleſia crederet,credendumue proponeret,quamlibet ex ignorantia id faceret,quomodo columna & firmamentũ eſſet vę ritatis? Certè ſi veritas in eccleſiæ humeris innixa eſt,de
1.Tim.4 eſſę illi omnino non poteſt,niſi & eccleſiæ ſuæ Chriſtus, & Chriſto ipſa veritas deſit. In ſumma,ſi eccleſia poſſet in fidei quæſtione falli,librum quoq; vt diuinum recipe re poſſet,qui tamen à Deo non fuiſſet. Cum ſit eadem ratio de vno libro,ac de vno quolibet dogmate. Quare non valeret argumentum, Eccleſia habet euangelium Matthæi, pro canonico, ergo canonicum eſt. Quod, quoniam impijſſimè & abſurdiſſimè diceretur, illud nos,dicamus potiùs, rectè fideles eccleſiam catholicam credere,non ſolùm in eo ſenſu,vt Eccleſiæ catholicæ fides deficiat nunquã:ſed ĩ eo ẽt,vt nihil ipſa credere aut docere poſsit,quod ſit verę fidei contrariũ. Subdole autẽ atq; verſutè mentẽ noſtrã Caluinus Bucerusq; inter pretantur. Quaſi in eũ ſenſum eccleſiã negemus errare poſſe,ꝙ ſpiritus fauore ac prę́ſentia freta,quocunq; volet pergere,tuto ẽt ſine verbo incedat. Proinde, ſi quid præter Dei verbũ crediderit,ſtatuerit,finierit, id habendũ eſſe nõ alio loco,quàm certũ Dei oraculũ. In hoc igi tur diſcrimen eſſe aiũt,ꝙ nos eccleſiæ auctoritatẽ extra verbũ Dei collocamus:ipſi verbo annexã volunt,nec patiuntur ab eo ſeparari. Laborat autẽ Caluinus vehemẽ ter in ijs locis colligendis,in quibus Prophetæ, Apoſtoli,atq; adeò Chriſtus ipſe nihil ex ſe attuliſſe, ſed de ore Domini locuti fuiſſe memorãtur. Conficit multò æquius eſſe,eccleſiam Chriſti diſcipulã ab eius ore aſſiduè pendere:nec ex ſe ſapere aut cogitare quicquam,ſed ſtatuere ſapientiæ ſuę terminum,vbi loquendi finem ille fece
Homi.de ſancto & adorãdo Spiritu, rit. Sanctiſſimè enim Chryſoſtomus: Multi, inquit, Spiritum ſanctum iactant,ſed qui propria loquuntur, falſo illum prætendunt. Vt Chriſtus non à ſeipſo loqui ſe teſtabatur:ita ſi quid præter Euangelium sub titulo ſpiritus

obtru-

obtrudat, ne credamus. Sanè Chriſtus nihil plus de ſuo ſpiritu denunciat expectandum, quàm vt mentes illuminet ad percipiendam doctrinæ ſuæ veritatem. Spiritus, ait, ducet vos in omnem veritatem. Sed quomodo? Quia ſuggeret omnia quæcunq; dixero vobis. Hæc omnia Caluinus. Nam Bucerus dixit multò etiam indoctiùs, tunc eſſe eccleſię credendum, cùm pronuntiat ſecundum ſcripturas rectè intellectas. Sed hoc cùm dicit, omnia facit ambigua, quæ ſint ab eccleſia definita. Si enim aliter poteſt pronunciare, quàm ſcriptura ſanè intellecta exigit: excipiemus ſemper, eccleſiam in eo falli, quòd falſo ſcripturam intelligit. Ecquis verò iudex erit, an eccleſia ſcripturam rite an ſecus interpretetur? Nihil igitur afferunt, qui eccleſiæ auctoritatem non abſolutè, ſed ex conditione ponunt. Si nãque ad eum modũ res habet, & mihi quoque fides habenda eſt, quando pronuntiauero ſecundum ſcripturas rectè intellectas. Id enim eſt non mihi, ſed ſcripturæ credere. At, abſolutè, non ex conditione populus Domino credidit & Moyſi ſeruo eius. Abſolutè etiam Prophetis & Apoſtolis populi crediderunt. Quale verò eſſet Prophetis Apoſtoliſq; loquentibus fidem ea exceptione detrahere, quòd perperam Dei verba intellexiſſent? Quale item eſſet, ſi illa quoque exceptio adderetur: Mẽdacium tu loqueris, non miſit te dominus Deus noſter? Ac valde mirum eſt, tam nihil eſſe frontis iſtis nebulonibus. Quid enim tãdem auctoritatis in eccleſia erit, ſi in omni dogmate, lege, definitione, dupliciter eludi poteſt: quòd aut ſermonem ipſa ſuum efferat, aut, ſi ſermo Domini ſit, nõ ſanè intellectum? Sed redeo ad caluinũ, qui cùm ſibi vulgatum illud Domini teſtimonium obieciſſet, ſi eccleſiã non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus, fatetur demum eccleſiam audiendam eſſe: vt quæ nunquàm niſi in veritatem Dei conſentiat, nihil niſi ex verbo Domini pronuntiet. In hoc ſe inſiſtere, nõ licere eccleſiæ nouam doctrinam condere, & plus pro oraculo tradere, quàm quod Dominus verbo ſuo reuelauit.

Ioan. 14. — *Exo.* 14. — *Hier.* 43 — *Mat.* 18.

Verum enimuero inter ſuos hic mirificè garrit, & vel ſtultè ignorat, vel malicioſe mentitur, cum dicit, nos id

pro oraculo fidei habere,quod homines ſine Dei reuelatione cenſuerint.Nos ſanè fidem noſtram indiuiduo nexu cum verbo Dei coniunctam eſſe volumus, nec vllum eccleſiæ aſſenſum fidenter firmeq; ſuſtinemus,niſi quem à Deo extitiſſe habemus cognitum, & firmo cõceptum animo. Sed illud quoq; certò nobis perſuaſum eſt, Dominum eccleſiæ ſuæ perpetuò ac cõtinenter adeſſe, & eã ſpiritu ſuo regere, ne quicquã pro fidei doctrina tradat, quod non idẽ fuerit Apoſtolis à Deo traditũ.Ita omnes prophanas nouationes execramur, omneq; illud in fidei iudicio reſpuimus, quod non Apoſtoli eccleſiæ tradiderint.Non ergo in hoc,ſed in eo potiſſimum cardine quæſtio verſatur, ꝙ Lutherani negant eccleſiam quicquam ſine ſcripto ab Apoſtolis accepiſſe: nos contra plura eſſe accepta aſſeueramus.Qua de re & multa aliàs ſæpe diximus,& dicemus multa poſterius.Quanquàm in ſuperiore libro adeò plenè ac copioſe quæſtio hæc explanata eſt,vt nihil præterea deſiderãdum eſſe videatur.Ipſa mihi veritas manum iniecit, & pauliſper conſiſtere & commorari coegit: dum priores concluſiones explico. Celerius proinde in poſteriores incurrendum.

Libr.7.

Tertia cõcluſio.

Sit igitur tertia cõcluſio. Non ſolum eccleſia antiqua in fide errare non potuit,ſed ne eccleſia quidem,quę nũc eſt,quæuè futura eſt vſq; ad conſummationẽ ſeculi,errare in fide aut põt,aut poterit. Hæc concluſio partim oſtẽſa eſt in libri ſecundi capite ſeptimo: partim ex his, quæ dudum diximus comprobatur. Nã pollicitationes Chriſti de præſentia ſua, de ſpiritu veritatis, de regno ipſius ſempiterno, de corpore cuius ipſe erat futurus caput, nõ ad eccleſiam modò, quæ fuit tempore Apoſtolorum,verum ẽt ad Eccleſiam catholicam, quæ futura erat in ſeculi finem,pertinere neceſſum eſt.Id quoniã ex argumentis, quæ prioribus concluſionibus confirmandis poſita ſunt, manifeſtè colligitur: vanum profectò erit, aut acta agere,ſi eadẽ argumẽta repetimus,aut ſi noua ponimus, vti in re non dubia,rationibus minimè neceſſarijs.Certè qui eccleſiæ præſenti ſpiritum veritatis negare prætenderit, is negabit eidem poteſtatem ligandi atq; ſoluẽdi,

negabit ſacramenta & ſacerdotium,omniaq; adeò Spiritus ſancti chariſmata. Ita nunc eccleſia Chriſti ad nudũ nomen contrahetur, eritq; ſine re vocabulum commentitium.Verùm de tertia concluſioue hactenus.

Quarta cõcluſio. Quarta concluſio. Non ſolum eccleſia vniuerſalis, id eſt,collectio omniũ fidelium hũc veritatis ſpiritũ ſempiternum habet:ſed eundem habent etiam eccleſiæ principes ac paſtores.Diximus enim eccleſię vocem,& pro populo fideli & pro eccleſiæ paſtoribus vſurpari. Priores itaq; cõcluſiones illud aſtruebãt, quicquid eccleſiæ, hoc eſt,oĩum fideliũ cõcio teneret,id verũ eſſe. Hęc aũt illud affirmat,paſtores eccleſiæ & doctores in fide errare non poſſe:ſed quicquid fidelẽ populũ docent, quod ad Chriſti fidem attineat, eſſe veriſſimũ. Hanc concluſionem mox oſtendam, ſi priùs admonuero:paſtoris vnius & alterius, item errorem paſtorũ omnium, fidei nõ derogare. Sicut ne paucorum quidem fidelium error fidei derogat populi Chriſtiani.Paſtores igitur ac doctores omnes à fide nũquam poſſe aberrare contendimus.Sic eſt ſanè.

Id primũ,mea ſententia quidem,manifeſtè demõſtrat illud Apoſtoli teſtimonium. *Ephe. 1.* Et ipſe dedit quoſdam apoſtolos,quoſdam autẽ prophetas, alios verò euangeliſtas, alios aũt paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorum,in opus miniſterij,in ędificationẽ corporis Chriſti:donec occurramus omnes in vnitatẽ fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum: vt iã non ſimus paruuli fluctuantes, & circũferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominũ,in aſtutia ad circũuentionẽ erroris.Sanè ſi paſtores ac doctores huc atq; illuc errarent,à rectoq́ue fidei tramite diſcederẽt,oues profectò ipſæ etiã errarent, nec aliter quã ſine paſtore diſperſæ vagarentur. Cum paſtor enim per abrupta graditur, neceſſe eſt,quod Gregorius ait, vt per præcipitium grex ſequatur. Nec fieri poteſt, niſi vt membra reliqua eò deferantur, quò & oculi ſuam vim atque aciem intenderint.& caput ſeſe inclinauerit atq; deflexerit.Benè ergo Paulus,ne populus varijs doctrinę ventis circumferatur,diuinę procurationis eſſe aſtruit, doctores & paſtores eccleſię dare: quorum videlicet

licet auctoritate, plebs ſua natura concitata atq; mutabilis, in fidei conſtantia ſuperno munere contineatur. Quòd ſi nullum eccleſię ſuæ paſtorem daret Chriſtus, iã ſine dubio ouile ſuum paſtor bonus ille dereſeret. Atqui multo melius eccleſiæ eſt nullos habere, quàm errantes habere. Si igitur paſtores ad vnum omnes à veritate diſcederent, oues ſuas Chriſtus, vel maximè deſtituiſſet. Præterea, ſi paſtores oẽs in errore aliquo verſarentur, iidẽ omnino populum aut de ſtatu ſuo, & ſede mouerent, aut
1. Ti. 3. certè nutare facerent, vacillare, fluctuare. Ita domus Chriſti non eſſet colũna & firmamentum veritatis. Faciamus inſuper omnes ſimul epiſcopos in eandem ſententiam conuenire, hancq; populo rudi credendam proponere: tunc rogo, an populus hos ſequi debeat, an non? Si debet, cũ errantibus ergo ſacerdotibus & epiſcopis plebs quoq; erret neceſſe eſt. Quare ſacerdotũ omnium error totius erit error eccleſię. Sin aũt populo omnium paſtorũ doctrinam leuẽ exiſtimare licet, vide quæſo, an hac ſentẽtia abſurdior alia dici, aut exiſtimari poſſit. Si enim hinc paſtores, inde oues in contrarias partes ſeparentur: corporis compacti ac per omnem iuncturam connexi diſiũctio omnem eccleſiæ diſtrahet vnitatem, & non ſolum inter optimates & populum conſtitutam à Chriſto ſocietatem euertet, ſed communem etiam inter ſe fidelium conſociationẽ dirimet, cuius cõſociationis arctiſſimum vinculum fidei eſt, conſpiratio eadem & conſenſus partium non diuulſus. Diuulſus aũt omnium erit, ſi populorũ mẽbra à ſuis capitibus diuellantur. Atq; vbi ſemel plebs ru-
Mat. 5. dis à doctorum ſuorum communi ſentẽtia declinauerit, quorum doctrinam poſtea ſecutura eſt? Si ſalem abiecerit, in quo ſalietur? Si à luce mentis aciẽ abduxerit, quid
Luc. 11. niſi tenebras intuebitur? Si oculus eſt malus, nõne & cor-
Mat. 23. pus tenebroſum erit? Vbi verò illud, Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & Phariſæi, quodcunq; dixerint vobis facite? An ne meliore ſtatu & conditione ſcribæ & Phariſæi erunt, quam eccleſiæ Chriſti paſtores ac doctores? Certè, ſi præſentibus ſolum & non item futuris dominus loqueretur, vt auctor imperfecti argumentatur,

dicta illa fuiſſent, non ſcripta. Dicta ſunt autem propter illos, ſcripta pp iſtos. Ad hæc, Veritas videi in catholicorũ controuerſijs, quemadmodũ in ſecundo lib. conſtituimus, librisq; etiam quinto & ſeptimo confirmãdum eſt, non eſt à populo quærenda. Tum quoniã id eſſet operis infiniti, vt ad q̃onem vnam quamlibet decernendam, omnium ſententia fidelium rogaretur: tum etiã quoniam, vt fieri id cõmodisſimè poſſet, non deceret tñ, aut cerdonum, aut mulierculatũ ſingillatim inquirere & expectare iudicium. Siue.n. vnumquenq; ſeorſum interroges de quæſtione, quæ, in dubium venit, ſeu vniuerſos velis in cõcilium cogere, ridicula ſanè futura ſit huius generis inquiſitio. Ita per eccleſię auctoritatẽ nulla penitus controuerſia finiretur, ſi ad eam finiendã totius conſenſum plebis requirere deberemus. Addendũ eodem eſt, quod iam pridem diximus, quædã ad doctrinã fidemq; eccleſiæ pertinere, quæ populares prorſus ignorant. Vt patrem & filium eſſe vnum principiũ Spiritus ſancti, animã intellectualem eſſe formam ſubſtantialem humani corporis, Librum Eſther eſſe canonicum, aliaq; ſimilia. In quibus ſententiam populi requirere tam eſt abſurdum, vt nõ in ſapientiũ modò animos, ſed ne in ſtultorum caſurum ſit. Nec enim placere cuipiam poteſt, tãtas res imperiti vulgi calculis iudicari. Præterea in epiſtola Epheſini concilij ad Neſtorium id à Neſtorio, ſi facere ſatis eccleſię velit, exigitur: vt iureiurando fateatur, ſentire ſe & docere, quæ vniuerſi pro orientem & occidentem epiſcopi pręſideſque populorum crederent ac docerent. Quæ eadem epiſtola cõprobata etiam eſt à ſexta ſynodo. actio. 11. In concilio item Triden. ſeſſio. 3. definitum eſt, eccleſię eſſe iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſcripturarum. At totam fidelium congregationem de re eiuſmodi velle iudicium ferre, inſanum eſſet. Paſtores igitur eccleſię ac doctores illi ſunt, ad quos id genus iudicia pertinent. Atque Egeſippi diligentisſima fidei inquiſitio Euſebij Cæſarien. literis celebrata eſt, qui, cùm Romã pergeret, non popularium ſententiam de fide requiſiuit, ſed ſatis ſibi feciſſe ad fidei ſuæ confirmationem viſus eſt, ſi epi- ſcopis

Hom. 42 in Mat.

Euſe. lib. 4. eccleſ. hiſt. c. 22

ſcopis per loca ſingula in ſermone cōgreſſus oēs eiuſdē fidei prædicatores doctoresq; repererit. Irenæus rurſum cum eccleſiæ auctoritatē hæreticis obijcit, epiſcoporum tantùm ſententiā obijcit, ſecundū ſeriem ab apoſtolis ſuccedentium, horumq; ſenſum & fidem, eccleſiæ ſenſum & fidē exiſtimat: & illis qui refragetur, eum eccleſiæ refragari. Cyprianus item in libro de ſimpli. præla. An eſſe ſibi, inquit, cum Chriſto videtur, qui aduerſus ſacerdotes Chriſti facit? qui ſe à cleri ſocietate ſecernit. Arma ille contra eccleſiā portat, contra Dei diſpoſitionem repugnat, &c. qui cōtemptis epiſcopis & Dei ſacerdotibus derelictis audet, &c. Et in epiſtola ad Pupianum, Chriſtus dicit ad Apoſtolos, ait, ac per hoc ad oēs præpoſitos, qui Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedunt, Qui vos audit, me audit: & qui vos reiicit, me reijcit. Et poſterius aſſerit, eccleſiā non eſſe multitudinē cōtumaciā, ſed plebē ſacerdoti adunatā, & gregem ſuo paſtori adhærentem. Vnde qui cū epiſcopis non ſint, eos in eccleſia non eſſe: fruſtraq; ſibi eos blandiri, qui pacem cum ſacerdotibus non habuerint. Cum eccleſia, quæ catholica vna eſt, ſciſſa non ſit, ſed connexa, & cohærentiū ſibi inuicem ſacerdotū glutino copulata, &c. Auguſtinus demum, quoniā longum eſt omnes commemorare, cum aduerſum hæreticos eccleſiæ auctoritate nititur, epiſcopos apoſtolis ad ſua vſque tempora ſuccedentes planè intelligit.

Li. 3. c. 3
Lib. 4. c. 43. et 63.
Nona. 4. libr.
7. q. 1. Scire debes.
Li. 28. cō. Fauſtū. c. 2. c. li. 33. ca. 6.

Aduerſus hanc poſtremam concluſionem obiectiones quædam. Caput quintum.

ATque in harum concluſionum & explicationem & confirmationem abundè hæc dicta ſufficerent, niſi huic poſtremæ illud à quibuſdam Theologis obijceretur: quòd tempore dominicæ paſſionis apoſtoli omnes Chriſti fidem amiſerunt: quò fieri, vt & epiſcopi omnes apoſtolis ſuccedentes poſſint Chriſti fidem amittere. Nam quòd eo temporis in ſola beata virgine fides permanſerit, candela, inquiunt, illa ſignificat: quæ in officijs eorum dierum ſola non extinguitur, vnde diſcipuli

puli lumen,quod amiſerant,receperunt. Quoniam autē ratio hæc infirma illis etiam videbatur,eandem omninò rem & ſanctorum veterum, & ſcripturæ ſacræ teſtimonijs confirmant.

Primū ergo argumentū ex illo trahitur,quod per Matthæum dominus dicit,Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte:ſcriptum eſt.n.Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis,id eſt, ab vnitate fidei ſoluētur.Sic enim Gloſſa interlinearis exponit. *Cap. 26.*

Secundum,ex eo quod apud Lucam legitur,verba mulierum nunciantium Chriſti reſurrectionem viſa apoſtolis eſſe quaſi deliramenta. *Cap. 24.*

Tertiū,ex eo quod Marcus tradit, Chriſtū exprobraſſe omnibus apoſtolis incredulitatem & duritiam cordis. *Cap. 16.*

Quartum,ex Auguſtino in illud pſalmi,Defecerunt oculi mei,omnes,inquit,diſcipuli deſperauerunt, quòd ipſe eſſet Chriſtus. A latrone apoſtoli victi ſunt, qui tunc credidit,quando ipſi defecerunt. Refert etiam Cardinalis Turrecremata in hoc idem Ambroſium,Hieronymū, Gregorium,Iſidorum. Verum,difficile eſt, de eorum facilitate,perinde vt cauſa poſtulat,dicere:qui huiuſmodi argumentis permoti, apoſtolos in vniuerſum omnes fidem perdidiſſe aiunt. Id quod non cum ratione ſolum, ſed etiam cum ſacris literis pugnat. Nam, vt de Petro taceamus,cuius fidem non defeciſſe, poſterius demonſtraturi ſumus, adhuc opinio illa de cæteris apoſtolis non modò non certa,ſed ne probabilis quidem eſt. Diſcipuli,inquit,abierunt in Galilæam in montem, vbi conſtituerat illis Ieſus:& videntes eum adorauerunt, quidem autem dubitauerunt. Quidam, ait,non omnes. Video autem,hanc dubitationem à nōnullis non ad apoſtolos, ſed ad alios neſcio quos diſcipulos referri:ſed mihi ſemper Theophilacti magis ac Remigij ſententia placuit, qui illam docet ad tempus,quo Chriſtus ante diſcipulis apparuerat,referendam. Id quod Marcus, vt opinor, intellexit:cum ait, Increpauit incredulitatem & duritiam cordis,quia ijs,qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderant,Siue enim apparitio hæc, quam Marcus ſcribit, *Pſal.68.* *Li. 3. ſummæ. c.61.* *Li.6. ca. poſtremo* *Mat.vlt.*

in die Aſcenſionis fuerit, vt multis placet, ſiue antea, quemadmodum nonnullis etiam videtur, dubitandũ non eſt, quin eas increpationes hic Marcus recapitulãdo perſtrinxerit, quas ſparſim alij euangeliſtæ conſcripſerunt. Quia ijs, inquit, qui viderant eũ reſurrexiſſe, non crediderant. Conſtat aũt ex alijs euangeliſtis incredulitatem & duritiã cordis, ex ea. ſ. cauſa, quia his, qui viderant Chriſtum ſurrexiſſe, nõ eſt creditum, nõ ad oẽs apoſtolos pertinere. Petrus nanq; & Ioannes audito nuntio cucurrerunt ad monumentũ: ac Iacobus iuxta Hebræorũ euangelium ab hora, qua biberat domini calicem, iurauit ſe non comeſturum panẽ, donec Chriſtum videret reſurgẽtem: vt auctor eſt Hieronymus in catalogo ſcriptorũ eccleſiaſticorum. Non igitur omnes apoſtoli fidei iacturã feciſſe credendi ſunt: niſi, quod abſurdum eſt, omnes infideles fuiſſe credideris. Non enim fides ſemel à Chriſtiano ſuſcepta, niſi per infidelitatem tollitur. Illud abſurdius, hæreſeos notam apoſtolis vniuerſis inurere. Quod qui faciunt, idq; ſine idoneis & vrgentibus cauſis: hi non ſolum illis, ſed Chriſto etiam & eccleſiæ iniurij ſunt. Iam argumenta illa infirma eſſe quis non videt, quæ auctores illius opinionis ſubiecerunt? Quæ quidem partim à nobis antè confutata ſunt, partim vno nunc verbo confutabuntur. Si enim quicquam probant, id ſolum probant: apoſtolos in fidei confeſſione defeciſſe: aut etiam in fide viua, quæ per dilectionem operatur. Huc verò referri poteſt conſuetudo illa eccleſiaſtica extinguendi omnes cereos præter vnum. Quanquam Rupertus lib. de diui. offic. 5. aſſerit, extinctos cereos priores ſignificare prophetas à Iudæis interemptos: at cereum illum, qui ad breue tempus abſconditur, ſignificare Chriſtum. Sanè verò etiam ſi apoſtoli nunc temporis fide caruiſſent, nihil tamen contra concluſionẽ haberetur. Nam, vt Auguſtinus admonuit, tunc apoſtoli defecerunt, cum nondum erant duces eccleſiæ: nec illud impletum fuerat, Ego confirmaui columnas eius. Vnus ergo tunc erat paſtor Ieſus Chriſtus. At Petrus ac reliqui apoſtoli poſtea quàm à Chriſto paſtores conſtituti ſunt,

Apoſtolos oẽs fuiſſe infideles Turrecre. concedit.

3. li. ſum. c. 61.

In Pſal. 114.

ſunt, ſine cõtrouerſia fidem ſemper catholicam tenuere. Cæterùm, quod hæretici calumniantur, paſtores eccleſię homines eſſe, fallereq; proinde ac falli poſſe: argumentũ exiguum ſanè atq; mendicum eſt. Aliud quippe fuerit de humanæ naturæ imbecillitate diſputare, aliud de diuina gratia & prouidentia, qua homines in veritate fidei con tinentur. Tota nanq; ſimul fidelium concio homines sũt Prophetæ item, apoſtoli, & euangeliſtæ homines erant: ſed quoniam ſpiritum veritatis accepere, in falſam fidei doctrinã venire non poterant. Sic ergo & eccleſiæ docto res vniuerſi homines quidẽ ſunt, ſed quoniam diuino ſpi ritu gubernantur & aguntur, in vera dogmata: nequeunt in falſa declinare.

Illud autẽ, quàm ineptum, q̃ friuolum, quàm ridiculũ? Quòd quidam interpretantur, ideo nos in eccleſiã non credere, quia homines ſunt: omnis vero homo mendax. Nõ eſt hęc illa profectò cauſa, quæ grauiſſimos viros ad duxerit, vt in eccleſiã credendũ eſſe negarent. Sed anti- quior & pulchrior & ab auctoribus ipſis ꝑfecta alia cau ſa eſt. Auguſtinus quippe, credimus, Ait, Petro, credimus Paulo, in Paulũ aut Petrũ non credimus: credere.n. in eũ, eſt credendo amare, credendo in eum ire. Hactenus Au- guſtinus. Et Ruffinus, Non dicitur, inquit, in ſanctam ec cleſiam, ſed ſanctam eccleſiam credendam eſſe, non vt Deum, ſed vt eccleſiã Deo congregatam. Hac itaq; præ poſitionis ſyllaba creator à creaturis ſecernitur. Hęc ille. Ob id igitur auctores hi non admittunt, vt in eccleſiam credamus: quia eccleſia fidei noſtræ finis non eſt.

In pſal. 77 & tract. 19 in Ioan. De pęn. d. 2. §. Ex præmiſſis

Exiſtit autem hoc ẽt loco quædã quæſtio ſubdifficilis. Cum enim à Hieronymo dupliciter eccleſia dicatur: & ea, quæ non habeat maculam aut rugam, & verè cor- pus Chriſti ſit: & ea, quæ in Chriſti nomine, abſque ple- nis virtutibus, imò cum vitiis quibuſdam admixtis, con- gregetur: vnde nobis conſtare poterit, vtronam modo nomen eccleſiæ capiatur: cum dicitur columna & firma- mẽtum veritatis? Hęretici ſiquidem quicquid in ſcriptu ris proditum eſt, quòd ad eccleſiæ, vel auctoritatem ſpe- ctet, vel veritatem: id totum non in poſteriore ſenſu,

In cõm. ad Ga. 1.

ſed in priore accipiendum cauillantur. Concedunt itaq; ſpiritum veritatis eccleſiæ ſanctorum: eccleſiæ, quæ malos habeat permixtos, non concedunt. Nec ea ſe ſolũ ratione tuentur, quod in voce ambigua liberũ eſt vtranlibet ſignificationem eligere: ſed argumentis alijs in id ẽt incumbunt, vt hoc loco & quæſtione, eccleſię nomen nõ aliter vſurpandum eſſe perſuadeant. Illud primũ eſt, qđ Hieronymus ſentit, eccleſiam in ſecundo ſignificatu abuſiuè dici: vt fortis, inquit, prudens, caſtus, iuſtus & temperans, interdum plenè pro his, qui perfectæ virtutis ſunt, interdum abuſiue pro his, qui ſunt incipiẽtes, accipiuntur. Si ergo prior ſignificatio propria eſt, poſterior impropria: commodiùs ſine dubio eccleſiæ vocẽ in illa priore, hoc eſt, pro iuſtorum concione vſurpabimus. Rurſum, cũ Apoſtolus illa dicit, Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, &, chriſtus dilexit eccleſiam, &c. & Chriſtus caput eſt eccleſię, ipſe ſaluator corporis eius: vox illa pro ſanctorum congregatione accipitur, vt Hieronymus Auguſtinusq; interpretati ſunt, quid igitur cauſę erit, cur aliter accipiamus: cũ eccleſiam ſcribit Apoſtolus columnam eſſe ac firmamẽtum veritatis? Præterea, encomio illo nobilitauit Paulus non eccleſiam quamlibet, ſed eam quæ eſſet domus dei. At domus Dei ſoli iuſti eſſe creduntur, vt etiam Auguſtinus ait, non ergo columna veritatis eſt niſi eccleſia ſanctorum. Præterea, Auguſtinus diſcertè docet, domum eccleſiamq; Dei, quę in bonis ſolum fidelibus eſt & ſanctis Dei ſeruis, eam eſſe quæ edificata eſt ſupra petram, quæ etiam claues accepit ac poteſtatem ſoluendi & ligandi. Eadem ergo domus Dei eſt, quæ eſt columna & firmamẽtum veritatis. Quamobrẽ, ſi paſtores, qui eccleſię ſibi nomen vendicant, mali ſunt: non ad eos hęc & alia ſimilia pertinent. Quod & Auguſtinus idem multis aliis locis confirmat. Quæ ſi vera ſunt, non ſolum concluſio illa poſtrema, quæ nunc expenditur, ſed reliquæ omnes funditus euertuntur: & quicquid omnino hoc nobis loco conſtitutum eſt. At verò, quanquam in eam ſententiam hęc & alia plura ab hæreticis diſputantur, nos tamen eccleſiam ſequi oportet, & ab omni, quod abhorret ab

Li. 7. cõt. Dona. c. 51. 24. q. 1. omnibus

Eo. li. & cap.

Li. 3. con. Dona. ca. 18. & li. 5. c. 20. et 21. et li. 6. c. 3. 1. q. 1. remiſſionẽ. de con. d. 4. Quo modo ex audit.

ret ab ipſius approbatione,fugere. Primum aũt hoc intelligendum puto, quæ nunc ab illis defenſionis rõ viaq; tentatur,eã non modo noſtras rationes euertere: ſed ad id ẽt deducere,quod fidei catholicæ rerumq; omniũ publicarum naturæ diſſonum atq; inimicum ſit. Si.n.ſpiritus veritatis ſolum bonis à Chriſto eſt in euangelio promiſſus:cęteræ quoq; promiſſiones ad eccleſiã, quæ ex ſolis iuſtis conſtituitur,pertinebunt.Quocirca, dicendum eſt.n.ſæpius,nec legum ferendarum auctoritas, nec clauium poteſtas,nec peccatorũ remiſſio, nec doctrinæ vis, nec ſacerdotij religio,nec vlla omnino publica euangelij facultas, niſi in eccleſia omni ex parte bona inuenietur.Cum verò in eccleſia catholica, quæ inde ab apoſtolis fuit,ſemper fuerint mali boniq; permixti:in ea nimirum nulla fuiſſet firma fides,nulla certa veritas,nulla expreſſa poteſtas,nulla ſolida auctoritas. Ita omnia, quæ vel pontificũ,vel cõciliorum, vel totius ẽt eccleſiæ cõſenſione decreta ac definita ſunt, nullas omnino haberent vires.Siue.n.excipias,eos nõ eſſe iuſtos,ſiue, vt iuſti ſint, eſſe tñ nobis incognitos:vtralibetvia & modo illorũ dogmata,ſcita,leges,eludes. Eritq;,quemadmodũ ſupra diximus,res Chriſti publica oĩum,quæ fingi poſſunt,ſtultiſſimè atq; abſurdiſſimè conſtituta. Itaq; ſit verum illud, quod initio dixi,ſpiritũ veritatis,fidei catholicę fulcimẽtum,cæteraq; Spiritusſancti chariſmata ei eccleſię eſſe & promiſſa & data:quã apoſtoli ſua doctrina miraculiſque fundarunt,ad quã ijdem ſuas conſcripſere epiſtolas,quã in terris ſemper habuit Chriſtus,quam ſacrę literæ aptè prudenterq; deſcribunt ex bonis ac malis piſcibus,ex frumento & zizanijs,ex tritico & palea, ex fatuis ſapientibuſque virginibus, è ſeruis probis improbiſq; conſtantem.Hæretici ergo eccleſiæ nomen ſibi habeant & inuidioſam & obſcurum, eamq; eccleſiam interpretentur, quam adhuc nemo eſt mortalium intuitus:nos autem eccleſiam ex conſuetudine tum diuini ſermonis, tum etiã vitæ noſtræ interpretemur.Nec metiamur eam, vt ſuperbi & arrogantes,verborum magnificentia: ſed eccleſiam eam,quę habetur,exiſtimemus,illam autem omittamus,

quæ omnino nuſquam reperitur. Homines enim ſumus, remq; proinde publicam, quæ eſt in hominum vſu vitaq; communi, non eam, quæ fingitur, ſperare debemus. Quæ omnia ſic à me dicta exiſtimari velim, non vt nulla in terris ſit coram Deo bonorum multitudo atque collectio, quæ & eccleſia & ſponſa, & amica Dei in ſacris literis nuncupetur: ſed vt eos nos à malis in domo & eccleſia Dei minimè ſeparemus, vbi vaſa aurea & argentea ſunt, lignea quoque & fictilia: non in honorem omnia, ſed quędam vel in contumeliam. Verum hęc explanata ſunt antè ſatis, vt arbitror, diligenter. Iam argumentis illis reſpōdeamus, quæ modo ſuggeſſimus: nam iis, quæ à principio libri huius ſunt poſita, capite ſequenti eodemque poſtremo reſpondebimus.

In voce, inquiunt, ambigua licet è multis vnumquodlibet ſignificatum accipere. Minimè, inquam, gentium. Sed antecedentia primũ & conſequentia ſpectāda ſunt: deinde conſiderandum, quæ natura rerum ſit, quid cohęreat, quid repugnet, multaq; omnino alia, quę nos in tertiodecimo libro accuratius & exquiſitiùs perſequemur. Quòd ſi vbi dona eccleſię Chriſtus pollicetur, continendis in officio ac veritate fidelibus neceſſaria, ea nos ad latētia ſolum & inuiſa membra referimus: inania profecto eſſent dona illa, parumque ad cōem vtilitatem accōmodata. Quin, vt ſupra oſtēſum eſt, noxia eſſent, ac perniciosa valde, quippe quæ perditiſſimis quibusq; ciuibus, & diſſidiorum præberent perpetuas cauſas, & in omnibus omnino flagitijs impunitatem ac licentiā ſempiternam. Iam verò ſi ratione duce ac magiſtra eum iniuriũ principi bono & ſapienti cenſemus, qui illius priuilegia ſic interpretatur, vt non solũ fruſtra, ſed in perniciem conceſſa eſſe videantur: quantò magis ille erit Chriſti iniquus, prauus, & malicioſus interpres, qui gratias & fauores, quos reipublicæ ſuæ promiſit Chriſtus, in eum ſenſum acceperit: qui non modò vanitatem præ ſe ferat, ſed afferat vel exitium? De eccleſia igitur, quæ bonos ſimul maloſque complectitur, locus ille Pauli cęterique ſimiles intelligendi ſunt. At talis concio ac

cœtus abuſiuè eccleſia dicitur. Id primum nego. Nec.n. de forti, prudenti, iuſto ac temperanti eadem eſt cauſa. Fateor ſiquidem cum Hieronymo, eiuſmodi virtutum vocabula ad incipientes atque imperfectos, nō niſi per abuſum traduci poſſe. Quoniam vera virtutis definitio non illas inchoantes, & vt ita dicā, informatas diſpoſitiones, sed habitus planè abſolutos atque perfectos exprimit: quemadmodum Ariſtoteles, D. Thomas, ac reliqui veri Philoſophi tradiderunt. At eccleſiæ vox nihil tale indicat, quale iſti fingunt, vnde malos ab eo cœtu excludamus: qui eccleſiæ ſibi nomen propriè vendicat. Quamobrem nulla eſt improprietas, nullus abuſus, ſi eccleſia ét ea nuncupetur, quæ in vno baptiſmo, vna fide, vna religione, improbos habeat probis admixtos.

Quanquam aliter dein reſpondere poſſumus, Hieronymum de eccleſia Chriſti in eum ſenſum ferè loqui: in quo populum Dei, domum Dei, ſeruos Chriſti propemodum vſurpamus. Fit enim neſcio quomodo, vt caſus gignendi additus ad bonos, potiſſimum vocum illarum intelligentiam deducat. Ita ſi ad eccleſiam vitio deprauatam referantur, abuſus fortaſſe nonnullus eſt: qui mente magis concipi, quàm verbis ſignificari poteſt. Nam & populus Dei ille in ſacris literis dicitur frequentiſſimè, qui Deo peculiariter dicatus eſt, in quo ſcilicet Dei fides viget ac cultus: quanuis in eo ſint aliqui peccatores. Sed ad Hieronymi teſtimonium ſatis.

Dupliciter homo Dei dicitur. S. Tho. 3. p. q. 48. ar. 4. ad. 1.

Ad id verò, quod ſubiunctum eſt, capite ſequēti reſpōdebimus, vbi explicabitur, quonam ſenſu ad Epheſios 5. Apoſtolus eccleſiam nominarit. Quod autem domus Dei etiam illa ſit domus magna, in qua sunt vaſa aurea & argētea, lignea quoq; & fictilia: non eſt neceſſe demonſtrare. Id tamen, etſi perſpicuum eſt, ad futurum tempus reſeruamus, cum primi capitis argumenta diluentur. Iam, quod poſtremo loco ex verbis Auguſtini obijcitur, id cautè & legendum & audiendum eſt: quemadmodū ante nos viri eccleſiaſtici admonuerunt. Poſſunt enim verba illa duplicem ſenſum ingerere. Vnū, vt soli iuſti intelligātur Chriſti & eccleſiæ adminiſtri eſſe,

ſoli remittere peccata, ſoli eccleſiaſticam habere & auctoritatem & poteſtatem. Quem ſenſum conſtat non rationi ſolum, ſed eccleſię fidei ſacriſq; etiam literis repugnare. Sed de hac re non eſt huius, aut loci, aut inſtituti differere. Alter ergo ſine dubio Auguſtini ſenſus eſt: vt soli iuſti dicantur claues regni cęlorum, poteſtatem ligādi ac ſoluendi, ſpiritum veritatis & reliquas ſpirituales gratias accepiſſe: ꝙ vniuerſa dona hæc non propter malos, ſed propter bonos eccleſię & ꝓmiſſa & collata ſint. Sic.n. quę œconomis ac diſpenſatoribus paterfamilias tribuit: in famil[illegible] commoditates diſtribuenda, nō œconomis hęc, ſed familię ipſi tributa eſſe intelliguntur.

Sic quę epiſcopis & clericis populus dedit in pauperū expendenda vſus: ea nō epiſcopis & clericis, sed pauperibus dicitur cōtuliſſe. Sic ēt, ſi princeps homini ignoto quicquam ob amici ſui preces meritumque donarit, id iure ac verè dicet ſe non homini ignoto, sed amico donaſſe. Ad quā omnino legē illa quoq; explicāda sunt, quæ ex Auguſtino contra Petri & ſucceſſorum eius auctoritatem afferuntur. Claues nō vnus homo Petrus, ſed vnitas accepit eccleſiæ. Item, Poteſtatem ligandi ac ſoluendi Petrus cum omnibus tanquam perſonam gerens ipſius vnitatis accepit. Item Eccleſiæ claues datę ſunt, cū Petro datæ sunt: & cū ei dicitur, ad omnes dicitur: Paſce oues meas. Quæ omnia, vt opinor, nihil aliud ſignificant, quàm Petrum ac cæteros eccleſiæ miniſtros, nec ſibi, nec ob ſua merita, ſed eccleſiæ, obq; eccleſiæ cauſam, claues, reliquaque euangelij publica munera accepiſſe. Quanquā priora illa ſcio aliter ab alijs interpretari. Sūt enim qui ea referant ad vſum poteſtatis: quem mali, quia legitimum habere non poſſunt, dicuntur non habere. Alij referunt omnino ad gratiam, non illam ſacramentalem, quæ etiam per malos miniſtros dari ſolet, ſed quæ precibus miniſtri reſpondet, vt de con. diſtin. 4. Quomodo Auguſtinus videtur ſignificare. Alij tandem exiſtimant, Auguſtinum de publicis raptoribus, vſurarijs, concubinarijs, ſacrilegis, loqui. A quibus olim, perinde vt ſi eſſent ab eccleſia præciſi, non licebat ſacramenta percipere,

In ſerm. apoſt. Petri & Pauli. Hom. 10. in Ioan. in lib. de ago. Chriſtia.

Con. To. li. 5. c. 22

pere. Ideoque illiuſmodi miniſtri gratiam ſacramentorum non dabant. Verùm hoc diſputare, vt sępe iam diximus, non eſt huius diei ac temporis. Et Vualdenſiũ inſania iãpridem exploſa eſt: nec in eo negotio nos nunc oportet elaborare. Itaque de his dictum eſt ſatis. Nunc argumenta, quæ à principio contra eccleſiæ auctoritatẽ poſita ſunt, quàm breuiſsimè poſſumus, refellamus.

Caput poſtremum, in quo argumenta primi capitis confutantur.

PRimum verò argumentum promptiſſimum eſt refellere: nec vno tantum, ſed multis etiam modis. Tum, quòd nec Moyſes nec Ioſue, in quorum gubernatione tẽpus illud erat poſitum, in populi furorem & inſaniam inciderunt. Tum, quòd ne certum eſt quidem, eos, qui in caſtris remanſerint, in flagitium omnes conſenſiſſe: quin verò ſimillimum eſt, nonnullos etiam repugnaſſe. Nam, vbi primum Moyſes illam vocem edidit, ſi quis eſt Domini, iungatur mihi: congregati ſunt ad eum omnes filij Leui, conſecrarũtq; manus ſuas Domino vnuſquiſq; in filio & in fratre ſuo. Ex quo intelligitur, qui ad vnam Moyſi vocem ſe illi coniunxerint, qui à Domino ſteterint, quos Dominus iuſtitiæ ſuæ adminiſtros in vltione fecerit, hos in eo ſcelere cæterorum ſocios & conſortes non fuiſſe. Quid? quòd Aaron nondum ſacerdodotio fuerat initiatus, nec adhuc ei fuerat ſuperhumerale impoſitũ rationaliq; adſtrictum & aptatum, in quo erat doctrina & veritas. Nihil ergo mirum, ſi Aaron filijque ius nec paſtores populi conſtituti, nec ſacerdotes conſecrati in fide ac religione errarunt. Quanquam Aaron, quod & Petro & Marcellino poſtea accidit, metu peccauit, non infidelitate. Nihil ergo contra nos affertur, qui aſſerimus, ſacerdotes paſtores iam eccleſię à Chriſto inſtitutos errare omnes in fide ac religione non poſſe. De argumento itaque primo tantum. *Leuit. 8.*

Secundum autem videtur eſſe grauius, quo non Caluinus modò, ſed Donatiſtę etiam aduerſum catholicos vſi ſunt: quemadmodum libro de vnitat. Eccleſiæ. ca. 12. Au- *Secundũ argumentũ refellitur.*

Auguſtinus tradidit.Sed non eſt neceſſe noua nunc reſpō ſa meditari:quando huic argumento egregiè ab Auguſtino reſponſum eſt.Plerunq;, ait, ſermo diuinus impias turbas eccleſiæ ſic redarguit tanquam omnes tales ſint, & nullus omnino remanſerit.Inde quippe admonemur, in ſuo quodam numero eos dici omnes, id eſt, omnes filios gehennę.Iſti ergo vel imperitè vel fallaciter agentes colligunt de ſcripturis talia,quæ vel in malos bonis vſq; in finem permixtos, vel de vaſtatione prioris populi Iudęorum dicta reperiuntur:& volunt ea detorquere in eccleſiā Dei,vt tanquam defeciſſe ac periſſe de toto orbe videatur.Hactenus Auguſtinus.Huiuſmodi ergo Prophetarum oracula hunc in primis ſenſum habent,vt quoniā in comparatione malorum adeo pauci boni sunt,vt nulli eſſe videantur: ſcriptura totum vna comprehenſione populum reprehendat, quamuis in eo nonnulli ſint boni. Deinde,prædictiones propemodum illæ erant:non reprehenſiones.Deſcribitur enim populus ille non qualis tūc erat,ſed qualis poſt Meſſiæ aduentum futurus erat.Vterque ſenſus,ne hęretici noſtrū eſſe cauſentur,exemplis ſcripturę manifeſtis cōprobandus eſt. Ezechiel eodē quo & Hieremias tempore vaticinatus eſt.Quid dicat ei Domi-
Ezech.3. nus audiamus.Domus Iſrael nolunt audire te, quia nolunt audire me.Omnis quippe domus Iſrael attrita fronte eſt & duro cordę.An putas in tota hac deprauata domo partem aliquam potereſſe, cui generalis illa ſententia non conueniat?Audi quid ēt dicat Dominus: Signa
Ezech.9. Thau ſuper frontes virorū gementiū & dolentium ſuper cunctis abominationibus,quæ fiunt in medio eius. Non ergo omnes in populi flagitium cōſenſerant: non omnes atrita fronte & duro erant corde.Eſto aliud exemplum. Saluum,inquit,me fac quoniam defecit ſanctus. Vana
Pſal.11. locuti ſunt vnuſquiſque ad proximum ſuum. En vnus totius generis humani culpas voce magna & queribunda
Rom.11 deplorat,perinde ac ſi relictus ſit ſolus. Sed quid dicit il-
3.Reg.19 li diuinum reſponſum?Propter miſeriā inopum & gemitum pauperū nunc exurgam.Intelligens ergo iā ſuæ querimonię ſe plures habere conſortes:Tu Domine, inquit,

ſeruabis

ſeruabis nos à generatione hac in æternum. In libro au tem contra Donatiſtas poſt collationẽ,capit. viceſimo, idem quoque Auguſtinus,Ne forte, ait,arbitrentur Prophetarum tantummodo moris fuiſſe,& non ad nouum Teſtamentum, ſed ad veteris conſummationem pertinere,ſic arguere reprehenſibiles,quaſi omnes in eo populo arguantur,& ſic alloqui laudabiles,quaſi omnes ibi laudentur:ecce ſic ad Corinth. Apoſtolus loquitur: Paulus Eccleſiæ quæ eſt Corinthi, ſanctificatis in Chriſto Ieſu, vocatis,ſanctis,cum omnibus qui inuocant nomen Domini,gratia vobis & pax à Deo patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto. Gratias ago Deo meo ſemper pro vobis in gratia Dei, quę data eſt vobis in Chriſto, quia in omnibus diuites facti eſtis in illo,in omni verbo et in omni ſciẽtia,&c.Quis hęc audiẽs credat in eccleſia Corinthiorũ eſſe aliquos reprobos,quãdoquidem verba iſta ſic ſonant,velut ad omnes directa ſit iſta laudatio? Et tamẽ paulò poſt dicit:Obſecro autẽ fratres vt nõ ſint in vobis ſchiſmata, &c. Et in hoc horrendo vitio tanquã omnes increpãs dicit:Diuiſus eſt Chriſtus?Nũquid Paulus crucifixus eſt pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati eſtis, &c.Hactenus ille.Poterat & ea commemorare, quæ ĩ eadẽ epiſtola ſubiecta ſunt:Tanquam paruulis in Chriſto lac potum vobis dedi,non eſcam:nondum enim poteratis.Sed nec nunc quidẽ poteſtis: adhuc enim carnales eſtis.Cùm enim ſit inter vos zelus & contẽtio,&c.Itẽ, & vos inflati eſtis,& non magis luctũ habuiſtis,vt tollatur de medio veſtrũ,qui hoc opus fecit. Item ex epiſtola ad Galatas:O inſenſati Galatæ,quis vos faſcinauit nõ obedire veritati, &c.Et poſtea tamẽ ait:Fratres, ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis,huiuſcemodi inſtruite ſpiritu lenitatis,&c.Item ad Philippẽſes:Omnes quæ ſua ſunt quærũt,& nõ quæ ſunt Ieſu Chriſti, &c. Quas res in ea diſputatione & multas alias ſimiles à ſummo Theologo præteritas arbitror, ꝗ eſsẽt faciles:ſunt certè ad præſens inſtitutũ vtiles,eaſque ferè in epiſtola ad Vincẽtium attigit.Iã quod pleraque eiuſmodi Prophetarũ teſtimonia ad populi Iudaici

1. Corin. 3.

1. Corin. 5.

Galat. 3.

Galat. 6.

ſtatum & mores poſt Meſsiam referenda ſint, & ſequenti libro multa exempla cognoſcentur, & nunc ſatis in vno exemplo demonſtrabitur. Aggæus Zorobabelem ac Ieſum ſacerdotem, magnum totumque omnino populum, vt domum Dei ædificarent, his verbis admonuit, Et nunc confortare Zorobabel dicit Dominus, & confortare Ieſu ſacerdos magnæ, & confortare omnis populus terræ, & facite: quoniam ego vobiſcum ſum, & Spiritus meus erit in medio veſtrum, nolite timere. At eodem poſtea capite ſubiunxit Aggæus, ſi tetigerit pollutus in anima, ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et reſponderunt Sacerdotes, contaminabitur. Et reſpondit Aggęus, Sic populus iſte ante faciem meam dicit Dominus, & ſic omne opus manuum eorum: & omnia, quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt. Quem omnino locum conuenientius de populi ſtatu poſt Teſtamenti veteris conſummationem intelligimus. Tametſi Auguſtinus ad formam quoque ſuperiorum hoc exemplum interpretatus eſt. Sed, vt dixi, & ad populi conditionem poſt Meſsię aduentum aptius hoc congruentiusque refertur, & plura alia præſertim apud Iſaiam huic propoſito inſeruire, libro proximo oſtenſuri ſumus. Itaque de Iſaiæ. Hieremiæque teſtimonijs dictum eſt ſatis.

Lib. con. Don. poſt colla. ca. 20.

Illud verò, quod tertio loco ſubiicitur, eccleſiam occultam eſſe poſſe, Donatiſtæ etiam olim poſuere. Quibus tamẽ Auguſtinus occurrit in hęc verba. Non eſt eccleſia nobis operta, quia nõ eſt ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Et de illa dictũ eſt: Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem poſita. Donatiſtis operta eſt, &c. Tantum Auguſtinus.

Tertio argum. reſpõdetur. De unit. eccle. ca. 14.

Primum autem illud falſum eſt, veterem populum aliquando nullam eccleſiæ ſpeciem habuiſſe. Nam cùm ſe ſolum relictũ quereretur Helias, ſeptem millia virorum ſcriptura cõmemorat genua ſua nõ curuaſſe ante Baal: quibus ſanè illud perſpectũ & exploratũ erat nõ fidẽ et vnitatem, ſed regnum eſſe diuiſum: extareq; proinde in Hieruſalem templum Dei, ſummũ ſacerdotem, uerã de

lege

lege ac religione doctrinã. Eiuſmodi Tobias erat, qui, cũ tribules reliqui irent ad vitulos aureos, quos fecerat Hieroboam, ipſe pergebat ad tẽplum domini,& ibi adorabat Dominũ Deũ Iſrael, decimas fideliter offerẽs,& cętera his ſimilia ſecundũ legẽ Dei puerulus etiã obſeruãs. Tob. 1.

Deinde, non ſequitur, ſi populus ille ita vacillauit, vt penè cecidiſſe videatur: ſi ita diſperſus eſt, vt propemodùm formam & ſpeciem amiſerit, Chriſti quoque eccleſiam vſque à deo obſcurari poſſe: vt nulla eius ſpecies effulgeat. Plebs enim illa vetus, vt quæ caſura eſſet, ruinam ſæpè minabatur. Et quoniam futurum erat, vt illi reipublicæ tanquam ſempiterna nox eſſet offuſa: nihil mirum ſi ſenſim obſcurata eſt & euanuit. Quid autem ſi quandoque etiam vix apparuit, cui tam parua lux tenuiſque noctis ſplendor affulſit? nẽpe lucerna lucens in caliginoſo loco. Sed hæc explicabuntur in ſequenti libro diligentius. Nam Hilarij auctoritatem, qua nos Caluinus vrgendos exiſtimat, Vincentius Auguſtino quondam oppoſuit: ſed hic loca omnia, quæ ille ex Hilario collegerat, tanquam meras calumnias contudit & obtriuit ferè in hæc verba. Eccleſia aliquando obſcuratur quidem multitudine ſcandalorum, ſed etiam tunc in ſuis firmiſsimis eminet. Aliquando tentationum fluctibus operitur atque turbatur: & tale tunc erat tempus, de quo ſcripſit Hilarius, vnde putaſti inſidiandum contra teſtimonia tot diuina, & cætera. Potes hoc modo dicere nec eccleſias Galatiæ tunc fuiſſe, quando dicebat Apoſtolus: O ſtulti Galatæ, quis vos faſcinauit? Sic enim calumniaris docto viro, qui tardicordes & timidos grauiter increpabat. Quis enim neſcit illo tempore obſcuris verbis multos parui ſenſus fuiſſe, deluſos, vt putarent hoc credi ab Arianis, quod etiam ipſi credebant: alios autem timore ceſsiſſe et ſimulatè conſenſiſſe. Quanquam & illi, qui tunc firmiſsimi fuerunt, & verba hęreticorum inſidioſa intelligere potuerunt, pauci quidem erant in comparatione cæterorum, ſed tamen etiam ipſi quidam pro fide fortiter exulabãt, 2. Pet. 1. In epiſt. ad Vincẽ. nu. 48

quidam

quidam toto orbe latitabant. Hilarius ergo decem prouinciarum Aſianarum aut zizania nõ triticũ arguebat, aut ipſum etiam triticum, quod defectu quodã periclitabatur, quanto vehementius, tanto vtilius arguendum putabat. Habent enim etiam ſcripturę canonicæ hunc arguendi morem, vt tanquã omnibus dicatur, & ad quoſdam verbum perueniat. Hactenus Auguſtinus.

Aduerſum Luciferia. Ac Hieronymus, ingemuit totus orbis, inquit, & Arianum ſe eſſe miratus eſt. Periclitabatur nauicula apoſtolorum, vrgebant venti, fluctibus latera tundebantur, nihil iã ſupererat ſpei. Dominus excitatur, imperat tẽpeſtati, beſtia moritur, tranquillitas redijt. Manifeſtius dicam, omnes epiſcopi, qui de proprijs ſedibus fuerant exterminati, ad eccleſias redeunt. Tunc triumphatorẽ ſuum Athanaſium Aegyptus excepit, tunc Hilariũ de pręlio reuertentem Galliarum eccleſia complexa eſt: tunc ad reditũ Euſebij lugubres veſtes Italia mutauit. Hæc Hieronymus, multaq; alia, quæ breuitatis ſtudio prætereo. Sed hæc ſatis ſunt vt omnes intelligant, nauem eccleſiæ in alto hæreſum, ſeditionum, diſcordiarumque procellis fluitantem, fuiſſe iactatam quidem ac pene opertam fluctibus: ſed nõ fuiſſe tamen in tanta etiam tempeſtate de-*Matth. 8* merſam. Quin in ſuis licet paucis fortisſimis eminuit, qui quo magis in remigando laborarunt, eò aſpectabiliores clarioresque fuerunt. Nec hoc loco opus eſt eccleſiæ Romanæ fidem lucemque proferre, quæ nunquam omnino ipſa latuit, ſed toti ſemper orbi manifeſta fuit, quẽadmodum ſexto poſtea libro accuratius oſtẽdetur.

Quintũ reſpuitur Nec verò ſub diuerſis pontificibus, fides eccleſiæ aut ſoluitur aut occultatur. Quin eo etiã tẽpore eccleſia catholica fidei ſuæ manifeſtũ argumentũ edit. Iudicia tunc paſtorũ periclitantur, quę ſine certo eccleſiæ capite infirma atque ĩcerta erunt. De quare alio libro differemus.

Sexto fit ſatis. Iam, in ſexto argumento Caluinus & multũ operæ ac verborũ ſumit, & uano ſe labore frãgit. Poterat breuius ac facilius dicere, quoniã ſynagoga extincta omnino et deleta eſt, eccleſiam quoque Chriſti funditus eſſe delendam. At diſceſſio, quam prædixit Apoſtolus, uenire nõ poteſt,

poteſt, dum vera eccleſiæ facies extiterit. Id Caluinus dicit: non probat. Itaq; falſum eſt. Quin poſteaquã Germania nõ ſolũ à Romano põtifice, ſed à Romano eodẽque ſuo imperatore maiore ex parte defecit: illa fortaſſis Pauli prædictio impleta eſt, inſtantque proinde Antichriſti infœliciſſima tẽpora. At, filius hominis veniẽs fidẽ nõ inueniet in terra. Sed huic argumẽto rñdet Hieronymus, illã hic fidẽ nominari, de qua Dñs aiebat, Fides tua te ſaluã fecit. Et alibi de Centurione, Nõ inueni tantam fidẽ in Iſrael. Et rurſum ad Apoſtolos, Quid timidi eſtis modicæ fidei? Necnon & in alio loco, Si habueritis fidẽ ſicut granũ ſinapis, &c. Nec. n. Centurio aut illa muliercula in Trinitatis ſacramenta crediderant: ſed ſimplicitas mentis & deuota Deo ſuo anima cõmendata eſt. Hæc eſt fides quã raro inuentã deus pronunciauit. Hæc eſt fides, quæ ẽt apud eos, qui bene credunt, difficilè perfecta inuenitur. Eodẽ quoq; modo Auguſtinus reſpondet, dominum de perfecta fide loqui: quæ ita difficilis eſt in hominibus, vt in ipſis admirabilibus ſanctis inueniatur aliquid vbi trepidauerint. Addit rurſum, propter iniquorum abundantiã & paucitatẽ bonorum, quæ illa potiſſimum ætate erit, Dominum ita loquutum. Propterea enim non dixit, Filius hominis veniens non inueniet fidem in terra, ſed quaſi dubitans, putaſne, ait, inueniet fidem. Non ꝙ ille cuncta ſciens de aliqua re dubitaret, ſed vt ſua dubitatione figuraret noſtram: quia propter multa ſcandala circa finem ſeculi pullulantia, hoc erat infirmitas humana dictura. Illorum autem error eripiendus eſt, qui vaniſſimis argumẽtis adducti ſunt, vt putarent fidem in ſolo vno manere poſſe. Cum enim eccleſiæ nomen collectiuũ ſit, ſi vnus tantum crederet, non crederet eccleſia. Adde ꝙ Dominus per Matthæũ dicit. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Vobiſcum ait. Et per Ioannem, cum pollicetur ſpiritum veritatis fidelibus ſempiternum, pluribus illum pollicetur: non tantum vni. Adde etiam quòd corpus non eſt vnum membrum, ſed multa, vt Apoſtolus ad Corinthios docet. Sed corpus Chriſti: quod eſt eccleſia,

In dialogo aduerſum Luciferianos.

De vnit. eccl. c. 13

Mat. vlt.

Ioan. 14. & 16.

1. Co. 12

Ephe. 4. vt idem ad Epheſios oſtendit, vſq; in finem permanebit. Non ergo vnquam multi fideles in eccleſia deerunt.

Mat. 13. Præterea triticum ſimul cum zizanijs in agro, boniq; piſces cum malis in reti, vſque ad conſummationem ſeculi durabunt. Non ergo ſolùm in vno manebit fides. Sed deficiet hoſtia & ſacrificium. Equidem hanc Danielis vaticinationem non ad finem seculi, sed ad synagogæ conſummationem exiſtimo referendam. Quod ſi quis ad tẽpus Antichriſti referre velit, cum hoc ego non magnoperè cõtenderim: modò ſic interpretetur, vt propter crudeliſſimi tyranni ſæuitiam sacerdotes à publico & ſolenni sacrificio deſiſtant. Quod verò ex Apocalypſi Ioannis obijcitur, quoniam valde obſcurum eſt, nihil contra nos habet ad faciendam fidem virium. Tametſi hoc oraculum in Luthero fateor eſſe completum: cui data eſt clauis putei abyſſi, vt errores penitus demerſos atque defoſſos eruendo, tanta caligine orbem obduceret, vt vel lucem ipſam tenebris circunfudiſſe videretur. Sed affulget adhuc eccleſiæ lumen his, qui oculos habent ad videndum. Nam Lutherani cæci sunt & duces cæcorum. Si autem omnis gloria filiæ regis abintus, nihilque in ea externi ſplendoris eſt: qui fieri poteſt, vt illa cohæreant, Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circundata varietate. Item, Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona: & nõ poteſt ciuitas abſcondi super montem poſita, neque accendunt lucernã, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant, cæteraque ſimilia quæ ſunt, ne lõgum faciam, prætereunda. Planũ eſt igitur in sponſa Chriſti, in qua nihil fictum, nihil fucatum, nihil ſimulatũ eſt, sed omnia vera, syncera, solida, omnem ẽt externam gloriam ab interiore virtute & ſplendore procedere. Ac de sexto argumento nimis multa diximus.

Reliquis vero argumentis diluendis illud admonere operæpretium eſt, per figuratã dictionẽ multa, quæ parti conueniunt, in totum solere transferri. Id nobis in vſu eſt, cùm perſæpè aliàs, tũ magis cùm de ciuitate, populo, regno, omnique omnino cœtu loquimur, de quibus ea in

vniuer-

vniuerſum dicimus,in quę nō omnes reipublicæ partes, ſed interdum paucæ ēt concurrunt.Populum.n.robuſtū, gentem bellicoſam appellamus, non q̃ omnes in ea republica aut robuſti aut bellicoſi ſint, ſed q̃ viri ex ea ad rem bellicam ſelecti eiuſmodi soleant eſſe. Nec.n.aliter de humana republica ac de humano corpore loquitur. Dicitur autem homo agere vel pati, quæ manus peſque vel agitvel etiam patitur.Dicitur mundus immunduſue, ſi facies aut munda,aut immunda ſit: eodemq; omnino modo ſimiliter in reliquis.Inde adeò venit,vt vocabula, quæ quibuſdam eccleſiæ partibus conuenire videmus,eccleſiæ ipſi attribuantur. Ad hanc.n.legem eccleſia dicitur amica,pulchra,immaculata,ſancta, videlicet ratione bonorum:hortus concluſus,fons ſignatus, ratione electorum. Qui cùm prima atque optima pars ſint eccleſiæ Chriſtianę,imò verò regni cœlorum cum ſint principes, quamuis in terrena repub.deſpicatiſſimi ac contemptiſſimi:verè ac iure ea,quæ in eos conueniunt, in totam eccleſiam transferuntur. Quoniā, vt ex Ariſtotele ēt antè docuimus,id ciuitas aut eſſe aut facere dicitur, quod in ea primarij & optimates aut eſſe dicuntur aut facere. Neque hoc loco,vbi à Lutheranis vel maximè petimur, Lutheri teſtimoniū negligendū eſt,quo intelligant hi rē eſſe tam apertā atq; dilucidam, vt eam ne Lutherus ipſe quidē negare potuerit.Is igitur, cùm in concione quadam ad populum explicaret, quemadmodum eccleſia ſancta diceretur per ſynecdochen docet Matthæū ſcripſiſſe,latrones blaſphemaſſe:cùm vnum eorum id feciſſe Lucas ſcribat.Sic vnus & idem populus,vt ait, arguitur in Prophetis, cum multi ſint inter eos boni: rurſus laudatur,cùm multi ſint inter eos mali. Et pulcherrimæ charitatis ea eſt figura,quæ cōmunia faciat omnia bona:communia item omnia mala. Vt alter alterius onera portet,& ſic impleat legem Chriſti. Sic ciuitas vel regio vel domus feciſſe aut paſſa eſſe dicitur,quod aliquod in ea fecerūt aut paſſi ſunt.Hactenus Lutherus. Hic ego hæreticos vniuerſos appello, vt iam vel ipſi ſint iudices, num pudenter nobis opponant eccleſiam hortum con-

cluſum eſſe fontem ſignatum,puteum aquæ viuæ, paradiſum cum pomorum fructibus,ſanctam,pulchram, perfectam,ſine macula & ruga glorioſam : vt in ea nullum præſcitũ,nullum infirmũ , nullum improbum eſſe confiant. Sed reſpondeamus ad ſingula. In ſeptimo argumẽto canticorũ de eccleſia encomium ponitur, cui abũdè, vt reor,ſatisfecimus Additur deinceps,in arca ſolos eos fuiſſe qui ſalui facti ſunt:arcã aũt eccleſiæ imaginẽ extitiſſe. At ne quis in hunc errorẽ incideret, vt putaret omnes qui per baptiſmũ in eccleſiã tranſeunt, eſſe saluos:idcirco Petrus cautè & ſapienter adiecit, Quod & vos nũc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma : non carnis depoſitio ſordiũ,ſed conſcientiæ bonæ interrogatio , &c. Alioqui ẽt, quod Hieronymus aduerſum Luciferianos ait, vt in arca omniũ animaliũ genera, ita & in eccleſia vniuerſarum gentiũ & morum homines ſunt. Vt ibi pardus & hœdi,lupus & agni:ita & hic iuſti & peccatores,id eſt, vaſa aurea & argentea cum ligneis & fictilibus commorantur. Arca igitur in eo potiſſimũ eccleſiæ typus eſt , ꝙ extra eam nullus ſeruatus eſt:non in eo quòd omnes intra illã facti ſunt ſalui. Sed arcæ Sacramenta è Hieronymo in dialogo illo petantur. Nos pergamus ad reliqua.

Septimũ diſſoluitur.

Chriſtus,aiunt,nõ eſt alterius eccleſię caput, niſi eius, cuius ſaluator eſt. Hoc primnm non eſt adeò expeditũ. Eſt enim caput angelorum Chriſtus: nec conſtat tamen an eorum ſit propriè ſeruator. Certè ego non puto: quãuis contrà ſit à nonnullis diſputatum. De qua re non eſt hic locus differendi. Deinde, ea connexio infirma eſt, Chriſtus eſt eccleſiæ ſaluator,ergo omnes qui ſunt in eccleſia ſeruat. Eſt enim ſaluator omnium hominum,maximè fidelium:nec omnes tamen re ipſa saluos facit. Atq; vt Chriſtus corpus ſuum,quod eſt eccleſia,ſeruet:ſeruet, inquam,rei efficientia & exitu: adhuc non ſequitur,eum omnes qui ſunt in eccleſia ſeruare. Tum quoniam iã ſatis oſtenſum & patefactum eſt,quædam de eccleſia verè dici,quę ei non omnium,ſed quarundam partium ratione conueniunt. Tum quoniam totius partiumque vocabula latius fuſa ſunt,quàm voces corporis atque mem-

1.Tim.4

brorum,

brorum, quemadmodum paulo poſt explanaturi ſumus. Ita non fit, vt ſi corpus Chriſti omniaq; eius membra ſeruantur: partes eccleſiæ ſeruentur omnes. Nec verò Paulus ait, Chriſtum exhibere ſibi glorioſam eccleſiam: ſolum aſtruit ſeipſum tradidiſſe, vt eam exhiberet glorioſam. Quemadmodum autem mortuus ille eſt, vt omnes viueremus, nec viuunt omnes tamen: ſic ſe tradidit pro eccleſia, vt eam mundaret & glorificaret: nec tamen omnes qui in eccleſia ſunt mundantur & glorificantur. Tametſi verè eccleſiam ſuam ſibi exhibet glorioſam: ſed nec in omnibus partibus, nec in hoc fortaſſe tempore.

Porrò id q́d ſequitur facillimũ eſt. Nã, quanquã filij Dei aliquando ſm̃ prædeſtinationem nominẽtur: at propria eademq; frequens denominatio à præſenti iuſtitia fit: vt capite tertio explanatum eſt. Videmus autem, verè filios exhæreditari, ac iuſtè aliquando quidem. Non itaque colligitur, filius eſt, igitur percipiet hæreditatẽ: niſi illud ſimul ponas, & ius q́d accepit non amiſit. Quoniã aũt filius Dei non ſemper probus intelligitur, ſed is quoque interdũ, qui paterna bona prodegerit: ét hoc diſtinguendũ puto, Eccleſiã è Dei ſolùm filijs conſtare. Nã ſi filios voces, qui per baptiſmũ ſunt Chriſto & Eccleſię geniti: id nos aſſerimus. Sed in his ſunt improbi quidã & ſtulti filij, quos patris matriſq; cura parturire iterũ geſtit, donec formetur in eis Chriſtus. Sin filios Dei iuxta frequentiorem ſcripturæ ſum̃ eos tantùm appelles, qui probi & ſapientes ſunt: certe eccleſia non ex his modò conſtituitur, ſed ex illis etiam qui paternæ & probitatis & ſapientiæ effigiem eluerunt. Nam & in hos nomen filij quandoque diffunditur. Nonne, inquit, ipſe eſt pater tuus? At generatio peruerſa erat & infideles filij. Item, filios enutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me. Item conuertimini filij reuertentes, & ſanabo auerſiones veſtras. Item, Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Quod de ſanctis eccleſiæ viris dictum eſſe omnes Chriſti fideles agnoſcunt. Vnde autem appellat ſpinas, niſi, vt Auguſtinus ait, propter malignitatem morum? Et eaſdem vnde filias, niſi propter communio-

Ioan. 11. *Deu. 32.* *Iſa. 1.* *Hiere. 3* *Cant. 2.* *De vnit. eccl. c. 13*

nem ſacramentorum?Bona ergo filia in medio malarũ eſt,in eademq; paterna domo.Sed ouile Chriſti nõ niſi ex Chriſti ouibus conſtituitur. Quid tum?Quaſi non alias pecudes habeat paſtor.Habet ſanè capras, habet & hœdos.Paſtori itaq; non modò ouile eſt,ſed & caprile & hœdile.Hœdi porrò & agni in Dei cognitione intelligẽtiaq; diſcreti ſunt,in hominum ſcientia & cogitatione confuſi.Dum hic viuitur,diuerſi licèt greges, in vna tamen congregatione ſunt: adeoq; permixti,vt ſegregari non poſſint,donec ille veniat qui ſeparabit eos abinuicẽ ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis:& ſtatuet quidem o-
*Mat.*25. ues à dextris,hędos autem à ſiniſtris. Sed vt argumento huic ſcholæ more preſſiùs diſtinctiusq; reſpondeã, illud conſiderandum cenſeo,quòd vt nomen ouis non in eo ſolum loco,ſed in sacris ferè literis pro bonis ac iuſtis accipitur:ſic ouile eccleſiam in bonis iuſtiſq; deſignat. Qua
*Ioan.*10. les ſunt,quemadmodum ſuprà diximus,voces alię nõnullę,vt exempli cauſa,amica,columba,immaculata,hortus concluſus,fons ſignatus,paradiſus cum pomorum fructibus,quæ nimirum voces eccleſiæ,vel propter iuſtos, vel etiam propter electos tribuuntur.Quocirca non fit, vt ſi in ouili non ſunt niſi oues,in eccleſia nõ ſint hędi, quos ſponſa paſcere iuſſa eſt,quoad eos ab agnis paſtor illi ſũ
*Pſal.*118 mus ſegregauerit.Nomen etiam ouis malos nonunquã
Iſaia 53. in eccleſia ſignificat,nedũ probos. Hinc enim illa sunt,
*Pſal.*48. Erraui ſicut ouis quę perierat: & omnes nos quaſi oues
*Pſal.*73. errauimus.Et,ſicut oues in inferno poſiti ſunt.Et, iratus
Mat. 18 eſt furor tuus ſuper oues paſcuæ tuę.Et in Euangelijs o-
Luca 15 uem errantem legimus, & oues, quæ perierunt, domus
Mat. 10. Iſrael. Atq; cùm Dominus Petro cõmiſit oues, ſi nomẽ
& 15. hoc pro ſolis bonisvſurpatũ cenſeamus:verendũ eſtvtiq;, ne mali à Petri cura exiſtiment ſe exemptos. Sanè uerò quicunque fidei ſacramentũ habẽt, Petro intelliguntur eſſe commiſſi:nec ab eo modò requirendum, ſi gregem bonorum pauerit:sed illa etiam,an quod infirmum fuit conſolidarit, & quod ægrotum ſanarit, & quod confractum alligarit,& quod abiectum reduxerit, & quod perierat requiſierit.In quem ſenſum ouile Chriſti non eſt

anguſtius q̃ eccleſia: ſed perinde vt illa cum ſanis morboſas etiã oues continet. Dominus aũt Ioannis capite decimo in illũ alterũ ſenſum vocem ouis vſurpauit. Iam, quod in hoc ſeptimo principali argumento demũ obijcitur, id in promptu eſt refellere. Nã ſi ex diſcipulis pſeudo ꝓphetæ exierunt, intus ergo prius domiq; erãt: nec.n. aliter exire potuiſſent. At non erant, inquit, ex nobis. Hoc duobus modis exponitur. Initio ſignificat Ioannes fictos illos & ſimulatos Chriſti diſcipulos fuiſſe: qui quaſi amici ad tẽpus & ſocij menſæ, in die neceſſitatis receſſerint.
Inter nos verſabantur ait, eandẽ nobiſcum menſam, cętera q́; omnino ſacramenta habebant communia, ſed ſimulatio virtutis erat, venditatio, oſtentatio: ideoq;, quoniã non erant ex animo & verè noſtri, non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent tales, quales nos ſumus, ex animo Chriſtiani, permanſiſſent vtiq; nobiſcum. Deinde de viris fortè Apoſtolicis loquitur, cùm ait, ex nobis exierunt, ſed nõ erant ex nobis. Nonnulli ſiquidem ſtatim à principio nascentis eccleſiæ, nomine se Apoſtolorum venditarũt, 1.Cor.11
cum non eſſent Apoſtoli Chriſti veri, sed Pseudo apoſtoli. Quod igitur dicit tale eſt, ex nobis exierunt, hoc eſt, à noſtra schola & societate, sed non erant ex nobis, id eſt, non verè erant Apoſtoli: ſi enim ij fuiſſent, nobiſcum profectò permanſiſſent. Veri enim Apoſtoli, quos ad Euangelij munus delegit Chriſtus, non tum hoc, tum illud, sed idem dicebant semper: eratq; illis conſtans ac perpetua ratio & veritatis & vitæ. Hoc enim ad auctoritatem euangelij pertinebat, vt eius primi adminiſtri, qui bus scilicet illud eſt creditum, odorem saporemq; Chri- 2.Co.2 3
ſti semper & in omni loco seruarent. Contrà verò ope- 11.
rarij subdoli quamuis aliquando se transfiguraſſent in 2.Cor.11
apoſtolos Chriſti, sed inſipientia tandem eorũ manifeſta 2.Tim.3
erat omnibus, & finis secundum opera ipſorum. Quanq̃, ſi de prædeſtinatis, vt Hieronymo & Augustino viſum eſt, Ioannes loqueretur: nihil adhuc hæretici conficerẽt. Nam quæ rerum conſequentia eſt, Non sunt ex nobis id ẽſt, non sunt ex electis: non igitur sunt in domo Dei, quæ eſt eccleſia? Quaſi verò in domo Dei non ſint cum

vaſis electis in honorem, vaſa etiam nõ electa, nempe in contumeliam. Sed ad argumentum ſeptimum diximus multa. Nunc octauum diluamus.

Octauũ diluitur Et ad teſtimonia quidem ex canticis poſt ea, quæ dicta ſunt, nihil eſt neceſſe reſpondere. Illud autem, quod

Cap. 18 ex Apoſtolo obiectum, eſt, D. Auguſtinus in libro ſecũdo retractationum ita interpretatur, vt eccleſiam deſcribat Apoſtolus, nõ quæ iam ſit, ſed quæ præparatur vt ſit, quando apparebit etiam glorioſa. Et in libro de perfectione iuſtitiæ, cum enim, ait, non tantum Apoſtolus dixerit, vt exhiberet ſibi eccleſiã non habentem maculam aut rugã, ſed addiderit glorioſam: ſatis ſignificauit: quando erit ſine macula, aut aliquid huiuſmodi, tunc vtique, quando glorioſa. Non enim modo in tantis malis, in tantis ſcandalis, in tãta permiſtione hominum peſsimorum, in tantis opprobrijs impiorum, dicendũ eſt eam eſſe glo

Ioan. 7. rioſam. Nam, ſi Dominus ipſe, non fuit glorificatus niſi reſurrectionis gloria, quomodo dicenda eſt, ante reſurrectionem ſuam, eccleſia eius eſſe glorioſa? Mundat ergo eam lauacro aquę abluens peccata pręterita, deinde perficiens eius ſanitates, facit eam occurrere in illam glorioſam ſine macula & ruga. Hactenus Augu. Cuius ſnię fuit nõ ſolum D. Tho. ſed et Hiero. ac Bernar. In quẽ omnino

3.p.q.8. ar.3. ad 1 ſenſum Eſaię teſtimoniũ idem Aug. interpretatur eſt, in li. con. Donat. poſt collat. c. 8. Quanquã altera eſt eius lo

In Hiere. c. 31. ci cõmodior intelligẽtia, vt incircunciſus & barbarus populus non ſit eccleſiam Dei oppreſſurus, quemadmodũ

in feſtũ omnium ſanct. ho 3. Eſ. 52 opprimit qui pede calcat. Et cap. 9. docet, diſtinguenda eſſe tempora eccleſiæ: & pro diuerſitate varia ſcripturæ loca, quæ partim eccleſiæ puritatem, partim malorum permixtionem annuntiant, eſſe concilianda. Memini me tamen ſic Pauli verba aliquando exponere, vt ad efficientiam babtiſmi etiam præſentem illa omnia referantur. Quod enim ait, vt eam ſibi exhiberet ſine macula, hoc planum & expeditum eſt: cum ſine controuerſia omnes omnino maculas babtiſma deleat. Quod verò ſubiungit, Sine ruga, id certũ ad babtiſmi nouitatem attinere, qui veterem hominem ſubſtulit & abſumpſit. Renouatur

quippe,

quippe, vt aquilæ, iuuentus noſtra per lauacrum regene rationis & renouationis Spiritus ſancti, quē effudit in nos abunde, &c. At, quomodo eccleſia per baptiſmum glorioſa? Nempè tunc glorioſa ſponſa ſponſo ſuo exhibetur, cū illi virgo genere ac virtute clara, pulchra, munda, veſte pretioſa, auro gemmisq́;, ornata exhibetur. Nō aūt regina illa, quæ aſtitit à dextris regis in veſtitu de aurato circūdata varietate, nō Heſter regio fulgens habitu & circūdata gloria ſua, non in omni gloria ſua. Salomon ita glorioſi deſcripti ſunt: quin glorioſior eccleſia ſua Chriſto ſit recens baptiſmi initiata ſacramento. Nec.n. minus in eccleſiam quā in ſynagogā illa quadrāt: Laui te aqua & emundaui ſanguinē tuum ex te, & vnxi te oleo. Et veſtiui te diſcoloribus, & calciaui te hyacintho, & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus. Et ornaui te ornamento: & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. Et dedi inaurē ſuper os tuū, & circulos auribus tuis, & coronā decoris in capite tuo. Et ornata es auro & argento, &c. Quæ ſingillatim in baptiſmi efficiētia explanare, erat facile id quidē, ſed huius temporis non eſt. Non ergo cogimur ad futurū tempus ea effecta referre: quæ in præſenti baptiſmus eccleſia præſtat. Omnia ſiquidē illa in duo hæc Apoſtolus contulit, vt eccleſia ſit ſancta & immaculata. Vt exhiberet, inquit, ſibi glorioſam eccleſiā non habentē maculam, aut rugā, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Qualē certè nunc etiam credimus eſſe: non in omni ſua parte quidē, nam id, quemadmodū antè diximus, non eſt neceſſe: ſed in multis mēbris, quorū sāctitas & puritas facit, vt eccleſia ipſa ſancta verè immaculataq́; dicatur.

Tit. 3.

Ezech. 16

Ad eccleſiam in præſenti hoc omnino referre videtur

Sanè in paruulis adultisque, nunc primum per baptiſmum lotis, nulla prorſus quæſtio eſt, quin eccleſia ſancta & immaculata ſit. Sed eſſe ſine macula, vt Auguſtin. docuit, * non abſurdè etiam ille dicitur: qui & criminibus caret damnabilibus, & ipſa peccata venialia nō negligit mundare eleemoſynis. Hos enim immaculatos ſcriptura vocat. Ero, ait, immaculatus cum eo. Quomodo? Obſeruabo me ab iniquitate mea. Item, Beati imma-

Fabianus papa epiſt. 3 ad Hilariū, Gelaſius in decreto de Apocry-

*phis, concil. Tole. 6. c. 1. Sixtus 3. epi. vnica. ca. 5. Hiero. in epi. ad Ephe. c. 5 *De perfe. inſtit. cont. Celeſtin.*

culati in via, qui ambulant in lege Domini. Non enim qui operantur iniquitatem invijs eius ambulauerunt. In his ergo, qui ab iniquitate & crimine mundi ſunt, ſunt autem plurimi, eccleſia immaculata eſt, quamuis impuritatis nonnihil, hoc eſt, culpæ venialis ex leui inconſtantiá; natura contrahant omnes.

Secundùm hanc interpretationem, quæ mihi, & verbis & ſñíæ Pauli magis conſentanea videtur, patet: eccleſiam ẽt num extare, in quibuſdam ſuis membris quidem prorſus immaculatam, hoc eſt, ſine omni omnino macula: in quibuſdam verò ita purã, vt quiddam maculæ, leuis illius tñ, posſit habere. Sic in quibuſdã colũba eſt, in quibuſdam perfecta. Perfectos aũt pingui, vt aiunt minerua appellamus eos, quibus vita mortalis contenta eſt, qui aſſequuntur, quantũ homines poſſunt, optimã in terra viuendi rationẽ & viam, tametſi in rebus minimis quandoque deficiunt. At omnis qui peccat, nõ cognouit Deum: & omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum nõ facit. Hũc locum D. Bernardus in cõcione de ſeptuageſima, cuius initium: Magna mihi conſolatio, accipit de filijs Dei ſecundum prędeſtinationem, quos interpretatur, non peccare, id eſt, non permanere in peccato. Diuus autem Auguſtinus homilia 4. in hanc Ioannis epiſtolam, & ſecundo libro de baptiſmate paruulorum, capite octauo. Et libr. 2. contra Parmenianum, capite ſeptimo, & multo fuſius in libr. de perfect. iuſtit. exponit, filios Dei non peccare ex hoc quòd filij Dei ſunt: eos verò qui peccant, non cognoſcere Deum, qua ratione peccant. Peccatum enim non à fide & ſcientia, ſed ab ignoratione proficiſcitur. Fides cõtrà & charitas, quibus filij Dei sumus, non agunt perperam: ſed refutant omne peccatum. Quam sententiam Diuus Thomas cum familia ſua ſequitur, secunda ſecũdę, qõne vigeſimaquarta, articulo vndecimo ad primũ. Eandem secuti sunt cũ Auguſtino, alij Epiſcopi Aphricani, vt patet in epiſtola quinq; Epiſcoporum ad Innocentiũ.

Rom. 7. Quemadmodum enim Paulus dicere potuit: Si autẽ quod volo illud facio, iã non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatũ: ita homo iuſtus, ſi ex lege aliàs na

turæ

turæ repugnantis leuiter aliquando deficiat, illud quoq; verè dicet. Iam nõ ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Quã interpretationem, quoniam ei & huius epiſtolæ quædam loca, & uiri clariſsimi conſentiunt, non audeo equidem improbare. Sed vt dicam ex animo quod ſentio, mihi magis Hieronymi ſententia placet, qui non putat Ioannẽ in genere de peccato loqui, ſed tantũ de mortali. Id quod in toto quaſi cõtextu epiſtolæ facilè cernitur. Hoc enim apoſtolus ibidẽ agit, vt oſtendat nullam eſſe communicationem lucis ad tenebras, Chriſti ad Belial, nec miſceri poſſe iuſtitiam & iniquitatem, crimina & charitatẽ, Chriſtũ & Antichriſtũ, non plus certè quã noctem & diem.* Nam fuère quidam hæretici, quales nũc ſunt ex Lutheranis plurimi, quibus ſatis fuit, ſi ſemel baptiſmo ſuſcepto fidem haberent etiã ſine operibus. Quẽ errorẽ à primo ſtatim capite, Ioannes cœpit depellere, in hæc verba, Deus lux eſt, & tenebræ in eo nõ ſunt vllæ. Si dixerimus quoniam ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mẽtimur. Itẽ capite ſecundo. In hoc ſcimus quoniam cognouimus eũ, ſi mandata eius obſeruamus. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Item eodem capite, qui dicit, ſe in ipſo manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt. Item ſi quis diligit mundũ, non eſt charitas patris in eo, &c. Item capite tertio. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatẽ facit. Scilicet, ne quis putaret de quolibet peccato etiam leui futurũ eſſe ſermonẽ. Iniquitas enim graue peccatũ eſt. Tunc ergo ſubiũgit, omnis qui in eo manet, non peccat, & omnis qui peccat, non * vidit eum, nec cognouit eum. Nam eſt cognitio quædam ſcientiaque de Deo, ijs familiaris & propria, qui ſpiritum intellectus, ſcientiæ, ſapientiæ, conſilijque habent: quo nimirum ſpiritu omnes improbi carent. itaq;, nec vident, nec cognoſcunt Deũ. Quamlibet viſiones, & reuelationes Dei habere ſe prædicent. Item filioli, nemo vos ſeducat, Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt. Qui facit peccatum, nempè mortale, ex diabolo eſt. Omnis qui natus eſt ex Deo, pecca-

In. 2. lib. aduer. Ioui. de pæni. diſ. 2. Si enim.

**Simõ Selenẽ quã dã quæſtuariam ſibi cõiũgit, et diſcipulos ſuos docuit liberè agere quæ vellent: ſecũdũ. n. gratiã ſaluari homines, et nõ ſecũdùm operas iuſtas, Ireneus auctoreſt li. 1. ca. 20.*

**Gnoſtici queq; in cognitione et ſciẽtia, quã mortalibus, ſal-*

*ſo pollicebantur, beatitudinē conſtituebant: cū tamen opera charitatis negligerent: aduersū quos epiſtol. ad Tim. ſcripta ſūt, epiſ. Iud. Pet. 2. et 1. Ioan. * Præteritū pro præsēti.*

tum non facit, videlicet quādiu filius Dei eſt, quoniam ſemē ip ſius, hoc eſt, Charitas in eo manet: & vt arbr bona, niſi vitietur, non pōt malos facere fructus, ſic filius Dei crimen & flagitium comittere non poteſt, niſi filius Dei eſſe deſierit. In hoc manifeſti ſunt filij Dei & filij diaboli. Qui iuſtus eſt, filius Dei eſt: qui non eſt iuſtus, nec diligit fratrem ſuum, filius eſt diaboli: Item in fine epiſtolæ, omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat. Hoc eſt, non violat charitatem, ſed ſeruat mandata, quoniam generatio Dei conſeruat eum, & malignus non tāgit eum. Nimirùm quandiu ſemen ille conſeruat, generatio Dei conſeruat eum, & malignus non tangit eum. At ſi volens ſemen illud abiecerit, ex quo ſemine natus eſt, tunc profectò filium diaboli effectum, iam malignus non ſolùm tanget, ſed vtetur eo etiam pro ſuo. Quem Hieronymi ſensū Auguſtinus etiam amplectitur, homilia in hanc epiſtolam quinta. Atque vtinam hæc apoſtoli doctrina noſtri ſeculi hominibus non eſſet neceſſaria. Sed videmus eſſe multos, qui cura fratrū ſuorum & charitate neglecta, alijsque euangelij & naturæ præceptis omiſsis, preculis, meditatiunculis, non enim contemplationes dicam, die noctuque vacantes, mentiuntur ſe & noſſe, & diligere Deū. At in hoc ſcimus quod cognoſcimus eum, ſi mandata eius obſeruamus. Qui enim non diligit, non nouit Deum. Hæc eſt autem charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus. Sanè qui tum ſecundā tum maximè tertiam epiſtolam eiuſdē apoſtoli legerit, intelliget euidentius, totum apoſtoli ſermonem, eos coarguere, qui bonos, iuſtos, amicos, & filios Dei ſe eſſe ſine poximi charitate mentiebantur. Id verò grauius, quo maiori ſimulationis artificio fingebāt ſe cognitioni Dei & contemplationi vacare. Verùm de hoc argumento plura dicta ſunt, quàm fortaſſe ratio inſtituti operis poſtulabat.

Nonū ſoluitur.

Itaq; ad illud ex epiſtola ad Hebræos teſtimonium, ne moleſtum ſit plura dicere, dicemus nihil. Nec neceſſe eſt tamē aliquid dicere, cum in eiuſmodi argumentis diluendis noſtra opera & ſtudium minimè deſiderentur.

Illud

Illud etiã eſt facile quod in nono argumento primùm opponitur.Iã.n.demonſtratum eſt, vt eccleſia ſancta ſit, nõ,oportere omnes eos ſanctos eſſe,qui illius partes eſſe dicũtur.Non aũt,quãuis id Hieronymus fecerit, eccleſiã dupliciter vſurpamus,& eam, quæ vndiq; ſancta & tota corpus Chriſti ſit:& eã,quæ cũ ſanctis malos habeat permixtos.Sed id docemus, populũ Chriſtianũ verè ſanctũ dici:licet non oẽs,qui in hoc populo numerantur, ſancti ſint. Nã argutias illas elegantiſſimas,quibus hoc impugnatũ eſt,conſiliũ eſt negligere. Sophiſtarũ quippè ſunt meræ nugæ gerris,vt aiunt,Siculis vaniores.Præterquã, qđ forſitan eccleſiã ſanctam credimus, quia populus eſt Deo per baptiſmũ dicatus,cõſecratus,ſanctificatus, hos enim ſcriptura ſanctos appellare ſolet.Illud verò qđ ſtatim additur,diligenter expendendũ eſt. Aliud porrò eſt partes eccleſiæ eſſe,aliud eſſe eccleſiæ mẽbra.Nomen ſiquidẽ partis latius diffunditur,nomen mẽbris cõtractius eſt. Pars ad totũ refertur membrũ ad animantis corpus. Ita pars ſine vita inuenit,vt in lapide,ligno, ac cæteris eiuſmodi.Membrũ aũt verè & propriè ſine vita ne intelligi quidẽ põt. Quãobrem improbi partes quidẽ eccleſiæ ſunt:mẽbra eccleſiæ aut Chriſti non ſunt. Sunt aũt diaboli membra.At in eccleſia eſſe cenſentur,ciueſq; ciuitati huic & annumerati & adſcripti: ciues mali & flagitioſi tñ. Quo verò pacto probi atq; improbi eundem oĩno populũ cõflent,nec ſit tñ ſocietas lucis ad tenebras, cõuentio Chriſti ad Belial:D.Auguſtinus egregiè explicat cõtra Dona.poſt colla.c.6.Qua vna ex re cæteræ huius argumenti cõfirmationes extremis, quod aiunt, digitulis euertũtur.Siue.n.dicas corpus ſiue panem ſiue granũ, ſiue triticũ,ſeu alia ſimilia quæuis:nomina ſunt,quæ bonis per ſe cõueniunt quidẽ,ſed per bonos illi ẽt populo, cuius boni primariæ ſunt partes.Hunc verò ſenſum omnia quoq; Auguſtini verba præ ſe ferre notius eſt,quã vt indicandũ ſit. Negat.n.malos in corpore Chriſti eſſe, nec poſſe hr̃e Chriſtũ mẽbra dãnata. Negat in columbę mẽbris computari.Negat ad illam eccleſiam pertinere,quę non habet maculam nec rugam.Negat aſpectare ad cõ-

In com. epiſt. ad Galat.

D.Th.3 p.q.8. Ar.3.ad ſecun.

Vide.3.de doc.Chr. cap. 32.

pagem domus Dei aut in ea etiam habitare,in qua vnanimes ſolùm habitant.Etenim hæc vniuerſa,vt per ſæpe dictum eſt,tantùm probis ex ſe attribuuntur,& horum ratione attribuuntur eccleſiæ. Quemadmodum ratione partis in toto ipſo inſignis atque præcipuæ, quędam de toto enuntiari ſolent,quę partibus ſingulis perinde conueniunt. Quanquam Auguſtinus illam fortaſſe Hieronymi partitionem ſecutus eſt, vt eccleſiam bifariam diſtribueret: & eam quæ omni ex parte bona Chriſtique corpus ſit,& eam quæ ex bonis malisque conflatur. Qua verò fronte nobis Auguſtinum obijciunt, qui in libro retract.2.cap.18.& in Pſalmum 24.ac 25.& libro contr. Peti.3.cap.12.& de vnitate eccleſiæ cap.13.& contra Donat.poſt collat.à 4.vſque ad vndecimum cap.noſtram habet apertiſsimè conſtantiſsimeque ſententiam? Nec dubium eſt Cyprianum atque Hieronymum eadem nobiſcum concinuiſſe: illum in epiſtola ad Maximũ, hunc in comment.epiſtola.ad Galatas,& in dialogo aduerſum Luciferianos. Ac de nono argumento hactenus.

De cõ.di. 4. Eſt vnitas. 3.li.epiſ. 3.cap. 1.

Decimo verò argumento ex his, quæ in 7. dicta ſunt, ſatis,vt arbitror reſponſum eſt.

Vndecimum refellitur.

At vndecimo argumento hoc habeto reſpõſum. Non abhorret à ſacrarum literarum conſuetudine,ſi eundem omnino populum nunc propter iuſtos felicem beatumq; dicamus, nunc propter improbos miſerum & infelicem. En Moyſes Iſraëlem modò vocat populum electum, beatum, gentem ſanctam, populum Dei peculiarem: modo duriſsimæ ceruicis populum,ſtultum & inſipientem. atque Iſaias interdum populum Gomorrhæ, interdum etiam populum Dei appellat. Et re vera ſi ſcripturæ vſus eſt, quemadmodum in confutatione ſecundi argumenti multis exemplis patefecimus,perinde populum reprehendere ac ſi omnes mali eſſent,atq; ita con ſolari vt ſi omnes eſſent boni:conſectarium eſt quoq;,vt populus idem & in reprehenſione uituperationeque vocetur iniquus,& in conſolatione ac laudatione ſanctus. Nec Aug.dubitauit,eccleſiã nigrã in malis,formoſam in bonis interpretari in 3.lib.de doct.Chr.ca.32.Quin Origenes ec-

genes eccleſiã propter eos qui colũbas in illamvendunt, ſpeluncam latronũ appellauit, tracta. in Matt. 15. Quod ſi hoc nos præſidium deficeret, habemus alterum: quòd in huiuſmodi maior quædã vis boni quã mali eſt. Plusq; omnino ualent pauci boni vt plebs bona ſit, quàm multi mali vt nominetur mala. Eccleſiam præterea ſanctam dicimus, quòd Deo peculiariter ſacra ſit: qua ratione, quãuis mali in ea ſint plurimi, Synagoga Sathanę appellari nec debet nec poteſt. Hinc enim in concilio Conſtantienſi eius impudens maledicentia damnata eſt, qui Romanam eccleſiam, Synagogam Sathanę appellauit. De 11. autem argumento dictum eſt ſatis.

Duodecimum verò infirmum & nugatoriũ eſt, tameſi Caluinus inde exultare non dubitet, vnde erubeſcere debuiſſet. Ratiocinatur ille quidem interdum argutè, ſæpius eleganter: ſed quandoque adeò ineptè, inſulſe, frigidè, vt vix eum credas, non dico eruditionem acumenve, ſed aut rationem omnino vllam, aut ſenſum etiã communem habuiſſe. Tantum hæreticus error & cæca pertinacia poteſt, vt omnem prorſus doctrinam adimat, intelligentiæ lumen extinguat, & vniuerſam ingenij retũdat aciem. Sed ad rẽ. Illud eſt verũ Græcos eſſe ſchiſmaticos, ideoq; apud eos eccleſiã nõ eſſe. Credimus.n. vnam catholicam eccleſiam. Quare neceſſe eſt, vt qui ab vnitate se separat, quoniam non eſt in vna eccleſia catholica, ne in eccleſia quidem ille ſit. Nec Græci ſolum, ſchiſmatici ſunt, sed ſunt ẽt hęretici: tum propter alia, tum hac pręcipuè cauſa, quod negant vnum totius eccleſiæ paſtorẽ eſſe à Chriſto in Beato Petro inſtitutũ. Sed hęc importunè hoc loco, alibi opportunè differentur. Quòd ſi qui à Chriſto vero eccleſiæ capite ita deficiãt, vt ei abrogẽt fidẽ: hos fateor, ac multò ẽt magis, priuilegiũ eccleſiaſtici nominis amittere. Mortuo aũt ſummo pontifice, vna ſine dubio eccleſia manet, & manet in ea ſpiritus veritatis: ſed mãca & imminuta ſine Chriſti vicario, & eccleſiæ catholicæ vno paſtore relinquitur. Quocirca licètveritas tunc ẽt in eccleſia ſit, at ſi controuerſię fidei & religionis oriantur: eccleſiæ iudicia ſine capite in terris non Ad 12.

adeò

adeò certa erunt. Quæ perſequi huius loci non eſt. Atqui apoſtolus, cùm eo loco dedita opera eccleſiæ vnitatem definire vellet, eius rei prorſus oblitus eſt, à qua re nos dicimus vnitatem eccleſię pendere. Sed mirari ſatis non poſſum iſtorum hominum futilitatē, qui cum non ſeruarint vnitatem ſpiritus in vinculo pacis, ſed ab eccleſię ſe corpore ſeiunxerint: Paulum eo loco nobis obiiciunt, qui illis vel aduerſiſsimus eſt. Nam ſi vnum corpus & nō duo Chriſtus habet, quo modo nos duas eccleſias admittemus? Et ſi vna eſt fides: qui in fide & religione diſcrepat, hic quomodo in vna eccleſia eſt? Qui aūt Chriſti vicarium cōtemnit, is ne vnum filium agnoſcit? Certè qui cultum Dei pro ſuo, ſibi arbitrio fingit, is nec ſpiritū unum colit, nec patrem unum ſuſcipit, nec in una proinde eccleſia eſt. Quæ ſine recta & catholica fide Deū vnū, nec colere, nec habere poteſt. Verum iſthæc, quæ extra cauſam pręterq; inſtitutum inuitis occurrunt, paucis refellēda ſunt. Reliqua itaq; perſequamur. In Græcis, aiūt, viri boni ſunt aliqui. Sane, ſi ſunt aliqui, hi tantum erunt, qui cum catholica fide conſentiēt, qui ab ſchiſmate alieni ſunt, qui vnum vnius corporis tenent caput, vnumq; vnius ouilis paſtorem, non in cælis ſolum, ſed etiam in
Colo. 2. terris. Sic.n. Chriſto capiti noſtro ac paſtori viſum, eſt, vnum loco sui eccleſię relinquere: quem ſimulatq; fidelis abiiceret, & corporis & ouilis deſereret vnitatē. Quemadmodū in Iſrael ſub Hieroboā quidā erant viri pij, ſed illi tm̄, qui in diuiſione regni nullā fidei, religionis, ſacerdotij diuiſionem meditabantur. Verùm hęc aliàs. Nunc illud admonendū puto, Apoſtolum eo loco eccleſię perfectam vnitatem communionemq; deſcribere: nimirum qualis in bonis ſanctiſq; viris reperitur. Meminiſſe enim opus eſt, corporis nomen proprium eſſe eccleſiæ iuſtorū. Vnum igitur corpus vno primum ſpiritu definitur: qui illud non modò quaſi anima viuificet, ſed tanquā ſpiritus membra eius ſingula ad finē suū quodq; agat, moueat, infliget. Deindevnum corpus vnā quoq; ſpem vocationis requirit. Vbi ſpei vox pro re gloriaq; ſperata vſurpatur, vt illo etiā loco, Spes aūt, quævidetur, non eſt ſpes. Vnum
igitur

igitur finé,ſicut ceteræ hæc etiã reſpub.habet : ad quem omnes eius ciues vocati ac deſtinati ſunt, in qué proinde ſpectant oĩa huius corporis membra. Tertio loco vna reſpu. Vnũ Dñm,vnũ regé, vnum caput deſiderat. Nã ſi duo habeat capita,monſtroſa erit. Exigit præterea vnã fidé. Niſi n.huius reip.ciues fideles ſint, Dei populũ non cõficient. Populus aũt Dei intelligitur diuino cultui ac religioni dicatus. Quòd niſi vna ſit omniũ cõis fides, ne vna quidem religio erit:atq; adeò nec vna Dei eccleſia. Quid,q; ſi diuerſa credimus, cũ fides ſit quaſi huius corporis oculus:eundé ſcopum & finé habere nõ poſſumus? Vna ergo fides neceſſaria eſt. Neceſſariũ eſt deniq; præter hęc baptiſma vnũ:in quo ineſt cæterorũ ſacramentorũ cõmunicatio. Plebs quippe Chriſtiana nõ interiore ſolùm fidei cõmunione ac charitatis vinculo, ſed externa ét fidei teſtatione ſacramétorumq; cõſociatione cõſtat. Ex quo fit,vt niſi in eodé baptiſmo,eiſdemq; oĩno ſacramentis mébra exteriùs colligata ſint, in vnũ Chriſti corpus,qđ eſt eccleſia,coire nõ queant. Fecit aũt apoſtolus ſolius baptiſmi mentioné, tum qm̃ inter omnia ſacramenta,vel maximè eſt vnũ:tũ quoniã hoc ſacramentum Chriſtianę gentis propriũ ſignaculum eſt: quo videlicet nõ cõſignamur modò,ſed ét ſacramur. Id quod Synagogæ circuncíſio præſtabat. Iã in verbis,quę addit Paulus, vnus Deus,vnus pater, &c.eò, vt mihi vr̃,reſpicit: ne in vno huius reip.dño tyrannidem ac dominationé ſubeſſe putaremus. Vnũ itaq; dñm cũ dixiſſet,blandioribus vocibus dominatũ mollit ac mitigat. Ne te, inquit, terreat vnus dñs:vnus.n.Deus idé eſt,vnuſq; ét pater. In Dei porrò nomine bonitaté,ſuauitaté,prouidentiã numinis intellige. Beatus,ait,populus cuius dñs,Deus eius. Sed ille multo beatior,cuius Dominus pater eius: in patre ſiquidé ſingularis amor & cura minimè vulgaris deſignatur, vt nõ tã regnũ q̃ patris vnã filiorumq; familiam intelligas. Sed neſcio quo pacto,dũ Pauli verbis inſtitit atq; hęc ſit oratio,à propoſito longius excurri, inſtitutiq; mei pené immemor factus ſum. Dicebã, apoſtolũ perfectã corporis eccleſiæ vnitatem cauſis ſuis omnibus definire. Eccleſiæ

cleſię verò vnitas latius extenſa eſt, & in eis inuenitur, qui non ſeruant vnitatē ſpiritus in vinculo pacis: nec inter ſe per amorem cohæreſcunt, nec alij alios apprehendentes capiti ſuo connectuntur. Quin etiā partes quædā in hoc toto ſine fide inſunt: vt hęretici occulti quandiu ab eccleſia non ſunt excluſi. In quibus ſatis eſt vnū baptiſma, ſacramentorumq́; eadem societas & cōmunio, vt in vna eccleſia eſſe dicantur. Nā ſummum pontificē, epiſcopos, cęterosq́; eccleſiæ miniſtros, poteſtate ac iuriſdictione per hęreſim abditā interioremq́; priuari: non modo non certū, sed ne probabile quidē eſſe, maxima auctoritate Theologi affirmant. Rectores verò ac magiſtratus & reipub. omnino adminiſtros illoseſſe, qui reip. huiuſmodi partes non ſint, ne cogitatione quidē informari poteſt. Ex quibus magna ſignificatio fit, non eſſe ęquā in omnibus eccleſię partibus vnitatē: ſed in quibuſdam valde imperfectam. Id ſi minus intelligitur, ex corpore naturali percipi poteſt. In quo ſic ſpiritus & anima exiſtit, vt partibus quibuſdam vim ſentiendi tribuat, quibuſdam vim creſcendi: alijs, vt videtur, ne vllam quidem aut animalem, aut ſpirabilem facultatem: perinde vt ſi partes illæ nec animam nec ſpiritum in ſe haberent. Quin etiam videmus, cum membrum aliquod ſenſu & vita carens areſcit in corpore, quoniam reliquis omnino partibus continuatur, motum quendam externum ab ſpiritu participare: quanquam ſpiritus illi nihil interius vitaleque communicat. Quem profectò modum ſpiritus Chriſti in corpore eccleſiæ tenet ac ſeruat. Quaſdam enim partes ita animat & viuas facit, vt nihil illis deeſſe vitalium motionum videatur: in quaſdam ſic influit, vt non vitam eis quidem, ſed interiorem quandam ſpirationem quaſi vitalem conferat: alijs autem exteram vim ſuam facultatemque dimittat. Vt quamuis mortua prorſus & arida membra ſint, quia non ſunt tamen à corpore exciſa, ab spiritu cum corpore moueantur. Quę partium affectarum mirabilis cōtinuatio ac ſeries, licet tenuis illa quidem & modica ſit, at tantum in eccleſia valet, vt propter locum, quem habent in corpore,

pore, nonnullæ partes vel capita eccleſiaſtici corporis appellentur. Væ, inquit, vobis, qui opulenti eſtis in Sion, optimates, capita populorum. Membra videlicet aliqñ, non ex vita, quam ſua ſponte & natura vendicant, sed ex ſitu, quem ſortita in corpore sunt, per metaphoram trāſferri ſolent. Ita, qui locum primum in eccleſiæ gubernatione tenet, caput eccleſiæ ille dicitur: tametſi propriè ac verè membrum corporis eccleſię non eſt. Sed de his, quæ ad eccleſiæ vnitatem ſpectabant, quantum huic loco ſatis erat, dixiſſe videmur. Nunc de vniuerſitate eccleſiæ dicamus, nam id in tertiodecimo argumēto quæritur. *Ames.6.*

Καθόλου Gręcè, ſi verbum verbo reddas, secundum totum interpretabere. ὅλον enim totum eſt. Vnde catholica, vt Auguſtinus ait, nomen accepit: quòd in toto orbe iuxta prophetarum prædictiones diffuſa eſt. Quia verò in toto orbe vniuerſæ etiam gentes intelliguntur, inde adeò venit, vt eccleſia catholica, id eſt, vniuerſalis nominetur: quoniā in omni gente, populo, natione, ſexu, conditione, longè lateque patet. Cuius vtriuſque rei extat inſigne illud oraculum, Poſtula à me & dabo gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terrę. Atq; hoc diſcrimine non ſolū à Synagoga, sed ab hæretiocorum etiā conuenticulis congregationibusq; diſtinguitur. Sunt etiam qui dicant, eccleſiam propter cōmunem fidem vniuerſalemq; doctrinam catholicam appellatam. Fides autem eccleſiæ atque doctrina multifariam communis & vniuerſalis eſt. Primum ratione hominum iuxta illud, Prędicate Euāgelium omni ceaturę. Deinde ratione loci, quemadmodum ſcriptum eſt, prædicauerunt, vbique, & in omnem terram exiuit ſonus eorum. Prętcrea ratione temporis. Quoniam apoſtoli non tum hoc tum illud, sed idem dixere semper. Fidelis, inquit, Deus: quia sermo noſter qui fuit apud vos, non eſt in illo eſt & non. Sed eſt in illo eſt. Item, Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed nō vt lex tua. Oīa mādata tua veritas. Et poſterius, in æternum domine permanet verbum tuum, in generatione & generationem veritas

13. Argu reſpōdet. *Catholō Holō.* *Mala.1.* *Dan.2.* *Eſa.54.* *Pſal.18. & 71.* *Mar.vlt.* *Acto.1.* *Gene.26* *Pſal.21. 71. et 116* *Luc.24.* *Apoc.5.* *Colo.3.* *Pſal.2.* *Ad Tit.1* *Mat.vlt.* *Mar.vlt.* *Et ad Ro.10.* *2.Cor.1.* *Pſal.118*

tua. Quod igitur ab omnibus in omni & loco & tpe certò atq; conſtanter creditur & docetur, id verè dogma catholicũ nuncupatur. Et quæ hmôi dogmata ac diſciplinã habet, ea verè eccleſia catholica. Nã hæreticorũ conciones, priuatas habẽt, peregrinas, incõſtantes, clãdeſtinasq́; doctrinas. Bene ergo & prudenter Vincen. Lirinen. de propha. noua. in ipſa, inquit, catholica eccleſia, ad quam non vna natio, non vnus angulus, ſed maris multitudo conuertitur: id teneamus, quod vbiq;, quod ſemper, quod ab omnibus creditũ eſt. Hoc eſt.n. verè proprieq; catholicũ, quod ipſa vis nominis ratioq; declarat, quę oĩa hæc verè vniuerſaliter comprehendit. Quæ cũ ita ſint, ille eſt verus germanusq́; catholicus, qui quicquid vniuerſaliter antiquitus eccleſiam catholicam tenuiſſe cognouerit, id ſolũ ſibi tenendũ credendumq́; decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter oẽs vel cõtra omnes nouũ & inauditũ ſubinduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed ad tentationẽ potius intelligat pertinere. Hactenus Lirinenſis. Scio cauſas proferri alias ſolere, cur eccleſia catholica ſit: ſed hæ mihi viſæ ſunt cognominis huius afferendi grauiſſimæ. Quibus poſitis illud argumentũ facilè diluitur. Primum.n. eccleſia non ita modo cõtrãcta eſt & adducta in anguſtũ: vt in orbe diffuſa nõ ſit. Quin noſtra memoria nouus orbis apparuit multò maximus atq; latiſſimus, in quem diſcipulorum Chriſti ſonus exiuit, ne quiſpiã dicat, Hiſpanos, Gallos, Italos, Germanos, cæterasq́; nationes, in quibus Chriſti nomen aut viuit, aut nõ omnino deletũ eſt, minorẽ partem orbis occupare. Deinde ſatis eſt, eccleſiã ſemel in totum mundũ eſſe fuſam, vt etiamnũ verè catholica dicatur. Nempè eadem eccleſia eſt, eãdemq́; fidẽ tenet, quã Apoſtoli in vniuerſa terra vulgarunt. Sanè verò fidei pręſentis vniuerſitas ad eam vniuerſitatem referenda eſt, quę tempore anteacto in eccleſia fuit: & hæc ad illam tandem, quã apoſtoli in totum orbem ediderunt; quemadmodum in ſecundo libro demonſtratum eſt. Ex quo efficitur, vt quamuis Chriſtiana fides in vnius fortè prouinciæ anguſtias redigeretur, nihilominus catholica eſſet, & prouincia item, quę eã fidẽ

habe-

haberet,eccleſia eſſet etiam catholica. Nam & eccleſiæ ſingulę ſub vniuerſali cōprehenſę catholicæ vocitantur, quoniā eā fidem habent,quam vniuerſalis tenet tenuitque ſemper eccleſia.Sed hæc & ea quoque, quæ reſtant, perſpicua ſunt omnia.Breuiter itaq; expedienda ſunt.

Quartū decimū enodatur.

Obiicitur ergo in quartodecimo argumēto,fruſtrà omniū fideliū ſenſum expectari. Cui ergo argumēto hæc breuiſſimè retulerim,Duo ſunt rerum genera, vt alias dictū eſt,quæ ab eccleſia credūtur.Vnū, quod ad oēs æquè pertinet:vt Deū eſſe hominē,Animū noſtrū eſſe immortalē.Et in hoc genere nō eſt valde difficilè, omniū fidem ſenſumq; cognoſcere. Nō dico aūt,vt ſeorſum rogentur ſinguli,qđ & permoleſtū eſſet & oppido q̃ ridiculum, ſed ſingulorū fidē in huiuſmodi ſtatim ſeſe prodere:ſatiſque mediocri adhibita diligentia cognitā nobis & perſpectā eſſe poſſe,præſertim ſi res in contentionē veniat, & vulgus ſuo more caleſcat.Alterū eſt genus earum rerū,quas cognoſcere non rudiū & imperitorum in eccleſia,ſed maiorum & ſapientiū intereſt.Vt epiſtolā ad Hæbreos eſſe canonicā,ac reliqua ſimilia quāplurima.Quo in genere ſi vulgarē plebis ſententiā roges, perinde erit,vt ſi à cæco ſenſum colorū poſtularis. Cautè igitur atq; prudēter cùm huiuſmodi fortaſſe res in ſermonē popularem incidunt,qui in vulgo paulò modeſtiores ſūt, nihil omnino affirmatè aſſeueranterq; pronunciāt:ſed id ſe credere ac sētire in hiſce rebus profitenť,quod eccleſia credit ac sētit.Quo profectò nomine ſapiētes eccleſiæ maioreſq; deſignāt,Porrò ſiue in hoc ſiue in illo genere quæſtio verſetur,populus quaſi de tribunali ſententiā dicere nec debet,nec verò poteſt. Quoniā,vt hic pro certo & probato ſumimus,ligandi,ſoluendi,iudicandiq; poteſtas in ſingulis fidelibus nō eſt:ſed in eccleſię p̄fectis atq; paſtoribus. De qua re alio loco diſſeremus.Nūc illud dicimus, in cōmunio omniū cōtrouerſia certū argumētum ex cōmuni fidelium ſenſu depromi:quanuis nō oporteat ſigillatim omniū ſenſum perſcutari.In fide aūt earū rerū,quæ propriæ ſunt doctorū atq; ſapientum,ſolā horum ſententiā expetendam:vulgi ne expectandā quidem. Nā illi certā

T fidem

fidem faciunt catholici dogmatis: hi faciunt nullam. At verò in vtrarunq; rerum decretis ac legibus, nec vulgus nec ſapientes omneis habere locum: ſed ii tantum, qui ſint eccleſiæ paſtores, quemadmodum libris ſequentibus explicaturi ſumus. Ea verò argumenta, quibus paſtorum veritas atque auctoritas impugnata eſt, in librum huic proximum differātur: vbi hæc multaq; id genus alia longè opportunius refutabimus.

Cæterùm, quod duo ſymbola eccleſiæ internoſcendæ Caluinus ponit, nempè ordinem in verbo & ſacramentis à Chriſto commendatum, ad quas omnino notas ceu ad Lydium lapidem omnis congregatio exigenda ſit, quæ eccleſiæ nomen obtendat: benè profectò haberet, niſi hunc Lydium lapidem in manu habere ipſe vellet: cæteris negaret omnibus. Nos aſſerimus Lutheranos nec ſynceram euangelii doctrinam, nec legitimam ſacramentorum adminiſtrationem retinere. Illi contrà nobis vtranque notam inurunt. Ecquis erit iudex? Negant apud nos eccleſiam eſſe: apud ſe, vt nos dicimus, exiſtere mentiuntur. Ecqui ſunt ij tandem, quibus lapis iſte Lydius eſt certus, ſolidus, germanus, ad veram eccleſiam explorandam? Arius, Neſtorius, Macharius, Donatus, Pelagius, cæterique omnes hæretici, tum etiam cùm eccleſiæ bellum facient, eadem omnino inſolentia ſe habere præferent duas illas eccleſiæ quaſi teſſeras. Quapropter in quacunque de fide cum hæreticis controuerſia eccleſię notio periclitabitur. Eycipiēt enim protinus nos aut in fidei errore verſari, aut Chriſti ſacramenta non perinde gerere vt à Chriſto nobis inſtitutum atque præſcriptum eſt.

Notior eſt eccleſia, mihi crede, notior eſt: quàm vt quibuſlibet motis quæſtionibus eius non ſolum auctoritas, ſed res omnino & nomen in dubium reuocentur. Verum hoc Caluinus loco ſic inſulſus extitit, vt nihil aliud eius niſi ipſa inſulſitas rideatur. Eccleſiam enim apud nos eſſe, modò ait, modò negat. Nunc eccleſiam dicit nunquam fuiſſe intermortuam: nunc contra verbi puram prædicationem aſſerit aliquot iam ſeculis

culis euanuiſſe. Tum affirmat ſub Romano pontifice, quem Antichriſtum vocat, non eſſe eccleſię nomen abolitum, ſed ſub eius quoque tyrannide eccleſias manere: tum aſtruit, præſentes omnes catholicorum cœtus idololatria impiaque doctrina contaminatos eſſe, clauiumque proinde non habere poteſtatem. Quod ſi ita eſt; Chriſti eccleſię qui ſunt, eccleſię catholicæ mẽbra erunt. Porrò ſi membra ſunt veræ catholicæque eccleſiæ, nequeunt vel idololatrię probare ſcelus, vel errores Euangelio contrarios docere. Item niſi ſtultum mihi quoque ipſi videretur, exigerem ex illo cogeremque vt reſponderet: num viros aliquot probos in catholicorum concione eſſe arbitretur. Si nullos, quoniam, vt ait, omnes ad vnum ſunt idololatræ, & in impietate eſſe pius nemo poteſt: eadem profectò cauſa ante Lutherum vir bonus in catholicis nemo eſſet, quippe cum eiuſdem criminis rei eſſent omnes, in eodemq; errore verſarẽtur.

Eccleſia ergo Chriſti catholica iam ante Lutherum nulla in orbe erat. Et vbinam ſunt illæ de æterno Chriſti regno promiſsiones, quas, quoniam apertæ, claræ, perſpicuæ ſunt: nulla iſte interpretatione potuit eludere? Sin autem verè pii inter nos ſunt aliqui, non eſt certè apud nos eccleſia impia, ſed pia. A qua cũ ſe cõtentionis ſtudio Lutherani ſeparauerint, exploratiſsimum eſt, à vera eos Chriſti eccleſia deſciuiſſe.

Quid? An ne ambiguum eſt Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, Baſilium, Chryſoſtomum, cęteroſque optimos ab prędtantiſsimos viros, quos catholici & veneramur & agnoſcimus, vera eccleſię Chriſti membra fuiſſe? At illi ſtant à nobis vniuerſi, Lutheranis vniuerſi repugnant. Quod facillimum eſt oſtendere. Sed quid ego ſtultus, qui ſuadere velim, Lutheranos hęreticorum more cum eccleſia Chriſti bellare? Quaſi verò difficile eſſet, cauſis euidentibus ac neceſſariis addicere, hos neque in Apoſtolica, neque in Catholica, neque in ſancta, nec in vna eccleſia eſſe. Nihil ſane facilius eſſet, nihil explicatius, nihil promptius, ſi huius eſſet aut loci aut temporis. Nimirum quibus omnino rebus

cum Donatiſtis Auguſtinus egit,vt eorum animos ad veram notionem eccleſiæ vnius ſanctę Catholicę atq; apoſtolicæ reuocaret : iiſdem nos Lutheranos vincere nullo negotio & labore poſſumus. Atq; ſi res ipſę, quæ tamen in manu noſtra ſunt,in hac nos pugna desererent: at cognomina Catholici ac Lutherani apertiſsimè planiſsimeq; demonſtrant, verã germanamq; eccleſię notam & characterem habere nos,illos non habere:quanuis eccleſiæ nomen fingant,ſimulent,obtengant.Sicubi,ait Hieronymus,audieris eos,qui dicuntur Chriſti,à quoquam alio nuncupari:vtputà Marcionitas,Valentinianos, Pelagianos, &c. ſcito non eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe ſynagogam. Quo eodem diſcrimine Auguſtinus atque Epiphanius hæreticos à Catholicis diſtinguendos eſſe docuerunt. Cum itaque Lutherani cognomen ex Luthero traxerint,planum & expeditum eſt, eos à communi fide atque eccleſia catholica , in priuatam & ſingularem hæreſim abijſſe. Nobis autem ſuper terram nullus fidei magiſter eſt , vnus cęleſtis eſt Chriſtus:à quo Chriſtianorum cognomen eſt, quod habemus ex illo hæreditarium.In Chriſti igitur eccleſia ſumus.De qua hæc,vt breuiſsimè dici potuerunt, ita à me dicta ſunt. Nunc ad reliquos locos ex ordine inſtituto progrediar: meque ad meum munus penſumq; reuocabo.

Aduerſũ Luciferanos.

Lib.1.cõ. Creſco.

Hære.70 Audianorum.

Quarti Libri finis.

DE AV-

DE AVCTORITATE CONCILIORVM QVAE QVARTO LOCO EST POSITA, Liber Quintus.

Caput primum argumentum continet, quibus hæretici vtuntur, ad huius loci auctoritatem labefactandam.

POſt eccleſię auctoritatem auctoritas
conciliorum ſequitur, quam hęretici
plurimis argumentis oppugnant. 1. Argu.
Illud primum eſt, quòd eccleſia co
lumna eſt & firmamentum veritatis.
At in ſynodum ſoli cardinales & epi-
ſcopi veniunt,qui & numero paucio-
res ſunt,nec auctoritatis pōdere,hoc
eſt, nec virtute nec ſapientia grauiores: non ergo ſyno-
dus regula credendi eccleſiæ eſt, ſed contra eccleſia ſy-
nodo.

Deinde pontifices & Phariſæi collegerunt concilium, 2. argu.
cuius ſententia impia fuit, vt Ioānis 11.capitulo legitur:
non ergo ſemper ſynodi ſacerdotalis iudicium proban-
dum eſt. Sicut enim principes ſacerdotum & omne con-
cilium quærebāt falſum teſtimonium cōtra Ieſum, Mat.
26.& omnes principes ſacerdotum,& ſeniores populi ad
uerſus Ieſum conſilium inierunt Matth.27.ita & epiſco-
pi ac pontifices noſtri contrariam Ieſu Chriſto ſenten-
tiam ferre poſſunt.

Præterea ſi veritatem epiſcopi tenent & falli non que- 3. argu.
unt, id ex diuino aliquo pacto proficiſcetur. At pactum
hoc nuſquam apparet. Atq; vt appareat, haud aliter in-
terpretandum eſt,quàm illud,quod cum Leui olim & po
ſteris eius dominus iniit.Pactum,inquit, meum cū Leui. Mala. 2.
Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non eſt inuēta

in labijs eius: in pace & æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniqitate. Labia enim ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum eſt. Vos autem receſsiſtis de via, & ſcandalizaſtis plurimos in lege: irritum feciſtis pactum Leui, dicit Dominus exercituum. Item, Obſecro Domine cuſtodiens pactum cuſtodientibus mandata tua. In quorum verba Hieronymus, non ergo, ait, quod pollicetur Dominus ſtatim futurum eſt, ſed in eos ſua promiſſa complet, qui cuſtodiunt mandata illius. Vnde conſtat, pactum retinendæ veritatis quondam cum ſacerdotali tribu initum, per poſterorum culpas irritari. Quo fit, vt ad eundem quoque modum, ſi Apoſtolis, & ſuccedentibus omnino pontificibus, veritas à Chriſto promiſſa eſt, eandem tandiu ſint ſeruaturi, quandiu id non ſuis peccatis egerint, vt veritate deſtitui mereantur. Alioqui, vt Hieronymus in hunc Malachię locum ait, ad ſacerdotum quidem pertinet diſciplinam interrogatos reſpondere de lege, ſed ſi ignorantiam in cęteris diligentem, in ſcripturis ſancti optenderint negligentem: fruſtra iactant dignitatem, cuius opera non exhibent. Atque idem etiam Hieronymus ſcribit, falſo ſacerdotes illa iactare. Non peribit lex à ſacerdote, nec conſilium à ſapiente, nec ſermo à propheta, cum ſcriptura dicat, in peruerſam animam non intrabit ſapientia. Et per Ezechielem Dominus, quærent, ait, viſionem de propheta: & lex peribit à ſacerdote, & conſilium à ſenioribus. In quę verba idem ipſe Hieronymus, hæc autẽ, inquit, non ſolum eo tempore quando Babylonius contra Hieruſalem veniebat exercitus, à prophetis, sacerdotibus & ſenioribus quęrebantur, ſed quotidie in eccleſijs requiruntur. Quę ſi viſionẽ, legem, conſiliumq; perdiderint, fruſtra Prophetas & ſacerdotes & ſeniores habere ſe iactãt. Adde huc illud Hieremię teſtimoniũ, Sacerdotes nõ dixerũt, vbi eſt Dñs, & tenẽtes legẽ meã neſcierũt me: & paſtores præuaricati ſunt in me: & Prophetæ prophetauerunt in Baal. Quibusverbis vtendũ eſſe aduerſus

Dani. 9. *Hie. 18.* *Cap. 7.* *Cap. 2.*

noſtri ordinis magiſtros, Hieronymus in commentarijs
auctor eſt. Adde illud etiam, ſpeculatores eius cæci om *Iſa.56.*
nes neſcierunt vniuerſi: canes muti non valentes latrare,
videntes vana, dormientes & amantes ſomnia. Ipſi paſto
res ignorauerunt intelligentiam, omnes in viam ſuã de-
clinauerunt. Quibus ex rebus facilè intelligitur, non eſ-
ſe fidendum paſtorum ſacerdotumq; iudicijs, præſertim
ſi illis Dominus iratus eſt. Si ergo illi ſolum in conci-
lium coguntur, concilium profectò errare poteſt.

Præterea, conciliorum auctoritas illo potiſſimùm *4. argu.*
teſtimonio probari ſolet, ſi duo ex vobis conſenſerint *Mat.18.*
ſuper terram, de omni re quamcunque petierint, fiet il-
lis à patre meo. Vbi.n.ſunt duo vel tres congregati in
nomine meo, ibi ſum in medio eorum. At hoc teſtimo-
nium probaret æquè, prouincialium ſynodorum certa
eſſe iudicia: quod à recta fide alienum eſſe cùm ex alijs,
tum verò magis ex concilio Carthaginenſe ſub Cypria-
no conſtat, in quo non duo vel tres, ſed octoginta epiſco
pi congregati contra orthodoxam de vnico baptiſmo
doctrinam errauere. Synodorum ergo veritas infirmo *Augu.de*
aut nullo potius fundamento nititur. Atque in eo teſti- *bap.con.*
monio his tantum concilijs ſe affuturum promiſit Chri *Donat.*
ſtus, quæ in nomine ipſius conuenirent. Primùm ergo fi- *li.1.c.18*
dem faciant se coire in Chriſti nomine, nam fieri poteſt,
vt improbi epiſcopi aduerſus Chriſtum conſpirent. De-
inde nihil verbo Dei addant aut detrahant, illis enim *5. argu.*
hæc lex præſcripta eſt. *Rufi.lib.*

Ad hæc, concilium Ariminenſe ſexcentorum epiſco- *eccle.hiſ.*
porum errauit cum Ario, Epheſinum ſecundum ét fre- *10.c.21.*
quentiſſimum cum Dioſcoro, Conſtantinopolitanum *Leo.epiſ.*
verò trecentorum pontificum cum Leone Imperatore. *12. 13.*
Concilia igitur quamlibet generalia nullum argumen- *21. 22.*
tum firmum Theologis ſubminiſtrant. *23. 24.*

* Sexta item ſynodus apud Trullum celebrata non v- *26. Tho.*
num, ſed multa peccauit, vt videre eſt canone ſecundo, *Vual. li.*
tertio, decimotertio, quinquageſimoquinto, & ſexageſi- *2. doc.fi.*
moſeptimo. Errare igitur in fide & moribus concilia *an.c.19.*
poſſunt. *Vincẽ.in*

ſpe.li.42 * Albertus inſuper Pighius vir doctus & pius multis
cap. 174 argumentis oſtendit,acta, quæ nomine ſextæ & ſeptimę
Turr. li. ſynodi circunferuntur, varios errores continere. Non
3.ca.58. igitur cōciliorum etiam generalium fides adeò certa eſt,
ſeptima vt in dubium vocari non debeat.
ſynodus * Præterea, concilium Conſtantien.definijt,concilium
vbi illa eſſe ſupra Papā,Florentinum autē ſub Eugenio quarto,&
Conſt.dā Lateranenſe ſub Leone decimo,contrarium dogma finie
nata eſt. runt:conciliorum ergo auctoritas infirma eſt.
** 6. arg.* * Rurſum concilium Baſilienſe definit,eſſe hæreticum
** 7. arg.* qui negauerit,concilium eſſe ſupra Papam,aut aſſeruerit
** 8. arg.* Papam transferre in alium locum poſſe concilium,aut in
Seſſ.4.et aliud tempus prorogare. Et tamē nemo tam inſanus poſt
5.ſeſſ.vl. ea tempora fuit,vt ſententiæ contrariæ auctores hæreti-
actione. cos exiſtimauerit:conciliorum ergo iudicia incertiora
11. ſunt,quàm ut certam fidem facere poſsint.
** 9. arg.* *Prærerea Auguſtinus libro ſecūdo de baptiſmo con-
Seſſ. 33. tra Donatiſtas capite tertio,plenaria concilia inquid,ſæ-
** 10. ar.* pè priora à poſterioribus emendari.Id quod certè non
fieret,ſi ſemper veritatem aſſequerentur.Sed & Iſidorus
quinquageſima diſtinctione,capite, Domino.quotieſcū-
que,inquid,in geſtis conciliorum diſcors ſententia inue-
nitur,illius ſententia concilij magis teneatur, cuius anti-
quior & potior extet auctoritas. Non igitur cōciliorum
decreta certa ſunt omnia,ſed interdum varia ſunt atque
adeò inter ſe pugnantia.
11. argu. Præterea cùm concilium dicitur errare non poſſe,aut
intelligitur mutilum ſine capite,aut integrum interue-
niente etiam capitis auctoritate.Si mutilum,errauit ali-
quando,vt catholici vltro ipſi fatētur:ſin integrum,fru-
ſtra ad fidei quæſtionem finiendam congregabitur, cùm
Romanus pontifex ſine generali cōcilio ritè de fide pro-
nuntiet:quēadmodum loco proximo ſumus demōſtratu-
ri.Aut igitur conciliorū dogmata incerta ſunt,aut vanè
profectò congregantur.Id quod Gregorius Nazanzenus
in epiſtola ad procopium,quæ eſt numero,centeſimo ſe-
cundo,planè teſtatur in hęc verba:Quodcunque epiſco-
porum cōcilium fugio,propterea quod hactenus nullius

omnino

omnino Synodi ſinē aliqua vtilitate prēditū, & vnde res malè habentes non magis exacerbatæ quàm curatæ fuerint, videre licuit.

Poſtremò Oecolampadius argumentatur ex concilio Romano ſub Nicolao, vbi Berēgarius, vt inquit, coactus eſt adiurare in verba falſiſſima, quæ nec Roffenſis lib. 3. contra Oecolampadium capite duodecimo, nec Caietanus in libello de Cœna Domini ab errore liberare potuerunt. His atq; alijs argumentis contra huius loci auctoritatem hæretici pugnare ſolent. Lutherus autem more ſuo, rem nulla argumentatione ſed ſola aſſeueratione cōficit inquiens: ſæpius errauerunt concilia, præſertim Cōſtantienſe, quod omnium impijsſimè errauit. Et in quadam ad populum concione concilium primum, cui Apoſtoli & eorum diſcipuli interfuerunt, erraſſe ait, eo quòd ſenſerint legem & opera neceſſaria eſſe ad salutē. Sed .n. hunc nos locum & confirmare & tueri semper oportet; nec ex vera eccleſiæ ſententia falſa vlla ratione moueri. *12. arg. de conſe. diſt. 2. Ego Berē garius. In libro de capt. Baby.*

Caput ſecundum docet, quidnam nomen aut ſynodi aut concilij hoc ſanè loco ſignificet.

NIhil dubiū erat, quin synodi vel cōcilij nomine, eadē quippè res eſt, patres semper noſtri intellexerint sacerdotes, præſertim epiſcopos, in locum vnum congregatos, vt cauſas eas. ſ. definirent, quæ ad eccleſiæ ſiue fidem seu mores pertinerent. At Lutherani nouū conciliū volunt oībus retro seculis inauditum, vbi de fidei qōne iudicent, non epiſcopi & sacerdotes, ſed rhetores & laicorū turba, qui nō via & ratione, sed verbis & clamore præualeant. Verum huiuſmodi errorē facillimum eſt eripere.

Tota enim fidelium eccleſia congregari non poteſt: & vt poſſet quidem, non expedit tamen, vt ad indiſciplinatum vulgus diſciplinæ noſtræ controuerſiæ referantur. Quod ſi ad rempublicam vel in pace vel in bello continendam ſtultum eſſet, concitatæ & ineruditæ plebis conſilium requirere, ſtultum quoque eſt, ac multò etiam magis, velle vt in grauiſſimis de fide quæſtionibus populi conſenſionem atque iudicium requiramus. Ac ſi populus in rebus temporarijs tutò & pru-

denter magiſtratuum curæ,diligentiæ, conſilio,ſeſe tradit,nec ferendis legibus quicquã ſibi aut conſilij aut au-ctoritatis vendicat,cur plebem hi Chriſtianam incitãt, vt ſuis nolit rectoribus ſe cõmittere,ſed pergat in conſenſum illũ admittitvbi cauſę oĩno publicę,nõ à priuatis hominibus,ſed à publicis eccleſiæ magiſtratibus trãſigendę ſunt?Non ſumus,inquiunt,adeò rudes & tardi, vt velimus aut totã plebẽ in conciliũ cogi,qđ eſſet amentiæ, aut doctrinæ qõnes ad indoctũ vulgus referri,quod eſſet ſtultitiæ.Sed id cupimus, quod & merito & optimo iure cupimus,vt nec ſacerdotes imperiti in cõcilium veniãt, & ſi qui laici ſacrarum literarum periti ſint,ſunt autem plurimi,hi ad ſynodum euocentur:& ſiue ſacerdotes ſiue laici,deligantur viri prudẽtia ac ſapiẽtia celebres,quorũ conſilio res omnes eccleſiæ publicaq;,negotia gerantur.

Quoniam non decet,vt in his,quę religionis ſunt, irreligioſus epiſcopus laico pio anteferatur,aut in his quę ſunt doctrinæ, laico docto ante ſtet ſacerdos indoctus. Sed quod de ignaris epiſcopis calumniãtur,id in confutatione argumẽtorum explicabimus: nam & hoc primo iam capite inter cætera obiectum.Quod verò dicunt ſe lectos è plebe viros in ſynodum cogendos eſſe, errant in eo turpiſſimè, nec intelligunt qualis ſit reip. Chriſtianæ facies & forma à Chriſto inſtituta.Qua de re ſatis abundanter multis voluminibus ab Alberto Pighio aliјſque Catholicis diſputatum eſt. Nunc verò cùm Lutheranis ego non pugno,vtrum omnes fideles ſacerdotes ſint, non, vtrum fœminæ à Chriſto ſint ad eccleſiæ munia & ſacrorum adminiſtrationem admiſſæ:quoniã huiuſmodi quęſtiones non ſunt præſentis operis & inſtituti.Tantum dico,non fœminas,non laicos, ſed ſolos ſacerdotes & epiſcopos opportere in cõcilium cogi.Veniam,inquit
Exo. 19. dominus Moyſi,ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te,& credat tibi in perpetuum. Deſcende & conteſtare populum, ne fortè velit tranſcendere terminos,& pereat ex eis plurima multitudo.Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur: & aſcendes tu & Aaron tecum, &c.In hanc ergo formã

Chriſtus

Chriſtus per Epiſcopos & Sacerdotes populum Chriſtianum inſtituit:nec plebei aſcendere ad conſultandum cũ ſacerdotibus debent,ſed præſcriptis terminis contineri. Sed ais,Moyſes ſacerdos non erat. Et tamen ille docebat populũ,religioniſq; quęſtiones finiebat.At primùm, nego Moyſen ſacerdotem non fuiſſe. Moyſes,inquit,& Aaron in ſacerdotibus eius.Pſalmo nonageſimo octauo.Itẽ non modò obtulit Deo munera & immolauit:verum etiam Aaron & filios eius conſecrauit. Sacerdos igitur erat. Illud Leuitici octauo diſertè explicatũ eſt. Deinde dato mihi legiſlatorem aliũ,dato ducem & prophetam à Deo conſtitutum,Dato hominẽ,cuius verbis Deus tantũ auctoritatis dederit,& tunc ego fortaſſe dicã eiuſmodi virum,ét ſi laicus ſit,cum ſacerdotibus conſulendum.Sed illud vni Moyſi conceſſum eſt Transferri itaque paſſim in alios non debet.Nã quid propriè in cõtrouerſijs finiendis legiſlator ipſe præſcripſerit, planum in lege & expeditum eſt.Si difficile,ait,& ambiguũ apud te iudicium eſſe proſpexeris,venies ad ſacerdotes Leuitici generis,&c.ſequeriſq; ſententiam eorum,nec declinabis ad dexteram nec ad ſiniſtrã.In ambiguis ergo quęſtionibus ad ſacerdotes populus habet currere,in eorũq; iudicio requieſcere. Adde huc illud Aggæi, interroga ſacerdotes legem. Adde ét illud Malachiæ,labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam,& legem requirent ex ore eius:quia angelus Domini exercituum eſt. Nec in veteri Teſtamento ſolum ea pręſcripta forma eſt in controuerſijs finiendis pręcipiendaq; doctrina:ſed in nouo etiam aſſeruatur,vt in vtraq; iuxta re populus ab epiſcoporum ſacerdotumq; labijs & iudicio pendeat.Nam,quòd ab epiſcopis percipienda euangelij doctrina ſit:teſtis eſt Paulus ad Eph.4.inquiens:Et ipſe dedit quoſdam quidẽ Apoſtolos,quoſdam aũt Prophetas, alias verò Euangeliſtas,alios ãt paſtores & doctores,&c.quo loco Paulus,cũ Apoſtolos,Prophetas,Euangeliſtas,quaſi in tres claſſes diſtribuiſſet,paſtores tamen & doctores ſeuerè ſanè atq; prudenter re ipſa confuſos,ſola cogitatione diſtinxit, vt ijdẽ eſſe in eccleſia q & paſcerẽt & docerẽt intelligerẽtur.

Deut.17

Cap.2.

cap.2.

Sed

Sed in his verbis lapſa conſuetudo deflexit de via, ſenſimq; eò deducta eſt, vt alios paſtores, alios doctores intelligeret, qua nulla pernicies maior Chriſtianorũ vitæ potuit afferri. Apoſtolus aũt penes Epiſcopos vt regẽdi,
Acto. 20 ita quoq; paſcendi ac docẽdi auctoritatẽ eſſe voluit. Attendite, inquit, vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiri-
1. Ti. 3. tus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiã Dei. Et rur-
Tit. 3. ſum ad Timotheũ, & Titum, nõ alios epiſcopos, alios do-
Hier. 3. ctores, ſed eundem epiſcopũ doctoremq; preſcripſit. Ac ꝑ Hieremiã Dominus, dabo, inquit, paſtores, qui paſcẽt vos ſcientia & doctrina. Doctrina igitur euãgelica à paſtoribus eccleſiæ expectanda eſt, quos & epiſcopos eſſe & doctores tradidit Paulus. At verò, quòd epiſcoporum ac ſacerdotum etiam ſit de fidei controuerſijs decernere, Actorum 15. capite tradit Lucas. Cùm enim venirent Paulus & Barnabas & quidã alij Hieroſolymã, ſuſcepti quidem ſunt ab eccleſia, quæ erat Hieroſolymis, ſed cũ propoſita eſſet queſtio, conuenerunt, ait, nõ fœminę, non iuuenes, non laici: ſed apoſtoli & presbyteri videre de verbo hoc. Quòd ſi Petrus vt mentes Antiochenorum dubitantium Synodi auctoritate firmarentur, non fideles omnes, ſed ſolos presbyteros cum Apoſtolis congregandos exiſtimauit, quid eſt, quòd nos in eccleſiæ grauiſſimum cœtum mulierculas, lanios, coquos, ſartores, conuenire cupiamus? Scimus. n. apud Lutheranos, huiuſmodi multos ſacrarum ſibi literarum ſcientiã aſſumere. Præterea, cùm in dubium venit, quænã paſcua ſint ouibus permittenda, quæ contra vetanda, paſtorum ea conſultatio eſt, non ouiũ. Eccleſiæ igitur paſtoribus huiuſmodi cauſas Dominus demandauit. Prętereà, claues regni cœleſtis Chriſtus non vulgo paſſim, ſed Apoſtolis eorumq; ſucceſſoribus conceſſit, vt in cap. firmiter, de ſum. tri. dicitur: nec. n. quæ alterius & loci & temporis ſunt, ea nunc probare debemus, in clauium autẽ poteſtate eædem res ſunt, aperire & ſoluere, claudere & ligare, quemadmodũ vel ipſe Chriſtus Matth. 16. c. explicuit. Soluere ergo quæſtiones circa fidẽ exortas, ligareq; fideles expleto iã iudicio ad credendum, non quorũlibet ęſt, ſed eorum tantum

qui

qui vt claudendi & aperiendi, ita ligandi ſoluendiq; au-
ctoritatem habẽt. Confirmat autem hoc vel maximè, ꝙ
ea impedimenta tollere, quibus ianua regni cœlorũ clau
ditur, clauiũ munus eſt proprium. Ignorantiã igitur fidei,
quæ ſine dubio in eiuſmodi impedimentis eſt, ij propriè
tollent, quibus claues cõceſſæ ſunt. Accedit ad hęc, quòd
Apoſtolus ad Rom. 10. cœlos eſſe intellexit Apoſtolos,
cum eis illud aptauit, In omnẽ terrã, &c. Apoſtolorũ er-
go, & eorum qui Apoſtolis ſucceſſere, proprium erit illu-
ſtrare cęteros, ac vi ſua populũ continere. Quòd ſi cœli il
luſtrationes tollis, quibus oĩa, quæ terra parit, maturata
pubeſcunt: infœcunda hæc maneat neceſſe eſt, ac verè iu-
xta nomen ſuum arida. Atq; ẽt, ſi tenebrę operient ter-
ram & caligo populos, non has alij diſcutient, quàm qui
bus à Chriſto dictũ eſt, vos eſtis lux mundi. Qui verò, q̃d
ſuperiorum eſt muniũ, inferioribus in eccleſia tribuunt,
hi ſimiles sunt, vt ſi qui aut in terra vim illuſtrãdi ponãt,
aut in pedibus vim cernendi. Sed qm̃ de his fuſiùs & ac-
curatiùs ab alijs diſputatũ eſt, ſatis fuerit hæc nos pauca
breuiter attigiſſe. Nec eſt profectò cur maiorẽ in hac re
lucẽ deſideremus, quã nõ ratio modò, ſed perpetuus etiã
eccleſiæ vſus fecit eſſe perſpicuam. Non enim patrum
memoria, niſi epiſcopi & presbyteri in concilium vocan
tur. Nec hi omnes, ſed qui paſtores eccleſię & rectores
ſunt. Epiſcopi enim, quos anulares noſtri vocant, ſine
cauſa aliquando in ſynodum ſunt admiſſi. Sed nihil mi-
rum. Nam & ſine cauſa in eccleſia ſũt. Verùm hęc aliàs.
Nunc complectar quod propoſui breui. Sanè, niſi me
opinio fallit, ſicut nec ſimplice presbyteri, ita nec anula-
res iſti Epiſcopi quidem in ſynodum cogendi ſunt. To-
tum quippe eccleſiaſtici concilij negocium nõ ordinis,
ſed iuriſdictionis poteſtate tranſigitur. Ferre namq; ſen
tentiam, ſoluere aut ligare, abſq; iuriſdictione nemo po-
teſt. Conſtat autem patres in ſynodo aut leges de mori-
bus dare populo, aut de fidei quæſtionibus iudicare: quo
rum neutrum ſine ligandi ſoluendique iure ſacerdos fa-
cit. Sed vtcunque hæc habeant, errant certè in media
luce Lutherani, qui ſynodum aliter quàm epiſcoporum
& ſacer-

& ſacerdotum collectione definiunt. Errat quoque turpiter pueriliterq; Bucerus,cũ ait,in ſynodũ eccleſiæ non debere cogi,niſi Dei filios.Primum enim, ſi ſolũ Dei filij ſynodum eccleſiæ faciunt,quæro an cõuenire debeãt vltro non vocati,an potius futurus ſit aliquis, cuius euocentur imperio.Si vocati in concilium veniant, ecquis, rogo,ille futurus eſt,qui veros Dei filios internoſcat?Sin vltro venient,quiſq; ergo de se iudicium feret, & ſuæ bonitatis opinione fretus in conciliũ ſeſe ingeret?Sed vt de ſe coniecturam habeat quomodo reliquos iuſtos eſſe & ſanctos intelliget?Atque vt huiuſmodi hominum inſaniam apertius deprehẽdas,finge in Republica vnaquali bet ciues, qui ſua & ſponte & auctoritate ſe congregent ad cẽſendum de legibus, de magiſtratibus,de religione, idq; eo quiſq; audacius, quo magis virtuti ſuæ & ſtudijs fidit.Num talis Reipub.forma & ſpecies non à Solone dico aut Licurgo,ſed ab vllo omnino cordato homine probaretur?Non igitur ea confuſio ac perturbatio in eccleſię ſynodũ inferenda eſt,quam ne in vicis quidẽ & oppidulis homo ſanę mentis admitteret.Niſi fortè in illam inſaniam recidamus,vt putemus,hominem,ſimul atq; Dei filius eſſe deſijt,poteſtate quoq; regendi,paſcendi,iudicãdi,ligandi,ſoluendi eſſe deſtitutum.Quod quidem quale ſit,non eſt huius operis oſtendere, ſed in Repub.prophana animaduerti poteſt: vbi ciuium tamen vel probitas vel improbitas non adeò obſcura eſt, vt non queat aliqñ facilè deprehendi. Id quod in Chriſtiana repub.non perinde facile eſt, cuius.ſ.præcipua virtus, qua filij Dei & nominãtur & ſunt,occultiſſima eſt. Non enim qui in manifeſto Iudęus eſt, nec quæ in manifeſto in carne eſt circunciſio,ſed qui in abſcondito Iudæus eſt, & circunciſio cordis in ſpiritu non litera, cuius laus nõ ex hominibus, ſed ex Deo eſt.Quamobrem ſi charitate amiſſa,poteſtas item publica amitteretur,dici nõ poteſt, quãtis tenebris eccleſia eſſet circumfuſa.De quo argumento,& nos ſuperiore libro diſſeruimus,& alij plerique diſſeruerunt multo copioſius, nos quaſi prætereuntes hęc diximus, vt lectores intelligant, quod ad præſentem locum ſatis eſt,

epiſcopos etiam malos in ſynodum congregãdos, vt qui poteſtatẽ paſcendi,iudicandi,ligandi,ſoluendi, non amiſerint.Lutheranos itaq; ab hoc quidem ſermone remoueamus:ipſi autem intelligamus, ſynodi eccleſiaſticæ nomen non quoſuis,sed paſtores & pontifices eccleſię complecti in vnum locum congregatos,vt de cauſis eccleſiaſticis,hoc eſt,de moribus,fide,religione pronuncient.

Caput tertium,in quo ſynodorum varia genera ponuntur.

QVorum hominum cònuentum ſynodus eccleſiaſtica præ ſe ferat, ſatis explicatum arbitror capite superiore. Nunc vocabulũ partiendũ eſt, vt ſingula conciliorũ genera quidnã veritatis & auctoritatis habeãt videamus.Et quidẽ Gratianus 3.diſt.ca.Regula,ſynodus bifariã partitur, in generales & prouinciales. Hac aũt diuiſione, cùm præterire aliquid, maximũ vitium in diuidendo ſit,vnum prætermiſſum eſt. Nec.n.solũ generales & prouinciales synodi ſunt, sed etiã epiſcopales. Ita ſi placet nominemus,fabricemurq; ſi opus erit, verba. Sunt.n.rebus nouis,vt Cicero tradit,noua ponenda nomina. Quãuis hoc,recẽs quidẽ illud, ſed perceptum tñ vſu à noſtris, tritumq; non à barbaris modò,verũ ẽt à Latinis, Concilia equidem generalia voco, quæ omnium Chriſtianorũ pontificum conuocatione celebrantur.Inter multos aũt ſæpè diſceptatum eſt, an generalis conuocatio satis ſit, an ẽt ſit neceſſaria congregatio generalis.Si.n.Summus pontifex concilium generale indiceret, non congregarẽtur tamen niſi soli decem ex Italia pontifices,huiuſmodi profectò synodus non eſt, cur generalis videatur.At contrà,ſi neceſſe eſt, epiſcopos omnes congregari, primùm nullum fortè in Eccleſia tale adhuc concilium fuit, in quod Epiſcopi vniuerſi conuenerint. Deinde, peſſimus quiſq; epiſcopus, dum non solum per negligentiam, sed per malitiã synodo adeſſe contẽpſerit,generalẽ non eſſe calumniabitur.Et princeps in repub.quilibet,ſi illi synodus diſplicuerit, interturbare eam minimo negotio poterit,cauſariq; Epiſcopos suos vel morborum vel tumultuum

tuum cauſa concilio intereſſe non poſſe. Verùm quoniã omnes huiuſmodi controuerſias perſequi nõ eſt operis inſtituti, huic qõni breuiter reſpondemus. Non ſatis eſt quidẽ ad concilium generale, ſi euocatio generalis eſt, qñ adeò pauci congregantur, vt maior meliorq́; prouinciarũ pars relicta eſſe videatur: præſertim ſi cauſa legitima ſit, cur epiſcopi synodo nõ affuerint. At ſi per malitiã hominum peſſimorũ vna & itẽ altera prouincia deſit, nõ propterea concilij generalis nomẽ amittitur. Sed ne ſi per negligentiã quidem, aut aliã occaſionẽ quamlibet epiſcopi aliquot deſint, nominis sui iacturã generale concilium faciet, niſi in dubium vertimus an Cõcilia illa quatuor, Nicęnum, Epheſinũ, Conſtantinopolitanũ, Chalcedonenſe, generalia ſint. Quamobrẽ, vt fideles, ita nos hoc loco loquimur, vt ſynodum generalẽ omniũ epiſcoporũ euocatione legitima finiamus, licet nõ ſit omniũ congregatio. Cõmuni enim fideliũ ſenſu agendũ eſt, cùm de rebus vocibusque eccleſię loquimur. Idq́; eodem modo fecerunt ſapientes. Nec ſatis eſt tamen ad generale concilium euocatio generalis, niſi ſit etiam generalis congregatio. Sed ad generalem cõgregationem, omniũ epiſcoporum congregatio non requiritur. Neque hic definimus niſi id quod frequens in eccleſia eſt. Scimus enim concilia generalia ſine euocatione celebrari aliquando poſſe, ſed id perrarum atque adeò præter artẽ eſt. Verum de his poſtea diligentius. Nunc ad reliquas partes propoſitæ diuiſionis reuertamur. Prouincialia cõcilia ſunt, cum à Metropolitano vel Primate oẽs vnius prouincię aut etiam regni Pontifices euocantur. Epiſcopalia sunt, synodi ſacerdotum, quę ab epiſcopis ſingulis in sua diœceſi haberi modò ſolẽt, ob priuatas ſingularũ eccleſiarum cauſas. Nam synodi huiuſmodi, præſertim
18.d. ca. in Hiſpania, non erant in vſu olim, niſi ob eam cauſam,
propter. quæ decimaoctaua diſt. c. poſtremo exprimitur.

Hac diuiſione poſita & omnium aſſenſu approbata, altera aſſumitur, Conciliorum ſiue generaliũ, ſiue prouincialium ſeu epiſcopalium, quædam eſſe congregata Romani pontificis auctoritate, alia verò nõ item. Rurſum,

alia confirmata ab eodem Romano Pontifice,alia verò non ab eo confirmata.Nã concilium Epheſinum ſecundũ auctore Leone coactũ eſt quidem,ſed nõ eſt à Leone aut alio quouis ſummo Pontifice comprobatum. Baſilienſe quoq; Eugenius quartus indixit,nec tamen confirmauit At Conſtantienſe,quamuis à principio nullius Romani epiſcopi auctoritate congregatum fuerit, confirmauit illud tamen Martinus quintus,Pontifex maximus.Conſilium item Mileuitanum,quod & Innocentius & Celeſtinus probauerunt,ſine auctoritate ſummi Pontificis coactum fuit.Cum ergo quam Gratianus duplicem putauit eſſe rationem,in tres,partes diſtribui debere reperiatur, & ſingulæ trium,bis diſtribuuntur in duas:primum eſt de generali concilio,ſed dupliciter:tum pari ratione de prouinciali,poſt de epiſcopali diſſerendum.

Caput quartum,vbi concluſiones ponuntur,quibus loci huius auctoritas continetur.

HIs ſumptis, prima concluſio ſit. Concilium generale,quod auctoritate Romani Pontificis nec congregatum nec confirmatum eſt, errare in fide poteſt. Hanc concluſionem manifeſtè probat error concilij Ariminenſis & Conſtantinopolitani ſub Leone imperatore: quem huius loci auctoritati in quinto argumento capitis primi obijciebamus. Id ipſum quoque oſtendit Gratianus decimaſeptima diſtinct. capit. Regula,& capite multis. Iulij & Pelagij clariſſimis teſtimonijs.Item definit Damaſus in epiſtola ad Stephanum Archiepiſcopum,& tria concilia Aphiricana, quæ in epiſtola ad eundem Damaſum hoc ipſum confeſſa fuerant. Non eſt quippe verum ratumque concilium, quod auctoritate epiſcopi Romani caret:quẽadmodum non ij ſolum Pontifices , ſed concilia etiam ipſa tradiderunt. Tradidit ſeptima ſynodus acti. ſexta. tomo primo.& octaua ſynodus actio.prima & ſeptima.& ſynodus Romana ſub Symmacho 96.diſtinctione,capite Bene , & ſynodus 90. Epiſcoporum ſub Damaſo, hiſtor.tripart. Libro quinto 1.Cõcl.

V capite

capite viceſimonono,& concilium Lateranenſe ſub leo ne decimo, ſeſsione vndecima, vbi eadem res dicitur in ſynodo Alexandrina definita. Ita Socrates libro quarto hiſtoria tripart. capite nono tradit, regulam eccleſiaſticam iubere, vt concilia eiuſmodi præter ſententiam Romani Pontificis non celebrentur. Id quod Iulius in epiſtola ad Orientales dixit fuiſſe à Nicæna synodo definitũ, & Marcellus in epiſtola ad Antiochenos, hoc ait, Apoſtolos ſtatuiſſe. Videlicet eiuſmodi concilia non ſolum infirma in eccleſia fuere ſemper, ad fidem veritatis faciẽdam, sed cõnenticula propemodùm fuere iniquitatis, & triſtes atque adeò exitiales exitus habuernnt. Mentiri verò ait Bucerus eos qui affirmant, non licere ſine Romani Pontificis aſſenſu, concilium cogere. Id autem primum Euſebij & hiſtoriæ Tripartitæ teſtimonijs confirmat. Deinde, eſt Canon, inquit, Nicæni concilij de synodis habendis. Sunt quoque Canones Apoſtolici, qui quotannis binas synodos in prouincia qualibet pręſcribunt. Aſſerit autem firmum ac ratum eſſe quicquid in huiuſmodi concilijs ſtatuitur pro veritate contra mendacium, ita vt ne à ſummo quidem Pontifice reſcindi poſsit.

Sed huius hominis impudentię, quis poterit ſine ſtomacho reſpondere? Principio nanque illud impudentię quantum eſt, quòd hiſtoriam Euſebij & Tripartitam nobis obijcit, in quibus contra nos refertur nihil, pro nobis multa? Quid illud alterum? Quod Nicænum cõcilium, & Canones Apoſtolicos opponit, in quibus de ſynodis prouinciarum ſermo eſt, quas ſummi Pontifices pro recta eccleſiarũ inſtitutione & adminiſtratione præſcripſerũt. Nos autem de synodis generalibus loquimur, quas ſine ſummi Põtificis aſſenſu cogere non aliter accipiendum eſt, ac ſi regni primarij ſine principis aſſenſu, atque adeo illo repugnante cogerentur. Illud vero quale eſt? firmum eſſe velle quicquid in his ſynodis ſtatuitur? Pro veritate ait, contra mendacium. Scilicet, ſi pro veritate eſt, vbicũque ſtatuatur, accipiendum eſt, ſed quis nos certiores reddet pro veritate eſſe, quęcunque à ſynodis prouinciarum decreta ſunt? Verùm de his hactenus. Nam

in

In quarta Concluſione fuſiùs iſthæc explicabuntur.

Secunda concluſio. Concilium generale, ẽt congregatum Romani Põtificis auctoritate, errare in fide poteſt. Hæc demonſtratur apertè exemplo Concilij Epheſini ſecundi, vbi legatis Leonis repugnantibus Epiſcopi fermè omnes Dioſcori hæreſi ſubſcripſerunt. Confirmat hanc luculentius Leo Papa, in epiſtolis retro citatis, ad quintũ argumentũ, & ſynodus octaua actione ſeptima, & Nicolaus ad Michaelem Imperatorẽ, & Eugenius quartus, in decreto ſuper vnione Iacobinorũ, in quo poſteaquam Epheſinã ſecundã ſynodum ſub Leone cõgregatam condamnauit, quę videlicet Euticiano errori conſenſit: ſuſcipit, ait, ſancta Romana eccleſia omnes vniuerſales ſynodos, auctoritate Romani Pontificis legitimè cõgregatas ac celebratas & confirmatas. Non dixit congregatas ſolũ, ſed celebratas & confirmatas. Eadẽ res oſtenditur exẽplo quoq; Baſilienſis ſynodi, cuius errorem in nono argumento capitis primi opponebamus. Sed de hac re in reſponſione ad hoc argumentum latiùs. Præthereà nullũ concilium ratum eſt aut fuit, quòd Romani Pontificis non fuerit fulcitum auctoritate, vt Iulius, Damaſus, Pelagius, alijque patres in prioris concluſionis confirmationem illegati, non obſcurè tradiderunt: at quamuis concilium ſit edicente Pontifice ſummo coactum, ſi tamen non ſunt ab eo concilij dogmata confirmata, ſed potiùs vel is vel eius legati pugnarunt, tum certè ſynodus non eſt fulcita Apoſtolica auctoritate, non igitur rata & firma erit, ac proinde ne idonea quidem, vt ex ea fidem faciamus. Sed hæc concluſio capite proximo fuſiùs explicabitur. 2. Conc.

Tertia concluſio. Concilium generale confirmatum auctoritate Romani Pontificis certam fidem facit Catholicorum dogmatum. Quam quidem concluſionem ita exploratam habere opus eſt, vt eius contrariam hæreticam eſſe credamus. Primùm, quoniam redibunt aliàs hæreſes vniuerſę conciliorúm generalium auctoritate damnatę: & ſymbolum quoque Nicęnũ erit ambiguum concilij generalis auctoritate ſublata. Deinde, ſi conci- 3. Conc. 15. *diſ.* 1. *c. Sicut et c. Sancta Romana*

ſolum non ſunt audiendi,ſed ſunt etiam refutandi.Id ergo præcauit Chriſtus, ne plebs malis docentium exemplis ad contemptionem veræ doctrinæ inducatur. Tunc ergo quæ dixerint nobis Phariſæi, eadem facere iubet Chriſtus: cùm ſuper Cathedram Moyſi ſederint,hoc eſt, legem Dei enarrauerint, docuerint, propoſuerint. Nam ſi ſua doceant,eos negligere non ſolùm poſſumus, ſed debemus.Quemadmodum Auguſtinus in Ioannem nō obſcurè interpretatus eſt. Tract. 46 Nihil ergo paſtores Euangelicæ illæ ſententiæ iuuant. Quin cùm de ſuo loqui poſſint,poſſunt à nobis vel ſperni. Vnde Hieronymus in Matthæi decimoſeptimo capite,ſuper illis verbis: Non omnis qui dicit mihi, &c.Sicut ſuprà inquit,dixerat eos, qui haberent veſtem vitæ bonæ,non recipiendos propter dogmatum nequitiam:ita nunc econtrario aſſerit, ne his quidē accommodandam fidem, qui cùm polleant integritate fidei,turpiter viuunt,& doctrinæ integritatem malis operibus deſtruunt.Sed iſti quod de mercenarijs ab Auguſtino dicitur,id ad veros eccleſiæ paſtores, vafrè malicioſeque traducunt.Nec intelligunt, inter mercenarios veros ſemper in eccleſia paſtores eſſe, quorum voces audire oues oportet,præſertim ſi omnium eadem ſit. Tunc enim paſtorum vox, Eccleſiæ quoq; vox atq; adeo Chriſti eſt. Alioqui,quidnam illud ſibi vult,obſecro vos vt id ipſum dicatis omnes,& non ſint in vobis ſchiſmata? Diuiſus eſt Chriſtus?Abſit. 1.Cor.1. Non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis, Ac reuerà,vt hoc argumentum conferamus in pauca,ſi oues omnium paſtorum vnam eandemq; doctrinam ſequantur, nihil culpæ in ouibus erit.Sequantur ergo, fac ita, & errantibus paſtoribus vniuerſis oues item omnes errabunt. 1.Cor.14 Quod ſuperiore libro fieri non poſſe demonſtratū eſt. Iam verò Hieronymus quid ſibi velit ſtatim indicat. Docet enim vtrumque Dei ſeruis neceſſarium eſſe, quo eis fides accommodetur:vt & opus ſermone, & ſermo operibus comprobetur?

Præterea Martinus quintus in concilio Conſtantiēſi inter reliquas interrogationes, quibus ſuſpecti in fide ſunt examinandi, eam etiam proponit, Vtrum credant,

quod quodlibet concilium generale vniuerſalem eccleſiam repreſentet. Si igitur concilium generale vniuerſalis eccleſiæ habet auctoritatem, qui illam de medio tollit, totius eccleſiæ auctoritatem eadem opera diſſoluit. Præclarum igitur illud Auguſtini eſt libr. 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas c. decimooctauo, plenarij concilij ſententiam, totius eccleſię conſenſionem eſſe. Præterea, Paulo non alia via commodior viſa eſt ad veritatem in quęſtione exorta veſtigandam, quàm ſi ad concilium Hieroſolymitanum controuerſia referretur. Eam igitur viam, quam Paulus ad fidei quæſtionem terminandam aptiſſimam exiſtimauit, nos ingredi & tenere debemus: eamq́; modeſtiam imitari, quæ & in Iudæis & in Gentibus à Luca Actorum quintodecimo capite deſcribitur. Poterant enim Gentes cum concilio illo Hieroſolymitano expoſtulare, quòd libertatem ſibi à Chriſto datam eriperent, quodq́; cæremonias nonnullas humeris diſcipulorũ tanquam neceſſarias imponerent, quæ minus neceſſariæ eſſe videbantur, cùm Chriſti fides eſſet ad ſalutē idonea. Sed ne Iudæi quidem repugnauere, qui tamen concilij definitioni ſcripturā poſſent opponere dicentem: Homo cuius caro pręputij, &c. Tantum itaque honoris concilio deferentes, formam futuris ſeruandam ſeculis exhibuere, vt ſynodis Petri ſucceſſorumq́; eius auctoritate firmatis certa fides haberetur. Viſum eſt, inquiunt, Spiritui S. & nobis. Concilij ergo ſentētia Spiritus S. ſententia ipſiſſima eſt. Accedit illa quoque cauſa, ꝙ eccleſia catholica conciliorum generalium decreta ſemper accepit, ab ipſiſque habitos hæreticos, tales ēt eſſe ſine dubio exiſtimauit. Neceſſariũ eſt igitur conciliorum tenere fidem: ſi Eccleſiæ fidem tenere volumus. Quæ res libro etiam ſuperiore magnis argumentis confirmata eſt.

4. Concl. Quarta concluſio. Concilium prouinciale non confirmatum à ſummo Pontifice errare in fide poteſt. Cuius rei exemplum habes in concilio Mediolanenſi libr. 10. hiſtor. eccle. cap. 20. & in concilio Antiocheno 90. Epiſcoporum libr. 4. hiſt. Trip. c. 9. & in Seleuciano libr. 1. tri. part. cap. 34. & in Carthaginenſi, cuius inter arguendum mentio-

mentionē fecimus. Hæc quoque concluſio non exemplis modo,ſed teſtimonio ét Symachi cōprobatur inquientis, Concilia ſacerdotū eccleſiaſticis legibus per prouincias decreta,quià præſentiam Papæ non habent,valetudinem perdiderunt.Ita leges aut nimis duras aut parum rationi conſentaneas à concilijs prouincialibus interdum editas, non eſt negandum. Qualis illa fortaſſe fuit apud Aquiſgranum, quæ refertur trigeſimaſexta. quęſtione ſecunda.capi.Placuit.Illa rurſum non imprudenter modò, verùm etiam impiè,à concilio Elibertino lata eſt de tollēdis imaginibus. Quod ſi generale concilium,cui auctoritas epiſcopi Romani deeſt,errare in fide poteſt, errabit aliquandò,ac multò etiam magis, ſynodus prouincialis. *17.d.c.cōcilia.* *Cap.36.*

Quinta concluſio.Concilium prouinciale ſummi pōtificis auctoritate firmatum in fide nequit errare.Multorum autem hęreticorum damnatio eſſet incerta,ſi hęc cō cluſio certa non eſſet. Plerique enim hęretici non per concilia generalia,ſed per prouincialia ſunt damnati. *Quinta concluſio*

Vt,Priſcillanus in concilio Toletano primo. Eluidius in concilio Telenſi. Pelagius in Conciliis Mileuitano & Carthaginenſi. Quanquam Pelagium in ſynodo etiam Epheſina damnatum de hære.c.Fraternitat is.Gregorius tradit. Sed hæc ſententia hodie apud Epheſinum concilium nō exſtat.Deinde nec expedit nec tolerabile eſt,ſingulis hæreticis condemnandis ſingulas generales ſynodos cogere,cum ergo,eccleſiæ ſuę Deus proſpexerit in neceſſariis,nimirū ad hęreſes priuatas in prouinciis refutandus concilia prouincialia ſatis erunt,ſi erunt modo ſummi pontificis auctoritate roborata.Preterea,quoſcunque eiuſmodi concilia damnauere, eccleſia eos ſemper exploſit,errare igitur illa in fide nequeunt.Quod ſi poſſent, vel vnum certè exemplum proferretur. At nullum omnino eſt.Nam,quod Oecolampadius adfert è Romana ſynodo ſub Gelaſio,vbi definitum eſſe ait, ſubſtantiam panis in Euchariſtię Sacramento manere, id commentitiū eſſe loco proximo demonſtraturi ſumus. Nullius enim ſynodi illa ſententia eſt,ſed ne Gelaſij quidem. *Primum confirmatum eſt à Leone.2. à Siricio. 3.& 4. ab Innocentio & Celeſtino* *17.d.ca. concilia.*

Præterea Symmachus Papa tradis concilla prouincia

lia quotannis per eccleſiæ leges decreta. quia præſentiam Papæ non habent, valetudinem perdidiſſe:ergo ſi præſentiam habent,valida erunt.in 7.item ſynodo actione 3.cum Theodorus concilia generalia recepiſſet, ſtatim ſubdit,Locales ſynodos non auerſamur, ſed magis amamus,amplectimur,& recipimus. Earum etiã diuinitus inſpiratas canonicas conſtitutiones, correctiones, & legiſlationes ſumma obſeruantia colimus. Hanc autem epiſtolam Theodori & orientalium probat ipſa 7. Sinodus.Atque 8.Synodus ſeſsione poſtrema. Canone 1. regulas,inquit,quæ eccleſiæ ſanctæ, tam à ſanctis Apoſtolis,quàm ab orthodoxorum vniuerſalibus, necnon & localibus conciliis traditæ ſunt, ſeruare ac cuſtodire profitemur.Sed & omnes, qui Chriſtiano cenſentur vocabulo,damnationibus & iuſtificationibus, quæ per illas prolatæ ſunt,canonicè ſubiici decernimus. Hactenus 8. Synodus.Cuius verba in iis maximè conciliis locum habere intelligenda ſunt,quę à ſummo pontifice ſunt confirmata. Summus enim Pontifex, vt ſequenti loco demonſtrabitur, in fidei iudicio errare non poteſt. Conciliorum ergo prouincialium decreta ad fidem pertinentia firma & certa ſunt,ſi à Romano Pontifice confirmẽtur.Id,quod Actorum 15.capite explicatum eſt. Quod enim ibi congregatum legitur,hoc non generale,ſed prouinciale concilium fuit. At non minor fides habita eſt Petro præſidenti,quàm ſi eſſet ſynodus generalis. Qua ex re Eraſmi calumnia retunditur. Cùm enim in annotat. ſuper epiſtolam ad Roman.capit.5.dixiſſet, ſe non vſq; adeò aſtringi ſynodo Mileuitana, aliiſque ſimilibus conciliis prouincialibus,ſubdidit. Alioqui ſi quis vrgeat eſſe ſeruanda quęcunque in illis decreta ſunt, proferam ex illis dogmata quædam, quæ nunc eccleſia damnat pro hæreticis. Hactenus ille. Sed, vt diximus, Mileuitanum concilium confirmatum eſt, ideò illo Chriſtianus vrgetur. Illa verò,è quibus dogmata hæretica proferentur,confirmata non ſunt.Ac de his aliam concluſionem adiicimus.

Locales hic vocã tur prouinciales

Sexta cõ luſio.

Sexta concluſio. Ex conciliis prouincialibus, licèt eis

aucto-

auctoritas epiſcopi Romani deſit, probabile quidē argumentū ſumitur ad fidei dogmata ſuadenda. Huius rei vel illud abūdè magnū argumentū eſt, ꝙ ex innumeris cōcilijs eiuſmodi vix quinq; aut ſex reperiuntur, quę à recta definiēdi rōne ac via declinarint. Si ergo hmōi concilia rectā vt plurimū fidem tenent, rarò deficiūt: probabiliſſimū ſine dubio eſt, quod ex id genus cōcilijs argumētum promitur. Atq; certè, niſi ſint peculiariter reprobata, cōi eccleſiæ, vel ſilentio, vel ēt implicito cōſenſu cōmendantur, ſi ad eccleſiæ cōem notitiā peruenerint. Non.n.fit aliquo pacto veroſimile, vt concilij prouincialis toto orbe vulgati hereſim eccleſia diu diſſimulauerit. Error enim, cui non reſiſtitur, approbatur. 83.diſt.c.Error. Nec mihi conciliū Elibertinū obijcias. Nam in ea parte, qua errauit, ſemper à Catholicis exploſum eſt. Hæc ergo cauſa eſt vel maxima, cur Toletana, Arelatenſia, Hiſpalenſia, & alia ſimilia antiqua concilia, licèt non expreſsè, implicitè tñ probata ab eccleſia videantur. Nam Ancyritanum, Neocæſarienſe, Gangrenſe, Sardicēſe, Aphricanū, & Carthaginenſia à Leone.4.confirmata ſunt.20.diſt.ca.de libellis. Trullana quoq; ſynodus quædam concilia prouincialia probauit, ſed quantum hæc Trullana ad probatio valeat, poſtea ſumus fusè diſputaturi. Nunc illud ſolùm aſſerimus, cōcilia, quæ à ſummo Pontifice cōprobata nō ſunt, nō certum quidem illud, ſed probabile tamen argumentum ſuppeditare ad fidei dogma corroborandum. Id quod ex Innocentio colligitur.20.d.c.De quibus. *16.d.ca. quoniā.*

Septima cōcluſio, Concilia epiſcopalia, ſi à Romano Pontifice in decretis fidei confirmentur, certum argumentum veritatis exhibet. Si enim Toletana ſynodus, præſidente & confirmante Petri ſucceſſore in fide errat, non videtur cauſa eſſe, cur Romana ſynodus errare non poſſit. Item conciliū prouinciale à ſummo Pontifice cōfirmatum certæ auctoritatis eſt, ergo & ſynodus epiſcopalis. Sed non venit in mentem, alia epiſcopalis ſynodus in iudicio fidei à Romano epiſcopo confirmata, præter Cōplutēſem ſub Alphonſo Carrillo archiepiſcopo Toletano, vbi dānatus eſt magiſter quidā Oxomēſis, qui falſo *Septima cōcluſio.*

de claudibus eccleſiæ & pœnitentiæ ſacramẽto ſentiret.

Poſtrema concluſio. Poſtrema concluſio. Synodus epiſcopalis per ſe quidem in iudicio hæreſis probabilem fidem facere poteſt, certam non poteſt. Illud prius expedire debemus, nam hoc poſterius ſatis expeditum eſt. Illud ergo oſtenditur ex cap. Ad abolendam. de hæreticis. vbi à Lucio tertio, vinculo perpetui anathematis innodantur ij, quos vel Romana eccleſia, vel ſinguli epiſcopi per diœceſes ſuas cum conſilio clericorum, vel etiam, ſi oportuerit, vicinorum epiſcoporum, hæreticos iudicauerint. Non ergo leuis coniectura accipietur ex huiuſmodi ſynodorum iudicijs, quæ Lucius tanti fecit, vt pro excommunicatis habendos eſſe decreuerit, quos eædem ſynodi hæreticos definierint. Nec me clam eſt, quòd quidam viri docti hanc Lucij decretalem de deprehenſis in manifeſta hæreſi interpretantur. Alioqui ius negant concilio epiſcopali atque adeò prouinciali de hæreſi iudicandi. Id probant, q̃d fides res eſt omnibus communis, quare poteſtas cenſendi de fide hæreſique contraria, non penes priuatas eccleſias, ſed penes vniuerſalem eccleſiam erit. Item ſuadent id ex cap. Maiores. de baptiſ. & ex ca. Quoties, 24. quæſt. 1. vbi eiuſmodi cauſæ ad ſolam ſedem apoſtolicam dicuntur eſſe referendæ, cum illi ſpeciali priuilegio à Domino reſeruatæ ſint. Ac poſt verba citata idẽ Lucius hoc videtur confirmare inquiens. Præſenti nihilominus ordinatione ſancimus, vt quicunque manifeſtè fuerit in hæreſi deprehenſus, &c. Loquitur ergo Põtifex in caſu, quo hæreſis eſt manifeſta. Sed mihi ſemper longè probabilior illorum ſententia viſa eſt, qui putant, eos planè & ſimpliciter anathematis vinculo per hanc Lucij decretalem alligari, quos vel Romana eccleſia, vel ſynodus prouincialis, aut etiam epiſcopalis, hæreticos iudicauerint, quãuis nõ ſit hæreſis omnibus manifeſta. Primũ enim, nõ dixit textus, quos hæreticos declarauerint, ſed iudicauerint. Alioqui, ſi declaratio illa rei manifeſtæ erat, non verũ in cauſa fidei iudicium, quorſum eam rem ad epiſcopum cum cõſilio clericorum, & nõ magis ad Theologos Lucius retulit, vt ſcilicet eos anathemate percelleret,

qui

qui à Theologis eruditis hęretici declararentur? Deinde, ſi Lucius non propriè verbum illud, iudicauerint, vſurpauit, ſed impropiè, pro eo quod eſt, rem manifeſtam exponere: cum idem omnino verbum ſimul & ad eccleſiam Romanā, & ad epiſcopum cum clericis ſuis referatur, conſequens fieret, vt etiam pari modo per eccleſiam Romanā non hæreticos iudicatos, ſed declaratos excommunicari à Lucio intelligeremus. At conſtat, vocem illā de eccleſia Romana propriè & ſimpliciter intelligi: non eſt igitur, cum ad ſynodū epiſcopi refertur, in alium ſenſum detorquenda. Adde, quòd multifariam cauſa eius, qui hæreſeos inſimulabatur, ad id genus ſynodos referri poterat. Primò ex ſedis Apoſtolicę commiſsione peculiari, vt de cauſa Priſcilliani cognouit concilium Toletanum primum: & de cauſa Magiſtri cuiuſdam Oxomenſis cognouit ſynodus Complutenſis, ſub Domino Alphonſo Carillo archiepiſcopo Toletano. Mox ſine cōmiſſione pontificis ſpeciali, id quod inquiſitores modò faciunt, in hæreſi quidem manifeſta, ſed vbi non erat manifeſtum, an reus eſſet hæreticus, vel quia non erat probatum & notum, cū propoſitionē hæreticam aſſeruiſſe, vel certè quia, etſi aſſeruiſſet, nondū erat comperta pertinacia, ſine qua hęreticus nullus eſt. *Leo commiſit.* *Sixtus. 4 cōmiſit.*

Poſtremò in hęreſi non perinde manifeſta, vt omnibus paſsim eſſe expoſita: ſed tali tamen, vt non eſſet neceſſe, aut ad conciliū generale, aut ad Apoſtolicā eccleſiā referre eā: quod periti Theologi hæreſim eſſe conſentirent. Et in his omnibus caſibus ius & olim habebat Synodus, & nunc habent ij, quibus fidei cognitio eſt mandata, pronunciandi ac iudicandi de cauſa fidei. Tametſi huiuſmodi tribunalium iudicia non adeò explorata ſunt, vt falſa eſſe non poſsint, non in re dubia ſolùm, interq; viros doctos controuerſa, quo caſu synodi locales non habent de hæreſi pronuntiare: ſed ēt in re, quę omnibus prouinciæ Theologis videretur manifeſta, quo caſu ſine crimine vſurpati iudicij de cauſa fidei pronunciant. In his ergo tribus caſibus, licet iudicia hæc certa & firma in eccleſia nō ſint, expedit tamen, vt, quoniam ſunt valde probabilia, maximi à

ximi à fidelib.habeanẽ.Nec.n.erit parùm eccleſiæ noxiũ, ſi nõ interim ab his perinde vt ab excõicatis caueat,quos nõ eccleſia Ro. modò, verumẽt ſynodus,aut ꝓuincialis, aut epiſcopalis hæreticos iudicarint. Sed primam obiectionẽ videamus.Cauſa,inquiunt,fidei omnibus cõis eſt, atq; adeò priuatis iudicibus non licet de ea ſententiã ferre. Et læſæ maieſtatis, ac proditæ reipublicæ crimen, ciues vniuerſos tangit, & priuati tamen iudices de eo cenſere ſolent.Nam capitula illa quæ afferunt, intelligenda ſunt, cũ res inter ipſos epiſcopos & viros Theologos eſt ambigua: quemadmodũ Pelagius explicuit 17.diſtin.ca. Multis.Qui etiam ſenſus ex Deut.17.c.manifeſtiùs habetur.Si difficile,inquit, & ambiguum apud te iudicium eſſe proſpexeris,& iudicum intra portas tuas videris verba variari,ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dñs,& cæt.Nam illud quidem,quod Lucius addit, nihil militat aduerſum nos.Non enim dixi,quicunq; fuerit in manifeſta hæreſi deprehenſus: ſed quicunq; manifeſtè fuerit in hæreſi deprehenſus. Vult autem, quod ibidem perſpicuũ eſt,vt nemo tradatur brachio ſæculari, niſi hæreticum eſſe conſtiterit.Eiuſmodi enim pœnæ, vt executioni mandentur, probationes exigunt luce meridiana clariores. Sed de conciliorum auctoritate dictum eſt ſatis.

Caput quintum, Vbi nodi quidam ſoluuntur,quibus interdum homines etiam docti illigari ſolent.

QVibus rebus expoſitis, nihil aliud ſupereſſe videbatur,niſi vt argumenta refelleremus,quæ à principio ſunt poſita. Sed paranti mihi eas obiectiones repellere, obiecerunt ſe ſcrupuli aliquot, quos priùs conuenit excutere, quàm ad alia pergamus,ne in via, quam ſuperiore capite aperuimus,ſint Theologis impedimento.

Prima quæſtio. Primum igitur dubium illud excutiendum eſt,an concilium per legatos ſummi Pontificis celebratum, firmã certamque habeat auctoritatem: an potiùs epiſcopi Romani confirmatio exſpectanda ſit, vt certa habeantur decreta concilij.Ac Caietanus quidem, qui ſine controuerſia de auctoritate Papæ & concilij accuratiſſimè diſputauit,quem-

uit,quemq; nos correctione quadã adhibita potiſſimùm ſecuti ſumus,multa hic deſertè dicit,quæ à præſenti inſti tuto videntur eſſe ali ena:ſed affirmat deniq;, id quod ad præſenté locum & qõnem attinet, concilium per legatos Pontificis actum errare in fide poſſe. Supereſt.n.adhuc ille,pro cuius fide rogauit Chriſtus,ille inquã , ad quem fidei ſumma tandẽ referenda eſt.Quare niſi definitiones conciliorũ per ſummos Pontifices & probentur & confir mentur,certas firmasq; eſſe nõ oportet. Idem ẽt Cardinalis Turrecremata ſenſit lib.3.c.6.octauo,& trigeſimo-octauo.quibus locis fuſiſſimè oſtendit,omnia retro antiqua concilia à ſummis Pontificibus confirmationẽ dog matum petijſſe:non id profectò actura,niſi exiſtimaſſent neceſſariũ. Nam ꝙ confirmatio pontificis ad fidei quoque dogmata referatur , liquet ex epiſtola Nicænæ ſyno di ad Sylueſtrum Papam.Quicquid,aiunt, conſtituimus precamur,vt veſtri oris conſortio confirmetur.Et Sylueſter eidem ſynodo reſcribens,Confirmo,inquit,figoq; ad doctrinam veſtram reclamantes de vnitate Trinitatis. Et paulò pòſt,probo , ait, vera fuiſſe quæ in veſtrum noſtrumque manauere myſterium, & cæt. Et patres concilij Chalcedonen.in epiſtola ad Leonem,Omnẽ inquiũt, vobis geſtorum vim inſinuauimus,ad comprobationem noſtræ ſynceritatis,& ad eorum,quæ à nobis geſta ſunt, firmitatem & conſonantiam.Et Leo papa in epiſtola ad concilium Chalcedonen.quæ eſt in ordine. 59.ne ergo , ait, dubitabile videatur , vtrum quæ per vnanimitatem veſtram de fide ſtatuta ſunt,approbem, & cæt. & poſtea dicit ſe approbationem geſtorum ſynodaliũ in ſola cauſa fidei mittere,propter quam ſcilicet concilium congre gatum eſt.Idem patet ex epiſtola Leonis huius nominis tertij,qua confirmat ſextam ſynodum generalem.Adde huc,quod eccleſia ante ipſius Pontificis cõfirmationem, nunquam firmum habuit & ratũ,quod à legatis concilio præſidentibus definitum eſt. Hinc enim Martianus Auguſtus à Leone contendit, vt concilij Calcedonenſis de fide iudicium approbaret. Et Leo ob hanc qnoque cauſam Martiano commendauit , vt confirmatio approba-

Videetiã epiſt.58. ad Pulcheriam.

tioque

tioque concilij ad omnes eccleſias perferretur,quemad-modum epiſtola . 57. ad eundem Martianum ſcribitur. Præterea concilium ſine legatis errare poteſt,at ſummus Pontifex non transfert in legatos ſuæ fidei ſoliditatem, quam.ſ.ſibi ſoli priuatim vendicat,eo ꝙ Chriſti vicarius eſt,paſtor eccleſiæ vniuerſalis,& petra, ſupra quam Chriſtus ſuã fundauit eccleſiã.Legati ergo ſimul cum cõcilio errare poterunt.Non.n.pro legatis Petri, ſed pro Petro rogauit Chriſtus,&c.Adhæc, cõcilium prouinciale , cui legati ſummi Pontificis adſint,errare in fide põt: non autem ſi à ſummo Pontifice confirmatum eſt. Non igitur Legati eã habent in fidei dogmatis auctoritatẽ,quã ſummus ipſe Pontifex habet.Quocirca,infirma adhuc erunt decreta concilij,quamuis per legatorum iudiciũ confirmata.Præterea concilium Epheſinum ſecundum errauit cum Dioſcoro,& tñ legitimè auctore Leone congregatũ eſt:non ergo firmũ & ratum eſt concilij decretum,niſi ſit à ſummo Pontifice confirmatũ.Nec valet dicere,legatos pontificis & paucos quoſdã alios repugnaſſe.Non.n. oportet omnes patres ſynodali ſententiæ ſubſcribere,vt generale concilij iudicium habeatur. Quoniã ne omnes quidem epiſcopi iudicio Nicænæ ſynodi ſubſcripſerunt. Ac ſi legati ipſi,vt docti omnes conſentiunt,errare poſſunt,nihil obſtaret, quo minus alijs epiſcopis errantibus conſenſiſſent.Legatus demum Pontificis aderat,cùm in ſecunda & tertia ſesſione concilij Baſiliẽſis vehementer erratum eſt, errori quoq; cæterorum Legatus ipſe ſubſcripſit, non ergo ſatis eſt concilium eſſe coactum Pontificis auctoritate, & legatos concilij ſententiam approbaſſe,vt firma & certa eſſe in eccleſia exiſtimetur.

At contrà viri quidam doctiſſimi ſentiunt, concilium generale legitimè cõgregatum etiam abſente papa, ſolidam certamque habere auctoritatẽ priuſquàm à ſummo Pontifice confirmetur . Cuius ſententiæ duas potisſimũ cauſas reddere poſſunt.Vnam , quòd eiuſmodi cõcilium per legatos epiſcopi Romani celebratum, eccleſiam vniuerſalem repræſentat,quoniam eſt concilium eccleſiæ generale,nõ ergo errare in fide poteſt, ſicut ne eccleſia quidem

dem vniuerſalis. Quod aũt omne cõcilium generale eccleſiã vniuerſalẽ repræſentet, definitũ eſt à Martino quinto in fine concilij Conſtantien. Altera cauſa eſt, ꝙ concilũ generale legitimè congregatũ, in Spiritu ſancto congregatũ eſt, quare habet ſpiritũ aſſiſtentẽ, cuius pręſentia freti, poſſunt vtiq; patres, cùm aliquid definiunt, dicere: viſum eſt Spirituiſancto & nobis. Confirmat aũt hoc vel maximè teſtimonium Iulij ad Orientales epiſcopos inquientis, Regula veſtra nullas habetvires, quoniã Romanæ eccleſiæ legatus nõ inter fuit, canonibus præcipientibus, ſine eius auctoritate concilia fieri non debere: nec vllum ratũ eſt cõcilium, quod eius nõ fuerit fulcitũ auctoritate. Hactenus Iulius. Sentit ergo ſine dubio, cõcilium habere vires, ratũ eſſe, Romanæ eccleſiæ niti auctoritate, ſi Romanæ eccleſiæ legatus interfuit. Hac difficili quæſtione explicãda illud ponimus, quod rerũ geſtarũ experimẽto conſtat, ſummi pontificis legatos non ſolere ad concilũ accedere, vbi qõ de fide agitanda eſt, niſi inſtructos priùs & monitos de eccleſiæ Romanæ fide circa ea, quæ ſunt in concilio finienda. Solere, inquã, non item oportere. Nã legati in conciliũ Tridentinũ non potuere cõmodè de qõnibus diſſerendis antè inſtrui, quoniã erant propemodum infinitę. Sed cætera ferè concilia ad vnã aut alterã fidei tractandã cauſa coacta ſunt, ideoq; legati de Apoſtolicæ eccleſiæ fide priùs inſtructi acceſſerunt. Principio igitur illud ſtatuo, poſſe conciliũ legatorũ doctrinæ & inſtructioni repugnare, atq; è contrario legatos poſſe repugnare cõcilio, quo caſu decreta concilij non ſolùm non fulcita Apoſtolica auctoritate, ſed erũt potiùs refutata. Sicut enim congregatio concilij, reclamante vero certoque eccleſiæ Pontifice, vana eſt & irrita, ſic doctrina, cui vel præſens Pontifex per ſe, vel abſens per legatos ſuos contradicit, incerta eſt & imbecilla: idq; eodem prorſus argumẽto, quoniam vtrique auctoritas epiſcopi Romani deeſt, ſine qua nec conciliũ, nec concilij decreta rata ſunt. Quòd ſi qui exiſtimẽt quod conciliũ ſemel ritè ac legitimè congregatũ errare tũ etiã nõ poſſe, cũ legati Pontificis repugnãt, reſpondeant illi argumento velim,

Acto.15.
17. *d. ca. Regula.*

quo

Vide epiſtolã Nicolai ad Michaelẽ Imperatorem. Euge.4. in Decreto vniõis Iacobinorum. Et Leo papa Epiſ.42. ad Martianum Auguſtũ.

quo ſecundam concluſionem cap.4.probabamus,concilij Epheſini ſecundi exemplum proferentes,vbi ab omnibus penè epiſcopis erratum eſt. Non liberum concilium inquiunt,ſed ſententia à Dioſcoro,arte,minis & terroribus extorta eſt.Video,Sed ſi ſecundum hominem loquimur,qui metu frangitur,is cupiditate etiam frãgatur neceſſe eſt. Quocirca,ſi per metum vera & legitima ſynodus errat,cauſabuntur hæretici,reliquas ét omneis, pontificum & imperatorũ cupiditatibus inſeruiſſe.Ita fiet,vt nullius ſynodi explorata auctoritas hebeatur. Quantò grauius illud nos aſſerimus,conciliũ apoſtolica auctoritate firmatũ nullis humanis affectibus à vera poſſe fide diſcedere.Vt ne eccleſia quidẽ,quamuis deſcendat pluuia, veniant flumina,irruant venti,cedere loco poteſt,fideiq; ſtationem deſerere.Sed concilij reliqua pars quamlibet maxima, ſi pontifex & legati pugnent, infirmari affectu poteſt.Hũc.n.illud pertinet, Tu o Petre confirma fratres tuos:Sed ais.Quid ſi legatus doctrinã,quã à Pontifice accepit,deſerat,& multitudinis ſenſum amplectatur?Primũ nullum huiuſmodi exẽplum proferetur, niſi forrè ex cõcilio ſub Michaele Imperatore, vbi Radoaldus & Zacharias Michaeli & Phocio, conſenſerunt aduerſus Nicolai inſtructionẽ atq; mandata:vt videre eſt in epiſtola Nicolai ad Patriarchas,metropolitas,ac reliquos epiſcopos. Deinde,ſi legatus contra inſtructionẽ agit, non cenſetur ex poteſtate delegata agere,atq; adeò nõ eſt cur eo modo acta ſuperioris auctoritate probata eſſe credantur.Inde enim Agatho papa,vt patet actione.4.ſextæ ſynodi, auctoritatẽ,inquit,eis,hoc eſt,legatis dedimus, in quantũ eis duntaxat iniũctũ eſt, vt nihil pręſumãt augere, minuere,vľ mutare,ſed traditionẽ huius apoſtolicę ſedis ſynceriter enarrare.Et Leo epiſto.43.ad Pulcheriã Auguſtã, Lucẽtiũ,inquit,epiſcopum & Baſiliũ presbyterũ dirigere pręparaui,qui diſpoſitiones meas ſecundum eas,quas acceperunt regulas,exequantur. Decreta igitur,ſi quæ à legato contra ſedis apoſtolicæ traditionem approbentur, non habet Romanæ eccleſiæ auctoritatem : nec aliter ſe habent,quàm ſi à concilio ſine legatis prodijſſent. Quid

verò

verò, ſi legati ſine apoſtolicæ ſedis inſtructione ad ſynodum acceſſere? Num ſynodi iudicium firmũ erit & certũ, prius quã à ſummo Põtifice comprobetur? Certè in his, quæ ad fidẽ nõ attinent, ſed ad eccleſiaſticã gubernationẽ, eiuſmodi ſynodorum decreta non oportet à Spiritu ſancto proficiſci. Quare non ſunt omnino valida, niſi Romani epiſcopi conſenſione firmentur. Vt videre eſt in epiſtola. 51. Leonis ad Anatholium. 52. ad Martianũ 53. ad Pulcheriã, & 59. ad concilium Calcedonen. Sed ne in cauſis fidei quidẽ adeò exploratã auctoritatẽ habent, vt qui ea in dubiũ vocet, hæreticus ſit. Tum, quia auctores nobiliſſimi, quos antè diximus, Caietanus & Turrecremata, nõ ſolum citra hæreſeos crimẽ, ſed probabiliter ẽt conſentiunt, nihil firmi dogmatis ab eiuſmodi ſynodis proficiſci, quouſq; per Chriſti vicarium approbẽtur. Tũ, quia, vt antè dictum eſt, ſolidã auctoritatẽ, quã in confirmandis & fratribus & dogmatis Petrus habet, in legatos transferre non poteſt. Tum, quia ſi legati, qui inſtructionẽ ab apoſtolica ſede acceperunt, diſcedere ab illa poſſunt, illi ẽt, qui ad concilium ſine inſtructione accedunt, poterunt cum sedis apoſtolicę doctrina pugnare. Quare eorum confirmatio infirma eſt. Quid, quod legatus Iulianus concilij Baſilienſis doctrinæ cõſenſit, quam nullus Theologus ita ſolidã & certã exiſtimat, vt hæreticos credat qui ab ea doctrina diſſentiunt? Nec contraria argumenta quicquã efficiunt. Nã primũ ſic refellitur. Fateor equidẽ, quodcunq; concilium generale vniuerſalẽ eccleſiã repreſentare, ſicut oẽs proceres & procuratores ciuitatum, cùm de rebus publicis tractaturi cõueniunt, regnũ totum repreſentant. Sed dum vrges, eccleſiam errare nõ poſſe: Verum eſt id in eo senſu, qui à fidelibus accipitur, intelligimus enim totam ſimul eccleſiam, hoc eſt, fideles omnes non errare. At nihil obſtat, cur maior eccleſiæ pars non erret. Sic igitur non ego admitto, vt totum concilium cum legatis errare poſſit. At errare poterit maior pars concilij, & erranti illi poterant legati ſubſcribere. Atque id eſt, quod nos in præſentia dicimus, iudicium maioris partis, etiam ſi legati ſequantur, nõ eſſe cer-

 tum.

tum autem eſſet, ſi à ſummo Pontifice confirmaretur. Nec.n.opus eſt, quemadmodũ paulò antè docuimus, ſententiã concilij oẽs ſimul patres approbare. Secundo verò argumento hoc habeto reſponſum. Concilium vtiq; generale, cui legati præſunt, in ſpiritu ſancto congregatũ eſſe, quoniã auctore Chriſti vicario eodemq; legitimo eccleſiæ principe coactum eſt. Sed eccleſia quoq; vnum corpus eſt, cuius ſpiritus Deus eſt, qui eccleſiæ ſemper aſſiſtit. Quemadmodũ ergo, quod toti pariter eccleſię viſum eſt, id Spiritui ſancto ẽt viſum eſt: ſed non continuo quod maior eccleſiæ pars iudicarit, hoc Spiritus ſancti iudiciũ eſt. Ita, ſi quid omnibus quidẽ epiſcopis iudicatum fuerit, à ſpiritu profectò Dei iudicatũ eſt: at non ſtatim, ſi plures concilij patres in vnã ſententiã conuenerint, Spiritus ſancti ea ſnĩa credenda erit, niſi per ſummum Pontificem confirmetur. Ad quem nimirum ſpectat patrum lites diſſidiaq; componere. Iam Iulij teſtimoniũ explicatu facillimum eſt. Tacet.n. quod manifeſtum erat conciliũ illud ſummi Pontificis pręſentia caruiſſe, ponit autẽ ne legatos quidem eccleſię Romanę affuiſſe. E quibus duobus altero tacito altero expreſſo, colligit nullã prorſus eccleſiæ Romanæ auctoritatẽ in eo concilio interceſsiſſe. Quare irritũ & vanũ eſſe. Alioqui, ſi quis ruſticè ſanè eo nos teſtimonio vrgeat, is nullo negotio exploditur. Nihil enim valet illa collectio, ſi concilium legatos non habuit, infirmum eius iudicium fuit, ergo ſi habuit fuit firmum. Sed de prima quæſtione dictum eſt ſatis.

Secunda quæſtio. Sequitur altera, an patres concilij verè iudices ſint, an potiùs conſiliarij? Sunt enim auctores non omnino peſſimi, qui conciliorum auctoritatem non in iudicanda & finienda cauſa fidei, ſed in quærenda & inueſtiganda veritate ſitam eſſe velint. Omnem quippè iudicij vim ad vnum eccleſiæ principem eundemq; Chriſti vicarium reuocant, qui fidei cauſa decernenda eò vel plures, vel pauciores in conſilium adhibet, quò cauſa, vel grauior, vel facilior eſt. Huius verò rei primum argumentũ promitur, quòd in ſex libris Decretalium & Clementinis, non patribus, ſed ſummo pontifici ſententia tribuitur, ſacro tamen

men approbante concilio. Vnde Clemẽs 5.cõcilio Viennen.præſidens,nos,inquit,ad tam præclarũ teſtimoniũ ac ſanctorum patrũ communẽ ſententiã,apoſtolicæ conſideratiõnis(ad quã duntaxat hæc declarare pertinet)aciem conuertentes, ſacro approbant cõcilio declaramus, &c. Solùm ergo ad ſedẽ apoſtolicã iudiciũ pertinet, patrum verò non iudicium,ſed conſiliũ eſt.Præterea, cùm Pontifex eccleſiæ Romanæ presbyteros in cõuẽtũ cogit,vt cauſa aliqua fidei iudicetur,de fratrũ,inquit,noſtrorũ concilio,&c.Conſulunt ergo nõ iudicãt.Adhæc,Deut.16.ſi difficile & ambiguũ,&c.venies,ait, ad ſacerdotes Leuitici generis,& ad iudicẽ qui fuerit illo tẽpore,&c.Et pòſt,qui autẽ ſuperbierit,inquit,nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tẽpore miniſtrat domino deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Ecce imperiũ non omnibus, ſed ſummo ſacerdoti aſſignatur,& decretũ nõ iudicum ſed iudicis eſſe dicitur. A cõſilijs ergo ſunt reliqui ſacerdotes, nõ ſunt iudices. A contraria verò parte facit, ꝙ in concilio illo primo Hieroſolimitano nõ ſolùm Petrus, ſed reliqui etiã Apoſtoli & ſeniores iudices eſſe dicuntur. Propter quod ego iudico, Iacobus ait, non inquietari, &c. Acto.15.Et poſteriùs capite eodẽ, præcepta cõcilij vocat Paulus præcepta Apoſtolorum.Et ca.16.dicit,ea dogmata eſſe decreta ab apoſtolis & ſenioribus.

Ex extrauagãtib. mulis hoc patet

Ad hanc quæſtionem perfacilis eſt & expedita reſponſio.Epiſcopos concilij in fidei cauſa non modo conſiliarios eſſe,verum etiã iudices. Alioqui non ſolùm epiſcopi ad ferendam ſententiam ſynodalem adhiberentur, ſed etiam docti Theologi & viri in eccleſia prudentes. Quod inauditum eſt contraque formam Actorum 15. præſcriptam,vbi Apoſtoli tantum cum presbyteris de fidei quæſtione iudicarunt. Cum igitur eccleſiæ perpetuo vſu ſoli paſtores in concilio ſedeant, conſequens fit, cenſores eos eſſe, non modo conſultores. Nàm ſi,vt conſulerent, aduocarentur: ijs epiſcopis, qui Theologię rudes & imperiti eſſent,nullus eſſet omnino in concilio locus, quando Theologiæ quæſtio veniret in dubium. Præterea non Romanus epiſcopus modò, verum reliqui etiam

epiſcopi claues regni cœleſtis habent, ergo in cauſa fidei ligandi quoq; ac ſoluendi poteſtatē. Viſum eſt, inquiūt, Spiritui ſancto & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris quàm hæc neceſſaria, &c. Omnes ergo epiſcopi onus præceptumq; imponūt, omneſq; ſimul ſniæ ſynodalis au ctores ſunt. Atq; cōſiliarij, qui nō ſunt ſimul iudices, non ſolēt iudicio ſententiæq; ſubſcribere. At in ſynodali ſententia non pontificis ſolùm, ſed cæterorū epiſcoporū ſub ſcriptiones adponuntur. Sunt igitur ſine dubio iudices.

Verùm ſcrupulus hic exiſtit, qui malè quoſdā habet. Nam ſi omnes epiſcopi ſunt iudices, ſummus nimirum pontifex tenebitur in ferenda ſētētia maiorē partem iu dicum ſequi, eorumque doctrinam approbare. In omni enim recto & benè inſtituto tribunalis, qui prȩſidet, plurium iudicium confirmare debet, paucorum negligere. Hac ſoluenda quæſtione Cardinalis Turrecremata li. 3. ſummæ Eccleſiæ, capite 64. & 65. iuriſperitos ipſe ſequēs multa dicit, quæ mihi non probantur omnia. Nec eſt animus tamen ſingula perſequi, & cuiuſque opiniones refutare. Acutè enim diſputantis, vt Cicero tradit, illud eſt, non quid quiſque dicat, ſed quid cuique dicendum ſit videre. Quod igitur aſſumptum eſt, patres concilij non modo conſiliarios eſſe, verùm etiam iudices, id infi cias ire nec poſſumus nec debemus. Nam patres Nicæ næ ſynodi à Sylueſtro contendunt, vt quicquid conſti tuerunt confirmet. Et Leo quȩ à concilio Chalcedonen. de fide ſtatuta ſunt, ea dicit ſe probare. Et concilium ip ſum ad Leonem, decretis, inquit, tuis noſtrum honora iu dicium. Et 6. Synodus actione 18. Anathematizamus in quit Theodorum, Sergium, Cyrum, & cæ. & paulò poſt, His omnibus, ait, à ſancto hoc concilio conſtitutis, & per ſubſcriptionē noſtræ fortitudinis confirmatis, ſancimus, vt nullus aliud quicquam de fide ſatagat, &c. Num verba hæc conſulentis ſunt? An potiùs iudicantis? Atque in cæteris patres non vt conſiliarij, ſed vt iudices loquuntur. Caput enim tertium. Nicænæ ſynodi ſic habet. Inter dixit per omnia magna ſynodus, &c. Scrupulū verò, qui nunc opponitur, facilè eximo. Nego. n. cum de fide agit,

ſequi

ſe qui plurimorum iudicium oportere. Nec hic, vt in humanis vel electionibus vel iudicijs, ex numero ſuffragiorũ ſnĩam metimur. Scimus frequenter uſu venire, vt maior pars vincat meliorẽ, ſcimus non ea ſemper eſſe optima, quæ placent pluribus, ſcimus in rebus, quæ ad doctrinã pertinent, ſapientium ſenſum eſſe præferendũ. Et ſapientes paucisſimi ſunt, cùm ſtultorũ infinitus ſit numerus. Quadringenti Prophetæ Achab mentiti ſunt: ex ore verò Michęę ſolius quidẽ & contemptibilis veritas egreſſa eſt. Nõ ſunt igitur diuina iudicia humanis rationibus moderanda. In paucis aliquando citiùs quàm in multis ſaluat Dñs. Maior quippe pars Epheſini concilij ſecundi in Dioſcori ſnĩam venit, nec legati tamen plurium iudicio ſubſcripſere. Quocirca ſũmus pontifex maioris partis ſnĩam non tenetur amplecti. Imo ſiue pauci ſiue plures ad errorẽ deflexerint, munus eſt apoſtolici antiſtitis ad verã eos fidẽ reuocare: iuxta illud quod Petro dixit Chriſtus. Ego rogaui pro te ne deficiat fides tua, & tu nõ vnum & itẽ alterũ, ſed ſiue paucos ſeu multos, confirma fratres tuos. Ita Damaſus ſcribens ad epiſcopos per Illiricũ cõſtitutos, numerũ concilij Ariminenſis magna libertate cõtempſit, illiq; tantæ multitudini vnũ Vincentiũ & alios paucos oppoſuit, qui contra illius cõcilij ſnĩam dixerunt. Et Leo, cùm Anatholius decretũ Calcedonen. Synodi de eccleſiæ Cõſtantinopolitanæ primatu, ſexcẽtorum triginta patrũ conſenſione præferret, quaſi, inquit, refutari nequeat quod illicitè voluerit multitudo. Nulla ſibimet de multiplicatione cõgregationis cõcilia blandiãtur: nec trecẽtis illis decẽ atq; octo copioſior numerus ſacerdotum cõparare ſe audeat, vel præferre, cùm tanto diuinitus priuilegio Nicæna ſit ſynodus conſecrata, vt ſiue per pauciores, ſiue per plures eccleſiaſtica iudicia celebrẽtur, omni penitus auctoritate ſit vacuũ, quicquid ab illorum fuerit conſtitutione diuerſum. Hactenus Leo.

3. Re. 23

Epiſt. 41. ad Anatholium.

Non itaq;, quod in humanis conceſſibus fit, plurium apud nos ſententia præualet. Quòd ſi ſemel fidei cauſam ad humanas cõiecturas prudentiamque deducimus, verendum eſt ſanè, ne eccleſiæ negotium ex diuino huma-

num faciamus. Quinetiam certum eſt, qui probabili multorum iudicio nituntur, eos fidei noſtræ firmitudinem labefactare. Secundum quippè concilium generale centũ quinquaginta patrum numero cõſtitit, quartum verò patres habuit ſex centos triginta: vtrunque tamen pari veneratione ſuſcepit eccleſia. Non enim numero hæc iudicantur, ſed pondere. Pondus autem concilijs dat ſummi Pontificis & grauitas & auctoritas: quæ ſi adſit, centum patres ſatis ſunt, ſin deſit, nulli ſunt ſatis, ſint quamlibet plurimi. Nec ſi maior pars patrum verè ſentiat, ſummus eccleſię Pontifex repugnabit. Id enim ad peculiarẽ Chriſti procurationem pertinet ſemperque pertinuit, ne eccleſia in factiones duas diuidat. Nec Romanus vnquam epiſcopus, ſi exemplum quæritur, contra patres concilij vere ſentientes dixit. Ad ſecundam autẽ quæſtionem nihil eſt, quod addere debeamus, nam argumenta ex aduerſo poſita ex his, quæ diximus, facilè diluuntur.

Tertia quæſtio. Alia quæſtio etiam exiſtit, quæ non eſt ad exponendum facilis. Si enim concilium ſummi Pontificis auctoritate firmatum, Spiritu ſancto regitur fidei cauſis iudicandis, eius ergo definitiones ad ſacram ſcripturam pertinebunt. Nam ſcriptura ſacra vocatur, quæ Spiritu ſancto afflante ſcripta eſt.

Huius verò argumenti concluſionem vir apprimè doctus, & qui tantos habebat in Theologia progreſſus, vt cum excellentibus Theologis compararetur, non eſt veritus me præſente concedere. Atq; in hanc opinionem Gratianus quoque videtur deſcendiſſe, Diui Auguſtini teſtimonio confirmatus 19. diſtin. cap. in Canonicis. vbi ſummorum Pontificum epiſtolas decretales canonicas ſcripturas eſſe dicit: eadem igitur ratione concilij decreta in Canonicis ſcripturis habebuntur. Sed & Innocentius de celebra. miſſ. cap. Cùm Marthæ. eandem ſententiam videtur amplecti. Ait enim ſcripturã sacram aſſerere, quòd iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre. Hoc autẽ teſtimoniũ alicuius nimirum vel Pontificis vel concilij eſt. Ratio itẽ his teſtimonijs conſentit. Fides n. catholica nihil credit, niſi quod eſt à Deo reuelatũ, q; ſi

cõcilii decreta tenemur certa ſm fidẽ habere:ea ſunt certè à Deo reuelata,atq; ex cõſequẽti ſcriptura canonica.

Ad hæc opinatio quàm ſit inconſiderata, lector, vel me non docente,intellecturus eſt.Nam ſi symbolum Athanáſii concilijue Nicæni inter sacras literas refertur, cur nec in Codicem sacrorum bibliorum redigitur,nec cum libris canonicis annumeratur?Iam libros,qui decretales Pontificum epiſtolas,ſynodorumq; iudicia continent,in ſacris & canonicis habere abſurdum eſt.Duplex enim diſcrimen inter sacros auctores,& summũ Pontificem patresq; concilii reperitur.Vnum, quod auctores ſacri ex proxima Dei, vel reuelatione, vel inſpiratione, ſcribunt catholica dogmata.Nec enim egent exteris ad ſcribendum incitamentis, aut humana ratiocinatione è ſcripturis alijs argumentantur,diſquirunt,colligunt.At concilium & pontifex humana via incedunt,rationemq; ſequuntur:atq; argumentando verum à falſo diſcernunt. Non.n.exiſtimandus eſt ſummus Pontifex eã habere facultatẽ,quæ in Apoſtolis,Prophetis,& Euangeliſtis inerat,vt propoſita vnaqualibet de fide quęſtione protinus dignoſcere poſſit, vtra quęſtionis pars vera falſave ſit. Sed adhibere prius conſiliũ neceſſe eſt,& expẽdere vtriuſque partis argumẽta:tũ deinde ſequetur auxiliũ Dei, qđ videlicet opus eſt, vt summus Pontifex in recta fide cõtineatur.In conciliis itidẽ nõ habent patres, mox quaſi ex auctoritate ſentẽtiã abſq; alia diſcuſsione dicere.Sed collationibus & diſputationibus re antè tractata, præcibusq; primũ ad Deũ fuſis, tum verò quęſtio à concilio ſine errore finietur,Dei videlicet auxilio atque fauore, hominumq; diligentia & ſtudio confluentibus.

Nam & Apoſtolis & presbyteris in ſynodum Hieroſolymitanã congregatis,non ſtatim reuelatum eſt,quid eſſet in fidei cauſa decernendum: sed facta eſt prius, vt Lucas ait,magna conquiſitio. Et in Nicæna synodo, vt *Act. 15* Rufinus tradit, per ſingulos dies agitabatur conuentus: *Lib. 10. hiſ. eccl. c. 2.* nec facilè aut temerè de re tanta ſtatuere audebant patres.Euocabatur frequenter Arius in conciliũ,& aſſiduo tractatu aſſertiones eius diſcutiebantur, & quid aduer-

ſum hæc teneri deberet, aut ſtatui, ſumma cum libratione quærebatur. Ita poſt diutinum multumq; tractatum firmiſſima omnium ſententia Arius condemnatus eſt. Ex quo perſpicuum eſt, non dormientibus & oſcitātibus patribus Spiritum ſanctum aſſiſtere, sed diligēter humana via & ratione quærentibus rei, de qua diſſeritur, veritatem. Alterum aūt diſcrimen eſt, quod ſcriptoribus ſacris, quemadmodum primo loco fuſius explicuimus, Dei ſpiritus adeſt in ſingulis. Etiā ne in minimis rebus? Etiā. At patribus ſynodi ſpiritus veritatis non eſt præſens in omnibus, ſed in rebus ſolum ad ſalutē neceſſarijs. Quod enim in ſymbolo Athanaſij dicitur, carnem & animam vnum eſſe hominem, id non oportet verum eſſe, quāuis cum Athanaſio concilium Nicenum conſenſiſſet. Nam vtrum homo partes illæ complexæ ſint an non ſint, ad Philoſophiæ rationem pertinet, non fidei: quare Philoſophorum quæſtio eſt, non fidelium. Synodus autē prouincialis ſub Stephano huius nominis ſeptimo, per errorem omnes ordinationes factas à Bonoſo irritas eſſe decreuit, quod in ſynodo Romana ſub Ioanne nono iure reprobatum eſt. Sed iudicium rerum geſtarum erat, non religionis fideique decretum. Huiuſmodi ſunt ea, quæ in Clement. Paſtoralis. de ſenten. & re iudi. tranſiguntur. Non enim ad fidem & religionem attinent. Quocirca, licet erraſſet Clemens, quod Bucerus contendit, nihil inde concilij auctoritas labefactaretur. Tametſi Clementina illa Clementis eſt, non concilij. Verùm Pontificum & conciliorum eadem cauſa eſt. Sixtus quartus docuit, Diuam Catharinam Senenſem ſtigmata non habuiſſe, non defuit, qui contra iudicarit. Neutrius Pontificis iudicium ad Chriſti eccleſiam ſpectat, vtrunq; aut probare aut improbare ſine fidei diſcrimine poſſumus. Sed valeant ſtulti, qui de rebus nihil digladiantur. Nos enim hic exempla ponimus, vt lector intelligat, aliter auctores ſacros eſſe habendos, aliter conciliorum patres. Illos vbique vera dicere: hos poſſe in paruis errare. Ita, quod Chriſtus eccleſiæ ſuæ pollicitus eſt, ſpiritum eam docturū omnem veritatē, hoc ad fidei veritatē referendū

eſt,

eſt,vt diſertè Auguſt.docet,& in cōmentarijs ſuper Ioannem,& in actis cōtra Fœlicē libr.ſecundo.Nec.n.rogauit Chriſtus ne deficeret Petro aut Philoſophiæ, aut rerum geſtarum cognitio & veritas,ſed ne deficeret ei fides.

Forſitan quiſpiam dixerit,nonne igitur concilij Hieroſolymitani decreta ſacra ſcriptura ſunt? Facta eſt.n.magna conquiſitio:dictum eſt autem ſcripturæ ſacrę auctoribus minimè conuenire, vt diſquirant & humanitus ratiocinentur.

Item,nam & hoc dicet aliquis,ſi ſummus Pontifex & concilia,niſi diligentiam adhibeant,errare poſſunt:cum nobis non conſtet, an ſummus Pontifex patresque concili præſtiterint ſe diligentes,& induſtrios, vt via & ratio ne procederet inquiſitio,ne conſtabit quidem an errauerint.Ita quæcunq; definierint,erunt incerta.

Ac primus quidem ſcrupulus facilius eximitur.Quēadmodum enim verba Pilati ad canonem pertinent, nō quà Pilatus dixit,sed quà ſcripſit Euangeliſta:ſic & cōcilij Hieroſolymitani definitio ſacra ſcriptura eſt,q; Lucas eam reliquis hiſtorię suę partibus contexuerit.Vt econtrariò verba Petri,quę refert Clemēs,nō ſunt de canone, qm̄ Clemēs scriptor ſacer nō fuit. Quæ cā idonea eſt,vt canones Apoſtolorū, quos idē Clemens ſcripſiſſe fertur, in libris canonicis non habeantur: tametſi Damaſcenus li.4.c.18.in catologum,vtvr̄,sacrorum librorum referat, & Epiphanius hæreſi poſtrema refellēda, Apoſtolorum conſtitutiones diuinam ſcripturam vocet. Loquitur aūt ſine dubio de his conſtitutionibus quæ in ſacris Biblijs ſcriptæ non ſunt.Sed alia eſt illa, cum veritas ipſa limatur in diſputatione,ſubtilitas:alia cum obiter & in tranſcurſu ad vulgarem quandam opinionem accommodat oratio. Quamobrem vt ſapientes, ita nos hoc loco verbis eccleſiaſticis vtimur,vt eos ſolum, qui ſpiritu dictante ſcripti ſunt libri,ſacros & canonicos appellemus. *In verbo fidei. §. vlt.*

Alter verò ſcrupulus ita Syluestri animo reſedit,vt vix cū inde pellere potuerit. Meliuſq; fuiſſet occulere,quàm ſtimulare cæteros,quo ipſe ſcrupulo pūgebatur. Ac ſunt etiam,qui non obſcurè dicant,quòd ſi quando Romanus

Pōtifex in definitione fidei errauit, inde euenire potuit, ꝙ non tantam quantam debebat adhibuit diligentiā, antequā ſnīam proferret. Qm̄ vel rem non plenè examinauit, vel nō eos, quos oportebat, conſuluit. Quibus ſi obijcias, apoſtolicā ſedem errare in fide nō poſſe: fatentur id quidem, ſed aiūt, ſedis apoſtolicæ nomen, nō ſolum ſummum Pontificem ſignificare, ſed ipſum, vt facit ea q̄ ad cathedram ſpectant, hoc eſt, quatenus non ex ſuo ſed ex cōſilio bonorū virorum & doctorum procedit. Ita sedis apoſtolicæ iudicia intelligi, non quæ occultè, malitioſè, inconſultè, per ſolum Romanum epiſcopum, aut etiam cum paucis ſibi fauentibus proferuntur: ſed quę ab eo ex conſilio plurimorum virorum ſapientum plenè prius re examinata prodeunt. Quę res vt de concilijs quoque dicatur, ſubſunt omnino cauſæ eædem, quas dixi paulò antè. Non.n. exiſtimare debemus, ſummum ſolum pontificem, cum dormierit, errare: cum non dormierit, verum dicere: patres autem, ſiue dormiāt, ſiue vigilent, ſemper recta ingredi, & clauſis, quod aiunt, oculis vel in tenebris obſcura cernere. Cōe eſt, crede mihi, omnibus eccleſię iudicibus: vt, ſi decreta ediderint temeritate quadam ſine iudicio, repentino quaſi vento incitati, nihil omnino cōficiant, quod ſolidum, quod graue, quod certum habeat. Ea par eſt & grauia & certa in eccleſia haberi, quæ iudicio, conſideratè, conſtanterq; edita ſint. Quamobrē qui ſiue pontificum ſeu conciliorum diligentiam fidei cauſa finienda in dubium vocant, eos neceſſe eſt omnia pontificum iudicia ac cōciliorum infirmare. Nos igitur ſcrupulum illum poſteriorem, ſi cui infixus eſt, aliter ex animo euellemus. Nam Deus ſuauiter diſponit omnia: ſimulque proſpicit & finem & media ad finem neceſſaria. Si.n. promitteret cuiquam æternam vitam, mox conferret ēt illi bonarum gratiam actionum, quibus eam vitam conſequeretur. Videlicet quos glorificauit, eoſdem & iuſtificauit & vocauit, vt ad Romanos 8. capite dicitur. Sic omnino, cum eccleſiæ fidei firmitatē fuerit pollicitus: deeſſe nō poteſt, quo minus tribuat eccleſiæ præces cæteraque præſidia, quibus hæc firmitas conſeruatur. Nec verò dubitari

bitari poteſt, quod in rebus naturalibus contingit, idem in ſupernaturalibus quoque vſu venire: vt qui dat finem, det conſequentia ad finem. Quod quoniam Philoſophorum pronunciatum eſt, & Theologorum etiam ore teritur, permittant mihi obſecro Latiniores, interdum cum noſtris noſtra loqui. Nam etſi ornatius, quàm hi ſolent, nos plerunque diſſerimus, ſed nonnunquam quas ſententias à ſcholaſticis accepimus, eiſdem verbis efferre voluimus: ne dicendi forma penitus immutata, diſceſſiſſe à ſchola videamur.

Itaque præſtat ſemper Pontifex quod in ſe eſt, præſtatque Concilium, cùm de fide pronunciant: caditque cauſa, ſi quis è noſtris aliter exiſtimat. Quemadmodum enim, ſi Chriſtus Petro diceret: Ego rogaui pro te ne deficiat charitas tua: certo certius intelligeretur, diligentiam, curam, vigilias, præces, cæteraq; auxilia opportuna illi impetraſſe, quæ ſunt ad charitatis conſeruationem neceſſaria: ita cùm dixit: ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua, proculdubiò intelligimus, id à patre ſuo conſecutum, vt quæ ad rectum de fidei quęſtione iudiciũ oporterent, ea adeſſent Petro omnia, ſiue à Deo, ſiue ab homine expectarentur. Quod ſi Deus in ſequẽtem annum frugum abondantiam polliceretur, ecquid ſtultius eſſe poſſet, quàm dubitare, an ne homines ſemina terrę mandaturi ſint? Certè ſi ſeruerint metent: ſi non ſeruerint, nõ metent. Sed ex Dei pollicitatione colligimus, nõ ſolum proprias cœli conuerſiones, quibus omnia, quæ terra gignit, vberiora proueniunt, ſed agricolarum etiam curas, operas, diligentiam. Non enim frugum abundantia illa promiſſa niſi arantibus, ſeminantibus, laborantibusque continget. Quibus ex rebus facilè comprehenditur, cùm ſpiritum veritatis Chriſtus Apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus in fidei iudicio promiſerit, nihil omnino illis defuturum, quòd fidei controuerſijs finiendis fuerit neceſſarium. Ac ſi ſemel hęreticis hanc licentiam permittimus, vt in qõnem uocent, num eccleſię iudices eam diligentiã & curam exhibuerint, quę opus erat, ut quæſtio uia & ratione finiretur: ecquis adeò cæcus eſt, qui non videat, om-

nia

nia mox Pontificum conciliorumq; iudicia labefactari? Porrò ſi illud in quæſtionem veniat, nec certis argumẽtis confirmari poſſit: at hæc res tamen Theologis conſtituta ſit ac definita, concilia, quoquo modo ſe habeant, ſi à ſummo Pontifice confirmata ſunt, errare in fide non poſſe. Quanquam me quidem iudice abſurdũ eſt, ad finẽ aliquem niſi per conſentanea media perueniri. Ita nunquam ego admittam, aut Pontificem aut concilium diligentiã aliquam neceſſariã quæſtionibus fidei decernẽdis omiſiſſe. Id quod priuato cuicunq; alteri homini accidere poteſt, vt nec diligentem nauet operã ad diſquirendam veritatẽ, & vt nauauerit, integrumq; ſeſe in ea re præſtiterit, erret adhuc tamen, quamuis error ſine culpa ſit. Error autem, vel inculpatus, ab eccleſia Dei longiſſimè abeſt, quemadmodum libro ſuperiore conſtituimus. Quę res abundè magno argumento eſt, vt nec Pontifex nec concilia neceſſarium quicquã in deliberando prętermiſerint. Fac.n. quidpiã ex neceſſarijs omiſſum eſſe. Tum rogo, an fideles his, qui de fidei q̃one iudicarunt, tãtiſper parere debeant, dum illorum negligentia innoteſcit eccleſiæ. Parere debent, aiunt. Iam igitur eo tempore errantibus iudicibus errabit eccleſia. Sine vitio ſuo, inquis. eccleſia tunc errabit. Agnoſco. Sed, vt dictũ eſt, ne hũc quidem errorem admittere in Dei eccleſia debemus. Quid, ꝙ ſi ſemel de diligentia iudicum dubitamus, nouum examen iudiciumq; ſemper recens poſtulabitur, vt de dilĩgẽtia adhibita, vel non adhibita cenſeatur? Concedamus ergo iudicibus à Deo in eccleſia conſtitutis nihil eorum deeſſe poſſe, quæ ad rectum verumq; iudicium ſunt neceſſaria.. Quibus explicatis facilè intelligitur, vt ad tertiæ huius quæſtionis caput recurramus, nec Pontificum, nec conciliorum decreta, ſacræ ſcripturæ partes eſſe: id quod in primo argumento obijciebatur.

Secundũ refellitur. Dicamus igitur ad ea, quæ in ſecundo argumento sũt dicta. Vbi Gratianus Auguſtini ſententiam non eſt aſſecutus. Cui errori cauſam fortaſſe præbuit codex quiſpiã deprauatus. Auguſtini enim vera lectio ſic habet. In canonicis ſcripturis eccleſiarum catholicarum quamplurimum

rimum auctoritatẽ ſequatur. Inter quas,ſ.eccleſias, ſanè illæ ſunt, quæ Apoſtolicas ſedes habere aut epiſtolas accipere meruerunt. Eſt aũt ſenſus huiuſmodi,in iudicio librorũ canonicorũ primum videndum eſſe, quid eccleſiæ catholicæ ſentiant. Sed inter Catholicas eccleſias illarũ eſſe teſtimonium præferendum,quæ vel fuere ſedes Apoſtolorum,vt Hieroſolymitana, vel ab Apoſtolis aliquam epiſtolã acceperunt,vt Corinthia,Galatia. Non itaque Auguſtinus loquebatur de epiſtolis Pontificum Decretalibus,vt Gratianus falſo exiſtimauit. Id quod ante nos quidem etiam alij viri diligentisſimi deprehenderunt.

Tertium diſſoluitur.

Tertio verò argumento occurri poteſt, in hunc modum. Leges pontificias quandoq; ſacras appellari, vt à legibus principum diſcriminentur. Atque hoc ſenſu ſacram ſcripturam vocauit Innocentius. Sic forſitan diuina lex vocatur Canonica,humana verò ciuilis.de iuramcalum.cap.1.vt Hoſtien.Andreas, Siculus,Cardinalis, Barba.& alij iuriſperiti notauerunt. & Gloſſa.c.Ex diligenti.de Simonia. Atque adeo Innocentius 4.c.cum de diuerſis.de priuil.in.6. non obſcurè ius Canonicum diuinum vocat,ciuile autem humanum.Et legem Canonicã ſacram ac diuinam appellat Iuſtinianus in Auth.vt clerici apud proprios epiſcopos.§.ſi verò. Quam rem ſciolus fortaſſe quiſpiam ignorans 20.d.c.de quibus. vbi lectio vera habebat,ad diuina recurrite ſcripta canonica, loco huius poſtremæ vocis ſubſtituit Græca.Nihil enim minus Innocentius eo capite agebat,quam in eccleſiaſticis cauſis cudicãdis, ad Gręca Bibliorum exemplaria iudices mittere.Alioqui cur non etiam ad Hebræa? Nec veriſimile eſt, in cauſis eccleſiæ decernendis ſcripta canonica eſſe ab Innocentio prætermiſſa. Quin poſt diuinam ſcripturam ſecundo ea loco poſuit, etiam ante ſanctorum ſcripturas.Et hoc erat Gratiani in ea diſtin. proprium inſtitutum.Nihil igitur nobis mirum eſt,ſi ſcriptura canonum,ſacra & diuina quandoque nuncupetur.Sed nos alio ſenſu de ſcriptura ſacra loquimur. Quanquam ab Innocentio teſtimonium citatum quidem Auguſtini eſt, de verbis Apoſtoli inquientis: Iniuriæ eſt pro

maityre

martyre orare, cuius debemus præcibus commendari.

Vltimũ refutatur. At poſtremum argumentũ ſic facillimè refutatur. Duplex concluſionũ genus poſſe in concilio definiri. Vnum earum, quæ ſunt propriæ Theologicæ facultatis, quoniã vel ex duobus principijs per fidem creditis, vel alio credito, alio lumine naturæ cognito colliguntur. Alterum aũt genus eſt earum, quas Spiritus ſanctus ipſe reuelauit quidem Apoſtolis, Euangeliſtis, aut Prophetis, ſed quoniam non erat id perinde manifeſtũ, à ſynodo declaratur. Quę ſunt prioris generis, ad fidem ſpectant ſecundariò, &, vt ita dicam, mediatè. Quare, quod ſuo poſtea loco fuſe ſumus explicaturi, qui eas negauerit, hoc hæreticus erit, ꝙ ex conſequenti negat principium, vnde illæ conficiũtur. Quę verò ſunt poſterioris generis, proprie & per ſe ad fidem pertinent: nec has à Pontificibus aut concilijs nouas expectare debemus. Id.n. etiam atq; etiam aſſerimus, nullas alias ſcripturas ſacras eccleſiam aut habere nunc aut deinceps habituram, præter ſcripturas populorum & principum horum, qui fuerunt in ea. Non ſunt, inquam, aut erunt, ſed fuerunt. Omnia ſiquidem, quæ pater filio ſuo vnigenito eccleſiæ declaranda commiſit, primum ipſe filius Apoſtolis reuelauit, deinde eadem vt inuulgarẽt iuſſit. Vos, inquit, dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis, Ioannis 15. Et rurſum, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis, Ioann. 14. Et iterum, cùm venerit ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, Ioannis 16. Hi enim fuere noui Teſtamenti miniſtri, qui reuelata facie gloriam Domini ſpeculati ſunt. 2. ad Corinthios 3. Hi fuere miniſtri ſermonis, vt Lucas capite Euangelij primo teſtatur. His quoque dictum eſt, docete omnes gentes ea ſeruare quæcunq; præcepi vobis, Matthæi vltimo. Omnem ergo fidei veritatem vel à Chriſto dum in terra degeret, vel ab Spiritu ſancto Apoſtoli poſtea acceperunt, eamq́ue iuxta præſcriptam legem, aut ſcripto aut verbo eccleſiæ tradiderũt. Hinc enim eſt, quòd Irenæus, Hieronymus, Auguſtinus, aduerſum hæreticos ſemper id agunt, vt videant an illorum noua dogmata cõgruant

cum antiqua traditione & fide. Et ſi quas ſcripturas nouas hæretici proferant, ſi ſe Apoſtolos aut Prophetas cõfingant, ſtatim nouitatis odio explodũtur. Itaq; poſt Apoſtolos & eos, qui ab Apoſtolis probati ſunt, nullos auctores ſacros expectamus. Sed ſiue ſummus Põtifex ſeu concilia, primùm de vero ſenſu & interpretatione ſcripturarũ iudicant, vt in concilio Tridentino, ſeſſio. tertia definitur. Et abſurdum eſt ſanè, vt eccleſia auctoritatẽ habeat diſcernendi verba Dei à verbis hominũ, ſenſum Dei ab humano ſenſu non habeat. Id igitur ante omnia concilijs tribuamus. Deinde & illud, quòd veras & legitimas Chriſti & Apoſtolorũ traditiones via & ratione inueſtigant. Rurſum, quænã concluſiones his cohæreant, quæ contrà diſſideant, certa complexione & connexione conficiunt. Conſulunt aũt in huiuſmodi rebus finiendis non ſacras literas modò, verùm etiam Apoſtolorum inſtituta, priora concilia, ſummorum Pontificũ decreta, Sanctorum veterum ſcripta, ſcholaſticorum Theologorum dogmata, rectam Philoſophię rationem. Breuiter, cauſam de qua diſſeritur, in eos locos conijciunt, de quibus liber hic noſter inſtituitur. Nec enim ex alijs fontibus argumenta deriuare poſſunt ad fidei Theologiæue ſoluendas quæſtiones. Nouas autem reuelationes & ſcripturas ſacras quærere, Iudæorum eſt, qui recentes etiam num Prophetas præſtolantur.

Alia etiã quæſtio valde difficilis ex his, quæ diximus, oritur. Si non omnia in concilijs certa ſunt, nec enim in ſingulis Spiritus ſanctus concilijs aſſiſtit, ecquã via & ratione veſtigabimus conciliorum certa in fide decreta. Principio nanque in Clemen. vnica de ſumma Trinitate & fide cath. ea opinio tanquam probabilior eligitur, quę habet, in baptiſmo gratiam & virtutes infundi. Pari ergo cauſa & in alijs conciliorum Decretis dicere poſſumus probabiles opiniones eligi, non res exploratas definiri. Deinde in capit. Firmiter. de ſumma Trinitate & fide catho. patres cõcilij Lateranenſis firmiter, inquiunt, credimus & ſimpliciter confitemur, quod vnus eſt ſolus verus Deus, creator omnium, viſibilium & inuiſibilium, *Quarta quæſtio.*

ſpiritua-

ſpiritualium & corporalium,qui ſimul ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam ſpirituale & corporalem,angelicam videlicet & mundanam. At non eſt fidei aduerſum,Angelos ante mundum corporeum creatos. Id enim aſſerunt Gregorius Nazanzenus in prima oratione de natali Domini,Baſilius in examin.congreſſione prima,Damaſcenus 2.lib.c.3. Ambroſius in exam. lib.1.cap.5.Hieronymus in comment. ſuper 1.caput epiſtolæ ad Titum.Casſianus collatione 8.cap.7. Vnde,nec Auguſtinus libro de ciuit.Dei 11.cap.32.nec D.Thomas 1.p.q.61.art.3.hanc opinionem fidei eſſe contrariam putauerunt.Ac concilium illud Lateranẽ.Thomas viderat, imò in illud ipſum caput ediderat commentaria:nõ ergo conciliorum aut definitiones aut fidei confesſiones certæ ſunt,ſed patres, etiam cùm aſſerunt ſe firmiter quicquàm & profiteri & credere,nihil omnino definiũt,quod fideles ſequi teneamur.

Huic quæſtioni illud primũ dãdum eſt,non ſat eſſe, vt conciliorum & Pontificũ iudicia firma eſſe credantur,in diuino officio publicè à tota etiã eccleſia celebrari. Nec enim hiſtoriæ,quibus martyrum & confeſſorũ geſta narrantur,quãuis per ſummum Pontificem aut cõcilium approbatæ ſint,fidei decreta ſunt:ſicut ne opuſcula quidem doctorum eccleſiaſticorum,quæ probantur à ſynodo Gelaſij Papæ decima quinta diſtinctione c.Sãcta Romana.

Illud item damus, ac libenter quidem, non ſtatim ſi quicquam iuris Canonici volumine continetur, fidei dogma eſſe credendum. Nam vt libro huic proximo apertius oſtendemus, nonnulla habentur in epiſtolis decretalibus,quæ fidei Catholicæ decreta nõ ſunt. Idque ipſum nunc ex Clementina vnica de ſumma Trinitate diſertè oſtendebamus. Quod non in hac ſolum Clementina exiſtimãdum eſt interueniſſe,ſed idcirco hic admoneri nos, vt in alijs quoque locis ſimile quippiam credamus poſſe contingere.Id verò tum maximè,cùm aut verbis opinandi vtuntur iudices, aut reſponſa non ad totam vniuerſalem eccleſiam,ſed ad priuatas eccleſias & epiſcopos referuntur. Intelligendi ſunt enim eo tantum caſu de fide

pronun-

pronunciare,vbi iudicium in omnes Chriſti fideles ſpectat,omnes ligat.Certitudo quippe fidei iudicibus à Deo conſtitutis,non propter eccleſias priuatas promiſſa & cōceſſa eſt,quæ ſingulæ errare poſſunt,ſed propter eccleſiā vniuerſalem quæ errare non poteſt. Itaque ſummorum pontificum conciliorumque doctrina,ſi toti eccleſiæ proponatur, ſi cum obligatione etiam credēdi proponatur, tum verò de fidei cauſa iudicium eſt. Sed animaduertendum eſt diligentius, & quæ natura rerum ſit, de quibus iudicium eſt,& quæ verborum proprietas & pondus. Nimirum enim eccleſiaſticę doctrinæ, quam amplecti ēt tenemur,non idem eſt gradus,nec omnia iudiciorum decreta eodem loco habenda ſunt. De qua re quoniam in duodecimo libro ſumus longè lateque diſputaturi, nunc dicere non eſt operępretium.Id dicimus,nec omnia quę aut iuris aut conciliorum uolumina continent,doctrinæ Chriſtianæ eſſe iudicia, nec omnia rurſum doctrinæ iudicia,fidei cenſuras eſſe.Multa ſiquidem ad ſanam eccleſiæ diſciplinam attinent, quæ fidei decreta non ſunt.

Nonne igitur,dixerit quis,erit aliqua nota, qua conciliorum de fide iudicia internoſci queant? Erit planè. Prima, & ea quidem manifeſta, ſi contrarium aſſerentes pro hæreticis iudicentur. Cuius rei exempla habes. cap.Damnamus. de ſumma Trinitate.& cap. vnico de ſumma Trinitate,in 6.& Clement. vni. de ſumma Trinitate.§. 2. Altera nota eſt, cum in hanc formam ſynodus decreta præſcribit,ſi quis hoc aut illud ſenſerit, Anathema ſit:qualia permulta ſunt in concilio Toletano primo & in ſyno.Triden.Tertia eſt, ſi in eos qui contrà dixerint excommunicationis ſentētia ipſo iure feratur. Exemplum eſt, de hæreticis.ca.Cùm Chriſtus,& c.ad abolendam. In concilio tamen Trident. ſeſſ. habita 11. Octobris.Anni 1551. de Euchariſtiæ Sacramento definitum eſt,confeſſionem Sacramentalem Euchariſtiæ prę mittendam eſſe,ſi cōſcientia peccati mortalis prauat.Et protinus,ſi quis,ait ſynodus,cōtrariū docere,prædicare, vel pertinaciter aſſerere, ſeu ēt publicè diſputando defendere præſumpſerit,eo ipſo excommunicatus exiſtat.

Sed hoc,propter periculum cautum eſt: erat enim opinio cõtraria pernicioſa. Ideoq; excommunicatio illa ad publicã doctrinã vel maximè refertur. Nam,quod ſententia Caietani non fuerit pro hæretica condemnata,& nos teſtes ſumus,qui concilio interfuimus, & contextus ipſe demonſtrat. Habet enim Canon. 11. idemq́; poſtremus in hunc modum. Si quis dixerit, ſolã fidem eſſe ſufficiẽtem præparationẽ ad ſumendum ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramentum, Anathema ſit. Eueſtigio autem addũtur mutata dicendi forma hæc verba,& ne tm̃ ſacramẽtum, &c. Vbi vides Caietani ſententiæ Anathema non dici, ſed quoniam non solum falſa,ſed noxia etiam erat,reprobari: & propter periculum, publicam præſertim prædicationem & diſputationem interdici. Quarta, ſi quicquam expreſsè & propriè à fidelibus firmiter credendum, aut tanquam dogma fidei catholicæ accipiendum dicatur, vel alijs ſimilibus verbis aliquid eſſe Euangelio doctrinæve Apoſtolorum contrarium. Dicatur,inquam, nõ ex opinione,ſed certo & firmo decreto. Licet enim opinio Durandi reprobetur c.gaudemus.de diuortiis. Sed qui dixit,verùm abſonum hoc videtur & inimicum fidei Chriſtianę,is noluit hęreſeos illum condemnare. Verbum enim,videtur, iudiciorum infirmat certitudinẽ. Porrò autem,quæ in conciliorum vel pontificum decretis, vel explicandi gratia inducuntur, vel vt obiectioni reſpondeatur, vel etiam obiter & in tranſcurſu præter inſtitutum pręcipuum, de quo erat potiſſimùm controuerſia, ea non pertinent ad fidem, hoc eſt, non ſunt catholicę fidei iudicia. Exempli cauſa ponamus aliquid, quod poſitum in vna re, transferri per multas poſſit. Quod in capit. Firmiter. de ſumma Trinitate dicitur, angelos eſſe incorporeos, id non fidei decretum eſt, cùm poſt decretalem illam nõnulli & philoſophi & Theologi falſò quidem,ſed citra hæreſis notam contrarium aſſeruerint. At enim,vt explicaret ſynodus,id quod fides catholica tenet,deum eſſe creatorem omnium viſibilium & inuiſibilium, adiecit, corporalium & incorporalium. Quas particulas exponendi non definiendi gratia adiectas eſſe

conſtat

conſtat. Ac quemadmodum concilium ſumpſit, id quod & verum & longè longeque plurimum probabile erat, angelos vt inuiſibiles, ita quoque incorporeos eſſe: ſic fortè & illud accepit, Angelos & mundum ſimul eſſe congenitos. Non enim eo temporis hoc agebatur, vt Gregorij Nazanze. & aliorum hunc ſequentium opinio damnaretur. Nec ego tamen is ſum, qui opinationem hanc tueri in pręſentia velim. Non enim dubito, eam hoc sanè tempore temerè & inconſideratè, ne quid pręterea dicam, defendi. Sed id ago, qua in re operæpretiũ me Theologis facturum exiſtimo, non omnia, quæ etiã abſolutè & ſimpliciter in concilijs affirmantur, fidei decreta eſſe. Cuius rei exempla, ſi opus eſſet, permulta facilè promerem, sed nolo eſſe longus in ſingulis explicandis. Nam de quarta quæſtione ſatis.

Poſtrema verò quæſtio animũ pulſat, an concilia in moribus errare poſſint. Nam, ſi quis ait, habet imprimis argumentum illud, ꝙ Dominus ſolùm rogauit pro Petro ne deficeret fides eius, in alijs ergo, quæ non ad fidẽ, ſed ad mores attinent, errare eccleſia poterit. *Quĩta q. Argu. 1.*

Deinde nihil à Catholicis certa fide creditur, quod non ſit idem diuinitus eccleſiæ reuelatum, quicquid ergo definiat ſynodus, ſi nõ ad fidem, ſed ad mores attinet, non oportet certa fide credi. *Secunda*

Pręterea in canonizatione ſanctorum, ſic enim noſtri vocant, fidem eccleſiæ detrahere ſine fidei diſcrimine poſſumus. Compertum eſt autem, eam rem ad mores ſpectare: errare igitur eccleſia in morum iudicio poteſt. Illud verò Thomæ & Antonini teſtimonio comprobatur, qui non aiunt certò & firmiter, ſed piè credendum eſſe, eccleſiam in re huiuſmodi non errare. Nam, quòd abſolutè posſit, illa ratio confirmat, quòd in id genus iudicijs eccleſia, hominum eorum teſtimonijs innititur, qui & fallere & falli poſſunt. Iam ſi conciliũ, cũ de Theologiæ dogmate cenſet, non certis & exploratis argumẽtis, ſed probabilibus niteretur, fidem certe dogmatis illius indubitatã non faceret. Fides ergo ambigua ſummo pontifici habebitur, vt qui cum hominem quemuis in *Quotl. 9. art i. vlt. 3. p. titu. 12. ca. 8.*

diuorum numerum refert,incertis medijs & argumentis nititur.Ordinum approbatio tandem,in quibus ſub diuerſis inſtitutis & regulis varia hominũ genera Chriſto militare dicuntur,ad mores haud dubiè pertinet. At dubium non eſt,aliquos ordines non modò inutiliter,verũ noxiè etiam approbatos.Etenim in tam multis & ordinibus & inſtitutis,vſque adeò religioni incommodatum eſt,vt inter reliqua malorum remedia, hoc etiam à synodo generali iure ac meritò expectarent viri pij, vt paucis quibuſdã ſelectisſimis retentis ordinibus,cæteri omnes exploderentur.Falſum eſt ergo aliquando & imprudens de moribus eccleſiæ iudicium. Siquidem id quandoque approbat, quod non approbaſſe oportuiſſet. His argumentis quidam auctoritatem eccleſiaſticã infirmare pergunt,tantum in iudicio morum, nam in fidei decretis firmam eſſe nobiſcum etiã conſentiunt.Sed quoniam quædam eccleſiæ de moribus iudicia ſine dubio certa sunt,quæ ſunt illa,repetendum altius videtur.

Omnis de rebus Theologicis duplex eſt qõ. Vnum genus eſt,quod ad contemplationẽ & rerum cognitionem pertinet.Alterũ,quod poſitum eſt in morum præceptis, quibus in omnes partes vſus vitæ confirmari poſſit.

Atque etiam alia diuiſio eſt Theologicę quæſtionis. Nam & vna eſt,cuius cognitio & explicatio ad ſalutem eſt neceſſaria,eſt & altera, cuius ignoratio ſine pietatis ſalutisq; iactura eſſe poteſt.Non.n.in Theologia ſemper de neceſſarijs agitur,ſed interdum etiam de his,quæ vtilia eſſe videantur,quamuis non ſint adeò neceſſaria.

Multa ſunt autem & in ſuperioribus libris & in hoc etiam aduerſum eos diſputata, qui de eccleſiæ auctoritate in fidei iudicijs parum rectè ſentirent: atque in ſequenti libro nonnulla quoque diſputabuntur. Eccleſiæ verò auctoritatem eam nunc appello, quæ ſynodorum etiam generalium ac ſummi pontificis eſt.Hæc enim eſt vna res prorſus, vt non differat multum inter eccleſiæ, conciliorum, ſedisque Apoſtolicæ iudicia: propterea quod connexa hæc & colligata ſunt, quemadmodum eſſe videmus humanum corpus & caput. Itaq; quæ erãt eccle-

eccleſiaſticæ auctoritatis in fidei decretis propria, locis ſuis aut dicētur aut dicta ſunt. Quæ aūt pertinēt ad iudiciū morū, de quibus iā diu loquimur, nunc dicenda ſunt.

Sit igitur prima concluſio, Eccleſia in morum doctrina, eorum qui ad ſalutem neceſſarij ſunt, errare non poteſt. Exempli cauſa ponatur aliquid, quod pateat latius. An fideles laicos Euchariſtiæ ſacramentum ſub vtraque ſpecie accipere oporteat, an panis potius ſpecies ſola ſatis ſit, quæſtio eſt earum rerum, ſine quibus ſalus eſſe nō poteſt. In hac ergo & alijs id genus controuerſijs eccleſiæ decretum certum eſt. Itaque ſi quid neceſſario vel agendum vel vitandum firmo iudicio definit, in hoc errare nequit, ſicut ne in fide quidem. Deus enim non deficit in neceſſarijs, vt ſæpè ante dictum eſt, in doctrina ergo morum eorum qui ſunt ad ſalutem neceſſarij, iudices & doctores eccleſię à Deo dati errare non queunt. Confirmat autem illud vel maximè, quod Dominus Petro inquit. Paſce oues meas: & Paulus dediſſe deum paſtores & doctores ait, ad conſummationem ſanctorum, vt non circunferamur omni vento doctrinæ. At ſi errarent in moribus eiuſmodi, non paſcerent ſalubriter oues. Nō.n. moralis doctrina minus exigitur ad paſtum ouiū Chriſti ſalutarem, quàm fidei diſciplina. In his igitur eccleſiæ paſtores errare nō poſſunt. Adde, ꝙ Dominus apud Ioānem pollicitus eſt, ſpiritum docturum eccleſiam omnem veritatem, ſcilicet, ad vitam æternam conſequendam neceſſariam. At vtraq; veritas neceſſaria eſt, & quę ad contemplationem pertinet, & quę ad actionem, in vtraq; ergo definienda ſpiritus docet eccleſiam.

Ioan. vl. *Ad ephe. 4.* *Ioan. 15.*

Præterea, Apoſtolus in priore ad Timotheū epiſtola capite 3. hęc, inquit, ſcribo tibi, vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei cōuerſari, quę eſt eccleſia Dei viui, colūna & firmamentum veritatis. Ea autem, quę ibi ſcribebat Paulus ad morum veritatem magna ex parte ſpectare perſpicuum eſt. Eſt ergo eccleſia firmamentum nō eius veritatis ſolum, quę in contemplatione cernitur, ſed illius etiā, quę aliquid molitur vt faciat. Nimirū, vt ſciamus, quomodo oporteat nos in domo Dei conuerſari.

Præterea ſi eccleſiæ paſtores, in concilium præſertim congregati, leges & præcepta vitæ ſiniſtrè interpretarentur, vt videlicet, quæ eſſent ad ſalutẽ neceſſaria, ea nõ neceſſaria dicerent, aut quę cõtra minimè eſſent neceſſaria, hęc eſſe neceſſaria definirẽt: cùm Chriſtus dixerit, Super cathedram Moyſi ſederũt ſcribæ & Phariſæi, quæcunque dixerint vobis facite: & rurſum, Qui vos audit me audit: eccleſia certè paſtores errãtes ſequẽs iuxta quod illi pręſcriptũ eſt, huius erroris Chriſtũ præcipuũ haberet auctorẽ. Adhæc, ſi lex Euangelica manca & imminuta nõ fuit, vt reuera nõ fuit, eos oĩno mores præfiniuit, qui eſſent ad ſalutẽ neceſſarij. Imperfectus.n. legiſlator eſt, niſi ea præſcribat, ſine quibus reip. finis cõſtare nõ põt. At ſpiritus veritatis Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus ſuggerit, quæ-
Ioan. 15. cunq; Chriſtus dixit nobis: in præceptis ergo vitę neceſſarijs errare illi non poſſunt. Item Matthæi 16. Tibi, inquit Dñs Petro, dabo claues regni cœlorum. Regnum autem cælorum vtraque ignoratione clauditur, & fidei & morum, eccleſia ergo vtraſque quæſtiones aperire Chriſto auctore poteſt, vtroſque nodos ſoluere, ſiue ad fidem ſiue ad mores attineant. Huc enim illud accedere credẽdum eſt, quæcunq; ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. At inquit, intelligitur claue non errante. Bene volo. Sed aliud eſt de priuatis paſtorum iudicijs diſſerere, quæ negligere etiam aliquando poſſumus, aliud de eccleſiæ communibus, quæ perinde, vt eccleſiæ decreta habemus amplecti. Et quidẽ cum põtifex, quicunq; ille ſit tandẽ, quicq̃ priuatim agit, ſoluitq; aut ligat, errare ꝑ ignorantiam, aut etiam malitiam poteſt, & abuti clauium poteſtate. At cum publica ſunt totius eccleſiæ iudicia, eaq; in rebus ad ſalutem neceſſarijs, eccleſiæ totius cões iudices, quales ſunt concilij patres, errare nequeunt, ne per huiuſmodi errorem Chriſtiana tota plebs in ignoratione veritatis ad vitam inſtituendam neceſſariæ verſetur.

Præterea concilium Conſtantienſe ſeſs. 13. condẽnat, vt hæreticos eos, qui dixerint, eccleſiam errare in conſuetudine adminiſtrandi populo Euchariſtiã ſub vna ſpecie tantũ. Et Martinus quintus in literis, quibus conciliũ

approbauit,qui hoc eccleſiæ inſtitutũ damnant, eos definit tanquam hæreticos,vel ſapientes hæreſim, coercendos. Eccleſia igitur in morum huiuſmodi iudicijs non errat,atque ex conſequenti ne concilia quidem ſummi Põtificis auctoritate firmata.

Huius verò concluſionis & altera conſectaria eſſe videtur,eccleſiam,cùm in re graui quidem & quæ ad Chriſtianos mores formandos apprimè conducat, leges toti Populo dicit,nõ poſſe iubere quicquam,quod aut Euangelio aut rationi naturæ contrariũ ſit. Nõ ego hic oẽs eccleſię leges approbo:non vniuerſas pœnas,cenſuras,excõmunicationes,suſpenſiones,irregularitates, interdicta, cõmendo. Scio nonnullas eiuſmodi leges eſſe, in quibus ſi non aliud præterea quicquam,at prudentiã certè modumq; deſideres. Id ergo dico,summorum Pontificũ conciliorumq; præcepta,ſcita,ſanctiones,omnibus nobis ꝓbatum iri, ſi moribus fidelium inſtituẽdis ſint neceſſaria. Si enim eccleſiæ conſuetudo,quod modò ex concilio Cõſtantienſi afferebamus, Euangelio aduerſari non valet, ergo ne eccleſiæ quidem lex Euangelio aduerſabitur. Concl.2.

Deinde eccleſia non poteſt definire quippiam eſſe vitium,quod honeſtum eſt,aut contrà honeſtum eſſe,quod eſt turpe: ergo nec sua edita lege ꝓbare quicquàm quod euangelio rationive inimicum ſit. Si enim Eccleſia vel expreſſo iudicio,vel lege lata turpia probaret aut reprobaret honeſta,hic iam nimirum error non solum fidelibus,peſtem ac perniciem afferret,ſed fidei etiam quodãmodo aduerſaretur,quæ omnem virtutem probat, vniuerſa vitia condemnat. Accedunt illa,quæcunque dixerint vobis,facite:& qui vos audit,me audit. Quibus præcipimur eccleſiæ legibus obtemperare. Ita ſi errat illa, Chriſtus nobis erroris auctor eſt, Quæ qui videat, non modo indoctè,verùm etiam impiè faciat, ſi eccleſiam in morum doctrina errare contendat, præſertim ſi mores & præcepta viuendi ſint ad ſalutem neceſſaria. Quę autem ratio id de eccleſia conuincit, eadem conuincit de Concilio,in quo vniuerſalis Eccleſię auctoritas reſidet: Quare quemadmodum Concilium falſa plebi credenda

proponere nequit, ſic nec mala poteſt proponere facienda. Proponere, inquam, firmo certoq; decreto, quo omnes & ad credendum & ad faciendum, ſub æterna pœna obligentur.

Sed an ſit hæreticũ aſſerere, vel aliquam eccleſiæ conſuetudinem eſſe malã, vel aliquam ipſius legẽ iniuſtã, nõ auſim definire. Nã licet concilium Conſtantien. ſeſſi. 13. ſtatuerit, eos pro hæreticis condemnandos, qui affirmarint, eccleſiã errare in more cõmunicandi plebẽ ſub vna ſpecie tantùm: at eo tẽpore ſtatuit, quo ſine capite erat. Contendit autẽ Caietanus in opuſc. de auctoritate Pap. & con. & in Apolog. c. 20. & 21. Turrecre. itẽ 3. lib. ca. 32. & 33. concilium mutilũ ſine capite in decretis fidei ferendis nullã habere certam auctoritatẽ. Et quanquã id multis quidem argumentis ſuadere nituntur: ſed apud me illud eſt maximum, quòd ſicut Deus non deficit in neceſſarijs, ita non abundat in ſuperfluis. Cùm ergo ſola auctoritas deponendi Pontificẽ hæreticũ, & aut eligendi aut decernendi catholicũ ſit eccleſiæ neceſſaria, in caſibus, quibus eccleſia conciliũ ſine capite cogere iure ſuo poteſt: nihil cauſæ eſt, cur ampliorem poteſtatẽ concilio imperfecto tribuamus. Reliqua ſiquidẽ per integrum concilium expediri poſſunt vel electo Pontifice Catholico, qui non erat, vel definito certo, cùm inter multos quiſnam eſſet verus Pontifex dubium erat. Adde quòd, vt ſupra dictum eſt, concilij dogmata non sunt firma, niſi à Romano pontifice confirmentur. Quando ergo concilium ſine capite eſt, non habet dogmatum certitudinem. Præterea Martinus quintus in literis, quibus conciliũ probat, non ſimpliciter probat illũ articulũ: ſed ſolũ definit eos qui docuerint, eccleſiam in conſuetudine eiuſmodi errare, eſſe vel vt hæreticos, vel vt ſapientes hæreſim condemnãdos. Quod ergo Martinus concilio pręſidens non eſt auſus nomine hęreſeos condemnare, id ego grauiore cẽſura accuſare non audeo nec debeo. Quod ſi in more ad ſalutem neceſſario, qualis ille vr̃ eſſe, de quo in concilio Conſtantienſi erat controuerſia, tanta fuit Martini modeſtia, quantò nos modeſtiores eſſe oportet in alijs erroribus

ribus condẽnandis, qui conſuetudini eccleſię minimè ad ſalutẽ neceſſarię refragantur? Morem circumgeſtãdi ſolenni proceſſione, per vias publicas, Euchariſtię Sacramẽtum, Lutherani reprobãt. Si originẽ erroris & principiũ ſpectes, hęreſis tibi erit. Nam ideò illi morem hunc circũferendi Sacramenti rident, quia veram Chriſti præſentiam in Sacramento negant. Sed ſi ipſum in ſe errorem contempleris, hęreſim ſapit, temeritas & impudẽtia eſt: (Quamuis. n. multis nominibus hic error eſt notandus) non tamen eſt hæreſis: cùm etiamſi in hac conſuetudine erraret eccleſia, non proinde in grauioribus rebus eius periclitaretur auctoritas. Quę cauſa concilio Tridẽtino fuit, vt Canonem ſextum de Euchariſtię Sacramẽto cautè formarit in hęc verba. Si quis dixerit, in ſancto Euchariſtię Sacramento Chriſtũ non eſſe cultu latrię etiã externo adorandũ, atq; ideo nec feſtiua peculiari celebritate venerandum, nec in proceſſionibus ſecundũ laudabilẽ eccleſię conſuetudinem ſolenniter circumgeſtandum, Anathema ſit. Non. n. eos Anathemate ſimpliciter percellit ſynodus, qui ritum illum eccleſię reprehenderint, ſed qui idcirco hoc faciunt, quia nec pręſentiam corporalem Chriſti in Euchariſtia admittunt, atque adeo ne ipſius quidem adorationem & cultum. Atq; hęc eadem fortaſſe cauſa Martinum quintum impulit, vt qui reprehenderent eccleſiaſticam illã conſuetudinẽ, impartiendi Euchariſtiam populo ſub vna ſpecie, eos non vt hęreticos, ſed vt ſapientes hęreſim condemnarit. Cũ enim ſub vtraque olim ſpecie, plebs Sacramentum Euchariſtię acceperit, idque Apoſtolorum auctoritate & vſu confirmata, non erat hęreticum in dubium vertere, an vetus ille eccleſię mos nouo eſſet præferendus. Sed quoniam Vvicleffiſtæ idcirco aſſerebant eccleſiam errare, quia exiſtimabant neceſſarium eſſe plebi ad ſalutem, vtranque Sacramenti ſpeciem ſumere, huc detorquentes illa Domini verba: Niſi manducaueritis, &c. prudentiſſimè Martinus quintus vituperationem eccleſiaſtici noui moris, non dixit hæreſim eſſe, ſed hæreſim ſapere. Eſt quoque illud argumentum graue, cur huiuſ-

modi erroribus hæreſeos nota nõ inuratur:quòd,vt poſtea dicemus, non eſt hęreticum credere eccleſiam hominibus in diuos referendis errare poſſe. At iubet eccleſia interdum diuos,quos huiuſmodi honore afficit, peculiari die feſto,& cultu colere:non eſt igitur hæreſis aſtruere, in hac de vno aut altero diuo colendo lege ac conſuetudine eccleſiam errare.Sed intelligendum eſt,eccleſię mores quoſdam à Chriſto & Apoſtolis eccleſiæ traditos, in quibus qui eccleſiã errare diceret, hic erroris eius Chriſtum & Apoſtolos auctores faceret. Quamobrem hæreticus cenſeretur: Vt Iconomachi, qui eccleſiam in veneratione & cultu imaginum errare aſſeruerunt. Alijverò mores ſunt poſt Apoſtolos inducti,in quibus quamuis eccleſia erraret, non propterea fides periclitaretur. Sine periculo igitur hæreſeos teneri poteſt, eccleſiam in aliqua lege & more poſſe errare. Sed de ſecunda concluſione hactenus.Sit tertia concluſio.

Concl. 3 In moribus non toti eccleſiæ communibus,ſed qui ad priuatos homines vel eccleſias referũtur,errare per ignorantiam eccleſia poteſt: non in iudicio ſolum rerũ geſtarũ dico, ſed in ipſis etiam priuatis præceptis & legibus. Cùm quis enim occulte,vna vxore habita, alteram ducit publice, iubet illi eccleſia, vt priore relicta, poſteriorem accipiat.Qua in re ſine dubio fallitur, & id præcipit homini,quod rationi Euangelioq; aduerſum eſt. Huius verò concluſionis veram & idoneam cauſam, Innocentius tertius reddidit in capit. A nobis.de ſent.excõ.in hęc verba:Iudicium Dei,veritati quæ non fallit nec fallitur,ſemper innititur, iudicium autem eccleſiæ nonnunquã opinionem ſequitur,quã & fallere ſæpe contingit & falli:pp quod contingit interdum,vt qui ligatus eſt apud Deum, apud eccleſiam ſit ſolutus: & qui liber eſt apud Deum,eccleſiaſtica ſit ſententia innodatus.Hactenus Innocẽtius. *c.38. illi us titu.*

Hæc autem,quæ perſpicua eſſe videntur, breuiter & ſine diſceptatione dijudicanda ſunt.Nec enim omnia nos,vt quæramus, exponimus:ſed vt explicemus. Hoc itaq; loco non tam concluſiõ,quàm concluſionis cauſa conſideranda eſt.Nam inde liquet, id quod eſt animaduerſione digniſſi-

dignissimum, certa & firma eccleſiæ decreta eſſe nõ poſſe, quæ non certis & firmis principijs ac fundamentis innitantur. Quocirca, ſi vel vnum ex his, à quibus eccleſiæ iudicium pendet, incertum eſt, certum eccleſiæ decretum eſſe non poteſt: ſiue quæſtio ſpeculatiua ſit ſeu practica, ſic enim noſtri loqui ſolent. Concluſio quippè, vt in dialecticorum prouerbio eſt, debiliorem partem ſequitur, & ſi vnum quodlibet principiorum claudicat, eã quoque ex illa parte debilitari neceſſe eſt. Qua ex re facilè intelligitur, eccleſiæ iudicia, quæ ab incertis hominum teſtimonijs proficiſcuntur, infirma eſſe ad certam & exploratam faciendam fidem. Quale illud eſt, quo ſanctum aliquem diuorum catalogo aſcribendum cenſet. Nec tamen impunè licet huiuſmodi decreta in dubium reuocare. Quin temerarium & irreligioſum eſt, in diuis conſecrandis eccleſiæ abrogare fidem. Iniuriam enim facit Martyri, qui orat pro Martyre, vt capite. Cùm Marthæ. de cele. miſs. Innocentius tradit: iniurius ergo eſt, ac multò etiam magis, qui martyrum catalogo aſcriptũ è diuorũ numero reijcit. Id quoniã temerè & incõſideratè faciet, iure profectò ab eccleſia punietur.

Antonius 3. p. Titu. 12. ca. 8. Caie. opuſ. de indul. ad Iuli. c. 8. D. Th. in quotli.

Mox etiam, ſi vnum alioquod huius generis decretũ in quæſtionem veniat, certè Hieronymi, Ambroſij, Auguſtini ac reliquorum ſanctitatem, ſine crimine in quæſtionem vocare poterimus: atque adeo aſſerere illos cum dæmonibus condemnatos. Ita poſſes eos maledictis concidere, ac vexare contumelijs, quæ omnia aures ſanè fidelium perhorreſcunt. Quod ſi viris iuſtis in diuorum catalogum reponendis eccleſia errat, nimirum non eſſet valde abſurdum, diuorum omnium cultum ab eccleſia explodere, eorum qui poſt Clementem conſecrati ſunt. Quo quid aut ſtultius aut impudentibus dici poteſt? Item multum refert ad cõmunes eccleſiæ mores ſcire, quos debeas religione colere: quare, ſi in illis erraret eccleſia, in moribus quoque grauiter falleretur. Nec differt diabolum colas, an hominem cõdemnatum. Atq; ſi eccleſia abſtinentiæ legem rogaret, quę vel rationi vel Euãgelio aduerſa eſſet, turpiter ab illa profectò erraret:

turpiter ergo etiam errabit in doctrina morum, ſi legem ferat de colendo diuo, quem colere, ſi diuus non eſt, & cum ratione & cum Euangelio pugnat. Ne igitur tantus error in eccleſia ſit, Deus peculiariter prouidere credendus eſt, ne eccleſia, quamlibet hominum teſtimonia ſequatur, in ſanctorum canonizatione erret. Cuius peculiariſſimæ prouidentię abundè magnum argumentū eſt, quòd nūquam infirmata eſt fides ab humanis teſtibus ſemel in huiuſmodi iudicijs ſuſcepta. Quod in cauſis ciuilibus ſæpè accidit. Quæ ſi ſingula fortè non mouent, vniuerſa certè tamen inter ſe connexa atque coniuncta mouere debebūt, vt qui fidem in his eccleſiæ detrahunt, eos non hæreticos quidem, ſed temerarios, impudentes, irreligioſos eſſe credamus. Quibus rebus expoſitis, primum, ſecundum ac tertium argumentum facilè refelluntur.

Nā q̄ de poſtremo diſputari poſſunt, illa nobis alio tp̄e atq; ad aliud inſtitutum, ſi facultas erit, explicabuntur.

Nunc illud breuiter dici poteſt, qui ſummi pontificis omne, de re quacunque iudicium, temerè ac ſine delectu defendunt: hos ſedis Apoſtolicæ auctoritatē labefactare, non fouere: euertere nō firmare. Nam vt ea prętereamus, quæ paulò antè in hoc capite explicata ſunt, quid tandem aduerſum hæreticos diſputando ille proficiet, quem viderint non iudicio, ſed affectu patrociniū auctoritatis pontificiæ ſuſcipere, nec id agere vt diſputationis ſuæ vi lucem ac veritatem eliciat, ſed vt ſe ad alterius ſenſum voluntatemq; conuertat? Non eget Petrus mendacio noſtro, noſtra adulatione non eget. Ordines igitur vel probare vel refellere, quoniam non è ſcientia id ſolùm, ſed etiam è prudentia pendet, non ad ea pertinet, in quibus ſummus pontifex errare nequit. Atque iam vel in concilio Lateranen. aduertebatur religionum nimiā multitudinem, quam nunc eſſe videmus, valde eccleſię Chriſti incommodare. Concilium quoque Lugdunen. fatetur, quòd importuna petētium inhiatio contra ſynodi decretum aliquarum religionum confirmationem extorſit. Vnde quoſdam ordines per ſedem etiam Apoſtolicam approbatos, tanquam eccleſiæ vel noxios vel inu-

De rel. do. c. vlt.

De rel. do. in 6.

tiles

tiles abolendos eſſe decreuit, vt nullum deinceps ad eorũ profesſionẽ admitterent. Et Celeſtinus quintus ſtatũ vitamq; fratricellorum ſuo priuilegio cõfirmauit: quod tñ confirmationis priuilegiũ Ioãnes 22. apertè infirmum eſſe dixit: quod Bonifacius ex certis rationabilibus cauſis ea, quæ Celeſtinus cõceſſerat, viribus penitus euacuaſſet. Paulus itẽ tertius ordinẽ, quem in Italia frater Baptiſta Cremenſis inſtituit, literis ſuis probaſſe dicitur: at nuper & ordo ille à Venetis eſt edicto publico exploſus, & Baptiſtæ doctrina, cui illius ordinis homines inhærebant, Romæ eſt cõdemnata. Imbecillum itaq; eorum argumentũ eſt, qui ex huiuſmodi priuilegijs, quæ his facilè temporibus vel conceduntur vel potiùs extorquẽtur, nouas religiones non aliter ac de cœlo lapſas excipiendas eſſe cõfirmant: eas quoq; quæ nullã regulã ex approbatis habent, nullã vel à ſuis editã profitentur. Nec eius generis priuilegia certa ſunt ſedis Apoſtolicæ iudicia, quibus. ſ. oẽs fideles aſtringantur. Satis fuerit, ſi eã habeant auctoritatẽ, quã epiſtolæ decretales. Quarum nonnullas conſtat à poſterioribus meliore conſilio refutatas: quoniã non ex firmo decreto, ſed ex pontificũ opinione prodierunt. Et quidẽ ante Diui Thomæ tẽpora, adeò reſtrictè & grauatè noui ordines admittebantur, vt ex tam graui anguſtoq; iudicio probabile argumentũ prudentis conſilij ſumeretur. Noſtro verò hoc ſeculo tam multæ ſunt religiones à pontificibus cõfirmatæ, vt qui eas oẽs tueri voluerit tanquã eccleſiæ vel vtiles vel neceſſarias: hic imprudentiæ, ne dicã ſtultitiæ, nomine iure optimo ſummiſq; rationibus arguatur. Sed iã liber de conciliorũ auctoritate cõcludendus eſt. Si priùs tamen eorum conatum refutemus, qui in huius loci firmiſſimam ſoliditatem impetum facere & incurſionem voluerunt.

In extr. Sancta Roman. de re. do. Vide etiã extraua. Quia quorundam. de verb. ſignific. eiuſdem. Ioan. 22.

Caput poſtremum, in quo refelluntur argumenta capitis primi.

PRimum igitur aduerſariorum argumentum ex his, quæ ſuperiore libro dicta ſunt, promptiſſimè refellitur. Oſtendimus enim eccleſiæ nomen principibus & maiori-

maioribus ſolere tribui:& in illis reipublicæ ſitam eſſe au
Acto. 20 ctoritatem,quos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiã Dei. Ac ſi eccleſia columna eſt & firmamẽtum veritatis, Apoſtoli etiã ſunt eccleſiæ fundamenta, vt ad Epheſios capite ſecũdo,& Apo.21.dicitur.Corporis quoque robur & firmitas à capite pendet,quod ſi tollas, cadat corpus neceſſe eſt. Epiſcopi verò populorum capita ſunt.Et Petrus eccleſiæ caput eſt. Quemadmodũ ſequenti libro demonſtraturi ſumus. At ſunt idiotæ epiſcopi: Valentinus olim & ſimiles imperitiã ſanctorũ presbyterorum arguerunt, non contemplantes quantò pluris ſit idiota religioſus à blaſphemo & impudẽte ſophiſta: quẽadmodum Irenæus ait lib.quinto. Sabinus quoq; idem adiecit concilio Nicæno,vt lib.2.hiſt.tri.ca. 8.ſcribitur. Sed & Apoſtoli idiotæ erant: per quos tñ Deus ſapien-
1. Cor.1. tes huius mundi confudit:Videte, inquit, vocationẽ veſtrã fratres.Quia non multi ſapientes ſapientes, &c.Sed quæ ſtulta mundi ſunt elegit Deus, vt confunderet ſapiẽtes.Non propter ſapientiã maiorem paſtores eccleſiæ firmi in fide & doctrina ſunt, ſed propter peculiarẽ Chriſti procurationem, ne paſtoribus & doctoribus vacillantibus populus fluctuet,circumferaturq; omni vento doctrinæ.Quid verò ſi ſancti epiſcopi non ſunt?An ſoluendi & ligandi poteſtatem amittunt?Num paſcendi auctorita-
Matt.23 te carent?Super Cathedrã, inquit, Moyſis ſederunt ſcribæ & Phariſæi:quodcunq; dixerint vobis facite, ſecundum autem opera eorum nolite facere. Quoniam verò, cùm ab alijs plериſq; tum ab Auguſtino maximè oſtenſum & patefactum eſt,per malos etiã adminiſtros Chriſti radios in eccleſiam fundi: ſuperuacaneum erit ei nũc argumento pluribus reſpondere,cui antè per nos abundè reſponſum eſt.

Secũdum refellitur. Ad id quoque quod deinceps ſequitur, non eſt difficile reſpondere. Nam ſacerdotum veterum acta quidem Chriſto aduerſa fuerunt, at ſententia hominum alioqui peſſimorum non ſolùm veriſſima, ſed reip.etiam vtiliſſima fuit.Quin diuinum oraculum fuiſſe Ioannes euangeliſta teſtatur.Cùm enim poſt longamvariamque concilij

delibera-

deliberationem Caiphas,qui vt ſummus pontifex concilio præſidebat, ſententiam illam, cui omnes fermè conſenſerunt,dixiſſet,expedit nobis,vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: mox euangeliſta ſubiecit,Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cùm eſſet pontifex anni illius prophetauit. Qua ex re fit, vt & noſtrorum pontificum vita quidē & opera contraria fortè ſint domino Ieſu:ſed eorum iudicia, quæ videlicet à ſummo pontifice comprobata ſint,& vera erunt,& Chriſtianis vtilia, vt quæ ad populi ſalutem ſint diuinitus inſtituta.Imo adeò à ſpiritu ſancto erunt ob eam cauſam, quā ab euangeliſta didicimus, quia ſcilicet eccleſiæ Chriſti pontifices ſunt.Ac de ſecundo argumento ſatis.

Tertium verò argumentum ſic refellitur.Nego, nullū Chriſti pactum cum eccleſiæ ſacerdotibus eſſe.Eſt enim primum cum Petro cæteriſque,qui illi in pontificatu ſuccedunt, vt Matth.16.& Lucæ 22. videre eſt. Promiſit itē Apoſtolis eorumq; proinde ſucceſſoribus Chriſtus ſpiritū veritatis Ioan.14.15.& 16.Pactū quoq; veritatis cū eccleſia initū ad eccleſiæ tandē paſtores & doctores referēdum eſt.Nō.n.eccleſiā ſuā Deus aliter q̄ orbem adminiſtrat,vbi infima per media,media per ſuprema gerūtur, quemadmodū Dionyſius admonuit. Pacta verò & conuenta illa vetera longè alia ac noſtra ſunt. Illa.n.temporaria erant,ſicut & lex & ſacerdotiū.Ablatum eſt quippè à Iudæis regnum,ablata lex,tranſlatum ſacerdotium.

Tertio argumento fit ſatis.

Ezec. 34 & 37.

Sacerdotalis autem & veritas & auctoritas paulò antè aduentum Chriſti labefactari cœperunt.Nam,quod antiquatur, & ſeneſcit, ac prope interitum eſt,id debilitetur oportet atque infirmum fiat. Prophetæ igitur ij vel maximè,qui Chriſti aduentui proximiores fuerunt, identidem hanc legis,veritatis,auctoritatis,ſacerdotij ſceptrique ruinam,Iudaico populo annunciabant. Eorum hac de re oracula ſi quis ad Chriſti Eccleſiam referre niſi ex parte velit,illa prorſus ignorat,Tu es ſacerdos in æternū ſecundum ordinem Melchiſedech.Item,Hic eſt Deus noſter in æternum & in ſeculum ſeculi,ipſe reget nos in ſecula.Item,In miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui.

Pſa. 109
Pſal.47.

Dixit

Dixit redemptor tuus Dominus, Sicut in diebus Noe iſtud mihi eſt, cui iuraui ne inducerem aquas vltra ſuper terram: ſic iuraui vt non iraſcar tibi. Montes enim commouebuntur, & colles contremiſcent: miſericordia autē mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur. Iſaiæ. 54. Item, Feriam domui Iſrael & domui Iuda fœdus nouum, non ſecundùm pactum quod pepigi cum patribus veſtris: quod irritum fecerunt, & cætera. Et paulo pòſt. Hæc dicit Dominus, qui dat ſolem in lumine diei. Si defecerint leges iſtæ coram me tunc & ſemen Iſrael deficiet vt nō ſit genus coram me cunctis diebus, & cætera. Item. Feriam eis pactum ſempiternum, & timorem meum dabo in corde eorum, vt non recedant à me. Itē, percutiam illis fœdus pacis, pactum ſempiternū erit eis, cæteraq; in nouo Teſtamento ſimilia, Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; in conſummationē ſeculi, Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, qui maneat vobiſcum in ęternum ſpiritum veritatis, Super hanc petram ędificabo eccleſiam meam, & portę inferi non pręualebunt aduerſus eam, Hic eſt ſanguis noui & æterni Teſtamenti. Reprehenſiones igitur comminationesque illæ Prophetarum generales, ad tēpus Dominicæ paſſionis potiſsimùm referendæ ſunt, vt Hieronymus ipſe nō ſemel teſtatur. Quid ergo ſibi vult, cum quæ aduerſum antiquos ſacerdotes dicta ſunt, ea in noſtros torquet omnia? nempè, omnia in figura contingebant illis, ſcripta sunt autem propter vtilitatem noſtram. Ea igitur, quæ Prophetæ in illo populo rèprehendunt, ad nos quoque pertinent, ſeruato tamen ſynagogæ eccleſiæque diſcrimine, vt illa ad tempus, hęc perpeta eſſe intelligatur. Compertum eſt autem ſine lege & doctrina, ſine ſacerdote & doctore, ſine Chriſto & spiritu veritatis, eccleſiam nullo poſſe modo conſiſtere, Quod quoniam alijs locis abundè ſatis explicatum eſt, non eſt hic fruſtra repetendum. Nam & nouæ legis ſacerdotibus conferre veteres, ſcripturarum ignoratio eſt, Hieremiæ 3. & 23. Ezechielis 34. ſecunda ad Corinthios 3. & 4. Cui autem

Hier. 31. *Hier. 32* *Ezech. 37* *Luc. 1.* *Mat. vlt.* *Ioan. 14.* *Matt. 16.* *In Eſa. 3. 59. 57. 56. et. 63 ca.*

aliquando

aliquando veterum dictum eſt, ſuper hanc petram ædifi- *Matt.16*
cabo eccleſiam meam,& portæ inferi, & cætera. Et rur- *Luc. 22.*
ſum. Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua? Qui *Ioan. 14*
bus vero ſynagogæ ſacerdotibus & paſtoribus ſpiritus *& 16.*
veritatis promiſſus eſt, qui cũ ipſis in ęternũ maneret & in omni inſtitueret veritate? Hieronymus itaque nec de ſacerdotum concilio loquitur, nec de omnibus ſimul eccleſiæ paſtoribus.

Ad ſingulas eccleſias priuatoſque & pontifices & ſacerdotes verba Prophetarum refert, in eccleſiam catholicam, eiusq; aut ſacerdotium aut veritatem nihil dicit.

At verò illud mouere queinpiam poterit, quod Eſaiæ 22. cap. ſcriptum eſt. Expellam te de ſtatione tua,& de miniſterio tuo deponam te. Et vocabo ſeruum meum EliaKim,& induam illum tunica tua,& cingulo tuo confortabo eum, & poteſtatem tuam dabo in manus eius:& erit quaſi pater habitãtium Hieruſalem,& domui Iuda. Et dabo clauem domus Dauid ſuper humerum eius, & aperiet,& non erit qui claudat: & claudet, & nõ erit qui aperiat. Et figam illum paxillum in loco fideli,& erit in ſolio domus patris ſui,& cęt. Quę de tranſlatione ſacerdotij veteris legis in nouũ Chriſti ſacerdotium prophetata eſſe, in dubium vocari non poteſt. Quod autem ſequitur, videtur ſenſui noſtro eſſe contrarium. Auferetur paxillus qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur & cadet: & peribit quod pependerat in eo, quia dominus locutus eſt. Si.n. Chriſtus dominus, qui tanquam paxillus in eccleſia fixus eſt, auferatur: & qui ex eo fide antè pependerant, poſtea peribunt & cadent, quomodo nos eccleſiæ in fide firmitatẽ perpetuam pollicemur?

Quomodo etiam aſſerimus, Chriſtũ eccleſiæ ſemper paſtoribus affuturum? Hoc Hieronymus in commenta- *Libr. 7.*
rijs ita ſoluit, vt ad dies nouiſsimos referatur, cùm re- *comm. in*
frigeſcet charitas multorum,& locum habebit illud, pu- *Eſaiam*
tas filius hominis veniens inueniet fidem ſuper terram? *Matt.24*
Quod, quemadmodum libro ſuperiore diximus, non ſic intelligendum eſt, quaſi nulla tunc eccleſia futura ſit, nulla Chriſti fides, nullũ myſticum fidelium corpus, nullus

veritatis in eo corpore ſpiritus, quæ omnia ſacris ipſis literis aduerſarentur: ſed vſu ſcripturarum, quod in comparatione aliorum minimum eſt, nullum eſſe dicitur. In tantum ergo in illis diebus fideliũ numerus minuetur,
Eſai.30. vt Chriſtus de medio eccleſię ſublatus eſſe videatur. Sed non auolabit à paucis illis, qui reſidui erũt, doctor ſuus,
Ephe.4. dabit eo quoq; tẽpore Chriſtus paſtores & doctores, qui dat eos, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in menſurã ætatis
1.Theſ.4 plenitudinis Chriſti. Occurremus.n. nos qui viuimus, qui relinquimur in aduentũ Dñi, & ſimul cum Dño erimus. Eccleſia igitur eiusq; ſpecies & forma in finẽ vſq; ſeculi ꝑmanebit, permanebitq; adeo cum ea & Chriſtus & ſpiritus veritatis, ſine quibus conſtare illa non poteſt. Atq; Hieronymus illam Eſaiæ vaticinationem ad Chriſtum ſecundum Anagogen refert. Nam ſenſum hiſtoricum & literalem libro Commentariorum quinto explicuerat. Ex ſenſu autẽ anagogico nullum certũ argumentum trahitur. Sanè verò illud etiam conſiderandũ eſt, Propheticas illas reprehenſiones, non ſic in omnes eius temporis paſtoers & ſacerdotes cõuertendas, vt nullus intelligatur exceptus. Concionatoribus ſiquidem hoc permiſſum eſt,
Eſai.1. vt quod pleroſq; tangit, id ita enuncient, quaſi tãgat omnes. Sic aliquando totus ille populus ab Eſaia reprehenditur, tanquam in eò à planta pedis vſque ad verticem
Eſai.1. capitis non ſit inuenta ſanitas: & tamen idem propheta viros aliquos iuſtos relictos eſſe fatetur inquiens, niſi dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, & cętera. Sic Helias in omnes inuehitur quaſi relictus ſit ſolus, at dicit illi diuinum reſponſum, reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curuauerunt genua ſua Baal. Sed de tertio argumento ſatis multa diximus. Nam & ex his, quæ ſuperiore libro reſponſa ſunt, poterat abundè confutari.

Ad quartum. Ad quartum verò reſpondeo primùm, conciliorum auctoritatem illi teſtimonio non inniti. Nihil enim de eccleſiæ concilijs pręfinire videtur eo loco Chriſtus, ſed vnitatis conſenſionem commendare, cuius ad impetrandum magna vis eſt. Quòd ſi propter Innocentium. 20. d.

cap.de

cap.de quibus & propter synodum.6. acti. 17. & propter ſynodum Chalcedonen.in epiſtola ad Leonem,de ſynodis locus ille intelligatur,aliter deinde reſpondere poſſumus,quod quemadmodum in nomine principis concilium aggregatur,cum eius auctoritate indicitur,ſic synodus eccleſiaſtica in Chriſti nomine cogitur,cum indicente Chriſto,vel eius vicario cogitur.Concilia itaque, quę prętrer auctoritatem Romani pontificis fiunt,non oportet Chriſtum in medio habeant.Talis autem ſynodus illa Cypriani fuit.Tametſi ne omnes quidem viri iuſti,qui in nomine etiam Chriſti congregantur,quamuis Chriſtum in medio habeant, ad hunc ſemper effectum habēt vt veritatē quęſtionis propoſitæ decernere & tenere poſſint.Sed ſi fuerit res ad ſalutem neceſſaria,hoc fiet illis à patre cæleſti,vt vel ab eo,in cuius nomine & auctoritate congregati ſunt probentur,ſi vera dixerint: vel doceātur, ſi vera non dixerint.Id enim ſatis eſt, vt preces illorum exauditæ dicantur iuxta præſcriptum Matthæi teſtimoniū.illæ verò,quæ ſequuntur,friuolę ſunt Caluini calumniæ:quibus non eſt operæpretium reſpondere.Nam priori quidem nunc nunc ſatisfeciſſe mihi videor. Poſteriori autē & in capitis ſuperioris tertia quęſtione,ad poſtremū argumentum,& in tertij libri capite vltimo ad quartum reſpōdimus.Sed de quarto argumento hactenus.

Porrò ad quintum reſpōſio ante oculos eſt ex his,quę dicta sunt.Nam concilium Ariminen.inuito Liberio papa hæreticorum opera coactum fuit,vt & in hiſtoria eccleſiaſtica & ī epiſtola Damaſi ad Aphricanos epiſcopos, & in.15.diſt.cap.Sancta Romana. ex Gelaſio refertur. Epheſinū quoq; ſecundū,licet auctore Leone congregatū fuerit,ſed Dioſcori tū minis tū fauoribus corruptū eſt, pontificis legatis & quibusdā alijs bonis viris repugnantibus.Ita nuſquā fuit confirmatū, ſed damnatū potius à Leone & ſynodo Chalcedonenſi.Conſtantinopolitanum deniq; illud repugnante eccleſiæ pontifice coactum eſt, reprobatumq; poſtea in 7.synodo generali.367.patrum, qui apud Nicęā conuenerunt.Quo ex loco manifeſtè refelluntur ij,qui concilij auctoritate retenta,ſummi ponti

ficis exiſtimãt non eſſe tenendam. Quid enim cauſæ eſt, cur concilium Conſtantinopolitanum primum. 150. patrum tanquam vnum ex Euangelijs habeatur, hoc autem alterum Conſtatinopolitanum, vbi multò plures fuerunt epiſcopi, habeatur pro nihilo? Nempè cõciliorum robur ab illo eſt, pro quo rogauit Chriſtus ne deficeret fides eius, quò fratres ſuos poſſet in fide firmare. Sed de his ſequenti libro diligentiùs.

Sextum diluitur. Nunc ſextum argumentum diluamus. In quo non parua puæſtio eſt, num canones Trullani eccleſiaſticam habeant auctoritatem. Nam quod habeant, his argumentis ſuadetur. Primùm ꝗ Gratia. noĩe ſextę ſynodi hos canones perpetuò citauerit, vt patet 16. diſt. cap. placuit, & c. Quoniam. Et de conſ. diſt. 1. c. Iacobus & de con. diſt. 2. c. didicimus, & 27. quæſt. 1. cap. Si quis epiſcopus. Sexta verò ſynodus ſine dubio eccleſiæ auctoritatem habet, vt paulò poſt demonſtraturi ſumus. Trullanos ergo canones catholici probare debemus.

31. diſt. c Quoniã 32. diſt. c. ſiquis. 93 d. c. final.

Deinde id ſuaderi poteſt ex Innocen. 3. de æta. & quali. ord. cap. A multis, qui in 6. ſynodo conſtitutũ eſſe dicit, vt ſi quis eorũ, qui ad clerũ accedunt, nuptiali iure mulieri voluerit copulari, hoc ante ſubdiaconatus ordinem faciat. Conſtat verò hunc eſſe canonem. 6. inter Trullanos.

Præterea Adrianus papa hos canones & ſynodum, à qua ſunt editi, probat & recipit, vt cernere eſt. 16. diſt. c. Sextã. & de con. diſ. 3. ca. Sextam. Non igitur de Trullanis canonibus dubitare catholico licet.

Quarto loco id ipſum demonſtratur ex 7. ſynodo acti. 3. vbi Tharaſius, eiuſdem, inquit, ſextę ſynodi rectè & diuinè decreta edita traditioſque canones recipio. Et actione. 4. Petrus epiſcopus dixit, habeo codicem ſextæ ſacrę ſynodi canones continentem. Sanctiſſimus autem patriarca Tharaſius ſubiecit, quę eſt hęc ignorantia qua plerique laborant circa hos canones? Scandalum enim eſt dubitare, num ſint ſextæ synodi. Et acti. 6 Epiphanius, qui loco ſynodi reſpondebat Iconomachis, Sacra, ait, ſexta ſynodus, poſteaquam ſententiam ſuam de vna voluntate Chriſti ſub Conſtantino pronunciaſſet, iterũ

diſt. 16. c. Habeo.

vnanimiter

vnanimiter oēs diuina voluntate poſt.4.aut.5.annos cō gregati,duos & centum canones edidere.Quod ſi diuina volūtate vnanimiter illi canones à patribus ſunt editi, probati vtiq; ſunt ſeptimæ ēt ſynodi teſtimonio. Atque eadē 7.ſynodus,definierūt,inquit,ſextæ synodi ſancti patres, conuentū per ſingulas prouincias ſemel in anno fieri.Hunc ergo canonē & nos renouamus. Auctoritatē ergo finiēdi patres illi habuerūt,& ſi sancti fuerunt, vt hic dr̄,nihil ſibivſurparunt contra eccleſiæ regulas.At ſi prę ter ſnīam Romani pontificis coactū illud concilium eſt, aduerſum eccleſiaſticas regulas coactum eſſe cōſtat, habet igitur Trullana hęc ſynodus ſolidā auctoritatē, ſi ſeptimęſynodo credimus.Accedit his,qđ.7.synodus act.5. & 6.Nicolaus in epiſtola ad Michaelē Imperatorē, concilium Florentinū ſeſſ.5.horū canonū auctoritate vtuntur. *18.diſ.c. Quoniā.*

Sed mihi rem hanc diligentius cōſideranti contraria opinio,& probabilior,& grauior videri ſolet. Cuius ſententiæ auctores habeo Anaſtaſium apoſtolicæ ſedis bibliothecarium,in proœmio in 8.ſynodum,ad quam iuſſu Adriani ſecundi venit,nam erat vtriuſque linguæ Gręcę & Latinæ peritiſſimus,vt 63.diſt.cap.2.dicitur.In eadem opinione eſt Theophanes Græcus hiſtoricus, & Humbertus ſiluę candidæ epiſcopus, Apocriſarius Leonis noni,in libello contra epiſtolam Michaelis patriarchę Cōſtantinopolitani. Qui liber citatur à Gratiano, vt liber Leonis non contra epiſtolā Nicetæ abbatis.Sed & à Latinis non recipi hos canones referunt Theodorus Balſamon & Mattheus monachus,maximi Latinorū detractores, ille in interpretatione eorundem canonum, hic in hiſtoria conciliorum & virorum illuſtrium. Sunt autem argumenta,quæ hanc ſnīam confirment, irrefragabilia. Primū, qđ ſexta ſynodus ſub Conſtantino imperatore, cōtra Monothelitas ab Agathone cōgregata,à Leone ſecundo cōprobata,nullos ediderit canones.Illa verò ſynodus, quæ ſub Iuſtiniano imperatore poſtea coacta eſt, cur ſexta ſynodus appelletur,nulla eſt cauſa. Sed de nomine nihil moror.Hoc solùm aſſero,ei concilio nec Romanū pontificē,nec eius legatos interfuiſſe.Subſcriptio- *16.diſ.c. Clementis.*

nes epiſcoporũ videãtur, & res fiet manifeſta. Iuſtinianus primũ ſubſcripſit, deinde epiſcopi qui ſextæ ſynodo affuerãt, ſed nec numero pares, nec nominibus omnino ſimiles, vt Theophanes & Anaſtaſius euicerunt. Romani verò pontificis, aut legatorum eius nulla ſubſcriptio eſt.

Alterum argumentum eſt, quòd Iuſtinianus bis ſynodum apud Conſtantinopolim coëgiſſe legitur, prius ſub Sergio Romano pontifice, poſterius ſub Ioanne ſeptimo eodem quoque epiſcopo Romano. Et de priore quidem

Idē Paulus diaconus li. de Rom. geſtis 8. c. 9. ſcribit.

Beda de natura rerum capite 67. ait, Iuſtinianum Romanæ eccleſiæ pontificem Sergium, quia erraticæ ſuæ ſynodo, quam Conſtantinopoli fecerat, fauere, & ſubſcribere noluiſſet, iuſſiſſe Conſtantinopolim deportari, qui tamẽ ob culpam perfidiæ regni gloria poſtea priuatus exul in Pontum ſeceſſit. Hactenus Beda. Et Platina in vita Sergij, Iuſtinianus, inquit, ſynodum habuit, in qua nonnulla approbata ſunt orthodoxæ fidei nequaquam congruentia. Eadem quoque Sergij apocriſarius, qui tum Conſtãtinopoli erat, ſubſcriptione ſua ſtolidè nimium confirmauit. Verum cum poſtea Romam delata à Sergio exploderentur, ira percitus Iuſtinianus Zachariam miſit, qui Sergium ad ſe vinctum traheret. Hactenus Platina. De poſteriore autem idem Platina in vita Ioannis. 7. ita ſcribit. Iuſtinianus eadem ſtultitia vexatus, qua fuerat ante amiſſum imperium Sergio pontifici duos metropolitanos Romam miſit, qui Ioannem adhortarentur, vt habita ſynodo quæ de homuſio crederent orientales, eadem etiam occidentales affirmarent, præpoſitis libellis in quibus ei ſubſcribendum erat. Homines tamen re infecta ad Impertorem pontifex remiſit. Hæc ille. Ac ſi quis Trullani concilij verba velit expendere, ſtatim

16. diſ. c. Quoniã.

deprehendet, quale illud concilium fuerit. Sic enim habent. Quoniã ſanctę vniuerſales ſyondi quinta & ſexta, de myſterio fidei pleniſſimè diſputantes, canones non fecerunt, propterea nos conuenientes in hanc imperialem vrbem ſacros canones cõſcripſimus. Oportebat enim, vt

16. diſ. c. Habeo.

ſynodus vniuerſalis canones eccleſiaſticos promulgaret. Hactenus concilium. Principiò autem, ſi in Conſtan

vrbem

vrbem,conueniſtis,dicite mihi,ecquo euocante conueniſtis? Anne Romanus aliquis epiſcopus vobis conciliũ indixit? Minimè id quidem. At Romanus Pontifex eo tpe certus erat,Catholicus erat,addo ẽt,probus erat.Primates aũt eccleſiæ ſine principis eccleſiaſtici & veri & Catholici & pij voluntate cogere, hoc non eſt ſynodum velle facere,ſed aduerſus eccleſiæ principem cõſpirare.Quẽadmodũ ſi regni proceres ad Reſpublicas pertractandas ſine regis arbitrio conueniant, coniuratio illa potius q̃ congregatio exiſtimabitur.Iuſtinianus, inquis, eos fecit conuenire. Benè profecto narras,nam iſtum improbum fuiſſe, & eccleſiæ Romanæ inimicum, memoriæ proditũ eſt. Qualem aũt ſynodum à tali viro profectam eſſe arbitrabimur? Sed audiamus cauſam conuentus faciendi. Qm̃ ſanctæ uniuerſales ſynodi quinta & ſexta canones non fecerunt, propterea nos in hanc imperialem vrbem conuenientes,canones conſcripſimus. Oportebat enim, vt ſynodus vniuerſalis canones eccleſiaſticos promulgaret.Itaq; hæc Trullana ſynodus ſupplementũ duarum eſſe dr̃,& quod deerat quintę & ſextę, id nimirum addidiſſe. Ideo.n.nec ſexta aiunt, propriè numeratur, ſed πενθέκτι, id eſt,quiniſexta. Scilicet, nomine ſextę Synodi Trullana ſe prius venditare volebat. At, nunc nec ſexta, nec quinta,nec ſeptima eſt, ſed monſtrum quoddã quiniſexta. Illud verò quis ferat, ꝙ inſimulant patres hi duo grauiſſima concilia tanq̃ mutila & imminuta, vt cauſa cõgregationis neceſſaria videatur? Enimuero cõcilium generale eccleſia ne vnum quidẽ habuit, vbi cauſa, aut hæreſis,aut ſchiſmatis nulla eſſet. Trullana hæc ſynodus ſola eſt,quę nõ ad profligandam hęreſim, non ad tollendũ ſchiſma,sed ad canones edendos cogitur.Ecquid aũt erat opus, paſtores eccleſiarũ omnium ſuis ſedibus cieri, vt poſt innumerros fere canones, Apoſtolicos,Nicęnos, Ancyritanos,Neocęſarienſes,Antiochenos, aliorumque plurimorũ & martyrũ & confeſſorũ, qui canone ſecundo Trullano cõprobantur,alij centũ duo ab his patribus ederẽtur? Quãtò verò grauius ſexta ſynodus egit, quę cauſa fidei,ob quã cõuenerat,abſoluta, noluit eccleſiã cano-

nibus onuſtam diſcedere. Nō igitur neceſſe erat canones condere, ſed, ſi verū fateri vultis, alia Iuſtiniano cauſa ve ſtræ congregationis fuit, nimirum, vt Latinos ſedemq́; pręſertim Apoſtolicam inſectaretur, vtq́;, quod Platina ait, aliqua veſtra auctoritate probaret Orthodoxæ fidei nequaquam cōgruentia. Nam, ſi, vt ipſi dicitis, poſt quatuor aut quinque annos à ſexta ſynodo exacta, ſub Iuſtiniano filio Conſtantini Conſtantinopoli conueniſtis, certè (computate tempora) hæc illa eſt erratica ſynodus, cui, auctore Beda, Sergius noluit ſubſcribere. Sed iam videamus, vt reliqua, quæ nunc non extant, diſſimulentur, cur his centum duobus veſtris canonibus ſubſcribere Sergius nec voluerit, nec verò debuerit.

Theophanes putat à 6. ſynodo ad hos editos Canones, 26 annos interfluxiſſe.

In Canone ſecundo ſuſcipitis & confirmatis 85. canones Apoſtolorum: hos ſedes Apoſtolica non recepit, vt auctor eſt Iſidorus 16. diſt. cap. canones. id quòd cum ex Leone 9. ca. Clementis ea. diſtin. oſtendi poteſt, tum verò magis ex Gelaſio 15. diſt. c. Sancta Romana. Cur autem ſedes apoſtolica probet 84. canonē, quē vos probatis, vbi tres Machabæorum libri contra omnium conſenſum eccleſiarum admittuntur? Atque in eodem secundo canone ſynodum Cypriani, de rebaptizandis hęreticis comprobatis, quaſi ſecūdum traditam Aphris conſuetudinē lex illa conſtituta ſit, & nō magis aduerſetur omnibus eccleſijs Dei. Nec enim decretum illud Cypriani, explicari poteſt ad normam 95. canonis Trullani & 19. Nicæni. Quoniam canon Cypriani de omnibus in vniuerſum hęreticis pręſcriptus eſt, maximè Donatiſtis, quos conſtat in nomine Trinitatis baptizaſſe Decretum ergo Cypriani ab vniuerſali eccleſia ſimpliciter reprobatum, Sergius approbare non debuit, quod Trullana ſynodus fecit. In canone tertio eccleſiæ Romanæ legem de bigamis non ordinandis ſummum ius appellatis, & ex rigore auſterū, ſedis autem Conſtantinopolitanę mollicies ac diſſolutio benignitas vobis eſt. Mediam quaſi ex duabus componitis, sed talem, qualem eccleſia Latina ſemper exploſit. Iure igitur, hanc veſtram ſynodum exploſit Sergius.

Canon. 13. iubet, vt hypodiaconi, diaconi, presbyteri, à ſuis

à ſuis legitimis vxoribus non ſeparentur. Ea conſuetudo apud Græcos quidem inualuit, ſed ſynodus generalis eã toti eccleſiæ contra Latinorum vſum malè preſcripſit. Bene ergo Sergius veſtros canones reprobauit.

Canone 36. decernitis, vt thronus Conſtantinopolit. ęqualia priuilegia cũ apoſtolica ſede obtineat, & Alexãdrinę, Antiochenę, ac Hieroſolymitanę pręferatur. Scitis aduerſum hunc canonem olim à ſancto papa Leone pugnatũ. Et quanquã ratione pugnatum eſt, at ſequentes Romani Pontifices Cõſtantinopolitanę huic ambitioni & vanitati cõtradicere noluerũt. De priuil. Antiqua.

Canone 62. pręcipitis, in omnibus diebus quadrageſimæ pręter ſabbatum & dominicam, nullas nouas hoſtias conſecrari, ſed, vt apud nos in die paraſceues, fieri pręſanctificatarum ſacrificium. Hoc veſtris Gręcis pręcipite, ſi vultis, Romanus enim epiſcopus hoc in totam eccleſiam decretum non probaret.

Iam Canone 55. nulla noſtra cõfutatione eget, abſurdus enim per ſe eſt, & manifeſtè in Romanam eccleſiam iniurius. Ipſum audiamus. Quoniam intelleximus in Romanorum ciuitate in ſanctis quadrageſimæ diebus, in eius ſabbatis ieiunare præter eccleſiaſticam traditam cõſuetudinem: ſanctæ ſynodo viſum eſt, vt in Romanorum eccleſia ſi quis fuerit inuentus ſabbato ieiunans, clericus deponatur, Laicus ſegregetur. Num tibi videtur à Romano aliquo pontifice hunc canonem probatum iri? Minimè verò gentium. Quid 67? Vide ne probandus ſit. Sacra, inquiunt, ſcriptura nobis præcipit, vt abſtineamus a ſanguine & ſuffocato. Merito igitur damnamus eos, qui cuiuſcunque animalis ſanguinem arte aliqua condiunt, & ſic comedunt. Ecqua autem maior ſcripturarum ignoratio eſſe poterat, quàm exiſtimare, præceptum illud apoſtolicum ad ea vſque tempora perduraſſe? Quantoverius Latini decretum Hieroſolymitanum, quò ad ſanguinem & ſuffocatum attinebat, ad breue tempus tãtiſper manere interpretati ſunt, quamdiu Iudæorum & Gentium cõſuetudo coaleſceret: quamdiuq; ſynagogam eccleſia cũ honore quodam ſepeliret. Abeat nũc Gratianus, & ſextę

ſynodo canones Trullanos tribuat. Innocentius verò decretũ Gratiani eodẽ nomine retulit, quo erat à Gratiano citatũ, id quod & D. Thomę & alijs quoq; viris doctis aliqñ accidit, vt Gratiani diligentia fiſi, capita decreti, ementitis auctoribus & titulis referant. Idem quoq; Gregorio nono contigit, qui titulo de conſtit. nomine Hieronymi commẽtaria in prouerbia retulit, quę Hieronymi nõ eſſe certum eſt. Caput aũt illud, quod Innocentius citat, habetur 32. diſt. c. Si quis eorum, nomine ſextę ſynodi. Adrianum verò Trullanos canones recepiſſe, tantum abeſt à veritate, vt nihil magis veritati poſſit eſſe contrarium. Verba ſiquidem illa reperiuntur in epiſtola Tharaſij ad Adrianũ, non, ſicut Gratianus memoria lapſus exiſtimauit, in epiſtola Adriani ad Tharaſium. Tharaſius itaq; recepit illos, non Adrianus: vt patet actione 2. & 3. ſeptimæ ſynodi. Adrianus ſiquidẽ verba Tharaſij refert, vt Conſtantinopolitanos proprio mucrone confodiat. Si enim, inquit, vos fatemini canones illos diuinos & legales eſſe, canone autem 82. imaginem Chriſti venerandã eſſe conceditis, quid nunc contra ſacras imagines depugnatis? Quòd ſi ſeptima ſynodus vno canone vtitur, vt ipſorum Græcorum teſtimonio, imagines eſſe venerandas comprobet, ecquid inde argumenti promitur, vt cęteros item canones approbarit? Quaſi totum Menãdrum, Aratum, aut Epimenidem confirmarit Paulus, q̃ horum aliquãdo ſit teſtimonijs vſus. Nec verba illa, quæ ex 7. ſynodo retulimus, ipſius ſynodi ſunt, ſed Tharaſij, Petri epiſcopi, Epiphanij. Quæ nõ erat eius temporis & inſtituti expendere. Non enim id tum agebatur, an Trullana ſynodus probanda eſſet, ſed an eſſent imagines venerandæ. Quamobrem, quæ obiter & præter inſtitutum à priuatis hominibus in Concilio dicebantur, ne nouæ lites ſuborirentur, illa ſapienter à patribus diſſimulata ſunt: eo vel maximè, quòd in cauſa præcipua, de qua ibi erat controuerſia, Trullanæ ſynodi auctoritate libenter vtebantur. Id ne comminiſci videamur, Nicolaus nimirum eſt auctor adhibendus, qui in epiſtola ad Michaelẽ Imp. cũ ad quandã cauſam ſuadendã ſynodi huius Trullanæ,

canone

canone quodam vellet vti, in hunc modum diſſerit. Prouidè hoc Conſtantinopolitana ſynodus canonum ſuorũ ſexto dignoſcitur prohibere ca. Quod tñ non apud nos inuenitur, ſed apud vos haberi perhibetur. Verũ nouimus nos apoſtolicis imbuti documẽtis, ẽt ſententijs vti paganorũ, quãto magis Chriſtianorũ & cõtra ipſos, quorũ nec vitã ſequimur, nec mentẽ erroneã imitamur. Deniq; Apoſtolus Paulus de libris Paganorum aliqua in ſuis ſcriptis poſuit, nunquid ideo ẽt cuncta recipienda ſunt, quæ cũ his pariter ſunt prolata? Hactenus Nicolaus. Nõ itaq; ſi aut Innocẽtius, aut 7. ſynodus, aut Nicolaus, aut conciliũ Florẽtinũ horum auctoritate canonum abutuntur, probato vno aut itẽ altero reliquos probauerũt. Quanquã patres ſynodi Florẽtinæ hos. 102. citaſſe canones, me omnino præterit. Nã, quod actio. 5. refertur, id nõ ex ſynodo, vbi hi canones ſunt editi ſub Iuſtiniano, ſed ex ſexto cõcilio vniuerſali ſub Cõſtantino illius patre depromptũ eſt, vt actio. 17. eiuſdẽ ſexti concilij patet. Sed quoniã & hæc ſynodus apud Trullũ regiũ palatiũ, ſ. celebrata eſt, quod de hac dicit, hoc per, errorẽ ad Trullanos canones creditũ eſt pertinere. Quorum auctoritas ideo à nobis labefactata eſt, ne quiſquã falſo errore deceptus, eos veris legitimisq; cõcilijs opponeret. Video aũt dubitari poſſe, cur inter reliquos canones eccleſiæ Romanæ contrarios non & 82. notauerimus, vbi prohibitum eſt, ne Chriſtus deinceps ſub figura agni pingeretur. Sed nolui equidẽ has Trulli regulas inimicè inſectari. Nego itaq; in 82. cano. ſecundum verã lectionem tale aliquid prohiberi. Quin potius in eo pictura illa veneranda, qua agnus digito præcurſoris demonſtratur, & ſuſcipitur, & deinceps conſeruari in eccleſia iubetur. Id quod colligere licet ex epiſtola Adriani ad Tharaſium 7. ſyno. act. 2. & ex act. 4. eiuſdem. 7. ſynodi. De Trulli igitur canonibus atque adcò de ſexto argumento hactenus.

In argumento vero ſeptimo, Pighij contentio pertinax coarguẽda eſt. qui vt opinionẽ, quã ſemel induerat, tueretur: ſynodos eccleſiæ decreto ſuſceptas vanis cõiecturis infirmare perrexit. Tantũ ſtudiũ certãdi, vbi ſemel *Septimũ ſoluitur.*

efferbuit,

efferbuit,& dura pertinacia pōt.Mihi vero nō eſt hoc loco opus,pro ſexta ſynodo,vnde emerſit certamen, depugnare,quā & Agatho coegit,& Leo 2.cōfirmauit, quā & Beda lib.de temp.rati.c.65.& cæteri poſt eum catholici probauerunt,quā & conciliū Florent.ſeſſ.5.recipit, & Eugenius 4.in decreto ſuper vnione.Iacobinorū veneratur. Alij pro 6.& 7.ſynodis apologiā edant, ſi diligentia illis Franciſci Turrenſis non adhuc facit ſatis. Nos.n.in dogmate fidei & decretis ad ſalutē fideliū neceſſarijs cōciliorum auctoritē aſſerimus, in rerum geſtarum iudicio & ordine non aſſerimus.Nec in his, quæ parum, vel certè nihil ad nos attinent,tempus & operam ſumimus.

Octauo argumēto reſpondetur.

Ad octauum ergo argumentum Caietanus in opuſculo de auct.Pap.& con.c.8.reſpondet, concilium Conſtantien. quo tempore illud decretum edidit, non fuiſſe vniuerſale & integrum. Erat enim tum ſchiſma in eccleſia ſub tribus pontificibus,Ioanne 23.Gregorio 12.& Benedicto. 13. Vnde aſſerere, quod id temporis illud concilium erat generale,nihil aliud eſt, quàm reuocare antiquum ſchiſma,alioſque damnare, qui Benedictū & Gregorium ſequebātur.Quod tamē fuit eſtque ſemper ambiguum. Quòd ſi obijcias,Martinum 5. in vltima ſeſſio. approbaſſe omnia, & ſingula decreta in materijs fidei, quæ prius à concilio Conſtantien.prodijſſent: reſpondet idem Caietanus id priopriè ad fidē pertinere, & tanquā fidei decretum à Martino probari, quod aduerſum hæreticos fuiſſet definitum,vt in 8.15.& 21.ſeſſ.factum eſt. Quòd autem Martinus 5.ea ſolum probet,patet primū, quoniam ad petitionem oratoris regis Poloniæ illa approbatio facta eſt, qui hoc tantum exigebat, vt acta in concilio contra hæreticos confirmarentur.Patet etiam, quia Martinus dicit ſe omnia ſic conciliariter facta approbare,& non aliter nec alio modo. Supponebat enim quædam non conciliariter acta.Nam in illa 4.& 5.ſeſſione,vt idem Caietanus admonet, nec diſputatio aut diſquiſitio aliqua interceſſerat, nec delecti fuerant adhuc viri docti ad diſſerendum & tractandum ea, quæ in fidei doctrina eſſent conſtituenda: ſed id cautum poſtea à cō-

cilio

cilio fuit in ſeſſ. 6. Ita ſi quis tradita in ſeſſ.4.diligenter expendat,inueniet ea non formam habere decreti,quo videlicet aut fideles obligentur,aut contrarium ſentientes explodantur.Patet demum ex literis Martini 5.in quibus errores Ioannis Vuicleffi, Ioannis Huſsii,& Hieronymi Pragenſis expreſsè damnantur,nulla de ea re, an concilium ſit ſupra papam,facta mentione.Sed quoniam quæ de concilio Conſtantienſi in dubium verti ſolent, ea pulcherimè explicantur à diſcipulis Diui Thomæ, maximè à Caietano viro in noſtra familia excellentiſſimo, nos de hac re ne verbum quidem vllum præterea faciemus. De 8.igitur argumento tantum.

2.2.q.1. ar.10. et in apolo. c.11.et in orat. habita.de ſyno. diſ. in cō.La.

Nonum enodatur

In nono verò,miror equidem illorum cæcitata,qui cōcilium Baſilienſe tueri volunt:cùm manifeſtū ſit,illud, licet à principio Eugen.4.conſentiente fuerit congregatū, poſtea tñ ab eodem primum Ferrariā, deinde Florentiā tranſlatū,vbi Baſilienſes conatus publica eccleſię auctoritate repreſſi ſunt.Nā & vnio Armenorum, & Gręcorū populi Chriſtiani cōſenſione approbata,non in concilio Baſilienſi,ſed in Florentino facta eſt. Et Eugeniū eccleſia etiam poſt illam depoſitionis Baſilienſis ſententiam, pro verò pontifice habuit,Fęlicem autē illum in synodo electum contempſit.Quorſum ergo attinet mordicus concilium Baſilienſe tenere?Quorſum fauere hæreticis, qui conciliorum in hęretices iudicia infirma eſſe contendūt, quòd concilium Baſilienſe eos hæreſis nomine dānarit, qui etiamnum catholici iudicantur?Quę qui nō ſentiat, is nihil omnino ſenſurus eſſe videatur.Quocirca non dubito eſſe nunc grande piaculū pro concilio Baſilienſi ſtare velle, cum ſciſma illud iā extinctum non alia ratione magis denuò poſſit accendi.Et Nicolaus 5.apertè ſentit, Fœlicem illum non fuiſſe verum eccleſiæ paſtorem, ſed nominatum.Nec verum concilium & generale, ſed congregatum vocat nomine concilii generalis. Eugenium verò fęlicis recordationis prædeceſſorem ſuum honorificentius appellat.Ita in literis ſuis non probat,niſi beneficiorum collationes, ſic loqui ſolent, & huiuſmodi cætera,quæ ſi irrita haberentur,populus mutatis aut paſtoribus,

ſtoribus,aut officialibus multũ incõmodi acciperet. Atq; Leo decimus in concil. Lateranen. ſeſſ. 11. planè definit,cõcilium Baſilienſe non fuiſſe legitimè celebratum. Et poſtea,cùm de quadam ſanctione ageretur à concilio Baſiliẽ. edita:ſicut Leo,inquit,ea,quæ in ſecunda Epheſina synodo temerè contra iuſtitiam & catholicam fidem geſta fuerunt,poſtmodum in Chalcedonenſi concilio fecit reuocari:ita nos à tam nepharię ſanctionis reuocatione retrahi, ſalua conſcientia & eccleſiæ honore nõ poſſumus. Cùm ea omnia,poſt tranſlationem eiuſdem concilii Baſilien. per fœlicis memoriæ Eugenium papam. 4. prædeceſſorem noſtrum factam,à Baſilienſi conciliabulo seu potiùs conuenticulo facta extiterint,ac propterea nullũ robur habere potuerint. Cùm ẽt solum Romanum Pontificem tanquã auctoritatem ſuper omnia concilia habentẽ conciliorũ indicendorum,transferendorũ, ac diſſoluendorũ,plenum ius & poteſtatẽ habere, nedũ ex sacrę scripturæ teſtimonio,dictis ſanctorũ patrũ ac aliorũ Romanorum Pontificũ decretis,ſed propria ẽt eorundem cõciliorum confeſſione manifeſtè conſtet. Hactenus Lateranen. concilium. Probat autem ea,quæ dixerat, multis & teſtimoniis & exẽplis,quæ nos,ne ſit longum, prætermiſimus. Sed prouocauerunt doctores Pariſien. à concilio Lateranen. & appellatio nomine academiæ circunfertur. Quorum illa fuerit,ego hic non diſputo:illud aſtruo, nõ ſine eccleſię scandalo atq; pernicie circumferri. Extat anathema Pii ſecundi in eos,qui ad futurum conciliũ appellauerint. Et ſine Pii cauſis,quas multas ſuis literis reddidit,manifeſtũ eſt,rẽ hanc & hæreticorũ oĩum summũ patrocinium eſſe,& feneſtrã vel maximã aperire ad obedientię eccleſiaſticæ iacturã,ac perniciem veræ pietatis. Sed de his non eſt huius loci temporisq; diſſerere. Verũ obiicis,ea,quæ in 2. ſeſſ. concilij Baſiliẽ. decreta ſunt, à legitimo concilio eſſe decreta. vt patet ex literis Eugenij, quæ lectæ sunt. 16. ſeſſ. eiuſdem cõcilii. Sed nos huic quęſtioni breuiter reſpondemus,non approbaſſe Eugenium decreta edita, ſed ſolũ concilium generale Baſilienſe à tempore inchoationis ſuæ legitimè continuatum fuiſſe.

Deinde

Deinde, cōcilium in ſecunda ſeſſione nō erat plenū, quia maior pars epiſcoporum deerat, imò pauciſſimi aderant. Quare inchoatione quidem generale erat, ſed nondum erat verè & perfectè re ipſa generale. Præterea Legatus ſine commiſsione proceſsit ad ea decreta ferenda, vt ex literis Eugenii ad Iulianum colligitur. Adde, quod cùm grauis atque difficilis ſemper fuiſſet inter catholicos altercatio, quibuſdam dicentibus papam ſupra concilium eſſe, aliis contra aſſerentibus concilium eſſe ſupra papā, nulla conquiſitione facta, nullo examine præcedenti, poſitum eſt id quod erat ambiguum. Quare non fuit decretum fidei, ſed ſimplex quædam commemoratio eius doctrinæ, quæ erat in concilio Cōſtantien. tradita. Id quod videntes huius ſynodi patres rurſum in ſeſsione. 33. rem eandem aliter tractauerunt, definiētes ea tanquàm fidei decreta eſſe deinceps amplectēda. Sed tunc omnis legatorum poteſtas erat abolita, & ſynodus Florentiam tranſlata. Quare nihil mirum ſi turpiter & pueriliter errauerit, eos pro hæreticis cōdemnando, qui nunc ſine controuerſia fideles habentur.

Decimū diſſoluitur.

Ad decimum verò argumentum reſponſio eſt facillima, plenaria concilia à ſummo Pontifice minimè confirmata, per alia legitima & probata emendari. At quòd plenarium concilium ſummi pontificis auctoritate firmatum per aliud poſterius emendetur, exemplum ne vnum quidem proferri poteſt. Nam & huiuſmodi concilia Auguſtinus non infirmat, ſed tuetur eiuſdem libri c. 4. Quāquam Auguſtinus non videtur loqui de emendatione fidei, ſed de emendatione legum, quę ad res. ſ. vel geſtas, vel gerendas referuntur. Ipſa plenaria, inquit, concilia priora à poſterioribus emendātur: cum aliquo rerum experimento aperitur quod clauſum erat. Quod ad fidei veritatem referrrivix poteſt, quæ non rerum experimentis innoteſcit. Leges ergo nonnullæ, in quibus per imprudentiam falli concilia poſſunt, nihil obſtat, quo minus à poſterioribus conciliis emendentur. Iſidoro autem ex his etiam reſpōdetur. Non enim ſunt nobis explicanda ſingula.

Ad vndecimum.

Ad vndecimum diximus ſæpè concilia integra & capitis

pitis auctoritate perfecta ea eſſe,quæ nos ab errore ven dicamus. Nec ſi ſummus pontifex firmus in fidei cauſa iudex eſt,concilia fruſtra coguntur. Primũ.n.vt capite ſuperiore admonebamus, Romanus pontifex non temerè & ſtultè,sed conſiderate atq; ſapienter habet fidei cõtrouerſias definire, aduocando.ſ. conſiliarios vel plures vel pauciores,iuxta rei,de qua diſſeritur,grauitatem. Iuuant enim patres concilii ſummi pontificis fidem atq; doctrinam. Vnde in cõcilio Hieroſol.cũ facta eſſet magna conquiſitio,Petrusq; ſententiã dixiſſet nullo ſacrarum literarum teſtimonio fulcitam: Iacobus probauit eam quidem additis teſtimoniis prophetarũ. Adiecit item quaſi de ſuo legem maximè neceſſariã,de abſtinentia ab idolothytis,fornicatione,ſuffocatis & ſanguine. Ita enim diuina procuratio in eccleſiam ſe fundit, vt membra præcipua,tametſi à capite ipſa pendeant,caput tamen tueantur & iuuent. Facit quoq; concilium plauſibiliorem populo fidem, propter acceptiſſima multorum teſtimonia atq; iudicia. Nam & leges, quæ cõi optimatum cõſenſu & rogantur & feruntur,libentius populus accipit,quàm ſi à rege ſolum ederentur. Quamobrem Beda libro retra. in actus apoſtolorum,prudenter ſanè monuit,Paulũ cõtuliſſe cum apoſtolis alijs euangelium, quod prædicabat in gẽtibus,ſolerter in concilio diſquirens, an rectè de legalium ceſſatione doceret. Non quod ipſe de hac re,inquit, aliquid dubitaret,ſed vt mentes dubitantium apoſtolica ſynodi auctoritate firmarentur. Gregorius autem de ſynodis prouincialibus locutus eſt,quæ in cauſa fidei vix quicquam obtinere potuerunt,niſi eſſent ſummi pontificis auctoritate roborata. Illa expertus eſt Gregorius,hęc non eſt expertus. Quanquam & illo tempore concilii niceni vtilitas nondum erat ſatis explorata.

Poſtremũ diluitur.

De cõ.d. 2. Ego Berengari.

De poſtremo argumento difficile dictu eſt. Quid Theologi ferè opinentur, video. Hoc tamen verè licet dicere, Romanum illud Nicolai concilium locutum eſſe multò ad ſenſum fidelium accommodatiùs. Concilii verba prius audiamus, poſteriùs expendemus, vera ne an falſa ſint. Profiteor,inquit,Berengarius,non ſolum ſacramentum,

tum,ſed verum ēt corpus Chriſti manibus ſacerdotum tractari,frangi, & fidelium dentibus atteri. Hæc Berengario præſcripta à ſynodo confeſsionis forma. Vbi alterum poteſt habere dubitationem,an corpus Chriſti ratione ſacramentaliũ ſpecierum, verè & tractari dicatur & frangi. Alterũ dubitari non poteſt,quin in ſeipſo Chriſtus,nec tractetur à ſacerdotibus, nec frangatur. Atque alii dicent fortè pro ſuo arbitratu quiſque, nos aũt hoc quidẽ tẽpore & in hac quæſtione ſequemur potiſſimum Thomã Vualdenſem,qui in libro ſacramental. titul.4.c. 24.docet,eiuſmodi loquendi formulas & eſſe veriſſimas, & eſſe ēt olim à patribus vſurpatas. Refert in hoc Dionyſiũ cap.3.lib.de eccleſia. Hier. refert quoq; Chryſoſtomũ in Matth.homi.83.retulerat autem & capit.ſuperiori paſchaſium in libr. de corpore & ſanguine Chriſti. Fideles sanè cum ſpecies ſacramentales viderint, Chriſtum ſe vidiſſe teſtantur, eundemque, cum illas tetigerint, tetigiſſe. Quod magnum profectò argumentum eſt,cur ita eſſe credamus. A fideliũ vulgo,inquis,iſta sumis. Metuebam ne à Lenonibus diceres. Chriſtiani rudes diſſerunt iſto modo. Benè profectò narras. Nam in quęſtione fidei communis fidelis populi senſus haud leuem facit fidem. Quæro enim ex te,quando de rebus Chriſtianę fidei inter nos cõtendimus,non de Philoſophiæ decretis, vtrùm potius quęrendum eſt, quid Philoſophi atque ethnici,an quid homines Chriſtiana & doctrina & fidei inſtituti ſentiant. Præſertim cùm huic ſententiæ cõſenſerint patres etiam veteres,quemadmodum paulò ante demonſtratum eſt. Pręterea motis ſpeciebus ſacramentalibus,id quod inter doctiores ferè conuenit,Chriſtus item per accidens quidem,ſed mouetur tamen: nihil igitur obſtat, quin viſis tactiſque ſpeciebus,Chriſti corpus & videatur & tangatur. Nam nec ipſa ſubſtantia ſenſilis, niſi per accidentia,ſentiri poteſt. Adhæc,cum species panis viniq; miſcentur,eccleſia fatetur corporis & sanguinis domini mixtionem fieri:ergo cum videntur & tanguntur ſpecies, corpus Chriſti & videtur & tangitur. Quid multa? Sic mihi pſuaſi,ſic sẽtio,Chriſti corpus in locũ panis ita ſucceſ

ſiſſe,vt præter ea,quæ fidei huius ſacramenti repugnant, omnia ſibi vendicet, quę panis antè ratione accidentiū vendicabat. Alioqui, qui ſpecies panis manducaret, is Chriſti corpus nō ederet, nec ille biberet ſanguinem,qui vini ſpecie potaretur. Atqui ſcriptum eſt, accipite & comedite,hoc eſt corpus meum.& rurſum, qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, &c.& iterum, qui manducat indignę,iudicium ſibi manducat, non diiudicās corpus Domini. Quòd ſi caro Chriſti in ſacramē to editur,certè frangitur,dentibusque fidelium atteritur. Vtrunque enim ei cibo,quem edimus, eſt & coniunctum & proprium. Quid?quod per Lucam, ſi Græci ſermonis habetur ratio,Dominus ait,accipite, hoc eſt corpus meū quod provobis frangitur?Nec vero nobis Diuus Thomas in 4.ſenten.obiici debet,cùm in 3.par. quæſt.77. articul. 7.ad tertium argumentum,noſtræ huius ſentētiæ auctor fuerit,vel præcipuus: quem quis non pręferat ſexcentis Oecolampadiis?De poſtremo igitur argumēto diximus ſatis,ſatisque proinde de quarto loco diximus. Ad ſequē tem deinceps tranſeamus.

Quinti Libri finis.

DE EC-

DE ECCLESIAE ROMANAE AVCTORITATE, QVAE QVINTO LOCO continetur, Liber Sextus.

Caput Primum, Vbi ponuntur argumenta, quibus huius loci auctoritas impugnatur.

IN eum locum incidimus, quem longè lateq; patentem Theologi, præſertim iuniores, copioſè tractare ſolent. propterea quod ſedis Apoſtolicæ non auctoritas modò & grauitas, verum etiam omnis omnino vis & facultas, cùm ſemper ab hæreticis impugnata eſt, tum multò magis hoc tempore à Lutheranis impetitur, quorum in Romanã eccleſiam contentio pertinax & odiũ æternum eſt. Sed non ego perſequar qõnes infinitas de Romani pontificis poteſtate, tantùm de auctoritate dogmatum videamus. Nolo autem agere confusè, vt id explicemus hac diſputatione quod quæritur. Itaque eorum imprimis argumentationes exponemus, qui locum impugnant. Deinde loci nos vim & auctoritatẽ cum catholica eccleſia conſeruabimus. Poſthæc aduerſariorum argumenta diluemns. Quæ ſi longior fuerit oratio, cum magnitudine vtilitatis comparata, fortasſis etiam breuior videbitur. Qui igitur locum hũc infirmare pergunt, his argumentis, vt ſibi uidetur, efficiunt.

Primò Ioannes 22. publicè docuit, iuſtorum animas non videre Deum uſque ad iudicij diem: cauitq; ne Pariſiis Theologiæ gradum quiſquam conſequeretur, niſi prius in hanc ſententiã iurauiſſet. Errare igitur ſummus Pontifex atque adeò ſedes apoſtolica in fide poteſt.

Secundò, Celeſtinus 3. definiuit, quod cum alter cõiugũ labit̃ in hęreſim, diſſoluitur matrimoniũ, ut patet de

diuortijs.c.quanto.Super quo affirmat Hoſtienſis, Celeſtini epiſtolam decretalem habitam olim in corpore iuris.Errauit igitur in fide Celeſtinus. Nam definitio illa Euangelio contraria eſt.

Tertiò,Alexander 3.de ſponſa duorum, capite,licet. aſſerit,quoſdã ſuos prædeceſſores iudicaſſe: quòd ſi poſt matrimonium contractum per verba de præſenti, non conſummatum tamen,aliud nouum matrimonium cõnſummetur,primum dirimitur,ſecundum eſt validũ. Hic autẽ error eſt ſine dubio in fide & moribus manifeſtus.

Quartò,idem Alexander 3.c.cùm eſſes.de teſtam.definit,alienum eſſe & à generali eccleſiæ cõſuetudine, & à diuina lege,& ſanctorũ patrum inſtitutis,vt teſtamẽta, niſi quinq;, vel ſeptem teſtium fuerint ſubſcriptione firmata,penitus reſcindantur.Conſtat autem ciuilem legẽ, quæ eiuſmodi teſtamenta minus ſolennia irritat, à viris hodie eccleſiaſticis comprobari.Falſus eſt igitur in fide Alexander,vt qui pronunciet legem aliquam eſſe diuinæ contrariam,quæ re vera contraria non eſt.

Quintò,Innocen.Primus in epiſtola ad Rufum, & Euſebiũ.c.1.qui viduas,inquit,acceperũt vxores, ad ſummũ Sacerdotiũ agnoſcimus perueniſſe. Qđ contra legis eſſe præcepta, nullus ignorat:cũ Moyſes clamitet, vxorẽ virginẽ ſacerdos accipiat,cõtra qđ præceptũ diuina auctoritate ſubnixũ,nulla defenſio opponitur, niſi cõſuetudo veſtra,quæ ex ignorãtia profecta eſt.Et Innoc.3.c.per venerabilem,qui filij ſint legitimi, cum quãdam legẽ Deuteronomij retuliſſet,ſanè,ait, cùm Deuteronomium ſecunda lex interpretetur,ex vi vocabuli comprobatur,vt quod ibi decernitur, in nouo teſtamento debeat obſeruari. At decreta veteris legis debere à nobis obſeruari, ſacris etiã literis;nõ modò cõcilio Florẽtino aduerſatur.

Sextò,Nicolaus tertius in extrauagãti.exijt qui ſeminat.de verborum ſignificatione.decernit, abdicationem proprietatis,omnium rerum tam in ſpeciali quàm in cõmuni Chriſtum dominum & verbo & exemplo docuiſſe. Quod erroneum eſſe Ioannes 22. docet in extrauagantis cum inter nonnullos.

Septimò,

Septimò. Nicolaus ad conſulta Bulgarorũ,referturq́; de conſ.d.4.c.à quodã Iudæo.definit, quod ſi in nomine Chriſti aliquis baptizet, rebaptizari nõ debet. Cuius oppoſitũ Pelagius papa determinat,in epiſtola ad Gaudentiũ epiſcopũ, referturq́; eadẽ diſt.c.multi.& c.ſi re vera.q̃ ambo capitula ex eadẽ epiſtola ſunt deprõpta. Cõſentit & cũ Pelagio Zacharias papa.c.in ſynodo.eadẽ diſt. Aut Nicolaus igit̃, aut Pelagius falſo de fidei qõne decreuit.

Octauò, D.Gregorius in epiſtola quadam ad Auguſtinum Canthuarienſem archiepiſcopum, Gregorius quoque tertius in epiſtola ad Bonifacium epiſcopũ, ex apoſtolicæ Romanæq́; eccleſiæ auctoritate pronunciarunt, ꝙ ſi mulier infirmitate aliqua fuerit correpta,nec valuerit debitũ marito ſuo reddere, maritus quidẽ aliã vxorẽ ducere poteſt, ea lege tñ,vt ſubſidij opem coniugi priori non ſubtrahat. Quòd aũt vir ab vxore,quæ per infirmitatem debitum reddere non valet,diſcedere poſſit, atq; ad ſecundas nuptias tranſire, doctrinæ euangelicæ apoſtolicæq́; aduerſum eſt,vt Gratia.32.q.7.dixit.

Nonò, Gelaſius contra Eutychen & Neſtorium definit,in altaris ſacramento,facta ẽt conſecratione,panis vi niq́; ſubſtãtiã manere. Id qđ à fide catholica alienũ eſt.

Decimò, Romani Pontifices literas ſæpe ſacras falsò expoſuerunt. Nam vt ea loca prætermittam,quæ Caietanus refert in opuſculo. 27.quæſtionum. q.vltima. certè Gelaſius papa cum concilio ſeptuaginta epiſcoporũ, & refertur sub nomine Pelagij.21.diſt.cap.quanuis, atque Anacletus. 22.diſtin.cap.ſacroſancta.probant, Romanam eccleſiam cæteris eſſe prælatam, illa Euangelica voce Domini ſaluatoris, Tu es Petrus & ſuper hãc petram ædificabo eccleſiam meam. Quod idem plures etiã alios põtifices senſiſſe cõſtat. Ridiculũ aũt videtur eſſe Euangelicũ teſtimoniũ in eum ſenſum velle flectere. Ad eundẽ quoq; modũ pleriq́; summi Pontifices ad probandũ maiores eccleſię cauſas ad sedem Romanã eſſe referendas, inducunt illud ex Luca, ego rogaui pro te Petre ne deficiat fides tua. Quod quàm ineptum ſit,vel ex eo liquere aiunt, quòd ibi Dominus Petro ſolum, nõ item poſteris

loquebatur. Subdit.n.& tu aliquando conuerſus,cōfirma fratres tuos.Quæ uerba ſi ad poſteros referantur,nimirū Rom.pontifices,prius auerſos fuiſſe oporteret,ut aliquādo conuerſi confirmarent fratres ſuos. Cum itaq; Rom. Epiſcopi ſacras literas falſo interpretentur,falli & fallere in fidei dogmate poſſunt. Nam ex ſacrarū literarū recta ītelligētia uera dogmata, ex obliqua verò falſa trahunt.

Vndecimò, ſi Apoſtolica ſedes in fide errare non poſſet,id maximè ex priuilegio Petri, Luc.22. Ego rogaui pro te,Petre,vt non deficiat fides tua. At, Petri fides,defecit,iuxta id quod Ambroſius ait, fidelior factus eſt Petrus, poſtquàm fidem ſe perdidiſſe defleuit. Multò ergo magis cæteri ſucceſſores errare in fide potuerunt. Vt errauit certè Anaſtaſius 19.di.c.Anaſtaſius. Errauit quoq; Honorius,vt in conc.6.Conſtā.actio.13.& 18. definitur.

Diſt.50. c.fidelior ex ſerm. 47.de fide Petri.

Poſtremò,Hieronymus in epiſt.ad Euagrium,Cùm illi obiiceretur Romanæ eccleſiæ cōſuetudo, ſi auctoritas, inquit,quæritur: orbis maior eſt urbe. Vbicunque fuerit epiſcopus,ſiue Romæ,ſiue Conſtantinopoli,ſiue Alexandriæ, eiuſdem meriti,eiuſdem eſt & ſacerdotii. Potentia diuitiarum & paupertatis humilitas, vel ſublimiorē, vel inferiorem epiſcopum non facit. Ceterùm omnes Apoſtolorum ſucceſſores ſunt. Quid ergo mihi profers vnius vrbis conſuetudinem?quid paucitatem, de qua ortum eſt ſupercilium, in leges eccleſiæ vindicas? Hactenus Hieronymus.Et Ambroſius lib. 3. de Sacram.capite primo, cùm Romanam conſuetudinem ſibi opponeret, in omnibus,ait,cupio ſequi eccleſiam Romanam:ſed tamen & nos homines ſenſum habemus: ideo quod alibi rectius ſeruatur,&nos recte cuſtodimus.Ipſum ſequimur Apoſtolum Petrum: ad hoc eccleſia Romana quid reſpondet? Vtique ipſe auctor eſt nobis huius aſſertionis Petrus Apoſtolus, qui ſacerdos fuit eccleſiæ Romanæ. Quòd ſi Hieronymus & Ambroſius eccleſię Romanæ inſtituta facilè reiiciunt, certè non eſt cur Apoſtolicæ ſedis præſcriptam in moribus regulam ſequi debeamus. Eo vel maxime,quòd Trullana ſynodus,canone 55.aſſerit,Romanam eccleſiam præter eccleſiaſticam traditam

93.diſti. cap.legimus.

conſuetu-

conſuetudinem Sabbatis quadrageſimæ ieiunare: corrigitq; hunc eccleſiæ Romanæ morem, qui contra Apoſtolorum canonem. 65. inoleuerit. His potiſſimùm argumẽtis hunc locum quidam infirmum eſſe contendunt. Credunt. n. ſedẽ Apoſtolicã errare poſſe, ẽt cùm de fidei quęſtione iudicat. Inter Pariſienſes Gerſon & Almain huius ſententiæ pręcipui auctores habentur. Eandem ſequitur Adrianus in 4. ſenten. de confir. quæſ. vltima. Ac Thomas quidẽ Vual. lib. 2. doctri. fid. Anti. cap. 19. eandem videtur ſequi, tametſi in lib. de ſacramentalibus doctrina. 10. longè aliter ſentit. Gratianus. 19. diſtinct §. hoc aũt intelligẽdum eſt. eidẽ opinioni videtur ẽt aſſentiri. Nec ab hac, vt apparet, alienus eſt Cardinalis Turrecre. lib. 4. par. 2. cap. 16. Quamuis in lib. 2. cap. 109. 110. contrariam ſententiã & tenuerit & oſtenderit. Hanc Eraſmus libenter amplectitur ſuper epiſtolam Hieronymi ad Damaſum de nomine hypoſtaſis. Quin in libro de ratione veræ theologię ſe neſtram dicit aperire ad perniciẽ vere pietatis eos, qui doceãt, Romanũ Pontificẽ errare nõ poſſe, quoties, de moribus aut fide pronũtiat. Huic Lutherus ſubſcribit, huic Vuicleſiſtæ, atque adeo oẽs hęretici ſubſcribũt libentiſsimè.

Caput ſecundum, in quo redditur cauſa, cur ſedes Apoſtolica quintum locum obtineat.

Horum ego opinationem ex academijs theologicis exploſurus ſum. Efficiamq;, vt ſpero, vi argumentorum meorum, ſi integris animis expendantur, ſemotis contentione & odio, quibus omne iudicium ex oculari ſolet. Vt autẽ euidẽtiùs intelligatur, quàm ſit magnus huius opinionis error, fingamus animo vnum eſſe Lutherum, in quem ſtylus hic noſter acuatur. Nam errantium multitudo non parit errori patrocinium. Sit ergo primus idemque ſolus qui audeat affirmare, ſummum Pontificẽ eccleſiamque Romanam in fidei controuerſijs decernẽdis poſſe contra euangelium errare. Niſi ego probauero certioribus argumentis, id eſſe erroneum, quàm probent catholici aut purgatorium eſſe, aut indulgentias pontificias diuina auctoritate conſtare, auctoritas hæc mea,

quantula eacunque eſt,apud lectores periclitabitur.Illud verò meliùs oſtendo,ſi ad locum hunc firma ratione conſtabiliendum,altius huius rei fundamenta iacio. Sed ante tamen cur hunc locum quintum fecerimus,paucis explicandum eſt.Erunt enim fortaſſe quidam, quibus aptior ordo videretur,ſi priorem,quo conciliorum auctoritas continetur,hic locus antecederet.Qui etiam ſi aberrant à coniectura,video tamen quid ſequantur. Nempè ſedis Apoſtolicę auctoritate ſublata,concilia quæcunq; non ſolum vacillare, ſed cadere:at ſedem Apoſtolicam per ſe etiam ſine concilijs ſuam habere auctoritatẽ. Priorem itaque eſſe eccleſiæ Apoſtolicæ quàm conciliorum auctoritatem.Rebus autem ſuum cuique ſeruare locum natura iubet. Quemadmodum locus elementis ſuus eſt cuiq; proprius, vt terra infimum teneat,hanc inundet aqua,ſuperior æther,ignibus altiſſima ora reddantur.quibus breuiter reſpondemus,nos humani ingenij habita ratione,naturæ ordinem ſæpè negligere.Eſt autem hominibus comparatum,quòd Ariſtoteles non ſemel admonuit, vt à notioribus ad ea,quæ minus ſunt nota,proficiſcãtur. Quamobrem,cùm conciliorum auctoritas plerisque ſit & acceptior & notior,nihil mirandum eſt,ſi naturæ ordinem anteuerterimus. Præterquàm quòd concilia eccleſiam repræſentant, & ab eccleſia catholica concilia catholica ſeiungere,non erat ſatis ex ordine.Meritò igitur eccleſiæ concilia hærere fecimus. Sed de his hactenus. Iam id quod erat inſtitutum perſequamur.

Caput tertium tria pronunciata continet, quibus efficitur, Petri in fide firmitatem ad ſucceſſores quoque deriuari:

ET ſi non ſum neſcius,quàm ſit ſcholaſtica diſputationis formam quibuſdam inuiſa: ſed non debeo tamen aliam inire diſputandi rationem, præter eam, quam & viris clariſsimis probatam eſſe intellexi,& ad errores omneis refellendos ſemper aptiſſimam exiſtimaui. Certè quę Auguſtinus contra aduerſarios eccleſiæ diſſeruit, tametſi & inuenta ſunt acutiùs & dicta ſubtiliùs, quàm vt quiuis ea poſſit agnoſcere, ad euincendas tñ hæreſes eo

aptiora

aptiora iudicantur, quò tenuiùs ad viuum reſecata ſunt. Demonſtraturus igitur Apoſtolicam eandemque Romanam ſedem errare in fide non poſſe, ſcholæ more tres propoſitiones habeo ponere, in quibus huius quęſtionis cardo vertitur.

Prima propoſitio. Petrum Apoſtolum fuiſſe à Chriſto inſtitutum paſtorem eccleſię vniuerſalis. *Prima ꝓpoſitio*

Hanc probat apertè illud apud Ioannem teſtimoniū, paſce oues meas. Qui enim non diſtinxit inter has oues & illas, alienam à ſuo demõſtrauit ouili, quæ Petrum paſtorem non recognoſceret: vt Innocentius. De maio. & obe. cap. Solitæ. & Bernardus lib. de conſ. ad Euge. c. 6. euidentiſſimè argumentantur. Nec dubitari põt ad Petrū eam curam ſpecialiter pertinuiſſe, quem dñs priuſquàm oues illi committeret, interrogauit, nec id ſemel aut bis, ſed tertiò etiam, Simon Iona diligis me plus his? Vbi nõ expreſſit ſolùm Simonis proprium nomen, ſed patris ẽt nomeclaturam adiecit, ne vlla poſſet ambiguitate Petri poteſtas eludi, aut peruersè in alium torqueri. Atq; idẽ rurſum ex altero apud Matthæū teſtimonio declaratur. Beatus es, inquit Dñs, Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cęlis eſt. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & quodcunque ſolueris ſuper terram, & cætera. Vbi notandū in primis illud, quod cùm omnes diſcipuli rogati fuiſſent, cæteris tacentibus, vnus Petrus reſpondit. Deinde & illud aduertendum, quod & nomen Petri antiquum Chriſtus ſeruauit inquiens, beatus es Simon, & patris ẽt nomen addidit, ne ad Cananęū poſſent verba referri. Nomẽ quoq; nouum indidit, quod Petro non cõe cum reliquis Apoſtolis eſſet, ſed propriū. Et ego dico tibi, ait, non Ioanni, non Iacobo, ſed tibi, tu es, non ſolum vocaris, ſed es, Petrus, hoc eſt ſaxum. Vnde & Ioannis primo. ca. Cephas, id eſt, petra ingẽs, ſeu rupis magno ferẽdo ædificio idonea, à domino vocatus eſt. Et ſuper hanc petram, inquit, ędificabo eccleſiam meam, id eſt ſuper te o Petre. Vt exponit Hilarius ſuper Matthęū, Ambroſius ſermone. 47. de fide Petri, Cyprianus in epi-

Cap. 21. *Cap. 16.*

ſtola.ad quintum, Hieronymus. 1. li.contra Iouinia .& ſu per Matth.& in epiſtola quadam ad Marcellam, & Eſai. 2.& 16. c. quamuis in concione quadam de Pentecoſte aliter expoſuerit. Chryſoſtomus homi.55.in Matth. Cyrillus li.2.in Ioannem cap. 12. Origenes homi.1.in Mat.
12.diſ.e. & hom.5.ſuper exodum. Theophilactus Lucę 22. Grego-
præceptis rius in quadam epiſtola ad Mauricium Auguſtum, & in alia ad Eulogium Alexan.epiſcopum.6. lib.epiſtola. 37. Leo concione.2.de Apoſtolis Petro & Paulo. Sed & in epiſtola ad Flauianum Petrus, inquit, à principali petra ſoliditatem & virtutis traxit & nominis. Atq; in epiſt. 67. ad epiſc. Viennen.id apertiùs exponit. 19.diſt.cap.ita Dominus. Tertullia.lib.de præſcrip.hęre. Epiphanius in lib. Ancoratus. Dionyſius itē in epiſt.ad Timoth. Petrum dicit à Paulo vocatum fundamentū eccleſiarū. Et Conci. Chalce. vocat Petrū petram & crepidinem catholicę eccleſiæ, atq; ex conſequenti fatetur, eccleſiam catholicam ſuper Petrum ædificatam. Nec me latet. Aug. ſuper Ioannem homi.vltima, & de verb.domi. homi. 13. id veritū eſſe concedere. At lib.1.retract.cap.21.hunc communem ſanctorū ſenſum non reprobat. Nec reprobari ſanè is po
Cap.6. terat, quem non ſummi modò pontifices. verùm concilia quoque probarunt, quemadmodum ex his quę poſtea dicemus, perſpicuum erit.

Sed non eſt opus, rem alioqui lucidiſſimā externis admotis luminibus illuſtrare. Quorſum.n.dicit dominus Simoni filio Ionę, tu es Πέτρος hoc eſt, ſaxū, niſi vt intelligeremus, cum eueſtigio addit, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiā meā, ipſiſsimum Petrum eſſe, ſuper quem eſſet eccleſia ædificanda? Cum verò idē ſit ſecundum metaphorā domus fundamentum, quod ſeruata corporis analogia caput manifeſtè colligitur, Petrū vt eccleſię caput, ita ēt fundamentum eſſe. Cur autē nomen capitis in Petro vereamur, ſi rectorem ouium Chriſti eum negare nō poſſumus? Nā populi rectores, capita dicūtur, Amos. 6.& Saul, quoniā rex erat, caput populi dicitur. 1. Reg.15. Sed teſtimonia patrum Bucerus quærit, negatq; Petrum ab vllo vnquā caput eccleſiæ vocatū Impudentiſsimè ve-

rò

rò negas. Quoniã Euariſtus, Alexander huius nominis primus, Pius etiã primus, Calyxtus primus itẽ, Greg. Athanaſius, Chryſoſtomus, patres concilij Calcedonenſ. Conſtan. ſeptimæ ſynodi, Petrum ac ſucceſſores eius caput eccleſiæ non obſcurè appellauerunt. Quorum teſtimonia paulò poſt adſcripturi ſumus. Fateamur igitᷣ, Petrum & caput & fundamentum & rectorem paſtoremq; eſſe à Chriſto conſtitutũ eccleſiæ uniuerſalis. Hæc enim omnia adeò ſibi cohærent, vt ſi vnum ex illis tollas, reliqua tollere neceſſe ſit. At Clemens 6. diſpo. libr. Petrus, Iacobus & Ioannes, inquit, quãuis à Chriſto fuerint omnibus penè prælati, tamen non ſibi vendicabãt primatus gloriam, ſed Iacobum qui dicebatur iuſtus, Apoſtolorũ epiſcopum ſtatuunt. Non igitur Clementi Petrus erat paſtor eccleſiæ uniuerſalis. Huiuſmodi ſcilicet teſtimonia hinc inde venantur hæretici: ut luci tenebras offundant. Dionyſius 3. c. de diuin. nomin. Petrum dicit ſupremum fuiſſe decus & Theologorum columen. Euſeb. libr. 2. eccle. hiſt. ca. 14. Petrum ſcribit, probatiſſimum omniũ Apoſtolorum & maximum, fideiq; magnificentia primo eorum principem. Epiphan. hære. 51. affirmat Chriſtũ elegiſſe Petrum, vt eſſet dux ſuorum diſcipulorũ. Leo in epiſt. ad epiſcop. Viennen. Euangelici muneris ſacramentum, ait, ita Dominum ad omnium Apoſtolorum officiũ pertinere voluiſſe, vt in beatiſſimo Petro omniũ Apoſtolorum ſummo principaliter collocaret. His, nã alios enumerare longũ eſt, his inquam, tam multis & idoneis teſtibus non credunt hæretici: & volunt nos vni Clemẽti credere: qui dicat Iacobum Apoſtolorum epiſcopum inſtitutum eſſe. Hieroſolymorum epiſcopus Iacobus agnoſcitᷣ, Apoſtolorum epiſcopus non agnoſcitur. Quanq̃ Apoſtoli ædificationis gratia, cùm erant Hieroſolymis, Iacobo ſanè plurimum deferebãt: quo poſteris epiſcopis exẽplo eſſent, vt tanquam ſubditos in aliena eccleſia ſe gererẽt. Sed benè habet, ꝙ non aſſerit Clemens Dñm ſtatuiſſe: ſed Apoſtolos modeſtiæ cauſa. Nos verò hac prima propoſitione aſſerimus, Petrum à Dño paſtorem eccleſiæ catholicę inſtitutum. Quod qm̃ Caietanus in libell. de

Vide & Turre.li. 2.ſummæ eccl.c.15

de auctorit.Papę & concilij, & fuſius adhuc in altero de eccle.Romanæ primatu plurimis maximiſque argumentis oſtendit,nos breuiter demonſtraſſe ſufficiat.

Secũda propoſitio.Petrum,cũ eccleſiã docebat,aut oues in fide firmabat,errare non potuiſſe. Hæc primũ oſtẽditur ex illo teſtimonio : Lucæ 22 .Simon, Simon,Ecce Satan expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum, ego autẽ rogaui pro te , vt non deficiat fides tua : & tu aliquando conuerſus,cõfirma fratres tuos.En cum dixiſſet Dñs:Satan expetiuit vos,non ait,ego rogaui pro vobis, ſed pro te:nec dixit,& vos aliqñ conuerſi, ſed,tu aliquando conuerſus,confirma fratres tuos. Cum aũt oratio Chriſti,vt auctor eſt Paulus , ſẽper fuerit exaudita , quod Chriſtus orauit,id certè conſecutus eſt,ne Petri fides deficeret, vt fratres poſſet in fide firmare . Deinde hanc ẽt demõſtrat illud Matthęi 16.Super hanc petrã ædificabo eccleſiam meam,& portæ inferi non pręualebunt aduerſus eã.Quę verba explicans homi.1.in Matth. Origenes ait:Manifeſtum eſt,& ſi non exprimatur, ꝙ nec aduerſus Petrũ,nec aduerſus eccleſiam portæ pręualere poterunt inferorũ. Nam ſi pręualerent aduerſus petrã,in qua eccleſia fundata erat,contra eccleſiã item præualerent. Petrus ergo firmus ſtabat in fide , ne fabrica ſuper ipſum fundata rueret.Præterea ſi Petro peculiari ratione & priuilegio,Claues non vnius cœli,ſed cœlorum datæ ſunt, quemadmodũ homi.6.in Matth.annotauit Origenes, Claues aũt cęlos aperiunt, conſequentia fit, vt omnia cœlorum impedimenta tollant.At ex parte intellectus ingreſſum in cęlos impedit ignorantia fidei,ſicut ex parte voluntatis affectio praua:data eſt igitur Petro poteſtas non minus ad tollendã ignorantiã, q̃ ad tollenda peccata. Quæcunq; itaq; ſoluiſſet & quęcunq; ligaſſet,ſiue ſpectarent ad intellectũ ſiue ad affectũ, ea ligata fuiſſent ſolutaq; in cœlis.Quamobrem,qõnes in fide difficiles ſoluere iure ſuo Petrus poterat,ligareq; proinde ſuo iudicio, vt id tenerent fideles,quod ipſe decerneret. Atqui falſo de fide iudicio fideles ligari non queunt. Quòd ſi diuinatio in labijs regis , & in iudicio non errabit os eius , vt Prouerb.

Bis Simonis nomẽ in Græco repetitur & ſic legit Agatho,actione 4.ſexta ſynodi.

Hebr. 5.

16.c.dr̄,cur nos exiſtimabimus,Petrū regni cœlorū prin cipē à Deo conſtitutū,in grauiſſimo de fide iudicio errare potuiſſe?Et ſi Caiphas vir in ſynagoga impius, cū eſſet Pōtifex anni illius,quia Pontifex tn̄ erat, prophetauit, nonne magis Petrū summū à Chriſto Pontificē eccleſiæ datū,diuino ſpiritu ad veritatē finiendā agi credemus?Si paſtor deniq; oīum fideliū Petrus eſt à Deo conſtitutus,doctor ergo & magiſter eccleſiæ ſupremus effectus eſt. Quòd ſi paſcua doctrinæ ſalubris ouibus Chriſti nō daret,ſed poſſet eas erroribus falſis ac pniciosis paſcere,nimirum nō eſſet à Chriſto eccleſiæ prouiſum.Prouiſum eſt aūt ſine dubio,niſi Petrus ipſe nos fefellerit,in quiēs:Viri fratres, vos ſcitis,quoniā ab antiquis diebus, Deus in nobis elegit per os meū audire gentes verbū Euangelij & credere. Petrū ergo peculiariter inter cæteros elegit Chriſtus,vt eū gētes in fidei cōtrouerſia nō audirēt ſolum loquentē,ſed ēt crederent.Ita enim cùm Petrus ſententiā edixiſſet, tacuit omnis multitudo Petro definienti conſentiens, vt Actorum 15. à Luca refertur.

Tertia propoſitio. Petro defuncto, diuino iure eſſe, qui illi ſuccedat in eadem auctoritate & poteſtate. Nā, cum oues Chriſti eſſent vſque ad conſummationem ſeculi futuræ,deſipiet profectò,qui Chriſtum exiſtimabit, ouili perpetuo paſtorem temporarium ſuffeciſſe. Quòd igitur Dominus inſtituēdo paſtorale eccleſię munus primo paſtori contulit, id ordinariè cuilibet ſucceſſori intelligitur contuliſſe,vt Caiet.de prima eccle.Rom.c.12. eruditiſſimè comprobauit.Prętерea,regnum Chriſti futurum erat æternum,ergo & eccleſiæ principatus nō fuit temporalis, quod libro etiam ſuperiore probatum eſt. Alioqui,ſi Petri poteſtas ad poſteros non eſt tranſlata, ne cæterorum quidem Apoſtolorum poteſtatem ad ſuccedentes epiſcopos tranſmiſſam agnoſcemus. Ita nūc in eccleſia, nulla aut epiſcoporum aut ſacerdotū poteſtas erit:Qui eſt error in fide manifeſtus. Vtitur etiam Bernardus ad Eugen.lib.2.c.6. in huius rei confirmationē, illo Exod.teſtimonio:Eſto tu populo in his, quę ad Deum pertinent,vt oſtendas populo cæremonias, & ritum colendi,

Tert.propoſitio.

Ioan.22.

Cap.18.

colendi,viamque per quã ingredi debeant. Prouide aũt de omni plebe viros ſapientes,qui iudicent populũ omni tẽpore.Quicquid aũt maius fuerit, referant ad te, & ipſi minora tantummodo iudicent.Si hoc feceris, implebis imperiũ Dñi:Quibus auditis Moyſes fecit oĩa, quæ Ietro ſuggeſſerat.Quòd ſi Ietro conſiliũ & optimũ fuiſſe conſtat,& Synagogæ maxime neceſſariũ,vt vnus eſſet ſummus iudex,ad quẽ maiores cauſæ & qõnes referrentur:nullo pacto veriſimile ſit,Chriſto dño huiuſmodi cõſilium defuiſſe,quod eccleſiæ erat ſimiliter neceſſarium. Non ergo Petro ſolũ ea poteſtas collata eſt à Dño, ſed ad poſteros quoq; tranſijt. Niſi Deus maiorẽ ſynagogæ curã habuerit,quàm eccleſiæ.Confirmat eã rem vel maximè alterũ legis veteris teſtimoniũ, quo vſus eſt Innocentius tertius, c.per venerabilem,qui filij ſunt legitimi. Si difficile,inquit,& ambiguum apud te iudiciũ eſſe proſpexeris,& iudicum intra portas tuas videris verba variari,ſurge & aſcende ad locum,quem elegerit Dominus Deus tuus,venie ſq; ad ſacerdotes Leuitici generis,& ad iudicem,qui fuerit illo tempore,quęresq; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quæcunque dixerint,qui præſunt loco,quem elegerit Dominus: & docuerint te iuxta legem eius,ſe querisq; ſentẽtiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad ſiniſtrã. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo,ex decreto iudicis,morietũ homo ille, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.In quibus verbis illud primum aduertendum eſt, non quaſlibet cauſas ad metropolitanum iudicem ſummumque ſacerdotem eſſe referendas, ſed difficiliores, quàm vt minorum iudicum auctoritate abſolui poſſent. Deinde & illud admonendum,ſupremum illud tribunal, à cuius ſententia iuxta legis normam,nulla prorſus erat appellatio,ſenatum ſuum habuiſſe quidem Leuitarũ & ſacerdotum,ſed vnum eſſe primum iudicẽ, ſummumq; vnum ſacerdotem,qui in ſententia ferenda, vel ſolus ſignificatur habere auctoritatẽm. Qui autem ſuperbierit, inquit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore

Similis iudiciorũ forma Gallis olim erat, vt Cæſar auctor eſt de bello Gallico lib.6.

pore

pore miniſtrat,vel præſidēti ad miniſtrandum, vt ſeptuaginta tranſtulerunt.Et rurſum: Ex decreto iudicis morietur homo ille.Non ait,ſacerdotum & iudicum: ſed ſacerdotis & iudicis. Nec illud prætereundum, q; non iubet Dominus, concilium ex tota ſynagoga congregari, ſed conſilium adhiberi iubet ſacerdotum & Leuitarum, qui ſenatus loco ſummo sacerdoti in ciuitate matricia ſemper adeſſent. Quia.n.in promptu erat, vt id genus qōnes & controuerſiæ identidem orirētur,paratum & aditu facile oportebat eſſe tribunal:id quod non eſſet,ſi frequēs cogendum eſſet ex omni ſynagoga concilium, vt vniuerſas controuerſias definirent. Sed ne id quidem negligendum eſt,legiſlatorem abſolutè pręſcribere, vt poſt ſacerdotis præſidentis iudicium omnes ſuis opinionibus cedant,facies,ait,&c.ſequerisq; ſnīam eorum, nec declinabis ad dexteram aut ſiniſtram.Nec iniuria id quidē pręſcribit legaſlitor, qm̄ antè, vt ſecuros diſceptantes redderet,fuerat pollicitus,iudicium illius senatus,ad quem conſultatio referretur,verum eſſe futurū.Qui iudicabūt, inquit,tibi iudicij veritatem.Sed ait Bucerus,uera erunt hæc,ſi protulerit secundum legem. Sic enim habet Moyſes:Facies quæcunque docuerint te iuxta legē eius. Hic primum,quod iſti ſæpe contra nos faciunt, reuocare nos libet ad Hebraicam veritatem. Septuaginta quippe hoc modo verterunt:Facies ſecundum verbū,quod nūciauerint tibi ex loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.Et cuſtodies valde vt facias secundum omnia, quæ sancita fuerint tibi: secundum legem & iuxta iudicium,quod dixerint tibi,facies.Et Sāctes Pagninus ita reddidit:Facies secundū sermonem verbi quod annunciabunt tibi: & cuſtodies faciendo iuxta omnia quæ docebunt te. Iuxta sermonem legis,quem docebunt te,& secundum iudiciū quod dicent tibi facies. Vbi non pręcipit Moyſes, vt sacerdotibus credant, ſi iudicarint secundum legem, sed potius,vt quæ sacerdotes docuerint, ea pro lege habeantur. Alioqui ſi de legis ac religionis cōtrouerſia ad senatū recurrentibus hanc anſam liceret arripere, nulla vnq̃ iuſmodi quęſtio finiretur. Sēper.n.ille locus dubitandi

eſſet

eſſet reliquus,an ſacerdotes proferrent iuxta legem: cu-
ius dubitationis nullus eſſet iudex inſtitutus. Sed de his
diſputatũ eſt alio loco ſatis,vt arbitror,diligẽter. Nunc
aũt id ſolũ agimus,Deũ,poſt tẽpora ẽt Moyſis, quandiu
ſynagoga futura erat, inſtituiſſe maximi Pontificis vnũ
tribunal ſummũ,è cuius iudicio priuati oẽs ciues ac iu-
dices ẽt minores penderent. Quid ergo? Moyſes proui-
Iudi.17. dit ſynagogæ,& Chriſtus nõ prouidit eccleſię? An volu
mus,vt his diebus nõ ſit iudex in Iſrael, ſed vnuſquiſque
qđ ſibi videatur bonũ, id & faciat & ſentiat? Volumus,
inquiunt,euangelij libertatẽ. An ne eſt libertas ciuitati,
nullũ habere à quo regatur? Eſt libertas naui,ſine guber
natore vndis ventoq; permitti? libertas ergo erit,vt qui-
dã ait,nullũ eſſe in ſchola præceptorẽ, nullũ in humano
corpore caput,nullã mentẽ in homine,ſed ſolis cupidita
tibus turbari ac miſceri oĩa,pro libidine. Id verè ne pe-
cudes quidẽ cuperent,quarũ intereſt paſtores habere, à
quibus deducantur in paſcua,atq; in eis defendantur ab
iniuria ferarũ.Non itaq;,vt ad propoſitum reuertamur,
domus vna ſine patrefamilias, vna ciuitas ſine rectore,
ouile vnum ſine paſtore, vno mortuo Petro relictũ eſt,
ſed eſt aliquis, qui illi in regẽdi ac paſcẽdi oues auctori
tate ſuccedat.Quòd ſi obijcias,ex typo & figura nõ ſumi
idoneum argumentũ,memineris,quę in veteri populo il
lo quaſi deliniata ad illius speciẽ & ordinẽ pertinerent,
ea ad ſpeciẽ eccleſiæ & ordinẽ referri oportere. Nec nos
ex figura argumentamur & typo,ſed à minori ad maius
argumẽtamur,euidẽti ſanè ratione.Incredibile eſt.n.Sy
nagogã cõponendis de fide,lege,& religione controuer-
ſijs iudicem & ſenatum Deo auctore habuiſſe,eccleſiam
non habere: præſertim cùm eccleſię id ſit multò etiam
Vide Pighiũ lib. 2.de eccl. Hie.c.2. magis neceſſarium. Quæ cum ex tãvarijs nationibus,
linguis,ingenijs,inſtitutis,emerſerit,neceſſe eſt, vt plures
grauioreſque habeat de fide & religione controuerſias.
Quas niſi huius Reipub.princeps valeat componere, ec
cleſiæ profecto forma & ſpecies turpiſſima eſt, & sors
multò quàm ſynagogæ deterior. Sed eccleſię ac ſyna-
gogæ omiſſa comparatione, ex fine certè præſcribitur
auctoritas,

auctoritas,quæ principi in vnaquaq; ſocietate cõgruat. Non.n. æqua eſt auctoritas cuilibet imperanti: ſed alia patrifamilias,alia præfecto,alia regi conuenit: vnicuiq; vero horum tanta, quanta ad cuiuſq; ſocietatis finẽ neceſſaria erit. Vt eã patrifamilias præſtemus auctoritatẽ neceſſe eſt, quã ad finẽ domeſtici conuictus neceſſariam eſſe,ratio recta & doctrina præſcripſerit. Quoniã in vna domo eodemq; tecto,vbi varia eſt hominũ natura,& officiũ cuiuſq; diuerſum,non aliter viui omnino poteſt. Tãtam ergo habet summus à Chriſto inſtitutus pontifex in eccleſia auctoritatẽ, quanta ad continendos Chriſtianæ reip.ciues in fide,religione,officio,eſt neceſſaria. Suboriri aũt inter nos neceſſum eſt de fide ac religione cõtrouerſias,quibus cõponendis,ſi nullus eſt à Chriſto datus iudex,ad quem referretur tandem,eiuſmodi quæſtio omnis,ſine fine eſſet,perpetuaq; diſſenſio, totq; tamque diſſonantes de fide ac religione ſententiæ, quot ſunt in eccleſia & quàm ſunt diuerſa capita. Quas ob res ſi eccleſiæ vnitatẽ,charitatẽ, conſociationem conſeruare oportet:neceſſe eſt profectò, vt vnus ſit relictus à Chriſto princeps,qui non aliter ac Petrus diſſidentium lites,dirimere ſoluereq; quęſtiones poſſit. Videmus.n.principi cuiuſq; alterius ſocietatis id conuenire, vt ſi inter socios aliquæ controuerſiæ oriantur, præſertim quæ ad finẽ illius ſocietatis proprie pertineant,dirimere eas valeat,cũ adiuncto ſibi ſeniorũ prudentiumq; conſilio. Atq; hæc demum propoſitio tertia definita eſt in concilio Conſtantienſi. Nam 8.ſeſſ.ille error Vvicleffi damnatur, Papa non eſt proximus & immediatus vicarius Chriſti. Et ſeſſ.15.ſeptimus error damnatus eſt huiuſmodi, Petrus non fuit,nec eſt caput ſanctæ eccleſiæ catholicæ. Et tertiusdecimus,Papa non eſt manifeſtus & verus ſucceſſor Petri. Et 27.error,Non eſt ſcintilla apparentiæ, ꝙ oporteat eſſe vnum caput in ſpiritualibus regens eccleſiam, quod ſemper cum ipſa militanti eccleſia conuerſetur & conſeruetur. Et in Bulla Martini quinti eidem concilio præſidentis,Vtrum credat,quòd Papa canonicè electus, qui pro tempore fuerit,ſit ſucceſſor beati Petri, habens

ſupremam poteſtatẽ in eccleſia Dei. Neq; hoc nouũ ſane fuit. Quin eccleſia ſemper vnũ summũ pontificẽ, ac totius eccleſiæ paſtorẽ Petro ſuccedentẽ agnouit. Quòd ſi reliqua omnis poteſtas Petro conceſſa, ſiue ad remittenda peccata, ſiue ad quæcunq; alia Reip. Chriſtianę neceſſaria munia, nõ ad Petrũ ſolùm, sed ad ſucceſſores pertinet: certè, quod dictũ eſt, ſuper hanc petrã ędificabo eccleſiã meã, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eã, illud rurſum: Tibi dabo claues regni cœlorum, illud itẽ: Paſce oues meas, illud deniq;, rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, ad summos pontifices, qui Petro in eccleſia ſuccedunt, eſt referendũ. Priuilegiũ quippe in fide nõ errãdi ob eccleſię vtilitatem Petro cõceſſum eſt. Ideò.n. cùm dixiſſet Chriſtus, ego rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua, ſubdidit protinus, & tu cõfirma fratres tuos. Verũ hæc in genere dicta ſint, iã in ſpecie, quæ ad hanc cõtrouerſiam pertinent, ea euidentius explicabuntur.

Caput Quartum, in quo oſtenditur, quòd Romanus epiſcopus ille ſit, qui Petro & in fidei firmitate, & in componendis religionis controuerſiis, diuino iure ſuccedat.

SEquitur, vt doceamus Romanam ſedem eam eſſe, vbi Petri & ſoliditas & auctoritas, Deo auctore, collocata ſint. Quod quoniam non hæretici modò impudenter, verùm etiam catholici nonnulli imprudẽter inficiati sunt, diligentiſſimè eſt nobis corroborandum. Tam enim diligenter, & ſi minùs verè, ſed tamen accuratè, non modò fundatam, verùm etiam extructam opinionem, nõ eſt facile diruere. Si opinio tamen dicenda eſt, quæ adeò certis argumentis refelletur. Et quidem hac de re quamuis plura dicta ſint à Caietano, cum alijs in locis, tum in libello de Romanæ eccleſiæ primatu, quia tamen vel ob ſtyli quaſi ingenitam obſcuritatem, vel ob id forſitan, quod minus attentè à pleriſque legitur, nihil etiamnum viris doctis & ingenioſis perſuaſit: oportebit nos de rebus eiſdem iterum diſputare. Explicabuntur autem hęc fortaſſe ieiunius, his enim vbertas orationis adhiberi vix poteſt. Veruntamen de rebus grandioribus atque ad exponendum

ponendum difficilibus,omne quod dilucide dicitur, egregiè & præclarè dicitur.Locum igitur arduum explanaturi,teſtibus primum id faciemus,quorum audita teſtimonia,locum dubitationi non relinquant. Nolo autem quamplurimis poſſum teſtimonijs lectorem onerare:ſed grauiſsima & apertiſsima ſolum adſcribam.Ordiar autẽ ab ipſis ſummis Pontificibus, quorum de hac re clara iudicia & certa ſunt.Simpliciter autem adſcribentur, ne in quid & ait ſæpius interponantur.

Anacletus in epiſtola 1.de oppreſsione epiſcoporum. Difficiliores quæſtiones & maiores cauſæ ad ſedem apoſtolicam referantur: quoniam Apoſtoli hoc ſtatuerunt iuſsione ſaluatoris, vt maiores & difficiles quæſtiones ſemper ad ſedem deferantur Apoſtolicam, ſuper quam Chriſtus vniuerſam conſtruxerit eccleſiam,dicente ipſo ad beatum principem Apoſtolorum:Tu es Petrus,& ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam.Et in 3.epiſtola de Patriarchis & primatibus explicat, quidnã per ſedem Apoſtolicam intellexerit in hęc verba. Hec ſacroſancta Romana & Apoſtolica eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipso Domino ſaluatore noſtro primatum obtinuit,& eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas eccleſias,ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt,ſicut ipſe beato Petro apoſtolo dixit:Tu es Petrus,&c. *22. diſ.c. ſacroſancta.*

Euariſtus.Ad ſedem Apoſtolicam tanquam ad caput ſunt dubia referenda.Id verò dixit Euariſtus epiſcopis Aphricanæ regionis,cum illum de fidei quæſtione conſulerent. Dixit etiam eos in hoc normam patrum ſecutos.Ab ineunte igitur eccleſia Romanus pontifex magiſter fidei eſt agnitus.Quod erat Petri proprium munus.

Alexãder huius nominis primus in epiſt.ad omnes orthodoxos. Huius ſanctę & Apoſtolicæ ſedis apici ſummarum diſpoſitiones cauſarum, & omniũ negotia eccleſiarum ab ipſo Domino tradita ſunt,quaſi capiti.Probat verò hoc eodem Matth.teſtimonio,Tu es Petrus,&c.

Sixtus primus ad Gallicanas eccleſias & eluth erius ad eaſdem affirmãt, à ſanctis Apoſtolis eſſe inſtitutum, vt epiſcoporum iudicia, ad ſedem Apoſtolicam referantur.

rantur. Scilicet, quia maiores eccleſiæ cauſæ, &cæt.

Pius primus in epiſt. ad omnes eccleſias. Hanc ſanctã ſedem Apoſtolicam omnium eccleſiarũ caput Dominus eſſe præcepit, dicens principi Apoſtolorum Petro: Tu es Petrus, &c.

Victor in epiſt. ad Theophilum, ad Romanum epiſcopum, epiſcoporum omnium cauſas ab apoſtolorum tempore pertinere definit. Probatq; illo teſtimonio, quæcunque ligaueris, &c. Citat etiam in hoc, inſtitutum Apoſtolorum, in quo Romana ſedes vocatur vniuerſalis apoſtolica eccleſia. Eundem quoque apoſtolicum canonem nomine eccleſiæ refert in hoc ipſum Sixtus 2.

Zepherinus in epiſt. ad epiſcopos Sicilianos. Maiores eccleſiæ cauſæ à ſede apoſtolica & nõ ab alia, ſicut Apoſtoli ſtatuerunt, sunt terminandæ, iuxta illud: Quęcunq; ligaueris, &c.

Marcellus ad epiſcopos Antiochenę prouincię, idem confirmat ex illo: Tu es petrus, &c. Aſſerit etiam ex diuina iuſſione & Apoſtolorum traditione ad eccleſiam Romanã, tanq̃ ad caput, referẽda maiora eccleſię negotia.

Euſebius ad epiſcopos Campaniæ & Tuſciæ, cùm affirmaſſet Romanã eccleſiã Petri priuilegio eſſe donatam: ſubijcit. Prima salus eſt, rectæ fidei regulas cuſtodire, & à cõſtitutis patrum nullatenus deuiare. Nec põt Dñi noſtri prætermitti ſnĩa, dicẽtis: Tu es Petrus, &c. Et hęc, quę dicta ſunt, rerum probantur effectibus. Quia in ſede apoſtolica extra maculã ſemꝑ eſt catholica seruata religio.

Melchiades in epiſt. ad Hiſpaniarum epiſcopos. Priuilegium epiſcopos iudicandi, Dominus beato clauigero Petro sua vice solummodo commiſit. Quod eius prerogatiuum suæ concedit ſedi futuris hæreditandum temporibus. Quod vtique priuilegium à temporibus apoſtolorum ſtatutum eſt ſeruare: & illæſum manet vſq; in hodiernum diem: Ne quando membra à ſuo diſcrepent capite, & ſchiſmata oriantur.

Marcus ad Athanaſium. Sancta Romana eccleſia, quę ſemper immaculata manſit, & Domino prouidẽte, & beato Petro apoſtolo opem ferente, in futuro manebit ſine

vlla

vlla hæreticorum inſultatione firma & immobilis. Hæc Apoſtolorum viua traditio. Hæc ſancta & apoſtolica mater omnium eccleſiarum Chriſti eccleſia, quæ per omnipotentis Dei gratiam, à tramite apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probatur, ſed illibata finetenus manet, ſecundum ipſius Domini pollicitationem: Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua. Quo eodem teſtimonio probat idem Lucius ad conſulta epiſcoporũ Gallorum & Hiſpanorum: & Fœlix ad Benignum.

Iulius in epiſt. ad orientales epiſcopos. Conciliorũ cõuocandorũ iura & maiores cauſas ad ſedẽ apoſtolicam euãgelicis apoſtolicisq; inſtitutis referri oportet. Id à ſãctis apoſtolis & ſucceſſoribus eorũ: id à Nicęna ſynodo definitũ eſt. Affert verò hic Põtifex ad illud cõfirmandũ, teſtimoniũ Chriſti à cæteris repetitũ: Tu es Petrus, &c. illã quoq; rationem, ne membra à ſuo capite diſſideant.

Idem quoque Iulius in epiſtola ad epiſcopos cõgregatos Antiochiæ. Sanctam Romanam eccleſiam & apoſtolicam ipſe Dominus decenter allocutus eſt, inquiens: Tu es petrus, &c. Habet enim poteſtatem ſingulari priuilegio ſibi conceſſam, & Domini ore ſacrata atq; deſuper exaltata eſt. Et ſicut beatus Petrus primus fuit Apoſtolorum omnium, ita & hæc eccleſia ſuo nomine cõſecrata Domino inſtituente prima & caput eſt cæterarum, vt ad eam quaſi ad matrem & apicẽ omnium, maiores eccleſiæ cauſæ referantur. Aſtruit verò in Nicæna ſynodo eſſe definitum, non debere præter ſententiam Romani pontificis vllo modo aut concilia celebrari, aut epiſcopos damnari: cui maiora eccleſiarũ negotia ab ipſo Domino ſpeciali priuilegio tradita ſunt. Citat verò in huius rei confirmationem 18. caput Nicæni concilij in hęc verba. Omnes epiſcopi in grauioribus cauſis liberè apoſtolicam appellent ſedem, atque ad eam quaſi ad matrẽ confugiant: cuius diſpoſitioni omnes maiores eccleſiaſticas cauſas antiqua apoſtolorũ auctoritas reſeruauit. Citat rurſum 19. caput eiuſdem Nicæni concilij in hæc verba. Quanquam accuſati pontificis cauſam comprouincialibus epiſcopis ſcrutari liceat, non tamen in cõ-

ſulto Romano pontifice definire: cùm beato Petro apoſtolo, non ab alio quàm ab ipſo Domino dictũ ſit: Quæcunque ligaueris ſuper terram, &c. En Nicænum concilium non obſcurè, quæ poteſtas beato Petro à Domino data eſt, eam in Romanum pontificem aſſerit eſſe tranſmiſſam. Nec obſtat ſanè, q̃ hæc capitula in noſtris nunc exemplaribus non habentur. Tum, quoniam Iulius ipſe ſub graui iuramento teſtatur, ea in ſcrinio Romanæ ſedis haberi. Fuit autem Iulius huius nominis primus, qui hoc teſtimonium perhibet, vir integra & incorrupta fide. Tum, quoniam aduerſus eos ſcribebat epiſtolam, quorum plerique Nicæno concilio ipſi interfuerunt: nec vllo pacto fieri poteſt veroſimile, quod canones ijs obiecerit, qui facilè probare poſſent fuiſſe à pontifice confictos. Tum, quoniam id etiam teſtantur Athanaſius & pontifices Aegyptiorum, Thebaidis & Libiæ in epiſtola ad Fœlicem, qui concilio quoque eidem præſentes fuerunt. Scimus, inquiunt, in Nicęna magna ſynodo ab omnibus concorditer eſſe roboratum, non debere abſque Romani pontificis ſententia concilia celebrari, nec epiſcopos damnari. Tradunt autem in eadem epiſtola eiuſmodi capitula, & alia plura neceſſaria ab hæreticis incenſa nobiſque ſublata. Eundem item canonem nomine Nicæni concilij, protulerunt in ſexta synodo Charthaginenſi Fauſtinus, Philippus & Aſellius, Apoſtolicæ ſedis legati ex literis Zozimi Romani Pont. Teſtatur etiam Athanaſius in epiſtola ad Marcum Papam, fuiſſe 70. capitula Nicęni concilij, id quod Marcus ipſe eidem reſcribens planè confirmat. Et Fœlix papa in epiſtola ad epiſcopos Aegyptios, quęritur ea capitula de quibus nunc agimus hæreticos expunxiſſe. Sed & Pelagius 17. diſt. c. multis. id quod nos probare nitimur, dicit ſanctã synodũ ſtatuiſſe, Nicęnã videlicet intelligens. Quod expresſit Innocentius 1. ad Victriciũ ſeu Victorinum ca. 3. & Leo ad Theodoſium iuniorem. Non ergo dubitari poteſt, quin noſtra hæc ſententia fuerit à Nicęno concilio definita, quemadmodum Iulius pontifex aſſeuerauit.

Vide totam epiſtolã, in qua Romanus Epiſcopus caput omnium dicitur & doctor orthodoxæ doctrinæ

16. diſti. c. ſeptuaginta.

Damaſus ad triũ cõciliorum Aphricanorũ Epiſcopos,

Summas

Summas cauſarum definiri abſq; ſedis Romanę auctori tate non licet. Synodumq; ſine eius auctoritate fieri nō eſt catholicum. Nec vlla cōcilia rata leguntur,quę non ſunt fulta apoſtolica auctoritate. Eſt enim firmamētum à Deo fixum & immobile omnium epiſcoporum,apoſto lica ſedes & vertex eccleſiarum:ſupra quam Chriſtusvni uerſalem cōſtruxit eccleſiam, ait enim,Tu es Petrus,&c. Vide eundem quoque in epiſtola ad Proſperum & cęteros Numidię orthodoxos epiſcopos.

Innocentius primus in epiſtolis ad concilia duo Carthaginenſe & Mileuitanum. Congruè apoſtolicę ſedis arcana conſulitis antiquę regulę formam ſecuti, quam toto ſemper ab orbe noſtris eſſe ſeruatā, pręſertim quoties ratio fidei ventilatur.Breuiter,qm̄ omnium verba referre moleſtiſsimum eſſet, idem omnino confirmāt Leó Epiſt.54.ad Anaſtaſium & epiſt.67.ad epiſcopos Viennēſis prouincię, Gelaſius ad Anaſtaſium Auguſtū & in decretis, quę cum.70.epiſcopis tulit, & in epiſtola ad epiſcopos Dardanię,Vigilius in decretis ſuis c.vltimo,Pelagius. 2.ad épiſcopos qui conuenerant in ciuitatem Conſtantinopolitanam, D.Gregorius in epiſtola ad Auguſt. Anglorum epiſcopum, alijque multi pontifices,quorum teſtimonia habes.12.diſtin.& 17.& 19.& 20.& 21.& 22. & 80.diſt.c.vrbes & 96.diſt.ca.benè.Et 24.quęſtio.1.per multa capita.& 25.quęſtio.1.& de electione capit.ſignificaſti.& de Priuil.capit.Antiqua. & de Baptiſ.cap.Maiores.& de elect.in 6.cap.fundamenta. & in extrauag.Vnā ſanctam. Quam extrauagantem innouauit & approbauit concil.Lateranenſe ſub Leone decimo.

19. d.ita dominus.

Cùm ergo omnes epiſcopi,Petro in eccleſiæ Romanę ſede ſuccedentes,vnanimi conſenſione aſſeruerint, fidei ſoliditatem Petro collatam,ad Romanos pontifices,tāquā ad legitimos ſucceſſores,pertinere,certè,ſi Irenęi Canon verus eſt, qui hoc negauerit, eccleſię auctoritatem ipſe negat. Quæ cauſa idonea fuit, vt ſi quæ eccleſiæ à Romana ſede defecerint, non aliter à ſummis pontificibus ad vnionem eccleſiaſticam fuerint receptę, quàm ſub huiuſmodi confeſsionis forma.

Li. 2.cō. Valen.

Prima ſalus eſt recte fidei regulam cuſtodire,& à conſtitutis patrum nullatenus deuiare. Et quia nō poteſt domini noſtri Ieſu Chriſti prætermitti ſententia dicentis, Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam,& hæc quæ dicta ſunt rerum probātur effectibus, quia in ſe de apoſtolica extra maculā ſemper eſt catholica ſeruata religio:anathematizamus omnes qui contra ſanctam Romanam & apoſtolicam eccleſiā ſuas erigunt ceruices,sequētes in omnibus apoſtolicam ſedem,in qua eſt integra & vera Chriſtianæ religonis & perfecta ſoliditas:Profitemurque ſecreſtatos à communione eccleſię catholicæ, id eſt,non conſentientes ſedi apoſtolicæ, eorum nomina inter ſacra recitanda nō eſſe myſteria,qui videlicet ſanctæ Roman. & Apoſtol. eccleſię priuilegia caſſare nituntur.Hanc confeſsionis normam præſcripſit Bonifacius ſecundus in epiſt.ad Eulalium Carthaginen. epiſcopum,hanc Ioannes Conſtantinopol.epiſcopus fecit, cum eccleſia Conſtantinopolitana Romanæ,à qua Acatio auctore defecerat , vniretur. Eandem Ormiſda Papa ad epiſcopos Hiſpaniæ miſit,vt ſi qui ex ſchiſmate venientes eccleſiaſticam communionem ab eis expoſcerent, ſecundum illam profeſsionis formam admitterentur.Hanc denique Adrianus Papa dedit ad.8.ſyno. generalem.Satis igitur perſuaſum eſſe debet,niſi valde ſumus pertinaces,in Romana ſede Petri auctoritatem & firmitatem eſſe ſitam.

Cap. Quintum, vbi concluſio eadem oſtenditur ſanctorum veterum teſtimonijs manifeſtis.

NEc verò audiendi ſunt illi, qui reprehendunt & irridēt,quod eorum hic teſtimonia referamus, quorum tanquam in propria cauſa iudicium meritò & optimo iure detrectare aduerſarij poſſunt.Non enim pontificum Romanorum cauſa iſthæc propria erat,ſed eccleſiæ gentiumq; omniū communis.Atq; in ijs teſtibus quidam Latini erāt,alii Gręci,partim Hiſpani,partim Affricani,partim Galli & Germani,qbus ferè hominibus eccleſię Romanæ cauſa non ſolū propria nō erat,ſed erat ēt aliena. Fuerunt quoq; in his viri plurimi adeò graues integriq;

doctrina

doctrina, vita, moribus, vt eorum fides ſuſpecta eſſe nec debeat nec verò poſſit. Accedit, quòd nonnulli ex his vel apoſtolorum fuere diſcipuli, vel illi certè ſeculo proximi, cui nullā fictionis notam inurere niſi impijs, & perfrictę frontis hominibus permiſſum eſt. Sed ne vllus tergiuerſandi locus relinquatur, libet quoque ſanctorum veterum, qui Romani pontifices non fuere, teſtimonijs vti. Nam ij cauſam cur aut ignorarent aut fingerent nullam profectò habuerunt. Irenæus lib. 3. aduerſus hære. cap. 3. Sed quoniam omnium eccleſiarū numerare ſucceſſiones valde longum eſt: maximæ & antiquiſſimę, & omnibus cognitę, a glorioſiſſimis duobus apoſtolis Petro & Paulo Romæ fundatæ eccleſiæ, eam quam habet ab Apoſtolis traditionem & annunciatam hominibus fidem, perueuenientem vſque ad nos, indicantes confundimus omnes eos, qui præterquam oportet colligūt. Ad hanc enim eccleſiam propter potētiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem conuenire eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndiq; fideles, in qua ſemper cōſeruata eſt ea, quæ eſt ab apoſtolis traditio. Hactenus Irenæus. Qua re perſuaſus Auguſtinus contra epiſtolam Manichæi. c. 4. Multa ſunt, ait, quæ in eccleſiæ gremio me iuſtiſſimè tenent. Tenet ab ipſa ſede apoſtoli Petri, cui paſcendas oues ſuas dominus cō- *2. q. 7. c.* mendauit, vſque ad præſentem epiſcopatum ſacerdotum *puto. 24* ſucceſſio. Hanc etiam apoſtolicam cathedram & princi- *q. 1. cap.* patum in Romana eccleſia agnoſcit idem Auguſtinus in *Pudēda.* epi. 162. ad Glorium & Eleuſium, & in epi. 106. ad Pauli *24. q. 1. c.* num, & in Ioan. tract. 56. & lib. 2. contra Pelag. & Celeſt. *loquitur* & lib. 2. contra Donatiſt. c. 1 *dominus*

Cyprianus lib. 1. epi. in epiſtola ad Cornelium, & lib. 4 *et 93. d.* in epiſt. ad Pupianum, & in tract. de ſimpl. Præl. eandem *cap. Qui* ſententiam apertiſſimè tenet. *cathedrā*

Ambroſius quoq; eiuſdem rei teſtis eſt clarus in li. de *24. q. 1. c.* exceſſu fratris ſui Satyri. c. 7. & ſermone 47. de fide Petri. *Quæ di-*

Cyrillus apud D. Tho. in libello contra errores Græ- *gnior, et* corū multò euidentiùs quàm autores cæteri huic verita *22. q. 2. c* ti teſtimonium perhibet. Nec mireris, quod in libris The *omnis.* ſau. è quibus loca illa à diuo Tho. referuntur, ea nunc re

perire non licet. Detruncarunt enim hęretici librum il-lum,& quæ in eo ad Romani pontificis auctoritatem per-
Ioan. 21. tinebant,hæc eraſerunt omnia. Quod idem in cōmentā rijs Theophilacti ſuper Ioānem hæreticos feciſſe,à viris hodie catholicis & deprehenſum & patefactum eſt. Quā quam non omnes libri Theſau. latini facti ſunt. Nam in ſyno.6.citatur.32.liber,qui nobis non eſt redditus.

Maximum quoq; refert Diuus Thom. eandem ſententiam non aſſerentem modò,verumetiam eo argumento confirmantē, ꝙ Paulus apoſtolus ad Petri magiſterium venit, formā videlicet futuris præſtans, vt ad Petri ſucceſſores Romanos Pontifices ſimili cauſa recurrerent.

Hieronymus inſuper in epiſtola ad Damaſum de nomine hipoſtaſis,huius rei teſtis locupletiſſimus eſt. Cuius verba retulit Gratianus.24.quæſtione.1.capit. Quoniam vetuſto.Nam quod ea.cauſa & quæſt.cap. Hæc eſt fides,refertur, ex explanatione Symboli ad Damaſum, conſultò pręte reo:quoniam Eraſmus eam epiſtolam Hieronymi eſſe negat.Sed bene habet, ꝙ illa ad Damaſum de nomine hypoſtaſis Hieronymi ſine controuerſia eſt. Adde,quod li.1.apolo.aduerſus Ruffinum, pro eodē habet,quempiam Romanā fidem tenere & catholicū eſſe.

Bernardus quoque à nobis facit in epiſto.131. ad Mediolanenſes,& 166.ad Innocentium,& 189.ad eundē, & 237.ad Eugenium,& 242.ad Romanos.Referrē alios,niſi hi ſatis abūdè eſſent ad eius rei faciendam fidem. Quid enim?tot tantorumque patrum conſentiens,conſpirans, continuataque ſententia,quem non coget, ea quæ dicuntur comprobare?Præterquàm quòd ea ſentiunt, quæ ſanctarum etiam ſynodorum teſtimonia cōfirmant,id quod capite ſequenti demonſtrabitur.

Caput ſextum,vbi conciliorum clariſsima teſtimonia referuntur: quibus eccleſiæ Romanæ *vis & auctoritas comprobatur.*

HIs duobus capitibus ſuperioribus nec ſummorum omnium verba pontificum, nec veterum ſanctorum adſcripſimus,ne lōgior atq; adeò moleſtior fieret oratio Tantum loca indicauimus, quæ quum videat lector tum

plane

planè intelligat,nihil nos obſcurum, nihil ineptum, aut quod ad rem non faceret,attuliſſe.Nunc ſynodica hac de re non iudicia ſolum,ſed verba quoque referemus:vt aduerſarij nube etiam horum teſtium grauius opprimãtur.

Primum igitur ſit concilij Nicæni teſtimonium,quod quoniam capite quarto adſcriptum eſt, non eſt operæpretium hic reſumere.

Alterum ſit concilij Chalcedonenſis, quod retulit D. Thomas in opuſculo contra errores Græcorum, in hæc verba. Veneramur ſcdm ſcripturas & canonum diffinitionem ſanctiſſimum antiquæ Romæ epiſcopũ, primum eſſe & maximum epiſcoporum. Et infra. Si quis epiſcopus prędicatur infamis, liberam habeat ſententiam appellandi ad Beatiſſimum epiſcopum antiquę Romæ: quia habemus Petrum petram refugij, & ipſi ſoli libera poteſtate loco Dei ſit ius diſcernendi, ſecundum claues à Domino ſibi datas: & omnia ab eo diffinita teneantur,tanquam à vicario apoſtolici throni. Ac re vera in huius ſynodi actione 1. Leo dicitur Apoſtolicum gubernare thronum, & ſedes Romana caput omnium eccleſiarum.Et actio.2. cum eſſet lecta epiſtola Leonis, Patres clamauerunt, Anathema qui ita non credit: Petrus per Leonem locutus eſt.Et in acti.3. Romanum epiſcopum dominum noſtrum vocant, eiq; acclamantes apoſtolicũ & vniuerſalem appellant: & eius doctrinam vt beati Petri amplectuntur, atque vniuerſa concilij dogmata optant ſedis Apoſtolicę auctoritate confirmari. Et cũ Leo Dioſcorum condemnaſſet, ſynodus ait, Sanctiſſimus archiepiſcopus magnę Romæ vna cum ter beatiſſimo Petro, qui eſt petra & crepido catholicæ eccleſiæ, & ille, qui eſt rectæ fidei fundamentum,nudauit eum epiſcopatus dignitate. Et in epiſtola ſynodali ad Leonem gratulantur patres, quod tantum antiſtitem apoſtolicæ ſedi, vnde religionis noſtræ fons & origo manat, Dominus dederit. Atque hæc in conci. Chalced.quidem, ea verò, quæ D. Thomas refert,in huius temporis exemplaribus non habentur. Sed ab hæreticis eraſa Gregorius queritur,li.5.epiſt.14.ad Narſem comitem.

Tertium

Tertium teſtimonium extat in ſynodo quinta generali apud Conſtantinopolim celebrata. In ſententia ſiquidem illa, quã contra Anthymum pronunciauit Mennas Conſtantinop. archiepiſcopus, cui videlicet omnes concilii patres subſcripſerunt, hæc verba ipse idem Mennas adiecit. Nos apoſtolicam sedem sequimur, & obedimus, ſicut charitas veſtra ſcit, & ipſius cõmunicatores cõicatores habemus, & cõdẽnatos ab ipſa & nos cõdemnamus. Synodus ergo quinta generalis, Mennæ iudicio ſubſcribens, apoſtolicę sedis decreta tanquam certa amplectitur. Non.n. aliter eos in vniuerſum catholicos haberet, qui Romanæ apoſtolicæq; fidei communicaſſent, nec illos damnaret omneis, quos apoſtolica ſedes dãnauiſſet.

Aliud teſtimonium grauiſsimũ habes, in ſexta ſynodo generali actione quarta. Vbi ſcribitur profeſsio fidei, quam Agatho Romanus epiſcopus ad concilium miſit. Quam etiam repetit Agatho idem in ſuggeſtione ſynodica, ſic enim ibi appellatur, cui innumerabiles epiſcopi ſubſcripſerunt. Atque hæc ſuggeſtio, ne quis calumnietur, probata eſt ab omnibus concilii patribus actione 8. 13. & 17. Verba autem profeſsionis ſynodicæ hoc modo habent. Beati apoſtoli adnitente præſidio, hæc Apoſtolica eius eccleſia, nunquam à via veritatis in qualibet erroris parte deflexa eſt. Huius auctoritatem, vtpote Apoſtolorum omnium principis, ſemper omnis catholica Chriſti eccleſia, & vniuerſales ſynodi fideliter amplectentes, in cunctis ſecutæ ſunt: omneſq; venerabiles patres Apoſtolicam eius doctrinam ſunt amplexi, per quã & probatiſsima Chriſti luminaria claruerunt, quã & ſancti doctores orthodoxi venerati & ſecuti ſunt: hæretici autem falſis criminationibus ac derogationum odiis inſecuti. Hæc enim Apoſtolica Chriſti eccleſia per Dei gratiam à tramite apoſtolicæ traditionis nunquã erraſſe probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata ſuccubuit: sed vt ab exordio Chriſtianæ fidei percepit ab auctoribus suis Apoſtolorum Chriſti principibus, illibata finetenus permanet: secundum ipſius Domini ſaluatoris diuinam pollicitationem, Petre, Petre, ecce Sathan ex-

petiuit

petiuit vos, &c. Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Et tu confirma fratres tuos. Quod apoſtolicos pontifices, meos prædeceſſores, confidenter feciſſe ſemper eſt cognitum. Hactenus Agatho. Rom. epiſcopus. Et actione 18. ipſa ſynodus apertè profitetur, Romanum epiſcopum Agathonem ſucceſſorem eſſe in ſede principis apoſtolorum.

In ſeptima etiam ſynodo generali act. 2. lecta eſt epiſtola ſynodica Adriani primi, qua definit eccleſiã Romanã caput eſſe omniũ eccleſiarũ. Recepta vero epiſtola eſt atque probata à concilio generali, vt patet ead. actio. 2.

In octaua quoq; ſynodo generali habetur libellus Adriani huius nominis ſecundi, ab ipſa ſynodo acceptus & confirmatus, qui illam fidei confeſſionem cõtinet, quam in capitis quarti fine poſuimus. Patres verò huius 8. ſynodi, Romani pontificis doctrinæ in hęc verba conſentiunt. Sequentes in omnibus Apoſtolicam ſedem ſperamus, vt in vna communione, quam ſedes apoſtolica prædicat, eſſe mereamur: in qua eſt vera & integra Chriſtianæ religionis ſoliditas. Quare non conſentientes ſedi apoſtolicę, eorum nomina inter ſacra myſteria non ſunt recitanda. Hactenus Patres. In eadẽ rurſum ſynodo approbata eſt epiſtola Ignatij Conſtantino. Patriarchę ad Adrianum, vbi eadem hæc res apertè docetur. Approbatus quoque eſt libellus eccleſiæ Romanæ, & ſynodus, item Nicolai, in quibus eadem doctrina eſt. Sed & in poſtrema ſeſſione canone. 21. Romanam ſedem vocat ſynodus ſedem Petri principis apoſtolorum.

Hũc ſcilicet ĩ modum refert Turrecremata, lib. 2. ca. 109.

Act. 1. & no. 8.

Synodus Romana inſuper ſub Symmacho aſſentitur, Romanæ ſedis prę ſulem, merito beati Petri apoſtoli per vniuerſum orbem primatum obtinere ſacerdotij, & ſtatutis ſynodalibus ſolere tribuere firmitatem. *96. d. ca. Bene.*

Pręterea ſynodus alia vniuerſalis, cui Nicolaus præſedit, ſiquis, ait, dogmata, vel decreta pro catholica fide aut eccleſiaſtica diſciplina, à ſedis apoſtolicæ præſule ꝓmulgata contempſerit, anathema ſit. Quam ferè ſententiam Lucius. 3. accepit o. Ad abolendam. de hæreticis. *25. q. 2. c. Si quis.*

Leo quoque huius nominis nonus in epiſtola Synodica da

ca ad Petrum Antiochenum Patriarchã aſtruit, ſanctã Romanam & apoſtolicam eccleſiam caput eſſe omniũ eccleſiarum, ad quam maiores cauſas eſſe referendas, cõ c lia inquid omnia, & ſanctus ſanctorum rex regum confirmant. Præterea concilium Lateranen. ſub Inno. 3. ſic habet. Nolumus quicquam abbati Ioachim derogari, cũ omnia ſcripta ſua aſsignari mãdauerit, apoſtolicæ ſedis iudicio approbanda, vel etiam corrigenda, firmiter confitens ſe illam fidẽ tenere, quam Romana tenet eccleſia, quæ diſponente domino cunctorũ fidelium mater eſt & magiſtra. Quod idem concilium Lugdunenſe ſub Gregorio docuit. Ex domini itaq; inſtitutione Romana eccleſia fideliũ magiſtra eſt, ac proinde Romanus epiſcopus Petro ſuccedit in eccleſiæ magiſterio. Idem tradit conciliũ Lugdunenſe ſub Inno. 4. Idemq́; omnino tradit conciliũ Tridentinum Seſ. 7. in hæc verba. Si quis dixerit, in eccleſia Romana, quæ omnium eccleſiarum mater eſt & magiſtra, non eſſe veram de babtiſmi ſacramento doctrinam, Anathema ſit.

De ſum. Tri. c. Dãnamus

De ſum. Tri. in 6.

De hom. ca. vnico in 6.

Concilium verò Lugdunẽſe ſub Gregorio dicit Romanum pontificem eſſe vicarium Ieſu Chriſti, ſucceſſorẽ Petri, rectorem eccleſiæ vniuerſalis.

At concilium Viennenſe ſub Clemẽte aſſerit, dubia fidei declarare, ad ſedem Apoſtolicã duntaxat pertinere.

Præterea patres concilii Florentini, definimus (inquiunt) ſanctam Apoſtolicam ſedem, & Romanum pontificem in vniuerſum orbem tenere primatum: & ipſũ pontificem Romanũ ſucceſſorem eſſe Beati Petri principis apoſtolorum, & verũ Chriſti vicarium, totiusque eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum patrem ac doctorem exiſtere: & ipſi in beato Petro paſcendi & gubernandi vniuerſalẽ eccleſiã, à Domino noſtro Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe: ſicut in geſtis œcumenicorum conciliorum continetur. Hactenus conciliũ Florentinum. Sed conciliorum teſtimonia ſatis multa retulimus, rationibus modo Theologicis ea, quæ poſuimus, corroboranda ſunt: idque magis Romanum pontificem, cum de fide iudicat, errare non poſſe.

c. vbi periculum. de electi. in 6.

Clemen. vnica de ſum. Tri.

Caput

Cap. Septimum, Rationibus Theologiæ probat Romanum Pontificem fidei controuerſiis finiendis errare non poſſe.

ROmanum Pontificem in Petri locum, fidem auctoritatemq; ſuccedere, eccleſia ab Apoſtolorum tempore ſemper agnouit. Quod, quoniã totius orbis conſenſione vſuq; firmatũ erat, ne Ariani quidé negare potuerũt, vt Sozomenus lib. 4. hiſto. trip. c. 15. & 16. prodidit. Ad Romanã porrò sedé epiſcopos eccleſiarũ in cauſis quibusq; grauiſſimis prouocaſſe, ab illius ore fideles, fidei ſemper oracula petijſſe, illius iudiciũ catholicos omnes in religionis controuerſiis expectaſſe, illius deniq; & vim & auctoritaté ſacra omnia efflagitaſſe concilia, adeo certum & manifeſtum eſt, vt ſim ego ineptus, ſi velim oſtendere. Quibus ex rebus, quoniã negari non poſſunt, conflatur & efficitur id quod quærimus argumentum, quo ex multis magniſq; haud facilè quis dixerit aliud, aut euidentius, aut certius. Si. n. legum Chriſti interpres nullus ſanior eſt, quã perpetuus eccleſię vſus, eccleſia verò in fidei religioniſq; quæſtione ac cæteris grauiſſimis cõtrouerſijs non ad Antiochenũ, Alexandrinum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Mediolanenſem, Pariſienſem, Colonienſem, Toletanum aut Bracharenſem epiſcopos, ſed ad Romanum omni ſemper ætate recurrit: quis dubitet, hunc eſſe, qué vt ſucceſſorem Petri, ita quoque doctrinæ apoſtolicæ magiſtrum quæſtionumq; de fide iudicem habemus? Nam ſi aliqué eiuſmodi poſt Petrum, eccleſia inſtituenda atq; in veritate continenda reliquit Chriſtus, nimirùm aut hic eſt, aut nullus eſt. Quippè cùm de aliarum eccleſiarum epiſcopis nulla quæſtio ſit, quin non fuerint loco Petri, vniuerſalis eccleſiæ doctores paſtoreſq; à Deo dati. Romanus igiť epiſcopus, eccleſię vſu interpretãte, ille eſt, cui Dñs in Petro ait, ſuper hanc petrã ædificabo eccleſiam meam, & tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunq; ſolueris, &c. ac rurſum, paſce oues meas, & iterũ, ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu confirma fratres tuos.

Quid? quod ipſo etiam rerum experimentò compe-

rimurs,

rimus, Chriſti de Petro & ſucceſſoribus vaticinia in eccleſia Romana manifeſtiùs impleri? Hanc enim conſtat, fixam & immobilem, orbe etiã toto omni illam machinarũ genere quatiente, in fide & auctoritate Petri permãſiſſe. Et cũ cæteras Apoſtolorũ eccleſias, vel ab infidelibus occupatas, ſine fidei veſtigio, vel ab hæreticis aliqñ affectas viderimus: at aduerſum hanc vnã Romanã ſedem, nec Pagani, nec hæretici præualere potuerunt. Pugnatum eſt ſiquidem vehementer, non à Græcis ſolũ, ſed ab alijs plerisq; totius orbis epiſcopis, vt hoc Romanæ eccleſiæ priuilegium labefactaretur. Atq; habebãt pro ſe illi quidẽ & imperatorũ arma, & maiorẽ eccleſiarum numerũ: nunquam tñ efficere potuerunt, vt aut Romani pontificis poteſtatẽ abrogarent, aut in aliũ transferent epiſcopũ. Quin imò qui à Romana quidẽ Sede defecerunt, hi ſchiſmatici ſemper in eccleſia sunt habiti: qui verò huius ſedis de fide iudicia detractarunt, hæretici. Quæ profectò omnia ſatis oſtendunt, nõ humano, ſed diuino decreto eccleſiã Romanã, & cæteris eſſe prępoſitã, & Petri priuilegia iure ſibi ſuo vendicaſſe, & eã demum petrã eſſe, ſupra quã Chriſtus vniuerſalẽ conſtruxit eccleſiã, aduerſus quã portæ inferi præualere nõ poſſunt. Qđ ni ita eſſet, qui potuiſſet eccleſia Romana tot tamq; magnis principibus repugnantibus, tã multis hæreticis cõtradicentibus, tam varijs eccleſijs defectionẽ molientibus, obſiſtere? Quòd ſi cõmentitia vanaq; opinione hoc Romani epiſcopi priuilegiũ Theologi aſſeruiſſent, nõ tã ſtabilis ſententia permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec vnà cum ſeculis ætatibusque hominum inueteraſſet. Etenim videmus opiniones fictas atq; vanas, viris præſertim eruditis aduerſantibus, diuturnitate extabuiſſe. Opinionum enim commenta delet dies, fidei iudicia confirmat. Adde, quòd Apoſtolicarum traditionum ſynceritas non poſſet ad nos vſque ſeruari, alias eccleſias hæreticis epiſcopis toties occupantibus, niſi vna ſedes Apoſtolica, inter tot orbis tumultus, fixa intemerataque conſiſteret. Ad hæc cum concilia & prouincialia & generalia ſine Romani pontificis auctoritate

non-

nonnunquã errauerint, nonnunquã autem, ſi Romani epiſcopi auctoritate firmata ſunt, ſatis perſuaſum eſſe debet, conciliorum atque adeò totius eccleſiæ firmitatem à Romano põtifice deriuari. De quo, quoniam in loco ſuperiore multa diximus, illinc lector aſſumet, quę ad huius argumenti explicationẽ pertinebunt. Atque ſi definienda fidei quæſtione Romanus epiſcopus errare poſſet, redditur ſtatim incerta nobis multarum hæreſũ condemnatio: pleræque enim non ſunt damnatæ per generalis concilij, ſed per Romanæ eccleſiæ iudicium & decretum.

Præterea, ſi inter patres concilij eſt cõtrouerſia, vel de intellectu ſacrarum literarum, vel de vno quolibet libro an canonicus ſit, necne, vel de alia huius generis quæſtione, ad hanc litem componendã iudicem ponere neceſſe eſt, cuius tamen, ſi errare poſsit, incertum iudicium erit. Iudex autem inter patres concilij diſsidentes nullus in eccleſia niſi Romanus epiſcopus eſt agnitus.

Romanus põtifex eſt iudex inter patres cõcilij ſi inter ſe diſſident.

Præterea, eccleſiæ cõſuetudo hoc manifeſtè declarat. Nunquã enim admiſſa eſt appellatio in cauſis fidei à ſede Romana, ſed hęreticos ab ea iudicatos eccleſia ſemper hæreticos etiam iudicauit. Et certè ſi Romanæ ſedis iudicium fallax eſſet, concilij verò eſſet verax & certum, naturę rationi veręque Theologię is aduerſaretur, qui appellationem à pontifice ad concilium denegaret.

Quo vno argumento oſtendit Gelaſius, Sedem Apoſtolicam de tota eccleſia iudicare, ipſam vero ad nullius pertinere iudicium. Iam illiuſmodi appellationes, in fidei pręſentim dogmate, eccleſia neſcit, nam ijs hęretici ſolum vtuntur. Quòd ſi ad ſingulos hæreticos condemnandos opus eſſet congregare generale concilium, cùm id ſępenumero non modo difficile verùm etiam impoſsibile ſit, licebit profecto interim hęreticis impunè viuere, donec ſynodus è tota eccleſia cogatur. Id ſi alienum eſſe conſtat à Chriſti prouidentia, fateamur potius Romanę ſedis auctoritatem ſatis eſſe ad hęreſes reuincendas. Ita fiet, vt huius tribunalis de fide iudicium certum omnino habeatur. Quid, quòd non ſolum eccleſiam catholicam credimus, ſed etiam Apoſtolicam? At eccleſia

Romana autho. ſatis eſſe poteſt ad euincẽdas hæreſes.

Romana patrũ fideliũq; cõſenſu, Apoſtolica dicitur: cũ reliquę oẽs iã inde à multis annis hoc cognomẽ amiſerint.

Sed quæris, Erit nè hæreticum aſſerere, Romanam eccleſiam degenerare quoque vt cæteras poſſe, & Apoſtolicam etiam ſedẽ à fide poſſe Chriſti deficere? Huic quęſtioni breuiter reſpondemus. Nolumus hîc nos eccleſiæ ſententiam præuenire, ſed ſi ad generale concilium referatur, hæreſeos nota errori illi inuretur. Nec enim video cur, quid ipſe ſentiam de hac re non audeam dicere. Quã eò meliùs cernere mihi videor, quod & eam propiùs diligentiusque contemplor, & ſine affectu perturbationeque contemplor. Quòd ſi in hoc erro, quod Romanæ ſedis priuilegia à Chriſto illi conceſſa & tueor, & contradicentes hæreſeos nomine condemnandos eſſe credo, non ſolùm tutò, ſed libenter erro: nec mihi errorem vtilem, quo etiam delector, ſine rationis præſertim vi extorqueri volo. Nam me non ſolùm ratio ac diſputatio impulit, vt ita crederem: ſed nobilitas etiam ſummorum Theologorum & auctoritas. Hieronymus prophanum eſſe & periturum dicit, qui cathedræ Petri & Romanæ ſedis fidẽ nõ fuerit ſecutus. Cyprianus alienum ait eſſe, prophanum eſſe, hoſtem eſſe, qui vniuerſalis eccleſiæ non tenet vnitatem, hoc eſt, lumen vnum, vnde multi radij radicem vnam: vnde multi rami, fontem vnum: vnde multi riui, petram vnam, ſupra quam eccleſia ædificata eſt: vnum pontificem, qui cæteros omnes ſua & vi & auctoritate contineat. A quo, ſi radium tollas extinguatur: ſi frangas ramũ intereat: ſi præſcindas riuum, areſcat. Sic enim ille declarat. At, qui in fidei controuerſia Apoſtolicæ ſedis fidem iudiciumq; detrectat, is nec vnitatẽ tenere poteſt, nec lumen, nec radicem, nec fontem. Atque Cyprianus idẽ, qui cathedram (inquit) Petri, ſupra quã fundata eſt eccleſia, deſerit, in eccleſia ſe eſſe non confidat. Ambroſius pro eo dẽ penitus habet, catholicum eſſe, & cum Romana eccleſia cõuenire. Gregorius ſic ſedis Romanæ auctoritatẽ in religionis fideiq; cauſa exiſtimat eſſe amplectendã, vt q̃ noluerint, ab eius petræ, ſupra quã Chriſtus vniuerſalem fundauit eccleſiam, ſoliditate conuellantur. Leo exortẽ

De nomine Hypoſtaſis ad Damaſũ.

De ſimp. præ. tractat. 3.

Lib. 4. epiſt. 9.

Lib. de exce. fra. ſui. Saty. cap. 7.

12. diſ. c. præceptis

diuini

diuini myſterij eum eſſe affirmat,qui auſus fuerit à Petri ſoliditate recedere,& impiā præſumptionem, quę petræ iſtius firmitatē Deo ædificāte conſtructā nititur violare. *19. d. ita dominus.*

Nicolaus finit,ꝙ qui Romanæ eccleſię priuilegium ab ipſo ſummo omnium eccleſiarum capite Chriſto traditum auferre conatur, hic proculdubio in hæreſim labit. Nam fidem (inquit)violat, qui aduerſus illam agit, quæ eſt mater fidei. Hanc verò Nicolai ſnīam noli quæſo lector contemnere. Quæ.ſ.actione. 1.& 7.Synodi octauæ confirmata eſt. Vbi & condemnati ſunt Phocius & Michael, qui hoc ſedis Romanæ priuilegium quatefacere nitebantur.Quòd ſi in hæreſim labitur, qui Romanū epiſcopum Petro ſucceſſiſſe negat,& eccleſiam proinde Romanam cęteris eſſe prępoſitam:ecquid de illo ſentiendū eſt,qui priuilegia Petro ob eccleſiæ vtilitatem à Chriſto data,priuilegia, inquam, quæ Petro vt Pontifici,doctori & paſtori conceſſa ſunt,ea ad ſucceſſores quoq; pertinere negauerit? At enim,doctrina ſana oues paſcere,fratres in fide confirmare, vniuerſas gentes per os illius audire verbum Euangelij & credere, ſupra illum ædificare eccleſiam,vt portæ inferi non pręualerent aduerſus eam, non Petro vt priuato homini, ſed vt reip.Chriſtianę pręfecto congruebant.Quocirca ambigi inter catholicos nec debet,nec verò poteſt,quin Romanę ſedis de fide & religione iudicia certa ſint.Præterea,qui negaret in ligando atque ſoluendo eandem poteſtatem in Romano nſīc epiſcopo ineſſe, quam Petro Chriſtus contuliſſe creditur,is iure ac merito haberetur hęreticus: qui ergo firmitatem Petri ad fratres in fide confirmandos, his, qui Petro ſuccedunt,denegauerit, hic hęreticus iudicandus erit. Adhęc,faciamus,ambiguam eſſe aliquam inter fideles de religione controuerſiam. Tum quęrimus, ſi Romana eademq; Apoſtolica ſedes, vt diſſidentium eccleſiarum lites diſceptationesq; cōponat, è Petri cathedra tribunaliq; pronunciet:an ſequi illius ſnīam debeamus,an nō? Si ſequimur,Romana ſede errante, eccleſia tota in illius errore verſabitur.Si non ſequimur, vbinam illud eſt,quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis? *22. d.ca. omnes.* *Synod. 8.* *Mat. 16.*

Vbinam rurſum illud, Deus elegit in nobis per os meum audire gentes verbum Euãgelij & credere? Quod igitur, ſaltem in rebus ambiguis, ligauerit ſucceſſor Petri, id ligatum erit, & quod in quæſtione de fide propoſita docuerit, hoc gentes non audire habent modo, verum etiã credere. Non hic refero, quæ Leo in huius rei confirmationem dicit. 20. diſt. cap. de libellis, non quæ Damaſus & Adrianus. 25. quæſt. 1. cap. violatores. & cap. generali. Illud referam, quod in concilio Complutenſi cõfirmato à Sixto. 4. condemnatus eſt Petrus Oxomenſis nomine etiam hæreſis, in eo quod aſſeruit, eccleſiam vrbis Romę errare poſſe. Quem item errorem eodem quoque hæreſis nomine damnauit Sixtus idem, in extrauaganti aduerſum Petrum Oxomen. edita. De qua quoniam in relectione de pœnitentia ſatis multa diximus, eo lector reuocandus erit. Coactus eſt igitur ille ſententiam recantare in hanc formã. Conſentio ſanctæ matri eccleſię Romanæ & ſedi Apoſtolicæ, & ore ac corde confiteor illam me fidẽ tenere, quã dominus Sixtus papa autoritate Apoſtolica & Euangelica tenet. Et omnes, qui contra hãc fidem venerint, dignos æterna damnatione pronuncio. Hactenus ex conc. Cõplu. Martinus verò quintus in fine concilij Conſtantien. Sacro (inquit) approbante cõcilio mandamus archiepiſcopis, epiſcopis, &c. vt qui de ſacramento corporis & ſanguinis Domini, vel de baptiſmate, ſeu peccatorũ cõfeſſione, pœnitentiæ pro peccatis iniunctione, vel reliquis eccleſię ſacramentis, ſeu fidei articulis, aliter ſentit ac docet, quàm ſacroſancta Romana eccleſia docet, & obſeruat, eos tanquam hæreticos iudicetis. Concilium ergo Conſtantien. illos eſſe hęreticos iudicauit, qui Romanę eccleſiæ fidei & doctrinę refragarentur. Illud poſtremò addam. Cum ex traditionibus Apoſtolorum, ad extincendam hęreſim argumentum firmum certumq; trahatur: conſtet autem, ſi teſtimonia rationesque hoc loco poſitas cum ijs regulis cõferas, quas in. 3. libr. poſuimus. Romanos epiſcopos Petro in totius eccleſię põtificatu & fidei magiſterio ſucceſſiſſe, ab Apoſtolis eſſe traditum, cur non audebimus, aſſertionem aduerſam

Mat. 16.

Leo papa.

uerſam tanquam hęreticam condemnare? Sed, vt dixi, nolo ego eccleſię iudicium anteuertere. Quanquam nō videor anteuertere: cum iā ipſius eccleſię sermo, noſtrā ſententiam comprobarit de Romanę ſedis auctoritate ſniam. Sed hoc vix ęgrè dico propter viros quoſdam & doctos & pios, qui nos contradixerunt. Illud aſſero, ac fidenter quidem aſſero, peſtem eos eccleſiæ ac perniciem afferre, qui aut negant Romanum pontificem Petro in fidei doctrinæq; auctoritate ſuccedere, aut certè aſtruunt Summum eccleſiæ paſtorem, quicunq; tandem ille ſit, errare in fidei iudicio poſſe. Vtrumq; ſcilicet hæretici faciūt, qui verò illis in vtroq; repugnant, hi in eccleſia catholici habentur. Quamobrem non equidem intelligo, quonā conſilio fideles quidā hęreticorum quàm catholicorum opinionibus fauere malint, nam hæretici video quid ſequātur: Nempè viuendi docendiq; licentiam, & in his omnibus impunitatem. Volunt ſine capite corpus, vt neq; pes neq; mens ſuum officium faciāt. Volunt ſine paſtore vno oues, vt cùm lupi ipſi ſint, paſtores tñ eſſe videantur. Volunt ſine iudice lites, vt diſſidiorum nullus finis ſit. Atq; ita cùm amoto arbitrio aduerſus doctos dimicent, victores à turba iudicentur. Turbari demùm omnia volunt, quoniam, vt in Hiſpanorum prouerbio eſt, turbatum flumen piſcatorum eſt lucrum, nos aūt cōem catholicorum ſniam ſequamur, tutò enim ſequimur, quoniam cōis catholicorum eſt. Præterquam quòd ea ſentiunt, quæ ſacrarum etiam literarum teſtimonia cōfirmant, pontificum decreta finiunt, veterum ſanctorum chorus concinit, conciliorum patres affirmant, Apoſtolorū traditio probat, perpetuus eccleſiæ vſus obſeruat. Quapropter, ſi ea quæ dixi, ſole ipſo illuſtriora & clariora ſunt, ſi omnia dixi hauſta ex eccleſię ſcripturæq; fontibus, ſi tota oratio noſtra certis Theologiæ rationibus, integriſque & incorruptis teſtibus omnem ſibi fidem confirmat: aſſentiamur tandē, ex Apoſtolicę ſedis auctoritate, firma Theologos argumenta ſumere, ad fidei Theologiæq; dogmata comprobanda. De quinti igitur loci firmitate tantum diximus. Nunc aduerſariorum argumentationes refellamus.

Prouerb. Hiſpanū

Caput octauum, Vbi argumenta capitis primi refutantur.

ATque in illis argumentis, quę à principio ſunt poſita, Theologi nonnulli, minimè mali illi quidem, ſed nō ſatis acuti, quoquo modo poſſunt tergiuerſantur. Romanam quippe eccleſiā à Romano pontifice diſcernunt: aiuntq́; hunc in fide errare poſſe, illam non poſſe. Sic ſibi videntur omnia propemodùm argumenta diluere. Nam pleraq́; ex illis non eccleſię Romanę, ſed ſummi Pontificis fidem impugnant. Atqui, eccleſiam Romanam iſti, non Romanum epiſcopum ab errore vindicant. Verùm ſi de errore in fidei iudicio atque decreto loquimur, vt verè loquimur, nullum ego diſcrimen inter Apoſtolicam ſedem, & Apoſtolicę ſedi inſidentē, inuenio. Primùm, quoniam, cùm ad ſedem Apoſtolicam accedimus fidei oracula poſtulaturi, non ſingulos Romanę eccleſię fideles interrogamus, nec eccleſiam ipſam Romanam in conciliū cogimus: ſed pontificis maximi iudicium quęrimus, eiuſque ſententiam expectamus.

Nota distinctionem aliquorum.

Rurſum, quoniā non Romanus populus eſt, qui eccleſiam vniuerſalem docet ea, quæ ad fidem attinent, ſed Romanus epiſcopus. Nec poteſtas iudicandi de cauſis fidei, ligandi, ſoluendi, paſcendi, in populo Romano eſt, ſed in Romano paſtore vicario Ieſu Chriſti. Concilia quoque non exigunt confirmationem & robur ab ipſa Romana plebe, ſed à plebis Romanæ antiſtite.

Præterea, priuilegium firmitatis, vt antè probatū eſt, Petro fuit peculiariter datū. Ego, (inquit,) rogaui pro te Petre ne deficiat fides tua, & tu confirma fratres tuos. Et iterum, Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Quocirca ſi veræ Theologiæ rationem ſequimur, quæ capite tertio explicata eſt, in Petro & ſucceſſoribus primùm firmam certamque doctrinam aſſeremus, mox verò in eccleſia Romana, cuius Petrus cum ſucceſſoribus & caput & fundamentum eſt. Atque illud etiā animaduerto, quòd ſicut omnibus ſimul epiſcopis docentibus errores falſos, neceſſe eſſet ſanè totam eccleſiā vario errore verſari: ita ſi paſtor eccleſię Romanæ errorem

Luc. 22.
Mat. 16.

fidei

fidei contrariũ decerneret,oues quoq; errãte paſtore diſpergerẽtur. Teſtimonia demũ,quę retulimus,id ferè probant,ſummũ eccleſiæ pontificẽ,Petri ſucceſſorẽ & Chriſti vicariũ,cũ de fide pronũciat,errare nõ poſſe. Quo magis illos reprehẽdendos iudico,qui ſe dirempturos controuerſiã putauerunt, ſi Apoſtolicã ſedẽ ab Apoſtolico præſule ſecernerent. Nõ recipit iſtã reſponſionẽ 1ô,aſpernatur,repellit. Illud potiùs ſumit,errorẽ eſſe duplicẽ: alterũ perſonalẽ, alterum iudicialẽ. Nec.n.ſcholę propria vocabula, ẽt ſi minus Latina ſint, auerſari debemus,ſed malle,quod Auguſtinus ait,apertos q̃ nitidos habere ſermones. Error itaq; perſonalis priuatus eſt cuiuſq; error: iudicialis eſt publicus. Edidit Innocentius huius nominis 4. in libros decretalium cõmentaria, ſi in his quicquã errati eſt,hominis nimirũ eſt,nõ pontificis,quanuis ea cõmentaria à pontifice edita ſint. At ſi idẽ Innocentius in iudicio de fidei q̃one definiret quippiam,quod reuera falſum eſſet,iam hic error à publico eccleſię cenſore proficiſceretur:eſſetque proinde iudicialis.

Vide lib. 5.c. 5. q. 3.

Error duplex.

58.d.Sedulo.

Qua ex re primum argumẽtum facilè refellitur. Nec enim hiſtoria fide digna docet Ioannẽ 22. poſt ſummum adeptum pontificatum,de eiuſmodi re aliquid definiſſe, quin potius quum ad huius rei definitionem ſe pararet: vt Bdnedictus vndecimus in extra. ſua ait, morte præuentus definire nequiuit. Nec, ſi antequam eſſet põtifex errorem illum habuerit:hęreticus cẽſendus eſt: ſicut nec Irenæus,nec Chryſoſtomus,nec Theophilactus, nec Bernardus, quos re nondum expreſsè per eccleſiam definita,illius opinionis fuiſſe,ſunt qui contendant:verè ne an falsò contendant,non eſt dici lociq; huius diſputare.

Ad primũ rſpõ.

Ad ſecundum etiam eodem modo reſpondetur. Non enim Celeſtinus quicquam definiuit. Verba quippe Innocentij tertij ſic habent. Licet quidam prædeceſſores noſtri ſenſiſſe aliter videantur. Senſiſſe ait,nõ definiſſe. Sed ne innocentius quidem definit quicquam, ſed explicat ſententiã & opinionẽ ſuã inquiens, Non credimus,quòd in hoc caſu is qui relinquitur, poſſit ad secũdas nuptias tranſire. Quod profectò verum eſt: quanquam per illam

Secundũ ſoluitur.

c.Quãto, de diuor.

Innocentij decretalem non eſt firmiter definitum. Nec enim ſtatim, ſi aliquid iuris volumine continetur, fidei dogma eſſe credendum eſt. Quod penultimo ſuperioris libri capite latius explicatum eſt.

Tertio ſit ſatis. Tertio verò argumẽto nullũ negotiũ eſt rñdere. Nam verbũ, iudico, freq̃ẽter in ea ſignificatione vſurpatᷣ, vt idẽ ſit, qđ ſentio ſeu opinor. Quomodo Alexander accipit, cùm ait, quoſdam prædeceſſores ſuos aliter iudicaſſe.

Quartũ diluitur. At, quartum argumentum lõgè difficillimum eſt, nec poteſt ita breuiter expediri. Apertè enim Alexãder docet, conſuetudinem illam ciuili etiam lege confirmatã, quæ teſtamenta minus solẽnia reſcindit, & à diuina lege, & à patrum inſtitutis, & à generali eccleſiæ cenſuetudine alienam. Quòd autem ex auctoritate pontificia hoc ſanè loco pronunciet, illud eſt euidens argumentũ, quod ſub interminatione anathematis prohibet, nequis eiuſmodi audeat reſcindere teſtamenta. Vnde & capite proximè ſequenti iudicibus mãdat, vt in id genus cauſis tres duosvè ſolummodò teſtes exigant, nec ciuiles leges, ſed canonica decreta ſequantur. Si ergo iusſit eccleſiæ pontifex, & anathematis interminatione iusſit, vt nemo ea irritet teſtamenta, quæ duorum, vel trium teſtium sunt teſtimonio firmata: nimirum non vt priuatus quiuis homo, ſed vt publicus eccleſiæ iudex eam quæſtionem definiuit. Atqui non eſt Dei Euangelijque præceptũ, quod
2. quæſ. 4 Nullam. tamen Alexãder videtur aſtruere, vt omnes cauſę tribus duobusvè tantum teſtibus abſoluantur. Alioqui, non ſo-
2. quæſ. 4 Præſul. lũ Leo quartus, ſed Sylueſter etiam in Synodi Romanæ capite 3. legem euangelio Deoq; contrariam edidiſſent. Decreuerunt enim, vt, niſi in 72. teſtibus, nõ damnaretur epiſcopus. Qua ex re intelligitur, legem ciuilem, quę tollendis è repub. fraudibus cauet, vt teſtamenta nõ valeãt, niſi quæ ſeptem fuerint teſtibus obſignata, non eſſe legi euãgelicæ aduerſam: quemadmodum ne illa quidẽ, quę, vt cõflatæ in epiſcopos inuidię occurreret, ſtatuit, vt ad epiſcopi condemnationem duo ſolùm teſtes non ſufficerent. Atq; ſi mortalium vita eſſet mediocriter inſtituta moresq; ad naturam nõ ad auaritiam cõpoſiti, duorum

homi-

hominum teſtimoniũ idoneũ profectò erat, vt quæcunque in iudicio cauſa finiretur. Sed ſicut iuramentum à malo eſt, non illius, qui iurat, ſed eius, qui verum dicenti non credit, ſic plures quàm duos teſtes requirere, à malo quidem fuit non requirentis legis, ſed hominis defraudantis. Sed hæc diſſerere, non eſt huius aut loci, aut temporis. Illud propriè huc pertinet, an Alexãder errauerit.

Et quidem in decretis pontificijs duo cum primis diſtinguenda ſunt. Vnũ eſt, tanquã intẽtio concluſioq; decreti: alterũ quaſi rõ & cauſa à pontifice reddita eius rei, quã cõſtituerit. Atq; in concluſione pontifices ſummi errare nequeunt, ſi fidei qõnem è apoſtolico tribunali decernant. Sin verò pontificũ rõnes neceſſariæ non ſunt, nè dicã aptæ, probabiles, idoneę, in his nihil eſt, videlicet immorandũ. Non.n. pro cauſis vos à Pontificibus redditis, tanquã pro aris & focis depugnamus. Alexander igitur non definit, conſuetudinẽ illiuſmodi, eſſe diuinæ legi contrariã, ſed, qđ iuris peritis ferè placere video, iubet, vt in legatis pijs duo, vel tres ſolùm teſtes à iudicibus exigantur. Hæc decreti huius cõcluſio eſt, hic finis: nec dubiũ eſt, quin rẽ eã põtifex iure quodã ſuo potuerit præſcribere. Sed ſi in eius præſcripti confirmationẽ Deuteronomij lege vtitur, hãc quippè diuinã nuncupat, ſi ad canonum ſtatuta reuocat, ſi eccleſiæ morem affert, non eſt operæpretium rationes illas ad viuum reſecare. Quemadmodum ſi concilia quædam definiant, duas eſſe in deitate perſonas patrẽ & filiũ, afferantq; in hoc illud quoq; Geneſ. teſtimonium, Pluit dominus à Domino, non protinus in fidei iudicio errãt, quãuis ex illo loco parũ aptè Trinitas cõprobetur. Extat itẽ ſynodus, vbi de perpetua Mariæ virginitate pronũciatũ eſt. Ea re suadẽda referũt patres portã apud Ezechielẽ clauſam. Irrideat ſi qs vult, ſed ridebit tamen fruſtra. Non enim ſemper patres in fidei quęſtione cauſas afferunt neceſſarias, ſed interdum veroſimiles. Quòd ſi etiã pontifices huiuſmodi ponẽdis cauſis quandoq; fallũtur, ne calũniandi ſunt quidẽ, tantũ abeſt, vt inde loci huius auctoritas infirmetur. Porrò autẽ, ſi valere quicq̃ iudiciũ meũ põt, neq; in concluſione

Gen. 19.

Ez. 44.

Alexander,neq; in cauſis errauit.Nam ſuis in vtroq; foro ſubditis ferebat leges,Hoſtienſibus nempè ciuibus ac iudicibus Vellenen.Non ergo legem ciuilem,qua impe- ratores in regionibus ſuæ ditioni ſubiectis vtuntur, improbare voluit Alexander:ſed voluit iudices ēt laicos in eccleſiæ patrimonio nō ſ̄m imperatorū̄ leges, ſed secun dū ſtatuta canonū de teſtamentis iudicare. Nec.n.ęquū eſſe cenſet,vt in rebus tēporarijs adiudicandis, tā ſint ſo liciti ſacri canones,q̄ ſunt leges ciuiles: honeſtiusq; eſſe credit, in ciuitatibus & oppidis, quæ in eccleſiæ iure ac dñio ſunt,nō legis ciuilis, ſed canonū conſuetudinē obſeruari.Quo fit,vt,ſi decretalis huius ratio preſſius tenea tur,nō ſolum in terris Romanæ eccleſiæ ſubiectis, ſed in quibuſcunq; alijs,quæ ſub epiſcoporū eccleſiarumq; do minio sunt,lex hęc Alexandri debeat ſeruari,non in his modò,quæ pietatis cauſa eccleſiæ relinquuntur, verumetiā in alijs quibusq; legatis. Honeſta ergo Alexandri lex eſt,ſancta,legitima.Sed ne in cauſis errauit quidem. Nā licèt nō ſint neceſſarię, non sunt tñ prorſus ineptę. Cōſuetudo,(inquit,)quę plures q̄ tres,duosvè teſtes poſtulat,primū aliena eſt à diuina lege, veteris.ſ.inſtrumēti,quę duos solū tresvè, vt plurimū teſtes exigebat: aliena ēt à patrum inſtitutis,hoc eſt, à more iureq; canonico,vbi in rebus pręſertim tēporarijs duo teſtes sufficiūt: aliena demū à cōſuetudine eccleſię generali, quę in eiuſmodi cauſis duobus,vel tribus teſtibus eſt cōtenta. Aliena aūt,nō quaſi cōtraria,ſed tanq̄ noua & extranea: ob idq; parū in eccleſię iudicio probāda. Quòd ſi hāc animi synceritatē dexteramq; de teſtibus opinionē,ſi hanc veteris legis ac iuris canonici conſuetudinē principes ſeculi in tribunalibus suis sequi nolint,sed,vt fraudes tollant,maiorē teſtiū numerū in teſtamētis ciuiū ſuorū exigant,suo quidē iudicio liberè poſſunt vti, nihil.n. Alexāder impedit per illā epiſtolam decretalem:quę nimirum eos solùm ligat, qui eccleſię in vtroq; foro fuerint ſubiecti.Sed de 4.argum.satis ſuperque dictum eſt.

Refellitur quintum. Quintū verò facillimè diluit ex ijs,quę in quarti argumenti refutatione sunt dicta.Cauſas enim pōtifices quādoque

doq; adferūt,nō quę cogant,ſed quæ ſuadeāt. Nam,quia leges quaſdam ſynagoga olim à Deo habuit, non modò ad gubernandum vtiles & accommodas,verùm etiam ad plebis cuiuſque mores ac religionem inſtituendā prope modùm neceſſarias:eccleſia eas Chriſti in ſuū vſum vendicauit. Quamobrem & ſummi pontifices & iuris periti horum auctoritate confirmati,leges aliquot veteres probatas rurſum ac denuò reſtitutas ab eccleſia,diuinas vocant.Non q̄ Dei nunc præcepta ſint,cùm lex illa vetus ſit abolita, ſed q̄ Dei præcepta fuerunt, ſeruāda etiamnum à nobis,non ex vi quidem veteris legis,quod falſo pontificibus doctiſſimis impingebatur, ſed ex eccleſiæ noua inſtitutione. Quæ tamen noua eccleſiæ inſtitutio ſeu reſtitutio potiùs, ex veteri diuina lege probabiliter ſuadetur.

Ad ſextum reſpon. *Card. de Turrecremata*

Ad ſextum argumentum Turrecremata reſpōdet lib. 2.c.112.nullam eſſe inter pontifices illos pugnam. Quin Ioannes exponit Nicolaum. Nam poſt verba prædicta Nicolaus ſubiunxit, nec his quiſquam putet obſiſtere, q̄ interdum Chriſtus loculos dicitur habuiſſe: infirmorum enim perſonam Chriſtus ſuſcepit in loculis. Id verò eſt, quod Ioann.22.definiuit, nempè hęreticum eſſe negare, Chriſtum & Apoſtolos aliquid habuiſſe in communi: q̄ contrarium ex Luc.22.Ioan.4.& 13.Acto.4.conſtaret.

Septimū ſoluitur.

Ad ſeptimum primo dicitur,quòd neuter ibi pontifex definiuit eiuſmodi controuerſiam. Reſpondent enim ſæpe Pontifices ad priuatas huius, aut illius epiſcopi quæſtiones, ſuam opinionem de rebus propoſitis explicando, non ſententiā ferendo, qua fideles obligatos eſſe velint ad credendum.Certè,vt de Pelagio taceamus. Nicolaus nihil eo loco, quod ad hanc quidem quæſtionem attineat, decreuit. Non enim illi propoſita fuerat quęſtio, an Baptiſmus in nomine Chriſti collatus eſſet validus, ſed an baptizatus à Pagano, vel Iudęo, verum baptiſmi ſacramētum ſuſcepiſſet. Obiter autem & in tranſcurſu, cùm huic quęſtioni propoſitę reſpōderet, de ſuo, non interrogatus, adiecit, baptiſma in nomine Chriſti conferri. Qua in re falli ſine dubio potuit. Imò adeò falſus eſt, vt in 4.ſent.libro magnis argumētis oſtendimus,

Mag.ſēt.

Deinde

Deinde duo hi Pontifices fortaſſe nō pugnāt. Nā Nicolaus intelligitur docuiſſe, qđ in ſimili neceſſitate, qualis Apoſtolorū tempore fuit, ſi cætera paria ſint, baptiſmus in nomine Chriſti nunc ēt ratus erit. Pelagius autē definit, citra eiuſmodi neceſſitatē nō valere. Quemadmodū ſi nunc deeſſet balſamū, aut liber & calix qui tangeretur, & confirmationis & ordinis sacramenta manu solū impoſita conficerētur, vt ætate Apoſtolorū à principio ſtatim fieri cōſueuit. At vbi nō eſſet ſimilis neceſſitas, nec ordinatio fortè nec cōfirmatio ſine eiuſmodi ſacramentorū materia valeret. Hæc autē de baptiſmo in nomine Chriſti cōem ſecuti opinionē diximus. Primùm enim nuſquā, (vt ego quidē sentio,) baptiſma in eā formā adminiſtratū eſt, Ego te baptizo in nomine Chriſti. Quod & D. Ambr. & pleriq; alij vidētur intellexiſſe. Sed ſi qua eiuſmodi forma Apoſtoli vſi ſunt, ea fuit: Ego te baptizo in nomine Ieſu Chriſti. Act. 2. 10. & 19. Deinde, non neceſſe eſt Apoſtolos ſub alterutra illarū forma, Baptiſmi ſacramentū cōtuliſſe. Nec ſi ſcriptura dicit, quicq̃ in Chriſti nomine fuiſſe geſtū, ſtatim cogimur exiſtimare, his conceptis verbis rē geſtā adminiſtratamq; fuiſſe. Exēpla ſunt in diuinis literis plurima. Illud eſt in promptu, In te inimicos noſtros ventilabimus cornu, & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nos. Itē, Cæſis denūtiauerūt ne omnino loquerētur in nomine Ieſu. Actorū. 5. Item, Paulus dr̄ fiducialiter egiſſe in nomine Ieſu. Act. 9. Hebræis porrò id in alicuius nomine fit, qđ auctoritate ac virtute cuiuſpiam tranſigitur. Quare qui regis locò & tanquam illius miniſter quidpiam agit, hic in nomine regis eam rem dicitur agere. Rectè igitur qui tanquam Chriſti adminiſtri, in aqua & ſpiritu homines ſanctificabant, eos in nomine Chriſti baptiſmi gratiam exhibuiſſe interpretamur. Non ergo neceſſe eſt ſentire, quod Apoſtoli baptiſmi formam à Chriſto præſcriptam immutarunt. Nam & hodie nos verè in Chriſti nomine, hoc eſt, loco, vi, & auctoritate, baptiſma conficimus. At ſi præſcripta illa formula nominis Ieſu Chriſti Apoſtoli baptizarunt, non putandi ſunt tamen Spiritus S. patriſq; nomen

Forma qua utebantur, Apoſtoli Act. apo.

Pſal. 43.

omi-

omiſiſſe: ſed in nomine patris & filij eius Ieſu Chriſti & Spiritus ſancti baptizaſſe. Quod alterius loci eſt demonſtrare. De ſeptimo igitur argumento ſatis.

In octaui argumenti explicationē multa quidē dici poſſent, ſed nos in pauca cōferemus. Sanè Gratianus 23. quæſt. 7. audacius ſane multo q̃ diſertius ait, illam Gregorij ſententiā Euangelicæ & Apoſtolicæ doctrinę eſſe contrariā. A quo ego longè diſſentio. Nā, vt Romanorū pontificum auctoritatē negligamus, nō poſſumus tamē vtriuſque Gregorij & primi & tertij cōtemnere definitionem. Cùm fuerint ambo tū doctiſſimi tū etiā ſanctiſſimi. Itaq; non errarunt, quod Gratian. falſo exiſtimauit, ſed locuti ſunt potius de ea, quæ ante matrimoniū per infirmitatē inepta erat ad copulam coniugalē, hoc eſt, vt ſcholæ verbis vtamur, quę erat impotēs ad ſoluendū debitū. Cuius ſimile exēplū habes de frigidis ca. conſultationi. Atq; ipſe idē Gregorius hoc modo ſententiā ſuā explicat, in epiſt. ad Rauennatē archiepiſcopū, referturq; à Grat. 33. q. 1. ca. requiſiſti. Nec deſunt huic argumento alię etiam reſponſiones, ſed hæc & planior & expeditior eſt. Quam quoq; Gloſſ. ſequit̃ 20. d. c. de libellis. in verbo, iunioris.

Ad. 8. argu. Gratianus

In nono argumēto nobis Lutherani, præſertim Oecolampadius, Bucerus & Caluinus inſultant. Sed pueriliter tamen. Quoniam librum illum Gelaſij Romani pontificis non eſſe, magnis argumētis à me & animaduerſum & patefactum eſt. Primum enim auctor opuſculi dicit, eſſe recentem altercationem de veritate duarum naturarū in Chriſto. Non autem erat recens tempore Gelaſij, ſed olim profligata à Leone & concilio Chalcedonen. vbi Eutychis & Neſtorij explosa ſententia eſt. Rurſum in toto libro nec Leonis, nec concilij Chalcedonenſis meminit. Id quod maximè feciſſet, ſi auctor eſſet Gelaſius. Nam in epiſtola ad Fauſtum, huius concilij auctoritate libenter vtitur, libentius hic vſurus, vbi aduerſarios poſſet tantę ſynodi teſtimonio reuincere. Ac certè cum Damaſum contra Arriū citauerit, citaſſet ac multo magis etiam Leonem contra Eutychem, ſi poſt tempora Leonis ſcripſiſſet. Atqui Gelaſius multis annis fuit Leone

Ad Nonū argu.

poſterior

poſterior. Quid,ꝙ auctor ille Damaſum nomine epiſcopi Romani nullo alio honoris titulo retulit, quod à more poſteriorũ pontificũ, cũ priorum teſtimonia referunt, valde eſt alienum. Præterea eius operis auctor ad probãdã vtriuſq; naturæ in Chriſto veritatem, inter magiſtros eccleſiæ catholicos cenſet Euſebiũ Pamphili, eiuſq; teſtimonijs vtitur. Quẽ tñ apertiſſimum impietatis Arrianæ propugnatorẽ fuiſſe, Hieronymus affirmat in epiſtola ad Pammachiũ & Oceanũ, cuius initiũ eſt, Schedulæ. Quin etiã tanquã Arrianus, Euſebius hic cũ ſuis operibus damnatus eſt, actio. 5. & 6. ſeptimæ ſynodi generalis. In aſſerenda itẽ Chriſti vtraq; natura, è patribus Latinis auctor ille ſolũ Ambroſiũ refert: qui ſi eſſet Gelaſius, Hilarij, Hieronymi, Auguſtini teſtimonijs vteretur, nec quoſdã Græcos ibi ſcriptores excitaſſet, qui Latinis demortui ſemꝑ & sunt & fuerunt. At Gelaſius ſcripſit de vtraq; Chriſti natura aduerſus Eutychem & Neſtoriũ. Nõ inficiamur, ſed quinq; libros ſcripſiſſe legitur, nõ hoc paruũ opuſculum, quod ementito titulo circũfertur. Gennadius quoq; contra Eutychẽ ſcripſit, cur magis hoc opus Gelaſij quàm Gennadij fateamur? Fuit etiã Gelaſius quidã epiſcopus Cæſareæ Paleſtinæ, quẽ Hieronymus tradit, quædã eo tẽpore ſcripſiſſe, ſed celaſſe. Huic ego opuſculũ tribuerem, niſi ꝙ purum & politum ſermonẽ dicit eũ Hieronymus habuiſſe, qualem in hoc libello equidem non agnoſco. Niſi bono & eleganti auctori contigit malus & impurus interpres. Falluntur aũt qui opus hoc Gelaſio pontifici Romano tribuunt, ex verbis illis, cum ſedem Apoſtolicã veſtra dilectio vnanimiter teneat, conſtanter prædicet, ſapienterq; defendat, quo loco legẽdum eſſe fidem apoſtolicam, vel me nõ demonſtrante lector probaturus eſt. Nec nouum eſt ſanè, vt nomine pontificum Romanorũ, libri eiuſmodi proferantur. Nam actione 5. ſynodi 7. Iconomachi duos libellos prodiderunt auctore Vigilio Roman. pont. Sed falſo tamen. Atque, vt opus conſtaret eſſe Gelaſij, nihil tamẽ affertur. Cum enim edunt libros de re qualibet Romani pontifices, ſententiam ſuam, vt homines alij docti, exprimunt, nõ tanquam eccleſię iudices de

fide

fide pronunciant. Nonum igitur argumentum ſatis, vt arbitror, euidenter confutatum eſt.

Decimo aūt refutando, quæ Caietanus in illo 27. quæſtionum opuſculo dixit, non ſunt hic ea nobis reſumenda, ne acta agamus, quod vetamur veteri prouerbio. Quod nunc inſtat, id diligēter explicandū eſt, quid videlicet cōſequentiæ ſit, vt ſi ſuper Petrū Chriſtus eccleſiam ædificauit, Romana ſtatim ſedes ceteris eſſe præpoſita diuino iure intelligatur. Inde.n. plana quoq; erit illa collectio, ſi Petri fides iuxta Chriſti orationē non defecit, maiores eccleſiæ cauſæ ad Romanū ſunt epiſcopū referēdę. Video aūt, eiuſmodi res planè & perſpicue expedire non poſſe, niſi doctū & intelligentē virū. Cuius rei tantæ tāq; difficilis facultatē conſecutum eſſe me nō profiteor, ſecutum eſſe præ me fero. Ea.n. exponenda in hoc me opere ſuſcepiſſe conſtat, nō quæ eſſent peruia & omnium ſermone trita, ſed quæ vix adhibita etiā diligētia à doctiſſimis quibusq; intelligerentur. Quòd ſi ſuccedat conatus, iure eſt laudādus: ſin verò nō ſuccedat, non eſt certè reprehendēdus. Sed hæc hactenus. Rē iā ipſam explicemus. Primū autē illud cōmemorandum eſt, quod alias ſępe diximus, quæ Petro dicta in euangelio à Chriſto ſunt nō vt homini priuato, ſed vt eccleſiæ pręfecto, ea ad ſucceſſores quoq; ſine vi aliqua aut literæ inuerſione pertinere. Quēadmodū, quę Dn̄s apoſtolis cōmendauit æquo cōgruētia fidelibus vniuerſis, eadē futuris Chriſtianis omnibus in ſenſu literali commendata ſunt: iuxta id quod Chriſtus ipſe Mar. 13. explicuit, inquiens, quod vobis dico, oībus dico: vigilate. Vigilare quippè ad oēs æquè pertinet: quare, etiā ſi Chriſtus id nō adeò diſertè fuiſſet interpretatus, vt ille explicuit, ita nos quoq; neceſſariò explicaremus. Pari itē rōne, quæ Dn̄s apoſtolis locutus eſt, ad ipſos quidē ſpectantia quatenus eccleſiæ ſacerdotes: hæc non ad fideles oēs, ſed ad reliquos futuros in eccleſia ſacerdotes catholici referimus. Quale illud eſt Lucæ. 22. Hoc facite in meā cōmemorationē. Cum.n. Dn̄s pane & accepto & fracto, eleuatisq; in cœlū oculis Deo gratias egerit, calicēq; ſimul & acceperit & leuauerit, ſine dubio

Decimū ſoluitur

Vide Caietan. de prima. eccle. Rom. c. 13.

Mar. 13.

Luc. 22.

Eucha-

Euchariſticũ ſacrificium, hoc eſt, gratiarum actionis, Iudæorũ ritu obtulit: niſi ſtultus fuit & ingratus, qui, cũ referre patri ſummã gratiam poſſet, quæ ab illo nobis acceperat ſumma dona eidẽ referendo, minimè retuliſſet. Iubens itaq; Apoſtolis ſuis Chriſtus, vt hoc ipſi facerent, quod ſcilicet illũ videbant facere, nimirũ id præcepit, vt hoſtiam Euchariſtię & gratiarũ actionis offerrent. Quod & Cyprianus ad Ceciliũ, & Irenęus li. 4. c. 32. diuine expoſuerunt. Quia ergo ſacrificiũ facere, ſacrificorum & ſacerdotum proprium munus eſt, quod eo loco Dominus Apoſtolis commendauit, id propriè ad futuros eccleſiæ ſacerdotes ſpectat: nõ ad vulgus etiã muliercularũ, quod hæretici credidere. Porrò quæ ijſdem Chriſtus, quia paſtores eccleſiæ futuri erant, mãdaſſe legimus, hæc ipſa epiſcopis & paſtoribus ſuccedẽtibus ad literã credamus eſſe mandata. Huius rei exemplum eſt illud Matth. 18. Quæcunque alligaueritis, &c. Et illud itẽ Ioann. 20. Sicut miſit me pater, & ego mitto vos, accipite Spiritũ ſanctum, &c. Hanc verò regulam ſi ſacris literis explicandis tenuerimus, vitabimus proculdubio permixtã illã & tenebricoſam confuſionẽ, quã in ſcripturę intelligentia hæretici patiuntur. Quorſum hæc? Nempe, vt ea, quæ Petro in euangelio dicta ſunt, aptè ac prudẽter diſtinguamus: & ſi quid illi, vt priuato, congruit, hoc ad ſingulos fideles ſpectare exiſtimemus. Cuiuſmodi illud eſt, ſi peccauerit in te frater tuus, corripe illũ inter te & ipſum ſolum, &c. Sin verò quicquam illi conuenit, vt Apoſtolorum principi & eccleſiæ paſtori, hoc citra controuerſiam putemus ad ſuccedentes in eccleſiæ pontificatu eſſe referẽdum, idque in genuino literæ ſenſu. Nam & quę legiſlator ciuilis ſuis delegatis præſcribit, non ad eum ſolum cui viua voce loquitur, ſed ad cæteros, qui illi in eodem officio ſuccedunt, referuntur.

De conſ. d. 2. c. ſcripturâ.

Math. 18

Deinde illud quoque magnoperè aduertendum eſt, Romanum pontificem Petro ſuccedere, non eſſe per ſe quidem in ſacris literis reuelatum, ſed aliundè conſtare: ex eo ſcilicet, quòd hiſtoriæ grauiſſimæ prodidere, Petrum apoſtolum, ſuam cathedram Romæ demum collocaſſe,

eaſſe,ibique cum eſſet epiſcopus,fuiſſe defunctum. Hoc Velenus,hoc Sebaſtianus Francus,hoc hæretici quidam alij negant: quinetiam aiũt Petrum ne Romam quidem inuiſiſſe. Quod tamen,cum hiſtorici omnes graues prodiderint,malitioſe negatur. Non enim exiſtimandi ſunt iſti,quod verbis negant,id mente ſentire:niſi pueri & pueri ſtulti eſſe creduntur. Quid enim tam ſtultum tamque puerile dici poteſt,quàm ſi ea non eſſe olim in Rep. geſta negemus,quæ geſta eſſe vir quiſq; ante nos grauiſſimus affirmauit? Quòd ſi eius rei,de qua diſſerimus, auctores quæris: Dionyſius vnus eſt in epiſt. ad Timoth. Dionyſius Corinthiorũ epiſcopus alter eſt apud Euſeb. lib. 2. eccle. hiſt. c. 25. Tertius teſtis eſt Clemẽs in epiſtol. 1. Quartus eſt Anacletus in epiſtola de ordinatione epiſcoporũ. Quintus eſt Marcellus 24. q. 1. c. rogamus. Sextus eſt Leo in concione prima de feſto Petri & Pauli. Septimus eſt Gelaſius cum concilio 70. epiſcoporum. Octauus eſt Innocentius 3. in c. per venerabilem, Qui filij ſunt legitimi. Nonus eſt Nicolaus 3. c. fundamẽ. de elect. in 6. Decimus eſt Leo 9. in epiſt. ſynodica ad Petrũ Antiochenum patriarchã. Vndecimus, Cõſtantinus in edicto ante Nicænã ſynodum. 96. d. c. Conſtantinus. Duodecimus, Epiphanius hæreſi 27. quæ eſt Carpocratis. Tertiusdecimus Irenæus lib. 3. cont. Valent. c. 3. Quartus decimus, Tertullianus lib. 4. aduerſus Marcionẽ. & lib. de præſcr. hære. Quintusdecimus, Ambroſius in orat. cont. Auxentiũ de Baſil. trad. Sextusdecimus, Hieronymus in lib. de viris illuſt. in Petro. Decimus ſeptimus Egeſipp. 3. libro de exci. Hieroſol. c. 2. Decimus octauus Auguſtinus lib. 1. contra Iuli. Pelag. Poſtremus, Euſeb. lib. 2. eccle. hiſt. c. 14. & 15. li. quoque 3. c. 2. & 25. Quibus locis ẽt refert, Origenẽ, Caiũ, Papiã. Tã verò multis & incorruptis teſtibus qui nõ credit, is aut ſtultũ aut hęreticũ certè ſe eſſe demonſtrat: vt publicã Romanæ vrbis vocẽ, loca itẽ ipſa vrbis prætereamus, quæ etiãnum vitæ mortiq; Petri teſtimoniũ perhibẽt. His itaq; poſitis, difficilis & per obſcura quęſtio facilè explicatur: quę quidẽ, vt dixi, doctiſsimos viros ita implicuit, vt ſe expedire non valuerint. Quòd enim paſtor

2. quæ. 7. beati.

poſt Petrum à Chriſto in eccleſia ſuffectus, poteſtatem Petri ordinariã habeat, ac cætera priuilegia propter eccleſiam Petro conceſſa, ex euangelio habetur: iuxta ea, quæ primo documẽto animaduerſa nobis & demonſtrata ſunt. Quòd verò ille, quẽ Chriſtus Petro mortuo ſuffecit, Romanus fuerit epiſcopus, è re geſta colligitur. Nã ſi Petrus ſemper Antiochiæ sediſſet, vt cępit, ſine dubio epiſcopus Antiochenus illi legitimè in pontificatum ſucceſsiſſet.

Sed & id poſtremo conſiderandũ, eſt enim res magna ac diligenti contemplatione dignisſima, nõ illud modo ad doctrinam catholicam pertinere, quod Apoſtolis expreſsè reuelatũ eſt, verùm hoc ẽt, quod ex altera propoſitione reuelata, & altera certa in lumine naturali, ſyllogiſmo collectioneq; euidenti cõficitur. Vt Chriſtũ Dominũ habere voluntates duas, duoſq; intellectus vtriuſq; item actiones & creatã & increatã, aut Chriſtũ ẽt ridere ſuapte natura, vt homines cæteros poſſe: in ſacris fortè literis non habetur expreſſum. Sed quoniã traditũ in illis eſt: filium Dei eſſe hominẽ, & naturali ratione conſtat, omnem hominẽ habere voluntatẽ intellectumq; creatũ, operationeſq; vtriuſq; potentiæ ẽt creatas, omnem item hominem, vt flere, ita quoq; ridere poſſe: qui vnum quodlibet horum negauerit, is hęreticus iudicabitur. Propterea quòd negando conſequens, ſcilicet filium Dei habere intellectum intellectionemq; creatam, negat proinde antecedens, ex quo illud colligebatur, hoc eſt, filium Dei eſſe hominem. Eſto aliud exemplum. Concilium Nicænũ in fide non erraſſe, aut Chalcedonenſe, aut Epheſinũ, nec in ſacris libris, nec in Apoſtolorũ traditionibus explicatum eſt. Sed id ſolum, concilia in ſpiritu ſancto legitimè congregata errare non poſſe. At, quòd concilium Nicænum, Chalcedon. Epheſ. legitimè fuerint coacta, ex diuina reuelatione non creditur. Creditur tamen ex humana fide & traditione hiſtoriæ fidæ dignæ, per quam habemus, eas ſynodos indicentibus, & confirmantibus veris eccleſiæ paſtoribus ex vniuerſo orbe conueniſſe. Vnde licet earũ rerũ certitudo ac veritas, quæ in eiuſmodi con-

cilijs definitæ ſunt,ex duobus quaſi principijs pendere videatur,quorũ alterum reuelatum à Deo eſt,concilia videlicet legitimè congregata certiſsimæ veritatis eſſe:alterum verò ſola certitudine naturali credatur, per ea quæ ſcriptores graues & incorrupti memoriæ prodidere. At hæreticus erit,qui negarit earum synodorum scita atq; decreta,non aliter ac ſi negaret euangelium.Eſto quoq; aliud exemplum apertiſsimum. Quòd ſacerdotes noſtræ huius ætatis à veris epiſcopis ritè fuerint conſecrati, nõ eſt ſacris literis proditũ: sed res geſta potius eſt, quæ ex verbis & animo conſecrantium pendeat. Ex hoc igitur principio,quod humana certitudine tenemus, videlicet hos ſacerdotes ritè initiatos eſſe, illud pendere neceſſe eſt,an in eccleſia nunc ſit verum Euchariſtiæ ſacramentum. Quod qui inficiaretur,hunc eccleſia exiſtimaret hæreticum. Tametſi illa ſolum enunciatio vniuerſalis per reuelationem accepta ſit,omnes veros ſacerdotes, ſi rectã intentionem habeant conſecrandi, verum Euchariſtiæ ſacramentũ conficere.Sed,quòd ij,qui modò viuunt, ſint eiuſmodi,non Euangelium solum, sed grauis & conſtãs naturæ ratio ſimul cum Euangelio probat. Ad eundem profectò modum, qui negauerit Romanum pontificem eandem habere poteſtatem, quam Petrus à Chriſto accepit,fidei aduerſarius cenſendus eſt,quamuis ex Euangelio nihil aliud proximè colligatur,quàm Petri ſucceſſores eundem habere cum Petro principatum. Quia ſi huic euãgelicæ concluſioni illam addas,epiſcopum Romanum eſſe Petri ſucceſſorem,quam ex hiſtorijs à traditione virorum grauiſsimorum accepimus,manifeſtè colligitur Romanum epiſcopum & cęteris epiſcopis ſuperiorem eſſe, & eandem habere in eccleſia poteſtatem & auctoritatem,quam habuit Petrus. Apte igitur ſummi Pontifices atq; prudenter teſtimonia illa Euangelica,ad Romanum epiſcopum, ſedemq; Apoſtolicã retulerunt.

Quòd ſi ſententia hæc noſtra minus viris doctis fuerit probata,quanquam haud ſcio cur probetur minùs,habemus tamen adhuc alium huius rei explicandæ formã: vnde liqueat,Pontifi. Romanum ex diuina inſtitutione

fuiſſe Petri in eccleſiæ totius pontificatu ſucceſſorem, atque adeo Romanis epiſcopis ea teſtimonia conuenire, quæ Petri probant & primatum & fidē. Diximus quippe retro, fidem noſtram non ſolum ſcripto, ſed etiam traditione contineri. Ita, licet Romanos epiſcopos Petro ſuccedere, in ſacris libris non habeatur ſcriptum, ab Apoſtolis tamen eccleſiæ quaſi per manus traditum eſt. Iam, ꝙ hæc fuerit Apoſtolorū viua traditio, ex his ſcilicet vijs manifeſte cōſtat, quas in tertio libro nos vel aperuimus, vel indicauimus. Non enim ſingillatim ſunt nobis explicanda omnia, ne longa oratione negotium lectori faceſſamus. Certè huius rei illud eſt euidens argumentū, ꝙ nō ante Phocam modò & Conſtantinum, non ante Nicænam ſolum ſynodum, verum etiam ante quemcūq; poſt Neronem imperatorem, ante quodcunq; eccleſiæ concilium, ante quoſcunq; poſt Petrū pontifices maximos, ſēper à viris eccleſiaſticis Romanus epiſcopus Petri ſucceſſor eſt agnitus. Atq; apoſtolicā traditionē fuiſſe, non obſcurè tradit Anacletus Petri diſcipulus, in epiſtola prima de oppreſsione epiſcoporū, Sixtus primus ad Gallicanas eccleſias, Eleutherius ad eaſdē, Victor in epiſtola ad Theophilū, Sixtus secūdus in epiſ. ad Gratū epiſcopū, Zepherinus in epiſt. ad epiſcopos Sicilianos, Marcellus ad epiſcopos Antiochenę prouincię, Melchiades ad epiſcopos Hiſpaniarū, Marcus in epiſt. ad Athanaſiū, Iulius ad Orientales epiſcopos. Nec veroſimile fit, vt rē tam neceſſariā ad eccleſiæ vnitatem continendam, Chriſtus Dominus Apoſtolis ſuis nō reuelarit. Si enim Moyſi locus ille reuelatus eſt, quē Dominus elegerat, vt inde à Iudæis diuina oracula peterentur: quanto magis credendus eſt Chriſtus Petro manifeſtaſſe, quiſnā eſſet ille locus, vbi conſtituerat regni ſui & principatū & ſedem collocare? At que ſi vt transferretur eccleſia Hieroſolymitana in ciuitatem Pellam, voce Domini ſunt Apoſtoli admoniti, vt Euſeb. 3. lib. eccle. hiſt. c. 5. & Epiphanius lib. 3. con. hære. c. vltimo referunt, multo magis credemus, vt è ciuitate Antiochena Romā emigraret Petrus, cathedrāque inde transferret, Dominicis oraculis fuiſſe commonitū.

Vide Innoc. 1. ad cōcil. carthagi. & Mileuitanum. Et Gelaſ. ad Anaſta. Aug.

Quod

Quod ſi ita eſt, vt reuera eſt, nec aliud niſi abſurdiſſime credi põt, iã hinc fideles intelligãt, vnde illa vox Lutheranorũ fuerit, qua inter cęteros articulos, Vvromaciæ propoſitos hunc ẽt poſuere, vt abrogaretur Romani pontificis poteſtas, quã ſibi ſumit ſupra cæteros epiſcopos. Intelligãt rurſum, quidnã illi moliantur, qui Romani epiſcopi monarchiã aſſerunt fuiſſe poſt D. Hieronymi tempus exortã. Nã qui Pocham ſcribunt inſtituiſſe, Romanã eccleſiam omnium eſſe eccleſiarum caput, piè quidẽ fortaſſe id, nullius.n. animum ego iudico, sed imprudenter tñ ſcripſerunt. Intelligant etiam vnde D. Thomas libro 4. aduerſum gẽtes c. 76. affirmat, eorum prẹſumptuoſum errorem eſſe, qui ſe ſub ducere nituntur ab obedientia & ſubiectione Petri, ſucceſſorẽ eius Romanum põtificem, vniuerſalis eccleſię paſtorem non recognoſcentes. Intelligant demum, qua ratione Leo decimus Lutheri articulum vigeſimumquintum cõdemnauerit in hęc verba. Romanus Pontifex Petri ſucceſſor, non eſt, Chriſti vicarius ſuper omnes totius mũdi eccleſias, ab ipſo Chriſto in beato Petro inſtitutus. Decimo igitur argumẽto, quoniam in eo exponendo difficultas erat maxima, nõ potuit à nobis verbis paucioribus reſponderi.

Eraſmus in cẽſura epiſ. Hieron. quæ inſcribitur, de oblatio. alta. Beatus Rhenanus in lib. Tertullia. de preſ. hære. Matthæus Palmerius et Hermannus.

Ad vndecimum verò ſic reſpondeo. Non eſt profectò admittendum, fidem etiam perſonalem Petri defeciſſe. Nam Petri iudicium in fide publicũ falſum aſſerere, hæreſis eſt manifeſta. Sed cum Apoſtolorum nemo in fidei doctrina errare poſſet, id peculiare Petri priuilegiũ fuit, vt eius ne perſonalis quidem fides, deficere potuiſſet.

11. refellitur.

Quòd enim quidam aſſerunt, Chriſtum Dominum recumbentium vndecim exprobaſſe incredulitatem, &c. hoc Petrum apoſtolum ne tãgit quidem. Nam cùm Lucas c. 24. ſcripſiſſet: Mulieres vndecim Apoſtolis, ea quæ à Domino audierant, annõciaſſe, nec illos credidiſſe mulieribus, ſed earum verba deliramẽta iudicaſſe, protinus ſubdidit, Petrus autem cucurrit ad monumentum. Non enim cucurriſſet, niſi credidiſſet. Et coniunctio aduerſatiua, qua Euangeliſta vſus eſt, ſatis oſtendit, Petro verba mulierũ non eſſe viſa deliramẽta. Atque, oratio Chriſti

Mar. 16.

Cõtra auctorẽ cõment. in Pſal. quæ Hieronymi titulo circumferũtur: in

illud pſalmi. 88. Perfudiſti eũ confuſione. pro Petro fuſa, id apertè demonſtrat, Petri fidem non defeciſſe. At exponunt aduerſarij, oraſſe Dominum, ne fides Petri deficeret finaliter, ſic.n. loquuntur, ſed nullius diſcipuli fides hoc modo defecit. Ita oratio Chriſti non in ſingulare Petri priuilegium cederet, quod nõ ſolum *Luc. 22.* Chryſoſtomo, Theophilacto, Ambroſio & Bedę, ſed contextui etiam contrarium eſt. Cùm verò Ambroſius Petrum fidem amiſiſſe ait, nomen fidei pro fidelitate accipit, quam.ſ. amico ſuo, Chriſto non ſeruauit. Quanquã illud etiam eſt frequens, vt fides pro fidei confeſſione vſurpetur. At ridiculum eſt, vt ſi Chriſtus collegium Apoſtolicum increpaſſe dicitur, ſingulos, increpaſſe intelligatur. Quaſi verò non à Prophetis ſæpè populus arguatur, in quo multi eſſent, ad quos reprehenſio nullo modo attineret. De qua re libro quarto vberius diſputatum eſt. Id verò quod de Anaſtaſio & Honorio additur, non paruam ingerit quæſtionem. Quoniam ſi oratio Chriſti nõ ad Petrum modò, verùm ad poſteros quoque Romanos epiſcopos referenda eſt, qua ratione Petri fides nec publica nec priuata deficere potuit: eadem etiam nullius ſucceſſoris deficiet fides, nec in iudicijs publicis, nec in colloquijs, aut conſenſione priuata. Sin verò cùm ad poſteros oratio illa refertur, intelligenda ſolum eſt de fide publica, ſcilicet in quæſtionibus fidei decernendis: temerè profectò & inconſtanter eo teſtimonio videmur, Petri fidem etiam perſonalem vindicaſſe.

4. lib. eccle. Hier. cap. 8. Huic loco Albertus Pighius Campenſis nõ aliter potuit occurrere, quàm omnes Romanos põtifices erroris nota liberando. Ita contendit nullum vnq̃ in hęreſim incidiſſe. Atque vt Anaſtaſium in libertatem aſſerere Gratianum vexauit contumelioſiſſimè, iuriſperitis turpiſſimè maledixit, vt verò Honorium tueretur, ſextæ generalis ſynodi exemplaria falſarios corrupiſſe, multis coniecturis ſuadere niſus eſt. Deinde etiam in eam opinionẽ *In diatriba de actis 6. & 7. Syno.* inclinauit: vt crederet epiſtolam Honorij ad Sergium à Græcis de more ſuſſe vitiatam: Synodum autem in eo iudidio deceptam. Quin adeò duorũ conciliorum ſexti & ſeptimi acta omnia calumniatus eſt, ac pro ſua certè

viril

virili amborum labefactauit & auctoritatem & fidem. Hæc verò Alberti opinatio, noua quidē in eccleſia eſt, ſed ea etiam ratione confirmari poteſt, quod non eſt veroſimile, vt homini, qui hæreticus eſſe poſsit, fidei ſummam Dominus commiſerit Rectum enim eſt regula ſui & obliqui, vt Ariſtoteles docet, quare ſi fides Romani pontificis dirigere ipſum non valet, multò minus, vt videtur, alios in fide rectos efficiet. Quid, quod imbecillus in fide, fratres in fide confirmare nequit? Si igitur Romanus epiſcopus iuxta Chriſti pollicitationem fratres ſuos confirmaturus eſt, firmum ipſum eſſe oportebit. Quanuis autem multis in locis dicat Pighius, ſicut hic dicit, ſatis probabiliter de ſummi pontificis auctoritate: tñ non id ſpectandū eſt, quid dicat, ſed quid conſentaneum ſit ei dicere: cui veritatem tueri ac retinere ſententia eſt. Dicit itaq; ille multa multis locis de hac re quidem, ſed aqua hæret, vt aiunt. Defendat Liberium Pighius, quem tædio victum exilii in prauitatem hæreticam ſubſcripſiſſe, auctor eſt Hieronymus in Chronicis. Excuſet Marcellinū, quē timore fractū idolis ſacrificium obtuliſſe, memoriæ, proditū eſt. Victorē vindicet, qua Paulianiſtę ſuū eſſe mentiti ſūt, vt ſcribi Euſeb. 5. li. eccle. hiſt. cap. 2. Anaſtaſium liberet, quem ſine certo & probabili teſtimonio Gratianus hæreſeos inſimulauit. At, Honoriū quō ab errore vindicabit? Quē hęreticū fuiſſe, tradit Pſellus in carmine de ſeptē synodis, Tharaſius ad ſummos ſacerdotes Antiochiæ, Alexādriæ, & ſanctę vrbis, vt 7. ſynodo actione 3. ſcriptū eſt, Theodorus cū ſynodo ſua Hieroſolymitana in confeſsione fidei, quæ habetur eadē actione tertia, Epiphanius reſpōdens hæreticis in cōſpectu concilij eiuſdem actione 6. tomo 2. tota demū ipſa 7. ſynodus actione vltima, & in epiſtola ad omnes ſacerdotes & clericos. Adrianus quoq; Romanus ipſe pontifex in actio. 7. Synodi octauæ generalis, de Romano (inquit) pōtifice quenquam iudicaſſe non legimus: licet enim Honorio ab orientalibus poſt mortem Anathema ſit dictū, ſciēdum tamen eſt, quòd fuerat ſuper hæreſi accuſatus: propter quam ſolum licitū eſt minoribus maiorū ſuorū

motibus reſiſtere. Hactenus Adrianus. Vbi etiam addit, ſententiam in Honorium latam ex Romani Pontificis conſenſu fuiſſe. Id quod exploratum eſt in 6. ſyno. generali, actione quarta. Vbi Agatho in epiſtola ad conciliũ, Honoriũ ipſum anathematizat. Beda item, de natura rerum. c. 67. in ſexta ſynodo (ait) Macharius cum ſuis ſequacibus ſimul & præceſſoribus, Ciro, Sergio, Honorio, Pyrrho, anathematizatus eſt. In libro præterea pontificali refertur Leo ſecundus ſextam ſyonodum ſuſcepiſſe, in qua condemnati ſunt, Cirus, Serguis, Honorius. Atque in fine ſextæ ſynodi ponitur epiſtola Leonis ad Conſtãtinum, vbi poſt ſuſceptum confirmatumq; conciliũ Anathematizamus (inquit) Cirum, Sergium, necnon & Honorium, qui hanc Apoſtolicnm eccleſiam non Apoſtolicæ traditionis doctrina luſtrauit, ſed prophana proditione immaculatam fidem ſubuertere conatus eſt.

Pręterea illud caput. ſi Papa 40. diſtin. quod pro nihilo habet Campenſis, nos maximi habere debemus. Quoniam ille vnus caſus, in quo oues paſtorem ſuum iudicare poſſunt, ſcilicet cùm fuerit hęreticus, habetur, vt alia loco pręteream, in quinta ſynodo Roma. 218. epiſcoporum, in hæc verba. A multis anteceſſoribus noſtris ſynodaliter decretum atque firmatum eſt, vt oues paſtorem ſuum nec reprehendere, niſi à fide exorbitauerit, præſumant. Idem tradit Anacletus in epiſtola 3. de patriarchis & primatibus inquiens. Paſtor eccleſiæ, ſi à fide exorbitauerit, erit à fidelibus corrigendus: ſed pro reprobis moribus magis eſt tolerandus, quàm diſtinguendus, quia rectores eccleſiæ à domino ſunt iudicandi. Idẽ Euſebius docet ad epiſcopos Aegyptios, referturque 2. q. 7. c. oues. Idem Ioannes Papa in epiſt. ad Zachariam. Idem in 8. ſyno. traditum eſt, vt nunc referebamus. Refert etiam Burchardus. li. 1. c. 138. 139. Calixtum, Clementem, Gagum, in hanc eandem ſententiam. Non eſt igitur negandum, quin ſummus pontifex hæreticus eſſe poſſit, cuius rei exemplum vnum & item alterum forſitã proferetur, at quòd in fide, iudicio contra fidem definierit, ne vnum quidem proferri poteſt. Itaque obiectioni

poſitæ

poſitæ hoc reſponſum habeto. Aliud eſt in Petro, quod ſpectat ad hominis priuatam excellentiam, aliud quod pertinet ad cōem eccleſiæ vtilitatem. Quòd negarit Chriſtum, hominis erat, quod confirmaret fratres, erat eccleſiæ. Illud propriũ, hoc cōe erat. Similiter, quod fides Petri propria ſemper interiùs ſeruaretur, hominis priuilegiũ erat, quod verò aliis confirmãdis ſolidam fidem proponeret, nec in fidei iudicio deficeret, eccleſiæ publicum priuilegium erat. Romanus igitur epiſcopus non fuit hæres aut priuilegiorum aut culparũ Petri propriarum: quæ videlicet ex accidenti, publicæ Petri poteſtati cōiungebantur, ſed ſucceſſit in his, quæ ſpectabant ad eccleſiæ cōes & neceſſarias commoditates. Nam priuilegia Apoſtolis à Chriſto cōceſſa, aliter ad ipſos, aliter ad ſucceſſores referunt. Quippè in Apoſtolis fuerũt ét priuilegia perſonalia amplioris gratiæ q̃ in poſteris. Vt, verbi cauſa, per illa verba, quæcunq; ligaueritis ſuper terrã, &c. & per illa, ſicut miſit me pater & ego mitto vos, &c. intelligimus, poteſtatem generalem in vniuerſum orbem Apoſtolos ſuſcepiſſe. Ita pares Petro dicuntur. 21. diſt. cap. In nouo. & 24. q. 1. ca. loquitur. Sed epiſcopi poſteriores non ſucceſſere Apoſtolis in poteſtate generali extraordinaria, ſed in ordinaria, quã ſinguli in ſuis eccleſijs Apoſtoli habuerũt. Vt Simeō Iacobo in eccleſia Hieroſolymitana, &c. Eſto aliud exemplũ. Ex verbis illis, ego rogabo patrẽ, & aliũ paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis: rectè quidem Theologi colligunt, Apoſtolos poſt ſpiritus ſancti aduentum in gratia confirmatos. Cæterùm non ita trãſijt hic ſpiritus in epiſcopos ſuccedentes, vt in eis æternum maneat per gratiæ confirmationem, Quod Apoſtolis ex priuilegio perſonali donatum eſt, ſed id ſolùm tranſit ad poſteros eccleſiæ paſtores, quod neceſſarium erat ad eccleſiæ communem vtilitatem. Sic omnino priuilegium fidei indeficientis, quod in Petro perſonale etiam fuit, ad epiſcopos Romanos tranſmiſſum eſt, non in eo, quod Petri erat peculiare, ſed in eo, quod commune erat eccleſiæ. Vnde & aliæ obiectiones repelluntur, quæ pro Alberti ſententia

poſitæ ſunt. Non.n.fides interior Romani pontificis eccleſiæ eſt neceſſaria:nec illius occultus & priuatus mentit error eccleſiæ Chriſti nocere pôt. Quapropter nō eſt neceſſe, vt in interioris fidei conſeruatione Romanis pō tificibus Deus ſemper aſſiſtat. At,quod,dū ea decernunt, quæ fidelibus credēda ſunt dumq́; eccleſiā Chriſti in fide dirigūt,non deficiant,ſed diuina manu teneantur : id eccleſiæ opus eſt,idq́; proinde Romanis epiſcopis ēt imbecillis,& alias priuatim errātibus,nō negabitur:ne videlicet per publicæ poteſtatis errorē eccleſiā faciāt in cōi veritatis ignoratione verſari. Vndecimū igitur argumentum abundè,ni fallor,confutatum eſt. At poſtremo argumento refutando illud non ſunt lectores admonendi,eſt enim in promptu, malos vrbis mores, ſi quos fortè vrbs malos habeat, non eſſe huius loci defendere. Nō ſumus tā rudes & ſtupidi, quā Lutherani nos eſſe calumniant. Oculos ēt nos eruditos habemus,ſed modeſtos tñ. Scriptum eſt enim,ꝙ Patris nudata verenda boni filij aduerſi veniendo texerunt. Aduerſari autē id dicimur, quod reprobamus. Quid autem eſt, filios verenda patris ſuperiecto dorſis pallio auerſos operuiſſe,niſivt Gregorius ait,bonis ſubditis ſic præpoſitorum ſuorum mala diſplicere,vt tamen hæc ab alijs occultent? Operimentum,inquit,auerſi deferunt,quia iudicantes factum & venerantes magiſterium, nolunt videre quod tegunt. Sic magiſtrorum vitam diſcipuli probi iure apud ſe taciti reprehendunt,& eos,etiam cum diſplicent,venerantur. Super cathedram,inquit Chriſtus, ſederunt ſcribę & Phariſęi, quæcunque dixerint vobis facite, ſecundum verò opera eorum nolite facere. Sed hęc hactenus. Illud eſt potius lector admonendus,vt animaduertat,Romanas conſuetudines, alias eſſe Romæ cum tota eccleſia communes: quas videlicet ex apoſtolorum Petri & Pauli traditione creditur accepiſſe. De quibus Auguſtinus in epiſt.ad Ianuariū, numero 118.multa, ſed plura fuſius Innocētius primus in epiſtola ad Decentiū tradit. Aliæ verò ſunt cō ſuetudines,quas eccleſia Romana vel à ſe habuit priuatim inſtitutas,vel à Petro quidē Apoſt.accepit,nō tñ in

Poſtre. diluitur.

Gene. 9.

25. Moral.c. 22.

d.12.cap. illa.

vniuer-

vniuerſum orbem promulgādas. De quibus Auguſtinus diſertè loquitur in epiſt.86.ad Caſulanum,& in epiſ.118. 119.ad Ianuarium.Priores igitur cōſuetudines, quas ecclesia Romana non modo tenet, verùm etiam ab vniuerſa eccleſia docet eſſe ſeruādas,omnino tenere debemus: ut Iulius 11.diſt.c.nolite. & Innocent.ea.diſt.ca.quis neſciat.& Calixtus.12.diſt.ca.non decet. & Gregorius ea. diſt.cap.præceptis.docuerunt. Poſteriores vero eccleſiæ Romanæ conſuetudines non oportet priuatas eccleſias ſequi, vt D.Auguſtin.locis poſitis tradidit,& Nicolaus. 12.diſt.c.Scit.& Gregorius ea.diſt.c.nouit. Idemque omnino traditur.31.diſt.c.quoniam.& cap.aliter.In vna.n. fide nihil officit ſanctæ eccleſiæ conſuetudo diuerſa; vt habetur de con.diſt.4.c.de trina. Atque de huiuſmodi conſuetudinibus & Ambroſius & Hieronymus intelligendi ſunt in ijs locis,quæ ſunt obiecta.Illud verò,quod ex Trullana ſynodo affertur,facilè diluitur. Quoniam, vt ſuperiore libro latius explicatum eſt, ſynodus hęc nullam habet in eccleſia auctoritatem,in his præſertim, in quibus contra eccleſiam Romanam Græca ſe contentione erexit. Nec conciliorum conatus de legibus aut ferendis aut abrogandis quicquā valet,niſi ſummi pontificis decreto & ſententia confirmetur. Et conſuetudinem illam de ieiunio ſabbati ex his eſſe conſtat,quas in poſteriore genere collocauimus: vt etiam Ambroſius dicit.12.diſt.cap.illa. Quocirca vanè de hac re à Concilio Trullano eccleſia Romana reprehenditur.Sextus igitur liber hunc in modum abſolutus ſit, quem plus fortaſſe nimio longum fecimus:tametſi non ſunt longa, quibus nihil eſt,quod demere poſſis.

Sexti libri finis.

DE SAN-

DE SANCTORVM AVCTORITATE, QVAE SEXTO LOCO CONTINEtur, Liber ſeptimus.

Caput primum.

SAnctorum auctoritas ſexto iā loco nobis conſtituenda eſt, quā hæretici, maximè Lutherani, de gradu deijcere moliūtur. Ac primū quicquid anti- *Num. 1.* qui ſancti aſſerunt, incertum eſſe ſuadent, D. Augu. plurimis teſtimoniis, quæ retulit vniuerſa. Grat. 9. diſt. decre. ex proœmio libri tertij de tri. ex lib. ad Vincen. victo. 2. ex epiſtola ad Hier. 19. ex epiſtola item altera ad Marcell. 7. ex epiſtola rurſum ad Vinc. 48. ex epiſtola quoq; alia ad Fortuna. 111. ex lib. deniq; 2. de bap. contra Dona. cap. 3. His enim locis omnibus ſui Auguſtinus ſimilis idem dicit, hoc eſt, præter auctores ſacros, qui libros ſcripſere Canonicos, alios omnes ita legendos, vt quantalibet ſanctitate doctrinaque polleant, non ideo verum ſit putandum illud, quod aſſeruerint, quia ipſi ita ſenſerunt: ſed quia nobis vel auctorum ſacrorum teſtimonio, vel probabili ratione id perſuadere potuerunt; licereq; proinde contrà atque illi ſentire, & ſalua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare atq; reſpuere. Hoc autem Diui Auguſtini teſtimonium tam conſtans, tamq; multis locis non obſcurè repetitum, ſi verum eſſe credimus, fateamur neceſſe eſt, nullū omnino à ſanctis auctoribus firmum argumentum ſumi poſſe, ad fidei theologiæve dogmata corroboranda. Id quod Diuus Thomas Diui Auguſtini auctoritate confirmatus 1. part. quæſt. 1. ar. 8. ad. 2. arg. planè teſtat̄ in hæc verba, Auctoritatibus canonicæ ſcripturæ vtitur ſacra doctrina ex neceſſitate argu-

argumentando,auctoritatibus aũt aliorũ doctorũ eccleſiæ probabiliter arguendo. Atq; eius rei cauſam ẽt ſubdit,ꝙ innititur fides noſtra reuelationi factæ ijs,qui canonicos libros ſcripſerunt, nõ autem reuelationi ſi qua fuit alijs doctoribus facta. Quòd ſi duo hi teſtes clariſſimi contẽnuntur,ſi rõ quoq; Diui Thomæ contemnatur, rationibus certè alijs minimè contemnendis id ipſum cõfirmari poteſt. Nam ſi in libro canonico vna quælibet falſitas inueniretur,quemadmodum ſuperiore quodam loco argumentabamur, totius libri certitudo interiret. Cum ergo in libris ſanctorũ ſcriptorum vnã,& item alterã falſitatẽ liceat reperire,vel in his ẽt,quæ ad fidẽ pertinent,fit conſequens, vt ſanctis ſcriptoribus certã fidẽ habere non ſit neceſſarium, Scio, inquit Hieronymus, me aliter hr̃e apoſtolos,aliter reliquos tractatores. Illos ſemꝑ vera dicere,iſtos in quibuſdãvt homines aberrare. *In epi. ad Theophilũ aduerſus Ioannem Hieroſolymitanum.*

Preterea,ne de ſingulorum auctoritate diſſeratur,quã incertã eſſe ſatis exploratum haberi põt, maius aliquid aduerſarij conficere argumentando volunt. Nempè ſanctos ſcriptores,etiã ſi pleriq; in eandem ſententiã cõueniant,probabilẽ quidẽ fidem facere poſſe,certã nõ poſſe. *Num. 2.*

Nam plurimi ex eis aſſeruere,mũdi huius partes omnes non eodem ſimul die,ſed multis potius fuiſſe editas, ornatas,abſolutas. Aſſeruit certè in Baſ. hom. 2. exameron, & alijs ſequentibus. Euſe. id principio ſuæ chronographicæ, Chryſ. homi. ſecunda ſuper Geneſim, Dama. li. 2. ſuæ theologiæ, Ambr. lib. 1. Exameron. cap. 7. Greg. 32. moralium cap. 10. Sed & mag. ſenten. in 2. diſt. 12. & 13. Hieronymum in hanc ſententiam citat. Poſſet autẽ facilè tum Bedam, Rabb. Strab. tum alios huius ordinis viros commemorare,qui cõmuni ſenſu opera illa, quæ Geneſeos 1. cap. enarrantur, sed diebus ſuccedentibus condita eſſe intellexerunt. At communis hic ſanctorum cõſenſus nullum argumentum certum theologis ſubminiſtrat,quin vnius Aug. opinio cęteris omnibus aduerſa probabilis ſemper in eccleſia eſt habita:non itaq; ex cõmuni ſanctorum ſentẽtia firmum argumentũ promitur, quo concluſiones theologicæ aut etiam fidei dogmata

confirmen-

confirmentur, Atq; huius rei, vt in eodē verſemur, aliud quoq; exemplū proferre poſſumus. Plurimi nanq; ex ſanctorū ſcriptorū numero tradiderunt, Moyſen Dei naturā, dum in hoc mortali corpore viueret, apertè &, quod dici ſolet, ad faciē nō vidiſſe. Tradit ita Hier. ad Damaſum papā in ſextum c. Iſaiæ, Greg. Nazanzenus 2. li. ſuæ Theologiæ, D. Greg. 18. moralium ca. 36. Chryſo. homi. 14. in Ioannem, Cyrillus lib. 1. in Ioannem c. 22. Euariſ. Pap. in. 1. ſua epiſtola decreta. Dio. in li. de myſtica Theo. c. 1. Orig. lib. 1. periar. c. 4. At opinio Augu. contraria nō modò non eſt reiecta, verùm etiam habetur apud Theologos probabiliſſima. De communi igitur ſanctorum cōſenſione nihil certi in theologia conficitur, id quod hoc etiam argumento confirmari poteſt.

Auguſt. ſequutus eſt Baſiliū hom. 1. Exa. et Ambroſium 1. Exa. ca. 2.

Sancti nanq; omnes, qui in eius rei mentionem incidere, vno ore aſſeuerarunt, Beatam virginem in peccato originali conceptam, hoc videlicet Ambr. aſtruit ſuper pſal. 118. concione. 6. hoc Auguſt. ſuper pſalmum. 34. in illum verſiculum, Ego autem cū mihi moleſti eſſent, &c. & lib. ſecundo de baptiſmo paruulorum capit. 24. & 10. ſuper Geneſim, ad literam capit. 18. & lib. 53. cōtra Iulianum cap. 9. hoc Chryſoſt. ſuper Matthæ. hoc Euſ. Emiſ. in. 2. concione Natiuitatis Domini, hoc Remigius ſuper pſalmum viceſimum primū, & Maximus in ſermone de Aſſumptione Beatæ virginis aſtruxere. Idem quoque affirmat Beda in homilia ſuper Miſſus eſt. Anſelmus in libr. cur Deus homo, capit. 16. Bernardus in epiſtola ad Lugdunenſes. 174. Erardus epiſcopus, & martyr in concione quadam de Natiuitate Beatæ virginis, ſanctus Antonius Paduanus in concione etiam de Natiuitate eiuſdem ſanctæ virginis, ſanctus Bernardinus in ſermonum ſuorū opere tertio, in tractatu de Beata virgine, cōcione 4. Diuus Bonauentura 3. ſenten. diſtinctione. 3. quæſtio. 1. articul. 2. Diuus Thom. 3. parte, quæſtio. 27. articul. 2. Diuus Vincen. in ſermone de Conceptione Beatæ virginis. Diuus Anton. 1. parte. titul. 8. Damaſ. lib. 3. ſentētiarum ſuarum. Hugo de ſancto victore de ſacram. part. 2. cap. 4. & cum nullus ſanctorum contra venerit, infirmū

Num. 3.

tamen

tamen ex omnium auctoritate argumentũ ducitur:quin potiùs contraria ſnĩa,& probabiliter & piè in eccleſia defenditur.En Argumentum illud Achillicũ, quo Eraſmus omnium ẽt ſanctorum teſtimonio non ſe exiſtimat obruendum,ſi quando vniuerſis repugnauerit.Cuius ſentẽtiæ ratio ẽt illa ſuffragatur,quod ſancti vniuerſi, præter auctores ſacros,qui libros ſcripſere Canonicos,humano ſpiritu libros ſuos ediderunt. Nam ſi ſpiritu ſancto inſpirante ipſi etiam locuti ſunt,nihil videtur obſtare,quo minùs eorum libri in canonicis habeantu r.Infirmus igitur hic locus eſt,quo ſanctorum auctoritas continetur. Humana.n.veritas firma & certa eſſe nõ poteſt.Omnis quíppè homo mendax.Oſiander verò.1. lib.Anno in Armoniã euangelicam,illud argumentum addit, quòd omnes veteres commentatores à tempore apoſtolorum,id quod Matthæus de Chriſto affert,ex Aegypto vocaui filiũ meũ, in genuino literæ ſenſu ad Iſraelem referunt, iuxta allegoriã verò ad Chriſtum.Cùm tamen,vt ait,allegoria,vtcunque fingatur,cõſtare non queat,quoquo.n. te vertas, nihil ſimile videtur eſſe, præterquàm quòd vtrique fuerunt in Aegypto.Ita contendit,literæ ſenſum à principio capitis de Chriſto domino eſſe, qui Rex Iſraelis eſt, & auroræ meritò comparatus.Quòd ſi in ſacrarum literarum expoſitione ſancti omnes errant,horum certè auctoritas firmum argumentum theologis exhibere nõ poteſt. Ecce argumenta quibus aduerſarij noſtri locum hunc aggredi & expugnare contendunt.

Caput ſecundum.

NObis autem pro eius defenſione vehementer pugnãdum eſt,illudq; in primis ponendum,de auctoritate ſanctorum,triphariam diſputari poſſe.Primùm de vnius aut alterius proprio placito, quale fuiſſe videtur Auguſtini de opere ſex dierum. Rurſum de communi plurium ſanctorum conſenſu,à quo tamen vnus aut alter ſanctorum deſciuerit. Poſtremò de omnium vnanimi concordique ſententia, nam de his omnibus facta in argumentis mentio eſt.

Num. 1. Auguſt. ſecutus ẽ Orig. 1. Peri. Origenes. verò Cle. Alex. 6. Stroma.

Id rurſum conſiderandum eſt, ſanctorũ teſtimonia re-
Num. 2. ferri poſſe vel ad philoſophię confirmãda dogmata, vel ad aſſertiones aut fidei aut Theologiæ comprobandas. Erant enim ex ſanctis ſcriptoribus quidam non in ſacris literis modò, & alijs quæ ad Chriſtianam pertinebant diſciplinam eruditi verum etiam in his, quæ philoſophi tum de natura tum de moribus docuere.

Num. 3. Illud demum & quidẽ diligẽtiſſimè eſt aduertendũ, inter auctores ẽt eccleſiaſticos duo eſſe diſputationũ genera. Alterũ earũ rerum, quæ verè ad fidẽ ſpectant doctrinamq; catholicã: Alterum earũ, quæ citra iacturã pietatis ignorari nõ ab imperitis modò, verũ à doctis ẽt poſſunt, qđ nec fidei dogmata ſunt, neq; ex illis deriuantur.

Hæc autem duo rerum genera non eſt facile diſcernere, quoniam & ſi nonnulla, quæ alioqui per ſe quidẽ ad fidem pertinebant, vt Apoſtolis, Prophetis, atque euangeliſtis reuelata, in dubiũ venire poſſint, antequàm ſint ab eccleſia definita: ſed id tamẽ per ignorantiã fit, qua videlicet excuſantur, qui ea vertunt in quæſtionem, quæ aliàs diuinitus sunt tradita, vt proceſſionem ſpiritus ſancti à patre & filio tanquã ab vno principio, ante eccleſię definitionem Græci quidam negare ſine culpa potuere, tametſi euangelium id Apoſtolique tradiderunt. At hęc nos ſub priori genere complectimur: quippè cũ fidei catholicę dogmata non ex accidenti imprudentiũ hominum ignorãtia, ſed ex diuina reuelatione hoc ſanè loco metiamur. Illud ergo aſſerebamus eſſe difficile ad diſcernendum, ecquæ res ſub illud primum genus, ecquæ autẽ ſub hoc ſecundum ſua quaſi ſponte, & natura veniant. & quidem generaliter, vnaque comprehẽſione in promptu definire licet, in illo primo rerum genere omnia ea contineri, quæ apoſtoli vel ſcripto vel verbo eccleſię tradiderunt: illa rurſum, quæ inde certa connexione probantur exiſtere, Quemadmodum in ſecũdo genere ea ſunt, quæ neque à Chriſto neque ab Apoſtolis accepimus, neque ex ijs certò colliguntur, quæ Chriſti & apoſtolorum auctoritate retinemus. At omnia hęc ſpeciatim certa definitione præſcribere vix poſſumus, quanquam exemplis peculiari-

peculiaribus quædam horum iudicare poſſumus. Vt verbi cauſa, an gratia, qua iuſtificamur, qualitas quædam ſit animo impreſſa, quæ ipſi præſtet & eſſe & viuere, vnde qualitates aliæ conſequantur, hoc eſt, virtutes quædam tum theologicæ, tum morales infuſæ, per quas animus diuinas & ſupernaturales habeat actiones, inter ſcholaſticos quidem diſputatur. Item an Sacramenta, quæ cauſa gratiæ & virtutum eſſe dicuntur, hmõi effectavi quadã, & qualitate inexiſtente diuinitus indita efficiãt nec ne, magna multorum diſſenſione certari ſolet. Huius generis verò qõnes in poſteriorum ego numerum redigo, neque ſacrarum literarum teſtimonia de his qualitatibus intelligenda eſſe exiſtimo: neq; controuerſiam catholicorum cum Pelagianis de gratia ad credendum, ad ſperandum, ad amandum, ad implẽdum legem, ad perſeuerãdum, de qualitatibus potiſſimùm eſſe, sed de Dei auxilio gratuito & ſpeciali. Rurſum, ſi quis fortè curioſè diſſerere voluerit, an euangeliſta Ioannes è vita iam exceſſerit, an potiùs cum Elia & Enoch maneat viuus, vtq; iam mortuus fuerit, an caro eius viderit corruptionẽ, an proximè fuerit suſcitatus, vtrinq; rationes afferre poterit: & salua fide vtrumlibet vel probare vel improbare. Nã tametſi ſtatutum ſit omnibus hominibus ſemel mori, sed vnum aut alterum ex illa generali lege per priuilegium eximere, non perinde ſacris literis aduerſatur: vt non queat in dubium reuocari. Tria verò hæc principia, qm̃ per ſe ipſa rationi conſentiunt, non eſt opus diligentius perſequi: nam ſi quę sunt perſpicua, in quibus non eſt controuerſia, viri docti argumentari non ſolent: perſpicuitas enim, vt ait Cicero, argumentatione eleuatur. His itaq; omnium aſſenſu approbatis prima concluſio eſt.

quæſtiones curioſæ.

Caput tertium.

SAnctorum auctoritas, ſiuè paucorum ſiuè pluriũ, cùm ad eas facultates affertur, quę naturali lumine continentur, certa argumenta non ſuppeditat: ſed tantum pollet, quantum ratio naturę conſentanea perſuaſerit. *Num.* 1.

Primum quidem, quoniam ſancti auctores non erant adeò ſoliciti in Philoſophiæ dogmatis perſcrutandis, quin philoſophorum libros, vt totos ſeſe diuinæ ſapientiæ dederent, aut valere ſinebant, aut etiam interdum à limine ſalutabant. Gregorius quippè Nazanzenus & Baſilius tredecim annos, omnibus libris ſeculiarium remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dediſſe referuntur à Ruffino, libro eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſuæ ſecundo cap. 9. & Hier. in procœmio commentariorum. 3. lib. ſuper epiſtolam ad Galat. pluſquam quindecim anni ſunt (iniquit) ex quo in manus meas nuſquam gentiliũ literarum quilibet auctor aſcendit: & ſi quid fortè inde dũ loquimur obrepſit, quaſi antiqui per nebulam somni recordamur. Et de ſtudijs noſtrorum paulò pòſt, quotuſquiſq;, ait, nunc Ariſtotelem legit? quanti Platonisvel libros nouere vel nomen. vix in angulis ocioſi eos Senes recolunt. Ruſticanos verò & piſcatores noſtros totus orbis loquitur, vniuerſus mundus sunt. Hactenus ille. Plura exempla non quæro, cùm manifeſtius hoc ſit quàm vt pluribus indigeamus.

Grego. Naza.

Hiero.

Accedit quòd ex ſanctis antiquis nonnulli Phyſicen & Metaphyſicen vel non habuere quidem, vel certe leuiter attigerunt. Alij verò magna ex parte fuerè Platonici, priuſquam conuerterentnr ad fidem. Quamobrẽ cùm in Philoſophiæ quæſtiones incidũt, aut vulgi & Rhetorum opiniones ſequuntur, aut etiam quas à Platonicis acceperant, in Chriſtianorum ſcholam inuehunt. Ita viri docti errores fortè quoſdam (quod ad Philoſophiam quidem humanã attinet) in ſanctis antiquis deprehendunt. Atq; huius rei exẽpla proferre facillimum eſſet, ſed non libet etiam in his paruis maiores noſtros deſignare.

Num. 2. Secunda concluſio, Vnius aut duorum ſanctorum auctoritas, etiam in his quæ ad ſacras literas & doctrinam fidei pertinent, probabile quidem argumentum subminiſtrare poteſt, firmum verò non poteſt. Ita deſpicere, & pro nihilo habere impudentis erit: ſuſpicere & habere pro certo, erit omnino imprudentis. Atque hanc concluſionem demõſtrat ratio illa manifeſta, cui nulla prorſus

ſus via occurri poteſt. Quòd cùm ſanctorum quiſq;, his duntaxat exceptis, qui libros canonicos ediderunt, ſpiritu fuerit humano locutus, & aliquãdo vel in eo errarit, quod ad fidẽ ſpectare poſtea demonſtratũ eſt, apertè conſtat ex huiuſmodi auctoritate exploratã fidẽ fieri nõ poſſe. Quo in loco admonendi sunt, hi qui præceptis Theologiæ nullis acceptis, poſt bonas, quas vocant, literas, ſtatim ad sanctorũ veterum lectionem appellunt animum.

Non enim quæcunque ibi legerint, ea ſunt probanda omnia. Nec quemquam hoc errore duci oportet, vt ſi quid Ambroſius aut Hieronymus contra morem doctrinamque huius temporis fecerint locutive fuerint: idem ſibi arbitretur licere.

Primùm, quoniam res nonnullæ non erant tunc adeò in eccleſiæ definitæ, vt nunc eſſe videmus. Deinde, quoniam magnis illi & diuinis bonis quandam licentiam faciendi dicendique aſſecuti sunt, quæ non eſt paſſim cuilibet permittenda. Atque etiam ſi noſtra hac ætate illi fuiſſent, quędam profectò aliter & facerent & loquerentur. Quid: quòd, vt antè dicebamus, in rebus quoque ipſis, quæ ad fidem attinent, ſancti nonnunquàm errauere? à quibus ſi ne tranſuerſum quidem vnguem diſcedendum ſit, neceſſe eſt ſanè in magnos quandoq; errores, fidei etiam aduerſos incurrere.

At Gela. 15. diſt. decre. c. ſancta Romana probat opuſcula Cypriani, Chryſoſtomi. Greg. Nazãzeni, Baſi. Ambroſij. Nihil ergo in his fidei catholicæ contrarium reperitur. Alioqui cur Ruffini opera non eodem modo ibi probata ſunt, ſed potiùs reprehenſa: quod Hieronymus cũ in quibuſdã de arbitrij libertate notauit? Cur itẽ Origenis libri damnantur, non ẽt Ambro. aut Cypria. ſi hi quoq; in nonnullis fidem orthodoxam contra dixerunt? Aut igitur damnentur oẽs, in quibus error aliquis doctrinæ ſanæ contrarius inuenitur, aut probentur oẽs quamlibet vno, & itẽ altero errore ſint aſperſi. His videlicet argumẽtis Gloſſ. 9. diſt. decre. docet, ea D. Aug. teſtimonia, quibus certa fides veteribus derogatur, intelligenda eſſe ſm illa tẽpora, cum ſcripta ſanctorũ patrũ authentica nõ Num. 3.

Ee 2 erant,

erant,libet enim verba Gloſſæ vſurpare.Sed hodie, (inquit,)iubentur oĩa teneri vſq; ad vltimũ iota.Verùm hic error ab alijs cõfutatus non deſiderat orationem meam.

Num. 4. Quid enim?An hoc agere Gelaſius voluit, in veterum *li*bris non eſſe quicquã erroris?Atqui laterẽ, vt aiunt,lauerit quiſquis iſthuc conetur. Hanc ſiquidem fœlicitatem Deus in ſolis diuinis voluminibus ineſſe voluit,quemadmodum Aug. grauiſſimè ac veriſſimè tradidit. Cætero qui nemo quantumuis eruditus & ſanctus non interdum

Nota allucinatur, non alicubi cæcutit, non quandoque labitur.Sãctus verò is fuit,qui credidit ab hæreticis baptizatos eſſe rebaptizãdos.Sãctus fuit, qui in Chriſti corpore & senſum pœnæ & dolorem fuiſſe negauit. Sanctus fuit, qui in Chiliaſtarum dogma deſcendit. Sanctus fuit,qui viro ob adulterij culpam vxorem repudianti alterũ matrimonium conceſſit.Sanctus fuit, qui animis piorũ vſq; ad iudicij diẽ veram fœlicitatẽ ademit. Sanctus fuit,qui animã hominis ex traduce eſſe putauit.Sanctus fuit,qui animã Adæ ante corpus fuiſſe editã opinatus eſt. Sancti fuere,qui angelos multis ante mundũ corporeũ æternitatibus creatos eſſe exiſtimarũt. Atq; horũ opuſcula à Gelaſio comprobata sunt. Hos ego tñ reuerẽtiæ cauſa proprijs nominibus nõ appello. Malo.n.antiquitati ſanctitatiq; parcere,q̃ otioſo lectori facere ſatis. Legentur itaq; à nobis patres veteres,cũ reuerentia quidẽ, ſed vt homines,cũ delectu atq; iudicio.Quod ſi quis aliter ſapit,nec ſanis cõſiliarijs acquieſcit,hic iã nõ sanctorũ religione, sed suijpſius amore capitur: & sub veterum nomine no-

Vincent. uas opinationes inuehere conatur. Qua de re Vincent.

Lirinen. Lirinen.O rerũ,(inquit,)mira conuerſio. Auctores eiuſdem opinionis catholici, conſectatores verò hæretici iudicantur.Abſoluuntur magiſtri, condemnantur diſcipuli. Quod quidem mihĩ diuinitus promulgatum videtur eſſe iudicium,propter eorum maximè fraudulentiã, qui cùm ſub alieno nomine hæreſim cõcinnare machinẽtur, captant plerunque veteris cuiuſpiam viri ſcripta paulò inuolutiùs edita, quæ pro ipſa sui obſcuritate dogmati ſuo congruant:vt illud, quod proferunt, nec primi, nec

soli

ſoli ſentire videantur. Quorum ego nequitiam odio dignam iudico. Quòd ſancti cuiuſque viri memoriam, tanquam ſepultos iam cineres, prophana manu ventilant, & quæ ſilentio operire oportebat, rediuiua opinione diffamant, ſequentes omnino veſtigia actoris ſui Chain, qui nuditatem venerandi Noë non modò operire neglexit, verùm quoque irridendam cæteris enunciauit. Longè aliter fratres illi ſui, qui nuditatem ipſam reuerendi patris nec ſuis temerare oculis, nec alienis patere voluerũt: ſed auerſi, (vt ſcribitur,) texerunt eũ. Quod eſt, erratum ſancti viri nec ad probaſſe, nec prodidiſſe. Hactenus ille. Ac rurſum. Quid, (inquit,) ſi in ipſa vetuſtate duorum, aut trium error deprehendatur? Curabimus omnino, vt paucorum inſcitiæ vniuerſalis concilij decreta præponantur. Quæ ſi deſint, collatas inter ſe maiorũ ſententias lector conſulat eorum, qui diuerſis licet temporibus & locis, in vnius tamen eccleſiæ catholicæ communione ac fide permanentes, magiſtri probabiles extiterunt. Et quidquid nõ vnus aut duo tantum, ſed omnes pariter vno eodemque conſenſu, apertè, frequenter, perſeueranter tenuiſſe, ſcripſiſſe, docuiſſe cognouerit: id ſibi quoque intelligat abſque vlla dubitatione credendum. Hæc Vincent. Lirinenſ. non minus prudenter quàm verè dicit. Quibus ex rebus Caluini calumnia facile retunditur, qua apud regem Galliæ Franciſcum, vt Lutheranorũ impudentiã excuſaret, Catholicorũ innocentiã traduxit. Cum.n. Lutheranis veriſſimè ac grauiſſimè obijceretur, quod patrũ eſſent vbiq; & contẽptores & aduerſarij: multa, ait Caluinus ignorarunt ſancti illi viri, ſæpè inter ſe conflictantur, interdum etiam ſecum ipſi pugnant. Tum deinceps quotquot patrũ errores colligere potuit, falsò etiam illis afflictos, enumerat, quæritq; cur nos itẽ à patribus diſcedamus? Nos autem Diui Auguſtini partitione primùm vtimur, qui libro aduerſus Iulia. 1. cap. 2. alia ſunt, (inquit,) in quibus inter ſe aliquando etiam doctiſſimi atq; optimi regulę Catholicæ defenſores, ſalua fidei compage non conſonant: alia verò, quæ ad ipſa fidei pertinent fundamenta. In prioribus illis à patribus

Gen. 9.

Num. 5.

Num. 6.

nos quandoque diſcedimus: in poſterioribus Lutherani. Ac nos quidem modeſtè ac reuerenter oculos à patrum errore auertimus:Lutherani autem patres, aut irridendos, aut certè deſpiciendos propinant. Deinde nos ab vno interdum aut altero patrum diſſentimus:at Lutherani ab oĩbus conſentientibus sępè diſſentiunt. Aliud eſt autem vnius,aut duorum ſanctorum priuatũ dogma repellere,quod hac secunda concluſione aliquando licere dicimus, aliud verò contra omnium communem fidem & doctrinam dicere, quod quatenus liceat & quomodo, sequentibus concluſionibus demonſtrabitur. Si prius tamen explicatum fuerit quid ſibi eccleſia velit, cum sanctorũ patrũ libros approbat.Id nanq; à nobis in hac forte diſputatione deſideratur. Nõdum.n.argumenta diluimus,quæ illius Gloſſę opinionem confirmabant.

Num. 7. Eccleſiaſtici auctores etiam probatiſsimi non eodem gradu & loco sunt omnes. Nec magnoperè conandum eſt eorum hìc ſtultitiam refellere, qui libris canonicis Hieronimi,aut Auguſtini opuſcula æquarint. Quemadmodum autem res à Deo conditæ probatæ quidem fuere vniuerſæ(vidit enim Deus cuncta, quę fecerat, & erant valde bona) sed rerum variæ differenteſque naturæ non eundem locum,vim,ſtabilitatem accepere.Nam sunt corpora cœleſtia & corpora terreſtia. Sed alia quidem cœleſtium gloria, alia autem terreſtrium. Alia

1.Cor.15 claritas solis,alia lunæ,alia ſtellarum.Stella enim à ſtella differt in claritate. 1.Corint.15.Sic sanè scriptores eccleſiaſtici probati sunt, qui scilicet Spiritus sancti illuſtrati luce eccleſiam ipſi illuſtrarunt.Sed alia tamen claritas Matthæi,alia Hieronimi,alia Isaiæ,alia Ambroſij. Atque auctores canonici,vt superni,cœleſtes,diuini,perpetuam ſtabilemque conſtantiam seruant.Reliqui verò scriptores sancti inferiores & humani sunt,deficiuntque interdum,ac monſtrum quandoque pariunt,præter conuenientem ordinem inſtitutumque naturæ. Quin ergo probatur Euſebius Cæſarien.epiſcopus? Quin Ruffinus? Quin Origennes?Nã & hi eccleſiam Chriſti suis literis illuſtrarunt. Nempè aliud fuit errare in rebus obſcuris,

&quæ

& quæ non erant eo tempore explicatæ ac definitæ:aliud in apertis,& quæ tunc etiã in eccleſia firmiſsimè credebãtur. Illud aut Cypriano, aut Amproſio, aut Auguſtino accidit: hoc Origeni,Euſebio ac Ruffino. Ciprianus item,Ambroſius,Hieronymus in nullo à ſanctæ Romanę eccleſiæ conſortio deuiarunt, nec ab eius fideli prędicatione ſeiuncti ſunt,ſed communionis ipſius gratia ſemper fuere participes,vt Gelaſij verbis etiã vtamur, at Origenes deſeruit vnitatẽ & fons Arrij iure ac meritò exiſtimatus eſt. Hinc ſchiſmaticus à Gelaſio dicitur. Hinc etiam Euſebius Origenis laudator nimius, Arrij fautor acerrimus reprehenditur.Nam Ruffinus vir alioqui religioſus,preterq̃ q̄ in libero arbitrio re videlicet manifeſtiſsima errauit: Origeni Origeniſq; diſcipulis vehemẽter fauiſſe conuincitur. Fuit autẽ eccleſia ſẽper non ſolum cauta,ſed etiã acris & ſeuera in Origeniſtas,vt à quibus grandẽ in doctrina eccleſiaſtica peſtẽ fuerit experta. Sed de ſecun.conclu.ſatis.Iam pergamus ad reliquas.

Tertia concluſio.Pluriũ Sanctorũ auctoritas,reliquis licet paucioribus reclamãtibus,firma argumẽta Theologo ſufficere & præſtare non valet.Id quod ex ſecundo argumento antè poſito ſatis oſtẽditur. Angelos quoq; eſſe corporeos, Auguſtinus ac pauci quidam alij inter veteres ſanctos aſſeruerunt: & quamuis opinio hæc falſa ſit, ſed tanquam fidei aduerſa ex communi veterũ ſententia euinci non poteſt. At Thomas Vvalden. in prœmio doctrinalis fidei antiquæ docet, q̄ maior pars patrũ ab Apoſtolis ſenſerit, id eſſe catholicæ eccleſiæ fidem. Idem quoq; Vincen.Lirin. tradit in lib.aduerſ.propha. nouationes.Vera ſunt hæc, non inficior.Sed tunc, cum vnius aut paucorũ contrariam ſententiã eccl ſia penitus explosit: vt illorũ qui putarunt ab hæræticis veniẽtes eſſe iterum baptizandos illorum etiã,qui Melchiſedech non hominẽ quẽpiã,sed Spiritũ S.eſſe dixerunt. Vtrũque.n. horũ poſt ea tẽpora eccleſia sẽper exhorruit.Porrò autẽ ſi vnius, aut paucorũ opinatio nõ fuerit ab eccleſia reiecta,tũ plurimorũ auctoritas, quẽadmodũ diximus,nihil certũ firmũq; cõficiet.De tertia igit cõcluſione hactenus

Num. 8.

Aug. de Eccle. *dog.*

Tho.vualdenſis carmelita.

Num. 9. Quarta concluſio, Omniũ etiam ſanctorum auctoritas in eo genere quæſtionum, quas ad fidem diximus minimè pertinere, fidem quidem probabilem facit: certam tamen non facit. Quam ego concluſionem poſtremo illo argumento abundè probatam exiſtimo. Quòd enim ea controuerſia non ſit ex illarum numero, quæ catholicam fidem, aut promouere, aut immouere poſſint, vel ex eo perſpicuum eſt: quod beatam Virginem à peccato originali fuiſſe penitus liberã, è libris ſacris iuxta germanũ literæ ſenſum nuſquã habeẽ. Quinimò lex generalis in eis traditur, quæ vniuerſos filios Adã, carnali ſcilicet propagatione creatos, ſinè vlla exceptione cõplectitur. Nec verò dici põt, per traditionẽ Apoſtolorũ id in eccleſiã deſcendiſſe. Cũ huiuſmodi traditiones nõ per alios, q̃ per epiſcopos illos antiquos, & ſanctos auctores Apoſtolis ſuccedẽtes, ad nos vſq; peruenerint. At cõſtat, priſcos illos ſcriptores nõ id à maioribus accepiſſe. Traderent.n. bona fide & ipſi poſteris ſuis. Nõ igitur ad fidẽ illud attinere põt, quod neq; in ſacris literis, aut Apoſtolorum traditionibus in uenitur, neq; ex eis certa valet cõnexione confici. Cæterũ, ꝗ oppoſita etiam aſſertio, hoc eſt, D. Virginẽ peccatũ originale à parentibus cõtraxiſſe, non ſit in numero dogmatũ catholicorũ, manifeſtiſſimè colligitur ex eo, quod à lege vniuerſali per ſingulare priuilegiũ vnã Dei matrem excipere ſacrarum literarum fidei nullo pacto aduerſum eſt. Alioqui cùm ſacræ literæ in vniuerſum clament, non videbit me homo & viuet, Deum nemo vidit vnquam, qui Paulum aut Moyſem excepiſſe, ſacras literas contra pugnaſſet. Atque ea cauſa eſt, niſi toto cœlo animus meus errat, quamobrem nec Sixtus 4. nec cõcilium Lateranen. ſub Leone 10. nec ſynodus Triden. ſub Paulo & Iulio tertijs inchoata, eam quæſtionem definierunt. Neutram enim ex illis opinationibus, poterant tanquam dogma catholicum approbare, Ita is errauit, qui aſſeruit, erroneum eſſe, aliquem præter Chriſtum à lege illa originalis peccati liberare. Errauit ac multo etiam magis Baſilienſe concilium, cùm definiuit, doctrinam illam, quæ docet beatam virginem Mariam nunquam

quam originali ſubiacuiſſe peccato, tanquam cõſonam ſcripturę sacrę ac fidei catholicę amplectendã fore, nulliq; de cętero licitum eſſe in contrarium docere. In pari quippe errore verſantur, qui alterutrã partem ad catholicã fidem attinere poſſe credunt. Difficile eſt hoc dicere. Credo, ſi in cõcione quæratur, at hoc loco & diſputatione facillimum. Non.n. hic cum vulgi imperitia certamus, ſed eos inſtituimus, qui veræ germanæq; Theologiæ ſolidam & expreſſam effigiem tenere cupiunt, nec fugientes vmbras perſequi. Propoſitum eſt autem, veri reperiẽdi cauſa, & contra noſtros & pro alienis etiam dicere: &, cum res poſtulat, vtroſq; nullius accepta perſona reprehendere. Atq; in eo opere maximè, quod ad eccleſiæ publicam vtilitatem cupimus, priuatis non debuimus affectibus inſeruire. Nec deerunt poſt hæc etiam ex viris planè doctis, qui me obiurgent, erunt etiam qui vituperent: ꝙ in quæſtionem multis nominibus inuidioſam conſulto & cogitato inciderim, vt rem aliàs grauiſſimam nullius in Chriſtiana religione eſſe momenti aſſeuerarem. At ego & beneuolos obiurgatores placare, & inuidios vituperatores confutare poſſum: vt alteros reprehendiſſe pœniteat, alteri didiciſſe ſe gaudeant. Non mihi, fateor ingenuè, alia via patuit ad illud Eraſmi argumentum eludendum, quo ſanctorum auctoritatem acutè ille quidem tentauit eludere. Nec fuit integrum, quod hæreticis ſemper proprium fuit, antiquorum patrum libros corrumpere, & bonam etiam partem voluminum detrũcare, vt ore ſaltem reclamãte, licet conſcientia poſſem, Bernardũ, Auguſtinum, Ambroſium, alioſq; itẽ patres in ea fuiſſe opinione negare. Quid enim prodeſt, ſi verum ſcire cupis, ſanctorum teſtimonia membrantis inſcripta radere, cum animo inſculpta abolere non poſſis? Porrò, ſi vt ſanctorum auctoritatem in doctrina catholica tueremur, quod erat eccleſiæ Dei apprimè neceſſarium, quorundam opinationes, ne dicam factiones, aſſeruimus non eſſe ad fidem & mores neceſſarias, quid eſt, per Deum obſecro, quòd nos ea de re valeat quiſquam aut admonere amicè, aut inimicè inſectari? Atque hæc quidem hactenus in

quartæ concluſionis cõfirmationem dicta ſint. In qua et cauſa habemus teſtem ſatis idoneum & grauem Vincẽt. Lirinen. in libro aduerſum prophanas nouatioues. *Vbi antiqua* (ait) ſanctorum patrum cõſenſio nõ in om*nibus* diuinæ legis quęſtiunculis, ſed solùm in fidei regula, magno nobis ſtudio & inueſtiganda eſt, & sequẽda. Id quod quinta cõcluſione explicandum eſt. In qua, quoniam huius loci cardo vertitur, & ſi multa prætereunda, multa tamen dicenda ſunt, & ad cognitionem sacrarum literarũ vtiliſſima, & ad ſcholæ vſum neceſſaria.

Vinc. Lirinenſis.

Quinta igitur concluſio eſt. In expoſitione sacrarum literarum cõis omnium ſanctorum veterũ intelligentia, certiſſimum argumentum Theologo præſtat, ad Theologicas aſſertiones corroborandas. Quippè cum ſanctorũ oĩum ſenſus Spiritus ſancti ſenſus ipſe ſit. Quã ego conclusionem magnis quidem argumentis confirmaturus sum, & quæ, niſi me fallit animus, controuerſiã decernere ita poſſint, vt inter catholicos vltrà referri qõ nequeat. Aggrediar autem ad eam rem, ſi priùs pauca quaſi de fama Caietani dixero. Ego virum hunc, vt ſæpè aliàs teſtatus sum, semper feci maximi. Plurimum .n. eccleſiã Chriſti ſuis literis iuuit. Longum eſt autem hominis commẽdare ſiuè eruditionem, ſiuè ingenium: moleſtum etiã vniuerſa ipſius opera cõmemorare. Illud breuiter dici põt, Caietanum ſummis ædificatoribus eccleſiæ parem eſſe potuiſſe, niſi quibuſdam erroribus doctrinã ſuam quaſi cuiuſdã lepræ admixtione fœdaſſet, & vel curioſitatis libidine affectus, vel certè ingenij dexteritate confiſus, literas demum sacras ſuo arbitratu expoſuiſſet, fœliciſſimè quidem ferè, ſed in paucis quibuſdam locis, acutiùs sanè multo quàm fœliciùs. Nam & vetuſtæ traditionis parum tenax, & in ſanctorum lectione parum quoque verſatus, libri ſignati myſteria ab his noluit diſcere, qui non ſuo ſenſu illa, ſed maiorum traditione, vera ſcilicet verbi Dei claue, aperuerunt. Ita, quum plurima ſcripſiſſet egregiè, vertit ad extremum omnia, & nouis quibuſdam scripturæ expoſitionibus aliorum, quæ vel grauiſſimè dixerat, aut eleuauit, aut imminuit certè auctoritatem.

Num. .o.

Inui-

Inuitus quidem facio, vt doctiſſimum virum nomine et expreſſo reprehendã,ſed, cũ nominis ac gloriæ celebritas hoc loco à Lutheranis obijceretur, notandã temeritatẽ putaui. Atq; error,in quẽ incidit,eſt eiuſmodi, vt eũ ego ſubmouere omni ratione debeã, nec ſine ſummi tñ viri aperta reprehenſione poſſim. In initio ſiquidẽ commentariorũ in Geneſim,ſi qñ,(inquit,)occurrerit nouus ſenſus textui conſonus,quãuis à torrente doctorũ ſacrorũ alienus, æquũ ſe præbeat lector cenſorem. Et Paulò poſt,nullus,(ait,) deteſtet nouũ ſacræ ſcripturę ſenſum, ex hoc qđ diſſonat à priſcis doctoribus, non.n.alligauit Deus expoſitionẽ ſcripturarũ ſacrarũ priſcorũ doctorũ ſenſibus: ſed ſcripturę ipſi integræ sub catholicæ eccleſiæ cẽſura. Alioqui ſpes nobis & poſteris tolleretur exponendi ſcripturã sacrã,niſi transferendo, vt aiunt,de libro in quinternũ.Hactenus ille. Ac re vera ſequi maiores noſtros per omnia & in illorũ veſtigijs nos quoq; pedes noſtros figere, vt pueri faciũt per luſum, nihil videtur eſſe aliud, quàm ingenia noſtra dãnare, iudicio nos priuare noſtro & facultate inquirẽdæ veritatis. Sequamur veteres,bene habet,ſed vt duces nõ vt dominos. Nõ enim fidei noſtræ dominaturi ſunt, nec illis ita debemus eſſe addicti & mancipati,vt ſacris literis exponẽdis nullum habeamus arbitriũ.Hoc scilicet argumẽto Caietanus moueri potuit,vt quintę cõcluſioni aduerſaret. Nã Lutherus craſſioribus coniecturis commoueri ſolet. In prologo ſiquidem aſſertionis suorum articulorũ, patrũ auctoritate dicit neminẽ eſſe cogendũ,quòd in omnium scriptis multi inueniãtur errores,ſępe ſibijpſis pugnẽt, ſæpe inuicem diſſentiant,& ſcripturas torqueant.Leges aũt interpretandi verbi Dei nullas patitur. Quòd verbũ Dei non debeat eſſe alligatum, sed liberum. Quòdque eiuſdem ſit leges cõdere & interpretari.Quare homines legum quidem humanarũ certos interpretes eſſe poſſe, diuinarum autem nullo modo. Hanc eandem ſententiã tenuit Vuicleffus apud Thomam Vualden. lib. doct.fi. anti.doctrin.3. eandem quoq; Petrus Abailardus tenuit in ipſo ſtatim ſuarum diſputationum exordio:vt auctor eſt

Si nouus ſenſus eſſet.ſed nõ à ſanctorũ ſenſu diſcors et diſſidens: benè haberet fortaſſe. At nouus ſenſus, qui ita à priſcorũ ſententia diſcrepet & abhorreat vt ſit verè cõtraius, erroneus ſit neceſſe eſt. De hoc autẽ Caietanus loquitur, vt patet.

Num. 11 Tho. Val.

Bern. eſt D.Bern.in epiſ.ad Inno.nu.190.Eccleſiaſticorũ doctorum, inquit Bernardus, vnã oĩum de hac re Petrus Abailardus dicit eſſe ſnĩam,& ipſam ponit ac ſpernit, & gloriatur ſe habere meliorẽ, nõ veritus contra præceptum ſapientis tranſgredi terminos antiquos, quos poſuerunt patres noſtri. In eadem ẽt erroris naui fuere Arius, Neſtorius, Eutyches, Dioſcorus, vt ſeptima ſynodo actio. 1. Anathematiſmo 7. Baſilius ipſe fatetur. *Sept. Synodo* De Ario certè eiusque diſcipulis habes teſtem Alexandrũ Alexandriæ epiſcopum lib. 1. hiſto. trip. ca. 14. Neſtorius autem dum eloquens fuiſſet,& ſe putaret doctum, libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusque ſe meliorem putabat eſſe, vt lib. 12. hiſt. trip. cap. 4. refertur. Eadem etiam via ingreſſus eſt Paulus Samoſatenũ, Euſebio auctore libr. 7. eccleſiaſt. hiſtor. cap. 26. *Euſeb.* Seueriani quoque eadem via ingreſſi ſunt, vt i em Euſeb. lib. 4. eccle. hiſto. ca. 29. teſtatur. *Vinc. Lirinenſis.* Quid verò Vincentius Lirinen. aduerſus prophanas nouationes de Origene referat, nõ pigebit adſcribere: vt vel hoc vno exemplo viri pij ſacris literis exponendis diſcant eſſe modeſti. Cùm igitur is auctor Origenis ingenium, eruditionem, eloquentiã, virtutesque alias admirabiles extuliſſet: hic idem, ait, tãtus ac talis, dum gratia Dei inſolentius abutitur, dũ ingenio ſuo nimium indulget, ſibique ſatis credit, cũ paruipẽdit antiquam Chriſtianæ religionis ſimplicitatem, dum ſe plus cunctis ſapere præſumit, dum eccleſiaſticas traditiones & veterum magiſteria contemnens, quædam ſcripturarum capitula nouo more interpretatur, meruit vt de se quoq; diceretur: ſi ſurrexerit in medio tui propheta,&c. Deuter. 13. *Deu. 13. Num. 12* Hæreticorum itaq; & ſchiſmaticorum communis fuiſſe videtur Caietani illa sentẽtia. Nec ego hic tamen hæreticos volo argumentãdo reuincere. Quid enim illis facias, qui eadem impudentia & apoſtolicæ ſedis iudicia,& conciliorum dogmata, & apoſtolorum traditiones, & ſanctorum omnium doctrinam contempſere? Aduerſus Caietanum omnis oratio ſuſcipitur à nobis, qui, vt erat ingenioſus, noſtras rationes expenderet: vtque erat pius, auditis grauiſſimis teſtimonijs minimè

nimè refragaretur. Atque nobis vnum ſat erat, ita nobis maiores noſtros tradidiſſe. Sed Caietanus auctoritatem cõtemnit, ratione pugnat: patietur igitur rationes meas cum ſua ratione contendere. Quanquam à philoſophis quidem rationem philoſophicę concluſionis iure forſitan poſtularis, in ſacrarum autem literarum intelligẽtia maioribus noſtris debes, nulla etiam ratione reddita, credere: & quas ſententias de lege, de fide, deque religione ab illis accepiſti, defendere. Ego verò eas defendam, ſemperq; defendi. Nec me ex eo ſenſu, quem à patribus accepi, vllius vnquam ratio, aut docti, aut indocti mouebit. Sed age ratiocinemur, oſtendamusq; in expoſitione ſanctarum ſcripturarum concordem antiquorũ ſenſum eſſe tenendum, ſi volumus eſſe catholici. Sed prius tamen quid maiores noſtri de ea re ſenſerint, explicemus. Quãdo enim me in hunc locum deduxit oratio, docebo quid didicerim, non modo Theologorum ratiocinationibus, verum etiam teſtimonijs antiquitatis. *In expoſ. Sanct. ſcript. tenẽdis eſt ſenſus antiquorũ concors.*

Clemens in primis ad diſcipulos Hieroſo. Relatũ eſt, (inquit) quoſdam docere, non ſm traditionẽ patrum, ſed iuxta ſenſum ſuum. Multas enim ex his quæ legunt ſecundum ingenium hominum veriſimilitudines capiunt. Ideo diligenter obſeruandum eſt, vt lex Dei non ſecundũ propriam intelligentiam doceatur. Sunt enim multa verba in ſcripturis diuinis, quæ poſſunt trahi ad eum ſenſũ, quem ſibi quisq; ſponte præſumpſit. Quod fieri nõ oportet. Non enim ſenſum, quem extrinſecus attuleritis, alienum & extraneum debetis quęrere, ſed ex ipſis ſcripturis ſensum capere veritatis. Et ideo oportet ab eo intelligentiam diſcere ſcripturarum, qui eam à maioribus ſecundum veritatẽ ſibi traditam ſeruat: vt & ipſe poſſit ea, quę rectè ſuſcepit, competenter aſſerere. Hactenus Clemens. Qui & li. 10. recogniti. (ſi liber hic modò recipit) documẽtum hoc à Petro apoſtolo ſe accepiſſe teſtatur. *Clemens Papa. Num. 13 Epiſt. 5. 37. diſt. c Relatũ. Lex Dei, non eſt, docenda ſecundũ propriã intelligẽtiam.*

Dionyſius item 1. ca. lib. de cæleſti Hierar. Ad ſanctiſſimarum (ait) ſcripturarũ intelligentias, prout illas à patribus accepimus, contuendas pro viribus pergamus. Accedit eodem teſtis locuples Irenæus, qui etiam ſcribit *Dioniſius* *Irenens.*

lib.

lib.4.cap.63. expoſitionem legitimam ſcripturarum per traditionem maiorum accipiendam.

Hær.61. Epiphanius rurſum, cùm hęreticos, qui ſe vocabant apoſtolicos, refutat, ſcripturæ (inquit) ſpeculatione indigent, ad cognoſcendam vniuſcuiusq; argumenti vim & facultatem. Oportet autem & traditione & vti, nō enim omnia à diuina ſcriptura accipi poſſunt. Hæc Epiphanius. Ttraditionem autem ſinè dubio vocat intelligentiā & ſenſum à patribus acceptum. Illam enim clauem verbi *Clemens pp.* Dei eſſe, auctor eſt Petrus, apud Clementē li.10.recogni. hanc aūt legiſperiti habuiſſe dicuntur, ad quos, ſcilicet traditiones Moyſis & ſeniorū quaſi per manus venerāt.

Clemens Alexandrinus. Clemens verò Alexādrinus Stroma.li.7.qui aduerſus eccleſiaſticā traditionē ſcripturas interpretātur, hos regulā veritatis amiſiſſe affirmat. Et poſtea eodē quoq; li. de hæreticis differens, glorię (inqt) tenentur deſiderio, q ea quæ ex ſua natura cōueniunt, ſermonibus diuinitus inſpiratis tradita, à beatis apoſtolis & magiſtris, ſua ſponte fallaci ſapiētiæ ſimulatione corrūpunt per alias tractationes, humanis doctrinis reſiſtētes diuinę traditioni. Nā inter eos viros qui tāti erāt in eccleſiaſtica cognitione, quid reſtabat dicendū à Martione, Prodico, & ſimilibus, qui nō ſunt ingreſſi recta via? neq;.n.eos, qui præceſſerunt, ſuperare poterāt ſapiētia, vt aliquid adinuenirent ijs quæ ab illis verè dicta ſunt. Sed benè cum eis actū eſſet, ſi ſcire potuiſſent ea, quæ prius ſunt tradita. Atq; Ori*Orig.* genes tractatu in Matth.29. Quoties hæretici, inqt, canonicas ꝓferūt ſcripturas, in quibus oīs Chriſtianus cōſentit & credit, vident dicere, Ecce ī domibus verbū eſt veritatis. Sed nos illis credere nō debemus, nec exire à prima & eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, niſi queādmodū ꝑ ſucceſſionē eccleſię Dei tradiderūt nobis. Hęc Ori.

Cap.7. Ambroſius quoq; tertio ad Gratianum de fide libro, Seruemus (ait) præcepta maiorum, nec hęreditaria ſignacula auſi rudis temeritate violemus, librum ſacerdota*Alij legunt deſignare.* lem quis noſtrum reſignare audeat, ſignatum à confeſſoribus, & multorum iam martyrio conſecratum?

Hieronymus inſuper in epiſto.ad Euagrium, reuolui

me,

me(inquit)ad veterum libros,vt viderem quid ſinguli di cerent,vt tibi quaſi de multorum conſilio reſponderem. Et deprehēdi,horum omnium opiniones ad vnum computum perueniſſe, vt dicerent Melchiſedech hominem fuiſſe Chananæum. & poſt multa, quæ narrare longiſſimum eſt,Habes(ait)quæ audierim, quæ legerim de Melchiſedech. Meum fuit recitare teſtes, tuum ſit de fide teſtium iudicare.Quod ſi oēs repuleris,tuū certè illū ſpiritualē interpretē non recipies,qui tāto ſupercilio & auctoritate Melchiſedech Spiritū ſanctū pronūciauit, vt illud veriſſimum cōprobarit,quod apud Græcos canitur:imperitia confidentiā,eruditio timorē creat. Et in Danie.12. ca.Scripturæ(inquit)ſanctæ intelligentiā abſq; Dei gratia & doctrina maiorū ſibi imperitiſſimi vel maximè vēdicāt. Et in epiſtola illa ad Paulinum celebri, multis & teſtimonijs exemplisq; & rationibus elegantiſſimè docet,neminem in ſcripturis ſacris ſine præuio & monſtrāte ſemitam poſſe ingredi. Id quod Clemens Alexand.5. Stro.lib.docuerat.Et Cicero,in vniuerſum Nulla ars (inquit)literis ſine præceptore & interprete percipi pōt. Is aūt ad ſacras literas ſine doctore aggredit̄,qui ne glecto ſēſu antiquorū patrū, arcanā ſcripturā ex ſuo interp̄tat̄. *Nota* *Clemen. Alex.*

His etiā ſimilia concinit Auguſtinus in libro de vtilita.cred.ad Honoratū ca.7. cum.n. ſacros iſte libros ſine aliena ope & legere & intelligere ſe poſſe arbitraretur, ita ne eſt Auguſti.ait? Nulla imbutus poetica diſciplina Terentium ſinè magiſtro attingere non auderes. Aſper. Cornutus,Donatus, & alij innumerabiles requiruntur, vt quilibet poëta poſſit intelligi,tu in ſanctos libros ſine duce irruis, & de his ſine præceptore audes ferre ſententiā.& c.17.Si vna quæq; diſciplina(inquit)quanquā vilis & facilis,vt percipi poſſit,doctorē aut magiſtrū requirit, quid temerariæ ſuperbiæ plenius,quā diuinorū ſacramētorum libros ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere?Hactenus Auguſtinus.Gregorius etiam li.28.mora.ca.9.hāc etiam concluſionem confirmat,exponens de ſanctis doctoribus illud,ſuper quo baſes illius ſoli datæ ſunt. *Vide et eundē Auguſtin. procæ.lib. de doctr. Chriſti.* *Greg.*

Vnum his Caſſiodorum adijciam in procemio lib.diuinarum

Caſſiod. uinarum inſtitu.differentem in hæc verba. Ad diuinam ſcripturam aſcendamus per expoſitiones probabiles patrum, velut per quandam ſcalam viſionis Iacob, vt eorũ ſenſibus prouecti, ad cognitionem domini efficaciter peruenire mereamur. & lib. eod. ca. 11. Sunt nonnulli (ait) qui putant eſſe laudabile, ſi quid contra antiquos ſapiant, & aliquid noui vt periti videantur, inueniant. Et ca. eiuſdem libri 25. Cuncta (inquit) quæ antiqui expoſitores probabiliter dixerunt, ſolicita mente tenenda ſunt: illa verò quæ ab eis intacta ſunt relicta, nè infructuoſo labore fatigemur, primùm rimanda ſunt, quas virtutes habeant, aut ad quæ nos inſtituta perducant.

Adde huc quoque Grego. Nazan. & Baſil. qui vt libr. 11. Eccleſ. hiſto. Ruffinus tradit, diuinarum ſcripturarum intelligentiam, non ex propria præſumptione, ſed ex maiorũ ſcriptis & auctoritate ſecuti ſunt. Quos & ipſos ex apoſtolica ſucceſſione intelligentiæ regulam ſuſcepiſſe conſtabat. Hactenus ibi. Atque hæc ſatis erant homini modeſto, vt in noſtram ſententiam induceretur. Nã clariſſimis monumentis conteſtata conſignataque antiquitas quem non moueat? Certè cum Clementem, Dionyſium, Irenæum, Epiphanium, Nazan. Baſi. Amb. Hiero. Auguſt. Caſſio. Bernar. audio vnum idẽ proferentes, non exiſtimo totidẽ hominum doctiſſimorũ quidẽ & sãctiſſimorũ, attamen hominum, me audire ſententiam: ſed Catholicę Eccleſiæ, cuius illi fuere columnæ præcipuę. Nec enim aliud viri illi omnes tanto conſenſu ſenſiſſe credendi ſunt, quàm quod communiter eccleſia catholica ſentiebat. Sed habemus præterea grauiores teſtes ad huius rei fidem plenam & integrã faciendã. Dixerit. n. fortaſſe quiſpiã teſtimonia ferè illa, quę retulimus, aduerſum Lutheranos magis, quã Caietanũ facere. Nõ enim hic adeò fuit inſolens. vt aut omnino veterũ magiſteriũ cõtemneret, aut eorũ in ſacras literas cõmentaria. Negauit ſolũ cõmunem antiquorũ intelligentiã certã eſſe lineam, ad quam intelligentias noſtras ſemper dirigere debeamus. Id quod non dum adhuc videmur refelliſſe. Verùm, vtcunque hæc habeant, placet mihi iugulum cauſę petere, ac pro-

ac propiùs conferre pedes, vt Caietani error certiſſimis argumentationibus refutetur.

Primùm autem in ſynodo ſexta generali ſeſſ. 11. ob id dānati sunt Origeniſtæ, quòd eaſdem expoſitiones, quas hic nouas Caietanus infert, conati fuerint contra maiorum traditionem iuuehere. Multa alia, ait Sophronius, extra apoſtolicam atque paternam traditionem aſſeruerunt, paradyſi plantationem proijciētes, in carne Adam formatum fuiſſe nolentes, ex eo Euam formatam fuiſſe vituperantes, ſerpentis ſonitum refutantes. Hactenus ille. Eſt autem probata hæc Sophronij epiſtola Synodica actione 13. eiuſdē ſexti conci. generalis. Deinde Canon. 19. Synodi Trullanæ ſic habet. Oportet eos, qui præſunt eccleſijs, clerum & populum docere, ex diuina ſcriptura colligentes intelligen̄tias & iudicia veritatis, & non trāſgredientes iam poſitos terminos, vel diuinorum patrum traditionem. Sed etſi ad ſcripturam pertinens controuerſia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quàm quomodo eccleſię luminaria & doctores ſuis ſcriptis expoſuerunt, & maiorem ex his laudem aſſequātur, quàm ſi ea quæ à ſe dicuntur, componant. Ne dum quandoq; ad id hæſitant, ab eo quod conuenit excidant. Hactenus concilium Trullanum.

Num. 14.

Sexta Synod. genera.

Adhæc, cùm de intelligentia illius teſtimonij Ioannis Euangeliſtæ, ad Ieſum autem cùm veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, &c. inter fideles quęſtio eſſet exorta, eaque ad Viennen. Conci. referretur, Clemens concilio præſidens ita loquitur. Nos ad ſanctorum patrum & doctorum communem ſententiam apoſtolicę conſiderationis aciem conuertentes, ſacro approbante concilio declaramus, &c. Sedes ergo apoſtolica & Viennen. concilium, cùm de fide & intelligentia ſacrarum literarū pronunciant, ſanctorum cōem ſenſum tanquam Theſei filū tenent, eoſque quaſi duces intelligentiæ ſequuntur.

Ioan. 19.

Clem. 1. de ſum. Trini.

Concilium quoq; Lateranen. ſub Leone decimo, acti. 11. præcipit omnibus, qui Euangelicā veritatem populū docturi ſunt, vt ſanctam ſcripturam iuxta interpretationem doctorum, quos eccleſia, vel vſus diuturnus appro-

 bauit.

bauit,explanent. Nec quicquam eis proprio ſensu contrariũ aut diſſonũ adiiciant, sed illis ſemper inſiſtãt,quæ à præfatorũ doctorũ interpretationibus nõ diſcordant.

Synodus Tridentina. Eſt prętera idem definitum apertius in ſynodo Triden.ſeſſ.4.in hæc verba. Decreuit ſãcta ſynodus ad coercenda petulantia ingenia,vt nemo ſuę prudẽtiæ innixus in rebus fidei & morũ ad ædificationẽ doctrinæ Chriſtianę pertinentiũ, ſacrã ſcripturam ad ſuos ſenſus contorqueat,aut contra eũ ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater eccleſia, aut etiã contra vnanimẽ conſenſum patrũ ipsam ſcripturam ſacram interpretari audeat.Hactenus concil.Triden. Poteram huc addere decretũ quintæ ſynodi ex Iuone titulo 11.li.2.cap.14. Alterũ etiã ſimile concilij Melden.ca.11.ex Burch.li.1.ca.61.ſed multa pręterimus, ne diſputatione longa negotiũ lectori faceſſamus. Sed.n.è ſacris quoq; literis ad eiusdem rei confirmationem habemus teſtimonia nõ pauca. Ac primum

Num 15 illud ex Eccleſiaſtico c.8. non te prætereat narratio ſeniorũ, ipſi.n.didicerũt à patribus ſuis, qm̃ ab ipſis diſces

Ro. 12. intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum. Deinde illud apoſtoli ad Ro.12.nõ plus ſapere quã oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem: & vnicuique ſicut Deus diuiſit mensuram fidei: habentes donationes secundùm gratiam differentes,ſiue prophetiam ſecundum

Propheta vocabulũ vario modo in ſcriptura ſumitur. rationem fidei,&c. Illud verò conſtat Prophetæ vocabulum Apoſtolo vsurpari non modò pro eo, qui futura videt atque prę̃nũciat,verũ etiam pro eo qui Spiritus ſancti dono,ꝓphetarũ,Chriſti,apoſtolorũ,oracula intelligit & exponit.Iubet aũt Paulus, vt qui eiusmodi munus in eccleſia susceperit,primum quidem nõ plus ſapiat quàm oportet,ſed ad modeſtiam & temperantiã ſapiat:deinde vt prophetiam habeat ſecundum rationẽ fidei. Hoc eſt. Ne ſacris literis exponẽdis humani acumen ingenij, aut naturæ vim rationemq; ſequatur,ſed eas iuxta fidẽ à maioribus acceptam,& huius fidei proportionalem rationẽ interpretetur. Nam philoſophos quidem poteris forſitan exponere iuxta rationẽ ſcientiæ nulla etiam adhibita fide,at ſacros libros,ſobriè ſine maiorũ fide, & doctrina

non

non poteris. Sed & qui explicando Ariſtotele veteres oẽs peripateticos pro nihilò haberet,& his magna cõſenſione reclamãtibus ex philoſophi ſnĩa paradoxũ nuſquã auditũ noua nobis interpretatione præſcriberet,parũ ille sobrius haberetur. Multò verò ẽt magis qui in apoſtolorum libris ſuopte ingenio nouas quaſdã ſententias cõminiſcitur,easq; apoſtolorũ diſcipulis & antiquis omnibus interpretibus aduerſas,hic nõ eſt profectò, cur ſatis ſanus habeatur. Sed de ſecundo teſtimonio ſatis.

Tertiũ. 1. ad Corin. 14. habes,prophetæ,(inquit,) apoſtolus,duo,aut tres dicãt,& cæteri diiudicẽt. Ne quis aũt à reliquis temerè diſſentiat: nõ eſt aũt,(ait,)diſſentionis Deus,sed pacis,id eſt, non eius qui à conſentiendi vnitate defecerit,ſed eorũ, qui in cõſentiendi pace permãſerint,vt Vincẽ. Lirinẽ. expoſuit. Sicut in oĩbus,(inquit,) eccleſijs ſanctorum doceo,hoc eſt,Catholicorum. Quæ ideò ſanctæ sunt,quia in ſanctorum communione perſiſtunt. Ac ne quis tandem harũ rerũ iudiciũ ad se vnũ deſpectis cæteris, reuocaret, paulò poſt addit. An à vobis verbũ Dei proceſſit? aut in vos ſolos peruenit? Siquis videtur eſſe propheta,aut ſpiritualis,cognoſcat quę ſcribo vobis,quia domini ſunt mãdata. Mandatũ vtiq; eſt, vt ſi quis eſt ſpiritualiũ rerũ magiſter,ſummo ſtudio vnitatis cultor exiſtat:vt nec opiniones suas cõmunibus reliquorũ omniũ præferat,& ab vniuerſorũ ſenſibus nõ recedat. Id fiet autem,ſi duo præcepta teneantur. Vnum, vt ſacrarum literarum interpres ſemper in priores ſpectet: à quibus verbum Dei procesſit in poſteros. Huius enim rei apoſtolus Corinthios monet inquiens, An à uobis uerbũ Dei procesſit? Alterum, ut ne ſenſum ſuum tenaci contentione defendat, ſed prius reliquos eccleſiæ doctores conſulat,ut ſi uiderit omnibus id probari quod ſentit,tutò iam teneat:ſin reprobari,tutò iam deſerat. Hoc enim ſignificat apoſtolus dicens, Aut in nos ſolos peruenit? Sic enim mihi planè videor Pauli ſententiã interpretari. Quòd ſi hoc apoſtoli teſtimoniũ uidebiť cuipiã ad ſuadendũ magis q̃ euincendũ idoneum: cum illo non exiſtimarim equidẽ contentioſa diſputatione certandũ.

1. Co. 14

Vincent. Lirinen.

Nec enim vel ipſi credimus, omnia arguměta quibus vtimur, eſſe palmaria. Quartũ porrò eiuſdem apoſtoli te-

Eph.4. ſtimoniũ grauiſſimũ eſt. Habetur aũt ad Ephe.4. in hęc verba. & ipſe dedit quoſdã quidẽ Apoſtolos, quoſdam aũt Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios aũt paſtores & doctores, ad conſummationẽ ſanctorũ in opus miniſterij in ædificationẽ corporis Chriſti, vt non ſimus iã paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinę in nequitia hominũ, in aſtutia ad circumuẽtionẽ erroris. Quæ quidẽ Pauli verba, quoniã in tertio loco vberiùs explicata ſunt, leui nunc brachio attingemus, quantũq; ſatis erit ad id, de quo nũc agimus, confirmandũ. Ex his itaq; verbis planè intelligitur diuinæ prouidẽtiæ fuiſſe, vt non ſolũ prophetarũ, apoſtolorum, & euãgeliſtarum codices haberemus: verumetiã ſanctorum doctorum in illos cõmentaria. Ob eã.n. certè cauſam, poſt prophetas, apoſtolos, & euangeliſtas eccleſię à Chriſto doctores dantur, vt illorum ſacros hi libros interpretentur. Hos ergo in eccleſia Dei diuinitus per tẽpora & loco procuratos, quiſquis in ſcripturæ ſenſum eundẽ conuenientes cõtempſerit, nõ hominẽ contemnit, ſed Deum: à quo in id illi fuere deſtinati, vt populũ Chriſtianũ ſacras prophetarum, apoſtolorum, euangeliſtarumq; literas edocerent. Quòd ſi ſancti omnes, dum illas interpretarentur, errarunt: Deo auctore erraret eccleſia, cũ doctores ſibi à Chriſto datos ſequeretur, & in ſacrorum codicum intelligentia eorũ veſtigijs

Paulin. inſiſteret. Nec me clã eſt Paulinũ. Auguſtinũq; in epiſto-

Auguſt. lis 58. & 59. Prophetas in hoc Apoſtoli teſtimonio non eos accipere, quia ante domini aduentũ futura prædixerãt, quorũ nos ſcripturas vt canonicas ac diuinas retinemus, ſed illos, qui in eccleſia Chriſti tẽpore apoſtolorum

Vincẽ. Lirinen. & quærit et reſpõdet. prophetãdi gratia eminuere. At, quoniã vtroſq; eccleſiæ à Chriſto datos negare nõ poſſumus: nihil mirũ videri debet, ſi neutros ab apoſtoli verbis excluſerimus. Sed quærat hic forſitan aliquis. Cum ſit perfectus ſcripturarũ canon, ſibiq; ad omnia ſatis ſuperq; ſufficiat, quid opus eſt, vt ei ſanctorũ & intelligẽtia iungatur, & auctoritas? Quia videlicet ſcripturam ſacram pro ipſa ſui & altitudine, &

obſcuritate nõ vno eodẽq; ſenſu omnes accipiunt, ſed aliter atq; aliter, alius atq; alius interpretatur, vt penè quot homines, tot illinc ſententiæ erui poſſe videantur. Aliter nanq; illam Nouatus, aliter Sabellius, aliter Arius, aliter Donatus exponit. Quocirca neceſſe eſt, vt propheticæ & apoſtolicæ interpretationis linea propter tam varij erroris anfractus ſecundum normam aliquã dirigatur. Ob id ergo poſt prophetas, apoſtolos & euãgeliſtas, ſanctos quoq; doctores accepimus: quò eorum catholicã, hoc eſt, vniuerſalẽ intelligentiã, tãquã eccleſiæ regulã à Deo præſcriptã ſequeremur. Præclarè igitur illud adiectũ eſt. Ad cõſummationẽ ſanctorũ, in ædificationẽ corporis chriſti, nè ſimus paruuli, &c. Ac de verbis quidẽ apoſtoli hactenus. Nunc Salomonis vnicũ teſtimoniũ addemus, quod ſi diligentiùs expendatur, multum conferet ad eam rem, de qua diſſerimus, corroborandam. Verba ſapientium, (ait,) ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi. Quæ per magiſtrorum concilium data ſunt à paſtore vno. His amplius fili mi ne requiras. In quem locum Hieronymus, exceptis, inquit, his verbis, quæ ab vno paſtore ſunt data, & à concilio atq; conſenſu probata ſapientium, nihil tibi vendices, maiorum ſequere veſtigia, ab eorum auctoritate non diſcrepes. Hæc Hieronymus. Nos verò, quis ille vnus paſtor ſit, per Ezechielem intelligimus. Suſcitabo (ait,) ſuper ea paſtorem vnum, qui paſcat ea, ipſe erit eis in paſtorem. Ne autem exiſtimares quod ipſe per ſe Chriſtus hoc ſemper eſſet facturus, per Hieremiam monet (inquiens,) dabo vobis paſtores iuxta cor meum, & paſcẽt vos ſcientia & doctrina. Quòd autem verba ſanctorum data fuerint, ab illo paſtore vno, talis tantusq; omnium conſenſus oſtẽdit, nec enim intelligere idem omnes vna mente poſſent, niſi vno eodemque Chriſti ſpiritu in ea vnitate continerentur. Vnde diuinè ait Salomon, per magiſtrorum concilium data eſſe à paſtore vno. Sanctos quippè antiquos ſapientes fuiſſe, nemo negat, eccleſiæ fuiſſe magiſtros certò cõſtat, à Deo fuiſſe eccleſiæ datos, Chriſti erga eccleſiã prouidẽtia manifeſtat: datos eſſe vt apoſtolorum, prophetarum, euangeliſtarumque oracula

Aduersũ quos durũ ſit recalcitrare.

Eze. 34

Cur ſancti Doctores in Eccleſia dati ſunt.

exponerent, Paulus innuit: ab vno paſtore tã multos atq; adeò diuerſis & loco & tempore fuiſſe procuratos, ſnīæ vnitas & concordia mõſtrat. Vt nihil aliud q̃ magiſtrorũ concilium liceat intueri, quod ab vno veritatis ſpiritu
Num.16. fuerit congregatũ. Certè, vt Auguſtinus lib. aduerſus Iu-
Augu. lianũ 2. dicit, ſi epiſcoporũ ſynodus ex toto orbe cõgregaretur, vt controuerſiã decernerẽt circa sacros libros exortã: nec tales poſſent facilè ſedere, nec tot. Quia nec sancti vno tpe fuerunt. Te nunc Caietane pater, ſi filio patrẽ appellare licet, appello, te Caietane, inquã, appello, te in conciliũ voco, te nõ in lyceũ aut Academiam induco, ſed in ſanctorũ patrũ pacificũ honorandumq; conuentũ. Pone tibi ob oculos, rogo, te, tã numeroſam ſeriem eruditiſſimorũ virorum, quos in hunc vſque diem tot ſeculorum conſenſus approbauit: quos præter admirabilem sacrarum literarum peritiam, vitę quoque pietas mira cõmendat. Aſpice illos, obſecro te, quodãmodo aſpiciẽtes te, & mãſuetè ac leniter dicentes tibi. Itane nos fili Caietane in sacrarũ expoſitione literarum ſimul omnes erramus? Itane nobis oĩbus, quos eccleſiæ Chriſtus præceptores dedit, ſpiritus intelligẽtiæ defuit? Itane tu vnus aduerſum nos pugnare audes, & eccleſiã credis vnius ſenſum hominis ſecuturã, huius verò grauiſſimi ſanctiſſimiq; senatus cõe iudicium deſerturã? Vtrũ plus tribuendũ eſſe iudicas, tot eruditorũ, ſanctorũ martyrumq; præiudicijs, an tuo ſingulari priuatoq; iudicio? Reſpondebis ne ad hæc, aut omnino hiſcere audebis? Videre mihi videor Caietane pater modeſtiã tuã ingenijq; candorẽ, atq; adeò in sanctos religioſam reuerentiã, & pietatẽ, & quaſi corã eſſes audio vocẽ tuam aures meas circumſonantem, vicimus vtriq;. Vterq; noſtrum palmam refert: tu mei, & ego erroris. Sed neſcio bone lector quò me impetus animi & nimius diſſerendi calor euexit. Nã & Caietanus eo iã diu loco eſt, vbi oẽs ſine mea diſputatione vicit errores: & ego non conſueui eorũ inſultare erroribus, quorũ miror ingenia. Sed nos, vt cœpimus, perſequamur, & Theolo.
Num.17. quoq; rationibus hunc errorẽ cõfutemus. Licèt enim ad fidẽ in Theologia faciendam auctoritas plus polleat q̃

ratio:

ratio:quippe cùm ea ſine rõne ſatis habeat momenti, rõ ſine auctoritate nõ multũ valeat. Sed auctoritati tñ ratio coniuncta quantumvolet habebit ad faciendã fidem virium. Et nos iã inde à principio pollicebamur hanc cũ Caietano cauſam, rõne magis q̃ teſtimonijs trãſacturos.

Primùm autẽ, qui nouã hanc exponẽdi sacras literas rationẽ suſcitant, hi, pręterquàm q́ veteres obterunt maiorum laudes, cum vanis hominibus, tũ magis hęreticis exemplo sunt, vt nouis falſisq; commentis sacrarum literarum vera senſa contaminent. Quòd ſi semel admiſſa fuerit hæc licentia, vt libros sacros pro suo quiſque arbitrio interpretetur, horreo dicere, quantũ abolendæ religionis periculum cõſequatur. Etenim vna qualibet particula ſanctarum ſcripturarum humanorum ingeniorũ libertati permiſſa, alia quoq; atq; alia & omnes iã quaſi ex more reliquæ humanitus tractabuntur. Porrò autem ſi totam ſcripturam diuinam, hominum quorumlibet ingenio arbitratuq; exponi liceat, nihil firmum relinquetur. Sed ſit ibi deinceps errorum lupanar neceſſe eſt, vbi erat antè caſſæ & incorruptæ sacrarum veritatis, quemadmodum Vincent. Lirinen. non minùs verè, q̃ eleganter aſſeruit. Quin etiam præter incommoda, & multa & magna, quæ futuris in eccleſia fidelibus hæc opinatio affert, eccleſiam, quæ nos anteceſſit, erroris grauiſſimi nota liberare nequit. Cùm.n. ſiuè cõcionatores, ſiuè ſcriptores omnes, q sanctis antiquis ſucceſſere, sacræ ſcripturæ ſenſum populo tradiderint, iuxta doctrinã à ſãctis acceptã: populus autẽ senſum eundem fidenter acceperit: nimirũ qui concordem sanctorum veterum expoſitionẽ reijcit, intelligentiam, quã hactenus eccleſia habuit, reijcere cõuincitur. Exempli cauſa, ponatur aliquid quod pateat latius. Sãcti omnes expoſuere, Euam è coſta Adę, vt litera sonat, fuiſſe conditam. Id quoniam sacerdotes sequentes ita inuenere à sanctis expoſitum, populo Chriſtiano ſedulò ſignificarunt, & populus ipſe bona vtique fide credidit. Ita efficitur, vt ſanctis antiquis errantibus in illius loci interpretatione, tota eccleſia in eodem fuerit errore verſata. Atque sanctorum & eccleſiæ ignorationem

eſſe coniunctam, Neſtorius planè intellexit a cõcilio Epheſino damnatus in hæc verba. Inuecti ſumus in Neſtorij ſceleratam præſumptionem, quòd sacram ſcripturã ſe primum & ſolum intelligere, & omnes eos ignoraſſe iactaret, quicunque ante ſe magiſterij munere præditi diuina eloquia tractauiſſent. Totam etiam nunc eccleſiã errare, quæ vt ipſi videbatur, ignaros doctores ſequeretur. Hactenus Epheſi. conciliũ, refertur aũt à Vinc. Lirinẽſi, in libello illo verè aureo, aduerſum prophanas nouationes.

Conc. Epheſi.

Adde, quòd, vt iam pridem dicebamus, in his, quorum cognitio non pertinet ad populum, Eccleſiæ fides, fides maiorum eſt. Cùm igitur è ſcriptura ſacra veram & ſynceram intelligentiã accipere non ſpectet ad plebem, niſi Lutheranorum inſaniam ſequi volumus, patrum certè noſtrorum in libris sacris intelligentia, eccleſiæ intelligẽtia ipſiſſima eſt. Quamobrem ſi ſancti omnes antiqui diuinis literis intelligendis errarunt, eccleſia dubio procul errauit: idq; Deo præcipiente. Peccaret enim populus, ſi ſcripturæ iuxta ſanctorum omnium ſenſum expoſitæ repugnaret: in his præſertim, quorum iudicium nõ ad plebem, ſed ad maiores ſpectat.

Non ſpectat ad plebẽ verã intelligentiam ex ſcriptura ſãcta hauri re.

Præterea ob omnibus ſanctis, communi, vnaq; mẽte idem ſentientibus, non potuit Dei verbum recedere. Vt videlicet omnes ſimul haberent aliquam ſcripturã pro canonica, quæ canonica non eſſet, aut ediuerſo aliquam cõmuni conſenſu exploderent, quæ canonica eſſet. Ergo nec vera intelligentia verbi Dei potuit ſimul ab illis recedere. Vtrunque enim eccleſiæ promiſſum eſt, & ſpiritus & verbum: & ſi vtrumlibet omnibus ſanctis doctoribus defuiſſet, Eccleſiæ quoq; pariter defuiſſet. Illud autem, quod priore loco aſſumptum eſt, ſi minus intelligitur, ex alijs fidei dogmatis percipi poteſt: in quibus ſanctos ſimul omnes errare non poſſe, magnis argumentis oſtenſuri ſumus: nec ita multò pòſt, ſed pauca antè dicenda ſunt. Quod verò & verbum & ſpiritus intelligentiæ in eccleſia coniuncta ſint, quemadmodum poſteriori loco aſſumebamus, per Iſaiã Dominus in hæc verba teſtatur. Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea, quæpoſui in ore

Omnes ſãcti, ſimul errare nõ poſſunt.

Iſa. 59.

tuo,

tuo,non recedēt de ore tuo, & de ore ſeminis tui amodo vſq; in ſempiternum.Semen verò Chriſti fidelium eccleſiam eſſe negabit nemo, qui vel parum fuerit in ſacris literis exercitus.Quis eſt igitur,qui res à Chriſto in eccleſia copulatas audet errore diuellere, & aut verbũ aut verbi ſensum ſanctis omnibus ac proinde eccleſiæ tollere?

Præterea vt Hieronymus in comment. ſuper.1.caput epiſt.ad Galat.ait,eccleſia Dei quę à poſteris Apoſtolorũ fidē audiuit:non accepit hominis euangeliũ, ſed Dei. Doctores.n.eccleſiæ(inqt,)non tã ipſi docēt,quã in ipſis Deus,qui ad ſanctos loqtur.Ego dixi dij eſtis,&filij excelſi oēs.Qui aũt dij ſunt, tradunt Dei euangeliũ & non hominis. Marcion & Baſilides & cæteræ hæreticorũ peſtes, non habent Dei euangeliũ: quia non habent ſpiritũ ſanctum,ſinè quo humanũ fit euãgelium,quod docetur.Hactenus Hierony. Et eodē loco ſtatim, nec putemus,(inquit,)in verbis ſcripturarũ eſſe euangeliũ,ſed in ſenſu: nõ in ſuperficie,ſed in medulla:non in ſermonũ folijs, ſed in radice rationis.Alioquin & diabolus,qui loquitur de ſcripturis, & omnes hęreſes inde ſibi conſuunt ceruicalia. Grande periculũ eſt in eccleſia loqui,nè fortè interpretatione peruerſa de euangelio Chriſti hominis fiat euangeliũ,aut,quod peius eſt,diaboli. Hæc quoq; Hieronymus. Quę vt cōferamus in pauca,hãc rationē habent. Si à ſanctis antiquis Apoſtolorũ ſucceſſorib.fideles ſensũ ſcripturæ falsũ accepere:certè nõ receperũt Dei euangeliũ, qui nõ eſt in verbis ſcripturarũ,ſed in ſenſu:nõ in litera occidēte,ſed in ſpiritu viuificante:nõ in mēbranis, ſed in cordibus.Id quod non Hieronymus modò,verum etiam Hilarius in li.ad Conſtan.Auguſtum tradidit. Et ſi lex ſpiritualis eſt,& ſpiritu indiget vt intelligatur,quod in primo iam loco abundè mõſtrauimus,ecqua rogo tanta dementia eſt,Spiri.S.mihi vni affuiſſe dicere, ſanctis omnibus defuiſſe?Age enim,vt à diuinis ad humanas rationes noſtra defluat oratio,ſi in ſcripturę interpretatione quicquam tribuitur ingenio & eruditioni,quid Græcorum ingenijs aut acutius aut perſpicacius? quid in literis sacris exercitatius? Nec verò Latinis ſanctis defuit inge-

Hiero. *Pſal.81.* *Nota.* *1.Cor.3.* *Hilarius* *Num.18*

nium,nec literarum ſacrarũ peritia defuit. Nolumus.n. modò aut Latinos Græcis,aut Græcos Latinis antepo-nere.Vtroſq; conſtat & ingenio, & eruditione valuiſſe. Quòd ſi in hoc iudicio magis ſpectatur vitæ ſanctimo-nia, quis homo recens veteres illos eccleſiæ primarios viros excellet?verùm(aiunt.)Sed homines erãt. At ego & nouicios iſtos interpretes homines eſſe reor. Audio, quid multitudo facit ad ſenſum ſpiritus?Rñdeo, Quid facit paucitas? ſed & in his quę vel apud homines fide credũtur,nõnihil facere ſolet teſtiũ multitudo, maximè seniorũ.Nã veterrimi quiq; ſolent eſſe grauiſſimi.Iunio res aũt quaſi pueri,ſi ſpeciẽ afferant veritatis,non eſt illa quidẽ protinus repudianda:vetuſtas tñ ſuo loco conſer-uãda eſt.Maxima.n.eſt vis & auctoritas vetuſtatis: & vbi cũ nouitate certet,eſt illa ſine dubio præferẽda. Sed ne-ſcio qũo à rationibus grauiſſimis ad has leuiores oratio noſtra delapſa eſt.Iã ad illas redeamus, easq; ipſas con-cludamus aliquando. Illud ergo vrgentius & inſtantius premebamus,qui ſanctos veteres in vniuerſum omnes, sacræ vno quolibet ſcripturæ loco exponendo erraſſe af firmat:eũ catholicæ eccleſiæ hunc ipſum errorem attri-buere.Id quod hoc ẽt argumento cõfirmari põt.Vbicun que eſt.n.eccleſię corpus: ibi ẽt eſt ſpiritus veritatis, vt Irenæus docet,imò Chriſtus Dñs(inquiens) Ego roga-bo patrem,& alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum,ſpiritum veritatis. Docet quoq; idem apertè Paulus ad Ephe.4.& 1.Corint.12. Spiritus autem in corpore non eaſdem omnibus corporeis parti bus tribuit functiones, quemadmodũ Apoſtolus ad Ro ma.12.& prioris ad Corinthios cap.duodecimo, elegan tisſimè perſequitur. Alij nanque datur per ſpiritũ ſer-mo ſapientiæ, alij prophetia, alij interpretatio ſermo-num, &c. Nec enim in eccleſia omnes Apoſtoli, nec o-mnes Prophetæ,nec omnes interpretantur,&c. Certum eſt autem, quòd ſacrarum literarum intelligẽtia ſanctis doctoribus,ſi quibus,maximè,per ſpiritum data eſt. Qui ergo ſpiritum veritatis, ſanctis omnibus in ſcripturæ ſacræ interpretatione negat, hic ſine dubio eundem

Maxima eſt vis ve tuſtatis.

Num.19

Irenæus Lib.3.

Ioan.14.

Ephe. 4.

1.Co.12.

Ro. 12.

ſpiritum eccleſiæ tollit. Quemadmodũ qui ab oculis vi dendi munus aufert, hic reliquas etiam omnes corporis partes obſcurat. Nam ſi oculus non fuerit lucidus, totum corpus tenebroſum erit. Atque hę sunt quintæ concluſionis cauſę grauiſsimæ. Poſſunt enim eſſe aliæ leuiores. Certè patrum optimorum & sapientiſsimorũ exemplũ non omninò leue eſt: qui quanquam erãt acerrimo inge nio, scripturę tamẽ sanctæ interpretationes ità referũt, vt à maioribus didiciſſe, nõ vt ex se reperiſſe videantur. Ad quã legẽ nos non docti, sed facti: non inſtituti, sed im buti eſſe debemus. Ac de quinta cõcluſione dictũ ẽ satis. *Luc. 11.*

Sexta concluſio. Sancti ſimul omnes in fidei dogmate errare non poſſunt. Hanc primum oſtendit Diuus Auguſtinus. libr. aduerſus Iulianum primo. capite secundo. Cùm enim Iulianum vellet sanctorum teſtimonijs in do gmate fidei, de quo erat controuerſia reuincere: non omnium, (inquit,) de hac re sententias cõmemorabo, sed ponam pauca paucorum, quibus tamen noſtri contradictores cogantur erubeſcere & cedere, ſi vllus in eis vel Dei timor vel hominum pudor tantum malum peruicaciæ superauerit. & poſterius, alia sunt, (ait,) in quibus inter se etiam doctiſsimi atque optimi regulæ catholicę defenſores, salua fidei compage non conſonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem vnde nunc agimus, ad ipſa fidei pertinet fundamenta. Et libro secundo aduerſus eundem ita loquitur. Hoc probauimus catholicorum auctoritate sanctorum, ac per hoc non eſt conſequens, vt falſum ſit. Tales quippè ac tanti viri secundum catholicam fidem hoc verum eſſe confirmant, vt veſtra fragilis & argutula nouitas sola auctoritate cõteratur illorum. Prętorquàm quòd ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipſa teſtetur. Sed nunc auctoritate primitus eorum veſtra eſt contumacia comprimenda, vt dum tales homines Dei in fide catholica errare potuiſſe non creditis, auſus pręcipites refrænetis. Et paulò inferius, Ego te (in quit) ante iſtos iudices conſtituo, quos non amicos meos & inimicos tuos ĩ hac noſtra diſceptatione cõſtitui cognitores, *Num. 2. Concl. 6. Aug.*

nec

nec quorum ſentẽtiæ de hoc, quod inter nos diſputatur, incertæ ſunt, inani cogitatione confinxi. ſed ſanctos & in ſancta eccleſia illuſtres antiſtites Dei, non Platonicis & Ariſtotelicis & Zenonicis (quanquã & in his nonnulli ex eis docti fuere) verùm omnes ſacris literis eruditos nominatim ſicut oportebat expreſsi, vt in eis timeas nõ ipſos, ſed illũ qui ſibi eos vtilia vaſa formauit. Qui tũc de iſta cauſa iudicauerũt, cũ ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacui erant. Quod inuenerũt eccleſia tenuerũt. Et poſterius. Vſqueadeò, (ait,) permiſcuit imis ſumma longus dies, vt videant Pelagius, Celeſtius, Iulianus, & cæci ſint Hilarius, Gregorius, Ambroſius, Cyprianus? Sed qualiſcunque homo ſis, tamẽ quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, (ſi tamen non in te ſpes eſt omnis emortua ſanitatis) & quodammodò audio vocem tuam qua reſpondes. Abſit, vt audeã cæcos iſtos viros vel cogitare vel dicere. Et in fine libri tandem, qui ſanctos reijcit, eos vniuerſam Chriſti eccleſiam reijcere teſtatur. Et

Vincen. Lirinen. Vincẽtius Lirinenſis, neceſſe eſt, (inquit,) omnibus catholicis, qui ſeſe eccleſiæ legitimos filios probare ſtudent, vt ſanctorum patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur, prophanas verò nouitates deteſtentur, horreſcãt, perſequantur. Concilio enim Epheſino diuinitus placuit, nihil aliud poſteris credendum decernere, niſi quod ſacrata ſibi conſentiens ſanctorum patrum tenuiſſet antiquitas. Hactenus ille. Nec Epheſina ſolum ſynodus ita

Conſtantinopol. ſyno. ſenſit, ſed Conſtantinopolitana ſexta, actione. 12. in hæc verba. Et dixit ſancta aſynodus: Omnino neceſſe eſt non ſolùm ſecundum ſenſum, ſequi ſanctorum patrum dogmata, ſed eiſdem vocibus vti cum illis, nihilque penitus innouari. Et iterum, ſanctorum patrum dogmata tanquam legẽ ſanctæ Dei ſuſcipiunt eccleſiæ. Nec obſtat, has ſententias Sergij eſſe non ſynodi. Tum, quoniam ſi hæreticus ipſe Sergius, publica eccleſiæ conſenſione, victus, hanc noſtram concluſionem negare non potuit, certè inimici noſtri ſunt iudices. Tum, quoniam ſynodus acti. 17. & 18. ſanctos ipſos patres tãquam regulam ſequitur, & ſynodus Later. ſub Marti. 5. cano. 12. & 13. quæ omnes conſonantes

nantes eccleſiæ patres reſpuunt,ea catholica & apoſtoli ca eccleſia reſpuere dicit,& quæ credũt, credere.Id quod non modo Aug.Vincen.conciliorumq; grauiſſimis teſti monijs,verumetiã inuictiſſimis rõnibus cõfirmari poteſt. Nã ſi ſancti in aliquo fidei dogmate falſi ſunt:& populi, qui eos ſequebantur,falſi fuiſſent. Cõſtat.n.populũ Chri ſtianũ ante nos fidei ſanctorũ doctorum acquieuiſſe.Ne que.n.aliter fidẽ in Ieſum habere poterat,niſi haberet ẽt in sãctos eius.Gratias ago Deo meo,(ait Paulus ad Phi lemonẽ,)audiens fidẽ quam habes in Domino Ieſu & in oẽs ſanctos eius. In quæ verba Hieronymus, Quicunq;, (inquit,)Deo credidit,aliter eius fidem recipere nequit, niſi credat & in ſanctos eius. Non eſt.n.in Deum perfe- cta fides,quæ in miniſtros eius infidelitate tenuatur.

Paul. ad Philemo.
Hiero.

Qui Deo credit, et in sãctos eius credere neceſſe eſt.

Prẹterea cùm quædã ad fidẽ pertineant, qđ & ſi ſæpè dictũ eſt,dicendum eſt tñ ſæpius,quæ plebs penitus igno rat:ſi ſancti oẽs in fide rerũ huiuſcemodi decepti fuiſsẽt, eccleſia certè fuiſſet decepta.Adhæc, ſanctorũ oĩum fide repulſa, magna ex parte Chriſti & Apoſtolorũ traditio- nes repellẽtur.Non.n.aliundè apertius q̃ ex ſanctorũ ve- terũ teſtimonijs pleraſq; Apoſtolicas traditiones agno- uimus.Vnde in ſeptima ſynodo generali, actio.1. Ana- thematiſmus 7.Baſilij pœnitẽtis ſic habet. Qui doctri- nas ſanctorũ patrũ & traditionẽ catholicæ eccleſiæ con- tẽnunt:quiq; cauſantur &voces Arrij,Neſtoris,Eutychis & Dioſcori iactãt dicentes,ꝙ niſi ſatis ex veteri & nouo teſtamẽto inſtructi eſſemus, ſanctorũ patrũ & catholicæ eccleſiæ traditiones ſequeremur, execratio. Hæc igitur duo ita ſunt cõnexa atq; cõiuncta, vt diuelli ac diſſocia- ri nõ poſſint,doctrina ſanctorũ patrum, & eccleſiæ tra- ditio.Quiſquis vnum iſtorum tentarit labefactare, alte- rius quoq; fidem concutiat neceſſe eſt. Atque eiuſdem ſynodi actione 6. Tomo quinto, Epiphanius pro ſyno- do ſic ait.Quòd ſi is qui hanc expoſitionem contra vene randas imagines edidit,aſſerit, ſe à ſanctis patribus, qui circa ea tempora floruerunt, non fuiſſe receptum: quo- modo ea,quæ ſancti patres non probauerunt,nos qui in- digni ſumus vt diſcipuli eorum nominemur,recipiemus?

Neque

Neque ſynodus hæc modò, verùm reliqua concilia omnia, omnes pontifices ac ſancti doctores, hac via & ratione vniuerſas hęreſes refutarunt. Non .n. commodè aliter poterant, niſi & in ſcripturis ipſis canonicis & in reliquis fidei decretis maiorũ ſnĩam, vt acceperant, tenuiſſent. Qua de re, libet prorſus verba Vincentij Lirinenſis adſcribere. Sacra (inquit,) vetuſtatis auctoritate prophanę nouitatis conteremus audaciã. Neq; hoc ſanè nouum, ſiquidẽ mos iſte ſemper in eccleſia viguit, vt quo quiſque floreret religioſior, eò promptiùs nouellis adinuentionibus cõtrairet. Exemplis talibus plena ſunt omnia. Sed ne longum fiat, ſummatim nõnulla ac breuiter perſtringemus: vt oẽs luce clarius videant, beatorũ apoſtolorũ beata ſucceſſio, qua via ſemper ingreſſa nouas doctrinas refutarit. Intelligebant enim viri ſancti atq; prudentes, nihil aliud rationẽ pietatis admittere, niſi vt omnia, qua fide à patribus ſuſcepta forent, eadẽ filijs conſignarentur. Idq; eſſe propriũ Chriſtianæ modeſtiæ ac grauitatis, non ſua poſteris tradere, ſed à maioribus accepta ſeruare. Ducatũ quippè præbet nobis religio, nõ nos religioni. Nec maiorũ ſenſa quà volumus trahemus, ſed potius quà illa trahunt retrahuntq́ue ſequemur. Hactenus ille. Vnum verò idemq́ue pręcipuum eius rei quam dixerat, exemplũ affert ex Epheſino concilio, vbi cùm de ſanciẽdis fidei regulis contra Neſtorium diſceptaretur, decretum eſt, vt ſanctorum patrum in medium ſententiæ proferrentur. Quod cùm ita factum eſſet, Neſtorius tãquam catholicæ vetuſtati contrarius damnatus eſt, Cyrillus verò tanquam ſacroſanctæ antiquitati cõſentaneus eſt probatus. Sed, vt ipſe idem dixerat, exemplis talibus plena ſunt omnia. Sic enim Hieronymus Eluidij dogma reuicit. Sic Baſilius ad Amphilochiũ ſpiritus sancti diuinitatẽ aſſeruit. Sic Augu. Donatiſt. & Pelagianos refellit. Sic Paulus Samoſatenus à celebri quodam ſcriptore ſuperatus eſt. Sic Theodoritus Alexandrini concilij definitiones comprobauit. Sic Leo Papa apud Leonem imperatorem Eutychem huiusq́ue ſectatores confudit, aſtruxitque à ſanctis doctoribus conſentientibus nullos niſi impios &

Propriũ Chriſtianæ modeſtiæ eſt, non ſua poſteris dare ſed à maioribus accepta ſeruare.

Euſe. 5. lib. eccle. hiſ. c. 28.

Lib. 6. hiſt. trip. cap. 20.

pios & hæreticos diſcrepare. Sic Agatho Papa eccleſiaſti cum dogma de duplici Chriſti voluntate & operatione firmauit nempè ſanctorum ſcriptorum conſentientibus teſtimonijs. Quibus ea solùm ratione hæretici reſpondere se poſſe exiſtimarunt, ſi libros deprauaſſent, & alia ex eiſdem ſanctis teſtimonia vel multila vel etiã conficta in confirmationem erroris adduxiſſent. Neque enim negare ſanctorum auctoritatem integrum vel hęreticis videbatur. Quorſum autem poſt vetera exempla nunc nouitia proferamus? ex Bernardo epiſtola. 77. ad Hugonem, ex Innocent. De presbytero non bapti. cap. apoſtolicam. ex concilio Florentino, ex multis quoque alijs, quos ne longum ſit, miſſos in præſentia faciemus. Satis enim nobis, ſi modo in philoſophia Chriſtiana aliquid profecimus, poſitis exemplis rationibusque & teſtimonijs perſuaſum eſſe debet, ſanctorum omnium communem ſenſum certam fidem facere catholicorum dogmatum, ac proinde ex omniũ auctoritate certa argumenta depromi Theologicis concluſionibus confirmandis. Id quod sexto hoc demũ loco erat nobis conſtituendũ. Cõſtituimus autem longa oratione id quidem, quomodo enim rem tantam verbis paucioribus explicaremus? ſed adeò præclarè tamen, vt tenebræ quas aduerſarij veritatis offundere ſuis argumentationibus conati ſunt, iã ſuperioris, diſputationis luce fugatæ eſſe videantur. Certè primum, secundum & tertium argumentum, poſtea, quæ dicta ſunt, nulla reſponſione egent. Sed ne ratio illa quidẽ deinceps appoſita. Eadem enim non magis contra veteres ſanctos quàm contra patres conciliorum omnes, atque adeò contra totam eccleſiam valet. Ita nos antea duobus illam locis refutauimus. Oſiandri ergo & Caietani ſcrupuli modò reſtant, qui ſi fuerint exempti, nihil profecto erit amplius, quod sexto loco explicando deſideretur.

6. Synod. actio. 4.

Bern.

Caput quartum.

CVm igitur contendit Oſiander, expoſitores vſque ab apoſtolis vniuerſos, in prophetiæ illius intelligentia erraſſe, primum nihil nobis contrarium affert. Nã, vt

Vincen-

Antiquã ſanctorũ patrũ cõſenſio, nõ in oĩbus diuinæ legis quæſtiũculis eſt ſequẽda, ſed ſolũ in fidei regula.

Vincentius Lirinenſis rectè dixit, antiqua ſanctorum patrum conſenſio non in omnibus diuinæ legis quæſtiunculis, ſed ſolùm in fidei regula nobis certò eſt ſequenda: atq; in his præcipuè q̃onibus, quibus catholici dogmatis fundamenta nituntur. Quod ẽt capite ſuperiore paulò latiùs explanauimus. Porrò aũt Oſeæ Prophetia an in ſenſu literali, an in allegorico ad Chriſtum referẽda ſit, ad fidei q̃onem non pertinet. Ita quãuis ſancti in hoc falſi fuiſſent, nõ in re graui, ſed quæ parui momẽti in eccleſia eſt, fuiſſent falſi. Deinde, falſum eſt oẽs auctores, vſq; ab Apoſtolis locum illum in ſenſu ſolum allegorico ad Chriſtũ retuliſſe. Referunt quidem omnes ad populum Iſrael, & ad Chriſtum quoq; referunt, ſed non omnes aſſerunt per allegoriã id fieri. Quin nonnulli affirmant, eũdem ſcripturæ locũ plures habere interdum ſenſus literales. Poſtremò, ſi dicamus ſẽſum eſſe allegoricũ, nullus eſt error. Nã obiectioni Oſiandri Hieronymus in comment. ſuper Oſeam doctè reſpondet. Vana igitur iſta rõ apud eos valet, qui ipſi decipi falliq; volũt. Grauiores cõſtantioreſque admonendi ſunt, vt animaduertant, ne callida altera ratione capiantur. Apertè.n.ſophiſticantem nemo non videt, niſi qui admodum eſt indoctus: Callidus ille & occultus ſophiſta, ne veritatis ſpecie fallat, ſtudioſe cauendum eſt. Nec.n.facilè agnoſcitur. Nec verò exiſtimari velim Caietanum aut in ſophiſtis eſſe cenſendum, aut aſtutè, vafrè, malicioſèue quempiam fallere voluiſſe. Sed vir ingenioſus & doctus nõ fallebatur, niſi ſpecie quadam obſcuræ rationis. Quocirca quoniam vim habet maiorem quàm cæteri ad decipiendum, maiori cura & diligentia hic ſanè cauendus eſt.

Argumentatur itaq; Caietanus: Non alligauit Deus expoſitionem ſcripturæ ſacræ priſcorum doctorum ſenſibus, & cætera. Imò verò alligauit, ſi omnes ad vnum in eandem ſententiam concurrerint. Tenentur enim vniuerſi catholici ſenſum eccleſiæ ſequi. Senſum autem eccleſiæ fuiſſe, qui idem fuit doctorum eccleſiaſticorum omnium, explicatum eſt paulò antè ſatis, vt arbitror diligenter. Nec eccleſia nunc de ſcripturarum ſenſu iudicat

diuinando,

diuinando,ſed ex traditione maiorum eas interpretatur. Quemadmodum enim,ſi qua alia fidei qõ occurrerit,eccleſiæ iudiciũ nihil noui auribus Chriſtianæ plebis infert,ſed maiorũ antiquã in ea re fidẽ,& inquirit & ſequitur:ita cùm de ſacrarũ literarũ ſenſu exiſtit aliqua controuerſia,nullã nouã intelligentiã à cenſura eccleſiaſtica expectare debemus,ſed eã,quæ magna facta diſquiſitione patrũ noſtrorũ cõmunem eſſe cõſtiterit. Spes, inquiunt, nobis & poſteris tollitur exponẽdi ſacras literas,niſi trãsferendo de libro in quinternũ. Minimè verò gentiũ.Nã,(vt illud prætereã, quod in ſacris Bibilijs loci ſunt multi,atq; adeò libri integri, in quibus interpretũ diligentiã eccleſia deſiderat, in quibusq; proinde iuniores poſſent & eruditionis & ingenij poſteris ipſi quoque ſuis monimenta relinquere)in illis ẽt, quæ antiquorum ſunt ingenio ac diligentia elaborata, nonnihil nos Chriſtiano populo,ſi volumus,præſtare & quidẽ vtiliſſimè poſſumus.Poſſumus.n.vetuſtis nouitatẽ dare,obſoletis nitorẽ,obſcuris lucẽ, faſtiditis gratiã,dubijs fidem, omnibus naturã ſuã & naturæ ſuæ omnia.Sed quoniam huic Caietani argumento Vincentius Lirinenſis doctiſſimè elegantiſſimeq; reſpondit,verba nos ipſius aſcribemus,digna illa profectò,quæ aureis literis ſcriberentur, Eſto,inquit,ò Doctor quaſi Beſeleel, & pretioſas diuini dogmatis gemmas exculpe,fideliter coapta, adorna ſapiẽter,adijce ſplendorẽ,gratiam,venuſtatem, intelligatur te exponente illuſtrius,quod antea obſcurius credebatur. Eadem tamen,quæ didiciſti, doce:vt cùm dicas nouè,non dicas noua. Sed forſitan dicet aliquis, nullus ne ergo in eccleſia Chriſti profectus habebitur intelligẽtiæ?habeatur planè & maximus.Sed ita tamẽ,vt verè profectus ſit ille fidei,non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet,vt in ſemetipſa vnaquæq; res amplificetur. Ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud tranſuertatur.Imitetur animarum ratio rationẽ corporum : quæ licet annorũ proceſſu numeros ſuos euoluãt & explicent,eadem tamen,quæ erant,permanent.Parua lactentium membra,magna iuuenũ:eadem ipſa sunt tñ. Exo. 36.

Quot paruulorum artus, tot virorum. Et ſi quæ illa ſunt, quæ æui maturioris ætate pariũtur, iam in ſeminis ratione præſerta sunt:vt nihil nouum poſtea proferatur in ſenibus, quod non in pueris iam antè latitauerit. Quòd ſi humana ſpecies in aliquam deinceps nõ ſui generis vertatur effigiem, aut certè addatur quippiam membrorum numero vel detrahatur, neceſſe eſt, vt totum corpus vel prodigioſum fiat, vel etiam intercidat, vel certè debilitetur. Ita etiam sacrarum literarum intelligẽtia ſequatur has decet progreſſuum leges, vt annis ſcilicet conſolidetur, dilatetur tempore, sublimetur ætate: incorrupta tamen illibataque permaneat. & paulò pòſt: Quodcunque igitur, ait, in eccleſię paradiſo, Dei agricultura, patrũ labore satum eſt, hoc idem filiorum induſtria colatur, floreat, matureſcat, proficiat, perficiatur. Et priſca illa cœleſtis philoſophię dogmata à poſteris excurentur, limentur, poliantur. Sed nefas eſt, vt commutentur, detruncentur, mutilentur, humanorumque ingeniorum quaſi extranea additamenta recipiant. Accipiant licet euidentiam, lucem, diſtinctionem, sed retineant neceſſe eſt, plenitudinem, integritatem, proprietatem. Hactenus ille. Cuius tota oratio eò mihi videtur probabilior, quò magis ex Apoſtolo ad Ephe. 4. videtur eſſe deprompta. Vbi illam corporalis augmenti ſimilitudinem adeò & apertè & copioſe perſecutus eſt, vt nulla mea oratione opus ſit. Tantum fuerunt lectores admonendi. De ſexto autem loco hactenus. Iam ad ſeptimum tranſeamus, hoc eſt, ſcholę nouæ auctoritatem. De qua & ſi nonnihil fortaſſe noui dicturus ſum, ea tamẽ, quę pios lectores probaturos eſſe confidam.

Septimi libri finis.

DE

DE AVCTORITATE DOCTORVM SCHOLASTICORVM, QVAE SEPTIMO LOCO POSITA EST, Liber octauus.

Caput primum.

SEquitur locus huic diſputationi vel maximè neceſſarius,q̨ ſcholę Theologicæ cõtinet auctoritatem. Quam hæretici iuniores nõ modò eleuãt & extenuãt,verum ẽt explodũt & exibilãt.Ac ſignifer impietatis Germanicę Lutherus,Vvicleffi in hoc,vt in alijs,diſcipulus, in libro quidẽ aduerſus Iacobũ Latomũ aſſerit,Theologiam ſcholaſticã eſſe aliud nihil,quàm ignorantiam veritatis, inanemq; fallaciam,quam ad Coloſſ.c.2.Apoſt.pręcauet. In lib.autem de abrogã.Miſſa priuat.Academias dicit eſſe Antichriſti lupanaria. Philippus verò Melanch.in Apologia contra Pariſien.Lutetię natam eſſe,ait,prophanã ſcholaſticen, qua admiſſa, euangelium obſcuratũ, ac fidem extinctã. Breuiter Lutherani omnes advnum ſcholę noſtrę auctoritatẽ & mirificè cõtemnunt, & inimicè inſectãtur.Atq; hinc fortaſſe tanquam ex primo fonte, reliquæ iſtorum hæreſes deriuatæ sunt.Principio nanq; quod erat facile, ſcholæ auctoribus cõtemptis, ſcholę quoq; iudicia contempſerũt.His neglectis,mox neceſſe erat, Hieronymus Aug.Greg.Ambr. Baſilius negligerẽtur, quos Theologi recẽtes dogmatũ suorum auctores habebãt.At antiquis sanctis poſthabitis, deſpectui quoq; habita ſunt eorum concilia. Vnde conſecutum eſt, vt & libros quoſdam canonicos,& eccleſiaſticam auctoritatem Lutherani conciderent.Adeò verum illud eſt,qui minima negligit,paulatim defluit. Abſit inuidia verbo. Nec.n.minima ſcholę auctoritas eſſe poteſt,quam parui facere nemo ſine fidei

diſcrimine poteſt. Connexæ quippe ſunt ac fuere ſemp poſt natã ſcholam, ſcholæ cõtẽptio & hæreſum peſtes. Quamobrẽ tuear etiã hunc locum, neq; facilè ac breuiter, vt mihi videtur, expediã. Nã & ſi facultatẽ diſſerendi, à dialecticis exercitationibus acceptã, ſcholaſtica in nobis Theologia amplificauit, neque.n. mediocrẽ à primo tẽpore ętatis, in eo ſtudio operã curamq; conſumpſimus, at hic ſanè quanq̃ in loco proprio verſamur, non ad copiam noſtrã nos in vtramq; partem exercere volumus, ſed ad noſtrũ morẽ tenuiter anguſteq; diſſerere. Sed in omni oratione memẽto Lector eã me defendere ſcholæ doctrinam, quæ ſacrarũ literarũ fundamentis conſtituta ſit. Ex quo id efficitur, quod ego magno cũ aſſenſu omnium dicere me video, miſerã eſſe ſcholę doctrinã, quæ ſe titulis magiſterij defendat: miſeram etiam, atq; haud ſcio an multo magis, quæ detracta ſcripturæ ſacrę auctoritate, ſyllogiſmis cõtortis de rebus diuinis philoſophatur. Imo ne de rebus diuinis quidẽ, ſed nec de humanis, verum de his quæ nihil ad nos attinent. Intelligo autem fuiſſe in ſchola quoſdã Theologos aſcriptitios, qui vniuerſas quæſtiones Theologicas friuolis argumentis abſoluerint, & vanis inualidisq; ratiunculis magnũ pondus rebus grauiſſimis detrahentes, ediderint in Theologiam commentaria, vix digna lucubratione anicularum. Et cum his in ſacrorum Bibliorũ teſtimonia rariſſima ſint, conciliorũ mentio nulla, nihil ex antiquis ſanctis oleãt, nihil ne ex graui philoſophia quidem, ſed ferè è puerilibus diſciplinis ſcholaſtici tamen, ſi ſuperis placet, Theologi vocantur, nec ſcholaſtici sunt, nedum Theologi, qui ſophiſmatum fæces in ſcholam inferentes, & ad riſum viros doctos incitant, & delicatiores ad contemptum. Quẽ verò intelligimus ſcholaſticum Theologum? aut hoc verbum in quo homine ponimus? Opinor in eo, qui de Deo rebusq; diuinis aptè, prudenter, doctè è literis inſtitutiſque ſacris ratiocinetur. Quòd & ſi ita eſſe pluribus verbis poſtea diſſerendũ eſt, illud tñ nunc breui cõfitendum eſt, niſi qui is ſit, eſſe Theologum ſcholæ neminem.

Intelligo etiam in ſchola fuiſſe nonnullos, quaſi ad

diſcordiam natos, qui tum optime diſſeruiſſe ſe putant, cum contra doctiores dixerint, vt non tam verum inueniſſe velle videantur, quàm aduerſarios conuincere, concertationibusque & rixis totas chartas implere. Atque hos, ſunt in eccleſia multi, qui tanquam milites auctoritati vel tuentur vel impugnant, & tota eorũ de re Theologica diſputatio, partium ſtudium eſt contentio atque diſsidium. Quos ego probare nec debeo nec poſſum. Nam quamuis diſſentientium inter ſe reprehẽſiones nõ ſint vituperandæ, concertationes tamen in diſputando pertinaces indigne philoſohia prophana, nedum ſacra doctrina, mihi videri ſolent. Nec enim quod Cicero diſertiſsimè dixit, diſputari ſine reprehenſione, nec cum pertinacia rectè diſputari poteſt. Atque illud verè à Publio dictum eſt, veritatem nimium altercando amitti. Minimè verò aſſentior iis, qui ex circulorum ſcholaſticorum diſputationibus ortam eſſe pertinaciam volunt, irritationemque ſcalpendi omnia. Quin iſtiuſmodi malorũ exiſtimo in moribus eſſe culpam, non in ſchola. Moderati enim, nec contentioſi homines nec pertinaces, quaſcunque res ſobriè ad temperantiamq; definient. Quod cum omnibus eſt faciendum, qui diſciplinam quamlibet profitentur, tum nemini potiùs quàm Theologo. Fuere autem ſine dubio in ſchola multi, qui his vitiis declinatis, rem Theologicam grauiter ſanè ac modeſtè tractarunt. Nam quos iſti pertinaces vocant omniaque ſcalpẽtes Theologos, paucos, ſi verè loqui volunt, ſignificare poſſunt. Qui etiam mihi, ſi cui maximè diſplicent: ſed propter paucorum vitia, non eſt omnium corona traducenda. Quod & ſi plerique Theologi in his vitijs eſſent, iniqua eſſet adhuc iſta calumnia. Quemadmodũ enim nemo iuſtus & prudens vniuerſus adoleſcentes accuſat, quamuis plurimum ſint libidinoſi, quoniam libido non eſt omnium adoleſcentem, ſed non proborum: ſic quoniam iſta ſcholaſtica pertinacia Theologorũ leuium eſt, non omnium, inique profecto, vt modo dicebam, ſchola traducitur, ꝑpter ea vitia, q̃ non ſunt ſcholæ, ſed inertis, vanę, contentioſę ſcholę. Theologos itaq; ſcholaſticos,

qui modo hoc cognomine digni ſunt, aſſerere equidem & vindicare volo, idq; faciã, ſi prius ſcholæ ꝓpriũ inſtitutũ, & rationẽ docendi ꝓpoſitam oſtendã, qua minimè intellecta, nihil rectè aut pro illis, aut contra illos dici põt.

Caput ſecundum.

THeologię ſcholaſticè proprium munus, quantum & à maioribus accepimus, & huius facultatis alumni quotidianis ferè congreſſibus experimur, illud primum eſt, vt quæ in ſacris literis Apoſtolorum traditionibus abdita continẽtur, ea in lucem quaſi è tenebris eruãtur. Colligit enim Theologus ex principijs fidei à Deo reuelatis concluſiones ſuas, atque in principijs ipſis implicitas per argumẽtationem naturæ cõſentaneam explicat. Quemadmodũ enim Muſica facultas ex ijs, quę ſunt in Arithmetica poſita, ea ratiocinando connectit, quę ſunt in numeris ſonantibus aut conſona aut diſſona, ita ſcholę Theologia ex his quæ fides poſuit, ea quæ ſunt conſequentia, naturę ratione conficit, de Deo rebusque diuinis. Quòd ſi Aſtrologia, Muſica, perſpiciendi facultas, atque aliæ id genus diſciplinæ, tametſi ex alienis facultatibus quaſi mendicæ, ſed habentur in pretio tamen, tanquam vtiles & neceſſariæ: equiſnam iſte malus genius eſt, ſcholaſticam diſciplinam profligare velle, quæ nõ ex Arithmetica, non ex Geometria, non ex Phyſica, ſed ex ſacris diuiniſq; & literis & inſtitutis docet, quid conſequens ſit, quid contra repugnans? Nec verò audiendi ſunt, qui ſcholaſticas quæſtiones, vt curioſas reprehendunt, & ſcholæ temeritatem inſimulant, quòd de rebus longe ſemotis à captu noſtro audeat pronunciare, & tam multa definire, quæ citra ſalutis diſpẽdium vel ignorari poterant, vel in ambiguo relinqui. Huius generis exẽpla ponunt. Quid diſcernat Patrẽ à Filio, quid ab vtroq; Spiritum ſanctũ, quid interſit inter filij natiuitatẽ & ſpiritus proceſſionẽ, vtrum Spiritus ſancti à Patre & Filio proficiſcentis vnicũ ſit principiũ, an duo. Ita cenſent id præclari & magni Theologi eſſe, nihil vltrà quã ſacris literis ꝓditum eſt, definire, hoc eſt, in Theologię principijs hærere, mentẽ à conſequentibus & repugnantibus ſeuocare. Quorum

Eraſmus in proœmio ſuper Hilariũ.

re. Quorum ſententia quid ſibi velit,non intelligo. Pōt enim quicquam eſſe abſurdius,quā ſola diſciplinæ principia habere definita, concluſiones verò, quę certo atq; euidenti ſyllogiſmo ex illis conficiuntur, aut ignorari velle aut in ambiguo relinqui? Quod ſi in Geometria, Phyſica, Aſtrologiàve quiſquam aſſerere, verè & iure ſtultiſſimus haberetur. Sed de his hactenus. Non libet enim mihi rem exploratam ſuadere, quod multi & hi docti ſæpè fecerunt. Itaque pergamus ad reliqua.

Habet rurſum hæc differēdi in ſchola facultas aliū ꝓpoſitū scopum,fidei noſtræ aduerſus hæreticos defendēdæ. Eſt quippè doctoris ſcholaſtici,vt magiſter ſentētiarū in ꝓœmio ex Auguſtino tradit, ſcire, queādmodum fides catholica & pijs opituletur,& aduerſus impios defendatur. Quòd ſi ſcholæ doctor nō poſſit docere fideles doctrinā ſanam, & eos qui ſanam nō habent redarguere apud vulgus theologus eſſe aliquādo poterit, re vera nūquā erit. Atq; ob eā cauſam ſcholaſticorū diſputationibus adeò ſunt hæretici infenſi,ꝗ intelligunt, catholicam fidem, quā expugnare moliūtur, horū ſtudio doctrinaq; muniri. Agnoſcūt ſanè lupi canes,eoſq; odio ꝑſequūtur: & ſcholę nomen iſtis inuiſum eſt, quę lupos arcet à gregibus & eorum inſidias porrò cauet. Atq; in hoc genere nihil eſt quidē admirandū,illorū āt hominū genus mirari nō deſino,qui cū catholici & habeantur & ſint,his plauſus tñ excitare ſolent, qui neſciunt iuuentutem ad linguarum ſtudium adhortari, niſi prius theologos ſcholaſticos maledictis figant, totiſq; concidant voluminibus. At ſuauiſſimè maledicunt. Venenum animi lingue mella tegunt,eoq; pernicioſius paratum, quo ſuauius obbibitum. At ſunt moroſi & prolixi ſcholaſtici theologi, ſiquęrimus anxiè,etiam ſuperſtitioſi. Sed hęc,vt dixi,morum vitia ſunt,non ſcholæ. At moroſitas tamen, & ea vitia quę theologis obijciuntur, habent aliquid excuſationis,vel iuſtę,vel quæ probari poſſe videatur. Nā de rebus multis & varijs nō ſolum in genere, ſed ſingulatim etiā differentes,non potuerunt hæc breui oratione conficere. Hinc aūt myriades articulorum,quas iſti reprehendunt,

14. de Tri. ca. 1

quæ ſi eſſent adagiorum,non reprehenderēt, ſed ſuſpice rent. Accedit,ꝙ perſpicuitas non ſolet eſſe cōiuncta breuitati.Obſcuri nanq; fiunt,q breues eſſe laborant.Ita ꝑſpicui theologi eſſe cupientes,longiores aliquando fuere.Adde ꝙ res difficiles & obſcuræ,quas plurimas theologi ediſſerunt,paucis explicari non queūt.Rudibus quoque & imperitis ſchola ſeſe attemperat, atq; adeò plura & quærit & definit,quæ doctis hominibus, ijs etiam qui ingenio multū valent,ſuperuacanea viderentur.Scholaſtico demū more in vtramq; partem theologi diſſerētes, neceſſe eſt,vt quæcunq; docent,longiore ea ſermone cōplectantur. Anxia verò ſuperſtitio quæ dicitur, religio eſt,non ſuperſtitio. Nempè nō licet apud nos ſusq; deq; omnia ferri, ſed scholę norma decretoq; vniuerſos, qui aut diſputare aut ſcribere de re theologica velint, certis oportet limitibus ac præſcriptis lineis cōtineri.Hinc illę lachrymæ.Illis libertas placet,imò verò licentia dicendi ſcribendiq; : nos cum de rebus theologicis diſputamus, licentiam omnē & temeritatem perhorreſcimus.Sed totum hoc ſcholaſticū diſſerēdi genus ſpinoſum eſt:& pes ſpinis confixus,greſſum deinde figere non valet. Scilicet tenerrimi iſtorum pedes ſunt:& quos errores non pungunt,pungit diſciplina.Quā,vt antè dicere cœperam,ob id odio iſti proſequuntur,ꝙ ars eſt, quæ doceat tum propugnare,fidem,tum hæreſe expugnare. Id quoniam poſtremo libro ſumus fusè ac diligenter explicaturi, breuiter & ſine diſceptatione modo ponendum eſt.Nec enim decet omnia eodem loco demonſtrare.

Spectat denique ad ſcholaſticorum functionem Chriſti eccleſięque doctrinam,quantum fieri poteſt, ex diſciplinis humanis aut illuſtrare aut etiam confirmare.Nā, quòd Auguſtinus docuit vaſa argentea & aurea cæteráq; *Lib. 2. de Do. Chri. cap. 4.* Aegyptiorum ſupellectilem, etiam ſi commodatam acceperimus,iure quaſi noſtra facere poſſumus,inq; fideliū vſus vendicare: & alienigenam mulierem, vt Hieronymus admonet,raſis crinibus reiectisq; ſuperfluis,ad Dei *Deut. 21 In epiſt. ad ma-* populum introducere. Id quod ſi quo decet temperamēto grauitateque fiat, nemo vt opinor, tā ſtultus futurus

eſt,

eſt,qui reprobet,niſi horũ nihil vnquã reputauerit. Diſcunt theologi à Dauid extorquere de manibus hoſtium gladiũ,& Goliæ ſuperbiſſimi caput proprio mucrone trũcare. Diſcunt à Paulo,vel inſcriptionẽ fortuitã arte torquere in argumentũ fidei, & quæ in alium vſum ſcripta ſunt, ea ad emolumentũ eccleſiaſticæ doctrinæ cõuertere. Diſcũt cũ Daniele ac Moyſe Chaldæorum Aegyptiorũq; ſapientiã,ſi non vt ſequantur,at vt indicent atq; cõuincant. Nec æquũ eſt,vt ſi aduerſum Philoſophos diſputẽt,ignorẽt dogmata philoſophorũ:nã & ſi quiſpiã aduerſus Mathematicos velit ſcribere ĩperitus Mathemaſeos, riſui patet.37.d.c.qui de menſa. Poſſem perſequi multa huius rei argumẽta:ſed ea ipſa quæ dixi,ſentio fuiſſe longiora.Ignoſcet autem Lector. Nã & ſtudio rerũ noſtrarum prouectus ſum,& ſchola eſt paulò loquacior, ne ab omnibus eã vitijs videar vendicare. De his igitur hactenus.Egi.n.ſecùs atque initio dixerã:& in loco preſſo atq; anguſto ſpacia dicẽdi videor quęſiſſe. Sed difficile erat rẽ & ab alienis conſciſſam,& à quibuſdam è noſtris malè tractatam,ne leui quidem ratione ſarcire.

gnum oratorem, & ad Damaſũ de filio prodi.
1.Re.17
Act. 17.

Tres itaque fines veræ theologiæ conſtituendi ſunt. Nec enim tantum de ſcholaſtica, ſed de omni omnino theologia diſputo.Lutheranorum autem hæreſis, ſi ſibi conſentanea eſſe velit, de ſcholæ inſtituto nihil queat dicere,in qua nunquam ſe exercuiſſe vel ipſa fatetur. Nemo autem audiendus eſt,qui de ea re, quam nec vſu nec ratione habet cognitã diſputabit. Quòd ſi tria illa veræ theologiæ ſunt cõmunia, ea verò ſchola omnia præſtat, certè in ijs pernicioſus eſt error, qui ſcholam negligendã eſſe exiſtimant. Hæc eſt enim vera theologia, in qua omnia inſunt,quæ ſunt in theologo requirenda,ſcientia Dei,cœleſtium rerum cognitio,humanarum prudẽtia & vſus.Vt cùm hęc adſint, perfecta doctoris Chriſtiani diſciplina ſit,& ſine his eſſe non poſſit.Quod cùm optimũ maximumq; ſit, ſi id volumus adipiſci, theologiæ ſcholaſticę opera danda eſt, ſine qua nullã omnino perfectã in Eccleſia doctrinam conſequi poſſumus,Ea verò neglecta qui ſe Theologos eſſe arbitrantur, tum ſe denique

 erraſſe.

erraſſe ſentient, cùm eos aut diſputatio cũ hęreticis, aut grauis aliquis & perplexus conſcientiæ caſus experiri coget. Nec verò quiſquam ſcripturæ ſanctæ ſtudioſus vereri debet, ne ex scholę ſtudio, ſacrarum literarum ſtudium retardetur. Nam & ad hunc fructum ferendum nõ modo non retardat, verùm etiam inuitat atque allectat ſchola. Nosq; ipſi quicquid ad ſacras literas attulimus, ſi modò aliquid attulimus, à doctoribus atque doctrina ſcholaſtica, inſtructi ad eas & ornati acceſſimus. Sed iam tempus eſt, vt doceamus, quod eſt nobis hoc loco præcipuum inſtitutum, an ſcholaſticorum auctoritas firma argumẽta theologo præſtet, an infirma.

Caput tertium.

INfirma autem ea omnia argumẽta eſſe, quę ab ſcholæ auctoritate deriuantur, illa primum ratio ſuadet, quòd nec è sacris literis, nec ex apoſtolorum inſtitutis, neq; ex ęccleſiæ definitione, scholæ auctoritas comprobatur. Cumque ſcholaſticis auctoribus ſpiritum veritatis nuſquam dominus fuerit pollicitus, errare vt homines poſſunt, atque adeò nullum argumentum ex eorum auctoritate firmum erit.

Item nullum eſt in ſchola certum dogma, ſed partiũ factionibus plena sunt omnia. Nihil igitur certi ex ſcholæ auctoritate confici poteſt. Præterea theologi ſcholæ omnes aſſeruere, matrimonium ẽt ſine eccleſię miniſtro contractum, eſſe verè ac propriè nouæ legis ſacramentũ. At hæc omnium communis sententia non ſolum nõ facit certam fidem, ſed ne probabilis quidem videtur eſſe. In nulla igitur re alia ſchola teſtimonium certum erit.

At nos & quid sentiamus, & cur etiam sentiamus, paucíſſimis quàm fieri poterit exponemus. Pugnabimusque pro ſcholæ auctoritate, non affectu, sed ratione. Quanquam non sumus ignari, multos ſtudioſè contra eſſe dicturos. Quod vitare nullo modo potuimus, niſi nihil omnino ſcriberemus.

Caput quartum.

QVod fuerit Academię theologicæ initium, quis progreſſus, quos inſtitutores habuerit, quosve au-

ctores

ſtores,tametſi ad ſcholæ commendationem attinet,non eſt tamen huius loci dicere:vbi hoc ſolum conamur explicare,quantum habeat virium ad faciendam fidem, ar gumentum ex ſcholæ auctoritate depromptum. Ea igitur re explicanda,ſit prima concluſio.

Theologorum ſcholaſticorum etiam multorum teſtimonium,ſi alii contra pugnant viri docti,non plus valet ad faciendam fidem,quàm vel ratio ipſorum,vel grauior etiam auctoritas cōprobarit. Videlicet in ſcholaſtica diſputatione plurium auctoritas obruere theologum non debet:ſed ſi paucos viros modò graues ſecum habeat,poterit ſanè aduerſum plurimos ſtare.Non enim numero hæc iudicantur,ſed pondere. Hanc verò concluſionem probare argumētis non debeo.Nā ſi quid eſt euidens,de quo inter oēs conueniat,argumentari non ſoleo: perſpicuitas enim,vt ait Cicero, argumētatione eleuatur.Certè vbi variæ ſunt doctiſſimorū hominum diſcrepanteſq; ſententię,academicorum temperamentum imitari, & à rebus incertis certā aſſenſionē cohibere debemus. Quid enim tam temerarium,tamq; indignū ſapientis grauitate atq; conſtantia, vt idem Cicero elegantiſſimè tradit, quàm quod non ſatis explorate perceptum ſit & cognitum,id ſine vlla dubitatione defendere? Quo loco ſanè arguendi ſunt ſcholaſtici nonnulli, qui ex opinionum, quas in schola acceperunt præiudiciis,viros aliàs catholicos notis grauioribus inurunt,idq; tanta facilitate, vt meritò rideantur. Nobis aūt ſchola noſtra magnam quidem licentiā dat,vt quodcunq; maximè probabile occurrat,id noſtro iure liceat defendere: sed non licet tamen eos qui nobis sunt aduerſi,temerè ac leuiter condemnare.Alia ſunt ſcholæ placita,de quibus mox dicturi sumus,alia sūt præcepta sectæ,de quibus modo loquimur. Quæ ab illis diſſident,ea notā habent,quæ ab his, non habent. Nec.n.ſi quid aut Scoticis aut Thomiſticis pronunciatis cōtrariū eſt,error illico eſt.Sed hæc hactenus. *1.conclu.*

Secunda concluſio,Ex auctorum omnium ſcholaſticorum communi ſententia,in re quidem graui, vſque adeò probabilia sumuntur argumenta,vt illis refragari temerarium *2.conclu.*

rarium ſit. Nam in quacunque arte peritis credendum eſſe ratio monſtrat. Nec enim ſanus haberetur, qui nautis in nauigandi ratione non crederet. Qui igitur in arte hac, de Tgeologiæ dogmatibus diſſerendi, experientibus & exercitis nullam fidē habet, aut parum ſanus, aut certè temerarius eſt. Deinde in Clemen. Vni. de ſumma Trinitate. Patres concilii Vien. Opinionem illam inquiunt, quę dicit, tam paruulis quàm adultis conferri in baptiſmo informantem gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorem, & doctorum modernorum Theologiæ magis conſonam & concordem, fore à catholicis eligēdam. Si ergo in re, quæ olim inter ipſos etiam ſcholaſticos theologos controuerſa fuerat, opinio cōcors iuniorum tanti apud patres in concilio fuit, quanto magis nos res omni tempore ab ſchola præſcriptas tenere ac reuereri debemus? Et ſi opinatio ipſa theologorum recentiorum communis fidem facit concilio, illudque inclinat, vt definiat huiuſmodi opinationem eſſe tenendã, quid ſi non ex opinione, ſed ex certo & minimè circumductili animo quicquam theologi omnes præfinierint? An non exiſtimas conciliũ Viennenſe pro eiuſmodi dogmatis firmiter in ſchola receptis grauiore cēnſura iudicaturum? Scholæ igitur communnē conſenſum, non niſi impudenter, & temere reiicimus. Præterea cùm inter ipſos theologos ſcholaſticos magna ferè vbique diſſenſione certetur, ita vt in hac parte iure forſitan reprehēdantur, certè nō idem omnes aſſererent, niſi eodem diuino ſpiritu permouerentur. Nec minus mirandum eſt varias ſcholę factiones doctoreſque, tam inter ſe diſcrepãtes in vnam eandemque ſententiam concurriſſe, quàm ſeptuaginta interpretes diuerſis (vt ferunt) cellulis incluſos, in vnam eandemque conueniſſe interpretationē. Non igitur poterit eſſe verum illud, quod ſcholaſticorũ theologorũ choro idem concinenti fuerit contrarium.

Irenæus, Euſe. Epipha. Auguſt. Clemens Alexan. Iuſtinus martyr.

Tertia cōclu.

Tertia cònclusio. Concordem omnium theologorum ſcholæ de fide aut moribus ſententiam contradicere, ſi hæreſis non eſt, at hæreſi proximũ eſt. Scolæ porro placita, ſi ita uocare libet, in duplici ſunt differentia. Altera

ad phi-

ad philoſophiæ magis rationem expediunt quàm fidei. Altera ad fidem pertinent moresque christiano populo neceſſarios. Quæ ab illis diſſonant, ea ſcholaſtico theologo non ſunt hæretica. Quę verò huic poſteriorum rerum generi ſunt aduerſa, ea nos hic tanquam venena refugimus. Nam iis hęreſeos crimen, vt quod ſit ipſum per ſe atrociſsimum, impingere apertè & ſimpliciter nō audemus. In quo equidē ſæpe theologorū requiro prudentiam. Abſurdum eſt enim, vt crimen grauiſsimū niſi rebus quoque grauiſsimis impingatur. Sed ad rem. Illa concluſio, vt eſt à me poſita, primum oſtenditur, quòd nullum dogma reperietur, quod eadē mente oreq́; ſcholaſtici omnes certò ac firmiter aſſeruerint, quin idem in vniuerſum eccleſia teneat, eorum auctoritate mota. Nā ſi aliquod inuenire hæretici poſſunt, proferant, & tacebimus. Quòd ſi nullum proferri poteſt, ſine dubio, velint nolint, id quod ſcholæ totius auctoritate firmatur, verum eſt, ſi ad fidem, vt dixi, moresq́; pertineat. Adde quòd nullum tam proprium ſcholæ decretum eſt, quod vel ex ſacris literis, vel ex apoſtolorum traditione, vel ex conciliorum, aut pontificum definitionibus non habeat certam originem. Ita qui ſcholæ decreta refutarunt, hi ſemper inuenti ſunt & fontem, vnde illa manant, repudiaſſe. Atque, vt vno verbo dicam, nemo qui in catholicis habeatur, omnes ſine diſcrimine theologos exploſit. Quod abundè ſatis magnum argumentum eſt, ſine fidei diſcrimine hmōi ſcholę placita negari non poſſe.

Præterea ſi qua in quæſtione vniuerſi Theologi eadē inter ſe concinunt, profectò ſi in eo errant, eccleſiā itē errandi periculo exponunt. Siue enim qui confeſsiones audiunt, ſiue qui ad populum habent conciones, vtriq; plebem inſtituunt, vt à theologis acceperunt. Ita fit, vt Eccleſia eorum in fide communē errorem diſsimulādo, Chriſti fideles ſuo ſilentio deciperet. Error enim, cui nō reſiſtitur, approbatur: & veritas, cùm non defenditur, opprimitur, vt Innocentius ait. 83. diſt. error. Atq; Deus ipſe ſi theologorum omnium errorem nō aperiret, in neceſſariis Chriſtiano populo deeſſet. Quid enim facturus

eſt po-

eſt populus imperitus niſi eos ſequi, quos pro illo tẽpore eccleſiaſticæ doctrinæ magiſtros accepit? An poſt hęc omnia ſcholę Theologia contemnenda eſt?Crederẽ,niſi eius auctoritate eccleſia res plurimas definiſſet. Quippe trecentos ab hinc annos, ſi quas eccleſia hæreſes condemnauit,ſi quę de fide & moribus decreta tulit,in vtriſque ſcholaſticorũ ſubſidio & diligẽtia vehementer adiuta eſt.Id quoniam conſtat inter omnes, quibus vel conciliorum geſta, vel negotia cognitionis fidei ſunt cognita,fateamur neceſſe eſt, doctores ſcholaſticos ſimul omnes in fide & moribus errare non poſſe.

Præterea,Cum Dominus dixit,qui vos audit,me audit, & qui vos ſpernit me ſpernit, non modò ad primos Theologos, hoc eſt,Apoſtolos verba illa referebat: ſed ad doctores ẽt in eccleſia futuros, quãdiu paſcẽdę eſſent oues in ſcientia & doctrina. Quemadmodum igitur qui Theologos Chriſto ſuccedẽtes cõtemnebat,Chriſtum is ẽt dominũ contẽnebat, ita qui theologos iuniores antiquis ſuccedẽtes deſpicit,hic Chriſtũ quoq; ipſum deſpiciat neceſſe eſt. Vnde Chryſoſtomus,ſiue quis alius fuerit,in cõmentarijs ſuper Matthæũ imperfectis,hom.42. Cũ audieris,inquit, aliquẽ beatificantẽ antiquos doctores,proba qualis eſt circa ſuos doctores. Si.n.illos, cum quibus viuit,ſuſtinet & honorat,ſine dubio illos, ſi cũ illis vixiſſet,honoraſſet. Si aũt ſuos contemnit, ſi cum illis vixiſſet,illos contẽſiſſet. Hactenus ille in ea verba Chriſti,Vę vobis qui ędificatis ſepulchra prophetarũ,& ornatis monumẽta iuſtorum,& dicitis,ſi fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, nõ eſſemus ſocij eorum in ſanguine prophetarum. Itaque teſtimonio eſtis vobis metipſis, ꝙ filij eſtis eorum qui prophetas occiderunt. Et vos implete menſuram patrum veſtrorum. Nimirum phariſęorum inſtar hęretici ratiocinantur. Si eſſent ſcholaſtici doctores,quales erant Hilarius, Hieronymus,Baſilius, ſequeremur eos:ſi in diebus Auguſtini,Ambroſij, Hieronymi fuiſſemus,non eſſemus ſocij Manichęi, Nouati, Vigilãtij,Pelagij,Iouiniani.Itaq; teſtimonio ſunt,quòd filij ſunt eorum qui ſanctos antiquos contempſerunt:cũ

iunio-

iuniores scholę Theologos pro nihilo putãt. Poſtremò, vt ad Epheſ.4. Apoſtolus docet, alios dedit Chriſtus in eccleſia apoſtolos,quoſdam prophetas,alios verò Euangeliſtas,alios autem paſtores & doctores,ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ędificationem corporis Chriſti,donec occurramus omnes in vnitatem fidei in virũ perfectũ:vt iam nõ ſimus paruuli fluctuãtes, & circũferamur omnivẽto doctrinę.Quãdiu igitur Chriſti corpus,hoc eſt eccleſia,fuerit,ad diuinam procurationem pertinebit, vt ij qui in eccleſia ſacræ doctrinæ doctores habentur,tanquã à Deo dati veritatem in fide teneant,ne populus paruulorum more circunferatur. Nec verò ſi hoc Apoſtoli teſtimonium æquè pro antiquis & iunioribus facere dicimus, iuniores Theologos priſcis illis mox æquamus:(ſcimus enim quantũ antiquitati deferrendũ eſt,quantum etiã ſanctitati:) ſed firmũ eſſe hũc etiam locum,tum ex multis alijs,tum ex hoc apoſtoli teſtimonio,pro noſtra quidem virili contendimus. Rectène an ſecus,aliorum eſto iudicium.Nos enim in argumẽto nouo,vbi nullum,quem imitaremur,habebamus, quę nobis probabililiſſima viſa ſunt, ea lectoribus expoſuimus.Si quis verò ſic noſtra reijciat, vt adducat meliora, volentes ac libentes amplectemur.Nihil aũt neceſſe eſt, de me ipſo dicere mihi. Quanquam non eſt verendum ne vera & aperta de me prædicans,nimis videar aut inſolens,aut loquax. Sed vtcunq; hunc ſcholæ locũ ego tractaui:gratiſſimũ,vt puto, Theologis feci. Quoniã cũ explicatiſſimè de ea re diſſeruerim,diſcẽt hodie à me, quibus facillimè rõnibus ſcholaſticę Theologiæ aſſerere & grauitatẽ poſſint,& auctoritatẽ.Ãtq; hæc hactenus. Nũc obiectiones à principio contra poſitas repellamus.

25. q. 1. c. 7.

Caput quintum.

AC primo quidem argumento refellendo non eſt opus quicquam,præter ea quę ſunt dicta,adijcere.Oſtendimus enim vt opinor,ſcholaſticę theologię aſſerendæ non deeſſe eccleſię ſcripturęq; ſanctæ teſtimonium. Quę teſtimonia nos habuimus,ea iam protulimus: ab alijs fortè poſt & plura & grauiora proferentur.

Primũ argu. refellitur.

Secun-

Ad ſecundũ reſpõdetur. Secundum etiam argumentũ nihil minus cõfutatum eſt. Diximus enim, id quod etſi ſæpè dictum eſt, dicendum eſt tamen ſæpius, factiones in ſchola, quaſi iuratas, ſtudium contradicendi, & ſi quæ ſunt ſimilia mala: non ſcholæ, ſed hominum vitio contigiſſe. Alioqui decreta multa ſunt inter ſcholaſticos certa & firma, eoq; magis, quo nulla vnquam factio ea in quæſtionem reuocauit.

At tertium argumentum difficillimum eſt, egetq; diſquiſitione non parua.

Ad tertiũ reſpõdetur. Quare ſi longiorem orationẽ huius argumenti difficultas exigit, non debet Lectori moleſtum eſſe: nam & orationis longitudo magnitudine vtilitatis penſabitur. Principio autem theologos omnes admonitos eſſe velim, vt ſepoſitis non affectibus modò, ſed opinionũ etiã præiudicijs, de cauſis fidei prudẽter grauiterq; decernãt. Non.n.ſi quidquã in ſchola bonis etiam tẽporibus inueterauit, mox fidei dogma exiſtimandũ eſt. Sunt aũt nonnulli qui per eas perſuaſiones, quibus à principio ſunt imbuti, de rebus grauiſſimis ſententiã ferunt, temeritate quadã ſine iudicio, repentino quaſi vẽto incitati, quæ longè alia eſſet, ſi iudicio conſideratè conſtanterq; lata fuiſſet. Hi aũt in eo primũ errant, quod ſcholæ opiniones à certis conſtantibusq; decretis nõ ſeparant. Deinde errant in eo, qđ duo rerũ genera confundunt, vnũ earũ, quę ad religionem attinent, earum alterum, quæ hanc ne attingunt quidem. Ac ſi ſanctorum veterum conſenſio, vt libro ſuperiore definitum eſt, non in omnibus legis quæſtionibus ſequenda nobis & tenenda eſt, ſed ſolum in fidei regula: nec quæuis illorum etiam in re graui communis opinio fideles aſtringit, ſed firmum conſtanſque iudicium: ecquid de recentioribus ſcholę theologis dicere oportet, quos veteres illi longè & vitæ merito, & ſcripturarum vſu & auctoritatis pondere ſuperarunt? *Vide lib. 7.c.2.& 3.* Verum his de rebus non neceſſe habeo dicere ea, quæ me viri multi pij cupiunt commemorare, tametſi cauſa poſtulat, tamen quia poſtulat non flagitat, præteribo. Quoniã vero vtriuſq; erroris exempla cũ alias ſæpè poſui, tum in duodecimo libro varia etiam adiũcturus ſum.

Vno

Vno nunc exemplo contentus ero, quod ſatis erit tñ, vt ij, qui in cēſuris Theologicis præcipites eſſe ſolēt, ſuę temeritatis admoneantur. Magiſter ergo ſententiarum dixit baptiſmi ſacramentū fuiſſe ante Chriſti mortem, & à Chriſto ipſo inſtitutū, & ab apoſtolis miniſtratum. Huic D. Thomas, cæteriq; ſcholæ Theologi aſſenſi sūt. Nimirum D. Auguſtinū Magiſter ſecutus eſt, cuius opiniones ſchola libenter amplectitur. At. n. ſi quiſpiam fortè contrà fuerit opinatus, baptiſma nouæ legis verum & propriū, idemq; primū ſacramentū, non priùs à Chriſto editū, q̃ in cruce paſſus ſit: non ſtatim vexare eum graui Theologiæ cenſura debemus. Sed primùm illud expendere, nū Theologi hoc loco, quaſi re certa & confecta, quicquā planè ſuo iudicio definiant, an potius re nondū ſatis ad liquidū explorata probabiliter opinentur. Deinde id ēt veſtigare, pertineat ne ad catholicā fidē, Chriſtum ſacramentum hoc ante paſſionem ſuam edidiſſe, an nō. Ac magiſter ſentētiarum quidem nihil certò ſtatuit, ſed probabiliorem opinionem elegit. Commodiùs, (inquit,) dicitur, &c. Auguſtinus quoque, baptizabat Chriſtus, inquit, non per ſeipſum, ſed per diſcipulos ſuos. Quos intelligimus iam fuiſſe baptizatos, ſiue baptiſmo Ioannis, ſicut nonnulli arbitrantur, ſiue quod magis credibile eſt, baptiſmo Chriſti. En Auguſtinus non certò pronunciat, Apoſtolos priùs eſſe baptiſmo Chriſti baptizatos, quàm illud baptiſma adminiſtrarent, cuius Ioānis tertio & quarto capite mentio fit. Quin vbique docet, nos ignorare quando Apoſtoli fuerint baptizati. Nullo autem pacto fit veriſimile, ſi Apoſtoli veri ſacramenti baptiſmatis iam inde adminiſtri erant, eos non prius idem ſacramentum accepiſſe. Quo fit, vt vtrunque iuxta in opinione, non in firmo conſtantiq; decreto ſitū ſit. Præterea & in forma baptiſmatis illius ſcholaſtici diſſidēt. Nā Magiſter & Adrianus exſtimant, Apoſtolos tum etiā in nomine trinitatis baptizaſſe, id quod ego mihi perſuadere nō poſſum. Alij verò tradunt, eos baptizaſſe in nomine Ieſu Chriſti, id quod veroſimilius eſt. Sed hæc in baptiſmi forma tāta diſſenſio à certitudine dogmatis alie-

4. diſt. 3.

In Ioan. tract. 5. et 13. Et in epiſto. ad Seleutianam.

In epiſt. ad Seleutianam.

De orig. animæ ad Vincētiū victorem. li. 3. cap. 9.

Hh na

na eſt. Non itaq; certum quippiam Theologi de hac re ſtatuere voluerunt. Nec D.Thomę verba, ſi quis attētè legat, aliud præ ſe ferũt. Videt̃ (inquit) quod baptiſmus ante Chriſti paſsionem fuit inſtitutus, &c. Quo ſcilicet, verbo Diuus Thomas vti ferè ſolet, cum res non eſt plana & definita. Itaque exiſtimo D.Thomam, cùm dixerit videri, hoc ipſum ſenſiſſe quod dixerit, videri modò, non etiam oportere. Quid autem definiſſet vir alioqui prudens & grauis in ea re, quam rem ad fidem nihil attinere intelligeret? Non enim aut è literis ſacris, aut ex apoſtolorum inſtitutis colligi certò poteſt, baptiſma, quod apoſtolis ſtatim à conuerſione ſua in vſu erat, pec-
Ioan. 13 cata remittere, gratiam conferre. Nam quod Auguſtinus refert, qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus, id non oportet de baptiſmi mundicie intelligi, ſed de ea, de qua poſtea, iam vos mundi
Ioan. 15. eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis. Quod verò à quibuſdam refertur, Ego neſciebam eum, Sed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, ſuper quem uideris ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat Spiritu ſanɫto, id nihil etiam cogere vltro quoque ipſi fatentur, qui eo teſtimonio abutuntur. At conſtat apoſtolos baptizaſſe, Ioannis tertio & quarto, & nõ baptismo Ioannis, vt notum eſt, ergo baptiſmo Chriſti. Sic enim Magiſter argumentatur. Sed hoc argumentum infirmius & incertius eſt, quã vt quid firmum certumque conficiat. Baptiſmus enim Ioannis dupliciter vocari poteſt, aut Ioannis inſtituto & auɫtoritate exhibitus, aut baptiſmus aquæ, quale baptiſma Ioãnis erat qui videlicet nihil aliud eſſet, quã meditatio quædam & præparatio ad nouæ legis sacramentum. Baptiſmus itẽ Chriſti, aut ſic vocari poteſt, quia Chriſto iubente & auɫtore miniſtratus eſt, aut quia inſtitutus a Chriſto ad abluenda peccata. Dicetur ergo, nec abſurdè id quidem, illud apoſtolorum baptiſma, cuius Ioan. 3. & 4. capite mentio fit, non fuiſſe Ioannis Baptiſtæ in priore ſenſu, ſed in poſteriore tantum. Fuiſſe autem baptismum Chriſti, quoniã illius præcepto & auɫtoritate apostoli baptizabant.

zabant. Vnde ſi quis colligat, iam tum illum fuiſſe verò nouę legis sacramentũ, pari rõne argumentabitur, vnctioné, qua apoſtoli ante paſſioné vſi ſunt, iã inde à principio fuiſſe verũ & propriũ extremæ vnctionis sacramentũ. Quod tametſi nõnulli Theologi aſſeruerint, nõ tñ expeditũ eſt. Apud veros ſanè grauesq; Theologos, Vnctionẽ extremã ſacramentum eſſe, fidei dogma eſt: an ante Chriſti paſſionẽ, an poſt fuerit inſtitutũ, nihil ad rẽ exiſtimant pertinere. Quod idẽ & de sacramentis confirmationis & pœnitentiæ sentiũt. Nec video cur de baptiſmo nos aliter ſentiamus, putemusvè fidei qõnem eſſe, num ante paſſionẽ Chriſti hoc sacramentum fuerit inſtitutũ. Inſtitutũ.n.eſſe dictu quidẽ eſt procliue. Itaq; ferè Thologi loquuntur: ſed quis eſt tandẽ, qui hoc eſſe verũ idoneis argumentis oſtenderit? Quid? ꝙ Theophylactus in caput Ioãnis tertium, & Chryſoſtomus homil. in Ioãnnem 28. deſertè negant, illud baptiſma, de quo agimus, sacramẽtũ eſſe, qđ peccata remitteret, gratiamq; cõferret? Quid? ꝙ Hieronymus in dialogo aduerſus Luciferianos, cùm duplex baptiſma diſtinxiſſet, perfectũ & imperfectum, non obſcurè docet, niſi in cruce & reſurrectione nullum baptiſma perfectũ eſſe? Quãobrem Ioannis baptiſma fuiſſe imperfectũ. Quid? quod Leo in epiſtola ad epiſcopos Siciliæ inſcripta, eorũ omnino videtur ſnĩæ ſubſcribere, qui cõtenderent baptiſmi ſacramentũ, nõ qñ Chriſtus à Ioanne baptizatus eſt, ſed poſt reſurrectionẽ editum & conſtitutũ? Quæ nõ eò dixi candide Lector, quò ſcholę cõmunes opinationes improbarẽ. Nos.n.ea Theologia plus vtimur, in qua dicuntur ea, quæ nõ multũ diſcrepant ab opinionẽ cõi. Quid ergo eſt? Primum opinionem à dogmate secerni & internoſci volumus. Deinde Theologos admoneri, ne affectu animi, qui plerunque breuis eſt & ad tẽpus, ſed maturo iudicio de rebus hiſce pronuncient, in quibus præſertim non ita facilè expediri poteſt, ad fidem pertineant nec nè. Nam ſi in exẽplo, quod modò poſuimus, eas rationes ſcripturæq; teſtimonia liberet adiungere, quibus à contraria parte aduerſus communem scholę opinationem pugnari poteſt:

Theoph.
Chriſo.

quæſtio fortè in vtranq; partē adeo ambigua redderet̃, vt difficile eſſet iudicare, vtra cū fide magis & religione conſentiat. Sed, vt dixi, nō diſputo nūc, ſcholæ cōis opinio vera ne an falſa ſit: quanquā ab inſtituto noſtro, non adeo fortasſis alienū, ſed id ago, ſcholaſticas opiniones oportere à decretis ſeiungere, fideiq; qōnes ab his, quæ modo huc, modo illuc trāsferunt̃, & ſine pietatis iactura poſſunt in vtranq; partē diſputari. Decreta, arctè tenere debemus, accurateq; defendere: opiniones non itē, ſed ſi nō cū Academicæ, at cū Chriſtianæ modeſticæ temperamento. Pro fide, ēt cū vitæ diſcripline pugna ſit: pro his, quę fidei nō ſunt, ſit pugna, ſi ita placet, ſed incructa ſit tamen. Hæc præſcripta ſeruantem licet magnificè, grauiter, animoſq; diſſerere, licet iudicare conſtanter, verè, doctiſq; & indoctis vtiliter. Quorſum hæc, inquies, non ſolum longè, ſed longis etiam ambagibus repetita? Nēpè vt explicaremus, id qđ c. ſuperiore in cōcluſionibus breuiter ſignificatum eſt, nos nō in ſcholę opiniones, ſed in certa cōſtantiaq; de fide moribusque iudicia iuraſſe. Hæc huius loci eſt defendere, illas alterius & loci & tēporis. His igit̃ expoſitis, facilè, vt opinor, tertium illud argumētum refelli pōt. Nego. n. ſcholæ certo conſtantique decreto finitum, Matrimonium ſinè eccleſiæ miniſtro cōtractum, eſſe verè & propriè ſacramentum. Nego eam rem ad fidem & religionem attinere. Nego omnes ſcholæ Theologos id aſſeruiſſe. Hæc tria cum docuero, argumentum poſitum omni ex parte refutatum erit.

Decreta debemus arctè tenere, accurateq; defendere.

Oſtendam ergo primū opinionem communem illam eſſe, non ſcholę dogma firmumque iudicium. Qui hoc intelligi poteſt? Quia de hac re Theologi videlicet ita diſſerunt, vt nihil fuiſſe velle videantur. Lege Magiſtrū, D. Tho. Scotū, Bona. Ricar. Palu. Duran. cęteroſq; ſcholæ Theologos, & niſi ſtatim eorum pendentes ac vacillantes animos deprehenderis: tum verò me aut ſtultum, aut temerarium iudicato. Nam & cum quærunt, an matrimonium conferat gratiā, id quod eo loco maximè finiendum erat, non definiunt tamē: ſed in his referūt, quę in hominum opinione ſunt poſita. In materia item &

D. Tho. Bona. Sco. Palud.

fórma huius ſacramenti ſtatuenda,adeò ſunt inconſtan tes & varij,adeò incerti & ambigui,vt ineptus futurus ſit, qui in tanta illorum varietate ac diſcrepantia rẽ aliquã certam,conſtantem,exploratam, conetur efficere.Quòd ſi in forma & materia ſacramenti, quæ res in ſacramentorum tractatione, vel grauiſſima ẽſt, ambiguè Theologi inconſtanterque loquuntur, nec definiunt oĩno quicquam:cur in ea q̃ne, quæ & leuior eſt & minus ad ſacramenti huius conſtitutionem neceſſaria, aliquid eos certi præſcripſiſſe fateamur?Concilium certè Florentinum de materia,forma,miniſtro ſacramenti matrimonij,præſtituit nihil,id quod ſine dubio faceret, cum hoc in cæteris omnibus eccleſiæ ſacramentis feciſſet,ſi de ijs rebus videret quidpiã eſſe à Theologis in schola definitũ. Præterea, num Matrimoniũ ſine eccleſiaſtico adminiſtro nouæ legis ſacramentũ eſſet,nec propriè & expreſsè in q̃nem Theologi vocarunt,nec via & ratione, vt ſolent,inueſtigarunt,nec argumentis vllis concluſerunt.Qui igĩ vult, eos ſinè diſquiſitione attenta,ſinè diligenti tractatu, ſinè idoneis argumentationibus, certò de rebus Theologicis pronunciaſſe:hic videat, nè eadem opera illis & iniurius ſit,& in rebus quoq; grauiſſimis deroget fidẽ.Adde quod in conciliorũ ſcriptis,ac ſummorũ Pontificũ epiſtolis decretalibus id obſeruandũ eſt,vt nõ quæuis ſimplex aut affirmatio, aut negatio certũ ſit exploratumq́; iudiciũ.Sed ſunt notæ quędã peculiares, quibus certas conciliorum Pontificumq́; definitiones internoſcimus:quemadmodũ libro quinto latius explicatũ eſt. His ergo notis ac multò ẽt magis ſchola quoq decretis ſecernendis vti debemus. Alioqui ſi quęcunq; ſcholaſticorũ ſimplex aſſertio dogma fidei certum eſt:maior eſt profectò horum,quàm Pontificum & conciliorum auctoritas. Quod ſi probari nemini poteſt, illud certè probari omnibus neceſſe eſt, Theologos hoc loco & quæſtione nihil omnino definiſſe.Etenim nec ſententiam aduerſam hæreticam erroneã ve dixerunt,nec quod dixerunt,id firmiter catholicis amplectendum, breuiter nullam notam interpoſuere earũ, quæ certa conſtantiaq; iudicia indicare ſolẽt.Quę cũ ita

Cõc.Florent.

Cap.5.

ſint, id quod primùm conficiendum erat, confectum eſt: Theologos ea de re, quam modò verſamus, nihil certò & conſtanter decreuiſſe, ſed incerta inconſtantiq; opinione probabilem vnius ſenſum cæteros eſſe inſecutos. Ita caſu quodam cōis fortè conſenſio facta eſt. Cū cōtra vſu quoq; venire potuerit, vt ſi primus aſſeruiſſet, non omne fidelium coniugium sacramentum eſſe, ſed quod religiosè sacrateq; fuiſſet conſtitutum, ſecundus, tertius, ac deinceps reliqui, qm̄ probabile etiam id eſſet, eandē ſnīam ſequerentur. Sequitur, vt oſtendam, quicquid Theologos opinari contigerit, nihil tñ ad fidem ſpectare, an eiuſmodi matrimonium eccleſiæ sacramentum ſit, an non ſit. Quod, vt mihi videor, vno hoc argumento facile & euidenter expedio. Tres sunt res, quibus efficitur, aliquid ad fidem pertinere: aut. n. in sacris libris habetur ſcriptū, aut apoſtolicis inſtitutis eſt traditum, aut ex vtriſlibet planè certa complexione & conſecutione colligitur. Nulla autem harum rerum efficere pōt, matrimonium ſinè miniſtro prophanè contractum, eſſe nouæ legis sacramentū. Vbi ego, ſi Thomiſtæ omnes cum Scotiſtis exiſtāt, ſi cū antiquis iuniores volent contra me pugnare, tamen superior ſim neceſſe eſt. Non. n. quemadmodum nonnulli putant, oīa sunt in Theologorum auctoritate. Eſt quædā tamen ita perſpicua veritas, vt eam infirmare nulla res poſſit. Experiantur hic quantum poſſunt vires suas, ſiqui fortè contrà voluerint dicere, & cum in hac eos cauſa sacræ literę, apoſtolorum traditiones, Scholæ ſyllogiſmi deſtituerint: tumverò niſi rudes & tardi sunt, mecum omnino intelligant, eam qōnem minimè ad fidem attinere.

Tres sūt res quibus efficitur aliquid ad fidē pertinere.

At argumentabitur quiſpiam, fidelium matrimonium eſſe nouæ legis sacramentum, non autem eſſe maiorē rationem de vno quàm de alio, omne igitur fidelium matrimonium eſſe sacramentum. Appelletur vero hic Theologus, aut hoc etiam nomine dignus putetur? Dum quidē ita argumentabitur, non modò Theologus, ſed Philoſophus, aut ēt Dialecticus omnino habendus non erit. Anne ad hunc modum graues Theologi ratiocinantur? Anne hiſce argumentis adducti de rebus fidei pronunciāt?

Equidem

Equidem baptiſma sacramentum eſſe ſcio, sed ſi formã sacrã miniſtrumve non habeat: baptiſmus erit, sacramentum non erit. Vnctionis quoq; sacramentum agnoſco: sed ſine sacra forma, ſine eccleſiæ miniſtro, vnctio quidẽ eſſe poterit, sacramentum verò eſſe non poterit.

Pœnitenriæ demum sacramentum amplector: at ſine forma sacra & miniſtro pœnitentiam reperio, sacramentum reperire nec debeo nec verò poſſum. Sic igitur, tametſi matrimonium sacramentum eſt, non ideò tñ coniugium quodcunq; venerari cogimur, sed id quod formã sacram habeat, & à vero eccleſiæ miniſtro conſecratum ſit. Alioqui, ſi quodlibet fidelium coniugium Theologis neceſſariò sacramentum eſt, quis Scotum tuebitur, qui coniugia, quæ solis nutibus contrahuntur, negat eſſe sacramenta? Ac niſi me fallit animus, rectè negat. Etenim non Magiſter & D. Tho. modò, verùm etiam concilium Florentinum docet, omnia sacramenta verbis conſtare, quę ſi deſint, nullum omnino confici sacramẽtum. Quod ſi semel admittimus, formam sacramẽti eſſe poſſe aliqñ, nutus verborum loco subſtitutos, nullo pacto effugere poterimus, quin & mutus sacerdos à peccatis abſoluere, & mutus epiſcopus sacris initiare poſſit. Atq; matrimonium non alijs quandoq; nutibus contrahitur quàm carnali copula. Cùm enim poſt sponſalia ſponſus & sponſa affectu maritali coëunt, fatentur omnes & iuriſperiti & Theologi verum matrimonium confici. At carnis commixtionem nouæ legis propriè sacramentum dicere abſurdum eſt. Spiritus quippe sanctus & sacramenti gratia per coitum non datur. 32. q. 2. c. connubia. Non igitur eccleſia docet, quodlibet fidelium matrimonium sacramẽtum eſſe. Niſi quis adeò deſipit, vt Caietanum damnet, qui & probabiliſſimè, & me quidem iudice veriſſimè, matrimonium quod inter abſentes per literas procuratoresq; contrahitur, sacramentum eſſe inficiatus eſt. Nam qui in hoc Caietanũ erraſſe clamant, hi non intelligunt nec quæ loquuntur, nec de quibus affirmant. Quòd ſi nullo idoneo & neceſſario argumento, sed ſtultis turbulentiſque clamoribus alienas refellere ſñias pergunt, atque

Cõc. Florent.

c. 32. q. 2. c. connubia.

adeò damnare quæ probabiliter & verè dicta ſunt, tum nos in quiete & ſilentio taciti illorum ſtultitiam amentiamq; ridebimus. Concedant illi, vnum pro altero ſacramentum ſumere, cùm pro altero contrahit. Concedant, ſacramenta Chriſti abſentibus adminiſtrari, eiſdemque & gratiam conferre & peccata remittere. Nos enim, quĩ hæc abſurda ſunt, concedere potiùs volumus, eiuſmodi contractus, qui inter abſentes tranſiguntur, matrimonia quidem veriſſima eſſe, vera ſacramenta nullo modo. Quibus ex rebus breuiter diſputatis intelligi põt, non solùm nõ eſſe dogma fidei, omne fidelium matrimonium ſacramentum eſſe: ſed etiam contrariam omninò ſnĩam probabiliorem eſſe. Quòd ſi licuit Scoto ac Caietano, vt verè licuit, matrimonia, quæ vel nõ verborum ſed rerum notis, vel per procuratores cõficerentur, ab eccleſiæ ſacramentis eximere: ecqua religio nos aſtringit, vt matrimonium, quod ciuiliter & prophanè Iudæorum, Saracenorum, Ethnicorum more, ſinè ſacris cæremonijs, ſineque eccleſiæ miniſtro contrahitur, ſacramẽtum eſſe propriè fateamur? Præſertim cum contraria ſententia nõ modò probabilior, ſed & ad catholicam fidem tuendam facilior, & ad Lutheranorum tela depellenda ſolidior ſit. Age verò, quando me in hunc locum deduxit oratio, quibus ego argumentis perſuaſus sum, eiſdem Lectori perſuadere conemur, matrimonium eiuſmodi ſacramentũ propriè nõ eſſe, quod .ſ. & ſignum ſanctificationis ſit, & eiuſdem ſanctificationis in ſumentibus digne cauſa ſit. Quem laborem ſpero me nõ fruſtra ſuſcepturum, cùm videam mecum & rationes & teſtimonia, & ſacramentorũ demum naturã totã mirificè conſentire. Illud verò mihi perſuaſi primùm, quĩ ſacramenta propriè dicta, ſacrę sũt religionis cęremoniæ. Sacrorum .n. vſus ad religionem, qua Deũ colimus pertinet. Quocirca ſacramẽtum opus eſt religionis. In ſacramentis quoq; profitemur, nos ſalutẽ à Deo ſalutari quærere, hæc verò profeſſio, quæ fidei interioris externa teſtatio eſt, ad eã virtutẽ attinet, qua Deo cultum exhibemus. Atq; peccata, quæ in ſacramentorum abuſu ſunt, virtuti religionis aduerſantur. F

Auguſti-

Auguſtinus non quodlibet ſignũ rei sacræ definit eſſe sã cramentũ,ſed quod ſit sacrũ ſignum.Quibus rebus effici tur,vt sacramenta diuini cultus ac religionis,ſacra quædã opera ſint. Cùm igitur matrimoniũ solis verbis viri & fœminæ,ciuiliter prophaneq; contractũ,licet rei sacrę ſignaculũ ſit,non ſit tñ opus religionis sacrum: certè nõ eſt propriè sacramentum.Alioqui ſi rebus satis eſt ſigni ficationẽ affigere,vt sacramenta dicantur,serpens æneus atq; manna propriè ſint sacramenta,atque adeò in vniuerſum omnia,quæ gratia ſignificandi res ſacras inſtitu ta sunt.Id quoniam abſurdum eſt,conſentiamus, verum illud eſſe quod poſuimus,connubia ſine sacro miniſtro, ſineq; aliqua religionis sacra cæremonia inita, non eſſe Chriſtianæ religionis ſacramenta. *Decimo de Ciui. Dei.c. 5.*

Deinde, concilium Florentinum enumeratis ſeptem nouæ legis sacramentis,hęc omnia ſacramẽta,(inquit,) tribus perficiuntur,videlicet rebus tanquam materia,ver bis tanquam forma, & perſona miniſtri conferentis sacramentum. Quorum ſi aliquod deſit,non perficitur sacramentum. At in matrimonio,quod modo verſamus, nullus eſt sacramenti miniſter,nullum ergo cõficitur sacramentum.Nec verò audiendi ſunt illi,qui putabunt, vi rum ac fœminã eſſe ſibi viciſſim sacramenti miniſtros. Quos ego manifeſtis argumentis euincerem,niſi ad alia grauiora feſtinaret oratio. *Concil. Florenti. Tribus rebus conficiuntur ſacramenta.*

Præterea,fideles non ſe exiſtimãt eſſe ſacrilegos,ſi nõ sunt in gratia quo tempore ſic prophanè contrahunt,in animis ergo fidelium inſcriptum eſt, eiuſmodi contractũ non eſſe eccleſiæ ſacramentum.Nã ſi ſacramentum eſſet, sacrilegiũ haud dubie cõmitteret is, qui in peccato mortali coniugem duceret. Atq; ſi excommunicatus matrimonium huiuſmodi contraheret,ſacrilegus quoq; bis eſſet,vtpote qui sacramẽtis eccleſiæ se indignè ingereret, quibus priuatus per eccleſiam eſt. Quę omnia quàm ab horreant à fidelium communi ſenſu, facilè, etiam ſi ego non admoneam,intelligitur.Adhæc,Auguſtinus in epiſtola ad Bonifaciũ tradit,oportere res ipſas corporeas, quibus ſacramenta conſtant, imaginem & ſimilitudinẽ *Epiſt. 23*

gerere eius ſanctificationis, cuius ſigna & cauſæ eſſe dicuntur. Vt baptiſmus lotione exteriùs adminiſtrata ſpiritualis ablutionis,quam efficit,imaginē & figurā habet. Euchariſtia refectione potus cibiq; viſibilis, inuiſibilem refectionē adumbrat.Eodemq; omnino modo in cęteris sacramētis, externa quadam actione & repreſentatione ſanctificatio interior deliniatur,& quaſi ob oculos ponitur.Matrimonium autem huiuſmodi ciuile & prophanū, nec sanctificationis imaginem gerit,nec ad sanctificandum ſub quadam exteriore sanctitatis ſpecie exhibetur: Non eſt itaque propriè sacramentum.

Concil. Florenti. Præterea concilium Florentinum docet,idq; Theologorū oīum decretum eſt,omnia sacramenta verbis,conſtare tanquā forma,qua perficitur sacramentū.Incredibile eſt aūt niſi à forma ſacra sacramentum perfici. Quēadmodum.n.humana forma hominē efficit,& albedo facit album,ita prorſus neceſſe eſt à forma ſacra quodcunque sacramentum exiſtere. Atqui in matrimonio, quod ciuili more prophaneq; contrahitur, nulla verba sacra ſunt:nulla igitur eſt ibi sacramēti facies quidē. Nec verò dici pōt,verba,quibus vtuntur contrahentes, nempè, ego te accipio in meā,&c.eſſe huius sacramēti formam. Primò,quia verba eius,qui ſuſcipit sacramentum, materia sacramenti eſſe pn̄t,forma eſſe non poſſunt. Forma ſiquidē ab agente exiſtit in paſſum, mediantibus cauſis adminiſtris.Sacramētornm ergo formę à Deo per ſacrorū miniſtros in eos ꝓdeunt,qui ſacramēta recipiunt. Id qđ inductione manifeſtisſima liquet in oībus ſacramētis,quę ſine cōtrouerſia ſacramēta ſunt. Tum quia in oībus ſacramētis,licet materia ſit res aliqua naturalis, & quæ antè in humanos vſus cōferri ſoleat,forma tn̄ ſupernaturalis ſit oportet, cuius.ſ.& vis & ſignificatus nō à natura,ſed à cauſa quadā ſuperiore oriatur. Cùm.n.ſacramentum quiddam ſupernaturale ſit,forma,qua cōſtituitur,per fidē accipiēda eſt,nō itē per naturam. At illa verba,ego te accipio in meā, vndiq; naturalia ſunt atq; oībus vſurpata gentibus,quæ ēt ſine fide contrahunt. Adde,ꝙ forma ſacramenti ſignificat eum ſpiritalē effectum

cuius

cuius cauſa sacramentum eſſe dicitur. Nam sacramenta (vt in ſcholę prouerbio eſt) efficiunt quod figurāt. Significatio autem sacramēti in forma vel maximè elucet. Illa verò verba, ego te accipio in meam, nullius effecti ſpiritalis ſigna ſunt. Verba inſuper, quæ sunt sacramentorũ formæ, diuina inſtitutione pſcripta & determinata sunt, neq; poſſunt hominũ arbitrio immutari, quēadmodum D.Tho. in 3. par. demonſtrat. At verba, quibus matrimonium cõtrahendum ſit, nulla sunt omnino definita: sed innumeris verborum formis, nõ ſynonymis, sed varijs & diſſimilibus, eiuſmodi contractus fieri põt. Non ergo verba illa, quibus vtuntur ſponſus & sponſa ad contrahendũ, forma sacramenti Chriſtiani sunt. Præterea, qñ verba aliqua sunt forma sacramenti, ſi nutus vel ſcriptura, vel aliud vnum quodlibet ſignum, eorum loco verborum ſubſtituitur, inanis nimirũ actio eſt. At ſi contrahentes loco verborum nutus vel ſcripturā supponant, æquè cõficiunt matrimonium, ac ſi verborum millibus vterentur. Quod profectò, ſi quis rectè cõſideret, non leue argumentũ eſt, cur verba contrahentium huius sacramēti materia ſint. Nā præterq̃ q̄ materiam sacramenti is, qui suſcipit, adminiſtrare poteſt, formam non poteſt: cùm in idem fortè sacramentum verba loco materię formęque recurrunt, pro verbis, quę materię vicem habent, nutus aliaq; ſigna poni poſſunt, pro verbis autē, quę formę vicę sunt, poni non poſſunt. Quę res in pœnitentię sacramento facilè cernitur. Verba igitur contrahentium, pro quibus omnino verbis ſigna quęuis alia subſtituere licet, materia sacramenti eſſe forſitan queant, forma nõ queant. Id quod hoc etiam argumento confirmari poteſt. Nomen enim sacramenti pro materia accipi solet, pro forma nõ item: quemadmodum D.Thomas egregiè diſerteq́ue docet 4. ſent. d. 1. q. 1. art. 1. q. 5. ad 1. & diſt. 3. q. 1. artic. 1. q. 1. ad 2. Baptiſmus enim, id eſt ablutio, sacramentum eſt, nõ illa verba: Ego te baptizo, &c. Vnctio, confirmatio, pœnitentiaq; ſimiliter. Verba autem contrahentiũ sunt ſacramētum, vt idem auctor teſtis eſt additionem q. 44. artic. 1. ad 1. Dicimus nanque matrimonium eſſe sacramentum.

D.Tho.

Nomē ſacramenti aliquādo pro materia ſacramenti accipi ſolet Tho.

Matrimo-

Matrimonium autem cõtractus ille eſt,qui ex amborum verbis conſtituitur. Verba igitur contrahentium materia ſacramenti ſunt,forma non ſunt.Iam illa falſa & cõmentitia eſſe quis nonvidet,quæ iuniores Theologi confinxere, vt ciuilem hunc humanumq; cõtractum Chriſti & eccleſiæ ſacramentum eſſe tuerentur? Quæ quidẽ plæraque infidelibus valde nugatoria ſunt, fidelibus autem parùm ſolida.Hic tibi dicit contrahentes ipſos eſſe materiam ſacramenti,hic,non ipſos,ſed conſenſum,aliùs geſtus & nutus,qui à viro fœminaq; exceptisverbis adhibẽtur, alius, prioris loquentis verba materiã eſſe affirmat poſterioris formã.Quæ vtinã grauiter,verè,probabiliter dicerentur:ne iure ab hæreticis rideremur.Quorſum autem attinet, in re grauiſſima tenuiter, nè dicã ridiculè, philoſophari? Quorſum in re ad fidem & religionem neceſſaria tanta varietas & inconſtantia? Non.n.(vt Hieronymus ait)poteſtvnquã verum aſſeri,quod diuerſum eſt. Et rurſum,verũ,inquit,non eſſe quod variat, ẽt maledicorum teſtimonio cõprobatur. Quid? ꝙ materiam nos & formã ſacramenti quęrimus, hoc eſt res quaſdã religione ſacras,hi verò de forma materiaq; contractus prophani naturaliſq; reſpondent. Nam,ſi apud Ethnicos de pacti illius conuentioniſq; materia & forma controuerſia eſſet, non aliter profectò illi ac noſtri Theologi loquerẽtur.Ita Lutherus more ſuo Theologos ſatis iocosè luſit, ꝙ religionis noſtræ ſacramentum ex his, vel integrũ & perfectum cõſtituiſſent,quæ penitus omnia in matrimonijs paganorum reperirentur.Ac certè materiam & formam ciuilis naturaliſq; contractus,quibus in omni ſemper lege omnes vſi ſunt, quæque perpetuò & fidelibus & infidelibus fuere communes,eaſdem omnino eſſe materiam & formam, quibus integra & perfecta noſtræ religionis conſtituantur ſacramenta,nõ Luthero dicam,ſed vix cuiquam perſuaderi poterit, niſi ei, apud quem tantum opinio præiudicatæ poteſt, vt etiam ſine ratione valeat.Equidem cùm ad reſpondendum argumẽtis Lutheri me comparo,quibus ille multipliciter ſacramentũ hoc conatur euertere,non id defendendũ ſumo, matrimoniũ

eiuſmodi

eiuſmodi ſacramentum eſſe, in quo nulla ſacri facies ap pareat, quodq́; vniuocè cum cæteris ſacramentum eſſe, ne cogitatione quidem informari poſſe videatur. Sed ſiuè noſtra opinio vera ſiue falſa ſit,nihil enim moror,ſi Lutherani de hoc matrimoniorum genere diſceptare vo luerint,intelligant ſe ī ſcholę diſceptationes incurriſſe. Nec oportere catholicum ad eorum argumenta reſpon dere.Sin verò argumententur,matrimonium cum ſacris cæremonijs,cum ſacra materia,cum ſacra forma,à ſacro miniſtro adminiſtratum,quemadmodum in eccleſia Ro mana ſemper vſq; ab Apoſtolis adminiſtratū eſt,ſi hoc, (inquam,)argumententur:ſacramentū eccleſię non eſſe, tunc catholicus reſpondeat fidenter,animosè defendat, ſecurè cōtra pugnet. Poterit enim conſentaneas cauſas omni poſcenti reddere de ea, quę eſt in eccleſia, firma perpetua,conſtansq́; doctrina.Poterit fidem quoque no ſtram & ſuauiter inſinuare fidelibus, & grauiter ab infi-delium calumnijs vindicare. Quā ego cum Lutheranis diſputationem libentiſſimo nunc animo aggrederer, ſi id huius libri inſtitutum pateretur. Video autē me, plus quàm ratio argumenti poſiti poſtulabat, digreſſum eſſe. Si digresſio tamen dicenda eſt,vbi quod in vtranq; partem adeò probabiliter diſputari poteſt, hoc nos conten-dimus non ad catholicam fidem,ſed ad ſcholę opiniones referendum. At ea res verbis paucioribus addici pote-rat.Poterat ſanè. Verùm difficile eſt,vt in omni loco ver ba rebus quaſi paria & demenſa reſpondeant. Et libuit tandem quamplurimis argumētis addicere,ſine eccleſiæ miniſtro cōiungij ſacramentū nullū eſſe,vt inde pateret eā quæſtionē nullo modo ad fidē attinere, qđ ſecūdo lo-co pollicitus sū.Attēde nūc Lector,dū illud,quod poſtre mū erat abſolumius.Nō oēs(inquā)ſcholæ Theologi, in eā ſententiā cōuenerūt,quēadmodū in argumento ſumi-tur.Quin etiā nō nulli graues auctores nobiſcū ſentiūt. Atq; in primis Guillermus Pariſien. ī libro de ſacramēt. tracta.de Matrimonio,c.9.q.1.negat,matrimonium veri nominis ſacramētū eſſe,& ſacramētalē virtutē habere, niſi ſacerdotali miniſterio cōſecratū fuerit.Nā Magiſtrū

Vide etiā eundē .c. 1. de baptiſmo.

& Duran-

& Durandum non refero, qui in vniuerſum opinantur matrimonium gratiam non conferre. Qui profecto hoc loco nõ erraſſent, niſi cõmunis opinio in extremo poſita eis vehementer improbaretur. Patres item cõcilij Colonienſis apertè inficiantur, clandeſtinũ matrimoniũ eſſe propriè ſacramentũ, atq; ijdẽ quoq; non obſcurè aſſerũt aliud eſſe verbũ, quo cõtrahitur matrimoniũ, aliud, quod efficit matrimonij ſacramentũ. Nec ſatis eſſe ad ſacramentũ ea verba, quibus mutuus cõſenſus exprimit. Sed aliud verbũ requirendũ, quod, vt in cæteris ſacramentis, accedens ad elementũ faciat ſacramentũ. Quod vtique verbũ fidei ſit, nõ naturæ. Quorũ in hoc ſententiã difficile eſt factu nõ probare. In eo nõ probo, ꝙ verbũ illud, quo ſacramenti forma continetur, nõ inde petunt, vnde ſemper catholicis petitum eſt. Enimuerò quibus ritibus quibusq; omnino verbis ſacraméta eccleſiæ cõficienda ſint nõ aliundè verius, tutiùs, conſtantiùs peti põt, quã ab eccleſiæ Romanæ perpetua cõſuetudine. Sed de his non eſt hic locus diſſerendi. Alio fortè opportuniùs propriã huius ſacramteni materiã & formã explicabimus. Nunc ad id, quod inſtituimus. Nõ ij ſolùm, quos diximus, noſtræ ſententiæ aſſentiuntur, ſed Petrus Palud. 4. ſent. diſt. 5. q. 2. imprudens in eã quoq; deſcendit. Nã quum vir & fœmina ciuiliter cõtrahunt, etiã ſi peccatores ſint, nec pœnitentiam agant, nõ credit eos eſſe reos ſacrilegij. Id quod nullo modo probabile eſſet, ſi eiuſmodi matrimoniũ eſſet verũ eccleſiæ ſacramentũ. Oẽs quippè ſine controuerſia ſacrilegi ſunt, qui poſt peccatũ mortale ſine pœnitentia Chriſti ſacramẽta percipiunt. Diuus verò Thomas licet in ſcriptis cõmunes ferè opiniones ſequeretur, ſed à veritate tandem rationeq; coactus noſtræ opinioni ſubſcripſit. Cùm. n. in 4. diſtin. 1. q. 1. art. 3. docuiſſet, verba in omni ſacramẽto neceſſaria eſſe, quinto id argumento impugnauit in hunc modũ. Pœnitentia & matrimonium ſunt ſacramẽta: ſed de integritate eorũ non ſunt verba aliqua, &c. Cui argumẽto ille quidem reſpondit, ꝙ matrimoniũ ſm ꝙ eſt in officium, & pœnitentia ſm ꝙ eſt virtus, non habẽt aliquã formam verborum. Sed ſecundum

Pet. de Palude

Tho.

quod

quòd vtrunque eſt sacramentum, in diſpenſatione miniſtrorum eccleſię conſiſtens, vtrunque habet aliqua verba. Hactenus D. Thomas. Et. 4. lib. aduerſus gent. c. 78. Tho. non aliter docet, nuptias ſacramẽtum eſſe, niſi ad modũ quem diximus, per eccleſiæ miniſtros populo diſpenſentur. Ea (inquit) quę per miniſtros eccleſiæ populo diſpenſantur, ſacramenta dicuntur. Matrimonium igitur, ſecundùm quòd conſiſtit in coniunctione maris & fœminæ, intendentem prolem ad cultum Dei generare & educare, eſt eccleſiæ sacramentum. Vnde & quædam benedictio nubentibus per miniſtros eccleſiæ adhibetur. Hæc ille. Ac patrũ quidẽ memoria matrimoniũ propriè eſſe ſacramentũ, ita demum proditũ eſt, ſi ſacerdotis miniſteriũ interueniat. Sic Calixtus in epiſtola ad oẽs Galliarũ 3. q. 4. cõ epiſcopos prodit. Sic Cyricius ad Cumeriũ Tarraconen. ſanguineorum. epiſcopũ c. 4. Sic Nicolaus 31. q. 2. c. Lotharius. Sic Hormiſda, Euariſtus, Iſidorus, quos refert Gratianus 30. q. 5. prodidere. Sic conciliũ Carthaginen. 4. c. 13. referturque 30. q. 5. c. ſponſus. Sic cõciliũ Lugdunenſe, & refertur 35. q. 3. c. nulli. Sic conciliũ Lateranenſe de ſymo. c. cũ in eccleſiæ corpore. Sic concilium Conſtantienſe ſub Martino 5. in fine concilij. Sic Clemens de priuileg. Religioſi. Sic Ambro. li. 1. epiſtolarũ, epiſt. 1. quæ ſcribitur ad Vigilium. Quorum ego teſtimonia, nec adſcribo, nec expendo, quoniã, vt dixi, alterius & loci, & temporis eſt diſputatio. Certè Euariſtus matrimoniũ clãdeſtinum ſine ſacerdote contractũ, tãtũ abeſt, vt ſacramẽtum eccleſiæ fateatur, vt adulterinũ etiã cõtuberniũ appellet. His adde, q̃ noſtrę etiã opinioni ſubſcribunt iuriſperiti propemodum vniuerſi. *In epiſt. 1 decretorum ſuorum.* Qui, quum negãt matrimonium gratiã cõferre, ſinè dubio id intelligunt de cõtractu ciuili, quẽ ſacramẽtum latiùs vſurpato vocabulo appellãt. Vt cum adminiſtratio ſacerdotalis accedit, non obſcurè iuriſperiti tradunt, per actum sacerdotis cõſecrantis cõiugium, gratiã cõferri. Ideoq; nõ licere pro eo pecuniam accipere: quia ſacramentum eccleſiaſticum eſt. Vbi iureconſulti probabilius, vt equidem ſentio, quàm Theologi loquuntur. Tametſi Theologi etiã quidam docti ſanè & graues in-

uenti ſunt, quibus communis illa reliquorum ſententia diſpliceret. Pro quaſi qui adhuc contra nos ſteterint, nõ habent ſtatim noſtra placita damnare, ſed idonea aliqua argumentatione refellere. Ego enim etſi non is ſum, qui nihil vnquam falſi approbem, ſed ea quæ diſſero tamen, non arrogãter præiudico, nec reuoco ad arbitriũ meũ, ſed vel ſanctorum teſtimonijs, vel ratione probabili con ſentaneaq; confirmo. Sic iure ac merito poſſum à viris doctis poſtulare, vt de me nõ niſi cauſa cognita iudicẽt. Quòd ſi rãtionibus, quibus ego ducor, falſam me habere ſententiam doceant, gratisſimè accepturus ſum. Vt verò ſine argumẽtis quiſquã ſola me aſſeueratione vincat, fie ri certè vix põt. Sed de ſcholę auctoritate dictũ eſt ſatis.

Cap. Sextum, De auctoritate iuris Pontificij prudentium.

ATque hic quidem liber concludi iam poterat, niſi Theologiæ iuris pontificij prudentia iungeretur, eſſetq; proinde hoc etiam loco explicandum, quantum iuris huiuſmodi prudentium auctoritas Theologo ad ar gumentandum conferat. Sunt enim quidam vſqueadeò in ea facultate doctis infenſi, vt illorum auctoritatẽ ab vſu prorſus Theologiæ remotã eſſe arbitrẽtur. Nos verò huiuſmodi doctorum auctoritas quanti ſit Theologo fa cienda, paucis oſtendemus, illo principio ſumpto, Theo logis, qui pontificum canones ignorent, nimiſq; multa deeſſe ad vſus Theologiæ neceſſarios.

D.An.3. p.Tit.22 c.2.§. 6. Principiò enim ſi à Theologis animarum cura nõ eſt aliena, ſed potiùs animas regere, eorum quaſi peculiare munus eſt, proculdubiò canonici iuris ſcientia eſt illis neceſſaria. Nam quemadmodum nõ eſt in Abbatem eli gendus, niſi qui antè fuerit in regula competenter inſtru ctus, vt c. officij. de electio. Inno. tradit, ita ne cura qui dẽ eccleſiam gubernandi eſt ei committenda, qui eccle ſiaſticas regulas neſcit. Theologus igitur, qui vel epiſco pus vel parochus futurus eſt, niſi canones ante didicerit, quibus fideles debent in Chriſtiana religione & eccleſię cæremonijs inſtitui, non habebit profectò ad rem hanc

Scientia iuris Canonici eſt neceſſaria his qui curã habent

publicam

publicam gerendã Theologiæ officinam ſatis inſtructã. Atque hinc illa ſunt ex Cæleſtino, Leone, Auguſtino, ſeptima ſynodo, concilio Carthaginen. concilio Toleta. 4. cõcilio Aurelianen. 4. Quæ partim à Gratiano, partim à Burchardo referuntur. Quibus oĩbus locis idẽ oĩno præſcribitur, hoc eſt, ſacerdotes Canonũ eccleſiaſticorũ oportere eſſe peritos. Epiſcopis itẽ iuris canonici intelligentiam eſſe neceſſariã. facilè oſtenditur ex c. accedentibus. de exceſſi. prælat. Vbi definit Pontifex, ad Epiſcopũ pertinere de cauſis matrimonialibus cognoſcere, publicas pœnitẽtias vel iniungere, vel tollere, indulgentias cõcedere. At hæc oĩa niſi ſciat, qũo & quatenus per ius liceant, nulla ratione ritè agere põt. Qua de re quoniam latè differunt Innocent. Hoſtien. Anton. de Butri. Cardin. Abbas, & cęteri iuriſperiti in c. Cùm in cunctis. de electio. & in c. Niſi cùm pridem. de renun. & in c. 1. de cõſangui. & affi. Gratianus quoq; 21. diſ. Coſmus in pragma. ſanctione Gallicana. titu. de collatio. §. taliter. Ioannes de Anania in c. quia nonnullis. de magiſtris. Augu. de Anco. in lib. de poteſtate eccleſ. q. 108. art. 3. Anton. 3. part. titu. 5. c. 2. nos hic nihil ſuperaddemus. Solũ argumentabimur, canonici iuris cognitionẽ Theologo eſſe per neceſſariã. Cùm. n. Theologi propria functio ſit, exhortari fideles in doctrina ſana, ijdem quippè Theologi, qui magiſtri animarum eſſe dicuntur, doctor verò eccleſię non diuinas modò leges, verùm etiam eccleſiaſticas populum docere debeat, abſurdũ sanè eſt, auferre à Theologi munere canonum diſciplinam. Nam licet in ſcriptura ſacra præcepta viuendi maiori ex parte tradãtur, ſed, vt Cardina. Turrecrema. in procemio decreti docet, doctrina morum in ſpecie, ſecundùm gradus ſingulos & ordines officiorum eccleſiæ, ſine iuris eccleſiaſtici cognitione non habetur. At ſermones morales abſoluti eſſe nequeunt, ſi generatim & non ſpeciatim habeantur, vt Ariſto. in ethicis ſuis monet. Ad diſciplinæ igitur eccleſiaſticæ cumulum theologus nimirum ſacras eccleſiæ leges debet addiſcere. Confirmat autem hoc vel maximè Conci. Lateranen. ſub Innocen. 3. in capit.

Gra. 38. & 61. d. Burchar. li. 2. ca. 159.

Ant. 3. p. tit. 5.

Sermones morales debent eſſe nõ ſolùm generales, ſed ſpeciales.

Theologus non debet ignorare canones.

Quia nonnullis.de Magiſtris.Præcipit.n.ꝙ theologus in eccleſia Cathedrali ad docendum conſtitutus, ſacerdotes doceat in ſacra pagina,& in his præſertim informet, quæ ad animarum curã ſpectare noſcuntur. Atqui in canonibus plurima ſunt inſtituta, quæ ad animarũ pertinent curã,canones igitur nõ habet theologus ignorare.

Præterea,omnis doctrina diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum,arguendum,& corripiendum, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus.2.Tim.3. At canones eccleſiaſtici inſtinctu Spiritusſancti ſunt editi,vt Damaſus ait.25.q.1.cap.Violatores.

2.Tim.3

Damaſus

Præterea Theologi à ſummo põtifice & epiſcopis aſciſcuntur,tãquam adiutores & comminiſtri, non ſolùm in prædicationis officio,verum etiam in audiendis confeſſionibus,& pœnitentijs iniungendis, ac cæteris eiuſmodi,quæ ad ſalutem animæ pertinent:vt ex ca.inter cętera.de offi.iudi.ordina.tũ etiam rerum experimento docemur.Confesſiones autem audire, ac pœnitentias iniũgere ſine iuris peritia vix quisq; poteſt.Nam, quod Caietanus dicit,pœnitentes in excõmunicationibus,ſuſpẽſionibus,irregularitatibus,alijsq; eiuſmodi pœnis,ad iuriſperitos remittendos eſſe, nè cõfeſſor ipſe alterius facultatis onere prægrauetur,id ignoro prorſus,quẽadmodum ſinè magnis incommodis fieri queat.

In ſumma.verb. confeſſori neceſſaria.

Primùm enim interdum in pœnas iuris incurrunt fœminæ,quas pro conſcientiæ remedio iuriſperitorũ adire domos abſurdum erit,ac certè parum muliebri verecundiæ conſentaneum.Deinde etiam, cùm iuriſperiti & ſciẽtiam & verba locare ſoleant,ad confesſionis ſacramentũ non niſi prius data pecunia erit acceſſus. Adde,ꝙ homines vel ſacerdoti verẽtur ſua peccata detegere. Quòd ſi ad iuriſperitos etiã relegentur,ſacramenti huius onus grauius efficietur,quàm vt ferri ab imbecillis posſit.Sed quid ego incommoda numerare pergo,in quæ confeſſores incidant neceſſe eſt,atque adeò pœnitentes, ſi cõfeſſores ipſi canonũ ſunt ignari?Cũ manifeſtiora ſint, quã vt indicare debeamus. Fatendum eſt igitur iuris peritiã theologis magno vſui futuram.Nec adeò longè repetita

argumen-

argumenta conquirere opus eſt, cum paſsim ipſi videamus, quanta canonum multitudine theologorum ſint referta volumina, illorum præſertim, qui indices quæſtionum ſcripſere, quas ſummas nũcupare cõſueuimus. Vbi quãtum ius canonicum theologis conferat, vel ipſi iudices eſſe poſſunt, qui, quãtumuis eximia doctrina polleãt, has & legunt, & amant epitomas. Sed & ſumma ipſa Caietani, ſi, quę ex iure canonico multo continet, demas, magna ex parte imperfecta reperietur.

Præterea, cum ad theologum nullę cauſę frequentius referantur, quàm matrimonij, ſi non reſpondeat, indoctus habebitur, ſin circa iuris peritiam reſpondeat, ne dicam impudens, erit imprudens. Nam, vt Alexand. cap. primo. de con. & aff. tradit, cauſæ matrimonij non ſunt tractandæ per quoſlibet: ſed per viros diſcretos, & qui ſtatuta canonum non ignorent. Adhæc, ſummorum pontificum decreta à iure diuino, hoc eſt, à libris vtriuſque teſtamenti dimanaſſe creduntur, id quod habes de tranſla. epiſt. cap. 1. & de accuſa. cap. Qualiter & quando. ſecundo. Cum ergo Theologia ex eiſdem fontibus ſuos riuulos ducat, ineptè nimirum theologus faciet, niſi opera ſummorum pontificũ velit vti: qui cum multorũ conſilijs exquiſitis, tum ſpiritu ſancto ſuggerente, ex diuinis oraculis dogmata & leges, ſiue ad fidem ſiue ad fidelium mores, & eccleſiaſticos ritus, & cæremonias collegerũt. Item theologica facultas non eſt eiuſmodi, vt tantũmodò animo rem cernat, ſed etiam aliquid molitur & facit. Eſt. n. vt ſcholę verbis vtar, partim ſpeculatiua, partim practica, quemadmodum D. Thomas, prima part. q. prima. art. 4. demonſtrat. At iuris canonici diſciplina Theologia quædam practica eſt, vt Aluarus Pelagius docet libro de planctu eccleſi. ſecundo art. 20. tum, quia eius facultatis finis eſt, dirigere animas per canonicas leges in ſalutem æternam: tum etiam, quia in ſolo volumine decretalium multi caſus & articuli cõtinentur, vtiles & neceſſarij tam in conſilijs animarum & pœnitentiæ foro, quàm in regendis & diſponendis eccleſijs & rebus eccleſiaſticis. Agit. n. liber ille de baptiſmo, de ſacra vnctione,

Alexander.

Duplex Theologia ſpeculatiua, practica.

Iuris Canonici diſciplina eſt Theologia practica.

Vide Inno. ſuper procemio Decretalium.

de celebratione miſſarũ,de Matrimonio,de ordinibus,& cæteris ſacramentis: de ſtatu Monacho. de clericorũ honeſtate,de voto,de iureiurãdo,atq; alijs eiuſmodi. De Symonia,de periurio,de vſuris, de furtis, & reliquis id genus criminibus.de irregularitate, ſuſpẽſione,excõicatione,interdicto,pœnisq; ſimilibus. Quæ omnia ſi theologus ignoret,nõ ſolùm idiota erit,vt c.ex multa. de voto. Innocentius vocat,ſed in multis,præſertim quæ ad actionem pertinent,& ad mores Chriſtianos,hallucinabitur. Atque vtinam theologi, qui iuris canonici ſunt penitus ignari,vel à decernẽdis conſcientiæ caſibus abſtinerent, nè imperiti riſui haberentur, cum de his nonnunquã reſpondent vt magiſtri, quæ nunquam vt diſcipuli didicerunt, vel certè ea eſſent modeſtia prędití, vt iuriſperitos conſulerent,nè diuinando de ſenſu proprio reſpõderent. Quòd ſi docere vellemus in quot errores theologi nonnulli ob iuris pontificij ignorationem incurrerint, facillimum quidẽ eſſet,niſi eſſet longũ,& aliò noſtra oratio properaret. Sentiamus igitur,id quod poſitum eſt,iuris canonici doctrinam, theologo eſſe valde neceſſariã, eò vel maximè,quòd ſummi pontificis,& conciliorũ auctoritas, quæ huius doctrinæ voluminibus continetur, theologis argumẽta ſubminiſtrat propria theologicæ facultatis: vt abũdè duobus antè libris demonſtratum eſt.

Notent hic cõfeſſarij.

Caput ſeptimum.

SEd enim hoc poſito non adhuc apparet, cuinam vſui iuris interpretes & profeſſores theologis differentibus eſſe poſſint:quæve argumenta & qualia, eorum auctoritas theologicis diſputationibus adminiſtret. Id quoniam nemo,vel leuiter attigit,dicam ego,vt potero, inconditè fortaſſe,ſed tamen vt res poſſit intelligi. Iuris pontificij volumina circa varia rerum genera verſantur. Primum enim catholicam fidẽ & profitentur & explicãt, vt in titul. de ſumm.trini. Deinde de moribus definiunt & religione Chriſtiana,quantum aut ex euangelica lege aut naturæ ratione definire licet:vt videre eſt in titu. de vſura,de iureiurando,de diuortijs,de ſymonia. Præterea diſſerũt quoq; de moribus eccleſiaſticis, deq; religionis

cęremonijs

ceremonijs,& officijs miniſtrorũ eccleſiæ, quatenus hęc omnia diſponuntur legibus poſitiuis. Nam ſcholaſtico verbo libenter vtimur:nec grammaticorum cenſuras per timeſcimus. Alioqui,vt Ariſtoteles ait, res grauiſſimę in terdum nitore verborũ atq; ornamentis immodicæ dili gentię deformãtur. Atq; hęc mihi cauſa eſt,cur ſermone eo qñquevtor,qui ſcholæ notus eſt,nè,vt quidã latiniſſimè loquẽtes,ab scholæ theologis iure optimo irridear. Qm̃ verò ſcio,graues ſnĩas inconditis verbis elatas,delicatiorum præſertim aures offendere,adhibere ſoleo ſermonis munditiã,non odioſam nec exquiſitam nimis,tãtum quæ fugiat agreſtem quorũdam negligentiam. Sed ad rem. Humanas ego leges de ritibus & moribus eccleſiaſticis,quoniam ſic vocant,poſitiuas appellaui. Quales sunt multæ in tit.de celebr. Miſſa.de cleri.peregri.coniu gatis, & cætera . de ætate & qualit. ordi.de obſer.ieiu.& breuiter in lib.1.decre. de officijs iudicum.& in.2.de ordi ne iudiciario. Poſtremò autem huiuſmodi pontificia iura pręſcribunt pœnas his,qui leges, vel euangelicas, vel naturales,vel etiam eccleſiaſticas,perruperint, vt in titu. de exco.de rapto.de apoſta.de hæreti. licet cernere.

Theologi nõ timet cenſuris grammaticorum cum vtũtur quibuſdã vocabulis.

Leges humanæ & poſitiuæ.

Hoc igitur fundamento poſito, ſit prima concluſio. In his, quæ ad fidem pertinent, iuriſconſultorum auctoritate theologus non eget. Quin potiùs eorum titulorũ expoſitionem,qui de fide decernũt, legiſperitus à theologo mutuari debet. Ratio verò in promptu eſt. Siuè enim põtifices ſeù cõcilia, quæ in volumina iuris cogũtur,quic quam definiant,quod ad fidẽ ſpectare videatur,id certè, vt alio iam loco explicuimus,non ex ſenſu ſuo,vel ex sacris literis atq; Chriſti & Apoſtolorum traditionibus colligant neceſſe eſt. Cum ergo principia,vnde põtifices & concilia ad quæſtionem fidei decernendã proficiſcũtur, propria ſint Theologicæ facultatis, cuius eſt cognoſcere,quæ à Deo ſunt reuelata,quæq; his sunt,vel conſequẽtia,vel repugnantia:planè cõficitur,in eiuſmodi rebus canonũ sacrorũ intelligentiã nõ à iuriſperitis, sed à theologis eſſe petendã. Id quod patres,quibus eſt fidei cognitio mandata,libenter agnoſcunt. Non enim priùs quicquam

1 conclu.

hæreſeos crimine damnat, quàm theologi definierint, quod in iudicium venit, id hæreſim eſſe.

Quæ cùm ita ſint, non video equidem quonam conſilio nunc apud noſtros in negotio cognitionis fidei partes poſtremæ, ne dicam nullæ, theologis permittantur, iu recõſultis verò vel primæ vel ẽt omnes. Cumq; pręcipuus ſit in hoc negotio labor decernere, quid hæreſis ſit, quid hæreticum faciat, quid fides teneat, quid cõtra cum fide pugnet, quantũ & quatenus doctrinæ ſanæ ac catholicæ aduerſetur, id quod reus aſſeruerit: ad reorum quidẽ pœnas decernendas, quod poſterius eſt, decreti ſunt in republica iudices, ad illud aũt, quod & grauius eſt, & in fidei negotio prius, nullos habet reſpublica theologos patres conſcriptos, quorũ de culpis iudicium, cùm de pœnis iudicant, iuriſperiti ſequantur. Faxit Chriſtus, cuius hæc cauſa eſt, vt principes Chriſtiani, qui huic operi, quo fides & religio continetur, libentiſſimè fauere ſolent, rem quam ſemel cœperunt, abſoluant, & grauiſſimo tribunali theologos probatiſſimos, probatiſſimos inquam, adiũgant, ad huius diuini negotij abſolutiſſimam moderationem. Id enim ſi fuerit eccleſiæ præſtitum, nihil erit, quod in ſanctisſimo & maxime neceſſario inquiſitionis officio deſideretur. Sed de prima concluſione ſatis. Iam pergamus ad reliquas.

2. conclu. Secunda concluſio. In his etiam, quæ ad mores pertinent, quatenus vel lex euangelica, vel ratio Philoſophię dehmõi præſcribit, iureconſultorum auctoritas parum aut certè nihil theologo conferre põt. Quin rectam & ſanam earum rerum cognitionem iuriſperiti à theologis mutuã accepturi ſunt. Nam quemadmodum Muſicus ab Arithmetico concluſionum ſuarum rationem ſumit, qđ hæ concluſiones à principijs Arithmeticæ deriuãtur, ita & ea quæ dogmata de moribus ius pontificum, vel ex euãgelio vel ex Philoſophia colligit, ea ſanè tanquã à proprijs principijs accepta theologus agnoſcet, rectiusq; & intelliget, & interpretabitur. Qua ex re facilis coniectura eſt, iuriſperitos quoſdã in ſummo errore, & magna veritatis ignoratione verſari, cum aſſerunt in materia vſura

rum

tum,ſimonię,& alijs eiuſmodi,in quibus de peccato mortali agitur,ad iuriſperitos potius quàm ad theologos recurrēdum. Quo in errore fuerunt Ancharranus in diſputatione,cuius initium eſt, Antiquis & modernis temporibus.& Ioannes de Anania in c.in ciuitate,de vſuris. & Alexander in conſilio primo. & Aluarus Pelagius lib.2. art.20.& Hoſtienſis in c.pen.de ęta.& qual.ord. Quos tamen non eſt difficile refellere. Nam cum theologo ſacrarū literarū cognitio propria ſit,quęcūq; de moribus, vel in ſacris literis continentur,vel ex eiſdem per certam connexionē conficiuntur,vbiuis theologus inuenerit, ea tanquā ſua vendicabit:iuriſperitus aūt vt aliena mutuabitur.Cumq; rurſum Philoſophiæ principia à theologis etiam habeantur,vt qui de virtutibus &vitijs,de fine humanæ vitæ,deq; actionibus,quibus ad hunc finē perueniuntur,longè lateq; diſſerant, & ſuper harum rerū iactis fundamentis morum fabricam extruant: certè quæ in iure de moribus ex principijs naturæ ratione cōſtitutis præſcribuntur,ea theologus quaſi ſuo ſibi iure aſſumet, iure conſultiſque expoſita & enucleata tradet. *Alex.* *Hoſtien.*

Tertia concluſio.In tertio illo genere rerum, vbi ſcilicet de moribus eccleſię & religionis inſtitutis,per leges tantum pontificias decernitur, in illo etiam poſtremo, vbi pœnę iuris prędefiniuntur, iuriſperitorum omnium cō munis conſenſus concorsq; ſententia, theologo magnā fidē facere debet, ſiquando incidat quæſtio circa res huiuſmodi.Vt ſi exempli cauſa, veniat in dubiū,an hic, aut ille homo ſit,vel irregularis,vel excōmunicatus,vel interdicto,vel ſuſpenſioni obnoxius.Item an delegatus poſſit ſubdelegare, an epiſcopus in his illisve poſſit diſpēſare, ſcholæ verbis liceat vti,an eccleſiæ paſtor ritè ſit electus, num iudex eccleſiaſticus cauſam in iudicio legitimè definierit. In his alijsque ſexcentis huius generis, theologus inſolentiſſimus erit, ſi quod ignorat, iudicarit:inſolentior, ſi poſteaquā iuriſperitos conſuluerit,omniū auctoritati refragabitur.Etenim,vt alias ſæpè diximus, cuiusq; rei peritia nō alijs certius meliusq; cōtingit, quàm eiuſdem rei peritis hominibus. Ita, doctiſsimis quibusq; *3.conclu.*

in arte ſua fidem habere opus eſt. Iuris ergo pontificij prudentibus in his quæ propria ſint illius facultatis non credere, erit profectò temerarium.

Deinde in eiuſmodi canonũ interpretatione eccleſiæ iudices & adminiſtri, concordē omniũ iureconſultorum ſnĩam amplectuntur. Qui.n.in actionibus vel iudicijs ecclesiaſticis, ſuo ſenſu & non cõmuni iuriſperitorũ oĩum duceretur, ſine dubio ſuo illum iudicio eccleſia coërceret. Ita eccleſia vſum iudicũ approbando, eorũ quoq; videtur intelligentiã approbare, quos hi in eccleſię adminiſtratione ſequuntur. Nec alienum eſt à vera coniectura Chriſtum dñm iuris huius peritis quodãmodò ẽt adeſſe in legũ eccleſiaſticarũ vera interpretatione. Cum.n. ſacri canones, inſtigante ſpiritu ſancto, ad eccleſiæ ſint vtilitatē editi, vt Damaſus Papa definit, conſentaeũ eſt, vt eccleſia, cui canones illi sunt neceſſarij, quo in religione & moribus eccleſiaſticis cõtineatur, interpretes à Deo sanos acceperit, earũ legũ & inſtitutorũ, quibus eſt adminiſtrãda. Parum.n.profuiſſet leges mortuas in mēbranis ſcriptas habere, niſi haberet quoq; reſp. Chriſtiana viuos interpretes, qui rectum earũ legum ſenſum aſſequerētur. Deus itaq; quoniã non deficit in neceſſarijs, nõ in theologos ſolum, ſed in iuris pontificij peritos ſpiritum veritatis effudit. Quapropter ex concordi omniũ ſententia probabiliſſimũ argumentum sumere theologus poteſt, ad eas quæſtiones decernendas, quæ circa illa duo rerũ genera poſteriore loco poſita exorientur. Exoriētur aũt in vtroq; genere plurimæ, quarum definitionem theologis ignorare fas non eſt: his vel maximè, qui aut laicorũ & clericorum confeſſiones audiunt, aut etiam Theologiam in academijs profitentur. Hi enim, quoniã de multis, quę ex iure pendent, magnum munus reſpondendi ſuſtinent: ſi reſponſa atq; decreta iuriſconſultorũ negligant, periculosè nonnunquã ac turpiter errabunt. Quæ aũt cum viris in sua quibusq; arte peritis conſuluntur, ea aut minimo, aut nullo certè periculo reſpondentur. Ac de ſeptimo quidem loco ſatis dixiſſe mihi videor.

De cõſti. cap. 1.

Sacri canones æditi fuerunt inſpiratione ſpiritus ſancti.

Octaui Libri finis.

DE

DE OCTAVO LOCO, QVI RATIONIS NATVRALIS ARGVMENTA continet, Liber Nonus.

Caput primum.

SEquitur vt doceam, quidnam argumentorum ratio naturalis Theologo ſuppeditet, quod in octauo loco me acturum pollicebar. Agam autem, quantum res ipſa patietur, breuiſſimè. Eſt enim hic locus latè patens,& quanquam non eſt theologiæ proprius,ſed alienus,magnus tamen eſt, & cum ab ſcholaſticis reliquis, tum à Diui Thomæ familia excultus vberrimè. Non quòd de loci huius aut vi, aut vſu quiſquam adhuc ſcholæ theologus diſputauerit, ſed quod vniuerſi philoſophiam,cæteraſque naturali ratione partas diſciplinas, vel in ſcholā Chriſtianam inuexerint,vel certè ab alijs inuectas excoluerint, pro ſua quidem facultate quiſq;, ſed in theologorum, vt ita dicam, grege ſine controuerſia D.Thomas excelluit. Principio autem in huius loci tractatione duos errores contrarios fugere debemus. Vnum eorum qui vſque adeò argumentis à ratione ductis addixerunt ſe, vt ſiuè diſputent ſeu ſcribant, ſcripturam ſacram ſanctorumq; patrum libros ne legiſſe quidem videantur. Qui parum illis diſſimiles ſunt, quos Euſeb. libr. 5.hiſtor. eccle. poſtremo capite commemorat,in tantum ſtultitiæ prolapſos,vt ſi quis ſermonem de ſcripturis propoſuiſſet,illi è contrario proponerent: vtrum ille ſermo, de quo agebatur, coniunctum an ſeparatum genus ſyllogiſmi faceret. De quibus rurſum Euſebius,derelinquẽtes (ait)ſanctas ſcripturas Dei, geometriam tractant, & qui verè de terra ſunt, de terra *Euſebius*

loquuntur: & ideò eum, qui de ſurſum eſt,& de cœlis venit, ignorant. Deniq; Euclides apud eos vel maximè in Geometriæ diſciplinis viget. Sed & Ariſtoteles & Theophraſtus ab his in admiratione habentur: Galenus verò à nonnullis eorum adoratur etiam. Ac fuiſſe olim in eccleſia nonnullos, qui rationem auctoritati præferentes, rem theologicam ſyllogiſmis abſoluerint: Auguſt. in epi-

Aug. ſtola ad Dioſcorum, nu. 56. Bernardus quoq; epiſto. 189.

Bernar. teſtes locupletiſſimi sunt. Hoc verò ſæculo fuiſſe ēt in academijs multos, qui omnem fermè theologiæ diſputationem ſophiſticis ineptiſq; rationibus tranſegerint, vtinam ipſi non fuiſſemus experti. Egit autem diabolus, qđ ſinè lachrymis non queo dicere, vt quo tp̄e aduerſum ingruentes ex Germania hæreſes, oportebat ſcholæ Theologos optimis eſſe armis inſtructos, eò nulla prorſus haberent, niſi arundines longas, arma videlicet leuia puerorum. Ita irriſi sunt à pleriſque, ac meritò irriſi, quoniam veræ Theologiæ ſolidam efficiem nullam tenebant, vmbris vtebantur, eaſque ipſas vtinam ſequerentur. Feruntur enim è ſcripturæ ſacræ principijs, cuius iſti vel vmbras non sunt aſſecuti. Quocirca homines verbotenus in Theologia magiſtri, pugnauere illi quidem aduerſum eccleſiæ inimicos, ſed valde tamen infeliciter. Malè enim ſe res habet, cum quod ingenio, & eruditione effici debet, id tentatur à viris, qui & ingenio parum valent, nec sunt admodum eruditi. Errabant illi autem à principio ſtatim ſtudiorum ſuorum. Cum enim facultates eas, quæ linguam expoliunt, mirum in modum neglexiſſent, cumq; ſeſe in ſophyſtica arte torſiſſent diutiùs, tum demum ad Theologiam aggreſſi, non theologiam, ſed fumum theologiæ ſequebantur. Quòd ſi vituperandi ſunt, qui per ignorantiam errauerunt, quid de ijs exiſtimandum eſt, qui volentes & prudentes in errorem inciderunt? Nam cùm rem perditam & collapſam ſua reſtituere auctoritate deberent, tempori, vt inquiunt, ſeruientes, non modò ſophiſmata non profligarunt, verum etiam auxerunt. Quę nimirū cum à philoſophia, tum verò magis à Theologia tollenda ſunt, eaque argutandi ars, quæ

vult

vult illa quidem videri ſe eſſe Dialecticam, ſed abeſt ab ea, diſtatq; plurimum. Dialectica.n.eſt locata in peritia vſuq; partiendi, finiendi, argumentãdi,id quod Theologo eſt perneceſſarium, ſophiſticè aũt nihil habet niſi argutationes vanas, quarũ nullus in Theologia fructus eſt. Quin adeo nulla pernicies Theologiæ maior inueniri poteſt, quàm in ſophiſmatũ fæce ſimulatio Theologiæ. Ex quo illa abſurda naſcuntur, vt sophiſtæ Theologi eſſe videantur. Quòd ſi quem ẽt iſta delectant,nè bellum omnino indixiſſe videar sophiſmatibus, quorum eſt ẽt fortaſſe quidã modus,nõ intelligo,quid cauſę fueritviris doctis,vt sub Dialecticę nomine exponibiles,obligationes, inſolubiles,reflexiuas, aliaq; id genus monſtra in ſcholã intulerint, de vſu autem Dialecticæ non fecerint ne verbum quidem vllum. Nonne igitur sunt illa pueris vtilia? ſint.Nam nos quoq; sophiſtæ fuimus aliqñ,sed obſecro, ita vtilia habeantur iſta,non vt ornamenta virorum,ſed vt exercitamenta puerorũ. Atq; vel ipſi pueri intelligãt, sophiſmatum breuem quendam ludum eſſe oportere, aliumq; vſum à Dialectica requirendũ,Philoſophiæ Theologiæq; maxime neceſſarium. Verum hęc hactenus. Iam ad propoſitũ reuertamur. Qui igitur Theologię dogmata humanis metiuntur argumentis,nec ea,quæ à ratione ducuntur, volunt præponderari auctoritate, hi primum omnem vim Theologię & grauitatem amittunt, deinde faciunt,vt Theologia detracta auctoritate non ſolum cõtemnatur,ſed ne Theologia quidem ſit.Nam ſi vera & legitima Theologia eſt,à fide deſcendat oportet,vbi huius facultatis propria principia reſident, quemadmodum in huius operis initio cõſtituimus. Fides aũt tota,ſcripturarũ & eccleſiæ auctoritate continetur.Quamobrẽ ſatis exploratũ habere poſſumus,q̃ malèvaleant,ij de re Theologica aut ſcribere aut diſputare,qui sacros libros,Apoſtolorum traditiones,cõciliorum dogmata, iuris pontificij decreta,ſanctorum veterum doctrinam, vel reijciunt vel ignorant. Itaque hoc quidem opinantium genus pellatur è medio, eſt.n.totum improbabile & impium;q opinãtur aptiora Theologo ea argumẽta eſſe, quę ex rõne,

quam

quàm ea,quæ ex auctoritate ducantur. Rebus.n.antè di-ctis apertè intelligitur, cùm de Deo pręſertim diuiniſq; myſterijs diſputatio incidit, argumẽtis philoſophiæ præponenda eſſe argumenta,quæ pertinent ad Dei fidẽ, qua nihil Theologo debet eſſe antiquius. Sed prioris huius erroris leuitas,quoniam facile deprehenditur, nõ eſt pluribus refutanda.

Caput ſecundum.

ALter aũt error illorum eſt, qui ſolis ſacrarum literarum teſtimonijs, aut interdum ẽt ſcriptorũ veterum, oĩa definiunt, ab argumentis naturę haud aliter abhorrentes,quàm ſi eſſent Theologię aduerſa & inimica.Hũc ãt errorem plurimis teſtibus suadent. At primus teſtis ci-
Grego. Nazanzenus. tatur Gregorius Nazanzenus, orat. 1.in Iulianũ, vbi ait, diſciplinã noſtram eſſe Pythagoricam. Atqui apud Pythagoræos tm̃ auctoritas præiudicata poterat,vt ſine ratione valeret. Alter eſt Hieronymus in 10.Matthæi ca-
Hiero. put,quo loco nõ vult euangelij doctores humanę ratiocinationis præſidijs niti.Quia hmõi(vt inquit)virga & baculus arundineus eſt,quẽ ſi paululũ preſſeris, frãgitur, & manum perforat incumbentis.Et in 31.caput Hieremiæ, deverbis Dei humano ſenſu argumentari,dicit eſſe ſacri-
Aug. legum.Tertius eſt Auguſ.lib.1.de actis cum Felice Manichęo,cap.10.Cum.n.Felix Manichęum efferret,quòd docuiſſet diſcipulos ſuos,initium,medium, & finem, & q̃uo
Socra. li. 1. hiſtoriæ ſuæ ca. 8. vel quare factus ſit mundus,de curſu ſolis & lunę, deque alijs huiuſmodi rebus phyſicis,Auguſtinus contrà ait,q; ſpiritus paracletus non docet has veritates. Chriſtianos enim vult facere,non Mathematicos.Sufficere autem,vt homines de his rebus propter humanosvſus nouerint,id quod in ſchola didicerunt,ſcilicet priuſquam ad Chriſti religionem conuerterentur. Propter humanos vſus(inquit)ad vſum igitur Theologiæ, humanæ ratio doctrinę
Gratianus. nihil Catholico proderit. Referuntur etiam à Gratiano 37.diſt.duo teſtimonia, vnum ex Ambroſio, alterũ ex 4. concilio Carthaginen.quibus suaderi videtur,humanas

diſcipli-

diſciplinas,vt pernicioſas vel certè vt inutiles,à Theologia repellendas. Concilium quippè Carthagin.4. vetat epiſcopis,nè libros gentilium legant. Ambroſius autem dicit Aſtrologiam, & alias huiuſmodi diſciplinas nihil valere ad ſalutem, ſed in errorem mittere. Epiphanius quoque hæreſi.76.aduerſus Aëtium diſſerens ait, quod non reuelat Deus patrem & filium per Spiritum ſanctū, his,qui de ipſo per ſyllogiſmos ratiocinantur. Qui ergo in Theologiam humanas rationes inuehunt, hi diuinæ reuelationis non poſſunt eſſe participes.

Cōc.cartha.

Amb.

Epiphanius

Nec ſolum teſtimonijs patrum, ſed ſacrarum etiam literarum abutuntur in ſui erroris confirmationem. Principio.n.afferunt illud Eccleſiaſtes 1.Ego Eccleſiaſtes propoſui in animo meo quærere & inueſtigare ſapienter de oībus quę fiunt ſub ſole. Hāc occupationē peſſimā dedit Deus filijs hominū,vt occuparentur in ea. Vidi quæ fiūt cuncta ſub ſole,& ecce vniuerſa vanitas, & afflictio ſpiritus.Si ergo occupatio peſſima eſt ſtudiū humanæ literaturæ,ſi vanitas & afflictio ſpiritus,nō eſt profecto à Theologis expetēda. Deinde argumētantur ex illo Prouer.5. ne intenderis fallaciæ mulieris: fauus.n.diſtillans labia meretricis,&c. Et poſtea, quare ſeduceris fili mi ab aliena,&c.hanc aīt humanam ſapientiā interpretantur,quā nimirū eſſe fallacē ad Coloſ.2.teſtatur Apoſtolus in hęc verba. Videte nè quis vos decipiat ꝑ philoſophiam, & inanem fallaciam.Addunt illud 1.ad Corinth.1.Perdam ſapientiā ſapientiū, & prudentiā prudētium reprobabo. Vbi ſapiens?vbi ſcriba? vbi inquiſitor huius ſeculi? Nōne ſtultam fecit Deus ſapientiā huius mundi?Adunt etiam illud ex eodē Apoſtolo 1.Corinth.8. ſciētia inflat.Aliud quoque 1.ad Timoth.6. ſi quis non acquieſcit ſanis ſermonibus,& ei quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ, ſuperbus eſt, nihil ſciens, ſed languens circa quæſtiones. Quo loco volunt Apoſtolum ſignificare,diſciplinas humanas morbos eſſe,ſolamque Chriſti doctrinam eſſe ſanam.Hanc ſecundum pietatem, id eſt, religioni conformem & conſentaneam eſſe,illas non eſſe.

Pro.5.

Colo. 2.

1.Cor.8.

Præterea Apoſtoli non habuerunt Philoſopiam, non

eſt igitur Theologo neceſſaria. Si enim Spiritus ſanctus docuit Apoſtolos omnem veritatem, iuxta Domini pollicitationem Ioannis decimo ſexto, & has diſciplinas non docuit, ſequitur non eſſe Chriſtiano doctori vtiles, atque adeo ne verſari quidem circa veritatem. Præterea, vel Philoſophia eſt Theologo neceſſaria, dum imperfectos in eccleſia inſtruit, vel dum perfectos alloquitur. Imperfectis lac Apoſtolus dat, nec exiſtimat ſe quicquam inter huiuſmodi ſcire, niſi Chriſtum & hũc crucifixum. Perfectis verò ſapientiam loquitur, non huius ſæculi, neque principum huius ſeculi, hoc eſt, Philoſophorum. Non ergo Theologus Philoſophia eget, ſiuè cum paruulis ſeu cum prouectioribus ſermones diuinos conferat.

Pergunt etiam argumentari, quòd ſi vtilis & neceſſaria eſſet Theologo philoſophia, hoc eſſet ob id maximè, quod non alia via ratione melius Philoſophi Chriſto repugnantes euincerentur. At hoc conſtat eſſe vaniſsimum. Primum, quoniam euacuaretur crux Chriſti, vt

1. *ad Cor* 1. Apoſtolus ait, Si de philoſophis & ſophiſtis per humanam ſapientiam triumpharet. Rurſus, quoniam vt idem

2. *Cor.* 10. Apoſtolus ſecunda ad Corinth. cap. decimo auctor eſt: Arma Chriſtianæ militiæ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruẽtes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduersus sciẽtiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.

Non ergo Theologus, Chriſti miles, humanarum diſciplinarum præſidijs eget, vt fidei aduerſarios poſſit euin-

Ruffinus 1. *lib. c.* 8 cere. Id quod exemplo Nicæni concilij facilè demonſtratur, vbi Philoſopho ſuperando plus valuit ſimplicis hominis ſyncera fides, quàm omnes omnium Dialecticorum

Hiero. & Philoſophorum argutię. Certè Hieronymus ad Pammachium aduerſus Ioannis errores, argumenta à ratione ducta & de gentilium fonte manantia, tanquam gentilium arma Chriſtiano dicit eſſe deponenda. Poſtremò etiam argumentantur, Chriſti doctrinam perfectam eſſe: non itaque Philoſophiæ ſubſidijs indigere.

Caput

Caput tertium.

HIs argumentis nituntur illi, qui in hoc errore fuerũt. Nam fuiſſe quoſdam teſtatur Clemens Alexandrinus primo Strom. li. in hæc verba: Non me aũt latuerũt ea, quę ab aliquibus imperitè tumultuantibus iactãtur, q dicũt oportere in his verſari, quæ finē cõtinent: externa aũt & quę ſunt ſuperuacanea tranſilire, quæ nos fruſtra conterunt, & detinent in ijs quæ ad fidē nihil conferunt. Alij autē etiã philoſophiam ex malo ad hominum perniciem exiſtimãt in vitã eſſe ingreſſam, vt quæ profecta ſit à maligno aliquo inuentore. Et rurſum eodē libro, nõnulli (ait) qui ſe putant eſſe ingenioſos, nec Philoſophiã attingere volunt, nec Dialecticã, ſed nec cõtemplationem diſcere naturalem, ſed ſolũ & nudã fidem requirũt, perinde ac ſi cũ nullã viris curam geſſerint, velint ab initio ſtatim botros accipere. Dicitur aũt Dominus vitis allegoricè, à quo cum diligentia & agricolēdi arte, quæ fit ratione ac ſermone, fructus eſt vindemandus, &c.

Clemens Alex.

Io. 15.

Lutherus etiam, qui omnes omnium hæreticorum hęreſes in vnam fecit Camerinam confluere, non modo aſſeruit Philoſophiam eſſe Theologo inutilem & noxiam, verùmetiã omnes ſpeculatiuas diſciplinas errores eſſe, Scilicet morum Philoſophiam, nouus hic Socrates, mirificè complexus eſt, quæ in contemplatione verſatur, eam ſolum damnat. Cornelius quoq; Agrippa vir poſt hominum memoriam vaniſſimus, in ſuo illo libro qui de vanitate ſcientiarum inſcribitur, non ſicut Zethus ille Pacuuianus, Philoſophię ſolum, ſed omnibus humanis diſciplinis, atq; adeò diuinis bellum indixit. Atque horum hominum ingenium quale eſſe ſoleat, non eſt neceſſe diſputare: eſt enim in promptu. Facilè ſiquidem intelligitur, quamobrem iſti diſcipulos ſuos à facultatibus, quæ ratione conſtant, alienos eſſe velint.

Quemdmodum enim Epicurus reijcit Dialecticam, Alfaquini etiam Machumetis, Saracenos procul ab omnibus diſciplinis abducunt, quoniam intelligunt, diſciplinas arteſque omnes rationales, doctrinæ peruerſæ eſſe contrarias, ita Lutherani, nequando à diſcipulis

Plutarchus de pla. philo. Euſe. lib. 1. præpa. euã cap 5.

errores

errores ſectę abſurdiſſimi deprehendantur, cupiunt eos ab omni cognoſcendi ratione ſeuocare. Sed enim cum veritas veritati nunquā aduerſetur, conſentiat ſemp & ſubſeruiat, iure ac merito ſcholæ noſtræ auctores nobiliſſimi humanas omnes ſcientias, tanquam ancillas, ad arcem & miniſterium verę ſapientiæ aduocarunt. Id quod Iulianus inuidens, Chriſtianis lege interdixit ſtudijs bonarum artium. Socrates libro tertio hiſtoriæ eccle. capite 12. & 16. Sozomenus libro ſexto hiſtoriæ tripart. c. 37. Quapropter mirari non deſino, morem eijciendi humanas rationes, cum in Theologia diſſeritur, in quibuſdam etiam catholicorum Gymnaſijs inſertum eſſe, haud parua certè iactura eccleſiaſticę diſciplinę, ſi illa conſuetudo inualeſcit. Erunt. n. ij, ſi ita res procedit, optimi prę ſtantiſſimiq; Theologi, qui plurima loca memoria tenuetint: &, quod iuriſperitis obijcitur, qui elenchi fuerint librorū & indices. Id quod in Germania regnante Luthero accidit, vt ſutores, qui nouū Teſtamentum memoriæ mandarāt, magni & præclari Theologi haberentur: atq; adeò mulierculæ, quoniā euangelia & Paulinas epiſtolas memoriter recitare poterant, omniū Academiarū Theologos ad diſputandum prouocarent, auderentq; viris concurrere non virgines, ſed mulieres corruptiſſimæ.

Veritas ueritati nō aduerſatur.

hiſt. trip.

Talis ſcilicet eſt Lutherana Theologia, in qua, quoniam nullum acumen, nullum ingenij ſpecimen eſt, optimo quiſq; ſplendidiſſimoq; ingenio, q̄libet aciementis, & veri perſpiciētia polleat, quamlibet rerum & diuinarum & humanarum ordinem ac connexionem teneat, quamlibet omnium cauſas, effecta, antecedentia, conſequentia, non animo ſolum perluſtrarit, ſed etiam comprehenderit, nullo tamen apud iſtos habeatur in pretio. Sed hæc alio loco fortè tempeſtiuius dicentur. Nunc ad id quod erat inſtitutum reuertamur.

Caput quartum.

AVres itaque ad naturæ rationes occludere, ſi quando à Theologis afferantur, id nos in errore maximo ducimus. Si enim cadit in Theologum aliquando, vt

dere-

de rebus humanis philoſophetur, quod profectò cadit, niſi ex eo extirpatam humanitatem arbitremur, quænã rogo cauſa eſt, cur naturales argumentationes à Theologia pellamus, ne, vt quæ diuina ſit, humanis adminiculis eguiſſe videat? Nõ egeat his, eſto: cũ ſuis, hoc eſt, diuinis quaſi lineis cõtinetur. At volumus ne nos Theologũ, qui solùm diuina calleat, in humanis erret, labatur, cæcutiat, hallucinetur? Quid aũt intereſt rõne animi ſublata, nõ dico inter ruſticũ & Theologũ, ſed inter Theologum, & pecudem, aut ſaxum, ẽt aut truncum, aut quiduis generis eiuſmodi? Quæ verò iſta ſit mens, vel quæ hominis rõ potiùs, ſi nec philoſophiã nec Dialecticã habeat, nec vllam oĩno humanæ rõnis diſciplinam? Intelligendum eſt autẽ Chriſtianæ doctrinę profeſſores duabus quaſi indutos eſſe perſonis. Quarũ vna eſt cõis, ex eo ꝙ omnes participes ſumus rationis, à qua omnis argumentatio naturæ trahitur, & ex qua ratio inueniendi argumenti naturalis exquiritur: Altera autem quæ propriè Theologis eſt attributa, vnde argumenta expectantur, quæ propria ſunt Theologicæ facultatis. Deponat igitur Theologus perſonam hominis, ſi ita placet, cùm diuina tractat, cùm verò tractat humana, quæ nã rogo ſtultitia erit, hominẽ ex homine tollere? Quanquã, in quacunq; diſputatione, ſiuè de humanis seu de diuinis diſſeratur, vtramlibet perſonam deponere, ſtultiſſimum erit. Quid.n. ſtultiu ſeſſe põt, quàm vel pedem abijcere, cùm caput munus ſuum explet, vel caput tollere, cum pes munere ſuo fungitur? Nam nec pes capiti officit, nec caput pedi. Quin etiam, vt Apoſtolus monet, non poteſt caput dicere pedibus, non eſtis mihi neceſſarij. Sic nimirũ, cum nec humanarum rerum intelligentia diuinarum cognitioni obſit, nec diuinarum cognitio, humanarum intelligentiæ: neutrã debemus in alterius propria functione abijcere, niſi volumus eſſe ſtulti. Porrò qui Theologiam ſic inſtituit, vt nihil habeat cum naturæ ratione coniunctum, omniaq; egregiæ diſciplinæ dogmata sola ſcripturarum fide metitur, hic, ſi in ea opinione perſiſtat, & non interdum naturę bonitate vincatur, nec Theologiam colere tueriq;

Theologus põt indui duplici perſona.

1. Cor. 12

poſſit,nec fidem nec humanitatē.Nō humanitatem , ſæpè.n.dicendum eſt,quia ſine ratione humanitas extirpatur:qui aūt rationales diſciplinas Theologo auferunt,hi suā illi rationem eripiunt.Qm̄ ſi veritatem, quæ in diſciplinis cernitur & hominis intelligentia,à ratione tollas, iacebit profectò vel nulla erit potiùs.Nec fides rurſum ſe ipſa sola ſine doctrina,& ratione tutari pōt.Nam Philoſophia,& oī ratione diſputandi sublata , cum fide sancta ruſticitas manet:quæ,vt Hiero.ad Paulinum scribit, quā tum prodeſt vitæ merito,tantū ſimplicitate nocet,ſi aduerſarijs non reſiſtat.Itaq; vacillabit fides,niſi fidelis,qđ Petrus ait,paratus ſit reddere rationē, id quod sola fide ſine ratione fieri non pōt. Theologia deniq; citra naturæ rationem non conſtat.Cùm.n.ſit homo rationalis,eſt illi ingenita ratiocinatio , ſiuè agat ſecū quid,ſiuè cū altero,ſiuè velit humana seu diuina cognoſcere.Quare vbi homines different, rationē naturalem repellere nec debēt,necverò poſſunt,niſi homines eſſe deſierint.Ratio.n. res omnes continet,quoquo te verteris, præſto eſt,nulla diſputatione excludit.Quamobrē qui naturalem rōnem ab vſu Theologiæ remotā eſſe volūt, ij oēm à Theologia diſputationē excludunt:ſine qua tñ, quid in vnaquaq; re verū ſit,diſcerni & cōprehendi non valet. Quocirca hoc quidē cōſtat,(vt opinor,) Theologis inter Theologos neceſſariam eſſe rationem : quæ eſt diſputationis cuiuſque fons à natura conſtitutus.Quid ? quòd gratiæ non tollit naturam,ſed perficit,nec natura gratiā repellit,ſed ſuſcipit?ſacra igitur Theologia, humanæ naturæ rationē nō abijciet . Multa etiam in Theologiæ principijs continentur,vt alio quodam loco diximus,quę niſi naturali rōne & diſcurſu interueniente , intelligi & explicari non poſſunt.In principijs verò ipſis hærere,à conſequentibus, & repugnantibus oculorum aciem ſeuocare,ſtultū erit. Rationem itē ſi à Theologia submoueas , Theologia ipſa , & rem amittet & nomē.Nec enim quicq̄ aliud eſt Theologia,ſi interpretari velis,quā ſermo ratioq; de Deo . Si aūt rem ipſam quæras, eſt , vt à veteribus Theologis definitur,rerum diuinarum ſcientia.Scientia verò, vt Ari-

Hiero.

1. Pet. 3.

Gratia nō tollit naturam Natura nō repellit gratiam.

Quid Theologia

ſtoteles

ſtoteles demonſtrauit, non niſi per syllogiſmum quæritur. Quod ſi etiã illud addimus, qđ rectè addi pōt, nihil eſſe ferè cuius in ſcriptura ſacra mentio non fiat, non angelũ, non animã, non aërem, non ignem, non aquam, non cœlum, non terrã, concedatur profectò verũ eſſe, ſi ornatè, & eruditè hęc Theologus explcarevelit, Philoſophiã, hoc eſt, rerum hmōi intelligentiã eum habiturum. Maximum itaq; ornamentum Theologiæ tollit, qui ex ea tollit Philoſophiã, qua ſcriptura ēt ipſa diuina, nedum humana rō excolitur. Ac mea quidē ſnīa oīs inſtitutio Theologiæ, humanæ rōnis adiumenta deſiderat, ſed illa imprimis, in qua de rebus naturæ diſſeritur. Diſſeritur autē de hmōi ſepęnumerò. Atq; vt illud omittam, ꝙ sacra doctrina mores naturæ moderationi conſentaneos præſcribit, vitia rationi contraria refutat, quo loco ſiuè in ſchola de hiſce definias quicquã, ſiuè populo in concione perſuadeas recta, praua diſſuadeas: naturæ, rationis, Philoſophiæ opem contemnere amentis erit: hoc tamen expeditum eſt, multa in sacris literis haberi, quæ ſine Philoſophiæ, Arithmeticæ, Geometriæ, Geographiæ, Aſtronomięq; ſubſidijs expediri non queunt. Pleni exemplorum sunt ſacri libri, cum ſepę aliàs, tum maximè, vbi rerum naturaliũ, quaſi miracula, quę in diſciplinis humanis explicantur, à Solomone, Dauide, Iob, ac cęteris Prophetis, in diuinæ, vel potentiæ, vel ſapientiæ commendationem efferuntur. Quod quoniam in tertiodecimo libro fusè ſumus ac diligenter perſecuturi, non libet in præſentia exponere. Nunc enim satis eſt fuiſſe demonſtratum, rationes humanas homini Theologo non ſolũ vtiles, ſed etiam neceſſarias eſſe. Homo quippè rationē omnē tollens, Theologus ex auctoritate omnia ſtatuens, eſſe certè nullo modo poteſt. Quo etiam magis vituperanda eſt rei maximè neceſſariæ tam noxia reprehenſio. Vna eſt.n. Philoſophia in rebus humanis, de cuius vtilitate, eccleſiæ ſcriptores eodem omnes ore conſentiũt, quanquam à Lutheranis ipſa cōtemnitur, & fallacia quędam atq; oſtentatio eſſe dicitur. Qui autē hoc dicunt, aut nihil contra naturę rationem exiſtimant dicere, aut

1. Poſt. li.

Maximũ ornamentũ Theolo. tollit, qui ex ea tollit phiioſophiã.

Oīs inſtitutio Theolo. humanæ rationis adiumēta deſiderat.

Rationes humanæ hoī Theolog. ſunt neceſſariæ.

cenſent ſe gigãtum more bellare cum dijs, id eſt, naturę repugnare. Si nihil exiſtimant diſſonum rõni ſe docere, quid cum illis diſſeras, qui rõnem naturalẽ homini Theologo eripere, nõ intelligunt rationi eſſe contrarium? Sin aduerſari quidẽ rationi putant, errant in eo turpiter, ꝙ homini rõnali errorẽ rationi aduerſum ſuadere ſe poſſe credunt. Abeant igitur, & quoniam cum hominibus homines nec ratiocinari, nec philoſophari volunt, ei qui ſit ex pecudum genere, ſunt .n. quidam homines non re, ſed nomine, ſe ſuamque Theologiam inſinuent.

Caput Quintum.

PОrrò vt ad illud, quod de eccleſiaſticorum auctorũ conſenſu diximus, reuertamur. Clemẽs Alex. 1. ſtro. *Clemens Alex.* lib. & à nobis ſtat, & multas etiã cauſas affert, cur Philoſophia ſit Theologo neceſſaria. Vnã ad philoſophos edocendos. Simili enim edocetur ſimile. Sicut ergo Apo- *1. Cor. 8.* ſtolus Hebræis Hebræus factus eſt, atque adeò omnia omnibus, vt omnes lucrifaceret, ita Theologiæ profeſſor fiat neceſſe eſt Philoſophus Philoſophis, vt hos conuenientiùs faciliusque lucretur. Exhibenda .n. cuique ſunt, quæ ei conueniunt, & quæ ſunt familiaria, vt per propria ad fidem veniat veritatis. Atque hanc etiam cauſam 5. libro Stro. reſumit. Alteram affert, ad refellendos ſophiſtas. Nã quo pacto fallaces Philoſophorum argutias refutare poſſumus, niſi arguendi & refellendi artem perſequamur? Tertiam, quòd varia ac multiplex præceptoris doctrina, & delectat, & admirationem adfert, atq; adeo auditores captat. Quod variè itẽ multiformi argumẽto ſuadetur, id firmius hæret animis diſcipulorum. Apoſto- *Coloſ. 1.* lus quoque docere ſe ait in omni ſapientia, vt exhibeat omnem hominẽ perfectum in Chriſto. In omni (inquit) ſapientia, hoc eſt, diuina, & humana, vt cuiuſuis generis homines afficeret perficeretq; in Chriſto. Aſtitit præte- *Pſal. 44.* rea Regina à dextris Chriſti circũdata varietate. Adhęc, quomodo ferri ac ſilicis concusſione ignis, ſic hominũ doctiſſimorum cõflictu, & diſputatione veritas elicitur. Quam ob cauſam Peripateticorũ mos eſt de omnibus

rebus

rebus in vtranq; partē diſſerendi, Cicero ſibi dicit placuiſſe. Diſputationes aūt inter homines humanę diſciplinæ imperitos ſolent eſſe ineptiſſimæ. Quòd ſi inutilis eſt ſapienti philoſophia, quorſum Deus Salomoni philoſophiam indidiſſet? Dedit autē illi Deus horum, quæ ſunt ſcientiam veram, vt ſciret diſpoſitionem orbis terrarū & virtutes elemētorum, diuiſiones tēporum, ſtellarum diſpoſitiones, naturas animalium, vim ventorum, differentias virgultorum. Si igitur Dominus harum rerū ſcientiā docet, eſt verò Deus, qui vtilia docet, vt Eſaias ait, certè illa non poteſt eſſe Theologo noxia, ſed erit potius ac commoda. Et ſi hæc ſcientia verra eſt, vt dicit Solomon, quid dicet Lutherus, qui ſpeculatiuas oēs diſciplinas errores eſſe affirmat, inanesq; fallacias? Pergit Clemens argumētari ex eo etiā, quod Athleta, qui nō ſe prius inſtruxit ad certamen, iure contemnitur. Qui ergo ad certandū cum fidei aduerſarijs multiformibus, nō eſt etiā multiformi diſciplina inſtructus, is non eſt dignus, qui in perfectis Theologis hebeatur. Inſuper diuidere (inquit) voces, quæ in ſcriptura efferuntur ancipites, Theologo neceſſariū erit, nè ex amphibolia & eludat & eludatur. Hoc aūt præſtare, ſine Grammaticæ artis auxilio nón poterit. Quòd ſi Grammatica ſemel admittitur, quid ni Dialectica? quid ni Philoſophia? An volunt Grammatici ſibi ſolis Theologiā vendicare, cæteros oēs, Dialecticos, Phyſicos, Aſtronomos, Geometras, ab illius participatione ſecludere? Id qm̄ conſtat eſſe vaniſſimum, fateamur neceſſe eſt, humanas diſciplinas Theologo eſſe vtiles. Quòd ſi nō ſunt (inquit Clemens) adhuc neceſſe eſt illas addiſcere, vt ritè valeāt damnari. Qua.n. fronte de his ſententiā ferimus, quæ perſpecta, & cognita non habemus? Hactenus Clementē Alexand. ſecuti ſumus, nō vt interpretes, ſed, vt ſolemus reliquos, iudicio arbitrioq; noſtro quantum quoq; modo videtur è fontibus eorum haurientes.

Sapien.7

Eſa. 48.

Origenes autem, vt Euſebius auctor eſt libro ſexto eccleſiaſt. hiſto. cap. 25. Philoſophiæ ſtudia detrectantibus reſpondet, ſe huic quidem operam nauaſſe diligentem, ſed non abſq; virorū grauiſſimorū exemplo: Panthæni,

In verſione Muſculi habentur hæc, c. 18. & 20.

Hæraclæ, aliorumque ſimilium, qui cùm eſſent doctores Apoſtolici, nihilo ſecius Philoſophorum libros legere, & in Philoſophiæ ſtudiis exerceri ſolebant. Refert etiã Euſebius Origeni morem iſtum fuiſſe, vt ſi quos noſtrorum adoleſcentulorum ingenioſos videret, traderet eis etiã ea, quibus Philoſophi diſcipulos ſuos velut primis elementis imbuere ſolent. Dicere verò ſolitum, non parum ad intelligentiam ſcripturarum emolumenti fidelibus cõferri, ſi in liberalibus & Philoſophicis literis exercerentur. Noſtræ enim philoſophię partes Gręcos ante uertiſſe: nec debere partes ſuas omittere veritatem, quia eas ſibi preueniens falſitas vindicaſſe. Vide etiam Euſebium lib. 4. c. 7. & Sozom. lib. 3. hiſt. ſuæ c. 15.

Euſebius

Euſeb. hiſt. tripar.

Theodoritus.

Theodoritus quoq; libr. 8. hiſto. tripar. c. 8. Didymum refert, Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, Aſtronomiam, ſyllogiſmoſque Ariſtotelis didiciſſe, quod aduerſus mendacium arma veritatis exiſterent. Fortiter enim expugnantur hoſtes, quando aduerſum eos ipſorum armis vtimur. ſocrat. 3. lib. c. 16. & Damaſus 4. libr. ca. 18. Neque ſtatim praua opinione fallaris contra hoſtes hoc eſſe licitum, in aliis diſputationibus diſſimulandum: quia, vt Hieronymus, ad Magnũ ait, oẽs penè omnium doctorũ eccleſiæ libri eiuſmodi eruditionis pleniſſimi ſunt. Quod autẽ ibidẽ Theodoritus ait, huiuſmodi diſciplinis veritatẽ, nempè fidei, non erudiri, id ſignificat, non his Euangelium quaſi tignis fulciri, aut inde catholicæ veritatis probationẽ pendere. Alioqui viri grauiſſimi ad ea etiã ſuadenda, quę fidei noſtræ ac religionis ꝓpria sunt, naturalia argumenta inſeruerunt. Exẽplo nobis ſunt Euſebius libro tertio hiſto. eccle. c. 25. & lib. 9. c. 8. Melito rurſum apud eundẽ lib. 4. c. 26. Iuſtinus quoq; eodẽ Eusebio referente li. 4. c. 8. Tertullianus præterea in Apologe, id quod Euſeb. etiã retulit li. 2. c. 24. Lucianus deniq; Martyr, & ſumma eruditione vir, eodẽ Euſebio auctore, lib. 9. cap. 6. Non hic refero Damaſcenum 4. lib. c. 4. non Epiphan. hęreſi 76. non Aug. lib. 1. de mo. eccleſi. & toto primo aduerſus Creſconium libro, qui vt Grammaticus Dialecticam in Auguſtino damnabat,

Euseb.

Tertull.

Io. dam.

Cap. 3.

Et

Et de vtili.cre.c.97.& contra epiſto.funda.c.4.& 18.de ci ui.c.14.non Bedã 37.d.c.turbatur. non Hiero.ea.d.ca.ſi-quis artem,&c.Qui de menſa.non Syno.Euge.papę.c.de quibuſdam.nõ Clemen.c.relatum. Hęc inq̃ & alia plura non refero,qm̃ libris ſequentibus huiuſmodi argumentũ ſum diligentius perſecuturus. Id modò conſtat clariſſimos viros, nõ ſolum ad ea ſuadenda quæ rationi naturæ conſentiunt,ſed etiam ad ea,quæ lumen naturæ ſuperãt, humanis rationibus vſos eſſe:eiſdemque ab ethnicis calumniantibus Chriſtianam religionem aſſeruiſſe.

Caput Sextum.

SEd qm̃ hęreticis procliue eſt, veterum patrum vſum auctoritatemq; contẽnere,oſtẽdam deinceps,ipſorum quoq; apoſtolorũ doctrina,& exemplis, rationes naturales in Theologiã inuectas. His adductos exteros ad fidẽ, confirmatos fratres,inuitatos dociles, repulſos repugnãtes. Adducuntur primum ratione exteri ad fidẽ, & quaſi præparantur. Deus quippè,fide in mortalium mentes inducenda naturæ incitamentis vtitur, vt primo loco fuſius explicatum eſt. Hinc etenim & reſurrectionis ſuæ oculatos teſtes protulit, & miracula doctrinæ coniunxit. Nimirum,vt Apoſtoli non ſolum per verbum, ſed etiam per ipſum opus perſuaderent fidẽ audientibus, vt Epiph. lib.2.hęre.51.docet.& Ambr.in comment.epiſt.ad Ro.c. 1.teſtis,ait,doctrinæ virtus eſt, vt quia quod prædicatur incredibile mũdo eſt,geſtis fieret credibile.& Beda lib.3. in Luc.c.7.conceſſa(inquit) primo poteſtate ſignorũ,mi ſit prædicare regnũ Dei, vt fidẽ verbis daret virtus oſtenſa.Signis ergo & miraculis via fidei,per ſenſus & rationẽ ſternitur. Sic.n.Sergius Paulus vir prudens,cum vidiſſet factum,credidit admirans ſuper doctrina Dñi. Sic Cẽturio videns quod factũ fuerat, glorificauit Deum dicens, Verè filius Dei erat iſte.Petrus ẽt ac Paulus quò ſuauiùs audiẽtes ad fidẽ reſurrectionis allicerẽt, ratione naturæ oſtẽdunt locum illum ſcripturæ,nõ dabis ſanctum tuum videre corruptionem,de Dauid intelligi nõ poſſe,ac proinde

Cle.Alexand. li. 1. & 7. Stro.c.8.

Act.1.3. & 13.

Acto. 13
Mat.27.
Luc. 23.
Act.1.3. & 13.

Act.3. inde de Chriſto intelligendũ. Ac Petrus ipſe alio iterum loco, Chriſti reſurrectionẽ inſinuat audientibus, primùm teſtium oculatorum certiſſimo teſtimonio, deinde euidẽtia miraculi editi. Nos (ait) teſtes huius ſumus. Et mox; in nomine eius (inquit) hunc quem vos videtis & noſtris Deus confirmauit, & dedit integram sanitatem iſtam in conſpectu omnium veſtrum. En Petrus, ſenſus ipſos citãdo, teſtes clariſſimos veritatis Chriſti reſurrectionẽ ſuadere conatur. Nec fruſtra tamẽ, multi enim audientium crediderunt.

Confirmantur deinde ratione naturæ fratres. Non.n. (ait) præcedentibus, ſed sequentibus ſignis: nec sermonẽ Marc.16. inferente, ſed confirmante. Marci vltimo c. Ita Hieronymus in 8. Matth. caput annotat, Dñm, poſt sermonem illum montis, egregiũ miraculum edidiſſe, vt per hoc præteritus apud audientes sermo firmaretur. Petrus inſuper perſuaſurus fidelibus concluſionem illam de legalibus, de Acto.15. qua in concilio erat cõtrouerſia: Viri fratres (inquit) qui nouit corda Deus teſtimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, &c. Et protinus tacuit omnis multitudo, & audiebant Barnabã & Paulum narrãtes, quanta Deus feciſſet ſigna in gentibus. En quæ acciderant res externæ & ſenſuum teſtimonia referuntur, in cõtrouerſia ẽt fidei apud catholicos dirimenda. Atq; in concilio illo, legem de abſtinendo à sanguine & suffocato, idolothito & fornicatione, apoſtoli nullo modo tuliſſent, niſi rationẽ naturæ sequerentur. Teſtimonia ſiquidem nulla ſuppetebant, quę ea lege probãda idonea viderentur. Non modò igitur ad externos, qui naturam ducem ſolam habẽt, ſed etiam ad eos, qui intra eccleſiã ſunt, humanis rationibus Theologo licet vti. Id verò eo loco magis, vt antè iam diximus, vbi res naturę lumine cognoſcibiles, ſiue alienis ſeu noſtris perſuadere cupit. Hac enim via Barnabas & Act. 14. Paulus ingreſſi ſunt, vt Acto. 14. legitur. Nam cum sacerdos & populus Barnaba & Paulo sacrificare vellẽt, quod erat naturæ rationi cõtrariũ, naturali quoq; ratione ipſi contradixerunt. Viri (inquiunt) quid hæc facitis? & nos mortales sumus ſimiles vobis homines, annũciãtes vobis

con-

conuerti ab his vanis ad Deũ viuum, qui fecit cælũ & terrã,& mare,& oĩa quę in eis ſunt,&c.Et quidẽ nõ ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, bene faciens de cęlo, dans pluuias & tempora fructifera, &c.Quia ergo res naturales teſtimonium perhibent Deo, quẽadmodum hoc loco Apoſtolus aſſerit, non eſt abſurdum,quin ẽt eſt maximè cõſentaneum, vt Theologus de diuinis quoq; diſſerens, hmõi etiã naturalium rerum teſtimonijs vtatur.Nam & Acto.17.Paulus idem probat, Deũ non indigere aliquo, ꝙ cæli & terræ ſit dñs, & det ipſe omnibus vitam & inſpirationem & omnia.Probat item Deum nõ eſſe longè ab vnoquoq; noſtrum,qm̃ in ipſo viuimus,mouemur & ſumus. Ac propheta, Pſal.138.oſtendit Deum cognoſcere nos & intima noſtra, quia formauit nos, & poſuit ſuper nos manum ſuam. Quod idem naturale argumentũ habes,& pſal.93. Quibus ex rebus breuiter diſputatis intelligi poteſt, id quod antè ponebamus, dociles quidem, ſi infideles ſunt, ratione allici inuitariq; ad fidem, ſin verò fideles,confirmari: vtroſque autem in his,quæ naturalia ſunt,perſuaderi. Quòd ſi indociles ſunt & repugnantes, vt euincantur, ratio quoq; naturæ valet.Principes enim & ſeniores videntes Petri conſtantiã & Ioannis, cõperto quod homines eſſent ſine literis & idiotæ, admirabãtur: hominẽ quoq; videntes ſtantẽ cũ eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Cæcus quoq; ille apud Ioannem, Iudæos Chriſto aduerſos,naturæ ratione eludit inquiens. In hoc mirabile eſt, quia vos neſcitis vnde ſit, & aperuit meos oculos.Dominus item Matth.12.eos qui calumniantur.quòd in ſabbato curaſſet ægrotũ, naturali & ratione & exẽplo refellit.& Mat.22.Saducæos refutat duobus principijs poſitis. Quorũ vnum erat Exodi teſtimoniũ illud, ego ſum Deus Abrahã,Iſaac & Iacob: quo poſito & aduerſariorum conſenſu approbato, alterum Chriſtus è ratione naturali aſſumpſit, nempè non eſſe Deum mortuorũ, ſed viuentiũ. Quo ſyllogiſmo collegit Abrahami,Iſaachi,& Iacobi animas viuere, quod Saducæi repellentes, reſurrectionẽ mortuorum ex cõſequenti negabãt. Rõnes itaq; naturales contra fidei aduerſarios

Act. 17.

Pſa.138.

Pſal.93.

Act.4.

Ioan.9.

Mat. 12.

Exo.3.

multùm valent. Nec ſunt arma Saulis, quæ pugilē Chriſti magis grauent, q̃ iuuent, vt quidam ineptè per allegoriam argumentantur, ſed, ſi allegorijs agendũ eſt, ſunt potiùs gladius Goliad, quem cũ ipſi è manibus extorſeris, ſuo illum gladio iugulas. Sed aiunt. Si credo quod traditum eſt, quid opus eſt operoſa diſputatione? Si nõ credo, nullis humanis rationibus perſuadebitur. Egregio verò dilemmate rem alioqui lucidiſſimam obſcurare volunt. Non credo: adducor, credo, cõfirmor. Repugno: cõfundor. Ratione nõ domina, sed adminiſtra, ſyllogiſmo non præſidente, ſed ſubſeruiente, Quid multa? Nõne videmus, cũ reliquorum apoſtolorum, tum verò maximè Pauli epiſtolas, & aduerſarios concidere, & fidei domeſticos inſtruere, non ſcripturarum modo teſtimonijs, verumetiã naturæ rationibus? Id quoniam dubium non eſt, maneat, hũc differẽdi morem à Chriſto Domino profectum ab Apoſtolis repetitum, à Sanctis auctoribus confirmatũ, Theologis non ſolum vtiliter, sed etiam neceſſario vſurpari.

Ratio naturalis eſt miniſtra fidei, non domina.

Caput Septimum.

IN hoc tamen diſciplinarum genere Theologiæ profeſſoribus, & honeſto & neceſſario duo illa vitia maximè vitanda ſunt, quę Cicero cõmemorauit. Vnum, ne incognita pro cognitis incertaq; pro certis habeamus. Qua in re etiam in Theologia multa peccantur. Vt illi, qui Diui Thomæ, Scotiq; opiniones vel indiſcuſſas amplectuntur, proq; his nõ aliter pugnãt, ac pro aris & focis. Quanuis autem, qui nihil certò comprehendi poſſe exiſtimarunt, multa illi abſurdè dixerint, hoc præclarè tamen, debere ſapientem ea, quæ ſibi probabilia viderentur, ſequi: quæ contra improbare, atq; affirmandi arrogantiã vitantem fugere temeritatem, quę a ſapiẽtia diſſidet plurimũ. Sed hoc vitium effugere qui volet, non ſatis eſt, ſi ad res conſiderãdas adhibeat & tempus & diligentiã, niſi ad ea etiã, quæ ignorat, à doctiſſimis quibusq; interrogãda adhibeat, & curã, & modeſtiã. Qui verò in academijs Chriſtiani orbis inſignibus literas diſcunt, hi & eruditiſſimorum virorum frequẽti diſputatione inſtructi, & iuuenum

Quæ vitãda ſunt à Theologos in addiſcẽnda philoſophia, ac humana ſcientia.

exercitatisſimorum cotidiana conflictatione vexati, vitium huiuſmodi vitare faciliùs poſſunt. Præclarè autem cum eo agetur, cui præceptor contigerit & eruditus & pius: qui cùm certa ab incertis separet,tũ vanis qõnibus declinatis vtiles & neceſſarias seligat, doceatq; diſcipulos eſſe quandã doctam,vt ita dicam,ignorantiam,ſapiẽtiusq; eſſe,quædã neſcire, q̃ ſcire. Alterum.n.eſt vitium quòd quidam nimis magnum ſtudium multamq; operã in res obſcuras atque difficiles conferunt, eaſdemq; non neceſſarias. Quo in genere multos etiã è noſtris peccaſſe video: vt eas quoque qõnes latisſimè perſequerentur, quibus Porphyrius abſtinuit,homo impius,ſed in hac re prudens tamen,vt Platonis Ariſtotelisq; diſcipulum poſſis agnoſcere. Qui nec quicquam niſi opportunis & loco & tẽpore tractauere, nec quæſtiones vllas perſecuti sunt, quę iuuenum ingenia obruerent,nõ iuuarent. Noſtri autem Theologi,importunis vel locis,longa de his oratione diſſerunt, quæ nec iuuenes portare poſſunt, nec senes ferre. Quis.n.ferre posſit diſputationes illas de vniuerſalibus,de nominum Analogia,de primo cognito,de principio indiuiduationis,ſic enim inſcribũt,de diſtinctione quãtitatis à re quãta,de maximo & minimo, de infinito, de intenſione & remisſione, de proportionibus & gradibus,deq; alijs hmôi sexcentis,quę ego ét,cùm nec eſſem ingenio nimis tardo,nec his intelligendis parum temporis & diligentię adhibuiſſem, animo vel informare non poteram. Puderet me dicere non intelligere,ſi ipſi intelligerent,qui hęc tractarunt. Quid verò illas nunc qõnes referamus? Num Deus materiã posſit facere ſine forma, num plures angelos eiuſdem ſpeciei condere, num continuum in omnes suas partes diuidere, num relationem à subiecto ſperare, aliasq; multò vaniores, quas ſcribere hic nec libet,nec decet, ne qui in hunc fortè locum inciderint, ex quorundam ingenio omnes ſcholę auctores æſtiment. Illis igitur vitijs declinatis,quod in rebus naturalibus & cognitione dignis operę curæque ponetur, id nõ modò,vt inquit ille, iure laudabitur: verum, ut id fiat, erit etiam summoperè neceſſarium,ſi Theologi perfecti plene-

Sapientius eſt q̃dam neſcire quã ſcire.

Nota.

pleneque ſapientes eſſe volumus. Prudenter.n.Hierony-
Euſebius mus Pammachium admonet,vt ſi adamarit captiuā mu
lierem,id eſt,ſapientiam ſecularem, decaluet eam,& ille
cebras crinium atq; ornamentaverborum cum emortuis
vnguibus amputet. Multos.n.tunc fœtus captiua dabit,
& de Moabitide efficietur Iſraelitis.

Caput octauum.

QVibus rebus expoſitis,ſupereſt, vt doceamus, an hic locus in Theologia firmus,an potiùs īfirmus ſit.Vbi nihil nobis immorandum eſſe video, cùm naturæ argu-mentationes cōſtet vnas certas,alteras incertas eſſe. Ac certæ quidē ſunt quas dialectici demōſtrationes vocant, hoc eſt,quæ ex perſpicuis exploratiſq; principijs aliquid certò euidēterq; cōficiunt. Incertæ verò,quæ,licet proba biles ſint, cōiecturis tñ huc atq; illuc trahūtur: nullā ha-bēt ſuadendi neceſſitatē.Firmū argumentū illud eſt,non lōge eſt Deus ab vnoquoq; noſtrū, in ipſo.n.viuimus,mo
Act.17. uemur,& ſumus.Acto.17.Illud itē,qui plātauit aurē non
Pſal.93. audiet?aut,qui finxit oculū nō conſiderat?Pſal.93.Atque
Luc. 10. illud ēt,edētes & bibentes quę apud illos ſunt,dignus eſt
1.Cor.9. n.operarius mercede ſua. Lucæ.10.& 1.Cor.9.Probabile argumentum hoc eſt,quo Petrus Actorum.2.vtitur.Non ēm ebrij ſunt hi,cùm ſit hora diei tertia.Ita patet naturę argumentationes, quæ in vſum Theologię veniunt, in-terdum infirmas,firmas nonnunquam eſſe. Nam qui om nium rerum infinitam volunt eſſe quæſtionem, & nullo loco veritatem fixam conſtantemq; perſiſtere,ij & in na-turam ipſam & in Deum impij ſunt.Sapienter ſiquidem apoſtolus,cū rationes à natura profectas manifeſtas eſſe
Rom. 1. dixiſſet,tū demū ad Deum eas auctorē reuocauit. Quod notum eſt Dei (inquit) manifeſtum eſt illis. Deus.n.illis manifeſtauit.Num per angelos?Num per prophetas?Nū per apoſtolos?Minimè id quidē. Sed inuiſibilia Dei(ait) à creatura mundi per ea quæ facta ſunt,intellecta conſpi ciuntur. Conſpicuæ igitur & certæ ſunt quandoque na-
Sap. 13. turæ rationes.Vani enimq; ſunt omnes homines,in qui-

bus

bus non ſubeſt ſcientia Dei, neq; operibus attendentes cognouerunt, quis eſſet artifex. A magnitudine.n.ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poterit creator horũ videri. Euidentes itaq; ſunt atq; adeò firmę naturales quædam argumentationes. Nõ ergo ſpeculatiuę diſciplinæ, quæ ex huiuſmodi argumentationibus conflantur & efficiuntur, errores sunt inaneſq; fallaciæ. Quod Lutherus non ſtultè modò, verum impiè etiã aſſeruit. Quod.n.humana ſcientia atq; ſapientia omnis à Deo ſit, nõ ſolùm illo Apoſtoli teſtimonio, quod modò poſuimus, oſtenditur, ſed alijs etiã quę à Clemente Alexandrino referuntur. Vnũ eſt illud, omnis ſapiẽtia à domino Deo eſt. Alterum illud, vocaui ex nomine Beſeleel, & impleui cũ ſapiẽtia & intelligentia ad excogitandum quidquid fabre fieri põt, &c. Fabrilis igitur ars, atq; omnis proinde humana diſciplina, ad Deum tanquã ad fontem, & primum ſapientię cuiusq; principium referenda eſt. Ex quo & multis alijs intelligi debet, qui philoſophiã errorem eſſe inanemq; fallaciã, eos non ſolùm ſtultitiæ, ſed etiã impietatis eſſe damnandos. Deus quippè veritas eſt, & ab eo error eſt nullus. Qua ex re facilè etiã intelligitur, cũ Philoſophiæ rationes à diuina veritate ſint ſumptæ atq; petitę, qui illas reijciunt, hos Dei veritati, qua illæ ſubſiſtunt, refragari. Nec quod tali fundamento nititur imbecillum eſſe aut infirmum põt. Quocirca fruſtra homines vàni conabuntur philoſophiæ naturæq; rationes euertere. Vtrũq; n.lumen & naturæ & fidei, quorũ altero naturalia, altero ſupernaturalia videre dicimur, à Deo eſt. Illa.n.erat lux vera, quæ illuminat omnem hominẽ: & ſignatum eſt ſup nos lumen vultus tui domine, ad naturalem etiã mentis illuſtrationẽ referuntur. Ita nõ minùs à Deo falleremur, errantes in naturæ lumine, q̃ ſi per fidei lumen erraremus. Luminis igĩ naturalis ducatũ, inueſtigationẽ, argumenta, repellere, nõ mõ ſtultum eſt, ꝙ Auguſt.4.de Trin. docet, verũ etiã impiũ, quod hoc nos loco abundè docuimus. Qui quidẽ locus concludi iam poterat, niſi priùs argumentis illis reſpondendũ eſſet, quę hęretici cõtra poſuerunt. Prima igitur videamus, deinceps ordine reliqua.

Eccle. 1.
Exod. 31
Ioan. 1.
Pſal. 4.
Cap. 6.

Caput

Caput Nonum

PRincipio itaque veterum nobis auctoritotem opponunt. Quod dum faciunt, veteribus ſunt iniurij. Quid enim eſt aliud humanas ſciẽtias omneis à patribus condemnari, quam eos fuiſſe non modò imperitos, uerum etiam alienos ab humanitate? Nã, quoniam homo rationis eſt particeps, cõſequẽtia cernit, principia & cauſas rerũ videt, earumq; progreſſus, & quaſi anteceſsiones ĩquirit, ſimilitudines comparat, & rebus viſibilibus adiungit atq; annectit inuiſibiles. Qua mentis inquiſitione inueſtigationeq; efficiuntur naturales in homine diſciplinæ, quarum ſtudium qui vituperat, haud ſanè intelligo quidnam ſit, quod laudandum putet. Quia verò longum eſſet alia loca ex eiſdem ipſis patribus adscribere, in quibus humanæ doctrinæ commendantur, non libet niſi vnũ ſolum ex Auguſtino referre, in illo etiam ipſo libro cõtra Felicem Manichæum, cuius teſtimoniũ nobis iſti, vel maximè obijciunt. Auguſtinus igitur, quãuis eos hereticos reprehendiſſet, qui auderent auctoritatem eccleſię rationis pollicitatione ſuperare, naturales tñ rationes ſuo loco & gradu cõmendat inquiens. Fidei imperator clementisſimus, & per conuentus celeberrimos populorum atq; gentium ſedeſq; ipſas apoſtolorum, arce actoritatis muniuit eccleſiã, & per pauciores piè doctos copioſiſſimis apparatibus etiã inuictisſimę rationis armauit. Verũ illa rectisſima diſciplina eſt, in arcẽ fidei recipi infirmos, vt pro eis iã in tuto poſitis fortiſſima ratione pugnetur. Ex quo loco quid Auguſtino placeat, lectores vidẽt. Cũ enim apud illum ratio cum auctoritate confertur, iacet quidem rationis ſpecies, valet auctoritas. Sed nuſquã ille tamen has duas argumẽtandi virtutes ita ſeiungit, quaſi posſit quiſquam, qui non idem ſimul & ratione & auctoritate nitatur, eſſe theologus. Indoctũ quippè armat fide, doctum etiam ratione. Non igitur humanas diſciplinas naturalesve earum ratiocinationes damnant doctiſſimi viri, ſed illos qui cũ in vnitate catholica nõ ſint, & Chriſtiano tamen nomine gloriẽtur, audent imperitos quaſi ratione traducere: quia iacere ſe abiectiſſimè ſentiunt, ſi

eorum

eorũ cum auctoritate catholica auctoritas cõferatur, vt ab Auguſtino ad Dioſcorũ ſcriptũ eſt. Illos etiã damnãt, qui Philoſophiã Euangelijs præferunt, quibus Auerrois Paulus eſt, Alexander Aphrodiſæus Petrus, Ariſtoteles Chriſtus, Plato nõ diuinus ſed Deus. Cuiuſmodi nos ipſi præſertim in Italia vidimus multos, qui ſcriptura ſacra neglecta, ad horũ Philoſophorũ doctrinas tãquã ad ſirenũ ſcopulos adhærebãt, poſtq; galeros etiã & infulas, nõ prophetas, nõ apoſtolos, nõ euangeliſtas, ſed Cicerones, Platones, Ariſtoteles, pſonabant. Eos quoq; ſacerdotes patres noſtri rephendũt, qui plus nimio philoſophorũ libris indulgẽt. Noluerũt.n. illi, quos occupationibus & grauiſſimis & maximè neceſſarijs oportèbat eſſe diſtrictos, eos Philoſopiæ ſtudijs præpediri. Baſilius certè ac Gregorius tredecim ãnis, vt literis ſacris totos ſe dederẽt, ſapiẽtię ſecularis libris oĩbus valedixerũt. Teſtat̃ etiã de ſe in epi. ad Gala. Hieronymus, annis quindecim nullũ ſapientiũ Gentiliũ librũ ne in manusquidẽ aſcendiſſe. Clemens porrò Alexandrinus, huiuſmodi viris, qui in eccleſia doctores pfecti & abſoluti eſſe debẽt, Philoſophiæ ſtudia, cauſa ſolũ relaxandi animi, in otio permittit. & quoniam ancillas, vt vocarent ad arcẽ, ſapientia miſit, admonuere patres diſciplinas, quas vocat liberales, Thegologiæ ſubſeruire oportere, nõ dominari. Curaturũ atq; illarum ſtudioſũ, ne ancillarũ amatorijs delectatus, dominã, hoc eſt, veram ſapientiã negligat. Quinetiã curaturum, vt ſi Agar Aegyptia Abrahami cõplexibus inſoleſcit, eijciat̃ foras atq; exulet, nec ſinatur, aut Iſmael Iſaachi ſimplicitatẽ irridere, aut Agar Saræ bonitatẽ contemnere. Affligat ancillã domina & corrigat, habeat in manibus, vtatur ea vt libitũ fuerit. Sic.n. modeſta, erit vtilis: quæ, cum ei præter modũ indulgetur, eſt etiã pernicioſa. Fugax eſt .n. vita noſtra, & quod plus tẽporis ſtudijs humanis impartĩmur, id diuinis adimamus neceſſe eſt, quibus nos Chriſti religio conſecrauit. Qui doctrinis item liberalibus nimiũm vacant, ij ferè errores imbibuunt, qui vix elui poſſunt. Qua de re lege quoque cautum eſt in concilio Lateranenſi ſub Leone decimo, ſeſſione decima. Eſt

Lib. 10. hiſ. ſuæ. cap. 9. Ruffinus

Lib. 6. Stro.

Prou. 9.

Clemens 1. Stroma.

Gene. 16 & 21.

Hier. ſermo. in Propheтis incultus aliquãdo nõ placuit.

etiam

etiam lex apud noſtros ſanctiſsima,quæ in huiuſmodi diſciplinis ſolum adoleſcentes,neque omnes, ſed ingenioſos exercet. Grandioribus autem natu ingenioque tardiore ſtudia hæc interdicit. Quòd ſi legem perrumpunt quidam, aut in philoſophia & dialectica plus tẽporis & curæ ſumunt,quàm æquum eſt,non eſt propter iſtorum vitiũ aut Philoſophia ſpeculatiua,aut ſcholaſtica Theologia, quæ illam in vſum ſuum vendicat, contumelioſè vexanda.Nam ne illa quidem nos fugiunt,quæ vulgi etiã ſermone terunt,Ne quid nimis,Modus omnibus in rebus eſt optimus.& quod verſibus proſecutus eſt Horatius, Eſt modus in rebus,ſunt certi deniq; fines: cæteraq; grauiſſimè. Notum.n.lectoribus carmen.Vtrumq; itaq; vitium reprehendimus, & eorũ, qui Ariſtotelis Platonisve libros diu noctuq; verſant,& eorum, ac multo etiã magis, qui cum omni rerum naturaliũ cognitione vacui ſint,vbi primoribus,quod aiunt,labris ſacras literas deguſtarint, tum ſe Theologos abſolutiſſimos profitentur,tum Philoſophiã quaſi rebus Theologicis tractandis ineptam negligunt. Sed ad ſanctorum teſtimonia ſatis dixiſſe videmur.

E ſacris verò literis Eccleſiaſtis primùm teſtimonium obijcitur. Cuius tamen veram germanamque intelligentiam facilè aſſequemur,ſi libri totius quaſi ſcopũ & mentem teneamus.Solomonis autem eo libro pręcipuum inſtitutum eſt,declarare: quiſnam ſit hominibus ille finis, gratia cuius ſit conditus,hoc eſt,quoniã loco humana fœlicitas ſita ſit.Nã cætera,quæ Eccleſiaſtes ea cõcione diſſerit,huc demum pertinent & reuoluuntur omnia.Ponit igitur à principio ſtatim generale pronuntiatum illud, Vanitas vanitatum,vanitas vanitatũ, & omnia vanitas, quo ſignificat,nulla huius ſæculi bona ea eſſe,quæ finem homini ſuum exhibere poſſint,veramve illi præſtare fœlicitatem. Hoc enim ſenſu res omnes vanas Sapiens vocat.Nec abſurdè id quidem. Vanum nanque id definiri ſolet,quod fine caret,ſeu ad finem, qui quęritur,otioſum eſt.Iure itaque res illæ vanę vocantur, in quibus quietẽ homo ſi quærat,nõ inueniat:fœlicitatem ſi expectet, fruſtra expectet: finẽ ſuũ ſi perſequi ac tenere cupiat, vanus

2. Phyſi. Ariſt.

fiat.

ſiat.Themate igitur in hunc ſenſum ab initio concionis poſito,quo vniuerſa huius mundi bona Solomon cōplexus eſt,tum deinde ſingillatim oīa perſequitur,oſtenditq́ue nō ſapientia,nō opibus,nō diuitijs , non voluptate, hominis beatitudinē eſſe locandā . Monſtrat aūt primo capite per humanas diſciplinas hominē non beari. Id q̄ aptè & diuinè probet, non eſt huius loci exponere . Tm̄ ſunt lectores admonendi,vt nè Ariſtotelis vario verſent errore,qui in contēplatione rerū ſupremarū ſummū hoīs bonū collocauit . Qui ſi loquerēt de mentibus corpore ſolutis,& vitæ futuræ fœlicitatē quæreret, nobis , id eſt, D.Thomæ familię aliquid profectò diceret. Sed cum de immortalitatè animi,tum hoc,tum illud,nec idem dicat ſemper,quidq; potiſſimū ſentiat,difficile ſit intelligere, de altera profectò vita,quā vel nō habebat exploratā,vel penitus ignorabat, ecquid dicturus erat homo , aut impius,aut certè varius & anceps, ſenſuumq; pręſidio deſtitutus , quibus ille adminiſtris in iudicio rerum omnium vtebatur? De fœlicitate igitur præſentis vitæ loquitur. Hinc enim in Ethicis & Policitis opes,diuitias,amicos, ſalutem,cæteraque huiuſmodi, caduca etiam & temporaria bona,quaſi fœlicitatis adiumenta requirit.Et in li. de bona for.ſine exterioribus bonis,quorum fortuna, vt (ait,)eſt domina:negat aliquem fœlicem eſſe. Quamobrem de iudicio Ariſtotelis dubitari non poteſt , rectè ne autem dixerit an ſecùs, de eo fortaſſe dubitari poteſt. Verum qui Eccleſiaſtis hoc primū caput intellexerit, is iam ſine dubio poterit Ariſtotelis errorem facilè deprehendere . Nam cuiuſmodi fœlicitatem habebit ſuperna illa ac ſupercæleſtia contemplando animus tanta mole corporis non onuſtus, ſed obrutus ? * Cogitationes, (inquit ſapiens,)mortalium timidæ,& incertæ prouidentiæ noſtrę.Corpus enim , quod corrumpitur , aggrauat animam,& terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa

10.Eti.li.

Hierony. in ca.Eccle. 10.lege(inquit) Plato. Ariſt. reuolue verſutias: Zenonē & Carneade diligentius intuere , & probabis verū eſſe quod dicitur , Labor ſtultorū affliget eos.Veritatem illi quidem omni ſtudio q̄ſierunt : ſed quia non habuerūt ducem et præuium itineris , et humanis ſenſibus rati ſunt ſe cōprehendere poſſe ſapientiā,ad ciuitatē minimè peruenerunt.De qua in pſal.dicitur:Domine in ciuitate tua imaginē ipſorū diſſipabis.Oēs enim vmbras & diuerſas imagines atq; perſonas quas ſibi in varijs dogmatibus induerūt,in vrbe ſua dominus diſſipabit.

** Sap.9.*

cogitantem. Et difficile æſtimamus quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt, inuenimus cū labore: quæ in cœlis ſunt aūt quis inueſtigabit? Eccleſiaſtes quoq; primo, cunctæ, (ait,) res difficiles: nō pōt eas homo explicare ſermone. Mirāda ſanè, & digna Solomone ſnīa, quæ declarat, id, qđ Ariſtoteles quoq; ipſe ſeuerè atq; prudēter dixit, mentis noſtræ aciē, non aliter ad ea quæ manifeſtiſſima ſunt caligare, q̃ noctuæ oculos ad fulgorē ſolis. Quo magis Ariſtotelis conſiliū, nonnulli, ac rectè illi quidē, admirātur: q̄ cū non ignoraret, q̃ infirmæ eſſent ingenij noſtri vires, memoria anguſta, fluxa, infidelis: acumen retuſum, impeditū, debile: ſegnis diligentia & tarda: in eo cōſtituerit fœlicitatem, quod adeò in hac vita tenue eſt & exiguum, adeò obſcurum & imperfectum, adeò infirmū & inſtabile, adeò non per ſe idoneum ad beandum, adeò denique paucorum hominum: vt nihil propemodum habere videatur ex his, quæ veræ fœlicitatis definitio continet. Qualis enim fœlicitas eſt, quæ frequentiſſimè intercipitur & rebus abiectiſſimis cedit? Quæ non eſt commune bonum humani generis, ſed quod pauciſſimi conſequi ac tenere poſſint? Ad quam ſi omnes homines, vt par eſt, ad finem ſuum conarentur, reſp. omnis interiret? Quæ aucta hominis requiem non augeat, ſed laborem? Quæ hominis deſiderium non ſatiet, sed excitet? Humana quippè mens, quandiu hic viuitur, rerū cognitione torqueri poteſt, ſatiari non poteſt. Maneat igitur, vitę huius fœlicitatem, in primæ philoſophiæ vſu, hoc eſt, in rerum immaterialium contemplatione non conſiſtere, vt quam morbus tollere valeat, dolor intercidere, inopią interturbare. Nam ſi ad hanc Ariſtotelicam fœlicitatem neceſſarius eſt, aliorum etiam bonorum quaſi concentus, talem nobis fœlicē Ariſtoteles fingit, qualis, vt arbitror, nemo vnquam erit: &, vt confirmare poſſum, nemo certę fuit. Quid quòd, vt idem Ariſtoteles in libro de bona fortuna tradit, vbi plurimus intellectus, ibi mi-

nima

Eccle. 1.

Eccleſ. 7. alta profunditas, quis inueniet eā? Luſtraui vniuerſa animo meo, vt, quærerē ſapientiā &c. & poſt virū de mille, etc. &c. 8. Appoſui cor meum vt ſcirē, etc. & poſt, & intellexi, quod omnium, &c. Eccle. qui addit ſolertiam, addit & laborem. Eccle. 1. non ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu impletur. & 7. dixi ſapiens efficiar, & ipſa longius receſſit à me.

nima fortuna, vbi autē plurima fortuna, ibi minimus in tellectus? Eccleſiaſtes cap. 9. Vidi ait nec ſapientium eſſe panem, nec doctorum diuitias nec artificum gratiā, ſed tempus caſumque in omnibus. Qua igitur ratione fortunæ bona ad fœlicitatem neceſſaria eſſe dicemus, quæ caſui ſubiecta inſipienti, quam ſapienti magis obueniunt? Quantò ſapientiùs Solomon hominis finē, qualis in hac mortali vita quæri poteſt, in Dei timore & amore conſtituit. Deū time, (inquit,) & mandata eius ſerua, hoc eſt omnis homo. Atque ſentētiæ huic reliqua omnis diuina ſcriptura conſentit. Beatus vir, ait qui timet dominum, in mandatis eius volet nimis, & Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius. Et beati immaculati in via, &c. Et apud Matthæū dominus, Beati, (inquit,) qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. Et beati mundo corde. Nimirum in præſenti ſæculo, aut hæc beatitudo eſt, aut nulla omnino eſt. Per hanc .n. veram & perfectam fœlicitatem aſſequimur, per hanc ēt ſumme beato, hoc eſt, Deo maximè appropinquamus. Quemadmodum autē quò quidque eſt maximè calido propinquius ac ſimilius, eo calidius eſt: ita quo qs Deo eſt in hac vita proximior ac ſimilior, eo beatior ac fœlicior erit. Paulus ēt apoſtolus, non modo D. Thomas dixit, dilectionem Dei in hac vita cognitioni ſcientiæque præſtare. In dilectione itaque Dei huius vitæ fœlicitas ſita eſt, nō in cognitione. Nec ſi rerū terreſtriū atq; cœleſtiū cognitio, quā naturales in homine diſciplinæ pariunt, neminem facere fœlicē pōt, ſtatim eſt à Solomone dānata. Sed ſtudiū humanæ ſcientiæ, occupationem vocat peſſimam, quòd moleſtiſſima ſit. Malum .n. in ſcripturis interdum non pro culpa, ſed pro pœna vſurpatur. Idem quoq; ſtudium vanitatem nuncupat, quod nec homini finē ſuum præſtat, & ad verā fœlicitatem conſequendā otioſum eſt. Hoc verò teſtimonio ſi aduerſum liberales ſcientias abutimur, vituperemus ſimul opes, diuitias, regna, artes, omnia deniq; quæ ſub ſole fiunt. Nā eadē de his quoq; Sapiens dixit, illud qđ ſtultiſſimū eſt, fateamur omnino ex verbis Eccleſiaſtis nihil contra diſciplinas humanas cōfici poſſe.

Ecclē. *Eccl. 12.* *Pſal. 3.* *Pſa. 121* *Pſa. 118* *Matt. 5.* *Similitudo* *1. Cor. 13* *2. 2. q. 23 e. 1. Nā quod Caieta. ait, dilectionem Dei naturalē virtutē non eſſe, abſurdū eſt.* *Eſa. 45.* *Amos 3.*

1. Stro. Clemēs. In Cato. Maio. Prouo. 5. & 7.

Multò verò minus ex prouerbijs cõficitur, nã verba illa planè de cæca voluptate intelligunt. Quã apud Ciceronē Plato eſcã malorũ appellat, qđ ea videlicet homines capiantur, vt hamo piſces. Nõ eſt Philoſophia meretrix illa vaga & garrula, quietis impatiens, procax, blanda, adulatrix, præparata ad decipiẽdas animas? ſed, ſi qd tale eſt, eſt illa Thamar, quæ cauſa prolis ſedit in triuio, ad quã ſtudioſus & fidelis Iudas declinauit, indeq; genuit Phares & Zarã, qui in Euangelijs memorãtur. Non ſunt Muſę Sirenes, vt eſt apud Pythagorã. Caſtę sunt, meretrices, veraces ſunt, nõ fallaces. Qui Sirenũ cãtibus delectãtur, hi ſunt in vitio qui Muſas amant, in vitio non ſunt. In epiſtola autē ad Colo. eodē Clemente auctore, nõ reprehendit apoſtolus philoſophiã verã, hoc eſt, quæ de naturæ rebus verè sentit, sed Epicureã, quæ videlicet tollit prouidentiã, & in Deorũ numerum refert voluptatē, & præter res corporeas nihil eſſe credit. Hmôi ergo aliasque ſimiles Philoſophorum doctrinas condemnat Paulus, quæ ab ipſis auctoribus Philoſophiæ nomine vẽditantur, cum nihil re vera minus ſint, ſed ignorantium hominum traditiones, quemadmodum easvocat apoſtolus. Vera autem & naturalis philoſophia non hominum traditione, ſed Dei reuelatione habita eſt, vt supra eiuſdē ēt apoſtoli teſtimonio oſtendimus. Cùm verò eodem ipſo capite scriptum ſit, hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonis, mirũ eſt, cur Lutherus, Philippus, & alij, quos quoniam adhuc in Catholicis habentur, nolo hic nominatim cum hæreticis lacerare: eloquentiam & omnem sublimen dicendi characterem nõ reprehẽderint. Abſurdum eſt enim, vt quibus verborum diſciplinę placent, his rerum cognitio diſpliceat. Sed periculosa curioſitas, nã hoc dicit quidam, & nimia in definiendis rebus obscuris audacia, è Philosophię studio ſunt nobis natæ. Atque idem excuſatione summæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecans adijcit, ſe nõ in totum Philoſophiam damnandam putare. Hoc autē calumniandi genus, quale ſit & cuius hominis, quis non videt? Certè non aperti, non ſimplicis eſt, non ingenui,

Mat. 1.

1. & 6. li. Stro.

Coloſ. 2.

Vera, & naturalis philoſophia nõ hominũ traditione, ſed Dei reuelatione habita eſt.

non iuſti,non viri boni:ſed verſuti potius,obſcuri, aſtuti,fallacis,malitioſi,callidi,veteratoris vafri.Non naſcũtur(mihi crede,)è ſtudio Philoſophiæ vitia, ſed ex errore & ignorantia naſcuntur. Quid.n.Philoſophiæ magis contrarium eſſe põt,quàm aut vana periculoſaq; ſectari, aut qđ non ſatis exploratum ſit & cognitũ, id ſine vlla dubitatione definire?Quid verò ſibi vult oratio illa,ſe nõ in totum philoſophiã damnandã putare?Quã igitur par tẽ philoſophiæ damnat?An vt Lutherus,eã quæ cõtemplatur & cernit?Explicet atq; excutiat intelligentiã ſuã, vt videat quę ſit in ea ſpecies forma & notio philoſophię. Nos.n.non more vulg: doctrinam Stoicam aut Platonicam,aut Pythagoricam, aut Ariſtotelicã, Philoſophiã appellamus:ſed,vt homines definiendi periti, ſi interpretari volumus,ſtudium ſapientiæ, ſi rẽ ipſam quærimus, rerum humanarum ac diuinarum, terreſtium atq; cęleſtium ſcientiam.Quam non dico in totum,ſed ne in partem quidẽ damnare, vel inſignis ſtultitiæ eſt, vel malitię manifeſtę. Auguſtinus porrò lib. 1.de mori.eccl.cath. c.21. curioſã naturæ inquiſitionẽ, & nimiũ quendã amorem terrenæ ſapientiæ cauendum intelligit,non verã philoſophiam,quæ eſt amor ſapientiæ moderatus. *Aug.*

Iam verò quod ex priore ad Corinth.epiſt.opponitur, nihil illud mouere poteſt.Nam quod(ait,) perdã ſapientiam ſapientum,id perinde eſt ac ſi dixiſſet, ſapientiam ſapientium obſcurabo. Quomodo? Nempè illuſtrando mundum maiori doctrinę lumine,ad quã doctrina philoſophorum omnis nulla eſſe videatur.Sicut etiã ſol fulgore ſuo ſtellarum lucernarumq; lucẽ dicitur perdidiſſe. Prudentiã autem prudentium Deus reprobauit, quia nõ elegit,ſed quę ſtulta ſunt mũdi,vt cõfunderet ſapientes. In quem ſenſum fortes & potentes reprobaſſe dicitur, quia infirmos & ignobiles elegit apoſtolos, vt Dei virtus magis in Euangelij prędicatione claresceret.Quanquã Clemens 1.lib.& 5.Strom.docet, non eſſe hic fortè ſermonem de verè ſapientibus & prudentibus, ſed de his qui ſibi ſapientes & prudentes viderentur. Sicut non vocatur Euangelium ſtultitia,quod ſtultitia ſit,ſed quod ita *1.Cor.1.*

Id ſentit Hier. in Eſa.c.20 Quintra ditibi no dequibus que propheticu

eſſe ſermonē, ſed de ſapientibus & magiſtris Iudæorū. quos in aduentu Chriſti Dei iudicio excæcatos conſtat.

Peribit ait, ſapiētia à ſapientibus eius et intellectus prudentiu eius abſcondetur.

* 1.Ti.6.

ita huius mundi ſapientibus viſa ſit. Nam illud, ſcientia inflat, facillimum intellectu eſt. Non enim magis ſcientiam hic damnat apoſtolus, quàm opes, regna, pulchritudinem, vires abſtinentiam, virginitatemq; damnaret is, qui hæc omnia inflare teſtaretur. Clemens verò Alexandrinus. 2. Stro.libr. de illis hoc exponit, qui ſe ſapientes exiſtimant, cùm tamen ſuperbi ſint, nihil reuera ſcientes, ſed languentes circa quæſtiones. Quæ intelligētia ex eo probabilior efficitur, quod ſtatim apoſtolus ſubdit, * ſi quis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid, nondum cognouit, quemadmodum oporteat eum ſcire. Non itaq; vera ſcientia inflat, ſed quæ videtur eſſe, nec eſt tamen, ea inflat. At 7. Stro.lib. nouè exponit inflare, pro eo quod eſt, facere vt magnificè ſentiant, qui eam habuerint. Refert verò in hoc illud Eccleſiaſtici 4. cap. Ἡ σοφία υἱοὺς ἑαυτῆς ἀνύψωσε, id eſt ſapientia filios ſuos inflauit, ſic enim vertit interpres. Quod alij exaltauit, Hieronymus verò vitā inſpirauit. Verbum autē ἀνυψόω eleuare & tollere eſt. At verò illi teſtimonio ex priore ad Timo. ca. 6. D. Hieron. in commentarijs ſuper epiſtolam ad Titum 1. ca. reſpondet in hæc verba. Quæritur quare ad id quod apoſtolus ait: ſecundum fidem electorum Dei & cognitionem veritatis iunxerit, quæ iuxta pietatem eſt: vtrum nam ſit aliqua veritas quę non in pietate ſit poſita: & nunc ad diſtinctionē illius inferatur cognitio veritatis, quę iuxta pietatem eſt. Eſt planè veritas, quæ non habet pietatem. Si quis Grammaticam artem nouerit, vel dialecticā: vt rationem rectè loquendi habeat: & inter falſa & vera dijudicet. Geometria quoq; & Arithmetica & Muſica habent in ſua ſcientia veritatem: ſed non eſt ſcientia illa pietatis. Scientia pietatis eſt noſſe legem: intelligere prophetas, Euangelio credere: Apoſtolos non ignorare. Abſq; pietate verò notitia veritatis delectat ad præſens: ſed ęternitatem non habet premiorum. Hactenus Hieronymus. Sanos ergo ſermones vocat apoſtolus eos qui ſalutem animę præſtāt: pios verò qui pios & religioſos homines faciunt. Hæc humana ſcientia non exhibet: ſed non proinde eſt Theologo inutilis. At apoſtoli non

fuerunt

fuerunt humanis literis eruditi. Fateor: Chriſtus non docuit eos Geometriā, Aſtrologiam, Phyſicam. Et hoc itē fateor: Spiritus ſanctus docuit eos omnem veritatē, nec Philoſophiam, Arithmeticam aut Geographiā docuit: Verum eſt & id quidem, Chriſtus nobis & Apoſtoli non Dialecticam artem, ſed nudam ſententiam, quæ fide ac bonis operibus cuſtoditur, tradiderunt. Nō repugno. Nō igitur ſunt diſciplinę iſtæ Chriſtiano doctori vtiles. Id verò eſt, quod ego conſtantisſimè pernego. Apoſtolis ſiquidem, vt ait Clemēs, Spiritus S. omnia plenè ſuggerebat, quę erant & ad ſcripturam ſacram intelligendum, & ad docendum cuiuſuis generis homines neceſſaria. Nos autem, qui Spiritus hoc peculiare donum non habemus, ſi humanarum ſimus literarum rudes & ignari, nec diuinas percipere sanè poſſumus, nec perfecti eſſe in Eccleſia doctores. Chriſtus etiam & Apoſtoli, nō docuerunt nos humanas diſciplinas, vt fides noſtra nō eſſet in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei: docere etiam nihil voluerunt, niſi quod eſſet ad ſalutē neceſſariū. Alioqui, ſi exemplū placet, ignoremus Grammaticam, quoniā Apoſtoli Grāmatici non fuere. Simus barbari, quia non fuere eloquentes Apoſtoli. Nihil cōſultò ac cogitatò meditatū & præparatum inferamus, quod Apoſtoli hæreticis, Philoſophis, Tyranniſque euincendis repentè atque ex tempore ſapientisſimè loquebantur. Quomodo autem docti ſint omnem veritatem, Auguſtinus in Ioannem declarauit. Sunt autem ſine dubio humanæ quædam veritates, quas tametſi Apoſtoli non ſunt edocti, nos tamen vtiliter addiſcimus. Quòd enim diſciplinis humanis ſubiecta ſit veritas, quam tractent & in qua verſentur, adeò eſt manifeſtum, vt ſtultum ſit & me probare velle, & alios negare. Quo verò tempore, quo loco, quo cum hominum genere diſciplinis humanis Theologo ſit vtendum, nam & hoc in argumento quæritur, alio libro ſumus fuſe ac diligenter explicaturi. Itaque nunc res eas prætermittemus: quarum ratio & maior eſt, & in aliud tempus differenda.

Socra. li. 1. hiſt. eccle. c. 8.

1. Strom.

1. Cor. 2.

Aug.

Libr. poſtremo.

Tantùm ergo poſtremum illud argumentū reſtat, cui reſpondere debeamus. Id quod argutè Clemens Alexandrinus

Clemens.

drinus 1.Stromatum libro facit,inquiens: Non per ablationem Philoſophię perimiturveritas,ſed ad eam cooperatrix & adiutrix inuenitur: ſicut primus & ſecundus gradus ei, qui aſcendit in cœnaculum, & Grammaticus ei, qui eſt philoſophaturus. Nam & viſus & auditus confert ad veritatem,mens autem eſt, quæ eam appoſitè & naturaliter cognoſcit. Perſpicuitas etiam opem fert ad trādendam veritatem:& Dialectica, ne proſternamur ab hęreſibus. Et eſt quidem per ſe perfecta ſeruatoris doctrina & nullius indigna,cùm ſit Deivirtus & sapientia. Accedens autem Philoſophia nonveritatem facit potentiorem,ſed debilem aduerſus eam efficit ſophiſticam argumentationem: & propulſans doloſas aduerſus veritatem inſidias, vineæ eſt ſepes & uallum. Et quæ eſt quidem ex fide ueritas,tanquam panis neceſſaria eſt ad uiuendum. Quę autem præcedit diſciplina, eſt obſonio ſimilis & bellarijs. Deſinente cœna ſuauis eſt placentula, ut ait Pindarus Thebanus. Hactenus Clemens. Hactenus etiam nos de octauo loco dixerimus. Ac ſi quæ ſunt fortè reliqua, ea in nouo,qui ſtatim ſequitur,differentur.

Socratē etiam vide 3.lib. eccle. hiſtor.c.16

Libri Noni finis.

DE

DE PHILOSOPHORVM, NATVRAM DVCEM SEQVENTIVM, AVCTORITATE, QVAE NONO LOCO POSITA EST, Liber decimus.

Caput primum.

QVemadmodum argumenta Theologo ducerentur à Philoſophia atque ab omni omnino ratione naturæ, ſatis explicatum arbitror loco ſuperiore. Sequitur, vt cætera perſequar, quæ pertinent ad Philoſophorum & hiſtoriæ humanæ auctoritatem. Hi namq; ſoli duo reſtant ex locis, qui ſunt in initio propoſiti: de quibus dicere aggrediar, ſi pauca priùs de inſtituto ac iudicio meo dixero. Quamuis.n. libri noſtri non modò in ſcholaſtica pugna & cõcertatione verſentur, sed multa ēt alia contineant ijs vtiliſſima, qui interiores ſcrutantur & reconditas literas, tamen interdum vereor, nè quibuſdã bonis viris ſcholæ nomẽ ſit inuiſum, mirenturq; in ea illuſtrãda tm̃ me operæ & temporis ponere. Ego aũt quandiu res ſcholaſtica per eos gerebatur, qui iuuentutẽ ad ſcholæ Theologiã incitare sũt ſoliti, meas curas cogitationesq; omneis in id cõferebã, vt me quauis via & ratione ab ſcholaſticis cõflictationibus liberarẽ. Non.n. exiſtimabam, meam operam ſcholæ Theologis quoquo modo neceſſariam. Cùm aũt Academia viros illos ſummos amiſerit, & quidã ex reliquis, qui huius rei tuendæ ſocij eſſe deberẽt, ſtudia hęc vel tanquã arida contentioſaq; dimiſerint, vel certè vt laborioſa & moleſta declinauerint, Lutherani verò quaſi noxia quoque reprehenderint: indignũ iudicaui illi me otio dare, quod multis ante mihi magnisq; deſiderijs optarã. Itaq; in his ſtudijs ab initio verſatus ætatis, exiſtimaui hone-

ſtiſſimè me Chriſtianæ reipub. inſeruire poſſe, ſi animum in ſchola meum, vel repugnantem continerem. Cui cum multum adoleſcens diſcendi cauſa, temporis tribuiſſem, poſteaquam Theologiam publicè profiteri cœpi, meq́; ipſum diſcipulis tradidi, tempus ferè totum conſumebatur in docendo, ſcribendi otium non erat. Suſtinebam. n. magnum onus, non diſcipulos modò quotidianis & lectionibus & diſputationibus inſtituēdi, verumetiam de multis & verbo & ſcripto reſpondendi. Accedebant ēt non infrequentes ad populum conciones, quibus me, vel neceſſitas adiudicabat, vel voluntas. Plures aūt res præſertim magnas eodem ſimul tempore non modò agere, ſed ne cogitare quidem poſſumus. Quamobrem de hoc opere abſoluendo, in quo tantam difficultatē ineſſe videbamus, vt viro indigeret, non ſolum egregiè docto, sed nullis alijs negotijs præpedito, omnem omnino spē ſæpius abiecimus. Sed partim diſcipulorum precibus efflagitati, partim amicorū conuicijs euicti, tuo verò iuſſu potiùs (Pater optime) cuius ſtudijs, prȩſertim in re tā iuſta, cū difficile eſt, tum ne æquū quidem obſiſtere, ſubciſiuis (vt aiunt) horis opus hoc informare decreuimus, vt ſi quo fortè caſu nequeamus abſoluere, certè inſtituiſſe videamur. Eo verò me minus inſtituti mei pœnitet, ꝙ facilè ſentio, vt nihil aliud agā, excitare me homines non ſocordes ad rei magnȩ inueſtigādȩ cupiditatē. Nos. n. ſi nō aſſecuti, at id ſecuti profectò ſumus, vt ea his libris explicaremus, q̃ nec ſatis erāt nota noſtris, & erāt cognitione digniſſima. Sed iā ad inſtituta pergamus. Danda. n. opera eſt, vt ēt ſi ad alia aberrare aliqn̄ cœperit, ad hæc reuocetur oratio.

Caput ſecundum.

FViſſe olim in Eccleſia nonnullos, qui Philoſophorum
Clemēs. auctoritatem ab ſchola Chriſtiana reiecerint, Clemens Alexand. perhibet, grauis in primis auctor. Tradit ētiam hāc illos perſuaſionem induiſſe, ꝙ Dominus apud
Io. 10. Ioannem dixerit, omnes quotquot ante se veniſſent, fures fuiſſe & latrones: nec audijſſe eos oues. Fures autem

vocatos

vocatos aiunt, quod fuerint ſophiſtæ fallaces. Nam ſophiſticen, quandam furandi artē ipſe quoq; Ariſtoteles dixit. Et Iuſtinus, cùm docuiſſet Philoſophos ſimiles eſſe latronibus, & tanquā deceptores redargu iſſet, p inſidias Creſcentis philoſophi interemptus eſt, vt Euſe. ſcribit li. 4. Eccl. hiſt. c. 16. Nō ſunt igitur philoſophi audiēdi, præſertim cū noſtrę ſemper doctrinę repugnarint. Nā vt Ruffinus li. 1. Eccl. hiſt. c. 2. refert, Ario fauebāt viri in qōnibus callidi, & ob id ſimplicitati fidei aduerſi. Atque Epiphanius lib. 2. aduerſum hæreſes. c. 69. eo nomine taxat Arianos, quod fuerint noui Ariſtotelici, & ab hoc Philoſopho veneni iaculationes ſibi ipſis affricuerint, relictaq; dñi manſuetudine Ariſtotelem induerint, Ita nec ſpiritus donum in se habere digni facti sunt. Et Hieron. aduerſum Lucife. Arianam dicit hæreſim argumentationum riuos de Ariſtotelis fonte mutuari.

Iuſtinus. *Euſebius* *Ruffinus* *Epipha.*

Paulus deniq; ait philoſophos, dicētes se eſſe sapiētes, ſtultos factos eſſe, traditosq; in reprobum ſenſum. Eorum igitur auctoritas nullius apud nos momenti eſſe debebit. His & ſimilibus argumētis vetuſtus error ille nitebatur. Quem tñ iam diu sepultum ſine vllo etiam argumento Lutherus suſcitare conatus eſt, damnareq; ſubinde cum ſcholaſticos cæteros, tum magis, D. Tho. quaſi auctor fuerit regnantis Ariſtotelis vaſtatoris piæ doctrinæ, ſic. n. loquitur contra Latomum. Videlicet Domitiani exemplo, philoſophos non vrbe solum, sed orbe pellendos eſſe credit. Nos autem quid fides Catholica ratioq; ſana teneat, breuiter & ſine diſceptatione docebimus.

Caput tertium.

PHiloſophorum auctoritas eorum, qui falſa ſenſerunt, noſtram nō poteſt adiuuare doctrinam, & latentia cognita facere, vt Auguſtinus ad Dioſcorum verè & sapienter ſcripſit. Quid. n. nobis eſt (ait) propter defenſionem Chriſtianæ religionis, quærere quid ſenſerit Anaximenes, Democritus, Epicurus, Parmenides & Meliſſus, alijque ſimiles huius farinæ philoſophi, quorū doctrina erroribus naturæ rationi contrarijs plena fuit? Non itaque *Epiſt. 56*

omnes

omnes philoſophi,ſcholæ noſtræ probati ſunt, ſed illi,de quibus apud Platonem Socrates,ſunt inquit,in myſterijs multi quidem,qui geſtant ferulã,pauci verò Bacchi. Magnifica verò vox & magnoviro ac ſapiente digna,qua docemur, multos vtiq; barba & pallio tenus,ſed paucos re vera fuiſſe philoſophos. Paucos igitur hos, qui.ſ.naturæ vim & effecta,morum ac vitę normã,via & ratione inueſtigarunt,magnaq; ex parte cõſecuti ſunt,Theologis eſſe vtiles,hac nos oratione contendimus. Nec video equidẽ cur hmõi philoſophos tanto Lutherani odio proſequantur,niſi ꝙ auctores obſcuros intellectuq; difficiles perdiſcere nec volũt,nec verò poſſunt. Etenim optimi cuiuſq; philoſophi commentaria, præſertimq; Ariſtotelis,diſcipulum non modò ingenioſum,ſed amantem etiam laboris exigunt. Iſti verò cùm parum ingenio valent, tum in laboribus è vita etiam Chriſtiana pellendis occupati & ſunt & fuerunt. Quamobrem quod in philoſophorum libris difficile atque arduum eſſe vident,id & horrent ipſi, & ab eo iuuenum animos alienant. Quid autem ſibi Theophilus Alexandrinus velit, penitus non intelligo, cùm in ſecundo paſchali libro Origenẽ carpit,quod philoſophorum argutias tractatibus ſuis miſcuerit, atq; ita ex malo exordio in fabulas & deliramenta proceſſerit,ac Theologicum dogma ludum & iocum fecerit. Quantò illud apud Porphyrium, quanquam ab impio philoſopho dictum eſt,veriùs tamen & luculentiùs dictũ eſt,Origenẽ Græcorum diuitias omnes ad Chriſtianum dogma locupletandum conuertiſſe. Sed hęc fortè obſcura ſunt, cùm lente argumentis nullis appoſitis explicantur. Factis primum illuſtranda sunt summorum virorum hæc. Deinde patrum noſtrorum teſtimonijs. Tum rationibus,apertiſſimis illis quidem,ſed quam pauciſſimis. Cum enim in huiuſmodi cauſis, quę ſcholæ propriæ sunt,verear equidẽ, ne cui ex ſcholaſticorum diſputationibus, non ex eccleſię ſenſu deprompta noſtra videatur oratio, interdum argumenta ducta à ratione pręſtringimus, & veritatem, quam ſequimur,maiorum potiſſimum auctoritate ſuademus. Intelligẽdum eſt autem, cum propoſita ſint genera

Libr. Ariſtot. exigunt nõ ſolum hominẽ ingenioſũ, ſed etiã amãtem laboris.

Theoph. Alexan.

decem,

decē,è quibus argumenta rationesq; manarent,splendiſſimum videri,quod veterum traditione exēplisq; conſiſtit. Atq; ſi bono loco res eſſent: quæ more aguntur & inſtitutis eccleſiæ, de his nihil erat argumētandū, illa.n. ipſa certiſſima argumenta ſunt.Lutheranorum verò oratio tota mox erat eijcienda. Eſt.n.inimica eccleſiaſticæ regulæ,ſine qua nihil rectum eſſe poteſt,nihil conſtās,nihil verum,ſed hæc aliàs.Nūc quod inſtat agamus.Porrò olim eccleſiæ doctores ſummi fuere,qui ijdē fuere philoſophi,Didymus, Iuſtinus, Origenes, Gregorius Nazanzenus,Baſilius.Gregorius Niſſenus, Damaſcenus, Aug. Tales.n.cum habebantur, eccleſiaſticæ ſcholę pręfici ſolere,Euſebius li.5.eccle.hiſt.c.10.ſcribit his verbis. Conſuetudo antiquitus tradita ſeruabatur,vt diuinarū ſcripturarū doctores in ſchola eccleſiaſtica habeantur,viri dūtaxat ſcientia, & eruditione probatiſſimi. Huius officij auctor, & dux tunc ſatis illuſtris habebatur Panthænus, qui in Philoſophis Stoicis prius nobiliter floruiſſet. Tradit quoq; Origenes apud Euſeb.lib.6.ca.15.non ſolùm à Panthæno,ſed ab Hęracla alijsq; pleriſq; doctoribus Apoſtolicis Philoſophorū libros legi ſolitos. Quod ſi ſanctorū loca referre voluerimus, quibus illi philoſophorū teſtimonijs vtuntur,non eorum mō,qui de moribus, ſed corū etiā,qui de natura ſcripſerunt,verendum nobis eſt, ne in cauſa parum dubia teſtibus vtamur minimè neceſſarijs.Legant iſti oīa eorū cōmentaria, quibus,de opere ſex dierū diſputatio inſtituta eſt, atq; in his vel ſolis videre poterūt,& quāta fuerit maiorū noſtrorū perlegēdis philoſophis diligētia, & quātus ſit philoſophorū explicādis ſacris literis vſus. Vide aut etiā Hier.in 17.ca.Hiere. Et li.2.aduerſus Iouina.vbi etiā cū hęretico diſſerens, varijs philoſophorū teſtimonijs vtitur:multisq; è philoſophorū cōmētarijs,rerū naturaliū exēplis editis,planè docet quātū horū auctoritas theologo ad argumētandum cōferat.Sed de hac re paulò pòſt. Nunc id quod erat inſtitutū perſequamur.Sanè vt reliquos præthereā,quos ſtare à nobis aduerſarij noſtri nō dubitant, Epiphanius certè ipſe,quē nobis obijciunt,Philoſophorum auctoritatē

Euſebius *Heiro.*

haud

haud ſemel vſurpat. Doćturus.n.hæreſi.51.quanã ratiõe
Epipha. eſſent hæretici fugandi,aiunt,inquit,hi, qui hæc in conſuetudine habuerunt,odore Dictamni,Styracis, Libanotidis,Abrotoni,Bituminis,Thymiamatis,Lapidis Gagatæ,aut cornucerui fugari reptilia,& venenum iaculantia. Item hæreſi.78.cum multis argumentis ſuaſiſſet,Beatam virginem poſt partum virginitatem conſeruaſſe, ſubdit. Si verò etiam ab alia quadam ſpeculatione ipſas res accipere conuenit, attingemus quoque rationum naturæ cognationes. Aiunt leænam nõ parere præterquã ſemel & vnum.Cumq; ſubieciſſet cauſam,quam eius rei Philoſophi naturales redderent,colligit,Beatã virginẽ,quæ Leonẽ peperit de tribu Iuda,nõ niſi ſemel atq; vnicũ peperiſſe.En Epiphanius,& Chriſtianos inſtruens,& cũ hæreticis de fide certans,Philoſophorũ teſtimonia refert.Quin etiã Paulus non ſolũ cũ ethnicis perſuadet, ſed etiã cum fideles inſtituit, Poëtarũ & Philoſophorum teſtimonia referre ſolet,exq; ijs argumẽta ſumere.Nã ad Atheniẽſes loquẽs ex Arati Aſtronomi,Phænomenis vſurpat illud,ipſius.n.& genus ſumus,ad Corinthios verò ex Euripidis Poëtæ Tragœdijs illud,corrũpunt bonos mores colloquia praua,ad Titũ aũt ex oraculis, Epimenidis philoſophi illud,Cretenſes ſẽper mendaces,malæ beſtiæ,ventres pigri.Ac ſubijcit hic protinus. Teſtimoniũ hoc verũ eſt. Si igitur quæ dicit Apoſtolus ea Philoſophorũ teſtimonijs cõfirmat,Pauli etiã nõ modò aliorum ſanctorum exemplo facere nos idem, & poſſumus & debemus.

Vide Ariſtot.6 anima.et Gelliũ li. 13.cap.7 & Herodo.lib.3.

Hoc Hieronymus & ad Titu.1.& ad Ephe. 5. Menãdro tribuit, Clemens verò Alex. Euripidi.

Alter erat locus,à patrũ teſtimonijs oſtẽdere Theologis Philoſophos eſſe vtiles, vbi nihil laboris eſſe video, cùm teſtentur hoc pleriq; quidem non obſcurè, ſed apertiſſimè, Auguſtinus, lib.de doctrina Chriſtiana,2.ca.40. Socrates, libr.3. hiſto.eccleſ.cap.16. Num locupletiores quæris auctores?Citarem alios,niſi aliò noſtra feſtinaret oratio. Certè Hieronymus in epiſto. ad oratorem Magnum non teſtatur hoc modò, ſed magnis etiam argumentis confirmat.Tertium eſt propoſitum,rationibus illud ipſum demonſtrare.Id quod faciam planè,& faciam breuius quàm res tanta fieri poſſit.

Auguſt. Hiero.

Multa

Multa à Philoſophis prudenter fuiſſe & grauiter diſputata, multa etiã breuiter, & cõmodè dicta, multa denique ingenioſè & luculẽter expoſita, qui negauerint, ij nõ ſũt verbis & ratiõe, ſed vinculis & carcere fatigandi. Atq; ſi etiã hoc naturæ ratio præſcribit, vt quæ viri graues, ingenioſi, eruditi, acutè diligẽterq; tradiderint, ea iuuenes memoriæ mãdent, fieriq; ſtudeant illorũ, & ſcientia, & prudẽtia docti, neceſſe eſt, Philoſophorũ doctrinã nõ iuuenibus ſolùm, ſed his etiã oĩbus eſſe vtilẽ, quibus vllum aliquando cõmercium cum humana ſapientia & prudentia futurum eſt. Quòd ſi ita eſt, idq; nos ſuperiore loco ſatis oſtẽdimus, Theologos ad res multas huiuſmodi cõmerciũ habituros, nimirũ, quoad poterunt & licebit, ab eorũ latere nõ diſcedent, qui rectè de moribus & natura ſentiunt. Idq; ipſum ſi ita eſt, Philoſophorum certè libris theologi dare operã debẽt: nõ.n. alios hodie reperient, qui de rebus huiuſmodi aptius & ſapientius philoſophẽtur. Verũ aũt primũ, verum igitur & extremum. Nã illud quidẽ abſurdũ eſt, ꝙ quidã dicunt, oĩa eſſe ſacris literis prodita, quæ ad rationẽ hominis inſtituendã videnť eſſe oportuna & neceſſaria. Quorũ error, qm̃ abundè ex ijs, quæ ſupra diximus, exploditur: nõ eſt hic pluribus refellẽdus. Quid.n. ſtultius eſſe poteſt, q̃ aut in ſcriptura ſacra liberales oẽs diſciplinas traditas credere, aut huiuſmodi diſciplinis exiſtimare, hominis rationẽ nõ bene & vtiliter inſtitui? Quòd ſi philoſophia Theologo vtilis & bona eſt, eã autẽ niſi philoſophorũ libris adiutus cõſequi nõ põt, nõ vtiq; ſunt ei philoſophi negligendi. Cum autẽ herbarum, lapidum, animantiũ, arborum, elementorũ, aliarumq; rerum terreſtriũ cœleſtiumq; cognitio, ſacris literis intelligendis ſit magnoperè neceſſaria, quẽadmodum Augu. 2. de doctrina Chriſtiana li. docet, nosque etiam ſumus idem in. 13. huius operis libro fuſius demõſtraturi, insanus profectò erit, qui in harum rerum cognitione paranda eos auctores neglexerit, qui & ſummo ingenio, & magna perueſtigatione, & multi temporis experimentis, in his cognoſcendis elaborarunt. Cũ igitur hic locus nihil habeat dubitationis, q̃n Philoſophi plurimũ

Non oĩa ſũt literis prodita, quæ ad rationem hominis inſtituẽdam ſũt neceſſaria.

Libr. 8. & 9.

Augu.

Theologis

corrigatur:quantò magis Theologo prudenti non vulgi, ſed ſapientiũ Philoſophorũ iudicio, permultæ de rebus naturæ ſnīæ,mutādæ & corrigendæ ſunt,licet illi veræ eſſe videātur?At.n.in rebus,quæ ad mores pertinent, non doctiſſimorũ Philoſophorũ modò, ſed virorũ quoq; optimorũ,nulla ēt cauſa reddita,valebit auctoritas.Nā,quod Ariſtoteles doctè,vt omnia ferè,tradidit, quemadmodũ de ſaporibus palatũ ſanũ rectè iudicat, infectũ nō itē: ſic vir bonus & iuſtus bonũ à malo rectumq́;, à prauo egregiè diſcernit, cōtra aũt omneis affectus animi perturbari,tollit iudiciũ veri,idq́; adulterat.Adeò illud verum eſt, qualis vnuſquisq; erit,tale ēt iudicium proferret. Atque ipſe idē Ariſtoteles planè teſtatur,non minùs eorum qui ſunt experti,& ſeniorũ prudentiumq́; ſententijs, q̃ ipſis demonſtrationibus adhibere animũ oportere. Tanquā oculum.n.(ait)per experientiā, habentes principia ipſa rerum agendarum cernunt, & ab ijs perinde atq; à natura acti rectè diſcernunt. Quamobrē ſanctè ac prudenter Innocētius, in morum iudicijs ſanctorum exēpla nos ſequi voluit.Grauiſſimè quoq; Plato in Timæo, fieri, (inquit,)non pōt,vt deorũ filijs fides non habeatur, ēt ſi abſque probabilibus,& neceſſarijs dicāt demōſtrationibus. Et Eccleſiaſticus,cor ait boni cōſilij ſtatue tecũ, Anima enim viri ſancti enunciat aliquādo vera,melius quàm ſeptē circunſpectores ſedentes in excelſo ad ſpeculandum. Quæ cauſa mihi ſemper fuit pater ſanctiſſime,atq; optime,vt in rebus hmōi grauiſſimum iudicium tuum non minus expectarē,quàm alterius cuiusq́; erudítiſſimi Philoſophi atq; Theologi.Intelligebam enim virtutes illas omnes,quas expertus fueram in te,nullo etiā dialectico ſyllogiſmo interueniēte,id quod rectum eſſet ſecuturas declinaturasque contrarium. Mihi autem hęc oratio ſuſcepta non de te eſt, ſed de proborum genere toto. Neque illam de ſcientiæ dogmatis, ſed de prudentiæ iudicijs potiſſimum intellectam velim. Iudicia quippè prudentiæ,mutatis moribus permutantur, ſcientię verò decreta,non item.Ab his autem longè diſſentio, qui decernendis conſcientiæ caſibus,ſic enim vocant,relictis do-

6.Ethni. cap. 11.

20. d.ca. de quibus.

cap. 37.

ctiſſimis Philoſophis ac Theologis ſpirituales neſcio quos homines cõſulunt,qui viſionẽ cordis ſui loquũtur, nõ de ore dñi. Multa quoq; perfectione exercitationeq; virtutum opus eſt,quemadmodum ait in.4.cap. Ioannis Origenes, vt bona & mala vera & falſa dijudicare poſſimus.Rari aũt illi ſunt,qui qđ Apoſtolus ait, exercitatos habeãt ſenſus ad diſcretionẽ boni & mali.Sed hæc hactenus.Nũc eò redeamus,vnde huc digreſſi ſumus.Conſtitutũ eſt igiť Philoſophorũ iudiciũ,eorum.ſ.qui magna doctrina excellentiq; ingenio valuerunt, in magno pretio eſſe nobis habendũ,ſi nolumus haberi temerarij. Oĩno ſi quicquã eſt probabile,nihil eſt profectò magis,q̃ naturæ principẽ,naturalis diſciplinæ doctores aliquos mortalium generi prouidiſſe.Quis.n.adeò eſſet inſipiẽs, vt academiã vnã quãlibet ſine præceptoribus inſtitueret? Certè,quoniã notus in Iudęa Deus,quaſi diuinę ſciẽtię Gymnaſium erexit,Rabbinos ibi etiam procurauit. Et quoniam apud Chriſtianos Euangelicę doctrinæ academias eſſe voluit,Apoſtolos quoque,Prophetas,Euangeliſtas, Doctores dedit,qui eam in Chriſti repub.doctrinã profiterentur.Quapropter, cùm vniuerſis gentibus edocendis naturæ leges ac diſciplinas ediderit,non fit vero ſimile, nullos huiuſmodi legũ ac diſciplinarũ magiſtros inſtituiſſe.Atq; ẽt, ſi ab alia ſimilitudine argumentari conuenit,Clemens Alexan.Philoſophiam(ait) Græcis à Deo veluti proprium teſtamentum eſſe datum. Quemadmodum ergo nec Iudæorum,nec Chriſtianorum teſtamenta,ita ne Græcorum teſtamentum quidem abſque interprete dereliquit. Quocirca diuinæ hic quoque procurationis erat, vt non omnes ſimul Philoſophi aut in Dei cognitione, aut in morum & vitæ regula,aut etiam in rerum naturalium intelligentia, quę quidem eſſet ad illa duo priora neceſſaria,hallucinarentur. Quæ res effecit, vt iuxta Pauli ſententiam Græci fuerint inexcuſabiles. Qui tamen excuſari poſſent,ſi eorum præceptores nõ ad veritatem bonitatis inſtructi ſatis informatique eſſent, auctore naturę optimo duce atque magiſtro. Id verò ſcripturę etiam diuinę teſtãtur.De Deo enim in Pſalmo

Hierem. 25. *Origenes* *Heb.5.* *Boni Philoſophi ĩ magno p̃cio à nobis habẽdi ſunt.* *Ephe.4.* *6.Strom.* *Philoſophia data fuit à Deo Grecis veluti propriũ teſtamentum.* *Rom.1.*

ſcriptum

ſcriptum eſt. Quòd docet hominē ſcientiā. Et rurſum in libro Iob. Quòd docet nos ſuper iumenta terræ, & ſuper volucres cœli erudit nos. Nimirū ſicut quibuſdā animātibus, qui tanquā principes, & duces reliquorū à natura dati ſunt, cōceſſi ſunt quidā inſtinctus, quibus ad gregis quiſq; ſui ducatū rectū vtilemq; ferantur, ab obliquo retrahantur & noxio: ita in hominū eorū mentibus, qui natura duces ſunt cæterorū, inditas eſſe notiones credendū eſt, quibus in illa, quæ ad imperitorū & rudiū populorū doctrinā ſpectant, inducātur. Nec.n. melior eſt belluarū cōditio q̃ noſtra. Atq; Boëtius magno vir ingenio in primiſq; doctus, cōmunes ſapientū cōceptiones, ſic.n. appellat, nō minoris facit, q̃ ſi cōmunes eſſent oīum hominū. Noſq; ipſi ſexto ac ſeptimo loco, ad eandē quoq; rationē oſtendimus, cōmunia doctorum eccleſiaſticorū pręiudicia non aliter eſſe accipiēda, ac ſi oīum fidelium eſſent cōmunes conſpirantesq; ſententię. Quamobrem id quidē non eſt dubium, quin verū & exploratum illud ſit, de quo omniū philoſophorum ratio conſentit. Quomodo enim homines & ambitioſi honoris & glorię, & cæci ferè auiditate carpēdi, & plurimis ſeculis maximiſq; locorum interuallis ſeiuncti, in vnam ſententiam cōuenirent, niſi in hāc quaſi conſpirationem naturæ impulſu quodā agerentur? Ex quo rurſum intelligi perſpicique licet, id quod paulò antè dictum eſt, Philoſophos ab vno aliquo mortaliū magiſtro excepiſſe ea, quæ populis ac gētibus vniuerſis communi conſenſione conſcripſerint. Veriſſima ergo ſunt communia Philoſophorum placita, nec ab illis licet, ſi omnes ad vnum idem ſentiant, diſſentire. At Hieronymus libr. 1. aduerſus Pelagianos, cùm aduerſarius eam Philoſophorum communem ſententiam obieciſſet, qui vnam habeat, cū omnes habere virtutes: reſpondet eam quidem Philoſophorum fuiſſe ſententiam, ſed non apoſtolorum, neque eſſe illi curę quid Ariſtoteles, ſed quid Paulus doceat. Sanè quis ſit Hieronymi in dialogo mos, quæ in argumentis eludendis figura, ne longum faciam, hoc loco pręteream. Huic enim argumēto facilè reſpondetur Hieronymum ſententiam hanc

Pſal. 93. *Iob. 35.* *Boetius* *Hiero.*

eandem & veram conſenſiſſe, & Philoſophorum auctori tate probaſſe, vt in Eſa. ca. 16. Philoſophorũ ait ſententia eſt, & Apoſtoli Iacobi, hærere ſibi virtutes, vt cui vna defuerit, huic omnes deſint. Et in. 56. caput eiuſdem Prophetæ, virtutes, inquit, inuicem se ſequuntur, ita vt qui vnam habuerit, omnes habeat, & qui vna caruerit, cũctis careat. In dialogo igitur illo non vult Hieronymus ſe in dogmate fidei auctoritate Philoſophorum vrgeri, quam tamen ipſe idem alijs locis vſurpat.

Eſa.

Caput quintum.

CVm verò de vnius aut alterius Philoſophi ſecta diſſeritur, longè diuerſa rō eſt. Atq; quo quiſq; doctior & grauior eſt, eò eſt illius quidẽ, & probabilior auctoritas, & fide dignius teſtimonium. Sed nulli Theologus ita ſeſe adiudicare debet, vt ab eo ne latũ quidem vnguẽ putet diſcedendum. Non. n. æquũ eſt, vt apud Chriſti diſcipulos tantum Ethnici vnius auctoritas poſſit, vt etiã ſine ratione vincat. Refert certe in quacunq; arte plurimũ, vnum in illa excellentem auctorem legere, cui potiſſimũ te addicas. Nullus tñ quamlibet eruditus sentiendi tibi ac diſſentiendi auctor futurus eſt. Nemo. n. fuit omniũ, qui nõ, vt homo, interdum hallucinaretur. Enimuerò quis primas inter Philoſophos habeat, quisve proinde ille ſit, cui præcipuam dare operã operæpretium ſit, variæ sunt doctiſſimorũ hominum diſcrepantesq; ſnīæ. Nã, vt alios prę tereã, in huiuſmodi cauſa aliud D. Aug. videri solet, cui caue quenquã anteponas, nec. n. doctior vir fuit Auguſtino quiſquã nec clarior. Aliud aũt videtur D. Thomę, maximo grauisſimoq; theologo atq; philoſopho. D. Auguſtino Plato summus eſt, D. Tho. ſummus eſt Ariſtoteles, ſic ferè res habent, vt id doctrinæ genus quiſq; maximè probet, cui à teneris annis maximè aſſuetus eſt. Exoritur Auguſtini rō ex altera parte, nullos eſſe oĩum Chriſtianę magis doctrinę cõcordes quã Platonicos. Plato ſiquidẽ fuit ex Hebræis philoſophus, vt Clemẽs Alexãdrinus auctor eſt. Imòverò (inquit Tho.) Peripateticorũ doctrina

Not. qua ratione philoſophi inſequendi ſint.

1. Strom.

Chri-

Chriſtiano dogmati cõſentit plurimũ. Clemẽs.n.Alexã drinus li.5.Str.etiã refert, Ariſtobolum multis libris pro baſſe philoſophiam peripateticã,ex lege Moſaica &alijs dependiſſe Prophetis.Ac D.Thomæ ſententia quidẽ, & omnium penè gẽtium & multorum ſeculorum vſu probata eſt.Platonem.n. iam inde à multis annis vix in angulis homines otioſi legunt. Ariſtotelẽ verò magno con ſenſu orbis academię reſonant. In Ariſtotelẽ quoq; illud elogium vnicum vniuerſę cõſentiunt gentes, per Antonomaſiam philoſophũ,hoc eſt, philoſophorum primarium fuiſſe.Iure ergo illum amplectimur, cuius de laude omnium ſit fama cõſentiens. Diuo etiã Thomę ita ſunt Theologi ſcholaſtici aſſenſi,vt in ſchola theologię,Plato ne locũ habeat quidẽ, ita eã Ariſtoteles occupauit. Illud cõſtat neminẽ in rebus naturalibus plenè eruditum eſſe poſſe,ſi ſolũ Platonẽ legat.Solus aũt Ariſtoteles abũdè ſit eſt, vt ſit homo in Philoſophiæ tribus omnino partibus eruditus.Sanè,ne quis cauſetur,miſero ſeculo Ariſtotelẽ Theologis,Platonẽ autem meliore eccleſiæ ſtatu placuiſſe,ſciatis,quicunq; eſt tandẽ, scholã Ariſtotelicã Alexãdriæ tũ ẽt vigere ſolitã, cũ ibi doctores Apoſtolici vigerẽt plurimũ.Sed.n.vt mihi quidẽ videtur, nec Auguſtini,nec Thomę contẽnenda eſt ſentẽtia.Nã & ijs cõcedendũ eſt,qui Ariſtotelem amant, & ijs forſitan qui Platonis amici ſunt. Quorum iudicium, in eo quod de animi immortalitate,de Dei prouidẽtia,de rerũ creatione, de finibus bonorum & malorum, deque alterius vitæ vel præmio vel pœnis,Platonẽ apertius cõſtãtiusq; locutum aſſerant,difficile factu eſt nõ probare.Probanda verò magis eſt Diui Thomę opinio,ſed ita tamen,vt adhibeatur moderatio quædam, ſine qua probari illa non poteſt. Placet enim quoque nobis Ariſtoteles, & rectè placet, modò ne repugnantem etiam illum ad Chriſti velimus ſemper dogma conuertere. Id quod interpretes ferè ſolent.Qui vim contextui ſæpe afferunt,atq; Ariſtotelem cogunt,vt velit nolit pro fide catholica pronunciet. Periclitemur autẽ,ſi placet,& in ijs quidẽ exemplis,in quibus erraſſe Ariſtotelem, vulgus Theologorum fortaſſe non

Clemens. Alex.

Euſe.li.7 Eccl.hiſt. cap. 32.

Nota

Mentes nos angelos appellamus. quorũ numerũ ex motibus Ariſto. præfiniuit.

putat. Nec.n.hoc loco de æternitate mundi, mentiumq; præfinito numero differendũ eſt. Sed ne de animi immortalitate quidem. Nã illa priora obuia ſunt omnibus, hæc autem qõ in his commentarijs, quos de anima ſcripſit, accuratiſſimè eſt à Caietano diſputata. Verum hæc conſideremus, quæ difficiliora sunt, & quæ Ariſtoteles vafrè verbiſq; de induſtria ad imponendum compoſitis obſcure videtur enunciaſſe: vt ſi à doctis fortaſſe viris iure qñque & verè reprehenderetur, haberet quò poſſet elabi, atque ab amicis excuſari. Nec ego hic tñ aduerſus Ariſtotelem accuſationem inſtituo virum doctiſſimum, deque humanis literis omnibus bene meritum. Sed cùm plerique ab illo nunc non aliter atque ab oraculo pendere videantur, ſecureq; omnia illius opera legere, minuenda eſt hæc opinio, ne ab huius Philoſophi placitis diſſentire, piaculi loco ſit. Audiuimus.n. Italos eſſe quoſdã, qui ſuis & Ariſtoteli & Auerroi tantum temporis dant, quãtum ſacris literis ij, qui maximè ſacra doctrina delectãtur, tantum verò fidei, quantum apoſtolis, & Euãgeliſtis ij, qui maximè ſunt in Chriſti doctrinam religioſi. Ex quo nata ſunt in Italia peſtifera illa dogmata de mortalitate animi, & diuina circa res humanas improuidẽtia, ſi verum eſt, quod dicitur, nihil enim præter auditum habeo. Cum homines Ariſtotelis inflati opinionibus turpiter ſibi blandiuntur, & inde in maximo verſantur errore. Sed hæc hactenus. Nunc ad propoſitum reuertamur.

Contra quoſdam Italos.

Primus error Ariſt.

Primus igitur locus, vbi contra ſcripturarum fidem erraſſe Ariſtotelem exiſtimo, habetur de somno & vigilia. quo loco negat Deũ immittere ſomnia, redditq; eius rei cauſam, quòd ſi Deus eorũ eſſet auctor, sapiẽtibus vel maximè, & his quidem vigilantibus ea immitterentur.

Secundus error.

Alterum exemplum eſt in tractatu de bona fortuna, vbi res fortuitas diuinæ gubernationi ac directioni subtrahit, duobus argumentis perſuaſus: Vno ꝙ res secundę prauis obueniant, quorum Deum habere curam non ſit vero ſimile. Altero quòd Deus potius dirigeret in effecta fortunę homines sapientes, cum contra ferè videamus, imprudentiſſimos quoſque eſſe fortunatiſſimos.

Tertius

Tertius locus eſt libro primo de cœlo, vbi quicquid genitum eſſet, id corruptibile aſſeruit: nec incorruptibile quicquam, quod non eſſet ingenitum. Poſuerat verò ante omnia varias harum vocum ſignificationes, ne res verbi ignorantia clauderetur. Ratus itaque ſe aduerſus Platonem bonam habere cauſam, certamq; proinde ſibi victoriã pollicitus, contra morẽ ſuũ non obſcurè, ſed quã fieri potuit apertè docuit, quicquid incorruptibile eſſet, id ingenitum eſſe ac perpetuũ oportere, hoc eſt nullo vnquã modo incepiſſe. Sic.n. vocem illã interpretatur. Qua ex re fieret, vt anima rationalis aut corruptioni eſſet obnoxia, aut eſſet certè ingenita ac ſempiterna. *Tertius error Ar.*

Quartus locus eſt libro quinto, rurſumq; duodecimo Metaphy. quibus locis definit, Deũ animal eſſe perpetuũ & optimum. Vocat aũt Deum communi nomine ſubſtãtiam quãcunq; cœleſtem, & diuinã. Nã poſt hęc incipit inquirere, an illa ſubſtãtia ſempiterna vna an plures ſint. Atq; eodem lib. 12. conſentit benè antiquos res illas præſtantisſimas deos appellaſſe. Ludit aũt per amphiboliã, nunc.n. mentem ipſam deum vocat, nũc cœlum, cuius anima mens eſt, id quod libro etiam 2. de cœlo videre licet, Sed ne quis admiratus, quòd cœleſtes ſubſtãtias animalia hic Ariſtoteles nuncupet, nam veterum more ſubſtantiam animatã ſiue anima ſenſitiua, ſeu intellectiua vocat animal. Itaq; arbitratur deum illum vnũ principẽ cæterorum, extremo cœlo affixum, per ſe mouere ipſum, quomodo cæteræ mentes ſuos orbes mouent, ſuntq; Ariſtoteli ipſorum orbiũ animæ: vt & D. Tho. 2. con. gen. ca. 70 admittit. Nec Ariſtot. aut 8. Phyſic. aut 12. Metaphy. hominis intelligentiam ad aliud principiũ reuocat, q̃ ad illã primã mentẽ, quæ vi ſempiterna primũ mobile ciet. *Quartus error Ar.* *Tex. com. 13.* *Tho.*

Quintus locus eſt eodem quoq; libro, vbi ſubſtantijs intellectualibus cœlorũ motricibus virtutem tribuit infinitam, quòd infinito tempore moueant. *Quintus error.*

Sextus locus eſt eodem etiam libro, vbi, vt mihi quidẽ videtur, Dei prouidentiam præmiaque & ſupplicia, quæ probos & improbos in futura vita manent, fabulas eſſe ſignificauit, gratia vulgi continendi in officio confictas. *Sextus error.*

Ariſt. negat Dei prouidentiam. Reliqua, (ait,) fabuloſè iã ſunt allata ad perſuaſionẽ vulgi, atq; ad vſum legũ vitæq; humanæ vtilitatẽ. Ecquæ. n. rogo illa ſunt veteribus tradita, in quibus hæc ambo cõueniant, vt ſint ad vſum legũ, & ad vitæ humanæ vtilitatẽ tradita, niſi ea, quæ nos explicare voluimus, Ariſtoteles noluit, nè proborum hoĩum, eorum vel maximè, qui Reip. curã gererent, inuidiã ſibi odiumq; cõflaret? Nam, ꝙ Ariſtoteles Deo rerum humanarum prouidentiã adimat, maxima auctoritate Theologi affirmant. *Clemens* Clemens Alex. lib. 5. Stro. & Epiph. 3. lib. aduerſum hæreſes c. vlti. Quos autẽ locupletiores auctores quærimus, q̃ ſanctos *Cai. 2. 2. q. 36. ar. 2.* eruditos, in Græcorumq; doctrinis apprimè verſatos? An ne ipſius ẽt Ariſtotelis de ſe teſtimonium expectamus? Nimirum 12. Metaphy. lib. verbis artificioſe excogitatis, ne in hoc ẽt à more ſuo diſcederet, abſurdnmeſſe docuit, Deum de quibuſdã intelligere, ꝙ præſtet videre aliqua q̃ nõ videre. Vbi nõ dixit abſurdum eſſe Deum quædam intelligere, ſed de quibuſdam intelligere, aut meditari, vt vetus interpres reddidit. Vt non tã ſimplex rerum uilium intelligentia, quàm prouidẽtia earum, & cura ſignificaretur. Sentit itaq; Deum magna curare, parua negligere. Atque in libello de mundo, ſi modò eius eſt hoc opus, Deum facit ſimilẽ magno Perſarum regi Xerxi, vel Cambyſi, vel Dario, qui ipſe per ſe maxima, & pulcherrima regni obeat munia, minora, & ſordida mandet alijs. Ac 10. Ethic. libro, Quòd ſi dij, (inquit,) curã habent aliquam humanarum rerum, quẽadmodum exiſtimatur & creditur, rationabile eſt, eos amantibus mentem honorãtibusq; fauere, tanq̃ rerum ſibi chariſſimarum curatoribus ac bene agentibus. Nota, vt exiſtimatur & credit, &c. Iam Diogenes Laertius apertè tradit, Ariſtotelem, Dei prouidentiam ad cœleſtia vſque perſtringere. Iã, quòd libertatem Deo in naturæ rebus Ariſtoteles neget, viri docti & graues ita magnis argumeutis ſuadent, vt ſuperuacaneum ſit eas hic à me rationes repeti, quas in prõptu eſt, ex illorum libris cognoſcere. Certè vbi de mundi æternitate veIis equiſque, vt aiunt, cum Platone certat, ſi naturæ auctorem liberum faciat, ridiculus eſſe

videa-

videatur. Quid de indignatione ob proſpera impiorum euenta, quam ad bonos mores pertinere ſecundo Rhetoricorum libro affirmat? Quid quòd 7. Polyti. libro præſcribit, nihil mutilum, & imminutum, orbatumq; natura educēdum: ſcilicet, ne nimia filiorū multitudine res ſua illa publica formam ſpeciemq; congruentem amitteret? Propter quam etiam cauſam præuertendos fœtus exiſtimat, aborſumq; ante animationē faciēdū. Nā poſtq̄ vitā acceperint, nephas putat attīgere. Quid de animarū infinita multitudine? Quam admittat neceſſe eſt, ne in Pythagoræ μετεμψύχωσιν, incidat? Illa verò admiſſa, cū infinita corpora eſſe non poſſe exiſtimet, demonſtratum reſurrectionis articulum non admittet. Quid q̄ duo principia Ariſtoteles poſuit, Deum & materiam, nec enim rerum creationem ex nihilo agnouit. Cuius quidem rei teſtes non mediocres, ſed haud ſcio an grauiſſimos, Clementem Alexandrinum Epiphaniumq;, lector noli contemnere. Atque hæc quidem Ariſtotelis ſenſa fuiſſe, verecundiùs aſſero propter D. Thomam, qui huius Philoſophi ſolet ferè eſſe patronus, ſed Doctores doctisſimi probant illum ita ſenſiſſe, quos ego in hac parte ſecutus ſum. Si quis verò pro Ariſtotelis ſenſu Apologiam adornet, cum hoc ego nō magnoperè contenderim. Tātùm à Lectore poſtulo, vt mihi concedat, ſi poteſt, Ariſtotelem in his locis erraſſe, ſin hoc non licet per D. Thomam, at illud certè dabit, vel cautè eum vt varium & lubricum eſſe legendum, vel certè eſſe in nonnullis placitis reprobandum. Mihi vtrumuis ſatis eſt, & tum hoc tum illud probabilius videtur, nec præterea quicquam probabile. Quantum ergo Philoſophi vel ſimul omnes, vel ſeparatim ſinguli, ad faciendam fidem habeant virium, ſatis, vt arbitror diligenter, explicatum eſt.

Ar. nō cognouit creationem.

Caput Sextum.

NVllius verò negotii erit obiectiones contra à principio poſitas repellere. Primum enim facile intelligitur, non eos qui misſi ſunt, ſed illos qui venerunt vel Pſeudoprophetas, vel Pſeudophiloſophos à Domino reprobari. Non mittebam (inquit) & ipſi currebāt. Veros Hie. 23.

autem Philoſophos diuinitus fuiſſe, ꝓcuratos ſatis ſupra, ni fallor, argumẽtari ſumus. Deinde Græciæ Philoſophos alia ratione fures eſſe dictos contendit Clemens, quod vltra quam à Moyſe, & Prophetis ſapientiam ſubripuerint, gloriolæ aucupandæ gratia quaſi ſuam iactare ſunt ſoliti. Pythagoras quidem diſcipulus fuit Iudæi cuiuſdã Nazareti, vt Alexander in libro de ſymbolis Pythagoricis ſcribit. Quin D. Ambroſius Pythagoram genere fuiſſe Hebræum non obſcurè tradidit. Certè fuiſſe circunciſum Clemens Alexandrinus auctor eſt.

Phitagoras fuit diſcipulus cuiuſdã Nazarei. Vide Ioſepum 1. cõt. App. Alexan. libro.

Clearchus autẽ Peripateticus in primo libro de ſomno, dicit ſe noſſe Iudæum quendam, grauiſſimum non ſolum eloquio, ſed etiã animo, cum quo verſatus eſt Ariſtoteles. Nam Platonẽ non ſolum à Pythagora, ſed à noſtris etiam doctrinam accepiſſe, & Auguſtinus & Clemẽs teſtati ſunt, & Ambroſius multis argumentis ſuadet. Id quod Plato ipſe in Timæo ingenuè fatetur. Cum itaque ea, quæ philoſophis rectè & ſapienter dicta ſunt, noſtris nos diſputationibus inſeruerimus, repetemus noſtra tũc, nõ aliena mutuabimur. Ac de primo quidem argumento hactenus. Nam cętera ſunt huiuſmodi, vt negotium lectori facturis ſimus, ſi ea modò refutemus.

Caput ſeptimum.

QVoniam verò pertinet quidem ad hunc locum iuris ciuilis auctoritas, & ita pertinet, vt non recondita quadã ratione cernatur, ſed ſit in promptu: neceſſe eſt vt de illa quoque pauca dicantur. Eſt. n. ſine dubio iuris legumq; peritia, recta morũ, & vitæ diſciplina: philoſophia aũt lex vitæ eſt ac ratio. Quo fit, vt legum ciuilium periti, philoſophi cenſendi ſint, ſcilicet qui veram (vt ille ait) philoſophiã, profitentur. Ius verò ciuile nulla in parte Theologis prodeſſe poſſe, ex eo primum ſuadetur, ꝙ huiuſmodi iura diſcere presbyteris atq; adeo monachis eſt interdictum. Repugnat ergo Theologiæ illa facultas à qua vt clerici abhorreant, lege canonica præſcibitur. Cumq; Theologia rurſum de rebus diuinis ſit, ius verò ciuile in rerum humanarũ earũq; tẽporaliũ adminiſtratione verſetur, vix intelligi poteſt, quẽ vſum Theologo

Philoſophia eſt lex, & ratio vitæ

de re-

de rebus æternis diſſerenti, ſcientia, quæ res tẽporarias adminiſtrat, prçſtare queat. Ac Cyprianus, fatetur quidẽ pontifices legibus imperatorum vti, ſed pro curſu rerum tantummodo temporalium. Non igitur viri eccleſiaſtici, cum res Theologicas, hoc eſt, diuinas ſempiternasq; tractare volunt, leges imperiales vſurpare debent. Imperatorum quoq; edicta, quæ ius ciuile continet, Dei quandoque legibus aduerſantur.

Diſt. 10. c. quoniã.

11. q. 3. c. imperatores. diſt. 10. c. lege. d. 96. c. bene.

Nõ ergo Theologus, ex illis argumentũ aliquod idoneũ accipiet ad concluſiones theologiæ comprobandas.

Caput octauum.

SEd illud verius eſt, iuris humani facultatem, in multis theologo cõmodam eſſe poſſe. Si.n. illi canonica ſciẽtia eſt neceſſaria, huic aũt peritia legũ adeo coniuncta, & colligata eſt, vt vix altera poſſit ab altera separari, theologus sanè vt ius canonicum, ita quoq; & ciuile cũ illo connexũ vendicare debet. Quòd aũt sacrorum ſtatuta canonũ principũ cõſtitutionibus adiuuẽtur, viciſſimq; illas iuuent, teſtatur Lucius 3. de nou. ope. nun. c. 1. Vnde illud apud Italos, il legiſta senza capitulo vale poco, ma il Canoniſta senza lege, vale niente, factũ eſt iã tritũ sermone prouerbium. Rurſum, Pontificum iura plerunq; ciuili auctoritate rationeq; vtuntur. A theologo igitur, cui ius põtificiũ familiare eſſe oportet, non erit iuris ciuilis cognitio aliena. Aug. præterea nõ improbat, ſi terreni imperij leges in suũ adiutoriũ hæretici aſſumãt, id.n. fecit apoſtolus. Probãdus eſt igitur, ac multò ẽt magis theologus, ſi aduerſum hæreticos, cũ vel de rerum temporaliũ diſpoſitione recta diſſerit, vel de moribus in rep. aut conſtituendis aut conſtitutis, legũ ciuiliũ auctoritatẽ aſciſcit. Id q̃d Auguſtinus idem cõtra Donatiſtas sæpè facit. Nec enim peculiarem aliquem locum referre libet, cùm tã multis hoc ſit à D. Auguſtino vſurpatũ. Ad hæc, in diſputationẽ de iuſtitia, & iure, incidat theologus aliquãdo neceſſe eſt. Quo loco sanè ineptus erit, ſi ea, quæ grauiter à viris clariſſimis de iure dicta sunt, negligere voluerit. Prçterea in pa-

Lucius papa. 3.

Prouerbium Italicum.

Auguſt.

in pactis,ſtipulationibus,cæteriſq; cōtractibus:in rerum dn̄io,præſcriptione,teſtamētis,donationibus,teſtibus,iudicibus:alijſq; ſexcētis huius generis, quoties Theologo opus eſt,albū à nigro æquūq; ab iniquo secernere? Sæpè nimirū,ſi eius munus eſſe creditur,animarū cauere periculis,earumq; ſaluti cōſulere. Iniuſtitia quippè mortale peccatū eſt,quare nihil eſt mirandū, ſi qui & multorum confeſſiones audire debet, & de iniuſtitia plurimis reſpōdere, ab eo legū qualē qualem cognitionē ipſe requirā. Quid cū ad reſtitutionis materiā aptè exacteq; tractandā de rebus hmōi theologus diſputaturus eſt? Nū iuſtitię & æquitatis,in foro ēt conſcientię, rectus arbiter eſſe poterit,niſi multa à iurecōſultis,& ciuili prudētia mutuetur?Minimè id quidē. Nā licet iuſtū iniuſtumq; internoſcere philoſophorū, Diuiq; Thomæ libris theologus adiutus poſſit:at id ſolū faciet in genere, in ſpecie autem ſine iuris aliqua peritia nō faciet.Sed hæc videri poſſunt obſcuriora,cum ſine appoſitione exemplorum lentiùs diſputantur.Exemplis illuſtrāda sunt hæc, quæ rationibus ſubtilius quā ſatis eſt,diſputari videntur.Proferā aūt aliqua è multis exempla, nā omnia erit operis infiniti. Sit igitur primum,ſi pœnitēs dicat ſe habere ſcrupulū ſuper his aut illis bonis, quę videlicet ex præſcriptione longi temporis posſidet, quæ ex donatione vxoris alienæ habet,quæ ex teſtamento minùs ſolenni,quęve ab inteſtato obuenerunt.Sit secundum exemplum, ſi ait pœnitens ſe habere litem ſuper hac,illave cauſa,neſcireq; ſe an cedere debeat liti,an potiùs illam valeat iuſtè proſequi.Sit tertium, Si quis primogenitus à Theologo quærat,an peccet mortaliter, niſi ſorores iuſto matrimonio collocet, niſi ęs alienum ſoluat,quod parēs contraxerit,niſi protogenium curet & tueatur. Quid in donatario? An teneatur ad debita? Quid in domino? An à ſubditis posſit ſolita quædam munera exigere,eosque ad conſueta onera ſiue realia, ſiue perſonalia obligare? Placent enim nobis hoc loco quidem iuriſperitorum illæ voces. Nec ſemper nos oportet accurata dictione diſſerere. Quin ſatiùs eſt de nominibus parum eſſe ſolicitos eſſeq; interdum faciles & ne-

Nota Exemplis probatur iuris ciuilis cognitionem Theologo valde conducibilem eſſe.

& negligentes:quemadmodum Plato nos & in Theæteto & in Politico admonuit. Verum hęc obiter. Iam ad illa redeamus. Sed quid opus eſt plura? An ne ſpeciatim definire, quando in iudicijs, in cõtractibus, in vltimis voluntatibus, ac nonnunquam etiam in delictis cõmittatur iniuſtitia, vires theologi non excedit? Cum caſus occurrant innumeri, qui naturæ lege definiri non queunt. Id ſi ita eſt, vt eſt certè inſolentiæ erit maximæ in eiuſmodi quęſtionibus iuris peritiam cõtemnere. Iuris aũt peritia non aut cõſultiùs inueſtigari, aut inueniri certiùs poteſt, quàm in iuris voluminibus. Quæ nõ alia quæcunq; philoſophorum volumina, nec eloquentia, nec prudentia ſuperant. De quinquaginta loquor pandectarum libris. Nã poſteriores leges multũ omnino vtraq; in re ab illis declinarũt. Quòd ſi bibliothecas omnium philoſophorum vnus Ciceroni viſus eſt duodecim tabularum libellus, & auctoritatis pondere, & vtilitatis vbertate ſuperare, quid nos credere oportet de illis quinquaginta libris, quibus non leges modò duodecim tabularũ, verùm multę etiã aliæ continentur de hominum conuentionibus, deq; iure & ęquo prudenter ſancteq; pręſcriptæ? Sanctum, inquam volumen eſt, & iuſtitiæ templũ meritò illud Iuſtinianus appellauit. Atq; cum è ſacra morũ philoſophia ius eſſe ortum ciuile cõſtet, vt fontem, ſic certè & riuulos Theologus colet, ne parum ſit in Philoſophiam ipsã religioſus. Sanè qui ius ciuile theologo negligendum putat, is bonam partem moralis philoſophiæ reuellit: cuius ſubſidium, ſi quis illi neget de moribus diſſerenti, ſtultus eſſe videatur. Quia ergo ſæpè vtitur theologus ſubſidio iuris in diſputatione theologica, idcirco iſtam iuris ſcientiam theologiæ tanquã ancillulam pediſequamq; adiunxi.

C.de.ue. in.enn. l.1.

Caput Nonum.

ET quanquam argumentum, quod à iure ciuili ducitur, nec certum fortaſſe, nec exploratum eſt: ſed probabiliſſimum eſt tamen, cum omne, tum illud magis, quod à legibus Chriſtianæ reipublicæ vſu probatis theologus accipiet. Non enim ſine diuino nutu huiuſmodi leges Romanis eſſe datas credendum eſt. Quin diuinitus

per ora

L. naͣ & ff. de leg. Et l. ius ciuile, ff. de iuſti. & iure. Prou. 16.

per ora principium promulgatas fuiſſe, Ioannes 8. prędicat. Et Auguſtinus iquit, humana iura per imperatores & reſtores ſeculi deum humano generi diſtribuiſſe. Ac Demoſthenes, leges inuentum munuſq; deorum eſſe putat. Et Cicero principis legem ad iubendum & vetandum aptā, rationē rectam eſſe, ait, ſummi Iouis. Et Solomon. Diuinatio (inquit) in labijs regis, in iudicio non errabit os eius. Ad dei ergo procurationē pertinuit, vt numine quodā legū Romanarū latores afflarentur, quò ad reip. moderationem, ea ſcita pręſcriberent, quæ eſſent iuſta atq; legitima. Quàobrem ſi theologus ex illis argumentū ſumat, nihil abhorrebit à profeſſionis ſuæ inſtituto, & ſi nō certò, at probabiliter argumentabitur. Nec. n. mihi Ludouicus Viues probari poteſt, in eo ꝙ vniuerſam legū Romanarum, & vim inititur frangere, & eleuare auctoritatē. Plus ille nimio interdū ſibi indulget, dum corruptas diſciplinas perſequitur. Nec nouitios ſolùm errores, qui vel irrepſerunt vel inuaſerunt coarguere, ſed antiquorū recepta placita cōuellere pertentat, maximo quidē ſemper verborū ambitu, ſed vi quādoq; argumentorū minima. Dixit illo quidē in libris de corruptis diſciplinis multa verè, multa præclarè. Atqui fidenter pronunciauit aliquādo tanquā è diuorum concilio deſcēdiſſet. Multò aūt viris doctis probaretur magis, ſi qua diligentia, & diſertitudine cauſas corruptarum artium expreſſit, eadē collapſas reſtituiſſet, sed in tradendis diſciplinis elanguit, cum in carpendis erroribus viguiſſet. Nec mirum. Nā aliorum errata etiam probabiliter reprehendere, facilè eſt id quidē. Artes verò, quas iā inde à multis annis, viri quidā & indocti & barbari deflexerūt, ad rectā lineā reuocare, ſcilicet hoc opus hic labor eſt. Hucq; erat omnino conandum, ſi quicquā magna laude dignum agendū erat. Aliud eſt aūt leges ciuiles, pręſertim in repubu. benè inſtituta, longo vſu probatas reprehendere: aliud errorem interpretū increpare. Quanquā Ludouicus, quod ad iuriſperitos attinet, eadē nobiſcum ſenſit. Ait. n. Ac iuris ciuilis veteres interpretes ſummo olim in honore fuere, iure quidē merito magniſq; rationibus. Quoniam ius ci-

Ludouicus uiues

ius ciuile, vt à præclaris philoſophis grauiter prudẽterq; editum fuerat, ita illud etiã non niſi graues prudentesq; philoſophi interpretabantur. Poſteaverò quam facultas hæc in eorũ manu eſſe cœpit, qui nulla philoſopia, nulla graui diſciplina antè inſtructi ad eã, & ornati acceſſerant, ſcientię huius ſplendor omnis deletus eſt: neq; eius profeſſores habentur in pretio niſi a vulgo, quod litibus plenum eſt omne. Quemadmodum autem Aegyptij ſacerdotes mirificè colebantur, quòd multam in mathematicis poſuiſſent operam, Geometria verò Aegyptus tota indigeret, confuſis per annos ſingulos agrorum limitibus ab inundante Nilo: ſic cùm lites inundatione ſua orbis Chriſtiani fines peruaſerint, miſcuerint, confuderint, neceſſe eſt, eos honore ſummo affici, qui iurgiorum componendorum dicuntur eſſe periti. Componant necne, ipſi viderint, hoc nos certè videmus, minus ibi eſſe litium, vbi minus eſt huius generis literatorum. Nouitios itaque eos iureconſultos, ne ego quidem in vſum theologię vendicare cupio. Nec enim mihi iureconſultus eſt leguleius quiſpiã, cautus & acutus, cautor formularum, auceps ſyllabarum, iniuſtitiæ æquè, vt iuſtitiæ patronus. Sed id doceo, ciuiles leges eas vel maximè, quæ Chriſtiani populi vſu & more obſeruatę diu ſunt, theologo ad argumentãdum eſſe vtiles. Sed de his ſatis. Nunc de hiſtorię auctoritate dicamus. Nam argumenta quæ poſuimus, vt iuris ciuilis auctoritatem eleuaremus, faciliora ſunt, quàm quibus refutandis noſtra immorari debeat oratio.

Diodorus in primo.

Decimi Libri finis.

DE HV-

DE HVMANAE HISTORIAE AVCTORITATE, QVAE POSTREMO LOCO EST POSITA, LIBER Vndecimus.

Caput primum.

SVperiorẽ locũ vix dũ finierã, & ecce nũtius affertur, parentẽ meũ chariſſimũ Viennæ diẽ extremũ obijſſe. Eo verò audito nũtio, ſi motũ me negẽ, ꝗ id rectè faciã, viderint ſapiẽtes: ſed certè mentiar. Motus ſum.n. tali parente orbatus, qualis, vt arbitror, apud mortales reliquus nullus eſt. Cũ autem ego illi meas has lucubrationes nuncuparem, ſcilicet à laboribus, quos eius potisſimum cauſa ſuſceperã, aliquandiu ceſſatum eſt. Mihi.n. antè ita iucunda huius libri confectio erat, vt non modò omnes abſtergeret laborum moleſtias, ſed efficeret labores molles etiam & iucundos. At verò poſtea nihil omnino erat, quo tędium & cura leuaretur. Etenim viuo patre, cùm de locis theologicis aliquid vellem ſcribere, ille mihi occurrebat non eo solùm dignus munere: ſed in cuius etiam nomine vigiliæ noſtræ gratiùs apparerent. Nunc autem, quem ſimilem inuenturus ſum, vt patris loco suſtituam? Solebam mihi equidem chariſſimum parentis vultum ſiſtere. Et quotieſcunque scribendum erat, aut ego eram cum illo, aut ille mecum. Ille addebat aculeos, ille torpentem excitabat: ille ne oſcitare quidem me ſinebat. Tanta erat in abſentem etiam patrẽ reuerentia. At modò opus cœptũ perſequi cupienti aqua hæret (vt aiunt) nec quicquã conor, vbi non labaſcat animus victus quàm citò. Longo enim à me ille ſpacio ſeiũctus, nõ minus mihi derelinquit moriendo doloris, quàm afferebat viuendo lætitię. Sed

cùm

cùm accepto vulnere otium mihi magnũ inſperatumq; contigerit, nihil autẽ ágere animus nec deberet, nec poſ ſet, ad poſtremum locum omnino appellendus fuit: ne res bene & vtiliter inchoata, eius morte interciperetur, qui etiamnum è ſuperis vigiliarum mearum munus exi git. Nec verò dubitem ego quęrenti, cui ſcribam, reſpon dere: Patri meo ſcribo, qui me non ipſi hæc tantum mo- do dare voluit, ſed etiam alijs prodere. Quanta igitur a- pud Theologos ſit hiſtoriæ humanæ & vtilitas, & aucto ritas, explicaturi modo ſumus. Orabit autem ſine dubio Pater, vt quod iter illo in terris cogente carpſimus, eodẽ nunc è cęlis fauente peragamus.

Caput ſecundum, De *hiſtoriæ humanæ in* Theo- *logiam utilitate.*

EMerſi iam è vadis, & ſcopulos prætervecta eſt oratio mea. A rebus enim difficillimis ad res faciles delap- ſus ſum, neque hiſtoriæ humanæ auctoritate explicanda poteſt aut ingenium, aut Theologia mea periclitari. Mul tò uerò id minus, cùm illud explico, quàm ſit Theologo humana hiſtoria vtilis & neceſſaria. Nullos quippe hic aduerſarios habemus, nulla contra veritatem argumen- ta ſunt. Etenim viri omnes docti conſentiunt, rudes omni no Theologos illos eſſe, in quorum lucubrationibus hi- ſtoria muta eſt. Mihi quidem non Theologi ſolum, ſed nulli ſatis eruditi videntur, quibus res olim geſtæ ignotæ ſunt. Multa enim nobis è theſauris ſuis hiſtoria ſuppedi tat, quibus ſi careamus, & in Theologia & in quacunque ferme alia facultate inopes ſępenumero & indocti repe- riemur. Cùm verò pateat, quandoque in re quondam ge- ſta Theologicę diſputationis cardinem verti, quis eſt hic qui neget, interdum etiam in ſcholaſtica diſputatione opus eſſe ex annalium monumentis, teſtes excitare cla- riſſimos veritatis? Equidem hiſtoriam eſſe Theologo diſ ſerenti neceſſariam, cum ſępe alias tum maxime in hoc opere animaduerti: vbi quantus mihi fuerit hiſtoriæ hu manæ vſus, qui ſuperiores libros attigerint, ij facile iudi cabũt. Nam quam magnus poſtea futurus ſit, non audeo

ego in præſentia dicere, ne montes aureos videar polliceri. Certè quantū hiſtoriæ cognitione Theologus indigeat, vel illi abundè magno argumēto sunt, qui eius ignoratione sunt in varios errores lapſi. Huius generis quidā exēplum ponunt, q̧ Traianum Gregorij precibus à gehēna liberatum, non vulgo ſolùm, ſed Diuo etiam Thomæ olim iuueni perſuaſum eſt. Perſuaſum eſt autem Ioannis Damaſceni auctoritate, cui D. ſanè Thomas plurimum deferebat. Sed illius fabellæ inquiunt, argumento nemo adduceretur, ſi ex temporum ratione intelligeret, Ioannē Damaſcenum rei eius auctorē eſſe non poſſe, vt qui plus vno ſeculo iuxta horum ſententiā Gregorium antecefferit. Nā Raphael Volaterranus, Vincentius Valuacenſis, ac Diuus Antoninus illum tradunt ſub Theodoſio floruiſſe. Sed hoc exēplum ineptum eſt, cùm Ioannes ille Damaſcenus, qui quatuor de orthodoxa fide libros edidit, ſub Cōſtantino & Leone floruerit, hoc eſt, Diuo Gregorio iam defuncto. Nec in re aperta opus eſt aut Ioannē patriarcham Hieroſolymitanum, aut rerum ſcriptorē Romanarum li. 21. & 22. aut alios etiā hiſtoricos excitare, vbi Ioannes ipſe Damaſcenus non obſcurè indicat, quo tēpore extiterit. Primùm. n. Cyrillū ſæpè refert, qui poſt Theodoſium fuit. Synodi quoq; Chalcedon. aliquādo meminit. Quin lib. 3. c. 10. Petri cuiuſdam Gnaphæi fecit mētionē, qui ſub Iuſtiniano in quinta synodo damnatus eſt. Sed & li. 4. ca. 17. contra Iconomachos ſcribit, eoſdemque in libro hæres. Iconoclaſtas & Thymoleontes appellat, à Leone ſcilicet, qui ſectę illius pręcipuus & auctor & adiutor fuit. Eodem præterea hæreſ. lib. Monothelethas commemorat Cyrum, Sergium, & Euſtathium, qui damnati ſunt in ſexta synodo ſub Agathone papa: aduerſum quos copioſe etiam ſcripſit libro. 3. de orthod. fid. cap. 14. & 15. Quæ omnia qui expendat, is facilè intelligat Ioannem Damaſcenum poſt Gregoriū extitiſſe. Nam quod Tritemius ait, duos fuiſſe huius nominis, alterum ſub Theodoſio, qui libros illos Theologiæ compoſuerit, alterum ſub Leone, qui pro imaginibus depugnarit, id commentitium totum eſt, vt ex locis

Io. Damaſce.

Abbas Tritemius.

modo excitatis apparuit. Nec verò hiſtoriam ego illam probo. Mirum enim eſt, hominem Græcum rem & noſtram, & toto, (vt ipſe inquit,) orbe vulgatam, Græcis ſuis prodidiſſe, quam hiſtoria tamen omnis Latinorum ignorat. Sint ergò fabulę, non repugno, ea quæ de Traiano & Gregorio referuntur. At non ob illam cauſam tamen, quia prior Gregorio Damaſcenus fuerit. Verũ hoc in genere Hiſpanus noſter Genneſius Sepulueda nuper errauit, homo neque meo indicio imperitus, & ſuo valde doctus, certe & eloquendi arte clarus, & à Theologiæ ſtudio non abhorrens. Qui cum perſuadere vellet, barbaris noui orbis oppugnandis iuſtã eſſe belli cauſam, in eam argumentationem incubuit: quod Gregorius in epiſtola libri primi ſeptuageſimatertia, id quod refertur 23.q.4. Si non Gennadium commendat, qui tantum Chriſtianę dilatandæ cauſa Reipu. bella ſuſceperit: quatenus Chriſti nomen per ſubditas gentes fidei prædicatione circunquaque diſcurreret. Hoc verò Gregorii teſtimoniũ quã ſit ineptum ad rem propoſitã comprobandã, is quoque ipſe Genneſius facilè iudicaſſet: ſi ex hiſtoriis didiciſſet, eos aduerſum quos bella Gennadius geſſit, hoſtes non imperii Romani modo, verum etiam eccleſiæ Chriſtiq; fuiſſe. Id quod ex alia quadam ad eundẽ Gennadiũ epiſtola, quæ eſt in eodem libro numero 72. luce clarius videre licet. Nec dubitari põt Vãdalos, quorũ reliquię eovſque in Aphricana prouincia ſupererant, Arriana peſte affectos: nec ignoratur Donatiſtas, quibus Aphrica tum ẽt plena erat, præmijs & vi cõtra Catholicos, non ſolum diſputatione pugnaſſe. Sed de his exẽplis non eſt hic locus diſſerẽdi, vbi breuiter & in tranſcurſu Theologũ admonemus, vt ne hiſtoriam eccleſiaſticã negligat, cuius & cognitio magnos fructos parit, & ignoratio parit errores. Iã verò Auguſtinus lib. de doct. Chri. 2. c. 28. ethnicorũ etiam hiſtorias ad intelligentiam ſcripturæ ſacræ plurimum conferre tradit, oſtenditq; ex earum ignoratione quoſdã circa ſcripturas erraſſe. Videlicet Irenæus & Tertullianus circa ętatẽ, qua Chriſtus paſſus eſt, vario ſunt quidẽ errore verſati, sed ob eandem causã tamen.

23 q. 4. ſicut.

Proſper in Chro.

Cognitio hiſ. Theologo magnos fructus parit, ignoratio vere errores immenſos.

Aug.

Iren. 2. libro c. 39. & 40.

Tertulli.

*in opere aduerſus Iudæos Vide Euſeb. lib. I eccl. hiſt. c. 10. Epipha. hæreſi 51. Auguſt. lib. de doctr. Chr. 2. c. 28. Iren. in 40. anno Chriſtum paſſum eſſe dixit. Tertu. in 30. ſecuntus Clē. Alexan. I. Strom. et Lactā. inſti. diuin. li. 4. *Ma. 27. *In anno ſuper. Mat. c. 27 & ſuper acta Apoſtol. c. 17 Euſebius Tertullianus*

Hiſtorias enim humanas hoc loco neglexerunt, quibus cognitis ea res facillimè expeditur. Quanquam vterque erroris ſui ex euangelio quoq; poterat admoneri. Atque Eraſmus,* quas tenebras ſuper vniuerſā terrā factas planè ſcribit Euāgeliſta,* eas ipſe ſuper Iudæā tātùm fuſas intelligit, falſęq; intelligentię causā ponit neque veram, neq; ſi vera eſſet, ſatis idoneā, quod ſi hæ tenebræ tanto ſpatio contigiſſent per vniuerſum orbē, aliquis certè ſeu Latinus ſeu Græcus ſcriptor eius rei meminiſſet. Nā epiſtolā, qua Dioniſius aſtruit eclypſim illam ſe diligenter & vidiſſe oculis, & animo cōſideraſſe, quaſi nomine Dionyſij cōfictam deridendā propinat. At verò nec quā Philoſophiæ & doctrinæ laudem Dionyſio Ariopagitę eripere conatur Eraſmus, eam ego in hoc opere aſſerere inſtituo, nec id etiā reprehendo, quod D. Hieronymum eius interpretationis auctorem facit, cui non alius quiſquam ſcripturæ interpres apertiùs contradicit. Illud ago, niſi humanas hiſtorias hic ignoraret Eraſmus, tenebras profectò illas aliter, ac verè quidem, interpretaturum. Phegon enim Olympiadarum egregius ſupputator, in quatuordecimo libro ita ſcribit. Quarto aūt anno 202. olympiadis, magna & excellens inter omnes, quæ ante eā acciderant, defectio ſolis eſt facta. Dies hora ſexta in tenebroſam noctem verſus, vt ſtellæ cœlo viſę ſint, terræq; motus in Bithynia Nicęnæ vrbis multas ædes ſubuerterit. Quem annum cum paſſione Dominica concurriſſe, Euſebius in chronicis patefecit. Lucianus quoq; presbyter Antiochenus, vir moribus & eruditione pręcipuus, cum gentibus de fide Chriſtiana diſputās, requirite, (inquit,) in annalibus veſtris, & inuenietis tēporibus Pilati, Chriſto patiente, fugato ſole interruptū tenebris diē. Auctor eſt Euſebius li. 9. eccl. hiſ. c. 6. Tertullianus demū eodē (inquit) momento dies medium orbē ſignāte ſole ſubducta eſt. Deliquiū vtiq; putauerunt, qui id ſuper Chriſtū prædicatū non ſcierunt: & tamen eum mundi caſum relatum in archiuis veſtris habetis. Hactenus ille in Apoca. c. 21. Quibus ex rebus facilè intelligitur, ſacris literis exponēdis hiſtorias etiam gentilium eſſe neceſſarias. Quæ quā

quam

quam ita ſunt in promptu,vt res diſputatione nõ egeat, ſunt tñ nobis in tertiodecimo libro fuſiùs explicanda. Cùm igitur ibi hęc ſimus excplis manifeſtiſſimis illuſtraturi,nõ eſt cur quæ eius libri propria doctrina erit, hoc nos eã loco importunè anteuertamus. Atq; vt Geometræ ſolent nõ omnia argumẽtis oſtendere,ſed poſtulare, vt quædã ſibi concedantur, quò faciliùs quæ velint explicent:ſic ego interim à lectore poſtulo, vt mihi concedat eſſe in libris ſacris loca plurima,quæ ſine hiſtoriæ humanæ cognitione expediri non queunt. Quod aũt in diſputatione aduerſum fidei Chriſtianę inimicos, rerũ geſtarũ monumenta Theologo peropportuna ſint, clariſſimorũ virorũ vſus apertè confirmat. Tertullianus ex ipſis Romanorũ hiſtorijs argumentatur, peſſimos quoſq; ſæuos Chriſtianis crudeleſq; fuiſſe.Bonũ itaq; eſſe id quod mali homines inſectarentur.In libro verò ad Scapulã, quot rerũ geſtarum exemplis vſus eſt,vt perſuaderet ob vexatos Chriſtianos, multos gentilium præſides triſtes exitus habuiſſe? Quamobrem qui cũ noſtris pugnauiſſent, eos cũ Deo quoq; ſine dubio certaſſe.Cyprianus idolorũ omnium vanitatem, qua hiſtoriarum ſcientia & cõmemoratione coarguit? Hieronymus quot quamq; varias aduerſum Iouinianũ hiſtorias in commendationem virginitatis caſtitatiſque commemorat? Lucianus presbyter,quemadmodum ſuprà diximus,ipſos gentium annales excitat, vt noſtra etiam fidei dogmata illorum teſtimonijs afferat. Euſebius Iudęos & paganos ſæpè ex hiſtorijs humanis refutat.Nõ ergo hiſtoria ſolùm eccleſiaſtica,ſed ea etiã, quæ eſt ab ethnicis auctoribus ſcripta, Theologo contra aduerſarios fidei vtiliſſima eſt. Quapropter rudẽ eſſe omnino in hiſtorijs gentiliũ aut inertiſſimæ ſegnitiæ eſt,aut faſtidij delicatiſſimi. Enimuerò quòd commodè ac prudenter, non in concionibus dico, ſed etiam in diſputationibus Theologus exempla proferat, dum quidpiam vel iuſtum eſſe ſuadet vel iniuſtum, quoniam à viris,aut probis,aut improbis vſurpatum eſt: Tertullianus, Hieronymus, alijque viri grauiſſimi ſatis oſtendunt, qui nõ rarò huiuſcemodi perſuaſionis genere

Sũt multa in libris ſanctis, quæ ſine hiſtoria cognitione,cognoſci nõ poſſunt.

In apologetico.

In libro quòd idola non ſunt dij.

1. Li. aduerſ. Iouinianũ.

1. lib. eccle. hiſto. c.6.et 11. lib.2.ca. 2.li.3.c. 7.

In apologet. 1.ad uer.Ioui, libro.

delectantur. At exempla probabilia ſine hiſtoriæ cognitione proferri qui poſſunt? Quàm latè igitur hiſtoriæ vtilitas fuſa ſit, apparet: ſiquidem quacunque Theologi ingredimur ſiuè concionãdo, ſiuè diſputando, ſeu ſacras literas exponendo, in aliquam hiſtoriam veſtigium ponimus. Itaque cum ad has multas res Theologo perutiles ſint hiſtoriarum libri, ſtudioſè profectò ab eo legendi ſunt: ne turpiter in rebus ad ſe maximè pertinentibus erret, eaque ignoret, quæ ignorari non ſine imprudentia modò, ſed ne ſine imperitia quidem poſſunt. Hiſtoria quippę (vt Cicero veriſsimè dixit) cùm magiſtra uitę eſt, tùm lux etiam veritatis. De hiſtoriæ ergo vtilitate hactenus dictum eſt, nunc de auctoritate uideamus.

Caput Tertium, Argumenta continet, quibus auctoritas humanæ hiſtoriæ impugnatur.

QVanquam, vt paulò antè dicebamus, è locis ſcopuloſis enauigauit oratio, nec ea, quæ in huius loci explicatione diſſerenda ſunt, ingenij vim aciemq; deſiderant, egent tamen quædam horum graui maturoq; iudicio. Qua ex re ſit, id quod vix credibile eſt, vt in loco facili & explicato per difficiles & lubricæ quæſtiones exiſtant. In primis enim cõſtituendum eſt, qualis quantaq; ſit hiſtoriæ humanę auctoritas, & quam faciat in Thologia fidem: quod non adeò exepditum eſt. Deinde quis auctor probabilis ac fide dignus exiſtimari debeat: quæ res eſt omnium difficillima. Cùm enim non ex ſermone hominum recenti, ſed ex maiorum memoria atq; annalium vetuſtate, eruenda ſæpe ſit veritatis explicatio eius, quæ in Theologica diſputatione verſatur, oportebit ſanè de hiſtoria præſertim veteri iudicare, hiſtoricos omnes internoſcere, mendacesq; à veracibus ſecernere. Quam facultatem quoniã mihi nec arrogo, nec debeo: fateor, me non ſine metu ac pudore quodam hanc prouinciam ſuſcepiſſe munere neceſſitatis, non voluntatis opere perfuncturus. Non quòd mihi in tanto officio, tamque graui cauſa cura defuerit: ſed quòd video periculoſum

culoſum eſſe eo vel maximè loco iudicem velle fieri, vbi vir ille nimirum exigitur, qui & antiquitatis memoriã in numerato habeat, & prudentia sũma grauiſſimoq; iudicio ſit prædítus. Sed quò citius hoc, quod ſuſcepimus, nõ mediocre munus cõficere poſſimus, omiſſa, aut ignorationis meæ, aut temeritatis, aut vtriuſq; etiam deprecatione, ad earum rerũ, quas propoſuimus, explicationem diſputationemq; veniamus.

Principio itaque hiſtoriæ humanę auctoritatẽ argumentis oppoſitis impugnabimus. Mox docebimus ex eiuſmodi hiſtoria qualia in Theologiæ uſum argumenta ducantur. Tertio loco oſtendemus, quinam illi auctores ſint, quos in hiſtoria, Theologi ꝓbare debeãt. Poſtremò, argumẽta oppoſita refutando, finẽ huius libri faciemus.

Primum ergo argumentũ, quo hiſtoriæ humanę fides labefactari poteſt, eſt huiuſmodi. Ioſeph ſecundum naturam filium fuiſſe Iacob, ſecundum legem fuiſſe filiũ Eli: *Mat.* 1.
Africanus in epiſtola ad Ariſtidẽ, Iuſtinus martyre quæ *Lu.* 3.
ſtione ad Orthodoxos. 66. Euſebius libro 1. Eccle. hiſt. *Africanus*
cap. 7. Nicephorus lib. item primo ca. 11. Ambroſius lib.
in Lucam. 3. Hieronymus in primum Matthę. cap. Au- *Euſebius*
guſt. lib. 2. de con. euang. cap. 3. & 2. retra. lib. cap. 5. & 16. *Ambroſius.*
Damaſcenus lib. 4. cap. 15. Beda libr. 1. in Lucam. cap. 10.
Theophilactus in Lucæ tertium caput, omneſq; ferè pa- *Io. Damaſc.*
tres ſcripſerunt. Neque illis ſubito reperta hęc, aut ſine
auctoribus cõficta ſunt: ſed ab ipſis ſaluatoris noſtri pro *Beda*
pinquis & conſanguineis tradita, quemadmodum Afri- *Theophilactus*
canus affirmat. Hęc vero multis argumentis commentitia eſſe probat libro primo harmonię euangelicę Oſiander, atq;, vt ſibi quidem videtur, ita probat, vt non modo D. Thomę cęteriſq; Theologis quaſi portenta ſomniantibus inſultet: verum etiã eos inſanos appellet, qui hęc primi in lucem ediderunt.

Secundum argumentum eſt, quòd Ioſeph virũ Mariæ *Euſeb.*
alteram prius vxorem habuiſſe, ex qua filios ſuſceperit, *Nicephorus.*
qui fratres domini in Euangelio dicuntur. Euſebius li. 2.
Eccle. hiſto. cap. 1. Nicephorus lib. 2. cap. 3. vbi etiam re- *Ambroſius.*
fert Hippolytum eiuſdẽ ſententię auctorem, Ambroſius

Epiphanius. *Hilarius* in lib. de inſtitu virgi. cap. 6. Epiphanius lib. 2. con. hære. cap. 51. & 78. Hilarius cano. 1. in Matthæ. apertè conſentiunt. At hiſtoriam hanc Hieronymus in Matthæi duodecimum caput tanquam apocryphorum deliramenta contemnit: quinetiam aduerſus Eluidium aſſerit, audaci eam temeritate confictam.

In Matt. 14. Tertium argumentum, Hieronymus ſcribit veterem hiſtoriam narrare, quòd Herodias, cuius Matthæus meminit, filia fuerit Arethæ regis: idem quoq; aſtruit Beda libro comm. in Marcum ſecundo. Euſebiusque Ruffino interprete, libro eccle. hiſto. 1. ca. 23. At illud eſſe falſum *Ioſephus.* & Ioſephus lib. 18. anti. cap. 5. & Egeſippus lib. 2. de exci. *Egeſippus.* Hiero. cap. 12. teſtes locupletiſſimi ſunt. Quibus etiam aſſentitur Nicephorus libr. 1. cap. 20. Nihil igitur ex re- *Nicephorus.* rum veterum publica commemoratione, non certò dicã, ſed ne probabiliter quidẽ ſuadere poſſumus. Nã ſi hiſtorias, quę in his tribus argumẽtis referũtur, explodere & ꝓ nihilo putare licet: nulla profectò humana hiſtoria reperietur, quæ quicquã habeat ad faciendã fidem viriũ.

Quartum argumentũ, Magos, qui Chriſtum adoraturi ex Oriente venerunt, reges fuiſſe nedum philoſophos, *Ciprian.* *Athanaſ.* *Auguſt.* tradunt, Cyprianus in ſermone de baptiſmo Chriſti & manifeſta Trinita. Athanaſius. quæſtio. 2. ad regẽ Antiochum, Hieronymus in Pſal. 71. Auguſtinus ſermone. 43. ad fratres in eremo, & de mirabilibus ſacræ ſcripturæ, ſi *Tertulli.* tamen hęc opera Augu. ſunt, Chryſoſtomus homil. 6. in Matthæ. Tertullianus cõtra Iudęos. Doctor quidam antiquus nomine Chriſtianus in ca. Matthæ. 2. Iſidorus in *Iſidorus.* præfatione miſſæ, quæ vulgo dicitur Moçarabe. D. Tho. in Matthę. ca. 2. & in Ioannis. 11. c. nam & 3. p. q. 36. ar. 3. ait, non ſolùm fuiſſe ſapientes ſed potentes. Eiuſdẽ ſententiæ fuerunt Albertus Magnus, Diuus Vincentius, Nicolaus Liranus, Dionyſius Carthuſi. ñ. Simõ de Caſſia. Doctor incognitus in pſalm. 71. Titelmãnus, Ioannes Echius, Diuus Antonius, alijque ex iunioribus, quos longum eſt enumerare. Ac certè hiſtoria eſſe videtur per manus à maioribus noſtris accepta. Sed hæc tamen communes traditio nullam prorſus in eccleſia facit fidem. Quin

proba-

probabiliſſimè à Baptiſta Mantuano, alijsque recentioribus aſſeritur, Magos reges non fuiſſe. Non enim id ſilētio prætermiſſurum Euangeliſtam quod ad rem magnoperè pertinebat, nec Herodem, ſi reges eſſent, eos adeò imperiosè & inciuiliter excepturum. *Io. Bapt. Mantua. Carmelita.*

Quintum, Magos veniſſe Hieroſolymā diebus à Chriſti natiuitate tredecim, non Hieronymus modò & Auguſtinus, verum etiā omnes propè auctores, & veteres & recentes memoriæ prodiderunt. At Epiphanius hæreſi. 51. conſtanter affirmat poſt duos annos à nato Chriſto Magos ex oriēte aduenisse. Cuius opinionis duę cauſę ſunt non omnino peſſimæ. Vna, quod in die Purificationis non agnum ſed turturē aut columbæ pullum Chriſti mater obtulit: non ergo potuit inuenire manus eius pretiū agni, atq; adeo nē theſaurum quidem à Magis acceperat. Altera cauſa eſt, q̄ Herodes occidit omnes pueros à bimatu & infra, ſecundùm tempus quod exquiſierat à Magis. Nō eſt autē veroſimile, Herodem bimos pueros interfecturum iuxta tēpus ſtellæ, cuius apparitionem diligenter à Magis exquiſiuerat, ſi ab ortu ſtellæ ad Magorum aduentum non niſi tredecim dies interfluxiſſent. His adde, quod ipſi quoque teſtati ſunt, ſe ſtellam in Oriente vidiſſe. Quæ profectò verba plus aliquid ſignificāt, quàm regionem, vnde profecti ſunt, cōparatione, tantùm ad Hyeroſolyma orientalem fuiſſe. Si igitur, vt planè ſcribit Euangeliſta, ab oriente venerunt, cū nō ſit obſcurum, Hieroſolyma longiſsimo interuallo ab Oriente diſtare: intra tam paucos dies & ſtellam vidiſſe, & conſiliū de profectione cōmunicaſſe, & adornaſſe iter ab Oriētis partibus, per tot regiones ac populos ad Palæſtinā acceſsiſſe, prorſus abhorret ab humanę iudicio rationis. *Idem Zacharias chryſopolitanus. Levi. 12.*

Sextum, Miraculum nuptiarum in die anniuerſaria Epiphaniæ fuiſſe editū, poſteritati ſuę, quod ait Maximus, fidelis mandauit antiquitas. At Epiphanius cōtra, docet, eodem die, quo Chriſtus natus eſt, cōpleto iā anno trigeſimo filium cum matre cōuiuio nuptiali interfuiſſe. Nihil igitur certum ex temporum publica cōmemoratione accipere poſſumus. *Maximus. Hær. 51.*

& expeditius continent, ſeptuaginta illos annos ſtatim ab initio regni Cyri abſolutos. Nullum ergo idoneum argumentum ex temporum ratione promitur.

Decimum, Hieronymus auctor grauiſſimus hiſtoriæ prodit, quòd in ſecundo Darij anno templum ædificari cœptum eſt. At vero exploratè perceptum eſt & cognitum, Zorobabelem ſub Cyro templi fundamenta ieciſſe. *1. Eſd. 3.* Imbecillũ ergo eſt quodcunq; argumentũ ex hiſtoria humana depromptum, quâlibet hiſtoriæ auctor grauis ſit.

Vndecimum, Pleriq; hiſtorici & ij nobiles tradiderũt, Arthaxerxem ædificationem templi impediſſe. At contrà ſcriptura tradit, templum ædificatum eſſe præcipiente Cyro, Dario & Arthaxerxe. *Ioſep. li. 1. c. 3. Archi. 1. p. ti. 4. cap. 1. Hermãnus in Chronicis.*

Duodecimum, Ioſue poſt mortem Moyſis 26. annos imperaſſe, auctores ſunt Ioſephus lib. 5. ant. ca. 1. Sabellicus Aenea 1. lib. 4. Nauclerus Chronographiæ ſuæ generatione. 28. Nam Euſebius in chromicis, atque hunc ſecuti Iſidorus, Seuerus, Sulpicius, & Ioãnes Carion. 27. annos Ioſue imperio tribuerunt. Quæ ſi vera eſſent, non eſſet vera ſumma. 480. annorum, quæ ab exitu filiorum Iſrael de Aegypto ad templi ædificationem. 3. Reg. lib. c. 6. colligitur. *1. Eſd. 6. 3. Reg. 6*

Tertiumdecimũ, Si qua hiſtoria Theologo probanda eſt, ea erit maximè, quę omnium eccleſiarũ ore celebratur. At eiuſmodi multæ nullam faciunt prorſus in Theologia fidem. Etenim, vt ea prætereamus, quæ ridiculè & falsè de Cirico & Iulita, De Gregorio, de Catherina martyre, deq; vndecim mille virginibus referuntur: certè hiſtoria Thomę Apoſtoli apocrypha & cõmentitia eſt, nõ ſolum Gelaſio 15. diſt. cap. Sancta Romana, ſed etiam Auguſtino lib. 22. con. Fauſt. ca. 79. & lib. vnico aduer. Adimantum. ca. 17. & li. 1. de ſer. do. in mon. ca. 38. His adde Marthę & Marię Magdalenę fabulã, quæ narrat ad Mariam quidem Magdalum, ad Marthã verò Bethaniã ſorte hæreditaria perueniſſe: cum contra ſcribat Ioannes Bethaniam Caſtellum Mariæ Marthæque fuiſſe. *Aug.* *Ioan. 11.*

Quartumdecimum, ea hiſtoria reliquas videtur excellere, quæ à ſummis pontificibus probata eſt. Conſtantini

verò

verò donatio, lepra, baptiſmus, ſanitas, non modo hiſtoriis celebrantur eccleſię: verumetiam per ſummos pontifices approbantur. At hæc ficta eſſe omnia multi viri doctiſſimi contenderunt. Nulla igitur eccleſiaſtica hiſtoria Theologo idonea argumenta miniſtrat.

In extra. vnigenitus de pœn. & remi. quæ eſt Clementis 6. & in c. fundamenta de elect. in 6.

Quintumdecimum, Nemo in eccleſiaſticis viris eſt, qui hiſtoriæ probabilis auctor haberi queat. Non Philo in temporũ breuiario. Nã in eo libello quanuis exiguo tot mendacia ſunt, vt ſint numeratu difficillima. Non Ioſephus. Primùm quia multa tradit ſacris literis vehemẽter repugnantia. Deinde, quia tertium Eſdræ librũ in hiſtoria ſequitur, quẽ Hieronimus nõ aliter quàm ſomnia reiicit. Poſtremò, quia in temporibus rerum notandis vario fuit errore verſatus. Ecquis ergo in eccleſia auctor hiſtoriæ certus habebitur? An Aphricanus? Sed huius hiſtoria Gelaſio apocrypha eſt. An Euſebius? Sed huius quoq; hiſtoriã tanquã apocryphã, idem Gelaſius reprobat. Sed in hiſtoria tripartita Sozomenus princeps habetur. At hũc dãnat Gregorius inquiẽs, In hiſtoria Sozomeni de quodã Eudoxio aliqua narrantur. Sed ipſam hiſtoriã ſedes apoſtolica recipere recuſat: quoniã multa mentitur, & Theodorũ nimiũ laudat, atq; uſq; ad vltimũ ſui diẽ magnũ eccleſiæ doctorẽ fuiſſe prædicat. Si igitur hi, qui primas in hiſtoria eccleſiaſtica partes habẽt, incerti ac mẽdaces auctores ſum: nimirũ neq; ex his neq; ex aliis, quorũ minor eſt auctoritas, idoneũ ſumet Theologus argumentum ad ſuas cõcluſiones corroborãdas.

15. diſt. Sancta Romana Lib. 6. epiſt. 31.

Innoc. Sextumdecimum, Innocentius. 20. diſt. ca. de quibus. ſolas eccleſiaſticas hiſtorias in cauſis eccleſiæ finiendis approbauit. Ethnicorũ ergo de rebus geſtis monimenta parum in Theologiæ vſum valere poſſunt. Id quod concilium Florentinum ſeſſione ſeptima confirmat in hæc uerba. Romanorum aut Gręcorum hiſtoria nequaquam in ſynodo vti debemus.

Cõc. flor.

Decimumſeptimum, In Aſſyriorum monarchia Beroſus commendari ſupra cæteros ſolet. At huius auctoris nulla extat hiſtoria. Nã, quæ Beroſi nomine eſt ab Annio edita, eam ſictam eſſe viri eruditi deprehenderunt. In

Perſarum

Perſarum verò rebus geſtis cõmemorandis prefertur Metaſthenes,qui veros & publicos Perſarum annales,vt fertur,ſecutus eſt. At huius etiã monimenta multò falſiore titu. Annius edidit.Metaſthenes ſiquidẽ iſte Annianus,octo ſolùm Perſarum reges fuiſſe tradit,cùm tamẽ fuerint quatuordecim,quos ordine & Hieronymus in ſeptimum Danielis caput,& Euſebius cẽſet in chronicis. Iã Græcarum rerum hiſtoria quid niſi fabulas continet: quas illi paſſim ꝑ veris hiſtorijs edunt? Cicero quippe auctor eſt grauis, ꝙ teſtimoniorum religionẽ Greca natio non coluit.Scipio item apud Liuium nõ aliter hiſtorias Græcas ac fabulas refert.Verè quoq; dixit Fabius,Græcis hiſtorijs plerunq; poeticæ ſimilem eſſe licentiã. Vt iure illud ex Satyra vulgi etiã ſermone teratur,Et quicquid Græcia mẽdax audet in hiſtoria. Atq; Ioſephus in proœmio li. de Bello Iudai.veritatẽ à Græcis in hiſtoria negligi teſtis eſt.Id quod in 1.cont. App.lib.cõfirmat. Sed & è noſtris Hieronymus cũ Græcas hiſtorias oppoſuiſſet,non debemus,inquit,eorum auctoritati acquieſcere,quorũ mendacia deteſtamur. Sanè,vt taceã de reliquis, Herodotus & Xenophon,quos hiſtoriæ parentes Græci habent, confictis ferè narrationibus abutuntur. Quid in imperio Romanorum? An vlli extant annales publici,quibus credere debeamus?Minimè gentium. Sed quiſq; pro affectu ſuo res illorũ geſtas ſcripſit.Laudationibus porrò,quod Tullius ait *, hiſtoria rerum Romanarum eſt facta mendoſior. Quedam autẽ in Liuio eſſe,quædã in Salluſtio,quedã in Cornelio Tacito,quædam in Trogo,quorum fides manifeſtis teſtimonijs labefactari poſſit,Flauius Vopiſcus * veriſſimè dixit. Nihil ergo fidei ethnicorũ hiſtorijs habendum eſt: vtpotè que nullam habeant nõ modo certam,ſed ne probabilem quidem auctoritatem.

In orati. ꝑ Lucio Flacco. Deca. 3. 8. lib. Li. 2. ora. inſti. c. 4. iuuena. Saty. 10. In 27. c. Eze. Vide Ioſephũ li. 1. con. Appionẽ, C. c. li. de legibus 1. apud Herodo. inquit, hiſtoriæ patrẽ, et apud Theopompum ſunt innumerabiles fabulæ.

Poſtremum argumentũ hiſtorias omneis generaliter & eccleſiaſticas & profanas impugnat.Illud eſt huiuſmodi.Fidem humanam idcirco Ariſtoteles virtutum intellectualium numero exemit, quòd iuxtà ad falſum & verum inclinat. Theologia ergo, quæ tota veritate perpenditur,non accipiet ab humana fide adiutorium, nec

* *De clari. oratio*
* *In vitã Aureliani.*

verax

verax cum fallaci ad argumentandum conſociationem contrahet:qm̃ tale argumẽtum ex ea parte,qua humanę fidei innititur,æquè falſitati ac veritati innitetur. Confirmat autem hoc,vel maximè,ꝙ homines mendaces sũt fallereq; & falli omnes ad vnum poſſunt. Siue igitur pauci,ſeu plures hiſtorici quicquam affirment, imbecilla ea omnis argumentatio erit,quæ in teſtimonia hominũ inclinata recumbit. Quocirca argumentũ quodcunq; ex humana hiſtoria petitũ imbecillius eſt, q̃ vt ĩ Theologia vllam omnino faciat fidẽ. His argumentis loci huius auctoritas impugnatur,Nam ſi quæ ſunt alia,erunt aũt fortaſſe plura,ſimilia ſunt:atque adeò ſimiliter refellentur.

Caput Quartum, quod auctoritas humanæ hiſtoriæ aliquando probabilis,quandoq; etiam certa ſit.

SEquitur vt explanemus,qualis,quantaque ſit humanę hiſtoriæ apud Theologos auctoritas: nam hoc ſecundo loco nos acturos pollicebamur. Quod quò magis intelligi poſſit, illud principio ponendum eſt: Neceſſarium eſſe homines hominibus credere, niſi vita pecudum more degenda ſit. Eam rem quoniam Theodoretus in opere de cura Græc. affect. libro primo, Auguſtinus item in libro de vtili.cred. ad Honora.cap.12. & de fide rerum inuiſibilium. cap.1.& 2. diligentiſſimè perſecuti ſunt: non erit nobis hic magnopere laborandum. Atque Auguſtinus quidem planè aſſerit,non amicitiam modò,verùm omnem omnino humanam ſocietatem interire:niſi amicus amico, maritus vxori, parentibus filij, fratres fratribus,ciuibus ciues, ſocijs ſocij,fidem habeãt. Multa ille affert, quibus oſtendat,neceſſitudinem & pietatem duo generis humani ſanctiſſima vincula violari atque diſſolui, nihilque prorſus in hominum conſociatione incolume remanere: ſi nihil credere ſtatuerimus, quod non idem poſſumus quaſi manu tangere ac tenere perceptũ. Humanæ itaq; vitæ neceſſariũ eſſe, hominũ dictis,homines ſine vlla etiã dubitatione credere. Theodoretus verò fidem eſſe ceu primariã artium baſim

Neceſſarium eſt, homines hominibus crẽdere. Theodoretus. Auguſt.

Files eſt omnium artium baſis.

diſcipli-

diſciplinarumq; omniũ crepidinẽ probat etiã manifeſtè. Nec.n.vt cætera taceamus,pueri elementarij vllã omnino poſſunt diſciplinæ puerilis facultatẽ adipiſci,niſi & nomina literarũ & ſyllabarũ nexus fide à præceptoribus acceperint. Vt illud Iſaiæ in omni etiã & arte & ætate veriſſimum cõprobetur, Niſi credideritis,nõ intelligetis. Præclarum eſt igitur Ariſtotelis illud, in omni facultate atq; doctrina oportere addiſcentes credere,experimẽtis quippè quotidianis, hoc nos nullo admonente diſcimus, q̃ cognitionem ac rerũ intelligentiam præcedit fides, subſequitur autem fidem scientia quęcunq; veri. Qua ex re fit,vt naturæ auctor in huminũ mentibus inclinationem ad credendũ naturalẽ impreſſerit: ſiquidẽ non minus fides neceſſaria eſt hominis & vitæ & diſciplinæ, quã aut igni locus supremus,aut terræ imus,vt benè habeant,neceſſarius eſt. His aũt propenſiones quaſdam & quaſi appetitiones natura indidit ad fines & perfectiones neceſſarias. Quãobrem qui humanam fidem ex hominum animis euellere conãtur,ij non ſolum ſtulti sunt,ſed gigãtum more cum dijs bellant,hoc eſt,cum natura pugnãt. An verò quicquam tã puerile & ſtultum dici poteſt, quã ſi ea,quæ viderunt alij,negemus eſſe: quia ipſi non vidimus? Credere igitur neceſſe eſt, niſi pueris ſtultiores eſſe volumus. Quibus poſitis ſit prima concluſio.

Iſa.7.iuxta 70. interp. 1.Elench. 1. poſt.

Fides,ita homini neceſſaria eſt,ſicut igni locus ſupremus

Pręter auctores ſacros nullus hiſtoricus certus eſſe poteſt, id eſt, idoneus ad faciendam certam in Theologia fidem. Hæc,quoniam cuiq; per se eſt obuia & manifeſta, non eſt noſtris argumentationibus comprobanda. Flauius porrò Vopiſcus verè falſeq; dixit, neminem hiſtoricorum non aliquid eſſe mentitum: vnde fidenter se hiſtoriam aggredi habiturus mendaciorum comites.

Neceſſe eſt credere, niſi pueris ſtultiores eſſe uolumus.

Vopiſcus

Secunda concluſio. Hiſtorici graues ac fide digni,quales nonnulli ſine dubio,& in eccleſiaſticis & in ſecularibus fuere,probabile argumentum Theologo ſuppeditãt cũ ad ea quæ ſua sunt corroboranda,tum ad falſas aduerſariorũ opiniones refellendas. Quæ cõcluſio ſatis per se etiam videtur expoſita. Nec enim eſt hominis bene inſtituti,& ad vitã humanam rectè compoſiti,viro graui rem

credibilem aſſerenti non credere. Rē credibilē dixi, qm̄ quædā à Plinio alijsq́; hiſtoricis vel grauiſſimis referuntur,quę cum vix credibilia ſint,ſi ea fuiſſe negemus: non ideo hiſtoriæ auctoritatē labefacimus. Vterq́; igitur & q cito credit,& qui ad credendū nimium eſt tardus,iure reprehenditur.Multò verò hic magis ſi cum pluribus *hiſtoricis* probatis,grauibusq́; diſſenſerit.Si nanq; in duorum ore,vel triū ſtat omne verbum, cur aduerſus hanc legem plurimis teſtibus rem eandem olim geſtam conteſtantibus fidē Theologus abrogabit? Præſertim cùm teſtimonia ex vetuſtate deſumpta hoc potentiora ad probandū ſint,quod ea ſola,vt Fabius ait, criminibus odij gratiæq́; vacant.Nimirum innocentius auctor eſt grauis,in humanis hiſtorijs nonnihil probabilitatis ineſſe:cùm lege edita præcepit,vt in cauſis eccleſiæ finiendis illarum auctoritate, quanuis cætera argumenta deeſſent, eccleſiaſtici iudices vterētur. Sed pleriq́; noſtra hac ætate peruersè, ne dicā impudēter,res, quas eſſe geſtas grauiſſimi auctores teſtati ſunt,in dubium vocāt.Qui ſi idoneas cauſas ꝓbabilesq́; redderēt,audiendi fortaſſe eſſent.Cū verò reddant nullas, cōtemnendi ſunt:vt qui cōmunē hominū sēſum exuerint,iudiciorū humanorum potiſſima inſtrumēta,hoc eſt,teſtimonia reiecerint,vitę magiſtram, prudentiæ ſubſidium,lucem veritatis hiſtoriam neglexerint.

Baruch li.3.cap. 128. 20. diſt. c. de quibus.

Tertia concluſio.Si omnes probati ac graues hiſtorici in eandem rem geſtam concurrant, tūc ex horum auctoritate certum argumentum promitur, vt theologiæ dogmata firma etiam ratione conſtituantur.Exempla ſunt eius rei multa,ſed pauca ſubijciam.Petrum Romę & collocaſſe ſedem,& pro Chriſto martyrij gloria coronatum eſſe,oēs graues hiſtoriæ tradunt: vnde nos certa in quinto libro argumentatione confecimus,Romanum epiſcopum Petro in pontificatu ſuccedere.Item,concilium Nicænum tempore Conſtantini, à Syluestro vero eccleſiæ pontifice eſſe coactum, hiſtorici quiq́; grauiſſimi prodidere.Ea nos è re colligimus concilij Niceni definitiones certas eſſe.Quòd certum ſit,ſynodum eccleſiæ generalē Romano Pontifici cōprobatam errare non poſſe:certum

quoque

quoq; Nicęnā eiuſmodi eſſe, cui nec vniuerſitas paſtorū eccleſiæ defuerit,nec Romani epiſcopi cōprobatio. Plurima ſunt eiuſmodi, quæ cōi hiſtoricorum conſenſione traduntᷓ. Hæc non modo negare,ſed in his etiā ad dubitare ſtultiſſimum eſt. Quid.n.ſtultius eſſe poteſt,vt eundem locum diutius vrgeam, quàm ſi ea genera belluarum,quæ in rubro mari Indiàue gignuntur, nulla eſſe di camus:quia nunq̄ vidimus? Omnia tollamus ergo, ſi ita placet,quæ aut hiſtoria nobis,aut teſtes graues & probati adferunt. Ita ſit,vt mediterranei mare eſſe non credāt, nec in inſula nati,in qua lepuſculos vulpeculasq; ſolum viderint,credant leones & pantheras eſſe: ſi verò de elephanto quis dicat,etiam rideri ſe putent. Hiſtoriæ igitur fides vel certa fauenda eſt, cùm in idē auctores vniuerſi cōſentiunt. Certa quippè apud hoīes ea ſunt, quæ negari ſine peruicacia & ſtultitia nō pñt. Præclarè itaq; Ioſephus 1.cōtra Appionē lib.illud veritatis hiſtoriæ ſignū certū eſſe dixit,ſi de eiſdē rebus eadē omnes cōſcribant. Verum de his,licet breuiter, diximus tñ quod ſatis eſt. Nā his paucis expoſitis,niſi ego fallor,qualis quantaque ſit hiſtoriæ humanæ auctoritas facilè intelligeᷓ. Hiſtoria nimirū & ſi,(vt Quintilianus ait) ſcripta eſt nō ad probandū,ſed ad narrandū:aliquid tñ ſine dubio probat, probabiliter ferè:nam aliquando etiam neceſſariè. Nūc argumenta contra hiſtoriæ fidem poſita diluamus. *Ioſeph.*

Cap. Quintum. Vbi reſpondetur argumentis capitis tertij.

NOn eſt facilè contrarias obiectiones excutere, ſed excutiendæ ſunt tamen. Atq; in primo argumento quidem non Oſiander modò, verumetiam catholici quidam omni vi & ratione contendunt,id, quod de duobus patribus Ioſeph naturali & legali refertur,cōmentū, portentum,monſtrum,ſomnium eſſe. His enim nominibus ſententiam illam Africani notandā putāt. Certè auctor lib.q.vet.& no.teſta.ſiue Auguſtinus is fuerit,ſeu quiſpiā alius,ſentētiam eam aſſerit,nec probabilem eſſe, nec ad vllam rem proficere: ne ſit qui exiſtimet veterē hiſtoriā *Quæſ.56*

ſolis iunioribus diſplicuiſſe. Vtuntur autem hi ad Africani traditionem infirmandã argumentis huiuſmodi.

Primò quod nullum teſtimonium, vel exemplũ, nec è ſacris, nec ex profanis Hebręorum literis erui poſſit, quo talis primogenitus filios defuncti nuncupetur: non ergo mortuus ille pater primogeniti vocabitur.

Deinde, vt demus, (inquiunt,) quãtumuis iniqua cõditione eiuſmodi primogenitum duos patres ſortitũ eſſe: adhuc tamen nihil faciet, vt Euangelicæ diſcrepantiæ ſcrupulus eximatur. Nam legalẽ filium nemo poterat ex vxore defuncti procreare, niſi frater fuiſſet defuncti germanus, ſimulq; cũ eo habitaſſet, quemadmodũ Deu. 25. euidentisſimè traditur. Illud verò non contingit niſi ex eodem patre natis: nam qui diuerſos habent patres, ii diuerſas etiam capiunt hæreditates, atq; adeò nõ habitant ſimul. Nunc autem Iacob & Heli, nec fuerunt ex eiſdem patribus, auis, aut proauis: nec ſimul habitare potuerũt, cum alter cenſeatur in poſteris Nathan, alter in poſteris Salomonis. Nam, quod etiam argumentantur, Ioſeph nõ fuiſſe vocatum nomine patris legalis, quæ res erat neceſſaria, iuxta illam Deu. legem id exiguum ſanè ac mendicum argumentũ eſt, cui Auguſtinus & 5. lib. q. in Deut. q. 46. & lib 2. retra. c. 12. nullo negotio reſpondet. Mihi vero opinio cõmunis magis placet: quanuis illorum opinio non diſpliceat, qui aſſerunt, Heli Ioſephi ſocerum fuiſſe, eundem qui & IoaKim parentem virginis Mariæ, vt Lucas Genealogiam Chriſti per matrem attexuerit: Matthæus verò per eum, qui pater putabatur. Nec proinde tamen Genealogiã mulierũ contra ſcripturę vſum Euangeliſta texuit. Nam cũ ait, qui fuit Heli, relatiuum ad Chriſtum referendum eſt, vt ſit ſenſus. Et Ipſe Ieſus putabatur quidẽ eſſe Ioſephi, at re vera nõ illius fuit, ſed Heli. Cum enim ſine virili opera ex virgine matre natus ſit: nullum habuit in terris, cuius filius vere dici poſſet prętér Heli, qui auus ſcilicet ipſius maternus erat. Ne quis ergo miraretur, quod in texẽda genealogia Chriſti ab nepote ſtatim tranſilierit ad auum, interiecit cauſã: quia Ioſeph, quẽ patrẽ Chriſti dicere debebat, non verè

Deut. 25

Auguſt.

De uerb. ſigni. Nã & rex.

erat patet,ſed putabatur. Quanq̃ & relatiuum ad Ioſeph quoque referri poteſt:vt intelligas eum fuiſſe Heli nõ naturalẽ filiũ,ſed ad eum modum,quo gener ſoceri filius eſſe dicitur. Itaq; Ioſephum euangeliſtę ad parentes ſuos retulerunt,alter ad eos, quos ex ſe habuit, alter ad eos quos ex coniugio ſortitus eſt. Huius opinionis Auguſtinus li.q̃onum euangelicarũ.2.q.5. meminit.Hanc tenuit auctor libelli cuiuſdã de ortu virginis, qui Hieronymo falsò tribuitur.Hanc Ioannes Annius,Ioannes itẽ Lucidus,Georgius Vuiccelius,alijq; nonnulli iuniores amplexi ſunt.Huic etiam nominũ ſignificatio cõſonat. Nam IoaKim,Eliachim,Heli,idẽ ferè ſignificãt, proq; eodẽ ferè vſurpantur.4.Re.23.2.Para.36.Probabilis opinio hęc ſit.Quis negat?Sed ne ipſa quidẽ certa eſt.Oſiandri.n.argumenta,quæ ille firma eſſe exiſtimat, ſunt profectò infirmiſſima.Obijcit primò nuſquã in sacris literis reperiri,qđ ille primogenitus filius mortui nuncupetur.Idverò de more impudenter obijcit.Si.n.Obed filius Noëmi illiq; natus eſſe dicitur,cur nõ dicatur natus Maaloni,huiusq; proinde ẽt filius?Item,accipiet eã,(inquit,) frater eius,& ſuſcitabit ſemen fratris ſui, & primogenitũ ex ea filiũ nomine illius appellabit. Pręterea, ecquid obſecro eſt ſuſcitare ſemen fratri,niſi filiũ illi gignere?Quid?Nõne illud manifeſtũ eſt,ille ſciens nõ naſci ſibi filios, ſemẽ fundebat in terrã, ne liberi fratris nomine naſcerentur? Gene.38.At hæc ipſa loca retulit Oſiander. Retulit quidẽ,sed ita tñ,vt apertis teſtimonijs rñdere nequiuerit,niſi hæreticorũ ritu,aut vulgatã editionẽ accuſaret, aut ẽt ſcripturæ & verba & senſum eluderet.Nã ſanctorũ oĩum cõem intelligentiã pro nihilo habere eſt illi familiare,& cũ cæteris Lutheranis gentile ac propriũ.Iã, q̃ secundo loco accipit,fratres,de quibus lex loquitur,ſimul habitare oportere, id eſt, in eadẽ hęreditate paterna,atq;adeò germanos eſſe ab eodemq; patre genitos: ſpeciẽ fortaſſe veritatis habet,veritatẽ nullã ꝓfectò habet. Fratres quippe in illa Deu.lege nõ germani modò intelligendi ſunt, verumetiã conſanguinei, qui ſcripturarũ vſu fratres appellantur.Id qđ non cõi ſolum ſanctorum oĩum ſnĩa,ſed

Augu.

Philo.

Annianus tradit Syris & Aegyptijs Ioa Kim, Eliachim & Heli eſſe ſynonyma.

Ruth. 4.

Deut.25

Mat.22.

Luc. 20.

nos curabit, etiamſi certum deſit teſtimonium: ob id videlicet, quod meliorem, ac veriorem expoſitionem proferre nõ poterit. Euangelium ſanè per oĩa quæ vera ſunt tradit. Hactenus Africanus. Quibus verbis ſatis ille ſignificat, ſi componendis Euangeliſtis ratio alia quæcunque probabilior appareret, eam ſe libenter amplexurũ. Quæ omnino res & Auguſtinũ & Thomam videtur cõpuliſſe, vt præter hanc alias quoq; rationes tollendæ diſcrepãtiæ inueſtigarẽt. Sed de primo argum. ſatis multa diximus. 3. par. q. 31. ar. 3.

Ad 2m verò dicendũ eſt, hmõi quoq; res non tam ex fide hiſtoriæ, q̃ ex probabili eorum coniectura pendere, qui ſacras literas interpretãtur. Non eſt. n. aliquis probatus auctor, qui aſſerat ſe præter Mariã, aliã Ioſephi vxorẽ aut vidiſſe, aut certis teſtibus accepiſſe. Sed cùm in euãgelio fratres Dñi legerentur, & religio vetaret filios Mariæ ſuſpicari: ſcripturæ expoſitoribus coniectandũ fuit, qm̃ id pacto fieri potuerit: vt veritas euãgelij cum Mariæ perpetua virginitate congrueret. Ita quidã filios Ioſeph ex alia vxore intulerunt, Chriſtiq; proinde fratres nõ veros, ſed qui putarentur, interpretati ſunt: nã & Ioſeph nõ verus erat pater, ſed putabatur. Neq; horũ coniectura vana commentitiaq; fuit, nullave ratione tm̃ ad reſpondendum hæreticis excogitata: ſed probabiles habuit cauſas, quæ ſcripturarum etiam teſtimonijs niterentur. Primũ, quia Iacobus Hieroſolymitanus epiſcopus non peculiariter eſſet frater domini cognominatus: ſi cognatione ſolum fratres domini vocarentur. Cum & Iacobus Zebedæi filius, à quo ille cognomento diſtinguitur, ad eum quoque modum frater domini eſſet. Deinde, non ſimpliciter quidã in euãgelio diceret, Ecce mater tua & fratres tui foris ſtãt quærẽtes te alloqui, ſi generali ſanguinis cõiunctione fraternitatẽ definiret. Iacobus nanq; & Ioãnes tunc tẽporis cũ Chriſto intra domũ erant, qui illo modo erãt fratres. Accedit quod apud Marcũ à quibuſdã dictũ eſt, Nonne hic eſt faber filius Mariæ, frater Iacobi & Ioſe, & Iudæ, & Simonis? Nonne & ſorores eius hic nobiſcum ſunt? Filius (inquiunt) Mariæ, frater Iacobi & Ioſe, &c. vt nõ ex Maria, ſed ex Ioſepho fratres intelligerẽtur. Vnde

Mat. 12.

Mar. 6.

Luc. 4. & iuxta Lucã interrogant, Nonne hic eſt filius Ioſeph? Atq; ſorores, filias Ioſephi Eſther & Thamar intelligendas eſſe, Hippolitus ac Nicephorus graues in primis auctores aſſerunt. Fratres ergo ſimiliter intelligẽdi ſunt Iacobus, Ioſe, Simeõ, & Iudas: quos quatuor filios ex priore cõiuge, cui nomen erat Salome, Ioſephum ſuſcepiſſe ijdẽ auctores prodidere. Accedit ẽt, qđ Ioſephũ, cũ Mariã vxorẽ accepit, octoginta annorũ fuiſſe ſenẽ, Epiphanius non ſemel aſtruit. At in tã longa ætate non eſt profectò veriſimile illũ ſine coniuge extitiſſe. Hæc auctores illi ſine fidei diſcrimine argumentari, atq; adeò aſſerere potuerunt. Sed Hieronymus tñ rem diligentiùs animaduertens, vt erat in ſacris literis apprimè verſatus, probabiliorem multò rationẽ inuenit, qua citra & Mariæ corruptionẽ & Ioſephi digamiã fratres dñi in ſcripturis intelligerentur. Quòd.n. Iacobus frater dñi vulgò cognominatus, Ioſephi filius non fuerit, ex euangelijs vř manifeſtè colligi. Marcus ſiquidem quos capite ſexto fratres dñi vocatos ſcripſerat, eos capite quintodecimo filios cuiuſdã Mariæ ſcribit eſſe, nimirũ vxor Ioſephi eſſe non poterat: niſi duas illũ ſimul vxores habuiſſe contendas, Mariã virginem, & alterã Mariã, qđ nulla rõ probat, nulla prodit hiſtoria. Quin hoĩem pauperem, qui vix vnam alere & ſuſtinere poſſet, duarum coniugum onera ſubijſſe, & imprudentiæ, & incontinẽtiæ argumentum eſt. Ea vitia viro iuſto tribuere q̃ ſit ſtultum, ne dicam impium, nõ eſt opus longa oratione ſuadere. Adde ꝙ hæc eadẽ à Ioanne Maria Cleophæ cognominata eſt. Erat aũt Cleophas frater Ioſephi, vt Euſebius li. 3. eccleſiaſt. cap. 11. ex Egeſippo retulit, ob quam cauſam, niſi me coniectura fallit, ſoror Mariæ virginis appellatur. Nam & leuiri fratres vulgò dici ſolent, & fratrum vxores, ſorores. Non igitur, vt ſentio equidem, Maria illa tãquam mater, ſed tanquã vxor Cleophę nomen accepit. Ioſephi itaq; coniux non erat, atq; adeò nec huius filij, filij erant Ioſephi, ſed Cleophæ. Verum quemadmodũ Ioſephus pater Chriſti exiſtimabat̃, ſic filij Cleophę, Iacobus, Ioſe, Iudas, Simeõ, exiſtimabantur Chriſti cõſobrini, Chriſtiq; patruus Cleophas.

Epiphanius

Iacobus frater Domini non fuit filius Ioſeph.

Marc. 6.

Euſeb.

phas. Qua ratione Maria iſta Chriſti matertera nuncupari põt: non quod verè Mariæ virginis germana fuerit, ſed quod ſoror & habita,& dicta ſit. Atqui conſobrinos fratres ẽt dici omnis ſcriptura demonſtrat. Nec prioris opinionis neceſſe eſt argumenta refellere. Nonnulla.n. aſſumit, quæ certis de cauſis à plerisq; aliter exiſtimantur. Vt filios Zebedęi Chriſti eſſe conſanguineos, & proinde ſcripturæ vſu fratres. Item Ioſephum. 80. annos natum eſſe, cum Mariam vxorem accepit. Quę res dici poſſunt, probari non poſſunt. Nam & Acto.c.1. Lucas cum Iacobum Alphęi, Simonem,& Iudam, retuliſſet, ſubdit. Hi omnes erant perſeuerantes in oratione cum Maria matre Ieſu,& fratribus eius. Conſtat autẽ Iacobum Alphæi, Simonẽ ac Iudã fratres domini appellatos. Sed de his diſputatum eſt ab alijs diligentius. Nos in præſenti non id agimus. Tãtum dicimus, ex diuerſis opinionibus, quas in ſcripturarum interpretatione orthodoxi ſequũtur, minimè hiſtorię fidẽ periclitari. Hæc quippè ſola oratio erat ſecundo argumento confutando neceſſaria.

Iſidorus in lib. de ortu & vi. & obi. ſan. pa. dicit, Iacobum Alphæi filiũ fuiſſe ſororis matris Domini, vnde & fratrem Domini vocatum

At tertium ſic deluitur. Non fuit Herodias filia Arethæ regis, ſed Ariſtobuli, ſicut Ioſephus multis in locis teſtatus eſt. Id quod nomẽ quoq; ipſum indicat. Eſt enim quaſi patronymicum ab Herode, nihilq; proinde aliud ſignificat quàm filiam, vel neptẽ, vel aliquã è poſteris Herodis. Quamobrem cum Aretha rege Arabum nihil videtur habere commune: cum Herode magno, cuius fuit neptis, commune habet genus. Quod autem Hieronymus tradit ex vetere hiſtoria, pace tanti viri dixerim, in ea re ſine dubio fallitur. Apparet eum ſanè, vel in hiſtoriã quãpiam auctoris incerti incidiſſe, ob id enim quidã veterẽ hiſtoriam appellatam volunt, vel certè in Euſebij Latinã incidit, quã Ruffinus fecit ſua traditione vitioſam. Quò autẽ res planior fiat, verba loci illius ſubſcribemus. Concordi vero teſtimonio etiam Ioſephus de hoc ſcribit nominatim, etiam de Herodiade cõmemorans, velut de cõiugio fratres Philippi viuentis violenter abſtracta,& ſuis ab Herode inceſtis nuptijs ſociata: propria, & legitima vxore depulſa, quam Herodiadem filiam fuiſſe dicit

Lege. 18 anti. lib. cap. 9.

Nota

Li. 1. eccl. hiſt. c. 13

Arethæ regis Arabiæ. Hactenus Euſebius Ruffino interprete. E quibus verbis ſi tollas nomen Herodiadem poſteriore loco poſitum, quod nec Euſebius habet nec Ioſephus, vera erit lectio, atq; adeò germana Euſebij Græci in Latinũ cõuerſio. Nam relatiuum, quam, non ad Herodiadem, quod Ruffinus falsò intellexit, ſed ad propriam & legitimam vxorem depulſam referendum eſt: quod rectè Muſculus in noua nunc interpretatione fecit. Verùm de tertio argumento hæc nobis dicta ſint.

Ad quartum ita reſpondeo. Quidquid ſit de Magis, an fuerint reges nec ne, quod in cõtrouerſia eſt poſitum, certum illud eſt, nõ ex ea re hiſtoriæ fidem labefactari, quod plurimi auctores Magos reges fuiſſe tradiderint. Nempè res hæc eius generis eſt, quam nemo hiſtoricorum ſeſe affirmet aut vidiſſe, aut ex viris fide dignis, qui viderint, audiuiſſe. Nituntur itaq; auctores illi nõ hiſtoriæ auctoritate, quam nullam probatam habuere, ſed probabilibus cõiecturis, quas porrò habuere nonnullas. Qualis eſt, quod
Pſa. 31. in magis videtur impletum illud, Reges Tharſis & inſulę munera offerent, reges Arabum & Sabba dona adducẽt. Item illud, Ambulabunt reges in ſplẽdore ortus tui, &c.
Eſa. 60. Quæ in epiphania Dñi nõ hodiernũ vulgus, sed antiquus ſemper eccleſiæ chorus intonuit. Accedit, ꝙ, vt Tertullia
Mat. 2. nus ait, Magos reges ferè habuit Oriens. Accedit ꝙ in reges illud maximè quadrat, Apertis theſauris ſuis, &cæt. Extat ẽt Claudiani epigrãma, vbi Magos appellat Chaldæos reges. Quòd ſi Claudiani non eſt, certè elegãtiſſimi poëtæ eſt. Hanc opinionẽ, vt quæ plauſibilis ſit ac popularis, Chriſti fideles iam olim libenter induerunt. Neque operæpretiũ iudico, ſi quis in concione publica eã diſſuadere conetur. Nã diſſuadere nihil attinet: ac fruſtra niti, & nihil aliud q̃ laborãdo odium quærere, extremę dementiæ eſt. Quòd ſi paucis fortè quibuſdã fidẽ argumentatione tua feceris, multas tñ in populò querelas, diſſidia, ac lites induces. Sine ergo plebẽ probabiliſſimã opinionem, præſertim quæ penitus inſedit atq; inueterauit, cum ſuis maioribus retinere. Quòd ſi coniecturis alijs permotus contrariã ſñiam habes, liceat per me, equidem non repugno.

gno. Illud ago, ſiue hæc, ſiue illa opinio vera ſit, non inde hiſtoriæ auctoritatem aut eleuari aut imminui: cum neutra earum opinionum hiſtoriæ auctoritati, ſed probabili coniecturæ innitatur. Quòd.n.regum nomen Euangeliſta ſuppreſſerit, id omnino nihil eſt. Non.n.exiſtimauit euangelij teſtimonium regio apparatu cumulandum, qđ Magorum ſapientiam & grauitatem ampliſſime ornauerat. In veritate ſanè occulta confirmanda regia appellatio obſcura, & otioſa erat, Magorum vox pręclara & opportuna. Nam ꝙ Herodes Magos parum honorificè exceperit, hoc aut Herodiani faſtus indiciũ eſt, aut Romanæ gloriæ, & maieſtatis. Indignum verò eſt Magni regis tumorem in minutorum inuidiam odiumq; conuertere.

De quarto igitur argumento hactenus. Nunc ad quintum reſpondeamus. Non Hieronymus modò, Auguſtinus, Thomas, ac cæteri ferè omnes auctores, verùm etiã antiqua eccleſiæ traditio tenet, quòd Magi Chriſtum decimotertio die, ex quo natus fuerat, adorarũt. Cuius quidem rei cùm cauſam quærerem, quidnam eſſet cur tanta id conſenſione ab eccleſia receptum ſit, quanquam veteri traditioni in huiuſmodi rebus multum debetur fidei, vt ratio alia non ſubſit, has cauſas tamen inueniebam duas, eaſq; ambas ex ipſo euangelio collectas. Vnam, ꝙ Matthæus dicit, Cùm natus eſſet Ieſus, ecce Magi ab oriente venerunt. Sanè ſi quando Magi venerunt, Chriſtus eſſet anniculus, aut bimus, vt Epiphanius, Zacharias, Faber, Oſiander, exiſtimant: non dixiſſet euangeliſta, Cùm natus eſſet, ecce Magi.

Magi 13. die poſt Chriſti natiuitatē ipſum adorauerunt.

Mat. 2.

Quod non de re tam ſera, ſed de ſubita & improuiſa, vel certe proxima, & quaſi præſenti dici ſolet. Necdum, (inquit) intra ſe verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur. Et Poëta. Audiat hæc aliquis, vel qui venit, ecce Palemon. Hinc enim cùm Marię dixiſſet angelus, Ecce concipies, &c. intelligens ipſa ſtatim ſe concepturam, ait: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Recens ergo natus erat infans quando Magi aduenerunt. Altera cauſa eſt hęc. Magi inuenerunt puerum in Bethleem, ergo ante diem purificationis acceſſerunt.

Luc. 9.

Gen. 24.

Quia vltra id temporis, Chriſtus non fuit in Bethleem. Lucas.n.deſcriptis ijs, quæ ad purificationem attinebāt, subdit. Vt perfecerunt omnia secundum legem dñi, reuerſi sunt in Galilæam in ciuitatem suā Nazareth. Non ait, in Bethleem, ſed in Nazareth. Cur aũt Bethleem reuerterentur, vbi adeò nihil habebant ſuppellectilis, vt virgini ad reclinandum infantem, nō alius quàm præſepe locus fuerit in diuerſorio? Nec euangeliſta docet, eos veniſſe vt morarentur, ſed vt profiterentur in ciuitate ſua. Māſerunt itaq; ibidem quantum neceſſe fuit ad implendam legem, quæ iubet, vt poſt circūciſum infantulum maneat mulier triginta tribus diebus in sanguine purificationis ſuæ. Intra quos dies Bethleem veniſſe Magos rectè credimus, & puerum indicio ſtellæ inuentum adoraſſe. In ea verò ratione, quæ primum opponitur, quidam liberalitatem, ac beneficientiam virginis animaduertunt, quæ breui aurum acceptum in pauperes erogarit. Alij prudentiam, q; viaticum parauerit in Aegyptum. Siue enim Ioſeph ante purificationem de fuga ab angelo fuerit admonitus, iuxta illud, Cùm Magi receſſiſſent, ecce angelus apparuit in somnis, & cæt. ſiue Magi oraculũ de reditu per aliam viam virgini cōicauerint: credibile profectò eſt, fœminam prudentiſſimam iam inde illud quod ad fugā & peregrinationem opus erat, prouidere. Sunt qui modeſtiam aduertant. Atq; hęc ratio mihi videtur sanctiſſimè & prouidentiſsimè conſtituta. Non decebat enim, vt quę pauper erat, ea diuitũ oblationē subitò inferret. Ab omni faſtu, & oſtentatione erat virgo aliena, nec mutare cōditionē illi erat animus, quam ſciebat Dei filio placuiſſe. Quid: Quod aurum Deo à Magis oblatum in sacros fortaſſe vſus cenſuit cōſecrandum? Prima itaq; aduerſariorum rō his omnino modis facilè diluitur. Secunda preſſius uidetur vrgere. Si.n. diligenter à Magis Herodes tēpus ſtellę didicit, occidit aũt omnes pueros à bimatu, & infra, ſm tempus quod exquiſierat à Magis: bienniũ ergo ante ſtella Magis apparuit. Non igitur mox à Chriſto nato aduenerunt. Nam ſtatim recedētibus Magis Herodes occidit pueros. Illa.n. particula, tunc, nō minus rē præſen-

Luc. 2.

Mat. 2.

præſentem proximamue ſignificat, quàm vocula, ecce, cu ius vim paulò antè expendebamus. Ait verò euangeliſta: *Mat.2.* Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, mit tens occidit. Sed hic nodus bifariam ſolui pōt. Primum enim, quod Euthimius admonuit, illa oratio, ſecundum *Euthy.* tempus, &c. non refertur ad id, quod præceſſit, à bimatu, ſed ſolum ad particulam, infra, cui proximè cōiuncta eſt. Itaq; continenter legendum eſt, occidit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius à bima tu. Et ibi facta hypodiaſtole ſubiungatur & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis. Non itaq; intelligendus eſt peremiſſe bimulos ſecundum tempus exquiſitum: ſed tantùm alios minimos, quibus videlicet ſolis tempus ſtellæ accommodauit. Sed ais. Cur bimos interfecit, ſi non ſm̃ tempus ſtellæ? Reſpondeo. Cur in omnibus finibus Bethleem, ſi in Bethleem iuxta prophetā natus eſt Chriſtus? Quemadmodū ergo ex propria malitia ampliaui locum, ſic ampliauit & tempus. Deinde, probabile eſt, id quod mihi ſemper vero ſimilius fuit, Herodem Romam euocatum, vt accuſationi filiorū reſponderet, ſtragē illam puerorum edere diſtuliſſe: quā edidit poſtea cū Hieroſolyma regreſſus eſt. Quòd ſi neceſſe eſſet bienniū Magis ad iter faciendum concedere, quod tñ abſurdum eſt, non protinus neceſſariò fit conſequens, vt biēnio poſt Chriſtum natum aduenerint. Multò.n. faciliùs expeditiusq; dicetur, qđ Chryſoſt. Auguſtinoq; video placuiſſe, apparuiſſe ſtellam Magis tantò ante Chriſti natiuitatē, quātum fuit opus, vt tot regionibus ac prouincij ſperagratis, puerū haud multo antè natū adorarent. Cum verò demū quæritur, qui fieri potuerit, vt ab Oriēte Magi tā paucis diebus peruenerint: huic quæſtioni reſponſum facile, & promptum eſt. Non enim opus fuerit, quod Remigius facit, eam rem nati pueri facultati viribusque tribuere: qui Magos ad ſe tam breui dierum ſpatio perduxerit. Sed oriens in ſacris frequenter accipitur pro terris quæ Orientales ad illam ſint, in qua ſunt qui loquuntur. Vt ibi, Elegit ſibi Loth regionē circa Iordanem, & recesſit ab oriente. Item, de Aram adduxit me Balach rex *Gen.13.* *Num.23*

Ioſeph li br.16.anti.c.7.

Moabi-

Moabitarum,de montibus Orientis.Siue ergo Magi poſteri fuerint Balaam,ac proinde ex Meſopotamia Syriæ venerint,vt Chryſoſtomo, Hieronymo, & Ambroſio viſum eſt,ſiue ex Arabia acceſſerint,quæ ſnīa Iuſtini martyris perpetua fuit,ſeu ſapiētes alij, vel Perſæ vel Chaldæi,qđ Magorum nomen præ ſe fert: dubitari non pōt, quin totū illud quicquid erat itineris decē diebus conficere potuerint.Diſtat ſiquidē Hieruſalē ab Aram, centū ſeptuaginta duabus paraſangis Perſicis & Hiſpanis, ab

Gen. 31. Vr verò Chaldæorum ducentis duodecim. Atq; cum Laban Iacob fugientē à Meſopotamia in Iudæā inſequeretur,ſeptimo die conſecutus eſt illum in monte Galaad, qui eſt principium Libani. Et ferebat tñ Iacob greges & vxores ac paruulos. At Laban non ante tertiū diē fugā deprehenderat. Quid? Quòd in regione illa abundant dromedarij,quos vno die ſtadiorū mille iter cōficere,ſcribit in vita Apollonij Philoſtratus? Ariſtoteles quoq; lib. 9.hiſt.anima.c.vltim.teſtatur,celeriùs eos currere quàm Niſæos equos.Nec te illud turbet, quòd Hieronymus in Hieremiæ 15.ca.imò Hieremias ipſe, Chaldæam ait in aquilonis partē iuxta ſitum Hieruſalem collocatū eſſe. Quia.n.inter aquilonem & orientem ſita eſt,modò aquilonaris,modò orientalis nuncupatur. Hæc faſtidioſo lectori ſcio moleſta fore:ſed erat oſtendendum, quàm temerè quidam à ſyncera hiſtoriæ fide, & communi ſanctorum opinione diſſenſerint.Verùm de quinto argumēto ſatis.Nunc ſequentia refellamus.

Dromedarij vno die conficiūt iter mille ſtadiorum.

Lib. 2.

Idem Zacha. c. 2.

Sanè quidem, cùm in ſexto argumēto Epiphanij ſententia contra hiſtoriæ fidem ponitur, nihil prorſus mouere nos debet.Primùm quoniam in rerum geſtarum tēporumq; ratione nullos ille graues auctores ſequi ſolet. Atque adeò in earum rerum memoria interdū fallitur. Deinde quoniam hoc ſaltem loco nulla argumētatione probabili,nullis prolatis veteribus monumētis, antiquo eccleſiæ vſui cōtradicit.Quod ſi verum eſt, vt verum eſt profectò, Chriſtum paſſum eſſe anno ætatis ſuæ trigeſimotertio,inchoato per tres meſes ac decē fortaſſe dies, nā de hac re nullā modò quæſtionem habere volumus,

do-

docuiſſe autẽ eum tribus annis, & Ignatius in epiſt. 1. ad Trallianos, & Euſeb. in Chronicis prodiderũt, certè Epiphanij opinio videtur vera eſſe nõ poſſe. A trigeſimo nãque anno expleto vſq; ad paſſionẽ, non niſi duo anni ſuperſunt. Quamuis nondũ hunc ſolueret Epiphanius, ſi tẽpus doctrinæ Christi nõ à nuptijs, ſed à baptiſmo inchoaret. Quod nos quoq; dicere oportet, qui Maximi ſententiã veterẽq; eccleſiæ vſum ꝓpugnamus. Nuptias quippè anno poſt baptiſmũ integro elapſo factas eſſe credimus. Qua in re nobiſcum diſſentiunt quidã: nec ſine cauſa diſſentiunt tñ. Primum.n. toto illo anno nihil (inquiunt) ſcriptum haberemus de doctrina Chriſti. Quin eo anno nihil omnino docuiſſet. Quod eſt credibile nullo modo. In baptiſmo ſiquidẽ filius ac ſapientia Dei, dux populi atq; magiſter, patris teſtimonio declaratus eſt. Nec poſt euangelij munus euidentiſſima triadis cõmendatione, teſtificationeq; ſuſceptum, otioſus Chriſtus tot diebus vitã in ſilentio degeret. Sed illud, vt par erat, protinus exequeretur. Id quod nõ coniectura noſtra ſolùm, ſed Ioannis etiã euangelio cõprobatur. Ioannes porrò ita diſertè rerum geſtarum poſt baptiſmum tẽpora notat, vt ad nuptias, non dicã annum, ſed ne pauci quidẽ menſes inter fluxiſſe videantur. Altera, inquit, die vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe, & rurſum paulò inferius. Altera die iterũ ſtabat Ioannes, & ex diſcipulis eius duo, &c. Et poſtea, In craſtinum voluit exire in Galilæã, & inuenit Philippum, &c. Denique ſtatim in ſecundi capitis initio, Et die tertia nuptię factę ſunt in Cana Galilææ. En cum Ioannes Iudæorum legatis reſpondiſſet, poſtero die vidit Ieſum venientem ad ſe. Quo tempore Ieſus nec notus erat, nec diſcipulos acceperat, vt ex hoc primo Ioannis capite manifeſtiſſimè liquet. Sed poſtero die, hoc eſt, tribus à legatione diebus, duo diſcipuli Ioannis ſecuti ſunt Ieſum: ac proximo huic die exiens in Galilæam Ieſus ipſe Philippum inuenit. Cum verò ſubiungit euangeliſta: Et tertia die nuptiæ factę ſunt in Cana Galiææ, ſatis apertè indicat, quàm breue tempus inter baptiſmum, vocationem diſcipulorum, ac nuptias fluxerit. Non itaq; annus

Ignatius *Euſebius.* *Ioan. 1.*

integer

integer interceſsit. Præterea poſt ſecundum aduentum
Matt. in Galilæam cœpit Ieſus prædicare, vt Matthæi cap. 4.
dicitur: Non ergo ante nuptias prædicauerat. Nam illæ
factæ ſunt cùm poſt baptiſmum primò aduenit in Galilæam.
Quòd ſi annus integer à baptiſmo ad nuptias interfluxiſſet, iã tres anni prædicationis Chriſti nullo mõ
inuenirentur. Adde, ꝙ ex ea ſententia cõſequens fieret, vt
Chriſtus anno ętatis suę. 34. inchoato fuerit paſſus. Illud nõ obſcurè colligitur, qm̃ ſi vera eſſet, quinquies paſcha à baptiſmo ad mortẽ interueniſſet. Primũ id eſſet,
de quo nihil habemus in Euãgelio ſcriptũ, inter baptiſmũ & nuptias. Secũdũ, quod Ioannes ſtatim poſt nuptias
Ioa. 2. cõmemorat. c. 2. Vbi Chriſtus ementes ac vẽdentes de tẽplo primũ eiecit. Tertiũ, de quo fit mẽtio Ioan. 5. cũ ſanauit
Ioan. 6. paralyticũ. Quartũ, cuius idẽ euãgeliſta meminit. ca.
6. inquiens: Erat aũt proximũ paſcha, &c. Quintum, in
quo paſſus eſt Chriſtus, de quo Ioan. 12. & 13. Nã ꝙ tertium illud, de quo dubiũ eſſe põt, feſtum paſchæ fuerit, nõ
Libro. 5. mõ Rupertus, ſed Irenæus etiã teſtatur. Ac reuerà nomẽ
comm. in feſti ſimpliciter pro paſcha ſolet in Euãgelijs accipi. Vt
Ioan. ibi, Nõ in die feſto, Matth. 26. Itẽ, ſm̃ cnnſuetudinẽ diei
Lib. 2. c. feſti, Lucę. 2. Itẽ, eme ea, quę opus ſunt nobis, ad diẽ feſtum,
39. Ioann. 13. Cùm itaq; Chriſtus baptizatus fuerit anno triceſimo ætatis ſuę inchoato per tredecim dices: erat
Luc. 3. .n. incipiens quaſi annorum triginta, vt Lucas affirmat,
ſi quinquies feſtũ paſchæ interceſſit, nimirum morttuus
Libro de eſt anno ætatis suæ trigeſimoquarto. Quod licet Beda
tẽp. c. 47 alijq; nõnulli iuniores aſſeruerint, defendi tñ nulle ratio
ãnus. 34 ne põt, vt Paulus epiſcopus Foroſẽpronenſis li. 9. 2. par.
non fuit & li. 4. eiuſdẽ partis, Ioannes itẽ Lucidus in libro de verò
ãnus paſ die paſſionis Chriſti oſtenderũt. At verò nullæ huiuſmo
ſiõis chri di rationes, ab antiqua patrũ traditione, quã cõmunis ec
ſti. Quia cleſiæ cõſuetudo in diuino officio, hymnis, antiphoniſq;
paſcha il confirmat, poterunt me mouere. Non quod hæc ad fidẽ
lo anno religionẽve magnoperè attineãt, ſed ꝙ in rebus, vel vtra
fuit in que ex parte probabilibus, vel etiã ambiguis, veteris ec
die Mar- cleſiaſticæ hiſtoriæ fides cõmunis me delectat. Sed pri-
tij. ma videamus. Anno, quod inter baptiſmũ, & nuptias flu

xit,

xit,nihil omnino docuit Chriſtus:ceſſator ergo fuit maximus, qui poſt iniunctum munus tamdiu fuit otioſus. Sanè quidẽ eo anno nõ eſt publicè cõcionatus Chriſtus neq; turbis euangelium prædicauit. Sed non fuit interim otioſus. Quin & frequenter ad Ionnẽ acceſsit, vt frequens etiã de ipſo Ioannes teſtimonium diceret,& priuatim quoq; docuit quoſdam,ne eccleſiæ concionator repentè prodiret. Non.n.diſcipuli Ioannis illum Rabbi, hoc eſt,magiſtrum appellarent,niſi iam docere incepiſſet, quemadmodum Caietanus noſter diligenter aduertit. Nam quod aiunt,ex Ioannis euangelio colligi, paucos dies inter baptiſmum & nuptias interceſsiſſe: id nullo modo verum eſt. Cum Ioannes aduentum Ieſu ad baptiſmum nuſquam omnino narrauerit, vt idem Caietanus manifeſta argumentatione confecit. Quanquam in eo fallitur, quod pro certo aſſerit, ex quatuor Baptiſtæ teſtimonijs,quæ primo cap. Euangeliſta refert, tertium datum eſſe die proximo poſt ſm. Secundum quippe, vt mihi videtur quidem, de futuro eſt,& licet ſcripturæ ordine ſequatur, tempore tamen primum etiam teſtimonium anteceſsit, vt vel Caietanus ipſe confitetur. Illud enim,quod à Ioanne legatis Iudæorum impartitum eſt,idem omnino ipſum fuit,quod ſe ante dixiſſe Baptiſta meminerat. Eſtque multo veroſimilius, eo tempore nondum Chriſtum à Ioanne baptiſmum ſuſcepiſſe. Medius(inquit)veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis. Ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt. Cum ergo, Euangeliſta inquit, altera die vidit Ioãnes Ieſum venientem ad ſe,nec intelligit de aduentu ad baptiſmum,nec ſcribit quid poſtero die à legatione Iudæorum geſtum ſit,ſed docet,tertiũ teſtimonium altero die poſt illud,quod primo loco ſcripſerat,datum eſſe. Nam ſecundum obiter eſt,vtrique,id eſt,primo, & tertio ab Euangeliſta interpoſitum, vt explicaretur Baptiſtam ſemper fuiſſe ſui in teſtificatione ſimilem,nec aliud futurum antè dixiſſe,quàm in præſenti teſtificaretur. Itaque temporis ordine, vt diximus, illud fuit primũ, quod ſecundo loco Euangeliſta commemorat. Deinde ſecutũ eſt id quod à principio poſitũ eſt.

Ad primũ alterius opinionis argumentum.

Ioann. 1.

Ad ſecundum argumentum.

Io. 1.

Poſt

Poſt hoc proximo die tertiũ Baptiſta teſtimoniũ dedit, cùm vidit Ieſum venire ad ſe. Sæpè.n.poſt baptiſmum, vt ſupra dictũ eſt, ad Ioannẽ veniebat. Poſtero aũt die quartum teſtimoniũ addidit, cùm intereſſent illi ex diſcipulis eius duo, quorum vnus erat Andreas. Cùm igitur non cõſtet quantũ tẽporis inter baptiſmum, & tria illa teſtimonia de pręſenti fluxerit, quamuis oĩa illa poſt baptiſmum data ſint, certè ex euangelio Ioannis nõ colligitur, paucos dies inter baptiſmum ac nuptias interfluxiſſe. *Ioan. 1.* Quid? quod cũ ait, In craſtinum voluit exire in Galilæã, & inuenit Philippum, nõ Chriſtum fortaſſe Euangeliſta intellexit, ſed Andreã, quẽ primum dixerat inueniſſe Simonẽ, nunc dicit, poſtero die inueniſſe Philippũ, cum ex habitaculo Chriſti in Galilęam exijſſet. Ob id.n. interp̃s latinus ait: Et dicit ei Ieſus, cùm nomen Ieſus nõ reperiatur in Græco. Quot autem dies interceſſerint inter poſtremum illud teſtimonium Ioãnis, corã duobus diſcipulis tributũ, & hũc diẽ quo Andreas inuenit Simonẽ, incertum eſt. *Ad tertium argum.* Nã illud quidẽ apud Matthæum de publica ad plebẽ pręedicatione intelligitur: cũ perſpicuum ſit, in primo aduẽtu Chriſti ad Galilęam, quem ſolus Ioannes capite 2. narrat, iã Chriſtum diſcipulos habuiſſe. Matthæus autẽ de ſecundo aduentu loquitur, quum iã Ioannes erat in carcere. Non igitur de priuata doctrina, ſed de publica, & populari intelligi poteſt. *Ad quartum arg.* At verò tempus prædicationis Chriſti quantũ fuerit, non ſatis à veteribus expeditum eſt. Euſebius quoque ipſe parum ſibi in hac re cõſtare videtur. Nam in Chronicis poſt quintumdecimum annum Tiberij tribus annis ſcribit Dominum pręedicaſſe: idque aſtruit a Ioanne etiam in Euangelio conſcriptum. *Hiero. in 9. c. Danielis.* Cęterum idem in lib. demonſt. euangel. 8. demonſtratione ſecunda, Ioannis item teſtimonio, confirmat, tribus annis, & ſex mẽſibus Chriſtũ prædicauiſſe. Quod ſi ad paſſionem venit anno Tiberij decimooctauo, vt in Chronicis Euſebius ait, qui fieri poteſt, vt poſt annũ Tiberij quintumdecimum, annis tribus, & sex mẽſibus prædicarit? Atqui poſt annum 15. Tiberij inchoatam eſſe Euangelij doctrinam è Lucæ. 3. ca. pateſcit. Nos autem, ſi

trium

triuṁ annorum doctrinam explere volumus, vnũ doctrĩnæ priuatę, duos verò publicæ doctrinæ impartiemur. Huic enim totum triennium dare nulla ratio cogit, nulla probat auctoritas. Negamus ſiquidẽ, probabiliterque negamus, feſtum, cuius Ioãnes c. 5. meminit, paſcha fuiſſe. Chriſoſtomus porrò ac Cyrillus affirmant feſtũ fuiſſe Pentecoſtes. Quod mihi fateor ingenuè nõ fit vero ſimile. Primò, quoniam poſt paſcha Ieſus moratus eſt in Iudęa cum diſcipulis ſuis, vt ca. 3. Ioannes ſcribit, at mora iuxta ſcripturę vſum in paucis his diebus, qui ad Pentecoſten interfluxerunt, intelligi non poteſt. Eò vel maximè, quòd poſtquàm Chriſtus moratus in Iudæa eſt, abiit iterum illa relicta in Galilæam, quemadmodum Ioãnis ca. 4. dicitur. Ac rurſum, è Galilæa venit Hieruſalẽ, quod habes c. 5. Quæ omnia tam breui tempore, niſi Chriſtũ curſorẽ faciamus, expediri vix queũt. Caie. ſane in quartum Ioannis caput, haud abſurda ratione cõputat, Chriſtum in Iudæa poſt paſcha celebratum, in quo vẽdentes eiecit de templo, longam multorũ menſium morã inter poſuiſſe. Non igitur feſtum illud, quod c. quinto commemoratur, Pentecoſtes ſolenne erat. Deinde, quod c. quinto vnum miraculum euãgeliſta narrarit in paſcha patratum, & quod ſexto ſtatim capite ad alterũ paſcha tranſierit, omnibus & geſtis, & dictis vnius anni intermiſſis, non ita probabile apparet. Feſtum ergo illud, in quo paralyticus ſanatus eſt, vt rectè Caietanus exiſtimauit, hyemale fuit. Nihil autem intereſt, ſiue dicas fuiſſe feſtum dedicationis templi ſecundi ſub Zorobabele, quod celebrabatur tertia die menſis Adar, hoc eſt, Februarii: ſiue potius feſtum ſortium, quod Iudæis ſolenne erat. 14. & 15. die eiuſdem poſtremi menſis. Tunc enim ordine egregio ca. 6. ſequitur. Erat autem proximum paſcha, &c. Sed in huius argumenti confutationem nimis multa diximus.

Ad. 5. argumẽtũ. *Chry. ho. 35. in Io.* *Cyr. li. 2. 123. cap. idem ait Lyranus.* *In illud. Adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit.* *1. Eſdr. 6* *Ioan. 6.*

Septimo verò argumento libri ſecundi capit. decimo octauo reſpondiſſe videmur. Sed ibi breuiter: nunc vbi proprius eſt locus, longiore oratione argumẽtum illud refellendum eſt. Non ſunt uerba Hieronymi in eum ſenſũ intelligẽda, ut exiſtimemus ad ueritatẽ hiſtoriæ ſatis

Ad ſextã obiectionem.

eſſe,ſi ea,quę auctor affirmat,vera à vulgo eſſe credãtur: tum etiam cum falſa ſunt. Alioqui ſi ad eam regulã liceret ſcripturæ hiſtorias interpretari,diceremus cũ apoſtolus ait Saulem regnaſſe.40.annis, cum vulgo loquentẽ hoc,quod fama crebrior haberet dicere voluiſſe. Quod Beda in 13.caput Actorum Apoſtolicorũ aſſeruit, rectene an ſecus,aliorum eſto iudicium.De tanto quippè viro non libet in præſenti iudicare.Diceremus rurſum, Matthæum virum Mariæ Ioſephum appellaſſe,nõ quod reuera eſſet,ſed q vulgo eſſe crederetur: turbatũ quoq; Herodẽ,& omnẽ cum illo Hieroſolymam non re quidem, ſed opinione vulgi,mortuum deniq;,ſi ita placet, eſſe Chriſtum,non verè,ſed ad vulgi exiſtimationem apparenter. Certè ſi conſuetudinis ſcripturarum eſt, vt opinionem multorũ ſic narret hiſtoricus,quomodo eo tẽpore ab hominibus credebatur:omnia,quę de Nabuchodonoſoro, Dario,Cyro,Alexandro, Sanſone,Machabæis ſcriptura refert,poterit quis inficias ire,quod videlicet auctores ſacri ea narrarint,quę vulgo erãt perſuaſa,nõ quę ipſi vera eſſe crediderint.Quòd quã ſit auditu horribile, ac pertimeſcendũ,nemo fidelium non videt.Alius eſt igitur Hieronymi ſenſus multo ſanior & verior, quem ex ſubiecta partitione facilè lector accipiet.Falſę vulgi opiniones in duplici ſunt differentia.Quædam,quę non niſi verbis falſis ſignificari atque exprimi poſſunt. Vt Chriſtum eſſe Ioãnem Baptiſtã,vel Hieremiã,vel vnũ ex prioribus prophetis.Atque huiuſmodi opiniones ſemper auctores ſacri ita referunt,vt non ex ſe,ſed ex vulgi nomine retuliſſe videantur.Aliæ ſunt vulgi opiniones falſæ quidem,ſed verbis ijs expreſsæ ac ſignificatę,quæ in ſenſu aliquo vulgari vera ſint. Vt Ioſeph eſſe patrẽ Chriſti ad vulgi ſenſum falſum omnino erat, ſed verè tamen pater, & ſine falſitate dicebatur.Tum quoniam nutritius erat,tũ quoniã vir matris erat.Et licet vulgi ſermone,verè tamẽ priuignus filius uocatur, mater nouerca, vitricus pater. In quibus rebus,fateor,vera hiſtoriæ lex eſt, vulgi opinionem exprimere. Nam ſi de priore rerum genere ſermo ſit,in hiſtoria profana abſurdus eſt,in ſacra etiã impius.

Matt.1.

Nota

Vide Bedam.li.1 in Lucã cap.7.

Sapientes

Sapientes quippè cum vulgo loquuntur ferè,ſed nõ ſentiunt cum vulgo.Nec mendacij tamen rei ſunt, quoniã quæ loquuntur, ea ſecundum aliquem verbi ſignificatũ vera eſſe intelligunt.Sic Maria virgo dixit, Pater tuus, & ego dolentes quęrebamus te,ſermone vulgi quidem, ſed verè tamen. Sic etiam ſi nullam habuiſſet interiorẽ admirationem Chriſtus, verè tamen admiratus dici poſſet, cùm ſpeciem admirantis exhibuit, quemadmodum Beda libro ſecundo in Lucam cap.24.expoſuit. Sic contriſtatum Herodem Matthęus,Marcuſque dixerũt, qui triſtitiam haberet in vultu.In quẽ ſenſum hypocritas triſtitiam ſimulantes triſtes quoq; appellauit Dominus. Vulgata. n. dictione rerum vocabula pro rerũ imaginibus vſurpantur.Tametſi in præſcriptis exemplis & Chriſtus,ſi D.Thomæ credimus, aliquo modo interius admiratus eſt,& Herodes etiam cõtriſtatus. Etenim peccatores ſimul in vitijs triſtantur & exultãt,gaudent dolentq;. At de hoc argumento ſatis. Iam pergamus ad reliqua.

Lu.2.

Lu.24.

Matt. 6

Non debuit ſanè tantoperè ridere Hieronymus Adami in loco Caluariæ ſepulturam:nec nos,viri licet ſanctiſſimi exemplo, hiſtorias eiuſmodi ridere debemus. Vulgus, video equidem, hiſce rebus credendis nimium eſt facile. Credulitas etiam in optimi cuiuſq; mentem facillimè irrepit.At viri quidam excellentes, cùm à vulgi facilitate & credulitate declinant, in aduerſum quandoque vitium incurrunt:ſuntq; tum etiã increduli, cùm in fide nihil eſt vitij, in incredulitate vitij nonnihil eſt. Teſtimonium autem,quod ex Ioſue cap.14. hiſtoriæ veteri opponitur,nihil profectò vrget: vtpote cùm nomen Adam eo loco non proprium ſit, sed cõmune. * Reddit enim ſcriptura cauſam, cur quæ poſt Hebron, ea ante Cariath Arbah, id eſt,ciuitas Arbeę dicta ſit: quod videlicet Arbah,quem Arbeam 70. vocauere, homo inter gigantes magnus ibi fuerit. Qui ſenſus pręterquã quod ſcripturę contextui aptiſſimè iungitur, (quapropter à Chaldeo interprete, Pagnino, alijſque viris clariſſimis expreſſus eſt)inde etiam facilè probari poteſt,quod capite eiuſdẽ libri decimoquinto Arbah pater Enach fuiſſe

Ad.8.argumẽtũ.

** Sic oẽs Hebræi teſtatur. Sed Hieronymus videns in Hebræo vtroq; modo vocem accipi poſſe, reliquit ĩ Latina lingua illã eandem Hebræã vocem.*

dicitur:vt prōptum ſit cuiq; intelligere,& Arbah nomen fuiſſe gigantis propriū,à quo Cariath, Arbah nominata ſit, & Arbah patrē primūq; fuiſſe illius terræ gigantum. Omitto hic verſionē.70.qui tametſi magnitudinē nō ad Arbah,ſed ad ciuitatē retulerunt, vt ea vrbs Metropolis intelligeretur, ſatis tñ indicarunt Arbah nomen eſſe gigātis propriū,vnde ciuitas illa ſuum olim cognomentum acceperit.Itaq; primi parentis in ciuitatē Arbeæ, fuiſſe ſepulchrū,nec ex eo loco neq; aliunde colligitur.Quin illud multò probabilius eſt,quod publica rerum veterū memoria prodidit,primū Adā ibi iacere cōditum, vbi ſecundus etiam ſepultus eſt.De 8.igitur argumento hactenus.

Certè habuerunt aliud exēplar Hebraicum.

Nonum argumentum non ſolum in Chronographia, ſed in ſcripturarum intelligentia, difficillimam quæſtionem habet, quæ auctores nobiliſſimos in varias ſententias traxit. Ioſephus ſanè.70. illos annos Iudaicę captiuitatis ad primum Cyri annum computauit.Quem ſecuti ſunt Africanus in quinto temporū volumine,Abulēſis noſter in ſecundum Matthæi cap.quæſtione.91. Annius cum Philone ſuo libr.14.Ioannes Lucidus libr. ſecundo cap.11.alijque viri graues,& antiqui & iuniores.Nituntur verò hi ſcripturæ ſacræ clariſſimis teſtimonijs. Primum eſt Hieremiæ cap.vigeſimoquinto inquientis, ſeruient gentes iſtæ regi Babylonis.70.annis. Cumque impleri fuerint.70.anni, viſitabo ſuper regem Babylonis, &c.Septuaginta ergo anni Iudaicæ captiuitatis iam tunc expleti erant,cum Babylon capta à Perſis ac vaſtata eſt. At rem hanc primo anno Cyri geſtam eſſe,nemo eſt qui ignoret. Item Hieremiæ. 29. Cum cœperint impleri in Babylone 70.anni, viſitabo vos, & ſuſcitabo ſuper vos verbum meum bonum vt reducam vos ad locum iſtum. Quam vaticinationem primo Cyri anno fuiſſe expletā 2.libro. Paral.capit.36.& 1.libro. Eſdræ. cap.1.non obſcurè traditur. Atque Hieronymus ipſe, quamuis alijs in locis aliter ſenſerit,in hunc tamen Hieremiæ locū non potuit cum manifeſta veritate pugnare. Niſi, inquit, ſeptuaginta anni expleti fuerint, Cyro regem Perſarū laxante captiuos,nequaquam in patriam reuertemini.

Lib. 11. de ant. Iuda.c.1

Hier. 29

Hier. 25

A con-

A contraria parte illud primum eſt, ꝙ angelus,qui in Zacharia loquebatur,Vſquequo,ait,nõ miſereberis Hieruſalem,&vrbium Iuda,quibus iratus es?Iſte iam ſeptuageſimus annus eſt. Iſtum autẽ annum Darij ſ̃m eundẽ eſſe,Zacharias c.1.teſtatus eſt: non ergo 70.anni in primo anno Cyri,ſed in ſecundo Darij cõpleti ſunt. Quo argumento Clemens,Theodoretus,Euſebius, Hieronymus,Auguſtinuſq; nituntur. Quod verò exponunt quidam,Iſte iam 70.annus eſt,ſ.iam diu tranſactus,vix audiri ſine moleſtia poteſt.Cùm pronomen,Iſte,hanc intelligentiam euidentiſſimè excludat: quæ ſi pronomẽ abijceretur, eſſet fortaſſe probabilis. Deinde 70. illi anni, quos prædixerat Hieremias, non tranſmigrationis Iudæorum, ſed deſolationis templi ac ciuitatis intelliguntur. At.70.deſolationis anni nõ ſunt ad primum Cyri annum,ſed ad ſ̃m Darij referendi. Annus ergo ſeptuageſimus,de quo eſt Hieremiæ vaticinatio,non in primo Cyri anno, ſed in Darij ſecundo expletus eſt.Illud prius, quod in hac argumentatione ſumpſimus,ex 2. Paral.c.36.probari facilè poteſt,vbi hæc verba ſcripta ſunt.Cunctis diebus deſolationis egit ſabbatum vſq; dum complerentur.70.anni,&c.Et Danielis.9. In anno primo Darij filij Aſſueri de ſemine Medorũ, ego Daniel intellexi numerum annorum, de quo factus eſt ſermo Dñi ad Hieremiam prophetam,vt complerentur deſolationis Hieruſalem ſeptuaginta anni.Et Hieremiæ.25.Et erit terra in ſolitudinem,& in ſtuporem,& ſeruient regi Babylonis 70.annis.Anni ergo ſeptuaginta non tranſmigrationis, ſed deſolationis intelligendi ſunt: vt Ioſephus etiam teſtis eſt libro de antiqui.10.cap.10.&11.& libro. 1.cont. Appio.Deſolationis autem annos nõ in primo anno Cyri,ſed in ſecundo Darij fuiſſe completos,id enim poſteriore loco ſumptum eſt*Eſdræ teſtimonio à Hieronymo comprobatur. Eſdras quippè verbis minimè obſcuris teſtimonium perhibet, templum vſque ad Darij tempora deturbatum perſtitiſſe. Septuaginta igitur euerſionis an-

Zach.12.

Idem confirmant verba illa, cũ ieiunaretis & plangeretis per hos 70. annos, &c.

Tranſmigrationẽ hic dico, cum, Ioachim ſponte dedidit ſe, tranſlatuſq; eſt in Babylonẽ anno.8. regni Nabuchodonoſori. Quũ Ezechiel.1. vſurpatũ eſt, ac rectè quidem, vt Hiero.in Hiere.24 c.annotauit. Nã trãſmigrationis vocẽ ſcio à Ioſepho alijſq; aliter quãdoq; vſurpari.

* *In proœmio ſuper Aggæum libro primo cap.4.& 5.*

nos non ad primũ Cyri annũ, ſed ad Darij ſm cõputare debemus. Quibus ex rebus ſatis profectò intelligitur, quantis oĩno tenebris qõ præſens ſacras ẽt literas circũfundat. Sed in ratione quoq; temporum adeò impedita, & cõplicata eſt, vt vix aut nullo certè modo expediri, atq; extricari poſſit. *Clemens Alex.* Clemens porrò Alexandrinus à deſolationis initio, quod decimonono Nabuchodonoſori anno, & Sedechię vndecimo fuiſſe. *4.Re.25* 4.Reg 25.ſcribitur, ad primũ annũ Cyri, quo laxata captiuitas Iudęorũ eſt, non niſi triginta annos cõputauit. Cui numero, vt dixi, Euſebius, Theodoretus, Hieronymus, Auguſtinusq; conſentiunt. Cuius rei ẽt illud argumentum eſt, ꝙ ſi ad imperium Cyri 70. anni interfluxere, Mardochæus certè ea ætate res tales ac tantas geſſiſſe inuenietur, qua per ſummam senectutẽ, non dico Rempub. adminiſtrare, ſed ne inter viuos quidẽ numerari poſſit. Fuit nanq; ex eorum numero captiuorum, quos cùm Iechonia rege Iuda Nabuchodonoſorus tranſtulit. *Eſther 2. & 11.* Quare vel ſecundùm illos, qui non à deſolatione, ſed à tranſmigratione. 70. annos cõputare volunt expleta captiuitate, hoc eſt, primo Cyri anno, iam Mardochæus erat propemodũ octogenarius. Niſi credamus illum bimum, aut trimum in Chaldæã eſſe tranſlatum. Sed fac anniculum fuiſſe. Minimum ergo, vnum & ſeptuaginta annos natus erat, quãdo laxata per Cyrum captiuitas eſt. Cyrus autem, vt nobiliſſimus quiſque tradit hiſtoricus, aut triginta, aut triginta fermè annos imperauit: *Clemẽs, Alexandrinus, Euſebius, Hieronymus, Africanus. 30. annos Cyro tribuunt.* Cambyſes, & Magi imperarunt nouem. In principio itaq; regni Darij Hiſtaſpis Mardocęo anni ætatis centum decem acceſſerant. Ponamus igitur, id

Herod. 29. Solus Metaſthenes Annia. 24. aßignat: ſed à Babylone tamẽ expugnata. Itaque re ipſa idem cum cæteris ſentit. Confer principium libr. Eſth. cum initio capitis tertij. 3. lib. Eſd. huius opinionis Ioannes Carion fuit.

Ioſephus lib. 11. anti. c. 6. Virũ Eſther Longimanũ credidit. Euſeb. in Chronicis Memnonem. Ioſephum videtur ſequi Auguſt. lib. 18, de Ciui. cap. 37.

Ioſephus. 6. annos ſolum illi aßignat. lib. 11. an. Iud. c. 2. Herodotus li. 3. annos. 7. & menſes. 5. cui potius habẽda fides. quoniam eo tempore fuit.

Cambyſes parum propitius Iudæis fuit, Aſſuerus multum.

id quod videtur cum ratione pugnare minus, Dariũ fuiſſe eum, ſub quo res Mardochæi geſtas ſcriptura cõplecti tur. Nã illas sub Arthaxerxe Longimano, aut etiam ſub Memnone contigiſſe, vt qui multis annis Dario fuerint poſteriores, longè incredibilius eſt. Nullo verò modo probabile ad Cãbyſen filium Cyri, hæc ipſa traducere, qui octo solùm annos tenuit imperium. At poſt duodecimũ Aſſueri annũ quædã Mardochæi geſta hiſtoria sacra cõmemorat. Non ergo Aſſuerus ille Cambyſes fuit: præſertim cũ huius acta actis illius nullo pacto cohæreãt. Manet ergo, Mardochæum eo ẽt tempore, quo ad centeſimum vigeſimum secundum annũ vitam perduxerat, non imbecillum, ingraueſcentẽ, ſenioue confectum: sed ſolidum, robuſtum, ac valentẽ in rebus magnis præclariſq; gerendis fuiſſe verſatum. Quod in illis seculis vix credi põt. Vtpotè cùm multo antè nondũ hominũ ætate adeò inclinata, illud propheta dixerit, Si autẽ in potẽtatibus 80. anni, & amplius eorum labor, & dolor. Quas ob res triginta anni, quos ad primum Cyri Auguſtinus, Hieronymus, Euſebius, Theodoretus, Clemensque Alexandri. colligunt, hiſtoriæ libri Eſther magis conuenire, & quadrare videntur: quàm numerus 70. qui aliorum opinione colligitur. Niſi Philonis Anniani fabulis delectamur, qui Mardochęum ait decem & octo annis ætatem Iſaaci superaſſe. Verùm enimuerò Ioſephus à decimonono anno Nabuchodonoſori, quo anno templum deturbatum euerſumque fuiſſe ſacræ literæ produnt, ad finẽ regni Baltaſar, cum Babylon à Dario, & Cyro capta eſt, non ſolum 70. annos, sed multò etiam plures enumerat, scribit enim Abilamarodachum, Nabuchodonoſori filiũ annis 18. imperaſſe. Nigliſarem deinceps annis 40. Laboſordachum poſt menſibus nouem. Baltaſarem deniq; annis 17. Itaque præter annos, quibus à templo vaſtato Nabuchodonoſorus vixit, qui fuere non pauci, ſeptuaginta sex alij, ſi Ioſephus vera dicit, ad primum Cyri intercesserunt. Beroſus autem in 3. libro Chaldæorum nõ

Centeſimũ trigeſimũ ſecũdum colliges, ſi à deſolatione 70. annos enumeres, vt verè ſunt enumerãdi.

Lib. 10. *anti.c.* 13

Euilmarodach *legit* Hier. Daniel.

N *gliſar legit* Hieronymus Danie. 5.

Pp 4 niſi.

A tranſmigratione Ioachim ad primũ annum Euilmerodachi *filij* Nabuchodonoſori. 37. *annos interfluxiſſe, ſcribitur.* 4. *reg. li. cap.* 25.

niſi 48.annos à deſolatione ad Cyrũ supputat.Nabuchodonoſorũ nanq; ait.43.annos imperium tenuiſſe. Huius filiũ Euilmerodachum annos duos.Nigliſar, quẽ maritum ſororis Euilmarodachi fuiſſe tradit,annos quatuor. Laboſordachum Nigliſaris filiũ mẽſes nouem. Nabonidum ex eadẽ gente annos 17.cuius poſtremo anno Babylon à Cyro capta eſt.Quæ eadẽ fermè cõputatio ex Phœnicum hiſtorijs hr̃,quas Ioſephus 1.contra Appi.lib.retulit.At Metaſthenes à vaſtatione Hieruſalẽ ad primũ annum Cyri 70.annos computauit in hunc modum.Nabuchodonoſorus,qui templum ciuitatemq; vaſtauit, imperium tenuit 46.annis Euilmerodach filius eius 30. Reg. Aſſar huius filius 3.Lab Aſſar, Dach huius frater 6.Balt Aſſar horum etiamfrater 5.Si enim acceperis 26.annos, quibus poſt euerſum tẽplum*Nabuchodonoſorus vixit, & illis addideris, 44.quibus Nabuchodonoſori filius vnus ac tres nepotes imperarunt, conficies dictum numerum 70.In ratione igitur temporum quæſtio hæc valde implicita eſt, atque ita implicita, vt ne à viris quidem hiſtoriæ peritis explicari poſſe videatur.

*Beda po nit mortẽ Nabuch. à 31.anno poſt euerſionẽ Hieroſolymorũ. Ioſephus li. 10.an. c.7. ſcribit Ioa-Kim. 8. anno regni ſui fuiſſe à rege Babylo. captũ. Sed cõtra Dani.1. dicitur qđ anno 3. regni Ioa-Kim venit Nabuchodonoſor. quòd aũt eodẽ anno ſit captus Euſebius in chronicis docuit

Nam Iudæi, quippè qui Chronographiæ penitus ſint ignari,nihil hoc loco,& quęſtione valent, niſi mera somnia fingere.In quibus etiã Lyranus eſt, qui suo arbitratu 70.annos ab 8.IoaKim patris Iechonię, ad quartũ Cyri numerauit,tantum vt sententiam suam dicere, nullius grauis auctoris teſtimonio subnixam,nulla annalium ratione probatam, nullis argumentis perſuaſam, à sacris etiam literis alienam. Sed hoc in re ambigua ferri põt. Illud quis ferat?quod nonnulli apud Euſebium à 13.anno Ioſię ad primum annũ Cyri septuaginta illos annos, de quibus eſt controuerſia, computandos eſſe aſtruxerunt. Quid? quòd in hac etiam quæſtione illud varium atque irretitum eſt, quod vel maximè erat explicatu neceſſarium,vt huius quæſtionis difficultas exponeretur. Nẽpè an Balthaſar filius Nabuchodonoſori fuerit,an nepos an pronepos.Nam ſi verum eſt,quod Euſebius ait, Balthaſar filium fuiſſe Nabuchodonoſori, fratrem Euilmerodachi: nihil abſurdum videtur dicere, cùm negat à de-

molitione

molitione templi ad primũ Cyri annũ plures quã 50.annos interceſſiſſe. Sin aut idem Nabuchodonoſori non filius, nõ nepos, ſed pronepos fuit: tum verò inter euerſionẽ ciuitatis, & primũ annũ Cyri non niſi triginta annos interfluxiſſe, nullo modo eſt credibile. At fuiſſe pronepotẽ Hieronymus auctoribus Beroſo ac Ioſepho in 5. Danielis caput affirmat. Et refertur de verbo. ſignifi. ca. Nã & rex. Quanquã Ioſephus libro 10. an. cap. 13. Balthaſar nepotẽ Nabuchodonoſori fuiſſe ſcribit. Quod & Metaſthenes Annianus aſſeruit. Quæ omnia idcirco à me tã prolixè ſunt poſita, vt lector intelligat primùm, huius argumenti quęſtio quãtis ſit difficultatibus illigata: deinde ne in re perdifficili ac perobſcura, quã explanare nemo adhuc potuit, ſentẽtiã à me expectet pſpicuã, certã, cõſtantẽ: ſed probabilẽ, veroſimilẽ, minimè abſundam. *Ioſephus*

Principio igitur illud pono, quod, niſi ego fallor, ſatis abundè probatum eſt, ſeptuaginta annorum initium à deſolatione ſumendum eſſe, non à tranſmigratione, hoc eſt, non ab 8. anno regni Nabuchodonoſor, cũ Ioachim cognomento Iechonias vltro ſe dedidit. 4. reg. 24. ſed ab vndeuigeſimo eiuſdem Nabuchodonoſori, quando Nabuzardan templum, domos, muroſque ciuitatis euertit. 4. reg. 25. Id quoniam, vt dixi, ex 2. Para. cap. 36. primo Eſdr. primo, & Hieremiæ 25. oſtenſum eſt, ſuperuacaneum exiſtimo, ſi eadem iterum reſumantur. At Caietanus in 2. para. 36. caput contrà dicit à Iechoniæ trãſmigratione 70. annos computari oportere, quod Hieremias. cap. 29. ijs, qui cum Iechonia trãnslati ſunt, ait: cũ cœperint impleri in Babylone. 70. anni viſitabo vos, & ſuſcitabo, &c. Verùm ſatis expeditum eſt, ea quæ cap. 29. dicuntur, ad ſenſum capitis 25. eſſe referẽda. Non enim, inquit, Cum cœperint in vobis impleri 70. anni, ſed, Cũ cœperint impleri. 70. anni, illi ſcilicet, quos prædixerat, Perſcipuum eſt autem 70. annos capitis 25. deſolationis intelligẽdos eſſe. Tum quoniam omni populo Iudeæ loquitur, vt patet ex initio capitis. Tum quoniam per trãſmigrationem Iechoniæ non eſt facta vniuerſa terra illa in ſolitudinẽ & ſtuporem. Tum quoniam ſtatim ſub-

4. Re. 24 *2. Paral. 36. Hie. 25.*

ditur, Et ſeruient omnes gentes iſtæ regi Babylonis 70. annis. Si autem ſoli illi, qui cum Iechonia cõmigrarũt, 70. annis ſeruierunt, quomodo omnibus dicitur, Et ſeruient omnes gentes iſtę, &c? Nempè etiã vicinę Hieruſalem, &c. Quid? quòd etiam ſi ſolitudinis fuiſſent 70. anni: deſolationis tamen nõ fuerunt ſi à traſmigratione Iechoniæ computamus? Aliud quippe eſt ſolitudo, aliud deſolatio. Non ergo. 70. anni à tranſmigratione Iechoniæ numerandi ſunt. Quamobrem qui, vel à 13. anno Ioſiæ, vel etiam ab 8. IoaKim, aut à tertio quoq; huius cõputare 70. annos incipiunt, eos equidem ab hac diſputatione, multò magis remouendos exiſtimo.

Aliud eſt ſolitudo, aliud deſolatio.

Primũ itaq; fundamentum præclarè iactum eſt. Deinde non mihi ſanè veroſimile fit, à deſolatione ad primũ Cyri annũ nõ niſi annos triginta interfluxiſſe, quos Euſebius, & qui Euſebio cõſentiunt, Theodoretus, Hieronymus, & Auguſtinus numerẽt neceſſe eſt, ſi ad ſecũdũ annũ Darij Hiſtaſpis, ſeptuageſimi anni abſolutionem trahãt. Cõſtat ſiquidẽ Nabuchodonoſorũ patrem Euilmerodachi ad quadrageſimumquintũ annũ imperiũ perduxiſſe. Quos illi verè Metaſthenes Annianus tribuit. A trãſmigratione.n. Iechoniæ ad primũ annũ Euilmerodach. 37. anni effluxerunt. 4. reg. 25. & Hieremiæ 25. Iã ergo Nabuchodonoſorus hos triginta ſeptem annos imperauit. His ſi addas 8. annos, quos ante regnarat 4. re 24. annos quinq; & quadraginta conficies. Nec huic ſententiæ repugnat Hieronymus, qui in Dani. 5. caput Nabuchodonoſorũ ait annis tribus & quadraginta regnaſſe. Quã ſententiã ex Ioſepho accepit. 1. contra Appionẽ libro, Ioſephus verò à Beroſo in 3. li. Chaldaicorum. Cõputat nanq; annos integros, non integros excludit. Qui mos eſt auctoribus profanis ſacriſq; familiaris. Sic Hieremiæ 23. ſcribitur, primũ Nabuchodonoſori annũ, eundẽ regis IoaKim fuiſſe quartũ. Cũ tamen anno tertio Ioacim regis Iuda. Nabuchodonoſor rex Babylonis in Hieruſalẽ venerit, & obſederit eã. Daniel. primo. Eodẽ aũt tertio anno Ioacim, Iudæã captã à rege Babylonis Euſebius ẽt in Chronicis auctor eſt. Annus ergo ter-

Alij Hidaſpim vocant.

tius Ioacim primus erat Nabucho donoſori,ſed nõ integer:annus verò Ioacim 4.idẽ Nabuchodonoſori primus integer fuit.Nos porrò annos Nabuchodonoſor 45.licet non oẽs integri fuerint, numeramus. Sicq; de annis non integris in tota hac diſputatione loquimur. Vnde error Euſebij coarguitur, qui nõ niſi 38. annos imperij Nabuchodonoſoro aſsignauit.Ponit.n.illius mortẽ anno à deſolatione 19.cùm in vigeſimoſexto ponenda eſſet,ſi verũ eſt,vt verũ eſt certè, Nabuchodonoſorum poſt deſolationẽ 26.annos imperiũ tenuiſſe.Nã à 19.anno,in quo tẽplũ vaſtatum eſt, ad 45. ad quẽ Nabuchodonoſorus vitã regnumq; perduxit,anni ſex,& viginti cõputantur. Itẽ ſi à 37.annis quos à tranſmigratione Ioachim Nabuchodonoſorus vixit,vndecim ademeris, quibus regnauit Sedechias 26.annos pariter ſupputabis. Atq; hinc etiã error alter Euſebij refellitur,qui Euilmerodacho cæteriſq; Nabuchodonoſori poſteris quatuor duntaxat annos imperij reliquit, aut plurimùm 6.neq; eos integros tñ. Certè ſi à deſolatione ad primum annum Cyri triginta anni numerẽtur,cum vigintiſex ex illis Nabuchodonoſoro acceſſerint,quatuor ſolùm aut quinq; reſtant,quos Euilmerodacho,Neglíſari,Laboſardacho, Balthaſari, impartiamur.Hos.n.Nabuchodonoſoro ordine ſucceſsiſſe non Ioſephus mõ affirmat,verùm & Hieronymus Beroſum prodidiſſe conſentit. Quę res omnino mihi magnam admirationẽ mouet.Quid.n.cauſæ Hieronymo fuerit,equidẽ nõ intelligo, vt Beroſo Ioſephoq; conſentiens Balthaſar Nabuchodonoſori pronepotem fuiſſe crediderit, & cum Euſebio tñ à fine regni Nabuchodonoſori ad primum Cyri annum adeò paucos annos computarit.Euſebius enim excuſari fortè poteſt, qui Balthaſar fratrem Euilmerodachi fuiſſe,filiũ verò Nabuchodonoſori exiſtimauit. Sed cur Euſebiũ excuſem? Cum Matthæus dicat Iechoniam poſt tranſmigrationem Babylonis genuiſſe Salathiel, Salathiel autem Zorobabel. Hic autem in primo anno Cyri iam grandior erat,cum eſſet dux & princeps Iudæorum. At ne intelligi quidem poteſt, Iechoniam in tam paucis annis ab Euſebio computatis, nepotem

Danie.5

Matt.1.

adeò

adeò adultum habuiſſe. Non ergo à deſolatione ad remi-grationem 30. ſolùm anni interceſſerunt. His duabus cõclusionibus illã adijcio, A deſolatione ad primũ Cyri annum 70. annos interceſſiſſe. Quã ego concluſionẽ negare nõ queo, cùm 25. c. Hieremiæ & 36. 2. Parali. diligenter expendo. Si quis aũt his ſcripturæ teſtimonijs aptè ac probabiliter reſpondebit, cum eo equidẽ non magnoperè cõtenderim. Mihi profectò, vt dixi, nulla via explicãdorum eorũ teſtimoniorum apparet, niſi planè conſentiendo, q̧ ad primum annum Cyri 70. deſolationis anni interfluxerunt. Intelligo autẽ quoſdam rei huius ſummam ita diſtinguere, vt captiuitatis ſeptuaginta annos à tranſmigratione ad primum annum Cyri computẽt: at in ſecundo Darij anno ſeptuaginta deſolationis abſoluant. Quod ſi verum eſſet, diſcrepantium opinionum probabilis ſanè concordia eſſet inuenta. Sed nihil falſius, inuenio, cùm ad veritatem cępi reuocare rationẽ. Tranſmigratio .n. fuit in anno Nabuchodonoſori octauo, vt 4. Reg. lib. c. 24. ſcribitur. Deſolatio verò in eiuſdẽ Regis anno vndeuigeſimo facta eſt, 4. Regum 25. Vaſtatio ergo poſt vndecim annos tranſmigrationi ſucceſſit. A primo aũt anno Cyri ad Darij ſecundũ, ſine cõtrouerſia plures q̃ triginta interfluxerunt. Nullo ergo modo fieri poteſt, vt à tranſmigratione Iechoniæ ad primum annum Cyri 70. anni, à deſolatione item ad annum Darij ſecundũ, ſeptuaginta alij numerentur. Quocirca varijs diſſentientium auctorum ſententijs omiſſis, ad argumẽta cum tertia hac cóclusione pugnantia reſpondeamus.

Vide Theodore. in 1. Zacha. cap.

4. Re. 24

4. Re. 25

Obijcitur primùm, quòd angelus apud Zachariam, cũ de ſecundo Darij anno loqueretur: Iſte (ait) iam ſeptuageſimus annus eſt. Cui nos argumento ante omnia reſpondemus, locum illum ab interprete Chaldęo ſanctéq; Pagnino, multò aliter atque ad ſcripturę ſenſum, fortaſſe aptius fuiſſe conuerſum. Horum porrò verſio ſic habet. Vſquequo Domine non miſereberis Hieruſalem & vrbium Iuda, quibus iratus es iſtis ſeptuaginta annis? Nimirum enim apud Hebræus interrogatio non in illius orationis medio rumpitur, sed ad finem continẽti

Zacha. 1.

sermone

ſermone produci poteſt. Qua ex re fit, vt in editione noſtra, tametſi oratio diuiſa eſt, duę tamē interrogationes in vna angeli querimonia intelligantur. Quarum prior illa ſit, Vſquequo Domine non miſereberis Hieruſalē & vrbiū Iuda, quibus iratus es? Poſterior illa, Iſte ſeptuageſimus annus eſt? Quaſi angelus in hunc modum conquereretur: Itane Domine promiſſionis tuæ oblitus es? Nū iſte eſt ſeptuageſimus annus, quem ſcilicet & tu nobis tāta benignitate promiſeras, & nos à te tam ardenti deſiderio expectabamus? Ecquid nobis confert laxata captiuitas, facultas conceſſa & templum extruēdi & ciuitatem, ſi illud euerſus, hęc vaſtata perſeuerat? Nec verò inſolitū eſt, vt quædam paſſim ſine nota interrogandi proferantur, quæ rectius aliter enunciarentur. Habes exemplum, vt cætera omittam, in epiſtola ad Romanos capite octauo, cuius nos particulam ſic pronunciare ſolemus, Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus qui iuſtificat. Quis eſt qui cōdēnet? Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, qui reſurrexit, qui eſt in dextra Dei, qui ēt interpellat pro nobis. At Auguſtinus rectiſſimè indicat, ſic legi ac proferri oportere. Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus qui iuſtificat? vt tacitè reſpondeatur, non. Et itē, quis eſt qui condēnet? Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, qui reſurrexit, qui eſt in dextera Dei, qui ēt interpellat pro nobis? Quaſi dicat, abſit. Quo in loco vides percunctationibus duabus duas interrogationes adiunctas, cum multū habere venuſtatis tū acrimoniæ plurimū. Quod ego idē in præſenti de angeli querela ſentio. Maior quippè vis in illa inerit, ſi duabus interrogationibus cōtinebitur. Sed fac nihil hic percūctatione quęſitum. An ne idcirco nihil eſt, quod non dolore expreſſum videatur? Puto equidē, nec abſurdè puto, illa quaſi dolentis ac deiecti animi verba eſſe, quæ nihil minus conqueſtione depreſſa, quàm ſublata interrogatione ſignificent. Id quò meliùs intelligatur, exemplis etiā ſcripturæ illuſtrandum eſt: quæ apertè mihi rem totā vidētur exponere. Hieremias primùm duas quoq; querelæ eiuſdē partes faciat: quarū vna interrogationē habet, altera nō habet. Quare, (inquit,) via impiorū proſpe-

Rom. 8.

3. de doctr. Chriſtian. c. 3

Hier. 12.

proſperatur, benè eſt omnibus qui prȩuaricantur & inique agunt?Plantaſti eos & radicē miſerunt, proficiunt & faciunt fructū. Simillimum ex Habacuc exēplum profe-
Habac. 1 ram.Quare(ait)nō reſpicis ſuper iniqua agentes,& taces deuorante impio iuſtiorem ſe?Et facies homines quaſi piſces maris,& quaſi reptile nō habens principem. Nū Prophetȩ hi aliud conqueſtione atq; interrogatione denotarunt?Num quicquam aſſeruere dum quæruntur?Non certè plus q̃ dum interrogāt.Ad eundē ergo modum angelum in Zacharia duas ſuæ querimoniæ particulas feciſſe intelligo: quarum prior per interrogationē expreſſa ſit, poſterior per conqueſtionē. Non itaq; aſſerit, illum annum,in quo loquitur,ſeptuageſimū à deſolatione eſſe:ſed iſtum tā promiſſum,tā deſideratum,iā diu præterijſſe cōqueritur.Nihil.n.vt modò diximus,cum querendo expri-
Zach. 1. mit,niſi quod interrogando expreſſiſſet.Irā Dei,ſcilicet, vltra tempus præfinitū trahi, illa interrogatione queſtus eſt,Vſque quo nō miſereberis.Miſericordiā item plus nimio differri queſtus eſt,illam conqueſtionem adijciens, Iſte ſeptuageſimus annus eſt. Quod non vultu aſſerentis,ſed flentis,voce videlicet queribunda,proferendū eſt. Verùm de Zacharię teſtimonio ſatis.Opponitur deinde, ꝙ anni ſeptuaginta non captiuitatis, ſed euerſionis numerandi ſunt.Id quod nos libentisſimè cōcedimus. Sed ſeptuaginta euerſionis annos nō in primo Cyri, ſed in Darij ſecundo expletos eſſe:id verò cōſtantisſimè perne-
Dan. 1. gamus,nō noſtra opinione nos,ſed ſcripturȩ teſtimonio
2.*Pa.* 26 freti.At inquis: Tēplum vſq; ad Darij ſm̄ annum deie-
& 1.*Eſdra.* 1. ctū euerſumq; permāſit. Si nihil tēpli factum intelligis: falſum eſt.Cùm in primis Cyri annis altare fuerit extructū,tēpliq; fundamenta iacta,vt 1.Eſd.lib.c.3. & 5.ſcribitur.Sin tēplum ais non fuiſſe Cyro regnante perfectum. Ita eſt ſanè. Sed ne vſq; ad Darij ſextum quidē annum perfectum eſt, quēadmodum 1.Eſd.lib.cap.6. legimus.
11.*lib.antiq.ca.*4. Quin Ioſephus memorię prodidit, tēplum vſq; ad nonū annum Darij non fuiſſe omni ex parte expletum. Cui o-
*Ioan.*2. pinioni Iudæi conſentientes 46. annis aiunt tēplum ædificatum.Atque idem Ioſephus libro eod.cap.5.tradit,

tēplum ne anno quidē Xerxis 25.eſſe ſuis numeris oībus abſolutum. Quocirca ſi demolitio tēpli tandiù perduraſſe intelligitur, quādiu informatum illud atq; imperfectū manſit: nimirùm ſeptuaginta anni non iā ad ſ́m, ſed ad ſextum, vel nonum Darij, vel etiā 25.Xerxis numerabuntur. Quid q̄ 70.anni vaſtitatis nō mō tēpli, ſed vrbis etiā intelligendi ſunt? Ego (inquit) intellexi numerum annorum, de quo factus eſt ſermo ad Hieremiā ꝓphetā, vt cōplerent̄ deſolationis Hieruſalē 70.anni. Si igitur ad eum modum annos vaſtitatis accipimus, cùm Hieruſalē in 20. etiā Arthaxerxis anno adhuc deſerta ꝑſtiterit, muri diſſipati, portę cōſumptę, vt 2.Eſdr.c.2.habes, dicemus vtiq; 70.illos annos ad Neemiæ quoq; tēpora protrahendos, cū ciuitas ab eo eſt per Arthaxerxis imperiū inſtaurata. Nos ergo, tametſi in ſecundo, vel ſaltē tertio Cyri anno tēpli fabricā inchoatā eſſe credimus, 70.tamē euerſionis annos tunc expletos arbitramur, nō quando tēplum, aut incœptū, aut conſummatū eſt: ſed quando Iudæis eſt laxata captiuitas dataq; adeò facultas, vt in patrium ſolū remigrarent, altare extruerent, fabricarent tēplum, ciuitatē reficerent, ruinas implerent. Quem omnino ſenſum, vt diximus, à ſacris videmur literis accepiſſe: quæ verbū Hieremię primo Cyri anno impletum eſſe tradiderunt. At Mardochæi ętas, imò potius res pręclarę geſtæ cum noſtra opinione diſſentiunt. Nam ſi tanta fuit, quantam ex nobis aduerſarij colligunt: non modò ſumma sed decrepita etiam ac caduca fuit, nec rebus ita magnis gerendis idonea. Cuius argumenti reſponſio illa, quæ à viris doctiſſimis accepta eſt, non eſt omnino contemnenda. Ecquid enim abſurdi eſt, ſi illis adhuc ſeculis homo vnus aut alter ętate, temperamento, corporis animiq; vigore, longè reliquis ſui temporis ſenibus antecelluerit, cum etiamnum quidam ſint, quorum in ſumma ſenectute, nec ingenium, nec memoria, nec cæteræ animi vires nō modò labefactatæ, ſed ne extenuatę quidem videantur? Atque hac reſponſione illud quoq; argumentum diluitur, q̄ ex Aggæi 2.trahi poteſt. Quis in vobis (inquit) eſt derelictus, qui vidit domum iſtam in gloria ſua prima? &c.

Dani. 9.

In ſecundo anno Cyri templi fundamēta poſita. Ioſephus 1. cō Appi. libr. tradit. Cui ego libenter aſſentio.

2.Pa.36
1.Eſd.1

Aggæi.2.

Hiero. annum Magorũ perpetuo excipit & 8. ſoli Cambyſi aßignat.

In ſecundo igitur anno Darij quidam ſupererant, annos nati 116. & eo amplius. Si. n. 70. annis deſolationis, 30. Cyri, Cãbyſis, & Magorum 9. Darij duos & quinq; vel etiam ſeptẽ addas, quibus ante vaſtitatẽ vixerant, ſi tẽplũ videre, & gloriæ eius poſt tot annos recordari potuiſſent, certè ſummam illã 116. annorum conficies. Atq; hæc reſpõſio quidẽ minùs abſurda iudicabitur, ſi 30. Cyri anni nõ à capta Babylone, ſed ab Aſtyage victo numerentur. Tũc. n. primùm Perſarum ac Medorum regnum accepit. Deniq; hoc quoq; reſpondendũ cenſeo. Quod Mardochæus fuiſſe legitur de eo numero captiuorum, quos tranſtulit Nabuchodonoſor cũ Iechonia rege Iuda: nõ ſic accipi oportet, quaſi is ipſe tũc fuerit inter captiuos numeratus: ſed quaſi ex illis extiterit, exq; eis duxerit originẽ. Hoc verò in Mardochęi laude ſcriptura poſuit, quod nõ ex ijs fuerit parẽtibus, qui Prophetis cõtradixerũt: ſed ex eis, q Hieremię obtemperarunt. Quæ huius loci interpretatio ex primo Eſdræ libro ca. 2. colligitur. Vbi numerantur illi, qui aſcenderunt de captiuitate, quã tranſtulerat Nabuchodonoſor, & in Iudæã reuerſi ſunt: cum ex ipſis quidã non in Babyloniã venerint, ſed patres eorum. Cõpertum ſiquidẽ ex Matthæo eſt, Zorobabelẽ in Babylone genitum fuiſſe. Sed & 3. Eſdr. lib. ca. 5. ita legis: Sunt autem hi qui aſcenderunt ex Iudæa, &c. Nullam ergo vim ſcripturæ aſſerimus, ſi interpretamur Mardochæum de Hieruſalem tranſlatum eſſe: quòd pater eius tranſlatus ſit. Quòd ſi quis adhuc hanc intelligentiam violentam eſſe contendat, & ſic quoque reſpondere poſſumus. Aſſuerus ille, de quo in libro Eſther perpetua mentio fit, Aſtyages fortaſſe fuit pater Darij Medi. Hunc enim Daniel cap. 9. Aſſuerum vocat. Vel certè Cyaxaras huius pater: quem primum Aſiæ populos in prouincias diſtinxiſſe Herodotus tradit. Fuiſſe etiam (ait) cum ingenti tenebatur ira, p acerbum. Quæ omnia in Aſſuerum apprimè cõueniunt, qui in libro Eſther eiſdem coloribus pictus eſt. Nec refert hi, an alij Medorum reges ante Cyrum Aſiæ imperitarint. Scimus enim Cteſiam Gnidium apud Diodorũ in tertio, alios atq; Herodotus ſcripſit, poſuiſſe. Sed Herodotum

Eſd. 2.

Hiero. cõmunem ſententiam ſequitur, Aſſuerũ que illum Arthaxerxem à Græcis appellatum ait. At nec Aſtyages nec Cyaxaras Arthaxerxes vocatus eſt.

rodotum Euſebius ſequitur. Accedit, ꝙ nuſquam Aſſuerus iſte rex Babylonis dicitur, ſed Perſarum atq; Medorum. Ante Cyrum autẽ & Darium auunculum vna erat monarchia Medorũ atq; Perſarum: Babyloni rex ꝓprius imperabat, vt in primo libro Herodotus ſcribit. Accedit etiã ꝙ huic expoſitioni omnia cõſonant, nec ex ea quicꝗ abſurdi emergit. Nã ꝙ Mardochęus primùm in Babylonẽ tranſlatus ſit, deinde in Suſis appareat, nulla repugnãtia eſt. Conſtat.n. fieri potuiſſe, vt Babylonij quoſdam ex captiuis Perſis Mediſq; vẽdiderint: vt cauſas alias omittã, quæ eius rei multæ eſſe potuerunt. Danielẽ sanè in Babylonem principio trãſlatum, compertum eſt: at in Suſis poſtea extitiſſe capite eiuſdẽ Prophetę 8. legimus.* Quãto illud vrgentius aduerſarios premit, quod ſi tempore, aut Darij Hiſtaſpis, aut Arthaxerxis Longimani illa cõtigiſſent, quæ ipſius Eſther narrat hiſtoria, nullo modo Eſdras Neemieſq; ſilentio præterijſſent. Nam hæc ad Arthaxerxis Memnonis tẽpora referre, ſi Mardochæus cum Iechonia commigrauit, ſomnio ꝗ ſimillimũ eſt. Nec me fugit, Suſa regiam aliquando Medorum ac Perſarum ciuitatẽ, in qua Aſſuerus conuiuium illud inſtruxit, à Dariò Hiſtaſpis filio conditã, Plinium lib. 6. ca. 27. ſcribere. Quæ res ſi vera eſt, illa de Aſtyage aut Cyaxare ſententia vera eſſe nõ poteſt. Sed Plinij nos auctoritas vrgere nequit. Quin multo probabiliùs Strabo in lib. 15. ſcribit, Suſa Thitoni patris Memnonis ædificium eſſe. Atq; Herodotus lib. 5. vrbem Memnonis vocari ſolitam, ait. Non Arthaxerxis Memnonis, ſed illius prędantiſſimi iuuenis, qui Priamo è Syria auxiliaturus venit, qui etiã in Suſis regiam ędificauit, Memnoniam ab illo cognominatam, vt Diodorus ſcripſit in 3. Susa verò ante Cyrum fuiſſe cõdita, Daniel certiſſimus auctor eſt. Anno (inquit) tertio regni Balthaſar, cùm eſſem in Suſis, &c. Quam vrbẽ Metropolim eſſe regionis Elamitarum Hieronymus verè quidem interpretatur, ſed in ea Danielem turrim extruxiſſe falso exiſtimat. Ioſephus ſiquidẽ in 10. libri poſtremo cap. Danielem, ait, apud Ecbatana Mediæ turrim eã ædificaſſe: apud Suſa verò primariam Perſidis vrbem illa

Narrant Hebræi, vt in 10. Zach. ca. Hieronymus refert, captiuũ populũ Iudæorũ nõ ſolum in Medos & Perſas, ſed in Boſphorum quoq; & Septentrionalẽ plagã à Chaldæis eſſe tranſlatum.

** Ratio Euſeb.*

Ioſeph.

vidiſſe,quæ Danielis 8.narrantur.Quanquam Suſa propriè nec Perſidis,nec Mediæ ciuitas eſt, Sed Suſiæ Perſis Mediſque vicinę.Quæ quoniam non duabus his prouincijs modò, verumetiam Babyloni confinis erat,inq; harum trium regionū medio collocata: ideò reges Perſarū atq; Medorum in ea ſedem imperij locauerūt.Quod Cyrum feciſſe Strabo affirmat: nos alios ét priores feciſſe credimus.Iam ſi Suſa principiū regni Aſſueri fuit,vt primo libri Eſther capite dicitur,nō fuit aūt, aut Darij Hiſtaſpis aut Longimani,aut alterius Arthaxerxis cognomento Memnonis Suſa regni principium:ſed vel Thitoni,vel alius regis, qui primus Suſa nobilitauit, atq; inde exordiū imperij ſumpſit, certè non eſt abſurdum Aſſuerum virū Eſther.Aſtyagem Cyaxarem ue huius patrē intelligere.Vterq;.n.Medis etiā ac Perſis imperauit,quē admodum ſcribit in 1.libro Herodotus. Reſtat vt illud tandem exponamus,qui fieri potuerit vt 70.annos,quos prędixit Hieremias,Ioſephus in primo Cyri anno expletos dicat:cùm multò plures ipſe idem in Nabuchodonoſori poſterorumq; huius imperio computarit. Sed in numeris Ioſephi libri menda habent innumera. Quæ ego menda viro diligentiſſimo atq; grauiſſimo aſſignare,nec volo nec debeo. Librariorū ergo vitio accidiſſe credendū eſt,vt in Negliſarjs regno pro 20.ſubiecta fuerint 40. in Balthaſaris aūt pro 7.poſita fuerint 17.Hos.n.duos numeros ſi correxeris 70.anni cōſtabunt, quos Ioſephus à deſolatione ad 1.Cyri annum ſcripſit effluxiſſe.Sic tamē 70.annorū ſumma conſtabit,ſi poſt deſolationem ſolos 25.Nabuchodonoſoro tribuas.Quòd 269.incœptus fuit nō abſolutus,ſi excludas item poſtremum Balthaſaris,ꝙ in illius initio Babylon in Cyri ditionē venit. Ac ſi quinque annos Balthaſari dedit, ſed ex ſcribentium vitio ſubſtituti ſunt ſeptemdecim,tunc 70.anni conſlātur, nec opus erit eos,qui integri nō fuerunt,excludere. Verùm in his minutulis explicandis ego quoq; mihi ipſe diſpliceo. Sed harum rerum curioſis ſemel ſatisfaciendum fuit. Et Gordianus iſte nodus, quamuis multo labore verbiſq; ét multis,erat tamen explicatè, diſtinctèque ſoluendus.

Ptolom. l.b.6.ca. 2.3. et 4

Eſther.1.

Deci-

Decimum argumentum facile eſt quidem ſed ad ſcri pturę cognitionem explicatu neceſſariũ. Non enim Hieronymus ſolum, ſed Aggeus etiã ſcribit, in ſecundo Darij anno, tẽpli eſſe fundamẽta iacta. Atq; illud, quod ex commentarijs in Danielẽ obiecimus, nihil habet omnino quęſtionis. Cum Hieronymus ipſe in Iſaiæ. 44. caput ſua verba fuerit interpretaus. Cyro viuente, ait, templi iacta sunt fundamenta. Cęterũ sub Dario anno illius secundo, templum ædificari cœptum eſt. Hoc itaq; facilimũ. Id difficilius, quod Hieronymus, imò Aggæus ipſe dicit in hæc verba: Ponite corda veſtra à die iſta & in futurũ: à quarta & viceſima nona mẽſis, à die qua fundamenta iacta ſunt templi Domini, &c. Et Hieronymus, A die viceſimaquarta noni menſis, in quo templi fundamẽta ſunt iacta, &c. Loquitur autẽ ſine dubio propheta de nono menſe anni ſecundi ſub Dario. Huic argumento variè quidẽ a multis reſponſum eſt. Lyranus ſentit, fundamenta hoc ſanè loco appellari, partẽ ædificij inferiorẽ, quæ cęteras ſuſtẽtet, ac ferat, etiãſi ima nõ ſit, ſed fundamenta imis ſuperpoſita. Beda credit, atq; id receptius eſt, tẽpli interioris fundamenta viuente Cyro fuiſſe poſita: atrij verò exterioris porticuũ & Gazophilacij in ſecũdo anno Darij. Illud quoq; dici põt, ſub Cyro fundata inchoata informataq; fuiſſe, sub Dario perfecta & cõſummata. Adde, à Cyro ad Darium 40. annis interfluẽtibus fundamenta & temporum iniuria, & inimicorum opera fuiſſe propemodùm euerſa & labefactata: ſed ſub Dario recõcinnata refectaq; fuiſſe. Vnde & Ioſephus Ruffino interprete, ſcripſit, ꝙ sub Dario fundamentis reſtitutis ſuperędificabatur. Atq;, vt quẽadmodum ſentio loquar, nõ mihi Aggæus videtur aſtruere, ꝙ in ſecundo Darij anno templi fundamenta iacta ſint. Sed hunc ſenſum Propheta habet: Attendite non ſolum ex die iſta, quæ videlicet eſt viceſima & quarta noni menſis: ſed die, qua fundamẽta iacta ſunt templi, & inuenieritis à templo meo inchoato nullos vberiores fructus prædia veſtra tuliſſe. Nimirũ .n. negligentibus Dei religionem & cultum, nihil adhuc proſperè euenit. At ex die iſta benedicã, &c. Et hic ſẽſus

Hiero.

Aggeu. 2

In Agg. 2. *cap.*

Refertur in Gloſſ. ordinaria.

1. *Eſd.* 6.

Lib. 11. 4.

paulò antè fuerat explicatus his verbis. Et nunc ponite cordaveſtra,à die hac & ſupra,antequam poneretur lapis ſuper lapidem in templo Domini,&c.Quaſi ex eo tempore, quo primùm iubente Cyro è Babylone venerint, eorum frugibus maledixerit,nec quicquam eis fœliciter terra produxerit, quòd in Dei & opere templi ſtructura ceſſauerint.Sed de argumento decimo hęc ſatis.

In vndecimo nō eſt facile expedire, quiſnam ille Arthaxerxes fuerit,qui cū Cyro & Dario iuſſerit tēplū ædificari. Rabbi Samuel eundē eſſe credidit Dariū & Arthaxerxem.Hoc.n.non proprium nomen,ſed regum Perſarum omnium fuiſſe cognomen: vt Cæſar Romanorum, Pharao Aegyptiorum.Nō itaq; tribus iubētibus tēplum ædificatum,ſed duobus Cyro & Dario Arthaxerxe.Cui opinioni vehementer coniunctio repugnat,quæ nomen Darij cum Arthaxerxe nō ſolū in Latino, ſed in Græco & Hebraico exēplari cōiungit.Ineptę ſanè loquendi formulæ ſunt,Iulius & Cæſar,Marcus & Tullius, Chencres & Pharao.Huic quoq; ſententiæ illud refragatur,ꝙ pari ratione Arthaxerxis cognomen Cyro fuerat addēdum, qui rex vtiq; nobiliſſimus Perſarum fuit. Atq; idē Rabbi per Arthaxerxem, de quo c.4.ſermo fit,verè vt ego ſētio,nō Cambyſen,sed Cyrum intellexit.Cur igitur ſcriptura cognomen vtriq; regi commune alteri adijceret,ab altero auferret?Hāc deniq; opinionē illud minùs probabilē facit,ꝙ ſi Arthaxerxes cognomen omnium Regum Perſarum eſſet,id eſſet abſurdū,quod 1.Eſdr.7.ſcribitur: In regno autē Arthaxerxis regis Perſarum Eſdras, &c. Nullus enim peculiariter intelligeretur, non plus certè, quam ſi ſolum regem Perſarum, ſine Arthaxerxis voce poſuiſſet.Sed de hac ſētētia ſatis.Pergamus ad reliquas. Ioſephus porrò apud Lyranum,hunc Xerxem filium Darij interpretatur.Vndecimo quippè anti. Iuda.lib.cap.5. ſcribit Xerxem filium Darij, pietatis paternæ perinde vt regni hæredē fuiſſe. Nihilq; ex patris inſtitutis circa diuinū cultum immutaſſe,ſed Iudæos ſumma fuiſſe beneuolentia proſecutum. Addit etiam huius tēpore Eſdrā quidem argento,auro & vaſis pretioſis, quæ ex vniuerſa prouin-

Notū,inquit, ſit regi, quòd Iudæi, qui aſcenderunt à te ad nos, &c. 1.Eſdræ 4. Cyro ergo ſcribebant illi, à quo Iudæi in Iudæam dimiſſi.

prouincia Babylonis attulerat, templum ornaſſe ac Dei cumulaſſe cultũ: Neemiã verò eodẽ rege concedente nõ modò ciuitatem & muros inſtauraſſe, ſed & id ſuppleſſe, qđ ad fabricã templi deerat. Verùm hęc ſnĩa duos ſcrupulos habet. Prior eſt, ꝙ huic regi 38. annos imperij tribuit. Qua in re cũ oĩum Chronographorum ratione pugnat, qui Xerxi filio Darij nõ niſi viginti regni annos impartiuntur. Poſterior ſcrupulus eſt hmõi. Prmi Eſdræ ſexto capite dicitur, ꝙ Iudæi ędificauerũt & conſtruxerunt & cõpleuerunt domum Dei, Cyro & Dario & Arthaxerxe iubentibus, sed cõpleuerunt tñ in anno 6. Darij. Neceſſe eſt igitur, vt Arthaxerxes ille, quicunq; tandem fuerit, ante annum Darij ſextum fuerit. Alioqui quomodo vſq; ad ſextum annum Darij conſtruxerunt Iudæi & cõpleuerunt tẽplum, viuẽte Cyro & Dario & Arthaxerxe? Non itaq́; in nomine Arthaxerxis Xerxes filius Darij intelligitur. Quę eadẽ cauſa eos ẽt vrget, qui hoc loco Arthaxerxem Longimanum filium Xerxis accipiunt, cuius diebus, vt Euſebius eſt auctor, & Eſdras & Neemias ea, quæ templo, ciuitati, muriſq́; deerant, expleuerũt. Ac ne illud quidẽ verum eſt, quod nonnulli aiunt: Darium Medum hoc loco accipi oportere, nã Darium Hiſtaſpis nomine Arthaxerxis accipiunt. Primum .n. nuſquã aut in literis ſacris, aut in auctore aliquo hiſtoriæ probato legitur, ꝙ Darius Medus tẽpli fabricam aut iuuerit aut iuſſerit. Solus quippe Daniel huius Darij mentionẽ fecit, nec tale quippiã illi aſſignauit. Deinde cùm Darius hic auũculus Cyri eſſet, vt pleriſque viſum eſt, multoque ætate maior, vt viſum eſt omnibus, nequaquam ſcriptura ſacra contra aliarum omnium morem, Cyrum priùs quàm Darium nominaret. Iubente, inquit, Cyro & Dario Arthaxerxe. Quæ eadem ratio vetat, vt Darius hic Medus per Arthaxerxis vocem intelligatur. Quanquam 70. interpretes Danielis 7. pro Dario Arthaxerxem interpretati ſunt, quemadmodũ Hieronymus noſter admonuit. Præterea nulla hiſtoria neque humana neq; diuina Darium Hiſtaſpis Arthaxerxẽ appellauit. Nulla ergo cauſa eſt, cur hoc loco Darium Hiſtaſpis Arthaxeris nomine intelligamus.

fuerant. Ioſephus ac cæteri hũc Cambyſen interpretãtur.

Gloſſa interlinearis Dani. 9. ait Darium primũ captũ Iſrael ſoluiſſe: ſed non probat.

Metaſthenes Annij hunc ordinem inuertit.

telligamus, Præſertim cùm in toto illo libro per nomen Darij non aliusvnquam niſi Hiſtaſpis filius intelligatur. Quid autem ſcriptura nobis per nominis ambiguitatē illuderet, ſi in eadem etiam orationis clauſula Darij nomen in varios ſignificatus diſtraheret? Aedificauerunt, (ait) iubente Cyro & Dario & Arthaxerxe, & compleuerunt domum Dei iſtam, vſque ad diem tertium menſis Adar, qui eſt annus 6. Darij regis.

Mihi duæ viæ huius quæſtionis explicandæ apparent. Vna eſt, vt tueamur id quod nunc nunc impugnatum eſt. Arthaxerxem Longimanū hic accepi oportere, qui primus huius nominis in hiſtorijs prophanis inuenit. Quę eadem ſententia Bedæ fuit. Loquitur autem ſcriptura per anticipationem, id quod ſæpè aliàs ſacri auctores factitarunt. Non enim omnes illi tres intelligēdi ſunt templum & ędificaſſe & compleſſe, vſque ad ſextum Darij annum. Sed tres illi opus compleuere quidē, quos Iudęis conſtat in opere faciundo explendoq; fauiſſe, at ædificatū eſt, atq; aliqua ex parte completum vſque ad 6. Darij annum, Cyro & Dario iubentibus. Tametſi eo anno templum non eſt omni ex parte abſolutum. Quoniā, vt Ioſephus ait, Eſdras ac Neemias ſub Arthaxerxe poſtea tēpli fabricam, ornatum, & cultum expleuerunt. Hoc verò ſolùm à Ioſephi opinione noſtra diſcrepat, quòd ea, quæ Eſdras ac Neemias geſſiſſe in ſcriptura referuntur, ille Xerxe filio Darij imperāte, nos Lōgimano iubente geſta eſſe cōtendimus. Illud autē ſine cōtrouerſia verum eſt, Cyrum & Dariū & Arthaxerxē eum, cui Neemias atq; Eſdras placuere, tēplum ędificaſſe, abſoluiſſe, & ornaſſe.

Altera quoq; ſcrupuli huius eximendi ratio eſt: ſi dicamus, duas illas particulas, & Arthaxerxe, ab Hebræo quopiā adiectas eſſe in margine primùm, deinde textui, vt fieri ſolet, inſertas, Nec aliūde quàm ex eodem libro exemplum huius erroris petere neceſſe eſt. In capite e-
1. *Eſdr.* 4 nim quarto ſic Latina editio habet: In regno autem Aſſueri, ipſe eſt Arthaxerxes, &c. vbi tres illę voces, ipſe eſt Arthaxerxes, nō ſunt ſcripturæ partes, ſed ab expoſitore neſcio quo, in margine fortaſſe poſitæ ſcribentiū errore

textui

textui noſtro interiectæ ſunt, cũ nec in Hebræis exẽplaribus, nec in Græcis 70. interpretũ haberentur: quemadmodũ ẽt ante nos Lyranus admonuit. Idẽ quoq; error accidit in Latinis codicibus. 2. Reg. ca. 8. vbi verba illa, De quo fecit Solomon oĩa vaſa ærea in tẽplo, & mare æneũ, & columnas, & altare, nec Hebræa exẽplaria habent, nec Græca 70. &c. Quod aũt vitium in Latinã editionẽ irrepſit, idẽ potuit accidere, vt in Hebræa quoq; irrepſerit exemplaria. Qua de re & lib. 2. multa opportunè diximus, & iam iam in ſequentis argumenti explicationem quædã haud importunè diſſeremus. Illud nunc dico, me non leui coniectura ductũ, de huius loci errore ita exiſtimaſſe. Ioſephus ſiquidẽ vndecimo Iudai. anti. lib. c. 4. hũc ipſum Eſdræ locum referens ſic ait. Magnis omniũ ſtudijs proficiebat templi ædificatio, iuxta mãdata Cyri & Darij, prophetantibus interim Aggæo & Zacharia: abſolutumq; eſt intra ſeptenniũ. Et lib. 15. c. poſtremo, non aliũ tẽpli auctorem facit Herodes prçter Cyrum & Darium. Non ergo alius tertius in Hebræis veris exemplaribus habebatur. Verùm hçc hactenus. Cetera diluamus. 2. Reg. 8. Ioſeph.

Argumentatio duodecima vſq; eo difficilis & obſcura eſt, vt aut nullo modo, aut multo difficillimè dilui poſſit. Nimirum enim in hiſtoria cum ſacra, tum profana, ita ſæpè librariorum vitio numeri deprauati ſunt, vt qui eos ad veram rationem reuocare voluerit, is non dico in ſcopuloſis locis arduiſque verſetur: ſed in labyrinthum inexplicabilium quæſtionum intret neceſſe ſit, vnde exire non queat, nec ſi Theſei quidem filum habeat. Huiuſmodi aũt errores in hiſtorijs humanis prodere ſuperuacaneũ erit, nam obuij ſunt paſſim plurimi. In ſacris paucos quoſdã commemorabo, qui ſatis ſint tñ, vt intelligant omnes, quàm lubricũ & facilè librarijs ſit, vel in diuina ſcriptura numerũ pro numero ſubſtituere. Agedũ ergo primum huius rei exẽplum proferamus, ex libri ſecundi Para. c. 15. vbi ita legimus, Bellũ verò non fuit vſq; ad triceſimum quintum annum regni Aſſa. Et e veſtigio in initio capitis ſextidecimi, Anno autem triceſimo ſexto regni eius aſcendit Baaſſa, &c. Quo vtroque loco pro tri- 2. Paral. 15.

ceſimo legere oportet viceſimum. Nam Baaſſa anno tertio regis aſſa regnare cępit,ſolūq; regnauit annos qua
3.Re.15 tuor & viginti,vt 3.lib.Reg.c.15.traditur.Nō ergo ad tri ceſimūſextum annum regis Aſſa regnum vitāq; perduxit.Id quod perſpicuū quoq; fit ex 3.Reg.li.c.16. Anno (inquit) viceſimoſexto Aſſa regis Iuda regnauit Hela filius Baaſſa ſuper Iſrael,&c.Et poſterius,anno viceſimoſe
Cap.9. ptimo regis Aſſa regnauit Zamri, qui ſcilicet occiderat Hela.Quem errorem Ioannes Lucidus in ſecundo temporum libro animaduertit.

2.par.36 Ne uerò imperitus quiſquā huius loci vitiū in Latinę editionis odium torqueat, æquè ſciat Græca Hebræaq́; exēplaria eſſe corrupta.Id quod 2.Para.ca.36.etiā contigit.Vbi in hec verba exemplaria omnia, quæ mihi videre licuit,conſentiunt.Octo annorū erat Ioachim cū regnare cœpiſſet,& tribus menſibus ac decē diebus regnauit in Hieruſalē.fecitq; malū ī cōſpectu domini.Quo in
4.Re.24 loco pro decē & octo librarius aut indoctus aut negligēs, octo ſubiecit.Sic enim 3.Reg.24.verè legis,Decē & octo annorū erat Ioachim cū regnare cœpiſſet,&c. Alioqui quomodo fecit malum in conſpectu domini?Quomodo egreſſus eſt ad rege Babylonis, & cū eſſet natura bonus,
4.Re.24 ne ciuitas periclitaretur,vltro ſe dididit?4.Reg. 24.Ioſe-
Ioſeph.9 phus 10.anti. c.9. Atq; hunc etiam errorem Caietanus prior deprehendit.Nolo enim quicquā aliorum,aut induſtrię aut ingenio detrahere.Verum ego ēt ipſe interdum coniectura ducor ad ſuſpicādum, auctores ſacros quibuſdā in locis alios numeros poſuiſſe, quàm nunc inueniantur.
1.Re.13 Verbi cauſa ponamus aliquid,vbi coniecturæ huius argumētum appareat.Primo reg.li.c.13.ſcribitur,quod filius vnius anni erat Saul,cum regnare cępiſſet.Quod ſi filius anni vnius intelligitur,quaſi puer vnius anni innocēs,qui neſciret inter dextrā ſiniſtrāq; diſcernere:quonā pacto illud accipiemus,Filius vnigeniti & vnius anni erat
Hier.52 Sedechias cum regnare cępiſſet?Quid ſi hic ēt numerus ille viginti exſcribētium eſſet errore pt ermiſſus?An non tibi videtur,ſi ita hi per incuriā negligētiāq; feciſſent, fal
2.reg.5. ſis interpretantiū expoſitionibus locū eſſe daturos?Rurſum,

ſum,quale quęſo illud eſt,Filius triginta annorũ erat Da uid,cũ regnare cępiſſet,& quadraginta annis regnauit,ſi filiũ vnius anni innocentẽ interpretamur?In ſimili ergo dicendi forma ſimilis ſit interpretatio. Sed ſimilis eſſe nõ põt,ſi vnius anni filius Saulus eſſe dicatur. Quãobrẽ veriſimile eſt,auctorem libri Regum filiũ eum viginti & vnius anni ſcripſiſſe: ſed ſcriptorũ vitio maiorẽ numerũ in Hebræis exẽplaribus omiſſum. Quẽ deinceps errorẽ in Gręca Latinaq; exemplaria aut alij quilibet, aut etiã interpretes transfuderunt.Quòd idem 2. Para.c. 15.16. & 36.accidit,ſicuti paulò antè demõſtrauimus. Et quoniã nõ eſt animus ſingula loca diſcutere: vnũ ſolũ modo ex Rabam opinione adijciã,vt iã demũ ea, quæ ſunt huius argumẽti propria,expediãtur.Hieremiæ 52. vulgata lectio ſic habet.Iſte eſt populus,quẽ tranſtulit Nabucho donoſor, in anno ſeptimo Iudæos, tria millia & viginti tres.In anno octauodecimo Nabuchodonoſor, tranſtulit de Hieruſalem animas octingentas triginta duas. In anno 23.Nabuchodonoſor,tranſtulit Nabuzardam magiſter militiæ animas Iudæorũ ſeptingẽtas quadraginta quinq;.Oẽs ergo animę quatuor millia ſexcẽtæ.Qua ex lectione ſubdifficiles & perobſcuræ quęſtiones emẽrgũt, quarum nõnullas Liranus mouit:ſed ꝙ bellè reſpõderit, aliorũ eſto iudiciũ. Rabbanus in Hieremiã ter Iudęos à Nabuchodonoſoro captos ſcribit,harũq; triũ captiuitatũ numerũ hic à ꝓpheta cẽſeri.Prima fuit,cũ Nabuchodonoſor IoaKimũ filiũ Ioſiæ vinctũ catenis duxit in Babylonẽ 2.Para.36.Nec enim eſt veroſimile, nõ etiã alios plurimos cũ Ioacimo in Babylonẽ trãſtuliſſe. Nã & Daniel capite primo verbis nõ valde obſcuris ſignificat,anno tertio Ioacimi quoſdã è Iudæa in Babilonẽ eſſe trãſlatos.*At Caietanus negat, Ioacimũ in Chaldęã aduenisse.Sanè quidẽ:verũ infirma ratione negat.Interfectus eſt(inquit)Ioacimus in Iudæa, & ſepultura aſini iuxta Hieremiæ* prædictionẽ ſepultus eſt, ac proiectus extra portas Hieruſalẽ.Quid tũ?Quaſi verò fieri nullo mõ poſſet,vt ductus primũ in Babylonẽ,deinde in Hieroſolyma remitteretur,vbi, cũ fidẽ regi Babylonio datã violaſſet,

2.Reg.5

Nota.

Ioſephus 1.cõ.Ap. Alex. li. ex Beroſo refert, Nabuchodonoſorũ primo anno regni ſui, quoſdã Iudæorũ captiuos ĩ Babylonem adduxiſſe.

*In 36. c.2. Par.

*Ca.22.

in gloria morte periret. Non itaq; eamus inficias, Ioacimum cum alijs multis in Babylonem eſſe traductum. Id
2. Paral. enim nõ Rabanus ſolũ, ſed diuinæ etiã ſcripturæ tradũt.
36. Secundã captiuitatẽ Rabanus ponit in trãſmigratio-
Rabanus ne Iechoniæ, quæ 4. lib. Regũ 24. hr̃ expreſsè. Tertia quoque in eodẽ lib. c. 5. expreſſa eſt, cũ Nabuzardã templum ẽt, vrbemq; vaſtauit. Trium ergo harũ captiuitatũ, vt Rabanus autumat, Hieremias hic ſingillatim ſcribit numerum. Quæ ſi vera ſnĩa eſt, tres numeri mutandi ſunt: vt pro ſeptimo anno in prima captiuitate ſcribatur, primo. Illa. n. anno primo Nabuchodonoſori contigit, qui idem Ioacimi tertius fuit: quemadmodum paulò antè dicebamus. In ſecunda uerò captiuitate pro octauodecimo ſcribendum eſt, octauo. Conſtat. n. Iechoniam in Babylonem
4. Re. 24 octauo Nabuchodonoſori anno commigraſſe. 4. Reg. 24. Pro viceſimo aũt tertio in captiuitate poſtrema legi o-
4. Re. 25 portet, vndeuiceſimo. Nam, ut 4. Reg. 25. ſcriptũ eſt, Hieremiæ itẽ 52. Sedechias in anno 19. Nabuchodonoſori ductus eſt in Chaldęã. Nec huic ſnĩæ repugnat, quod lib.
4. Re. 24 Reg. 4. c. 24. decẽ Iudæorum millia cũ Iechonia dicuntur eſſe translata. Quoniam Hieremias non vulgus promiſcuũ, aut milites quoslibet annumerat, ſed principes Iu-
Ioſeph. dæ, & eos qui erant in dignitate aliqua cõſtituti, ut Ioſephus decimo iudai. anti. lib. c. 8. animaduertit. Vel ẽt eos hic ſupputat Hieremias, qui in libris Regũ non fuerant numerati: Primæ ſiquidẽ ac poſtremæ captiuitatis numerũ auctor libri Regum oĩno prætererat. In ſecũda autẽ poſuerat maiorẽ quidẽ, hoc eſt, decẽ millia: prętermiſerat minorẽ, quem hic ſupplet Hieremias, id eſt, animarum octingentas triginta duas. Quod Ioſephus intelligens in decimo anti. Iud. li. c. 9. vtrumq; numerũ cõplectitur, aſſeritq; eos, qui cũ Iechonia ducti ſunt, fuiſſe decem millia numero, & amplius octingẽtos triginta duos. Quã quam primã captiuitatẽ ad eũ annũ refert, quo rex Babylonius Ioacimũ interemit, inſepultumq; extra mœnia
10. li. c. 8 iuſſit proijci. Tũ. n. ſcribit tria millia Iudæorũ Babylonẽ in captiuitatem eſſe ducta. Qui annus proculdubiò ſeptimus Nabuchodonoſori fuit. In octauo nanque Iechonias

pro

pro patre eſt conſtitutus.4.Reg.24.quod ſi accipimus,nu 4.Re.24
merus primæ captiuitatis in Hieremia, ſine vlla corre-
ctione rectiſſimè conſtat, intelligo aũt locum Hieremiæ
totum poſſe à mendi nota vindicari: ſi dicamus ſecundã
captiuitatem anno.18.Nabuchodonoſori fuiſſe, annis.ſ.
integris numeratis. Sicut & prima anno ſeptimo eſt in
hunc ſenſum adſcribenda.Alioqui, ſi de annis non exple
tis ſermo ſit,prima in anno.8.ſecunda in.19.Nabuchodo
noſori fuit. At tertia fuit anno. 23.cũ quinto poſt exci-
dium Hieroſolymitanum anno, qui fuit regni Nabucho-
donoſori.23.inuaſit Coelẽ Syriam, Amonitas Moabitaſ
que ſubegit,Aegyptios ꝑdomuit, ac repertos ibi Iudęos
captiuos Babylonem abduxit, vt Ioſephus auctor eſt.10. *Ioſeph.*
antiq.Iudi.libr cap.11.Sed quoniam Hieremias eos nu-
merare vr̃,non qui de Aegypto sed qui de Iudæa tranſla
ti ſunt:quia rurſum easvidetur captiuitates recẽſere,quę
è ſacris hiſtorijs colliguntur: quia demum eam, quæ ſub
Nabuzardane fuit omnium celeberrima,templiq́; atque
vrbis incẽdio vel maximè nobilitata, tertio loco vr̃ ſcri-
bere,vt eo redeat vnde eſt paulo antè digreſſus, vt nume
rum annorũ in secunda & tertia captiuitate ad formam.
4.libri Reg.reſtituendũ contenderet, ei ego non magno-
perè repugnarim. Nam ſi in prima captiuitate Ioſephũ
quàm Rabanũ ſequi malis,non equidẽ improbabo. Ego
aũt,vt ingenuè loquar, nunquã mihi minus quàm in hac
digreſſione placui,quanquam magis adeò id argumenti
difficillimi explicandi cupiditate, quàm vlla alia culpa
mea cõtigit:qui dũ monere volo,numerorũ qõnes lubri-
cas eſſe atq; difficiles,quod error in numeris facilis,ac lu
bricus ſit, mei penè ſum oblitus:feciq́; id repẽtino quaſi
motu percitus,quod ne meditatus quidẽ opere ad hoc in
ſtituto facturus erã:vt ijs de rebus, quæ maximi ſunt ne-
gotij,inter refellendum argumenta diſputarem. Sed hoc
tñ cecidit mihi peropportunè, quod duodecimi argu-
menti difficultas omnis in eo numero annorum ſita eſt,
qui tertio Regum lib.capit.6.præſcribitur, ab egreſſione 3.Re.6
filiorum Iſraël de Aegypto ad templum à Solomone in-
choatũ. Eſt autẽ in omnibus exẽplaribus Græcis,Latinis

& Hebræis

& Hebręis idem omnino numerus annorum quadringẽtorum octoginta. Quem numerum ex ſcribentium errore àvero eſſe immutatũ, hiſce argumentis ſuaderi poteſt. * Primùm qđ Ioſephus li. Iudai. an. 8. c. 3. ſcribit, Solomonẽ tẽpli fabricã exorſum eſſe annis quingẽtis nonaginta duobus, poſtquã Iſraëlitę ex Aegypto exceſſerũt: mille verò viginti annis poſtquã Abrahã in Chananæam regionem è Meſopotamia migrauit. Nã ſi quadringentis triginta, qui iuxta Exodũ à migratione Abraham ad exitũ Iſraëlitarũ de Aegypto interfluxerunt, quingentos nonaginta addideris ab exitu ad templi ædificium cœptum: ſumma illa Ioſephi relinquetur annorum mille viginti, atq; adeò & vterq; ſibi numerus & inter ſe viciſſim ambo conſtabunt. Deinde Ioſephus idem lib. 11. an. Iud. c. 4. Ante Saulum & Dauidem, inquit, remp. Iudices adminiſtrauerunt. Qui reip. ſtatus plus quam quingentis annis durauit poſt Moyſis, & Ioſue imperium. Non ergo ab exitu Iſraël de Agypto ad initium templi. 480. ſolùm anni interceſſerunt.

* *Sic Gebenius ac verè ille quidem tranſtulit. Numerus enim 502. qui habetur in verſione Ruffini ex ſcribentium errore eſt poſitus. Niſi Ioſephus ipſe ſecum pugnet libr. 11. Cap. 4. Vnde patet Sabellici error Ennea. 1. libr. 9. vbi vulgatum vitium ſecutus affirmat, annum templi inchoati fuiſſe ab eo, quo filij Iſrael de Aegypto ſunt egreßi, quingenteſimum ſecundum.*

Moyſ. 40 Prętere a, Moyſes quadraginta annis imperauit. Erat enim annorum octoginta cum eduxit Iſraël, Exod. 7. & centeſimo viceſimo ętatis anno mortuus eſt. Deutr. vltimo.

Interr. 8 Adde annos octo interregni, quibus Iſraëlitę, ſeruierũt poſt mortem Ioſue regi Meſopotamiæ. Iudi. 3. Ioſephus 6. lib. ant. c. 5. ſcribit hos fuiſſe duodeuiginti. Quorum octo ſeruitutis fuiſſe lib. 5. c. 7. tradiderat.

Othoniel 40. Othoniel iudicauit populũ quadraginta annis. Iud. 3.

Interr. 18 Adde duodeuiginti annos interregni, quibus ſeruierunt regi Moab. Iudi. 3.

Aioth 80 Aioth iudicauit populum octoginta annis. Iudi. 3.

Inter. 20 Adde viginti annos interregni, quibus ſeruierunt regi Chanaam. Iudi. 4.

Barac

Barac & Debora iudicarunt populum quadraginta *Barac,et*
annis.Iudi.5. *Debo.40*
Adde interregnum ſeptem annorum ſub Madian.Iu- *Interr. 7*
dicum 6.
Gedeon iudicauit populũ quadraginta annis, Iudi.8. *Gede.40*
Abimelech tribus annis.Iudi.9. *Abim.3.*
Thola viginti tribus annis.Iudi.10. *Thola.*
Iair viginti duobus annis.Iudi.10. 23.
Interregnum decem & octo annorũ ſub Philiſtæis & *Iair. 22.*
Ammonitis.Iudi.10. *Interr.18*
Iepte ſex annis iudicauit.Iudi.12. *Iepte. 6.*
Abeſan ſeptem annis.Iudi.12. *Abeſ.7.*
Helon decem annis.Iudi.12. *Helõ. 10*
Abdon octo annis.Iudi.12. *Abdon. 8*
Interregnum quadraginta annorum ſub Philiſtæis.Iu *Interr.*
dicum.13. 40.
Sanſon viginti annis.Iudi.16. *Sanſon .*
Heli quadraginta annis.1.Reg.4. 20.
Saul regnauit quadraginta . Acto. 13.Nam Ioſephus *Heli.40*
lib.6.anti.Iuda.cap.poſtremo ait,illum regnaſſe viuente *Saul. 40*
Samuele annis duo deuiginti, poſt Samuelis mortem an
nis viginti.
Dauid regnauit annis quadraginta.2.Reg.5 & 1. Pa- *Daui.40*
ralip.3.
Solomon quarto anno regni sui templi fabricam cœ- *Solom. 4*
pit.3.Reg.6.
Qui in ſummam redacti faciunt numerum quingẽto- 5 7 4
rum ſeptuaginta quatuor annorũ.Quibus ſi adijcias an-
nos Ioſue Sagar & Samuelis,interregnum quoque,quod
inter Sanſon,& Heli fuiſſe ſcriptura dicit, maior vtique
ſumma quam illa Ioſephi conficietur. Plures igitur quã.
480.anni ab exceſſu Iſrael de Aegypto, ad templi fabri-
cam interceſſerunt. Mendum itaque in hoc ſcripturę lo-
co ineſt,ſuntque proinde ad veram rationem codices He
braici, Græci, & Latini corrigendi. Adhæc, ſi Græca o-
mnia exemplaria fidem aliquam faciunt, vt in eiuſmodi
rebus ambiguis & numerorum ratione controuerſa æ-
quum eſt, Paulus certè poſt terrã Chanaam filijs Iſrael *Acto. 13*

ſorte

ſorte diſtributã tempus Iudicum vſq; ad Samuel, quadringentis quinquaginta annis, non multo ſecus definiuit. Sic enim Græca habent. καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῆ χαναὰν κατεκληροδότησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν. καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα ἔδωκεν κριτὰς, ἕως σαμουὴλ τοῦ προφήτου, Quæ Eraſmus ita conuertit, & deletis gentibus ſeptem, in terra Chanaam ſorte diſtribuit eis terram eorum. Et poſt hæc annis circiter quadringentis quinquaginta, dedit Iudices vſq; ad Samuel prophetam. In eundem ſenſum Pagninus vertit, cæteriq́ue iuniores omnes interpretes. Nec
4 5 0 enim Græca illa aliter reddi poſſunt. Quòd ſi quadrin-
——— gẽtis quinquaginta annis, quos Paulus Iudicibus à diſtri
4 0 butione terræ ad Samuelẽ impartitur, addamus Moyſis
4 0 quadraginta, Saul itẽ quadraginta, Dauid quoq; alios
4 0 quadraginta, & quatuor deniq; Solomonis: eandẽ profe-
4 ctò ſummã cõficiemus cũ ea, quæ paulo antè è certis ſcri
——— pturæ teſtimonijs cõfecta eſt, quingẽtorum ſeptuaginta
5 7 4 quatuor annorũ: vt nouũ teſtamentũ veteri omninò con
——— ſentiat. Sed ait Caietanus, Græca omnia exemplaria &
Caietanus Latina eſſe vitiata: & Græcè τριακοσίοις nõ τετρακοσίοις Latinè tercentis non quadringẽtis eſſe legẽdũ. Qui ſic? Euincitur (inquit) quoniã alias non conſtabit numerus annorũ, quẽ tertius liber Reg. c. 6. definit. Scilicet, quaſi nõ ĩ hoc cõtrouerſia ſit, an ille numerus, an hic ſcribẽtiũ errore ſit inductus. Numero ſanè tertij libri Regum reliquæ omnes ſcripturæ diſſentiunt. Numero Actorũ Apoſtolicorũ ſcripturæ conſonant omnes. Non ergo hic ſed ille numerus vitio librariorum eſt corruptus.

Confirmat autem hanc ſententiam illud tandẽ, quod qui contrariã tueri volunt, numerumq́; illum quadringentorum octoginta annorum retinere: ij tantũ abſurditatum in ſupputatione ſua faciunt, vt vix audiri ſine aurium moleſtia poſſint. Nicolaus porro & Abulenſis, qui in ſcripturæ explanatione habentur inſignes, vt ſumma illis. 480. annorum iuſta conſtituatur, primum aiũt, annos Ioſue minime computandos, ſed in Othonielis quadraginta includendos. Eodemq́ue modo de Samue-

Nico. 3. Regũ. 6. Abulen. ibidem. q. 2. & 3. li Iudi. q. 21.

ſe iudicant,cuius annos ſimiliter intra quadraginta Sau lis includunt. Mox addunt, annos quibus Iudæi ſeruierunt regi Meſopotamię,aliiſq; poſtea ſequenti tẽpore regibus eis annis includi,quibus terra quieuiſſe dicitur,vel etiam Iudex hic aut Iſraëlitis pręfuiſſe. Vnum ſolum annorum duodeuiginti interregnum in computationem aſciſcunt,vt cum tribus annis Solomonis ſummam.480. annorum ſuo belle arbitratu conficiant. Sed (vt dixi) hæc computandi ratio multum omnino abſurditatis habet. Vt enim omittam alia, nè in re nota & perſpicua multus & inſolens ſim,illud ante omnia expediri velim: ecquo pacto interregnorum anni in eos redigi valeãt & contrahi, quibus ſub Iudicibus terra à præliis dicitur quieuiſſe? Sanè in interregnis aut perpetuũ Iudæis bellũ contra inimicos fuit, aut ſeruitus ſine Iudice miſera,res afflictæ,turbata omnia,nulla quies.

Pręterea, ecquid de quadraginta annorũ interregno iſti dicturi ſunt, quod inter Abdonẽ & Sanſonem ſcriptura commemorat? An.40. illos annos in Sanſonis viginti incluſuri ſunt? An potius in Abdonis octo? Præterea,cur vnicum interregnum annorum decem & octo accipiunt reijciunt cętera? Quòd ſi cauſam reddere ne vnã quidem idoneam poſſunt, ſanè aut interregnum hoc cum cæteris abijciant,& ſumma erit minor: aut cũ hoc,vt par eſt,admittant reliqua: & ſumma erit maior. adhęc,liber Iudicum explicatè docet,terram duce Iuda, qui ſucceſsit Ioſuæ, minimè quieuiſſe: ſed multis bellis fuiſſe agitatam, quibus Chananęi ac Pherezæi victi oppresſique fuerunt. Nam ductum Ioſue prælijs frequentibus turbulentum extitiſſe, Ioſue liber ipſe manifeſtat.Cum verò rex Meſopotamiæ,Ioſue Iudaque defunctis,filios Iſraël pugna vicerit,octoque annis ſeruire coëgerit, tunc tempora pacata, quietamque terram deſcribere, prorſus eſt à ſenſu communi alienum. Quòd ſi annos Ioſue ac Iudę, illos quoque, quibus rex Meſopotamiæ Iſraëlitas expugnauit & oppresſit,in id tẽporis trahas, quò terra quieuiſſe dicitur: nonne turpidos & inquietos annos cum tranquillis quietiſque cõfundes?

Nonne

Nonne etiam ſcripturæ ſacræ in aperta narratione vim afferes manifeſtam? Illa nimirum nõ obſcurè refert, poſt mortem Ioſue, poſt Chananæos Pherezeosq; deuictos,
Iudi.3. poſt filios Iſrael per Othonielem à ſeruitute liberatos,
Acto.13 terrã quadraginta annis quieuiſſe. Quid Paulus? An nõ poſt Samuelem quadraginta annos Saulis regno imparti tur? Qua ergo ratione Samuelis annos, in annis Saulis in cludemus? quos triginta octo fuiſſe Ioſephus ꝓdit, fuiſſe quadraginta prodit Paulus.

Nulla ergo ratione, vt videtur, numerus ille quadringenteſimus octogeſimus defendi poteſt. Ab eo ſiquidem tempore, quo filij Iſrael terrã promisſionis incolere ha-
Iudi.11. bereque cœperunt, ad primum Iepte annum trecentos interfluxiſſe teſtis eſt Iepte ipſe locupletisſimus. Trecentis ſi addas quadraginta, quibus populus moram
1.Reg.7. in deſerto fecit, ac viginti annos Samuelis, qui ex primo libro Regũ à quibuſdam colligũtur, illos demum, quos à Iepte ad quartũ annũ Solomonis antè numerauimus: eadem omnino ſumma conſtitueretur, quę bis ſuprà cõſtituta eſt, quingentorum ſeptuagintaquatuor annorũ. Vt quoquo te vertas, & ſiue ex temporibus interregnorum ac Iudicum ſingulorum, ſiue ex Pauli calculo atque ratione, ſiue ex Iepte teſtimonio & inculpatę defenſionis iudicio, verũ certumque annorum numerum ab exceſſu Iſrael de Aegypto ad tẽpli fabricam efficere pertentes: ſemper eundẽ illum inuenias quingenteſimum ſeptuageſimumquartũ. Porrò autem qui numeri cuiuſque ſummam exiguè nimis & exiliter ad calculos reuocare cupiunt, hi numerum eum verisſimum ac rectisſimũ cẽſent. quem plurimis confectis rationibus vndique cõſtantem, coherentem, conſentaneum, ſibi cæteriſq; reperiuut, qui
3.Reg. ſæpè in vnum collati eandem prorſus ſummã efficiunt. His argumentis numerus ille .3 .lib. Reg. infirmari poteſt: qui tamen non modò omnibus exemplaribus, ſed vniuer ſis auctoribus Latinis, Græcis, Hebræis conſentientibus confirmatur. Verùm enimuerò in numeri huius ſumma tuenda & conſeruanda vix reperias præſidium aliquod
Euſebius omni ex parte munitum. Euſebius etenim, qui ſine cõtro uerſia

Ioſephus lib. an. 6. c. 13. tradit, quòd Samuel primùm ſolus præfuit populo annis duodecim, dein de Saule regnãte annis. 18

uerſia in ratione temporũ diligentisſimus eſt, hanc ſum mam 480. annorũ defendit quidẽ, sed ita defendit tñ, vt defenſionis rõ neglecta eſſe videatur. Principio nanque decẽ annos Helon è quadringenteſimo octogeſimo numero exemit, qm̃ ſeptuaginta interpretes (ait) illũ Iudicẽ omiſiſſe. Quare coactus fuit viginti ſeptẽ annos Ioſue adminiſtrationi dare, vt quadringenteſimus octogeſimus expleretur. Quod ſi decẽ annos Helon in 480. numero includeret, cũ Ioſue vigintiſeptẽ attribuerit, 490. annorũ ſumma cenſiceretur. Incidit aũt in codices mendoſiores. Nã cõplutenſes eũ Iudicem in 70. verſione habent. Codex quoq; fuit illi ſimiliter deprauatus in tẽpore, quo iuxta 70. Heli populũ iudicauit. Scribit. n. in 70. interpretatione viginti annos inueniri. Atqui in Hiſpanienſi Τεσσαράκοντα, id eſt, quadraginta reperiuntur. Quẽ Euſebij errorẽ ſępè ſum admiratus. Si. n. 70. interpretationem ſequi libuit, cur quemadmodũ decẽ annos Helon, ita & Heli viginti nõ ademit? Quòd ſi viſum eſt Heli annos 40. retinere, cur decem Helon à numero exemit? Illud ẽt incõmodi Euſebio accidit, ꝙ cũ interregna oĩa poſteriorum Iudicũ tẽporibus includeret, videretq; ex illis quædã antecedentia ineptisſimè ſequentibus copulari: eã rem traditionibus Hebræorũ attribuit, ne ipſe rei perabſurdę primus eſſe auctor videretur. Circa annos verò Samuelis, ac Saulis eodem in luto cum cæteris hæret. Ambobus. n. non plures q̃ quadraginta annos aſſignat. At totidẽ Paulus ſoli Sauli impartitur: Ioſephus autẽ Samueli ſoli duodecim, regnãte Saule duodeuiginti: Sauli poſt Samuelis mortem viginti. Quo in loco Beda magna me admiratione afficit, primũ qđ ſermonẽ permittit Paulo cũ vulgarem, tum etiã falſum. Deinde ꝙ ante Samuelẽ trecentos nonaginta ſex annos Iudices ꝑfuiſſe eorũ librũ indicare aſſerit: cũ in Iudicũ libro nõ niſi trecẽti 30. nouem reperiãtur. Quare ad explendã ſummã illã neceſſe eſt Moyſi s 40. annos apponas, Ioſue verò ſeptẽdecim. At Ioſue ſeptendecim nõ ex hiſtoria aut diuinæ aut humanę veritate, sed ex eorum opinione ſolũ habẽtur, qui ad ſummam illam 480. annorum numeros

Beda Acto. 13

quoslibet reuocare pergunt:idq́ue vt faciant, non dubitant hiſtorias omnes contra venire. Quid, quod Ioſephũ Beda ait Samueli annos viginti, Sauli totidẽ alios impartiri? Cùm quinquaginta ambobus ſine dubio impartiatur, quemadmodũ è locis ante citatis manifeſtisſimè cõſtat. Caietanus porrò via lõgè diuerſiſsima ingreſſus eſt. Caietanus. Nã quadraginta annos quidem ſoli Sauli diſtribuit: ſed vt ſumma illi 480. annorum conſtet, Ioſue annos decẽ, ſeptem verò Samueli diſpertit. Quod præter hiſtoriæ fidem ſuo ſolum arbitrio facit. Quid igitur? ſemper ego alienarum opinionum relator tantum? Nunquam ne reponam? Sanè, & de meo aliquid exoluere lectori, debeo ſi quid tamen probati nummi exolui poſſit.

Primùm aũt nõ exiſtimo, aut fidei, aut religionis quæſtionẽ eſſe, Num 480. iſte annorũ numerus, qui in codicibus peruulgatis reperitur, librariorũ vitio ſcriptus ſit: an potius idẽ ab auctore ſacro in ſuo exẽplari poſitus. Oſtẽdimus enim errorẽ in numeris prõptiſſimũ eſſe atque facillimũ. Oſtẽdimus numeros quoſdam in libris ſacris ex ſcribentium errore viciatos. Oſtendimus deniq; multas eſſe cauſas, cur hic, de quo agimus. 480. annorũ numerus corruptè eſſe inductus videatur. Atq; Ioſephus & Sabellicus, Hebræus vnus, Latinus alter, cum locum illum ex 3. lib. re. c. 6. referrent, nõ 480. annos, ſed multo plures poſuerunt. Incredibile aũt videtur eſſe, Ioſephum, ſi omnia Hugo Card. Hebræa exemplaria. 480. numerum habuiſſent, ab illo certo ac præſcripto numero diſceſſurum. Nec Hugo cardinalis, cum ſententiam Ioſephi retuliſſet, eam reprobãdam cenſuit. Non igitur ſi quiſpiam dicat, ab egresſione filiorũ Iſraël de Aegypto ad templum incœptum, quingentos annos, & eo amplius interfluxiſſe, pretinus refellendus eſt, quaſi ea res ad fidẽ religionẽ ve pertineat. Illud deinde ſentio, interregnorũ annos verè inter annos Iudicum effluxiſſe. Itaq; non eſſe, quod Hebræi falſo tradunt, in temporibus vel priorum, vel poſteriorum Iudicũ cõputandos. Quo circa Ioſephus, quoniã non ea ſolũ tẽpora, quibus Iudices præfuere, cõputare voluit, ſed illa etiam, quę in interregnis ſine Iudice fluxerunt, verè ſummam

mam quingentorum nonaginta confecit annorũ. At au ctor libri regum interregnorum annis omiſsis, eos tantũ redegit in numerũ, quos intellexit, dum Iudices admini ſtrarent, interceſsiſſe. Anni ergo plures ab eo, quo Iſrael exceſsit de Aegypto, ad tẽpli initia fluxere. Sed ducum, iudicum, & regum non fluxere, niſi quadringenti octo- ginta. Aduertendũ quoq; ex iis, qui populo a Moyſe ad Solomonẽ præfuerũt, quatuor eſſe, quorũ tẽpora nuſquã ſcriptura vetus denotarit. Nempè Ioſue, Sangar, Samuel, Saul. Nam reliquorum omnium certus annorũ numerus in ipſis eſt teſtamenti veteris libris deſignatus. E quibus ſumma colligitur annorũ 419. His ſi Solomonis adiun- gas tres, 4. n. anno tẽplum fabricare cœpit, reliqui erunt anni 58. quos Ioſue, Sangaro, Samueli, Sauliq; diſpertias. *Ioſephus li. 5. an. cap. 8.*

Ac Sangar quidem, quoniam nondum vertente anno munere ſimul ac vita defunctus eſt, merito ab huius nu meri ſumma eximitur. Cùm verò Sauli Paulus impertie rit quadraginta, dubiũ nõ erit, quindecẽ & octo ſint inter Ioſue, & Samuelẽ diſtribuẽdi. At decem ne ex his Ioſue, reliquos aũt Samueli aſſignare oporteat, an contra pau- ciores Ioſue, Samueli plures, de hac re dubitari põt. Caie tano illud placuit, mihi ẽt idẽ viſũ eſt. Quoniã Ioſepho alijsque probatis hiſtoricis longior Ductus Ioſue fuit, quàm Samuelis Iudicatus. Nec noſtræ huic opinioni cõ trariũ eſt, Arcã ſub Samuelis tẽpora in Cariathiarim vi ginti annis permanſiſſe. Nõ enim his viginti annis, quod quidã falsò exiſtimarũ, Samuel plebis Iſraëliticę iudex erat, ſed propheta. Quin ſcriptura ipſa ſatis, niſi ego fal- lor, apertè ſignificat: poſt viceſimũ illum annũ cœpiſſe à Samuele populum iudicari. In Ioſue autem tempore cõ putando, ita magna auctorum varietas, & diſcrepantia eſt, vt nulla ex parte hiſtoriæ labefactetur auctoritas: ſi vbi varię ſunt hiſtoricorum diſcrepantesq; ſententiæ, ibi nulla eorum premi nos vrgeriq; patiamur. Ioſephus Gelenio interprete, Ioſue vigintiquinque annos annu- merat. Euſebius viginti ſeptem. Beda, Ioannes Lucidus, aliique nonnulli, ſeptemdecim impertiunt. Caietanus decem. Quamobrem cum nos decem & octo Ioſue

Totidem Aug. lib. 18. de ciuita. Dei c. 20. Nã quòd Eupolemus Hebrææ ſcriptor hiſtoriæ 21. tantũ ponit, ad id tẽpus referẽdũ eſt, quo mortuo Samuele regnauit Act. 13 1. reg. 7. Abulẽſis Li. 5. an. cap. 1.

Samueliq́ue diſpertiendos dicimus,nihil ſanè abſurdi dicimus.Quanquam ratio ſubeſt, vt ſine ſcripturæ veritatiſq; diſcrimine octo,aut nouem alios annos his duobus iudicibus adiungamus.Quid ita?Nõne hiſce vel octo vel nouem adiunctis annis plures quam 480.efficientur?Efficientur vtique.Falſum ergo erit,(inquiens,)anno 480.ex eo, quo Iſrael de Aegypto exiit,templum ædificari cœptum.Minimè gentium.Quin vtrunque verum eſſe nihil obſtat. Scriptura enim minutos numeros pręterire aliquando ſolet.Cuius rei exemplum paulo antè poſuimus ex 4.regum lib.capi.24.Vbi decem mille Iudæi dicuntur eſſe translati:quibus tamen Ioſephus octingentos triginta duos adiecit,imò & Hieremias,quemadmodum eſt nobis ſupra explicatum.Atque ſcriptura Ionæ poſt 40. dies ita Niniue ſubuertendam:& tamen ſeptuaginta interpretes 43. Gręcis literis prodiderunt, qui reuera ab initio prædicationis Ionæ computantur, hos verè tres ſacer auctor omiſit,qui à toto triduo illa ſemper verba propheta intonabat,Adhuc 40.dies,&c.Quamuis ab initio,ſi Niniue ſubuerteretur,43.erant interfluxuri.Quod autem 43. dies ſeptuaginta interpretes ſcripſerint, auctor eſt Iuſtinus in dialogo cum Tryphone.Quia verò Auguſtinus nõ 43.ſed 3.ſolum legit,difficulter ſe ex hac q.extricauit, li. 18.de ciuita.ca.44.Quæ eadem cauſa erroris Hieronymo fuit.Si enim in 70. non triduum,ſed 43.dies ipſe legiſſet, omnis admirandi occaſio ceſſaſſet. Sic ergo licèt plures fuerint,quam 480.anni,quia tamen non ad 490.acceſſerunt:rectè ſuo more ſcriptura dixit,annos 480.interfluxiſſe.Id ſi probabile eſt, ut eſt certè,iam uiginti ſeptem annos Ioſue & Samueli poterimus impartiri.Samueli decẽ,ſeptendecim Ioſue,quos huic Beda alijq́; viri graues impertierunt.Sed valeant iſtę numerorum tetricę ſalebroſæq́; quęſtiones:in quibus poteram ignorantiã meã ſimpliciter confiteri, & omne curioſorum hominũ deſiderium contemnere. At leuioris culpæ arbitratus ſum, in explicanda difficillima argumentatione tam multa fuſè,quàm omnino nihil dicere.

Vide Auguſt. 16. de ciui. li.ca.24.

Ioan.3.

Iuſtinus

Auguſt.

Tertium decimum argumentũ parua difficultate nos

impli-

implicat.Nec.n.hiſtorias oẽis tueri eſt animus,quæ paſ-
ſim in eccleſia lectitant̃. Video tm̃ vulgi nõ ſolum in lai
cis,ſed in eccleſiaſticis ẽt eſſe,vt eas quoq; fabulas oppi-
do q̃ libenter excipiant, quas iam diu eccleſia exploſit.
In his certè põtificum nõ diligentia modò, verumẽt pru *Nota*
dentia deſiderat̃. Quidã nanq; dum reduuiã curant,capi
ti incommodant.Videlicet hiſtorias graues pro apocry-
phis reddũt quidẽ,ſed diuinum eccleſiæ officium vſq; eò
ꝑter ſolitum immutant,vt vix vlla antiquę religionis for
mam in cotidianis precibus relicta eſſe videatur.Qua ex
re q̃ multa & magna mala eccleſiæ Dei accidant, nõ eſt
huius loci,& tꝑis dicere.Sed eſto,quędam in publicis ec
cleſię precibus habeant ambigua,quędã ẽt falſa. Num
idcirco hiſtorijs eccleſię oĩbus fidem abrogare perges,
ꝙ nõnullę earum ſint vulgo iactatæ & creditę,in quibus,
pręſertim quoties de miraculis incidit ſermo, ficta repe
rias fortaſſe plura,quę iure ac meritò reprobent̃? Mihi *15.d.Sã*
profectò illud Gelaſij cõſilium placet, vt cum huius ge- *cta Ro-*
neris hiſtorias catholici legerint, beati Pauli ſnĩa pręcedat, *mana.*
cedat,Oĩa probate,qđ bonum eſt tenete. Atqui irridere *1.Theſ.5*
epiſcopos,de Theologis ſcholæ ludere, in monachorum
imperitiam inſultare, quaſi fabulas hmõi ventris gratia
rudi vulgò inferant, & intrudant: hæc nõ puto equidem
hominis ingenui eſſe, qui ad bonitatem fuerit à natura
cõpoſitus,nedum eius quem Chriſtus ſimplicem ſicut co
lumbã ad legem euangelij formauerit. Quòd ſi ex qui-
buſdã fictis,falſiſq; narrationibus hiſtorias gentium æſti
memus,nulla oĩno erit,quã nõ ſimiliter illudamus.Id ſi
hoĩum imprudentiũ,atq; adeò ſtultorũ eſt:maneat,diuo
rum geſta,quæ in eccleſia legi ſolent, deſpici nullo mõ
oportere.Quãquã nõnulla ex his incerta sũt,apocrypha,
leuia,falſa.Nã & pleraq; credibilia ac vera ſunt, quædã *Nota*
etiã certa.De tertiodecimo autem argumẽto hactenus. *Non eſt*
In quartidecimi argumenti reſpõſionem multa ſunt *idẽ hiſto-*
breuiſſimè animaduertenda. Primùm in maximo illi *ria appro*
errore verſantur,qui rerum geſtarum memorias tanquã *batio,&*
eccleſię oracula accipiunt, ſi eas in epiſtolis,& decretis *vſurpa-*
ſuis pontifices aliqñ vſurparint. Nõ eſt idẽ(mihi crede) *tio.*

hiſtoriæ approbatio, & vſurpatio. Vtitur quidem interdum pontifex, ſi quicquam ſuadere cupit, receptis opinionibus, ſententijs, rebusq; vulgatis: at nõ continuo quę cunq; in hunc vſum attulerit, ea sedis apoſtolicæ iudicio probat. Aliud quippè eſt ſuadentis munus, aliud diffiniẽtis. Qui pronunciat, res veras ille adfert: qui ſuadet, non nunq̃ etiã veroſimiles. Audiebã de preceptore meo puer, nullũ oĩno argumentũ eſſe negligendũ, in quo aliqua ſignificatio veritatis appareat. Amplectendum aũt eſſe ita vnumquodq; maximè, vt quodq; ad faciendã fidem erit aptiſſimũ. Ad cuius præcepti formã non modò dialectici & oratores, ſed veteres ẽt theologi ſuas diſputationes effinxerũt. Nã in cauſam ſuã quisq; & quibuſlibet argumẽtis quandoq; abuſi ſunt, & vulgi ẽt credulitate. Itaq; imprudentiũ hominũ erit, hiſtorias quaſuis obiter ẽt, & ad præſentẽ cauſam à põtifice adductas, nõ aliter amplecti, atque eas quæ ſint eccleſiæ certo iudicio comprobatæ.

Quod deinde ad Conſtãtini donationẽ attinet, de eo non libet in preſentia diſputare. Diſputent alij, qiubus cordi fortè eſt Romanę eccleſię maieſtatẽ amplitudinẽque minuere. Laurentiũ Vallã ſcimus integro libro aduerſus receptã cõi opinione ſñiam declamaſſe. Iuriſperiti quæ vulgò circunfertur eius donationis formula, eã cõmentitiam eſſe ſatis indicãt, cũ Paleę inſcriptione denotãt. Euſebius, Ruffinus, Theodoritus, Socrates, Sozomenus, Eutropius, Victor, cæteriq; probæ fidei auctores, qui oĩa Conſtãtini geſta ſcripſere diligentiſſimè, nõ modò nullam donationis eius mentionẽ faciũt, sed tradunt etiã orbẽ Romanũ, ſic inter tres illius filios diſtributũ, vt Italia vni eorũ tota contigerit. Ammianus Marcellinus lib. 15. Conſtantiũ vrbis dominationem habuiſſe, & Leontiũ pręfectũ ibi cõſtituiſſe, auctor eſt. Nõnullos deinceps imperatores Italię atq; adeò Romę imperaſſe, oẽs hiſtorici memorię prodiderũt. Hęc & alia eiuſmodi quis ignorat? Verũ quid refert à Conſtãtino facta ea donatio ſit, an à principibns poſterioribus? Fictam & commentitiã fabulã dicũt à Nicolao Clementeq; prolatã. Quaſi verò pontifex aut factam eam donationem ſuo decreto

Diſt. 95. c. Conſtãtinus.

Ammianus Marcellinus

definiat,

definiat,aut vrbem eo ſolùm titulo defendat.Negãt donatã à Conſtantino vrbẽ eſſe:quanquã nequeunt probare id quidem. Sed quæro, quod donatã negant,ea ſi non donata eſſet,quidnã facerent? An vrbem Cæſari concederent?Vrgent ruſticè ſanè.Negant.n.donatã eſſe , & in eo perſtant.Nos verò tanq̃ tormenta quędã adhibemus. Vt ſi reſponderint, ꝙ donata à Conſtantino non eſt, idcirco ad ius nunc Cæſaris pertinere , ſtultos ſe eſſe fateãtur.Potuit.n.donare alius.Potuit quoq; Romanus pontifex vrbem iuſto alio nomine poſſidere.Certè longi tẽporis præſcriptione potuit. Sin negauerint ius oẽ Cæſari in vrbem,omnia,quæ de Cõſtantini donatione diſputant,vana eſſe cõcedant. Sed iã,ne nos vani itidẽ ſimus, reliqua perſequamur.Lepra Cõſtantinum laboraſſe , apud idoneos auctores nuſquã legi,ſed eius nominis aliũ cognomento Copronymum.Vnde fortaſſe ambiguitate vocis error inductus. Niſi rumor iſte de lepra inde ortus videri poſſit,ꝙ Bizãtio ad aquas calidas valetudinis gratia eũ egreſſum ferunt.D.Thomas 3.p.q.69.in 4.argu.hiſtoriã vulgatã ſumit,atq;, vt videtur , probat.Caietanus nõ item.Habet hic auctores ſuos Platinã in vitam Marci,Ludouicum Viuem lib.de cor.diſc.2.Alciatum lib.parerg.7.c.19.qui apertè negant. Habet ſcriptores omnes veteres eius ętatis,qui tacuerũt:nõ omiſſuri ſi sciuiſſent, ſcituri omnino rem ſi fuiſſet. Nã quod nomine Conſtantini circunferũt edictum , tametſi Nicęno cõcilio adiunctum eſt,nõ tñ habet concilij auctoritatẽ.Hæc illi. Ego hæc nec pro certis affirmare auſim , nec pro falſis refellere.Sylueſtri acta,in quibus ea res geſta cõmemoratur , Gelaſius non probat. Refertur eadem in synodo Romana ſub Sylueſtro canone 1.in ſeptima rurſus synodo act. 2.Eandem deniq; Nicephorus lib.7.c.33.vt veram hiſtoriam refert . Quocirca Pontifices duos Clementem ac Nicolaum,aut D.etiam Thomam,in eo ꝙ ea hiſtoria vſi ſunt,nec ridere iure poſſumus,nec arguere.Quãuis, (vt dixi)lepræ Conſtantinianæ teſtis grauis , & probatus ex veteribus nemo eſt.Itaq; , ſi negemus , nec pontificum nec hiſtoricorum auctoritatem labefacimus .

Nota

Thom.3. p.q.69

Caietanus

15.diſti. Sãcta romana.

Nicephorus

Nemo teſtis grauis teſtimonium reddit de lepra Cõſtantini.

Hiero. Euſeb. De baptiſmo, hiſtorici quoq; ipſi nobiliſſimi variè loquuntur. Hieronymus in Chronicis, Euſebius li. 4. de vita Conſtã. Socrates li. 1. hiſt. ſuæ ca. 39. Theodoritus li. item 1. ca. 31. Sozomenus li. 2. c. 34. Caſſiodorus qui hiſtoriam ab his tribus eccleſiaſticã compilauit. Pomponius lætus aliijq; ſcriptores huius ordinis, Conſtantinũ tradunt non Romæ à Sylueſtro, ſed Nicomediꝗ ab Euſebio epiſcopo, & quidẽ Ariano, ſacrum baptiſma ſuſcepiſſe. Contrà Damaſus in libro Põtificali tradit illum Romæ à Sylueſtro ſacris luſtricis ablutum eſſe. Cui omnino cõſentiunt Marianus, Scotus, Sabellicus, Platina in vitam Marci. Nicephorus lib. 7 cap. 35. & lib. 8. c. 54. ne Diuum Thomã, Nicolaum, Clementẽ, duas deniq; Synodos in huius rei teſtimonium repetamus. Atq; Nicephorus in hac re aſſeuerãda, & contraria opinione refellenda, oratione ſanè quàm acri vſus eſt. Ita enim ſuam de baptiſmo Conſtantini ſententiã eccleſiæ conſenſioni tribuit, vt aduersã Arianorũ cõmentis aſſignet. Qui in oriente (inquit,) olim Arianæ ſectæ fuere, Conſtantinũ Nicomediæ, ab Euſebio eius vrbis epiſcopo, iã moriturum baptiſmum ſuſcepiſſe, prodiderunt: propterea eum ſacrũ lauacrum diſtuliſſe dicẽtes, quòd in Iordane perficere voluerit. Id verò ex eo facilè refellitur, quòd eccleſia à Sylueſtre eum Romꝗ baptizatum eſſe certo prꝗdicat. Quapropter teſtatum omnibus eſſe volo, vt hoc ſic ẽt tuto, & opinentur, & credantꝗ. Ariani enim malè ſentiẽtes animo, & conſilio diabolico hoc confinxerunt, nõ Romæ baptizatum eum eſſe aſſerentes, aut fortaſſe eadem cum illis ſenſiſſe aſtruentes, perinde atque ab ipſis propterea baptiſmi gratiam ſuſceperit. Quod abſurditatis, & mendacij plenum eſt. Quod ſi nondum ſacri lauacri particeps fuit, conſequitur, eum neque in Nicæna ſynodo cum patribus congreſſum eſſe, neque cum eis myſteria participaſſe: ſicuti hiſtoria tradit. Hæc illæ. Et paulò antè. Quod autem Romæ à Syluestre ſacratus ſit, ſatis oſtendit baptiſterium quod ad hoc vſq; tempus eius rei gratia in teſtimonium certiſſimum Romæ aſſeruatur. Quæ duꝗ profectò rationes efficiunt, vt non temere ijs accedam, qui Conſtantinum Romꝗ

Haymo in epitome eccle. hiſt. libr. 9. c. 7.

Nicepho.

ſacro

ſacro tinctum lauacro ferunt. Quòd ſi baptiſterium tã inſigni ſtructum apparatu, ſi rerũ veterũ publica cõmemoratio, non ſolũ habitantium animis, ſed lapidibus ẽt inſculpta, nullum nobis argumentum eſt: iam iamq; nõ dico quæ vetuſtatis in vrbe monimenta ſunt, ſed quæ ſunt in orbe maiorum traditione recepta, ire ea omnia inficias poterimus: quamuis indicia extent rerũ, locorũ, temporum manifeſta. Ac niſi prius baptiſmi fuiſſet fonte ſublatus, qui credi põt, Conſtantino epiſcopos aut culparum, & querimoniarum libellos obtuliſſe, aut, vt ſynodo & diſputationibus intereſſet, permiſiſſe? Baptizatus ergo ante ſynodum Nicęnam fuerat Conſtantinus: Vbi hęreticorum induſtriam ac diligentiam in propagãda ſecta mirari ſatis non queo. Omnia quippè illi ſus deque miſcent, vt viri pietate inſignes, præſertim ſi reges aut imperatores ſunt, ipſorum partes fouiſſe videantur. Tãta verò arte id efficiunt, vt doctos etiam viros, nedum imperitos fallant. Euſebius porrò Pamphili, vel quia Euſebio Nicomedienſi cæteriſq; amicis credulũ ſe prębuit, vel quia ſectã, cuius apertiſſimus propugnator erat, hac laude & gloria voluit ornare, eius fabulæ primus auctor Chriſtianis fuit. Huic.n. ſcribẽti Hieronymus ac reliqui auctores crediderunt. Sed de Euſebij fide plura poſtea. Nam Conſtantiam Conſtantino fratri Arrianum preſbyterum inſinuaſſe, à quo vir religioſiſſimus ſeductus ſit, hoc vt credam, quantum Conſtantiæ leuitas, & inconſtantia mouet, tantum Conſtantini pietas & grauitas remorantur. Ac ſi presbyter ille Arrianus piũ aliàs imperatorem quidẽ, ſed poteſtate, diuitijs, honoribus, triũphis, meritis, ſecundis deniq; rebus omnibus inſolentiorem factum decepit, vt Arium reuocaret, Athanaſiũ repelleret: viris etenim bonis in rebus eiuſmodi facilè imponitur, non tamen adeò in errore proceſſiſſe credendus eſt, vt Arriano ritu alterum baptiſmum Nicomedię ſuſciperet. Quanquam ſunt qui exiſtiment, qui per ſororem falſum in fide Conſtantinum produnt, eos falſos nominis ſimilitudine id patri attribuiſſe, quod filij ſcelere patratum eſt. Verùm ſiue hoc modò, ſiue alio res

Rr 5 habeat,

habeat, illud tenendum eſt, neruos atq; artus eſſe ſapientię non temerè credere: ijs præſertim hiſtoricis, qui quoniam fidem diuinam violarunt, fidei humanæ auctoritatem amiſerunt. Sed de his capite ſequenti accuratius diſſeremus.

Qui ſint probatæ fidei auctores, qui contra non ſint.

Caput Sextum.

QVatuordecim argumenta ſuperiore capite ſigillatim refutata ſunt. Nunc quintumdecimum, 16. & 17. refelli oportet: quoniam hęc tria vnum, atq; idem exquirunt, quod ſuprà ſumus quidem in quadripartita diuiſione polliciti, ſed cogitationibus multis varijsq; diſtenti, tertium eius diuiſionis membrum voluntaria quadam obliuione cõtriuimus. Quis.n. auctor hiſtoriæ probatus ſit, tertio loco me ſcripſi dictulũ, nec exolui quod promiſerã. Quin operis inſtituti penè immemor factus ſum. Eam quippè rem nitimur ferè homines, aut ex memoria deponere, aut diù multumque protrahere: quam non libentes & voluntarij, ſed inuitè & repugnanter aggredimur. Atqui licet non conſtituto tempore & loco, reddam tamen in pręſenti, & cum fœnore fortaſſe reddã, id quod me debere non inficior. Antea verò q̃ de hiſtoricis vtriſque & eccleſiaſticis & profanis ſententiam meam dico, illud eſt operæ pretium quærere, ſint ne regulæ aliquæ, & quidem hiſtorię quaſi indices, quibus hiſtorici cuiuſq; fides, ac ueritas exploretur. Nã Ioãnes Annius tres regulas ponit, eaſq; Metaſthenis teſtimonio cõfirmat: ad quas oẽs Chronicorũ libros expẽdere, & examinare haud ſecùs atq; ad Lydiũ lapidem debeamus.

Capite 3.

Ioannes Annius.

Prima (inquit) regula eſt iſta. Suſcipiendi ſunt abſq; repugnantia omnes, qui publica & probata fide ſcripſerunt. Secunda, Geſta & annales quatuor monarchiarum non poſſunt negari & reiici ab aliquo, quia ſolùm publica fide notabantur: & in Bibliothecis aut archiuis ſeruabãtur. Vnde & in Eſdra legimus, quòd controuerſiæ de-

reparan-

reparando tẽplo diffiniebantur ex annalibus Perſarum ſeruatis in bibliothecis. Tertia regula. Qui ſolo auditu, vel per opiniones ſcribunt, hi tanquã priuati recipiẽdi non ſunt, niſi vbi à publica fide nõ diſſentiunt. Ex quibus colligit, quòd nemo in Chronicis ſuſcipiendus eſt, niſi annalibus quatuor monarchiarum cõcordet. Et in monarchia quidem Aſſyriorum, quia publica fide ſcripſit Beroſus Chaldæus, cõſequens eſt, vt in temporibus eiuſdem monarchiæ ipſi detur palma: & hunc ſecutis itẽ ex Perſis Metaſtheni, ex Gręcis Xenophonti in æquiuocis, & Archilocho & Euſebio. Reijciuntur à tẽporibus huius monarchiæ ex Græcis Herodotus, Hellanicus, Acuſilaus: ex Latinis Iuſtinus, Gellius, & Oroſius, qui contra publicam & probatam fidem ſcripſerunt. *Beroſo datur palma inter chroniſtas.*

In ſecunda verò monarchia Perſarum & Medorũ au ctor publicæ fidei fuit Metaſthenes Perſa, & Cteſias Gnidius, vt in tertio libro Diodorus notauit. Reijciũtur Ioſephus ex Hebræis: & Clemẽs, Tatianus, Africanus, & Euſebius ex Græcis. Quia priuatas opiniones ſecuti, cõtra publicã fidẽ notãt reges & tẽpora, quæ in bibliothecis, & annalibus nõ fuerunt: & contra omnẽ publicã fidem ſcribunt, Cyrũ ante dediſſe licentiã Hebræis in Babylone captiuis & mortuũ, quàm Babylonia Darius eius patruus potiretur. Proinde idẽ Euſebius, quoniam in tertia monarchia Græcorum, & in quarta Romanorum publicã annalium fidẽ ſequitur, in vtraq; recipitur. Recipitur & Philo Hebræus, qui ſolus habuit Chronographiã omnium quatuor monarchiarũ: & ideo ſolus ipſe in tẽporibus ex Hebræorum ſcriptoribus recipitur. Qui non per opiniones, vt Ioſephus, ſed ẽt. 70. ſeniorum teſtimonio vſus certiſſima ſcribit. Hæc Annius in. 11. & 14. lib. hoc eſt, in Metaſthenẽ Philonemq; ſuos cenſet: fidenter ſanè, vt ſolẽt iſti, nihil tam verens quã ne dubitare aliqua de re videretur. Sed videndũ nobis, an in cenſura hac quantũ ſecuritatis eſt, tantũ ſit etiam veritatis. Nec verò libẽter nos ſcriptorũ, pręſertim familiæ noſtræ, vitia detegimus. Sed in publica ſtudiorũ cauſa nullo modo præuaricandũ erat. Cũ viderẽ itaq; viros quoſdã eruditos in his *ſolus Phylo recipitur inter ſcriptores temporũ Hebraorũ.*

Annij

Annij præceptis,& exemplus hallucinari:neceſſariũ exiſtimaui,& regulas vanas eſſe oſtendere,& falſa itẽ regularũ exẽpla . Principio igitur affirmare videtur Annius in quatuor tantũ monarchijs ſcribas certos haberi ſolitos:quos reſpub.in id conſtituerit,vt geſta tẽporaq; notarẽt. Horũ annales in locis tutis aſſeruari. Queadmodũ in benè inſtituta ciuitate videmus,quæ inſtrumenta ſcripturarum publica à tabellionibus obſignata cuſtodiæ tutæ cõmittit.Verùm illud non in quatuor solũ monarchijs,ſed in Phœnicum,Aegyptiorumq; reipub.fieri ſolere,Ioſephus auctor eſt.1.contra Appionẽ Alexand. libr. Nec oẽs quatuor illæ monarchiæ huiuſmodi rerũ geſtarum ſcribas,& annales publicos habuere:quibus rerũ tẽporumq; lites,ſi quæ eſſent exortæ,finirentur.Græcos ſiquidẽ hiſce,& ſcriptoribus & annalibus caruiſſe , multo probabilius eſt. Sanè ante olympiades Euſebius ſcribit , Græcã de tẽporibus hiſtoriã,falsam credi: ꝙ vt cuiq; hiſtorico viſum eſt, diuersas Græci sententias protulerũt. At poſt olympiades nõ aſſerit eius generis annales à deſtinatis reipub.miniſtris ad scriptos extitiſſe: sed id aſſerit,ex eo verã de tẽporibus Græcorum hiſtoriam credi, quo olympiades in vſu eſſe cœperũt. Ac Marcus Varro apud Cẽſorinum libro de natali die capite.17. nõ aliud tradit quã quod Euſebius accepit , ante olympiades tẽpus Μυθικόν,hoc eſt fabuloſum extitiſſe:quia in eo multę fabulæ referuntur . Cum olympiadibus verò cępiſſe hiſtoricum, quod res eo geſtę veris hiſtorijs contineantur.Itaque poſt olympiades Gręci res verè geſtas ſcribere orſi ſunt, habitaq; eſt deinceps apud eos quędã hiſtorię ratio,temporũ conuenientia,& hiſtoricorum non nulla conſenſio.Atqui Græcorum rempub. certos hiſtoriæ adminiſtros ex eo tempore conſtituiſſe : dicere Annius poterit,probare non poterit.Quin è contrariò Ioſephus bonus in primis auctor ſcribit, Græcos nihil firmiter

Niſi fortè Annius ſentit,geſta & annos quatuor monarchiarum,non à priuatis ſcriptoribus ſolere ſcribi.ſed ab ijs tantũ, quibus reſpub.id muneris commiſiſſet . Qui omnino ſenſus & falſior et abſurdior eſt . Conſtat ſiquidem in omni monarchia priuatos quoſdam hiſtoricos etiam fuiſſe . Nam , vt de Græca Romanaq; taceamus,in quibus ea res verti in dubium non põt Diodorus in 3.Cteſiam alioſq; de rebus Babylonicis diſcrepartes inducit,nec hos Cteſiæ nec his Cteſiã præferendo.Quod certo indicio eſt nullum eorum publica auctoritate ſcripſiſſe.Primo cõtra Appio.Alex.li.

miter ſcientes tradidiſſe,ſed quod vnuſquiſq;(ait)opinatus eſt,hoc ſtuduit explanare.Vnde etiã libri ſe inuicem arguunt, & in multis Hellanicus ab Acuſilao diſcrepat, Heſiodum corrigit Acuſilaus, Ephorus Hellanicũ in plurimis oſtendit eſſe mendacẽ, Ephorũ verò Timæus, Timæum qui poſt illum fuere,Herodotum verò cuncti.Sed neq; de Siculis rebus qui eas cõſcripſerunt, neq; rurſum de Atticis hi qui Atticas, neq; de Argolicis qui Argolicas memoriæ prodidere cõſentiunt.Nã & Thucydides in multis etiã tanquã fallax accuſatur,licet ſcrupuloſiſſimã ſui tẽporis hiſtoriam ſcripſerit. Cauſa verò huius diſſonantiæ ea præcipua eſt,ꝙ non fuerit ſtudium apud Græcos publicas de ijs,quæ ſemꝑ aguntur,proferre conſcriptiones.Non.n.duntaxat apud Græcos alios publica conſcriptio eſt neglecta,ſed neq; apud ipſos Athenienſes diſciplinæ cultores aliqd huiuſmodi reperit.Hactenus Ioſephus. Qua ex re liquet falsò Annium Ioſephi teſtimoniũ vſurpaſſe: vt probaret publicos Græcorũ annales in tẽplorum bibliothecis cuſtodiri. Nihil.n.tale Ioſephus argumentatus eſt,quale illi tribuit Annius. Sed hoc argumẽtatur,ꝙ à Cadmo literas Gręci ſe accepiſſe gloriantur,id perſuadere illos nõ poſſe: cùm nulla inſcriptio vel in templi parietibus,vel in vaſis,ſtatuis, cæteris ve donis tẽplo dicatis, ex eo tempore relicta ſit. At in his tñ poſt literas inuentas,aut deorum, quibus ea dona offerebantur, aut offerentium nomina ſemper inſcribi ſunt ſolita. Plutarchus quoque auctor, & ipſe grauiſſimus, affirmat, nullos ſua ætate publicos Græcorũ annales extare, præter nuncupatos canones temporales, quorum auctoritas parum apud eum valet, quòd multarum rerum inuenta in ipſis repugnantia tolli nequiuerit, quãuis in ea re plurimi multum operæ ſtudijque poſuerint. Vanum igitur & commentitium eſt, in Græcorum regno & monarchia poſt olympiades eiuſmodi hiſtoricos publica auctoritate diffinitos deſtinatosq; fuiſſe. Illud autem vanius in hac monarchia,ſolos Philonem atque Euſebium accipere, qui publicos probatosq; annales fuerint ſecuti.Etenim Euſebius ſi eam auctoritatẽ ſuis Chronicis

Thucidides ĩ multis tanquam fallax accuſatur.

In vitam Solonis.

peſſet

Philo poſſet adiūgere,nullo modo reticuiſſet ſe huiuſmodi annalibus inhærere.Philo verò Iudæus nec quatuor monarchiarum annales habuit,quod illi falsò ſineq; ratione ac teſtimonio tribuit Annius,nec ſi habuiſſet:quicquam nobis attuliſſet cõmodi.Nulla.n.Philo aut rerum geſtarum aut temporum monumenta reliquit. Nam libellus, qui de temporibus inſcribitur,cum fabularum plenus ſit:nullius grauis auctoris eſt, nedũ Philonis. Auctor certè eius libri non ſolum mendacia cõſectatur,ſed adeò etiam hiſtoriȩ rudis eſt:vt ſolos Hebræos,nec prȩterea quenquã, de prophanis ſcriptoribus legiſſe videatur. Sed hoc, nec ita multò pòſt,ſatis abundè oſtendemus.Nunc de Romanorũ quoq; annalibus pauca dicãtur.Quibus fuiſſe publicos annales olim,Cicero in ſecundo de oratore libro auctor eſt. *Cicero* Ab initio(inquit)rerũ Romanarũ vſq; ad P. Mutiũ Pon. Maxi. res oẽs ſingulorum annorum mandabat literis pontifex Maxi. efferebatq; in albũ, & proponebat tabulã domi, poteſtas vt eſſet populo cognoſcẽdi, ij qui etiã nunc annales maximi nominãtur. *Cicero* Primo itẽ de legibus libr.inducit Atticum ſic loquentem,Nã poſt annales pontificum maximorũ, quibus nihil poteſt eſſe* nudius, ſi aut ad Fabium aut ad Catonem aut ad Piſonẽ venias: tamen quid tam exile quàm iſti omnes? Annales igitur iſti pontificum maximorum à tempore. P. Mutij intermiſſi ſunt: illiſque in hiſtoria Cato, Fabius Pictor, Piſon,alijque ſucceſſere,graues omnino auctores quidem, ſed ſine publica auctoritate tamen. Nec verò audiendi ſunt,qui huiuſmodi Pon. Maxi.annales poſt. P. quoque Mutium cõtinuatos aſſerent, ꝙ hoc loco apud Ciceronẽ Atticus eos ſe vidiſſe ſignificet. Videre autem nullo modo potuerit,niſi eſſent cõtinuati:cùm Liuius priorum tẽporum pontificios annales incenſa à Gallis vrbe interijs ſe dicat.Non.n.interijſſe dicit omnes,ſed pleroſq;. Qua ex re nõ fit, vt ſi in Liuij manus annales iſti pontificij nõ venerunt, qm̃ rari ex incendio relicti ſunt, ne in manus quidem Attici perueniſſe exiſtimemus,qui his quærẽdis maiorẽ fortè diligentiam,& curã adhibuit quàm Liuius. Quanquã codices eiuſmodi non ſemper hominum diligentiæ

Alij iucundius legunt, ſed perperam & ad ſensũ Ciceronis parũ aptè.*

gentiæ obueniunt, ſed fortunæ. Annalium igitur Pont. Maxi. poſt Pub. Mutium facta intermisſio eſt. Et.n. ſi ea Pontificum diligentia perſeueraſſet, aut annales iſti publici in bibliothecis templisq; deorum extarent: nec tam multis locis animi penderet Liuius, & annaliũ incertitudinẽ cauſaretur, nec adeò ſæpè in notandis conſulibus conſulumque etiam annis erraret. Nam erraſſe Enricus Glareanus perquam diligenter oſtendit: dubitaſſe de perſonis frequentisſimè Fabius Quintilianus ait.

Enricus Glareanus

Ac de ca. 1. libr. 6. Liuius ipſe, quæ à condita vrbe Roma ad captam eandem à Gallis vrbem, id eſt, ad olympiadem. 97. quinque libris expoſuerat, ea obſcura & parum conſtantia queritur: tum quòd perraræ per eadem tempora literæ fuerint, tum quod etiam ſi quæ in commentarijs Pontificum, alijsque publicis priuatisq; erant monimentis, incenſa vrbe pleræque interierint. Et rurſum in. 8. libr. poſteaquam hiſtoricorum Romanorum varias diſcrepantesque ſententias poſuit: nec facile eſt, inquit, aut rem rei aut auctorem auctori præ ferre. Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, falſisque imaginum titulis: dum familia ad ſe quæque famam rerum geſtarum honorumque fallente mendacio trahunt. Inde certè & ſingulorum geſta, & publica monimenta rerum confuſa: nec quiſquam a qualis tẽporibus illis ſcriptor extat, quo ſatis certo auctore ſtetur. In libris quoque 9. & 10. vt loca alia prętermittam, ſatis ille apertè docet: quàm nullos habuerit certos probatosque annales, quos in ſcribendo ſequerętur. Dionyſius etiam Halicarnaſeus ſe eiuſmodi annales publicos minimè cõ ſecutum haud obſcurè ſignificat. Cùm enim hiſtoriæ ſuę fidem conciliare cuperet, & veteres ſcriptorum Romanorum hiſtorias se conſuluiſſe teſtaretur: eorum vel maximè, qui grauisſimi, & nobilisſimi fuerint habiti: horum tamen annalium publicorum nullam omnino mentionem fecit, facturus ſine dubio, ſi adeò magnam ac certam auctoritatem ſuo poſſet operi adijcere. Quid multa? Iulius Cæſar, auctore Tranquillo, inito conſulatu primus omnium inſtituit, vt tam ſenatus quàm populi

Liuius

Dionyſius

In vitam Iulij Cæſaris.

diurna

diurna acta conficerentur & publicarentur. Quò Satyricum illud attinet. Cupient & in acta referri: Plinianũ itẽ illud, Milone causã dicẽte lateribus coctis pluiſſe in *eius* anni acta relatũ eſt. Veterẽ ergo Pon.Max. morẽ, qui iam diu fuerat interruptus, Iulius Cæſar primus omnium renouauit. Nec me prȩterit, Romanis quondã libros quoq; linteos fuiſſe: qui nihil ferè præter cõſulum, & magiſtratuum nomina cõtinebant. Sed neq; hos Liuius vidit: qm̃ incenſa vrbe fortè hi etiã perierunt. Neq; ita horum auctoritate permotus eſt, vt non eos interdum ab alijs citatos neglexerit. Quin Marcum Licinium cũ libris linteis ſuis aliquando coarguit. Imò verò & Tuberonem, & Licinium refert in diſcrepanti opinione vtrunq; libros linteos protuliſſe. Vt intelligas libris iſtis linteis q̃ tenuem & exilem fidem haberet Liuius. Quibus ex rebus facilè Annius refellitur, qui circa finem commentariorum in Philonem ſuum aſtruit, Titum Liuium publicos annales Romanæ monarchiæ ſecutum eſſe, huiusq; Philonẽ veſtigijs inſtitiſſe. Vbi multum omnino de gradu Philonẽ ſuum deijcit: qui ſi publicos omnium monarchiarum annales hauit, vt paulò antè Annius dixerat, imprudenter ſanè ac leuiter Liuium ſecutus eſt: quem conſtat, primũ nullos publicos annales habuiſſe, deinde in plerisq; dubitaſſe, denique erraſſe in multis: & ita erraſſe, vt errorũ quorundam ab alijs euincatur, quorundam ipſe etiam ſe arguat. Nec patiar vt quiſquam mihi Flauium Vopiſcum Syracuſium opponat, qui in vitam Probi fatetur, ſe vſum libris ex bibliotheca Vlpia, regiſtris etiam ſcribarum porticus prophyreticæ, actis demum ſenatus ac populi. In vitam verò Aureliani ſcribit, Aurelianum in libris linteis, qui in Vlpia bibliotheca erãt, vt quotidiana ſua acta ſcriberentur præcepiſſe. Multò verò minus illud feram, vt mihi Diodorus opponatur, qui in primo libro aſſerit, ex veteribus annalibus geſta ſe ac duces Romanorum cognouiſſe. Flauius quippè nihil niſi libros linteos reſtitutos, diligentiamq; Pon.Max. non antiquam illam, ſed à Iulio Cȩſare primum inſtauratã affert. Diodorus aũt non affirmat ſe publicos Romanorũ annales nactũ

Vide deca.3.li.9

Diodorus

eſſe,

eſſe,ſed,veteres. At hi in priuatis monumentis eſſe potuerunt. Nihil igitur afferunt, qui in Græcorum Romanorumq; monarchijs publicos fuiſſe annales aiunt : ad quos cęteras oporteat hiſtorias reuocare, vt ſi ijs cõſentiant, approbentur: reprobentur, ſi diſſentiant. Oſtenſum eſt enim, nullos neque è Grę cis, neque è Romanis publicos annales extare: atque adeò nullos auctores eſſe, qui ſecundum eiuſmodi annales Græcorum Romanorumq; ſcripſerint aut res geſtas aut tempora. Niſi fortè in vno aut altero loco auctor quiſpiam affirmet, ſe eam rem, quam ſcribat, ex libris linteis, aut elephãtinis, actiſve publicis excepiſſe. Atqui ex vna parte de tota hiſtoria iudicare ſtultiſsimum erit. Præterquã quod ſi quis ſuã hiſtoriã dicat publicis huius aut illius Monarchię annalibus conſentire: non continuò publicam eius monarchiæ autoritatẽ habet. Alioqui facile ac promptum cuique erit, ad omnem ẽt fabulã, legentium conciliare vno mendacio dicendo fidem. Id quod Philohiſtoricus apud multos obtinuit: qui in hiſtorijs ſuis omnia tempora quadraſſe ad veros quatuor monarchiarum annales, pleriſque ſine omni & ratione & teſtimonio perſuaſit. Hiſtoricũ dixi: nãverus ille Philo grauiſsimus philoſophus idemq; theologus eruditiſſimus, vt ab impudẽtia & mẽdacio, ita quoque ab hiſtoria ſcribẽda alienus fuit. Euſebius.n. Hieronymus ac Suidas, qui Philonis opera diligẽtiſſime enumerarunt, nullum opus habent, in quo Philo res geſtas regni cuiuſquã temporaque notarit. Ita doctis omnino viris liber ille de tẽporibus, inſcriptione planè ementiente videtur eſſe ſuppoſitus. Quæ res manifeſtis quoq; argumentis euincitur. Primũ illud eſt, ꝙ libelli eius auctor ſcribit: ſtirpẽ Salomonis in Ochozia defeciſſe, & Ionas, qui illi in regno ſucceſſit, non de Salomonis, ſed de Nathanis fuiſſe progenie. Quod quàm falſum ſit, è ſacris literis facilè pateſcit. Quarti enim libri Regum. c. 11. ita legitur. Athalia verò mater Ochozię videns mortuum filium ſuum interfecit omne ſemen regium. Tollens aũt Ioſaba filia regis Ioran ſoror Ochoziæ, Ioas filium Ochoziæ, furata eſt eum de medio filiorum regis, qui in-

philo. 4.Re. 11

terficiebantur, & abſcondit eum à facie Athaliȩ, vt non
4.Re.12 interficeretur. Et c.12. tulit Ioas rex Iuda omnia, quæ cõ
ſecrauerant Ioſaphat & Ioran & Ochozias patres eius,
& cætera. Et c.13. Anno viceſimotertio Ioas filii Ocho-
4.Re.13 ziæ regis Iudæ, & cætera. Item ſecũdi Par. c.22. Nec erat
vlta ſpes aliqua vt de ſtirpe quis regnaret Ochoziæ, &
cȩte. Eſt deniq; in hanc rem præclarum illud teſtimo-
2. paral. nium, contra quod nullus eſt ad tergiuerſandum locus,
è primi libri Paralip. capite tertio, vbi in poſteritate Sa-
lomonis, verbis nihil obſcuris, recenſetur Ioas filius O-
1. paralip. choziæ. Id quod Matthæus explicatè confirmat inquẽs,
Ioſaphat genuit Ioram, Ioram autem genuit Oziam,
Ozias autem genuit Ioathan, Ioathan autem genuit
Achaz, Achaz autem genuit Ezeciam. Generatione er-
Matt. 1. go & natura Ezecias filius erat Ioſaphat, ac proinde Sa
lomonis, vt Mattheus ait: & non Dauidis edicto in filiũ
deputabatur, vt aſſerit Philo. Ecquis igitur eos ferat, qui
contra apertiſſima ſcripturȩ ſacrȩ teſtimonia, ſtirpẽ Sa
lomonis in Ochozia defeciſſe aſſeuerãt? Sed ne hic qui-
dem ψευδόφιλος ille Philo finẽ mentiendi facit. Tradit
quippè & id rurſum, quos ſcriptura filios Ioſaphat fra-
tresq; Ioran appellauit, eos non verè filios Ioſaphat ger-
manosq; Ioran, ſed Nathanis poſteros fuiſſe. Quod vt
mireris, imò execreris etiã, verba ſubſcribenda ſunt, quæ
ſecundi Par. libri c.21. leguntur. Dormiuit (inquit) Ioſa-
2. par. 21 phat cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in ciuita
te Dauid: regnauitq; Ioram filius eius pro eo, qui habuit
fratres filios Ioſaphat, Azariam, & Iahiel, & Zachariam,
& Azariam, & Michael & Saphatiam. Omnes hi filij Io
ſaphat regis Iuda. Deditq; eis pater ſuus multa munera
argenti & auri, & penſationes cum ciuitatibus munitiſ-
ſimis in Iuda. Regnum autem tradidit Ioram, eo quod eſ
ſet primogenitus. Surrexit autẽ Ioram, ſuper regnum pa
tris ſui. Cumq; ſe cõfirmaſſet, occidit omnes fratres ſuos
gladio. Quo in loco quȩ poteſt eſſe tergiuerſatio, quæ tã
ta interpretandi licentia, quȩ tam magna cõminiſcẽdi li
bido, imò verò quæ tã inſignis impudẽtia, vt eos filios Io
ſaphat verosque germanos Ioran fuiſſe negemus, quos

non ſic modò ſcriptura vocat, ſed reddit etiam cauſam, cur germanos fratres intelligi neceſſe ſit? Ioran(ait)fratres habuit filios Ioſaphat:ne aliũde fratres exiſtimares. Idq; etiã ne dubitare poſſes,iterum, atq; iterum repetit, Omnes hi filii Ioſaphat regis Iuda. Deditq; eis pater ſuus munera multa,regnum autem tradidit Ioran, eò ꝙ eſſet primogenitus.Quid autem illa commemorem,quæ ſine omni ſacro & profano teſtimonio, ſineq; vlla rationis coniectura Philo iſte falſus comminiſcitur? Ortam litẽ inter filios Dauid ex Bethſabee,Dauidis edictum de poſteris in regnum quodam ordine ſucceſſuris, à rege Ioas oẽs ſequentes binomios,trinomiosq; ẽt fuiſſe,à deſolatione ad carceres Ioachim viginti annos interfluxiſſe,Mardochæum decem & octo annis ætatẽ Iſaac ſuperaſſe, Machabæos ſimul cum pontificatu ẽt ducatũ à domo Dauid ſubripuiſſe,vnde inimicitias exortas,multaq; alia eiuſmodi:quæ partim commentitia ſunt,partim ſacris ẽt literis aduerſa.Quid?quòd vel inhumana hiſtoria Philo iſte adeò ſæpè delirat, vt facilè dicenti ipſi credas, ſe in vltimo anno ætatis ſuæ decrepitę libellum illũ ſcripſiſſe.Scribit ſiquidẽ anno Cyri ſecundo Aggæum & Zachariã prophetaſſe.Itẽ ob mortem Darij Hiſtaſpis opus eſſe impeditum:nec adiri potuiſſe Cyrũ,qui bello Tamyrico erat implicitus.Item Cyro Aſſuerum Priſcum Arthaxerxem ſucceſſiſſe,qui & pluſquam.12.annos imperarit,& Holofernem in Iudæã miſerit.Itẽ hunc duos filios habuiſſe,qui de imperio contenderint,sed cùm alter eorum,hoc eſt,Darius Longimanus victoriam fuiſſet conſecutus,in eius primo anno Ieſum hortantibus ijsdem prophetis tẽpli ædificiũ aggreſſum. Quæ oĩa falſa eſſe & hiſtoricis probatis omnibus vehementer repugnãtia quis non videt?Itaque miror quid in mentem Annio venerit, vt eum librũ,qui de temporibus inſcribitur,in quo multa falsè,pleraq; abſurdè,nõnulla contra ſcripturam etiã dicuntur,Philoni attribuerit viro doctiſſimo & prudentiſſimo.Quis enim credat,Philonem Xerxem illum Perſarum regum omnium apud Græcos celeberrimum ignoraſſe? Darium Hiſtaſpis cum Dario Medo Cyri

auunculo confudiſſe? Aſſuerum illum, qui opus templi impediuit, patrem Longimani exiſtimaſſe? Nēpè in eos errores ſolus ille poſſet incurrere, qui vtriusq; literaturæ & ſacrę & profanę rudis omnino & imperitus eſſet. Nō ergo Philo Iudęus, cuius ingenium, eruditionem, facundiam, celebrauit antiquitas, auctor illius libelli fuit: ſed homo quiſpiā ſine vlla bona arte, ſine eloquētia, ſine igenio, ſine literis. Nullo certè loco Philo iſte falſus Platonizat: ſed vbiq; nō modò indoctè & indiſertè, verū incultè ēt atque inornatè loquitur. Sed vt eò, vnde digreſſa eſt, recurrat oratio, cum monarchię Gręcæ atque Romanæ nulli nunc publici annales extent, nulliquе omnino auctores, quorum hiſtorię ad illiuſmodi annales conueniāt & quadrent: nimirum in his duabus monarchiis regulæ Annii nulli penitus vſui futuræ ſunt. Sed & in prioribus duabus monarchiis mihi ſanè videntur ocioſę, ad omnemque vſum prorſus ineptę. Nam tametſi Medos ac Perſas publicos annales aſſeruatos habuiſſe ſacrę literæ prodiderunt, Babylonis etiam publicæ auctoritatis hiſtorias fuiſſe, non Ioſephus modò teſtatus eſt, ſed auctores alii nobiliſſimi. eiuſmodi tamen annalibus nos hodie caremus, omniq; etiam hiſtorico, quem hoſce annales ſecutum eſſe certum atque exploratum ſit, Beroſum fateor, quoniam valde probabile eſt, auctoritate publica Chaldęorum hiſtoriam edidiſſe. Metaſthenem verò publicum Perſarū hiſtoricū fuiſſe cur fatear non video, quem res Indicas ſcripſiſſe, & in Plinio & in Ioſepho legi, res Perſicas non legi. Sed quoniā non in hoc contentionis ſūma impēdet, demus illud Annio gratis. Sicut & id quoq;, Cteſiā Gnidiū in Perſarum & rebus geſtis & tēporibus accipiendū eſſe. Videlicet apud Diodorū in tertio, Cteſias ipſe teſtimonium perhibet, Gręcis ſe veros certosq; annales Perſarū ac Medorū attuliſſe. Hoc igitur quoniā Cteſias de ſe dicit, credamus illi. Nam Lucianus Cteſiā Gnidiū ait de rebus Indicis ſcripſiſſe ea, quæ nec ipſe viderit,

nec de

Eſther. 2. 6. & 10. Et. 1. Eſdræ. 4. & 5. & 6. c.

Plinius in. 6. cap. 17. & in 7. cap. 2. Ioſephus lib. 10. ant. Iud. cap. 12. & 1. con. Appio. libro Cteſias Gnidius apud Diodorum nullius Perſarum regis mētionem facit. Regū Medorū tantum ſeriem ponit, & in eo Mandanem quendam, quem hiſtoriæ oēs ignorāt, iure vt uidetur quidē: quoniā nomē fæminæ potius ē quā uiri.

nec de alio narrãte audierit. Itaq; fabulas eſſe. At donemus hæc interim, nec.n.de oĩbus certãdum eſt. Illud agamus, quos libros Beroſi & Metaſthenis noĩe inſcriptos Annius protulit, eos nec Beroſi eſſe, nec Metaſthenis.

Beroſum porrò Annianum non verum eſſe, ſed fictũ: Raphael Volatteranus libro Antropologiæ. 14. animaduertit. Cui Ludouicus Viues pluresque alij viri doctiſſimi aſſentiunt. Quæ mihi res argumentis idoneis videt. confici poſſe. Primum, quod Beroſus iſte Annianus ſcribit, Noë prętcr tres primores filios Sem, Chã, & Iaphet, plures alios poſt diluuium genuiſſe: quod ſacris literis videtur eſſe contrarium. Tres iſti, inquit, filij ſunt Noë, & ab his diſſeminatum eſt omne genus hominũ ſuper vniuerſam terram. Non ergo alij filij Noë fuerunt, qui colonias orbis terrarũ pręcipuas, Noë iubente conſtituerint. Refert deinde, cùm Noë ebrius iaceret, Chan illius virilia comprehendiſſe, ac tacitè ſubmurmurando carmine magico patri illudẽtem, ſterilem eum perinde ac caſtratum effeciſſe. Scribit præterea Noë in Italiam veniſſe, naturaliumque & diuinorum libros conſcriptos Italis reliquiſſe: eundem quoque Noë Ianum illum extitiſſe, qui primus in Italia imperarit. Item Nemrot magis ſtuduiſſe paci religionique deorum quàm opulentiæ: ideoque tranſlatum à dijs ſubitò non comparuiſſe. Quæ cõmentitia eſſe omnia facilè oſtenderem, niſi quod plus etiam nimio huius voluminis magnitudo creuit. Itẽ (ait) hunc ipſum Nemrot Aſſyrium, Medum, & Magogum in Aſiam miſiſſe, qui regna cõdiderint* Aſſyrium, Medum, & Magogum. At hi cùm eſſent filij Iaphet vel patre vel auo præcipiente, credibilibus eſt colonias deduxiſſe: vel certè, vt Geneſeos vndecimo capite dicitur, is ipſe Deus qui Diuiſit linguas eorum in Babel, inde diſperſit eos ſuper faciem cunctarum regionum. Pręterea narrat, Semiramidem* Babylonem vrbem maximam ex oppido feciſſe, & magis illam ædificaſſe quàm ampliaſſe. At verus contrariò Beroſus apud Ioſephum, in primo contra Appionem Alexandrinum libro, ſcriptores Græcos

Volat. Ludoui. Viues. *In 1.lib. de veris narra.ſtatim à pricipio.* *De tradiſ.lib.5. & in proœmio* *In li.18. de ciui. Dei.* *Faber Stap. in primũ lib.Poli. Ariſto.* *Lib.2.* *Gene. 9.* *Lib.3.* *Omnia quæ de antiquitate ſapiẽtia noſtra, quæ eadem Iudæorum fuit Ioſephus, Euſebius & Auguſtinus diſputant: vana ſunt, ſi hæc vera ſunt.* *In.4. *In.5. *In.5.

reprehendit, qui falsò tradiderint à Semiramide Babylonẽ ædificatã,& mira opera ab illa circa hanc fuiſſe conſtructa. Ad hæc Beroſus Annianus prodit, Cenchrẽ Aegypti regẽ Hebræorũ magica in mari periſſe. Quod vtique nullo eſſet modo à Ioſepho prætermiſſum, qui cùm Hebrææ gentis antiquitatẽ aduerſum Grecos conaretur oſtẽdere, nullũ aut prius, aut antiquius expreſſum teſtimoniũ potuit Beroſi proferre, q̃ ex 3.libro Chaldæorũ: vbi Nabuchodonoſorũ ſcripſit tẽplum Iudæorum ciuitatemq; vaſtaſſe. Beroſus inſuper Annianus nullã nec apertè, ne obſcurè Abrahami mentionẽ facit. At Beroſus ille verus, (vt Ioſephus auctor eſt) Abrahami implicitè meminit his verbis: Poſt diluuiũ aũt decima ętate, apud Chaldęos erat quidã iuſtitię cultor, vir magnus,& syderalis scientię peritus. Pręterea Beroſus Senacherib regis Aſſyriorũ geſta cõmemorauit, quemadmodũ Ioſephus Hieronymusq; teſtantur. At in Beroſo Anniano nulla Senacherib cõmemoratio eſt. Pręterea, fictus iſte Beroſus in Aſcatade decimooctauo Aſſyriorũ rege fidẽ hiſtorię sueę fecit. Poſtquã tñ viginti alij reges vſq; ad Sardanapalũ Babylonijs imperarũt. Sed hos tñ Beroſus nõ omiſit, quin eos etiam annumerauit, qui Nabuchodoſoro Nabulaſſari filio vſque ad Cyrum in imperio Babylonio ſucceſſere, vt Ioſephus contra Appio. libr. primo. Diuusque Hieronymus in Danielis. 5.caput affirmant. Atque Metaſthenes Annianus, cùm triginta octo Aſſyriorum reges à Saturno ad Sardanapalũ numeraſſet, tẽpusque etiam regi cuiuſque eorum subieciſſet: in his omnibus se Beroſum sequi, atque adeò eius se verba exſcribere teſtatus eſt. Nec verò dici poteſt libellum iſtum de antiquitatibus fragmentum eſſe Beroſi: non integrum opus, qm̃ vel Annius ipſe nobis tanquam integrum opuſculum venditauit. Manethon quoq; Annianus apertè dicit se inde hiſtoriã exordiri, vbi finem hiſtorię suę Beroſus fecit. Ita in supplemento Manethon decem & octo regibus Beroſi quatuordecim alios adiecit, quos ſi à Beroſo accepiſſet, nullo pacto inficiaretur. Fictus eſt ergo Beroſus iſte Annianus, non mancus. Quid? quod apud

1.con.Appi.libr.

Li.1.an. Iud.c.15. Teſtimoniũ Beroſi de Abrahamo

Lib. 10. anti. Iudai. ca.1. in Iſaiã cap. 37.

Ioſeph.

Manethõ

aucto-

auctores veteres Beroſus non Aegyptiorũ, non Lybicorũ,nõ Celtyberorum, nõ Italorum , non Germanorum , sed Chaldęorum scripſit hiſtoriã. Annianus verò iſte ęque horũ omnium regnorum hiſtoricum se prębet.Nullum certè probatum auctorẽ inuenies,qui Beroſum , niſi in rebus Chaldaicis teſtem excitet veritatis. Atqui,ſi auctor grauiſſimus res alias scripſiſſet, ſine dubio in eis ab aliquo vel Hebræo vel Gręco , vel Latino auctore aliqñ citaretur. Sed neſcio an Beroſum iſtum satius fuiſſet nulla argumentatione conficere. Ręs quippè ita priſcas memorię prodit,vt licet falſas intelligere per tui animi coniecturã poſsis, arguere tñ per illarum vetuſtatem nimiã non poſsis. In rebus.n.eiuſmodi quo quiſque improbior eſt,eò maiorẽ habet fingendi licentiam:adeò vt de libris quidem totis & auctoribus (quemadmodum ait Fabius) mentiatur tutò,quia inueniri qui nunquã fuere non poſſunt:de rebus autẽ ipſis,vel tutiſſimè mentiatur,quia nulli teſtes produci queunt,qui non ſint pueri , ſi contra veterrimos proferantur. Qua in re cùm epiſcopus quidam noſtras deprehenſus eſſet sępe peccaſſe : eos.n.auctores citarat interdum,quos nulla vnquã habuit ætas : eas res olim geſtas scripſerat,quas nulli homines ediderunt: reſpondit, referre nihil, in hiſtoria ſic,an aliter, omnino ſentias. Quòd omnia eſſent ambigua , niſi quę ſacris literis continerentur. Indigna quidem epiſcopo eoque Theologo ſententia. Nam ruſticus homo & vanus ſi hęc dicat , non eſt mirum . Sed vt eo reuertamur vnde diſceſsimus: facilius dico eſſe, Beroſum iſtum Annianum contemnere, quàm refellere . Nam viris doctis ipſa libelli lectio ſatis magna perſuaſio eſt, indoctis perſuadere nihil attinet. Suo Beroſo fruantur licet. Quem solum de temporibus inſcriptionum quarundam,per annos quadringentos octoginta ante Ninum & Phoroneum supputaſſe, Annius ait Plinium tetigiſſe . Cùm Plinius tamen nihil aliud tradat , quàm Beroſum vſqueadeò Aſtrologia enituiſſe , vt Athenienſes ei ob diuinas prędictiones publico in gymnaſio ſtatuã inaurata lingua ſtatuerint. Fruãtur itaque (vt dixi) Beroſo suo ſed Plinij

auctoritate non fruantur. Imò ne probabili teſtimonio vllo quidem aut ratione aliqua conſentanea. Illa.n.ridicula eſt, Hieronymum Beroſi huius verbis quandoq; vti. Quaſi verò commento locus eſſe poſſet, niſi Beroſus iſte fictus, veri Beroſi quædam verba compilaſſet.

Cõt. Annium. Sed iã Annij Metaſthenẽ, q̃ fieri poterit, breuiſſimè explodamus. Nõ aũt perſequar errata minuta, quæ in paruo volumine plura sunt. Tm̃ quæ sunt maiora videamus. Scribit igiẽ monarchiæ Perſicæ reges & tp̃a in hunc modum. Balt Aſſare interfecto: regnauerunt ſimul Cyrus & Darius annis duobus: inde ſolus Cyrus duobus & viginti. Filius Darij, Priſcus Arthaxerxes Aſſuerus annis viginti: vltione interea ſumpta de factione Tamarica, quæ per dolum patruum tradiderat Tamyræ: huius duo filij Cyrus Artabanes, & Darius Longimanus, ſeptem menſibus pro imperio dimicauerunt, & ſeptimo menſe Longimano victoria ceſſit, regnauitq; annis ſeptẽ & triginta. Eius filius Darius Nothos annis decem & nouẽ. Magnus Arthaxerxes Darius Memnon annis quinquaginta quinta: Arthaxerxes Ochus ſex & viginti: noſtra ætate Arſes annis quatuor, Darius vltimus ſex. Hos quoque reges & tempora eodem ordine eiſdemq; penè verbis Philo Annij notauit: vt eundem fuiſſe vtriuſque fabulæ artificem ſuſpiceris vel potius intelligas. Hoc ſolùm addit Philo, videlicet ex Hebræorum officina, Aſſuerum illum Nabuchodonoſorum eſſe, cuius res geſtas Iudith ſcribit hiſtoria. Illud aũt in primis rogo, ecquis iſte eſt Priſcus Arthaxerxes Aſſuerus, qui patrẽ habuit Dariũ, patruum Cyrũm, qui Cyro in imperio ſucceſſit, qui viginti annos regnauit, qui & Nabuchodonoſorus fuit, cuius exercitum Principemque militiæ Holofernem, mulier vna deturbauerit, qui denique duos filios ſortitus eſt, Cyrum Artabanum, & Darium Longimanum. Sanè Cambyſen reſpondent eſſe. Id namque Metaſthenes paulò antè ſcripſerat, Cyrum & Darium, ſex annos prius quàm Babylonẽ caperent, bellum Tamiræ reginę illaturos, regnum Perſicum Cambyſi filio reſignaſſe. Id etiam hiſtoricorum omnium conſenſione proditum eſt, Cambyſen ſtatim

tim à Cyro Perſarum imperium tenuiſſe. Aſſuerus ergo iſte idem qui & Cambyſes fuit. At verò quæ in Priſco Aſſuero ſiue adiuncta, ſiue antecedentia conſequentiaq́ue ponuntur, adeò ſunt à Cambyſe aliena, vt etiam cõtraria eſſe videantur.

Primũ enim Darius Cambyſis pater non fuit, ſed Cyrus. Id quod non Herodotus modò, Ioſephus, Hieronymus, ſed vniuerſi ſcriptores Græci, Latiniq; teſtãtur. Cuius omnino rei illud quoq; argumentum eſt, ꝙ Cyri parenti Cambyſes nomen erat: vt hiſtorici vno ore dixerũt omnes. Darius autem nullũ maiorẽ habuit, qui Cambyſes vocaretur. Conſentaneum eſt ergo Cambyſen filium Cyri fuiſſe, non Darij. Pręterea ſi Cambyſes Darij filius fuit, certè Dario mortuo in regnum patris ſucceſſiſſet: at Dario mortuo Cyrus ſolus Perſis ac Medis vigintiduobus annis imperauit, vt etiã Metaſthenes & Philo cõfeſſi ſunt. Non ergo Darij filius Cãbyſes fuit, ſed Cyri, cui in imperio ſucceſſit. Præterea cũ monarchia à Medis in Perſas per Cyrũ fuerit tranſlata, ecquo pacto veriſimile ſit, filiũ Darij Medi in Monarchiam ſucceſſiſſe, filium Cyri Perſæ non ſucceſſiſſe? Sed quid ego demens eã rem conor argumentis demonſtrare, quę cũ ex hiſtoriæ fide pendeat, hiſtoricis omnibus conſentientibus memoriæ prodita ſit? Nihil profectò neceſſe eſt, contra eũ ratione pugnare, quem omnium & eccleſiaſticorũ & profanorum auctoritas vincit. Simile eſt quod deinde ſubijcit, Cyrum patruũ fuiſſe huius Aſſueri. Fuerũt igitur Cyrus Perſa, Ac Darius Medus germani fratres, quod cũ ratione etiã pugnat. Atq; auctores vniuerſi alios parentes Dario Medo, alios Cyro Perſæ fuiſſe ſcribunt. Quod rurſum tertio loco addit, Aſſuerum iſtum 20. annos imperaſſe, illud hiſtorijs itẽ omnibus aduerſum eſt. Apparet autẽ in hoc eſſe cõfictum, vt hiſtoria libri Iudith ſub iſto ſcripta videatur: id quod Euſebius in chronicis magis refert quàm ſequitur. Traditio quippè Hebræorum eſt, quæ nec idoneo teſtimonio, nec probabili ratione conſiſtit. Ioſephus ſanè repugnat, qui libro Iud. anti. 11. c. 2. Cambyſem ait ſeptimo anno regni ſui mortẽ oppetijſſe. *Ioſephus.*

Sed & Euſebius Cambyſi octo ſolùm annos imperij tribuit. Herodotus verò ſeptem annos & menſes quinque.
Iudit. 1. At Nabuchodonoſorus, qui in libro Iudith cōmemoratur, plures etiã q̃ 13. annos imperauit, vt c. 2. habes. Nō ergo Cambyſes Nabuchodonoſorus ille fuit. Præterea omnes hiſtoriæ produnt & Cambyſen & Cyrũ, cui ille in regno ſucceſſit, reges Medorũ Perſarũq; fuiſſe. At Nabuchodonoſorus libri Iudith, nuſq̃ aut Medorũ aut Perſarũ rex, ſed vbiq; & Aſſyriorũ fuiſſe & regnaſſe in Niniue ciuitate magna dicitur. Adhæc ſi Cãbyſes Mediæ rex erat, vt verè erat, quomodo Nabuchodonoſorus is fuit qui Arphaxat regem Medorum obtinuit? Nempè quamuis fingere noſtro arbitratu libeat, id quod Philo Annius facit, Arphaxat factionis Tamyricę fautorē Aſſyrios, Medos ac Perſas ad defectionem compuliſſe: at nō proinde tamen regem eum Medorum ſcriptura appellaret. Pari enim ratione Perſarũ Aſſyriorumq; rex Arphaxat iſte vocaretur. Quid? q Nabuchodonoſor tum etiã rex Aſſyriorum fuiſſe dicitur, cùm Arphaxat regē Medorum ſuperauit. Quale ergo Philonis commentum eſt, Arphaxat cum Perſis ac Medis Aſſyrios quoq; ad defectionem compuliſſe? Præterea Arphaxat ille, contra quē Nabuchodonoſorus depugnauit, ciuitatem Mediæ florentiſſimam condidit, cui nomen Ecbatanis: vt Iudith 1. ca. legitur. *Iudit. 1.* At ciuitas hæc multis ante Cambyſem annis erat ędificata à Diocle videlicet, quinto Medorum rege, quemadmodum Euſebius teſtatur in chronicis, idēq; in 1. lib. Herodotus. *Euſeb. Herodotus.* Nec excidit mihi ſcripſiſſe in tertio Diodorum, Ecbatana ante Semiramidem cōdita, in quibus regiã quoq; illa ædificarit: Plinio verò in 6. c. 14. Seleuci ædificium eſſe. Verùm, quoniã non conſultò, ſed caſu in huius rei mentionem incidi: ſatisfaciam vtriq; quaſi præteriens quã breuiſſimè. *Diodorus ſæpe in hiſtoria nugatur.* Diodorus primùm ſępè, ac multũ in hiſtoria nugatur. Eandem certè habuit, ut cæteri Gręci, mentiendi libidinem. Quid. n. leuius in mentiendo, q̃ Græciæ regio vana, & ad omnem impulſum mobilis? Niſi fortè Diodorum defendit, titulus libri eius, qui nunc vnus extat, de antiquorum fabuloſis geſtis

inſcri-

inſcriptus,qui quoniam inſcriptionī ſuæ ipſe reſpondet, neminem fallit.Quod enim promiſerat,idē exoluit. Nā quòd Plinius in proœmio totius operis aſſerit, Diodorum apud Græcos primū deſijſſe nugari,id facilè ex orationis Plinianæ cōtextu intelligitur, nō ad hiſtoriarū falſitatem,ſed ad inſcriptionum vanitatē pertinere. Græci enim auctores inanes vētoſaſq; inſcriptiones libris suis paſſim prçponebāt. At Diodorus(vt Plinius ibi refert) librū ſuū nullo leui, vanoq; indice inuidioſum fecit, vt priores,sed bibliothecæ hiſtoriā inſcripſit.Nō ergo Diodori nos urgebit auctoritas,ſi quæ de Semiramidis magnificentia,& in Ecbatanis extructa regia Græcis fabulis decātata ſunt,ea ipſe vel retulerit, vel ēt fuerit ſecutus.Plinius verò ijs,qui vrbes præclaras cōdiderūt, nobilitandis ſæpè fallitur.Sed ad rē.Cū Arphaxat eū, qui Ecbatana ędificauit,ante Cābyſem fuiſſe certū exploratūq; ſit,fieri nō pōt,vt Cābyſes Nabuchonodoſorus ille intelligatur, qui ab Arphaxat Ecbatanarū conditore victoriā reportauit. Pręterea Niniue tēpore regni Perſarū à Babylonijs vaſtatā fuerat, vt Naū vaticinatio indicat. Nec Perſis monarchiā occupātibus regē propriū hæc ciuitas habuit.At Nabuchodonoſorus, cuius in libro Iudith mētio eſt,regnabat in Niniue ciuitate magna: non igitur q̄ Iudith hiſtoria refert,ea sub Cābyſe,sed(vt verè Cariō ſentit)ante Persarū imperiū geſta sunt.Nec vt ab hac sentētia discedā Achioris me verba mouēt, quę c.5.referuntur. Qm̄ ante inſignē illā captiuitatē Babylonicā afflixit aliquoties dominus omne semē Iſrael, & tradidit eos in manus diripiētiū nunc Aegyptiorū, nunc Syrorum,nunc Aſſyriorum, nunc Moabitarum, & Ammonitarum,donec tādem proiecit eos à facie sua.Quia verò in varias regiones captiui adducti sunt, sed breui tēpore reduxit eos dominus in terrā suā:idcirco in libris Regum eiusmodi minus celebres captiuitates ſilētio premuntur.Nā & Iudi.c.18.cuiusdā captiuitatis mentio fit, *Iudic.18.* quā Caietanus verè(vt ego ſentio)dicit in libris Regum ꝓtermiſſam.Nō.n.(ait)oīa scripta sunt,Nō itaq; Achior de captiuitate illa inſigni Babylonica loquitur, sed de

alia

alia quapiã Iudith porrò ætate tẽplum Hieroſolymitanum nõ erat euerſum, nec ciuitas ipſa vaſtata. Iterum (ait)poſſidẽt Hieruſalẽ vbi ſunt ſancta ſanctorũ. At regnãte Cãbyſe & euerſum tẽplum erat, & nondũ ciuitas inſtaurata. Manet igitur ea quæ ipſius Iudith narrat hiſtoria, non eſſe ad Cãbyſem referenda. Meritò igitur Aſſuerum iſtum priſcũ Arthaxerxem negant vllũ fuiſſe qui dã: quoniã re vera, qualem Metaſthenes Philoq; deſcribunt, nullus fuit. Qui etiã ſi fuiſſet, ſi à Cyro ſtatim imperauit, Longimani profectò parens non fuiſſet. Ecquis.n. dubitet, poſt Cyri & Cãbyſis regnum Darium Hiſtaſpis Perſarũ dominationem adeptum: cui Xerxes filius in imperio ſucceſſerit? Nimirum id Herodotus, Iuſtinus, Oroſius, cęteriq; ſcriptores profani tradiderunt, atq; vniuerſi etiam veteres eccleſiaſtici Ioſephus, Clemens, Aphricanus, Hippolytus, Euſebius, Hieronymus. Hieronymus certè eam rem non tanquam dubiam & incertam, ſed tanquã perſpicuã atq; conſtantem, prodidit in Danielis caput ſeptimum, inquiens. Tres ordines qui erant in ore beſtiæ quidã tres reges poſt Cyrũ fuiſſe Perſarum autumãt, & quæ illis ſunt nomina reticent. Nos verò cũ poſt Cyrũ, qui regnauit annis 30. ſciamus apud Perſas regnaſſe Cãbyſem filium eius & fratres Magos, & deinceps Dariũ: cuius ſecũdo anno cęptũ eſt ædificari tẽplum in Hieruſalẽ: Quintum, Xerxẽ filium Darij: Sextum Arthabanum: Septimum, Arthaxerxem Lõgimanum. Octauum, Xerxem: Nonum, Sogdianum: decimum Dariũ Nothum: vndecimum Arthaxerxẽ Memnonem: duodecimũ Arthaxerxem Ochum: tertiumdecimum Arſen Ochi filiũ: quartumdecimum Darium Arſani filium, qui ab Alexãdro ſuperatus eſt: quomodo tres reges Perſarum fuiſſe dicemus? Hactenus Hieronymus. Sanè ſi in Regum Perſarũ ſerie, aut fratres Magos, aut Arthabanum, aut ſecundũ Xerxem, ſiue Thucidides ſeu quiſquam alius hiſtoricus prætererit, nihil mirum eſſe debet: quoniam illi vel breuiſſimo tempore imperarunt, vel certe eo quoque breui tempore de imperio cum aliis contenderunt At Darium Hiſtaſpis & Xerxem filiũ eius, qui potẽtiſſimus

Hiero.

rex

rex atq; ditiſſimus, aduerſum Græciam innumerabilem duxit exercitum, & ea geſſit, quæ Græcorum & Latinorũ Gentilium, ac fideliũ hiſtorię narrant, hos inquã duos tã excellentes ac præclaros reges ſilentio tranſire extrema ignorantia, ne dicã impudentia eſt. Etenim hos in Perſiã regnaſſe ſi quis neget, negare etiã poterit Conſtãtinum Theodoſiumq; Romæ imperaſſe. Non.n.plures grauioresq; hiſtorici hoc q̃ illud affirmant. Atq; Herodotus & Thucydides de his videlicet ſui ſeculi regibus ita loquũtur, vt nõ res auditas, ſed viſas narrare videantur. Nec ſi hiſtoriæ ſuæ Herodotus fabulas miſcet, idcirco fides illi abroganda eſt, in rebus sui temporis publicis & manifeſtis: in quibus nullus erat fictioni locus. Alioqui Pultarchus, qui minimos quoſq; errores Herodoti perſecutus reprehenſione eſt, hunc, quoniã erat maximus, potiſſimũ inſectaretur. Credamus itaq; potius Herodoto, Thucydidi, Iuſtino, Oroſio, Africano, Euſebio, Hieronymo, Ioſepho, cæteriſq; auctoribus probatiſſimus, q̃ Metaſtheni huic, nõ veteri & erudito, ſed recenti, rudi, ſine ſenſu, ſine ſapore, ignoranti, atq; adeò impudenti. Nempè qui polliceatur ſcripturum ſe regum Perſarũ tẽpora, vt in annalibus publicis liquidè & verè digeſta ſunt, Reges quoq; & nomina q̃ apud eos ſplẽdidiſſimè regnatum eſt: & tñ eos reges omittat, q in Perſis magnificẽtiſſimè atq; ampliſſimè regnauerunt. Nec me fugit, Ioannẽ Carionẽ operò sè etiã contendiſſe, vt inter Euſebiũ, Hieronymũ, ac reliquos auctores graues, & Mætaſthenẽ Perſã iſtum, nulla eſſe repugnanria videretur. Ita in ſumma diſcordia ac diſſentione pacem conciliare nititur & quæ diſcrepant plurimum, ea facere vt conſentiant vel maximè. Primũ ergo (ait Carion) Aſſuerum illum priſcum, Dariũ Hiſtaſpis intelligi oportere. Qua vna ex re totum diſce Carionem. Quid enim ſtultius dici potuit, quã Dariũ Hiſtaſpis patrem habere Darium Medum, patruum Cyrũ, filium Longimanum? His enim attributis priſcum illum Aſſuerũ Metaſthenes cumulauit. Quid aũt à Dario Hiſtaſpis alienius, q̃ publico edicto vetare, ne tẽplũ Hieroſolymis inſtauraretur, quod Aſſuero illi priſco Philo Anni

anus

annus aſſignat? Nã cauſæ à Carione redditæ, cur à Metaſthene Xerxes fuerit omiſſus, vſque adeò ridiculę & ineptæ ſunt: vt nõ ſint à me in præſentia referédæ. Atq; eas oẽs ſigillatim Ioãnes Vergara Canonicus Toletanus, vir Gręcæ ac Latinæ linguæ peritiſſimus in libello octo quæſtionum Hiſpanè edito accuratiùs refutauit. Cuius nos opera & diligentia multũ hoc loco adiuti ſumus. Malumus.n.quod nos Plinius admonuit, mutuũ omnino reddere, q̃ in furto deprehendi. Illud.n.Baſilij præceptũ ſemper nobis ꝓbatum eſt, ſiquid ex alio diſcitur, minimè celandũ: more prauæ mulieris, quæ partus nothos clàm ſupponit. Quamobrẽ ſermonis & doctrinæ patrem ingenuè manifeſtandũ. Quibus rebus demõſtratis omni luce clariùs apparet, id quod huius orationis inſtitutũ erat, Annij regulas in hiſtoriæ iudicio vtiles eſſe nõ poſſe. Quando ne ex his q̃dem, poſterioribus Chaldæorũ ac Perſarũ monarchijs, annales vlli publici relicti sunt, nec auctoris cuiuſpiã monumenta, qui hiſtoriã ſuam ad verã certamque eorũ annaliũ formulã cõpoſuerit. Quocirca Ioſephũ, Euſebiũ, Hieronymũ, cæterosq; probæ fidei auctores, in Perſarum aut rebus geſtis, aut tẽporibus explodere, quod Metaſtheni huic & ijs, qui prætexuntur, Suſianis annalibus non cohæreant: magnũ inſcitiæ, imò verò etiã temeritatis argumentũ eſt. Quo loco Ioannes Driedonis vehemẽter errauit, homo, quod ad Theologiæ diligẽtiã pertinet, planè doctus: quod ad hiſtorię humanę cognitionẽ, valde rudis. Qui cũ in hæc Annij volumina incidiſſet, & Beroſi Caldæi, Metaſthenis Perſæ, Cteſiæ Gnidij, Philonis Iudæi, Diodori Siculi, bibliothecę Suſianę, ſeptuaginta ſeniorum excitatio inani verborũ ſonitu illius cõpleuiſſet aures: ad Euſebii, Ioſephi, Hieronymi vocem, oppido q̃ grauem obſurduit. Quantò prudentiùs eccleſia, quæ cum Adam, Enoch, & Noe quidã libelli producerentur, eos noluit recipere: Quoniã, (vt Auguſtinus ait) quò in auctoritate nõ eſſent, nimia fecit antiquitas, propter q̃ videbãtur habẽda eſſe ſuſpecta, ne proferrentur falſa pro veris. Nam & proferuntur quædã, quæ ipſorum eſſe dicuntur, ab eis qui pro ſuo ſenſu paſsim, quod volunt

Io. Vergara

In proœmio.

Nota.

Baſilius

Io. Driedonis.

volunt,credunt. Hactenus in 18.de Ciui.li.ca.38.Augu-ſtinus. Viro igitur prudenti vt liber quiſque ſub antiquitatis noie profertur maximè, ita maximè debet illi eſſe ſuſpectus. Quā nos prudentiā ſecuti, Beroſi hos Metaſthenisq; libellos,vel nimia vetuſtate ſuſpectos haberemus,ét ſi nihil illi continerent, q viris grauiſsimis cōtra ueniret.Quibus rebus efficit,vt prima Annii cauſa, quā obrē in Perſarū monarchia Ioſephum,Euſebiumq; reiici oporteat,futilis,& vana ſit.Nam altera falſiſsima eſt.Nō enim aut Euſebius,aut quiſquā alius probatus auctor ſcribit,Cyrum antè dediſſe licentiā Hebręis in Babylone captiuis & mortuum,quā Babylonia Darius ille Medus potiretur.Euſebius porrò Darij Medi in chronicis nuſquā meminit:nec ſub eo nomine, nec ſub nomine Ciaxaris, quo eum appellat Xenophon.Nō ergo Euſebius ſcripſit, Cyrū ante interfectū eſſe,q̄ Darius medus Babyloniā cœpiſſet,cùm Darium omnino Medum in chronicis præter miſerit. Herodotus autē nihil eiuſmodi ſcripſit, quale illi Annius impingit.Darium Hiſtaſpis filium Euſebius Herodotusq; commemorant. Ille(vt ſolet)breuiter, regni tempora notans,hic latius eius geſta deſcribens. In quibus illud refert,Darium Hiſtaſpis Babylonem, quæ à Perſarum imperio defecerat, iterum & obſidione cinxiſſe & expugnaſſe. Atque hinc turpis Annij error extitit.Cùm.n.audiſſet Herodotum ſcribere,poſt Cyrimortem Babylonem à Dario captam,exiſtimauit eū de Dario Medo intellexiſſe:cum Darium Hiſtaſpis ſine dubio Herodotus expreſſerit. Nam à Cyro ſemel expugnatam Babylonem 1.libr.dixerat. Deinde in 3.ca iterum capta Darium Hiſtaspis potitum affirmat,muros eius circuncidiſſe,& portas omneis amolitū eſſe, quorum neutrū Cyrus fecerat prius eidē à ſe captæ. Abeat ergo nunc Annius & dicat, Herodotū & Euſebium ſomniaſſe.Annius ipse re vera potius ſomniat, q è duobus hominibus Dario Medo & Dario Perſa vnum facit,exq; duabus Babylonis expugnationibus itē vnā. Id quod propriè dormiētium & ſominātium eſt. Sed ais, Daniel.c.11.poſt Dariū Medum quatuor ſolum Perſarum reges vſq; ad Alexandrum

Auguſt.

Euſeb.

In fin.3. lib.

In Philo nē ſuum.

Daniel.

drũ futuros vaticinatus eſt. Nõ ergo 14. fuere, quemadmodũ nos, Euſebium Hieronymumq; ſecuti, fuiſſe diximus. Huius argumenti ratio Tertullianũ in eo li. quẽ cõtra Iudęos ſctipſit, videtur impuliſſe: vt inter Dariũ medum & Alexandrũ, quatuor dũtaxat Perſarũ reges intermedios poneret, Arthaxerxẽ, Ochũ qui & Cyrus, Argum deniq;, ac Darium vltimum, qui & Melas nominatus eſt. In quẽ errorẽ Nicolaus Lyranus, licet Hieronymo admonitus, videns prudensq; incurrit: Hebræorum ſomnia ſequens, qui hiſtoriæ humanæ penitus ſunt ignari. Quoniã nulla externi regni monuméta in lingua ſua habent: nec alios aut Perſarum, aut Gręcorũ reges agnoſcũt, niſi quos ſcriptura cõmemorat. Quod qui parũ perſpiciunt, hi Iudæos in earũ etiã ſcripturarum explicatione ſequuntur, quarũ intelligẽtia, ſi Gentilium ignorentur hiſtoriæ, aut vix aut certè nullo modo haberi poteſt. Ita Hebræi rationes ſæpè hiſtoriarũ vertunt, & id, quod probare non poſſunt, fingere conantur. Quorum error eripiendus eſt, omnisq; opinio ad eam ſpeciem traducenda, vt ſcriptura sacra interpretanda, in ijs præſertim lucis, quę res externas gentium attingunt, gentium monumenta ſequamur. Rectius igitur veriusq; Hieronymus quartum illum regem, quẽ Propheta commemorat, Xerxem Darij Hiſtaſpis filium fuiſſe intelligit: talem enim hunc Ethnicorum hiſtoriæ narrãt, qualem Propheta deſcribit. Quod autem Daniel quatuor Perſarum regibus enumeratis, nouem, qui fuere poſt Xerxem, prætermiſerit, hoc non ſolum contra nos, ſed contra Metaſthenem Annij Philonemq; etiam facit. Nõ autem curæ fuit (vt Hieronymus ait) ſpiritui prophetali hiſtorię ordinem ſequi, ſed pręclara quæq; perſtringere. Ac ſi quis prophetarum tranſitiones diligenter animaduertet, inueniet multa intermedia frequentiſſimè pertranſiri: quæ ſi ex vatum ſilentio nunquam fuiſſe iudicabit, in magno eum errore neceſſe eſt, & multarũ rerũ ignoratione verſari. Hoc verò loco peculiaris cauſa fuit, cur in rege Perſarum Xerxe ſpiritus prophetæ ſubſiſteret. In eo ſiquidem Persarum monarchia maximè aduerſum Græcos eminuit: adeò vt ab innumerabili exercitus

Danie. 9 & 11. vbi hos quatuor reges ait fuiſſe Cyrũ, Cambyſen, Aſſuerũ maritum Eſther, et Darium filium Aſſueri, quem Alexãd. (vt inquit) debellauit. Darius aũt iſte poſtremus iuxta horũ ſententiam, Lõgimanus intelligitur, ſub quo aiũt templum ædificatum.

citus

citus multitudine Græcia vel breui momento vaſtanda atque exinanienda videretur. Itaq; repentè Danieli Alexander Græcus oſtenſus eſt, qui nō ſolum Græcos poſſet à Perſis eripere, ſed de Perſis etiam triumphare. Sed de regulis. Anniiearumq; regularū exēplis, ac de tota demū Annii cenſura ſatis, vt arbitror, diligēter diſputatū eſt. Quid igitur? Nā hoc dicet fortaſſe aliqs, nulla via ratioq; erit, qua veraces hiſtoricos a fallacibus diſtinguere atq; internoſcere valeamus? Erit nempè, & multiplex ēt erit.

Prima lex ex hominum probitate integritateque ſumetur. Quæ omnino res locum habet, cum quæ narrant hiſtorici, ea vel ipſi ſe vidiſſe teſtantur, vel ab his, qui viderunt, accepiſſe. Qualia ſunt plæraq; in epiſtolis Ambroſij, Cypriani, Hieronymi, Auguſtini, in libris quoque huius de Ciuitate Dei, in dialogis Gregorij, breuiter in omnibus ferè doctorum eccleſiæ probatiſſimorum ſcriptis: in quibus mendacium ſuſpicari, quod ad memoriā ſempiternam transferre illi ſcribendo voluerint, piaculū eſt. Magnis quippe præclariſq; virtutibus viri ſanctiſſimi atque optimi id conſequi meruerunt: vt in rebus eiuſmodi, quas vel ſpectaſſe ſe, vel ab alijs fide dignis, qui ſpectarint, ſe audiſſe teſtati ſunt, fides omninò illis habeatur. Qua in re Eraſmus Roterodamus, alijque iuniores quidam, ſæpè ac licenter errarunt. Quid enim liberiùs, licentiùs, immoderatiùs dici potuit, quàm Hieronymum aſſerentem, Matthęi euangelium Hebraicum deſcribendi ſibi copiam fuiſſe, in eo virum grauisſimum ſanctisſimumque mentiri? Iure itaque piis hominibus nimia hęc quorundam iuniorū liberiorque licentia diſplicuit iure etiam in crimen vocata eſt. Hæc autem prima lex, in profanis quoque auctoribus locum habet. Quædā enim Iulius Cæſar, quędam Suetonius, quædam Cornelius Tacitus, quædam Plutarchus, quædam Plinius narrant, quę auctores ipſi partim, oculis aſpexerunt, partim acceperunt ab his, qui ea præſentes aſpexerant. In hiſce verò auctoribus tametſi pietatem abſolutaque virtutis officia ſpectare non licet, licet tamen probitatem quandam bonitatemque naturę. Quidam enim

Leges, ad cognoſcēdum veraces hiſtoricos, à fallacibus.

cōtra Eraſ.

Tt corum

eorum aut veritatis amore inducti, aut ingenui pudoris verecundia, vſqueadeò à mendacio abhorruerunt, vt iam pudendum fortaſſe ſit, hiſtoricos gentium quoſdam veraciores fuiſſe quàm noſtros. Dolenter hoc dico potiùs, q̃ contumelioſè, multò à Laertio ſeueriùs vitas Philoſophorum ſcriptas, quàm à Chriſtianis vitas ſanctorum: lõgeq; incorruptius & integriùs Suetonium res Cæſarũ expoſuiſſe, quàm expoſuerint Catholici, nõ res dico Imperatorum, ſed Martyrum, Virginum, & Confeſſorum. Illi enim in probis, aut Philoſophis, aut Principibus, nec vitia, nec ſuſpiciones vitiorum tacent, in improbis verò etiam colores virtutum produnt. Noſtri autem plerique vel affectibus inſeruiunt, vel de induſtria quoq; ita multa confingunt, vt eorum me nimirum non ſolùm pudeat, ſed etiam tædeat. Hos enim intelligo eccleſiæ Chriſti cùm nihil vtilitatis attuliſſe: tum incommodationis plurimùm. Nominibus parco, quoniam huius loci iudicium morum etiam eſt, & non eruditionis tantùm, in qua liberior poteſt eſſe cenſura. Nam quæ morum eſt, hęc debet profectò eſſe & in viuos cautior & in mortuos reuerentior. Certum eſt autem, qui fictè & fallaciter hiſtoriam eccleſiaſticam ſcribunt, eos viros bonos atque ſynceros eſſe non poſſe, totamq; eorum narrationem inuentam eſſe, aut ad quæſtum aut ad errorem, quorum alterum fœdum eſt, alterum pernicioſum. Iuſtiſſima eſt Ludouici querela de hiſtorijs quibuſdam in eccleſia confictis. Prudenter ille ſanè ac grauiter eos arguit, qui pietatis loco duxerint mendacia pro religione fingere. Id quod & maximè pericloſum eſt, & minimè neceſſarium. Mendaci quippè homini ne verum quidem credere ſolemus. Quamobrẽ qui falſis atque mendacibus ſcriptis mentes mortalium concitare ad Diuorum cultum voluere, hi nihil mihi aliud videntur egiſſe, quàm vt veris propter falſa adimatur fides, & quæ ſeuerè ab auctoribus planè veracibus edita ſunt, ea etiam reuocentur in dubium. In Herodoti lucubratione rebus fictis & adumbratis quidem loci plurimum fuit. Verùm inſcriptione ipſa illæ præmonuit, non eſſe in eo libro hiſtoriæ rationem ad

De tradẽ. diſcipli. li. 5.

Homini mendaci nec uerũ quidem creditur.

nem ad viuum reſecandam. Muſa videlicet inſcripſit, quibus fabulæ interdum conceſſæ ſunt, vt audientium animos iucundiùs & ſuauiùs allectent, quod ſeueritate narrationis non perinde aſſequerentur. Xenophon, qui (vt Fabius ait) magis inter Philoſophos, quàm inter hiſtoricos reddendus eſt: optimi & abſolutiſſimi Principis formam in Cyro perfectam conatur effingere. Itaque non eſt ab eo expectandum, qualis nam Cyrus re vera fuerit, Rex licet excellẽs & eximius, ſed qualis futurus ſit in Republica Imperator, ſi ad normam exemplaris exactiſſimi componatur. At in hiſtoria Chriſtiana, quæ tota, vt diximus, non voluptate, ſed veritatẽ perpenditur, quorſũ attinet hiſtoriæ nomen commentis, fabulisq; prętendere? Quaſi verò ſancti Dei homines noſtris mendaciis egeant, qui tam multa vera pro Chriſto geſſerunt, vt falſa quantumuis licet eruditę ſimulationis artificio compoſita, vt noxia non ſint, quoniam inutilia ſunt tamen, tanquam ignaui milites oneri ſint magis, quàm auxilio. Heroum porrò noſtrorũ res verè geſtæ, ſicuti ego exiſtimo, non ſolùm amplæ magnificæq; fuerunt, verùm multò etiam maiores quàm fama feruntur. Neque eorum qui fecere virtus tanta habenda eſt, quantum eam verbis extollere potuerunt noſtri: ſed tanta potius, vt & præclara ingenia rebus ipſis, & ingenijs præclaris verba quoq; defuerint. Sed dum quidam affectui ſuo nimium indulgent, & ea ſcribunt, quę animus ſcribentis dictat, non veritas, tales Diuos quandoque nobis exhibent, quales Diui ipſi, & ſi poſſent, eſſe tamen noluiſſent. Ecquis enim credat, Diuum Franciſcum pediculos ſemel excuſſos, in ſeipſum ſolitum eſſe immittere? Quod ad ſanctitatem viri, ſcriptor pertinere putauit, equidem non puto, qui paupertatem ſciam viro ſanctiſſimo placuiſſe ſemper, ſordes nunquam. Illud item quàm ridiculum? Diabolum Dominico patri noſtro, ſemel obſtrepentem, à Diuo eſſe coactum, vt lucernã haberet in manibus, quoad illa abſumpta non moleſtam ſolum, ſed incredibilem dolorem etiam afferret. Non poſſunt huiuſmodi exempla numero comprehendi, ſed in his paucis

Libr. 10. cap. 1.

Cicero ad Quintum fratrem, Cyrus ille, inquit, à Xenophõte nõ ad hiſtoriæ fidẽ ſcriptus, ſed ad effigiẽ iuſti Imperij.

Notæ pro diuo Frãciſco.

pleraq; alia intelligentur, quæ Diuorum clariſſimorum hiſtorias obſcurarunt. Non autem decebat, veras ſancto rum res geſtas falſis & commentitijs fabulis contaminari. Quæ cauſa Gelaſio fuit, vt huius generis hiſtorias multas in cõcilio ſeptuaginta Epiſcoporum reprobaret. Eius Pontificis verba ſunt, legi cognoſciq; digniſſima: idcirco adſcribenda ſunt. Geſta (inquit) Sanctorum martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confeſſionum triumphis irradiant, quis ita eſſe Catholicorum dubitet: & maiora eos in agonibus eſſe perpeſſos, nec ſuis viribus, ſed Dei gratia & adiutorio vniuerſa toleraſſe? Sed ideo ſecundùm auctoritatem antiquàm, vel conſuetudinẽ ſingulari cautela in ſancta Romana ecclesia non leguntur: quia eorum, qui ſcripſere, nomina penitus ignorantur: & ab infidelibus aut dicta ſuperfluè, aut minus aptè quàm rei ordo fuerit ſcripta eſſe putantur: ſicut cuiuſdam Quirici & Iulitę matris eius: ſicut Georgij alorumq; paſſiones huiuſmodi, quæ ab hæreticis probantur conſcriptæ: propter quod (vt dictum eſt) ne vel leuius ſubſannandi oriretur occaſio, in ſancta Romana eccleſia non leguntur. Nos tamen cum prædicta eccleſia omnes martyres & eorum glorioſos agones, qui Deo magis quàm hominibus noti ſunt, cum omni deuotione veneramur. Item vitas patrum Antonij, Pauli, Hilarionis, & omnium eremitarum, quas tamen vir beatiſſimus ſcripſit Hieronymus, cum omni honore ſuſcipimus. Item actus beati Sylueſtri Apoſtolicę ſedis præſulis, licet eius, qui ſcripſit nomẽ ignoremus, à multis tamen in vrbe Roma catholicis legi cognouimus: & pro antiquo vſu multę hoc imitantur eccleſiæ. Item ſcripta de inuentione ſanctæ crucis dominicę, & alia ſcripta de inuentione capitis beati Ioãnis Baptiſtæ, nouellæ quidem reuelationes ſũt, & nonnulli eas Catholici legunt, ſed cum hoc ad Catholicorum manus peruenerit, beati Pauli apoſtoli ſententia præcedat: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Hactenus Gelaſius.

Gelaſius. *1.theſ.5.*

Quòd ſi prophetias, quæ numinis afflatu edi ſolent, Paulus docet non ſpernendas quidem, ſed explorandas

tamen:

tũ: ecquis nos accuſare iã audebit, ſi hiſtorias humano sẽ ſu editas exploremus? Gelaſius sanè auctor eſt cũ Cõcilio grauiſsimus, ꝙ de prophetia ab Apoſtolo dictum eſt, hoc aptè ẽt in hiſtoriam quadrare. Iubet ergo imprimis Pontifex, vt eas hiſtorias nullo modo amplectamur, quæ ſine certo auctoris nominè proferuntur. Olent. n. aut quæſtuoſorum hominũ impoſturã, aut, quod Gelaſius ipſe ait, hæreticorũ fœtum. Quę eadem oĩno cauſa subeſt, vt hiſtoriæ illæ valde ẽt suſpicioſæ ſint, quæ tametſi auctoris cuiuſpiã nomen præ se ferunt, sed quis ille qualiſue ſit, obſcurum & incertum eſt. Cuiuſmodi ante hos paucos dies, quædã fabulę prodiere, quarum & auctores & loca adeò longo interuallo diſtant, vt an mentiantur illi non poſsit inueniri, an hæc ſint addubitari ẽt poſsit. Sed bene habet, ꝙ totum narrationis corpus commentitium apparet, vt qđ Hiſpanorũ sermone terĩ, id quoq; in hac re facilè probes, De luengas vias, luẽgas mentiras. Sed ad Gelaſium redeamus. Qui illius deinde erroris nos admonuit, in quo olim non vulgus solum, sed Gratianus etiã verſatus eſt, vt librorum deceptus indicibus crederet: omnia quæ Hieronymi & Auguſtini nominibus inſcripta erant, Hieronymi Auguſtiniq; verè etiam eſſe. Sic librũ, qui de vitis patrum inſcriptus eſt, Hieronymi nomine vulgus circumferebat, quum paucisſimas tamen patrum vitas ille scripſerit, quę & hoc loco ferè à Pontifice referuntur. Gelaſij itaq; teſtimonio eorum impudentiam retundemus, qui harum rerum auctorem Hieronymũ peruulgarunt, quas nemo niſi rudis atque elinguis ederet. Huius generis fabula etiã illa eſt inſulſa æquè ac barbara, de Natiuitate sanctę Mariæ, ad Chromatium & Heliodorum epiſcopos. Huius generis sunt alia multa, quę & diligentisſimè & rectisſimè Eraſmus refutauit. Illud etiam in his Gelaſij verbis equidẽ animaduerto, nouellas reuelationes, ſic enim vocat, nos admirari & suſpicere minimè oportere. Iam enim pasſim non pro eccleſiæ necesſitate, sed pro hominum affectu exprom ũtur: adeò vt in conceptionis cauſa vtrinque, ſi superis placet, reuelationes vel contrariæ proferantur. Quæ res impijs quidem

Gelaſius

dem non leuẽ ſubſannadi occaſionẽ præbent, pijs verò lachrimandi. Contemnantur profectò neceſſe eſt Dei & dona & miracula, ſi noſtris aut opinionibus, aut affectibus inſeruierint. Eccleſiæ igitur Chriſti hi vehemẽter incõmodant, qui res Diuorũ præclarè geſtas nõ ſe putant egregiè expoſituros: niſi eas fictis & reuelationibus & miraculis adornarint. Qua in re, nec ſanctæ virgini, nec Chriſto domino hoĩum impudentia pepercit: quin quod in alijs Diuis factitauit, idẽ quoq; in Chriſti & matris hiſtoria ſcribenda faceret, & pro humani ingenij leuitate multa vana, & ridicula cõminiſceretur. Cùm ſuperioribus annis Tridentino concilio intereſſem, è quibuſdam audiui, Aloyſium Lippomanũ epiſcopũ Veronẽſem huic malo mederi, hiſtoria de vitis ſanctorum cõſtanti ac graui rõne edita. Sed hanc mihi adhuc videre nõ licuit, nec aliã quamuis, quæ mihi quidẽ probari poſſit de his, quæ venerunt in manus. Spiſſum ſanè erit opus & operoſum, ſed vehemẽter oĩbus Chriſtianis vtile, ſi quis præſtiterit dignũ modò Diuis, Eccleſia, Chriſto. Id qđ haud dubiè præſtabit nemo, niſi vir probus, integer, incorruptus. Vt ne quid falſi dicere audeat, ne quid veri non audeat, ne qua ſuſpitio gratię ſit ĩ ſcribẽdo, ne qua ſimultatis. Quę cùm ad probitatis integritatisq; officia pertinere notũ ſit, miror ab vno Suetonio ſeruata eſſe oĩa, à pleriſq; noſtris oĩa eſſe deſerta. Qui autẽ res humanas à Diuis quorum hiſtorias ſcribẽdas ſumunt, alienas fore cẽſent, hi Diuos ipſos, ne hoĩes quidẽ fuiſſe videntur credere. Quãtò ſapiẽtiùs Euãgeliſtę faciunt, qui vel in ipſis apoſtolis, quos eramus vitę totius exemplum habituri, nec affectus naturæ imbecilliores, nec caſus etiam grauiores diſſimulant. Diuina hæc ſapientia quidem Euãgeliſtarum fuit, ſed bonitas quoq; integritasque naturæ, vt nihil illis in ſcriẽbda hiſtoria deeſſet, quod in hiſtorię lege vel Ethnici requiſijſſent. Scriptoris autem probitas & integritas, nã hoc quæret aliquis, in his qui olim fuerunt, licet aliquando in ſcriptis ipſis eluceat, ſed fama & graui atque frequenti præteritorum hoĩum teſtimonio cognoſcetur. Sunt.n. (vt dixi) in profanis auctoribus non pauci, quorum

Aloyſius Lippomanus Epiſcopus Veron.

rum

rum ingenuitas, & verecundia ſic hoīum ſermone celebrata eſt,vt nemo illos vnquã mendaces , & in fingendo impudẽtes exiſtimauerit.Quales sunt Cæſar. Val.Max. Terentius Varro,Liuius,Cornelius Tacitus,Seneca,Ammius Marcellinus,Eutropius, Flauius Vopiſcus , Paulus Diaconus,Lucius Florus,Polybius , Diony.Halicar.Iulius Capitolinus,Cornelius Nepos, Strabo , alijſq; plures,Latini præſertim auctores. Nã Græcorum fides maiori ex parte fracta ac debilitata eſt.Religioſus eſt Thucydides &(vt Ioſephus ait) inter oẽs Græcos hiſtoricos in primis ſcrupuloſus.Appianus Alexandrinus, Græcus licet auctor , ſed qm̃ heſterna & ciuilia Romana bella memoriæ mandauit, in alienis rebus mendax non fuit, futurus in ſuis, ſi Græcorũ morẽ & ingenium ſequeret̃ . Quorum iactantia & vanitas impudẽtius eſt aucta,poſtquàm certare cũ Latinis de imperio,de rebus geſtis , de doctrinæ veritate incœperunt. Latinis ſiquidẽ fulgor, & gloria,Græcię claritatẽ obſcurauit,& adeò Gręcorum ꝑſtrinxit oculos,vt vel Plutarchus ſcriptor alioqui verax, in rebus Gręcorũ illuſtrãdis,& cęcutire & fingere interdum ẽt videat̃. Qđ tum in opere de vitis illuſtrium Gręcorũ & Romanorum,tum in paralellis Ludouicus Viues animaduertit.At verò in noſtris,hoc eſt, eccleſiaſticis facilior eſt ratio virtutis & bonę fidei cognoſcendę. Optimos.n. quoſq; apud nos nõ ſolum humanus ſermo atq; exiſtimatio colit, verum ẽt eccleſię decretum in cõcilio cęleſtium collocat. Hos itaq; mendacij impudentiæque arguere,quemadmodum ſupra diximus,impietatis etiã, nõ modò temeritatis argumentum eſt.Cum his ego ſãctis,iuſtiſq; viris,Aegeſippum,Paulum Oroſium, alioſque nonnullos eccleſiæ hiſtoricos annumerãdos cenſeo , qui à me breuitatis cauſa prætereuntur . Non.n.hic bibliothecas excutimus,ſed genera deguſtamus . Ne quis negligentię nos inſimulet,ſi vllos aut laudando, aut vituperando tranſimus.Sed ais . Criſpus Salluſtius in perditis omnino moribus veridicus hiſtoriæ ſcriptor eſt habitus.Sanè quidem.At cùm Salluſtium obijcis, hominem obijcis: in quo ſi non honeſtatis pudor , at infamiæ eius

timor fuit,quã Romani cum primis declinarunt, ne mẽdaces,quemadmodum Græci, in hiſtorijs haberentur. Deinde non mihi Salluſtius vr̃ vitijs caruiſſe & gratiæ, & ſimultatis. Certè cùm de Cicerone ſcribit,multa ſilentio præterit,quæ libentisſimè in aliorũ gratiã retuliſſet. Sed hæc duo vitia cùm hiſtoricorum ferè oĩum cõmunia ſunt,tum quorundã quaſi propria. In quibus Paulus Iouius eſt in quãlibet partem nimius odio & amore,gratia & ſimultate. Et quoniã pecuniam amabat,in hiſtoria quoq; ſcribenda,pecuniæ ſeruus fuit. Poſtremò aliud eſt dicere,viros bonos veraces eſſe omneis, aliud improbos omneis eſſe mendaces. Illud nos diximus, hoc non diximus. Quanquam neſcio quomodo fit, vt nuſquã ſecurus animus niſi in viri boni teſtimonio conquieſcat. An officio veritas adeò coniuncta eſt, vt in homine vitioſo eſſe illa fortaſſe posſit:ſed eſſe tamen credi vix posſit. Quę cauſa Chaldęis, Aegyptijsque fuit, quamobrem non alios hiſtorię auctores approbarent, niſi qui ſacerdotio fungerẽtur. Quod ſanctos religioſosq; viros mentituros eſſe nullo modo exiſtimarent. Homo(inquiũt)ex Iudæis quidã,ſacerdos venit:nõ decipiet nos. Verùm de prima ad hiſtoriam dijudicandam regula hęc dicta ſint.

Paulus Iouius.

Caldei ſolos illos hiſtoricos approbabant,qui ſacerdotes orãt.

1. Mac.7

Lex vero ſecunda in hiſtoriæ iudicio ſanciatur,vt eos hiſtoricos reliquis anteferamus, qui ingenij ſeueritati quandam prudentiam adiunxerunt,& ad eligendum, & & iudicandum. Quæ lex in ijs rebus locum habet, quas res neque ſcriptores ipſi ſunt intuiti, nec à viris fide dignis,qui viderint,audierunt. Quo in genere eſt operæpretium leuitatem eorum recordari,qui muliercularum more quod nimis miſeri volunt,hoc facilè credunt. Nam & ætas noſtra ſacerdotem vidit, cui perſuaſiſſimum eſſet,nihil omnino eſſe falſum, quod ſemel typis fuiſſet excuſum. Nõ enim(vt aiebat) tantum facinus Reipub. adminiſtros commiſſuros, vt non ſolùm inuulgari mendacia ſinerent,sed ſuo etiam communirẽt priuilegio: quò illa tutiùs mentes mortaliũ peruagarentur. Quo ſanè argumẽto permotus animum induxit credere,ab Amadiſo & Clariano res eas verè geſtas, quę in illorum libris cõmen-

mentitijs referuntur. At verò quantum illa aduerſum Reipub.adminiſtros ratio valeat, non eſt huius loci tẽporiſq; diſſerere. Certè hoc ego pro me ipſo & animi mei ſenſu,ac dolore pronuncio,magna eccleſię calamitate,atq; pernicie id ſolùm in libris vulgandis præcaueri, ne erroribus fidei aduerſis aſperſi ſint, ne ſint moribus exitiales non item. Nec de fabulis iſtis potiſſimũ ex crucior,quas modò dixi, quãuis ineruditis & nihil omnino cõferentibus,non dico ad benè beateq; viuẽdum, ſed ne ad rectè quidẽ de rebus humanis ſentiendũ. Quid.n. conferant meræ ac vanæ nugæ ab hominibus ocioſis fictę, à corruptis ingenijs verſatæ? Sed acerbiſſimus eſt dolor & vix omnino conſolabilis,quod dum quidam vtinã tã prudẽter quàm feruenter incommodũ hoc reijcere ac deuitare cupiunt,non pro fabulis veras & graues hiſtorias edunt,id quod eſſet plebi vtiliſſimum,ſed libros myſteriórũ eccleſiæ plenos,à quibus arcẽdi profani erãt: id quod eſt,mea quidẽ ſententia,peſtilẽtiſſimum:eò verò magis, quò vulgus eos libellos ſecurius legit, quia probatos videt,non modò à ciuili magiſtratu,verum etiã ab ijs, qui doctrinæ cenſores ſunt in Chriſti Repub. diffiniti. Sed hęc aliàs,nunc quod inſtat agamus. Miſeranda ſanè hominis ignorãtia potius q̃ ludenda:qui vſqueadeò, aut bonus,aut ſtultus erat,vt omni narrationi ſtatim crederet, ſi modò eſſet literis ꝓdita. Verùm inuenias alios nõ pari inſcitia quidem,ſed imprudentia penè pari,qui veritatẽ rerum non inde petunt,vbi ea reſidere ſit ſolita,ſed ex ijs,in quibus raro eſt eã inuenire, nẽpè ex diſſipatis peruagatiſq; rumoribus. Quæ res plerunq; ijs accidit, qui ſunt incõſtanti leuiq; natura. Nã hoĩes graues,atq; ſeueri,nõ ſolẽt inanẽ vulgi ſermonẽ aucupari. Quanq̃ negare nõ poſſumus, viros aliq̃n grauiſſimos in diuorũ ꝑſertim prodigijs deſcribẽdis,ſparſos rumores & excepiſſe,& ſcriptis etiã ad poſteros retuliſſe. Qua in re,vt mihi quidem videtur,aut nimiũ illi ſibi,aut fideliũ certè vulgo indulſerunt:q̄ vulgus ſentiebant non tantùm ea facilè miracula credere,ſed impensè etiã flagitare. Itaq; ſigna nõnulla & prodigia ſancti quoq; memoriæ prodiderũt,nõ quò ea

Hominũ graues non ſolẽt inanem vulgi ſermonẽ aucupari.

libenter crediditſent,ſed ne deeſſe fidelium votis viderentur.Id verò eò magis ſibi licere exiſtimarunt,q̃ intellexerunt auctoribus nobiliſſimis placuiſſe,verã hiſtoriæ legẽ eſſe,ea ſcribere quæ vulgo vera haberẽtur.Nec ego hic libri illius auctorẽ excuſo,qui ſpeculũ exemplorũ inſcribitur:nec hiſtorię ẽt eius,quæ legẽda aurea nominatur. In illo enim miraculorũ mõſtra ſæpiùs q̃ vera miracula legas:hanc homo ſcripſit ferrei oris, plũbei cordis, animi certè parũ ſeueri & prudẽtis.Veteres excuſo,& ſanctos & eruditos viros,quorũ & libros,& nomina volentẽ aſcribere pudor me ac religio vetaret, niſi cõtrà vererer ne mea hæc taciturnitas pleriſq; cauſa eſſet,vt aut dãnarent quę nõ intelligerent,aut errore vario circũ ſanctorũ omniũ hiſtorias vagarentur.Atq; Theologũ etiã admoneri operæ pretiũ eſt,ne id ſtatim illi perſuaſum ſit,oĩa,quæ magni auctores ſcripſerint,vndiq; eſſe perfecta.Nã & labuntur aliqñ(vt ille ait)& oneri credũt, & indulgẽt ingeniorũ ſuorũ voluptati,vulgoq;,vt dixi, interdũ etiã indulgẽt: nec ſemper intẽdunt animũ,& nonnunquã fatigantur:adeò vt Ciceroni Demoſthenes dormitare, Horatio verò Homerus qñq; ipſe videatur.Summi.n.ſunt,hoĩes tamẽ. Quę ego eadẽ de Beda, atq; Gregorio iure fortaſsè ac verè dicere poſſum. Quorũ ille in hiſtoria Anglorũ,hic in dialogis quædã miracula ſcribũt vulgo iactata & credita,quæ huius præſertim ſeculi Ariſtarchi incerta eſſe cẽſebunt.Equidẽ hiſtorias illas probarem magis,ſi earũ auctores iuxta præfinitã normã, ſeueritati iudicij curã in eligẽdo maiore adiũxiſſent.Sed qm̃ modeſtè, & circũſpecto iudicio de tãtis viris pronunciãdum eſt: ne in his quidẽ duobus reijcienda ſunt plurima. Pauca. n. in eis poſſis arguere,quamuis hiſtoriam eccleſiaſticã reuocare ad ſeueriora iudicia cõtẽdas.Ac ſi neceſſe eſt in alterã peccare partẽ,oĩa eorũ probari legẽtibus q̃ multa reprobari malo.De Vincentio Valuacen.& Diuo Antonio liberius iudico, quorum vterq; non tã dedit operã vt res veras

Speculũ exemplorum.

Nota.

Non te fallat quod Gelaſius Vincentij laborioſum opus commendauit.Mendoſi enim ſunt pleriq; codices.Nam correcti & emendati,Iuuenci habent, non Vincentij.Alioqui Gelaſius,qui multis ſeculis Vincentio prior fuit,propheta in eo.c.fuiſſet non Iudex.

veras certaſq; deſcriberet: quàm ne nihil omnino prẽte riret, quod ſcriptum in ſchedulis quibuſlibet reperiretur. Ita ad hiſtoriam vnamquanque exiſtimandam momentoque ſuo ponderandam non artificum ſtatera, ſed ne populari quidem trutina vſi ſunt. Quamobrem boni licet ac minimè fallaces viri, quia tamen nec auctores eos, à quibus ſuos exſcripſere libros, diligenter examinarunt, nec res iuſtis libratas ponderibus memoriæ prodiderunt, apud criticos graues atque ſeueros auctoritate carent. Hiſtoricus autem, qui Theologiæ decreto probandus erit, nec omnes ſchedas lectione etiã indignas excutiet, nec anilibus fabulis accommodabit operam, nec priùs lecta auditaq; deſcribet, quàm ea prudenti accuratoque iudicio expendat ac ſeligat. Sed in ſecundæ regulę explicationem diximus ſatis.

Tertia regula ſit. Si cui hiſtorico auctoritatem eccleſia tribuit, hic dubio procul dignus eſt, cui nos etiã auctoritatem adiungamus. Contrà verò cui eccleſia derogauit fidem, ei quoq; nos fidem iure ac merito derogabimus. Gelaſius porrò hiſtoriã de vitis Antonij, Pauli, Hilarionis, ac cęterorum eremitarum, quas tamen Hieronymus ſcripſit, cum omni honore ſuſcepit. Acta rurſum beati Syluestri, licèt nõ pari veneratione: ſed ſuſcepit tñ. Collaudauit Oroſiũ, Euſebij chronica, hoc eſt, de tẽporibus, quantum animi coniectura colligo, non reiecit. *Tertia regula.* *Gelaſius.*

Reiecit itinerarij Clementis libros octo, acta Andreæ, Philippi, Petri, Thomæ nominibus falsò edita, librum de infantia ſaluatoris, alterũ itẽ de eiuſdẽ natiuitate, librũ Paſtoris, acta Theclæ, & Pauli, quæ Epiphanius vſurpat interdũ, reuelationẽ Pauli, librũ qui Mariæ tranſitus inſcribitur, libellos de pœnitentia Adę, Origenis, Cypriani, epiſtolam Ieſu ad Abagarum, paſſiones Georgij, ac Quirici & Iulitæ, hiſtoriam demum Euſebij Pãphili. In qua refellenda Gelaſius magna, vt mihi quidem videtur, prudentia eſt vſus. Nã quòd Rhenanus dixit, verba hæc poſtrema Gelaſij non eſſe, ſed eſſe potiùs ab aſino quopiã adiecta, hoc inſolenter, ruſticè, imperiteq; dixit. Prin-

Hierony. ad Latã de inſtit. fil. Caueat (inqit) omnia apocrypha. Et ſi quando ea non ad dogmatũ veritatẽ ſed ad ſignorũ reuerentiã legere voluerit, ſciat nũ eorũ eſſe, quorũ titulis pnotãtur.

Principio quippè pōtifex ad hunc modū cēſuerat,Chronicō Euſebij Cæſariēſis atq; eiuſdē hiſtoriȩ eccleſiaſticæ libros,quanuis in primo narrationis ſuæ libro tepuerit,& in laudibus atq; excuſatione Origenis ſchiſmatici vnū cōſcripſerit librū, propter rerū tñ ſingularē notitiā vſquequaq; nō dicimus renuendos.Poſtea verò ſic cenſet.Hiſtoria Euſebij Pāphili apocrypha. Quȩ duæ ſententiȩ cū cōtrariæ non ſint, tum ſunt etiā veriſsimæ, & nimis quàm grauiter ac ſeuerè latȩ. Cur aūt Gelaſius hiſtoriā Euſebij apocryphā pronunciarit, cauſæ ſunt ſanè plures atq; vehementes.Primū in primo libro refert Euſebius epiſtolā Ieſu ad Abagarū ſcriptā,quā Gelaſius eadē diſt.explodit.Fuit etiā altera cauſa Gelaſio, quam ob rem hiſtoriā Euſebij apocrypham definierit. Quòd multæ ibi Clementis Alexandrini teſtimonio confirmētur:cuius opuſcula eadem diſt.apocrypha iudicata ſunt. Prȩterea & librū ſextū Euſebius texuit in laudem & excuſationē Origenis.Cum autē & diſcipuli Origenis magnas in eccleſia tragœdias excitaſſent, & Origenes ipſe tanquā ſchiſmaticus,deq; fidei catholicæ via ſæpè deflectens,fuiſſet eccleſiæ iudicio condēnatus, iure illius hiſtoria refellit,qui Origenē non ſolū immodicè pdicat, ſed ad cȩlum,perinde vt ſi pater eſſet eccleſiæ, extollit.

Cenſura de hiſ. Euſebij.

Præterea,in ſynodi ſeptimæ,actione quinta,cum Iconomachi pro ſe Euſebium teſtem excitaſſent,& lecta ēt eſſet eiuſdem epiſtola, vbi Ario cōſentiebat. Tharaſius rogauit,Recipimus hoc?Sacra vero ſynodus dixit, Nequaquam. Hic, reliquis eſt nobis maiore odio proſequendus: & legati Adriani papæ dixerunt, Ipſe lectio indicat,quod Arianorum ſententiam ſapiat. Habet.n. ante lectus Euſebij liber, & alias blaſphemias, quas ſynodus audire reſpuit.Sanctiſſimus patriarcha dixit, Libros illius reijciamus,Sancta ſynodus dixit, Reiicimus & anathematizamus.Et actione, rurſum ſexta Epiphanius reſpondens teſtimonio Euſebij, Euſebius (inquit) ab illis in teſtem aduocatur, qui tamen ab omni catholica eccleſia Arianæ hȩreſeos defenſor eſſe cognoſcitur, quemadmodum in commentarijs ſuis & omnibus

à ſe

à ſe editis libris manifeſtú fit. Et poſterius, Quis fidelium (ait) in eccleſia dubitat, Euſebium Pamphili in reprobũ ſenſum traditum Arij placitis conſenſiſſe? Nã in cunctis hiſtoricis ſuis libellis filium creaturam vocat, subminiſtrum, ſecũdo loco adorandũ. Id poſtquã ex multis libris Euſebij probauit, tandem aſſerit, Euſebium duplicis animi fuiſſe, inconſtaterq; synodo ſubſcripſiſſe. Nuſquam.n. aut librorum ſuorũ errores depulit, aut apologiam pro ſe fecit: cùm tñ Arius non obſcurè teſtaretur, ſe ſententiæ ſuæ Euſebiũ habere ſtudioſum ac fautorem. Et Hieronymus ad Pammachium & Oceanum, Eccleſiaſticã (inquit) pulchrè Euſebius hiſtoriam texuit: ſed impietatis Arij apertiſſimus propugnator eſt. Et ad Teſiphontẽ, Euſebium Cæſarien. (ait) Arianum fuiſſe, nemo eſt qui neſciat. In primo certè eccleſiaſticæ ſuę libro, filium dicit paternę voluntatis executorem, qui poſt patrem omnium ſit cauſa & origo. Item, cum illum pſalmi verſiculum attuliſſet, Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt: ſubiecit, Quibus verbis propheta patrem inducit factorem, tanquam vniuerſalem principem regali ſuo nutu præcipientem: ſermonem verò Dei illi ſecundo loco addit, non alium ab eo, qui inter nos prædicatur, paternis iuſſionibus obſecundantem. Et capite ſecundo primum affirmat, patri filium in omnium opificio adminiſtraſſe: deinde patris miniſtrum in omnibus bonis fuiſſe ait. Meritò ergo Gelaſius prontifex hiſtoriæ Euſebij Cæſarienſis auctoritatem ademit. Quid? An nõ etiam abſurdum eſt, vt qui infidelis eccleſię fuerit, ei fidem eccleſia in rebus eccleſiaſticis habeat? Experimur ſanè, hæreticos ſectæ ſuæ non dogmata ſolum ac præcepta, ſed res etiam geſtas accommodare. Imo verò torquere atque adeò fingere: vt ſectam vndique, & comprobaſſe, & ornaſſe videantur. Hinc enim (quemadmodum ſuprà diximus) Conſtantinum finxit Euſebius ab Euſebio Nicomedienſi baptizatum, quò Arianorum factioni maiorem & fidem, & auctoritatem adiungeret. Hinc etiam, cum in synodi Nicænę mentionem incidit, dogma fidei, quo damnatus eſt Arius, aſtutè diſſimulauit

Vide epiſto. Arij ad Euſe. Nicomedien. Epiſt. huius initium eſt, Schedulæ.

Cap. 1. Muſculo interprete.

Pſal. 32.

in Paſchatis queſtioné repentè digreſſus. Sed ne Arij quidem vnquã in hiſtoria ſua meminit, callidè hominis memoriam preteriens, quẽ ſynodi auctoritate obrutus laudare non eſt auſus, amicitiæ lege conſtrictus noluit vituperare. Quę eædem omnino cauſæ ſubſunt, vt hiſtoriam Carionis omnes Chriſti fideles explodant. Quoſdam.n. ſummos pontifices, viros quidem optimos, illius lacerat & cruentat oratio, quoſdã verò imperatores Germanos commendat & illuſtrat, qui eccleſiæ Romanæ perduelles inimiciq; fuere. Itaq; ex vnguibus leonem agnoſces, hoc eſt, ex laude & vituperatione Lutheranum. Quanquam Carionem Lutheri erroribus adhęſiſſe, non eſt opus coniecturis ſuadere. Multis quippè in locis apertè ille ſe prodit. Quocirca mirum eſt, cur eius hiſtoria non ſit, cum cęteris hęreticorum libris ab eccleſiæ iudicibus exploſa: cum plerique tamen eam ſecuri legant, nulla prorſus nota atq; animaduerſione præmoniti. Sed ad Euſebium reuertamur. In cuius hiſtoria eccleſiaſtica ſatis Gelaſius oſtendit, cętera ſibi ac concilio placuiſſe, dum quædã diſplicuiſſe commonuit. Itaque ſi fabulã Abagari laudeſq; Origenis ab Euſebio demeres, digna eius hiſtoria eſſet, cui fides omnino haberetur, præſertim ſi in eccleſiæ contra Arium pugna, nõ ab Ario, ſed ab eccleſia ſtetiſſet. Ac de eccleſiaſticæ hiſtoriæ libris hactenus. Nã in chronicis admiranda fuit hominis diligentia, magnus omnino labor, varia, & penè incredibilis lectio, ac graue prorſus in lectionis varietate iudiciũ. Nec ſcio an quiſquã alius inter eccleſiæ, ſiue Latinos ſeu Græcos auctores, quamuis ſumma vi, ope atque opera eniteretur, præſtãtiora nobis poſſet temporum monimenta relinquere. Tametſi deſcribentium incuria, adeò multis locis vitiata ſunt, vt dici ſine animi dolore non queat. Sed ne illa quidem, quæ ibi Euſebius refert, vera ſunt omnia. Quin reperias aliqua, quę iurè ac verè reprehendas. Cuiuſmodi illud eſt, quòd eundem ſcribit fuiſſe Sennacherib, qui temporibus Ezechię Hieroſolyma obſedit, & Salmanaſſar, qui Samariam cœperat. Id quod diuinis literis eſſe contrariũ Hieronymus in Iſaiæ 36. caput edocuit. Atque Tobiæ cap. 1. Sal-

Hiſt. Carionis exploduntur.

Poſt ſcripta hæc, Carionis hiſtoriã Paulus quartus condemnauit.

Cenſura hiſto. Euſebianæ.

Hiero.

1. Salmanaſſar dicitur fuiſſe pater Sennacherib. At nihil eſt (vt ille ait) omni ex parte beatum. In opere, vt ita dicam, immenſo rarò peccaſſe feliciſsimum fuit. Verùm de Euſebio hęc ſatis. *Nihil eſt ex omni parte beatum.*

Sozomenus ſequitur, de cuius nos fide & auctoritate dicere Diuus Gregorius cogit. Qui hiſtoriam illius duabus præcipuè cauſis improbauit. Vna, quod ſæpè in ea mẽtitus ſit. Altera, q; Theodorum immodicè extulerit: quem conſtat & hæreticum fuiſſe, & in quinta ſynodo ab eccleſia damnatum. Equidẽ Sozomeni mendacia non excuſo. Græcus nanq; fuit, & natio hæc, vt diximus, eſt fuitq; ſemper ad mentiendum promptula. Atque in nouem eccleſiaſticæ hiſtoriæ libris, quos ante hos paucos dies Muſculo interprete accepimus, nihil tale Sozomenus ſcribit, quale ſecundo loco illi Gregorius obiicit. Tantùm ait, Theodorum diſcipulum Libanij fuiſſe, ad quem prolapſum Chryſoſtomus epiſtolam dederit, qui etiam poſtea epiſcopus Mopſi Veſtæ fuerit conſtitutus. Andreas certè in concilio Florentino, vbi pro eccleſia Latina reſpondet, huius hiſtorici teſtimonium non ſolum vſurpat ſed etiã probat. Cum enim imperator Paleologus interrogaſſet, num congruum eſſet, vt Synodus hiſtoriæ auctoritate niteretur, Andreas illi reſpondit, ad res geſtas cognoſcẽdas ſynodum hiſtoria vti debere. Tum imperator hiſtoriam illam (ait) in noſtra religione debemus ſuſcipere, quã maiores noſtri probauerunt, aliam verò minimè. Cui Andreas, de Romanorum (inquit) aut Grecorum, aut regum bello hiſtoria nequaquã in ſynodo vti debemus, ſed cùm hiſtoria hęc, ſcilicet, Hermij Sozomeni eccleſiaſtica ſit, in qua omnium ſynodorum acta & patrum ſanctorum definitiones explicantur, cur ei credendum nõ eſt? Hactenus in concilio Floren. ſeſſio. 7. Nõ videtur itaq; hoc concilium fidẽ Sozomeno abrogaſſe, ſed habuiſſe. Sed huic argumento reſponſum facile atque expeditum eſt.

Natio græca ſẽper fuit ad mentiẽdum, prompta.

Li. 8. c. 2.

Cõ. flor.

Illi verò alteri non video quemadmodum reſponderi poſſit, niſi dicamus aut Gregorium alios libros Sozomeni legiſſe, qui in Manus noſtras non venerunt, aut memoria lapſum, pro Theodorito Sozomenum ſcripſiſſe.

pſiſſe. Nã Theodoriti verba illa ſunt, quæ Gregorius retulit. Libro quippe hiſtoriæ ſuę quinto ca.27. Theodorũ iſtum doctorẽ pręclarum fuiſſe ſcribit. Et cap.40. Moritur (inquit) Theodorus epiſcopus Mopſueſtias, cùm omnium eccleſiarum doctor, tum hæreticæ cohortis profligator. Theodoritus ergo erat eo nomine dãnandus. Qui & reuera ob hanc cauſam damnatus eſt in quinta ſynodo generali actione 5. canone 13. & 14. At Theodorus canone 12. Meruit etiã Theodoritus ea ex cauſa damnari, quod impiè aduerſum Cyrillum & primã Epheſinam ſynodum ſcripſit, duodecimq; Cyrilli capita reprehendit, quę rectam fidẽ continebant. Nec verò de Theodorito deſperare quiſpiam debet. Nã, vt Beſſarion in oratione, quam pro vnione apud patres Florentiæ habuit, affirmat, ſuum poſtea cognouit errorem: & in concilio Chalcedonenſi palinodiã recantauit. Verum, vt hæc cunq; habeant, illiuſmodi errantium patrocinia, hiſtoriæ eleuant & auctoritatem & fidem. Quo mihi nomine, vt cætera omittam, Socratis ſcholaſtici minùs hiſtoria placet. Etenim & Origenis ipſe quoque patronus eſt, & Neſtoriũ excuſat, & Cyrillum mordet, & Alexandrum vellicat, & in reiectione presbyteri pœnitentiarij homouſianorum innocentiam infamat. De tertia verò regula in hiſtoriæ iudicio ſeruanda hactenus. Ac perſpicua ſunt hæc quidem & in vulgari prudentia ſita. Nam in quibus animi quædam maior vis acriorque in iudicando prodentia eſt, ij ſine hiſce regulis, exacuendo illam ingenij aciẽ vera deligent, reijcientque contraria. Mihi ſanè aliquando, & verum ipſum in ſcribentis ſynceritate candoreque relucet, & mendacium contrà auctoris quidam angor & calliditas patefaciunt. Syncera mihi crede, veritas eſt, & ſi animum repurgatum inuenerit, ipſa per ſe rectè influit. Falſitas circuitiones quærit & anfractus, ſeque verborum ambitu ſolicitè circundat, ac protegit. Atque etiam cum in hiſtoriæ ratione quid quemque deceat con-

Beſſariõ Cardinalis.

Li.6. ca. 22. & 13 & li.7. ca.45. Li.7.ca. 32. et 34 Li.eo.ca. 13.14.15 et. 34. li. 1.c.5. & 6. Li.5. ca. 19.

Euripides in phenicis. Veritatis conſueuit eſſe oratio ſimplex, vafris nõ egens ambagibus: ſi quidem ipſa per ſe congruit. At ſermo iniquus, quia per ſe ſit morbidus, medicamina exquiſita depoſcit ſibi. Euſeb. lib.3.ca.23.

ceat conſidero:facilè intelligo,hiſtoricos non ſolum falſo, ſed imprudenter res quaſdam memoriæ prodidiſſe. Quis enim vel mediocriter prudens ab apoſtoli Thomę Ioannisque euangeliſtę perſona illa non videat abhorrere,quæ in rebus eorum geſtis referuntur?vt aut ille iniurię vindictam expetierit,aut hic rupta veſte ſuumque ipſius caput tundens equum acceperit,ex eccleſia quãtum potuerit properauerit, & ſenex adoleſcentem iuueniliter fuerit inſecutus.Non itaque prudentibus, & ingenioſis iudicãdi præcepta diligenter elaborata dedimus: ſed, vt dicitur,craſſa pinguique minerua rudioribus. Nec verò adeò ſtultus ego ſum,vt exiſtimẽ in has formulas oĩa hiſtoriæ iudicia concluſa & comprehenſa.Sed ſi quę fuerunt præſcribendę formulę,hę videntur potiſſimum conſentaneæ conuenientesque fuiſſe.

Caput poſtremum,in quo 15.16.17.& 18.argumenta refelluntur.

QVanquam ex his,quæ capite ſuperiore diximus, argumentorum eorum refutatio apparet,[quæ 15.loco,16.17.& 18.ſita sunt:ſed ordine tamen refutanda sũt ſingula,vt ſcholæ etiã minutis theologis morigeremur. Et in 15.argumento quidem Philonis primùm auctoritas quęritur. Quę ſanè magna fuit: ſed breuiarium illud temporum Philonis non fuit,nec libellus alter de antiquitatibus,quem conſtat eiuſdem eſſe farinę. *In proœmio li.5. de exci.*

Ioſephi verò in hiſtoria fidem non Romani modò principes,ſed viri quoque eccleſiæ celebrarunt. Egeſippus bonus in primis auctor, vir probatę fidei ac grauis omnino hiſtoricus Ioſephum egregiè laudat, quod ad hiſtoriæ auctoritatem pertinet quidem,nam quod ad religionem,conſortem eum facit perfidiæ Iudęorum.Hieronymus non dubitat locum illi inter eccleſiæ ſcriptores dare, atque adeò eius de rebus geſtis monimenta inter eccleſiaſticas hiſtorias recenſere. Euſebius Cæſarienſis, Sozomenus,Nicephorus,vt alios omittam, miris modis Ioſephi hiſtoriam commendant. Quin & Ioſephus ipſe *Hier. De viris illuſtribus. Euſe.li.3 ecc.hi.c.9 Sozo.li.1 cap.1. Nicepho. li.2.c.18*

Li.16. an. ca.7. et in fine 20.li.& 1.li.con. App. Alex.Li.1. an. ca. 3. eo. cap. Lib. 18. an. ca.9. Caietanus ait fuiſſe binominē, eūdemq; Philipp & Herodē appellatū. Sed ne Ioſephū quidē ipſum viderat. Li.1. con. Appio.li. 11. an.c. 3.1. Eſd. 3.4.5. et 6.c. cōtraria referuntur.

hiſtoriam ſuā grauibus probabilibusq; rationibus commēdauit. Quæ non minorē faciunt fidē, quàm ſi eædem ab Hieronimo aut alio quopiā auctore poſitæ fuiſſent.

At ſerpentis pœnam nimium craſſe interpretatur, vim ligni ſcientiæ boni & mali falſam fictitiamque commemorat, Herodiadem ſcribit non Philippi, ſed Herodis vxorem fuiſſe, qui Herodis quoq; tetrarchæ frater erat, templum in ſecundo anno regni Darij dicit eſſe perfectum, ſeniorum lamentationes, cum templi veteris amplitudinem recordarentur, non ad nouum fundatum, ſed ad iam conſummatum refert: aliaq; demum ait partim ſcripturę ſacræ, partim veris alijs ac probatis hiſtorijs aduerſa. Planè ait: non inficior. Sed errores fuere ignorantis, non mendacia fallētis. Neque æquum eſt paucis è maculis labē toti narrationis corpori aſpergere. Egregius itaq; hiſtoricus Ioſephus fuit, quēadmodum Egeſippus affirmat, & rerum indagini ſobrietatiq; ſermonū attentus. Quòd verò in temporibus notandis eum quidam reprehendunt, id iure an iniuria faciant, non facilè dixerim. Equidem eiuſmodi errata indoctis negligentibusq; librarijs promptè ac libenter aſsigno. Iulij porrò Aphricani quinque de temporibus volumina in manus noſtras non venerunt. Quare de eius hiſtoriæ fide ipſi per nos iudicare non poſſumus. Sed extat Gelaſij præiudicium, quod in argumento oibectum eſt: idque ſequi Theologos oportet de rebus eiuſmodi iudicaturos. Opuſcula, inquit, Tertulliani ſiue Aphricani apocrypha. Quo in loco an Iulium Aphricanum voluerit Gelaſius improbare, non ſatis expeditum eſt. Primùm enim de Iulio Aphricano nullus veterum malam opinionem habuit. Euſebius vero ac Hieronymus vbique eius de rebus geſtis teſtimonia colunt. Nec Iulius hic eſt in fidei doctrina reprehenſus. Nam quod hiſtoriam Suſannę fictam eſſe credidit, in eo virorum doctisſimorum errorem ſecutus eſt. Atqui ob peccatum vnum, cuius vel probabilis excuſatio eſt, omnia Iulij opuſcula à Gelaſio dānari, nō fit mihi profectò veriſimile. Eadē quippe culpa, ſi culpa fuit, Iulio fuit cum doctoribus eccleſię cōmunis.

Vix

Vix enim reperias quenquam,qui non in aliquo errarit. Deinde,quorſum Gelaſius,quaſi nihil intereſſet,vtrū hic an ille dānaretur,in eā formā cenſet? Opuſcula Tertulliani ſiue Aphricani apocrypha. Atq; ſi duo auctores illi eſſent nominibus req; ēt ipſa differentes,more ſuo Gelaſius vtriuſq; ſingillatim opera condēnaſſet. Cum autē Tertullianum ſiue Aphricanum vna cōprehenſione notat:nō eſt exiſtimādus auctores diuerſos,ſed eundem intellexiſſe. Mihi ſanè huiuſmodi cōiecturæ ſuſpicionē afferunt,locum eſſe corruptum,vt alia in hoc capite pleraque,& particulā,ſiue,ſcriptorum vitio additam. Legendum itaq; eſſe, Opuſcula Tertulliani Aphricani apocrypha. Niſi fortè Aphricani cognomen quidam Tertulliano impertiebant: Quocirca in eum modum ſententiā Gelaſius tulerit: vt ſiue nomine proprio ſeu cognomine à quolibet vocaretur,intelligeremus eſſe damnatum.

Reliqui ſunt Euſebius & Sozomenus,quorum auctoritas quintadecima tandem argumentatione vrgebatur. Verum de his auctoribus quid ſenſerim,quid cenſuerim, capite ſuperiore habes.

In quintodecimo argumento nullus ſcrupulus obiectus eſt,qui non fuerit excuſſus. In ſextodecimo autem Innocentij decretum primum obijcitur. Sed ille,ſi eccleſiæ monimenta probat,nō ſtatim gentilium hiſtorias improbat.Sunt hæ,fateor, vſui eccleſiaſtici fori litiumque vulgarium parum aptæ : quanuis & in hunc vſum posſint eſſe aliquando vtiles. Sed quibus in locis & quæſtionibus,quoniam à pręſenti inſtituto alienum eſt, non eſt operæpretium dicere. In ſacrarum verò literarum expoſitione, quod in c.huius libri ſecundo fuſe diximus,hiſtoriæ profanæ multum omnino valent. Quāobrem,ſi qō circa diuinas literas incidat, & concilia, & cęteri eccleſiaſtici iudices eiuſmodi hiſtorias negligere, nec debent nec verò poſſunt. Nec his ſolū ſcripturæ vſibus gentiū hiſtorię accōmodātur.Quin ſunt aliàs Theologis neceſſariæ,queādmodū & nobis antè explicatū eſt, & ſequentibus quoq; libris explicabitur.Andreas porrò in ſyno.Flor.nihil aliud docet,niſi Gręc. aut Romanorū

bella cognoſcere nequaquã ad ſynodum pertinere. Poterat dicere Troianorũ aut ét Florentinorum. Nam Gręcorum ac Romanorum bella quædam cognita vtiliſſima ſunt prophetarum vaticinationibus explicandis. Sed hęc facillima ſunt: cætera perſequamur. Quæ & ipſa poſt ea, quæ retrò diſſeruimus, nihil difficultatis habent.

Sanè in reſponſionem decimiſeptimi argumenti, ne verbum quidem vnum adijciendum cēſeo, quippe quod, niſi ego fallor, in c. 6. accuratè eſt ac diligẽter expeditũ. Duodeuigeſimum ergo idemque poſtremum, quàm breuiſſimè potero expediam, quò iam ſit tandem huius loci finis.

Duo igitur argumentorum genera Theologus vſurpat. Vnum eſt certum, alterum probabile. De vtriſq; proximo libro eſt latius diſſerendum. Nunc in pauca reſtringam. Non eſt neceſſe, Theologus certa ſemper principia ſumat. Ex incertis, probabilia ſint modò, argumentationes aliquando conficit, non ad vincendum quidem, ſed ad perſuadendum idoneas. Stultus verò Theologus ille erit, qui in omni ſuo ſyllogiſmo res neceſſarias velit rebus quoq; neceſſarijs addicere. Sunt.n. nonnulla adeò implicata & obſcura, vt prudentiæ theologicæ ſit, nõ ea demonſtrare velle, ſed ſuadere: non patentius illuſtrare, ſed vtcumque expedire.

In huiuſmodi itaq; argumentorum genere ſi quis humanæ fidei probabilitate vſus fuerit: falli nimirùm aliquando poterit, reprehendi ſine iniuria non poterit. Atque etiam, quemadmodum ſuprà diximus, quædam ita certò humana fides tradit, vt ea in dubium vertere ſtultitiæ ſit argumentum vel certiſſimum. Hęc ſi in vſum ſuum Theologus vendicarit, nihil fallax, nihil imbecillum ineptumve conficiet: ſed rem veram, firmam, rationique tum humanæ tum etiam diuinę conſentaneã. Verùm ab his hiſtoriæ partibus, quę ſunt expoſitę, quemadmodum ducatur argumentum, ſatis expoſitum videtur. Omnia igitur argumẽta theologica manare à fontibus decem, dictum eſt in primo libro. In decẽ autem ſequentibus libris, cuiuſmodi argumenta è ſingulis locis erui

poſſint,

poſſint, oſtẽſum eſt. Quæ dicta ſunt fortaſſe longiùs, quã inſtituta cauſa poſtulabat: ſed breuiùs certè, quàm res tantas poſſe à me dici exiſtimarem. In hiſtoriæ humanę auctoritate explicanda fateor magna mihi longitudo orationis fuit. Sed nullus è locis Theologiæ erat, vbi aut latior occurret differendi materia, aut me oporteret magis cura, diligentia, induſtria elaborare. Quòd & ſi minus præſtiti quàm rei magnitudo deſiderabat, non tñ fruſtra elaboraui. Admonere enim reliquos potui, vt accuratius ſcribant: & res vel meliores addant, vel ſuperuacuas detrahant, vel diſpersè, & diffusè dictas anguſtius, & contractiùs aſtringant, breuiter, ſi quid norũt rectius iſtis, candidi impertiant.

Vndecimi Libri finis.

DE LOCORVM VSV IN SCHOLASTICA DISPVTATIONE, LIBER DVODECIMVS.

In Librum duodecimum proœmium.

FRatrem Frãciſcum Victoria Lector optime, cum quem ſummum Theologiæ præceptorem Hiſpania dei ſingulari munere accepit, ſolitum dicere audiui, poſtquam ab illius ſchola diſceſſi, ſe ingenio meo quidem egregiè delectari: ſed id vereri, ne huius excellentia quadam elatus & exultans immoderatè iactarer, & grandior effectus, non lætè modò & liberè ingrederer, ſed temerè etiam ac licẽter præceptoris veſtigia conculcarem. Audierat enim me opinionem ipſius vnam & item alteram non probaſſe. Vellem autem de nobis ea verè dicerentur, quæ ille pro nimia ſua in filium indulgentia dicebat. Sed ſi minùs imitatione tantam ingenij præſtantiam conſequi poſſumus, voluntate certè proximè accedimus, magiſtrumque conamur exprimere. Nimirum ſi doctrinam meam approbet quiſpiam, quæ vtinam eruditorum opinione digna eſſet: ſi in rerum iudicio prudentiam, quæ vtinam eſſet digna noſtro cognomine: ſi orationis cultum, quem elegantiorem adhibere ſoleo, quam conſuerunt ſcholaſtici in libris ſuis: in hoc ſumus docti, prudentes & facundi, quòd virum hunc rerum earum omnium ducem optimum ſequimur, atque eius præceptis monitiſq; paremus. Quod verò ad animi moderationem attinet, quam vir in me modeſtiſſimus deſiderabat, in eo dedi operam, vt timorem illius ego fallerem. Effecerim an non, alij incorruptiùs iudicabunt. Sanè ſi qua in me temeritatis culpa eſt, vix eam excuſatione alicuius rei tegere

gere

gere & adũbrare poſſum:qui ſciam, parũ ingenium vale re quãlibet excellens & eximiũ poſſe: niſi prudẽtis intel ligentiæ frẹno, & definita animi immoderatione guber netur. Quanquã illos probare nõ ſoleo qui velut ſacramento rogati vel ẽt ſuperſtitione conſtricti,vt Fabij ver bis vtar,nefas ducunt à ſuſcepta ſemel perſuaſione diſce dere. Theologo nihil eſt neceſſe in cuiuſquam iurare leges. Maius.n.eſt opus atq; præſtãtius ad quod ipſe tẽdit, q̃ vt magiſtri debeat veſtigijs ſemper inſiſtere, ſi quidẽ eſt futurus Theologiæ laude perfectus. Memini de præceptore meo ipſo audire, cùm nobis ſecundã ſecũdẹ par tẽ cœpiſſet exponere,tãti Diui Thomæ ſnĩam eſſe faciẽdam,vt ſi potior alia rõ nõ ſuccurreret,ſanctiſsimi & doctiſſimi viri ſatis nobis eſſet auctoritas. Sed admonebat rurſum,nõ oportere ſancti doctoris verba ſine delectu & examine accipere,imoverò ſi quid aut durius aut impro babilius dixerit,imitaturos nos eiuſdẽ in ſimili re mode ſtiã & induſtriã, qui nec auctoribus antiquitatis ſuffragio cõprobatis fidem abrogat, nec in ſententiam eorum ratione in contrariam vocante tranſit. Quod ego prẹce ptum diligentiſſimè tenui. Non enim vllam, non Diui Thomæ dico,ſed ne magiſtri mei opinationem quidem reuocaui ad arbitrium meũ:nec cordi tamen fuit iurare in verba magiſtri. Nam & vir erat ille natura ipſa mode ratus:at cum Diuo etiã Thoma aliquando diſſenſit. Ma ioremque,meo iudicio, laudem diſſentiendo quàm con ſentiendo aſſequebatur:tanta erat in diſſentiendo reuerentia. Sed hæc hactenus. Multa enim ſæpè laudãdi præ ceptoris noſtri gratia dicemus. Nunc ad reliquas partes propoſiti operis reuertamur. De locorum vſu tres libros pollicitus ſum. Vnum in ſcholaſtica pugna,alterũ in ſcri pturæ ſacræ expoſitione: poſtremũ ſpeciatim aduerſum fidei Chriſtianæ ſingulos inimicos hẹreticos, Paganos, Iudæos, Saracenos. His.n.rebus. 12. 13.& 14.librum impartiui. Atq;,vt ad præceptorem redeã, locorũ vſum in ſcholæ cõcertatione præſertim ſi tractare ille voluiſſet, grauiſſimè & copioſiſſimè potuiſſet ſcribere. Sed quoniã nulla eius ingenij monumẽta mandata literis, nullũ

opus eruditionis,nullum doctrinę munus extat : nos ad huius rei ſcribendę operam omne ſtudium curamq; cõuertimus.Cũ enim tota Theologia frigifera & fructuoſa, nec vlla pars eius inculta ac deſerta ſit,nullus feracior in ea locus eſt nec vberior,q̃ de locorum vſu & argumentis,quę à locis theologiæ ducuntur. Quare quantũ conniti animo poſſum,quantum labore contendere, ſi ſcribendi hæc labor eſt potius quàm voluptas, tantũ faciã, vt efficiã,ne cùm omnia à pręceptore mihi harũ rerum principia ſuppeditata ſint,ipſe mihi præceptori itẽ meo videar defuiſſe.Huius enim clariſsimi viri eruditionem memorię prodimus:atque ei & ſi nequaquam parem illius ingenio,at pro noſtro tamen ſtudio meritam gratiã debitamque referimus. Quanquam poſtulo ab ijs, qui hæc in manus ſument, vt maius quiddam de magiſtro meo,quàm quantum à me exprimi poteſt, ſuſpicentur.

Quid Theologia ſit,quæ ei obiecta res,quis finis.
Caput ſecundum.

PRopoſitum eſt nobis hoc libro de locorum Theologicorum vſu in ſcholæ diſputatione dicere. Id quò recte atque ex ordine fiat, optimum fuerit initio definire: quidnã Theologia ſit,quę illius quaſi ſubiecta materies, quis ſcopus,in quem theologo ſtudia dirigenda ſint omnia.Ac Theologia quidem,ſi Gręcam vocem in Latinas vertimus,ratio eſt ſermoq; de Deo.Omnis autem, quæ ratione &via de aliqua re ſuſcipitur,inſtitutio eſſentiã & potentias,quas vocant,ac cætera omnia veſtigat, quę illi rei ſunt peculiariter ac proprie attributa. In theologia ergo facultas quædam intelligitur: quę Dei naturã, vim & proprietates inquirit. Nec verò Theologo ſatis eſt, quæ Deo in ſe abſolutè conueniunt, ea facultatis ſuæ viribus iuribusque tribuere:niſi etiam illa vendicet, quæ Deo quaſi accidunt in ordine ad creaturas. Dei.n. notionem omni ex parte rimatur. Bipartita igitur eſt Theologiæ tractatio:vna de Deo ſecundum ſe,altera de eodem quia rerum eſt principium ac finis. Nec theologus tñ sũma & infima,diuina & humana miſcet,ſed adeò articulatè,clarè,artificioſè,hęc cõponit illis,his illa iũgit

vt nõ modò nullã ſibi viciſſim obſcuritatem afferant, ve rùm ẽt vtraq; vtriſq; adhibeant lumen. Quid?ꝙ ſicut ſolem intueri nequimus aduerſum, eiuſq; radijs acies noſtra ſenſuſq; vincitur: ſic ad diuinæ lucis obtutum mentis noſtræ oculi hallucinantur & caligãt. Quãobrem neceſſe eſt, vt Deũ ſua natura inuiſibilem in effectis ceu in vmbra, in ſpeculo, in imagine, in ſignis veſtigijſq; cernamus. Inuiſibilia.n. ipſius à creatura mundi per ea, quę facta ſunt intellecta conſpiciunt: ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Cum verò inter oĩa, quæ oculorũ ſenſu percipimus, rationalis creatura ſimillima deo ſit, ad imaginẽ quippè dei factus eſt homo, nihil profectò inuenias, in quo diuina bonitas, poteſtas & ſapiẽtia magis eluceãt. Quare theologiæ diſciplina, quãuis de Deo ipſa præcipuè ſit, plurimũ tñ circa homines humanaq; verſatur: & cũ ex homine tũ ex ijs, quę Deus homini fecit atq; effecit, diuinæ naturæ cognitione quærit. Quòd ſi potentiã, benignitatẽ & prouidentiã, Dei indagare & proferre propriũ theologiæ munus eſt, de fine, quem Deus nõ aliũ q̃ ſeipſum hominibus cõparauit, deq; medijs ad hũc finẽ neceſſarijs, virtutibus, legibus, gratia, incarnatione, ſacramẽtis, longiſſima licet theologi diſputatio, non eſt ab inſtituto theologiæ aliena: nõ ſolũ ob eã cauſam, quã D. ſanè Thomas grauẽ reddit, ne theologia, q́ effectrix ẽt eſt nõ modò ſpeculatrix, mãca & imminuta hac parte omiſſa linqueretur, ſed multò magis ꝙ eę res Dei ipſius probitatẽ, æquitatẽ, virtutem, integritatẽ, beneficentiã, liberalitatẽ, miſericordiã, patientiã, lõganimitatem inſigniter & pręclarè patefaciunt & illuſtrãt. Cuius rei ignoratio cauſa quibuſdã erroris illius fuit, vt exiſtimarent, diſciplinam hanc non eſſe contemplãdi gratia inuentã, ſed agendi. At enim quibus argumẽtis vtãtur, videamus. Primum contemplationis tractatus inquiunt, longè minor eſt quàm actionis. Illi enim D. Thomas primã ſummæ ſuæ partem dedit, huic ſecundam & tertiam, quę voluminis magnitudine illam ſingulæ etiam exuperãt. De fine rurſum ac medijs diſputare, ad eam facultatem ſine dubio pertinet, quæ aliquid molitur & agit. Nimirum Rom. 1.

non ad mentem ea,ſed ad affectum referũtur.Cum ergo
de fide & medijs humanæ vitæ plurimam theologus di-
ſputationem inſtituat,fieri videtur,vt theologiæ vis non
in cernendo potiſsimũ,ſed in agendo ſita ſit. Theologię
inſuper & diuinarum ſcripturarum idem eſt finis. Nec
enim finem alium diſciplinæ eiuſdem principia ac con-
cluſiones habent. At diuinarum omnium ſcripturarũ fi-
1.de doct. nis dilectio eſt, vt Auguſtinus Gregorſuſque teſtantur.
chriſt. ca. Non ergo Theologia præcipuè ad contemplandum ten
35.et 36. dit,ſed ad amandum.
ho.10.in Præterea,quæ doctrina cuiuspiã eſt ſpeculatrix venã
Ezechiel. trixque naturę, oculos maximè ad cernendum poſtulat,
non ad agendum vires.Nec ſtultitiæ eos arguit,qui in
actione torpent, ſed qui ſunt in ſpeculatione tardi. At
Matth.7. ſcriptura omnis à diſcipulis opera exigit, eoſq; ceſſatio
Iacob. 1. ne torpentes tanquam vanos & ocioſos reprehendit.Nõ
Sap. 13. igitur ſpeculandi cauſa hęc doctrina potiſsimè traditur,
et alijs in ſed agendi. At hæc fides in charitatem refertur, non
finitis p- econtrariò in fidem charitas:vt ex Matthę. cap.22.& ex
pemodũ Apoſtolo.1.Corinthio.13.colligitur.Notitia ergo prin-
locis. cipiorum,Theologię,quã notitiam fidei vocabulo acci-
pimus, diligendi cauſa primum omnium fidelibus data
eſt. Cauſa quippè τελικὸν, quam finalẽ poſſumus inter
pretari,eadem & prima & principalis eſt.Quod ſi notio
principiorum doctrinæ huius actuoſa eſt fides, ſcilicet,
quę per dilectionem operatur,conficitur ſanè,doctrinam
quoque ipſam ad mores primo, vitæque actionẽ attine-
re.Item ſi fides ſpeculatio quædam eſt,non moralis diſci
Iacob. 2. plina:vnde illud?Fides ſine operibus mortua eſt?Vnde il
Lucæ 1. lud rurſum?Ad dãdam ſcientiam ſalutis plebi eius in re-
miſsionem peccatorum eorum?Nam ſcientia ſalutis cor
poralis in praxim maximè ſpectat, in contemplationem
Sap. 10. non item.Quid illa?Dedit illi ſciẽtiam ſanctorum,ſcien
Prouer.9 tia ſanctorũ prudentia. Omnis ſcriptura diuinitus inſpi
2.Tim.3 rata vtilis eſt,&c.vt perfectus ſit homo Dei ad omne o-
Ioan.20. pus bonum inſtructus. Hæc autem ſcripta ſunt vt creda-
1.Ioan.2 tis,& vt credentes vitam habeatis in nomine ipſius. Qui
dicit ſe noſſe Deum,& mandata eius non ſeruat, mẽdax

eſt,

eſt, aliaq; huius generis ſexcenta, quæ in diuina paſſim ſcriptura reperiuntur. Ex quibus omnino vr̃ effici, Theologiã nõ eſſe ſpeculatricẽ, ſed effectricẽ. Atq; adeò finem eius præcipuũ non eſſe contẽplationem, ſed actionẽ. Id quod opinati ſunt ſcholaſtici quidã Theologi in primis clari & nobiles. Qui in ea re magiſtrum fortè ſequũtur, hãc diſciplinã ex vſu & fruitione partientẽ. Nec intelligũt doctiſſimi viri, ſic.n.mihi modeſtiſſimũ eſt vocare illos, alium eſſe finem doctrinæ, aliũ doctoris: vel, vt verbis differentibus rẽ ferè eandem exprimamus, aliũ eſſe finẽ doctrinæ primariũ, alium poſtremũ. Vt ſi verbi cauſa dicimus, vini duos eſſe fines, vnum ad bibendũ, alterũ ad medẽdum. Charitas ergo docentis Dei, atq; ea re doctrinæ quidẽ huius finis eſt, at nõ primus, ſed ſecũdus. Nam & cognitio contemplatioq; naturę, vt ait eleganter Cicero, manca quodammodò atq; inchoata eſt, ſi nulla actio rerum conſequatur. Vani ſunt, Sapiens inquit, omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, &c. & alius itẽ. Quia cùm cognouiſſent Deũ, non ſicut Deũ glorificauerũt, ſed euanuerũt in cogitationibus ſuis, &c. quapropter ſi ex fine ſecundo naturã diſciplinæ conſideres, iã tibi phyſica inter actuoſas numerabitur. Quid? Quòd finis noſter primus, vt D. Thomas veriſsimè ſentit, viſio Dei eſt clara & manifeſta? Quia verò finẽ illum adipiſcimur mente & voluntate, cognitione & amore: fit, nõ vt cognitio ex ſe amorẽ, ſed vt vtraq; res ad viſionem refecratur. Quòd ſi cognitio viæ ex ſe non niſi ad patrię cognitionem referenda eſt, quamuis illa non ſit per ſe idonea, niſi ei affectus dilectioque iungatur, viſio verò Dei, cuius fides ſeminarium eſt, contemplatio potiſsimùm eſt, non effectio, ſequitur Theologiam maximè ſpeculatiuam eſſe, non practicam. Liceat enim, quando de ſcholæ diſputatione habetur oratio, ſcholæ verba vſurpare. Adde, quòd Theologia Dei naturam, potentiam & proprietatem inquirit. Eſt ergo Deus huius ſcientię propriũ obiectũ, atq; adeò ſpeculationis cauſa cõparatur. Atq; Aug. apertè docet, ſapientiã, de qua Apoſt. 1. Cor. 12. loquit̃, intellectualẽ notionẽ & contemplationẽ rerũ æternarum.

1. diſt. 1

Sap. 13.
ad Ro. 1.

12. de trinit. ca. 14. & 15.

æternarum. Sine dubio autẽ ſacra doctrina ſapientia eſt: eaque re ſpeculatiuam eſſe conſtat. Quod, vt cætera taceamus, vel Theologię nomen prę ſe fert. Quemadmodum enim non ſolùm aſſerere, ſed etiam addubitare ſtultiſsmium eſt, num Phyſiologia Aſtrologiaq; ſpeculatrices ſint, an effectrices, quod nomina ipſa inſignitè egregieq; declarant, contemplationem rerum ingeri, non mores & actionem. Tameſi Medici, Nautæ, ac cæteri, qui rebus publicis addicti & deſtinati ſunt, otioſam naturæ aſtrorumq; notionem aſpernantur & fugiunt: quę actuoſa eſt, eã & amplectuntur & colunt. Sic ambigere, theologia ſpeculatrix ne ſit an effectrix, à cõi etiã mediocriq; intelligentia & ſenſu remotũ eſt. Vtpotè, cũ nihil aliud illa ſit, q̃ ratio ſermoq; de Deo. Quanquã viri prudẽtes vacantẽ, illam & otioſam eſſe nolunt: ſed ad humanę vitæ & vſum & finẽ accõmodari. Pręterea, Theologia omnem de Deo cognitionẽ tradit, ſiue ea per naturæ lumẽ, ſeu diuino ſolum munere & illuſtratione habeat. Cùm igitur ſpeculetur quicquid de Deo cognoſcere humana ingenia poſſunt, nimirũ aut ſpeculatiua eſt, aut ſcientia de Deo nulla eſſe ſpeculatiua põt. Quòd licet nonnulli huic argumento dederint, adeò tñ abſurdum eſt, vt refelli non debeat. Quid? Quòd Theologia noſtra diuinæ ſapientiæ quædã impreſſio eſt, quæ eadẽ & ſpeculãdi vim habet & agendi? Nihil igitur obſtat, cur non idẽ lumen vultus Dei, quod ſignatum eſt ſuper nos, vtraq; oſtẽdat, & quæ contemplari oportet & quæ agere. Sicut anima rationalis quòd formarum omnium præſtãtiſſima ſit, vires quidem excellenter habet & ſentiendi & vigendi, ſed in ea tamẽ vis intelligendi prima eademq; pręcipua eſt. Nec vires illa exercet reliquas, niſi vt proprio tandem intelligentiæ munere perfungatur. In hunc itaque modum Diuus Thomas ſcienter ac peritè dixit, Theologiã muneribus vtriſq; fungi & ſpeculandi & agendi, quamuis magis ſpeculetur quàm agat. Nõ enim agit, niſi quia agendo ad perfectam Dei cognitionem tendit. Quibus rebus breuiter explicatis illa tria pſpicuè ſatis, & planè intelliguntur, quæ à principio huius capitis exponenda ſuſcepi,

ſuſcepi, nempè quænam ſit Theologię propria notio ac definitio, quæ rurſum illi ſubiecta materies, circa quã ipſa verſetur, quis tandẽ illius finis tum primus tum ſecundus. Theologia ſciẽtia eſt, quæ docet, quidnã natura diuina ſit, & quæ naturę eius vires ac proprietates. Deus ipſe eſt doctrinæ huic obiectũ ſubiectumq́; propoſitum, & quaſi verſanda materia, his.n. modis res, quã facultas quęlibet mente tractandã cognoſcendamq́; proponit, à Philoſophis appellatur. Finis primarius quidẽ naturæ diuinæ notio, & contẽplatio per Dei potẽtias, virtutes & proprietates explicata, poſtremus aũt, earũ rerum actio, quę ad mores ſunt ac benè beateq́; viuendum neceſſariæ. Et quidẽ quẽ vſum loci Theologici habeant, vitæ moribus & actionibus accõmodatum, nõ inſtitui in præſentia dicere, quamuis magnus ille omnino ſit, & qui nobis diſſerendi præſtaret valde vtilẽ copioſamq́; materiã. Is tantũ vſus, vt ſupra dixi, nunc mihi expediendus eſt, quem Theologus capere è locis põt, ſi in ſcholæ diſputationibus illos verſet & tractet, cùm. ſ. quantũ poteſt, tantum cognoſcere curat de Deo rebusq́; diuinis. Non autẽ mihi excidit, ſcripſiſſe me in libro quinto, cum de eccleſiæ auctoritate in morum iudicio dicerem, duplicem eſſe de rebus Theologicis quæſtionem. Vnam, quæ ad contemplationem attineret, alteram, quæ in moribus atque vſu vitæ ſita eſſet. Quod à quibuſdam ſic accipi poteſt, tanquam hoc, quod nunc habeo inſtitutum, priori diuerſum ſit. Id verò à me procul aberit. Namq́; aliud eſt locorũ vſum Eccleſiaſten in cõcione docere, vbi de moribus aut hortãdo, aut dehortando agitur, aliud Theologum in vſu locorum inſtituere, cum in morum qõnem incidit, ſiue illa ſit earum rerum, quas ſcire ad ſalutẽ eſt neceſſarium, ſiue earum etiam quę fuerint opportunæ. Atque concionatoribus, quemadmodum loca Theologica vſurpare debeant pręſcribere, id ego hoc tempore pręter eundum cẽſui. At quoniam quęſtiones fidei & morum à Theologo eadem via & ratione tractantur, quum in diſputationem Theologię veniunt, id ambigendum nõ eſt, quę ſuperiorum quęſtionum pręcepta fuerint, eadem ad

ſequentes

ſequentes pertinere. Hæc.n.eſt vna res prorſus, vt nõ differat multũ inter fidei decreta & iudicia morũ, eaq; eſt ex eiſdẽ locis eademq; propemodum forma tractanda. Nec verò velim, vt rurſum me quiſpiã in tam frigida, tamq; ieiunia calumnia remoretur, ꝙ Theologiã ſimpliciter & abſq; vllo tẽperamento ſcientiã nuncupauerim. Quaſi neſcirẽ Ariſtotelẽ in ſcientia euidentẽ, & clarã concluſionis notitiã exigere. Cuiuſmodi quũ in principijs Theologia non habeat, ne in concluſionibus quidem habere poteſt. Pugnat.n.rationis concluſionem dilucidam, apertam & manifeſtã effici, ſi res, è quibus illa colligitur obſcuræ, opertæ, atq; inuolutæ ſunt. Porrò aũt ſi nõ vt Ariſtoteles, vt ſacri auctores, ſic nos certè loquimur, qui do-
14. *de trini. c.* 1. ctrinam hanc ſcientiam abſolutè vocarunt. Scire, Auguſtinus inquit, quemadmodum fides & pijs opituletur, & contra impios defendatur, proprio appellare vocabulo ſcientiam videtur Apoſtolus. Illud autem ſine dubio munus Theologiæ proprium & officium eſt. Et Hieronymus, vt alios omittam, ſcripturæ ſacræ doctrinã, quã Theologi profitemur, ſcientiam ſapientiamque paſſim appellat. Quin ſacræ literæ, vbi res certa eſt, ibi nullo
Iob. 19. modo ſciendi vocabulum reformidant. Nota ſunt illa,
1. *Reg.* 24 ſcio quòd redemptor meus viuit, &c. Item, Scio, quòd
Sap. 10. certiſſimè regnaturus ſis, &c. Item, Dedit illi ſcientiam
Prouer. 2 Sanctorum. Item, ſcientiam Dei inuenies, quia Dominus dat ſapientiam, & ex ore eius prudentia & ſcientia.
1. *Cor.* 12 Et Apoſtolus. Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ. Præterea euidentiã Ariſtoteles in diſciplinis flagitat, vt rerum cognitio nec fallere poſſit, nec mutari. Firmam enim immutabilemq; notionem ſcientiæ vocabulum poſtulat. Cum igitur quæ res in fidem ac Theologiã incidunt, qua ratione in eas incidunt, ſtabiles immobileſque ſint, nec in eis Theologus errare, labi aut decipi queat: fit, vt ſine perſpicuitate etiam Theologia ſcientiæ propriè ſibi appellationem vendicet. Quæ eadem cauſa ſubeſt, vt diſciplina hæc circa res etiam cõtingentes, hoc eſt, ſua natura minimè neceſſarias, ſine ſui nominis impendio & iactura verſetur.

Neceſ-

Neceſſitatem quippè in doctrina idcirco Ariſtoteles requiſiuit, q̄ ſine ea nec rerū nec cognitionis ſtabilitas & immutabilitas appareret. At cauſæ vel fortuitò antegreſſæ harumq; effecta, ſuaptè natura parùm firma & conſtātia, ut ſub Theologiā & fidē cadunt, non mobilia & quę modo huc atq; illuc transferantur, ſed certa immutataq; perinde ac perēnia manēt. Quamobrem vtraque Deus propriè ſcire dicitur, & quæ neceſſariò eueniūt, & quę nobis in caſu & fortuna ſunt poſita. Ritè ergo Theologiam ſcientiam dicimus, in qua certitudo immobilis, firma cōſtantia, & vt ita dicā, infallibilitas cognitionis eſt. Quid? Quòd Muſica & Aſtronomia à pleriſq; ſcientiæ nuncupantur, & tamen vix vnus aut alter cœlorum ſyderumq; errantium conuerſiones, à quibus diſciplinæ illæ nunc pendent, proprio vel inſtrumentovel experimento explorauit? Quin Aſtrologi ferè iuniores veterum experimenta, tanquam certa earum rerū pręiudicia ſequuntur, quas ipſi tractandas, iudicandasq; ſuſcipiunt. Theologia igitur iure quoq; ſcientia vocitabitur, præſertim cùm huius doctrinæ principijs accidat, vt obſcurè nobis ſint cognita. Nimirum.n. ſi nobis perſpicua ac dilucida forent, nihilò ſeciùs ſuum hæc diſciplina, & nomen & rationem tueretur. Ac re vera, ſi modò Ariſtoteles viueret, non aliud nomen inueniret, quo theologiam aptiùs & congruentius appellaret. Nam fidem dicere, quæ non auctoritati proximè, ſed rationi & ſyllogiſmo innitatur, abſurdum eſt. Alioqui ſi prior propoſitio certa ex fide ſit, poſterior autem ratione naturæ probabilis, concluſionis fides erit, non opinio. Quod planè falſum eſt.

Theologiam ergo, quando aliud melius non occurrit, ſcientiæ vocabulo nuncupemus: Firma.n.& ſtabilis earū rerum perceptio & cōprehenſio eſt, quæ è certis conſtantibusq; principijs manifeſta cōnexione nectūtur. Nec.n. illud verè dici poteſt, theologiæ conſequentias probabiles & obſcuras eſſe, non euidentes & firmas. Cuius rei argumentum ponunt minimè acutum, ſed in primis hebes, quòd ſi certa eſſet claraque connexio, concluſiones non iam ad Theologiam, ſed ad fidem attinerēt. Verùm

hæc

hæc ratio ridicula eſt,iure itaque à pleriſque reprehendi tur. Eſt enim facile & apertum fidei Theologiæq; diſcrimen. Quòd fides proximè &,vt ſic dicam,immediatè au ctoritate nititur, Theologia verò proximè & immediatè ratione. Habet enim ſe,quemadmodum ſuprà dixi,fides & Theologia non aliter, quàm habitus principiorum & ſcientia concluſionum. Et ſicut naturæ lumen abſque ratiocinationis medio, principiorum naturalium notitiam efficit,ita lumen fidei nullo adhibito rationis argu mento,earum rerum perſuaſionem facit, quibus fideles aſſentimur diuina ſolum auctoritate nixi. Non igitur cõſecutionis euidentia & firmitas Theologiam tollit, ſed facit:non aufert,ſed infert. Quanquam ſunt in hac,ſicut & in alijs diſciplinis, opinationes quædam rebus ſcitis exploratisq; permixtæ. Ac quemadmodum doctrina phyſica,naturæ licet ipſa congruens & conſentanea, nõ omnes concluſiones explorate conficit: ſed quaſdã probabili argumentatione ſuadet. Sic plurima Theologus pronunciat quidem conſtanter,certò, fidenter,in quibuſdam tamẽ præclarè agi ſecum putat, ſi veriſimile quod ſit inuenerit. Nec arbitratur ſeſe ſcire quod neſciat: aut, perinde vt ſi omnia certa eſſent Theologiæ dogmata, nihil formidat, nihil ambigit, ſed illud cauet & prouidet,ne vniuerſis temerè aſſentiens & valdè cuncta aſſeuerans,earum etiam rerum auctoritatem,quæ ſunt certiores,& illuſtriores,amittat. Sed ad rem. Cum incerta connexio eſt,vel altera propoſitio eſt incerta,quæ cum fidei principio ſumitur,concluſionis opinio erit, Theologia propriè non erit. At ſiue ambo ſyllogiſmi principia fidei ſint,ſeu alterum ex fide certum, alterum ex natura euidens,concluſio ad Theologiam pertinebit,modò con ſecutio,aut clara luce naturæ ſit, aut fidei illuſtratione cognita. Haud enim ſecus,quod etſi dixi,ſæpè ac ſæpius dicturus ſum:haud ſecus,inquam,eiuſmodi concluſionis ſcientia refertur ad fidem,quàm ad habitum principiorum naturales diſciplinæ. Quæ quoniã ita ſunt in prom ptu,vt res argumentatione non egeat,his omiſſis perga mus ad reliqua.

Quæ ſint Theologiæ principia. Caput tertium.

ENimuerò cum diſciplina omnis quoſdã habeat fontes, quos ſcientiæ principia dicimus: quoſdam deinde riuulos, quos quaſi ſcientię fines, concluſiones appellamus: neceſſe eſt Theologo vſum locorum paraturo, diſcere ante omnia, quęnam facultatis ſuę cauſę & principia ſint, quæ effecta cauſis illis principiisq́; connexa. Principia verò Theologię primum cognoſcenda ſunt: nã his cognitis, multò facilius extrema intelligemus. Sed quoniam decem locorum generibus propoſitis adiunximus cauſas cuiusque generis, easq́; res ante conſtituimus, quibus cuiusq́; vis & natura continetur: non deerit fortaſſe qui tractationem hanc ſuperfluam eſſe cõtendat, immo ea etiam omnia, quę dicere de locorũ vſu inſtituimus. Argumentabitur enim, Theologiæ non alios eſſe fontes ac locos ipſos, quos digito ẽt indicauimus: tãq́; aperte & clarè ſingulorũ vires & naturam explicuimus, vt facilè ex quoque loco poſſimus, niſi ſimus valde tardi, argumenta colligere. Quid? Nam & hoc dicet aliquis, nonne & ante noſtrã hanc artem, ſi modò hæc ars eſt, Theologi & argumenta inuenerunt, & alia ex aliis nectẽtes rẽ Theologicã via & ratione tractarũt? Nũ D. Thomas perfectus abſolutuſq́; Theologus, ſi hanc Theologiæ partẽ neceſſariã iudicaſſet, eam penitus intactam omiſiſſet? A quo non veriſimile eſt, cum cęterę partes Theologię bene deſcriptæ ſint, extremum actum tanquam ab inerti poëta eſſe neglectũ. Quid igitur laborare opus eſt, aut in quo euigilare curas & cogitationes noſtras: ſiquidẽ nihil locorũ vſu explicãdo parere tale poſſumus, nihil conſequi, quod ſit Theologis magnopere vtile & neceſſariũ? ſed non poterũt huiuſmodi argutię mentem meã è ſua ſede & ſtatu dimouere. Ego enim ſic mihi perſuaſi, ſic ſentio, has noſtras de locis præceptiones plurimas res continere, quoquo ſe theologus vertit, prẽſto eſſe, nulla diſputatione excludi. Nã ſiue argumentũ quæritur ad Theologiæ probãda dogmata firmiſſimũ, ſiue ratio ad ſacras literas explicãdas aptiſsima quærit̃, aut hæc ars eſt, nulla omninò, per quã ea aſſequamur. Nullã verò dicere maximarũ re-

Theologo, primũ cognoſcenda ſunt principia Theologiæ.

rum artem eſſe, cùm minimarum ſine arte nulla ſit, hominum eſt parum cōſideratè loquentium, atq; in maximis mis rebus errātium. Sed hæc, quibus ad locorū cognitionem & vſum cohortamur, accuratius eſſent forſitan diſputanda. Quod alijs quidem libris fecimus. Hoc autē

Ad. 3. argum. tēpore tantū nobis declarandū fuit, cui Diuus Thomas diligentisſimus abſolutiſſimusq; Theologus hunc de locis tractatum dereliquerit, ſi tam eſt, quàm nos dicimus, Theologo neceſſarius. Et quidem Diuus Thomas in. 1.

D. Tho. part. quæſt. 1. art. 8. ad ſecundum. reſtrictè breuiterq;, vt ſolet, Theologiæ locos indicauit: non omnes, ſed plerosque. Quin etiam, vt homo minimè ingratus illi me dedam, cui me tantoperè debeo, & huius officij ſeruitutem aſtringam teſtimonio ſempiterno: Diuus Thomas mihi, & auctor, & magiſter fuit huius operis componendi. Sed ille locorum ferè naturam explicuit preſsè & anguſtè ac ſuo demum modo. Non enim dilatat argumentum, ſed quaſi punctis, quod proponit, efficit. Rationem autē tractandi locos ipſos nec Diuus Thomas neque alius quiſquam, quod equidem ſciā, conatus eſt explicare. Quod idem Ariſtoteles in locis dialecticis fecerat, qui locos ipſos variè ac fusè quidem complexus eſt, ſed non oſtendit quomodo inueniendum ſit ex ipſis, neque vſum eorum demonſtrauit, qui in hac re eſſet maximus & potiſſimus, ſed vſum neſcio quem ad probabilium & communium argumentorū inuentionem literis prodidit, quę ignorare eruditi poſſunt, nec magnam eruditionis iacturā facere. Quanquam. 1. topi. lib. ambitiosè fortè magis quàm verè, quæ in topicis à ſe traduntur, ea quatuor vſus habere ipſe Ariſtoteles iactat. Quid igitur: Si Diuus Thomas locorum vſum ſilentio præteriuit, perſecuturus niſi aliquis caſus aut occupatio conſilium eius præueniſſet: Aut ſi non res has conſultò & iudicio perſequi inſtituit,

Non omnia poſſumus omnes certe vel nō oīa poſſumus omnes, vel diuinę procurationis fuit, vt priores aliquid poſterioribus reliquerint, in quo elaborare quoque ipſi, & exercere vtiliter nō ſolū memoriā, ſed etiā ingeniū poſſent. Hanc igitur partē relictā explebimus nullius adminiculis, ſed, vt dicitur, marte noſtro.

ſtro.Nec enim quicquam de locis Theologiæ poſt Diuũ Tho.explicatũ eſt, quod mihi probaretur de ijs, quæ in manus noſtras venerũt.Quemadmodum igitur in re mi litari ſolet,vbi dux nõ ſatis eſſe putat militibus arma da re,ſed docet quomodo ſit ipſis vtẽdum, manus illorũ ap tat,cõponit gradus,qñ fugere aduerſarium debeãt,præci pit,qñ inſequi,quando fidere viribus,quando arte vti,qñ ferire hoſtẽ,quando eius ictus eludere, ducit denique in aciem,præſcribit ordinem,locum aſſignat, de quo iniuſ ſu ſuo nõ liceat eis diſcedere.Sic mihi videor facturus,ſi diſcipulos meos & informare & inſtituere ad effigiem abſolutæ cuiuſdam eruditionis volo. Nec verbis modò prę̨finire hę̨c habeo,ſed arreptis etiam telis in ludicrum certamen deſcendere ad exemplum poſterorum.Quæ ta metſi non ad vulnus,ſed ad ſpeciem valere videntur, nõ inutilia erunt tamen. Quicquid enim in his rebus ad a-ſpectumvenuſtumeſt,idem vtiliter fit ad verã pugnam,ſi quando illa cum cum aduerſarijs committatur. Quod ſi quis ſine arte id,quod artis eſt,effecit,permittat obſecro mihi meiq; ſimilibus vt artem & præcepta adhibeamus. Sunt prata,quibus natiuus & indigenitalis humor interius infuſus eſt.Sunt quę̨ niſi extrinſecus humore allap-ſo irrigari non poſſunt. At diſſeruerunt Theologi nõnul li ante me valde feliciter.Primum,idem erãt expeditius certiusq́;facturi,ſi hoc genus exercitationum noſtrarum deguſtaſſent.Quamlibet ager fœcundus ſit,fœcũdiorem eum tamen faciet agricola,ſi diligenter & ſtudiosè colat.Sic igitur & ſi ingenijs magnis præditi quidã,copiã in Theologia diſſerendi ſine arte conſecuti ſunt, ars tamen,(vt Tullius ait,)eſt dux certior quàm natura.Aliud enim, eſt argumenta congerere aut potius ſpargere ac diſſipare,aliud eadem via & artificio premere.Nam qui ſciet vbi quidq; poſitũ ſit quaq́; cò veniat, is etiã ſi quid obrutum erit,poterit eruere,ſemperque eſſe in diſputãdo ſuus.Nõ itaq; ſi nulli fuerũt,qui locos artificiosè dige ſtos generatim cõpoſuerint,nulli qui partem hanc Theo logię̨ diſſolutã diuulſamq́; cõglutarint & ratione cõſtrin xerint:ſtatim noſtrũ hoc opuſculum ſuperuacaneũ erit,

Ad.2. argum.

Ars eſt certior dux quã natura.

traditionibus Chriſti & Apoſtolorũ argumentatur? atq; ex cõcilijs raro,ex ſacris literis non adeo frequenter, ex hiſtoria vix ſemel. At mea quidem ſnĩa nemo poterit omni laude eſſe cumulatus Theologus,niſi & erit horũ locorum omnium ſcientiã conſecutus,& ex eis promptũ, expeditumq; pararit ad argumentandũ vſum. Nã de locorũ natura & vi quidem ſatis fateor ſupra à me dictũ. Sed in eiſdem nunc non fruſtra verſabimur,cum docebimus,quiſnam,eorum locorum vſus ſit,& quemadmodũ ex eis argumenta ducenda. Id quod non omnibus ita facile eſt,vt nec pręceptis,nec exemplis noſtris indigeant. Sed hęc hactenus. Iam ad inſtituta pergamus. Ac ne plura,quę ſunt penè innumerabilia,cõſecter, comprehendã breui quę ſint Theologię principia. Theologię naturalis & ſupernaturalis,hinc enim ordiẽdum eſt, facilis eſt & expedita diſtinctio. Theologiam naturalem voco Metaphyſicam,ea parte,qua Dei naturam per naturę rationes inquirit. Quę eſt nobis, id eſt,Chriſtianis cum philoſophis gentium communis. Supernaturalem autem eam dico,quæ eiuſdem Dei & naturã & proprietates per principia ea inueſtigat, quæ sunt hominibus diuinitus reuelata. Reuelationem porrò Theologorum more hic accipio,quæ hominis & captum ſuperat & ingeniũ. Nã Paulus ea etiam,quæ naturali ratione & lumine cognoſcuntur,Dei reuelationi & manifeſtationi tribuit. Atq; hęc ſupernaturalis Theologia propria eſt fidelium & Chriſtianorum,tanto diſciplinis cæteris melior, quantò diuina auctoritas,in qua illa ſuſtentatur,humana omni ratione potior & antiquior eſt. Rectè igitur D. Thom. docet,quòd argumentari ex auctoritate eſt maximè proprium huius doctrinæ: eò quòd principia huius doctrinæ per reuelationem habentur: & ſic oportet quod credatur auctoritati eorum,quibus reuelatio facta eſt. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinæ. Nam licet locus ab auctoritate,qui fundatur ſuper ratione humana,ſit infirmiſſimus, locus tñ ab auctoritate, qui fundatur ſuper reuelatione diuina,eſt efficaciſſimus. Tantum ille. Ego quoniam omnis oratio,nobis de Theologia, ea quæ eſt

Perfectus Theologus deberet habere ſciẽtiam omnium horum locorum.

Ad 1. argum.

Duplex Theologia

Rom. 1.

1. p. q. 1. artic. 8. ad 2.

Tametſi locus fundatus ſuper auctoritate humana ſic firmiſſimus, tamen ille qui fundatur ſuper authoritate diuina, eſt efficaciſſimus.

ſupra naturã,inſtituitur,ideò huius ſolũ principia quę & qualia ſint,exponendũ eſt. Hoc verò vt ſcholæ congruẽter fiat,nodos illos & proferendos,& ſoluendos puto,qui rẽ totã iſtã illigant,& impediunt.Primus eſt, q́d D.Thomas paucis verbis multa peccare vr̃.Vnum, q; ſecum ipſe pugnat.Modo.n.ait articulos fidei eſſe Theologię principia,nunc aũt illa oĩa, quę in ſacris literis continentur, imò aliqñ vniuerſa ẽt,quæ ſunt diuinitus reuelata: in quibus traditiones profectò Apoſtolorũ ſunt, quanquã in libris canonicis non inueniuntur ſcriptæ.Poteſt ne magis ſecum ipſe pugnare? Alterum peccatum, q; cùm Paulus inter ea,quæ credere oportet, duo illa numeret, Deum eſſe, & eſſe remuneratorem inquirentium ſe, D. Thomas contra docet, illa fidei articulis minimè comprehẽdi,ſed à fide potius ſupponi. Non ſunt igitur D.Thmæ hæc Theologiæ principia:ſiquidem non ſunt propoſitiones reuelatæ,quas fide credimus, ſed naturæ lumine ab hominibus cognoſcuntur: ob idq; fidem ipſam antecedunt,cuius decreta ea demũ ſunt,quæ in proprijs Theologiæ principijs hr̃e debemus. Nec apoſtolo ſolùm ſed rationi quoq; ill: D.Thomas vr̃ aduerſus, quæ dilucidè probat, Dęum eſſe, proprium idemque primum cenſeri Theologię principiũ.Eſt.n.Deus, vt ſupra dixi, res huic diſciplinæ propriè ſubiecta. Oĩs autem diſciplina ponit in primis & rem ſibi ſubiectam eſſe,& quid ẽt res illa ſit. Deum itaq; eſſe, proprium eſt Theologię principium: quia ſpeculatrix eſt. Nam quia & effectrix, illud habet principium primum, Deum eſſe remuneratorem inquirentium ſe. Tertium D.Thomæ peccatum cõmune cum pleriſq; Theologis, q; cum plurima ſint à Deo reuelata, non ſolum ijs,qui canonicos libros ſcripſerunt, ſed alijs etiam ſanctis Dei hominibus,Martino,Nicolao,Benedicto,Dominico, Franciſco: fidem & Theologiam aſſerit non quibuſlibet Dei reuelationibus niti, ſed ijs duntaxat,quas ſcripturæ ſacræ auctores habuere.Conſtat autem & diuinã reuelationem generaliter eſſe fidei Theologięq; rõnem formalem, & fidem quibuſq; Dei dictis aſſentiri.Eſt nanq; virtus,quę Deo dicenti credit. Atq; hic

1. p.q.1. art.7.& 8. 1.p. q. 1.art. 8. ad 2. 2.2. q.1. artic. 5. ad 2. 1.p.q. 1. art.5. ad 2.& ar. 8.ad 2. Heb.11. 1.p. q.2. art.2.& 2.2. q.1. art.5. ad.3.

hic nodus primus in verbis quidem D. Thomę eſt. Nam ſecundus non modo D. Thomam, ſed cęteros ferè omneis aſtringit. Nulla.n.omnino diſciplina ſua principia ratiocinatione probat, ſed ponit: idcirco.n.poſitiones ſeu petitiones nuncupantur. At Tgeologia ea, quę fides tenet, ratiocinatione cõcludit: non ergo eadem ſunt huius diſciplinę principia, quę & fidei decreta. Quòd verò Theologia fidei dogmata argumentando comprobet, multifariam ſuaderi poteſt. Primùm quia Deum eſſe vnum, immortalem, rerum humanarum procuratorem, & cętera eiuſmodi, per fidem à Chriſtianis accepta claris Philoſophię argumentis demonſtrauimus. Tum rurſus, quia Deum eſſe creatorem, fidei articulus eſt: id autem ratio quoq; naturalis oſtendit. Adde, quod apoſtolus Petrus iubet nos eſſe paratos ad reddendã rationem de ea, quæ in nobis eſt spe: atq; ideo de ea, quę in nobis eſt fide. Adde ẽt, qđ huic ſcientię attribuit illud, quo fides ſaluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: id quod ex D. Auguſtino acceptum omnium Theologorũ ore teritur. Si ergo rerum naturalium cognitio, vt (Auguſtinus ait) fidem & gignit, & nutrit, & roborat: nimirũ ea, quę fidei ſunt, ratione naturali Theologia patefacit. Non ergo fides Theologo principia tradit, niſi ſua ipſe principia probet: quod ab omni prorſus diſciplina alienum eſſe, adeò exploratè perceptum eſt & cognitum, vt non ſit à me in pręſentia confirmandum.

Nulla diſciplina ꝓbat ſua prĩcipia.

Theologia ꝓbat dogmata fidei.

1. Pet. 3.

14. de Trini. ca. 1.

Tertius nodus ex verbis quoq; D. Thomę nectitur. Docet nanq; ad fidem aliquid pertinere dupliciter. Vno modo directè, ſicut ea, quæ nobis ſunt principaliter à Deo tradita. Alio modo indirectè, vt ea, quibus negatis conſequitur aliquid fidei manifeſtè contrarium. Vt ſi quis neget Samuelem eſſe filium Helcanę: ex quo ſequitur diuinam ſcripturã eſſe falſam. Hactenus non verbis quidẽ eiſdẽ, ſed ſenſu eodẽ ille ait. Et rurſum alio loco affirmat, oĩa, quę ſunt in ſacris literis tradita, præter ea, quibus homo beatus efficitur, per accidens ad fidẽ ſpectare. Vt Abraham duos filios habuiſſe, & Dauid fuiſſe filiũ Iſai. Quòd ſi eiuſmodi, licèt in libris ſacris expreſsè ẽt

1. p. q. 32 art. 4.

2. 2. q. 2. arti. 5.

conſcripta ſint, indirectè tñ, & per accidens ad fidē atti nēt, nō sūt ꝓfectò Theologiæ principia. Nec.n. cuiuſquā diſciplinę fundamēta, fabricā illius diſciplinæ ex accidē ti & indirectè cōſtituunt. Poterā & alijs argumētis hanc quęſtionē implicare: ſed verebar, ne & hæc quoq; lectori delicato multa nimiū viderētur. Atq; hæc pauca licèt, vr gent tñ, & nihil remittunt, vt oīa ea explanemus, q̄ Theo logię initijs exponendis neceſſaria ſunt. Expediemus ita que primum, quænam ſit huius doctrinę ratio formalis. Deinde quę eius natiua germanaque principia. Atque in his, quę capitalia ſint: quæ verò legitima quidē, ſed ſecundaria tamen. Poſtremo, quę ſint extranea & aliena, hoc eſt, aſcita, & accerſita ab exteris diſciplinis.

Formalis ratio Theologię, quoniam illud in primis ſuſcepi explicandum, non eſt vna & ſimplex, ſed duplex & bipartita. Eſt nanque ratio formalis rei obiectæ, quia res eſt, quomodo deitas Theologię ratio dicitur. Eſt item ratio rei, vt mentem ad aſſentiendū mouet, quemadmodum veritas prima reuelans, Theologię habetur ratio. Sic rationes videndi intelligimus, & colorem, & lucem: colorem quidem priore modo, lucem autem poſteriore. Atque illam quidam vocant rationem quę, hanc rationem ſub qua. Puto nobis cōcedi oportere, vt ſcholę verbis vtamur, ſi quando minus occurrent Latina. Quin Latina etiā interdum relinquēda ſunt, ne in ſcholaſtica diſputatione non tā explicaſſe res, quàm verba affectaſſe videamur. Quia verò de ratione formali, rei huic doctrinę ſubiectę, quia res eſt, nulla eſſe poteſt inter viros doctos cōtrouerſia, de rōne formali ex parte habitus & potentię cognoſcentis huiuſmodi cōcluſiones ſtatuo.

Formalis rō Theologiæ.

1. conclu. Primam, Ratio formalis fidei non eſt ratio Theologię formalis. Nam ſi Theologiæ principia lumine prophetię cognoſcerentur, aut lumine etiam gloriæ beatorum, concluſiones nihilo ſeciùs ad Theologiam pertinerent. Erat enim Chriſtus Dominus longè omnium, quicunque fuerunt, Theologia diuinæq; naturę cognitione princeps, qui tamen ſine fide concluſionibus Theologiæ aſſentiebatur. Exigit quippe fides in ratione ſua formali

obſcu-

obſcurum quiddam & inuiſum, cum ſit ſubſtãtia rerum ſperandarum & argumentum non apparentium. Theologia verò euidens quoque & clara eſſe poteſt. Nam eſt ratio ſermoque de Deo. Atque inter prophetiam & fidem, ſi Diuo Thomæ credimus, nonnihil intereſt, nec lumina ſunt eadem, quibus vates ad vaticinandum, & fideles ad credendum illuſtrantur. At ſi vates illuſtratione ſua illa Theologię principia cognoſcat, & ea, quæ conſequuntur ac repugnant, ratiocinando colligat, Theologus profectò erit, tametſi Theologiæ eiuſmodi ratio formalis non fidei lumen ſit, ſed prophetiæ. Heb. 11.

Secunda cõcluſio eſt. Eſſe reuelatum à Deo lumenve diuinitus infusũ, eſt ratio Theologiæ formalis, ſiue illud lumẽ fidei ſit, ſeu prophetiæ, ſeu gloriæ. Theologia nanq; ſupernaturalis, de qua nunc loquimur, lumẽ aliquod natura ipſa ſuperius generaliter ad principia cognoſcenda requirit, ſed quale id in ſpecie futurum ſit, nec nomen Theologiæ, nec notio propria definit. Verũ quia Theologi non de beatorũ, ſed de viatorũ Theologia diſputãt, nec quærunt quid diſciplinæ ipſi, ſed quid naturæ noſtrę conſentaneũ ſit, idcirco ferè aſſerunt, Theologię principia per fidẽ à Theologo intelligi. Lumen quippè prophetiæ, vel quoniã rarum eſt, generali præceptioni nihil obſtare creditur, vel quoniã eſt, vt lumen fidei, obſcurũ, in lumine fidei communiter & confuſè intelligitur. A qua nos conſuetudine minimè abhorrentes, Theologiæ noſtrę principia per fidem accipi oportere, ſæpè dedimus. 2. cõclu.

Vnde illa tertia concluſio naſcitur, Theologiæ noſtræ formalẽ rationẽ eandẽ ac fidei eſſe. Tametſi aliter ad aſſentiendum principijs mouet, aliter ad aſſentiendũ concluſioni. Illis inquam, ſine medio ſyllogiſmo, & ratione, huic ratione & ſyllogiſmo intermedio. Quo diſcrimine, vt diximus, Theologia & fides non verbis & cogitatione, ſed vniuerſa re & toto genere ſecernũtur, quamuis vtriuſq; ratio eadem formalis ſit. Sanè D. Thomas multis in locis fidei nomen, vt videtur, exiſtimat manare latiſſimè, idq; verſari in omnibus, quæ a Deo ſunt dicta & reuelata, ſiue auctoribus ſacris atque canonicis, ſiue alijs 3. cõclu.

quibuſcunq; diuino quo dã ſpiritu afflatis. Quod ſi verũ eſt,ratio fidei formalis longè etiã lateq; patebit :vt non ſolũ cõtineat reuelationes prophetis & apoſtolis factas, ſed eas etiã,quæ cæteris quoq; ſanctis eccleſiæ Dei factæ
Nu. 22. ſunt:immo illas etiã,quas viri interdũ improbi diuinitus
Io.11. habuerũt,vt Balaã & Caiphas,quorũ prædictiones ad fidẽ attinere ne dubitari quidẽ põt.Eadẽ ergo cauſa ſubeſt,vt cætera etiam,quę quibuſlibet alijs reuelata a Deo
Tho. ſunt,ad fidei rationẽ referãtur.At.n.1.part.quæſt 1. arti. 5.ad ſecundũ,vt inter argumentandũ obiecimus, verbis nihil obſcuris docet,fidẽ noſtram non inniti reuelationibus alijs præter eas,quas Apoſtoli & Prophetæ, auctores videlicet canonicorũ librorũ,ediderũt.Id quod Pau-
Eph.2. lus cõfirmat,quo loco ait,fideles eſſe ſuperędificatos ſuper fundamentũ Apoſtolorũ & ꝓphetarum,ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu.Nulla igitur alia niſi prophetarũ,Chriſti apoſtolorũq; doctrina, fidẽ eccleſiæ fundat,nulla alia Theologiæ principia continet.Eadẽ enim ſunt diſciplinarũ principia ac fundamẽta. Adde,quod fides eſt virtus Theologica, cum religione eccleſiæ erga Deũ cõiuncta & ſociata.Nõ ergo quęcunq; à Deo reuelata ad fidei virtutẽ pertinẽt, ſed ea tantũ quę ad eccleſiæ etiam religionẽ pertinebunt.Quia verò nihil eccleſię refert ea credere an nõ,quæ Brigidę Catherinęq; Seneſi viſa ſunt,nullo certè modo ad fidẽ illa referuntur. Adde etiam,ꝙ fides,de qua hic ſermo fit, nõ eſt priuata virtus, ſed cõmunis.Ea.n.re catholica dicitur,hoc eſt,vniuerſalis. Quocirca priuatæ reuelationes, cuiuſmodicunq; & quorumcunq; illæ ſint, ad fidem catholicã nõ ſpectant, nec ad fundamenta & principia eccleſiaſticæ doctrinæ, quæ uera germanaq; Theologia eſt. Cuius re illud item non leue argumentum eſt,ꝙ quę non per eccleſiã & eius publicos adminiſtros fidelibus proponuntur,illa nõ credit catholica fides.Videlicet,ęquũ erat, vt quę ad Rẽpu. generaliter attinerẽt, hæc non priuati quiuis homines ad eã retuliſſent,ſed eius cõmunes omnino adminiſtri.
Pſal. 86. Fundamenta eius(inquit)in montibus ſanctis. Id, quod explicaturus ſtatim adiunxit,Dominus narrabit in ſcri-

pturis

pturis populorum: & principium horum, qui fuerunt in ea. Scripturæ ergo priuatæ non ſunt fidei eccleſiaſticæ fundaméta, ſed ſcripturæ populorũ, quas nobis principes eccleſię tradiderunt. Quãobrem in principijs Theologiæ noſtrę non ea ſunt habenda, quæ priuatè, & ſingulariter quibuſdã hominibus ſignificata à Deo ſunt, ſed quæ cõmuniter, & publicè eccleſiæ ſuæ locutus eſt Deus. Id ſi conſentaneũ eſt, vt videtur certè, neceſſario fit conſequẽs, vt ratio fidei Theologięq; formalis non ſit tã diffuſa & ampla, q̃ nonnullis apparet, ſed multò aſtrictior atq; contractior, vt intelligatur eſſe veritas prima eccleſię reuelans ea, quæ ad religioné attinent. Id, quod ſine dubio fidei conſtantia, certitudo, & firmitas, requirebãt. Nullo.n.loco firma ſtabiliſq; ac fixa conſiſteret, ſi priuatas reuelationes ſequeretur. Nec mihi quiſquã angelorũ in via fidem religionem obijciat, quibus neſcimus an Deus quę credere illos oportebat, per ſe hæc an per aliquem publicum adminiſtrum angelum ſuperioré propoſuerit. Illud dico, in angelis quoq; communem fuiſſe fidem, communem reuelationem, quę non priuatæ vſurpationis eſſet, ſed publicæ religionis. Nam quod obijciebatur de Balaam & Caiphæ prophetijs hoc facile reijcitur. Non. n. illorum verba ad fidem ſpectant, quia dixerunt illi, ſed quia auctores ſacri ſcripſerunt. Ac formalis Theologiæ ratio quænã illa ſit, breuiter quidem, ſed non indiligenter expoſui. Sequitur vt explicem, quæ ſint huius diſciplinæ propria legitimaq; principia. Qua in re video nihil nos laborare oportere. Facilè.n.è rebus poſitis intelligitur, omnia, quæ sunt per ſacros auctores eccleſiæ diuinitus reuelata, in proprijs Theologiæ principijs habenda. Non ea ſolũ dico, quæ auctores ſacri ſcriptis suis prodiderunt, sed quę verbo etiã poſteris commendarunt. Id quod explanatum eſt in tertio huius operis libro diligentisſimè. Auctores autem ſacros appello, non eos modo, qui libros canonicos ſcripſerunt, verum etiam Chriſtum Dominum, qui & vitæ & doctrinę Catholicæ primus eſt auctor, & Apoſtolos, qui miniſtri fuere ſermonis. Nec ſi conciliorum, & Apoſtolicæ ſedis

auctoritas

Scriptura priuata non ſunt fidei eccleſiaſticæ fundamẽta, ſed ſcripturæ populorum.

Nu. 22. Io. 11.

Oĩa quæ ſunt per ſacros auctores eccleſiæ diuinitus reuelata, ſunt tãquã principia Theologiæ.

Qui ſint auctores ſacri.

auctoritas fidē certā facit Catholici dogmatis,aut San
ctorū etiā omniū conſenſus & cōſpiratio vna,idcirco aut
principia Theologię cumulamus,aut eius formalem rō-
nem extēdimus.Quoniā(vt ſępè aliàs diximus,)nec Cō
cilia,nec ſedis Apoſtolicæ pontifex, nec ſancti ſcriptura
rū interpretes, nouas fidelibus reuelationes edunt, ſed
quas ab Apoſtolis accepit eccleſia,aut poſteris integras
& illibatas tradunt,aut illas exprimunt & interpretātur,
aut certè cōſequentia & connexa colligunt,aduerſa & re
pugnātia manifeſtāt.Principiorū itaq; Theologiæ nu-
merus è libris ſacris atq; Apoſtolorū traditionibus in-
tegerrimè cōſtituitur. Quāobrem duobus primis locis
contēta ſunt omnia,quę in initijs Theologię veris & ger
manis numeranda ſunt.Sed his initijs tanquā ſeminibus
ab eccleſia datis,quæ Chriſtus Apoſtolis,Apoſtoli eccle
ſiæ dederunt,paſtores & doctores ac Theologi in vniuer
ſum omnes ea rigant & excolunt,& quæ plantæ, tradu-
Nota. ces,propagines ex eis oriuntur,proferunt, & oſtendunt.
Illa fundamenta ſunt Theologicæ eccleſiaſticæq; doctri
næ,quæ Chriſtus per Apoſtolos poſuit,cæteri ſiue conci
1. Cor.3. lij patres,ſiue Pontifices ſummi, ſeu eccleſiæ doctores,
Eph.2. ſancti omnino ſuperædificant. Nā fundamenta alia ne-
mo pōt ponere pręter ea,quæ poſita ſunt,Apoſtolorū &
Princi- Prophetarum,ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ie-
pia The. ſu.Enimuerò diſciplinarum principia non eodē gradu lo
dup.ſunt cata ſunt oīa.Quædā.n. ſimpliciter prima ſunt, quæ vi
Heb.11. ſua generali cætera continēt, vt in metaphyſicis illud,
Impoſſibile eſt ſimul affirmare, & negare. Qualia in
Theologia ſunt illa,Deus eſt,& eſt remunerator inquirē
2.2.q.1. tiū se,in quibus tanquā in primis credibilibus oēs fidei
art.7. articuli implicitè continētur,quēadmodum D.Thomas
eiſdē quoq; verbis affirmat. Alia ſunt principia p̄cipua
quidē & immediata,ſed contractiora tamē, ꝗ illa cōmu
nia,quæ erāt cęterorū omniū quaſi fontes. Huius gene-
ris in phyſicis ea ſunt, Res naturales materia formaq;
cōſtare.Naturā eſſe principiū motus & quietis, in Theo
logia verò articuli fidei capitales, ꝗ (vt D. idē Thomas
ait,)primo & ꝑ ſe credēdi fidelibus ꝓponunt. Nimirum

enim de Deo,qui eſt res Theologiæ ſubiecta, ea articuli enuntiant,quæ vel ex perpetua ęternitate in Deo inſũt, vel humanæ ſalutis ergo diſpoſita in tẽpore ac diſpẽſata ſũt.Eundẽ quippe Deũ,qui trinus & vnus eſt, qui creauit mundũ,qui & impios facit iuſtos, & felices pios: eundẽ, inquã,credimus & hominẽ factum & natum, & mortuũ & ſepultum,& ſuſcitatũ,& eleuatum in cœlos.Iure igitur hęc prima ſunt & propria Theologię pronunciata, quæ à nobis de ſubiecto diſciplinæ noſtræ vel maximè ſupponuntur.Initijs.n.his principalibus nõ conceſsis, Theologus progredi ne digitũ quidẽ põt.Ac ſunt priora illa ſimilia ijs,quas Philoſophus appellat dignitates.Accedentẽ namq; ad Deũ oportet credere quia eſt, & inquirẽtibus ſe remunerator ſit. Quicunq; igitur diſciplinã aliquam ſupernaturalẽ diſcere parat, eũ neceſſe eſt duas illas generales prænotiones animo antecepiſſe. Quæ dignitatũ nota propria atq; inſignis eſt. At hęc poſteriora principia ſuppoſitiones Theologię nõ iniuria vocabuntur.Eas enim Theologus diſcipulo ſuadere quodã modo aut explicare certè valet.Sed præter hæc duo principiorum genera,sunt alia non propter se potisſimè petita,sed,vt D. Thomas sentit,eorum,quæ sunt potisſima, explicandorũ gratia. Cuiuſmodi sunt(inquit)pręter articulos fidei omnia,quæ in sacris literis aſſumuntur, vel Dei natura & maieſtate explicanda,vel exponẽda ipſius in homines beneuolentia, rerumq; omnium procuratione, quæ illis eſſent vtiles & neceſſariæ. Hęc verò tametſi non fidei ſunt nec Theologiæ præcipua capita, ſed his ex accidenti coniuncta & quaſi principia ſecundaria, accipit tamen ea Theologus,non aliter ac Philoſophus principia per ſe nota,ſine medio & ratione,perinde vt articulos fidei acceperat. Hæc enim quaſi naturalis atque inſita in animis fideliũ notio ineſt, vt quicquid ab Apoſtolis ſcriptum traditumque eſt,verum eſſe sentiant. Ac Theologiæ legitima germanaque principia hęc sunt.Nam,quæ vel à metaphyſicis,vel à Phyſicis,vel à mathematicis,vel à reliquis demum naturæ diſciplinis aſciſcit, perſpicua per se euidentiaque principia, non ex sua sumit vi, atq;

Heb. 11.

natura,

natura, ſed foris inuenta in propriũ vſum mutuatur, aut certè iure quodã ſuo vendicat. Forſitã quiſpiam dixerit, Nonne igitur multæ variæq; erunt rationes Theologiæ formales? Siquidẽ multarum diſciplinarũ varia itẽ principia ſunt. Minimè verò. Non.n.ex adiunctis & extrinſecus attributis doctrinarum formalis ratio petitur, ſed ex proprijs natiuisq; principijs. Atqui in Theologia horum omnium vna & eadem ratio formalis eſt, nempe lumen fidei ſupernaturale. Quæ igitur ſint Theologiæ principia, tum germana, tum aliena, atq; ex illis quæ prima, quę ſecunda, ex primis verò quę generalia, quæ quaſi in ſpeciem contracta, ſatis, vt reor, dilucidè aperteq; docuimus. Quibus ex rebus intelligitur è decẽ locis duos primos, propria & legitima Theologiæ principia cõtinere, tres poſtremos externa & aliena: nam quinq; intermedij, aut interpretationẽ principiorum propriorum cõtinent, aut eas, quę ex his ortæ & profectæ ſunt, cõcluſiones. Hæ cuiuſmodi in Theologia ſint, ſtatim explico, ſi prius argumenta refello, quibus ſuprà vſus ſum, quum de principijs eiuſdem Theologiæ quærerem. Ad quas ipſas argumentationes ex ſuperioribus dictis ſatis multa reſponſa ſunt, quibus perſpici poſſit aduerſum D. Thomam, quem vel maximè impugnant, eas nihil habere virium. Tanta vis eſt veri, vt ſpeciem falſitatis obſcuret, ſi modò id pate factum & illuſtratum eſt. Sed ſingulis tamen reſpondere volumus, vt rudiorum ingenio morigeremur.

Caput Quartum: Capitis ſuperioris argumenta refellit.

PRimum ergo argumentum. tria D. Thomas falſa peccata obijcit, quorum vnum iam omnino depulſum eſt. Ecquid enim illa pugnant, articulos fidei primaria eſſe Theologiæ noſtræ principia, ſacras autem literas continere etiam ſecundaria? Quia verò non omnia cõtinent ſed pleraque, illud etiam his valde cõſentit & congruit, diuinam veritatem ſine ſcripto quoq; rationem eſſe fidei formalẽ. Sunt.n.quædã verbotenus eccleſię tradita, quæ

in Theologiæ veris germaniſq; principijs habentur. Prima itaq; calumnia adhibita nihil premit. Quæ ſecũdo loco adhibetur, ea preſſiùs vrget. Sed ſi cum animum attenderis videas de Deo nos duobus modis loqui poſſe: tunc hæc etiã calumnia cõtundetur. Intelligendũ ergo, ſermonẽ de Deo dupliciter haberi. Aut quia principium eſt finisq; naturæ, aut quia ſupra naturã eſt & principiũ & finis. Sanè quandiu præſtantem, æternamq; mentẽ intelligimus ſolutã à corpore & liberã, ſegregatã ab omni concretione mortali, quę oĩa ſentiat & moueat, quæ cœlum ac terras tueatur & regat, ad q̃ res vniuerſæ quoquomodo pñt contendant & enitantur vt veniant, tandiù Deũ naturaliter intelligimus, tandiù de eo naturaliter loquimur. At ſi cõſideremus Deũ ipſum potiore quodã lumine nobis oſtenſum, quo apparet in vna deitate trinus, in effectis ſupra naturã admirabilis, omniũ eiuſmodi effectorum ſupernaturalium & prima cauſa efficiens & poſtremus finis: atq; adeò creaturæ rationalis vna & ſumma felicitas: tunc ratio Dei multo alia, ſermo longe diuerſus eſt. Cùm igitur Paulus in ea, quæ credere neceſſe eſt, duo illa ponit, Deũ eſſe & eſſe remuneratorem inquirentium ſe, Deum intelligit, non vt naturæ oculis cernitur, ſed vt illuſtratione ſuperiore apparet ſupernaturaliũ rerũ, primum principium vltimusq; etiã finis. Quo ſenſu Diuus Thomas ſecũda secundę quæſtione 1. articulo 7. ait, omnes articulos in primis illis credibilibus contineri, ſcilicet, vt credatur Deus eſſe, & prouidentiam habere circa hominum ſalutem. Cùm autem alijs locis affirmat duo illa in fidei articulis non eſſe, sed à fide potius supponi, de Deo iuxta naturæ lucem loquitur. Quemadmodum enim gratia ſupponit naturam, ita cognitio gratuita cognitionem naturalem, vt idem D. Thomas refert. Fruſtra verò eum fidei doctrina velis imbuere, qui non habeat duas illas naturæ anticipationes, Deũ eſſe, & habere hominum prouidentiam. Nulla porrò gens tã fera eſt, vt ait Cicero, quę non, etiã ſi ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum ſciat. Qui autẽ Deum non pręnouerit procuratorem eſſe rerum humanarum,

De Deo poteſt eſſe ſermo duplici-ter.

Heb. 11.

D. Tho.

De natu ra deorũ.

atq; adeò hominum rectorē & iudicē,is longiſſimè abeſt à noſtra diſciplina. Quòd ſi iudex hominum & recto Deus eſt,ſi etiā alio modo intelligi nō poteſt,niſi ſumma ſapientia,iuſtitia, & poteſtate præditus, fit vt & præmia virtutibus parata habeat, & ſupplicia vitijs. Nec.n.vlla omnino Reſpub.(quod Solō veriſſimè dixit)niſi duabus rebus cōtineri pōt,præmio & pœna.Quæ cauſa Platonē mouit, vt qm̃ videbat optimos ſæpè viros pro rebus præ clarè geſtis, nullo in hac vita præmio virtutis, nullo inſigni honoris,nullo monimento laudis decoratos, aſſereret animos immortales officij præmium & fructum aliquādo accepturos.Abſurdū quippe eſſe,vt verus,iuſtus,& honeſtus labor, honoribus,p̃mijs, splēdore careat:ſi qua eſt in cœlo pietas,ſi quod numen,quod talia curet. Non itaq; aut campos Eliſios,aut Siſyphi saxum, Ixionis rotam,Tantali ſitim poëmatis ſolùm eſſe,ſed hiſtoriæ. Nā vt ficta ſint à Poëtis iſthæc omnia,veri tñ ſignificādi gratia ficta ſunt,vt vtiliſſima illa veriſſimaq; ſententia in animis hominū inſcriberetur,Rectè factis pręmia, peccatis ſupplicia deberi.Quo magis Caietanum miror,qui in epiſtolā ad Hebræos multum omnino & à ſensu Apoſtoli, & à vera naturę inſtitutione deſciuit. Atque eum in errore ſecuti ſunt quidam, non ſatis diligenter nec Pauli conſilium, nec vim rationis attendentes. Sed vt perſpiciat Lector,vnde omnis iſte natus ſit error, totam rem aperiam,eaque ipſa verba ſubſcribam, quę ab inuētore & quaſi architecto huius opinionis dicta ſunt. Qui non credit Deum eſſe(ait)nunquam accedet ad eum. At ſi obieceris hoc non congruere ijs, qui euidenter cognoſcunt demonſtratiua ſcientia Deum eſſe.Tales enim cùm videant Deum eſſe, impoſſibile eſt, quòd credant. Deum eſſe,quum fides ſit argumentum rerum non apparentium. Solutio eſt, quòd doctrina hæc in communi datur, & propterea dicitur in communi, ꝙ oportet credere quia eſt.Longè autem melius eſſet,ſi non crederet,ſed ſciret quia eſt. Sed hoc rarum aut rariſsimum eſt. Alterum verò, quòd Deus inquirentibus ſe, remunerator ſit, ſcilicet, in futura vita, oportet fide teneri, quoniam

Omnis reſpub. duabus rebus cō tineri poteſt,præmio, & pœna.

Caietanus

Heb. 11.

nulla

nulla ſciẽtia ſpeculatiua ad hoc attingere põt,& ſine huius rei fide nullus accedit ad Deũ.Hactenus ille. Quo in loco vniuerſa rõne mea cũ illius tota confligendũ puto. Primùm ergo, ſi placet, quæ de illo principio, Deus eſt, ſunt à Caietano dicta videamus. Atq; illud videns prudensq; prætereo,longè melius eſſe ſcire q̃ credere.Id qđ verũ eſſet,ſi de humana fide loqueretur. At fides, q̇ Deo dicẽti innititur, multò certior & potior eſt, q̃ ea ſciẽtia, quæ ingeniorũ noſtrorũ ratione cõſtat. Sed hęc oſtẽdere nõ eſt præſentis loci & t̃pis.Illud propriè huius diſputationis eſt,ſi Pauli ſnĩam in cõi & de ijs, quæ frẽquẽter eueniunt,intelligamus, tũc totã nos Pauli argumentationẽ eludere. Conabatur ſiquidẽ Apoſtolus eo capite mõſtrare,veteres omnes,quotquot à Deo probati ſunt,teſtimonio fidei probatos eſſe. Cùm verò in enumeratione Enoch quoque inter cæteros induxiſſet,non aliter oſtendit illũ fide eſſe probatum, niſi quia ante tranſlationem teſtimoniũ habuerat placuiſſe Deo. Qua propoſitione è ſacris literis poſita eueſtigiò aſſumptionẽ adiunxit,Sine fide aũt impoſſibile eſt placere Deo.Credere enim oportet accedentem ad Deum,&c.Hoc verò argumẽtum, quo aſſumptionẽ illam probat Apoſtolus,vanũ & imbecillum eſt, ſi demus nõ oportere ſemper credere accedẽtem ad Deum quia eſt,ſed aliquando,raro tamen, ſatis eſſe ſcire. Refellemus enim argumentantẽ Apoſtolũ ea reſponſione,quòd fieri poteſt, idque melius eſſe, vt quis ſciat eſſe Deum, quo caſu non oportebit credere Deum eſſe. Itaque fiet, vt non ſit impoſſibile ſine fide placere Deo.Enoch autem vnum ex eis eſſe,qui non credebant, ſed ſciebãt eſſe Deum.Quemadmodum ergo cùm Apoſtolus ait, ſine fide impoſſibile eſſe placere Deo, non in communi & vt plurimum loqui intelligẽdus eſt,ſed ſemper ac de ſingulis hominibus viatoribus,ſic quũ cauſam eius rei reddit,inquiens, Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt, eodem modo intelligitur nullũ omninò excipere, ſed de omnibus atq; de omni tempore loqui,ſi illa ipſius argumẽtatio quicq̃ habitura eſt ad faciendã fidem viriũ. Iam verò quod ad ſequens princi-

pium, attinet, Caietanus in hoc defendendus eſt, q; dixerit per nullam ſpeculatricem ſcientiam, cognoſci euidenter poſſe, Deum eſſe remuneratorē inquirentium ſe, ſi de remuneratione ſupernaturali intelligit. In nulla verò ſciētia oſtendi præmium aliquod iuſtos ſapientesque viros manere poſt mortem, hoc Caietanus generaliter videt̄ aſſerere, hoc cogor ego improbare. Chryſoſtomus porrò homi. 4. de proui. tradit, quia animi immortalitatem in dubium vocant, eos addubitare, num in meridie ſit dies. Si enim, inquit, negant animos eſſe immortales, negant ſupplicia improborum poſt hanc vitam, negant præmia iuſtorum. Prouidentiā itaq; Deo negant, atq; adeò diuinitatem, quæ ſine prouidentia intelligi non poteſt. Nam ſi ij, qui Deum ritè colunt iniurijs affecti migrant, impij contrà iniuſta felicitate potiti, non ergo iuſtitia in Deo eſt, ſi ſuos poteſt honoribus p̄mijsq; donare. Quòd ſi Deo aut potentiam, aut iuſtitiam, aut oculos ad cernēdum tollis, Dei vocabulum inane ſit. Omni namq; ratione concluditur, vt ſi nullo præmio afficit eos, qui inquirunt illum, ne Deus quidem vllo modo ſit, niſi Deum aut cæcum, aut imbecillum, aut iniquum habeamus. Cęcum, qui ſuos non videat: imbecillum, qui dare præmia nō poſſit: iniquum, qui nolit. Qui igitur negat alterum, is vtrūque tollat neceſſe eſt, & ſi non habet remuneratorē inquirentium ſe, ne Deum quidem habeat oportet. Illud quoque vix intelligo, quid ſibi Caietanus velit, cùm ait nullam ſcientiā ſpeculatiuā hoc attingere, an Deus ſit remunerator inquirentium ſe, vnde colligit oportere vt id fide teneamus. Quid enim ſi nulla ſpeculatrix ſcientia illud aſſequitur? Nōne ſatis erit, ſi aliqua effectrix aſſequat̄. Mihi quidē illud perſuaſū eſt, quemadmodū Deū, hoc eſt primā cauſam efficientē eſſe ſpeculatrix naturæ diſciplina declarat, ita & effectricem quoq; naturæ eiuſdē diſciplinā, Deū eſſe omniū poſtremū finē, oſtēdere. Neq; hoc ſolum, ſed illud ēt, naturæ leges aliquē habere & auctorē & iudicē, niſi fortè ſola hæc lex deſerta ſit, quę nullum legiſlatorem habeat, aut ſi quis iura hæc mundo præſcripſit, nulla iuris huius ſeruandi cura tangatur. Quòd ſi tā

ignarus

ignarus eſt,vt neſciat præmia & honores virtutē alere, iacereq; eam ſemper,ſi præmijs & honoribus deſtituta ſit,indignus profectò eſt, ad quem auctorem & iudicem sāctisſimas naturę leges referamus.Quocirca ſi de Deo diuinaq; remuneratione ſermonē facimus,quatenus naturæ lumen oſtēdit,vtrunq; in hoc lumine agnoſcimus, & Deū eſſe,& eſſe remuneratorē inquirentiū ſe. Quia verò,vt Deo placere posſimus,nō ſat eſt ipſum cognoſcere principiū eſſe auctoremq; naturæ,ſed oportet in Deum ferri,quia finis eſt ſupernaturalis,atq; adeò ſupra naturæ vires eminēs & excellens,rectisſimè in vniuerſum dixit Apoſtolus,accedentē ad Deū,finem vtiq; ſupernaturalē, oportere credere quia eſt ,&c. Nā quod naturalis ratio docet,id ſcire ad ſupernaturalē hunc acceſſum nō eſt satis . Habemus quippè acceſſum ad Deū per fidem . Quod autē Paulus de acceſſu ad finē ſupernaturalem , *Rom. 5.* de remuneratione quoq; ſupra naturā loqueretur , illa manifeſtè demonſtrant,Expectabat fundamenta habentē ciuitatē,cuius artifex & conditor Deus.& poſterius , *Hebr.11* Nunc autem meliorē patriam appetunt,id eſt, cœleſtē , ideo non confunditur Deus vocari Deus eorū : parauit enim illis ciuitatem.Et rurſum, Aſpiciebat in remunerationē,inuiſibilem.n.tanquam videns ſuſtinuit. Et deniq;,non ſuſcipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent reſurrectionem,atque hi omnes teſtimonio fidei probati,non acceperunt repromisſionem , Deo pro nobis meliùs aliquid prouidente,vt non ſine nobis cōſummarentur.Sed crimen illud,quod D.Thomæ ſecundo loco inferebatur, ſatis,vt mea fert opinio, dilutum eſt.De tertio verò peccato nihil eſt neceſſe illum purgare , quum iam explicatè docuerimus, fidem Theologicam , de qua in præſenti diſſerimus , non quibuſlibet Dei dictis aſſentiri,ſed ijs , quæ duntaxat & ad fidelium communem religionem ſpectent,& communes eccleſiæ adminiſtri denuncient. Ac primum nodum ſoluimus quidem,ſecundus verò expedietur hoc modo.

Quæ ſunt fidei,ea ſunt in duplici differentia. Quedā enim ſimpliciter & apud omnes fidei ſunt,vt quę rōnem

ſuperant naturalẽ. Alia fidei dicũtur eſſe non per ſe quidem, ſed quaſi per accidens diuinitus reuelata, pp eos, qui eorũ demonſtrationem & euidentiã non habent, vt Deum eſſe & eſſe vnũ eundemq; æternum, ſapientem, iuſtũ. Quas res oẽs licet in naturæ lumine videamus, populo tñ rudi Deus prouidentiſſimè reuelauit, quemadmodum D. Thomas 2.2.q.1.art.5.& q.2.art.4. explicuit. De Deo rurſum dupliciter loqui poſſumus, qua diuiſione primo argumento diluendo vtebamur, vel quia eſt principiũ finiſq; naturæ, vel quia principium & finis eſt ſupra naturã. Priore modo Deũ eſſe, eſſe vnũ, immortalẽ, ſapientẽ, & huius generis reliqua, naturale lumen oſtendit, poſteriore aũt illa eadem ſola fides tenet. Vnde & D. Thomas 2. ſecundæ q.1.art.8. cùm in primo argumento oppoſuiſſet, Deũ eſſe vnum nõ oportere in articulis fidei cõputari, ꝙ ſciri per demonſtrationem poſſet: reſpondet, ꝙ multa per fidem tenemus de Deo, quę naturali rõne Philoſophi inueſtigare non potuerunt, puta circa prouidentiã eius & omnipotentiam, & ꝙ ipſe ſolus ſit colendus. Quæ omnia continentur ſub articulo vnitatis Dei. Ha-

1.p.ar.8. ctenus ille. Loquitur autem de prouidentia & omnipotẽ

q.1.& 2. tia rerum etiam ſupernaturalium. Et q.2.art.2.ad 3. cre-

2.q.1.ar. dere Deum, inquit, non conuenit infidelibus ſub ea ra-

5.in cor. tione, qua ponitur actus fidei, &c. quæ calumniam fortaſ

& ad 2. ſe non effugient, niſi ad huius diſtinctionis normam re-

& ar.10. uocentur. Quibus rebus expoſitis. D. Thomas apertè

ad 2. et 1. docet ea, quæ propriè & per ſe fidei ſunt, nulla poſſe na-

cont. Ge- turali argumentatione patefieri. Quin 1.p.q.32.art.1. il-

ne.c.6. los arguit quaſi fidei inimicos, religioniq; noſtræ etiam

1.p.q.32 noxios, qui ea, quæ fidei ſunt, naturæ rationibus conan-

ad2.2.2. tur oſtendere. Quòd ſi quæ argumenta fidei decretis cõ

q.1.ar.5. probandis ſancti doctores afferunt, cõgruentia illa eſſe,

ad 2.& non euidentia: probabilia, non neceſſaria: ſuadere, non

q.2.arti. cogere: adducere, nõ euincere. Lumen enim naturale id

10 pateſacit & illuſtrat, quod naturæ congruens ac conſen

ſimiliter taneum eſt. Cum ergo fides, vt ſæpè diximus, rerum ea-

da ſecun rum propriè ſit, quę hominum naturam & ingeniũ exu-

dum. perant, fit, vt res eiuſmodi nullo monſtrari naturæ lumi-

ne,

ne, nulla confici naturę ratione queant. Quòd ſi fides ſubſtantia eſt rerum ſperādarum, vt ad Hebręos Apoſtolus ait: ſpes autem, quæ videtur, non eſt ſpes, vt idem tradit ad Romanos, conſequitur neceſſariò, vt quæ credit fides, quoniam & ſpes eadem ſperat, hæc nec oculi cernant, nec aures audiant, nec in cor hominis aſcendant, atque adeo ne rationibus quidem demonſtrentur humanis. Niſi fortè aut res diuinas humanæ fulciunt ac ſuſtinent, aut certè Paulus fallit & fallitur, qui fidem argumẽtum eſſe non apparentium aſtruit, noſtramq; ſapientiam in myſterio abſconditam, nullum huius ſeculi principem cognouiſſe. Noſtræ ergo diſciplinæ principia philoſophi oſtendere probabiliter poſſunt, demonſtrare neceſſariè non poſſunt. Quocirca metuere non debet quiſquam, vt fidei meritum ſit amiſſurus, ſi rationes quoque ad fidei veritatem & explicandam & ornandam adhibuerit. Non enim, conetur licet quantum poteſt, rationes adhibebit eiuſmodi, quæ præbeant experimentum ſenſuum, ſed tales tamen, quibus & ij, qui nõ credunt, ad fidem adducantur ſuauiùs: & ij, qui credunt, in fide contineantur libentiùs. Fides ſanè cum natura nõ pugnat, ſed conſentit, nec diſsident humana & diuina ratio, ſed cohęrent. Vtraque vera eſt, nec verum vero aduerſatur, vtraque eſt à Deo, nec Deus ſibi contrarius eſt. Peruertunt itaq; homines fundamẽta naturæ, cũ illam à fide ſeiungunt. Quin fide dirigenda naturæ ratio eſt, & quidem ſic, vt hæc duo verba inter ſe, non res diſcrepare videātur. Et cũ diuinis humana ſimilia & agnata ſint, qui hominis officiũ Deo exhibet & gratiæ naturã ſeruire facit, is probè Theologi munere perfungitur. Quam omnino rem & Diuus Thom. ſæpè probat, & nos cum aliàs multis lib. 8. & 9. & 10. & 11. tum in quatuordecimo libro copioſe diſſeremus. Nunc autem argumenta illa refutāda ſunt, quibus id effici videbatur, vt Theologia fidei decreta cõprobaret. Ac primæ quidẽ argumentationi reſponſum eſt ſatis. At ſecunda ſic refellitur. Non eſt articulus fidei, mundũ à Deo extitiſſe, ſed Deum in principio temporis cœlũ terramq; creaſſe, id verò articulus

fidei eſt, qui demonſtrari nulla ratione poteſt, quemadmodum D. Thomas 1.p.q.46.arti.2.diſſerit. Nam quod tertio loco Petri teſtimonium obijcitur, nihil aliud efficit q̃ religionem diſciplinamq; Chriſtianã non eſſe omni ex parte ſimilem Pythagoricæ, cuius alumni nulla rationis antecepta informatione, nullaq; oĩno reddita cauſa auctoritaté præceptoris arctè mordicusq; tenebant. In doctorum eſt iſta conſuetudo eaq; Saracenorũ, Paganorum, Hæreticorũ, vt cæca & temeraria ſectæ ſuæ dogmata, ſine iudicio amplectãtur, & quę diſquiſitione egẽt maximè, hæc ſine vlla diſquiſitione recipiant. Nõ erudiũtur iſti, crede mihi, ſed aſtringuntur, nec via & rõne docẽtur, ſed quaſi veneficijs & cantionibus in inſaniã agitantur. Enimuerò quæ in Euangelio docemur omnia, quamuis acerrimè ad ſupernaturalia capeſſenda moueãt animos, tñ leniori naturæ ratione Chriſtus ipſe prętexuit, ne diſcipulos rõnis expertes habere videretur. Sapiẽtia quippè Dei, quanquam attingit à fine vſq; ad finẽ fortiter, ſed diſponit tñ omnia ſuauiter, hominesq; humano more inſtituit & erudit, hoc eſt, rationales rõnibus. Nec verò aliter diſcipulos ſuos Deus vult eſſe cõpoſitos ad do-
Eſa.50 ctrinam cæterorum, q̃ ipſi ab eo ſunt edocti. Dedit illis linguam eruditã, vt ſciant ſuſtentare eum, qui laſſus eſt verbo, aperuit quoq; illis aurem, vt audirent quaſi magiſtrum. Quemadmodum igitur Chriſti diſcipuli ipſum quaſi magiſtrum erudientem audimus, non quaſi veneficum incantantem, ita & linguã habemus nõ quę huc atque illud feratur volubilitate verborũ, ſed doctã & eruditã, quæ diſciplinæ ſuæ ſciat cauſas & rationẽ reddere. Lu-
Libr.9. ca.6. cianum Antiochenũ ſcribit Euſebius rogatũ à præſide, cur cùm vir rõnalis & prudens eſſet, ſequeretᷣ ſectã, cuius non poſſet reddere rationem, in hæc verba reſpondiſſe. Nos Chriſtiani non ſicut vos putatis humanæ alicuius perſuaſionis errore cõſtringimur, nec indiſcuſſa, vt alij, parentum traditione decipimur. Auctor nobis de Deo Deus eſt. Nec enim poſſet ſublimis illa maieſtas ſenſibus humanæ mentis illabi, niſi vel ſpiritus ſui virtute delata, vel verbi ac ſapientiæ ſuæ interpretationibus indicata.

Fateor,

Fateor,errauimus nos ét aliquando,& ſimulachra, quæ ipſi finximus, deos cæli ac terræ putabamus auctores. Sed arguebat eos fragilis ſubſtantiæ ſuę à nobis præſtita conſecratio,in quibus tantũ venerationis inerat,quantũ decoris mens contuliſſet artificum.Verũ omnipotens Deus ille,quẽ non noſtris manibus fictũ,ſed cuius nos decebat eſſe figmentũ,errores miſeratus humanos, ſapientiam ſuã miſit in hunc mundũ carne veſtitã,quæ nos doceret deum,qui cælũ feciſſet & terrã,non in manufactis, ſed in inuiſibilibus requirẽdũ.Vitæ & nobis leges ac diſciplinę pręcepta conſtituit,ſeruare parſimoniã,paupertate gaudere,manſuetudinẽ colere,ſtudere,pati,puritatẽ cordis amplecti,patientiã cuſtodire. Sed & omnia hæc, quæ nunc aduerſum nos geritis,ventura nobis eſſe prædixit.Inde enim qui erat immortalis,ipſe morti ſe præbuit,quo nobis patientiæ præberet exemplum. Sed nec nos sua morte decepit,quibus poſt tertiũ diẽ reſurrexit: vt mortẽ vinceret reſurgendo. Quæ autẽ dico non ſunt in obſcuro geſta loco,nec teſtibus indigẽt:pars penè mũdi iã maior huic veritati aſtipulatur. Aut ſi quid in his ſuſpectũ videtur,conteſtatur de ijs etiam agreſtis manus ignara figmẽti.Si minus adhuc creditur,adhibebo vobis ét loci ipſius,in quo res geſta eſt,teſtimoniũ.Aſtipulatur his ipſe in Hieroſolymis locus,& Golgothana rupes ſub patibuli onere diſrupta:antrum quoq;,illud, quod auulſis inferni ianuis corpus denuò reddidit animatũ. Quòd ſi terrena vobis minus digna videntur,accipite ét de cælo aſtipulatorẽ fidelẽ.Solẽ ipſum horũ vobis produco teſtẽ,qui cùm hæc fieri per impios videret in terris,lumen ſuũ meridie abſcõdit in cælo.Requirite in annalibus veſtris,inuenietis tẽporibus Pilati Chriſto patiente,fugato ſole,interruptũ tenebris diẽ. Quòd ſi terræ,ſi cælo, ſi ſanguini martyrũ fidẽ non accommodatis,quomodo in eis verbis allegationibusque credetis?Et cùm penè iam his verbis auditoribus ſuadere cœpiſſet, arripi iubetur in carcerem,ibique abſque tumultu populi necari. Huiuſmo di ergo rationes iubet Petrus à doctoribus fidelium reddi,quæ videlicet cum fidem antecedunt, infideles nõ

trahant,ſed inducant:quum ſequuntur,nonvim fidelibus afferant,ſed adiiciant robur.In hanc enim ſententiã Auguſtinus dicit,rerum naturalium notionem fidem gignere,nutrire,roborare.Nam defendit etiam, quoniam rebus naturalibus perceptis, exploratè & cognitis ſtatim intelligitur, primum fidem cum natura nullo modo pugnare,sed mirificè conſentire:Deinde argumenta captioſa & vana eſſe omnia, quæ fidei veritatem impugnant. Sed in ſecundo nodo expediendo multũ omnino moræ interpoſuimus.Benè autẽ habet,quod tertius idemq; poſtremus nulla diſſolutione eget.Quid enim addamus, ꝙ legere operæpretium ſit, poſt Diui Thomæ ſententiam adeò perſpicuè,diligenter, atq; enodatè in ſuperioribus explicatam?De principijs ergo Theologię hactenus.

Quæ ſint quæſtiones seu concluſiones Theologiæ.
Caput quintum.

THeologię cauſis expoſitis conſequens eſt, vt effecta exponamus:quæ quum in dubium vocantur,quæſtiones ſunt, quum ratiocinatione coguntur, concluſiones. Quęſtio igitur theologica, quoniam circa eam omnis Theologi verſatur labor,quid ſit & quę illius partes in primis explicabimus. Nam quo modo tractanda ſit, deinceps exponemus. Neverò quempiam fallat huius nominis ambiguitas,intelligendum eſt,quęſtionem theologicam aliquando appellari pronunciatum omne,quod à Theologo quouis fortè etiam & temere fuerit addubitatum.At ſi adeò latè Theologię materiam quęſtionemque tendamus, quæſtio theologica non iam ex natura huius facultatis, ſed ex hominum vel ſtultorum arbitrio æſtimabitur. Ita fiet, vt in Theologię quæſtionibus illas ponamus, Num ſi forma aquę per diuinam poteſtatem à materia ſeparetur,in materia vel forma ſeorſum baptiſmus conficiatur?Num aſinus baptiſmum poſſit bibere?cæterasque his ſimiles, quas ſtudio breuitatis omitto,ne faſtidium ſtomacho lectoris faciam. Mihi profectò non eſt cordi, ſtultas & ſine diſciplina quæ-

ſtionẽs,

ſtiones,quas vitare Apoſtolus præcipit, in Theologiæ finibus comprehendere. Fines porro extremaq; diſcipli. narum,concluſiones voco.Eadem verò res eſt,vt à principio capitis leuiter attigimus,qõ & concluſio. Sed quũ per interrogationem elata in controuerſia ponitur,quæſtio eſt:quum argumẽtatione colligitur,cõcluſio. Quòd ſi eandem rem argumentis ſuis Theologus addicit & cõficit,quæ in qõnem fuerat adducta, futiliſſimæ.ſ.illę qõnes Theologicæ vocari, nec debent nec verò poſſunt, vt quæ ex principijs Theologię finiri nequeãt & ſolui, atq; adeò ne concluſiones quidem eſſe doctrinæ eius, ſed indoctorum hominum commentitiæ chimęræ. Quã ergo intelligimus Theologicam quæſtionẽ?Opinor eã, quæ planè ad rem facit,hoc eſt,ad Theologiam ſpectat.Non autem ſpectant vanæ,ineptæ,noxiæ: ſed ſolidæ, aptæ, commodæ.Ego,inquit, ſum Deus tuus docens te vtilia. Theologia ergo, quæ Dei nimirum doctrina eſt, nullo modo inutilia colligit.Quin ſuper fidei fundamentum, quod ab Apoſtolis eſt poſitum,aurum,argentum, lapides pretioſos ſuperædificat. Nam qui ligna, fœnum & ſtipulam, ij non hoc ex Theologia, ſed ex ęrrore faciunt.Maneat igitur eam eſſe propriè Theologicam concluſionem,quæ ex Theologiæ principijs,vt effecta è cauſis ſuis, orietur. Vnde illud conſectarium eſt, nullam Theologiæ quæſtionem exiſtimandam, quæ non poſſit ad eiuſmodi initia referri,exque ijs aptè & congruenter argumentando diffiniri. Quanquam ſunt quęſtiones quaſi appendices,quas quoniam gratia explicandi illas, quæ verè & propriè Theologicę ſunt, appoſitè & grauiter adiunguntur,iure quodam vel ſimilitudinis vel propinquitatis,vel etiam ordinis,Theologicas itidem haud abſurdè appellaueris. Verùm hoc loco & tempore de quæſtione theologica ſecundum naturam & ordinẽ diſciplinę loquimur. Contingit enim aliquando non in Theologia modò, ſed in cęteris ferè humanis etiam diſciplinis,vt quę ſuapte natura principia ſunt, ideoque à diſcipulo supponenda, ſi res via ordineque procederet:ea,vt hominum ingenia ſunt, & reuocentur in du-

2.Tim.2

Eſa. 48.

1.Cor.3.

bium,& argumentationibus comprobentur.Ita fiat perturbatus ac prępoſterus rerũ ordo,vt cauſę poſteriores ſint prioraq; effecta ſumantur.Quę res effecit, vt Diuus Thomas cęteriq; Theologi in quęſtionibus Theologicis eam ét ponant,Sit ne Deus:& alias omnino ſimiles, in quibus dubium non eſt,prima certaque principia in dubium verti,ac perinde vt ſi eſſent diſciplinæ huius cõnexiones,ex alijs quaſi principijs necti. Atque hęc cauſa Ariſtoteli quoque fuit, vt in ſcientias omneis quatuor genera quæſtionum inferret, nempè an res ſit,quid ſit, qualis ſit,propter quam cauſam ſit.Quæ duę poſteriores quæſtiones terminari rectè atque ex ordine naturæ poſſunt,priores duæ non poſſunt:niſi fortè quum duæ eiuſdem rei finitiones sunt,quarum vna per materialem cauſam, altera per finalem definitæ rei naturam explicant.Tunc enim definitio poſterior per priorem demonſtratur,ratione quodammodo & via naturæ ſeruata.At enim rei finitio,quæ ſecundam illam quęſtionem ſoluit, propemodum ex effectis noteſcit:quæ licet natura poſteriora ſint,nobis,hoc eſt,in noſtra cognitione priora sũt tamen.Illud item cum in alijs tum magis in theologiæ doctrina vſu venit,vt principia ipſa vel diſpoſita inter ſe & ordinata ſint,quemadmodũ cauſæ ipſæ in quatuor genera diſtributæ ordinẽ prioris & poſterioris habent: vel certè connexa & colligata ſint, ita vt ex vtriſq; cõceſsis, ad alterutra dubia liceat peruenire.Quapropter ſi aduerſarius admittit principia quædã, quãuis cætera neget ex conceſſis poterimus non conceſſa colligere, præſertim ſi mutuo nexu coniuncta & copulata ſunt. Hinc.n. Theologi veteres vetus inſtrumentũ probant ex nouo,cõtraque nouum exveteri:eccleſię auctoritatem è libris ſacris aſſerunt,librorũ rurſum ſacrorum ex eccleſia.Ita ne vnum quidem principium in theologia eſt,quod in quæſtionem Theologi non verterint:vt ſi à quopiam fuerit negatum,qui alia fortè principia concedet, parati ſimus ex his,quæ dederit,hominem euincere,& quaſi arrepto mucrone confodere.Quæ res & explanata eſt in secũdo libro diligẽter,& in poſtremo diligentius explanabitur.

In.ſi.c.4. & c.8.in confutatione poſtremorũ triũ argumentorũ.

Nec

Nec ob eas ſolum cauſas principiorum ſuorum Theologi quęſtionē faciunt,ſed eo etiā magis,ut illa explicēt & exponant. Nā,quod apud Rhetores olim pueri didicimus,omni differenti propoſita eſt quæſtio , non ei modo,qui diſputatione res ambiguas iactat, ſed & hiſtoricis & poëtis qui quæſtiones ſibi propoſitas non tam argumētatione ſoluūt,quàm expoſitione.Expoſitio aūt fidē in auditore ſæpè inuenit,argumētatio facit. Vbi familiæ noſtræ quoſdam ſæpè riſi,qui in eo laborant uehementer,vt Diui Thomæ rationes,quas identidem ad explicandā fidē congruentes ille idfert,proinde ac ſi eſſent demonſtrationes certæ atq; perſpicuæ, defendant.Nā & aduerſarios ipſos ridere ſoleo,qui in eo, in quo D.Thomas egregium ſe fidei adminiſtrum præbuit, illū impugnant quaſi hoſtē. Nec intelligunt viri magis ad certandum q̃ ad docendū prompti,qōnes fidei grauiſſimè ſanctiſſimeq; proponi,non quia fidem dubitāti auditori facere nitimur,ſed quia credēti ea, quæ minus percipit & intelligit, exponere conamur. Quid igitur qō theologica ſit,ſi eā ex diſciplinæ ordine naturaq; finiamus: quid rurſum illa ſit,ſi ex ingenio noſtro exiſtimetur:quę quęſtiones in Theologia primariæ,quæ appendices, quæ argumentatione potiſſimū,quæ contra potiſſimum expoſitione ſoluantur,dictum eſt ſatis. Nunc quæſtio partienda eſt,vt ea , quæ in re diſperſa atq; infinita videntur eſſe,ratione & diſtributione ſub vno aſpectu ponant.Quæſtionum ergo Theologicarum,quacunq; de re ſint , duo ſunt genera,alterum cognitionis, alterum actionis.Cognitionis ſunt hæ, quarum finis eſt ſcientia, ſi queratur, Pater & filius ſint ne vnum principium Spiritusſancti,an duo?Diuinæ perſonæ an proprietatibus relatiuis,an abſolutis diſtinguantur? Actionis autem huiuſmodi exempla ſunt. Sit ne pœnitentia ad ſalutem neceſſaria tanquam medium,an etiam vt præceptum.Num ſacramenta nouę legis gratiam & virtutes conferant. Cognitionis quęſtiones , ſi generaliter loquamur, quadripartitæ ſunt,cùm aut ſit ne vel Deus, vel angelus, vel anima rationalis, aut quid ſit,aut qualis ſit, aut cur ſit talis quæritur.

ritur. Quarum prima & ſecunda, vt diximus, ex ingenij noſtri conditione, ſecunda & tertia ex natura rerũ & diſciplinæ ipſius explicantur. Actionis porrò duo ſunt genera, vnũ ad ſalutẽ neceſſariũ, alterum earũ rerum, quę vtiles eſſe videãtur. Prioris generis hę ſunt quęſtiones, Si exempli cauſa honor Chriſti periclitetur aut ſalus ẽt ſpiritualis proximi, vir Chriſtianus mortẽ ne pro his rebus ſubire debeat an non? De baptiſmo ſuſcipiendo prę ceptum ne euangelij ſit? Poſterioris aũt generis, vt cum quęritur, Diluat ne aqua luſtralis, quã benedictã ſcholaſtici appellant, peccata venialia, planeq; pœnas peccatorum tollat vi ſua, & quod aiunt, ex opere operato, an potius ex operantis merito? Nũ Euchariſtię Sacramentũ ex attrito faciat contritũ? Itemq; an recedente fictione, quemadmodum baptiſmus & pœnitẽtia ſuũ effectũ ſortiatur? Plena eſt D. Thomæ ſumma talium qõnum. Non enim theologus ſemper de neceſſarijs diſſerit, ſed quandoq; ẽt de ijs, ſine quibus ſálus religioq; conſtat. Et qm̃ omnia perſequimur, dicendum eſt ẽt quæſtionem Theologicã, ſiue ad contemplationẽ ſiue ad mores attineat: aliam naturalem eſſe, aliã verò ſupernaturalem. Supernaturalem, opinor, qõnem vocare licet, quæ ex ſupernaturalibus ſolùm principijs definitur. Naturalem aũt qõnem eam eſſe dico, cuius cur ita ſit, rõ naturę conſtans reddi põt. Eſt & quęſtio media, quę partim ex ſupernaturali principio, partim ex principio naturali pẽdet. Primi generis exẽplum eſt, An omnes mortui ſimus: Quam qõnem Paulus hac argumẽtatione definit, Si pro omnibus Chriſtus mortuus eſt, omnes mortui ſunt: at pro omnibus mortuus eſt Chriſtus. Item, An omnes reſurgemus? Quam ſic Apoſtolus terminat. Chriſtus reſurrexit, ergo & nos reſurgemus. Secundi verò generis hęc ſunt exempla, Num Deus ſit vbique? Num immutabilis? Num animus hominis immortalis ſit? Nũ diuidi & ſecari in partes poſſit? Quarum omnino probationes, quamuis è ſacris literis peti liceat, qua ratione ad fidem vtiq; pertinent, ſunt tamen in lumine naturę clarę & euidentes: eaque re non ſunt per ſe fidei quęſtiones: ſed, vt diximus,

quaſi per accidens. Tertij generis, Vt ſit ne Chriſtus riſiuus? Habeat ne duas volũtate & intellectus duos, duas que item vtriusq; potentiæ operationes. Quæ ex vtrisq; principijs pateſcunt. Prima ex his, Chriſtus eſt homo, & omnis homo eſt riſiuus. Reliquæ vero ex his, Chriſtus duas naturas perfectas habet, diuinam & humanã, omnis autem natura perfecta propriã ſibi & operationem & potentiam vendicat. Eſt deniq; alia diuiſio Theologicæ q̃onis, ad quodcunq; genus illa pertineat. Sunt.n. fidei q̃ones quædã, hoc eſt, quæ cũ ad fidẽ ſpectent, pro earum veritate theologo eſt in capitis ẽt diſcrimen veniendũ. Aliæ vero ſunt, quæ in vtranq; partem & ignorari & negari ſine fidei iactura poſſunt. Quã partitionẽ Auguſtinus cũ aliàs ſæpè, tum in lib. 2. de peccato originali contra Pelagium & Celeſtiũ. c. 23. commemorat. Atq; penitus partitio hæc nõ eſt ſolũ memoriæ cõmendanda, ſed in oculis ſemper habenda, ſi abſoluti Theologi eſſe volumus. Vtriusque generis exempla ſunt. Prioris hoc pacto, An Chriſti anima ſimulatque verbo coniuncta fuit, Deũ clarè viderit? Item, An in locis inferis ignis purgatorius ſit, vbi fidelium animę pœnas peccatorum luant? Poſterioris Auguſtinus quidem varia atq; innumerabilia eſſe dicit, & quæ certo aliquo genere complecti ac definire difficile ſit: ſed quæ ponit, ea ſunt. Cùm quæritur, qualis, vel vbi ſit paradiſus, vbi conſtituit Deus hominem, quem formauit ex puluere, quũ tamen eſſe illum paradiſum fides Chriſtiana non dubitet. Vel cum quæritur, vbi ſit nũc Helias, vel Enoch, an ibi, an alicubi alibi, quos tamen non dubitamus in quibus nati ſunt corporibus viuere. Vel cum quæritur, vtrum in corpore an extra corpus in tertium cęlum ſit raptus Apoſtolus, quanquã ſit iſta impudens inquiſitio id ſcire volentium, quod ſe ille, cui hoc pręſtitum eſt, ſalua vtique fide neſcire teſtatur. Vel quot ſint cęli, in quorum tertium ſe raptum eſſe cõmemorat. Vel vtrum elementa mundi huius cõſpicabilis quatuor, an plura ſint. Quid faciat ſolem lunamvè deficere his defectibus, quos pręḋicere Aſtrologi certa temporum dinumeratione cõſuerunt. Cur antiqui homines

tam diu

tam diu vixerint,quàm ſancta ſcriptura teſtatur, & vtrũ proportione longioris ętatis filios ſera pubertate gignere cœperint. Vbi potuerit Mathuſalē viuere, qui in arca nō fuit,qui, ſicut in pleriſq; codicibus & Græcis & Latinis numerantur anni,reperitur ſuperuixiſſe diluuio: vel vtrũ paucioribus,qui rarisſimi inueniuntur,potius credēdum ſit,in quibus ita eſt numerus cōſcriptus annorum, vt ante diluuium defunctus fuiſſe monſtretur. Hactenus exempla Auguſtini poſui. In hoc genere.D.Tho.2.con. gen.c.70.qōnem illā eſſe cenſet.An cęlũ animatũ ſit,quā inter cęteros errores Origenis Hieronymus enumerat in epiſtola ad Auitũ, ſed D. Thomę conſentire videtur Auguſtinus in enchi.c.57. Verum ne diutius lectorē demorer,de omni iſto genere quęſtionum quid ſentiam,& quæ præcepta danda exiſtimem,perbreuiter exponam.

Nulla Theologicæ quæſtionis præcepta firma ſtabiliaque tradi poſſunt,niſi ab ijs,qui in ſchola ſeſe multum ac diu exercuerunt. Itaque propria eſt ea præceptio ſcholaſticorum:quoniam eorum, qui ſcholam negligendā eſſe exiſtimant,nulla idonea,exquiſita, excellens, de Theologiæ quæſtione diſputatio eſt, tantum abeſt, vt harum rerum præceptores ſint,quas nullo vſu habent cognitas. Admonebat me res,vt hoc quoque loco intermisſionem ſcholaſticæ Theologiæ,ne dicam interitum, deplorarē, niſi vererer,ne cùm de alijs academijs quererer,Hiſpaniā meam immodicè extollerem,in qua valde his temporibus ſcholæ Theologia viget. Sed apud nos etiam videmus quibus extinctis Theologis quàm in paucis ſpes, quanto in paucioribus facultas,quàm in multis ſit audacia.Nihil verò de me, de præceptore dicā libentius, qui academias Hiſpanas adeò inſigniter ingenio ſuo & doctrina illuſtrauit, adeoq; noſtris hominibus & ſpectabiles & amabiles reddidit,vt in eas certatim non confluxerint modò,ſed irruperint. Quòd ſi ille Gallis Germanis atq; Italis ſcripſiſſet,quę erat hominis in diſputādo perſpicuitas,elegantia & ſuauitas,nō ita nunc apud eas gētes ſcholę ſtudia iacerent.Nam ex eo credo quibuſdam vſu venire,vt abhorreant à ſchola,quod inciderint in inculta

culta quædam & horrida de malis quæſtionibus deterius veſtigata,deterrimè etiam inuenta & concluſa. Sed agè his omiſſis id,quod inſtituimus,perſequamur.Nec tamē neceſſe eſt, vt res faciles ſeparatim inſtruamus Theologiæ præceptis,ſita ſunt enim ante oculos.Nec rurſum de ijs leges ferre operæpretium eſt, quæ multū à ratione diſcrepant:ea enim facilè apparent,nec magnoperè admonitionem & præcepta deſiderant. Quæ autem difficilia videntur eſſe,neque à multis intelligi poſſunt, de ijs eſt diligentius præcipiendum.

Primum ergo officium Theologi diſſerentis exiſtimo, vt quæſtionem,quā verſaturus eſt,ſæpè deſpiciat,& identidem interroget se,cuius generis illa ſit. Aliter nanque quæſtiones illæ finiēdæ ſunt,quæ naturæ & diſciplinę ordine in Theologiā veniunt, aliter quas humani ingenij vel imbecillitas vel certè malitia mouet.Nec eodē modo diſſerendū eſt de ijs,quę quęrimus vt exponamus, ac de alijs,quæ quæruntur vt demonſtremus. Longeq; diuerſa inſtituiť diſputatio de naturali ac ſupernaturali qōne,alijq; loci Theologici ſunt huic atq; illi accommodandi. Nā cognitionis actionisq; qōnes,vt aliàs diximus, eodē ferè modo exq; eiſdem locis tractandę & ſoluendæ ſunt.

Sed cùm vniuſcuiuſq; genus quęſtionis diligēter inueſtigandum eſt,tum illud maxime,an pręter fidem illa ſit, an potius ad fidem religionemque pertineat. Cum his porrò,qui in fidei quęſtione errant,velis equisq;,vt dicitur,decertandum eſt,cum alijs verò qui de his cōtrouerſantur,in quibus ſalua fide decipi, errare, labi homines poſſunt,pugnare quidem,quod aliàs monui Theologi & poſſunt & quandoq; etiam debent,ſed cruēta pugna illis omnino interdicta eſt. Quàm ridiculū eſt enim neruos omneis corporis & animi intendere in ea quęſtione ſoluenda,cuius inſciētia nihil periculi habet, error nihil habet criminis?Sed in toto hoc poſteriori quęſtionum genere quàm magna Theologo ſit adhibēda moderatio,in octauo & nono libris non indiligenter expoſui.Hic dico quantum propoſito ac formularū breuitati ſatis eſt, reliqua illinc petentur.Non enim mihi libet eadem hoc tē-

pore &

pore & loco reſumere. Illud huius loci & tp̄is eſt theolo gū admonere, vt nō ſtultas modò qōnes & genealogias & cōtētiones & pugnas legis deuitet, quę ſunt interdū quo que noxię, verū ēt inutiles quaſcunq; & vanas, q̄ theologo nequeūt in vsū aut cognitionis aut actionis accerſiri.

In com. epiſt. ad Tit. ca. 3. In his Hieronymus illas quęſtiones cēſet, quot ne annos vixerit Mathuſalē? Quoto ętatis ſuę anno Salomon ſortitus ſit coniugium? ne forſitan Roboam vndecimo ętatis illius anno natus eſſe credatur. In epiſtola quoq; ad Vitalem, cum poſteriori harum dupliciter reſpondiſſet, ad extremū ait, Apoſtolum de iſtiuſmodi interdicere quęſtionibus. Et poſt pauca, Relege, inquit, omnes & veteris & noui Teſtamenti libros, & tantam annorum reperies diſſonantiā & numerum inter Iudam & Iſraël, id eſt, inter regnum vtrumque confuſum, vt huiuſcemodi hærere quæſtionibus nō tam ſtudioſi hominis, quàm otioſi eſſe videatur. At benè habet, quod non dixit attingere, ſed hęrere. Nam ſi id genus quæſtiones breuiter exponere otioſum & inutile eſt, non ego ſolùm, qui in ſuperiore libro multas eiuſmodi explicui, ſed Auguſtinus ac Hieronymus quoque ipſe arguētur. Nō eſt igitur immorandum in huiuſmodi quęſtionibus minimè neceſſarijs, licet ad veritatem hiſtorię ſacræ quodammodo ſpectare videātur, ſed cùm in omni diſputatione, tū magis in ea, quæ ad fidē & ſalutē nihil attinet, exercēda eſt facilitas q̄dā, ne ſi hiſce rebus diſſerendis diu ac multū hęremus, in moroſitatē inutilē & odioſam incidamus. At D. Aug. ſuperuacaneū eſſe exiſtimauit quærere, vbi & q̄uo ſit in

De fi. & Sym. c. 6. cœlo corpus dominicū. Sed de fide & ſymbolo, licet corā ſynodi patribus, ad nouitios tn̄ doctrinā inſtituebat. Alioqui Caietanus, quem vnū noſtræ familiæ nō ingenio ſolum & eruditione præſtantiſſimum audeo dicere, ſed in huius generis quęſtionibus excitandis modeſtiſſimum, nō eſt veritus, quum ſacras literas interpretaretur,

Li. 11. cō. cap. 30. eā rem quærere paucisq; etiam explicare. At idem Auguſtinus eas qōnes nullo modo patitur, quas ex ægritudine animi dicit exiſtere. Ecquid faciebat Deus antequam faceret cœlū & terram? Ecquid ei venit in mentē,

vt ali-

vt aliquid faceret, quum antea nunquam aliquid fecerit? Sed pœnitentiam agens, cõfitensq; peccata vix ægrè fert quæſtiones neceſſarias, nedum minùs vtiles, curioſas, importunas. Non itaque eadem diſputandi regula theologo præſcribenda eſt cum in gymnaſio certat, & cum in cubili, aut etiam in templo luget.

Sed regula hęc erit & rationi, & ſanctorum auctoritati maximè conſentanea, vt omnis theologus de re ſupernaturali diſputaturus, (nam hæc illi propria diſputatio eſt,) nomẽ theologiæ ſecũ ipſe reputet, titulũ ſuũ, hoc eſt, theologi frequenter legat, quęrat à ſe non ſemel, ſed ſæpius, quorsũ cœperit diſputare, ſciatque nullã illi quęſtionẽ aſciſcẽdã, niſi quæ ad verã, quæ ſupra naturã eſt, Chriſti, apoſtolorũ & prophetarũ philoſophiã referatur. Huius.n. præcepti quidã immemores innumeris quæſtionibus præſertim dialecticis, phyſicis, & metaphyſicis explicãdis importuniſſimi longiſſimiq; fuerũt. Nemo aũt eſt lõgus, qui materiæ immoratur, ſi aliquid accerſit atq; attrahit, quod ſuo videlicet inſtituto congruẽs cõſẽtiẽsq; ſit. Nec tñ quęſtiones iſtas quãuis nõ adeò neceſſarias exterminãdas puto. Eſt.n. animorũ ingeniorũq; exercitatio quædam nõ modo adminis plena, ſed ẽt ad Theologiã ſcholæ valde vtilis. Nã quod Aug. ait, nihil ad ſe pertinere, vtrum cœlũ ſicut ſphæra vndiq; concludat terrã in media mũdi mole libratã, an eã ex vna parte deſuper velut diſcus operiat? Item, an ſtet cœlũ an potius moueatur, hoc vel in Manichæorum inuidiã & odiũ dicit, qui ſimiles multas quęſtiones ſe à magiſtro didiciſſe iactabant: vel illos certè reprehendit, qui iis excitandis & ſoluendis quæſtionibus multum prolixa & rebus ſalubribus impẽdenda tẽporum ſpatia occuparent: illius enim verbis libenter vtimur. Cæterũ quaſi præteriens, id genus quęſtiones ipſe ſoluit, quibus tamẽ, (vt ait,) ineũdis atq; tractandis neq; epiſcopo tẽporis ſatis erat, neq; illis, quos ad ſalutẽ & sãctæ eccleſię neceſſariã vtilitatẽ cupiebat informari. Nec diſſimile huic eſt, ꝙ Auguſtinus idẽ curioſiſſimas Dioſcori quæſtiones reprehendit: & ſcribit tamẽ, ſe nõ idcirco ea dicere, qa iſtiuſmodi diſcũtur, ſed qa vano

Nota regulam.

Nota

De geneſi ad literam li. 2 cap. 9. & 10.

Epi. 56.

ſine diſcuntur. Ita reſpondit quibuſdam earum breuiter, alijs vel prolixè. Ego verò ſi ab amico eſsē de rebus eiuſmodi interrogatus, aut diſſimulanter præterirē, aut apertè etiā reſponſa negarē. Nec enim dignas eas quęſtiones cenſerē, quibus vel tantillū tēporis impartirer. Sed Auguſtinus erat vel in amicos liberalior, vel in Dioſcorum indulgentior. Quorſum hæc? Vt intelligant ij, qui ſcholę perpetuā inuidiā cōflant, cōtrouerſias circa Ariſtotelem exortas non eſſe diſquiſitione Theologi indignas, ſi quæ in Cicerone ambigua erant, ea non eſt dedignatus explicare Auguſtinus. Quid? Quòd is ipſe neſcientē quid ſit nihil, quid īformis materia, quid formatū exanime, quid corpus, quid ſpecies in corpore, quid locus, quid tēpus, quid in loco, quid ī tēpore, quid motus ſecūdū locū, quid motus nō ſecūdū locū, quid ſtabilis motus, quid ſit æuū, & quid ſit nec in loco eſſe nec nuſquā, & quid ſit præter tēpus & ſēper eſſe: quid ſit & nuſquā eſſe & nuſquā non eſſe, & nunquā eſſe, & nūquā nō eſſe, hæc, inquā, neſcientē nec de Deo, nec de aīa ſua quicquam rectè aut quærere aut diſputare poſſe aſſeuerat? Nō ſunt igitur quæſtiones iſtæ phyſicæ & metaphyſicę ab ſchola noſtra expellēdæ, ne illę quidē, quę Eraſmo, cæteriſq; ſimilibus curioſæ ſophiſticæq; ēt viſæ sūt. Sed de hoc alio loco pluribus. Nūc ad fidei quæſtionē redeo. Quę niſi thelogo in primis cōſtituta ſit, nihil ratione docere poteſt neque via. In hac igitur re vehementer elaborandum eſt, ſi in theologia quis ſit gradus veritatis ac falſitatis exquirimus. Id nimirū vt theologiæ maximè propriū eſt, ita eſt omniū difficillimū. Quare illud præſtare valet nemo, niſi perfectus cōsūmatuſq; theologus. Dixerit quiſpiā, Quid? Nōne sūt notę aliquæ, quibus quæſtiones fidei ſeiungi ab eis, quæ fidei nō sūt, & internoſci poſſint? Sanè verò. Sed ne cuiuis contigit adire Corinthū, nec ſunt iſta omniū communia cōtritaq; pręcepta. Ac pertinet quidē ad omnē fidei quęſtionem cōſtituendā ſemper in prōptu habere eiuſmodi notas & quęſtionū fidei quaſi indices: verū ea magna omnino res eſt, egetq; doctrina & exercitatione nō parua. Illas itaq;, ſi poterimus, proferemus: nec ita multo poſt, ſed

Nota

Lib. de ordine 2. c. 16.

ſed pauca ante dicenda ſunt. Fidei porrò quæſtio bifariã intelligitur. Vna, quę immediatè ad fidem attinet, vt verè attinent omnia, quę deus eccleſię ſuæ aut verbo edidit, aut ſcripto. Altera, quæ mediate fidei eſt: cuiuſmodi ſunt omnes concluſiones, quas ordine diſciplinę ex illis prioribus colligere, & diffinire poſſumus. Quæ, quoniam non in ſeipſis, ſed in aliis tanquàm principijs reuelatę à Deo ſunt, mediatè fidei dicuntur eſſe, & qui eas negat, Is fidem negare hoc modo dicitur. Atq; equidẽ illud etiã animaduerto, eas non abs re forſan quęſtiones fidei vocari, quæ vehemẽter ad eccleſię doctrinã pertinent, fidei que sũt propter affinitatem appendices. Nõ q aut ex ijs pendeat fides, aut ijs ſublatis funditus illa tollatur: ſed quòd affecta ægraq; ſit, ſi harũ rerũ veritas labefiat, quæ illi hærent & adiunguntur. Oportet nempe in eccleſia ſanã doctrinã eſſe, & verbum sanũ, vt Apoſtolus ait. Quemadmodum aũt morbi quidam lethales sunt, alij verò nõ interficiunt quidẽ hominẽ, ſed afficiunt tamen valetudinẽ: ſic errores quidam non fidẽ extingunt, ſed obſcurant: non euertunt, ſed infirmant: morbumque afferunt, non exitium. Sicut ergo quod ſaluti eſt noxium, vitæ id quoque noxium eſt: ita quodcunq; ſanę doctrinę aduerſatur, hoc fidei eſt etiam quodammodo aduerſum. Ex quo intelligitur, quæſtiones illas, quæ ad doctrinæ eccleſiaſticæ ſanitatẽ ſpectãt, ad fidem ſuo quodã modo spectare. Sed nos huius generis controuerſias nõ in fide propriè, ſed præter fidem eſſe dicimus. Nec qui in his errãt, eos in fide, ſed præter fidem errare exiſtimamus. Atque ita rebus his primò ſimpliciter collocatis, reliqua deinceps ſubtilius perſequemur.

Fdei quæſtio duplex.

1. ad Ti. 1. & 6. & 2. ad Ti. 1. & 4. & ad Tit. 1. et 2

Quibus notis quæſtiones ſidei Diiudicari posſint. Caput ſeptimum.

QVibus autem rationibus hanc diiudicandi facultatẽ aſſequi poſſimus, ne in conſtitutione cauſarũ fidei erremus, accuratè nunc & diligenter exponendum eſt. Et Cardinalis quidem Turrecremata libro 4. sum. eccle. paral. 2. ca. 9. septem gradus ordine ponit propoſi-

Card. de Turrecremata

tionũ catholicarũ,quæ eædẽ,cũ in diſputãdi cõtrouerſiã diſceptationẽq; vocantur,quæſtiones fidei dicuntur.

Primus earum eſt,quæ in libris ſacris habẽtur expreſ
1 ſæ.Secundus earum, quæ ex hiſce per certam & neceſſa-
2 riam conſecutionem fiunt.Tertius earum,quæ verbo te-
3 nus Chriſtus Apoſtolis, Apoſtoli eccleſiæ tradiderunt.
4 Quartus earum, quæ in conciliis vniuerſalibus definitæ
5 ſunt.Quintus earum, quæ a ſede apoſtolica ſunt, fideli-
6 bus ad credendum propoſitę.Sextus illarum,quæ de fide
7 & refutatione hæreſum ſancti doctores,vna mente vna-
que voce docuerunt. Septimus illarum eſt, quæ ex tertio,quarto, quinto,& ſexto generibus, conſecutione firma & neceſſaria deriuantur.Ex quibus capite ſequenti, diſtinguit etiam ſeptem genera hęreticarum propoſitionum,quæ ſeptem illis generibus propoſitionum fidei repugnant.At verò more iuriſperitorum iſta ſunt tradita, quæ fortaſſe minutius in tenuiſſimas particulas concidũtur.Nobis tamen,qui docendi cõpendiariam viam & rationem profitemur,ad breuiorem numerum & abſolutã quandam diſciplinæ formulam redigenda ſunt omnia.

Duo gradus propoſitionum fidei.

Cùm igitur veritas fidei,(vt paulò antè diximus,)bipartita ſit: & hæc ad fidem mediatè, illa immediatè pertineat,neceſſe eſt,duos gradus propoſitionum fidei generales ſtatim à principio collocare.Prior earum erit, quæ Theologiæ legitima principia ſunt,cuiuſmodicunq; ſint illa,ſiue primaria,ſiue ſecundaria,hoc eſt,ea omnia,quæ deus in ſe ipſis eccleſiæ reuelauit. Poſterior verò gradus harum erit,quæ ex prioribus illis neceſſario colliguntur. Hoc enim genus concluſionum,vt cum rebus fidei colligatum,ad fidem etiam ſpectat.Ratio enim connexi, quũ conceſſeris ſuperius, cogit inferius concedere: & quum inferius negaris,ſuperius item negare cogit. Rurſum in ſuperiore illo gradu duos intelligimus,vnum earum propoſitionum fidei, quas in libris canonicis ſacri auctores ſcriptas reliquere. Alterum earum, quas verbo traditas eccleſia, vt crederet,à Chriſto & Apoſtolis accepit. In poſteriore itidem gradu duo genera intelliguntur. Vnum concluſionum eiuſmodi, quæ è principijs ſolùm

fidei naſcuntur. Alterum earum, quas non fides ſola conficit ſine externarum diſciplinarum adiutorio, ſed aſcitis aut vno principio aut pluribus naturæ ratione cognitis. Atque hę quidem tametſi non eodem loco & gradu, omnes tamen ſimpliciter & ſine additamēto quæſtiones fidei vocari poſſunt, nempè cùm ex vtriſque fidei veritas pendeat, cum vtriſq; cōiuncta & copulata ſit. Nam quæſtiones illæ quaſi fidei appendices, quod nuper, & quid dico nuper? immo verò planè paulo ante dicebam, fidei quodammodo ſunt, non ſimpliciter. Nec enim ſic fidei adhæreſcunt, vt ſeparari ab illa non queant. Aegrotat sanè, vt ita dicam, in earum errore fides: non perit.

Sed quoniam ſcripturæ ſacrę natiua & germana ſēſa obſcura interdum & implicata ſunt, nec ſemper exploratum eſt & cognitum, quænā illa ſint, quæ ſine ſcripto Apoſtoli memoriæ prodiderunt, ſæpè etiam impeditum eſt, & quaſi tenebris circunfuſum, an concluſio controuerſa neceſſariò è rebus fidei ducatur: id nos modò expedire atq; explanare cupimus, quibus notis & ſignis cognoſci ac diſtingui poſſit veritas fidei, tum illa quæ in ſacris ſcripta libris eſt: tum, quæ eſt verbo ab Apoſtolis tradita: tum demum ea, quæ ex harum vel altera vel vtraque conficitur. Eò verò ſtudioſius hoc negotium ſuſcipimus, ꝙ non modò ſcholæ Theologis vtiliſſimum fore intelligimus, ſed illis etiam maximè neceſſarium, quibus Apoſtolica ſedes fidei cognitionem & cenſuram impoſuit. Non.n. parum in ſe habet fructus certa conſtanſq; ars in Theologia diſſerendi: nec ſine hac arte eorum errores ęquabiliter notari poſſunt, qui à fide Chriſti & antiqua eccleſię inſtitutione deſciſcunt. Contrariorum.n. quod à Philoſophis verè dicitur, eadem eſt diſciplina. Quare ſi veritates fidei catholicę conſtituimus, errores aduerſos pariter deſignamus. Age ergo conferamus pedem, vt aiunt, & ad rem propius accedamus.

De rebus perſpicuis, (vt dixi) nihil precipi oportet. Itaque ſi ſcripturæ diuinæ locus, (vt inde ordiamur) planum & apertum habet ſenſum, vel ex cōtextu, vel ex alio eiuſdē ſcripturæ loco, vel ex verborum ipſorum clara lu-

ce,nullum noſtrũ pceptum eſt. Ipſe.n.apertus ſcripturę ſenſus certũ præ ſe fert catholicæ veritatis indiciũ. Quò fit,vt Lutheranorũ pleraſq; hæreſes theologusvel mediocriter ſcripturæ diuinæ ſẽſis imbutus perfacilè denotet. Nullũ quippè negotiũ eſt eos errores inurere,qui ſcripturæ manifeſtò repugnãt. Vt illi,Eccleſiam vniuerſalem in fide errare poſſe. Itẽ, Humanas oẽs actiones crimino ſas eſſe.Itẽ,Triſtitiã de peccatis nõ eſſe neceſſariã,ſed inutilẽ.Multi deniq; alij,quos cõmemorare lõgum eſt. At.n. de ſcriptura sacra dicta hæc intelligi volumus, quã eſſe canonicã cõſtanter ſit ab eccleſia diffinitum.Nã, quemadmodum in ſecundo libro docuimus,libellũ Baruch nõ adeò exploratè & firmiter in sacrorum numero eccleſia repoſuit,vt aut illũ eſſe sacrũ fidei catholicæ veritas expedita ſit,aut nõ eſſesacrum hęreſis expedita ſit.Libellus ergo iſte ſiue quilibet alius, qui in qõnem citra crimen hæreſeos vocari poſſit, quantumuis clara & aperta inferat ſenſu,nõ ſtatim efficiet certas atq; conſtantes catholicę fidei veritates.Sed trãſeamus ad alia,& in rerum difficiliorum iudicio è ſuperioribus libris ſumma quæque carpamus.Ex eo.n.tpe hæc res elaborata eſt, ex quo locorum Theologicorum firmitudinem conſtituimus.

Librum Baruch è ſacris eximere erroneũ eſſe dixi: hæreticũ neque tunc auſus ſum neq; modo audeo dicere

Sit igitur prima præceptio.Cùm ſcripturæ diuinæ ſenſus fuerit obſcurus,tunc eccleſiæ intelligentia eadem eſt germana ſcripturæ intelligentia:ex qua habebitur, crepet licèt hęreticus,& catholicæ veritatis inſigne certum, & ad probãdas Theologiæ cõcluſiones certi eius, quem exquirimus,argumenti delectus. Si.n.eccleſia certiſſimũ ius habet diſcernendi verba dei à verbis hoĩum, vt in ſecundo libro nobis conſtitutum eſt, habebit quoq; idem ius, vt in verbis ipſis ſenſum dei ab hominum ſenſu diſcernat.Niſi credimus perinde ſcripturã eccleſiæ, vt Ptolomæo Aegyptijsq; conceſſam:vel certè vt nunc eſt conceſſa Iudæis, quos ſcriniarios eccleſię Chriſti Auguſtinus non ineleganter appellauit. Scimus autem vtrumq; depoſitum eccleſiæ cõmiſſum, vt vtrunq; etiã perpetua fide conſeruet reddatq; ſimul quas accepit, & ſcripturã & ſcripturæ intelligentiam.Spiritus meus, (inquit) qui

Contra Fauſtum lib.

Iſa.59.

eſt

eſt in te,& verba mea,quæ poſui in ore tuo non recedent de ore tuo,& de ore ſeminis tui, amodò & vſq; in ſempiternum. Ambas igiẽ res Chriſti eccleſia cuſtodit, cuſtodietq; ſemper & verbum,& ſpiritum verbi. Item, Chriſtus ſpiritũ veritatis promiſit eccleſiæ, qui cum illa maneret ęternus,eiq; oĩa ſuggereret, quæ illi à Chriſto sũt dicta. Itẽ,cùm verũ Dei Euangelium,qemadmodũ Hieronymus elegantiſſimè dixit,non in ſcripturis ſit, sed in ſenſu,non in ſuperficie,ſed in medulla:non in verborum folijs,sed in radice rõnis:ſi eccleſia ſcripturã haberet, nõ aũt legitimum ſcripturæ ſenſum: nõ haberet profectò verum Dei Euãgelium, atq; adeò ne fidem Chriſti quidẽ, quæ ſine vero Dei Euãgelio nõ eſt. Nec.n.ad verba fides, ſed ad ſenſa refertᷣ. Alioqui & hęretici ſcripturas ſine sẽſu loquuntur,& diabolus ſcripturas ẽt profert:sed in intelligentia falſa falſum Euangelium habẽt,certè non diuinum,ſed humanũ,immo,qđ peius eſt,diabolcũ. Cùm verò inter catholicos & hæreticos non de ſcriptura, ſed de ſenſu plurima controuerſia ſit, ſi eccleſiæ interpretatio non eſt certa intelligẽdi norma, ecquis erit illiuſmodi cõtrouerſiæ iudex? Senſum.n.ſuũ pro ſuavirili quiſq; defendet. Quòd ſi in exploranda ſcripturę intelligentia nullus eſt eccleſiæ certus iudex, audeo dicere Rempub. fuiſſe nullã ſtultiùs conſtitutã. Nullum.n.diſſidiorum futurum finẽ,conſenſionẽ fidelium nullã, nullã fidei vnitatem. Qua ſublata,non charitas modò & pax,ſed fides ẽt ipſa penitus tollitur, atq; ipſum omnino eccleſię nomẽ. Quòd autem Apoſtolis Chriſtus aperuit ſenſum, vt intelligerent ſcripturas, non id propter illos tantùm, sed multò etiam magis propter eccleſiam fecit. Ex quo intelligimus, Chriſtum eccleſię ſuæ librum ſignatum perpetuò aperuiſſe. Scripturæ inſuper intelligẽtiam Apoſtoli eccleſijs tradiderunt. Nam ſi non ſenſum, sed verba duntaxat tradidiſſent,non vtique prædicaſſent Euangelium omni creaturę:nec docuiſſent omnes gẽtes ſeruare quæcunq; illis fuiſſent à Chriſto commendata. Qualis.n. Euangelij prædicatio, qualiſue doctrina abſq; intelligentia eſſet? Nempè, qualis aut puerorum aut pſittacorum

Ioan. 14 15. et 16

In epiſt. ad Gala. cap. 1.

Vide lib. 3. c. 2. & c. 3. funda. 4.

Luc. 24.

Apo. 5.

Mat. 28.

eſt,qui ſine mente dant accipiuntq; ſonum. At apoſtolicæ traditionis certior teſtis nemo eſt,quàm eccleſia. Nā quid acceperit, ecquis clarius euidentiusque teſtabitur, quàm ipſa,quæ accepit? Scripturæ igitur ſenſus ab Apoſtolis eccleſiæ traditus,penes eccleſiam eſt.

Præterea eccleſia colūna eſt & firmamentū veritatis, at veritas verè & propriè in intellectu ſcripturæ eſt, in ſcriptura aūt impropriè tanquā in ſigno. Quēadmodum vrina figuratè ſana dr̄,cùm animal id ſit, qđ eſt propriè ſanū. Si ergo eccleſia firmamentū eſt veritatis,firmā certè habet ac certā earum cognitionē veritatum, quæ in ſacris literis cōtinentur. Sed quid opus eſt plura? Iam.n. quartus superior liber cōprobauit verā fidelemq; omnē de eccleſiæ auctoritate sn̄iam. Oſtenſum eſt aūt multis & teſtimonijs & rōnibus,eccleſiam in fide errare non poſſe. Atqui nihil magis ad fidem attinet, q̄ diuinorum dictorū vera cognitio & ſenſus. In eccleſia igitur explorata ſcripturæ intelligentia reſidet,ex qua nimirū intelligentia & cōpertum hr̄e poſſumus fidei catholicæ ſignū, & codē quoq; ſigno errores cōtrarios denotare. Sanè primæ huius præceptionis clariſſimum exemplū eſt in paradyſo terreſtri,in fictione Adæ de limo terræ,in Euæ formatione de coſta Adæ,denique in tentatione ſerpentis. Quę omnia Origeniſtæ allegoricis, figuratiſq; interpretationibus peruerterunt. Sed cùm eccleſia ſemper ea non figuratè dicta, ſed propriè ad hiſtoriam acceperit, iure illos ſynodus ſexta,actione vndecima,exploſit.

Vide lib. 7.c.3.cōclu.5.

Secunda præceptio. In eccleſiæ nomine,non modo fidelium omnium concio intelligitur, verumetiam eccleſiæ paſtores & doctores, præſertim in concilio congregati. Hæc oſtenſa nobis eſt libro 4. cap.4. conclu. 4.& libro 5. cap. 4. concluſione 3. Præceptionis verò huius exēpla multa ſunt,ſed nos pauca ponemus. Illa Domini lege,Hoc facite in meam commemorationē,omnes ſemper eccleſiæ ſacerdotes intellexere id præſcribi, vt hoc idem ipſi facerent, quod & Ieſus Chriſtus tum faciebat, hoc eſt,vt euchariſtiæ ſacrificium offerrent. Nam poſt illa verba in perſona Chriſti prolata,Vnde & memores,

Luca.22.

(inquiunt)

(inquiunt)nos ſerui tui, &c. offerimus maieſtati tuæ de tuis donis ac datis hoſtiam ſanctam,&c. Vvicleffiſtæ igitur,qui dixerunt,non eſſe fundatum in euangelio, quòd Chriſtus miſſam ordinauerit, Lutherani item, ac multò etiam magis, qui negant in eccleſia Euchariſtiæ ſacrificium eſſe,iure à nobis hæretici habentur. Sed de hac re in hoc eodem libro poſterius. Rurſum,concilium Lateranenſe patrē & filium verè & propriè rem vnam eandē que eſſe intellexit ex illo,Ego & pater vnum ſumus. Ita in hoc Abbas Ioachimus damnatus eſt, qui hunc locū non ad rei eiuſdem & naturę vnitatem, ſed ad conſenſionem voluntatis vnius retuliſſet. Pari enim errore illum alterum locum interpretabatur. Claritatem, quam dediſti mihi,dedi eis: vt ſint vnum ſicut & nos vnum ſumus. Præterea,Spiritum ſanctum à filio procedere, concilium Epheſinum ex illo ſcripturę loco accepit, De meo accipiet: ex illo etiam, Quem ego mittam vobis à patre, ſpiritum veritatis, &c. Animam rationalem tandem formam eſſe ſubſiſtentem quidem, ſed eſſentialiter verè ac per ſe humanum corpus informare, concilium Viennenſe,vt equidem ſentio,ex eo loco habuit,Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ,& factus eſt homo in animam viuentem. In eo enim quòd Deus animam homini inſpiraſſe dicitur, illam patres foris veniſſe interpretati ſunt,quemadmodum flatus extrinſecus venit. Nō itaq; ſpiritum hominis educi de materia, nec ab ipſa pēdere, ſed per ſe omnino ſubſiſtere. In eo autem ꝙ per eundem ſpiritum factus eſt homo in animam viuentē, cognouere vtique illam corpus verè viuum efficere,atq; adeò formam ſubſtantialem eſſe humani corporis. Itē, hoc traxerunt ex illo,Nuſquam enim angelos, ſed ſemē Abrahę apprehendit. Si nanque animus hominis non eſſet corporis vera forma,parsq; omnino humanę naturæ,ſed corpori,vt nauta naui,iuxta Platonis Origeniſq; ſententiam aſſiſteret,ſine dubio ſubſtantia eſſet,quòd ad naturæ conditionem attineret,ſeparata, quam nos angelum nuncupamus. Quare Deus animam rationalem aſſumens,angelicam naturam aſſumpſiſſet.

Idem ſynodus Epheſina.
Ioan.14.
Ioan. 17
Ioan.16.
Ioan. 15.
Gene. 2.
Heb.2.

Hæc igitur & alia eiuſmodi,tametſi in ſcriptura obſcuriùs continentur,eccleſia tamen iure ſuo explicat, fidelibusq; ad credendum exponit. Quod dū facit, ipſius decretū non ſolùm non eſſe falſum,ſed etiā ſtabile,fixum ratumq; eſſe debet,perinde ac ſi in libris ſacris patentiùs haberetur. Paſtores ergo eccleſiaſtici, quos in Eccleſiæ voce cōmuniter intelligimus, cū ſcripturæ certam conſtantemq; intelligentiam pręſcribunt, & abſolutam veritatis catholicæ exhibent formulam,& notas quoque certiſſimas,quibus hæreſes contrariæ dijudicentur.

Tertia pręceptio. Si ſedes Apoſtolica aliquem ſcripturæ ſenſum præfinierit,ille idem catholica veritas cēſenda eſt.Quam ſanè præceptionem, niſi opinio nos fallit, diligentiſſimè in ſexto ſuperiore libro demonſtrauimus.Multis quippè ibi ac neceſſarijs argumentis addiximus,ſedē Apoſtolicam in fidei iudicio labi non poſſe. Scripturarum verò interpretatio, quum in diſceptationem illæ veniunt,fidei iudicium eſt: non ergo in ſcripturarum intelligentia ſedes Apoſtolica errat, ſi eas ex præſcripto interpretatur. Nam ſi non conſtanti iudicio fixoque decreto, ſed ex opinione ſua quaſi prætериens expoſuerit, id quod aliàs ſæpè dictum eſt, nihil cōſtituet omnino,quod certum exploratumq; ſit.Quare ſi tunc erret, ſcripturam vel parum aptè interpretãdo, vel in ſenſum etiam alienum detorquēdo,nihil huic præceptioni obſtat.Quæ nō omnia illa ſenſa præſtituit, quæ Pontifices è ſcriptura ſacra ad res, de quibus agebant, ſuadendas accerſierunt: ſed illa docet firmè eſſe tenenda,quę fidelibus à ſede apoſtolica præſtituūtur.Quibus autem ſignis ſedis Apoſtolicę conciliorumq; firma iudicia internoſcantur, in quinto libro explicatum eſt. Ac certè eiuſmodi iudicia, quæ in ſcriptura interpretanda verſantur,ad ſedem Apoſtolicam peculiariter attine-
Ca. 5.q. re,adeò clarè hodie eſt in Clemenr.vni.de ſumma trini-
4. tate & fide cathol.diffinitum,vt minime ſit hæſitandum, quin Pontificis ſententia eadem, & Vienenſis concilij ſit. Quid?quòd claues habet Petrus, vt librum clauſum
Matt.16. aperiat?Quid?quòd quęcunque ſoluerit in terris, erunt ſoluta

ſoluta & in cęlis? Quid?quòd ab initio conſtitutum eſt, vt ex ore eius gentes verbum euangelij & audirent & crederent?Quid? q aduerſum hãc petrã ne portæ quidem inferi præualere queãt?Quid? quòd pro ea orauit Chriſtus ne deficeret fides ipſius, quo fratrum vacillantẽ & nutantem fidem confirmaret? At quid ego ſtultus cõtra prouerbium vetus acta ago?& argutis minutiſq; interrogatiunculis quaſi aculeis lectorẽ pungo, atq; ea vt modo primumq; naſcentia edo, quæ in ſexto libro altiſſimis defixa radicibus vſq; adeò confirmata ſunt, vt nulla vnq̃ vi labefactari poſſint. Huius aũt præceptionis exẽplum habes in Extrauag.Benedicti vndecimi, cuius initiũ, Benedictus Deus in donis ſuis. Vbi pronunciat Pontifex, hæreticos eos fore, qui negauerint animas iuſtorum ſimulatq; è corpore exceſſerint, diuinam eſſentiam clarè videre: ſi nihil tamen habuerint quod pęnis purgatorijs antè expiãdum ſit. Hoc verò ſine dubio accepit ex illo, Id, quod in præſenti eſt momentaneum & leue, tribulationis noſtræ æternũ gloriæ pondus operatur in nobis. Ne quis aũt falſo errore ductus exiſtimaret, hanc operationem æternæ glorię aut ad pręſens mortalis vitæ tempus, aut ad futurum vniuerſale iudicium eſſe referendã, ſubiungit ſtatim Paulus, Scimus enim, q ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationẽ ex Deo habemus domũ nõ manu factã æternã in cęlis. Ac ne quis rurſum aliter ęternã illã gloriã interpretaretur homini contingere, quã per clarã diuinę eſſentiæ viſionẽ, mox rem eandẽ apertius exponens ſubdit, Sciẽtes quoniam dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à domino, per fidem enim ambulabamus, & non per ſpeciẽ, audemus autẽ & bonã volũtatem habemus magis peregrinari a corpore, & pręſentes eſſe ad dominum. Quẽ locum D.Tho.quarto aduerſum gentes libro, præſſius vrget. Vbi quamuis & alia ſcripturæ teſtimonia referãt, ſed ad meum ſenſum, immo ad ſyncęrum, ſubtileq; iudiciũ, nullum aliud eſt hoc teſtimonio præſtantius, vt & illa fidei veritas cõprobari & cõtraria hæreſis refutari queãt. Præclarè itaque mihi ſentire videor, ſi ſummũ Pontificẽ

autumo,

Extrau.

2.*Cor*.4.

2.*Cor*.5.

Cap.16.

autumo, ex his ipſis Pauli verbis illud fidei dogma eliciuiſſe. Ea igitur verba in falſum alium ſenſum peregrinumq; deflectere hæreticorum erit.

Quarta pręceptio. Cōſentiens eadem ſanctorum omnium conſpiransq; ſcripturarum intelligentia, ipſiſſima eſt fidei catholicæ veritas. Quæ præceptio in ſeptimo li. c.3. conclu.5. adeò fusè lateq; & explicata exemplis & rationibus ac teſtimonijs confirmata eſt, vt ineptus ego ſim, ſi quicquam in præſenti adijciam.

Quinta præceptio. Si ex Apoſtolorum traditione cō munis eccleſię vſus vnam quamlibet ſcripturę interpretationē præ ſe tulerit, ea vt fidei veritas tenenda eſt. Vt eccleſię mos perpetuus expreſſit in illis verbis? Quæcūq; ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cęlis, Petro Petrique ſucceſſoribus datam eſſe facultatem & ſoluēdi vota, & relaxandi iuramenta. Qui hanc eccleſiæ facultatē inficiatus fuerit, is verè ac iure hæreticus iudicabitur. Atque hanc quoque præceptionem nec probare argumentis, nec exemplis illuſtrare debeo, propterea quod in 3. lib. illam vtriſque rebus patefeci.

Dogmata fidei non è ſola ſcriptura petenda ſunt, ſed ex apoſtolica traditione.

Sexta pręceptio. Quodcunq; dogma fidei vel eccleſia habuerit, uel conciliū auctoritate Pontificis roboratū, uel ēt ſummus ipſe Pontifex fidelibus præſcripſerit, vel certè ſancti oēs cōcordiſſimè conſtātiſſimeq; tenuerint, ita nobis illud pro catholica veritate habendū eſt, vt cōtrariā ſententiā, hæreticā ſentiamus: quamuis nec apertè nec obſcurè in ſcriptura ſacra cōtineatur. Docui nimirū in 3. lib. copioſius, dogmata fidei nō è ſola ſcriptura petēda, ſed ex apoſtolica traditione. Quæ vero Chriſti & Apoſtolorū traditiones ſint, non alia via & ratione melius inueſtigari poſſe, q̃ eccleſia ipſa duce atq; magiſtra, ſuperius non ſemel explanatū eſt. Eccleſiæ porrò auctoritatē nō modò omniū fidelium cœtu conſiſtere, verum etiā conciliorū decretis, ſedis Apoſtolicæ iudicio, ſanctorū doctorum conſenſione, ſuperioribus quoq; libris expoſitū eſt ſatis, vt arbitror, diligenter. Chriſti quippè Apoſtolorumque doctrinam partim ſcripto partim verbo in eccleſiam deſcendiſſe, cum alias ſæpè, tum fuſius in tertio li-

tio libro monſtraui.Oſtendi etiam ſępiſſimè,nihil per ſe ad eccleſiæ fidē attinere, niſi quod Chriſto, & apoſtolis reuelantibus accepit. Cùm aūt neq; eccleſiæ neq; concilium,neq; ſedes Apoſtolica,neq; ſancti oēs ſimul poſſint in fidei iudicio falli, queādmodū ſuis quæq; locis patefacta ſunt,certè,quodcunq; nobis fidei dogma tradiderint, ſi in ſacris literis nō habetur,Chriſto apoſtoliſq; tradētibus in eccleſiā venit.Eodē itaq; gradu habendū,ac ſi patēter illud ſcriptura traderet.Omitto iā plura exēpla, hę resū notiſſimarū, quibus præceptionis huius nota inuſta eſt. Nā in tertio libro exēpla ſunt penè innumerabilia.

Septima pręceptio. Si vel eccleſia,vel concilium, vel ſedes Apoſtolica, vel etiam ſancti vna mente eademque voce aliquam Theologiæ concluſionem & confecerint & fidelibus etiā præſcripſerint, hęc veritas catholica ita cenſebitur, vt ſi eſſet per ſe à Chriſto reuelata:& ille qui aduerſetur,æquè erit hęreticus,ac ſi ſacris literis traditionibusve Apoſtolorum refragaretur. Concluſionem ſanè Theologiæ hic appello eā propriè, quæ ex principijs huius facultatis certa & firma cōſecutione ducitur. Huius rei exēpla ſunt in promptu vel plurima. Sexta ſynodus generalis duas eſſe in Chriſto volūtates, duaſq; itē operationes collegit,tū ex illo,Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis, tū ex eo quod Chriſtus Deus eſt & homo perfectus. Concilium Lugdunen. ſub Gregorio decimo, ratione quoq; Theologię conſtanti demoaſtrauit, Spiritum ſanctum ex patre & filio,non tanquam ex duobus principijs ſed tanquam ex vno,non duabus ſpirationibus, ſed vna procedere.Pater ſiquidem & filius iuxta fidem ſunt vnus Deus, vna potentia, vna ſapientia,breuiter in omnibus vnum,in quibus non obuiat relationis oppoſitio, nec.n. aliter diuinæ naturæ vnitas in duabus perſonis ſeruari potest. Cū itaque in ſpirando nulla ſit à patre filij diſtinctio, ſequitur patrem & filium nō eſſe duo principia Spiritusſancti,ſed vnum: quemadmodum nō ſunt duo principia creaturę,ſed vnum. Qua ex re intelligitur vtrumq; erraſſe vehementer,Eraſmū nempè & Ambroſiū Catharinum illum, qui hanc concluſionem nihil ad fidem pertinere

Quae verò ſit propoſitio theologica.

Matt.26

Contra Eraſmū & Ambroſium Catharinum.

tinere credidit: hunc, qui eam, cùm ſit Theologiæ ꝓpriè cõcluſio, inter principia prima, hoc eſt, fidei articulos nu-
Cõc. Lat. merauit. Itẽ conciliũ Lateranen. ſub Innocentio tertio, ratiocinatione Theologica aduerſus Ioachinũ effecit, diuinã eſſentiã nec genitã eſſe, nec generare. Rẽ videlicet genitã & generantẽ realiter diſtingui oportere: quare ſi eſſentia diuina generaret eſſentiã, ipſam à ſe nõ ſola co-
Matt. 26 gitatione, ſed re etiã eſſe diſtinctã. Itẽ patres ad vnũ oẽs ex eo principio, Hoc eſt corpus meum, ratiocinati ſunt, conuerſionem panis in corpus Chriſti fieri, ſine qua nec verborum illorũ veritatẽ poterant cõprehendere, nec cæ tera, quæ fides catholica de vera ĩcluſione corporis Chriſti ſub ſpecie panis confitetur. Ita concilium Lateranen. patrum veterum conſenſione cõſtituit, panem in corpus vinumq; in ſanguinem tranſſubſtantiari, ſic.n. concilium loquitur. Hac re cõſtituta illa fuerunt cõſectaria, quæ cõ cilium Conſtantienſe decreuit, panem poſt conſecrationem nõ manere, atque adeò manere ſine ſubiecto accidentia. In mutatione quippè & conuerſione quacunque, terminus, à quo mutatio & cõuerſio initium ſumit, non manet. Quare ſi per conſecrationis verba panis tranſit in corpus, non vtique perſtat ille, ſed perſtant acci-
Synodus Complutenſis dentia eius. Item ſynodus Cõplutenſis Sixto quarto in Extraua. ſua, corroborãte certo Theologię argumento, cõfecit ex illo Ioannis teſtimonio, Sicut miſit me pater,
Io. 20. & ego mitto vos, quorum remiſeritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt, non ſolum ſacramenti pœnitentię inſtitutionem haberi, ſed confeſſionis etiã pręceptum. Id, quod nos in relectione de pœnitentia euidentiſſimè deduximus. Inde ergo exempli huius probatio petetur. Nã & reliqua delibamus, extremiſque, (vt dicitur) digitis attingimus, quę latè longeq; diffuſius in lectionibus olim quotidianis perſecuti ſumus.

Octaua preceptio. Si ſcholaſtici Theologi aliquam itidẽ concluſionem firmam & ſtabilem vno ore omnes ſtatuerint, atq; vt certum Theologię decretum fidelibus amplectendum, conſtanter & perpetuo docuerint, illam vt catholicam veritatem fideles ſanè amplectemur. Con

ſtituimus

ſtituimus autē (vt reor) hanc præceptionem in 8.li. firmiter & neceſſario: nec ad opinionē meam ſolùm, sed planè ad veritatem. Ac fieri pōt, vt aliorum iudicio errem, ſed meo ita prorſus exiſtimo. Chriſti igitur animā, ſtatim, vt eſt in corpore incluſa, Deum apertè vidiſſe, ſcholaſtici ad vnum omnes fidentiſſimè docēt. Eam rem vnde ſibi perſuaſerint, nō omnibus paſſim expeditum eſt. Sed ita eſſe minimè ambigitur, niſi quod Eraſmus in quæſtionē vocat. At quibus rationibus & teſtimonijs ea cōcluſio confecta ſit, poſterius explicabitur. Illud mō ponimus, vniuerſos ſcholæ Theologos, in Theologiæ certis cōſtantibusq; decretis pręfiniēdis errare nō poſſe, ſicut ne in fide quidem, ꝙ eorum error, error eſſet eccleſiæ, vtpotè quum ad cernendū huius generis res non alios eccleſia quā Theologorū oculos habeat, qui ſi fallerētur, totū eccleſiæ corpus in suo facerent errore verſari. At.n. (vt dixi) poſt ea, quæ 8.li. diſputata sunt, nō eſt operæpretium in hac re cōſtituenda elaborare. Sed ne quis ſit admiratus, cur cū inter oēs ferè Theologos cōſtet à meq; ipſo sæpè affirmatū ſit, eiuſmodi cōcluſiones, quę ex fide ꝑ explicatam conſecutionē deriuātur, Theologię propriè eſſe, nō fidei, nūc ita confundā, quaſi Theologia & fides eadem virtus ſint. Si.n. error concluſionis Theologicę error fidei eſt, vt eſt re vera: ſi eā negare ſit hæreſis, ſequiť, fidē atq; Theologiā ad eandē pertinere virtutem, quādoquidē errores vtriq; facultati cōtrarij ad idem ꝑtinent vitium. Sunt.n. vtriq; hæreſes. Sed nō erit difficile ei, qui superiora releget, hāc obterere cōtunderēq; calumniā. Diximus.n. fidē, licet nō immediatè, ſed verſari tñ circa eas cōcluſiones, quæ per euidentem & neceſſariā conſequentiam ex articulis fidei colliguntur. Quare neceſſe eſt, vt infidelitas mediatè quoq; circa concluſiones Theologiæ cōtrarias verſetur. Cùm autem ex huiuſmodi aduerſis erroribus non ægrotatio modo fidei, ſed etiam corruptio ſequať, fit, vt eorum & fidei ſit indirecta quidem & conſequens, ſed vera & naturalis repugnantia. Quāobrem eccleſia, tametſi intelligit, eiuſmodi concluſiones non è fide ſolum, sed, è principijs quoq; naturę pendere: tñ quia non

Chriſti anima ſtatim ab initio cōceptionis vidit Deum apertiſſimè.

putat,

putat, hominē rationalē ea, quę rationi perſpicua ſunt & manifeſta, negare: eum qui illas inficiatus ſit, hæreticum iudicat. Sumit. n. maximaq; ex cauſa ſumit, illum non in naturæ ratione, quæ erat euidens, ſed in fide claudicare. At verò ſi quis vel conſequentiā rerum aliàs perſpicuam ignoraret, vel principium etiā naturale, quod cum articulo fidei ad colligendā Theologiæ concluſionē ſumit, certe non eſſet hæreticus. Vt ſi homo indoctus, verbi cauſa, exiſtimaret hanc enunciationē eſſe falſam, Omnis homo eſt riſiuus, vnde quāuis crederet Chriſtum eſſe hominē, ideò arbitraretur eum poſſe ridere: hic profectò non eſſet propriè infidelis, ſed ſtultus, qui non per ſe ſupernaturali lumini, ſed naturali repugnaret. Verùm qm̄ eiuſmodi ſtultitia, quamuis per accidens, & indirectè, fidei tñ ex cōſequenti corrumpit deprauatq; iudicium, iure apud eccleſiā non in ſtultitia habetur, ſed in crimine. Atq; hæ mihi videntur præceptiones ſummæ atq; optimæ, in quibus tanquam inſignitæ notæ & catholicarum veritatum & hęreſum contrariarū appareant. Si quis verò certiores melioresq; protulerit, ei ego magnam habebo gratiā. Quanquam erunt fortaſſe qui reprehendent communiter illi quidem omnia, quæ præter opinionem ſuam in his libris meis animaduertent: ſeparatim autem in ſingulis ſi perſpicient quædam, in quibus vel à communi ego opinione, vel à clementię & lenitatis ſpecie diſcedo. Nā & pręceptionum tertię & poſtremæ acerba cuipiam fortè ſeueraque iudicia videbuntur. Sed is primum rationes illas expendat velim, quibus in. 6. & 8. lib. vſi ſumus ad duas has præceptiones corroborandas: modeſtiam quoque ac tēperamentum, quo huius noſtri iudicij acerbitatem indulgenter etiā (niſi nos ſententia fallit) emolluimus. Deinde ſi tam indulgens in huius ſeculi temerariam inſolentiam eſſe vult, vt aſperior ei diſciplinæ correctio diſpliceat, obſecro videat, ne dum iudicum eccleſiaſticorum animos à ſeueritate & vehementia ad remiſſionem indulgentiamque traducit, non modò forum eccleſiæ relaxet, ſed vſque ad atrium licentię impudētis atque adeò intolerandæ explicet. Crudele eſt, fateor, illud

lud, Vexat cenſura columbas, ſed illud etiam diſſolutum, Dat veniam coruis: vtrum verò hoc tempore & ætate perniciosius, nõ facilè dixerim. Sed qm̃ eorũ errores, qui de eccleſiæ doctrina parũ rectè ſentirent, nõ eodẽ gradu eſſe oẽs multis in locis perq̃ breuiter perſtrinxi atque attigi: de his quoq; errorũ gradibus pauca dicãtur. Accepimus enim è cõcilio pręſertim Conſtan. alias propoſitiones hęreticas eſſe, alias erroneas, alias ſapientes hæreſim, alias temerarias, alias ſcandaloſas, alias piarũ auriũ offenſiuas. *Nota hãs ſpecies propoſitionum.*

De varijs errorum gradibus, primumq; de hæreſi, & hæretica propoſitione. Caput octauum.

PRius verò quàm iſtiuſmodi propoſitionum genera notasque definio, illud explicandũ eſt, an omnia uſu ad hæreſim requirantur, quæ ſunt ad hæreticum conſtituendum neceſſaria. Sunt enim auctores nobiles, qui exiſtiment omnem propoſitionem hæreſim eſſe, quæ fidei veritati repugnet, quamuis ab ignorante ſine vlla pertinacia defendatur. Hæreticus aũt niſi ſit pertinax nullo modo intelligitur. Huius autem opinionis ſuæ multas cauſas reddere conantur. Primam, quòd niſi ita eſſet, aliqua ꝓpoſitio ab vno affirmata, eſſet hereſis, ab alio nõ eſſet. Vt ſi homo doctus ſciens contrarium in ſacris libris cõtineri aſſereret Moyſen non Iudęum fuiſſe, ſed Aegyptium, tunc illam propoſitionem hæreticã eſſe hæſitari non poteſt. At ſi eadem inſcitè ab aliquo homine ruſtico & idiota affirmaretur, hæretica nõ eſſet. Ita fieret, vt propoſitio ab aſſerẽte penderet, quod (vt inquiunt) quàm ſit erroneum, vel mediocriter docto eſt manifeſtum. Si.n. propoſitio falſa eſt, à quocunque dicatur, ſemper erit falſa: ergo ſi eſt propoſitio hæretica, à quocunq; illa aſſeratur, ſemper erit hæretica. Alteram cauſam reddũt, quod veritas catholica non pendet ab aſſerente, vt veritas catholica ſit. Nã ſiue Iudęus, ſiue Paganus, ſiue Chriſtianus Deum eſſe vnum & trinum affirmet, illa certè aſſertio catholica eſt: ergo neq; cõtraria falſitas ex eo, à quo aſſeritur, hereſis ſibi aut nomẽ, aut rationẽ vendicat: ſed abſo- *Tunc aliquis hæreticus appellatur, cum pertinax fuerit.*

lutè & per ſe eſt hęretica,quoniam abſolutè, & per ſe cũ catholica veritate pugnat.Cæteras cauſas,vel ego nõ intelligo,vel certè indignas iudico,vt à nobis referantur. Illa vehemẽtior apparet,quæ ab illis omittit̃,quod Theologi rogati,an propoſitio aliqua hæretica ſit, an nõ,ſimpliciter reſpõdẽt aut eſſe,aut nõ eſſe,nulla eius, qui aſſeruit, habita ratione. Noua autem res eſſet & inaudita,ſi Theologi propoſitiones eas,quarũ notæ quęruntur,deſignare nollent,niſi illis antè aſſerentiũ ingeniũ, conditio, doctrina,& culpa innoteſcerent.Hinc colligunt,oẽm propoſitionẽ,quę modo eſt hęretica,ſẽper hæreticam fuiſſe: nec eccleſiã definitione ſua ex non hęretica hæreticã facere,ſed id quod re ipſa erat, ignoratum tamẽ & occultũ declarare.Hanc ſententiam Ocham tenuit.1.para.dialogor.lib.2.c.11.& Cardinalis Turrecremata.li.4.par.2.ca.3.& Adria.4.Sen.q.1.de confeſſ. & Alphonſus Caſtro Zamorenſis lib.1.de iuſta hęreti.puni.ca.1.At auctores alij haud deteriores,mea quidẽ ſententia,nã meliores multi credunt,ab his longè diſſentiunt,in quibus eſt Caiet.2.2.q.1.art.1.Diuusque etiam Thomas prioris ad Corin.ca.11.lect.4. Afferunt autem ad huius ſententiæ confirmationem argumenta plurima. Primum eſt,quòd Conciliũ Conſtan.diſtinguit propoſitiones hęreticas,erroneas,ſapientes hęreſim:quas res difficulter omnino ſecernemus, ſi omnis error in materia fidei eſt hęreſis,prius etiam quã deffiniatur ab eccleſia.Deinde.24.q.1.cap. quod autem, & cap.Achatius.& 24.quęſt.3. cap.notandum, dicuntur aliquæ hæreſes eſſe nouæ,aliquæ veteres,non ergo abſolutè ſineque vllo reſpectu aſſerentis hæreſis dici poteſt. Pręterea,ad hęretici rationem,quia hęreticus eſt, pertinacia requiritur : ergo de ratione hæreſis eſt pertinacia.Quemadmodum ſi cœnatum non niſi veſperi intelligimus,nec cęna quidem niſi veſpertina intelligetur,Ac certè ſicut a cãdore candidum,ita ab hæreſi nominatur hęreticus, quare qui hęreſim aſſerit, hæreticus ille eſt, vt qui habet candorem eſt candidus. Quid enim abſurdius dici poteſt, quàm ueram fornicationem eſſe in eo, qui non eſt fornicarius?Verum & proprium homicidium in eo,

Ocham *Card. de turre cremata.* *Alphonſus de Caſtro.* *Caietanus.*

Hieronymus eodẽ modo loquitur in 3.cap.epiſto. ad Tit.

in eo,qui non eſt homicida? Abſurdum igitur etiam eſt, in eo uerè & propriè hæreſim eſſe, qui non ſit hæreticus. Ad hęc, Hæreſis eſt uitium non ſolum intellectus, ſed etiam voluntatis, nempe crimen eſt, quod niſi uoluntate conſentiente intelligi non poteſt, ubi ergo nullum eſt crimen, nullãve cordis aduerſum fidem repugnantia, ibi ne ulla quidem hæreſis eſt. Adde quòd actus fidei catholicæ non eſt, niſi aſſentiamus propoſitioni catholicę ab eccleſia definitæ, quamdiu enim res eſt ambigua, neque eccleſia alterutram cõtrouerſiæ partem præfiniuit, neutrius opinionis aſſenſus fidei catholicę, iudicium eſt. Qua ex re intelligitur, non eſſe hæreſim, niſi quis veritati catholicæ, quam eccleſia certo præſcripſit, refragetur. Adde etiam, quòd veritatem catholicam appellare, quam nec eccleſia credendam propoſuit, nec fideles per fidem infusã credunt, ſed vnuſquiſque probabili opinione tenet, videtur à nomine quoque ipſo veritatis catholicæ alienum. Atque opinionem, quę inficias iret, diuinas perſonas relationibus diſtingui, antequàm eſſet ab eccleſia diffinitum, nemo hæreſim vocare auderet, nec veritatem catholicã, quæ aduerſam ſententiam tueretur.

Hereſis eſt vitiũ non ſolũ Intellectus, ſed etiã uolũtatis.

Mihi verò ſemper conſilium fuit, omniũ cõtrouerſias, aut declinare omnino, aut paucis exponere. Itaq; ſi de hæreſi propriè loquimur, nõ dubito quin receptior crebiorq; ſententia eadẽ verior ſit: nẽpè nõ aliud exigi ad cõſtituendũ hęreticũ, q̃ id, quo hæreſis conſtituitur, hæreſis quippe flagitiũ in aliquo hoĩe ẽ, illũq; denominat, in quo eſſe conſtiterit. Cuicunq; igitur hęreſis nota verè, & iure inuri põt, is verè iureq; erit hæreticus, id quod ex argumẽtis nũc poſitis quędã manifeſte probant. Sed quemadmodũ vrina improprie ſana dicitur, quod ſignum eſt ſanitatis, etiam ſi fallax aliquando ſit, ſic propoſitio in voce vel in ſcripto vocatur hæretica, quod ſignum hęreſis eſſe ſoleat, quamuis interdum ab hęreſi is, qui dixerit, excuſetur, quia ignorans fuit. In quo ſenſu illorum opinio vera eſt, qui arbitrantur aliquam propoſitionem hæreticam eſſe tum etiam cum is, qui aſſerit, hęreticus non eſt. Vel loquuntur etiam de hęreſi ex genere & obiecto.

Gen. 29. Vt ſi quiſpiam concubitum illum primum Iacob cũ Lia fornicarium appellaret, non quòd re vera fornicatio fuerit, ſed quòd ex genere & natura talis ſit, quãuis ignorantia interueniat. Verùm ſcholæ theologi, qui vocũ ſignificatus presſius tenent, nec cõcubitũ Iacobi cũ Lia fornicationẽ eſſe dicunt, nec acceptionẽ rei alienæ, furtũ, nec cædẽ hominis homicidium, niſi quum & res aliena malè per iniuriã attrectatur, & homo iniquè cõtra ius occiditur. Maneat ergo perpetuumq; ſit, ſi verã & propriã nominis rõnem ſequimur, hæreſim non eſſe, cui pertinacia nõ eſt adiuncta, & oĩno cætera, ſine quibus crimen hæreſeos verè & propriè non conſtat. Nec ſi ad fidẽ illa ex ſe pertinent, quæ à Deo ſunt eccleſiæ reuelata, quanquã in eorum fortè nos ignoratione verſamur, cõtrarios ſtatim errores hæreſes iudicabimus. Non.n. ſi quiſpiã color albo cõtrarius eſt, protinus eſt ater: nec ſi aliquid liberalitati aduerſat̃, mox auaritiæ nomen habet. Sic igitur fieri põt, qđ paulò pòſt demonſtraturi ſumus, vt ẽt in Chriſtiano error aliquis ſit fidei quodãmodo aduerſus: nec hæreſis tñ ſit, vitiũ inter ea, quę fidei repugnant, vel maximum. Quẽadmodum autẽ(nã hoc exemplum ẽt atq; etiã premendum eſt) colori albo giluus, glaucus & pallidus cõtrarij ſunt, imperfectè tñ: ita quidã etiã ſunt Chriſtianorum errores, qui, cùm inchoati ſint & informes, hæreſeos ſpeciẽ nõ attingunt, licet ad eã ipſam q̃ proximè accedant. Quia verò hęreſis cũ fide nõ ſolum pugnat, ſed ſumme maximeq; etiã pugnat, ſequitur errorẽ tunc propriè hęreſim eſſe, quum nõ fidei materialiter ſed formaliter aduerſatur. Libet.n. hoc loco ſcholę verbis abuti. Sed experiar, & dicam, ſi potero, melius. Siquis fidelis in his, quę fidei ſunt, vitioſè per inſciciã erret, & flagitioſè etiã catholicam vnam quamuis veritatem ignoret, ad dialecticorum legem quidẽ fidei contradicit, ad morum quoque etiam normam culpę mortalis reus eſt: ſed niſi viuus, vt dicitur, videnſque pereat, hoc eſt, niſi prudens volenſque ſe à catholico dogmate ſeparet, nec facit ſectam, neque hęreſim admittit. Nondum enim ſimpliciter & abſolute cũ fidei forma puguat, ſi de pugna morali ſermo ſit.

Vbi non eſt pertinacia ibi non eſt hæreſis.

Nam

Nam de pugna dialectica nulla nobis qō nunc eſt. Sunt tñ eiuſmodi errores, informationes, & inchoationes quę dam hęreticæ prauitatis, ad cuius ſpeciem indirectè, vt imperfecta ad perfecta, rediguntur, quemadmodum hominis embrio homo quidã informis eſt & inchoatus: at non ſimpliciter homo, ſed ſm quid. Non ergo ſi quiſpiã error fidei contrarius per ignorantiam, vel negligentiã vituperabilem fideli obrepit, illico hæreſis nominabitur, quæ eſt ſumma quædam infidelitatis ſpecies, errorq; fidei catholicæ aduerſus, non vtcunq;, ſed perfectè, abſolutè, formaliter. Perfecta verò hæc abſoluta & formalis repugnantia, quum ſit etiam moralis non modo dialectica: ex obiecto & genere ſeorſum non accipitur, niſi ſubiecti quoq; & voluntatis humanę ratio habeatur. Ecquis enim neſciat morales actus ex diſpari hominum ſtatu, conditione, affectu, notitięq; varietate diuerſa, varias itē nominationes ſpeciesq; ſortiri? Error igitur ille, Chriſtus nō eſt verus Deus, tametſi in quocunq; cuiusq; cōditionis homine fidei repugnat, in Iudæo tñ infidelitas Iudaica eſt: in Pagano, paganica: in Chriſtiano, hæretica. Niſi adeò loquendi imperiti ſimus, vt eiuſmodi erroris culpã in Pagano hæreſim appellemus. Apud nos ergo, qui multas & diſcrepantes infidelitatis ſpecies ex vario hoīum cultu ac profeſſione diſtinguimus, nihil obſtat, cur nō illiuſmodi & rerũ, & vocũ genera ab aſſerentibus pendeant. Quibus rebus expoſitis facilè, vt opinor, intelligitur, mala hæreſim rōne finiri, qđ ſit error catholicæ veritati contrarius: quippe cùm iſta finitio vna in omnes errores valeat, Iudæorũ, Saracenorũ, Paganorum, Hæreticorũ. Sed hoc quidē ſanè luculenter, vt ab hominibus definiendi peritis, à Theologis scholę dictũ eſt, Hæreſim eſſe eius, qui fidē profeſſus fuerit, pertinacem errorē illi veritati manifeſtè contrarium, quę catholicá certò ſit. *Quid propriè ſit hæreſis.*

Contra hæreſis finitionem, argumenta quædam.
Caput nonum.

AT enim vt hęc definitio illuſtrior appareat, quibuſdam argumentis exploranda eſt. Primũ. Chriſtiana

Phylo *Euſeb.* doctrina & inſtitutũ eſt hęreſis, vt auctor eſt Philo in libello de vita theoretica supplicũ apud Euſe.lib.hiſt.eccle. 2 .c.17.at non eſt error, ſed ipſa potius catholica veritas, &c.Deinde, Apoſtata à fide & religione Chriſtiana catholicæ veritati apertè repugnat, quã ſemel profeſſus eſt,nõ tñ eſt hęreticus.Prętereа, Ex verbis inordinatè prolatis(vt Hiero.ait)incurritur hęreſis , ſine errore ergo & pertinacia hoc crimen inuenit.Prętereа,Dubius in fide,infidelis eſt,de hæreti.c.1.ſi ergo antea erãt Chriſtianus,ex eiuſmodi dubitatione efficietur hęreticus.Nihil.n.eſt in genere, quin in aliqua eius generis specie cõſtitutum ſit.Quòd ſi hęſitatio illa eſt hęreſis, qui aũt hæſitat ſuſpẽſus & incertus animi pendet , nulliq; rei oĩno aſſentitur:fit,vt hęreſis ſine errore aliqñ ſit.Nã error veritati repugnans aſſentionẽ habet.Adhæc , D.Tho. 1.p.q.32.art.4.docet,qđ opinari falſum circa ea,quę sunt nobis principaliter ex fide tradita , hoc ipſo inducit hęreſim,maximè ſi ꝑtinacia adiungatur.Sine pertinacia igitur hęreſis eſſe poteſt.Id,quod eccleſię vſus confirmat, q́ ex vna actione adorãdi idola circuncidendiue puerum , hominem quaſi hæreticum iudicat,non iudicatura, ſi ad hæreſim pertinacia nimiaq; illa in errore perduratio exigeretur.Adde,ꝙ incredulitas & duritia cordis, ſine pertinacia eſſe non poteſt,diſcipuli ergo vndecim , quorum incredulitatem & duritiã cordis Dominus increpauit, habuerunt in errore pertinaciam.At error circa reſurrectionis articulum,quem Dominus ipſe manifeſtè prædixerat,fidei catholicæ apertè erat contrarius,quare ſi finitio illa vera & perfecta eſt, diſcipuli in hæreſeos crimen incurrere!. Id ſi perabſurdum eſt , dicamus potius in ea definitione & supereſſe quicquam,& etiam abeſſe.

Dubius ĩ fide hæreticus eſt. *D.Tho.* *Mat. 16.*

Hæc verò argumenta paucis quàm fieri poterit expediemus . Non.n. hoc loco nos de hæreſi inſtitutionem ſuſcipimus , quæ niſi longiſſima oratione nullo modo abſolueretur : ſed quaſi prætereuntes breuiter & circunſcriptè explicare volumus,quidnam propriè hæreſis ſit, vnde quis ſit hæreticus error eluceat , & quæ hęretica propoſitio , quam in voce vel ſcripto erroris heretici

ſignum eſſe, nemo, qui vir doctus ſit, ignrorare poteſt.

Primum igitur, hereſis Græcè, ab electione dicitur, vt auctor eſt Hierony. in 5. cap. epiſt. ad Gala. & in cap. 3. epiſt. ad Titum: Iſidorus lib. 8 etymolog. cap. 3. D. Thomas 2. 2. q. 11. art. 1. & in 3. c. epiſtol. ad Titum. Græcã verò hanc vocẽ Latinus noui teſtamenti iuterpres interdũ ſeruat, quandoq; in ſectam vertit, vt ad Gala. 5. vbi editio noſtra in carnis operibus ſectas habet, Græca habent hæreſes. & Acto. 28. Iudæi, cùm Paulo inquiunt, Nã de ſecta hac notũ eſt nobis, ꝙ vbiq; ei contradr̃, hæreſim Græcè Lucas dixit. Secta igitur & hæreſis eadẽ res ſunt, ſed vt ſecta à ſectando, ſic hęræſis ab eligendo dr̃ ἀπὸ τοῦ αἱρέομαι, quod eſt, eligo. Deinde & illud animaduertẽdũ, nomen hæreſeos apud Gręcos veteres, & Latinos auctores generale eſſe, & vnamquamlibet ſectam deſignare, vt Platonicam, Stoicam, Peripateticam. At Chriſtiani ſcriptores contracto vocabulo hæreſim nuncupãt ſectam, & diuiſionẽ, qua quis à cõi ſe eccleſię fide ſeiungit, priuatamq; opinionẽ eligens à catholica inſtitutione diſcedit. Pręterea, & illud, licèt ſit in promptu & multorum ſermone terratur, cõmemorandum eſt tñ, doctrinã euangelicã propriè neq; hęreſim, neq; ſectã appellãdam. Tũ quia eã non ſequimur ex electione noſtra, nec enim cõmentum aut inuentũ noſtrum eſt, sed habemus ex traditione diuina: vt non nobis ſic an aliter opinandi optio detur, ſed Deum quacunq; trahit retrahitq; ſequamur. Tum etiam, quoniam euangelij doctrina ſemper catholica & vniuerſalis fuit, ad oẽs ęquè pertinuit, omneſq; eam omni tempore tenuerunt, qui de Deo & veritate rectè ſentirent. Cùm ergo hęreſis & ſecta priuatã quandã diſciplinã ſonent, quam ſibi vnuſquiſq; pro ſuo arbitrio & eligit, & ſequitur, nimirũ catholica diſciplina hominibus ad vnum oĩbus à Deo tradita, nec ſecta nec hęreſis vocanda eſt, quãlibet Philoſophorum placita hęreſes vocitẽtur. Auctores sunt Hieronymus in tertiũ cap. epiſt. ad Tit. Iſidorus 8. lib. etymolog. cap. 3. Theophilactus in 2. ca. epiſt. ad Coloſſ. Tertullianus in lib. de prężcriptionibus hærèticorũ. Quod igitur Philo noſtrã

Ad 1. argum. 24. q. 3. cap. hæreſis.

1. Cor. 11

Iſidorus 8. etymo.
Thomas 2. 2. q. 11. art. 1. ad 3.

Doctrina Euangelica non poteſt propriè appellari hæreſis ſiuè ſecta.

Hiero.
Iſidorus.
Theophilactus.
Tertullianus.

religionem hęreſim dicit,neq; in malã partẽ tñ,more illius ætatis facit.Sic.n.ferè ab hominibus appellabatur.

Ad 2.argum. At verò vtrum apoſtoſia hęreſis ſit, magna doctiſſimorum diſſenſione certatur. Sylueſter in ver. hęreſis.1. q.2.affirmat,apoſtatam hęreticum propriè non eſſe.Sed in ver.apoſtata.§.1.& 2.ſecum ipſe, vt videtur, pugnat. Caieta.2.2.q.11.art.1.docet, quòd apoſtatę verè hęretici ſunt,quia licèt non credant in Chriſtum, vt ait, actu elicito, profitentur tamen eum charactere Chriſtiano. In hęreſim itaq; incidunt, cùm deſciſcant à fide catholica,quam profeſſione tenebant. At in ſumma in ver.apoſtata.videtur cõtrà ſentire inquiens, Apoſtaſia peior eſt hęreſi: vtpotè excedens ipſam totaliter tollendo fidem.

Card. de tur.Cre. Cardinalis Turrecremata in lib.4.part.2.cap.13. apertè confirmat,apoſtatam hęreticum non eſſe.Quę eadẽſen

D.Tho. tentia eſt D.Tho.2.2.q.11.art.1.& q.12.ar.1. ad tertium. vbi expreſsè dicit.apoſtaſiam non importare determinatam ſpeciem infidelitatis, ſed recipere ſpeciẽ à termino ad quem eſt motus recedentis à fide. Ac certe vſu è more loquendi ſanctorum,hęreticus ille duntaxat eſt,qui poſt profeſſionem Chriſtianę fidei ſub nomine Chriſtiano,

Auguſt. doctrinę Chriſti reſiſtit, vt Auguſti. inquit. 18. de Ciuit. Dei.c.15.& 16.lib.cap.2.tradit,quòd Chan medius Noe filius nec in primitijs Iſraelitarũ,nec in plenitudine gentium tanquam ſe ab vtroque diſcernens & inter vtrunq;

Orig. remanens, typus hæreticorum fuit. Atque Origenes in tertium cap. epiſt. ad Tit. Hęreticus(inquit)eſt ille, qui Chriſto ſe credere profitetur, ſed aliud de veritate Chriſtianæ fidei credit,quàm habeat traditio definitionis eccleſtaſticę. Et ne ſingulorum verba referendo prolixi &

Ambro. moleſti ſimus,Ambro.in.3.cap.epiſt. ad Tit. Gregori.5. mora.ca.11.Beda in Lucæ.ca.17. idem cũ Diuo Thoma & Augu.ſentiunt,nec quiſquam veterum in longiſſimis aduerſum Iulianum diſputationibus, eũ hæreticum, ſed apoſtatam nominauit. Sed ne ratio quidem Diui Tom. peſſima eſt:is enim,qui totam Chriſti doctrinam reijcit, nihil videtur eligere,ſed penitus à fine diſcedere. Item, Apoſtaſia motum quendam importat diſcedentis à fidę:

motus

motus autem non habet ſpeciem à termino à quo, ſed à termino ad quem. Cùm ergo apoſtata ad Iudęorũ ſuperſtitionem,& errorẽ accedit, Iudaicæ infidelitatis reus eſt: cùm verò ad paganiſmum, paganicæ infidelitatis culpam contrahit. Quò fieret, vt apoſtaſia, ſi hæreſis eſt, in duabus ſpeciebus eiuſdem proximi generis collocaretur. Rectiùs ergo Diuus Thomas philoſophatur, cũ ait Apoſtaſiam nullam determinatam ſpeciẽ infidelitatis ꝑ ſe ferre, ſed ad eã redigi & reduci, ad quam apoſtata acceſſit. Nam ex eo ꝙ receſſit à Chriſtiana fide, apoſtaſia ſpeciem non habet, ſed circunſtantiam quandam aggrauantem, iuxta illud, Melius erat eis non cognoſcere viam iuſtitię, q̃ poſt agnitionẽ retrorſum cõuerti. Quo magis eos miror, qui in contrariam ſententiã verba D. Thomæ rationesq; deflectunt. Sed eorum argumenta videamus. D.Tho. 2.Pet.2.

Vnum eſt, quòd hæreticus homo per multiplicationẽ hæreſum, hæreticus eſſe deſineret. Nã ſi in aliam & aliã hæreſim quotidie laberetur, quouſq; totam prorſus desereret catholicam fidem, iam ex hęretico per augmentum hæreſum priore nomine amiſſo apoſtata fieret. Alterum argumentum eſt, quòd pœnæ in iure aduerſum hęreticos decretæ, apoſtatas etiam comprehẽdũt, id, quod non eſſet, ſi illi non eſſent hæretici: quum nulla lex canonica ſit, quæ in huiuſmodi apoſtatas animaduertat, niſi in hæreticis contineantur. Poſtremum argumentũ grauius eſt multò quàm cætera, quòd Bonifacius octauus apoſtatas hæreticos eſſe definierit in hæc verba, Contra Chriſtianos, qui ad ritum tranſierint Iudæorum, erit tãquam contra hęreticos procedendum. De hær. in 6.

Sed primum argumentum non eſt difficile eludere. Quamlibet enim hæreſes cumulentur, ſi Chriſtũ homo ille generaliter profitetur, & ſub Chriſtiano vocabulo eius fidem impugnat, hęreticus ſemper erit, apoſtata nõ erit. At ubi primùm & Chriſti nomen & totam omnino religionem deſerere inſtituerit, apoſtata fit, & nomen hęreſeos amittit, non per hæreſim ſuperioribus adiectam, ſed per apoſtaſiam nouam, quę hæreſis nõ eſt: ſed maius aliquid hæreſi. Quis autem dubitat, minora per maiora

 aboleri,

aboleri,& nominibus commutatis priora in poſteriora tranſire?Diſpoſitiones mutantur in habitus, & nomẽ diſpoſitionis ceſſat. Scientia viatoris in ſcientiã compre-henſoris vertitur,& ſcientia illa prior,fidesq; & fidei nomen eluitur. Incontinens incontinentijs ſæpiùs iteratis prauus efficitur,& nomen illud vetus euaneſcit,aut certè in grauius aliud permutatur.Quapropter nihil eſt admirandum,ſi aſſerimus,hæreticum per apoſtaſiam,quæ non crimen eſt,ab hęreſi ſeparatũ,multoq; grauius criuum crimen eſt,ab hęreſi ſeparatũ,multoq; grauius crimen q̃ hæreſis,antiquũ nomen amittere & nouum cõparare,præſertim quum hæreticus apud veteres ſanctos nõ ille apertus hoſtis ſit,ſed falſus propheta,qui venit in veſtimentis ouium:leproſus item,qui dũ rectis praua permiſcet,colorẽ ſanũ maculis aſpergit: Pharaonis magus, qui veritatis imaginẽ præ ſe ferens veritati reſiſtit:fons deniq; & nubes ſine aqua,arbor autumnalis,ſydus errãs, quæ oĩa aquæ,fructus,lucis ſpeciem obtendunt.Cũ ergo hæretici nomẽ generalẽ quandam Chriſti profeſſionem connotet,non eſt abſurdum,ſi cũ connotatio abeſt,abſit quoq; hæretici vocabulum.Quemadmodũ ſi quis cęnã ad ſequentem diem varijs poculis quàm maximè poſſit varioq; item ſermone produxerit, cœna iam illi mutato tempore in ientaculum aut prandium etiã conuertetur,nec propriè nomenclaturam priorem retinebit.

Quis hæreticus. *Matt. 7.* *Exo.7.* *2.Pet.2.*

Secundum verò argumentum ita refellitur. Non eſt dubium,quin apoſtatæ in pœnas hæreticorum incurrãt. Id quod ab ineunte eccleſia perpetuò ſeruatum eſt,quẽadmodum ex Cypriani opuſculis, vel maximè liquet. Falluntur autem in ea re plurimi: quòd omnes eccleſiæ leges à iuris voluminibus petendas eſſe exiſtimant, in quæ vel Raymundus, vel Gratianus, vel quilibet alius decreta ſanè quamplura congeſſit. Hinc enim Caietanus noſter præceptum ieiunij quadrageſimalis, quoniã in decretis pontificijs, quę paſſim circunferuntur, non apparet,vix potuit conſtituere,eodẽq; labore penè confectus eſt dum legẽ quęreret,qua clerici monaſticã religionẽ profeſſi,ad diuinas præſcriptas preces exoluendũ aſtringerentur. Multæ ſunt(mihi crede) eccleſiæ leges, quas

Multæ ſunt Ec-

quas non ſcriptura, ſed vſus inſeruit. Nec conciliorum atque Pontificum ſcripta omnia iuris contritum volumẽ cõplectitur. Apoſtatarum ergo pœnas ante Bonifaciũ octauũ mos eccleſię præſcripſerat. Sed quoniã quiſpiam dubitauit, illius dubitationem Pontifex in eo capite reſoluit, definiens nõ aliter aduerſum apoſtatas, quã contra hæreticos procedẽdum. Verũ è Pontificis verbis & diffinitione non habetur, apoſtatas hęreticos eſſe. Nã illa particula, tanquàm, ſimilitudinem rei aliquando, nõ ſemper veritatem affert. Cuius rei exempla non eſt opus in præſentia referre: quia in ſacris & profanis literis obuia ſunt plurima. At de hoc argumento, cũ nominis etiam controuerſiam habeat, nimis multa dicta ſunt.

Eccleſiæ leges, quas non ſcriptura, ſed vſus inſeruit.

Ad 3. ar.

Illud porrò teſtimonium, quod Hieronymi nomine ſcholæ Theologi iuriſq; periti etiam terunt, Hieronymi non eſt, ſed à magiſtro ſenten. acceptum, Diuus Thomas cæterique deinceps, vt ſolet, vſurparunt. At, ſi illa Hieronymiana ad Damaſum epiſtola de trium hypoſtaſeon vocabulo accuratius relegatur, Diuus Hieronymus in ea potius ſententia eſt, vt exiſtimet è ſenſu non è verbis hæreſim ęſtimandam. Ecquid enim aliud ſibi vult, cum ita loquitur? Ab Arianorum prẹſulæ & Campenſibus trium hypoſtaſeon, nouellũ à me homine Romano nomen exigitur. Interrogamus, quid tres hypoſtaſes poſſe arbitrentur intelligi. Tres perſonas ſubſiſtẽtes (aiũt.) Reſpondemus, nos ita credere. Non ſufficit ſenſus, ipſum nomen efflagitant: quia neſcio quid veneni in ſyllabis latet. Et quia vocabula non edicimus, hæretici iudicamur. Et multa alia poſterius eiuſmodi, è quibus intelligas, Hieronymũ nihil ſibi in recta & ſana intelligentia à crimine hæreſeos timuiſſe, ſed nouam vocem, vbi venenum ſub melle latere ſuſpicabatur, reformidaſſe. Alioqui illud Hilarij Hieronymus legerat, de intelligentia hæreſis, non de ſcriptura orta eſt: & ſenſus, non ſermo fit crimen. Itaq; ex verbis inordinatè prolatis, in hęreſis ſuſpicionẽ incurrere fortaſſe poſſumus: in hęreſim, ſi error in fide abſit, nõ poſſumus. Quũ.n. fides in intellectu ſit, neceſſe eſt, infidelitatẽ, cuius ſpecies eſt hæreſis, in intellectu

Hiero.

tellectu quoq; eſſe. Item, veritati nihil contrarium eſt, niſi error: quum ergo hæreſis fidei veritati aduerſetur, ſine dubio eſt error, Sed quoniam interdum legiſlatores & iudices iuris fictione & præſumptione in foro exteriori crimina perſequuntur, dicta, factaq; externa, quæ hęreſim teſtari ſolent, & hæreſes vocant, & pro hæreſibus puniũt. Quemadmodũ & in eos, qui foris deſerunt fidem, opereve externo cultum idolo exhibent, quanuis ex metu id faciant, perinde animaduertunt, ac ſi interiùs à fide religione deſciuiſſent. Sed quod ad voces attinet, nihil moror. Nã ſicut externa teſtatio & profeſſio fidei interdum fides nuncupatur, ita etiã externa teſtatio hæreſis eandẽ quoq; nomenclaturam habet. Rerum quippe ſigna & imagines rerum ſæpè nominibus appellãtur. Quo modo prouerbiũ illud vetus atq; laudatũ, cui ego vix unquã ſum aſſenſus, verum eſt in ſermone vulgari, Ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæreſis. At ſermone proprio, vt diximus, hereſis apud Chriſtianos error eſt eius, qui fidem Chriſti generaliter ſe habere profitetur: nec tñ verã hẽt. Sed.n. de rebus ipſis eos, qui fidei & religionis iudiciũ exercent, admonendos putaui, vt non eodem modo dictorũ ac factorum iudicia faciant. In factis ſanè, quæ ipſa per ſe terra ac flagitioſa ſunt, nihil eſt periculi, ſi ritu Iudaico circuncidentem aut idolo dæmoni ve ſacra facientẽ pęnis hæreticorum mulctent. Tametſi non ſum neſcius, viris & Theologię & iuris peritiſſimis placuiſſe, id quod mihi ipſi non diſplicet, vt qm̃ illiuſmodi homines non ſunt aut hæretici, aut apoſtatæ, niſi iuris fictione & p̃ſumptione probabili, iudices fidei in ea ipſa quidem externa flagitia ſtudioſè nimis ac diligẽter inquirãt, nũ reuera ex interiori infidelitate proficiſcant̃, & prodeant. Quòd ſi cõſtiterit, nõ errore intellectus, ſed cupiditate, metu, aut alia quauis animi perturbatione id genus ſcelęra patrata perfectaq; fuiſſe: tunc illa nõ tanquã hæreſes, ſed leuiore animaduerſione punienda. Verũ quum verba quãtumcunq; inordinatè prolata, ſępè à crimine hæreſeos, nonnunquam etiam à crimine omnino vacent, in eorum ſenſu & mente inueſtiganda adhibeat

Ex uerbis inordinatè prolatis, incurritur hæreſis.

iudex

iudex licèt diligentiam vel maximã,ſed ſi in verbis pueris & inquinatis recta ſententia dicentis appareat,ſanaq; & munda fides,admonendus eſt hõ, corripiendus, terrendus quoq;:clementer tñ moderateq; mulctandus. Interdum verò diſſimulanter eſt vel tota pœna mortalium inſcitiæ & imbecillitati cõdonanda: cum liberior loquendi licentia hominũ leuiſſimorũ, quanuis errorem non habeat,vehementer coercenda ſit:vt quæ afferat audientibus aliquando perniciem.At hæc,vt à pręſenti inſtituto aliena,quaſi primoribus labris guſtata dedimus. Quę ſequuntur, ea noſtra ſunt, atque ad hoc tempus & locum propriè pertinent.Quamobrem,vt breuiter quidem illa, ſed enodatè explicentur:ingenij quantum potero, laboris plus penè quàm potero,adhibebo.

Ad.4. argum. *An dubius in fides ſit hareticus.* Cõtrouerſantur ergo iuris periti atq; Theologi an dubius in fide hęreticus ſit:itemq; ſimiliter, eadẽ.n.quęſtio eſt, dubitare de vna qualibet catholica veritate an ſit ẽt hęreſis.Nã eſſe, ratio illa poſita primũ videtur oſtẽdere. Deinde & Auguſtini teſtimoniũ illud, Errare eſt, verum putare ꝙ falſum eſt,falſumq; quod verũ eſt, vel certũ habere pro incerto,incertũ verò pro certo,ſiue falſum,ſiue verũ ſit.Atqui de vna quauis fidei veritate dubitat, is habet certa pro incertis, errat ergo contra fidẽ:fides.n.(vt Bernardus ait)ambiguũ non habet,ꝙ ſi habet, fides non eſt.Hęſitatio igitur illiuſmodi error eſt cũ fide pugnans. *In Enchi. ca.17.& 19.* Quare ſi pertinaciã habeat adiunctã,proculdubio eſt hæreſis.Præterea,concilium Viennenſe doctrinã omnẽ aut temerè aſſerentem,aut vertentem in dubium, ꝙ ſubſtantia animæ rationalis non ſit humani corporis forma, tanquam errorem ac veritati fidei catholicę inimicam reprobat. Non igitur ille ſolùm errat in fidem eiq; contrarius eſt,qui aſſerit propoſitionẽ hæreticã, ſed etiã qui veritatẽ catholicam vertit in dubiũ. Quorſum inſuper illud caput,Dubius in fide infidelis eſt, in titulo de hæreticis cęteris omnino capitibus præponeretur, niſi vt intelligeremus, id genus homines & hæreticos habendos eſſe,& tanquam hæreticos puniendos? Præterea, is qui dubitat,fidem amittit,alioquin nõ eſſet infidelis:at fides

Fides nõ habet ambiguum.

Conc. Viennenſe.

in baptiſmo ſuſcepta,niſi per hæreſim non amittitur.Adde,quod de ratione fidei eſt conſtans & certa firmitudo, vacillatio autẽ & dubitatio pertinax fidei corrũpit firmitudinẽ : eſt ergo fidei ſaltẽ indirectè cõtraria, atq; adeo eſt hæreſis. Ea.n.re error aduerſus theologicæ cõcluſioni hæreſis eſt,quia fidei eſt indirectè corruptor.His argumentis vtuntur illi, qui dubiũ in fide, ſi eſt in dubitando pertinax,hæreticum cenſent.Nã ſi ex infirmitate, nõ ex pertinacia vacillat & claudicat , oĩum vna ſententia eſt, hunc hæreticum non eſſe:Modicæ,inquit,fidei,quare dubitaſti ? Dubitatio igitur hominis infirmi non funditus tollit fidẽ, quam in imbecillo modicam ait dominus eſſe nonnullam.Alij verò auctores etiam ipſi eruditiſſimi cõtrà ſentiunt, dubitationem in fide fidei quidem opponi priuatiuè,non contrariè:hæreſim autem fidei eſſe cõtrariam poſitiuè,ſic.n. ſcholaſtici loquuntur, itaq; dubitationẽ nõ propriè eſſe hæreſim: etiã ſi homo prudens videnſq; dubitauerit.Quã opinionem multis & ipſi argumentis perſuadere conantur.Primũ eſt D.Thomæ teſtimonium prioris ad Cori.11.lecti.4.vbi docet,de ratione hæreſis eſſe,vt quis priuatæ diſciplinæ pertinaciter inhęreat . Nã electio(vt ait)firmã importat inhæſionẽ: vnde colligit,hæreticũ nõ eſſe, niſi qui ſpernit diſciplinã fidei diuinitus traditã,& pertinaciter propriũ errorẽ ſectatur. Quæ eadẽ ſentẽtia Hieronym. eſt in.c.5.epiſtolæ ad Gala.& in.c.3.epiſtolæ ad Titũ,inquientis , Hæreſis ab electione dicitur , ꝙ ſcilicet, eã hęreticus ſibi eligat diſciplinã,quam putat eſſe meliorem. Atq; Auguſtinus li.de vtilita.creden.ad Honora.ca.primo.Hęreticus (inquit) eſt,qui falſas opiniones vel gignit, vel ſequitur. At qui dubitat,hic neq; habet firmã inhæſionẽ,nec alterutram quæſtionis partẽ eligit, nec opinionẽ falſam aut gignit aut ſequitur:nõ eſt igitur hęreticus.Rurſum,hæreſis cõtrariè opponitur fidei,& non per negationem aut priuationẽ:at dubitatio,cùm non habeat aſſenſum nec diſſenſum,nõ aduerſatur fidei cõtrariè,nã fides aſſenſſum præ ſe fert.Dubitatio igitur nõ eſt hæreſis.Præterea,hæreſis, error eſt catholicę veritati cõtrarius,error autẽ aſſenſus

eſt,vel

Adrian. quotli.2. Gab.3.d. 23.q.2. Archie. Flor.3.p. tit.23.c. fin.Ioan. And. & Panor.ſuper primum.c. de hær. Augu.de Ancho.in li. de poteſta.eccle.vide Turrecre.lib.4 p.2.c.12

Mat.14.

Hiero. 24.q.3.c. hæreſis.

Auguſt. 24.q.3.c Hæreticus.

eſt,vel diſſenſus falſus: cum ergo hęſitatio nec aſſenſus, nec diſſenſus ſit,ne hæreſis quidem eſt. Ad hæc dubitatio medium quoddam eſt inter duas extremas controuerſantium partes, fides verò & hęreſis duo ſunt extrema ſummè maximeque pugnantia:dubitatio igitur,quæ inter dogma hæreticum,& veritatem catholicam inter media eſt,non eſt hęreſis,ſed illius particeps atque vicina. En cauſę, quibus auctores ſanè nobiles moueri ſolent,vt iſto modo opinentur.

Nec argumenta eos aduerſariorum vrgent, quo minus in ſua ſententia perſtent. Etenim cum primũ illis obiicitur,dubium in fide infidelẽ eſſe,hoc ita repellunt.Infidelitas(inquiũt)tripliciter accipi poteſt,vno modo ſm puram & ſimplicẽ negationem, vt dicatur quis infidelis ex hoc ſolo,quod nõ habet fidẽ,& hoc modo,vt dicit ſanctus Thomas,2.2.q.10.arti.1.in his, qui nihil audiuerũt de fide,nõ habet rationẽ culpæ,ſed magis pœnæ.Secundo capitur infidelitas ſecundum contrarietatem ad fidẽ, qua ſcilicet aliquis repugnat auditę fidei, vel etiam contemnit ipſam, & in hoc propriè, vt eodem loco Diuus Thomas affirmat, ratio infidelitatis perficitur.Tertius modus infidelitatis eſt medius inter duos modos prędictos,& eſt fluctuatio quædã inter duas partes nec vni, nec alteri adhærendo: quo modo Stephanus Papa loquitur in illo capite 1.de hęretic.Tres vero infidelitatis ſpecies eius eſſe intelliguntur, quæ propriè fidei contraria eſt, hoc eſt, non primo, aut tertio modo, sed secundo.

Infidelitas,tripliciter accipi poteſt.

D.*Tho.*

Stephanus Pa*pa*.

Errare autem eos,qui certa pro incertis habẽt, ita demũ eſſe interpretantur,ſi aut affirment incerta eſſe illa, quę certa ſunt,aut negent etiam eſſe certa. Error enim eſt propoſitio falſa verbo ſiue affirmato ſiue negato. Qui verò nihil vel affirmat vel negat,hũc propriè nõ errare,niſi fortè is etiã errate dicitur, qui ſcopũ nõ attingit,quum ſagittam quidẽ nõ iecerit,collineaturus tamẽ ſi iecifſet.In quẽ ſenſum peccatores in vniuerſum errãt, non ij mõ,qui operantur malum,verũetiã illi,qui nõ faciunt bonum.Sed hoc impropriũ eſt.Alioqui,vt ad propoſitũ reuertamur,ſi propterea quod fidẽ certã eſſe opor

Error quid ſit.

tet,

tet,quiſquis incertus eſt, errorem habet, qui opinabitur Chriſtũ eſſe deũ, hic quoq; propriè & errabit & erit hæreticus,nempè cũ nõ habeat firmitudinẽ eã,quã veritas fidei requirit.Sicut.n.dubitatio fidẽ pellit, ita etiã opinatio. Formido nanq; opinationi cõiuncta , perinde certo fidei aſſenſui repugnat, vt illa dubitãtis ambiguitas . At eſt ne quiſquã tanto ductus errore , vt verã opinionẽ eſſe errorẽ exiſtimet,quia cũ certo aſſenſu , quẽ fides exigit, ſimul eſſe nõ põt? Qui igitur habebit certa pro incertis, nihil aut aſſerendo aut inficiando,ſed quia pẽdens animi nec veritatẽ catholicã, nec dogma contrariũ eligit, is fictione iuris hæreticus fortè erit, vocis certè proprietate non erit:cum non ſit contrariè & poſitiuè infidelis,quanquam eſt infidelis negatiuè,aut etiam priuatiuè,eo quòd fides ſine vllo errore , & abiecta omni formidine & cunctatione vera eſſe intelligitur : ſi autem formidinem aut cunctationem habet,fides non eſt .

Sicut dubitatio fidem pellit , ita etiam opinatio .

Quod verò ex cõcilio Viennenſi teſtimonium excitatur,non modo nõ eſt contra hos, ſed maximè horũ cauſam opinionemq; confirmat.Cùm.n.doctrinam omnem ſiue aſſerentem, ſiue vertentem in dubium, ꝙ ſubſtantia animæ rationalis , humani corporis non ſit forma , tanquam erroneam ac fidei catholicæ inimicam ſynodus reprobaſſet,ne quiſpiam putaret dubium , atq; aſſertionem eodem gradu & loco habendam eſſe,ſubiungit,Definientes quòd quiſquis deinceps aſſerere , defendere,ſeu tenere pertinaciter præſumpſerit, quod anima rationalis non ſit forma corporis humani , tanquam hęreticus ſit cenſendus . In quibus verbis perſpicuum eſt, eos, qui eam rem in dubium verterent , non eſſe à concilio tanquam hæreticos condemnatos, ſed eos tãtummodo, qui eius rei contrarium pertinaciter aſſererent.Nec.n.ſine cauſa exiſtimandum eſt concilium eos,qui in dubium verterent,prætermiſiſſe.Doctrina igitur ea,quæ in dubiũ vocat catholicas veritates , inimica eſt fidei chriſtianę , non conſummatè & abſolutè , ſed imperfectè & inchoatè:nam & ſuo quodam modo colores medij albo inimici & contrarij ſunt,& non ſolum color ater extremus.Qua

ex re

ex re ſatis intelligitur,hæſitationem meram ſine aſſenſu atque diſſenſu neq; errorem propriè eſſe,neque fidei omni ex parte inimicam.

Iam,qđ caput illud,Dubius in fide infidelis eſt,ante cętera ponitur in eo titulo, qui de hæreticis inſcriptus eſt, nõ probat,dubiũ in fide hæreticũ verè eſſe:ſed iuris fictionẽ eſſe.Id quod ẜm eius tituli caput oſtẽdit:qui alios(inquit Leo)cũ põt,ab errore nõ reuocat: ſeipſum errare demonſtrat. *Qui alios cum pot ab errore non reuocat, ſeipſum errare monſtrat. 83. diſt. cap. error* At qui hæreticis fauent, & in eorũ errore conniuẽt,affectu illiciente nõ errãte intellectu,hi iuris quidẽ ſuſpicione hæretici ſũt,verè aũt & propriè nõ ſunt.Error (Innocẽtius ait)cui non reſiſtitur,approbatur, & veritas quũ minimè defenſatur,opprimiť. Quid ita?nec.n.caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, q̃ manifeſto facinori deſinit obuiare.Et Grægorius.cõſentire(inquit)videtur errãti,q̃ ad reſecanda,quæ corrigi debẽt,nõ occurrit.Nec Stephanus Papa,cuius decretũ illud eſſe diciť, aliter ſe ipſe interpretatur.Nẽpè,docere volebat,quibuſnã teſtibus fides habẽda ſit,& inter cæteros, eos à teſtimoniorũ fidei reijcit, qui aut fidem veritatis ignorant, aut dubij nimirum in fide ſunt.Hos.n.Pontifex iure & infideles eſſe ſumit,& in teſtimonijs fetẽdis mendaces. *Nota. Ead. diſ. ca. conſcire.* Quocirca primũ illud caput non eo forſan ſpectat,vt ex illius ſententia homines hęretici iudicentur,ſed eò potiùs, vt fidei iudices intelligant,quoſnã ſint in cauſa fidei teſtes legitimos habituri. Abſurdum.n.eſſe, vt infideles de fide aduerſum Chriſtianos teſtificẽtur, ſiue infideles veritatis ignoratione aut dubitatione ſint,ſeu multoq; ẽţ magis errore contrario.

At eũ,qui nõ infirmitate,ſed pertinacia dubitat, fidei habitum amittere mihi vehementer probabile eſt.Nam actum fidei omnis vel pertinax vel imbecilla dubitatio tollit,qui quidem ambiguum nõ habet,& ſi habet,actus fidei non eſt. Fidem verò baptiſmo ſuſceptam non niſi per hæreſim perdi,huius opinionis auctores facilè negãt. *Quomodo fides excludatur.* Colorem namque album nõ modo ater expellit, sed gilluus etiã,& glaucus, ac cæteri omnino intermedij. Fides itẽ nõ solùm infidelitate excluditur, sed clara etiã viſione.Quum.n.venerit quod perfectũ eſt,euacuabitur quod *1.Cor.13*

 ex par-

ex parte eſt. Nihil igitur obſtat,quin & per hæreſim perfectè contrarium,& per dubitationem & opinationem, quæ ex parte fidei aduerſæ ſunt,fides ipſa tollatur.

Enimueto,quod poſtremo loco argumentum additur facillimũ eſt. Error quippè theologiæ contrarius cum & aſſenſum falſum habeat,& in falſitate contumaciã:indirectè licet, vndique tamen fidei aduerſus eſt, tum ex intellectu,tum ex uoluntate. Dubitatio autem pertinax ex voluntate quidem fidei perfectè aduerſatur, ex intellectu non item,vt qui,quandiu dubitat, errorem aſſenſionemq; non habeat. Qua ex parte rationẽ contrarij clau dicare,qui aut admiratur,aut ambigit,is ſe qui ſit vir doctus neſcire fateatur. Cùm ergo hæreſis non ex parte,ſed vndique fidei contraria ſit,efficitur,dubitationem hæreſim propriè non eſſe,quantumuis dubitatio ſit pertinax.

Dubitatio, hæreſis nõ eſt.

Quid ergo ſatin hoc eſt,vt de fidei veritate pertinaciter dubitantes non eſſe hæretici videãtur? mihi quidẽ nõ videtur,quãquã alterã earũ opinionũ metaphyſicus probo,alterã philoſophus moralis non reprobo. Ad normã ſiquidem Metaphyſicę legesq; contrariorũ à dialecticis phyſicisq; præſcriptas dubitatio neq; ſpeciem, habet neque formam. Nihil enim affert,nihil ponit,quod aut res ſit,aut formæ rationem habeat. Conſtat autem,quæ propriè cõtraria ſunt, ea duas formas eſſe maximè repugnãtes. Quo modo ſatis euincitur,dubitationẽ nec eſſe hęreſim,nec fidei eſſe contrariã. At ſi philoſophiæ moralis ſequimur leges,q̃ in id ſpectat,quod frequẽtisſimũ eſt,tùm verò hominẽ pertinaciter de veritate catholica dubitantẽ,eundẽ nullũ omnino errorẽ habere fidei verè contrariũ,prorſus incredibile eſt. Quod enim quiſpiã vel de cõcluſione aliqua vel de vno etiã quolibet Theologiæ principio ambigat,nihil eſt admirandum. Quòd autẽ nõ cõcluſiones modò in eccleſia certas, verum etiã omnia catholicę doctrinę prima prĩcipia in dubiũ vertat, nulli aſſentiatur,nulli repugnet,nequaquam veriſimile ſit, niſi velimus hominẽ quempiam fingere hærẽtem ad omnia & nutantem,cui vniuerſarum rerum infinita quæſtio ſit, & nullo loco conſtans,& fixa veritas. Verũ pone hominẽ

eiuſ-

eiuſmodi reperiri,qui ancipiti ſemper gradu pendeat,nũ ſi Chriſtum generaliter profitetur, Chriſti etiam doctrinam in generali probat: fac ergo eum ſcripturas ſacras admittere, aut certè eccleſiæ auctoritatem. Cum ergo is dubitauerit de vno quolibet dogmate, quod in ſcripturis inuenitur,vel ab eccleſia diffinitum eſt,ſi illi oſtendas aut eccleſiæ definitionem aut ſcripturæ apertũ dogma, neceſſe eſt illum aut dubiũ abijcere, aut credere eccleſiæ ſcripturæque teſtimonia incerta eſſe. Nam ſi certa illi ſunt, omnem hæſitationem pellent. Meritò igitur eccleſiaſtici iudices & Theologorũ & iuris peritorum auctoritate confirmati,eos omnes hæreſeos nomine condemnant,qui de dogmate catholico pertinaciter dubitarint. Sed nunc quid pertinacia ſit,ea quæ vel maximè hæreticum perficit,quàm breuiſſimè explanadum eſt.

*Ad. 5. ar.& huius cõfirmationes in quibus id uel maximè quærebatur,quid nã pertinacia ſit, & an ſine illa hæreſis eſſe poſſit.

*Quòd aũt hæreſis eſſe ſine pertinacia nequeat, nã id primùm quæritur,non eſt difficile oſtẽdere,tum cõmuni omnium & Theologorum & iuris peritorũ conſenſione, tum grauiſſimis veterum teſtimoniis,in quibus illa præclara ſunt,quæ ex Auguſtino referuntur. 24.quæſt.3.cap. dixit Apoſtolus:& c.qui in eccleſia.Idem colligitur ex c. damnamus.de ſumma Trinitate.nõ.n. tanquã hæreticus condemnatur, niſi qui doctrinã fidei contrariã defendere præſumpſerit:præſumptio autem,ſic enim vulgus arrogantiam appellat,radix eſt pertinaciæ.Et.ca.vni.de ſum. trinit.in 6.illi cenſentur hæretici, qui prȩſumpſerint aut temerario auſu aſſeruerint,&c.Et in Clemen.de ſum.trinit.apertiùs. Quiſquis aſſerere pertinaciter prȩſumpſerit, &c.D.quoq; Tho.tantũ abeſt,vt ab hac ſententia alienus ſit,vt non modò arbitretur, hæreſim ſine pertinacia reperiri non poſſe,ſed etiã contendat,eam in hæreſis ratione includi. Quam rem ſuadet in primis ex nominis origine,nam vt explicatum eſt, hæreſis Grȩcè ab electione dicitur.Non eſt ergo hæreticus,niſi qui videns prudens doctrinam eligit fidei contrariã:id quod ſine pertinacia nõ ſit.Vtitur deinde illo Apoſtoli teſtimonio. Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti,& ei,quæ ſecundum pietatem eſt,doctrinæ.

In epiſt. ad Glor. et Eleu. & de ciui dei li. 18.c.51. et cõtra Mani.

2.2.q.2. 6.2.et q. 11. 2.3. et.1.Cor. 11. le.4. 1.Ti.6.

Qui ergo eccleſię doctrinę reſiſtit, atq; ideò eſt pertinax, is dūtaxat hæreticus habendus eſt. Præterea, hæreſis (vt ſuprà quoque diximus,) fidei catholicæ maximè ac ſummè repugnat: non eſt aūt perfecta fides, niſi intellectus aſſenſio vera voluntatis recta conſenſione firmetur, igitur nec hæreſis abſoluta & conſummata eſt, niſi falſum intellectus errorem praua voluntatis electio cōfirmet, vt quēadmodū in fide cōſtantia veritatis exigitur, ita in hæreſi cōtraria inſit pertinacia falſitatis. Sed benè habet, ꝙ in hac re aſſerenda nullū aduerſariū habemus. Quapropter ét ſi rationes nec probabiles eſſent, nec ſatis idoneę ad faciendā fidē: communi tamē omniū ſenſu ea finitionis particula cōprobaretur. Non enim arbitrantur hominē quēpiam hæreticum eſſe, quin idem in errore ſit pertinax.

At quid pertinacia ſit, à multis quidem addubitatum eſt: à paucis verò expeditum. Siue autē dicatur pertinax, quaſi nimiū tenax, ſeu plus ét q̃ decet animo pertendēs, hęc enim minutula nimiſq; depicta libentiùs omitto, perſpicuū eſt tamen, eum nunc vocari pertinacē, qui valde nimiſq; ét in errore permanet, falſamq; ſententiā mordicùs tenet arcteq; defendit. Ita à quibuſdā definitur hoc modo, Pertinax eſt, qui id tenere pertēdit, quod debet dimittere. Cui finitioni illa, vel finitima, vel certè eadē, Pertinax eſt, qui in errore perſiſtit, quē deſerere tenetur. Facillimè dicūtur hæc, quis dubitat? Sed ſi ea pertinacia explicata eſt, quæ errori adiūcta facit hęreticū, plures ſanè in hæreticis habebūtur, qui hæretici nō ſunt. Primùm. n. ſi error cōtra fidem ſit, illū fugere, ac declinare debeo, ſiue fidei contrariū eſſe videā, ſiue ét ignorem. Errant quippè illi vehementer, qui ignorationem exiſtimāt obligādi vim à præceptis auferre. Nō id (mihi crede) ignoratio efficit, vt obligatione ſoluamur, ſed ne res alias vetita nobis impingatur ad culpā. Omnis igitur homo, ét ſi in ignoratione verſetur, errores fidei cōtrarios ſimpliciter, & abſolutè euitare debet, ſi eos nondum habet, & ſi habet, deſtituere. Itaq; ſi in eis perſtat vel ignorans, id nimirū tenet, quod dimittere tenebatur. Verū iſthæc miſſa faciamus, quæ tenuiùs diſſeruntur, quàm vt quiuis ea poſſit agnoſcere, &

Pertinax quis dicatur.

ea per-

ea perſequamur,quæ facilè vel imperiti comprehendēt. Enimuerò,cum homo imperitus vel ab epiſcopo ſuo eſt admonitus, vel à fidei iudicibus vel à theologis inſignis cuiuſpiā academiæ,vel ab amicis ēt eruditis & pijs,ſi adhuc errorē nō deſerit,in eo nimirū perſtat, qđ debet dimittere.Eſt ergo verè pertinax,ſi inverbi eius definitione neq; abeſt quicquā nec redūdat.Nihil igiť deerit, qđ ad hæreſim conſtituendā eſt neceſſariū.Habet.n.homo ille errorē fidei contrariū, in quo ēt eſt pertinax.At minimè ambigiť,eiuſmodi hoīem tametſi oīno peccat, hæreticū tñ non eſſe:ſi non exiſtimat ſnīam ſuā eccleſiæ eſſe contrariā,ſed aut epiſcopū,aut inquiſitores, ſic vulgò appellātur,aut Theologos academiæ falli.Quocirca nondum vř ex ijs,quæ dicta ſunt,pertinacia illa innoteſcere, qua hæreſis cōſtituitur.Sed ne hāc rē quidē ea pertinacię inſignia patefaciunt,quæ vt ederent, plurimi ſine cauſa ſudarunt.Nam rei huius quoſdam notas ſeptem,alios duodecim,alios etiā viginti edidiſſe peruulgatum eſt.Et cum ſigna,ex illis quædam dubia ſint, poteſt accidere,vt aliquod ſignum dubiè datū pro certo ac fidei iudicibus ſit acceptum:ita fiet, vt pertinax is & hæreticus iudicetur, qui hæreticus verè nō eſt.Sed quoniam aliter iuriſperiti, aliter theologi hæc,& ſimilia tractant,iuriſperiti quatenus tenere manu res poſſunt, theologi quatenus ratione & intelligentia: exponamus primum ad Thelogorum leges,quænam ea pertinacia ſit,quæ hæreſim perficit:deinde,ſi fieri poteſt,iuris quoque prudentibus pertinaciæ huius ſigna notasq; tradamus,non illas tam multas,tam varias,tā ambiguas,ſed perpaucas, fixas atq; conſtantes.

Gloſa in extraua. Cū inter nōnullos Ioā. Gerſon. 1. p. alphabeto 14. Turrecrem. li. 4. par. 2. ca. 16.

Ratio igitur hoc Theologiæ poſtulat, vt pertinacia, quæ hęreſim facit, nō ſit tpis diuturnitate æſtimanda. Vt ſcilicet ille ſit pertinax,qui diu in errore perſiſtit.Certè ſi conſtaret,quòd vna solùm hora quiſpiam,Deum nō eſſe trinū,ex animo defendiſſet, is hæreticus ab eccleſia iudicaretur,quę ex vno actu quantumuis breui, vel adorandi idola,vel puerum circuncidendi,ſolet homines,tāquam ſi eſſent hęretici,iudicare:nequaquā iudicatura,ſi crimē hæreſeos diuturnū longumq; illud tēpus exigeret.

Prima 5. argumenti confirmatio refellitur.

Apoſtata quis ſit.

Rurſum, ſi quis ſciens prudenſq; totam fidē abnegarit, quāuis breuiſſimam morā interpoſuerit, apoſtata verè & iure ab eccleſia cenſebitur, ergo & ille hęreticus iudicabitur, qui manifeſto fidei articulo repugnauerit, etiāſi repugnātia illa diutina, & longinqua nō fuerit. Pręterea, vt fidei actus oībus ſuis numeris expletus ſit, tpis longinquitas nulla eſt neceſſaria, ergo nec hęreſeos aduerſa actio diuturnitatē ſibi erroris vendicat & rq̄rit. Illud rurſum ratio Theologiæ docet, hæreticū eum eſſe, qui volēs vnicuilibet dogmati aſſentitur, tū etiā cum intelligit eccleſiæ fidei eſſe contrarium. Vt ſi quis poſtea quā illi conſtat rē, quā credit, vel ſacris literis vel eccleſiæ apertæ definitioni refragari, ſui adhuc iuris ſententiæq; ſit: hęc ſcilicet, vera hæreſis eſt, atq; in ſua ſpecie perfecta. Id quod egregio argumēto Caietanus demonſtrauit. Fides.n. aſſenſu intellectus perficitur, ex cōſenſione volūtatis in eo, qui rē, quā credit, cognoſcit eſſe catholicā veritatē, ergo & infidelitas diſſenſu intellectus perficitur ex cōſenſione volūtatis, in eo, qui rē, cui aſſentit, cognoſcit eſſe cōtra eccleſię cōem fidē. Contrariorum.n. cōtrarias oportet eſſe notiones Confirmat autē hoc vel maximè præclarū illud Auguſtini teſtimonium inquientis. Cōſtituamus aliquē id ſentire de Chriſto, quod Photinus opinatus eſt, exiſtimantem ipſam eſſe catholicam fidem. Iſtum nondū hæreticum dico, niſi manifeſta ſibi doctrina catholicæ fidei reſiſtere maluerit, & illud quod tenebat elegerit. Præterea, qui ſic tenet errorē fidei cōtrarium, vt nō ſit paratus ab eccleſia corrigi, ſine dubio eſt hæreticus, vt Aug. idem in epiſt. ad Glorium & Eleuſium affirmat. Sed qui videt ſuā opinionē aduerſam eſſe catholicæ fidei, & adhuc in ea permanet, hic non eſt paratus ab eccleſia corrigi, cuius videlicet auctoritatem reijcit & cōtemnit: verùm igitur crimen hæreſeos admittit Qua ex re intelligit̄, pertinaciā eam, quæ hæreticum facit, ſemper ſolumq; in eo inueniri, qui dogma aliquod tenere pergit, cui cognoſcit catholicam ſnīam aduerſari. Id verò nominis ipſa quoque notio declarat. Pertinax quippè is dr̄, qui plus nimio in propria ſnīa hæret. At qui opinionē ſuā intelligit cō muni-

Qualis ne ſit ea pertinacia, quā hæreſis exigit. 2.2.q.11. art.1.

Cōtrariorum contrario ſūt n tæ.

Lib.4.cōtra Don. cap.6.

24.q.3. cap. dixit Apoſtolus.

Pertinax is dicitur, qui plus nimio in propria ſnīa hæret.

muni eccleſiæ ſenſui & fidei repugnare, atq; in ea perſtat nimis, profectò ille in priuata sniā parſeuerat, verè igit̄ eſt pertinax, imò hęc solā conſummata pertinacia eſt, quę abſolutè cum fidei conſtantia pugnat, atq; adeò sola ea ſimpliciter hæreſim conficit. Nam quemadmodum (vt paulò antè dictum eſt) fides ea electione perficitur, vbi is, qui vult veritati aſſentiri, intelligit illam eſſe catholicam veritatem, ſic & hęreſis contraria omnino electione conſummabitur eius, qui aduerſante catholica fide propriā sententiam videns volenſq; complectitur. Ecquis.n.eo pertinacior eſſe poteſt, quē de suſcepta cauſa, propoſitaq; sententia nulla eccleſię vis, nulla catholicorum depellit auctoritas? Præclarè itaq; Hiero. interpretatur, hæreticum idcirco subuerſum eſſe, & proprio iudicio condemnatum, quia suo arbitrio ab eccleſię inſtitutione diſceſſit, quę diſcesſio proprię conſcientię, videtur eſſe damnatio.

Pertinacia conſumata.

Hiero.

Quibus rebus poſitis, illa conſectaria sunt. Primùm, ſi dogma aliqđ nōdum eſt certum & expeditum ad catholicā fidē attinere, quamuis pleriq; viri docti exiſtiment, à Deo eſſe reuelatum, peccat ille quidem grauiter, qui cū eo dogmate pugnat, eſtq; item pertinax, qui plurimorū & doctiſſimorum auctoritatem contemnit, eamq; obſtinatione quadā sentētię repudiat, sed non eſt hæreticus, quoniam pertinacia illa tametſi impudens & vitioſa eſt, non tñ in eccleſiam tendit, sed in viros illos eruditos ac pios, quos ille arroganter deſpicit ac pro nihilo putat.

Illud deinde conſectarium eſt, Si certum exploratumque ſit, dogma vnū quodlibet fidei veritatē eſſe, qui ignorauerit eiuſmodi dogma ad fidem spectare catholicā, & quamuis admonitus ab epiſcopo, ab hisque rurſum, quibus fidei cognitio conceſſa eſt, à viris demùm doctis & pijs placitum suum pręfractè nimis obſtinateque defenderit, hic temerarius, contumax, pręceps, inſolens, sapiēs hęreſim, & quibusq; huius generis nominibus notari poterit, nec tamen etiamnum notā hęreſeos habebit, quia (dicendum eſt.n. ſępius) pertinacia eius nondum cum fidei veritate & eccleſię auctoritate pugnat, sed cum eo-

Ad Tit. 3.lect.2. rum ſententia,qui & fallere,& falli poſſunt.Rectè igitur D.Tho.aſſeruit,eum, qui paratus eſt corrigi ſm eccleſiæ determinationem, hæreticum non eſſe:quia non ex malitia errat,ſed ex ignorantia. Quod de craſſa etiã ignorãtia dictum accipio,nam quæ affectata eſt,hæc non tollit quin peccatum ſit eiuſmodi,cuiuſmodi eſſet, ſi à ſciente,& vidente committeretur. Nempè affectatus error ex electione eſt,nec paratus eſt ille corrigi,qui de induſtria commonitionem eccleſiæ doctrinamq; declinat. At,qui ex ignorantia non affectata errat,hic quodammodo inuitus eſt & repugnans,non libens & voluntarius.Quocirca nec errorem eligit,nec grauate feret, quum ab eccleſia corrigetur,errorem ſuum ipſe corrigere.

Verùm noſtris hiſce documentis illud in primis obijcitur,ꝙ error iſte ignorantiæ vitioſæ,mortale peccatum eſt,præſertim poſt admonitionẽ epiſcopi docti, prudentum iudicum,Theologorum ſapientium. Peccatum aũt mortale hoc,non niſi ſub infidelitatis genere cõtinetur. *Tres ſunt ſpecies infidelitatis.* Tres verò ſolùm eſſe infidelitatis ſpecies D.Tho. diffiniuit.Cùm ergo crimen eiuſmodi nec paganiſmus,nec iudaiſmus ſit,erit profectò hæreſis.Adde,ꝙ ſi quis ex ignorantia vitioſa, & ſupina,hominẽ occideret,verè & propriè homicida eſſet,in easq; pœnas incurreret, quę fuerint homicidis à iure præſcriptę. Eadẽ verò cauſa ſubeſt in eis,qui manus violenter clericis attulerint,atq; in cęteris oĩno ſacrilegis. *Qui ex ignorãtia craſſa poſt bãptiſmũ errorem habuerit fidei cõtrarium, is verè eſt hæreticus* Qui igĩ ex ignorantia craſſa poſt ſuſceptum Chriſti baptiſmum errorẽ habuerit fidei contrarium,is verè erit hęreticus.Actus.n.qui ex huiuſmodi ignorantia profici ſcitur,ſimpliciter & abſolutè,& volentis eſt,& conſentientis, poterit ergo excuſari quidem ne tam grauis culpa ſit,non autẽ vt hæreſeos culpa non ſit, & eius omnino generis,cuius eſſet, ſi à nõ ignaro profici ſceretur.Adde etiam D. Thomę teſtimoniũ in hęc verba, Ab errore circa articulos fidei nõ poſſunt aliqui propter ſimplicitatẽ excuſari,quin ſint hęretici, præſertim quantum ad ea,quę eccleſia ſolennizat,& quæ communiter verſantur in ore fidelium. Sed circa alia,quæ indi *1.Cor.11 lect.4.* rectè pertinẽt ad fidei diſciplinam,vt quòd Iſaac fuit filius

lius Abrahę, non iudicatur aliquis hæreticus, niſi ab errore non recedat, etiam viſo quid ex eo ſequatur. Hactenus ille. Quę verba adeò apertè cũ hac noſtra doctrina pugnare videntur, vt non ſit neceſſe argumentari. Sed & Chryſoſtomus videtur quoque nobis aduerſari, qui illũ Pauli locum, Cum modeſtia corripientem eos, qui reſiſtũt veritati, &c. de eis accipit, qui nõ aduerſandi affectu, ſed ſtudio diſcendę veritatis veritati reſiſtunt. At Paulus de hæreticis loquebatur, quos alio loco ſemel atq; iterũ commonefaciendos eſſe corripiendosq; pręcepit, ſed poſt vnam & altetam correptionem deuitandos. *Hom. 6. in epiſt. ad Titum 2. Tim. 2. Titum. 3*

Quibus argumẽtis breuiter ita reſpondeo. Diximus ſupra dupliciter aliquod peccatũ in genere & ſpecie collocari, vno modo formaliter, & directè, altero modo materialiter, & reductiuè. Dent mihi Latini veniã precor, ſi verba minus Latina vſurparim. Sic à dialecticis accepimus, materiã in p̃dicamẽto ſubſtãtiæ poni, punctũ in genere quãtitatis, embrionẽ in eius ſpẽ animãtis, cuius gratia à natura paratur. poni, inquã, nõ per ſe & ꝓpriè quidẽ, ſed ꝑ accidẽs & quaſi impropriè. In moribus itidem quædã peccata ſunt in ſua ſpecie ꝑfecta, quæ vidẽtes, & ſciẽtes de induſtria cõmittunt, & ea ꝓpriè ꝑ ſe & formaliter in ſua quoq; ſpecie reponuntur. Alia verò imperfecta ſunt, quæ præter intentionẽ ignorãtes admittũt, & eiuſmodi ad ſpeciẽ & genus per accidẽs reducũtur. Error igitur ille catholicæ veritati cõtrarius, qñ in vitio ignorãtia eſt, ad ſpeciẽ hæreſis referetur, nec tamẽ hęreſis ꝑfecta erit, nec perfecta infidelitas, quæ, vt antè etiã dictũ eſt, in tres ſpecies à Diuo Thoma diſtinguitur. Prima itaq; obiectio minimo negocio pellitur. Illa altera difficilior eſt, vbi quęritur, cur qui hominẽ ignorãs perimit, verè homicida eſt, atq; adeò pœnas homicidij cõtrahit, ſi eius ignorãtia eſt in vitio, is aũt, qui contra fidẽ errat poſt fidẽ in baptiſmo ſuſceptã, nec crimẽ hæreſeos verè patrat, nec in pœnas hæreticorũ incidit. Quæ ſanè q̃ſtio ita ſoluitur. Nõ eſt hæreticus nec Theologorũ, nec iuriſperitorũ vſu, qui in hęreſim illã imperfectã incurrit, nec hæreſis illa imperfecta in frequenti vulgatoq; ſermone

 ſimpliciter

ſimpliciter & abſolutè hæreſis eſt, ſed ille tantummodò hæreticus dicitur, qui formaliter & ex electione quaſi de dita opera cum cõmuni fide pugnat. Quare niſi à perfecta & conſummata hereſi nullũ hereticũ nominabimus, ſi frequenté eundemq; proprium huius vſum vocabuli volumus cõſeruare. Eam rem quoniã tùm ex nominis origine & notione, tùm ex veterum teſtimonijs, tùm ex communi omnium ſenſu paulò antè oſtẽdebamus, nihil eſt neceſſe acta agere. Hinc illud eſt, Excõmunicamus omnem hereſim extollentem ſe aduerſus catholicam fidẽ. Non errorẽ (ait) extollentem ſe aduerſus epiſcopũ, non aduerſum inquiſitores, non aduerſum Theologos, aut Pariſienſes, aut Salmanticenſes, aut Cõplutẽſes, aut Bononienſes, ſed aduerſus catholicam fidem. Hinc etiã illud. Non acquieſcit ſanis ſermonibus Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei, quę ſecundum pietatem eſt doctrinæ. Non dixit, ſanis ſermonibus epiſcopi ſui, nõ eorũ, qui de fide inquirunt, nõ Theologorũ etiã multorũ, ſed Domini noſtri, &c. Quòd ſi vel in diuinis libris, vel in eccleſiæ doctrina nõ acquieſcit, hereticus eſt, quãuis non ſit nec ab amicis nec à Theologis nec à fidei iudicibus admonitus. Cõtrà verò, ſi horũ omniũ repudiatis & monitis & pceptis, ſermones tñ Dei & eccleſiæ non induſtria repudiat, ſed ignorantia, hæreticus nõ eſt. Nec verò eædẽ cauſæ ſubſunt, vt cætera vitia, cũ ex ignorantia craſſa, ſupinaq; prodierint, & nomen & ſpeciẽ amittant. Non.n. homicida is ſolũ dicitur, qui hominem data opera occidit, ſed qui iniuſte occidit, quãuis animi perturbatione, aut etiã prudẽs id fecerit. Atq; item ſimiliter in reliquis.

Di here ti. ca. ex cõmunicamus.

1. Tim. 6

Iam Diuus Thomas vel prudẽter fidei iudices admonet, idq; illis præcipit, quod non ſuſpicari modò, ſed ſumere etiam atq; exiſtimare debent: vel nõ putat ea, quæ in omnium catholicorum ore verſantur, ab vllo omnino fideli ignorari poſſe, niſi qui errorẽ affectauerit, vel de hæreſi imperfecta intelligit, quę nec pertinaciã requirit, nec abſolutè & ſimpliciter hæreticum facit, ſed quodam modo. Atque hoc reſponſum idem illa etiam verba recipiunt, quæ ex. 1. par. ſuprà ſcripſimus.

At

At Chryſoſtomus à nobis ſtat, non contra nos. Qui enim non ſtudio certandi,ſed diſcendæ veritatis doctrinæ reſiſtit,cũ doceri paratus ſit,eum nec Chryſoſtomus, nec alius quiſquam hæreticum propriè vocauerit. Et illos tamen,de quibus Paulus Timotheo ſermonem faciebat,graue peccatum peccauiſſe,verti in quæſtionem nõ poteſt.Inuenitur ergo(Chryſoſtomo auctore)error fidei contrarius,qui tametſi in vitio eſt, non tamen eſt hæreſis:quia non eſt malicioſi error,ſed ignorantis. Quod ſi Chrysoſtomi interpretationẽ ſequimur,non erat Paulo de hæreticis ſermo, qui quoniam obſtinatè pugnaces ſunt,non ſunt admonendi,ſed vitandi.Quem ſenſum iudices fidei videntur sequi,cũ in vniuersũ iubent, hæreticos vel omiſſa fraterna correctione denunciari.Quod vtiq; præceptum vulgo datum prudentia pleniſſimũ eſt, quanquã non omnium hæreticorum aures, vt quidam falso putant,ita clausæ sunt veritati, vt ab amico præſertim docto & sapienti,verum audire non queant.Hãc ſpem,fateor,de amicis hæreticis non sunt paſſim indocti habituri:paucorum erit iſta fidutia eaq; prudentiſſimorum,sapientisſimorum,coniunctisſimorũ, qui & prudenter intelligant,quorum non ſit deſperanda salus, & sapienter amiceq; posſint ſuos ad fidem eccleſiæ reuocare.De quibus non valde obfirmatis,Paulum quoq; ad Timoth.loqui haud abſurdè intelligimus: Nolo autem, vt quiſpiam quanuis doctus & amicus,hac periculosſiſſima ętate,vbi hęretici obfirmatisſimi sunt: vel pleriq;, vel omnes,fraterna correptione abutatur,niſi firmiter & certò exiſtimauerit,hæreticum eſſe ex animo conuertẽdũ.Non.n.propter coniecturas,aut veroſimiles, aut etiã probabiles,rẽ tanti momenti debet periculo exponere: præſertim cũ experimẽto exploratum fuerit,quantum noſtratibus incõmodi attulerit in crimine hęreſis intẽta correctio.Meminiſſe debet vir doctus & prudẽs,Paulũ mulieri cõſulere,vt maneat cũ viro infideli: ꝙ videlicet inter gẽtes,quibus tũc scribebat,spes erat, vt vxor virũ suũ ad fidẽ alliceret.At vbi eccleſia cõperit, inter Iudæos pręsertim vxores potius corrũpi à viris:prudẽtiſſimè

Eſt aliquis error fidei contrarius; qui tamen hæreſis non eſt.

S.Tho. 2 2. q. 33. arti. 7.

1.Cor.7.

mè ſanxit, ne vxor ad fidem conuerſa, cum viro infideli
maneret. Qua lege non Pauli conſilium euertit, ſed fir-
mauit. Sic fidei iudices, quando multis magniſq; experi
mẽtis acceptis legẽ tulerint, de denuntiando hæretico
quanuis occulto, fraternæ correptionis legem à Chriſto
præſcriptam non violant, ſed ſtabiliunt. Niſi naturæ iu-
ribus legiſlator repugnauit, cũ ſapientiſſimè edixit, Si ti
Deut. 13 bi voluerit perſuadere frater tuus, aut filius tuus, vel fi-
lia, ſiue vxor, quę eſt in ſinu tuo, amicus, quem diligis
vt animam tuã, clam dicens: Eamus & ſeruiamus dijs
alienis, quos ignoras & tu patres tui, non parcat ei ocu-
lus tuus vt miſerearis & occultes eum, ſed ſtatim interfi
cies, &c. Deut. 13. Hæc igitur lex in crimine hæreſis po-
pulo ſeruanda eſt diligenter, ne dũ per falſam miſericor
diã homini indulget, in rẽ Chriſti publicã crudelis ſit.

Ad confirmationẽ 2. quĩti argu. Nec operępretium erit hoc loco diſputare, an apo-
ſtoli hæretici fuerint, quod qui fatetur, qua hunc obiur-
gatione, aut quo potius conuicio à tanto errore coner
auertere? Poteſt enim, deus immortalis, abſurdius dici
quicquam, quàm miniſtros primos euangelii ad vnum
omnes, non à fidę modò alienos, verumetiam hæreticos
fuiſſe? Quanto & verius & modeſtius illi ſentiũt, qui ar-
bitrantur apoſtolos Chriſti non ex malitia nec de indu
ſtria, ſed ex animi perturbatione, & ignorãtia peccaſſe.
Apertè illis dominus mortem & reſurrectionem ſuam
Luc. 18. prædi cebat, & tamen ipſi (vt Lucas ait) non intelligebãt
quæ dicebantur: & credemus nos poſt tot adeoq; ma-
gnas turbas excitatas, diſcipulos non perturbatione ani
mi, ſed malitia dubitaſſe? Nam incredulitas, & duritia
cordis cuiuſmodi illa fuerit, Euãgeliſta nobis expoſuit
Marc. 16. inquiens, Quia his, qui viderant eum reſurrexiſſe, nõ cre
diderunt. Illi porrò, qui viderant, digni omnino erant,
quibus fides haberetur: ſed falli poterant tamen. His er
go non credentes apoſtoli quidam & multis & incorru-
ptis teſtibus duri erant, increduliq́ue etiam erant: at nõ
deo, ſed hominibus. Pertinaces itaque erant aduerſus
homines, non aduerſus deum & Chriſtum eius. Quocir
ca Chriſti diſcipulos hæreſeos inſimulare, ſtultitiæ eſt

Multa concurrũt ad conſtituendũ hæreticum.

manifeſtæ, ſi ea, quæ diximus in hæreſis finitione cõſtituenda,rectè & dicta & confirmata sunt. Cõfirmatũ eſt aũt multa eſſe,quæ coucurrant,vt quiſpiã hæreticus conſtituatur.Primũ,error ẽ habeat oportet. Deinde,vt is error catholicę veritati cõtrarius ſit. Tertio loco certum
eſſe neceſſe eſt atq; expeditum,errorẽ illum veritati ca- 1
tholicę repugnare. Quarto, errori pertinaciã adiungi, 2
nõ quãuis,ſed quæ cũ certa eccleſię regula pugnet.Quin 3
tò, vt is error ſit poſt suſceptã fidei profeſſionẽ in illo,q. 4
Chriſto se credere profitetur. Hactenus Theologis no- 5
ſtris attenuatè,p̃ſſeq; finiuimus, quidnã hæreſis ſit,vnde illis ſtatim p̃ſpicuũ fiat, quænã ſit hęretica propoſitio. Nam in mẽte eadẽ prorſus res ſunt, in voce aũt vel ſcripto hæretica propoſitio dicitur,quæ hæreſim interiorem enunciat, illiusq; eſt omnino ſignum. Quia verò solus Deus nouit & corda & cogitata filiorum hominum, nemo mortalium profectò põt alterius habere clarè cognitã hęreſim,& ſatis firmè conceptam animo atq; comprehenſam. Quãobrem, cùm vox ſcriptumq; ipſum,ac cætera demum omnia externa ſigna fallacia aliquando ſint, non eſt facile certas & conſtantes formulas fidei iudicibus exprimere, vt rectè, atque ex ordine valeant de hęreſibus iudicare. Nam Theologi, quum compertum habuerint, propoſitionem aliquam fidei catholicæ eſſe manifeſtè cõtrariam,ſubſcribent fortè illico,hæreticam illam eſſe,quoniam interdum de rebus ipſis nudè poſitis ex genere naturaque loquuntur,& eas,quas circunſtantias appellant,quandoque aut negligunt,aut certè in iudicium fide ac diligentia deponunt. Itaq; ſuo ſe munere probè functos arbitrantur, ſi vnum illud explorauerint, an error,cuius ab eis nota quęritur, fidei apertè aduerſetur.Cum autem ad hęreſim perficiendã, eã quę legibus proſcripta & damnata eſt,quę dam alia ſint(vt diximus) neceſſaria, non videtur eſſe benè conſultum multorũ infirmitati & innocentiæ,niſi fidei cenſores iterum atq; iterũ admoneantur,vt diligentiſſimè errantium iudiciũ,ingenium,& animum ſtudeant indagare,illudq; potiſſimũ, an eam pertinaciam habeant, quę ſuprà ſtudioſè nobis

& ſcdu-

& ſedulò diffinita eſt,q in hac re vel maximè eccleſiaſtici iudicij cardo verſatur. Nec ſatis eſt ad ſententiam de hęreſi ritè,iuſteq; ferendã,hæreſim ipſam ſuſpicione attigiſſe,ſed comprehenſione quadã opus eſt, vt ſine errore de erroribus iudicetur. Niſi.n.illos iudex quaſi manu teneat,præceps ferè erit,temerariũq; iudicium. Quòd ſi in cauſa ſanguinis id ciuiles leges præſcripſere, vt probationes eſſent luce meridiana clariores: ecquid fieri oportet ab eccleſię iudicibus in eis cauſis decernendis, in quibus nõ ſolũ res,honor,fama,vita hominis vnius periclitatur, ſed totius etiã generis ac familiæ plæclara & ſẽpiterna exiſtimatio? Age ergo normas prętituamus,quibus eccleſiæ iudices tutò in hęreſi diiudicãda vti poſſint.

Regulæ tres,ad quas fidei externa iudicia dirigenda ſunt, Caput decimum.

PRima formula in promptu eſt, ipſius contra ſe errantis teſtimonium, quod in omni foro exploratum eſt, admiſſi criminis argumentum, præſertim ſi crimen ſuũ reus ſua ſponte & voluntate teſtificetur. Tametſi ea etiã confesſio,quam à reo iudex quæſtione ac tormentis exprimit,ſm leges tum ciuiles, tũ canonicas idonea eſt ad faciendam in externo iudicio fidem. Sed de toto hoc & confesſionis,& quæſtionis genere,cõmodius non à iuriſperitis ſolũ,verũ à quibuſdã etiam optimis viris familiariter colloquentibus, quàm ab vllis Theologis vlla in ſchola diſputatur. Nec verò quempiã velim in eum ſenſum formulę huius verba interpretari,vt reus, qui hęreſis fortaſſe vim & naturam neſcit,hæreſim ipſe ſit ſuo iudicio ęſtimaturus,illumq; ſecuturi in ſententia iudices. Sed ita accipi oportet,vt reus cùm factorũ, atq; dictorũ ſuorum,tũ propriæ cõſcientiæ atq; animi teſtis contra ſe ſit,iudices ex factis,dictis,mẽte,ingenioq; illius hæreſim deprehendant,cuius notionem ante oculos poſitam habere in omni fid ei religionisq; iudicio debent. In hominem præceptor olim meus incidit,qui vehemẽter ſe ipſe affirmaret hæreticum eſſe. Quid ita? rogat. Cur te hæreticũ eſſe arbitraris? Reſpõdit ſe tenere cõtra catholicam fidem. Hic ille vrget. An tu credis catholicam fidẽ falſam

eſſe?

eſſe? Minimè gentiũ (inquit iſte)ideo enim me hæreticũ exiſtimo, hoc eſt erranté,& à veritate alienũ, quia contra fidem catholicã ſentio. Iam preceptor riſum cõtinere non valens,abi ſtulte (ait) eò.n.minus hæreticus es, quo magis te hæreticũ opinaris. Salua quippè res eſt, ſi tunc errare te ſentis,quùm fidei catholicę repugnas. Sic hominis ſtultitia eſt non tam Theologiæ rationibus, quàm prudentiæ manibus comprehenſa. Mihi etiam ipſi aliquando contigit, vt à iudicibus fidei errores neſcio quos denotandos acciperem: certè hominis eius errores, vt poſtea comperi, qui iudicum nec iuſſu,nec accerſitu ad tribunal venerat,ſed ſacerdotis cuiuſdam ſuaſu & conſilio,quem pœnitentię adminiſtrum habebat. Spontè igitur ſuoq; iudicio hæreſes aduerſum ſe plurimas, ſic cenſebat,excipiente notario prodidit. Ad me ergo itum eſt, vt errorum notas ederem. Quos vt multos varioſq; conſpexi,cœpi mecũ ipſe attentiùs cogitare, quiſnam eorũ auctor haberi poſſet. Quincunque porrò is eſſet,partim ex Arrij,partim ex Macedonij, partim ex Vuicleffi, partim ex Lutheri fontibus, quaſi quoſdã diduxiſſe riuulos videbatur. Crederes eum aſsiduè in omnium hæreticorum lectione verſatum. Quòd ſi vlla eſſet rerum conſequentia & cõnexio, errorumvè cõpoſitio & coagmentatio aliqua,mihi quoq; iniecta eſſet iſta ſuſpicio, Sed cũ cernerem, in tanta errorum copia non complexionem eſſe,non vinculum, inſanię hominis potius quàm hæreſeos venit in mentem. Nolui itaq; de erroribus iudicare, niſi prius auctoris ingenium,& iudiciũ exploraſſem. Ergo iudices rogo,nũ copia ſit videndi hominis. Aiũt eſſe, Nam datus erat in cuſtodiam, & coniectus in carcerem. Soluitur vinculis,coràm producitur,intueor oculis, animo cerno, video illum parum ſana mente eſſe. Periculum ex rebus pręſentibus feci,quas longum eſſet cõmemorare,probaui ita ſe habere rem,vt antè ego cogitarã. Vix tamen à iudicum animis opinionem infixam potui diuellere. Sed vici tandẽ, & perſuaſi,atq;, vt erãt viri boni,dederunt manus, amentemq; ſponte confeſſum,ſuoq; iudicio cõuictum,in parentum domum cerebro vacuum *Nota hiſt.*

quidem,

quidem, ſed omni etiam pœna vacuum dimiſerunt. Ac de his nihil eſt neceſſe, vt Theologi præcipiant: ſunt tamen ea cognoſcenda, pertinent enim ad eum vſum, quē iuris prudentes ſunt è locis theologicis habituri, de qua
q.32.ar. re hoc libro diſſerimus. Reliqua deinceps perſequamur,
4.c.11. nam formula hæc tantum attingenda fuit.
l.4. Alterā Diuus Thomas protulit in prima parte & in priorē ad Corinthios epiſtolā. Ea eſt huiuſmodi. Si error fidei cōtrarius circa ea ſit, quæ nullo modo eſt probabile ab errātibus ignorari, quin ad fidē catholicā certò ꝑtineant, tunc iudices tuto de hęreſi pronunciabunt. Vt ſi exēpli cauſa, homo quiuis etiā de media plebe aut neget, Chriſtū cruci suffixū, verè mortuum, verè a mortuis excitatum: aut aiat, ſuperfluum eſſe & vanum orare pro mortuis, nullo præmio iuſtos à deo affici, nullo ſupplicio improbos & cætera ſimilia. Itē, ſi vir in scholę Theologia diu multumq; verſatus contendat, ſpiritum ſanctum à filio nō procedere, aut patrē & filium spiritus eiuſdem duo eſſe principia, aut nō eſſe tres pœnitentiæ partes, aut Chriſtianis nullo mō eſſe licitum cū hoſtibus belligerare, aut epiſcopū nō eſſe ſuperiorē ſimplici sacerdote, aut quicquā eiuſmodi, quod incredibile eſt neſcire Theologos ad eccleſiæ cōmunem fidē attinere, præſertim ſi in ſchola (vt dixi) perdiù ſeſe ac valde exercuerunt. Qua in re non dubito, quandoq; à iudicibus per remiſſionē nimiam aut magnā certè ignorationem erratum. Nolo.n. ſuſpicari, fidei leges per gratiam eſſe, aut populi furori, aut potentiū voluntati conceſſas. Fuerunt ante hos paucos dies theologi quidam habiti doctiſſimi, in ijs erroribus deprehenſi, quos & Lutheranorum eſſe proprios, & eccleſiæ cōmuni fidei aduerſos, nemo addubitare poterat, qui vel mediocriter rebus Theologicis eſſet inſtructus. Coacti ſunt hæreſes abiurare quaſi ſuſpecti, de hęreſibus non conuicti. Cum tamen, ſi hæc non dico ad rhythmicorum aut muſicorum acerrimam normā, ſed ad perpēdiculum communis iuris & vulgarem rationis formulam dirigerentur: nullū facilius erat procliuiusq; iudicium. Turpe fuit autem ea dubitare peritos, quæ

ne ru-

nè ruſtici quidẽ dubitant, nempè nullo pacto veriſimile fieri, vt hoĩes in earũ rerum, quas diu multumq; tractarunt, ignoratiõe verſentur. Ecquis autẽ credat, viros theologiciſſimos (ſic cẽſebat vulgus) earum rerũ inſcios & rudes, quæ Theologis vniuerſis notæ, & peruulgatæ ſunt? Erat in animo, quæ horum Theologorum fuerint, errata ſubſcribere: vt in hac quaſi imagine & huius præſcriptionis regula illuſtrior appareret, & admonerẽtur quoq; futuri iudices, vt alieno periculo saperẽt, neq; animi relaxationem & molliciem, clementiã, & miſericordiã eſſe arbitrarentur. In illis nimirũ & reis & iudicibus, ne quod perniciosum exẽplum eſſet proditũ, pertimeſcebã. Quod.n. exemplo fit, iure fieri putant. Sed qm̃ iam rei ipſi deceſſerunt, omniq; odio carent & inuidia, nõ putaui eiuſmodi errores traducendos, quos ſi conteſtatos & conſignatos ederem ad ſempiternã memoriã turpitudinis, nõ ſolũ in mortuos reos, sed in viuos etiã iudices viderer maledicta cõferre. Quanquã fortè ibi timeo, vbi nõ erat timor. Sed vtcunq; res habeãt, iuriſperitos admonui, ne in animũ inducant credere, nullos eſſe pertinaces, niſi qui iudicũ monitiones præceptaq; deſpexerint. Ante hominũ hortatus iſtos (crede mihi) vera hæreticorũ pertinacia reperit, eorum ſcilicet, qui minimè ignorant opiniones ſuas cõtra fidem eccleſiæ venire. Ipſa verò oĩum fideliũ vox idemq; cõis senſus, nõ pro vna monitione dico, sed pro mille ſufficit. Quapropter eccleſiæ vnã vocẽ qui ſpernit, hic multo pertinacior eſt, quàm ſi sexcentas, aut Theologorum, aut iudicum comtempſiſſet. Ac de secunda quidem regula hactenus. Tertiam hanc habebimus.

Quod exẽplo fit, iure fieri ab aliquibus putatur.

Qui Eccleſiæ uocem ſpernit, multò pertinacior eſt quã ſi ſexcẽtas Theologorum uoces cõtemneret.

Si de cuiuſpiam errantis pertinacia dubitant iudices: duæ res illi ſunt accuratiùs tranſigendę: quarum vna Theologorum propria eſt, altera cum Theologis, iuriſperitorum etiam communis. Priorem ergo à Theologo iuriſperitus mutuabitur: poſteriorem autem ſuo ſibi iure vendicabit. Primùm igitur à ſapientiſſimis Theologis illud explicatum, diffinitumque habeant iudices, an error, qui in iudicium venit, cum fide catholica apertè pugnet. Nam vna ex hac parte dupliciter hæreſeos iudi-

cium excludetur: vel quia incertum eſt dogma illi errori contrariũ catholicæ fidei veritatẽ eſſe, vel quia repugnãtia erroris eiuſmodi & catholicæ veritatis obſcura eſt,& in opinione poſita. Vt ſi uerbi gratia olim negaret quis, epiſtolam ad Hebræos eſſe Pauli, habeat autem pro certo illã eſſe canonicam,& de auctore epiſtolæ quæſtionẽ moueat, nõ de auctoritate: ſunt Theologi, qui ſentiant hæreſim illã eſſe. Ego verò niſi eccleſiæ definitio obſtaret, nõ puto, qui exiſtimẽ Chriſti fidẽ in nullo extremo verſari diſcrimine, ſi libri canonici auctorẽ neſciamus, mõ ſciamus librũ eſſe canonicũ. Quocirca ſiuè Paulũ, ſiuè Lucã, ſeu Bernabã illius epiſtolę auctorẽ quiſpiã dixerit, ſi ſolida ei eſt fixaq; & cõſtans epiſtolæ auctoritas, nõ cõtinuò Chriſti fidẽ euertet. Cũ igitur tpe D. Hieronymi nõdum fuerit exploratè cognitũ an fidei certa veritas ſit, Paulũ illã ad Hebræos epiſtolã ſcripſiſſe, ſi error aduerſus ad tribunal fidei tũc referretur, criminis fortaſſe quidem iudiciũ fuiſſet, ſed hæreſeos iudiciũ nõ fuiſſet. Itẽ, Dei auxilio, peculiari nos egere, vt ſicut oportet credere, ſperare, diligereq; poſſimus, fidei dogma eſt lõgè certiſſimũ. Qui inficiabuntur, nullos eſſe habitus ſpei & charitatis infuſos, illi dogmati huic, vt quidã ſentiũt, repugnabũt: ſed quia ea pugna, tametſi valde probabiliter apparet, nõ tñ eſt manifeſta rõne cõprehenſa, eorũ hominũ error notãdus eſt, temeritas & impudẽtia notãda: hæreſis ne ſuſpicãda quidẽ ante ſacri cõcilij Tridẽtini decreta. Qui locus nullo ẽt cõmemorãte fidei cenſores admonet, vt id mutui, quod à Theologis ſunt neceſſariò accepturi, nõ à quibuſuis acci piãt, ſed ab eruditis, expertis, exercitis. Qui ſcilicet cũ exploratũ habeant, qui nam ex Theologiæ locis certi ac firmi ſint, qui cõtra probabiles & nõ neceſſarij: tũ argumentorũ Theologicorũ frequẽti atq; expedito vſu facilè quoſcunq; errores deprehendãt, qui fidei catholicæ dilucidè refragentur. Altera erat res, vt iudices diligentẽ nauent operã, quò illis errãtis pertinacia pateſcat. Quæ ſi in dubiũ fortaſſe vertitur, & neq; ex ante, aut dictis aut factis, neq; ex errãtiũ ſtatu, cõditione & ingenio colligitur, non alia eã rõne melius deprehẽdent, q̃ ſi errãti certũ ſignum

catholicę eius veritatis oſtendāt, cui error iſtius contradicit. Vt ſi proferatur apertus aliquis ſcripturę locus, aut definitio legitimi cōcilij generalis, aut decretū conſtans apoſtolicæ ſedis, aut vna quælibet alia certa nota earū, quibus & catholicæ veritates, & cōtrarię omnino hæreſes diiudicātur. Quòd ſi hiſce ſignis notisq; prolatis ille ceſſerit, argumētū erit ignorātiæ probabiliſſimū: ſin repugnauerit argumentū erit pertinaciæ certiſſimū, præſertim ſi nec ingenij nec doctrinæ expers ſit. Nā ſi adeò rudis & imperitus eſt, vt harū rerum intelligentiā nullo modo habere poſſit, equidē nullā certam regulā præſcriptionēq; cōſtantē exprimerē, vt hoīs eiuſcemodi ꝑtinacia innoteſceret. Certè ſi qua eſt craſſa pinguiq; Minerua deſcribenda formula, ea erit ſentētia eccleſiæ cōis, fideliumq; conſenſus & cōſpiratio eadē, quibus ſi iſte aduerſetur, tū ēt quū videt contra ſe venire oēs, pertinax atq; adeò hæreticus exiſtimabitur. Nec neceſſe erit tamē orbē omniū peragrare terrarū, & ſingulorū fideliū rogare ſnīam. Nam quæ ſit fidelium ſingulorum, neq; arte aliqua nec diligentia, & inquiſitione perpenditur, ſed quodā quaſi prudentiæ ſenſu iudicatur. Quemadmodum.n. ſi quiſpiam neget omnē ignem calefacere, nō eſt opus, vt cōtumax in naturam habeatur, propoſitionem illam generalem inductione & demōſtratione ſingulorū ignium, ſed ſignificatione potius & ratione declarare, cum quibuſdam demonſtratis eadem ſit de cęteris ratio. Sic in fidē eccleſiæ ille erit pertinax, qui ſuæ prouincię aut ciuitatis fidelibus vniuerſis in fidei ſententia repugnarit. Sed hæc relinquamus, idq; largiamur inertię noſtræ. inepti.n. ſumus, vt hebetes ac rudes ad regulam & lineam exigamus. Hæc verò oīa, quæ in hac poſtrema cōſtituenda regula diximus, ſi ad vulgaris prudentiæ rationē dirigas, recta fortaſſe erunt, ſin perpendere ad exactioris diſciplinæ pręcepta velis, reperientur quædam fortaſſe non recta, Quid.n. in tam inæquabili & rerū & ingeniorū veritate præſcribere nos poſſumus, quod æquabile inter oēs & vnum oībus eſſe queat? præſertim cū id genus cauſæ propemodum cōiecturales ſint, in quibus iudices indicijs quibuſdā atq; veſtigijs in

Sic forte interpretanda eſt ſententia Bar. l. Tutor. ff. de ſuſpect. tuto. & felini in rubrica. de hæreti. et Cardi. in Clemēt. 1 de ſum. Trin.

Qui ſentiunt epiſcopi & inquiſitorū admonitionē eſſe legitimā vt qui eā contēnit, hic pertinax cenſeatur.

ipſa penetrare hominum corda pertentãt, quæ ſi cognoſcerent, non egerent perpendiculis, non normis, non regulis. Quid igitur hęreſis ſit, quæ hæretica propoſitio, qua demum via ac ratione vtriq; & theologo & iuriſperito internoſcenda, mihi iam ſatis ſuperque dixiſſe videor.

De propoſitione erronea ſapiente hæreſim, piarum aurium offenſiua, temeraria, ſcandaloſa. Caput vndecimum.

DEinceps (vt erat propoſitum) de propoſitione erronea videamus. Cuius notio, ac definitio nõ eadem oïbus, ſed ſua cuique eſt vt hic etiam verum id eſſe comprobes, Quot homines, tot ſententię. Illud autẽ in primis definitum & conſtitutum ſit, propoſitionẽ erroneam ab hæretica non cogitatione modò, ſed re etiam ſeparari. Non.n. vt quidam exiſtimant, concilium Conſtantienſe, vnde varia iſta errorũ genera accepimus, propoſitionẽ erroneã vſurpat in ſignificatiõe generali, vt erroris hęretici & cęterorum genus commune ſit, quæ videtur eſſe eius nominis propria ſignificatio. Ecquis enim credat quicquam aliud eſſe propoſitionem erroneam quàm errorem? Sed conciliũ, vt dixi, ab hac vſurpatione longè abeſt, id quod ſtatim planum faciam, ſi verba patrum adſcribam. Compertùm eſt (inquiunt), ex prefatis articulis plures eſſe notoriè hæreticos, alios non catholicos, ſed erroneos, alios ſcandaloſos, quoſdã piarum auriũ offenſiuos, nonnullos temerarios. Quæ forma ſermonis eſſet & falſa & abſurda, ſi propoſitio erronea pro quocunque errore communiter ſumeretur. Iam enim rectè quoq; dici poſſet poſt multas argumẽtationes enumeratas, in his quaſdam eſſe ſyllogiſmos, quaſdam inductiones, quaſdam argumentationes, quod quàm ſit ineptum, nemo eſt, qui non intelligat. Sine dubio igitur erronea propoſitio ab hæretica ſecernitur, nõ tanquã genus ab ſpecie, quod eſſet diſcrimẽ rationis, ſed tanquam vna erroris ſpecies ab altera, quæ vera rerum, non modo vocabulorum, diſtinctio eſt.

Illud deinde conſtituere debemus, quod priùs forſan dictum oportuit, ſed doctrina ſera non eſt reprehen-

denda,præſertim ſi in opportunum tempus reſeruata ſit. Conſtituendum ergo catholicas veritates non ſingulari modo,ſed bipartito reperiri. Quędam enim ſunt catholicæ veritates,quę ita ad fidē pertinent,vt his ſubl.tis fides quoq; ipſa tollatur. Quas nos vſu frequenti, nō ſolū catholicas,ſed fidei veritates appellauimus.Aliæ veritates ſunt etiam ipſæ catholicæ & vniuerſales, nempe quas vniuerſa eccleſia tenet, quibus licèt euerſis, fides quatitur,ſed nō euertitur tamen. Atq; in huiuſmodi veritatū contrariis erroribus suprà dixi fidem obſcurari,non extingui:infirmari,nō perire.Has ego nunquā fidei veritates cenſui vocādas,quāuis doctrinæ chriſtianæ veritates ſint.Speciales orationes applicatas vni perſonæ per prę latos vel religioſos plus prodeſſe eidē,q̄ generales,Fratres nō teneri labore manuū, victū quærere, sed licere eis eſſe mendicos, & cōplures alias ſimiles propoſitiones, quas oēs catholici veras eſſe ſine dubio exiſtimant,ideoq; veritates catholicæ vocari pñt, atq; ēt debent. Quę igitur propoſitiones huius poſterioris generis veritatibus contradicent,eas equidē erroneas appello,quę qm̄ doctrinę catholicæ aduerſantur,errores sunt hæreſi proximi,hæreſes nō sunt.Nec noſtro more nos ita loquimur, sed eſt ēt hoc in more poſitū sermoneq; maiorū,vt nomen generis speciei illi abſolutè tribuant, quæ eſt in eo genere imperfectiſſima.Sic Ariſtoteles in prædicamētis,diſpoſitionē seiunxit ab habitu:cum tn̄ diſpoſitio alias habitus ipſius genus ſit. Virtus quippè, quam habitum eſſe nemo eſt qui neſciat,diſpoſitio eſt perfecti ad optimum. Ac ne plura exempla,quę sunt propè innumera,referamus, illud eſt paſſim,vulgi etiā ore contritum,quo animalis vocem,cum oīum animātium communis ſit, interdum pro his ſolùm accipiunt, in quibus nihil aliud quàm vis animantis apparet. A qua conſuetudine ne Paulus quidem abhorruit,quum animalem hominem dixit,quaſi brutū expertemque rationis. Patres item concilij Conſtantiēſis hoc senſu videntur eſſe locuti, ſi accuratè eorum voces expendamus.Ex quibus facilè intelligimus, erroneas propoſitiones cōtra catholicas fuiſſe diuiſas,& inferiore

Cap.6.

Propoſitiones erroneæ.

quodam gradu q̃ hęreticas fuiſſe locatas. Error itaq; qui & minus quiddã q̃ aperta hæreſis, & catholicæ doctrinę tñ contrarius eſt, propoſitio erronea vocatur. Theologi deniq; modeſtiores, quũ in diſputationibus ſuis quicquã ſanæ doctrinæ aduerſum hæreticũ appellare nõ audent, tẽperato vocabulo erroneum eſſe confirmant. Quum verò in hunc ſenſum & vulgari conſuetudine alliciar, & cõpellar maiore Philoſophiæ rõne: facilè me patior in eũ adduci, libenterq; in eo cupio retineri. Eſt & propoſitionis erroneæ alius item gradus. Quum.n. veritas aliqua, ſapientum quidem opinione vehementi, fidei veritas eſt, ſed non eſt planè ab eccleſia definita, nec certo argumẽto demonſtrata, tunc veritati illi aduerſari non eſt hæreticum, ſed erroneũ. Videlicet hęreſis (quemadmodum ſuprà diximus) à voluntate quoq; errantium pendet, nedũ ab intellectu. Error autem ſicut & falſitas, è rebus ipſis ſignificatis perpenditur, nulla aſſerentis habita ratione. Ita licèt veritas illa ad fidem ſuapte natura pertineat, quia tamen nec hoc certum nec expeditum eſt, hæretica pertinacia abeſt, error grauis & periculoſus nõ abeſt. Similiter & propoſitio erronea tertio quodam gradu vocari poteſt, quæ certæ veritati catholicæ fidei aduerſatur, non manifeſte quidem, ſed ſapientum omnium lõgè probabili ac fermè neceſſaria ſententia. Eius quippè erratio grauis eſt, qui hoc defendit contumaciter, quod viri omnes docti ſentiunt periculum grãde catholicę fidei conflare. Quicunq; ergo vel doctrinam fidei appendicem liquidò euertit, vel fidem ipſam in diſcrimen adducit, vehementer ille ſanè in Chriſtiana diſciplina errat, atq; adeò eius dicta iure appellantur erronea. Verũ de erronea propoſitione plus quàm ſatis dictum eſt.

Quæ propoſitio erronea.

Alius gradus propoſitionis erroneæ.

Alius gradus propoſitionis erroneæ.

Propoſitio ſapiẽs hæreſim.

Propoſitio verò ſapiens hęreſim à quibuſdã definitur ea, quę in ſignificatione, quam verba prima facie oſtendunt, ſenſum habet hæreticum, quãuis piè intellecta ſenſum alioquì habeat verum, vt ſunt (inquiunt) iſtæ ꝓpoſitiones, Pater eſt maior filio, Chriſtus eſt creatura, Tres ſunt dij. Quę definitio nec vocabuli poteſtatẽ exprimit, nec rei diffinitę vim, naturãq; declarat, nec mutuo nexu

Io. 14.

cum

cum illa eſt copulata. Quis.n.dubitet,illā propoſitionē, Ridiculum eſt euchariſtiæ sacramentū solenni ritu per vias publicas circūferre, Lutheranorum hæreſim sapere, qua negant in Euchariſtia corpus Chriſti verum cōtine ri?& tñ in nullo pio ſenſu vera eſt. Hmōi propoſitiones multas in Eraſmo,Ioanne Carione,alijsq; quibuſdā huius seculi scriptoribus paſſim leges,quæ nec apertas hęreſes præ ſe ferant,nec sanum aliquē habeāt ſenſum,ſed quia hæreſeos saporē quendā & odorem referunt, meritò eas quidē dicimus hæreſim sapere, qui verò illas proferunt,hos hæreticorū & saporē hre, & proferre odorē. Nec exempla illa placent, quibus hi suā definitionē illuſtrant. Veriora equidem exempla deſiderio & magis ad rem,de qua igitur,accōmodata, quamuis in hoc genere nihil ab ijs requirendum eſt, qui oēs iſtos propoſitionū gradus permixtos eſſe ac confuſos opinantur. Sed primū exemplum è Ioānis Euangelio, Chriſtiq; doctrina sumptum eſt. Quòd verò Chriſti doctrina & Euangelium hæreſim sapiat,ſcribere ego nō auderem. Illud ſm exemplum cōgruens atq; aptum eſt,ſi eis aſſentimur, qui exiſtimāt,illā orationem,Chriſtus eſt creatura, ſimpliciter veram eſſe,sed tam Theologos refutaſſe,quod fœtorem quendam ab Ario contraxerit. In quam sententiam D. Thomas multa dixit. Ac Sophronius in sexta synodo planè fatetur,Chriſtum creatum & increatum, idemq; in tertio libro Iōānes Damaſcenus. Sed & Hieronymus creaturæ nomen in Chriſto non horret. Ego verò ſemper habui perſuaſum, enunciationem illā & ſimpliciter falſam eſſe, & catholicæ fidei abſolutè contrariā. Eſt.n. in creaturæ voce negatio intus incluſa,quæ Chriſti ſuppoſito abſolutè diuinitatem tollit. Nā qui dicit rem aliquam factā ex nihilo is negat eam de ſubſtantia generantis extitiſſe, hoc.n.diſcrimine, id quod verè & propriè factum eſt,ab eo,quod verè & propriè eſt genitum, separatur. Quemadmodum igitur illud, Chriſtus cœpit eſſe,fidei aduerſum eſt,qm inde perſpicua argumentatione ſequitur,filium Dei eſſe cœpiſſe,atq; adeo aliquando non fuiſſe,ſic & illud,Chriſtus factus eſt ex nihilo,

3.p.q.16. argu. 6.

act.11.

In Iſaiæ 45. cap.

fidei quoq; aduerſatur, q; implicitè filius Dei de natura eius, à quo extitit, eſſe negatur. Siuè igit incipere, ſiuè factum eſſe, seu eſſe creaturã, de filio Dei verè enunciari nõ poſſunt, qm̃ inficiationem abditã & latentem cõtinent, quæ à filio Dei, pro quo nomen Chriſti accipitur, vel perpetuum eſſe vel eſſe à patre depellat. Itaq;, vt mea fert opinio, propoſitiones illę ac cæterę eiuſmodi non tanquã ſapientes hæreſim, sed tanquã hæreticæ à Nicænis patribus sunt dãnatæ. At propoſitionẽ hæreticã, & sapiẽtem hæreſim, eandẽ eſſe, mihi quidem non ſit vereſimile. Stultus nempè haberetur is, qui quam rem vinum eſſe conſtaret, hanc vinum sapere, niſi per iocum & ridiculum, diceret. Iam patrem & filium & spiritum sanctum tres Deos eſſe, cum fide apertè pugnat. Nam ſenſus ille, qui pius dr, impius eſt, Pari certè ratione illa propoſitio, Deitas eſt crucifixa, hæreſim sapere diceretur, quam tamen, vt hæreticam manifeſtè quinta synodus condemnauit. Illa item, Eſſentia generat eſſentiam, in gradu sapientium hęreſim locaretur, quã in hęreticarum numero poni oportere, Concilium Lateranenſe definit. Quid illæ? Eſſentia diuina nõ eſt perſona patris, In tribus perſonis tres ſunt Deitates, aliæq; plures huiuſcemodi, quis in ſenſu nouitio, & nuper à se excogitato, quidam veras eſſe dixerunt. Sanè nihil tam abſurdum dici aut excogitari poterit, qđ in ſenſum aliquem ñctum ſi detorqueas, verum nõ ſit, ac rationi tùm humanæ tùm diuinæ conſentaneum. Sed cõſentaneum non eſt, ſenſa eiuſmodi cõmentitia, ab vſuq; sanctorũ & eccleſię aliena, pia nuncupare, & homines futiles talium ſenſorum excogitatione defendere. Ego certè (vt qđ sentio loquar) harum propoſitionum auctores nihil minus quàm hæreticorũ saporẽ habuiſſe arbitror. Sed ſi in eis aliquem meo guſtu percipio, inſcitiæ sapor ille eſt, non hæreſeos. Quum vero loquendi vim & conſuetudinem verborum teneo, propoſitiones ipſas, de quibus loquimur, non sapientes hæreſim dico, sed fidei manifeſtè contrarias. Sermones porrò iſtos per metaphoram figuratos, conſiderata intelligentia magis percipere poſſumus, quàm circũſcripta definitione explicare.

Nota.

Cõc. La.

Quam-

Quamobrem quid hæreſim ſapiat, quid non ſapiat, nõ tam definitione & argumentatione ſpeculatricis diſcipli nę,q̃ ſenſu quodam,guſtuq́; prudentiæ iudicatur. Videas hominem in Lutheranorum dogmatis expugnandis & internoſcenda mente exercitatũ,qui,vt canes venatici,in libro,quem legendum ſuſcipit,hæreſes odore quodã ſuſpicionis q̃ ſagaciſſimè perueſtiget, eiuſq́; libri auctorẽ corruptum eſſe acutiſſimè ſentiat. Leget eum librũ fortaſſe alius ſtipes ſine ſenſu, qui nihil omnino indagare, nihil olfacere,nihil ne ſuſpicione quidem poſſit attingere. Quales ſunt hodie non pauci, qui Baptiſtã Cremenſem,Henricũ Herpp. Ioãnem Taulerum, alioſq́; huius farinæ auctores quotidie habẽtes in manibus, quotidiè in ore,eorum errata tñ,mentem,animũ,non odore vllo, nõ veſtigijs,non ſapore capiunt. Videlicet, abſtulit Dominus à Iuda & Hieruſalem iudicẽ & prophetã, & ariolũ, & ſenem,& ſapientẽ,de architectis,& prudentem, non ſolùm eloquij myſtici,ſed hæreſis occultæ dijudicandæ. Quid ni muti ſint canes & latrare non valeant, quibus ad inueſtigandum nulla iam eſt ſagacitas nariũ?Et cùm tot ſignis lupi declarent,qui ſint ac velint,quid quærant ac deſiderẽt,canes tñ ferè ſtupor oppreſſit, paſtores verò cęcutiunt & obſurdeſcũt neſcio quo modo,vt nec ea,quę à viris ſagacibus monentur,audiant,neq́; ea, quæ à lupis geruntur,videãt,niſi fortè omnes & paſtores,& canes ſtupidi timore obmutuerunt. Atqui vnde libet ſtupiditas accidat,ad eccleſiæ perniciẽ idẽ eſt. Securi.n. iam potuerunt viri improbi non modò ad aurem admouere ſermonẽ,qui vt cancer ſerpat,ſed patẽtius venenum ſpargere, atq́; euomere virus peſtilentiſſimum erroris ſui. Quòd,ſi mens non læua fuiſſet, etiam occultum atq́; in venis incluſũ,à ſano humore ſecerni & internoſci tã poterat adhibita diligẽtia & cura,grauiq́; & acri iudicio, q̃ põt color albus à nigro,aut dulcis ſapor ab amaro diſtingui. Sed nõ eſt huius loci eccleſiæ calamitatẽ deplorare. Nũc .n. id ſolũ agitur, propoſitionũ ſapores magis ſentiendi & guſtandi viribus diſcernẽdos,q̃ ſpeculãdi. Cauſa quippè hos nõ natura diſtinguit. Itaq́; nõ p̃ceptis & regulis,

ſed prudentia,& ſagacitate diiudicantur. Expediam breui rem hanc, & planam exemplo vno faciam. Leges illã propoſitionem, Pater maior me eſt, in Euangelio. Habes illius doctrinæ auctorem cognitum & perſpetuũ: antecedentia & conſequentia in Euangelio verba diligẽter attẽdis, eius doctrinæ principia reliqua memoria tenes. Iã experiere, niſi habes humore aliquo malo affectũ guſtũ, propoſitionem illam, Pater maior me eſt, non hæreſim tibi ſapere ſed modeſtiã. Legebat eandem in Arianorũ libris Athanaſius, auctores intus,& in cute nouerat, Arianę diſciplinæ cauſas & effecta, principia, & connexa ꝑſpexerat, & q̃ in Euãgelio Chriſti dulcis erat ſuper mel & fauum, eadẽ propoſitio in Arii libros trãsfuſa ſapiebat hæreſim, eratq́; eius guſtui vel amariſſima. Atq; vt idẽ vinũ ex vaſe vno ſapit picẽ, ex altero non ſapit, & res eadẽ illud olet, vnde ſit, è cœno malè, ex arcula muliebri benè, ſic vna & eadẽ oratio ex vno corde, & ore, odorem ſpirat iucundiſſimũ, ex altero teterrimum, ex vno ſaporẽ ſuauem ſeruat, ex altero inſuauem. Quemadmodum etiã vidęmus, aquam è radicibus & canalibus, per quas tranſit, aliud atq; aliud & olere & ſapere. Non itaq; e rerum ipſarum orationumq́; natura, ſapor odorve omni exiſtimandus eſt, ſed tum res tum orationes ipſæ à venis aliquando & viis, per quas permeant, ſaporem & odorẽ accipiunt. Saporem igitur propoſitionum, vt dixi, non tã ſcientia, q̃ prudẽtia dijudicat. Quocirca quę propoſitio hæreſim ſapiat, q̃ contrà non ſapiat, nõ Theologi quiuis, ſed prudentes ſolũ atq; experientes poterunt iudicare.

Propoſitio male ſonans. Idem verò de propoſitione malè ſonante, ſeu piarum aurium offenſiua dixerim. Eſt enim, vt linguæ nariumq́;, ita & aurium, iudiciũ ſuum, abſurdos, & abhorrentes ſonos reſpuentium. Quemadmodum autem non ſolũ res falſæ atque perabſurdæ, ſed graues quoque ac veræ ſententię inconditis verbis elatę offendunt aures, acres præſertim & acutas, ſic Theologorum aures teretes. & religioſæ, non à ſententijs modo falſis & hæreticis, ſed ab eis etiam abhorrent, quas intelligenti iudicio percipiunt malè atque abſurdè ſonare, quamuis nullam in eis

falſitatem

falſitatem hæreſeos deprehendant. Dupliciter ergo de propoſitione malè ſonante loqui poſſumus: vno mō generaliter, quo oīs propoſitio fidei contraria fidelium aures offendit, eoque magis quò apertiùs illam vident fidei catholicę eſſe cōtrariam. Alio modo ſpecialiter, quo gradum quendam propoſitionum conſtituimus ab illo hæreticarum ſupremo diſtantem. Qua ratione eas propriè malè ſonantes propoſitiones & piarum auriū offenſiuas dicimus, in quibus nullus error fidei aduerſus manifeſtè notari poteſt, ſed abſonum neſcio quid atq; abſurdū, quod indignum eſſe pijs & religioſis auribus videatur. Enimuerò in hiſce abſonis & abſurdis propoſitionibus diſcernēdis, nollem equidem imperito atq; imprudenti vulgo aures dedere, quarum eſt iudicium pinguiſſimū. Sanè quanquam nonnullis in rebus, quæ fidelium omnium ſcilicet communes ſunt, iudicium rectum adeò doctis, atque indoctis, eſt & promiſcuè & communiter à fide datum, vt quę propoſitiones vulgi opinione malè ſonantes habentur, intelligentium quoque iudicio malè ſonantes ferè ſint: at promiſcuum vulgus auditum plerunquè hebetiorem habet, interdum etiam teneriorem quàm opus eſt, & multa ſæpè tum auribus accipit, tum animo fert, quæ tritæ atque intelligentes aures aſpernantur: quędā contrà refutat quaſi abſona, quæ Theologos peritos & ſapientes non modò non laceſſunt, ſed ne mouent quidem. Theologos, inquam, peritos & ſapientes. Nam in quibuſdam aurium ſenſus faſtidioſiſſimus eſt, in quibuſdam etiam ſuperbisſimus. Quia igitur vel Theologi quidam nonnulla reſpuunt, quæ aures clementes & modeſtas minimè offendunt, neceſſarium eſt, ſi res has & rectè ſapienter dijudicare volumus, auriū habere ſenſum politum, terſum, ſubtilem, prudentem. Quòd ſi propoſitionum abſonarum conſonarumque iudicium eccleſia in vulgi auribus collocaſſet, illam certe propoſitionem, Beata virgo peccatum originis à primo parente contraxit, malè ſonare, & pias aures offendere iudicaremus. Illa.n.audita vulgus ſinè dubio perſtringitur, percutitur, torquetur. At piarum aurium offenſio crimē eſt. Id au-

Nota

Quæ ſit propoſito malè ſonans.

Id autem in crimine ponere, quod eccleſia ab omni alienum crimine cenſuit, temerariæ inſolentiæ eſt. Euãgelij itẽ verba quædã, ſi turba nobis lex eſt, malè ſonãtia fuiſſent, & piarũ etiã auriũ offenſiua. Turbas quippè aliquando Dominus vocibus ambiguis obſcuriſque turbauit. Quin inſigniter atq; aſperè diſcipulorũ quandoq; teneras auriculas perculit, nã Phariſæorum aures mordaci ſolebat radere vero. Phariſæi audito Chriſti verbo ſcandalizabantur: pleriſq; diſcipulis durus erat illius sermo: turbis habere dæmoniũ videbatur. Nec eſt ambiguum hoc tẽpore eſſe Phariſæos quoſdã, eſſe ſtolidã turbam, & multitudinẽ falſis opinionibus obtuſam, certos demũ eſſe diſcipulos, quibus eſt ſermo veritatis duriſſimus. Hi, ſi abuſus reprehendas, qui in imaginibus & colendis, & ornandis, in ſacellis, tẽplis, monaſterijs, sepulchrorum monumẽtis, sẽpiterniſq; memorijs cõdendis sũt plurimi: ſi affirmes, in huiuſcemodi interdũ, vel potius nimiũ ſæpè plus vanitatem valere q̃ religionem, diabolum quã Chriſtum: hi, inquã fortaſſe dicent, te Lutheranis opinionibus occupatum intolerabiles ſonos fundere. Nõ eſt igitur habenda ratio vulgi ꝑmiſcui, imbecilli, pertuebati, imprudentis, ſed prudentis, ſynceri, pij, incorrupti. Nec Theologia mõ requirẽda eſt, sed pietas & prudentia, ſine qua nullę aures poſſunt consentaneos sonos abhorrenteſque diſcernere. Itaque, vt ſemel finiamus, cum non ſit cuiuſuis malè ſonantem propoſitionem à benè ſonante diſtinguere, prudentisſimi Theologi, quod iam iterum ac ſæpè dixi, conſulendi à iudicibus eccleſiæ ſunt: niſi volunt in harum rerum iudiciis vehementer errare. Et quamuis nullam nos quidem cõprehenſionem habeamus, definitionem nullam, qua iudices valeant ſingulas in ſpecie malè ſonantes propoſitiones iudicare: illud tamẽ ſpeciatim admonere poſſumus, huiuſmodi propoſitionũ duos eſſe gradus. Vnum earum, quas ante diximus, hęreſim ſapere. Videlicet, quę fidelium guſtatui malè ſapiũt, eædem malè ſonant auditui. Verum quia guſtatus ſenſus pinguior & craſſior eſt, auditus ſubtilior & acutior, alter gradus malè ſonantium propoſitionum eſt, quæ licet hęreſim

Io. 6.

Propoſitionũ malè ſonantium duo ſunt gradus.

reſim non ſapiant, ſonum tamen quendã abſurdum & peregrinum referunt, qui à doctrina ſana ſynceroq; & ſolido eccleſiæ ſermone diſcrepare videatur. Qua ratione pias illæ aures feriunt & aſperè, & grauiter, tametſi cur ita feriant, cauſa ſępè occultiſſima eſt. Huius generis illa exẽpla videntur appoſitiſſima, quæ Conciliũ Conſtantien. notauit, Graduationes, & magiſteria vniuerſitatũ eſſe vana gentilitate introducta, & tantũ prodeſſe eccleſiæ quantum diabolum, Syluestrum & Conſtantinum erraſſe eccleſiã dotando, Eccleſiã Romanã eſſe synagogã Sathanæ, Electionẽ Papæ à Cardinalibus per diabolum fuiſſe introductã. Itẽ, Papã non debere dici ſanctiſſimum propter officium. Alioqui diabolus diceretur ſanctus, quia eſt officialis Dei, Item, plures Romę nunc ſaluari ex cõiugatis q̃ ex clericis, Itẽ, monachatum nõ eſſe pietatem, Itẽ Romani epiſcopi monarchiã poſt Diui Hieronymi tempus exortã eſſe, Item, Phocã Inſtituiſſe Romanã eccleſiã omnium eſſe eccleſiarum caput: & alia innumera, quæ, nè longum faciã, prætermitto. Quòd ſiquis adeò tenui palato eſt, vt has etiã propoſitiones hęreſeos ſaporẽ referre iudicet, cũ eo equidem non magnoperè cõtenderim, præſertim ſi de harum vna & itẽ altera ſermo ſit. Quanquã mihi, fateor, palatum torpet qñq; ac iacet, auris ſubtilior & erectior eſt. Ita mihi videor facilius poſſe propoſitiones auditu q̃ guſtatu percipere. Sed (vt dixi) neuter ſenſus regulis inſtituitur, ſi defuerit prudentia & ſpiritus quidam diiudicandi: ſi verò hæc affuerint, ſine præceptis noſtris theologi iudicium poterit eſſe vel rectiſſimum. Ac de propoſitione malè ſonãte hactenus. *Cõc. Cõſtan.*

Propoſitio verò temeraria duobus itidem modis vſurpari ſolet: & communiter & propriè. Communiter, vt omnis propoſitio à fide auerſa temeraria quoque appelletur, etiam ſi hęreſis manifeſta ſit. Ecquid enim incõſideratiſſima, ac dementiſsima temeritate plenius quã Chriſti eccleſiam contradicere? Proprie autem ea vox vſurpatur, quum aſſeueratio, vt temeraria notari poteſt: vt hæretica, vel erronea, vel ſapiens hæreſim nõ põt. In quem ſenſum poſt iſtos propoſitionum gradus poſtremum *Propo. temeraria.*

mum locum propoſitio temeraria tenet. Temeritas porrò non vno & ſimplici modo intelligitur. Temerè enim ea quandoq; fieri dicimus, quæ non conſilio, ſed fortuitò geruntur. Quo modo ea temeraria ſunt, quæ turbulentè & inconſultè effutita ſunt. In hoc verò ſignificatu temeritas, quę nullo delectu aut diſcrimine ducitur ad iudicandũ, ſapientiæ contraria eſt, in qua non caſus & fortuna, ſed ratio & cõſilium valet. Qui ergo nulla aut ratione, aut auctoritate impulſus res ipſas affirmat, ſed temerè ſcribit & dictitat, vel quod in buccã venit, iure is tanquã ſtultus & temerarius reprehenditur. Nã quamuis vera aliquando dicat, ſed vt uera dicat, tñ non id conſilium & ratio, ſed fors & caſus efficit. Qualia ſunt nonnulla, quæ viri quidã pij in vita rebusq; geſtis Chriſti Domini magis comminiſcuntur q̃ contéplantur, quæ etiam ſcribunt, non tam verè & prudenter, quã deuotè, & feruenter. Quorum eſt interdũ cæca ac temeraria quidem, & in aſſentiendo credulitas, & in aſſerendo facilitas: ſed temeritas hęc tamẽ non eſt eiuſmodi, vt à fidei iudicibus coerceri debeat, qui grauiorũ errorum cenſuram aſſumere ſuo iure poſſunt, leuioris huius vel imprudentię vel ſtultitiæ nõ poſſunt. Fidei quippe cognitio illis mandata eſt, non prudentię, eius prçſertim, quæ viros pios ſæpè deſtituit. Videmus aũt illuſmodi, ſeu meditationes, ſeù contéplationes, licet inconſiderate atque imprudẽter, ſine ratione & graui teſtimonio editas, cũ pietate fere atq; adeò cum ſanctitate eſſe coniunctas. Non decet igitur, vt ſimplicitas columbina ſeueriſſimi tribunalis iudicio vexetur: quantumuis illa ſit inconſulta & imprudens. Dicitur rurſum & id temere aſſeri, ꝙ inſolenter, nimiumq; audacter aſſeritur. Quo modo omnibus in rebus aſſeuerandi temeritas pronuntiandiq; audacia turpis eſt quidem, ſed in his, quæ ad eccleſiæ doctrinam attinent, eſt periculoſa vel maxime. Habet.n. cõtemptionem ſuperbam eccleſiaſticæ regulæ: quam contemptionem, niſi fidei iudices coerceant & cõprimant, dici non põt quãtũ diſcriminis oĩs eccleſiæ doctrina ſit habitura. Quę igitur non inconſulta oratione modò

Quæ ſiũt temerè.

Alia ſpecies propo. temeraria.

ſed,

ſed, vt verbis vtar grauioribus, cōfidenti audacia, inſolentia proterua, exultatione impudēti, iactatione ſuperba, nō contra fidē dico, sed cōtra eccleſiaſticę modeſtiæ regulā aſſerūtur: ea Theologi in pręſenti temeraria cēſent, atq; inter errorū gradus cōſtituunt & locant, qui, qm̄ hę reſum appendices ſunt, à fidei iudicibus ſunt animaduertendi. Vt, Beatā virginem non eſſe in cœlos cū corpore aſſumptā, quod licet fidei minimè aduerſum ſit, ſed quia cōmuni eccleſiæ cōſenſioni repugnat, petulanti temeritate diceretur. Item, in baptiſmo nō infundi paruulis informantem gratiam & virtutes: cùm concilium Vinnenſe contrariā opinionē duxerit eligendam. Item, Angelū non eſſe ſimul cum mundo corporeo creatum, aut ipsū etiam non eſſe incorporeum: cuius vtriuſq; rei contrariū concilium Lateranenſe ſub Innocentio tertio nos docuit. Item, Diē iudicij ad certum quendam diē, mensē annumvè futurum. Vt verbi cauſa, ab hinc quinto vel ſexto: quod à concilio Lateranen. ſub Leone decimo diligenter præcautū atq; prouiſum eſt. Nec.n.eſt parua temeritas eius rei præsagitionē vſurpare, quam incluſā diuinitus pater in ſua poſuit poteſtate, & neque Apoſtolis, neq; angelis reuelauit. Itē, Ioānes euangeliſta fuit in vtero ſanctificatus, atq; in ſumma oēs illæ propoſitiones, in quibus à fidei & ſcripturarū lege vniuerſali quispiā ſine idoneo teſtimonio, aut probabili ratione eximitur. Nā huius generis exceptiones, temerarię fidei leges, tametſi nō tollant, præcidunt tñ. Eſt demū & ea temeraria propoſitio, quæ in doctrina fidei cū celebris vniuerſitatis cōmuni decreto ac definitione pugnat. Quāquā.n. circunferūtur articuli Pariſienſes, qui nō ſunt articuli fidei omnes: qm̄ ne hanc quidē vel longiſſimè tangunt: ſed eius academiæ tñ de fide & religione fixa cōſtātiaq; decreta ſemper Chriſti eccleſia ſuſpexit. Qui verò contēpſerūt, inaniaq; & leuia, ac pro nihilo exiſtimarūt, oēs ad vnū periclitati ſunt, & ij qui manifeſtè ab eccleſia diſceſſere, & ij, qui eccleſiæ fuere ſuſpecti: poſtremò ij, q in occulto adhuc latēt, sed suo ſe tēpore, vt cęteri prodent.

Cō. vien.

Lu. I.

Alia ſpecies propo. temerarie.

Propoſitionem autē ſcandaloſam quidā cum piarum

aurium

auriũ offenſiua cõfundunt, vt verbis diſtinguãtur, re eædẽ prorſus ſint. Atq; huius generis exẽpla illa ponunt, Tyrãnum põt quilibet illius ſubditus occidere, Ieiunare impertinens eſt Chriſtianæ perfectioni, Nullũ eſt præceptum de baptiſmo ſuſcipiendo. At ijs ita perturbati sunt & cõfuſi errorũ gradus, nullus vt ſit primus, nullus vt ſecundus, nullus vt tertius, aut quartus. Propoſitio igiť ſcandaloſa duobus ſimiliter modis appellari ſolet. Prius vſurpatione cõmuni, qua oĩs oratio, quæ occaſionem ruinæ prꝫſtet, quamuis hæretica apertè ſit, ſcandalosa dicitur. Quo ſenſu Concilium Conſtantienſe 15. illã propoſitionem, Quilibet tyrannus poteſt licitè à quocunq; ſubdito occidi, &c. tanquam hæreticam & ſcandaloſam condemnauit. Quales sunt itẽ reliquꝫ duꝫ, q̃ ab his in exemplũ sunt poſitꝫ. At verò poſterius ſcandalosa illa propriè oratio vocatur, in qua ſcandalum notari poteſt, hꝫreſis nõ poteſt. Qualis illa fuit enumeratio incommodorum auricularis confeſſionis, in qua incommodorum enumeratione tanto cum Germaniæ scandalo Eraſmus verſatus eſt. Tales illæ sunt ſiue commentitiꝫ fabulæ seu narrationes etiam veræ, quibus monachorũ occulta vitia, vel fingũtur, vel detegunt̃. Id quod ſine dubio ſine imbecilliũ offendiculo fieri nõ põt. Nõ.n. hic scandalum more vulgi vſurpamus, pro eo, quod aures offendit, quodvè fidelis populus horret: sed pro eo, quod infirmis cauſam ruinæ prꝫſtat, & quod ante fideliũ pedes poſitum eos facit in illud incurrere, irruere, offendere. Sic eccleſiꝫ Romanæ abuſus plebi rudi obijcere atque in vulgus edere, ſcandalum eſt. Sic propoſitiones illæ scandaloſæ sunt. Prꝫlatus malus eſt verè fur, & latro, Per censuras eccleſiaſticas clerus populum suppeditat & auaritiam multiplicat, Sacerdotes criminosè viuentes sacerdotij polluunt poteſtatem, Clerici epiſtolis decretalibus ſtudentes, ſtulti sunt, Dantes eleemoſynam fratribus mendicantibus, sunt excommunicati, Confirmatio iuuenum, clericorum ordinatio, locorum conſecratio, reſeruantur epiſcopis propter cupiditatem lucri temporalis & honoris, Vniuerſitates & collegia vanitate hominum ſunt inducta, Leguminibus & piſci-

Propo. Scandaloſa.

piſcibus venter inflatur & turget, atque adeò ad concubitum ac venereas voluptates aptiſſimus redditur. Quarum nonnullæ hæreſim ſapiunt,non inficior, ſed quamuis in verum ſenſum deflectantur,non ſolùm error,ſed ipſa etiam iſthæc veritas,qualiſcunque illa ſit,quę fortæ in his dictis inueniri poteſt,ſcandalum affert idiotis & infirmis. Non enim ſolùm falſa ſcandalum faciunt, ſed aliquando etiam vera. Ac de propoſitione ſcandaloſa ſatis fere diximus. Propoſitionem autem ſciſmaticam,ſeditioſam,maledicam,& cõtumelioſam, quorſum attinet definire? Quis eſt enim, cui non perſpicua ſint illa, quæ pluribus verbis à quibuſdam explicantur? Res itaque faciles & cuique per ſe ſatis expoſitas conſultò prætereo. Quoniam liber hic noſter non pollicetur,quæ paſſim vulgata & cõtrita ſunt,ſed ea conatur exponere,quæ & ſunt obſcura,nec ſtatim omnibus occurrentia, & obiua. Sed ne Amalthæam quidem edimus, & bibliothecam rebus vniuerſis inſtructam. Breuitati quippè ſtudemus, atque vtinam non hoc decipiat nos breuitatis ſtudium. Decepit enim multos,quoſdam, qui cùm ſe breues eſſe putarent,fuere longiſſimi,alios, qui cùm ſe breues eſſe laborarent,fuere obſcuriſſimi. Sed hæc hactenus, iam pergamus ad reliqua.

Nõ ſolum falſa ſed etiam aliquãdo vera ſcandalum faciunt.

Prope. ſchiſmatica.

Quemadmodum argumenta Theologiæ inuenienda atque è locis ducenda ſint. Caput duodecimum.

DE notis & catholicæ veritatis & erroris contrarij diximus, erroreſque ipſos, quàm breuiſſimè fieri potuit, internouimus. Sequitur,vt vtriuſque generis nota quæratur & formula, viam rationemque docere. Quæ eadem erit ars argumenti inueniendi, ex lociſque Theologiæ ducendi. Quanquam Theologici argumenti inueſtigandi quidem atque eruendi communiora præcepta ſunt. Illud enim perſpicuum eſt, omnium rerum in cõtrarias partes facultatem ex eiſdem ſuppeditari locis. Quocirca nihil minus hæreticus è locis Theologiæ argumẽta ducet,quàm Theologus. Sed illius incerta,infirma, & ſpecie veri fallacia erunt,huius,vt qui non vmbrã, ſed

veritatem ipſam aſſecutus eſt, erunt certa firma & conſtā tia. Nec argumentationes tñ omneis Theologus è locis certas exprimit,ſed interdum,immò ſæpè,ét probabiles. Nec id ſolum quia loci quidam incerta ferè argumenta præbent,sed quia locus firmus argumentum quandoque præbet non firmum.Nolim.n.quiſpiam hoc ducatur errore,vt ſi locus firmus eſt,oīa argumenta inde ducta eſſe firma arbitretur,aut ſi econtrario infirmus eſt locus, oīa ex eo accepta infirma eſſe.E ſacris quippè literis interdū argumenta probabilia ducuntur.Vt ſi è ſenſu myſtico petita ſint,aut ſenſus etiam literalis non ſit exploratè diffinitus.Atq; ediuersò hiſtoriȩ humanȩ auctoritas,imbecilla ipſa cùm ſit,certa aliquãdo argumēta ſuppeditat.Quapropter vbi artem & præcepta adhibuerimus, quibus argumenta è locis Theologicis eruantur, adhuc iudicium deeſt,vt explorentur. Quòd ſi nulla iudicij ratio,nullum diſcrimen acceſſerit,copia;quidē argumentandi facilis & prōpta erit, ſed nullo in pretio tamen niſi apud ȩos, qui res numero æſtimare ſolent,nō pondere. Perfectus autē abſolutusq; Theologus non modò varia è locis argumēta congeret, ſed diſſentientia & conſentientia,certaq; & incerta ſecernet.Quemadmodum.n.dialectici cōſummati facultas duabus rebus expletur,inuentione,ac iudicio, ſic Theologū inſtructum eſſe oportet cùm ad inueniendum,tùm ad iudicandum,ſi ars illi in Theologia diſſerendi expleta futura eſt,per quā,dico,& ſua dogmata firmare poſſit,& errores cōtrarios refellere.Theologi porrò iudiciū tunc mihi videor inſtruxiſſe, cùm locorū Theologicorum vim,& naturā expreſſi.Nempè è decem partibus, in quas loci Theologici amplitudinē poteſtatemq; diuiſi,quȩnā earum partiū firma argumēta cōtinerent, quæ verò infirma patefeci. Cumq; ét veritatum catholicarū notȩ eædem ſint & certiſſima ſigna, vt quæſtiones fidei diſcernantur,& argumenta quoq; certiſſima,vt cōcluſiones Theologiæ probentur,nō aliud mihi negocij dādum credidi in dijudicādis argumentis, quæ dogmata noſtra probarent,quā datum paulò antè fuit in ijs notis edēdis, quæ noſtras veritates inſignirent. Pars ergo illa iudicādi nec

di nec poſt ea, quæ diximus, admonitione ac præceptis indiget, nec propriè ad locorum tractatum attinet, quē liber hic noſter ſua inſcriptione pollicetur. qđ cùm perſpicuum ſit, ſequitur vt diſſeramus, id quod præſentis eſt negocij, quibus rebus poſſimus eum, quē è locis Theologię volumus, adipiſci vſum argumentandi. Vbi illud primū occurrit, qđ diſciplinarū ordo, rerumq; cōtextus ipſe ac cōnexio monet, vt quiſquis è Theologiæ locis inuenire cupiet, is cōes præceptiones teneat, quas de inueniēdis argumentis dialectici tradiderunt. Hæc etenim, ſi eſt ſimpliciter breuiterq; dicendum, quibus præceptis eruuntur à locis dialecticis, eiſdē fermè à Theologicis, tametſi eſt alius quoq; quidā aditus ad Theologicos, vt ex ijs peculiari via & ratione argumenta deriuentur, firma præſertim, quæ vſui Theologi ſunt neceſſaria vel maximè.

Omnium autem eiuſmodi pręceptorum illud eſt caput, vt Theologus habeat omnes Theologiæ notos, & tractatos locos. Notos, inquam, & tractatos locos. Nec enim memoria tenuiſſe ſat eſt, ſed paratos & expeditos habere oportet. Primum ergo diſcatur numerus naturáque locorum qui ſint, quot ſint, quę vis cuiusque ac proprietas. Quæ res ſiue à nobis accipientur, ſeu ab alio, qui ad hæc ſcribenda paratior poſt me atque inſtructior venerit, non multum refert. Certè, quę hiſce rebus perdiſcendis neceſſaria ſunt, ea mediociter, vt mihi videtur quidem, libris ſuperioribus edocui. Locorum itaq; numerum, vires & proprietates ſiue hinc, ſiue aliunde ad inanum habere, id eſt in eorum cognitione primum. *Primum præceptū argumēti inueniendi.*

Proximum eſt locos ipſos luſtraſſe, ac comprehendiſſe vniuerſos. Nam qui ſacras literas aut non legerit, aut ēt lectas minimè intellexerit, is quo pacto è primo loco argumentabitur? Qui traditiones Chriſti & apoſtolorum nuſquā omnino obſeruarit, quo hic modo è ſecundo loco argumēta ducet? Qui nec in eccleſiæ, nec in Cōciliorū, nec in pōtificum doctrina fuerit aſſiduus, quē huic argumentādi vſum loci eiuſmodi ſuppeditabunt? Quas verò argumentationes è ſanctis auctoribus ille colliget, qui ſanctorū libros ne attigerit quidē? Quā autem diſſerendi

facultatem è ſcholæ Theologis habere poterit, qui nullo ſe tpe in ſcholæ conflictationibus exercuerit? An è Phyſica, Methaphyſica, Aſtronomia, Geometria, is homo ratiocinabitur, qui humanã rationem his nũquam diſciplinis excoluerit? Philoſophi demum & hiſtorici ecquid ei emolumẽti afferent, qui nõ fuerit in illorũ lectiõe verſatus? Hęc igitur oĩa, cum argumentum quærimus, cõplecti animo, cogitatione intelligẽtiaq; debemus, nec locos mõ habere cognitos, ſed ipſos ẽt diligentiſſimè coluiſſe. Sed ais. Eſt ne quiſpiã tãto inflatus errore, vt ſibi ſe illa ſcire oĩa perſuaſerit? Ego ſi Theologus iſthæc nõ fuerit cõſecutus, nihil ſanè vitupero, id reprehẽdo, ſi nõ ſecutus nomẽ ſibi Theologi vſurpauerit. Illud autẽ argumẽtãdi genus, quod ex oĩbus locis aptè ducitur, perfectũ & abſolutũ eſt, atq; oẽs numeros habet, nec præter conſummatũ Theologũ cadere in quenquã poteſt. Cum vero aliquid perſuaſum eſt, in quo vel mediocria argumẽta compareant, id cumulatè videtur eſſe perfectum, propterea quòd vulgus Theologorũ quid abſit à perfecto, nõ ferè intelligit, quatenus autem intelligit, nihil putat prætermiſſum. Quod
Cicero] etiã (vt Cicero ait) in poëmatibus & picturis vſu venit, in alijsque cõpluribus, vt delectentur imperiti laudentque ea, quæ laudanda nõ ſint, ob eam (vt credit) cauſam, ꝙ inſit in his aliquid probi, quod capiat ignaros. Sic nõnullos inuenias, quos, quoniam ijdem, quid in vna quaque re vitij ſit nequeunt iudicare, mirificè delectent iuniorũ opuſcula quædam, in quibus nihil recõditum & exactum eſt, nulla ex proprijs argumenta ducta: cõia omnia, vulgaria, imperfecta, ac ferè ex genere probabilium. Ita ieiuna & arida illorum tota eſt diſputatio, quæ vix vnius fontis eiuſq; vulgaris ac triti, aqua communi & perexigua rigatur. Quantò Diuus Thomas copioſior & neruoſior eſt, qui nõ ſolum aut rationi, aut auctoritati confidit, sed omni modo argumẽtatur, & accuratè ex omni loco diſſerit, teſtimonijsque ſimul ac rationibus conquiſitis diſputat. At obſcura quędã in Thomæ lucubrationibus ſunt, iſtorum verò lucubrationes ſunt lucidæ. Sanè quidem. Non tñ ab illo ita dicuntur de induſtria: nec in ingenio

ineſt,

ineſt,ſed in rebus ipſis obſcuritas.Et propria quàm communia obſcuriora ſunt. Vinum quoq; aqua mixtum clarius eſt quidem,ſed dilutius eſt tamen.Merum ad bibendum difficilius,plus omnino habet virium.Ac de primo inuentionis pręcepto hactenus.Reliqua perſequamur.

Argumentationes porrò Theologorũ ſuis locis reddere,adeò vr̃ eſſe facilè,vt nõ ſit fortaſſe præcipiendum.Nemo.n.tam rudis eſt,quin ſciat eò ſtatim vnumquodq; argumentum Theologię referre,vnde petitum eſt, aut ad ſacras literas,aut ad cõcilium,&c. Quanquã non eſt inutile argumenta,quę in doctoribus probatis inueneris,ad locum ſuũ quodq; redigere.Hinc.n.& theſaurum tibi cõparabis ex aliorum inuentis,& cùm intellexeris cuius loci vſus illis defuerit, ipſe per te ea quæ omiſſa ſunt diligenter inquires,vt in controuerſia catholicorũ cũ Pelagianis,poſt ſacrarum literarũ,cõciliorum,ſedis Apoſtolicæ,ſãctorumq; teſtimonia, quibus Auguſtinus ſatis abundè cauſam obtinuit,rõnes Theologiæ Thomas addidit,quæ & teſtimonijs pondus & cauſæ lucẽ adhiberent. Agnoſcere igitur apud veteres Theologos argumentationũ locos plurimũ prodeſt,tum in intelligẽdis eorũ virtutibus, tum in diſcernẽda varia eorum argumentandi rõne,tùm qđ copia quædã paratur hac diligentia & vſu, vt nõ ſolum quę illi inuenerint,ea habeamus in prõptu, ſed vt quoties è locis Theologiæ quæremus,ſimilibus in rebus ſimiles nobis argumentationes occurrant. Atque in oĩ arte vtrumq; ſcire operæpretium eſt,& quid & quo pacto ſit faciendum.Ambas verò has res imitatione peritorum ſic aſſequimur,vt difficile ſit iudicare,plus nè p̃ceptis aſſequamur,an exemplis.Theologos ſanè,qđ ad inuentionem attinet, magis veterum exempla iuuabunt quàm pręcepta,non dico noſtra,ſed ne cuiuſcunque quidem alterius artificis. Prudentia nempè argumentandi nedum ſcientia Theologi veteres pollucrint, qui nec indoctiores quàm recentes iſti, & certè prudentiores melioreſq; fuerunt viri.Nam de ſcripturæ ſacræ peritia, in qua argumenti Theologici theſaurus præcipuè incluſus eſt,certare cum veteribus nulli poſſunt. Verùm nõ in

Secũdum preceptũ

Magis iuuabunt Theologos exẽpla quã precepta

ſcripturæ ſolùm intelligentia quęrenda, sed cùm multis alijs in rebus negligentes iuniores sunt, tũ maximè in argumentis Theologię proprijs eruendis. Nec recentiores ego Theologos conténo, quorũ satis arguta multa, sed, vt modo primumq; naſcentia, depicta nimis atq; minuta, ſi ad vetera conferantur. Quæ plus neſcio quo pacto videntur habere auctoritatis, plus neruorum, plus viriũ, non solum ad affectus permouendos, sed ad fidei quoq; euincendos aduerſarios. In hac igitur prçceptione quãuis facili elaborandum eſt, ſi non copiam modò, sed gradus etiam argumentorum exquirimus.

Tertium præceptũ Multo vero magis Theologo elaborandum, vt cognitis ac tractatis locis, qõnem, quam verſare cupit, in locos Theologiæ conijciat. Cum aũt illã per oẽs deduxerit, cõſiderare accuratius debet, quidẽ ſingulis in vtranq; partẽ dici argumentãdo poſſit. Tum ei colligenda sunt oĩa, & quę cõſentire cauſę propoſitæ, & quæ diſſentire videãtur, & iudicio adhibito peruidendũ, vtramne qõnis partẽ ducta argumenta probent. Vix.n.(quemadmodum ſupra dixi) Theologus põt ab inuentione iudicium separare, ſi veritatẽ quærere & amplecti eſt illi inſtitutũ. Nec in oĩ loco tñ aut pro re, aut cõtra rem argumenta semper idonea reperiemus. Non.n.ſi aut venator aut piſcator loca apta venationi ac piſcationi cognouerint, quamuis diligentiã adhibeãt, vel maximam, protinus aut piſcabitur hic, aut ille venabiĩ. Nulla quippè ars adcò eſſe certa põt, quæ nõ interdum operis ſui fruct u careat. Vt igitur in diſputatione noſtra loci cõcurrant oẽs, optabile eſt. Si minus, plures, maioresq; ponderis plus habebunt. Si verò nulli, nõ eſt minuenda artis opinio, nec de gradu deijciẽdus animus, ſed ẽt atq; ẽt argumenta quærenda. Quãuis enim demerſa ſint, emergent tñ hæc aliquando, ſi pelagus vel immenſum & noſtra diligentia excitetur, & diuina gratia, quę pulſantibus aperit, & quęrentibus nunquã deeſt. Illud aũt de probabiliũ qõnum genere dictũ accipi velim. Nã fidei dogmata ab his locis, qui auctoritate conſiſtunt, manant oĩa. Quare nullum apud nos certum decretum eſt, qđ nõ idem è locis oriaĩ. Nõ itaq; verendum,

ne in fidei qõne locorum nos argumenta deſtituant. Sed vtcunq; aderũt res, nec.n.oẽs eodem ingenio & ſolertia, nec ſimiliter inquirimus, argumenta rerum hmõi ſemper quidem in locis incluſa erunt: eò aũt eruent vel pauciora, vel plura, quò inquirentis erit eruditio, ingenium, ac diligentia maior. Atq; hęc quidem hactenus. Patefacta.n.res ipſa eſt, vt nõ ſit difficile in exquirendo argumẽto quid cuiq; faciendum ſit videre. Et multa ẽt ſine inquiſitione ſeipſa offerunt, pręſertim hominibus eruditis, atq; in harum rerum vſu diu multumq; verſatis. Quanquã quæ cogitatò meditata & prępa rata in diſputationem inferunt, ea iure illis anteponimus, quæ repentina animi cogitatione prodeunt. Quę, qm̃ celerrima eſt atq; ad breuiſſimum tp̃s, offerre argumenta põt, ponderare non põt. Itaq; vt ſine vllo errore & inueſtigare argumenta & inuenire poſſimus, formula quædã cõſtituenda eſt, quã ſi ſequemur in diſputatione theologica, nunquam à recto tramite recedemus. Erit aũt hęc formula theologorũ rõni diſciplinęq; maximè conſentanea. Vbi theologo *Nota* differendi materia fuerit oblata, qõnem accuratè habet expendere, ſtatuereq; in primis, cuius generis illa ſit, ex omni illa quam ſupra explicuimus, quęſtionum varietate. Niſi enim theologus naturam quæſtionis comprehenderit, nec facilè intelliget qualia ſint ei inueſtiganda argumenta, nec ex quibus etiam petenda locis. Quanquam enim omnes inter ſe coligati atq; implicati ſunt, tamen ex ſingulis certa argumentorum genera naſcuntur: nec vniuerſi (vt à principio ſtatim huius operis dixi) ęquæ omni quæſtioni accommodantur. Cùm verò genus quęſtionis conſtituerit illud vel maximè, quod eſt omnium difficillimum, an fidei ſit, an non ſit: per omnes locos ducat eam, illos præſertim qui erunt quæſtioni magis apti & cõgruentes. Nam ſi quęſtio eſt ſupernaturalis, in eos locos eſt cõijcienda potiſſimè, qui Dei auctoritate nitunt. Sin autẽ eſt naturalis, per eos pręcipuè locos deducetur, qui naturę rõne conſtant. Quòd ſi mixta qõ eſt, & partim à natura, partim à reuelatione pendet, per oẽs ducatur oportet: cuncti.n.iuxta pñt argumenta præbere.

Tametſi nullius oĩno generis qõ eſt,quę non per omneis locos vtiliter deducatur. Naturæ quippè res ſæpè ſcriptura tradit: & res quoq; ſupernaturales vel ſuadet rõ, vel exponit. Ac diuina auctoritas humanã fulcit, contraq; humana diuinæ ſeruit.Nec verò veritas, quæ ſimplex eſſe debet, ex diſſimilibus rebus miſceri & tẽperari põt.Sed diuina & humana rõ,qđ ſæpiſſimè dixi,diſſimiles nõ ſunt:nec aliò hæc,aliò ducit illa,quin eodem ſpectãt ambæ,& in eundem finẽ referuntur.Itaq; accepimus maiores noſtros ſolitos execrari eos, qui primùm hæc natura cohærentia opinione diſtraxiſſent. Quibus quidem ita ſunt ſcholæ theologi aſſenſi,vt niſi has duas res in diſputatione ſua cõiunxiſſent, non ſe putarent theologos verè eſſe.Coniecta itaq; per omnes locos qõne,& collectis hinc inde argumentis, ſiue quę diſcrepare ſeu quæ cõgruere videantur,in vtranq; partem diſputet:ſed tñ ad extremum finiat, quid verum ſit, quid contra falſum.Doceat verò primum quid fides Chriſti de ea qõne teneat,quibusq; idoneis ac certis teſtimonijs id qđ tenet euincat:deinde,quid aut pręſcribat,aut certè ſuadeat rõ. Nã ſi qõ naturalis eſt,rõ præſcribit:ſin eſt ſupra naturã, ro ſuadet.Qua in re(vt modeſtiſſimè dicã)scholã apud noſtros mediocriter ego iuui.Quę ante nos nõerat adeò fidei argumentis inſtructa: à rõne ductis res theologica propemodũ agebatur.Ordinem ergo D.Th. immutaui. Etenim in ſumma aduerſum Gentes ille quidem primò rationes,mox teſtimonia ponit.Ego verò in lectionibus

Nota meis ſemper à principio docui, quid præfiniret de vnaqualibet quęſtione fides,tum quid oſtenderet ratio. Sed immutationis huius prompta eſt atq; expedita cauſa.D. porrò Thomas aduerſum Gentes theologię negocium cõficere ratione debuit:quia ſcripturæ teſtimonia apud eas,vel ſecundo,vel nullo etiam loco ſunt. At apud nos, qui Chriſtianos diſcipulos inſtituimus,primas partes auctoritas habet,ſecundas rõ. Quin & hunc diſſerendi or-

De mori. eccle. catho. ca.2. dinem,tanquã naturę noſtræ conſentaneum magis, Auguſtinus probat:quanuis Manichæis ſeſe attemperãs id agat interdum,quod in diſputãdo fatetur eſſe vitioſum.

Naturæ,

Naturę(inquit)ordo ita ſe habet,vt,cũ aliquid diſcimus, rationẽ præcedat auctoritas. Sed quoniã cum ijs nobis res eſt,qui omnia contra ordinẽ & ſentiunt, & loquuntur,nihilq; aliud maximè dicant, niſi rationẽ prius eſſe reddendã,morẽ illis geram, & quod fateor in diſputãdo vitioſum eſſe,ſuſcipiam.Quo exemplo Thomas ad eundem modũ ſe gentibus accommodauit: nam in ſumma theologię auctoritas ferè rationi præparat hominẽ, ratio deinceps ad intellectũ cognitionẽq; perducit.In ipſa verò & auctoritate,& ratione,ſunt gradus argumẽtorũ, & quod cuiq; præſtet intelligi facilè poteſt:vt prima ſint quæ è ſcriptura dicuntur, ſecunda quæ è traditionibus Chriſti & Apoſtolorum, tertia quæ ex eccleſiæ decretis, deinceps gradatim reliqua conſequãtur.Eſt autem inter theologos controuerſum,vtra ſit prior ſcripturæ auctoritas an eccleſiæ.Verũ hæc,ſicut & cætera q̃ nõ ad inuẽtionẽ,ſed ad diſpoſitionẽ attinẽt,nõ putaui eſſe pſequenda. Atq; hęc res,ſi qñ in contentionẽ venerit,queadmodum diiudicãda ſit,ſatis eſt,niſi malè memini, ſuprà diſputatũ.Illud perſpicuũ eſt,eandẽ oĩno eſſe ſpiritus ſancti in ſcriptura & eccleſia auctoritatẽ,ſi res ipſas ĩſpicias.Quare in ſe quidẽ neutra, aut prior aut maior, neutra aut poſterior,aut minor eſt. Quid eſt ergo qđ in hoc loco non nunq̃ dubitationẽ afferre ſoleat cõſiderandumq; videatͬ? Credo ſi qñ dubitatio accidit,quale ſit hoĩnis eius ingeniũ,eruditio,inſtitutũ,qui cũ diſputationẽ inſtitueris,ſpectare decet.Vt.n.ſunt,qui ſcripturas eccleſiæ vſui anteponunt,ſic reperias multos,quibus eccleſiæ mos,& ſenſus maiores eſſe videãtur.Quia verò eccleſia prior, & antiquior eſt,dubitari nõ põt, ipſius auctoritatẽ quodãmodo eſſe maiorẽ:nã ꝗ ſit & notior, & crebrior exploratũ eſt.At in omnibus(vt dixi)eius,cũ quo differis, habenda eſt rõ.Sic.n.Petrus Iudæis ait,habemus firmiorẽ propheticũ ſermonẽ:cùm Petri tamen ſermo nullo nobis gradu inferior ſit.Sed de hoc,magna enim res eſt,alio loco pluribus.Nũc ad propoſitũ.Illa igitur & talia circunſpicienda ſunt in omni quęſtione, & cõſuetudo exercitatioque capiẽda,vt boni ratiocinatores argumentorũ eſſe poſſi-

Auguſt. de verb. reli.c.24

In ipſis auctoritatibus dantur gradus.

Ea dẽ eſt autoritas ſpiritus s. in ſcriptura, & in Eccleſia.

Eccleſia auctoritas quodã modo maior eſt ipſa ſcriptura.

2.Pe.1.

In 14. *li.*

mus & addendo, deducendoq; videre, quæ omniũ ſumma fiat, ex quo quantũ cuiq; quæſtioni debeatur, intelligas. Sed vt nec medici nec * imperatores, nec oratores, quãuis artis præcepta perceperint, quicquã magna laude dignũ ſine vſu & exercitatione conſequi poſſunt, ſic argumenti theologici inueniendi præcepta traduntur, illa quidẽ vt ſeruemus ipſi, ſed rei magnitudo vſum exercitationemq; deſiderat. Quia igitur parũ verbã prodeſſe noſtra poterunt, niſi ad rem conferantur, vſusq; præcepta confirmet, neceſſe fuerit theſes exercitationis gratia dicere, id quod ferè eſt à Peripateticis inſtitutũ. Archelaũ primũ ſcribit Diogenes in vtrãq; partẽ diſputaſſe, fides ſit penes illum, Cicero.n. huiuſmodi exercitationem tradit ab Ariſtotele inuẽtam. Cuius cõſuetudo de omnibus in contrarias partes diſſerendi, iure ab ſcholę theologis probata eſt: eò ꝙ quid in vnaquaq; re verum ſit, quid cõtra falſum, aliter nequeat inueniri. Quanquã.n. cognitio veritatis (vt Auguſtinus ad Dioſcorum ait) omnia falſa, ſi modò proferantur, etiã quę prius inaudita erãt, & diiudicare & ſubuertere idonea eſt: quia tamen hæc ipſa veritas elucere in diſputatione nequit, niſi ex vtraq; parte cauſarum ſit facta contẽtio, nec põt fides vlla de re fieri, niſi prius aduerſariorũ perſuaſiones euellãtur: maximè naturale eſt, vt anteꝗ probemus noſtra, amoliamur aduerſa, & opiniones cõtrarias refutemus. Vix aũt reperietur aliquid tã omnibus ingeniis cõſentaneũ & quadrãs, vt neminẽ habeat repugnantem. Omnis nanq; (vt Hilarij verbis vtar) humani eloquij ſermo contradictioni obnoxius fuit ſemper, non ſolùm quia in alio capite & mente alia propemodum ſententia eſt, ſed quia diſſentientibus voluntatum motibus diſſentiens quoq; ſit ſenſus animorum. Vnde exiſtimat Philoſophorũ placita dici, ꝙ vnuſquiſq; illud fermè amplectitur, non quod ratio prę-ſcribit, ſed quod placet animo: non quod dictat illa, ſed quod dictat affectus. Neceſſe eſt ergo Theologis variè in cõtrãrias partes diſſerendo, quaſi in ſimulachro pugnæ exercere ſe ipſos: id quod Diuus Tho. in quæſtionibus diſputatis diligentiſſimè fecit. Cũ verò in omniũ artiũ vſu

*I iuriſcõſulti. — Cice. — Epiſt. 56 — Hilarius

opti-

optimorum imitatio artificum valeat plurimum,exẽpla in Theologia differẽdi ab his peti æquum eſt, qui in hac arte excelluerunt,quorũ Auguſtinus,& Thomas ſunt facilè principes,Auguſtinus citra aleam, Thomas iudicio peritorũ.Neq; enim in ancipiti ſolũ diſputatione,in qua de vniuerſo genere vtrinq; diſſeri copioſè licet, ſed in oĩ omnino quæſtione adeò hinc inde vber ac diues eſt, vt mirandum ſit,in rebus tam multis & varijs,ijsq; ſæpè,neque peruulgatis,neq; tritis,egregia in vtramq; partem argumẽta prompta illi parataq; fuiſſe.In multos articulos,fateor, cõcidit omnia,& articulo ferè cuiq; prçſcripſit,velut lege quadam,argumentationũ numerum. Aridum quoq; illi fuit diſputandi genus, & quæſtionũ tractatus vna perpetuò ſpecie compoſitus.In ea deniq; fuit auctorum ſecta,quæ adeò nullum florem orationis ſequitur,vt apparentibus ſine carne neruis deforme videatur diſputationis corpus,certè ab omni eloquentiæ ornatu alienũ.Ita à doctiſſimo & grauiſſimo viro curioſi quidem homines & delicatuli lõgioris operis ſatietate,faſtidio ſimilitudinis incultæq; dictionis horrore abalienantur.Dixit in concilio Tridentino vir eloquẽs ſanè ac facundus,ſed parũ Theologus tamen,qui id ſuadere vellet audiẽtibus,aduerſum hæreticos,præſertim Lutheranos, non eſſe magnum vſum ſcholaſticæ concertationis: oratorio potius more cum illis differendũ, noſtrũ. n. ſpinoſum eſſe ac permoleſtum.Quç ſi vera eſſent,exempla in Theologia diſputandi non ab his,quos antè dixi, meliora peterentur.Equidẽ etſi non ſum neſcius,ꝙ ſit nõ ſcholæ dico in diſputãdo mos,ſed tota omnino ſcholæ Theologi a hçreticis inuiſa,ſed eò magis exiſtimo, ſcholaſticã differendi formã ad hæreſes refellendas efficaciorẽ, quò magis hçreticis inuiſa eſt. Quòd ſi Lutherani academiæ ſubtilitate minimè capiuntur,ne oratione quidem ad rhetorum leges artificioſe compoſita capi poterunt:quoniam grandiores ſunt, & callidiores effecti, quàm vt orationis artificio apprehendantur. Cum autẽ nec argutum Theologum pertimeſcãt,nec rhetorẽ quãuis eloquentem: non ſunt (mihi crede) aut Theologi

Augu. & Tho. in Theologia principes.

acu-

acumine,aut rhetoris flumine,hoc eſt, non verbis ſunt, & diſputatione,ſed viribus,& flagellis feriendi. Verum ſi eo loco res ſit,vt aduerſum Lutherana dogmata certare cogat,eligant alii,nihil.n.impedio, ſuaue orationis genus,quo molliùs & familiarius homines iſtiuſmodi ad eccleſię beneuolentiã alliciant:dummodo mihi relinquãt ſcholæ oſſa,neruosq́;,ac preſſam diſſerendi ſoliditatem.

Aug. Quæ Auguſtinus porrò contra aduerſarios eccleſiæ diſeruit:tametſi & inuenta ſunt acutius, & dicta ſubtilius, q̃ vt quiuis ea posſit agnoſcere,ad refellendos tñ hęreticos tantò maiorem habent efficacitatẽ, quantò tenuius ad viuum reſecata ſunt. Atq; etiam quum oratorum more quaſi torrens fertur oratio,quãuis multa cuiuſq; modi rapiat,nihil tñ ferè teneas, nihil apprehendas. Cum autẽ ad ſcholæ normã certa via & ratione premitur, cõtineri amplectiq; facilius pòt. Itaq; præclarum à Diuo Thoma accepimus morẽ diſputandi, ſi eum teneremus. Nemo vero à viro grauisſimo orationis delicias quęrat, pigmenta muliebria,fucum puerilem, ſed veras grauesq́ue ſententias,argumenta ſolida & propria, ſermonem rei,de qua diſſeritur,accõmodatum. Quæ omnia Diuus Thomas adeò egregiè præſtitit, vt ſi vitia in eo pauca ſint,quæ ab iſtis inuidioſe commemorantur, plurimis tamen maximisq́; virtutibus illa compenſet. Quanquã, vt erat & modeſtus,& prudens,minutisſimorum articulorum numerum,legemq́; diſputationis ęquabilem,tum rudioribus,tum magis ſuo illi ſeculo dedit. Equidem nõ Diuum Thomã modò,ſed ſcholæ auctores quoſdã alios exiſtimo,ſi humaniores literas coluiſſent,& quæ in ſchola didicerant,eloqui voluiſſent,ornatiſsimè, ſplendidiſſimeq; potuiſſe facere,& viros eloquentiæ ſtudioſos, ſi ab ſcholę inſtituto non abhorruiſſent, ſed Theologiam hanc didiciſſent & tratactare voluiſſent, grauiſsimè & copioſiſſime dicere potuiſſe. Sed aut vtriq; ſuo ſtudio delectati alteros contempſerunt, aut nihil omni ex parte beatum,vt ſemper aliq̃d deſideremus. Verũ ſi alterũ ſit optandum,malim quidem indiſertã ſcientiam, quã inſcitiam loquacem. Nã exempla illa diſputationis Theologicę

Nihil omni ex parte beatũ.

Nota.

logicę ſuis oĩbus numeris abſoluta is ſolum ſuppeditare pōt, qui eloquentiā ſapientiæ coniuxerit. Age tamē qualiacunq; noſtra ſint, & ea ipſi afferamus. quę etſi non meliora erunt quàm vetera, erũt tempori fortaſſis aptiora.

Exemplum primum, vbi principium Theologiæ in queſtionem vertitur, Caput tertiumdecimum.

DE Euchariſtię ſacrificio prima mihi cum Vuitclefiſtis & Lutheranis controuerſia eſt. Facioq; contra inſtitutum meum, cum de re apertiſſima diſputationem inſtituo. Nam ſi quid adeò certum & exploratum eſt, vt de eo inter viros doctos conſtanter, perpetuoq; conuenerit, argumentari non ſoleo: ne rem minimè dubiam argumentando dubiam faciam. Nec verò in hoc dabo operam, vt rem planè in eccleſia definitam meis ego argumentis probem: ſed in id potius incumbam, vt vnum è Theologię principijs, non tam ratiocinatione, quàm expoſitione confirmem. Ita fiet, vt veritate illuſtrata, omnium tenebras depellam errorum.

Quanquam argumenta pro eccleſię ſacrificio certisſima ſunt: quibus autem Lutherani cōtrà pugnant, vt ipſis quidem videtur, ſunt maxima, vt ego verò ſentio, friuola & commentitia ſunt omnia, vix digna lucubratione & ingenio anicularum, talia certè, propter quæ non modò à communi fidelium ſenſu cuique eſſet, ſed nec ab amici vnius priuata opinione diſcedendum.* At diſcipuli cæci magiſtri furentis rapiuntur errore, ſibiq; Euchariſtiam non eſſe ſacrificium argumentando perſuadent.

Caluinus porrò illo Apoſtoli teſtimonio in primis nititur, Et alij quidem plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco quòd morte prohiberentur permanere. Hic autem eò quòd maneat in ęternum, ſempiternum habet ſacerdotium. Vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedentes p ipſum ad Deum, ſemper viuens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat, vt nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cælis factus, qui non habet necesſitatem quo-

** Luth. cùm ſæpe aliàs, tū in lib. de abrogat. mis. priv & de capt. Baby. Oecolāp. in libello qui à quibuſdā inſcribitur, de cæ. do. c. 9 Bucerus. lib. 2 de vt. & fal. cœn. do. admi. Caluinus inſti. c. 18 Proteſtātes in apolo. Auguſta. Primum argum. Heb. 7.*

tidiè, queadmodũ ſacerdotes, prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi: hoc.n.fecit ſemel ſe offerendo. Lex.n.homines conſtituit ſacerdotes infirmitatē habentes: ſermo autem iuriſiurandi, qui poſt legem eſt, filium in æternum perfectum. Quo loco Paulus ſacerdotium veteris teſtamenti à noui ſacerdotio diſtinguit, ꝙ in illo plures erant ſacerdotes, in hoc vnicus eſt ſacerdos. Huius verò rei cauſam explicat ꝙ illi mortales erant: quare indigebant ſucceſſoribus, qui in demortuorum locũ ſubrogarentur. At Chriſto, qui immortalis eſt, nullos oportet ſuccedētes vicarios ſubſtituere: quales ij sũt qui nunc quotidiè ſacrificant, & plures ipſi atq; mortales ad vmbras legis deflectunt, in qua plures ijdemque mortales facti ſunt ſacerdotes. Noſtri quoq; ſacerdotes infirmi & ipſi ſunt, habentq; neceſſitatē quotidiè, queadmodũ veteres, priùs pro suis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi. Noui ergo iſti, cũ ſint veteribus ſimillimi, legales ſacerdotes sunt, nõ euangelici. Cõfirmat autem (vt ait) hoc illud vel maximè, ꝙ ſacerdos à Deo vocatus

Heb.5. eſſe deb.t, quēadmodum Aaron, vt Apoſtolus idē affirmat: at nullam vocationē proferre nos poſſumus, quę noſtro ſacerdotio patrocinetur. Euaneſcit igitur ſacrificiũ,

Secundũ argumē. quod ſine ſacerdote eſſe non poteſt.

Heb.9. Exiſtimat rurſum Caluinus idē, Paulũ cũ eccleſię fide pugnare, cũ in eadē epiſtola inquit, Nec vt ſæpè offerat ſemetipſum, quēadmodũ pontifex intrat in ſancta ꝑ ſingulos annos in sanguine alieno. Alioquin oportebat frēquenter eũ pati ab origine mundi. Nũc autē ſemel in cõſumationē ſeculorum ad deſtitutionē peccati per hoſtiã suã apparuit. Quo ex loco iterũ colligit, noſtros ſacerdotes eſſe legales, qui nõ modo per ſingulos annos, verum etiã per ſingulos dies intrãt in ſancta, offerentes alienũ ſanguinē, qui ſemel iuxta Apoſtolũ oblatus eſt. Cũ verò diſertè Paulus aſſerat hoſtiã, quæ oblatione ſacrificatur, immolari & occidi neceſſe eſſe, profectò ſi ſingulis miſſis Chriſtus in sacrificium offertur, ſingulis quoq; miſſis interficitur. Aut ergo Pauli argumētum vanum eſt, cùm ait, Alioquin oportebat eũm frequenter pati ab origine

mundi,

mundi, aut ſi Chriſtus in ſacrificium exhibetur, verè patitur. At corpus viuum, & impaſſibile in altari nos offerimus: oblatio igitur forſitan eſſe poterit, ſacrificium nullo modo. Hoc verò illud argumētum eſt, quod Caluinus atq; Oecolampadius mirè iactant: & nondum collata manu tanquam feroces victores inſultant.

Tertium argum. Illum præterea locum Lutherani preſſius vrgent, vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, per ſingulos annos, eiſdem ipſis hoſtijs, quas offerunt indeſinenter, nunquam poteſt accedentes perfectos facere, alioquin ceſſaſſent offerri, ideo quod nullam haberent vltra conſcientiam peccati cultores ſemel mundati. Et poſt multa alia, quę referre longum eſt, ita legimus, Omnis quidem ſacerdos pręſto eſt quotidiè miniſtrans, & eaſdem ſæpè offerens hoſtias, hic autem vnâ pro peccatis offerens hoſtiam, vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Oblationes igitur veteris teſtamenti imbecillas, ac debiles oſtendit Paulus, quod ſæpius iterabantur. Qui ergo in noua lege eadem ſacrificia iterant, ij ſua repetitione teſtes ſunt, oblationes ſuas priores infirmas exiguasque fuiſſe, atq; adeò Chriſti oblationē fuiſſe imperfectâ, qui quotidie multas adijciunt. Medicamenti enim illa virtus eſt, quod Chryſoſtomus ait, vt ſemel imponatur, & non frequenter. Et Theophilactus, pharmaca (inquit) fortiora ſemel etiā impoſita curant: quæ aūt ſępius iterātur & imponunt, hoc ipſo oſtendunt minus fortia. Sed & pharmacum, quod ſæpè admouetur idē, ſignificat eandē ęgritudinē interturbare laborantem. Quo circa ſi eadem etiā hoſtia nouis ſacerdotū oblationibus, quaſi idem medicamentū ſæpius apponitur, prima Chriſti oblatio, nec perfectè curauit ęgrotos, nec conſummauit in æternū ſanctificatos, vtpote cum homines nouis quotidie ac repetitis ſacrificijs curentur, ſanctificentur, conſummentur. Adde quòd paulò pòſt Apoſtolus aſſerit, Vbi peccatorum remiſſio eſt, iam non eſſe oblationem pro peccato. Poſt Chriſti igitur hoſtiam vnicam, qua omnia ſunt in cruce expiata delicta, poſt remiſſas etiam per Chriſti ſacramenta iniquitates,

Heb. 10 · *Homi. 17 in epiſt. ad Heb.* · *In 10. c. epiſt. ad Heb.* · *Heb. 10.*

nulla

nulla reliqua eſt oblatio pro peccato. Nõ eſt itaq; in ec-
Heb.10 cleſia huiuſmodi ſacrificium. Id quod Apoſtolus eueſti-
gio teſtatur inquiens, voluntariè peccantibus nobis poſt
acceptam notitiam veritatis, iam nulla relinquitur pro
peccatis hoſtia. Qui autẽ nullã dicit, is nõ baptiſma solũ,
ſed nullã dicit hoſtiã supereſſe. Nos autẽ dicimus, ꝙ ali
qua ſupereſt: contra Apoſtolum ergo dicimus. Neq; his
occurri poteſt (inquiunt) prætexendo in noua lege non
varia eſſe aut multa ſacrificia, vt olim in lege, ſed vnum
idẽ ſæpè repeti: quo modo Chryſoſtomus, & Theophila
ctus occurrunt. Quoniã Apoſtolus à nouo teſtamẽto, nõ
ſolùm multarum diuerſarumq; rerum ſacrificia reijcit,
sed eiuſdẽ etiã hoſtiæ repetitã oblationẽ damnat in hęc
Heb. 9. verba, Neq; vt ſæpè offerat ſemetipſum, &c. At Chriſtus
in altari ſe ipſum nũc etiã offert, vt poſteriùs ex catho-
Heb.10. licorũ ſententia oſtendetur. Iteratã quoq; oblationem in
veteri teſtamento ideò factam eſſe dicit, quia prior erat
imperfecta. Siue autem plures res, ſiue eadem ſæpiùs of-
feratur, Pauli argumentum manet inuictum, ſi prima ob
latio perfecta eſſet, nulla poſteriore indigere: ita poſte-
riores ſacerdotes ab offerendo ceſſaturos. Quo fieri ar-
gumentantur, vt illud alterum catholicorum effugium
vanum etiam ſit. Nempè Apoſtolum loqui de oblatione
cruenta, qua Chriſtus ſemel in cruce defunctus eſt: no-
ſtras autem eſſe incruentas. Siue enim cruentum, ſeu
incruentum ſacrificium ſit, ſi ſæpius reſumitur, prior
oblatio non perfectè ſanctificauit, nec exhauſit delicta
præterita, pro quibus alia hoſtia profertur. Nulla ita-
que (vt putant) rima effugere poſſumus, ſed fateamur ne-
ceſſe eſt, totam ad Hebræos epiſtolam nouorum ſacri-
ficia ſacerdotum explodere: præſertim cap. 10. vbi ſi Pau
lus de cruenta ſolum hoſtia ſermonem faceret, facilè e-
luderetur: vel quum ait, Vbi autem horum remiſſio, iam
non eſt oblatio pro peccato, vel etiam magis quum di-
cit, Voluntariè peccantibus nobis, nulla relinquitur pro
peccatis hoſtia. Nihil enim intereſt cruenta ſit an in-
4. Argu. cruenta, ſi oblatio eſt & hoſtia pro peccato.

Ad hæc, Matthæus, Lucas, & Paulus apertè narrant,
Domi-

Dominum in vltima cœna non obtuliſſe quidem corpus & ſanguinem Deo,ſed Euchariſtiam diſcipulis accipiendam diſtribuiſſe. Optima igitur miſſa illa erit, quæ erit primę quàm ſimillima:prima autem,cœna fuit,non ſacrificium. Etenim ſi ſanguinem pro peccatis tunc Chriſtus obtuliſſet, iam ante crucem eſſent remiſſa peccata, niſi fruſtra Chriſti ſanguis in Cœna oblatus eſt,qui peccatorum remiſſionem non obtinuit, quam vel nunc obtinet patri à ſacerdotibus exhibitus. *Matt.26* *Luc.22.* *1.Cor.11*

Quintū argum. Ea inſuper loca nobis Lutherus obijcit, quibus locis calix ſanguinis Chriſti teſtamentū dicitur. Teſtamentū verò nō eſt opus hęredis,ſed teſtatoris.At ſacrificiū opus eſt noſtrum. Sacramentum igitur ſanguinis nō eſt ſacrificium.Hanc verò ratiocinationem bone Deus,quāto verborum ornatu quaſi ſimiam purpura veſtit. Quæ eſt(inquit)tāta temeritas,vt teſtamentum, hoc eſt,promisſionē hæreditatis nos opus eſſe noſtrum dicamus,quod teſtatori in ſatisfactionem exhibemus? Et vbi de acceptis gratos nos eſſe oportet,ibi accedamus ſuperbi daturi accipienda:vt teſtator iā nō ſuorum largitor bonorum, ſed noſtrorum ſit acceptor.Neq;.n.fieri poteſt(ait)vt idē ab eodem ſimul & recipiatur, & detur,& offeratur,& acceptetur.Quā verò inſanus erit pauper & indigēs,ſi bonum opus dicat se cōferre diuiti,de cuius manu accipit beneficium? *Luc.22.* *1.Cor.11*

Sextum argum. Afferunt ēt in hanc rem ſanctorū veterum teſtimonia.Primùm illud Chryſoſtomi. Hoc noſtrum ſacrificiū exemplar eſt illius,quod Chriſtus in cruce fecit. Nō autē aliud ſacrificium,ſed id ipſum ſemper facimus,magis autem recordationem ipſius operamur.Et Theophilactus, immo potiùs(ait)memoriā illius oblationis facimus,qua ſe Chriſtus obtulit. Ex qua correctione Oecolampadius colligit,Chryſoſtomo,& Theophilacto miſſam noſtram non eſſe propriè ſacrificium corporis & sanguinis Chriſti,ſed exemplar. Alioqui non correxiſſent quod verè, ac propriè dictum eſt. Addunt illud Auguſtini, Holocauſti ſui imaginem in eccleſia celebrandam dedit. Et alio rurſum loco,Chriſtianos(inquit)peracti ſacrificij memoriā celebrare. Et in epiſtola quadā ad Bonifacium docet, in *Hom.17 in epiſt. ad Heb. In 10. c. epiſt. ad Heb. Lib. 83. quæſtio. Li. cōtrā Fauſtum. Cap.18. Epiſt.23*

Euchariſtiæ immolatione nomen rerum ipſi figuræ exẽ-
In Matt. cap. 36. plarique tribui ſolere. Baliſius demum apud Euthimium hæc noſtra exemplaria dixit eſſe veri ſacrificij. Non ergo ſunt verum ſacrificium, ſed ſacrificij figura.

Septimũ argu. Nec teſtimonijs ſolum premere nos, ſed etiam ratione volunt. Nam ſi ſacrificio peccata redimerentur, quod catholici aſtruimus, redemptio noſtra à nobis quoque ipſis per noſtras oblationes exiſtiret. Ita non ſolum Chriſtus redemptor eſſet, sed homines etiam ſui eſſent redemptores. Id quod ſtultitię eſt manifeſtæ.

Octauũ argu. Addũt fieri non poſſe, vt operatio noſtra alteri peccati remiſſionẽ cõferat ex vi ipſius operis, quod noſtri quidã dicunt ex opere operato. Solius.n.Chriſti opera & actiones ex ſe pctã remittunt. At ſacrificium, & miſſa, operatio noſtra eſt, nefarium eſt igitur affirmare, quod rõne ſui & Deum propitium reddat, & deleat quoq; peccata. Atq; in hoc vno Lutherani huius cõtrouerſiæ ſtatum conſtituendũ cenſent. Aſſerunt.n.ſe habere hanc rõnem adeò firmam, certam, expeditam, vt aduerſus oẽs portas inferi conſiſtere queat. Hanc autem rationem videtur con-
Lib. 4. c. 34. firmare Irenæus in hæc verba, Non ſacrificia ſanctificãt hominem, ſed conſcientia eius qui offert, ſanctificat ſacrificium, pura exiſtens, & præſtat acceptare Deum quaſi ab amico. Peccator (inquit) qui occidit mihi vitulum, quaſi qui occidat canem. Quoniam igitur cum ſimplicitate eccleſia offert, iuſtè munus eius purum ſacrificium apud Deum deputatum eſt. Quemadmodum & Paulus
Phy. 4. Philippenſibus ait, Repletus ſum acceptis ab Epaphrodito, quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis hoſtiã acceptam, placentem Deo. Dixerat autem ſacrificium hoc illud eſſe, quod ex Malachiæ primo capite Theologi conamur inferre. Nulla igitur apud nos hoſtia manet, quę ex ſe aliorum peccata deleat, ſed ſi quid habet, id habet ex offerente. Quo argumento nos Bucerus impugnat.

Nonum argu. Præterea, remiſſio peccatorum hominis ſanctificatio & iuſtificatio eſt, hæc autem per fidem cuique propriam obuenit, vt ad Romanos ſcribit Apoſtolus, nulla ergo ſacerdotis oblatio ex opere operato aliorum peccata

remittit. Nam ne Chriſti operationes quidem,niſi per propriam fidem applicãtur hominibus,iuxta illud,Quē propoſuit Deus propitiatorem per fidem. Item,ſi vi ſua oblatio ſacerdotis aliorum diluit culpas, gratiam ergo hoc ſacrificium confert. Ablutio enim culparum ſine gratia aquæ ſalientis in vitam æternam eſſe non poteſt. Neque elabi poſſumus dicentes remitti per ſacrificium peccata venialia, non etiam mortalia. Quoniam ſi ſanguis Chriſti in ſacrificium offertur,oĩa profectò remittit, qui in omnium remiſſionem effuſus eſt.Niſi fruſtra ac ſine cauſa catholici petimus, vt hoc ſacrificium omnia crimina noſtra detergat:& rurſum,vt ſit ablutio ſcelerum,& omnium remiſſio peccatorum. Ro.3.

Præterea,cũ catholici fateamur, in hoc ſacrificio ſanguinē Chriſti contineri, fieret,vt vnico ſacrificio oēs peccatorũ pœnæ abolerentur.Res quippè oblata infiniti valoris eſt.Vanum itaq; eſſet pro eiſdem plures miſſas celebrare.Qui verò dicunt infinitæ hoſtiæ fructũ à ſacerdote offerēte limitari, hi refelluntur à Lutheranis multiplici, variaq; rõne.Primùm,ꝙ ſacramentorum fructus non definitur à miniſtris,ergo ne ſacrificij quidē.Deinde, quia quamuis ſacerdos offerens in peccato mortali ſit, ſacrificium tamen illi prodeſt pro quo offertur. Non ergo huius ſacrificij virtus à ſacerdote offerente terminum vllũ accipit.Item, quia infinitæ rei pretium non minuitur, ſiue à paupere detur, ſiue à diuite. Centum ſcilicet aurei centum valent,à quocunque tandem offerantur. Immò quò res oblata maior eſt,& hic,qui offert, eſt pauperior, eò oblatio maiori habetur in pretio.Ad hæc,ſi ſemel offero ſanguinem meum Deo, ſanguis meus fuſus eſt idoneus ad oĩa peccata delenda, nec pretium imminuitur ab offerente. Martyres namque vniuerſi, inęquabilis licèt meriti, æquè tamen conſequebantur omnium veniam peccatorum. Si igitur verè offert ſacerdos ſanguinem Chriſti nullis eum finibus circunſcribet, quin ſatis ſit etiam ſemel oblatus ad omnia rediměda peccata. Sacrificium deniq; altaris à Chriſto ſummo ſacerdote, nunc etiã patri pro nobis offertur, ab illo igitur infinitũ Decimũ argu.

valorem habet, quem videlicet eadẽ ex cauſa infinitum habuit in cruce. Neque.n. illud negare poſſumus, cùm Chriſtus ſempiternum habeat ſacerdotium, vnde & ſalua re in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum, ſemper viuens ad interpellandum pro nobis. Atque Lateranenſe concilium ſub Innocentio tertio, Vna, inquit, eſt fidelium vniuerſalis eccleſia, in qua idem ipſe eſt & ſacerdos & ſacrificium. Loquitur autẽ ſine dubio de eo, quod offerimus in altari. In concilio rurſum Tridentino definitum eſt, noſtras omneis satisfactiones Chriſtum efferre patri: multò ergo magis illam victimam offeret, quam, vt Deum placemus, nos in altari probemus ad ſacrificium. Quã rem nõ Ambroſius modò inſigniter præter latinos cæteros, ſed Greci in canone ſuo manifeſtè teſtantur. Sanè quemadmodum ſacerdos non nomine ſuo cõſecrat & conficit euchariſtiæ ſacramentum, ita non in nomine ſuo, ſed Chriſti offert euchariſtiæ sacrificium. Quòd ſi Chriſti ſanguis hoſtia nunc eſt ad culparum redemptionem, huius verò sanguinis pretium nullo fine concluditur, præſertim ſi à Chriſto ipſo offeratur: manet omnino, vnica oblatione omnes culparum pœnas reſolui.

Cap. Firmiter de ſum. Tri. & fid. catho.

1. lib. off. cap. 48.

Poſtremũ argum.

Contendit poſtremò Caluinus, euchariſtiæ ſacramentum cum ſacrificij voce pugnare. Euchariſtia (inquit) donum eſt cum gratiarum actione percipiendum: ſacrificiũ verò eſt pretium, quod Deus in satisfactionem accipit. Quantum ergo intereſt inter dare & accipere, tantum à ſacramento ſacrificium diſtat. Hac enim argumentatione fit, vt reliqua ſacramenta ſacrificia eſſe non queant. Euchariſtia quoq; poſt peccata gratis remiſſa, poſt reconciliationem adeptam, vitę nobis promittit, & gratiarum augmentũ. At ſacrificium cantilenam aliam canit, nẽpe, Deum quaſi adhuc iratum, tanquam pretio quodam exhibito placari, nec eſſe expiata ſcelera, quæ ſacrificium expiare dicitur. Prætereo alia argumenta ridicula, indigna enim ſunt, quibus nos seriò reſpondeamus. Sed & illa ſuperiora, vt antè iam dixi, tametſi in faciem apparẽt probabilia, diligenter tamen inſpecta vana eſſe deprehẽdentur. Id tantiſper dũ explico, & fidem meam de eccle-

ſiæ ſa-

ſiæ ſacrificio breuiter expono, quæſo lector attende.

Siqua diſputatio eſt, vbi id, de quo diſputetur, neceſſe ſit definire, hanc ego vel maximè eſſe crediderim, quę nobis hodie inſtituitur. Cùm non modo Vuicleffiſtas & Lutheranos, ſed quoſdam etiam catholicos videamus, ſacrificij vi & natura ignorata, in ſummo errore & maximarum rerũ ignoratione verſari. Explicaturus igitur quidnam ſacrificium ſit, quidque ſua definitione contineat, illud in primis accipio, ſacrificium proprium eſſe religionis opus, id eſt, eius virtutis, quæ cultum Deo & cæremoniam affert. Eſt enim ſacrificium quaſi ſacrum factum, vt Gregorius ait. Sacra verò Deo facere, haud dubiè ad Dei cultum, & reuerentiam pertinet. Sacrificare igitur propria eſt religionis actio: quæ videlicet ſolius Dei honori dedicata eſt, quemadmodũ Auguſtinus con. aduer. leg. & prophe. lib. 1. c. 18. Et de ciui. Dei, lib. 10. c. 4. Acto. quoq; 14. c. Lucas ſcribit.

Vide Th. Vual. carmeli tam li. de ſacramẽta. ca. 31. & 32.

Quid ſacrificium 1. q. 1. ca. multi.

Aug.

Illud deinde ſumo, ſacrificium ſpeciem eſſe operis ſacri & religioſi: atque adeò opus ſacrum quaſi genus eſſe ſacrificij. Etenim qui vocem hanc ad ſacras omnes cæremonias & religionis actus extendunt: qua ratione id faciant, ipſi viderint: certè cum perpetuo & eccleſiæ & ſcripturæ vſu pugnãt. Septem enim ſacramenta agnoſcit eccleſia, ſeptẽ ſacrificia non agnoſcit. Non itaq; quodcunque opus ſacrum, quicunq; vè religionis ritus eſt ſacrificium. Vnde & Concilium Florentinum non obſcurè à ſacris cæteris ſacrificia diſtinguit. Atque in lege veteri alias fuiſſe leges de ſacrificijs conſtat, alias de reliquis ſacris ritibus. Quæ cauſa neceſſaria eſt, ne nos ſacrificia cũ ſacris alijs confundamus. Adde, quòd in ſacrificio hoſtiã eſſe oportet, quæ Deo immoletur: hoſtiam verò in omni religioſa cæremonia velle fingere, ridiculum eſt. Adde etiam, quòd ſacrificium latinus interpres ſemper appellat, quam Græci θυσίαν. Græcis autem θυσία non eſt quodlibet vnum ſacrum opus, ſed ſpecialis religionis cęremonia, in qua res Deo ſacra, vel per ſanguinem, vel per ignem, vel alio quouis modo conficitur. Quanquã Theophilactus auctor eſt θυσίας propriè magis eſſe, quæ per

Cõ. Flor.

ignem ſacrificantur,q̃ ea,quæ per ſanguinẽ. Sed & Porphyrius ab exhalatione(inquit) ignis quã Græci θυμιᾶσιν dicunt,Thyſia quoq;,quã ſacrificium latinè appellamus,apud Græcos antiquitus dicta eſt.Nunc verò nõ rectè capimus thyſiã illũ cultum appellantes,qui ſanguine celebratur.Hactenus Porphyrius.Sed,vt prima vocis origo illa ſit, non negant auctores hi vulgarem eius vocis vſurpationem vniuerſa ea continere,quæ vel per ignem, vel per ſãguinem immolantur.Atq; hæc latini interpretes ſacrificia vocari perhibent.Sit itaq; exploratum,ſacrificium ſpeciem quandam eſſe cultus ſacri.

In lib. de abſtinen. ab eſu carn. Euſe. de præpa. euan. li. 1. ca. 6

Sacrificium e ſpecies quædam cultus ſacri.

Quòd ſi ex vſu rectè loquentium diuinæque ſcripturę conſuetudine propria huius nominis ſignificatio accipienda ſit,inueniemus ſanè,ſacrificium tunc ſolùm eſſe, quum res aliqua ſacra offertur Deo. Vbi namq; oblatio non eſt,ibi ne ſacrificium quidem eſſe poteſt.Qui enim aut baptiſmi,aut confirmationis,aut ordinis,aut matrimonij,aut vnctionis extremæ ſacramentum conficit, is quamuis ſine dubio rem ſacrã & diuinam faciat,ſacrificium tamen facere non niſi abſurdiſſimè diceretur.Quoniam ne ipſa quidẽ euchariſtia,quãdiu ſeruatur in pixide,ſacrificij nomẽ habet.Tũc verò primũ hoſtia nuncupatur,quum offeŗt.Oblatio igitur eſt de rõne ſacrificij. Id quod Paulus ſæpè docet,vt ad Heb.5.Omnis,ait, pontifex conſtituitur, vt offerat ſacrificia pro peccatis.Et ca. 7.Pro ſuis delictis hoſtias offerre. Et c.9.Munera & hoſtię offeruntur,&c.Et c.10.Eiſdem ipſis hoſtijs,quas offerunt indeſinenter,&c.Nec hic laborare opus eſt, vbi nihil eſt ambigui. Illud addo, quod difficulter admittunt quidam,ſi vis & natura huius vocabuli perpendatur, non omnẽ oblationem ſacrã,ſacrificiũ eſſe,ſed quiddã aliud pręter oblationem ſacrificij vocem vendicare,quẽadmodum D.Tho.argutiſſimè,vt oĩa,dixit.Et Theophilactus, Doni(inquit) & victimæ exacta rõne quidem eſt diſcrimen.θυσίαι .n.hoc eſt, ſacrificia ſunt per ſanguinem & carnem oblationes,vel certè oĩa, quæ per ignem ſacrificantur.Dona autẽ ſunt, vt fructus & quæcunq; alia exãguia,& igni carentia. Quòd vtique diſcrimen Paulus in

Oblatio eſt de ratione ſacrificij. Heb. 5. 7 & 9.

2. 2. quæſtio. 85. art. 3. 3. In c. 8. epi. ad Hebra.

epi-

epiſtola ad Hebræos diligenter obſeruat. Omnis (ait) pontifex conſtituitur, vt offerat dona, & sacrificia. Et iterum, Omnis pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur. Atq; Chryſoſtomus explicans illud, Sacrificium & oblationem noluiſti, oblationis & sacrificij, hãc differentiã eſſe accuratè notauit. Non itaq; omnis oblatio sacrificium eſt. Quam oĩno rem illud vel maximè argumentum probat, quod cùm animalis viui iuxta legis præſcriptum fiebat oblatio, nuſquam hæc aut hoſtia, aut sacrificium vocabatur. Niſi velis, tum à Iudæis filios immolari in sacrificiũ, cum poſt purificationis cęremonias dio ſiſtebantur. Quod quĩ abſurdum eſt, conſentiamus, non omnes res Deo oblatas hoſtias eſſe, aut sacrificia. Porrò aũt ſi circa rem, quæ offerebatur, quippiam ſacri ſacerdos faciebat, vt ſi animalis fundebat ſanguinem, ſi thus ardere faciebat, ſi conterebat frumentũ, ſi oleo ſimilam conſperſam frigebat in ſartagine, tum demum verè ſacrificium faciebat. Earum quippe rerum omnium ſacrificia eſſe: Leuitici ſecundo & ſexto, Numeri quinto, & ſecundi Paralip. 28. capit. legimus. Scitè ergo ac præclarè Diuus Thomas admonuit, in eo ſitam eſſe rationem ſacrificij, ſi circa rem Deo oblatam quicquam fieret, quo res ipſa ſacra quodammodo conficeretur. Nam ſi integram, & illæſam ſacerdos offerret, donum dici & munus, non item ſacrificium. Id quod in Græca voce θυσία explicatius animaduertitur, ut paulò antè dicebamus.

Heb. 5. *Heb. 8.* *Hom. 18. in epiſto. ad Hebr.* *Leu. 2. et 6.* *Num. 5.*

Quibus rebus expoſitis, facilè intelligitur, Lutheranos in apologia Auguſtana perperam ſacrificium definiſſe, quòd ſit cæremonia vel opus à nobis Deo redditum, vt eum honore afficiamus. Veluti munera, primitiæ, decimæ. Hanc verò finitionem cum exemplis ſuis, vt alia argumenta prætereamus, ſatis refellit Apoſtolus, tũ dona à ſacrificijs diſtinguens, tũ magis argumentans, q̃ ſi Christus ſæpe ſe in ſacrificiũ offerret, ſæpè ẽt pateretur.

Sed vt occultæ atque inuolutæ rei notitia aperiatur: his, quæ dicta ſunt, illud primum obiicitur, quòd Propheta ſacrificium laudis ſæpè commemorat, quod Paulus interpretatur fructum labiorũ confitentiũ nomini Dei.

Pſal. 49. 106. 115. Heb. 13.

Sacrificij igitur definitio non eſt tam anguſtè concluſa.

Illud deinde videtur eſſe contrarium, quod Apoſtolus ad Roma. ſcribit, Obſecro vos, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam. Non ergo in ſacrificio hoſtiam eſſe oportet, quæ mactetur, ſed ſatis eſt, ſi corpus noſtrum viuum ad ſacrificium præbeamus. Tertio loco id opponitur, quod in omnium ore eſt, ſacrificium Deo ſpiritus cótribulatus. Illa demum, Repletus ſum his, quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis, hoſtiam acceptam. Et rurſum, Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtijs promeretur Deus. Quibus videlicet argumentis moti quidam, putauerunt ſacrificij nomen terminis eſſe latioribus circumſcribendum: à nobis enim ſtrictiſſimè coarctatum. Ego verò tantum abſum ab iſta ſententia, vt non modò non arbitrer, veram ſacrificij finitionem, quæ eſt à nobis antepoſita, his argumentis obſcurari, ſed fieri etiam illuſtriorem exiſtimem. Duobus quippe modis verba in ſacris literis vſurpantur, vno per proprietatem, altero per figuram. Atque id quidem, licet facillimum, eſt tamen animaduerſione dignisſimum. Multos enim & ex alienis, & ex noſtris huius rei ignoratio fefellit. Dico igitur, nomen ſacrificij dupliciter in ſcriptura ſacra accipi, & propriè & tranſlatè. Nos porrò, quum res definimus, neceſſaria Philoſophiæ ducti ratione, nó quid vox per metaphoram aut alium tropum tranſlata ſignificet, ſed quid propriè contineat, exponimus. Sacrificij itaque natura propria planè nobis definita eſt, at in omnibus teſtimonijs, quæ contra poſuimus, nominis tranſlatio quædam & abuſus eſt. Id quod in ſingulis facilè intelligimus, ſi ea ad veram, & propriam ſacrificij naturam referamus.

Rom. 12. *Pſal. 50.* *Heb. 13.*

Verba in ſacris literis duobus modis vſurpantur.

In primo ſiquidem teſtimonio fructus labiorum laudantium Deum hoſtia dicitur, cùm lingua labiaque mortificata Dei laudibus conſecrantur. Quemadmodum enim vitulus mactatus in hoſtiam, nullas alias edebat voces quàm in Dei laudem & gloriam, ſic lingua conuicijs, detractioni ac turpiloquio mortua, & ſoli Deo laudãdo ſacra, quaſi ſacrificium quoddam offertur, iuxta illud,

quod

quod ſcriptum eſt, Reddemus vitulos labiorum noſtro- *Oſea 14*
rũ. Quanquã in pſalmis dici põt ſacrificii, hoſtięq; voces
ſine tropo vſurpatas. Erat.n.in lege pſcriptũ inter cætera
gratiarũ actionis ſacrificiũ, in quo veræ hoſtiæ mactabã *Heb. 13.*
tur. sed Paulus (vt ſolet) p allegoriã hoſtias illas carnales
ad labiorũ laudantiũ Deũ ſpirituale ſacrificiũ traduxit.

In ſecundo verò teſtimonio expeditior, & planior eſt metaphorę ratio. Tunc enim offerimus corpus noſtrum hoſtiam Deo, quum mortificamus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, carnemque noſtram peccato quidem mortuam, viuentem autem iuſtitię domino offerimus. Quemadmodũ Hieronymus, illa (inquit) virginitas hoſtia Chriſti eſt, cuius nec mentem cogitatio, neque carnem libido maculauit. Atque fortaſſis quùm Apoſtolus viuam hoſtiam dixit, quaſi pugnantibus inter ſe vocibus de more luſit. Similia ſunt illa, quæ in deliciis eſt vidua, viuens mortua eſt, mare dulce, terra cœleſtis, ſpiritualis caro, ſpiritus carneus. Non itaq; ex eo quòd Apoſtolus viuã hoſtiã dixit, ſtatim colligere oportet, animal nõ eſſe mactandum, quũ in hoſtiã præbetur. Quin potius, ſi Pauli ingenium tenemus, contrario modo argumẽtabimur.

Lib. ad- uer. Ioui. 1.

1. Thy. 5.

Iam in tertio quoq; teſtimonio aperta tranſlatio eſt. *Pſal. 50.*
Cor nanq; inſtar frumẽti contritũ, & diuini amoris igne
quaſi ſuccenſum ſimilitudine quadam ſacrificium voca
tur. Adde quod familiare auctoribus ſacris eſt, imaginũ
vocabula rebus per imagines ſignificatis attribuere: vt
nomen Dauidis Chriſto, Ezechielis. 34. Nomen etiam
Petræ eidem. 1. ad Corinth. 10. Tale illud eſt, ego ſum vi
tis vera. Quia igitur per ſacrificia illa legis externa, res
quædã ſpirituales potiores præſignabãtur, has omnino
res ſacrificia, holocauſta, hoſtias, ſacræ literę appellant.
Vt mactationes brutorum animantium figuræ erãt mor
tificationis carnaliũ & irrationalium affectuum, qui regnãt in corpore, ideoque carnis mortificatio hoſtia dicitur: non propriè quidem, ſed figurata dictione. Et hunc in modum cętera, quę non ſunt modò longo ſermone

Ad eundẽ modũ Auguſt. 10. de ciu. li. c. 6. loquitur, cũ affirmat, verũ ſacrificium eſſe oẽ opus, quod agitur ut ſancta ſocietate inhæreamus deo. Nam c. 5. dixerat ſacrificium viſibile eſſe inuiſibilis ſacrificij ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum. D. Tho. 2. 2. q. 85. 2.

explicanda. Tres ergo priores ſcrupulos planè excuſſimus: quartum vero illũ facilius eximemus, ſi ſemel ſtabilitũ fuerit his in locis Apoſtolum non propriè loqui, ſed figuratè. Id quod liquidò demõſtrari põt. Primum, quia ſacrificiũ ad religionẽ proximè pertinet, at eleemoſyna & beneficentia ad miſericordiam vel liberalitatẽ. Dein

Oſe.6. ex illo Oſeæ teſtimonio, Miſericordiã volo, & nõ ſacrificiũ. Quo loco ſacrificiũ non obſcurè à miſericordię operibus ſeparatur. Certè ſi ſacrificij vox dona pauperibus collata propriè contineret, nullo modo Propheta diceret, ſacrificium & oblationem noluiſti. Quid igitur ſi-

Pſal.39. bi Apoſtolus vult, quũ ea munera hoſtias voca, quę pauperibus tribuũtur? Nempè, illa eſſe Deo acceptiſſima. Videlicet hoſtias credebat populus maximè placerè Deo, ſpirareque illi odorem iucundiſſimũ. Gene.8. Exod.29. Leui.1.& 3. Nnmer.28. Vſq; eo autem perſuaſio hæc in animis vel fidelium inſederat, vt per ſacrificiis opera interdum pietatis charitatiſq; contemnerent. Huius rei apoſtoli minimè ignari & plebẽ rudem ad ueram & germanam pietatem reuocare cupientes, miſericordiæ ac charitatis officia hoſtia appellabant, non falsò id quidẽ, ſed verbis paululum quadam dicendi figura immutatis.

Phil.4. Sic Paulus hoſtiã acceptã dixit in odorẽ ſuauitatis. Sic

Iaco.1. Iacobus, religionẽ mundã & immaculatã eſſe, viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorũ. Quam rẽ planè & ſine verborũ immutatione legis ille peritus ſignifica-

Mar.12. uit inquiẽs, Diligerè proximũ tanquã ſe ipſum maius eſt oĩbus holocauſtomatibus & ſacrificiis. Quid ergo propriè ſacrificiũ ſit, qua ẽt rõne per tropum transferatur, ſatis dictũ eſt. Nec hæc tñ nimis multa videri debent, cũ huius vocis vi ac poteſtate ignorata, multorũ diſputationes vagari & errare cernamus. Erant aũt hæc copioſius explicãda, ne immodicæ breuitatis ſtudio raperẽtur verborũ põdera differẽtis celeritate. Sed de his hactenus. Sequit, vt ſacrificiũ in ſpecies ſuas q̃ breuiſſimè partiamur.

*L*utherani in apolo. Auguſt. duas proximas ſacrificij ſpecies eſſe aiunt, nec eſſe plures. Vnum enim eſſe ſacrificium propitiatorium, nempè ad placandum deum, & impe-

impetrandam veniam peccatorum, alterũ εὐχαριστικὸν, id eſt, gratiarum actionis. Has duas ſpecies ſacrificii magnoperè oportere aſſerunt in hac cõtrouerſia nos in cõſpectu poſitas habere, & ſingulari diligẽtia cauere, ne cõfundantur. Id quod ipſe etiã atq; etiam moneo, ſed illud quoq; animaduerto, hac diuiſione multas ſacrificiorũ ſpecies vitioſè fuiſſe prætermiſſas. Non.n. ſolum vel ꝓ peccato, vel etiã ad gratiã referendam ſacrificium fieri ſolebat, ſed & vice ſupplicationis, vt à Deo vitæ cõmoditas ac proſperitas haberetur. Quod, ſi latinè liceret, poſſemus imperatorium vocare. Quale fuit ſacrificium Iacob Gen. 28. qualesq; etiã mulier illa prætulit, quæ in prouerbiis dixit, Victimas pro ſalute deuoui. Sanè in Leuitico poſt sacrificium pro peccato, hoſtiæ pacificæ in duas species diſtribuuntur, vt aliæ ſint gratiarum actionis Deo exorato, aliȩ voto, vel ſponte ſuſceptȩ Deo exorando. Ac ꝑter hæc ſacrificii genera aliud fortaſſe fuit in hoc paratũ, vt fœdus cũ Deo fuſo ſanguine ſanciret. Cuiuſmodi Exod. 24. & 4. Reg. 23. mentio fit. Vt omittã ſacrificium pro cõſecratione pontificis, quod legiſlator à reliquis ſacrificiis diſtinxit. Nã holocauſtũ, qđ humanæ ſeruitutis tributũ propriũ erat, & ad teſtationẽ diuinȩ maieſtatis ac dominationis Deo factum, dubium nõ eſt, ad duas illas ſacrificij ſpẽs minimè pertinere. Plura itaq; q̃ duo hoſtiarum genera fuere in veteri teſtamento, at in nouo vtrum vnũ ſaltẽ ſit, quæritur. Cui quæſtioni ſtatim ego reſpõdeo, ſi duo illa prius explicuero, quæ in hac controuerſia explicatu quidẽ facillima sunt, ſed sunt tamen neceſſaria vel maxime. Illud primum eſt, nomen sacrificii interdum pro re, quæ domino offertur, interdum verò pro actione ipsa sacrificandi solere accipi. Pro re, vt ad Hebræ. 5. Omnis pontifex cõſtituitur, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Pro actione, vt in illo apud Tullium loco, ꝓbere hoſtias ad sacrificiũ. Quo modo Diuus Thomas hãc vocẽ vſurpauit, nec vſurpauit abſurdè, artificium, lanificium, & ſimilia ad eundem modum à doctiſſimis vſurpentur. Alterum eſt, catholicos ſicut euchariſtiæ ſacramẽtum, ita euchariſtiæ ſacrificium

Gen. 28. *Pro. 7.* *Leui. 7.* *Leui. 7.*

Hoc nomẽ ſacrificium dupliciter ſumi ſolet.

2.2.q.85 arti.3.c. & ad.3.

duobus

duobus modis aſſerere. Eſt.n. ſacramentũ tantũ, hoc eſt, ſpẽs illę vini & panis externæ, quę corpus Chriſti ac ſanguinẽ continent. Eſt itẽ res & ſacramentũ, nẽpe, corpus Chriſti & ſanguis, quæ res interius ſub ſpeciebus continentur. Similiter etiam in oblatione & miſſa noſtra, eſt ſacrificiũ externum ſpecierum panis & vini: quod Augu-

Aug. ſtinus in Pſal. 37. Sacrificium panis & vini nuncupauit. Eſt & rurſus ſacrificium interius corporis & ſanguinis Chriſti, quod Deo patri ſub ſpeciebus illis potiſſimum offerimus. Interius dico, non quod ipſum per ſpecies nõ ſuo quodam modo videatur, ſed quod intra species incluſum occultum in ſe & inuiſum ſit.

His poſitis ſit prima cõcluſio. In lege noua verè nunc eſt & propriè ſacrificium. Quæ oĩno res primum ex Malachia apertè cõficitur. Non eſt (ait) mihi voluntas in vo-

Mala. 1. bis, & munus non ſuſcipiã de manu veſtra. A ſolis.n. ortu vſq; ad occaſum magnũ eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. At interpretãtur hunc locum Lutherani de

Eſa. 64. ſacrificio ſpirituali oĩbus fidelibus cõi. Id qđ nullo pacto defendi põt. Primũ, quia noſtra opera oĩa ſunt tanquã pannus menſtruatę nõ igitur poſſunt dici abſolutè oblatio munda, Luthero præſertim, qui noſtras iuſtitias peccata eſſe cõtendit. Deinde quia offerre opus noſtrũ tanquã mundam oblationem & ſacrificiũ, iſti dicũt eſſe phariſaicũ. At Propheta nõ loquit̃ de phariſaico ſacrificio.

Præterea, quia ſacrificia ſpiritualia non ſunt ꝓpria legis euangelicæ, ſed cõmunia in omni lege fuere. Propheta autẽ diſertè loquitur de ſacrificio quodã legis nouæ proprio ac ſingulari. Poſtremò, quia idẽ propheta loquens rurſum de ipſo eodem nouæ legis ſacrificio, Sede-

Mala. 3. bit (ait) conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui. Non dicit filios Iſraël, ſed Leui: & erunt domino offerẽtes ſacrificia in iuſtitia. Peculiare ergo ſacerdotium erat inſtituendum, & peculiares ſanctificandi miniſtri, ad peculiare ſacrificium legis euangelicæ. Nã quod proteſtantes illud primi capitis referunt ad ſacrificium ſpirituale cõmune omnium fidelium, hoc verò tertii capitis

pitis ad prędicationem euangelij, de qua Paul.ad Rom. Sanctifico Euangeliũ, &c.ſua hac varietate teſtantur ſe à veritatis vnitate diſcedere. Cunq; hęc ſint per figuratã dictionem ſacrificia,qui ad tropos confugiunt hoc loco, ij & omnem ſcripturarum vim labefactant, & ſibi ẽt repugnant.Fatentur.n.& ipſi non eſſe in ſacrarũ literarum intelligentia ad tropos cõfugiendũ, niſi ex proprietate vocabulorũ magna abſurditas ſequeretur. Nec verò cũ his Auguſtinus facit, qui libro cõtra literas Petiliani ſecundo, hunc Malachiæ locum de laudis ſacrificio interpretatur, de quo ſcriptum eſt, Immola Deo ſacrificium laudis.Sic.n.& ſeptuaginta verterunt, Ab ortu ſolis vſq; ad occasũ glorificatũ eſt nomẽ meũ in nationibus.Id ꝙ Apoſtolus explicat inquiens, Per ipſum ergo offeramus hoſtiã laudis ſemꝑ Deo,id eſt, fructum labiorum cõfitẽtium nomini eius. Sed ne Hieronymus quidẽ ab his dicit,quum Malachiæ teſtimonium his verbis exponit. Ergo propriè nunc ad ſacerdotes Iudæorum ſermo fit, qui offerũt cæcũ & claudũ & lãguidũ ad immolandũ, vt ſciãt carnalibus victimis ſpirituales victimas ſucceſſuras, & nequaquam taurorũ hircorũq; ſanguinẽ,sed thymiama, hoc eſt, ſanctorũ orationes domino offerendas, & nõ in vna orbis prouincia Iudęa,ſed in omni loco offerri oblationẽ nequaquã immundã,vt à populo Iſraël,ſed mundã vt in cęremonijs Chriſtianorum.Nõ sunt (inquam) pro aduerſarijs auctores hi,nec ſtant à mendaciò contra verum.Regula ſiquidem ſcripturarum eſt, vt idem Hieronymus eodem ipſo loco teſtatur,Vbi maniſeſtiſſima prophetia de futuris texitur, per incerta allegoriæ nõ extenuare quæ ſcripta sunt. Cùm ergo in vniuerſo orbe atq; adeò apud oẽs gentes vna & eadẽ offerat̃ hoſtia, mũda, sacramẽtalis,& externa quidẽ ſpecierũ panis & vini, ab omni carnis & cruoris fœditate aliena, interior verò incruenta etiam,quamuis corporis ſanguiniſq; ipſa ſit,q̃d attinet vaticinationem, quã in puriſſimo Chriſti ſacrificio propriè impletam cernimus,allegoricis & ſpiritualibus interpretationibus inuertere? Non itaq; ſi Auguſtinus atque Hieronymus in eccleſia gentium laudis ſacrificium,

Ro.15.

Augu. Cap.86.

Pſal.49.

Ro.13.

Id ferè in Zac. 8.c.

Hiero.

ficiū, ſanctorū orationes, & cęteras demum ſpirituales hoſtias agnoſcūt, quę allegoricè & figuratè hoſtię ſunt, idcirco verū & propriū euchariſtiæ ſacrificiū excludunt. Quinimò is ipſe Auguſtinus ad Paulinū ſcribens in miſſa & ſacrificio, quod celebrat ac frequentat eccleſia, oē precū, orationū, laudumq; genus de quo Paulus. 1. Timoth. 2. loquitur, cōtineri exiſtimauit. Sanè quidē euchariſtiæ oblatio magna cū excellētia pręſtantiaq; oblationū reliquarum, ſacrificiū eſt gratiarū actionis, & laudis, in quo nomē Dei glorioſiſſimè & magnificētiſſimè ſummo ſplendore illuſtratur. Euchariſtia itē verū illud thymiama ſuauiſſimi odoris eſt, quò oēs ſanctorū preces, & orationes referūtur, vnde iucundū & ipſæ odorē mutuantur. Quæ cauſa Irenęo fuit, vt ex Malachiæ prophetia vtranq; hoſtiā in Chriſti eccleſia futuram intelligeret, & eā quæ propriè hoſtia eſt gratiarū actionis & laudis, quā ob id ipſum euchariſtiā appellamus, & quæ figuratè per allegoriam hoſtia nuncupatur. Verùm ne propheticis obſcuriſq; teſtimonijs Lutherani ſe impugnari cauſentur, alterum ex euangelio clariſſimum proferamus.

Aug.

Lib. 4. cōtra hære. c. 32. & 34.

Luc. 22. Extat ergo apud Lucam ſcriptum apertiſſimum teſtimoniū ad huius rei approbationē. Accepto (inquit) panē gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: Hoc eſt corpus meū, quod pro vobis datur, hoc facite in meam cōmemorationem. Similiter & calicem, hoc eſt, accepit, & gratias egit, dicēs, Hic eſt calix nouum teſtamentū in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. Vbi illud primū animaduerto, iure Corneliū epiſcopum Bitōtinum in concilio apud Tridentū á patribus & Theologis vniuerſis exploſum, qui dixerit, Chriſtum in cœna nō ſuum corpus & ſanguinē obtuliſſe. Ritu quippe Iudaico gratias Deo agere, calicem in manibus accipiendo, & leuando, verè eſt hoſtiā gratiarū actionis offerre. Quū itaq; dixit Dominus, Hoc facite, planè iuſſit apoſtolis, vt quod ipſum facere cernebant, id quoq; illi facerent euchariſtię, hoc eſt, gratiarū actionis hoſtiam exhibendo. Quemadmodum Cyprianus ad Ceciliū enucleauit in hæc verba, ſcriptura dicit, vt quotieſcumq; calicē in commemorationē domini & paſſionis

De conſecra. d. 2. cap. ſcriptura.

paſſionis eius offerimus, id, quod conſtat dominum feciſſe, faciamus. Et paulò pòſt: A dño admoniti, & inſtructi ſumus, vt calicē domini cum vino mixtum ſm̄ quod dñs obtulit, offeramus. Atq; Irenæus calicē (inquit) ſimiliter ſuum ſanguinē confeſſus eſt, & noui teſtamenti nouam docuit oblationē. Quā eccleſia ab apoſtolis accipiens in vniuerſo mūdo offert Deo ei, qui alimenta nobis præſtat, primitias ſuorum munerum in nouo teſtamento. Et cap. poſtea. 34. Offerimus (ait) ei euchariſtiam non quaſi indigenti, ſed gratias agentes donationi eius, &c. Vbi omiſſis auctoritatibus non dubitem, ipſa re, & ratione exquirere veritatē. Quēadmodū enim in rebus alijs contingit, vt eas ſanctè, ac religiosè offeramus Deo ab illo primū acceptas, ita, ac multò etiā magis, cū in euchariſtia corpus Chriſti ac ſanguinē cœleſtis benedictionis largitate acceperimus, impij profectò erimus & ingrati, niſi ſummā gratiā referamus, eadē dona, quæ à Deo accepimus, ipſi reddendo, iuxta illud, quod ſcriptū eſt: Tua ſunt dñe omnia, & quæ de manu tua ſuſcepimus, reddimus tibi. Et iterū, Quid retribuā dño pro omnibus, quæ retibuit mihi? Calicē ſalutaris accipiā. In quē locū paraphraſis Chaldaica ſic habet. Calicē redēptionis accipiā mundo venturo. Nā & hunc pſalmū ad myſteria & fidē euangelij pertinere auctor eſt Paulus. Salutare aūt Chriſtus eſt, vt Simeon in euangelio cecinit. Sed Benè. Accipiā, quia niſi accepero, retribuere nō valeo. Et cū generaliter nihil ex nobis Deo dare poſſimus, ſed q̄ ab illo accepimus, id tāquā iā noſtrū iterū illi reddere, cuius dono acceperamus, peculiariter tñ hæc dona, hęc munera, hæc ſancta ſacrificia cœleſtia erāt, de cœlo ergo accipiēda erāt, & nomē dñi inuocandū, vt tali noīe conſecrata, nobis fierent corpus & ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti. Quòd ſi nos piè, gratè, atq; ſapienter ſanguinē Deo propriū fundimus, vt beneficiorum non memoriā modò ſed obſeruantiā teneamus, cur ſanguinē Chriſti à Deo nobis propriè tributum nō illi refundamus, qui nobis cū filio filij ſāguinē dedit? Heſiodus eadē mēſura iubet

Lib. 4. cap. 32.

Ratio Irenæi.

1. Parali. vltim.

Pſal. 115

2. ad. Corinthi. 4.

Luca. 2.

Propr ià dico, quia ſingulis attributus eſt: quo ſenſu et ſol cū omnium cōis ſit, cuiusq; etiam eſt proprius.

iubet reddere,quæ acceperis:aut etiã cumulatiore ſi poſſis.Nos,qui Chriſti ſanguinẽ & corpus accepimus, ſi mẽſura cumulatiore nõ poſſumus,nõ reddemus eadẽ?Quid Chriſtus?An nõ per amicitiæ vim, quaſi vnus nobiſcum effectus,dona nobis à patre collata ꝓ ſuis exiſtimabat? Sanè quidẽ. Niſi ergo ſtultus fuit & ingratus, accipiens panẽ & calicem nõ solũ noſtro nomine gratias egit, ſed patri pro suo summo beneficio meritã ac debitam gratiã cumulatiſſimè retulit,certè parẽ pari perſoluit, & cõmemorandam,dum fideliũ genus erit,perſoluendamque putauit.Hoc,ait,facite in meã cõmemorationem.Te appello Luthere,atq; adeò vos appello oẽs Lutherani.Non ne intelligitis,quam apertum vobis ſit cum Chriſti euangelio certamen?Vos porrò euchariſtiam percipientes,nõ item offerentes,domini quidem cœnam agitis,sacrificiũ verò crucis nõ agitis? Quod veſter quidã confitetur euictus.In noſtra(ait) euchariſtia mors Chriſti tantum verbis,non etiã ſymbolis prędicatur. Nõ igitur Chriſtiana eſt euchariſtia veſtra. Chriſtus.n.non iuſſit vt dicamus hæc in memoriã eius,ſed vt faciamus,Hæc facitè(ait) in meam commemorationem. Nõ eſt itaq; in myſterijs hoſtia Chriſti dicenda ſolũ, sed etiam facienda. Symbolis ergo,& non verbis tantummõ sacrificij Chriſti memoria in altari repræſentanda erit.Alioqui ſi mãducatio eſt,nõ oblatio,exemplar & imago cœnę erit,exemplar, & imago sacrificij nõ erit. Quanto meliùs tota per orbẽ eccleſia intellexit, quę quum sacerdos confectis in nomine Chriſti myſterijs ait,Hæc quotieſcunq; feceritis, in mei memoriã facietis. Ipſius voce sacerdotis illa reſpondet, vnde & memores domine nos tui serui, sed & plebs tua ſancta &c. offerimus pręclaræ maieſtati tuæ de tuis donis ac datis, hoſtiã puram, &c. Nullo ergo modo negari põt,quin eccleſia offerens corpus Chriſti, & ſanguinẽ in euchariſtia,& Chriſti exemplo id faciat, & euidenti ratione ducta, & præcepto denique ipſius domini impulſa.

Bucerus lib.2.de vera & fal. domini. cœnæ admi.ca. 9.

Sed his tamen obijcitur,quod cum Apoſtolus illud domini præceptum retuliſſet,hoc facite,&c.euestigio subiecit, Quotieſcunque enim manducabitis panem hunc & calicem

1.Cor.11.

calicem dñi bibetis, mortem domini annunciabitis, &c. Ipſa ergo manducatio, & potatio, ſymbolum eſt dominicæ paſſionis. Nõ itaq; neceſſariũ eſt offerre ſacrificiũ, vt hoſtiã Chriſti ẽt ſymbolis cõmemoremus. Huic argumento primum ita reſpondeo. Nõ ſi quiſpiã dicat, Quotieſcunq; concœnauerimus, cõfabulabimur: mox intelligimus cõcœnationẽ & confabulationẽ eandẽ eſſe. Sic ſi Apoſtolus dixit, Quotieſcũq; mãducabitis, &c. nõ neceſſe eſt interpretari cœnationẽ dominicæ mortis annuntiationẽ eſſe. Voluit ergo dominus vt quę mẽſa eſt, ea ſit nõbis & altare, hoc eſt, vt nõ mõ cœnaremus, verũ ẽt ſacrificaremus. Quare idẽ inſtituit vt eſſet ſimul & ſacramentũ, & ſacrificiũ, quorũ alterũ dominicę cœnæ, alterũ dominicę mortis eſſet ſymbolum. Pauli ergo ſnĩa hęc eſt, Ne putetis vos ſatisfacturos legi ſi mãducetis & bibatis, qua in re cœnæ Chriſti cõmemorationẽ facietis: oportet.n. vos mortem ẽt cõmemorare, id quod magis ſacrificando quã manducando fit. Deinde nõ inficior equidẽ, quin manducãdo corpus sanguinẽq; potando in diuiſione ſãguinis ex corpore, id quod in cruce geſtũ eſt apertè deſignetur. Cũ frãgitur hoſtia (Aug. ait) cũ ſanguis Chriſti in ora fideliũ funditur, quid aliud q̃ dominici corporis in cruce immolatio deſignatur? Sed re vera vt diximus, in ſeparatione ſãguinis à corpore mors ſignificari poteſt, nõ autẽ propriè ſignificatur hoſtia, niſi corpus quod moritur offeratur. Quanquã conſumptio ſpecierũ oblatarum ad perfectionem ſacrificij pertinet. Ita populus cum ſacerdote hoſtiam olim conſumens, verè explebat ſacrificium, atque adeò hoſtiæ crucis perfectum ſignum dabat.

Illud pręterea animaduertendum cenſeo, quãuis Chriſtus in cœna nullum oĩno ſacrificium obtuliſſet, eo tñ q dixit, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, &c. mox vero ſubiungit, Hoc facite in meã cõmemorationẽ, ſatis oſtẽdiſſe, nos myſticè corpus tradituros sanguinẽq; effuſuros: quod re ipſa apertè & ſine myſterio ipſe erat poſtea facturus. Hoc. ſ. quod ego faciam vos facite, id ego faciam ſacrificio cruento, vos facite in meam cõmemorationem incruento. At dominus, vt in Græcis *Matt. 26*

oĩbus exẽplaribus videre licet,ſemper eſt vſus verbo prę ſentis tp̃is. Nõ.n.ait, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis dabitur, ſed quod pro vobis datur. Nec ſi verbũ verbo reddas dixit, Hic eſt ſanguis, qui pro vobis effũdetur, ſed qui pro vobis effunditur. Et apud Paul. Τῶν μου σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. Id eſt, Hoc meũ corpus, quod pro vobis frãgitur: queẽadmodũ & Ambroſius in hũc Pauli locũ, & Beda enarrans euangelium Lucæ legũt. Nec dubitandũ catholicis eſt, quã rem poſterius explanabimus, in altaris ſacrificio ſanguinẽ Chriſti fundi non aliter ad effectum, q̃ ſi nunc funderetur in cruce: corpus Chriſti itẽ frangi ad efficientiã, perinde, vt ſi nunc nobis in cruce frã geretur. Præterq̃ quod in ſacrificio externo myſticè, & tanquam in exemplari atq; imagine, & ſanguis Chriſti funditur, & frangitur corpus. Vnde Auguſtinus, quũ frangitur hoſtia (inquit) quid aliud quã dominici corporis in cruce immolatio deſignatur? Ac ne ſacramẽtum quidem ſolum, ſed verum etiam corpus Chriſti ſacerdotum manibus frangi, Romanum concilium ſub Nicholao definiuit. Vides ne quemadmodũ nobis oĩa conſentiunt, qui & Chriſtum in cœna corpus ſuum & ſangninem myſticè tradidiſſe, & ad eandem nos formam inſtituiſſe, nõ rebus ſolum & rationibus, sed verbis quoq; ipſis efficimus? Nihil.n. prohibet, quum Lutheranos redarguimus, exẽplaribus Græcis præſertim conſentientibus adhæreſcere.

Luc. 22. *1. Cor. 11* *Amb.* *Beda.* *De cõſe. d. 2. cap. quum frã gitur.* *De conſe. d. 2. Ego Berengarius.*

Sed quia ſacramentarij cauſantur se his ferè argumẽtis non premi, vt quæ maiori ex parte ſumãt, corpus Chriſti verũ & ſanguinẽ in eucharistia eſſe, id quod iſti pernegant, agè rationibus cõquiſitis hos quoq; vrgeamus. Tametſi quædã ex his quas ante poſuimus, Sacramentarios ẽt preſſius aſtringunt, q̃ vt fugere aliquãdo poſſint. Atq;, vt omittã quod rẽ perſpicuã, atq; è ſacris literis manifeſtè exploratã, & cõprehenſam inficiantur, nolo.n. hodie hac de re cũ Sacramẽtariis certare, de sacrificio dico, ẽt ſi in ſpeciebus panis & vini, nec corpus Chriſti, nec ſanguis eſſent, vt verè ſum, adhuc tamen ſacrificiũ in altari Chriſtianorum exiſtere multis & grauibus argumentis poſſe doceri. Eſt hoc primum & ex definitione ſacrificij

& ex

& ex perpetua cõſuetudine eccleſiæ grauiſſimũ & firmiſſimũ argumentum, q̃ ſacerdotes noſtri panẽ & vinũ offerunt deo,faciuntq́; ſacri aliquid circa res oblatas,panẽ.ſ. frangẽtes,huiuſq́; portionẽ tingẽtes vino,adde,ſi placet, rem vtranq́; ẽt conſumentes:verè ergo & propriè ſacrificant.Si.n.oblatio ſimilæ,ac farinę cõſperſæ oleo in figurã mortis Chriſti futuræ ſacrificium erat,nihil eſt ambiguũ, quín panẽ oblatum frangere ac vino tingere in figuram mortis præteritæ ſacrificiũ ſit.Quid autẽ in hoc opere Lutherani reprehendent?An quod panis & vini munera à Deo accepta referimus?Arguant Abel ac cęteros in lege naturæ patres,arguãt Moyſen cum ſcripta lege ſua, arguant oblationes,quas in eccleſia primitiua pie offerri ſolere,libẽter illi cõcedunt.Quin naturã ipſam potiùs arguant,quæ nos ad gratiã referendã informauit,quã Deo tñ refrrre aliter non valemus,niſi dona, quæ accepimus, ipſi reddendo. Sed panem frangi ac tingi reprehendent. At hiſce ceremonijs crucis immolationem deſignamus. Mirũ eſt aũt,ſi hoc nobis vitio vertãt,q̃ Chriſti paſſionẽ nõ verbis mõ,ſed rebus ẽt cõmemoremus,præſertim cũ dominus dixerit,Hoc facite in meã cõmemorationẽ.Sanè ſi illud peccatũ eſt,qui baptizant,ij quoq; peccãt,qm̃ ſymbolis mortẽ Chriſti figurãt.Si ergo huius verbi definitio rectè nobis declarata,& circũſcripta eſt,ſine dubio sacerdos in altari verè sacrificat,quãuis nihil aliud ſpectes quã ſpecies ipſas vini & panis externas.Atq; ẽt,ſi ſacrificij partes ipſas expendas,hoc eſt,offerri,frãgi,tingi, adde ẽt cõſumi, cũ in his rebus myſticè peragẽdis nihil inſit vitij,quemadmodũ oſtenſum eſt,fit vt nõ solũ verè ac ꝓpriè,ſed piè ẽt, atq; religioſe,ſacerdotes noſtri ſacrificẽt.Eã quippe rẽ Auguſtinus cõſiderãs,speciẽ panis hoſtiã appellat, quod vtiq; nomen vſq; adeò in oĩum fideliũ & auribus & linguis inhæſit,vt vanus & ſtultus ſit,qui illud inde euellere tentarit. Sacramentarij igitur quãuis negarẽt eſſe in eccleſia corporis & sãguinis Chriſti ſacrificiũ, at ſacrificium panis & vini nullo mo do erant negaturi,ne propriã sacrificij notionem ignorare viderentur.

De conſe. d.2.c.quũ frãgitur.

De conſ. d. 2. Cũ frãgitur hoſtia.

Sacrificij panis & vini Auguſt. vocat in Pſal. 37.

Præterea, Melchiſedech ſacerdos erat Dei altisſimi,

ſacrificium ergo offerebat Deo:omnis.n.ſacerdos conſti tuitur, vt sacrificiũ offerat, at nõ legitur aliud q̃ panem & vinum obtuliſſe. Cũ igiẽ nos ad eundem modum & or dinẽ panis & vini ſpẽs offeramus, propriè vereq; ſacrifi- ciũ exhibemus. Quę cã eccleſiæ fuit, vt illud diui Thomę in die feſto atq; solenni euchariſtiæ celebraret, Sacerdos in æternũ ẽm ordinẽ Melchiſedech, panẽ & vinum obtu lit. Verum argumentũ hoc Lutherani duobus modis elu dunt. Primũ negãt, Melchiſedech Deo panẽ & vinum ob tuliſſe. ſ. Abrahamo obtulit, nõ Deo, vt Ge. 14. c. legitur. Id quod Epiphanius li. 2. cõtra hæreſes hæreſi. 55. agno- uit. Deinde negãt, ſacrificiũ Chriſti in eo fuiſſe ẽm ordi- nẽ Melchiſedech, quod panẽ & vinum obtulerit: ſed in eo fuiſſe affirmãt, q̧ Chriſtus non ẽm legem mandati carna lis, oleo iſto corporeo sacerdos effectus eſt, sed, quẽadmo dũ Melchiſedech, oleo spiritus vnctus ſit à Deo præ par- ticipibus suis. Sic. n. Apoſtolus ad Hębr. interpretatur. Sed ſcrupulus prior ſic eximitur. Non inficior equidem, Melchiſedech panẽ & vinum Abrahamo ad reficiendum exercitum contuliſſe, ſed cum ſcriptura ſtatim adiecerit, Erat enim ſacerdos Dei altiſſimi, niſi cauſa inepta eſt, in telligere oportet, eaſdem res obtuliſſe ſolitum Deo, quas tunc proferebat Abrahamo, sed huic in cibum, illi in ſa crificium. Quemadmodum Cyprianus ad Cecilium, Am bro. li. 5. de sacramentis. c. 1. Hieronymus in 26. Matthæi caput, Auguſtinus ĩ Pſal. 33. cõcio. 1. Caſſiodorus in pſal. 109. Damaſcenus lib. 4. c. 14. Chryſoſt. ho. de prodit. Iudę. auctores ſunt. Scrupulum verò poſteriorem hoc modo eximemus. Non ſi in vna re ſacerdotium Chriſti ſimile eſt Melchiſedechis sacerdotio, omnis alia ſimilitudo ex- cluditur. Quin ſi figura perfecta eſt, aptè quadrare ad multa poteſt. Nihil igitur obſtat, cur non in ſacerdotij & conſtitutione & oblatione, Melchiſedechi Chriſtus ap- pareat ſimillimus. Lex inſuper & religio nulla eſt ſine sa cerdotij munere, atq; functione. Hæc enim tria ita sunt ſemperq; fuere coniuncta, vt ſi vnũ tollas, reliqua neceſſe ſit eſſe ſublata. Tranſlato (inquit) ſacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis trãſlatio fiat. Si ergo Chriſtiani legem ac reli- gionem

Epipha.

Ad Heb. 7. Euſe. 1 li. eccleſ. hiſto. c. 1.

De conſe. d. 2. in calicem. & c. accipite.

Ad. He. 7

gionem habemus,habemus profectò & ſacerdotiũ.At ſa- *ad Heb. 5. & 8.*
cerdos oĩs in hoc paratur,vt ſacrificiũ offerat: Chriſtiani ergo etiãnum ſacrificium tenemus,ſine quo nec ſacerdotiũ,nec religionẽ,nec legẽ tueri poſſumus. At nos oẽs eſſe ſacerdotes affirmãt,hoſtiasq; ſpirituales offerre.Sed cùm hæ nõ propriè ſint hoſtiæ,ſed tranſlatè, ſacerdotiũ quoq; non proprium, ſed tranſlatũ & improprium erit, tranſlato verò ſacerdotio,religionis item tranſlatio fiet. Ita nimirũ qui nobis ſacrificium eripiunt,ſimul hi & verã Chriſti religionem conantur eripere, & falſam eius inducere,qui iuge ab eccleſia auferet ſacrificium.Nã & Da- *Dan. 12.*
nielis teſtimonio cõſtringi fortiùs poterunt,q̃ vt elabantur.Rogandi ſunt videlicet aduerſarij,quodnã ſit illud iuge ſacrificium, quod Antichriſtus ab eccleſia ablaturus eſt per dies 1290. Et cum in eccleſia nõ ſit aliud ſacrificiũ iuge præter id,quod in altari offerimus, iure arguimus,Lutheranos miniſtros eſſe Antichriſti.Sed quid ego argumentor?quid plura diſputo? Etiãne in tã perſpicuis rebus argumentatio quęrenda,aut cõiectura capiẽda eſt? An dubitari põt,vbi nullũ peculiare ſacrificiũ, priuatim res ſacra nulla,ſacerdos propriè nullus eſt,ibi ne religionem quidem eſſe poſſe?Tradit Plato, ſacerdotes magna *Lib. 16. qui eſt de regno.*
claritate oportere abundare propter eorũ quæ tractant, magnitudinem.Quapropter apud Aegyptios non licere regẽ abſq; ſacerdotio imperare.In plurimis quoq; Gręcorum ciuitatibus pręcipua ſacra à magiſtratibus ſummis inſtitui,atq; apud Athenienſes creato regi ſacra maxima eſſe attributa.Tradit rurſum oportere, vt vnus ſem- *Dial.8. de legib.*
per ex magiſtratibus deorum alicui pro ciuitate ſacrificet. Ariſtoteles deinde auctor eſt, in heroicis tempori- *Li.polit. 3.ca.10.*
bus reges diuinę rei cultum exercere ſolitos, niſi talia eſſent ſacrificia,quę ſacerdotiũ requirerent. Docet alio *Li. poli. 7.c.9.*
loco idem in optima Republica ſacerdotes honoratiſſimos cõſtituendos.Neq; enim(ait)agricola,neq; artifex, neque vilium exercitiorum quiſq; ſacerdos eſt deputan- *Li. de diui.Ci.li. 1.*
dus:honos nanq; dijs eſt à ciuibus impẽdendus. Cicero & Valerius ſcribunt,tm̃ ſtudium antiquis obſeruandæ religionis fuiſſe,vt ſenatus tunc,quum florebat imperium, *Valerius.*

decreuerit, vt de principiũ filijs pauci quidã electi Hetru riæ populis ad diſciplinã ſacrorũ percipiendã traderent: ne ars tãta pp tenuitatem hoĩum, & religionis auctorita tẽ, adduceret ad mercedẽ & quæſtum. Tãtus honos apud veteres natura duce religioni eſt habitus, vt nulli niſi principes & optimates, cæremoniarũ erga deum haberẽt facultatẽ. Et volunt Lutherani adeò Chriſtum deſipuiſſe, vt Remp. inſtituerit, in qua ſacrificia oĩa vulgaria paſſim & cõtrita eſſent, ſacerdotes deliri ẽt ſenes, garrulæ anus, adoleſcentes leues, ſartores, lanij, & coqui, quos, honos præfandus ſit, ſi vel curſim velis recẽſere. Scilicet, ſacerdo tium noſtrum Lutherani Turcarum more informare cu piunt, apud quos à cõmuni populo nõ multũ ſacerdotes differunt. Quantò religioſiùs antiqui olim Germani ſta tuerunt, vt verberãdi animaduertendiq; in hoĩem, niſi ſa cerdotũ auctoritate nullis eſſet cõceſſa facultas, quò iu dicia nõ humana, ſed diuina viderent. Sed quid ego cõ muneis naturę rõnes profero? Ad noſtras, hoc eſt, Theo-

1.Cor.10 logicas redeamus. Apoſtolus fideles cupiẽs ab idolorum cultu deterrere, eo maximè argumẽto vſus eſt, ꝙ ſi ido-lis immolarent, participes eſſent altaris, & mẽſæ impiæ atq; irreligioſæ: nã ſine diſcrimine eãdem vocat & men-ſam & altare. Qui aũt ad altare Chriſti accedunt, partici pes ſunt huius ẽt altaris: fieri aũt nõ poſſe, vt vtriusq; ſi-mul participes ſimus, niſi Deo & idolis pariter ſeruia-mus. Altare igĩ hẽt eccleſia, habet igĩ ſacrificiũ. Etenĩ ſicut menſa dr̃, in qua edĩ cibus, ſic altare, in quo offerĩ ſacrificiũ. Negẽt ergo altaria fidelibus Lutherani, ſolũ cõcedãt mẽſas, q͞a cibũ nobis eſſe aiunt, ſacrificiũ nõ itẽ.

*Deu. 16 Nec altaris modò, ſed & miſſę nomenclaturã adimant, q̃ caſum quiddã & inanis vocis ſono decoratũ erit, ſi nobis in altari oblatio nõ eſt. Miſſę porrò vocẽ ex Hebræa lin-gua mutuò acceptã cũ doctiſſimi è nr̃is tũ pleriq; è Lu-theri familia teſtãtur. *Eſt autẽ Hebręis Micça oblatio.

Sanè verò tum altaria, tum oblationem corporis & ſan-

*vbi nos habemus ſpõtaneã oblationem Hebrai habẽt Miccam. Quo ẽt ſignificatu cõci. Carth. 4. c. 84. hoc nomẽ vſurpauit, in hac verba, Epiſcopus nullũ phibeat ingredi eccleſiã, & audire verbũ Dei, ſiue gẽtilẽ ſiue hæreticũ ſiue Iudæũ vſq; ad miſſã cate. de cõ. d. 1. epiſcopus.

ſanguinis Chriſti,quã miſsã & ſacrificium appellamus, ex apoſtolorum traditione nos habere,exploratiſſimum erit,ſi regulas eas huc referamus,quæ inueſtigandis apoſtolorum traditionibus libro huius operis tertio ſunt à nobis conſtitutæ. Certè Iræus verbis nihil obſcuris affirmat ex traditione apoſtolorum eſſe,quòd corpus & ſanguinẽ Domini offeramus.Andreas quoq; Apoſtolus referẽte Philacteto ex literis ſacerdotum Achaię, Egęę procõſuli,immaculatum(ait)agnũ quotidie in altari ſacrifico. Iacobum & miſſę celebrationẽ addidiſſe, teſtes ſunt patres Trullanę ſynodi cano.32. Cõcilium inſuper Carthag.3.ait dominum tradidiſſe,vt in ſacramẽto corporis & ſanguinis eius nihil amplius quàm panis & vinum offerãtur.Sed,vt dixi,nihil eſt opus oratione lõgiore,vbi promptum eſt formulas illas quærendæ traditionis ad præſentem diſputationem accommodare.

Li.4.ca. 32. 33. & 63.

De conſ. d.1.c. Iacobus.

Cap. 24

Iã eccleſiæ authoritas pro hac concluſione notior, & crebrior eſt,quàm vt indicanda ſit.Nihil.n.frequentius, tum in canone, tum aliàs ſæpè intonat, quàm hoſtiam Deo ſe corporis & ſanguinis Chriſti puram & immaculatam offerre.

De cõſ.d. 1.ĩ ſacramento,de cõſe.d. 2. neceſſaria.93.d. peruenit.

Concilia verò ab hac ſnĩa ſunt plurima. Toletanum 1.c.5.Toletanum 11.c.14. Toletanum 12.c.5.Bracharenſe tertium c.1.Antiſidiorẽſe,c.8. Carthaginẽſe tertium. Epheſinum.Nicænum c.14.Lateranenſe ſub Innocentio 3.Adde ẽt Trullanum,ꝙ nomine ſextæ ſynodi à Gratiano refertur. Adde etiã Florentinum in decreto vnionis Armenorum,Sed & in concilio Conſtantienſi ille error condemnatus eſt,Non eſſe fundatum in euangelio,quòd Chriſtus miſſam ordinauerit.

de ſumm. trini.firmiter. de conſ.d. 2. didicimus conciliũ itẽ Martini papæ, de conſ.d. 2. Non oportet.

Quid ſedis apoſtolicę antiſtites? Nempe,eãdem apoſtolorum & eccleſiæ fidem profitentur.Anacletus de cõſe.di.2.c.epiſcopus.Clemens de conſ.di.2.c.hic ergo. Alexan. 1.de conſe.d.2.c.nihil.Euſebius de conſ.d.1.c.cõſulto.Iulius de conſe.d.2.c. cum omne crimen.Fœlix de conſe.d.1.c.ſicut non alij. Sother in epiſtola ad epiſcopos Italiæ. Syricius ad Cumerium Tarraconen.epiſcopum,ca.1.Inno.1.ad Exuperium Toloſ.epiſcopum, ca.1.

Epiſt.3.q̃ eſt de officio ſacerdotis.

Leo. Leo ad Dioſcorum epi.79.de conſe.di.1.c.neceſſe eſt. Hi
omnes antiqui eccleſię pontifices, nam poſteriores quid
attinet commemorare?

Auctores verò veteres,quos eccleſia & conſecrauit, &
publicè dedicauit,ſi referre velim,negotiũ lectori faceſſe
tur.Itaq; nõ oẽs referã,ſed nobiliſſimos.Docent in pri-
Dioni. mis hoc ex Græcis Dionyſius c.3.lib.de eccl.Hiera.Igna
Ignatius tius in epiſt.ad Smirnẽ.Athanaſius in li. qõnum ad An-
Athana. tiochũ, q.34. Gregorius Nazãzenus in carminibus ad e-
Grego. piſcopos.Euſebius Emiſſenus de conſ. d.2. quia corpus.
Naz. Chryſoſtomus hom.17.in epiſt.ad Hebręos,qui falsò no
Euſeb. mine Ambroſij citať à Gratiano, de conſ.d.2.c.in Chri-
Emiſ. ſto.Chryſoſtomus quoq; idẽ lib.6.de ſacerdo.paulò poſt
Chryſoſ. principium.Cui Theophilactus conſentit in c.10.epi.ad
Theoph. Heb.Et Damaſcenus lib.4.c.14. E latinis verò habes Ire
Damaſc. næum lib.4.c.32.& 33.& 34.& 63.Cyprianum lib.2.epiſ.
Irenæus. 3.quæ ſcribitur ad Cæcilium de conſ.d. 2.c.1. & 2. Atq;
Ciprian. idem repetit in ſermone de cœna domini.Amb.li.1.offi-
Hiero. ciorum c.48. Hieronymum ad Hedibiam q.2.& ad Tit.
1 Paſchaſium in lib.de paſcha.de conſ.d.2. ca.iteratur.
Auguſt. Augu.lib.10.de ciui.c.20.& lib.17.c.20.& lib.20. contra
Fauſtum c.18. Quem locum & Caluinus & Bucerus im-
Grego. pudenter pro ſe referunt.Grego.4. lib.dialogorum c.58.
& in quadam homilia paſchali de conſe.di.2.c.quid ſit.
Fulgent. Fulgentium deniq; lib.2.ad Monimum.

At omnibus his teſtimonijs Caluinus reſpondet, eu-
chariſtiam ideò à patribus ſacrificiũ vocari, quia eſt exẽ
plar,& imago ſacrificij.Nec enim aut nouum,aut inſoli
tum eſt, rerum vocabula rerum imaginibus attribuere.
Gal.3. Ad Gala.3.Ante quorum oculos Ieſus proſcriptus eſt,&
in vobis crucifixus, ad Rom 6.Conſepulti in baptiſmũ,
Apocal.10.Agnus,qui occiſus eſt ab origine mundi. Sic
Inſtituto- autem Chryſoſtomum, Theophilactum & Auguſtinum
tio.c.18. fidem ſuam de ſacrificio explicuiſſe.Hæc Caluinus.Nam
li.2 c.7. Bucerus dicit quidem alios patrum in hac ſacrificij ap-
pellatione id ſpectaſſe maximè,ſed alij tamen in vſu(in-
quit) huius vocis præcipuè ſpectarunt oblationes, quas
ſuarum rerũ fideles offerebant,& domino conſecrabant.

Id

Id quod Lutherus etiã animaduerterat in libro illo peſtilentiſſimo de captiuitate Babylonica. Sed ſcitum illud eſt, qui verecundiæ fines ſemel tranſierit, eum benè & nauiter oportere eſſe impudẽtem. Primùm enim iſti colligunt, ſi ſancti auctores aſſerunt, euchariſtiam eſſe exemplar ſacrificii in cruce facti, ſtatim haberi, non eſſe verum ſacrificium. Quòd ſi ad eum modum colligere licet, ne vetera quidem ſacrificia propriè, & verè ſacrificia fuiſſent, quoniam omnia figura & imago erant vnicæ illius hoſtiæ, quam Chriſtus moriens immolauit. Vtrunque igitur ſignum vnius & eiuſdem hoſtiæ cenſendum eſt. noſtrum quidem præteritę, illud autem legis veteris futuræ, ſed vtrumque tamen verè ſacrificium. Niſi quis adeò inſaniat, vt putet, magis pertinere ad rationem ſacrificii, quòd ſignificet rem faciendam, quàm quòd commemoret rem factam. Ego ſanè ita iudico, euchariſtiã noſtram exemplar ſacrificii Chriſti eſſe non poſſe, niſi eſſet quoque ipſa ſacrificium. Quę res paulo antè eſt à me diligenter explicata. Quemadmodum enim cœna noſtra commemoratio non eſſet dominicæ cœnæ, imagoq; illius & exemplar, niſi verè manducaremus, ſic nec euchariſtia noſtra hoſtię Chriſti exẽplar, & imago eſſet, niſi verè ſacrificaremus. Deinde illud ab his quæro, an ſancti dicant, offerre nos in hoc myſterio corpus Chriſti & ſanguinem. Bucerus negat, ſed rem tamen apertam negat. Nam, vt cæteros omittam, manifeſtè id tradũt Cyprianus ad Cęciliũ Ambr. lib. officiorum. 1. Auguſt. 17. de ciui. Dei. Et contra Fauſtum lib. 20. Damaſcenus lib. 4. Irenęus item li. 4. Ac demum Alexander papa ad oẽs orthodoxos: nolo enim eſſe longus in reliquis excitãdis. Quòd ſi ſanguinem Chriſti in hoc myſterio offerimus, verè illud eſt quidem ſacrificiũ, & exẽplar eſt tamen, quoniam hoſtiæ cruentę imago incruenta eſt, ſed ita incruẽta, vt pro eo ſit, ac ſi nunc cruor ipſe effunderetur. *Ciprianus.* *Ambro.* *Auguſt.* *Ireneus.*

Atque argumenta hæc vſque adeo pleroſque Lutheranos cogunt, vt in ſacrificio aſſerẽdo ex parte iam cum eccleſia conſentiant. Non enim penitus ſacrificiũ negãt: ſed in eo preſtant, qui hoſtiã pro peccatis admittunt, eos

iniuriam imponere Chriſti perfectiſſimo ſacrificio, quo vno cuncta ſunt remiſſa peccata. Itaq; gratiarũ actionis ſacrificium in eccleſia eſſe quidem, quod euchariſticum iſti vocant, ſed pro peccato nullum eſſe, quod propitiatorium appellant. At nobis ſecunda in hac controuerſia concluſio certiſſima & ipſa eſt, Euchariſtiam non modò iuxta nomen ſuum ſacrificium eſſe, quo Deo gratiam referamus, ſed id etiam eſſe, quod nobis Deum placatũ propitiumque reddat. Eandem itaque hoſtiam pro gratiarum actione & pro peccato eſſe. Hæc primùm oſtenditur ex illo loco apud Lucam, hoc eſt corpus meum qđ pro vobis datur. Et de calice ſimiliter, Qui pro vobis effunditur. Eſt ergo ſacrificium pro peccatis. Id quod forma conſecrationis præ ſe fert: quæ habet, eſfundi ſanguinem in remiſſionem peccatorum. Nam quod Lutherani quidam aiunt, verba, quibus hoc myſterium ſacerdos conficit, materialiter accipi, non ſignificatiuè, non eſt huius loci temporiſque refellere. Illud ſanè exploratum eſt, ſi verba formæ materialiter acciperentur, nec ſacerdotem in Chriſti nomine corpus ſanguinèmve conficere, immò ne cõficere quidem vllo modo. Quin etiã, ſi ſacerdos verba illa ſignificatiuè non profert, ex vi verborum, neque corpus Chriſti in Sacramento habemus, neq; ſanguinẽ. Ex quo Sacramẽtariorũ ſtultitia exiſtit.

Euchariſtia non modo eſt ſacrificiũ quo Deo gratias referimus, ſed reddit etiã Deũ placatum.

Luc.22.

Ambr. de cõſe. diſt. 2. cap. ſi quotieſcunque.

Heb.5.

Deinde, omnis ſacerdos, vt ad Hebræos tradit Apoſtolus, cõſtituitur, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis, aut ergo nullus nobis ſacerdos eſt, aut ſacrificiũ propitiatoriũ habemus. Nec verò Paulus de ſolo legali ſacerdote loquebatur, niſi ineptè argumẽtatus fuiſſet, Chriſtũ pro peccatis quoq; obtuliſſe, quoniam ſacerdos erat.

Præterea, pœnã aliquã manere remiſſa iam culpa, non ſolũ eccleſia definiente, ſed ſcriptura ẽt tradente credimus. Cũ ergo corpus Chriſti & ſanguinẽ Dei dono tanquã res noſtras habeamus, vtiq; poterimus offerre Deo ad redemptionẽ animarum noſtrarum, quẽadmodum & pœnas proprias & ſanguinẽ quoq; noſtrum offerimus.

Epipha. *Criſoſto.*

Hanc verò eſſe Apoſtolicam traditionẽ, & Epiphanius li.3. cõtra hæreſes, & Chryſ. ad populum Antioch. apertè docent

docent, & facilè per regulas ſupra à me poſitas oſtendi poteſt, quas permoleſtum erit poſt tam longã diſputatio nem ad huius nos loci vſum in præſentia cõuertere. Quã quam vna eccleſia ſatis eſt ad huius rei certam fidẽ in animis inſerendã. Illa quidẽ cum alias frequentiſſimè tũ in canone maximè profitetur, plebẽ ſanctam fideliũ hãc hoſtiã Deo pro redemptione animarũ ſuarum offerre.

Romanos verò pontifices ſuperuacaneum erit recenſere. Itaque duos ſolùm antiquiſſimos, & ſanctisſimos referemus, Alexandrum in epiſt. ad omnes orthodoxos inquientem, crimina atque peccata his ſacrificiis deleri. Cui aſſentitur Iulius de conſecr. diſt. 2. ca. cum omne crimen. Quibus D. etiam Gregorium addo de conſecr. diſt. 2. ca. quid ſit. *Alexander papa* *Iulius papa.* *D. Greg.*

Nam in conciliis habemus Cambilonenſe de conſec. diſt. 1. ca. viſum eſt. Florentinum quoq; habemus ac Tridentinum, adde etiam, ſi videtur, & Tiullanum.

Iam ſancti veteres eã rem cõſtantisſimè tradũt. Chryſoſtomus hom. 17. ad Hebræos, & Theophilactus in cap. 8. eiuſdẽ epiſtolæ palã dicunt, in myſteriis & ſacrificio eſſe remisſionem peccatorum. Euſebius Emiſſenus hãc redemptionis oblationem vocat. Damaſcenus affirmat eſſe omnis ſordis expiationem. Idem aſtruxit & Athanaſius libr. quæſt. ad Antiochum. Epiphanius item inducit hęreſim Aërij in hęc verba, Orat viuus, aut diſpenſationem facit, id eſt, miſſam, quid profuerit mortuo? Cui reſpondet Epiphanius, quòd omnino proſunt preces eiuſmodi defunctis, etiam ſi totam culpam non abſcindunt. Quem locum incredibile dictu eſt, quàm prauè Bucerius torquere nititur. Sed benè habet, quòd habemus alios, quos hæretici, tũpantur licet, torquere non poſſunt. Chryſoſtomus homil. 69. ad populum Antiochenum, Non temerè (inquit) ab apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremendis myſterijs, defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim inde multum eis poſſe contingere lucrum. Cum enim totus conſtiterit populus, ſacerdotalis plenitudo & tremendum proponatur ſacrificium, quomodo non exorabimus pro his deprecantes? Vide etiam *Criſoſt.* *Theophi.* *Euſeb. Emiſſ.* *Epipha.* *Chriſo.*

Grego. eundem lib.6.de digni.ſacer.Gregorius lib.4. dialog.ca. 55.Si culpæ(ait)poſt mortem inſolubiles non ſunt, ſicut non eſſe docuerat,multum ſolet animas etiam poſt mortem ſacra oblatio hoſtię ſalutaris adiuuare. Theophila-*Theoph.* ctus in cap.Luc.12.in illud.Eum timete,&c. Non ſemper (ait)qui moriuntur peccatores mittuntur in gehennam. Sed ſunt in poteſtate Dei vt etiam dimitti poſſint. Hoc aũt dico propter oblationes,quæ fiũt pro defunctis, quæ non parũ conducunt,etiam iis, qui in grauibus peccatis *Ambr.* mortui ſunt.Vide etiã Ambroſiũ epiſt. 8.lib.2.ad Fauſt. *Ciprianus.* Et Cyprianum lib.1.epiſt.9. nã in ſermone de cœna domini apertè dicit,hoc ſacrificiũ eſſe iniquitatum expiationem.Vide etiã Paſchaſium de cõſecr.diſt.2.c.iteratur. & Augu.de cu.pro.mor.ge.ca.1.& lib.con.9.ca.11.& 28. *Auguſt.* & de hære.c.53.& in enchi.ca.110.Poſſemus his Theologorũ ſequentium manũ adiungere, in hæreticorum cæde iam ſępè victricem. Sed victoribus occurrent acto iã de inimicis eccleſiæ triumpho? Itaq; ad pręlium ſerò venient quidem, ſed ad palmam opportunè. Quanquam hoc loco neceſſe fuit eos aduocare,nõ vt noſtra cõfirmarent argumẽtis ac rõnibus,ſed vt ſcholæ more preſsè,atque argutè cõtraria refutarẽt.In refutãdis quippe hæreticorũ argumẽtis tm̃ ſcholæ Theologia valet,vt facilè poſſit ea,q̃ iſtis videntur eſſe grauia,oſtendere vel leuiſſima.

Primum ſanè argumentum,quod Caluinus tãtoperè iactat,facillimè diluitur. Quis eſt.n.cui nõ perſpicua ſint illa,quę verbis iſte multis exornat, & amplificat? Vnicũ ſacerdotem noſtrum præſtitiſſe id,quod oẽs illi veteres minimè præſtiterunt, nempè remiſſionem peccatorũ in ſanguine proprio.Rurſũ immortalẽ eſſe & perpetuum, qui ſemper corã Deo pro nobis aſſiſtat,nec ſuorum modò vulnerũm cicatrices,ſed etiã ſanguinẽ, quẽ effudit in cruce,omneis eccleſiæ & oblationes,& orationes,ſed demum eccleſiamq; ſuam patri in ſublimi altari repræſentet.Itẽ vna ſola oblatione cõfeciſſe,quod ne plurimis quidem veteres illi ſacrificij valuerunt.Hęc videlicet cõtrita ſunt & vel minutis Theologis peruulgata. Illud nos addimus,q̃ Caluinus ignorat,diſcrimen eſſe inter ſacer-

dotes

dótes veteres & noſtros, ꝙ in illis nemo fuit,cuius cæteri vicarij eſſent, neque.n .poſteriores prioris alicuius gerebant vices, ſed quiſq; ſuam afferebat hoſtiã, & ſuo non alterius ſacerdotis nomine offerebat. Ita ex hac parte plures omnino erant ſacerdotes.Nõ.n.in vno veluti capite cõueniebant, cuius loco adminiſtrarent. At noſtri cũ in nomine Chriſti,& in perſona eius accedant ad altare, quodãmodo omniũ vnũ eſt ſacerdotiũ; ſicut epiſcopi ac vicarij vnũ iudiciũ eſt. Aliũde etiã veteres illi plures erãt ſacerdotes, quia plures hoſtias eaſdemq; differentes exhibebãt, at ſacerdos à ſacro faciendo dictus,vbi eandem hoſtiã offert idemq; omnino ſacrum conficit,aliquo mõ idem eſt,licet plures eſſe videantur. Ac reuera ſacerdos, qui Deum ſanguine placaret & reconciliaret mundo, vnus eſt Chriſtus. Nos quippe hoc ſenſu nõ dicimur ſacerdotes,ſed qa diſpenſatores ſumus myſteriorũ eius, applicãtes populo ſanguinẽ,quẽ ille effudit in cruce, & ſimul cũ illo offerentes. Inde.n.noſtra oblatio vim habet nõ ex nobis. Non igitur nos plures ſacerdotes ſumus ad eũ modũ,quo veteres plures fuiſſe tradit Apoſtolus. Qđ verò Caluinus ait noſtros ſacerdotes eſſe ĩfirmos ac peccatores,vt olim in lege, magno diſcrimine agnoſcimus. Etenim illi cũ adferrent hoſtias, quæ ex ſe placere Deo nõ poterant,Nec placita ſunt (inqt) quæ tibi ẽm legem offerunt,cum ſanguinẽ,inquã,hircorũ & taurorum afferrẽt,ſi peccatores erãt,ꝑ ſacrificia ſua nihil cõſequebanť: Reſpexit quippe Deus ad Abel,& ad munera eius,neque offerens à muneribus, ſed munera ab offerente placuerunt,vt rectè Gregorius admonuit.Legis ergo infirmitas erat,ꝙ nec hoſtiã habebat,quæ ex ſe Deo eſſet accepta, nec ſacerdotes impollutos, qui Deo gratioſi gratã quoque hoſtiam efficerent. Sacerdotes verò noſtri, tametſi infirmi ſunt,nihil tamẽ eccleſiæ ſacrificio incommodãt, vt pote quod vim ſuam non ab illis habet, ſed à Chriſto ſummo ſacerdote,in quo patri benè complacuit, qui ſimul eſt ſacerdos,& ſacrificium, quemadmodum Innocentius tertius in concilio dixit. Hoſtię igitur euangelicæ excellens pręſtantia eſt, quòd & ipſa per ſe Deo eſt

Ad Hebr.9.

De ſumma tri.c. firmiter.

quàm

ſenatoria ſacerdotiũ reſideret. Quam naturę inſtitutionem apoſtoli ſecuti, cum ſentirent ſacerdotibus eccleſię gubernationem fuiſſe à Chriſto cõmiſſam, eos exiſtimarunt eſſe in ſacerdotum ordinem cooptandos, qui verè presbyteri eſſent, hoc eſt, ſeniores. Ita factum eſt, vt presbyteri nomẽ in eum, qui ſacra facit, remaneret. Sed nos eo loco locati ſumus, vt non longè proſpicere oporteat futuros ſacerdotij caſus, cũ eos in præſentia videamus. Deflexit enim iam de ſpacio curriculoque, multumque deflexit conſuetudo maiorum, & eos nobis epiſcopi initiatos ſacerdotio tradunt, qui non modò presbyteri non ſunt, ſed ſunt etiam valde iuuenes. Ita ſacerdotij auctoritas ſceleratiſſimis eccleſiæ hoſtibus ludibrio eſt. Verùm de epiſcoporum abuſu minimè contendimus, in eo certamus, ſacerdotis creandi rationem nos ab apoſtolis, Apoſtolos à Chriſto accepiſſe. Quod ne dubitare poſſimus, certiſſimo eſt argumento quod Chriſtus in cœna dixit, Hoc facite in meam commemorationem. Si enim hoc, quod pręcepit facere, ſacrum erat, immò ſi, vt antè probatum eſt, ſacrificium erat, Apoſtolos sanè tunc ſacerdotes inſtituit, niſi iuſſit facere nec dedit tamẽ poteſtatẽ faciendi. Conficere autem Chriſti corpus & ſanguinem, vt ſacra noſtra Deo faciamus, quoniã ſupra naturã eſt, ſine diuina facultate fieri non poteſt. Quia verò sacrificium hoc Dominus facere iuſſit donec veniat, neceſſe eſt, vt copiam, quam Chriſtus fecit apoſtolis ſacrificij iugis & perpetui faciendi, illi in poſteros ſempiternis seculorum ętatibus transfuderint. Sic.n.(vt Oecumenius ait) ſacerdotium Chriſti ęternum eſt ſm ordinem Melchiſedech. Sed primi argumenti confirmationi refellendæ pluſculum etiam quàm concedebat ratio largiti ſumus.

Illi iure ſunt, ad ſacerdotium eligendi, qui ſeniores sũt.

Matt. 26

In ſecundo verò argmento multa ſimul obijciuntur aduerſum ea, quæ ex eccleſiæ ſententia diximus, ſed nos exprimemus omnia perſpicuè, vt res dicta propè manu tẽtari posſit. Primũ aũt illud ſa cerdotibus noſtris opponitur, quod offerunt alienũ ſanguinẽ. Id quod ſine dubio falſum eſt, quippè cum Chriſti ſanguis, dono Dei licet, noſter ſit tamen, noſter, inquam, veluti vniuerſalis cauſa

noſtra

oĩbus exẽplaribus videre licet, ſemper eſt vſus verbo prę ſentis t pis. Nõ.n.ait, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis dabitur, ſed quod pro vobis datur. Nec ſi verbũ verbo reddas dixit, Hic eſt ſanguis, qui pro vobis effũdetur, ſed

Luc. 22. qui pro vobis effunditur. Et apud Paul. Τῶν μου σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν Κλώμενον. Id eſt, Hoc meũ corpus, quod pro vobis frãgitur: queadmodũ & Ambroſius in hũc Pau

1.Cor.11 *Amb.* *Beda.* li locũ, & Beda enarrans euangelium Lucæ legũt. Nec dubitandũ catholicis eſt, quã rem poſterius explanabimus, in altaris ſacrificio ſanguinẽ Chriſti fundi non aliter ad effectum, q̃ ſi nunc funderetur in cruce: corpus Chriſti itẽ frangi ad efficientiã, perinde, vt ſi nunc nobis in cruce frãgeretur. Præterq̃ quod in ſacrificio externo myſticè, &

De cõſe. d.2. cap. quum frãgitur. *De conſe. d.2. Ego Berengarius.* tanquam in exemplari atq; imagine, & ſanguis Chriſti funditur, & frangitur corpus. Vnde Auguſtinus, quũ frangitur hoſtia (inquit) quid aliud quã dominici corporis in cruce immolatio deſignatur? Ac ne ſacramẽtum quidem ſolum, ſed verum etiam corpus Chriſti ſacerdotum manibus frangi, Romanum concilium ſub Nicholao definiuit. Vides ne quemadmodũ nobis oĩa conſentiunt, qui & Chriſtum in cœna corpus ſuum & ſangninem myſticè tradidiſſe, & ad eandem nos formam inſtituiſſe, nõ rebus ſolum & rationibus, sed verbis quoq; ipſis efficimus? Nihil.n.prohibet, quum Lutheranos redarguimus, exẽplaribus Græcis præſertim conſentientibus adhæreſcere.

Sed quia sacramentarij cauſantur se his ferè argumẽtis non premi, vt quæ maiori ex parte ſumãt, corpus Chriſti verũ & ſanguinẽ in eucharistia eſſe, id quod iſti pernegant, agè rationibus cõquiſitis hos quoq; vrgeamus. Tametſi quædã ex his quas ante poſuimus, Sacramentarios ẽt preſſius aſtringunt, q̃ vt fugere aliquãdo poſſint. Atq;, vt omittã quod rẽ perſpicuã, atq; è ſacris literis manifeſtè exploratã, & cõprehenſam inficiantur, nolo.n.hodie hac de re cũ Sacramẽtariis certare, de sacrificio dico, ẽt ſi in ſpeciebus panis & vini, nec corpus Chriſti, nec ſanguis eſſent, vt verè ſunt, adhuc tamen ſacrificiũ in altari Chriſtianorum exiſtere multis & grauibus argumentis poſſe doceri. Eſt hoc primum & ex definitione ſacrificij

& ex

& ex perpetua cõſuetudine eccleſiæ grauiſſimũ & firmiſſimũ argumentum, q̃ ſacerdotes noſtri panẽ & vinũ offerunt deo, faciuntq́; ſacri aliquid circa res oblatas, panẽ. ſ. frangẽtes, huiuſq́; portionẽ tingẽtes vino, adde, ſi placet, rem vtranq; ẽt conſumentes: verè ergo & propriè ſacrificant. Si. n. oblatio ſimilæ, ac farinę cõſperſæ oleo in figurã mortis Chriſti futuræ ſacrificium erat, nihil eſt ambiguũ, quín panẽ oblatum frangere ac vino tingere in figuram mortis præteritæ ſacrificiũ ſit. Quid autẽ in hoc opere Lutherani reprehendent? An quod panis & vini munera à Deo accepta referimus? Arguant Abel ac cęteros in lege naturæ patres, arguãt Moyſen cum ſcripta lege ſua, arguant oblationes, quas in eccleſia primitiua pie offerri ſolere, libẽter illi cõcedunt. Quin naturã ipſam potiùs arguant, quæ nos ad gratiã referendã informauit, quã Deo tñ refrrre aliter non valemus, niſi dona, quæ accepimus, ipſi reddendo. Sed panem frangi ac tingi reprehendent. At hiſce ceremonijs crucis immolationem deſignamus. *De conſe. d. 2. c. quũ frãgitur.* Mirũ eſt aũt, ſi hoc nobis vitio vertãt, q̃ Chriſti paſſionẽ nõ verbis mõ, ſed rebus ẽt cõmemoremus, præſertim cũ dominus dixerit, Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Sanè ſi illud peccatũ eſt, qui baptizant, ij quoq; peccãt, q̃m ſymbolis mortẽ Chriſti figurãt. Si ergo huius verbi definitio rectè nobis declarata, & circũſcripta eſt, ſine dubio ſacerdos in altari verè ſacrificat, quãuis nihil aliud ſpectes quã ſpecies ipſas vini & panis externas. Atq; ẽt, ſi ſacrificij partes ipſas expendas, hoc eſt, offerri, frãgi, tingi, adde ẽt cõſumi, cũ in his rebus myſticè peragẽdis nihil inſit vitij, quemadmodũ oſtenſum eſt, ſit vt nõ ſolũ verè ac ꝓpriè, ſed piè ẽt, atq; religioſe, ſacerdotes noſtri ſacrificẽt. *De conſ. d. 2. Cũ frãgitur hoſtia.* Eã quippe rẽ Auguſtinus cõſiderãs, ſpeciẽ panis hoſtiã appellat, quod vtiq; nomen vſq; adeò in oĩum fideliũ & auribus & linguis inhæſit, vt vanus & ſtultus ſit, qui illud inde euellere tentarit. *Sacrificij panis & vini Auguſt. vocat in Pſal. 37.* Sacramentarij igitur quãuis negarẽt eſſe in eccleſia corporis & sãguinis Chriſti ſacrificiũ, at ſacrificium panis & vini nullo modo erant negaturi, ne propriã ſacrificij notionem ignorare viderentur.

Præterea, Melchiſedech ſacerdos erat Dei altisſimi,

ſacrificium ergo offerebat Deo: omnis.n.ſacerdos conſtituitur, vt ſacrificiũ offerat, at nõ legitur aliud q̃ panem & vinum obtuliſſe. Cũ igiť nos ad eundem modum & ordinẽ panis & vini ſpẽs offeramus, propriè vereq; ſacrificiũ exhibemus. Quę cã eccleſiæ fuit, vt illud diui Thomę in die feſto atq; ſolenni euchariſtiæ celebraret, Sacerdos in æternũ ſm ordinẽ Melchiſedech, panẽ & vinum obtulit. Verum argumentũ hoc Lutherani duobus modis eludunt. Primũ negãt, Melchiſedech Deo panẽ & vinum obtuliſſe. ſ. Abrahamo obtulit, nõ Deo, vt Ge.14.c. legitur. Id quod Epiphanius li.2. cõtra hæreſes hæreſi.55. agnouit. Deinde negãt, ſacrificiũ Chriſti in eo fuiſſe ſm ordinẽ Melchiſedech, quod panẽ & vinum obtulerit: ſed in eo fuiſſe affirmãt, ꝙ Chriſtus non ſm legem mandati carnalis, oleo iſto corporeo ſacerdos effectus eſt, ſed, queadmodũ Melchiſedech, oleo ſpiritus vnctus ſit à Deo præ participibus ſuis. Sic.n. Apoſtolus ad Hębr. interpretatur. Sed ſcrupulus prior ſic eximitur. Non inficior equidem, Melchiſedech panẽ & vinum Abrahamo ad reficiendum exercitum contuliſſe, ſed cum ſcriptura ſtatim adiecerit, Erat enim ſacerdos Dei altiſſimi, niſi cauſa inepta eſt, intelligere oportet, eaſdem res obtuliſſe ſolitum Deo, quas tunc proferebat Abrahamo, ſed huic in cibum, illi in ſacrificium. Quemadmodum Cyprianus ad Cecilium, Ambro. li.5. de ſacramentis.c.1. Hieronymus in 26. Matthæi caput, Auguſtinus i Pſal.33. cõcio.1. Caſſiodorus in pſal. 109. Damaſcenus lib.4.c.14. Chryſoſt. ho. de prodit. Iudę. auctores ſunt. Scrupulum verò poſteriorem hoc modo eximemus. Non ſi in vna re ſacerdotium Chriſti ſimile eſt Melchiſedechis ſacerdotio, omnis alia ſimilitudo excluditur. Quin ſi figura perfecta eſt, aptè quadrare ad multa poteſt. Nihil igitur obſtat, cur non in ſacerdotij & conſtitutione & oblatione, Melchiſedechi Chriſtus appareat ſimillimus. Lex inſuper & religio nulla eſt ſine ſacerdotij munere, atq; functione. Hæc enim tria ita ſunt ſemperq; fuere coniuncta, vt ſi vnũ tollas, reliqua neceſſe ſit eſſe ſublata. Tranſlato (inquit) ſacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis trãſlatio fiat. Si ergo Chriſtiani legem ac religionem

Epipha.

Ad Heb. 7. Euſe. 1 li. eccleſ. hiſto. c. 1.

De conſe. d.2. in calicem. & c. accipite.

Ad. He. 7

gionem

gionem habemus,habemus profectò & ſacerdotiũ.At ſa *ad Heb.*
cerdos oĩs in hoc paratur,vt ſacrificiũ offerat: Chriſtia- *5. & 8.*
ni ergo etiãnum ſacrificium tenemus,ſine quo nec ſacer
dotiũ,nec religionẽ,nec legẽ tueri poſſumus. At nos oẽs
eſſe ſacerdotes affirmãt,hoſtiasq; ſpirituales offerre.Sed
cùm hæ nõ propriè ſint hoſtiæ,ſed tranſlatè, ſacerdotiũ
quoq; non proprium , ſed tranſlatũ & improprium erit,
tranſlato verò ſacerdotio,religionis item tranſlatio fiet.
Ita nimirũ qui nobis ſacrificium eripiunt,ſimul hi & ve-
rã Chriſti religionem conantur eripere, & falſam eius in
ducere,qui iuge ab eccleſia auferet ſacrificium.Nã & Da *Dan. 12.*
nielis teſtimonio cõſtringi fortiùs poterunt,q̃ vt elaban-
tur.Rogandi ſuntvidelicet aduerſarij,quodnã ſit illud iu
ge ſacrificium , quod Antichriſtus ab eccleſia ablaturus
eſt per dies 1290. Et cum in eccleſia nõ ſit aliud ſacrifi-
ciũ iuge præter id,quod in altari offerimus, iure argui-
mus,Lutheranos miniſtros eſſe Antichriſti.Sed quid ego
argumentor?quid plura diſputo ? Etiãne in tã perſpicuis
rebus argumentatio quęrenda,aut cõiectura capiẽda eſt?
An dubitari põt,vbi nullũ peculiare ſacrificiũ , priuatim
res ſacra nulla,ſacerdos propriè nullus eſt,ibi ne religio
nem quidem eſſe poſſe?Tradit Plato , ſacerdotes magna *Lib. 16.*
claritate oportere abundare propter eorũ quæ tractant, *qui eſt de*
magnitudinem.Quapropter apud Aegyptios non licere *regno.*
regẽ abſq; ſacerdotio imperare.In plurimis quoq; Grę-
corum ciuitatibus pręcipua ſacra à magiſtratibus ſum-
mis inſtitui,atq; apud Athenienſes creato regi ſacra ma
xima eſſe attributa. Tradit rurſum oportere, vt vnus ſem *Dial. 8.*
per ex magiſtratibus deorum alicui pro ciuitate ſacrifi- *de legib.*
cet. Ariſtoteles deinde auctor eſt , in heroicis tempori- *Li. polit.*
bus reges diuinę rei cultum exercere ſolitos , niſi talia *3. ca. 10.*
eſſent ſacrificia,quę ſacerdotiũ requirerent. Docet alio *Li. poli.*
loco idem in optima Republica ſacerdotes honoratiſſi- *7. c. 9.*
mos cõſtituendos.Neq; enim(ait)agricola,neq; artifex ,
neque vilium exercitiorum quiſq; ſacerdos eſt deputan *Li. de di*
dus;honos nanq; dijs eſt à ciuibus impẽdendus . Cicero *ui. Ci. li.*
& Valerius ſcribunt,tm̃ ſtudium antiquis obſeruandæ re *1.*
ligionis fuiſſe,vt ſenatus tunc,quum florebat imperium, *Valerius.*

decreuerit, vt de principiũ filijs pauci quidã electi Hetru riæ populis ad diſciplinã sacrorũ percipiendã traderent: ne ars tãta ꝑ tenuitatem hoĩum, & religionis auctorita tẽ, adduceret ad mercedẽ & quæſtum. Tãtus honos apud veteres natura duce religioni eſt habitus, vt nulli niſi principes & optimates, cæremoniarũ erga deum haberẽt facultatẽ. Et volunt Lutherani adeò Chriſtum deſipuiſſe, vt Remp. inſtituerit, in qua sacrificia oĩa vulgaria paſſim & cõtrita eſſent, sacerdotes deliri ẽt senes, garrulæ anus, adoleſcentes leues, sartores, lanij, & coqui, quos, honos præfandus ſit, ſi vel curſim velis recẽſere. Scilicet, ſacerdotium noſtrum Lutherani Turcarum more informare cupiunt, apud quos à cõmuni populo nõ multũ ſacerdotes differunt. Quantò religioſiùs antiqui olim Germani ſtatuerunt, vt verberãdi animaduertendiq́; in hoĩem, niſi sacerdotũ auctoritate nullis eſſet cõceſſa facultas, quò iudicia nõ humana, sed diuina viderent. Sed quid ego cõmuneis naturę rõnes profero? Ad noſtras, hoc eſt, Theo-
1. Cor. 10 logicas redeamus. Apoſtolus fideles cupiẽs ab idolorum cultu deterrere, eo maximè argumẽto vſus eſt, ꝙ ſi idolis immolarent, participes eſſent altaris, & mẽſæ impiæ atq; irreligioſæ: nã ſine diſcrimine eãdem vocat & menſam & altare. Qui aũt ad altare Chriſti accedunt, participes sunt huius ẽt altaris: fieri aũt nõ poſſe, vt vtriusq; ſimul participes ſimus, niſi Deo & idolis pariter seruiamus. Altare igiẗ hẽt eccleſia, habet igiẗ sacrificiũ. Etenĩ ſicut menſa dr̃, in qua ediẗ cibus, ſic altare, in quo offerẗ sacrificiũ. Negẽt ergo altaria fidelibus Lutherani, solũ cõcedãt mẽſas, qa cibũ nobis eſſe aiunt, sacrificiũ nõ itẽ.
*Deu. 16 Nec altaris modò, sed & miſſę nomenclaturã adimant, ꝗ caſum quiddã & inanis vocis sono decoratũ erit, ſi nobis in altari oblatio nõ eſt. Miſſę porrò vocẽ ex Hebræa lingua mutuò acceptã cũ doctiſſimi è nr̃is tũ pleriq; è Lutheri familia teſtãtur. *Eſt autẽ Hebręis Micça oblatio.

Sanè verò tum altaria, tum oblationem corporis & san-

**Deu. 16 vbi nos habemus ſpõtaneã oblationem Hebrai habẽt Miccam. Quo ẽt ſignificatu cõci. Carth. 4. c. 84. hoc nomẽ vſurpauit, in hac verba, Epiſcopus nullũ ꝓhibeat ingredi eccleſiã, & audire verbũ Dei, ſiue gẽtilẽ ſiuè hæreticũ ſiue Iudæũ vſq; ad miſſã cat e. de cõ. d. 1. epiſcopus.*

ſanguinis Chriſti,quã miſsã & sacrificium appellamus, ex apoſtolorum traditione nos habere,exploratiſſimum erit,ſi regulas eas huc referamus,quæ inueſtigandis apoſtolorum traditionibus libro huius operis tertio sunt à nobis conſtitutæ. Certè Irænæus verbis nihil obſcuris affirmat ex traditione apoſtolorum eſſe,quòd corpus & sanguinẽ Domini offeramus.Andreas quoq; Apoſtolus referẽte Philaċteto ex literis sacerdotum Achaię, Egęę procõſuli,immaculatum(ait)agnũ quotidie in altari sacrifico. Iacobum & miſſę celebrationẽ addidiſſe, teſtes sunt patres Trullanę synodi cano.32. Cõcilium inſuper Carthag.3.ait dominum tradidiſſe,vt in sacramẽto corporis & sanguinis eius nihil amplius quàm panis & vinum offerãtur.Sed,vt dixi,nihil eſt opus oratione lõgiore,vbi promptum eſt formulas illas quærendæ traditionis ad præſentem diſputationem accommodare.

Li.4. ca. 32. 33. & 63.

De conſ. d.1.c. Iacobus.

Cap. 24

Iã eccleſiæ authoritas pro hac concluſione notior, & crebrior eſt,quàm vt indicanda ſit.Nihil.n.frequentius, tum in canone, tum aliàs ſæpè intonat, quàm hoſtiam Deo se corporis & sanguinis Chriſti puram & immaculatam offerre.

De cõſ.d. 1.ĩ ſacramento,de cõſe.d. 2. neceſſariæ.93.d. peruenit, de ſumm. trini.firmiter. de conſ.d. 2. didicimus concilium itẽ Martini papæ, de conſ.d. 2. Non oportet.

Concilia verò ab hac sñia sunt plurima. Toletanum 1.c.5.Toletanum 11.c.14. Toletanum 12.c.5.Bracharenſe tertium c.1.Antiſidiorẽſe,c.8. Carthaginẽſe tertium, Epheſinum.Nicænum c.14.Lateranenſe sub Innocentio 3.Adde ẽt Trullanum,ꝙ nomine sextæ synodi à Gratiano refertur. Adde etiã Florentinum in decreto vnionis Armenorum,Sed & in concilio Conſtantienſi ille error condemnatus eſt,Non eſſe fundatum in euangelio,quòd Chriſtus miſſam ordinauerit.

Quid sedis apoſtolicę antiſtites? Nempe,eãdem apoſtolorum & eccleſiæ fidem profitentur.Anacletus de cõſe.di.2.c.epiſcopus.Clemens de conſ.di.2.c.hic ergo.Alexan.1.de conſe.d.2.c.nihil.Euſebius de cons.d.1.c.cõſulto.Iulius de conſe.d.2.c. cum omne crimen.Fœlix de conſe.d.1.c.ſicut non alij. Sother in epiſtola ad epiſcopos Italiæ. Syricius ad Cumerium Tarraconen.epiſcopum,ca.1.Inno.1.ad Exuperium Toloſ.epiſcopum, ca.1.

Epiſt.3.q̃ eſt de officio ſacerdotis.

Leo. Leo ad Dioſcorum epi.79.de conſe.di.1.c.neceſſe eſt. Hi omnes antiqui eccleſię pontifices, nam poſteriores quid attinet commemorare?

Auctores verò veteres, quos eccleſia & conſecrauit, & publicè dedicauit, ſi referre velim, negotiũ lectori faceſſetur. Itaq; nõ oẽs referã, sed nobiliſſimos. Docent in primis hoc ex Græcis Dionyſius c.3.lib.de eccl.Hiera. Ignatius in epiſt.ad Smirnẽ. Athanaſius in li. qõnum ad Antiochũ, q.34. Gregorius Nazãzenus in carminibus ad epiſcopos. Euſebius Emiſſenus de conſ. d.2. quia corpus. Chryſoſtomus hom.17.in epiſt.ad Hebręos, qui falsò nomine Ambroſij citat̃ à Gratiano, de conſ.d.2.c.in Chriſto. Chryſoſtomus quoq; idẽ lib.6.de sacerdo.paulò poſt principium. Cui Theophilactus conſentit in c.10.epi.ad Heb. Et Damaſcenus lib.4.c.14. E latinis verò habes Irenæum lib.4.c.32.& 33.& 34.& 63. Cyprianum lib.2.epiſ. 3.quæ ſcribitur ad Cæcilium de conſ.d. 2.c.1.& 2. Atq; idem repetit in ſermone de cœna domini. Amb.li.1.officiorum c.48. Hieronymum ad Hedibiam q.2.& ad Tit. 1 Paſchaſium in lib.de paſcha.de conſ.d.2. ca.iteratur. Augu.lib.10.de ciui.c.20.& lib.17.c.20.& lib.20. contra Fauſtum c.18. Quem locum & Caluinus & Bucerus impudenter pro ſe referunt. Grego.4. lib.dialogorum c.58. & in quadam homilia paſchali de conſe.di.2.c.quid ſit. Fulgentium deniq; lib.2.ad Monimum.

(Margin: Dioni. Ignatius Athana. Grego. Naz. Euſeb. Emiſ. Chryſoſ. Theoph. Damaſc. Irenæus. Ciprian. Hiero. Auguſt. Grego. Fulgent.)

At omnibus his teſtimonijs Caluinus reſpondet, euchariſtiam ideò à patribus ſacrificiũ vocari, quia eſt exẽplar, & imago ſacrificij. Nec enim aut nouum, aut inſolitum eſt, rerum vocabula rerum imaginibus attribuere. Ad Gala.3. Ante quorum oculos Ieſus proſcriptus eſt, & in vobis crucifixus, ad Rom 6. Conſepulti in baptiſmũ, Apocal.10. Agnus, qui occiſus eſt ab origine mundi. Sic autem Chryſoſtomum, Theophilactum & Auguſtinum fidem ſuam de ſacrificio explicuiſſe. Hæc Caluinus. Nam Bucerus dicit quidem alios patrum in hac ſacrificij appellatione id ſpectaſſe maximè, ſed alij tamen in vſu (inquit) huius vocis præcipuè ſpectarunt oblationes, quas ſuarum rerũ fideles offerebant, & domino conſecrabant.

(Margin: Gal.3. Inſtitutio.c.18. li.2 c.7.)

Id

Id quod Lutherus etiã animaduerterat in libro illo peſtilentiſſimo de captiuitate Babylonica. Sed ſcitum illud eſt, qui verecundiæ fines ſemel tranſierit, eum benè & nauiter oportere eſſe impudẽtem. Primùm enim iſti colligunt, ſi ſancti auctores aſſerunt, euchariſtiam eſſe exemplar ſacrificii in cruce facti, ſtatim haberi, non eſſe verum ſacrificium. Quòd ſi ad eum modum colligere liceet, ne vetera quidem ſacrificia propriè, & verè ſacrificia fuiſſent, quoniam omnia figura & imago erant vnicæ illius hoſtiæ, quam Chriſtus moriens immolauit. Vtrunque igitur ſignum vnius & eiuſdem hoſtiæ cenſendum eſt. noſtrum quidem præteritę, illud autem legis veteris futuræ, ſed vtrumque tamen verè ſacrificium. Niſi quis adeò inſaniat, vt putet, magis pertinere ad rationem ſacrificii, quòd ſignificet rem faciendam, quàm quòd commemoret rem factam. Ego ſanè ita iudico, euchariſtiã noſtram exemplar ſacrificii Chriſti eſſe non poſſe, niſi eſſet quoque ipſa ſacrificium. Quę res paulo antè eſt à me diligenter explicata. Quemadmodum enim cœna noſtra commemoratio non eſſet dominicæ cœnæ, imagoq; illius & exemplar, niſi verè manducaremus, ſic nec euchariſtia noſtra hoſtię Chriſti exẽplar, & imago eſſet, niſi verè ſacrificaremus. Deinde illud ab his quæro, an ſancti dicant, offerre nos in hoc myſterio corpus Chriſti & ſanguinem. Bucerus negat, ſed rem tamen apertam negat. Nam, vt cæteros omittam, manifeſtè id tradũt Cyprianus ad Cęciliũ Ambr. lib. officiorum. 1. Auguſt. 17. de ciui. Dei. Et contra Fauſtum lib. 20. Damaſcenus lib. 4. Irenęus item li. 4. Ac demum Alexander papa ad oẽs orthodoxos: nolo enim eſſe longus in reliquis excitãdis. Quòd ſi ſanguinem Chriſti in hoc myſterio offerimus, verè illud eſt quidem ſacrificiũ, & exẽplar eſt tamen, quoniam hoſtiæ cruentę imago incruenta eſt, ſed ita incruẽta, vt pro eo ſit, ac ſi nunc cruor ipſe effunderetur.

Ciprianus. Ambro. Auguſt. Ireneus.

Atque argumenta hæc vſque adeo pleroſque Lutheranos cogunt, vt in ſacrificio aſſerẽdo ex parte iam cum eccleſia conſentiant. Non enim penitus ſacrificiũ negãt: ſed in eo preſtant, qui hoſtiã pro peccatis admittunt, eos

iniuriam imponere Chriſti perfectiſſimo ſacrificio, quo vno cuncta ſunt remiſſa peccata. Itaq; gratiarũ actionis ſacrificium in eccleſia eſſe quidem, quod euchariſticum iſti vocant, ſed pro peccato nullum eſſe, quod propitiatorium appellant. At nobis ſecunda in hac controuerſia concluſio certiſſima & ipſa eſt, Euchariſtiam non mo dò iuxta nomen ſuum ſacrificium eſſe, quo Deo gratiam referamus, ſed id etiam eſſe, quod nobis Deum placatũ propitiumque reddat. Eandem itaque hoſtiam pro gratiarum actione & pro peccato eſſe. Hæc primùm oſtenditur ex illo loco apud Lucam, hoc eſt corpus meum qđ pro vobis datur. Et de calice ſimiliter, Qui pro vobis effunditur. Eſt ergo ſacrificium pro peccatis. Id quod forma conſecrationis præ ſe fert: quæ habet, effundi ſanguinem in remiſſionem peccatorum. Nam quod Lutherani quidam aiunt, verba, quibus hoc myſterium ſacerdos conficit, materialiter accipi, non ſignificatiuè, non eſt huius loci temporiſque refellere. Illud ſanè exploratum eſt, ſi verba formæ materialiter acciperentur, nec ſacerdotem in Chriſti nomine corpus ſanguinèmve conficere, immò ne cõficere quidem vllo modo. Quin etiã, ſi ſacerdos verba illa ſignificatiuè non profert, ex vi verborum, neque corpus Chriſti in Sacramento habemus, neq; ſanguinẽ. Ex quo Sacramẽtariorũ ſtultitia exiſtit.

Euchariſtia non modo eſt ſacrificiũ quo Deo gratias referimus, ſed reddit etiã Deũ placatum.

Luc. 22.

Ambr. de cõſe. diſt. 2. cap. ſi quotieſcunque.

Heb. 5. Deinde, omnis ſacerdos, vt ad Hebræos tradit Apoſtolus, cõſtituitur, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis, aut ergo nullus nobis ſacerdos eſt, aut ſacrificiũ propitiatoriũ habemus. Nec verò Paulus de ſolo legali ſacerdote loquebatur, niſi ineptè argumẽtatus fuiſſet, Chriſtũ pro peccatis quoq; obtuliſſe, quoniam ſacerdos erat.

Præterea, pœnã aliquã manere remiſſa iam culpa, non ſolũ eccleſia definiente, ſed ſcriptura ẽt tradente credimus. Cũ ergo corpus Chriſti & ſanguinẽ Dei dono tanquã res noſtras habeamus, vtiq; poterimus offerre Deo ad redemptionẽ animarum noſtrarum, quẽadmodum & pœnas proprias & ſanguinẽ quoq; noſtrum offerimus.

Epipha. Hanc verò eſſe Apoſtolicam traditionẽ, & Epiphanius *Criſoſto.* li. 3. cõtra hæreſes, & Chryſ. ad populum Antioch. apertè docent

docent, & facilè per regulas ſupra à me poſitas oſtendi poteſt, quas permoleſtum erit poſt tam longã diſputatio nem ad huius nos loci vſum in præſentia cõuertere. Quã quam vna eccleſia ſatis eſt ad huius rei certam fidẽ in a- nimis inſerendã. Illa quidẽ cum alias frequentiſſimè tũ in canone maximè profitetur, plebẽ ſanctam fideliũ hãc hoſtiã Deo pro redemptione animarũ ſuarum offerre.

Romanos verò pontifices ſuperuacaneum erit recen- ſere. Itaque duos ſolùm antiquiſſimos, & ſanctiſſimos re feremus, Alexandrum in epiſt. ad omnes orthodoxos in- quientem, crimina atque peccata his ſacrificiis deleri. Cui aſſentitur Iulius de conſecr. diſt. 2. ca. cum omne cri men. Quibus D. etiam Gregorium addo de conſecr. diſt. 2. ca. quid ſit. *Alexander papa* *Iulius papa.* *D. Greg.*

Nam in conciliis habemus Cambilonenſe de conſec. diſt. 1. ca. viſum eſt. Florentinum quoq; habemus ac Tri dentinum, adde etiam, ſi videtur, & Tiullanum.

Iam ſancti veteres eã rem cõſtantiſſimè tradũt. Chry ſoſtomus hom. 17. ad Hebræos, & Theophilactus in cap. 8. eiuſdẽ epiſtolæ palã dicunt, in myſteriis & ſacrificio eſſe remiſſionem peccatorum. Euſebius Emiſſenus hãc redemptionis oblationem vocat. Damaſcenus affirmat eſſe omnis ſordis expiationem. Idem aſtruxit & Athana ſius libr. quæſt. ad Antiochum. Epiphanius item inducit hęreſim Aërij in hęc verba, Orat viuus, aut diſpenſatio nem facit, id eſt, miſſam, quid profuerit mortuo? Cui re- ſpondet Epiphanius, quòd omnino proſunt preces eiuſ- modi defunctis, etiam ſi totam culpam non abſcindunt. Quem locum incredibile dictu eſt, quàm prauè Bucerus torquere nititur. Sed benè habet, quòd habemus alios, quos hæretici, rũpantur licet, torquere non poſſunt. Chry ſoſtomus homil. 69. ad populum Antiochenum, Non te merè (inquit) ab apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tre- mendis myſterijs, defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim inde multum eis poſſe contingere lucrum. Cum enim totus conſtiterit populus, ſacerdotalis ple- nitudo & tremendum proponatur ſacrificium, quomo- do non exorabimus pro his deprecantes? Vide etiam *Criſoſt.* *Theophi.* *Euſeb.* *Emiſſ.* *Epipha.* *Chriſo.*

Grego. eundem lib.6.de digni.ſacer. Gregorius lib.4. dialog.ca. 55. Si culpæ(ait)poſt mortem inſolubiles non ſunt, ſicut non eſſe docuerat, multum ſolet animas etiam poſt mortem ſacra oblatio hoſtię ſalutaris adiuuare. Theophila-*Theoph.* ctus in cap. Luc. 12. in illud. Eum timete, &c. Non ſemper (ait) qui moriuntur peccatores mittuntur in gehennam. Sed ſunt in poteſtate Dei vt etiam dimitti poſſint. Hoc aũt dico propter oblationes, quæ fiũt pro defunctis, quæ non parũ conducunt, etiam iis, qui in grauibus peccatis *Ambr.* mortui ſunt. Vide etiã Ambroſiũ epiſt. 8. lib. 2. ad Fauſt. *Ciprianus.* Et Cyprianum lib. 1. epiſt. 9. nã in ſermone de cœna domini apertè dicit, hoc ſacrificiũ eſſe iniquitatum expiationem. Vide etiã Paſchaſium de cõſecr. diſt. 2. c. iteratur. & Augu. de cu. pro. mor. ge. ca. 1. & lib. con. 9. ca. 11. & 28. *Auguſt.* & de hære. c. 53. & in enchi. ca. 110. Poſſemus his Theologorũ ſequentium manũ adiungere, in hæreticorum cæde iam ſępè victricem. Sed victoribus occurrent acto iã de inimicis eccleſiæ triumpho? Itaq; ad prelium ſerò venient quidem, ſed ad palmam opportunè. Quanquam hoc loco neceſſe fuit eos aduocare, nõ vt noſtra cõfirmarent argumẽtis ac rõnibus, ſed vt ſcholæ more preſsè, atque argutè cõtraria refutarẽt. In refutãdis quippe hæreticorũ argumẽtis tm̃ ſcholæ Theologia valet, vt facilè poſſit ea, q̃ iſtis videntur eſſe grauia, oſtendere vel leuiſſima.

Primum ſanè argumentum, quod Caluinus tãtoperè iactat, facillimè diluitur. Quis eſt.n. cui nõ perſpicua ſint illa, quę verbis iſte multis exornat, & amplificat? Vnicũ ſacerdotem noſtrum præſtitiſſe id, quod oẽs illi veteres minimè præſtiterunt, nempè remiſſionem peccatorũ in ſanguine proprio. Rursũ immortalẽ eſſe & perpetuum, qui ſemper corã Deo pro nobis aſſiſtat, nec ſuorum modò vulnerum cicatrices, ſed etiã ſanguinẽ, quẽ effudit in cruce, omneis eccleſiæ & oblationes, & orationes, ſed demum eccleſiamq; ſuam patri in ſublimi altari repræſentet. Itẽ vna ſola oblatione cõfeciſſe, quod ne plurimis quidem veteres illi ſacrificij valuerunt. Hęc videlicet cõtrita ſunt & vel minutis Theologis peruulgata. Illud nos addimus, q̃ Caluinus ignorat, diſcrimen eſſe inter ſacer-

dotes

dotes veteres & noſtros, ꝙ in illis nemo fuit, cuius cæteri vicarij eſſent, neque.n .poſteriores prioris alicuius gerebant vices, ſed quiſq; ſuam afferebat hoſtiã, & ſuo non alterius ſacerdotis nomine offerebat. Ita ex hac parte plures omnino erant ſacerdotes. Nõ.n.in vno veluti capite cõueniebant, cuius loco adminiſtrarent. At noſtri cũ in nomine Chriſti, & in perſona eius accedant ad altare, quodãmodo omniũ vnũ eſt ſacerdotiũ; ſicut epiſcopi ac vicarij vnũ iudiciũ eſt. Aliũde etiã veteres illi plures erãt ſacerdotes, quia plures hoſtias eaſdemq; differentes exhibebãt, at ſacerdos à ſacro faciendo dictus, vbi eandem hoſtiã offert idemq; omnino ſacrum conficit, aliquo mõ idem eſt, licet plures eſſe videantur. Ac reuera ſacerdos, qui Deum ſanguine placaret & reconciliaret mundo, vnus eſt Chriſtus. Nos quippe hoc ſenſu nõ dicimur ſacerdotes, ſed q͞a diſpenſatores ſumus myſteriorũ eius, applicãtes populo ſanguinẽ, quẽ ille effudit in cruce, & ſimul cũ illo offerentes. Inde.n.noſtra oblatio vim habet nõ ex nobis. Non igitur nos plures ſacerdotes ſumus ad eũ modũ, quo veteres plures fuiſſe tradit Apoſtolus. Q͞d verò Caluinus ait noſtros ſacerdotes eſſe ĩfirmos ac peccatores, vt olim in lege, magno diſcrimine agnoſcimus. Etenim illi cũ adferrent hoſtias, quæ ex ſe placere Deo nõ poterant, Nec placita sunt (inq͞t) quæ tibi ſ͞m legem offerunt, cum ſanguinẽ, inquã, hircorũ & taurorum afferrẽt, ſi peccatores erãt, ꝑ ſacrificia ſua nihil cõſequebant: Reſpexit quippe Deus ad Abel, & ad munera eius, neque offerens à muneribus, ſed munera ab offerente placuerunt, vt rectè Gregorius admonuit. Legis ergo infirmitas erat, ꝙ nec hoſtiã habebat, quæ ex ſe Deo eſſet accepta, nec ſacerdotes impollutos, qui Deo gratioſi gratã quoque hoſtiam efficerent. Sacerdotes verò noſtri, tametſi infirmi ſunt, nihil tamẽ eccleſiæ ſacrificio incommodãt, vt pote quod vim ſuam non ab illis habet, ſed à Chriſto ſummo ſacerdote, in quo patri benè complacuit, qui ſimul eſt ſacerdos, & ſacrificium, quemadmodum Innocentius tertius in concilio dixit. Hoſtię igitur euangelicæ excellens prçſtantia eſt, quòd & ipſa per ſe Deo eſt

Ad Hebr. 9.

De ſumma tri. c. firmiter.

quàm

ſenatoria ſacerdotiũ reſideret. Quam naturę inſtitutionem apoſtoli ſecuti, cum ſentirent ſacerdotibus eccleſię gubernationem fuiſſe à Chriſto cõmiſſam, eos exiſtimarunt eſſe in sacerdotum ordinem cooptandos, qui verè presbyteri eſſent, hoc eſt, ſeniores. Ita factum eſt, vt presbyteri nomẽ in eum, qui ſacra facit, remaneret. Sed nos eo loco locati ſumus, vt non longè proſpicere oporteat futuros ſacerdotij caſus, cũ eos in præſentia videamus. Deflexit enim iam de ſpacio curriculoque, multumque deflexit conſuetudo maiorum, & eos nobis epiſcopi initiatos ſacerdotio tradunt, qui non modò presbyteri non sunt, sed sunt etiam valde iuuenes. Ita ſacerdotij auctoritas ſceleratiſſimis eccleſiæ hoſtibus ludibrio eſt. Verùm de epiſcoporum abuſu minimè contendimus, in eo certamus, ſacerdotis creandi rationem nos ab apoſtolis, Apoſtolos à Chriſto accepiſſe. Quod ne dubitare poſſimus, certiſſimo eſt argumento quod Chriſtus in cœna dixit, Hoc facite in meam commemorationem. Si enim hoc, quod pręcepit facere, ſacrum erat, immò ſi, vt antè probatum eſt, ſacrificium erat, Apoſtolos sanè tunc sacerdotes inſtituit, niſi iuſſit facere nec dedit tamẽ poteſtatẽ faciendi. Conficere autem Chriſti corpus & ſanguinem, vt ſacra noſtra Deo faciamus, quoniã ſupra naturã eſt, ſine diuina facultate fieri non poteſt. Quia verò sacrificium hoc Dominus facere iuſſit donec veniat, neceſſe eſt, vt copiam, quam Chriſtus fecit apoſtolis ſacrificij iugis & perpetui faciendi, illi in poſteros ſempiternis seculorum ętatibus transfuderint. Sic.n. (vt Oecumenius ait) sacerdotium Chriſti ęternum eſt ſm ordinem Melchiſedech. Sed primi argumenti confirmationi refellendæ pluſculum etiam quàm concedebat ratio largiti ſumus.

Illi iure sunt, ad ſacerdotium eligendi, qui ſeniores sũt.

Matt. 26

In ſecundo verò argmento multa ſimul obijciuntur aduerſum ea, quæ ex eccleſiæ ſententia diximus, ſed nos exprimemus omnia perſpicuè, vt res dicta propè manu tẽtari posſit. Primũ aũt illud ſa cerdotibus noſtris opponitur, quod offerunt alienũ ſanguinẽ. Id quod ſine dubio falſum eſt, quippè cum Chriſti ſanguis, dono Dei licet, noſter ſit tamen, noſter, inquam, veluti vniuerſalis cauſa

noſtra

ad ſingulos effectus adiungatur. Similiter ergo oblatio Chriſti vna generalis fuit redemptionis, ac ſanctificatio nis humanæ, nõ ſolum idonea cauſa ſed ſuis etiam oibus numeris abſoluta: cui (in genere ſuo dico) nihil addi nihil detrahi poſſit. At ſunt plures oblationes particulares quibus vniuerſalis illa efficientia ad effecta quædam ſingularia contrahitur. Nemo igitur nos legales ſacerdotes exiſtimet, q̧ ſingulis altariũ ſacrificijs ſæpè, ac priuatim offerimus, ſed potius ita ſecum reputet, ſacerdotes ſunt iſti ſecundi ſub vno primo põtifice Chriſto adminiſtri & diſpenſatores myſteriorũ eius. Ac de prima quidẽ huius argumentationis parte, itemque de ſecunda diſputatum eſt, reliqua eſt tertia eademq; poſtrema in qua Caluinus, ac Bucerus ſe inſolentius iactãt, quaſi argumentũ inuenerint, quod refellere nequeamus. Qua vna in re, fateor, superiores ſunt. Illi nanq; quomodo opinionem, cõmenticiã, confirmarent, inuenerunt, ego tam leue argumentũ qua rõne infirmem, ac diluam, reperire nõ poſſum. Sed age, horum inſolentiã reprimamus, iamq; doceamus ſerio, quã ridiculè exultent homines nõ ſolũ doctrinæ Apoſtolicæ ignari, ſed oĩs omninò Philoſophiæ. Primũ autẽ, quamuis denuò velimus ſacrificij complicatã notionem euoluere, non facilè tamen reperiemus, an ea cædem, occiſionemq; contineat, cũ animal sacrificandũ eſt. Contrà .n. dicet fortaſſe quis Prophetas Baal quoddã etiã ſacrificij genus præbuiſſe, qui lanceolis & cultris ſe inciderint, donec perfunderentur ſanguine. At demus illud, & concedamus argumentantibus, quod ad perfectam animalis immolationem nos quoq; attinere credimus, confici, dico, ipſum & occidi oportere, ſi verè ſacrificatur. At corpus viuum & ſpirans nõ offerimus, idem .n. in euchariſtia eſt atq; in cœlo. Sed & ſi Chriſti corpus in euchariſtia viuũ eſt, ac sanguis in corpore, non tñ à nobis aut corpus offertur quia viuũ eſt, aut sanguis quia eſt in corpore. Sed illud quia mactatum, hic quia effuſus in cruce. Quòd ſi Chriſtus in cruce ſe offerens non ſe è conſpectu noſtro abſtuliſſet, ſed perpetuò penderet in cruce, ante omnium fidelium oculos omni & loco, & tempore poſitus, nihil

Nos non ſumus ſacerdotes leg les.

3. Reg. 38.

neceſſe erat, vt exemplum facti relinqueret,& in ſimulacrum ex animali exemplo veritas trãsferretur. Sicut.n. ij,qui tunc fuerũt iuxta crucẽ, eandem cũ Chriſto hoſtiã patri obtulerunt,ſi modò verè erant pij,& rẽ quę gerebatur,intelligebãt,ſic ſi eadem externa crucis hoſtia in conſpectu noſtro æterna permaneret,nullo exẽplari, & imagine hoſtiæ illius indigeremus.Quia verò licet oblatio illa & mactatio externa trãſierit,ſic tñ coram Deo cõſtat acceptabilis,& perpetua virtute conſiſtit,vt nõ minus hodie in conſpectu patris illa ſit efficax quàm eo die , quo de ſaucio latere ſanguis exiuit,ideò verè nunc offerimus eandẽ crucis hoſtiam cum Chriſto,perinde atq; illi, qui erant iuxta crucem, quamuis illi nullo poſito ſub oculis ſimulacro , quia nullo tunc opus erat, cũ res ipſa viua in pręſentia eſſet,atq; ante oculos propoſita,nobis autem per imaginem Chriſtus hoſtiam illam excitauit,& quaſi in quodam exẽplari ſtatuit ante oculos.Sed imago hæc & exemplar nihil reuera obſtat, cur nõ eundem illũ ſanguinẽ modò offeramus,quem Chriſtus fudit in cruce,nõ
Vide eti aliter ac ſi nunc coram effunderetur.Quę eſt ſnia Chry-
Euſebiũ ſoſtomi,falsò tamen Ambroſio attributa.de cõſecrat.di-
Emiſſenũ ſtinct.2.cap.in Chriſto. Adde,ꝙ quale fuerit ſacrificium,
de cõſecr. talis eſt requirenda mors,vt ſi illud cruentum eſt,hæc ſit
d.2.quia etiam cruenta,ſin illud incruentum erit,mors quoq; erit
corpus. miſtyca , & incruenta,i.effectus mortis ceu nũc præſens adeſſet.Satis eſt.n.vt verè & propriè ſit ſacrificium,quòd mors ita nunc ad peccati remiſſionem applicetur , ac ſi
De cõſec. nunc Chriſtus ipſe moreretur.Id quod ſcriptorum vete-
d.2.quid rũ teſtimonijs cõfirmatur.Gregorius, In ſe ipſo(inquit)
ſit. immortaliter viuens iterum in hoc myſterio moritur.Et
De cõſec. Auguſtinus,Semel immolatus eſt in ſemetipſo Chriſtus,
diſt.2.ſe- & tamen quotidiè immolatur in ſacramẽto.Paſchaſius,
mel. Quotidiè Chriſtus myſticè pro nobis immolatur, & paſ-
De cõſec. ſio Chriſti in myſterio traditur, &c. Et Cyrillus in cõci-
diſt.2.ite lio Epheſino,Athanaſius ad Antiochũ,Theophilactus in
ratur. decimũ caput epiſtolę ad Hebræos,Damaſcenus in quarto libro,Gregorius demũ Nazãzenus,vt cæteros prætermittam,hanc incruentam , exanguemque immolationẽ

vocant,

vocant,vnicam illam quidem, qualis non fuit alia ſimilis, per quam ad effectum ſcilicet ſic nobis Chriſtus immolatur, vt illis,qui pręſentes erant quando ſe in cruce offerebat.Sed quia ſine effuſione cruoris,quæ in pręſentia cernatur oculis,applicatione verò cruoris iam affuſi ſit oblatio rectè à patribus incruentum ſacrificium nuncupatur.Atque ad ea quæ ſunt à Lutheranis in ſecundo argumento dicta,diximus ſatis.

In tertio quoq; argumēto refutādo, poſthæc nihil eſt neceſſe laborare.Docuimus.n.Chriſti oblationē in cruce nō aliter ſe habere ad redimēda peccata,quā aut lucē ad illuſtrandū,aut medicinam ad curandū.Lucē dico,quę omne lumen ederet,medicinā,quæ oēs ſanaret morbos. Ecquis autem dubitet, cauſas perfectas & principales ſine adiuuantibus & proximis,nihil efficere? Medicamētū quippe quālibet præſens & ſalutare ſit,niſi ægro corpori adiūgitur,neq; opē indigēti fert,nec ſalutem.Quòd ſi agnus,qui tollit peccatū mundi, ſine adiutrice & ſocia cā ipſe per se expiauit noſtra delicta, baptiſma tollatur,pœnitentia abſit,ſacerdotia ſileāt,miniſteria faceſſant,atq; adeò omne salutis noſtræ & sacramentū remoueatur,& inſtrumentū. Præceptum illud vanum ſit, Baptizate in noīe patris & filij & ſpiritus ſancti:gratia illa vana,Quorū remiſeritis peccata remittentur eis: inanis ſermo illæ, Pœnitentiā agite, & baptizetur vnuſquisq; veſtrū in remiſſionē peccatorū:ſit deniq; ille falſus,Saluos nos fecit per lauacrū regenerationis.Quin ēt,ſi ita libet, quia orauit pro nobis Chriſtus,non oremus,quia ieiunauit,nō ieiunemus,quia lachrimatus eſt,non ploremus.Colligunt .n.arguti iſti dialectici,quia obtulit ſemel Chriſtus, nos nō offeramus.Sicut ergo cōpatimur,vt paſſionis eius participes ſimus,ita etiā offerimus,vt oblationis ipſius partē capiamus.Nobis ſanè religio actuoſa eſt, Lutheranis ocioſa.Qui nos feriatos volūt ceſſatiōe torpere, & quaſi pueros delicatos nihil agere.Ita ex animis hoīum extrahūt radicitus religionē cū ſacrificia,ſacerdotes,cæteroſq; religionis adminiſtros tollūt.Nō ergo nos repetitis oblationibus Chriſti ſacrificium,teſtamur fuiſſe imbecillū,

Cauſæ principales nihil efficiunt, ſine pximis.

Matt.vl.
Ioan.20.
Actor.2.
Tit. 3.

ſed cauſam principalem perfectamq; fuiſſe, quæ quãtum uis licet ſufficiens in ſe & conſumata, ſit ſine applicatione tñ cauſarum adiuuantiũ nihil efficit. Illud verò, Vna oblatione conſummauit in ęternũ ſanctificatos, ſimile eſt, vt ſi dicerem, Deũ vna illuſtratione mundũ in ęternũ illuſtraſſe. Id quod reuera fecit, quũ ſolem quaſi ſempiternũ lumen accendit. Alioqui quid alio loco Apoſtolus iubet, vt emundemus nos ab omni inquinamẽto carnis & ſpiritus, perficientes ſãctificationẽ in timore Dei? Certè Chriſti ſãguis emũdauit nos ab oĩ delicto, & tamẽ Paulus ait, Mũdemus nos. Certè vna oblatiõe Chriſtus cõſummauit ſãctificatos, & tñ Paulus monet, vt ipſi ꝑficiamus ꝑſãctificationẽ in timore Dei. Chriſtus igiť mũdat ac ꝑficit, & nos quoq; ꝑficimus ac mũdamus, ſed ille agit nobiſcũ vt cã principalis, nos ſub illo agimus vt cauſæ adiuuãtes. Dei nãq; adiutores ſumus. Sed addũt illud, Vbi peccatorũ remiſſio eſt, iã nõ eſt oblatio ꝓ pc̃tõ. Reſpõdemus. Si remiſſio ſolũ eſt in cã vniuerſali, iã nõ eſt oblatio generalis quidem pro pc̃tõ, eſt tamen oblatio ſpecialis, quæ vim illius ad efficiendũ applicat. Quemadmodũ ſi illuſtratio eſt mundi vniuerſalis, nulla alia generali eſt opus, non.n. alio ſole indigemus, alia luna, alijs ſtellis. Sed neceſſe eſt tamen illuſtrationes quotidiè ſingulas aëris interuenire, ſi terra eſt diebus ſingulis illuſtranda. Addunt ẽt, Poſt remiſſas per Chriſti ſacramenta iniquitates, quorſum oblationes facimus pro pc̃tõ? Reſpondeo, remiſſio iniquitatis duplex eſt, vna perfecta, altera imperfecta. Perfecta, quũ nõ ſolum culpa, ſed tota etiã pœna remittitur, de qua illa intelliguntur, Proieciſti poſt tergum tuum oĩa peccata mea. Beati, quorum remiſſe ſunt iniquitates, & quorũ tecta ſunt peccata. Proijciet in profundum maris peccata noſtra, Mich. 7. & cętera ſimilia. Atq; hæc per baptiſmũ cõtingit omnibus baptizatis. Imperfectam verò illã dicimus, in qua vel culpa remittitur, ſed nõ tota pœna, vel remittitur pœna remiſſa iã culpa, de qua illud accipimus, Propter remiſſionem præcedentium delictorum. Et rurſum, In redemptionem earũ præuaricationum, quę erãt ſub priori teſtamento. Antiquis porrò patribus culpas

ante

Heb. 10. 2. ad. Corinth. 7. Nota 1. Cor. 3. Remiſſio iniquitatis duplex eſt. Eſai. 38. Pſal. 31. Mich. Rom. 3. Hebr. 9.

ante Chriſti mortem fuiſſe remiſſas ambiguum non eſt, iuxta fidem quippè defuncti ſunt teſtimonio fidei proba- Heb. 11.
ti. Nō eſſe autem perfectè remiſſas cōfirmat Paulus cùm ait, Chriſtum mortuum eſſe in remisſionē precedētium Ro. 3.
delictorum. Quę ſi plenè Moyſi, Aaron, Dauidi, cęterisq; ſub lege & natura ſanctis condonata fuiſſent, nec illis eſſet ianua regni cœleſtis occluſa, nec loci inferi in cuſtodiam deputati. Ecquis. n. dicat, omnino reſoluta crimina, quorum pœnæ luuntur in carcere? Dauidi rurſum homicidij & adulterij ſcelera relaxata quo tempore ad Nathan prophetæ vocem peccatum confeſſus eſt, & Nathā 2. Re. 12
ipſe idem, & auctor libri eccleſiaſtici teſtes ſūt. At ſi ple- Eccl. 47.
nam remisſionem percepiſſet, quorſum illa? Dele iniqui- Pſal. 50.
tatem meā, Amplius laua me ab iniquitate mea, Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c. Certè hāc ampliorem & pleniorem indulgentiam nō prius à domino impretauit, quàm multis ſupplicijs in eo dominus acerrimè vindicaſſet. Itaq; ſi per Chriſti ſacramenta plena cuiquam peccatorum remisſio cōtigit, non pro huiuſmodi peccatis hoſtiam minimè offerimus, vt ſi quis proximè recens baptiſma ſuſceperit, at ſi peccator nō eſt perfectā remiſſionem conſecutus, qđ in ſacramento pœnitentiæ ferè accidit, pro huius delictis ſacrificium exhibemus, vt cui Deus ſubiratus etiānum eſt, ei fiat aliquando propitius.

Quid igitur ſibi Apoſtolus vult, quū nimis horribilibus audientiū animos perterrefacit in hæc verba. Volun- Heb. 10.
tariè peccantibus nobis iam nō relinquitur pro peccatis hoſtia? Nempè, qui dicit, voluntariè peccantibus poſt acceptam notitiam veritatis nullam hoſtiam eſſe reliquā, is, ſine dubio ſignificat, ignorātibus aliquam hoſtiam ſupereſſe, ijs pręſertim, qui ante acceptam notitiam veritatis peccauerūt, quemadmodum Chryſoſtomus ac Theophilactus argumentantur. Rem ergo Apoſtolus verbis grandioribus exaggerat, atq; vt ſolet, terrorem exuperatione inijcit. Oſtendit itaque non quid clemens, & miſericors iudex interdum ſua lenitate cōcedat, ſed qua pœna is dignus ſit, qui ſingulari baptiſmi beneficio ſuſcepto filiū Dei cōculcat, & ſanguinē teſtamenti pollutum

ducit,& ſpiritui gratię cõtumeliam facit.Indignus nimi
rum eſt,qui fuerit hmõi,cui Chriſtus iterũ crucifigat̃.To
ties aũt nobis crucifigitur,toties immolat̃, quoties eius
crux nobis & mors ad peccati remiſſionem applicantur.
Si de iuſtitia ergo agitur, nulla relinquitur pro peccatis
hoſtia ijs,qui ex malitia peccant.Sin verò de miſericor-
dia Dei agitur,quæ oẽm ẽt ſenſum exuperat non ſolum
infirmis,& ignorãtibus aliqua ſupereſt hoſtia,ſed ijs ẽt,
rarò tñ, qui voluntariè peccauerunt poſt acceptã notitiã
veritatis.Enimuerò qđ hæc Apoſtoli oratio alta & exag
gerata ſit,illud primum argumento eſt,qđ ſtatim ſubdi-
Heb.10. tur,Terribilis aũt quædã expectatio iudicij,&c.Atq; eue
ſtigio,Irritã quis faciens legem Moyſi,&c.& poſt pauca,
Rememoramini priſtinos dies,&c.& tandem, Nolite a-
mittere confidentiã veſtrã quæ magnã habet remunera-
tionem.Illud deinde hoc confirmat maximè, quod in.6.
Heb.6. c.cum dixiſſet,Impoſſibile eſt eos,&c.ne exiſtimaret̃ nul
la eſſe rerum expectatio meliorũ,quaſi à deſperatione ad
ſpem reuocare cupiens,cõfidimus(ait)de vobis dilectiſſi
De pœni. d.1.ca.Si enim. mi meliora & viciniora ſaluti, tametſi ita loquimur. Ex
quo temperamento Hieronymus lib. aduerſus Iouinia-
num 2.colligit, Apoſtolũ Hebręos per exaggerationem
Hoſtia p̃ peccatis duobus modis poteſt intelligi. territaſſe.Eſt & aliud rñſum dignum,niſi me fallunt oĩa,
qđ magnoperè animaduertat̃.Videlicet, hoſtia pro pec-
cato duobus modis intelligi põt. Vno modo pro pœna,
altero etiam pro culpa.Quòd enim peccati vox pro pœ-
na peccati vſurpetur,illa demonſtrant, Non ego operor
illud,ſed qđ habitat in me peccatum.Et rurſum,Remit-
Roma.7. tuntur ei peccata multa,qm̃ dilexit multum, cui autẽ mi
Luc. 7. nus dimittit̃,minus diligit. Quo loco multorum pecca-
torum pœnas multa dñs peccata vocat.Nam culpas an-
tè fuiſſe remiſſas,qui ſuperiores lachrymas conſideraue
rit,is vocare in dubium nõ poterit. Et quæ dilexerat, &
ingemuerat, ea certè culparum veniã fuerat conſecuta.
Lu.7. Sed cui in præſenti dr̃, Remittuntur tibi peccata, Vade
in pace,ei plenisſima indulgẽtia conceditur, oĩumq; pœ
narum perſolutio.In pœnis verò locum habet, vt maiori
dilectioni maior remisſio rñdeat,minoriq; ẽt minor, nã

culpæ vel ſimul remittuntur oẽs,vel nullæ. Machabæorũ ſnĩa vulgò ẽt ſermone teritur, Sanctã & ſalubrem cogitationẽ eſſe pro defunctis exorare,vt à peccatis ſoluãtur. Vbi pœnas purgatorias pro culpis debitas peccata ſine dubio appellauit.Simile eſt illud, Peccata tua eleemoſynis redime.Pœnas aũt Daniel pecunia redimendas exiſtimabat:nã culpas aut pœnitentia diluit, aut certè ſine argento gratia reſoluit. Atqui ſiue figuratè nomen cauſæ ad effectũ trãsferatur, ſiue remisſio pœnæ ad integrã remisſionẽ culpæ pertineat,nõ valde intereſt quidem,tametſi D.Tho.atq; Innocentius hmõi locutiones improprias eſſe teſtãtur,quibus peccata deleri,detergi,ablui,remitti dicuntur,quia ſoluuntur pœnæ.Iã ergo cùm Apoſtolus ait, nullã hoſtiã ſupereſſe pro peccato, pro culpa propriè intelligendus eſt. Cui ſnĩę nõ eſt illa cõtraria, relinqui pœnitentiæ ſacramentũ,qđ iudicium eſt,nõ ſacrificium,relinqui ẽt hoſtiã pro pœna,quæ impropriè dĩ hoſtia pro peccato.Sed quæris, quid cauſæ pleriſq; antiquorum fuerit,vt baptiſmũ hoſtiã appellauerint, ideoq; dixerint,nõ ſupereſſe hoſtiã pro peccato,quia baptiſmus repeti non põt. Sanè quia in baptiſmo Chriſto cõmorimur,& per hoc ſacramentũ applicatur nobis hoſtia crucis,ad plenã peccati remisſionẽ,hinc illi baptiſma tranſlatitiè hoſtiã nuncuparunt, ac poſt baptiſma ſemel acceptum nullã hoſtiã eſſe reliquã interpretati ſunt: quia baptiſma ſecundum non eſt. At in pœnitentia ſacramẽto non applicatur mors Chriſti per modum hoſtiæ, ſed per modum iudicij. Itaq; quamuis pœnitentia poſt baptiſma ſuperſit, non proinde tamen hoſtia ſupereſt pro peccato.Sed de tertio argumento nimium multa.

Quartum verò non confutatione eget, ſed reprehenſione Ecqua enim vel inſcitia,vel imprudentia eſt, ea aduerſum nos teſtimonia excitare,quę à nobis faciunt maximè,Cõſtat ſanè, euchariſtici ſacrificij partes quatuor eſſe,vnam cõſecrationem corporis & ſanguinis,alteram oblationẽ,tertiã fractionem, poſtremã cõſumptionem.

Remittũtur culpæ oẽs ſimul.

Mach. 12

Dani. 4.

Sine pretio remittitur culpa, nõ tamen ſine diſpoſitione.

4. d. 12. quæſt. 2. ar. 2. q. 2

Sermo eſt de mortalibus, q̃ ſimpliciter & quaſi per antonomaſiam peccata dicũtur. Nã venialia hoc penitus ſacrificio delẽtur.

de cõ. d. 2 ca. Iteratur, & c. vtrum.

Probabiliſſimum eſt, ſpecierum quoque mixtionem ad ſacrificij integritatem attinere. Nam ab Apoſtolis eccleſiæ traditum, ambiguum non eſt.

His quippè quatuor partibus noſtrū ſacrificium redintegrari, cōfici, abſolui qui negauerit, nihil illū de rōne perfecti ſacrificij didiciſſe, nihil quæſiſſe, nihil ſcire conuincā. Conſecrationē porrò atq; oblationē cū gratiarum actione coniunctā ex euangelio colligi, oſtendimus paulò antè, fractio aūt apertiſſimè traditur. In eo diſcrimen eſt, ꝙ Lutherani in fractione nihil myſticū eſſe arbitrantur, sed solā panis diſtributionē, nempe, vt sua cuiq; portio cōtingat: at eccleſia ſancta quum hoſtiā frangit, dn̄ici corporis in cruce fractionē ſignificādo, Chriſti hoſtiā cōmemorat: quemadmodū Chriſtus ipſe & verbo, & exēplo cōmemorandam tradidit. Qđ verò ad plenam huius ſacrificij rōnem conſumptio ſpecierum attineat, concilium Toletanum 12. teſtatur, inquiens. Quale erit ſacrificium, cui nec ipſe ſacrificans particeps eſſe dignoſcitur. Auguſtinus inſuper in libro ſententiarum Proſperi conſentit, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, dominici corporis immolationem eiuſque ſanguinis effuſionem deſignari. Spectat ergo ad perfectam ſignificationem ſacrificij conſumptio ſpecierum. Quæ cauſa catholicis perpetua fuit, vt dum ſacerdos ſpecies ſumit, nō edere illum dicant, edat licet, ſed conſumere. Vt intelligamus, in miſſa potiùs haberi rationem comſumptionis quàm manducationis, magiſq; ſacrificium ſpectari q̄ cœnam. Quod Lutherani ſentientes negauerunt, Chriſtum corpus ſuum ſanguinemque ſumpſiſſe, ne conſumpſiſſe & ſacrificaſſe probaretur. Verùm ratio primùm cōuiuij hoc exigit, vt cibi communionem, & conſociationē habeat, alioqui qui ad cœnam inuitat, is non conuictor eſſet, ſed conditor, inſtructorq; conuiuij. Atque accubationem epularem amicorum, tametſi meliùs noſtri conuiuium, benè tamen Græci tum compotationem, tum cō cœnationem vocant: vt qui vocat ad cœnam, nec concœnator ipſe & cōpotator eſt, non ſolùm non vrbanum conuiuium ineat, ſed ne conuiuium quidem. Deinde, vt Chryſoſtomus argumentatur, ne diſcipuli horrerent carnem & ſanguinem, neceſſe erat vt Chriſtus prior ipſe degustaret. Chriſtus certè quod ſe videbant facere, id vt face-

De conſ. diſtin. 2. quū frangitur.

De conſ. diſtin. 2. c. relatū.

De conſ. di. 2. quū frangitur.

Chriſoſt.

facerent iuſſit Apoſtolis. Intellexit autem ſemper eccleſia ſacerdotibus iniunctum eſſe vt ſumerẽt, ſumpſit ergo & Chriſtus, niſi ſacerdos omnibus ſuis numeris abſolutus non abſolutum, ſed inchoatum ſacrificiũ fecerit. Nec me fugit D. Thomã aliquando, vt videtur quidẽ, docuiſſe ſacrificium ante fractionẽ hoſtiæ eſſe peractũ, ſumptionemq; ſpectare propriè ad ſacramentũ, oblationem verò ad ſacrificiũ. Et rurſum aſſerere, fractionem hoſtiæ nõ ita eſſe neceſſariam, vt, ſi omittatur, ſacrificiũ maneat imperfectũ, quòd videlicet huius rei ſignificatio non ad corpus Chriſti verum, ſed ad myſticũ referatur, non ergo fractio in partibus ſacrificij numeranda eſt. Quòd autem ſacrificium ante fractionem peragatur, id magno argumento ſit: ſacerdotem ſtatim à conſecratione illa verba dicere, Offerimus præclaræ maieſtati tuæ de tuis donis ac datis hoſtiã puram, &c. Iam ergo nondum fracta hoſtia & oblatio eſt, & ſacrificium. Verũ qui Diuum Thomam nobis obijcit, id ille agit, vt & ſecũ ipſe Thomas, & cum vera ſacrificii ratione pugnet, eius.n. in ſecunda ſecundæ, verba non obſcura ſunt, ſacrificium propriè dici, cùm circa res oblatas aliquid fit. Quã rẽ illo etiam exemplo confirmat, vt quum panis frãgitur & comeditur. Vnde colligit, primitias oblationes eſſe, nõ autẽ ſacrificium: quia nihil ſacrũ circa eas fiebat. Hoſtiã igitur aliquando ante fractionem non ſolũ D. Thomas, ſed etiam eccleſia vocat eo more, quo rẽ inſtantẽ & proximam quaſi præſentem nominamus. Sic Cicero præbere (ait) hoſtias ad ſacrificiũ. Vbi animal ſacrificandum hoſtiã appellat. Quin & in Leuitico & in aliis quoq; pleriſq; locis holocauſtũ, hoſtia ac ſacrificiũ ab eo, quod proximè futurum eſt, nomẽ accipiunt. Sed & panẽ ipſum ante cõſecrationem hoſtiã vulgò appellamus, à qua appellatione ne Diuus quidem Thomas abhorret. Sacerdos porrò ante cõſecrationẽ dicit ſe offerre ſancta ſacrificia illibata, &c. Quis aũt Theologus tã inſigniter ſtultus fuit, vt peractũ ſacrificiũ ante hoſtiã conſecratum exiſtimauerit? Atq; vt de occulto & interiore ſanguinis & corporis ſacrificio nihil dicam, externum certè & myſticum ſola oblatione non conſtat.

3. par. q. 83. ar. 4.

Art. 6. 5.

q. 85. 3. 3

Cum itaq; circa ſpecies ante fractionem nihil ſit à ſacri ficio factum, ne ſacrificium quidem peractum eſt. Itē cū ſymbolis rerum Chriſto inſtituente debeamus mortē ip ſius agere, ſi verum & perfectum noſtrū ſacrificium eſt, eiuſq; victimæ abſolutum exemplar, quā Chriſtus in cru ce præbuit, nullū autē ſit rerum ſymbolū antè q̄ ſpecies frangantur, miſceātur, conſumentur, certiſſimū accipere argumentum poſſumus, ante fractionem nondū eſſe ex- pletum ſacrificium. Manet igitur, non conſecrationē mo dò & oblationē, verùm & fractionem quoq; ac conſum- ptionem ad integritatē externi ſacrificij pertinere. Quæ res non pertenui nobis argumento indicioq; patefacta eſt, ſed graui conſtantiq; ratione, præterquàm ꝙ ab Apo ſtolis has nos ſacrificij partes accepiſſe, promptiſſimum eſt oſtendere, nam Chriſtum tradidiſſe, ſatis ſupra eſt à me demonſtratum. Vt Lutherani argumenta probabilio ra deinceps excogitent: ſiquidem quartum hoc, quod mo dò diluimus, improbabile eſt. Improbabile eſſe dico, Lu- cæ Pauliq; teſtimoniis vti, vt eccleſiæ ſacrificium explo- datur. Nā ratio ea, quæ adiungitur, captioſa eſt, & veri ſi- militudine fallere imperitos poteſt. Primū autē qui Lu- theranis reſponderet, Chriſtum in cœna ſacrificium, nō pro peccato quidem, ſed gratiarū tamen actionis obtu- liſſe, hic non ab illis facile eluderetur. Eius.n.rei proba- bilem rationem redderet, ꝙ cùm ſacrificij cruenti dies inſtaret iam planè, aut certè iam appropinquaret hora, non oportebat hoſtiā in cœna pro peccato myſticam ex- hibere, cùm impenderet generalis hoſtia illa, in qua patri cōplacuit omnia peccata reſolui. Quāquam & ſanguinē circūciſionis pro nobis Chriſtus obtulit & ieiunauit, fle- uitq; pro nobis, nec tamē remiſſio ea peccati ſecuta eſt, quę à cruce tandem expectanda erat. Quemadmodū. n. martyrij plena efficacitas nō in qualibet ſanguinis effu ſione eſt, ſed in ea demū, in qua martyriū cōſummatur, quāuis ſanguinē ſuū Deo ſtatim à principio martyr ob- tulerit, ſic paſſionis Chriſti perpetuæ vis illa abſoluta & perfecta, non in initio aut medio ſed in fine fuit. Dein- de myſticæ oblationis effectus, non is eſt, quem falsò

exiſti-

exiſtimāt Lutherani nos credere, nempè,vt omnes culpas pœnaſq; reſoluat. Qua de re paulò poſt dicturi ſumus. Alia enim efficientia hoſtię illius eſt, quā Chriſtus palā mactauit in cruce:alia illius, quā ſub ſpeciebus definitis myſticè præbuit in cœna. Illa generalis eſt(ſicut diximus)nec per ſacrificiū modò, ſed per omnia ſigillatim ſacramēta ad effecta lōge diuerſa applicatur. Hęc peculiaris efficientia eſt,& ſub ſpeciebus certis ad peculiaria quædā effecta concluditur. Obtulit ergo Chriſtus hoſtiā in cœna,tū pro culpa veniali,tum pro pęna, quæ pro culpa etiam mortali deberetur. Qui in peccato ſoluendo ſacrificij peculiaris effectus eſt. Hunc verò habuit in cœna ſanguis oblatus:nam in cruce vim remiſſionis habuit generalem. Sed quoniam(vt modo dixi) hanc rē ſumus in confutatione ſequentium argumentorum fuſius explicaturi,pergamus ordine refellere argumenta,quæ reſtāt.

Quintò verò argumento refutando Roffenſis epiſcopus calicem(ait)nouum teſtamentum ideo dici, quia noui teſtamenti confirmatio eſt. Quem vocis vſum, vt probare teſtimoniis non queo,ita non audeo explodere. Illud affirmo,nomen hoc pro re,quę ex teſtamento obuenit,interdū accipi:vt in epiſtola ad Hebræos, c.7. Melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Ieſus. Sic enim promiſſionis vocabulū pro re,quę promittitur,ſcripturæ auctores vſurpant:ad Hebręos 6. Imitatores eorū qui fide & patiētia hęreditabunt promiſsiones,ad Hebr.9. Repromiſſionē accipiāt æternæ hęreditatis,& acto.1. expectarent promiſsionē patris. Si ergo promiſſio pro re promiſſa accipitur, & teſtamentū Luthero ipſi quoq; promiſsio eſt: nihil mirū ſi pro re ipſa,quę teſtamēto eſt relicta,vſurpetur. At prima res eadēq; potiſsima,quam nobis in teſtamēto suo legauit Chriſtus,fuit sanguis. Quid igitur obſtat,cur rē,quā beneficio teſtatoris habuerim, nō ego in funus eius exequiàſq; rependā? Quid inq̄,obſtat, cur q̄d de manu morientis accepimus,non id nos viuenti illi reddamus? Niſi illud fruſtra atq; importunè repetimus, Tua sunt domine omnia: & quæ de tua manu suscepimus, reddimus tibi. Quod autem calix impropriè dicatur teſtamentum

Heb.7.

Heb.6.

Iuuo.

Ca. cum Marthæ. de celeb. Miſſ. ſtamentũ,manifeſtũ eſt.Siue.n.vt Innocentio placet, teſtamentũ promiſſio eſt:ſiue,vt Vlpianus verè ſentit, ſentẽtia eſt volũtatis iuſta de eo,qđ poſt mortẽ fieri voluerimus,oĩno liquet, calicẽ nec promisſionem propriè nec ſententiã eſſe,ſed rẽ,quæ teſtatoris ꝓmisſione voluntatisq; ſnĩa relinquit. Hãc verò nos hoſtiã prębere ad ſacrificiũ quis prohibet?Sed de quinto argumento hactenus.

Iam argumento ſexto quid attinet reſpondere:niſi eadẽ velim,quæ ſuprà dixi,verba repetere?Colligunt.n. acuti.ſ.dialectici,ſi euchariſtia exemplar,& imago eſt,nõ eſſe illam verè ac propriè ſacrificium . Quæ ſanè collectio perridicula eſt.Quid.n.ſtultius dici poteſt, ꝙ legis veteris hoſtias ſacrificia non fuiſſe,ꝗ verorum exemplaria fuerint.Innocentius porrò tertius quoſdã meritò irridet, *Ca. cum Marthæ. de celeb. Miſſ.* qui putarint, in ſacramento non eſſe corporis Chriſti & ſanguinis veritatem:ex eo quod ſcriptura interdum cõmemotat,id,quod in altari ſuſcipitur,myſterium, imaginẽ,figuram & exẽplum eſſe. Quorũ errorẽ Pontifex doctè grauiterq; refellit,ſi enim,quia figura eſt, ſacramentum altaris veritas eſſe negatur: ergo nec mors nec reſurrectio Chriſti veritas eſt credenda : ſiquidem eas ſimilitudinem & imaginem eſſe Apoſtolus tradit , ac Pe- *1.Pe. 2.* trus quoq; ſcribit Chriſtum exemplum nobis in ſua paſſione reliquiſſe.Nihil igitur obſtat,cur nõ in externo ſacrificio forma ſit,ſpeties,imago, & exẽplar ſacrificij crucis,in ſanguine verò & corpore, quę ſunt res intus incluſæ,eiuſdẽ ſacrificij exiſtat veritas.Sed qm̃ in cruce, quod alias diximus,palã & ſine myſterio hoſtia cruẽta fuit,in altari occultè,& myſticè abſcondita,ne eodẽ modo,quo Chriſtus,ſacrificare putaremur , rectè cũ suo Chryſoſtomo Theophilactus admonuit,nos nõ immolare Chriſtũ, quemadmodũ ſe ipſe in cruce immolauit, ſed potius illã crucis hoſtiam cõmemorare.Verũ quia commemoratio noſtra ocioſa & vmbratilis non eſt , ſed efficit quod ſignificat:quanquam non Chriſtum occidimus,qui reſurgens ex mortuis iam non moritur,Chriſti tamen mortẽ applicamus ceu nunc facta ſit.Applicamus autẽ nõ fide ſola,aut ſolis verbis,ſed etiam ſymbolis, Poſt illa nanq;

verba,

verba, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, nō ait dominus, Hoc credite: nō, Hoc dicite: ſed, Hoc facite in meā cōmmemorationem. Quæ cauſa, (niſi me fallit animus) Apoſtolo fuit, vt veteris legis ſymbola, qm̄ vacua erant, vmbras appellaret, nō ipſas imagines rerum. Nā euangelium ipſas rerum imagines quaſi viuas continet, nō ad ſignificationē mō, ſed ad efficientiā. Vt baptiſmus imago eſt ſpiritualis ablutionis, quæ per Chriſti ſanguinem facta in cruce eſt, ſed habet tñ res ita cōiunctas, acſi Chriſtus ipse nūc pro baptizato ſanguinē funderet. Quocirca & aliquādo idē auſus eſt dicere, in ſingulis baptizatis Chriſtū crucifigi: non illa solū loquendi forma, qua Ioannes euangeliſta ſcripſit, agnū occiſum eſſe ab origine mūdi, ſed ita potius vt ad effectū idē prorſus ſit, ac ſi Chriſtus verè nūc pro his, qui baptisma ſuſcipiunt, crucifigeretur. Nec verò exiſtimo, quū Paulus legē dixit vmbrā habere futurorum bonorū, non ipſam imaginem rerum, de ſignificatu diſceptaſſe, quod pleriq; interpretati ſunt, vt vmbra ſignum obſcurum & imperfectum, imago rei expreſſum perfectumq; ſignum intelligatur. Quę vt vera eſſe nō inficior, ita à præcipuo Apoſtoli inſtituto eſſe aliena iudico. Id quod ex verbis eiuſdem Apoſtoli manifeſtè conficitur. Ait.n. Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum eiſdem ipſis hoſtijs, quas offerunt indeſinenter, nunquam pōt accedentes perfectos facere, &c. Quia igitur hoſtię illę vim efficiendi nō habebant, ideo legem vmbrā habere dixit, futurorum in lege gratiæ bonorum. Vmbra quippe ignis non id efficit, quod ignis, nec vmbra hominis idem præſtat atque homo, neque.n. in agendo quicquam aut imbecillius vmbra aut inanius eſt. Sacramenta verò & ſacrificium noſtrum imagines rerum sunt, nō pictę, vel vmbratiles inanesq; ad efficiendum & imbecillæ, sed cum ad viuum rerum ipſarū expreſſæ, tum, ſi ita loqui liceat, ad efficacitatem res ipſę viuæ, quarum imagines sunt: tanta Chriſti & euangelij potentia eſt, vt eandem vim penitus symbolis imaginibusq; tribuerit, quam res ipſę haberent, ſi quum earum commemoratio fit, verè patrarentur.

Matt.26
Nota.
Heb.10.

Sed

Sed in ſexti argumenti reprehẽſione multum tẽporis inſumpſi. Nihil.n.reſponſione opus erat: ſed vt loca eadem diligenter iſti pertractarent, & bona fide relegerent. Ibi enim planè reperirent, auctores ſanctos, & verum in eccleſia corporis ac ſanguinis Chriſti ſacrificium, & veriſſimum quoq; exemplar affirmare: alterũ in externa forma & figura, alterum in re, quæ incluſa atq; abdita in myſterio latet occulto. Quãquam Euthimus ante conſecrationem exemplar interpretatur: poſt conſecrationum autẽ ſacrificij veritatem. In quem etiam modum Baſilium exponit Damaſcenus 4.lib.cap.14.

Euthymius. *Damaſc.*

In ſeptimo argumẽto exiſtimant hĩes parum in Theologia exerciti, actus noſtros noſtræ redẽptionis, ſanctificationis, ablutionis, nullo mõ cauſas eſſe. Quæ ſi vera eſſent, illa oĩa eſſent falſa, Oĩs qui habet hanc ſpem ſanctificat ſe. Itẽ, Mundemus nos ab omni inquinamẽto carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei. Itẽ, Peccata tua eleemoſynis redime. Itẽ, Per miſericordiam & fidem purgantur peccata. Item, Miſericordia & veritate redimitur iniquitas, & cætera id genus, quæ in ſacris literis paſſim occurrunt. Neq; ex his, queadmodũ iſti falſo iudicant, quicquã de Chriſti in nos gratia, merito, vi & redemptione detrahitur, quin gratiæ Dei & Chriſti multò magis attribuitur. Exemplũ ponã ex natura, vt gratiæ vis manifeſtiùs eluceat. Res vniuerſas ad ſuum quãque finẽ vi quadã ingenita moueri, philoſophis omnibus exploratũ eſt. Sic igni, vt ad locum naturæ ſuę congruentem aſcẽderet, leuitatẽ indidit procreator ille mundi Deus, vt verò calefaceret, quę erat actio ignis naturæ cõuentẽs, imperitijt calorẽ. Id quod in reliquis promptũ eſt cernere, quæ ſic à principio & forma interiore mouentur, vt nõ ſolum non repugnẽt, ſed agi ſponte videantur. Animalia porrò non mõ hanc inclinationẽ & formam à natura habent, verũ ipſa etiã ſe mouent actionibus quibuſdã ſuis, & ad quærẽdũ ſibi cõſentiens bonũ, & ad propulſanda aduerſantia mala. Quæ res pręcipuè in hominibus illuſtrior apparet, qui quoniã nõ aguntur, vt ſerui, ſed liberè potius agunt, vt domini: ratione eligunt media

1.Ioan.3 *2.Cor.7* *Danie.4* *Prou.15* *Prou.16*

& ſe ipſi ciēt,vt per talia media fines propoſitos cōſequā tur.Nec idcirco tñ aut primę cauſæ virtus minor eſt,aut poteſtas infirmior, imò hoc vberior, & maior.q; attingit à fine vſq; ad finē fortiter,& diſponit omnia ſuauiter.Ec qua.n.vis ea fortior eſſe potuit, quæ adeò suaues & congruentes impetus in rerū natura poſuit, vt eas nulla vi q dē illata moueat, ſed vehementisſimè moueat tñ? Quę Dei virtus eximia inſignisq; ſuauitas multò latius in gratuitis effectis q̃ in naturalibus ſe effundit. Non.n.ſolum vitales operationes,quæ ſupra naturā ſunt,in ſe edit mortalis homo per gratię formā,& virtutes, ſed ad vitā ipsā capiendā ſua ſe actione parat, & viuendi ſibi cauſa eſt. Queādmodum.n.ſi materia diſpoſitiones,quibus ad ſuſcipiendam formā ignis pręparatur,ipſa in ſe faceret, eadē ſibi cauſa eſſet effectrix, vt à forma illa informaretur, ſic, qm̃ præparationes viuificantis gratiæ homo in ſe efficit,ipſe in ſui generatione Dei adiutor exiſtit.Qua in re (vt dixi)ſuauior & effuſior gratia q̃ natura eſt. Vitā nanque à natura datā curare ac tueri ipſe valeas,ſalutē quærere,morbos pellere aduerſos, tū externis quibuſdā medicamentis adhibitis,tum animæ viribus interius excitatis. At vitæ cauſa tibi eſſe nō poteris,ſed aliunde eā accipis nulla interueniente operatione tua,diſpoſitione tua nulla.Diſpoſitio quippe oīs, qua ad animā corpus aptatur,à patre generante editur, à filio genito nullo mō. In natiuitate verò ſpiritali is ipſe, qui naſcitur,non ſolum principiū eſt,vt poſt ęgritudinē ſanus ſit:verū ēt,vt poſtq̃ fuerit mortuus,& vitā habeat,& abundantiùs habeat. Præclarè itaq; dictū illud eſt,atq; ad Philoſopiæ rationē aptè,Iuſtus ex fide ſua viuet. Ex quo Hieronymus colligit,hominē ſibi eſſe viuificationis suæ causā.Nēpè actus fidei,spei,charitatis, pœnitentiæ, quibus Deus vtitur ad animū viuificādū,homo ipse in se facit, gratuito quāuis & supernaturali auxilio permotus.Ne certes,quaſi actus noſtri gratię remisſionisq; culparū cauſę efficientes ſint, cū nihil aliud q̃ disponant animum, vt gratiā Dei iuſtitiamq; recipiat. Queādmodū calor pręparatio eſt, quæ ligni materiā afficiat,vt & formā ignis capiat & naturā.

Sap. 8.

Abach. 2
Ro. 1.

Sed

Sed ſicut hõ alteri homini non eſt cauſa animæ rationa lis,ſed cauſa tñ eſt,vt per rationalẽ animam viuat,ſic hõ licèt cauſa gratię non ſit,cauſa tñ ſibi eſt,vt per gratiam viuat. Cuius ſententię illa iã conſectaria ſunt, Animas veſtras caſtificantes: Itẽ,Ablue à malitia cor tuum : Itẽ, Siquis emũdauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum,& ad omne opus bonũ paratũ. Ac vaſa hęc quidem Deus ipſe fecit in honorem,& præparauit in gloriã. Sed ſi nõ à voluntate noſtra purgatio animę noſtræ fieret,vt Damaſcenus argumẽtatur,non vtiq; dixiſſet Paulus,Si quis emundauerit ſe,&c.Verum hæc ſubtilius fortaſſe diſſeruntur,q̃ vt ea Lutherani oĩs omnino Philoſophiæ ignari poſſint agnoſcere. Illud breuiter intelligant, nos in ſalutis noſtræ opere,ſanctificatione, purgatione, curatione,dei adiutores eſſe.In die(inquit)ſalutis adiuui te,ac rurſum,Gratia Dei mecũ. Nã de peccatorum redẽ ptione quæſtio eſt multò facilior.Ea nempe voce aliquã do per ſolutionẽ pœnarum ſcriptura ſignificat,quę poſt culpam remiſſam manent.Has aũt non mõ Chriſtus per ſacramenta ſua,ſed nos ẽt ieiunijs noſtris eleemoſynisq; reſoluimus. Pretia itaq; Deo conſtituta, quum pro pœnis debitis enumeramus,ac pendimus,tunc peccata noſtra redimimus.Nec verò pretium hoc ęquale natura noſtra, ſed Dei gratia fecit,qui tũ pro culpis grauiores pœnas,tũ pro pœnis grauiorem poſſet cõpenſationem exigere.Sed hęc pretia ille pepigit , lege clementię & miſericordiæ quidẽ,ſed æquitate iuſtitiaq; permixtæ . Quòd ſi ad peccatorum redemptionem pretia hęc,noſtra licèt, momenti alicuius ſunt tamen,quoniã ita ſua is lege conſtituit,qui arbitrio proprię voluntatis rerum omniũ iuſtus æſtimator eſt : quantò veriùs & iuſtiùs noſtras ipſi iniquitates redimemus Chriſti corpus & ſanguinem in altari offerendo ? Chriſti , inquam , qui nobis eſt factus ſanctificatio,iuſtitia & redemptio . Ac tametſi redẽptor noſter vnus eſt ille,ſed quia nobis tamen noſtrisq; actionibus vtitur ad effectum redemptionis explendum, eum quoquę in hac parte nos iuuamus.Nec gloria redemptoris minuitur inde , ſed augetur , qui non naturæ diuinę

1. Petri. 1
Hiere. 4
2. Tim. 2
li. 4. c. 20
vide Chryſ. homi. 42. ad popu. Antio.
2. Cor. 6
1. Cor. 15

modò,

modò,verùm diuinæ operationis ſocios,nos ét fecerit & conſortes. Sed in hoc argumento refutando multum omnino operæ laborisq; conſumpſimus: præſertim cùm proximè quædam horũ ſimus adhuc latiùs explicaturi.

In octauo enim argumẽto ridiculi citharedi chorda ſemper oberrant eadem,cùm cauſas Deo adutrices in redemptionis humanæ opere negant.Quę ſtultitia cuiuſmodi ſit,exemplo naturæ demonſtrare poſſumus.Fuerũt quidã vſque adeò naturalis ſapientiæ imperiti,vt opinarentur cauſas ſecundas,ſic enim appellant Phyſici, nihil omnino ex ſe agere, ſed rerum omnium effectorem Deum ad præſentiam cauſarum, quę ſecundæ proximęque dicuntur,per ſeipſum omnes effectus edere. Quæ deliratio incredibilis ſtultiſſimorum hominum è ſchola Philoſophiæ,non modo ſibilis,ſed etiam conuicio exploſa eſt.Verùm quod iſti in natura,idem in his, quæ ſupra naturam ſunt,Lutherani peccant,quum ſoli Deo redẽptionem tribuentes cauſas adiutrices excipiunt, quaſi blaſchemia ſit,quod in natura ſapientiſsimi quique dixere,id nos in gratia dicere:nempe cauſas eſſe adiuuantes & proximas,quibus prima & principalis vtatur,vt res ſupernaturales efficiat.Quo loco vis & poteſtas illius eò præclarius extat atq; eminet,quò magis ſe homini confert, cum illoque communicat non modo vt ſit, ſed vt cauſa etiam ſit,quæ, vi licèt accepta diuinitus verè efficiat tamen, & Deum quoque ipſum in rebus faciendis *1.Cor.2.*
adiuuet.Nam & Apoſtolus non dubitauit ſcribere, Dei *& 3.*
nos adiutores eſſe,diſpenſatoreſque & miniſtros myſteriorum eius.Item,se plantaſſe,& vt ſapientem architectũ *Mat.vlt.*
fundamentum poſuiſſe ac filios per euangelium in Chri *Matt.18*
ſto genuiſſe,Vt illa prætereamus, Baptizantes eos in no *Ioan.20.*
mine patris,&c.Quæcunque solueritis super terram,&c. *vide Am*
Quorum remiſeritis peccata.&c. Ex quibus Conſtanti- *br.lib. 1.*
enſis synodus apertè confecit,ſacerdotem verè abſolue- *de pœni.*
re, verè conficere. Quę ſi certiſsima sunt,vt sunt sanè. *cap.2.*
nihil neceſſe eſt quod Albertus Pighius facit, sacrifi- *Nouatus*
cium operationem noſtram eſſe negare. Multo enim *enim aie*

Hhh doctiùs *bat ſe do*

mino deferre honorẽ,cũ ſoli remittendorũ criminum poteſtatem tribuebat.

Doctiùs Diuus Thomas aſſeruit,quē locum breuiter per ſtrinxi paulò antè, ſacrificium oblationē eſſet, & eius actum virtutis,quæ Dei cultu pio continetur. Noſtra igitur eſt operatio,non inficior equidem. Sed duplices ſunt operationes noſtræ. Quædam,quas noſtro nomine reddimus,& quæ noſtra gratia,meritisq; nitũtur, vt eleemoſyna & ieiunium. Alterę verò ſunt,quæ non à nobis efficacitatē habent,sed prorſus à Chriſto,vt baptiſsimus & abſolutio ſacerdotis in pœnitentiæ ſacramento. Quia.n. ſacerdos,non in suo, ſed in nomine Chriſti baptizat & abſoluit,iſtiuſmodi actiones,in quibus purum nudumq; miniſteriũ eſt,non à miniſtro vim accipiunt,ſed à Chriſto,cuius reuera magis dicuntur eſſe quàm noſtræ. Nã ille eſt,qui baptizat,ille eſt,qui abſoluit. Quocirca, ſiue iuſtus adminiſter ſit ſiue iniuſtus,ad effectum ſacramenti nihil omnino intereſt. Sicut refert ēt nihil,qui ignem accendit,& ad exuſtionem admouet,frigidus an calidus ille ſit. Tantum quippe caloris impertiet,non quantum habet ipſe,ſed quantum habet ignis admotus. Priorès igitur operationes noſtræ non conferunt alijs peccati remiſsionem ex operę operato , id eſt, ex vi rei factæ: sed quemcunq; effectum sortiuntur,ex merito eum noſtro ſortiuntur. At poſterioris generis operationes ex ſe poſſunt peccata remittere,quia,vt diximus, Chriſti ſunt potius quam noſtræ. Ita ſi ſemel nos Chriſti ſacramenta conficimus,eaq; alijs admouemus,ex vi rerum effectarũ & aliorũ culpas pœnasq; reſoluimus, & gratiã Chriſti impartimur, non noſtram. Sacrificium porrò altaris, quod primo argumento refutando explicui,in poſteriore operationum genere includitur. Non enim ſuo nomine ſacerdos hoſtiam præbet,sed Chriſti,nec ſuum meritum & gratiam Deo repræſentat,ſed Chriſti,nec ſuum offert ſanguinem,ſed Chriſti. Quemadmodum autem ſi ignem faceret,& ad comburendum adiungeret, ignis effectionem induceret,ſic cum ſanguinē Chriſti in altari conficiat, eundemq; ſua oblatione applicet, sanguinis Chriſti efficientiam affert. Quo fit,vt nec ſacrificij huius effectus,aut à bono adminiſtro maior ſit, aut à malo

minor

minor, nec ſacerdotis iniquitas effectũ huius impediat ſacrificij, quemadmodũ Innocentius lib.3. de ſacro alta. myſterio, c.5. teſtatur. Non eſt aũt dogma hoc nuper inuentũ, nã auctorum ẽt veterum libris peruulgatum eſt. Id Gregorius tradit 1.q.1. Multi. Auguſtinus de conſecr. diſtinct. ſecunda. Vtrum Hierony. aduer. Lucif. Chryſoſtomus homi. ſecunda in ſecundam ad Timot. epſtolam, cuius verba libuit ſubſcribere. Sacra, inquit, oblatio, ſiue Petrus ſiue Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt, quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quamque ſacerdotes modò conficiunt. Nihil habet iſta quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui ante ſacrificauerat. Qui autem hanc illa minus habere putat, ignorat Chriſtum eſſe, qui nunc etiã adeſt atq; operatur. Hactenus ille. Quam rem exemplo Philoſophiæ apertiùs exponemus. Docẽt ſanè Philoſophi cauſas adminiſtras non eodem modo eſſe omnes. Quædam .n. non agunt, niſi qualitatem ſimilem à principali cauſa receperint. Vt aër non illuminat oculos, niſi ſol lumen cum eo communicauerit: aqua nõ calefacit, niſi prius ab igni calorem habuerit. In quo genere eo effectus vel maior, vel minor eſt, quò forma & virtus agendi magis vel minus fuerit adiuuãti cauſæ cõmunicata. Qua etiam forma & virtute ſi cauerit, nihil penitus aget, vt aër ſine lumine, ſine calore aqua, &c. Aliæ ſunt cauſæ adiutrices, quæ vim principalium cauſarum applicant, vt is qui admouet ignem ad ſtipulam vel lignum. In quo genere actionis non facit diuerſos effectus diuerſa applicantium qualitas, modò ignis idem applicetur. Miniſtri autem & ſacramenti, & ſacrificij Chriſtiani, ſunt cauſæ ſecundi generis. Non .n. per ſanctitatem participatam reliquos ipſi ſanctificant, nec mundant alios, quia priùs à Chriſto ipſi mundati ſunt. Sed qualeſcunque ſint, ſi Chriſti aut ſacramentum exhibent aut præbent ſacrificium, eundem Chriſti ſanguinem & merita adiungunt.

Irenæus verò primùm non de ſolò altaris ſacrificio loquitur, ſed de cęteris quoq; oblationibus, quę figuratè

ſacrificia dicuntur. Id quod facilè apparet, quoniã Pauli teſtimonium ad Philippenſes excitat, vbi de eleemoſynis ſermo fit. Illud ẽt refert, Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera eius:& item illud, Si offers munus tuũ ad altare, &c. Deinde Irenæus ſermonẽ apertè facit de ſacrificio in ordine ad offerentem. At ne hoſtia quidem altaris eum, qui offert, purificat, ſi ipſe nequam & impurus eſt. Quin magis ex oblatione ſacrilega inquinatur. Vnde & ait, quod ſi quis timorẽ Dei nõ habeat, nequaquã per id, quod rectè foris oblatum eſt ſacrificium, ad ſe ducit Deum, intus habens peccatum. Nec oblatio talis, inquit, proderit ei aliquid. Præterea ſacrificium altaris, non ſolius adminiſtri eſt, ſed eccleſiæ totius. Ita licet ſacerdoti malo offerenti non proſit, ſed noceat: at ei, pro quo offertur, vtile eſt non ſacerdotis merito, ſed eccleſiæ. Quam rem expoſuit Irenæus eo etiam capite in hęc verba, Quia igitur cum ſimplicitate eccleſia offert, iuſtè munus eius purum ſacrificium deputatum eſt. Cùm verò in eccleſia Dei caput ẽt includatur, quod eſt Chriſtus: conſequens fit, non oportere, vt ſanctitas ſacerdotis adminiſtrantis ſanctificet ſacrificium, quod & per ſe ſanctũ eſt, & ab impolluto ſacerdote oblatum. Item quippe eſt & ſacerdos & sacrificium Chriſtus Ieſus. Cum ergo argumentum illud, quod iſtis firmiſſimum & grauiſſimũ videbatur, reſponſis omni luce clarioribus ego refellerim: qualia obſecro erunt argumenta reliqua? in quibus ad probandum vis nulla eſt, ad contradicendum eſt profectò imbecilla.

Li.4. ca. 34.

Videlicet argumentum nonum minimo negotio refutabitur. In remiſſione enim peccati duo intelliguntur, & condonatio culpę, & reſolutio pœnæ. Atque illa quidem, vel per propriam fidem & charitatem cõtingit hominibus, vel per fidei sacramentum, hæc verò per fidem etiam & charitatem alienam. Eccleſiæ nempe ſocietas fratrum fidelium pœnas communes per amicitiã facit, quam rem probare, alterius loci ac temporis eſt. Multò verò magis hanc pœnæ relaxationem vir iuſtus à Chriſti paſſione participat: Chriſti autem paſſio per

ſacri-

ſacrificium altaris,non ſolùm commemoratur, ſed communicatur etiam.Sacerdotis igitur oblatio ei, pro quo fit,bis conducit ad relaxandam pœnam,& quia ſacerdotis ipſius opus meritorium eſt , quod ille ad ſoluendam pęnam proximo ſuo benignè ac liberabiliter impartitur , & quio eccleſiæ atque adeo Chriſti ſacrificium eſt ; qué effectum sacrificio ex opere operato attribuimus; nam priorem illum habet ex opere operantis. Quare ſi sacerdos probus eſt, & suam operã & satisfactionẽ vult fratri indigenti dare,dupliciter, vt modò dicebam,illius commodis & vtilitati seruit,ſin eſt improbus,vna eſt vtilitas sacrificij,quæ ab eccleſia & Chriſto offerente proficiſcitur, quam omnino miniſter sacrilegus non intercipit.Sicut ne eleemoſynæ quidem fructum domino adimit seruus,qui eam diſtribuit, deteſtabilis.

In huius aũt confirmatione argumenti vis ſacrificij in peccato remittẽdo quæritur, culpas ne remittat an pęnas,an vtraſq; potiùs & culpas & pœnas. De qua re tres video ſnĩas ferri,quarũ nullã probo. Vnam,vt oblatio ſacra culpas ẽt mortales remittere poſſit atq; adeò gratiã conferre. Alterã, quæ in remiſſione peccati nullam vim ſacrificio tribuit,niſi ad impetrandum, quõ eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, quia orationis loco apud Deũ eſt, per quã ea bona impetramus.Id quod Eccleſiaſticus exponit inquiens: Cõclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hęc pro te exorabit ab omni malo . Nec ideo tñ ſacrificium propitiatorium eſſe negant.Qm̃ & is,qui veniam alteri impetrat,illũ propitiũ reddidiſſe dr̃ , quem ſuis precibus placauit. Per hãc igit̃ viam & rationem hoc sacrificiũ nõ pœnas ſolùm aiunt, sed culpas ẽt omnes ueniales mortalesq; remittere. Tertia ſnĩa eſt, quæ sacrificium ex opere operato in pęnas valere dicat:in culpas nullo modo.Satisfactionem itaq; in altaris hoſtia eſſe & exolutionẽ pęnę,non expiationẽ & remiſſionem culpæ. Ad hunc enim effectũ sacramenta parata eſſe, ad illum verò eſſe inſtitutum sacrificium.

Sanè qui primam illam opinionem induerunt,hi eiſdem argumentis vtuntur , quæ nos attigimus , quòd

Alexander & Iulius tradunt, crimina omnia hoc ſacrificio deleri: Athanaſius, Cyprianus, & Damaſcenus affirmant omnes sordes expiari: Chryſoſtomus & Theophilactus non obſcurè docent, eſſe remisſionem peccatorũ. Quòd ſi ex verbis illis, quorum remiſeritis peccata, &c. colligunt Theologi, miniſtros poſſe & culpas omnes remittere, & gratiam ex opere operato conferre: cur nos aliter eadem verba de sacrificio interpretemur? Præſertim cùm peccata propriè vocentur culpæ: reatus verò pœnæ non niſi per tropum, quo effectus ſignificatur nomine cauſę. Atqui confugere ad tropos Theologo non licet, quando nihil abſurdi eſt in proprio sermone.

Rurſum ſancti patres docuere, sacrificiũ hoc crimina abluere sordesque detergere. Qui aũt abluit & detergit sordes, is maculam tollit, non ergo solas pœnas hęc hoſtia reſoluit, sed culpas quoq;, in quibus maculã intelligimus. Remiſſa.n. culpa manet pœna, non macula. Adde ꝙ ſanguis Chriſti myſticè hic funditur in remisſionem peccatorum, quemadmodũ nos ipſa forma conſecratiõnis inſtituit, at ſanguis Chriſti pro culpis etiam effuſus eſt, non pro pœnis tantum. Vtrasq; ergo hoc ſacrificium ſoluit. Poſtremò, cum idem Chriſtus patri offeratur in altari, qui ſe patri offert in cælo, ſicut oblatio, quã sãcta ſanctorũ ingreſſus patri exhibet, mortales ẽt culpas remittit, ita & ea, quę in altari fit, culpas remittet & pęnas.

Nec ſecũda opinatio præſidijs ſuis deſtituta eſt. Quoniam poſt oblatum ſacrificium pro peccato, vt fideles intelligerent vim orationis in hoſtia ad illud delendum eſſe, eccleſia his verbis deprecatur: ſit hoc ſacrificiũ interceſſio ſalutaris ad veniam, ſit ablutio ſcelerum, ſit fortitudo fragilium, ſit contra mundi pericula firmamentum, ſit remiſſio omnium peccatorum. Atque Diuus Thomas in quarto, diſtinctione duodecima, quæſtione ſecnnda, articulo ſecundo, quæſtiuncula ſecunda, cum iu primo argumento obieciſſet illud, ſit ablutio ſcelerum, &c. reſpondit, huiuſmodi locutiones eſſe improprias. Dicitur enim hoc ſacramẽtũ ſcelera abluere, quia ipſa impedit, cõtra ipſa robur miniſtrãdo. Et ad quartũ,

Eucha-

Euchariſtia (ait) inquantum eſt ſacrific ium,habet effe-ctum in illis,pro quibus offertur,in quibus nõ per exigit uitam ſpiritualem in actu, & ideo ſi eos diſpoſitos inue niat,eis gratiam obtinet virtute veri ſacrificij,à quo om nis gratia in nos influxit:& per conſequens peccata mor talia in eis delet,non ſicut cauſa proxima, ſed inquantũ gratiam cõtritionis eis impetrat. Hactenus D.Thomas.

Tertia demum opinio,ſi opiniones tamẽ iſtas habeo dicere, quas video cum communi Catholicorum ſenſu pugnare,quoniã in hoſtiæ huius efficacia peccata mortalia neſcit à venialibus secernere,ne vtraq; cõcedat per ſacrificium remitti,ad pęnas vtrorumq; neceſſario cõfu giendũ putat,quæ eſt his potiſſima ratio ita sentiendi.

Harum trium ſententiarum,vt dixi,nulli prorſus aſſentior.Nec enim illa prima vera eſt, niſi omnes Theologi fallantur,qui vno ore animoque diſſentiunt. Nam ſi culpæ mortales per ſacrificium ſoluerentur,pœnitentię ſacramentum nõ eſſet ad ſalutem neceſſarium. Vbi enim ſacerdos ea ſemel oblato ſacrificio deleſſet, non eſſet opus eaſdem iterum culpas alio remedio extinguere. Neq; Deus q nõ abũdat in ſuperfluis,duo externa ſigna proximè ad eundẽ affectum inſtitueret.Conſtat aũt pœnitentiæ ſacramẽtum ad remittendas culpas fuiſſe inſtitutum.Quod ſi sacrificium altaris ex ſe quoque peccata aboleret, duobus externis ſignis indiſcriminatim ad culpæ remiſsionẽ abuteremur. Hanc cũ adeo facilè sacrificium exhiberet,pœnitentiæ diſciplina penitus eluderetur,quoniam ſacrificium offerre remedium eſt cuique vel promptiſsimum. Quid? quod culpas mortales ſine cõfeſsione ſacerdotes remitterent,oblatis videlicet ſacrificijs. Id ſi fieri à ſacerdote poteſt,fruſtra cõfeſsionis prę ceptum eccleſia vrgeret. Siquidem ſacerdotes & ſine cognitione cauſæ, & ſine confeſsione peccantium, culpas vniuerſas per ſacrificiũ ſoluerent. Ita poſt baptiſma ſuſceptum aliqua ſupereſſet hoſtia pro peccatis, Id quod retrò diximus antiquis omnibus expoſitoribus repugnare,nouos enim fortaſſe iſti contemnent.

Ex quo Ambroſij Catharini deliratio patet, peccata

ante baptiſmum admiſſa per crucis ſacrificium remitti, poſt baptiſmum verò oĩa per ſacrificiũ altaris, Hoſtiam quippe crucis generalem cauſam eſſe remiſsionis peccatorum, ſiue ante baptiſmum ſiue poſtea commiſſa ſint, tũ ad Roman. & Hæbreos tradit Apoſtolus, tum ẽt nos manifeſtiſsimè probaremus, niſi ſtultum eſſet commenta improbabilia refellere. Illa potius refellẽda sunt, quæ iſti contra afferebant. Alexander, Iulius, Athanaſius, & cætera. ſacrificium aiunt delere crimina peccataque, remittere. Hoc tribus modis refutamus. Primum diximus, nec

Ad.3. ita multo antè, cùm pœnę pro culpis debitæ delentur, ſoluuntur, remittuntur, tunc criminæ deleri, solui, remitti. Quo ſenſu eccleſia per indulgentias concedit peccatorũ omnium pleniſsima veniam, id eſt, pęnarum omnium, quas peccando contraximus. Nec refert multum, an impropriè & figuratè illa ſint dicta, an ſine figura propriè, quia ſcilicet non eſt plenè remiſſa culpa, quàmdiu peccator reus eſt ſoluendæ pœnę.

Ad.4. Deinde cùm ad perfectionem ſacrificij pertineat sumptio, quemadmodum ſuperius oſtendimus, niſi enim conſumeretur, non exiſtimabant veteres conſummatum & perfectũ eſſe sacrificium, nihil mirum eſt, ſi corpus & ſanguis Chriſti, quoniam gratiam conferunt dum ſumuntur culpas omnes ex conſequenti remittant, nempè is effectus gratiæ proprius & coniunctus eſt. Atq; hoc eccleſia videtur ſignificare cum ait, Sumpta sacramenta quæſumus, domine omnia crimina noſtra detergant. Quibus verbis intelligi voluit, sacrificium, ſi culpam ſpectes, non quia offertur delere crimen, sed quia sumitur. Eadem enim hac ratione & ſacramentum eſt & perfectio sacrificij. Poſtremò Diuus Thomas in quartũ ſententiarum, vt modò citatum eſt, reſpondit ſermones illos ad eã formam eſſe redigendos, qua hæc, quę oratione impetrantur, dicitur oratio facere. In quem ſenſum dictum eſt, Vitam præſta puram, Solue vincula reis &c. Quo Moyſes

Leui.4. 5.&.6. ẽt ſpectaſſe videtur, cum præſcriptis ſingulis hoſtijs pro peccato subiungit. Et orabit pro eo sacerdos & dimittet.

At verò ridiculũ eſt, ſi verba illa, quorum remiſeritis

peccata

peccata, & cæt. ſimpliciter ad culpas pœnaſque referimus, omnia ſimilia, vtcunq;, vbicunque, & à quocunque dicantur, ad eundem quoq; modum interpretari. Aliud eſt mihi crede, iudices conſtituere, qui de peccatis ſententiam ferant, qui retinendi ac ſoluendi habeant poteſtatem, qui pro culparum vel leuitate vel grauitate ſeueriorem mitioremve pœnam iniungant, aliud poſt gratiā initam & ſacramentum reconciliationis acceptum altaris dn̄i participē fieri. Quòd ſi poſt remiſſam culpā nulla prorſus maneret pœna, nec poſt mortales cōdonatas veniales admitterentur, nihil eſſet opus, poſt inſtitutū pœnitentiæ ſacramentum hoſtiam propitiationis habere. At hac ēt in re præcipuè nobis indulſit Chriſtus, qui nō ſolùm pœnitentiā dedit ad reparandā reſarciendamq; amiſſam gratiā, ſed ſacramētū Euchariſtiæ, idemq; altaris ſacrificiū reliquit, quò gratiā ſartā tectā haberemus.

Hoc enim ſacrificio non modò pro conciliata amicitia par pari referimus, verùm ēt ſubiratum iudicem & pœnam temporalem pro admiſſa ac remiſſa culpa minitantem propitium reddimus, hoc ſacrificio detergimus pedes, & quod Apoſtolis aqua in peluim miſſa contulit, id ac multò etiam magis pœnitentibus tribuit ſāguis miſſus in calicem, hoc denique oblato ſacrificio diſponimur, abluimur, præparamur, vt ad menſam dominicam puriter nedum amicè ualeamus accedere, epuliſq; accumbere diuum. Ordo igitur rerum ſacramentorumque natura poſcit, ne remiſſionem peccatorum eodem modo in pœnitentiæ ſacramento & in altaris hoſtia interpretemur.

Nec ad tropos hic fugimus. Explicatum eſt nanque, reſolutionem pœnæ ad remiſſionem integram peccati attinere, nec eſſe pleuè remiſſam culpā, pro qua manet ſoluenda pœna.

Ac ſi ſanctorum dicta hoc ſanè loco ad tropum deflecteremus, nec ſine neceſſaria cauſa, nec ſine peruulgata eius vocis uſurpatione id faceremus.

At ablutio criminum ſine aqua gratiæ non eſt, nec niſi maculam habeat quicquam aut tergitur aut abluitur.

Ego Lector nolo ablutionis & maculę metaphoras ad vinum reſecare, quemadmodum ij, qui iſta ſubtilius inquirunt fortaſſe verè, ſed ad communem vtilitatem parum. Nam ſi ſcripturæ ac veterum teſtimonia ſemper ad illã normam velimus exigere, inueniemus ea quandoq; à veritate diſcrepare. Id quod vno ſolùm exemplo manifeſtum faciam, quoniam vel mihi ipſi iam huius diſputationis longitudo moleſta eſt. Dauidi ad peccati confeſsionem culpam eſſe remiſſam, nemo vocare in dubium poteſt, niſi qui ea, quæ paulò antè ſcripſimus, aut non legerit, aut nunquam ſecum reputauerit. Dixi, ait, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meum domino, & cæt. Sed q̃ remiſſa culpa nondum fuiſſet plenam munditiem conſecutus, is ipſe teſtatur inquiens, Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato mea munda me. Itẽ, Aſperges me, & cæte. Qui amplius dicit, hic lotum ſe eſſe proculdubio ſentit, ſed non plenè atq; perfectè. Macula igitur aliqua relicta erat, ſordes aliquæ permanebant, quæ non fuerant penitus priore ablutione deterſæ. In hũc ergo modum dixere veteres, ſacrificium abluere crimẽ ſordesq; purgare, quamuis ſcirent, per pœnitentiam antè & remiſſam culpam, & gratiam iuſtificationis acceptã. Pœnę itaq; reſolutionem, q̃m purgatio & medicamentum animi eſt pœna omnis, ablutionẽ deterſionemq; appellarunt veteres, vel certè ſenſerunt, per gratiam imperfectam non plenè ſanari, ablui, mundari cor humanum, q̃m habitus vitiorum inhærentes & inclinationes quaſdam ad bonum commutabile ex peccato trahimus: quæ omnino res, cùm non ſtatim per quamlibet contritionẽ euaneſcãt, tum exploratũ eſt, quaſi ſordes animi & morbos eſſe. Benignè igitur fecit Dñs in voluntate ſua Siõ, cùm poſt ſacrificium cordis humiliati atq; cõtriti, quo deletur culpa, alterum acceptat ſacrificium iuſtitię, quo reſoluitur pœna. Vtroque purgantur ſordes, vtroque abluimus & mundamur, ſed non eodem modo tamen. Multæ enim variæque purificationes à rebus diuerſis exiſtunt, quas ſi ſimiles omneis eſſe velis, ſtultum te eſſe fateare. Nam peccati maculam omnino totam, ita vt

ne veſtigium maneat quidem,per quamuis gratię ablutionem penitus elui,nec rō admittit,nec auctoritas.

Sed ſanguis Chriſti offertur, & myſticè funditur in remiſſionem omnium peccatorum. Mihi profectò ſæpiſſimè de ea re cogitanti,maximè illud conſiderandũ videri ſolet,quod in ſuperioris cuiuſdam argumenti refutatione breuiter admonui,ſanguinem Chriſti in omnibus quidem ſacramentis operari , ſed in ſingulis ſuum cuiq; proprium effectũ edere,iuxta cuiusq; peculiarẽ & ſignificationem & naturam. Quemadmodum cauſa vniuerſalis prima,non totam vim in ſingulis adiuuantibus cauſis effundit,ſed ad illarum omnino vires vel perfectas vel imperfectas ſe attemperat , & varios quaſi partus procreat perfectione & imperfectione differentes. Sic Chriſti ſanguis per ſe quidem & in baptiſmo & in pœnitẽtia remiſſionem peccatorum facit, ſed non ſimiliter tñ . Nam in baptiſmo quoniam regeneratio eſt, totam perfectè culpam pœnamque reſoluit: in pœnitentia verò , quoniam eſt iudicium & ſatisfactionem habet adiunctam,culpam reſoluit, pœnam non plenè, donec ſatisfactio fuerit expleta . Atque in reliquis ſacramentis omnibus remiſſio quidem peccatorum eſt , ſed quodammodo & quaſi per accidens . Quia nimirum non ſunt per ſe aut confirmatio,aut euchariſtia,aut ordo,aut matrimoniũ,ad remittendum peccatum inſtituta: ſed proprias tamen operationes habere nequeunt ſine gratia,quæ ſi peccata in anima reperiat,ea depellit,vt contraria. Sacrificium altaris inuenio,cum ad veritatem cœpi reuocare rationem, quia per ſe propitiatorium eſt,ex ſe quoque ad remiſsionem peccati inſtitutum.

Verùm cũ ſpecies habeat panis & vini,idemq; & altare hic & menſa ſit,ratio ipſa rerũ & ordo naturæ poſtulat,vt huius altaris effectus in illis exiſtat, qui mẽſæ huius participes eſſe poſſunt, nẽpè ſacramento reconciliationis accepto , antequã ad amicorũ conuiuiũ accedere abſurdũ eſt. In his aũt culpa mortalis remiſſa eſt . Quare ſanguis Chriſti in ſpeciebus panis & vini per ſe quidẽ remisſionẽ pęnę & culparum venialiũ tribuit:interdũ tñ,

quanuis

quamuis per accidens, tribuit etiam mortaliū nō quia offertur,ſed quia ſumitur. Tunc enim vt ſæpè dixi,conſummatur ſacrificium. Quod quum fortè inuenit hominem in peccato mortali,ignorato tamen, gratiam confert illumq; iuſtificat,ſi D.Tho.auctori credimus.

Quāobrem tametſi Chriſti ſanguis offertur & myſticè funditur in remiſſione peccatorū, vt iā argumēto reſpōdeamus,ex ſignificatione tñ ſpecierū panis & vini,tā quam ex cauſa inſtrumentali & adiutrice definitur, vt eā remiſſionē efficiat, cuius participes ſunt ij,qui nō indignè ad altare dñi accedunt,id eſt,q nullius culpę mortalis ſibi ſunt cōſcij, quā non prius per pęnitentiā eluerint. De effectu ſacrificij ex opere operato ſermo ſit: nā quaſi orationis loco ad impetrandā gratiā ſcio ꝓ mortali poſſe ēt offerri.Nec tñ effectū ſemper habere neceſſe eſt,& quaſi lege edita pœnitentiā peccatori,atq; adeo veniā impetrare:tametſi oratio eſt hæc Deo gratioſa vel maximè. Sed obijcis. Exauditus eſt filius ſemper ꝓ ſua reuerentia: & hoc ſacrificium ſemper offert patri filius, ſempiternum ergo effectum habet. Nec.n.oratio filij fruſtra & vanè fundi poteſt. Cui argumento reſpondeo. Quas Chriſtus per ſe ipſe fundit preces, eas omni & tpę & loco exaudit pater: at quas ille offert per homines, nō ſemper exaudit. Sicut cauſa prima, quos effectus per ſe ſine adiutrice aliavoluit edere,in his nihil fruſtra egit aliquando. At cùm per ſecūdas cauſas operatur, fruſtra quandoq; agere dicitur, hoc eſt, quandoq; finis euaneſcit non à præcipua cauſa, ſed omnino ab adiutrice.

Ad eundem quoque modum, ſi Chriſtus in cælo hoc ſacrificium offert,vt verè offert, non ad omnem effectū ſanguinis inſtituit offerre,ſed ad effectum ſub certis ſpeciebus & figuris definitum. Prima igitur ſententia ſic nobis refutata ſit.

Qui verò ſolam vim impetrandi in altaris hoſtia ponunt,hi in pœnis peccatorum primū errant. Quas ſacrificio ſanguinis Chriſti tāquam pretio exhibito redimi, quoniā res nota erat,perſtrinximus breuiter paulò antè. Si enim eleemoſynis peccatorum pœnæ redimūtur, cur

negemus

negemus Chriſti ſanguine oblato in altari redimi? Ecquis autem ferat ſacrificijs veteris legis pœnas reſolui ſacrificio nouę legis non reſolui? An vilior eſt Deo ſanguis Chriſti q̃ ſanguis hirci? Sed quemadmodũ in ſacramẽtis nõ modò, quia actio noſtra meritoria eſt, ſatisfactionẽ habet adiunctã pro pœna culpæ debita, verũ ẽt ex eo qđ per talia ſigna propriè nobis ſanguis Chriſti applicať, vi ipſius ſanguinis & maior gratia cõfertur, & maior pars pœnæ remittitur: ſic in ſacrificio altaris nõ ſolũ quia oblatio noſtra meritũ habet, ſed quia de eiuſmodi externũ ſignũ paſſionis Chriſti cõmemoratio, atq; adeo applicatio fit, ex opere operato, id eſt, virtute ſanguinis ipſius cumulatior pœnæ remiſſio, & offerenti cõtingit, & ijs ẽt, pro quibus offertur. De viuis intelligo, nã in defunctis nõ ſubeſt cauſa eadem. Ad hos quippe ſicut merita Chriſti per indulgẽtias, nõ niſi ad modum ſuffragij perueniunt, ita forſan nec ſacrificij vis, niſi orationis & ſuffragij locum habet. At viuis per viã redemptionis & pretij prodeſt, qđ lege iuſtitiæ acceptandum eſt, perinde vt ſi quanta pecunia debetur, tanta etiam exoluatur.

Errant deinde iſti in culpis venialibus, quas hoc omnino ſacrificio deleri, teſtes ſunt & ſcholę Theologi, & veteres etiam ſancti. Nec enim minore eccleſiæ conſenſione venialia per ſacrificium altaris, quàm per aquam benedictam, per orationem dominicam, aut ſimilia huiuſmodi religionis opera remittuntur. Eſtque argumentum in promptu certiſſimum, quod ex vi formæ, qua cõſecratur ſanguis, ſpecierumq; panis & vini retro collegimus, peccata amicorum, qui videlicet ad menſam dominicam haud indignè accedunt, per hoc ſacrificiũ reſolui. Illa autem leuia ſunt & venialia, quæ in amicis ẽt inueniri queunt. Vt apertè Chriſti erga nos prouidentiã & benignitatem intelligas, qui grauioribus morbis grauiorem pœnitentiæ curationem adhibuit, leuiores autem faciliori ſacrificij medicamento curauit. Sed hæc hactenus. Iſti atque etiam qui tertiam ſententiam ſecuti ſunt, videant quomodo tueri cauſam ſuam poſſint, cum non ſolũ pœnas, ſed veniales etiã culpas per altaris hoſtiã remitti,

De conſ. d. 2. c. iteratur, et c. utrum.

mitti,ratio & veritas ipſa conuincat. Ac de argumẽti noni confirmatione, vereor ne nimium multa dixerimus.

Decimum verò argumentum quæſtionem per obſcuram habet de valore ſacrificij, vbi quibuſdã Theologis, quos video doctiſſimos habitos in ſchola, placuiſſe intelligo mirabilia quædã, ſed nihil eſt tam improbabile, quin argumentando probabile quandoq; appareat: his præſertim, qui de facie rerũ iudicant, & argutijs ſuis fumos Theologiæ perſequuntur. Horũ de valore miſſæ ſententias refellere longum & moleſtũ erit. Meã itaq; breuiter exponã, quantum videlicet ſatis erit, vt arguméto huic reſpõdeatur. Primũ ergo vocari in dubiũ nõ debet, quin valor miſſæ rõne quadãtenus infinitus ſit, hoc eſt, ad ſufficientiã non ad efficientiã. Nã ſicut Dei virtus & potẽtia ſufficiens eſt quidẽ, vt infinitum effectum edat, qm̃ infinita ipſa eſt, ſed ſemper tñ edit finitum, quia infinitum capere res creata nõ põt, ſic Chriſti ſanguis, vbicunq; reperiatur, ſiue in cruce ſiue in altari, infiniti pretij eſt, quia idoneus vt pro infinitis, ſi eſſent, hominibus ſatisfaceret; ſed quoniam ſunt finiti ſemper, effectus ſemper finitus eſt, quanuis pretium ſanguinis nullo fine circumſcriptus ſit. Ac de hoſtia crucis quidẽ nulla hodie nobis controuerſia eſt: hoſtiam vero altaris infiniti valoris eſſe duobus argumentis exploratè perceptum eſt & cognitum. Vnum illud eſt, quod refutare modò nitimur. In ea.n.parte, qua docet, ſacrificium infinitũ eſſe, quia ſanguinem Deo infiniti pretij exhibet: difficile factu eſt, efficacitatẽ illius argumentationis non probare.

Alterum argumentum eſt, quod ſi valor miſſæ finitus eſſet, minus ſatisfacerent pro pœna debita decem homines, qui offerrent ſacrificium, quàm ſi duo tantummodo offerrent. Si enim rem quancunque finitam decem hominibus partiaris, non tanta portio obueniet ſingulis, quanta duobus contingeret, ſi inter duos ſolum diuideretur. Ita ſi decem audirent miſſam, valor diſtributus in plures minor in quocunq; illorũ exiſteret, quàm ſi duo tãtùm ſacrificio intereſſent. Item quo plures miniſtri vel in altari vel in choro ſacrificio ſolenni inſeruirent, eò

minorem

minorem hoſtiæ partē acciperēt. Quare qui poſt me vel auditor vel adiutor ad miſſam accederet, is fructus mihi & ſatisfactionis partē adimeret. Quæ profectò oīa abſurda ſunt. Quibus rebus efficitur, vt ſi duo fideles ſacerdoti ſtipem & eleemoſynā conferant, qui pro illis hoſtiam præbeat, non ſit prior minorem ex Chriſti ſanguine vtilitatem percepturus, quam ſi poſterior nullus omnino extitiſſet. Quemadmodū ſi iuxta crucem quis vna cū Chriſto patri offerret ſanguinē illum, nihil conſequeretur minus, ſi ſolus, quàm ſi infiniti tunc ſimul adeſſent, qui idem cum filio ſacrificium exhiberent. Eadē quippe hoſtia in cruce atq; in altari eſt: tametſi ibi patens, hic in myſterio abſcondita. Nec ſacerdos tñ laboris ſui mercedem quālibet accipere à multis promiſſa vna poteſt, ſed quæ ſatis erit, vt de altari ad ſobrietatē comedat. Nō.n. ſanguinis Chriſti fructum meritumq; vendit, ſed operas ſuas miniſteriumq; locat. Quocirca nihil omnino plus à pluribus vendicare poteſt, ac ſi minor eſſet vtilitas in pluribus quàm in vno. Omnis aūt opinio in hoc cōſentiat neceſſe eſt, ſacerdotē, ſiue pro paucis ſiue pro multis celebret, cibum vitæ neceſſariū expetere ſuo iure poſſe, Quē ſi vnus non dederit, nulli facit iniuriā, ſi expetierit à pluribus. Quin iniurius es tu ſi cogas ſacerdotem, vt ſolum pro te ille hoſtiā præbeat, niſi tu illi præbeas cibū. Qui quantus qualiſq; ſit homini neceſſarius, prudentia magis q̃ Theologia diiudicat. Vno in tempore & loco nō ſatis erit argenteus nummus, alio forſitan plus nimio erit.

Sanè quod de vtilitate ſacrificij diximus, rectè Caietanus admonuit, hoc ad eos tantum, qui offerunt, referēdum eſſe. Nam qui non offerunt, ij non æqualem partem accipiunt, ſi pro pluribus ac ſi pro vno duntaxat offerretur. Vt ſi ſacerdos ſua ſpōte à nemine amicorum inuitatus pro illis abſentibus ſacrificet, dico non tantū valere multis, quantum valeret vni, ſi pro vno illorum ſingulariter ſacrificaretur. Ad ſatisfactionem loquor, ad impetrationem nanq; nulla vis minor in ſacrificio eſt, quod pro multis offertur, quàm in eo, quod pro vno ſolo. Quæ omnino res cunctis orationibus communis eſt, quibus

nihil

nihil detrimenti ad impetrandum eſt,quòd pro pluribus effunduntur. At adiutores auditoresq; miſſarum ij etiã, qui ſacerdoti alimenta miniſtrant, vel quoquo modo ſacrificio inſeruiant,re vera offerunt ſacrificium, ideoq; pro ſua deuotione quiſq; partẽ capit hoſtiæ illius,Certè quò cauſa adiutrix ſacrificij principali cauſę coniũctior eſt,eò magis pro pœna ſatisfacit. Vt ſacerdos plusq̃ diaconus,diaconus pluſquã ſubdiaconus,ſubdiaconus pluſquã acolytus,acolytus pluſquã auditor, horũ aũt vtrunque excellit is,qui ſacerdoti ſtipendiũ vitæ neceſſarium dederit. Atq; hi ẽt,quò deuotius ac religioſius ſuo quiſque munere fungẽtur,eò magis ſatisfacient. Tanta verò deuotio & religio in offerendo ſacrificium eſſe poterit, vt vna oblatione tota pœna debita reſoluatur. Nec.n.ſi ſacrificium infiniti valoris eſt, idcirco tota ſemper pœna redimitur. Quoniã infinitũ eſt in genere cauſæ vniuerſalis,quã,infinitam licèt,cauſæ adiuuantes ad finitos effectus determinare ſolent, tanto vel maiores vel minores,quãtò vis adiuuantium cauſarũ vel maior vel minor eſt. Id quod in prima rerũ naturaliũ cauſa cernimus,quę tametſi infinitæ virtutis ipſa eſt,per cauſas secũdas finitos effectus edit tantos & tales,quãtos & quales cauſarũ adiutricũ vis & natura poſcit. Nec sacerdos sacrificio imponit limites ex merito & ſanctitate, sed ex intẽtione & applicatione sua,qua huic aut illi,pro quo offert, sacrificij virtutẽ applicat. Sanè quemadmodũ paruulis baptizatis per miniſtri intentionẽ Chriſti sanguis applicatur,certusq; gradus gratiæ cõfertur, nõ quem adminiſtri ſanctitas præfiniuit,sed quẽ præſcribere voluit Chriſtus,nã quotus gradus ille ſit, mortalibus ignotum eſt:ſic his,pro quibus sacrificiũ offertur,ſi ſimul ijdẽ non offerunt,certus gradus pęnæ remittitur,quem nos ignoramus,Chriſtus ſua voluntate præſtituit. Sed vt adulti eò maiorem à baptiſmo gratiam percipiunt,quò religioſius & deuotius percipiũt baptiſmũ:ita à sacrificio maiorem vtilitatem capiet is,qui sacrificium sãctius & feruentius offeret. Paruulis portò ablutio peculiaris miniſtri vim crucis ad certum gradum gratiæ definit, quem

æqualem in omnibus illis eſſe credimus, quòd æqualis in omnibus diſpoſitio eſt, adultis verò, quoniam non eſt eadem diſpoſitio, ſed alia cuique atque alia, non idem gratiæ gradus ſed aliùs alij conferetur. Quomodo vim ſacrificij vniuerſalem & infinitam, & ſacerdotis ſingularis oblatio determinat, vel ad certam, & æqualem remiſſionem pœnæ in his, qui eodem modo ſe habent ad ſacrificium: vel etiam ad inęqualem in ijs, qui cum cauſę adiuuantes ſint ſacrificij, aliter, atque aliter afficiuntur, hoc eſt, benè, meliùs, optimè.

Quòd ſi Chriſti ſanguis tam propriè noſter eſſet, quã ſuus cuiusque proprius eſt, ſine dubio Chriſti ſanguine oblato tota pœna quamuis infinita ſolueretur. At, ſicuti diximus, noſter eſt Chriſti ſanguis eo modo, quo lux ſolis noſtra eſt, nempè vt cauſa vniuerſalis, cuius vis maior minorve recipitur, pro eo vt ſubiectum magis, minusve diſponitur, pro eoq; vt cauſæ adiuuantes maius, minusve opis ferunt ad effectum. Atque poſt hæc in refutando argumento decimo ocioſum erit verba plura prodigere. *Criſti ſanguis noſter eſt eo modo quo lux ſolis noſtra eſt*

Vndecimum quoq; argumentum ridendũ magis erat q̃ refutandũ. Sed ridicula miſſa, præſertim cùm in tanta hoĩum cęcitate & miſeria, nihil eſt quod rideamus. Prior ergo eius argumẽti particula facillimè eluditur. Nulla. n. repugnãtia eſt, quin cõuenit maximè, vt quare Deo gratiam referimus benefico, eam rem offeramus irato. Eiſdẽ quippè muneribus boue, oue, agno, veteres patres & gratiã Deo referebãt, & illũ placare curabãt. Quem in modũ nos corpus & ſanguinẽ Chriſti, diuino nobis dono cõceſſa munera, Deo & propitiatoriè reddimus, & euchariſticè. Nã quod putant ſacrificiorũ ſpecies cõfundi, ſi idẽ euchariſticum & propitiatorium ſit, in eo mirificè iſti fallũtur. Non. n. confunditur triplex animæ vis vegetandi, ſentiendi, intelligendi, ſi in vna rationali anima tres excellenter exiſtant. Ex quo intelligitur, ſi veteris legis multa eademque varia ſacrificia vnum nouæ legis omnia tranſierint, vbi cõtineantur & emineant, non hanc eſſe ſpecierum permixtionem cõfuſam, ſed Chriſtiani ſacrificij excellentiam perfectã. Deinde in moribus hoc videmus, vt *Ad undecimũ ar.*

diuerſa virtutum ac vitiorum genera in vnā actionem coëant, ſi huic diuerſi fines accedant. Idem. ſ. actus eſt furtum, & ſacrilegium, idem miſericordia, & religio. Nihil igitur vetat, quin eadem hoſtia ad diuerſos relata fines, & propitiatoria ſit, & eucharistica. Deū ſanè nos in remiſsione ét peccati & miſericordem, & iuſtum agnoſcimus, vt & gratis remittat peccata, & pretio remittat tñ. Iuſti-
Roma. 3. ficati (ait) gratis per redemptionem, quæ eſt in Chriſto
1. *Cor.* 6. Ieſu. Et rurſum, Empti eſtis pretio magno. Donauit autē Chriſtus nobis pretium hoc gratisq́; donauit, vt debita noſtra ſoluamus. Quamobrem tùm filio, tum patri ingentes gratias agimus: imò, vt aliquando diximus, par pari referimus. Quia verò pretium iſtud acceptum licet, ſed noſtrum eſt tamen, verè hoc exhibito peccata noſtra redimimus, Deumq́; ſuis beneficijs placamus. Quā rem Ire-
li. 4. *c.* 34 næus in hæc verba perſequitur, Qui nullius eſt indigens Deus in ſe aſſumit bonas operationes noſtras ad hoc, vt præſtet nobis retributionem bonorū ſuorum: ſicut domi-
Matt. 25 nus ait, Venite benedicti, &c. ita & verbum dedit populo faciendarum oblationum, quamuis non indigeret eis. Ita & nos offerre uult munus ad altare. Hactenus Irenæus.
In epiſt. ad omnes Galliarū epiſcopos. idem habet Aug. lib. de Eccl. dog. ca. 32.
Et Celeſtinus huius nominis primus, eleganter exclamat, O miſericordiā Dei, qui noſtra vis eſſe merita, quæ tua ſunt dona: & pro his quæ liberaliter largitus es, æterna præmia es daturus. Quę cū Chriſto Dño fuit, vt in initio ſtatim cœnæ gratias egerit accipiēs panē & vinū vt diſtribueret diſcipulis. Accipiebat ergo ipſe, qui dabat, & iō gratias agebat. Quo modo nos & gratias agimus Deo pro accepto munere, & damus acceptū pro redemptione animarū noſtrarū. Quæ oīa ferè in argumento. 2. ꝓ prima cōcluſione, & in argumento. 3. pro 2. cōcluſione, & in reſpontione ad. 5. argumentū explicata ſunt. Nā & poſterior huius vndecimi argumenti particula, in reſpōſione ad. 3. ſatis cōfutata eſt.
Cur Euchariſtia ſacramentū ſit, & cætera nō.
Cur autem euchariſtia ſacrificiū ſit, cætera ſacramenta nō ſint, non eſt illa cauſa quā iſti reddunt, ſed quia in euchariſtia corpus & ſanguis Chriſti verè manēt, in cæteris ſacramentis nō manent. Vnde cū tā pretioſa munera in euchariſtia habeamus, offerre ea

Deo & poſſu-

Deo & poſſumus iure,& debemus.Sinè oblatione autem ſacrificium non eſt.In euchariſtiæ quoque oblatione myſticè Chriſtus & incruentè immolatur, ideoq; ibi hoſtia eſt, in alijs sacramentis non eſt.Propriè dico, nam per tranſlationē,baptiſmus quandoq; hoſtia dicitur.Abeant ergo cęci, & indocti Lutherani, quos in vno hoc exemplo patefecimus diſciplinarum oīum ignaros eſſe:Theologiæ,Philoſophiæ,Dialecticę,Grammaticæ.Nec.n.rem tantummodo,ſed ſacrificij etiam nomen ignorant.

Baptiſmus,quãdoq; hoſtia dicitur.

Exemplum ſecundum,vbi Theologiæ concluſio in quæſtionem vertitur.Caput quartumdecimum.

QVanquā in ſingulis præcedentibus libris Lutheranorum nos malitia coēgit, de vno aliquo Theologiæ principio diſſerere,atq; adeò quæſtionum,quæ præter naturæ,ac diſciplinæ ordinem in controuerſiā veniunt multa exempla ponere,ſed capite ſuperiore tam in eo pugnę genere ſtylum diligentius exercuimus,& qua ſi ad ſpectaculum liberiore diſputatione luſimus. Tametſi non ludicrū hoc,sed verum certamen fuit, quod ſpectāte orbe in Tridentino concilio certauimus.Vbi patribus magnū lumē accendimus,tenebras aduerſariorū diſpulimus,Theologi viſi ſumus,audacius verò fecimus quā ſcholæ auctores cæteri.Illi.n.ieiunè ſolent nullis ornamentis oratorijs adhibitis hęreticorū senſa rationesq; referre:nos autem illa ipſa hęreticorū argumenta ita amplificauimus, auximus ornauimus,vt & quæ arma inimici habēt,acuiſſe videamur: & quæ non habent, ſuppeditaſſe.Sed,quod aliàs ſæpè dixi, veritas mendacium ſuperat miris licet modis inſtructum,& ornatum. Verùm ne plus iuſto volumen excreſcat,nō ad eum morem reliqua copioſè exempla perſequemur:sed anguſtè,& contractè diſputabimus, atque vtriusque partis argumenta non omnia sed præcipua breuiter perſtringemus.

Agendū ergo illa ſit nobis secūda quæſtio,An Chriſti anima ſtatim ab initio creationis suæ Deū clarè viderit? Sunt.n. in vtranq; partem argumenta adeò probabilia,

An Chriſti anima ab initio creationis Deum uident.

 vt neu-

vt neutra firmè ſtabilita videatur. Bucerus porrò negat Chriſti animam fuiſſe à principio perfectam, Eraſmus in dubium vocat, Theologi vix oſtendunt. Qui verò inficiantur, ij huiuſmodi argumentis vti poſſunt Primum in Chriſto fuit fides: ſicut ſcriptum eſt, erit fides cinctorium

Iſai. 11. renum eius. Non ergo mens eius videbat Deum, quo

Hebr. 11. niam fides argumentum eſt non apparentium.

Pſal. 21. Deinde Chriſtus ſpem habuit, quemadmodum ipſe patri

Roma. 8. loquens ait, ſpes mea ab vberibus matris meę. Quod autem videt quis, quid ſperat.

Præterea timuit, vt videre eſt apud Marcum, timor au

Marc. 14. tem futuri & incerti mali eſt Ariſtoteli. 2. Rhetoric. libr.

Ar. in Re Non igitur videbat clarè Deum, in quo nihil vt futurum

tho. incertumve cognoſcitur.

Præterea creuit gratia non ſolũ apud homines, sed e-

Luca. 2. tiam apud Deum. Non itaque erat beatus, nec videbat Deum, quia beati creſcere in gratia non queunt.

In notitia inſuper & viſione beata nulla rerũ cognitarũ ſucceſſio eſt. At Deus Chriſti aīæ quędã demõſtrabat, alia celabat poſtea demõſtraturus, iuxta illud, Pater oīa demonſtrat filio, quæ ipſe facit, & maiora his demõſtra-

Ioan. 5. bit ei opera. Et rurſum de die illa nemo scit nec filius.

Marc. 13. Pręſtantius item & iucundius eſt gloriam & honorē conſequi per opera digna, quàm ſine vllo omnino merito. Chriſtus ergo animæ suę felicitatem tanquam virtutis pręmium accepit. Quare non eſt in primo inſtãti viſionē Dei conſecutus. Meritum enim præmium accedit laborque mercedem. Nec fieri poteſt, vt ſimul quis & mereatur beatitudinem, & beatus ſit, niſi ſimul ſit anima & in via, & in vię termino. Confirmant autem argumētum hoc sacrarum literarum teſtimonia plurima. Vt illud, Pro eo quod laborauit anima eius, videbit, & ſaturabi-

Iſai. 53. tur. Satiabimur autem, cũ apparuerit gloria Dei. Item,

Pſal. 16. Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, propterea vn-

Pſal. 44. xit te Deus oleo letitiæ præ conſortibus tuis.

Item, cum dixiſſet, Caro mea requieſcet in ſpe: & non

Pſal. 15. derelinques animam meam in inferno: ſubijcit Chriſtus ipſe, Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia

cum

cum vultu tuo. Non igitur ante mortem adimpleuerat eum Deus lætitia vultus sui: qua de re ne ad faciem quidem videbat Deum. Item, Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt accipere diuinitatem, & ſapientiã: nõ ergo ante mortem acceperat, sed meritus eſt eas accipere moriendo. *Apoc. 5.*

Item, Ecce ſaluator tuus venit, ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. En merces, en opus, gloriam ergo animę cõmeruit. Nam gloria corporis, tametſi merces fuit operis ſui Chriſto, non tamen fuit ſimul cum eo. Item, Decebat eum, propter quem omnia, & per quẽ omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorẽ ſalutis eorum, per paſſionem cõſummari. Quid autem per conſummationem intelligat Paulus, quanquam nomen ipſum præ ſe fert, in eadem epiſtola exponit inquiens, vt non ſine nobis conſummarentur. Finem ergo suum Chriſtus per paſſionem adeptus eſt. *Iſai. 62.* *Heb. 2.* *Heb. 11.*

Poſtremò, non põt eſſe cũ ſummo gaudio ſumma triſtitia cõiuncta, at qui videt Deũ, is maximè gaudet, Chriſtus verò maximè triſtatus eſt, iuxta illud, Triſtis eſt anima mea, &c. & iterũ, Repleta eſt malis anima mea. Nõ ergo Deum videbat, niſi velis duo ſimul contraria in eodẽ ſubiecto extitiſſe, eãdemq; animã pariter & repletã malis, & repletã lætitia cum vultu Dei. Hæc videlicet sunt argumenta potisſima, quæ è locis Theologiæ contra veram Theologiæ concluſionem depromuntur. Nam ſi quæ ſunt alia, vel facilia ſunt & cuiq; in promptu parata, vel ad ea, quæ poſuimus, omnia referuntur. Sed nihil mouere nos debet, vt ab ſcholæ decreto recedamus. *Matt. 26* *Pſal. 87.*

Omnes autem Theologi definiũt, Chriſtum ab inſtãti conceptionis Dei eſſentiã vidiſſe. Quæ concluſio, licet ſola Theologorũ auctoritate probaretur, ſatis firma habenda eſſet, quemadmodum lib. 8. conſtituimus, ſed his quoque argumentis demonſtratur. *D. Tho. 3. p. q. 9. ar. 2. & q. 34. artic. 4.*

Primum ex illo, vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. Quo loco Diuus Thomas aduertit, gloriam animę Chriſti ex perſonali vnione verbi & animæ eſſe deriuatam. Id enim Euangeliſta non obſcurè ſignificat, cùm voce eadem repetita ait, Gloriam quaſi *Ioan. 1.*

batur per viã orientalẽ,terra splẽdebat à maieſtate eius. Cùm ergo lux ipſa nõ ſolum ingreſſa fuerit in animam Chriſti,ſed ei fuerit in idẽ eſſe perſonale cõiuncta: claritas glorioſa inde ſecuta eſt,vt ſplendor ſequitur ſolem. Præterea Deus attingit à natura intellectuali per cognitionẽ & amorẽ, at anima Chriſti propinquiſſimè attingebat Deũ,quia erat Deo propinquisſima,ergo eius propriæ actiones,notitia & amor, nõ lõgè ſed proximè Deũ attingebant.Mens verò cùm eſt viatrix, peregrinatur à dño à longeq; repromisſiones aſpicit:cum autẽ videt per ſpeciẽ,pręsẽs eſt & propinqua,vt ad Corinthios & Heb. tradit Apoſtolus.Si ergo anima Chriſti peregrina & hoſpes erat ſuper terrã, certè non erat Deo per cognitionem proxima:ſed angeli erant Deo proximiores. *2.Cor. 5* *Heb.11.*

Nec me fugit poſſe à calumniantibus obijci,aliud eſſe quod res ſit præſens animæ ſecundum eſſe reale,aliud ꝙ ſit præſens ſecundum eſſe intelligibile. Anima.n.noſtra intellectui noſtro coniunctisſima eſt,ſi eſſe reale conſideres.Sed quia coniuncta non eſt ſecundum eſſe intelligibile,videre eam in ſe, quamdiu mortali corpore circundamur,non valemus.

At hæc obiectio hr̃et fortaſſe locum, ſi filius Dei animæ rõnali perinde vt lapidi,aut ſtipiti,fuiſſet vnitus,nec in vnione illa eſſe intellectuale primò ſpectatum exquiſitumq; fuiſſet.Verùm patres eccleſię veteres mentem potisſimè aſſumptã credidere,per mentem animã,per animã vel ipſam carnem.Auguſtinus in li.de ago.Chriſtia. Inuiſibilis(ait)& incõmutabilis veritas per ſpiritum animã,& per animã corpus accepit.Et in epi.ad Voluſianũ, ipſa magnitudo(inquit)diuinæ virtutis animã ſibi rationalem, & per eandem corpus humanum totumq; oĩno hominem in melius mutandũ coaptauit.Ac Damaſc.in 3.lib.vnitum eſſe(ait) carni per medium intellectum verbum Dei.Quam rem D.Tho.3.p.q.6.diuinè,vt oĩa explicauit.Atq; hæc cauſa,ni fallor,euangeliſtæ fuit,cur non diceret,aut filium,aut vitã,aut lucem, ſed verbũ carnem factum eſſe.Verbũ.n.prolem mentis apertè ſignificat, & naturam intellectualem pręſe fert.Quorſum autem Io- *Aug.* *Io. Dam.* *D.Tho.*

annes diceret, primum intelligibile, hoc eſt, verbum extremo illi, id eſt, carni ſe iunxiſſe, niſi vt moneret, Sapientiam Dei attigiſſe quidem à fine vſque ad finem fortiter, ſed diſpoſuiſſe tamen omnia ſuauiter, & carnē ſibi propter animam vniuiſſe. Etenim quod per ſe intelligibile erat, id cui ſe prius quàm intellectui mentiq; coniungeret? Nempe ex fine aſſumptionis liquidò apparet, quid Dei verbum in ea cōiunctione expetierit. De qua re quoniam non ita multò pòſt latiùs dicturus ſum, nunc illud ſatis eſt, finem hominis Dei notitia conſtare. Qui ergo factus eſt homo, vt hominem ad finem ſuū, id eſt, claram Dei cognitionem duceret, is mentē ſibi præcipuè coniunxit, qua finis prænoſcitur, quęritur, poſſidetur.

Sap.8

Hoc verò illa etiam argumentatio confirmat, *Filius* Dei in hoc natus eſt, & ad hoc venit in mundum, vt teſtimoniū perhiberet veritati. Ecce (ait) teſtē populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus. Vt autem teſtis perfectus ſit, illa res in eo prima quęritur: vt hoc probè cognoſcat & teneat, de quo teſtimonium eſt laturus. Si dux itidem & pręceptor conſummatus quiſpiam habendus eſt, ſcire illum oportet & finem, quo ducat, & veritatem omnino, quam doceat. At Chriſtus teſtis veritatis erat à patre dux & præceptor conſtitutus, quocirca neceſſe erat, vt à Dei verbo mens potiſſimū & ratio hominis in ipſa vnione perficerentur. Nec laborare diu opus eſt, vt inuenias, quando apoſtoli gloriam quaſi vnigeniti à patre viderint, cum Petrus id ſignificantiſſimis verbis patefaciat. Non indoctas fabulas ſecuti (ait) notam facimus domini noſtri Ieſu Chriſti virtutem & præſentiam, ſed ſpeculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriam voce delapſa ad eum huiuſcemodi à magnifica gloria, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite: & hanc vocem nos audiuimus de cælo allatam, cùm eſſemus in monte ſancto cum ipſo. Virtutem & potentiam vocat, qua verbum caro factum eſt: præſentiā verò, qua habitauit in nobis, at virtutem & præſentiā ſimul, quia filius hominis erat in cœlo, hoc eſt, eius anima videbat

Eſa. 55. *2.Pet.1.* *Memēto ſcriptum eſſe, Non videbit me homo et viuet.*

Deum,& viuebat tamen in mortali corpore ſuper terrã. *Pſal.41.*
Ita enim prænunciauerat Dauid in pauciſſima verba, *ad Chri-*
Beatum faciet eum in terra.Nam q́ beatus aliquis quaſi *ſtũ eſſe re*
tranſiens fuerit in terra,in ſcripturis ſæpe legimus.Sed q́ *ferendũ*
habitauerit in nobis quaſi colonus, & quaſi viator decli- *oſtendit.*
nans ad manendũ,hæc præſentia potentię miraculũ eſt. *Ioannes*
Sanè viderunt gloriam animę in corpore tanquam in *c.euange*
ſpeculo,ideo aptè dixit,ſpeculantes, gloriã autem quaſi *lii 13. vi*
vnigeniti in voce delapſa à magnifica gloria, Hic eſt,&c. *de Caie-*
Teſtis oculatus eſt,Ipſum audite: doctor veritatis explo- *ta.i ſpal.*
ratę ac viſæ eſt,Ipſum audite:dux eſt,qui & viam ſciat & *mos.*
terminum ſciat,ipſum audite atq; adeò videte & contre *Hier.14*
ctate: nam habitat in vobis, quanuis gloria ea ſit apud
me,quam in præſentia cernitis. Sed de primo Ioannis te
ſtimonio nimium multa. Secundum principale teſtimo
nium pro ea concluſione comprobanda illud eſt, Verbũ
habitauit in nobis plenum gratiæ & veritatis. Vnde D. *Ioan.1.*
Tho.bifariam colligit. Siue.n.plenitudinem gratiæ in
Chriſti anima ponas ſiue plenitudinem veritatis:vtrin-
que conficitur, eã Dei eſſentiam vidiſſe. Gratia quippe
viæ in ordine ad gratiam patrię imperfecta eſt, tantũq;
deficit à plenitudine,quãtum à perfectione deficit. Qua
re ſi imperfecta gratia in Chriſto fuit, non fuit nimirũ
gratia plenus. Obiicit autẽ,Beatã virginẽ,dum vitã etiã
mortalem degeret,plenã gratia fuiſſe, nec vidiſſe tamen *D.Tho.*
Deum.Verũ hunc ſcrupulũ eximit.3.p.q.7.ar.10.Non.n.
fuit Chriſtus gratia plenus ex parte, ſed omni modo, vt *Col. 1.*
arti.1.& 9.eiuſdem quęſtionis oſtenderat.Nempe in ipſo
complacuit omnem plenitudinem inhabitare pacificãs, *Col. 2.*
&c.Et iterum,In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuini
tatis corporaliter.Nulla ergo ei gratiæ perfectio aut ple
nitudo defuit.Ita habuit gratiam conſummatam,cũ qua
gloria animę coniuncta,& colligata eſt.

Quòd autem anima illa habuerit ſcientiæ ac veritatis
plenitudinem, probat 3.p.q.9.ar.1.& 2.q.item 10.ar.4. *D.Tho.*
Videlicet non in Chriſto omnis plenitudo inhabitaſſe,
quia plenitudo ei ſcientiæ defuiſſet. Iam, cùm venit
quod plenum & perfectum eſt, euacuatur quod ex parte

 eſt

eſt. Non igitur cognſcebat ex parte anima Chriſti Deũ, ſed plenè, atque perfectè. Quocirca non erat in ea fides, ſed viſio.

Caietanus. Atqui huius argumenti vim & neruos omneis Caietanus frangit, cùm probabili ratione contendit, legi oportere: Plenus gratiæ & veritatis Ioannes teſtimonium perhibet de his. Frangeret ſanè, ſi probabilis ſententia eſſet. Verum vulgata editione reprehenſa, græcis latiniſque exẽplaribus reiectis, interpretibus ſugillatis, ſanctis expoſitoribus exploſis, quid probabile fore putamus? Ec-
Io. 1. cleſia certè melius intellexit verba illa, Et vidimus gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti à patre, per parenthesim fuiſſe interiecta: cum ait, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, cuius gloriam vidimus quaſi vnigeniti à patre plenum gratiæ & veritatis.

Tertium pro illa concluſione teſtimonium mox in eodem euangelio ſequitur, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, quia gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Quę ſententia ſuperiori connexa, niſi cæci ſumus, apertiſſimè oſtendit, verba ea, Plenum gratia & veritatis, ad Chriſtum eſſe referenda. Sed hac remiſſa, id, quod inſtat, agamus. Accepit igitur Chriſtus gratiam & veritatẽ, vt ex eo gratia in omnes & veritas emanarent. Habuit itaque maximam & perfectiſſimam gratiam, ac veritatem. Quia enim ſol lucẽ habuit, vt inde omnia lumẽ acciperent, habuit nimirum maximã & perfectiſſimam lucem. Quare ſicut perfectiſſima lux omnes lucis effectus edere poteſt perfectiſſimaq; iuſtitia omnes effectus iuſtitiæ, ſic Chriſti gratia & veritas omnes habebant gratię & veritatis effectus. Vnde Dionyſius ait, ſolem, quia vniuerſalis cauſa generationis eſt, ad ea
4. c. de diui. no. omnia ſua virtute ſe extendere, quę ſub generatione cadunt. At effectus præcipuus gratiæ & veritatis conſummatæ eſt videre Deum.

Pręterea. ſalus humanæ naturæ finis fuit humanitatis aſſumptæ. Per hanc enim tanquam per inſtrumentum operatus eſt Deus ſalutem in medio terræ. Vnde & Chri-
Heb. 2. ſtũ Apoſtolus ſcribit multos filios in gloriam adduxiſſe

aucto-

auctorem ſalutis eorum. Et alio loco, Miſit Deus filiũ ſuum, inquit, vt adoptionem filiorum reciperemus. Inſtrumenti verò diſpoſitio & qualitas, præcipuè quidem penſatur ex fine. Salus autem animæ intellectu ſano conſtat & voluntate ſana. At voluntas per gratiam ſanatur, intellectus per veritatem. Perfectam igitur oportuit habuiſſe & gratiam & veritatem, eum per quẽ cęteris omnibus ſalus futura erat, omniſq; omnino & gratia & veritas. Quia principium in vnoquoq; genere oportet eſſe perfectũ, ſicut ſolẽ videmus in genere lucidorum, Ignem in genere calidorum. A principio ergo Chriſti voluntas perfectè amabat Deum ex gratia perfecta, & perfectè cognoſcebat ex perfecta veritate. Iam felicitas animæ in perfectis Dei & amore & cognitione ſita eſt. Felix itaq; erat ab initio Chriſti anima ideoq; videbat Deum. Gal. 4.

Præterea illud quod eſt in potentia reducitur in actũ per id quod eſt in actu, oportet enim eſſe lucidum, per quod illuſtrantur alia.

Cùm ergo per Chriſtum gratiam, veritatem, gloriam cęteri eſſent habituri, ipſe profectò ſimulatq; cæteros illum ad finem mouere cœpit, & gratiam habuit, & veritatem, & gloriam. Eam verò motionem ab initio nimirum inchoauit.

Ea demum, quæ à primis cauſis mouentur in finem, quadam ſolent temporis ſucceſſione perficiat cauſæ ipſæ mouentes à principio ſtatim ſuam largiente prouidenteq; natura, perfectionem habent. Vt ignis cum ſubſtantia calorẽ accepit, aqua paulatim fit calida. Cęleſtia quoque corpora mox omnino ſuas virtutes accepere, quibus in tempore res terreſtres inferioreſq; perficerẽt. Deus ergo qui per Chriſti humanitatem, & gratiam, & gloriam erat omnibus communicaturus, eas licet res cæteris in tempore largiatur, at Chriſti animæ ab initio ſtatim contulit. Nam cur non corpori gloriam ab initio daret, cauſæ ſunt in promptu expeditę.

Quartum pro illa cõcluſione teſtimonium euangelio ſubditur. Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Vbi in homine piſcatore Io. 1.

videre

videre licet, & rerum centextum admirabilem, & compoſitionem diſciplinæ incredibilem. Quod vt perſpicias lector, queſo diligenter attende. Nullum porrò fidei negotium ritè tranſigitur, ſi omnes teſtes auriti ſint, oculatus nullus. Quin (vt Auguſtinus ait) auritis credimus, q̃a audierunt a fide dignis, qui oculis ſuis rem ſe vidiſſe teſtificarentur, Cũ ergo Moyſes & Ioannes Baptiſta primus & poſtremus è lege antiqua atque adeò prophetæ omnes, è noua item lege Apoſtoli Chriſti teſtes fuerint ex auditu vniuerſi, oportuit vnum eſſe pro omnibus, qui ex viſu teſtimonium daret. Teſtis autẽ eiuſmodi, qui nõ pro mille dico eſſet, ſed pro mille millibus, eſſe non poterat, niſi & iuſtus eſſet, ne. ſ. vellet fallere, & ſapiens etiã, ne ipſe vtiq; falleretur. Quocirca neceſſe fuit plenũ fuiſſe gratia & veritate, ne quicquam in optimo & abſolutiſſimo teſte deſideraremus. Etenim quia gratia plenus, iuſtiſſimus erat, quia plenus veritate, veraciſſimus.

Quia igitur plenitudo teſtificationis & abſoluta omnino perfectio ex viſu eſt, ideoq; ex auditu teſtis plenus
Io. 1. veritate non eſt, cùm ſcriptura de Ioanne dixiſſet, Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de luce, de Chriſto verò, Erat lux vera, &c. & de Moyſe, lex per Moyſen data eſt, illa etiam illico nexuit, De plenitudine eius omnes, Moyſes, Ioannes, Prophetæ, Apoſtoli, prorſusq; teſtes in vniuerſum omnes accepimus. Quia & lux erat, & plenus gratia & veritate erat, & gratia & veritas per eum facta erat, & denique teſtis ex viſu erat. Deum quippe nemo vidit vnquam, nec Moyſes, nec Ioannes, nec prophetæ, nec Apoſtoli, nec euangeliſta: vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, qui vidit arcana, ipſe enarrauit. Ne verò hoc ad diuinitatẽ filij, nõ etiam ad humanitatẽ referatur, tũ ratio prohibet, tũ auctoritas. Ratio illa eſt, ꝙ Chriſtus teſtis veritatis erat à patre deſtinatus, non ſolũ quia Deus, ſed quia homo. Quare ex vtraq; natura opus erat teſtimoniũ eſſe perfectũ. Auctoritas eiuſdẽ Chriſti eſt, qui hãc rẽ poſtea manifeſtius expoſuit inquiẽs, Amẽ amen dico tibi, quia quod ſcimus, loquimur, & quod vi-
Io. 3. dimus, teſtamur &c. Et protinus, Nemo aſcendit in cœlum,

lum,niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis qui eſt in cœlo. Quo loco verè Caietanus & diligenter aduertit, verbum, Aſcendit, non pręſentis, ſed pręteriti temporis eſſe, quæ res ex Græco exemplari patet. Quod enim Ioannes antè dixerat, Deum nemo vidit vnquam, id nunc alijs verbis Chriſtus ait,Nemo aſcendit in cœlũ. Tunc enim homo ſecũdùm animam in cœlo eſſe dicitur,quum videt Deum.Quo ſenſu latroni dictum eſt,Hodie mecum eris in paradiſo. Et angeli in cuſtodiam hominum diffiniti,quia ſemper vident faciem patris,qui in cœlis eſt,ſemper quoque in cœlis eſſe dicuntur, quanuis in terra ſępe ſint.Ante Chriſtum ergo, ſicut nemo viderat Deum,ita nemo in cœlum aſcenderat. Vt autẽ quaſi manu tangeres,ſermonem de Chriſto ſecundum naturã humanam fieri,appoſitè ſubiunctum eſt,Filius hominis, qui eſt in cœlo. In quam ſententiam patri ipſe poſtea locutus eſt,Volo pater,vt vbi ſum ego & illi ſint mecum,vt videant claritatem meam,quam dediſti mihi.Nec Baptiſta hanc Chriſti in teſtificando perfectionem tacuit,imo in hac quoque re ſuum à Chriſti teſtimonio excelli profeſſus eſt inquiens,Quod vidit & audiuit,hoc teſtatur.

Ioa.1. *Matt.18* *Ioan.17.* *Ioan.3.* *Affirmat Hierony. Chriſtũ iuxta ſuſcepti corporis diſpenſationẽ à patre audire quid loquatur ergo iuxta humanam naturam et vidit & audiuit &c. in. Iſa.c.50.*

Nec verò inſcius ſum veteres Theologos hęc ferè loca ad Chriſti diuinitatem retuliſſe,ſecundùm quã Chriſtus & videbat Deum & vbique erat. Sed ea ætate bellũ erat illis cum Arianis & Eunominianis acerrimum, ob idq; omnibus teſtimonijs, quibus poterant Chriſti Deitatem aſſerebant, præſertim cùm res erat in promptu & facillima, quemadmodum fermè in pręſcriptis locis. Nam illud,Nemo aſcendit in cœlum,niſi filius hominis, qui eſt in cœlo,quo pacto verè ac proprie in diuinitatem quadrare poſſit,non ſatis intelligo. Non enim filius hominis,quia Deus erat,tunc in cœlũ aſcenderat, sed quia homo.Quomodo autem in cælum aſcendiſſet, niſi secũdum animam, vix explicari queat. Cogor itaque cum Caietano hunc euangelij locum ad aſtruendam animæ Chriſti gloriam vrgere.

Quintum teſtimonium,quo Diuus Thomas vtitur,extat eiuſdem euangelij cap.octauo. Et ſi ego teſtimoniũ

perhi-

Io.8. perhibeo de me ipſo,verum eſt teſtimonium meũ, quia ſcio vnde veni & quò vado. Et poſterius,ſi dixero, quia neſcio Deum,ero ſimilis vobis mendax. Sed ſcio eum,& ſermonem eius ſeruo. Quòd enim ſermo ſit de ſcientia, vt à fide diſtinguitur, illa verba videntur oſtendere. Ero ſimilis vobis mendax. Iudæi quippe fidem habebant eo tempore,quamuis cum Chriſto certarent. Quòd autem ſecundum humanitatem loqueretur, illud probat, ſciò eum,& ſermonem eius ſeruo.

Hoc verò Diui Thomæ argumentum video refutari poſſe.Quoniã eſt quædã ſcientia ſanctorũ,quæ cũ charitate coniuncta eſt,quãuis euidentiã non habeat. In hoc ſcimus (ait) qm̃ cognouimus eum, ſi mandata eius obſeruamus. Qui dicit ſe noſſe Deum,& mandata eius non ſeruat, mendax eſt. De hac scientia, ſi quis contendat Chriſtũ Ioannis octauo cap.sermonẽ facere, vix refelli
1.Ioa.2. poterit.Quin dicet fortaſſe quiſpiã, hæc Diui Thomæ argumẽta probare id quidẽ, quod deceat:non id tñ, quod oporteat.Ita congruentia illa eſſe,cogentia non itẽ. Sed nos primũ non id agimus,omnia Diui Thomæ argumẽta ea etiã, quæ ad certam Theologiæ concluſionẽ probãdam afferuntur,certa eſſe & neceſſaria.Nimirum.n.in veteribus quoq; Theologis,in ſummis eccleſiæ pontificibus,in concilijs tandẽ quędam argumenta inuenias,quæ ſuadeant quidẽ,nõ cogant: at certis alijs exploratiſque permixta, non modò totum diſputationis corpus exornent,verum etiã confirment. Probabilia igitur argumenta neceſſarijs adiuncta tantum abeſt, vt reprehendenda ſint,vt ſint etiam commendanda.Quanquam iſtis equidem argumentis vtor, dum adſunt, cum abſunt,non requiro. Illud huius generis videtur eſſe, In ipſo sunt oẽs
Coloſ.2. theſauri sapientiæ & scientię Dei abſconditi. Illos in Chriſto non fuiſſe oẽs,ſi scientia ei beatorum defuiſſet. Simile eſt hoc, Chriſtum fuiſſe caput, non solũ hominũ, ſed etiã angelorum,Eph.1.Coloſſ.2.Incongruens verò eſſe,vt membra capiti scientia & claritate antecellerent.
2.Cor.3 In hoc denique probabilium genere forſitan & illud eſt, Quòd ſi miniſtratio mortis fuit in gloria,ita vt non poſ-

ſent

ſent intendere filij Iſrael in faciem Moyſi propter gloriã vultus eius,quæ euacuatur,&c.Et poſterius,Nam nec glorificatum eſt,quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim quod euacuatur,per gloriam eſt: multò magis quod manet,in gloria eſt, &c. Vſque ad illud,Nos autem reuelata facie,&c.Non ergo decebat, vt primus noui teſtamenti adminiſter ſpiritus atque animæ gloria careret,ex qua non ſolum facies, ſed totum corpus glorificaretur ex integro Matth.17.vide Orige.hom. 12.in Exod.Hæc igitur dicta in primis ſint. Orig.

Deinde,quę res certè eſt animaduerſione digniſſima, non mihi illi probari poſſunt, qui ea in Theologia argumenta confundunt,quæ id,quod decet,oſtendunt: qua ſi non interdum idem idem etiam oporteat,qua ſive indecora omnia paria ſint,& non ſint quædam,à quibus & ratio & Theolagia omnis abhorreat.

Sanè argumenta, quæ confirmant eſſe quicquã in religione noſtra congruens & decens,ea omnino bipartita sunt.Quædam enim sunt eiuſmodi, vt etiam ſi nõ extitiſſet ea res, quę probanda ſumitur, nihil tamen inconſentaneum emergeret.Vt cum Theologi oſtendunt, decuiſſe,vt Deus ad reparandum humanum genus carnem ſumeret:vtque ex diuinis perſonis filius is eſſet decuiſſe, cæteraque id genus plurima. Quæ decentia fuiſſe, vel maximè Theologus probat quidem, ſed quando alia Deus remedia peccato noſtro paraſſet, quæ innumera ſine dubio potuit, nullum rationis incommodum, nihil Deo indecorum haberetur. Talia verò argumenta nil profectò in Theologia demonſtrant, ſed ſolum explicant,id,quod fide credimus, congruentiſſimum Deo nobisque fuiſſe. Altera argumenta ſunt,quæ ita monſtrant quicquam conſentaneum eſſe, vt niſi res ſic habeat, aliquid ſemper emergat, quod nullo modo aut diuinæ naturæ, aut rationi humanæ conſentiens videatur. Vt Diuam virginem intactam extitiſſe poſt partum,ſcriptura sacra in ſenſu literali nuſquam forſan edocuit. Id tradit apertè, in conceptu & partu virginem extitiſſe. Sed quoniam indecens virgini erat, vt integritatem tam

ſingu-

ſingulari & miraculo & myſterio cõſeruatã ipſa poſtea volens (vt dicitur) & prudens labefaceret, & quæ præter naturę ordinem incorrupta permanſerat, eadem ſe exponeret curruptori, adeò fidelium animis inhęſit perpetuæ huius virginitatis firma ſententia, vt etiam ſi nulla fuiſſet apoſtolica traditio, ea tamen ratio eſſet idonea ad faciendam fidem ijs, qui non ad contentionem informati, ſed ad diſciplinam ſunt, vel mediocriter inſtituti. Nec aliter ego puto in præſenti quæſtione philoſophãdum. Cùm.n.oſtendimus non decere, vt verbum Dei animam intellectualem imperfectam, ſciẽtiaq; ac ſapientia vuacuam aſſumeret, cauſam nos obtinuiſſe arbitramur. Quia res contraria ſcilicet adeò indigna verbi ſapientia & prouidentia eſt, vt ne vero ſimilis fiat quidem, ſi de vnione perſonali verbi & animæ rectè ſentimus. Conſentiamus igitur, cæteris eccleſiæ ſanctis gratiã per partes diſtributam, nempe ſecundum menſuram donationis Christi: at Chriſto ipſi non fuiſſe datum ſpiritum ad menſuram. Tantam enim gratiam dari congruebat, quantam anima capere illa poſſet, tantam quantam in rebus eſſe ipſa gratia natura pateretur. Quod verò de ſpiritu gratiæ dicimus, id vt de ſpiritu ſapientiæ, ſcientiæ intellectusq; dicatur, ſubeſt omnino cauſa eadem. Tantò enim melior in omnibus eſt angelis effectus, quãtò differentius præ illis nomen hæreditauit. Itaque vnctus eſt à Deo oleo exultationis præ participibus ſuis. Non ergo ſolùm habuit parem cum angelis felicitatem, ſed multò etiam maiorem. Quocirca vt fruebatur, ita quoque videbat Deum. Quod qui negant, ij non ab ſchola modo, verùm à Theologiæ veteris inſtitutione deſciſcunt.

Ephe. 4. *Ioan. 3.* *Heb. 1.*

Ambroſius, Deus in carne perfectionẽ naturæ aſſumpſit humanę, ſuſcepit ſenſum hominis, &c. Perfectã ergo animam aſſumpſit verbum, non imperfectam. Et. lib. 7. epiſto. 47. ad Irenęum, Accepit plenitudinem naturæ & perfectionis humanæ, ſicut Deo nihil deerat, ita nec hominis cõſummationi, vt eſſet perfectus in vtraque forma. Vnde & Dauid dicit, Specioſus forma, & cętera.

De incarna. do. Sacra. c. 7.

Augu-

Auguſtinus in lib. de trinit. Mox vt verbum venit in vterum, factum eſt perfectus homo. Et ſuper Exod. Non habuit omnino Chriſtus iuxta animæ meritum, quò poſſet proficere. Et illum verſum Pſal. 64. Beatus, quem elegiſti & aſſumpſiſti, de vnita humanitate interpretatur. *Aug.*

Remigius in illud. Et ecce aperti ſunt ei cœli, Sed nũquid tunc primò aperti ſunt ei cœli etiam ſecundùm humanam naturam? Fides enim eccleſię tenet, quòd non minus aperti ſunt ei cœli ante, quàm poſt. *Remigius Luc. 3.*

Gręcus, quem refert ſę piſſimè D. Tho. in catena, quanuis hoc loco vitioſa ſit lectio & tribuatur Gregorio Nazanzeno. Dicitur (ait) ſecundum humanitatẽ proficere. non quòd ipſa ſuſcipiat augumentum, quæ ab initio fuerit perfecta, ſed ex eo quòd paulatim manifeſtabatur.

Damaſcenus, Qui proficere dicunt Chriſtũ gratia, nõ venerantur vnionem, quę eſt ſecundum hypoſtaſim. *3. lib.*

Theophilactus. Diuina erant, quæ dicebantur & agebantur à puero, non quaſi duodecim annorum, ſed quaſi perfecti viri. Euangeliſta verò interpretatur, quid ſit proficere illum ſapientia. Subdit enim & ſtatura. Profectum enim ætatis, ſapientiæ dicit profectum. *Theoph.*

Hieronymus in Eſa. 7. cap. Licet multa poſt ſecula de eo euangeliſta teſtetur, Puer autẽ proficiebat, &c. & hoc dicatur, vt veritas humani corporis approbetur, tamen adhuc pannis inuolutus habebit boni, maliq; iudiciũ, vt per hęc verba noſcamus infantiam humani corporis diuinæ non præiudicaſſe ſapientiæ. Et in Hiere. 31. c. Iuxta incrementa quidem ætatis proficere videbitur ſapientia, ſed perfectus vir in vtero fœmineo continebitur. *In illud, vt ſciat reprobare malũ, &c. In illud, Nouũ creauit dñus, &c.*

Leo, Deitas aſſumptam naturam beatificans, vt glorificata in glorificante permaneat. Loquebatur autem de incarnatione. Et alio item loco Cyrillum citat in hæc verba, Aſſumpſit verbũ humanitatis naturam in ſua ratione perfectam. Et Cyrillus ipſe in Ioan. lib. 1. cap. 17. Vidimus (inquit) gloriã Chriſti adeo ſublimiorem creaturarum gloria, vt mentis quiſque compos nulli alii, quam vnigenito Dei filio illam conuenire fateretur. Plenus enim erat veritate ac gratia. Non enim menſura ſibi *Epiſt. ad Leonem Augu. 95 Cirillus.*

datur vt cæteris,ſed vt in perfecto perfecta ineſt. Sed ſi plena eſt(inquiens)gloria eius gratia & veritatis,quomodo ſapientia & gratia profeciſſe apud Lucam ſcribitur? aut quid accedere poteſt ad plenum? Illorum potiùs de Ieſu opinio quàm illius perfecta creſcebat gratia,vt magis indies cognoſcentes magis illum procedere ac gratia creſcere arbitrarentur.Vide etiam cap.20.in illud,De plenitudine eius omnes accepimus.

Multa sũt eiuſmodi veterũ teſtimonia, quæ nos gratia breuitatis omittimus:cũ hæc ẽt,quæ excitauimus,ſine vlla aut expoſitione,aut argumẽtatione præſtrinxerimus. Nũc argumẽta cõtrariç partis breuiter quoq; refellemus Non.n. hoc loco volumus, niſi per quaſdã ſummas & ſigna data rudiores admonere, vt in ſimilibus quæſtionibus,quæ nõ ſunt Theologorũ vſu cõtritç, se diligentiùs exerceant. Inuenient quippè ſemper,ſi quæſierint. Atq;. in præſenti ẽt quçſtione non dubito eum longe plura inuenturum,cui & vberior lectio,& maior eruditio fuerit.

Primum autem argumentum nihil difficile eſt,ſi intelligamus,iuſtitiam,ibi & fidem,pro iuſtis & fidelibus vſurpari,cuius rei non modo Hieronymus auctor eſt, ſed 70. etiam interpretes.Vide Tho.3.par. quæſt.7.art.3.

In cõmẽ. ſuper Eſai.

Ad ſecundum facilior adhuc reſponſio eſt.Dicitur.n. Deus ſpes Chriſti, quia in Deo erat fiducia eius, non in homine.Item quia multa etiam à Deo ſperabat,quamuis non ſperaret gloriam animç,quam iam habebat.D.tho. 3.part.quæſt.7.artic.4.

Ad tertium vide S.Tho.3.part.quæſt.15.art.7.

Ad quartum vide S.Tho.tertia part. quæſt.7.arti.12. vbi etiam reſpondet illi euangelij teſtimonio. Ac nos etiam paulò antè veteres referebamus nõ paucos,qui nullo modo admitterent, aut gratiam,aut ſapientiam Chriſti potuiſſe in ſe ipſam aliquando proficere: adeò plenus ab initio & gratia,& ſapientia fuit.Sed qui in hominum exiſtimatione creſcit,tametſi idem ipſe omnino perſeueret,eum dicit ſcriptura creſcere. Proficiebat Dauid vadens & creſcens. Item, Creuit Ioſaphat & magnificatus eſt vſque in ſublime. Item, Illum oportet creſcere, me

1.Para.11 2.Par.17 Ioan.3.

autem

autē minui. Quia verò quod ſæpe hoībus altū eſt, abomi natio eſt ante Deū, ne exiſtimares oſtentationē eſſe prę ſtitigioſam & Phariſaicam. talis (inquit) erat Deo intus, qualē ſe homini exhibebat foris, nec hoībus probabatur ſolùm, ſed etiam Deo. Voluit.n. euangeliſta illud forſitan commemorare, quod de Samuele ſcriptum eſt, Puer autē Samuel proficiebat atq; creſcebat & placebat tam Deo quàm hominibus. At D. Tho. docet Chriſtum creuiſſe in effectibus & operibus gratię & ſapientiæ, quia in dies per fectiora opera faciebat. Quod autem in effectu creſcit, hoc creſcere quandoque dicitur. Vt ibi, verbum Dei creſcebat, & rurſum, Fortiter creſcebat verbum Dei.

1. Re. 2.
3. p. q. 15. art. 7.
Act. 6. et 19.

In quinto argumento duo teſtimonia referuntur, quibus Ariani filij ſapientiam atque adeò diuinitatem impugnare ſunt ſoliti. Quæ cauſa quibuſdam patribus fuit, vt ea de filio iuxta humanam naturam interpretando ſatis ſe putarint aduerſarijs reſpondiſſe. Ac re vera in ea pugua, quā cum Ario gerebamus, ſat illud erat, vt in hac parte ictus eius conatusq; omnes eluderentur. Sed nobis opus eſt vniuerſos errores euincere, & Chriſti etiam animam ab omni ignoratione vendicare, quæ de eius dignitate quicquam detrahere videatur. Ambroſius porrò libro quinto de fide ca. 8. non audet aſſerere, tametſi cum Ario diſputabat, Chriſtum ſecundum humanitatem aut in ſapientia profeciſſe, aut quicquam penitus ignoraſſe, ſi hæc vocabula propriè capiamus. Contrariam verò ſententiam nonnullos ait tenuiſſe, ſed qui fuerint (inquit) intimidiores quā ego ſum. D. ſanè Thomas non dubitat, vel eiuſdem Ambroſij auctoritate confirmare, Chriſtum nō ſecundum ſcientiam aut beatam aut infuſam, ſed ſecundū aliam acquiſitam ſeu experimentalem quidpiā aliquando ignoraſſe, quod poſtea didicerit. Didicit enim ex ijs quę paſſus eſt. Itaq; ſi de ſcientia hac experimētali ſermo ſit, Pater demonſtrabat filio ea, quæ faciebat per illum mirabilia, maiora tēpore futuro demōſtraturus, quoniā & maiora facturus. Secundū hanc ſcientiam item diē iudicij neſciuit antequam eſſet, nam tunc experietur, cùm iudicium fiet. Probabiliter dicta ſint

Amb.

hæc, non negemus: verùm nihil neceſſe eſt, in has nos anguſtias conicere, quippe cùm ſit alia horum locorum intelligentia ſanior. Ac de priore quidem teſtimonio ſic ſentio. Reprehēſus fuerat a Iudæis Chriſtus, & quod ſabbatum ſolueret, & quod ſe æqualem faceret Deo. Reſpō det ergo ſimul vtriq; calumniæ in hęc verba, Non poteſt filius à ſe facere quicquā, niſi quod viderit patrē faciētē. Vbi primùm ſic potentiæ æqualitatem agnoſcit, vt nihil ſibi arrogare videatur. Agnoſcit.n. patris etiam auctoritatem, cui accepta refert quæcunq; facit. Nō poteſt (ait) filius à ſe facere quicquā. Deinde ita arguētes redarguit. Cur me ò Iudæi reprehenditis? Eadem certè rōne & patrem meum reprehenditis. Qm̄ non ex meo capite (vt dicitur) quæ facio, ea ego confingo, nec affęctu, & libidine opera edo, ſed a patre accepi id quod facio. Non pōt, &c. Non autem ſomnio accipiò aut opinione aliqua commentitia, ſed viſu certiſſimo atque clariſſimo cerno & cō prehendo operantem patrem, & quęcunque ille facit, hæc ipſa eadem ego non clauſis oculis, ſed videns ſimiliter facio. Si ergo me carpitis, quaſi opera illicita faciam in ſabbato, facio autem eadem, quæ pater meus, eodemque modo facio: coarguite, ſi ita lubet, Deum ipſum, quē ego operum omnium meorum auctorem, & principium habeo. Vt autē probet ſe videre patrē faciētē opera, ſubdit: Pater enim diligit filium, ideoque nihil illum celat, ſed in conſpectu eius, ipſoque adeò cernente omnia facit. Nec ſolum quæ ante hac fecit, ea coram filio fecit, ſed & maiora, quę facturus eſt, in conſpectu filij filioque proinde ſpectante ſimulq; faciente faciet. Quibus uerbis non negat filiū intelligere res priùs omnino quàm fiant, ſed humano more loquitur, & ſe noſtris ſermonibus accommodat. Tunc enim res oſtendere dicimur, cùm ita præſentes ſunt, vt non ad intellectum, ſed quaſi digito ad ſenſum demonſtramus. Quę eſt nobis rei certitudo maxima. Nec obſtat quòd verbo futuri vtitur, Demonſtrabit, in his, quę æterno Deo pręſentia ſunt. Sic enim ſolet ſcriptura nobis, noſtroque tempori res æternas attemperare. Pater ſiquidem verbum & genuit & gignit

Io. 5.

& ſem-

& ſemper gignet. Quanquam qui ſubiungit, Vt vos miremini, is de demõſtratione quadã futura videtur loqui, quæ cæteris etiam pateat. Quare ex hoc loco nihil contra gloriam animæ Chriſti haberi poteſt.

Poſterius quoque teſtimonium nihil contra nos facit. Primùm quia Hieronymus Ambroſiusque negant, illa verba, Neque filius, niſi in paucis quibuſdam Græcis exemplaribus haberi. Quin Ambroſius contendit, ea ab hæreticis eſſe interpoſita. Eadem quippe lectio Matthæi & Marci erat. Matthæi verò Euangelium Ariani corruperant eiſdem quoq; verbis adiectis. Quæ modò nec latina, nec Græca exemplaria habent. Deinde ẽt ſi ita fuiſſet ab euangeliſtis ſcriptum, in eo ſenſu filius neſcire dr̃, quia ſcire ſe diſſimulat, nec vult alijs reuelare. Pater ſi quidem ſcit, quia filio manifeſtat, filius neſcit, quia occultat nec alios ſcire facit. Quod autem verbum, Scire, in hunc modum aliquando accipiatur, & vſu vulgi contrito liquet, & Ambroſius probat ex illo, Deſcendam & videbo, vtrum clamorem opere compleuerint, an non eſt ita, vt ſciam. Simile eſt illud, Deus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens, &c. Et vbi nos habemus, Tentat vos Dominus Deus veſter, vt palàm fiat an diligatis eum, editio 70. habebat, vt ſciat, an diligatis eum. Sed de hac re vide Ambroſiũ, Hieronymũ, Auguſtinum, ac patres cæteros. In his. n. quæ peruulgata ſunt, longus ego eſſe, nec debeo, nec volo.

Hieron. in Matt. 24. Ambro. lib. 5 de fi. c. 8.

Gen. 18.

Pſal. 52

Qui diſſimulat, is exhibet ſe admodum neſcientis. Sic Mar. 12. Cũ vidiſſet, inquit, à lõge ficum habẽtem folia, venit, ſi quid fortè inueniret in ea. Sicut ergò ille qui præſtat ſpeciẽ fingentis & aliquid prudeter ſimulat, dicitur fingere: fingit enim ſe longiùs ire, ſic qui gerit ſpeciem & formam neſcientis, diſſimulatq; aliquid ſe ſcire eum neſcire ſcriptura dicit.

Ad ſextum reſpondet egregiè D. Thom. 3. part. quæſt. 19. art. 3. vide illum. Primùm verò teſtimonium, quo illa ratio confirmata eſt, verba proximè antecedentia explicant. Si poſuerit (ait) pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum, &c. & ſtatim, Pro eò quòd laborauit anima eius, videbit & ſaturabitur. Secũdum teſtimoniũ D. Thom. ſic interpretatur, vt dicat, Chriſtum meruiſſe manifeſtationem vnctionis quidem iuxta illud, Propter quod Deus exaltauit illum, &c. Sed vnctionem ipſam nõ

 meruiſſe.

meruiſſe. In ſcriptura autem tunc rem aliquam fieri aliquando dici,cùm innoteſcit. Data eſt mihi omnes poteſtas,&c. Quia ergo Chriſtus dilexit iuſtitiã,&c. ideo exaltauit eum Deus in regem dæmonum, hominum,& angelorum, vngere enim eſt regem conſtituere. Reſpondet item,idque meliùs,hunc ſenſum eſſe,vt virga directionis eſſet virga regni tui,vt diligeres iuſtitiam,&c. propterea, id eſt,vt hæc egregiè faceres, vnxit te Deus oleo, &c. Illud eſt ſimile, Homo ridet,flet,diſcurrit, propterea intellectum habet & animam rationalem. Non enim neceſſe eſt,ea,quę antecedunt,cauſam eſſe eorũ, quę ſequuntur. Vt ibi, Propterea & sapiẽtia Dei dixit,&c. Luc.11. Nec ſi diceretur expreſsè, Vnxit te Deus oleo lætitiæ, quoniam dilexiſti iuſtitiam,&c. quicquàm cõtra nos faceret. Nam more ſcripturæ fit,vt interdum effectus loco cauſæ ponatur, Vt ibi, Ego clamaui,quoniam exaudiſti me Deus.

Mat.28. *Pſal.44.* *In hunc Pſalm.* *Phil.2.* *Pſal.16.*

Tertiò demum rñdere poſſumus actiones Chriſti non fuiſſe meritorias cauſas vnctionis,ſed quaſi materiales, & diſpoſitiuas. Docet.n.D.Tho.3.p.q.34.art.3. ſanctificatũ fuiſſe Chriſtũ per proprium actũ. Quemadmodum ergo verè dicimus, materiã ligni fuiſſe calore diſpoſitã, propterea fuiſſe ignitam: Hominẽ fuiſſe contritum, propterea ei gratiã iuſtificationis eſſe donatã, ſic dicere propheta potuit, Chriſtũ optimos actus in primo inſtãti habuiſſe, propterea fuiſſe oleo Spiritus ſancti perunctum. Nec opus eſt,vt vox illa, propterea, cauſam efficientẽ aut meritoriã denotet,ſed ſatis erit, ſi ſit cauſa, quæ diſponat ſubiectũ,quaſi materialis. De tertio verò teſtimonio ſic habeto. D.Tho. exiſtimat in eo pſalmo de reſurrectionis æterna vita agi nõ ſolùm in Chriſto,ſed in membris, Nã illa oĩum capitis & membrorũ reſurrectio vitaq; plena delicijs fructus paſſionis Chriſti fuit. Qui (vt Paulus ait) cõreſuſcitauit nos & cõſedere fecit in cœleſtibus tunc ſ.cùm ipſe excitatus ſedit à dextris Dei. Si ergo Chriſtus in hoc loco, non in perſona ſua modò, ſed in membrorũ perſona loquitur, nihil eſt difficile intellectu.

D.Tho.

Quòd ſi Saulo dicebat, cur me perſequeris, quia mẽbra ipſius Paulus inſectabatur, dicere quoque potuit patri,

Act.9.

Adim-

Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Quoniam gloria noſtra gloria Chriſti eſt,non minus quam ignominia laborq; noſter Chriſti omnino eſt, Mox etiam non video equidem, cur non propriè de Chriſto ipſo accipiamus, quod poſt reſurrectionem adimpletus lætitia fuerit cum vultu Dei.Antè enim & corpus vacuum erat ea voluptate,quæ à viſione Dei in corpus emanat, & anima non vndique plena erat lætitia, quin appetitus ſenſitiuus totus triſtitiæ angorique patebat. Poſt paſſionem ergo impleuit eum lætitia Deus cum vultu ſuo.Quoniam & ſi prius Dei vultum clarè pleneque videbat, non tamen affectus appetitusque omnis plenè perfectéq; gaudebat. Qua de re in refutatione poſtremi argumenti nonnihil adijciemus,quod ſit animaduerſione digniſſimũ. Quartum inſuper teſtimonium facilem intelligentiam habet:nam & ſcriptum à poeta eſt,Priami faciem dignam fuiſſe imperio.In quinto autem mercedem Chriſti Iſaias vocat fidelium populum.Poſtula à me(inquit) & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.Vnde eueſtigio ſubdit, Et vocabunt eos populus ſanctus,redempti à domino. Iuſtinus vèro martyr in dialog. cum Tryph. aliter legit & interpretatur hunc locum.En tibi(inquit)ſeruator adeſt, qui mercedem ſuam reddit opusque ſuum ante ſe. Verè.n. Chriſtus id quod meruit,hoc eſt, mercedem operis ſui, nobis reddidit.At Hieronymus planè interpretatur,hoc ideo dici,quia ſaluator ipſe iudex ſit oĩum,vt reddat vnicuiq; ſm opera ſua iuſtis præmia, peccatoribus æterna ſupplicia.De ſexto teſtimonio deniq; nil aliud in præſentia dico,niſi gloriã Chriſti ante paſſionẽ nondũ fuiſſe conſummatã,ſed quicquid ei propter nos & ꝓpter noſtrã ſalutẽ ad abſolutã hominis glorificationem defuit, hoc non dubium eſt per paſſionẽ ſuã Chriſtũ meruiſſe, Sanè verò non eodem modo omnia ædificia conſummãtur,quibuſdã.n.vel parietes deſunt,alijs non deeſt niſi tectum.Nos itaq; conſummamur accepta, non ſolum gloria corporis,verum etiam animæ, quoniam vtriusq; partis gloria deerat, at Chriſto non niſi alterius duntaxat, quare per illius adiunctionem conſummatus eſt.

Pſal. 15.

Quomodo Chriſtus poſt paſſionẽ fuit plenus letitia.

Pſal. 2.

Eſa. 35.

Iuſtinus.

Nota.

D.Tho. *Contraria poſſunt eſſe in eodem per accidens.*

Ad poſtremum argumentum. D.Thom.reſpondet de paſſionibus animæ articulo.10.ad 9. Contraria nõ poſſe eſſe in eodem per ſe quidem, sed benè per accidens. Vt cùm quis in naui deambulans fertur in contrariũ eius ad quod nauis mouetur. Ita (inquit) in superiori rõne animæ Chriſti erat gaudium per se, quia per actum propriũ, dolor autem per accidens, quia per corporis paſſionem. Deinde reſpondet, q gaudium illud & dolor non erant contraria, quia non erant de eodem. Verùm reſponſum illud priùs refelli põt. Quoniã locales motus ſi in eodem contrarij aliqñ sunt, nihil mirum eſt, quippe cùm tota ſe rè eorum ſubſtantia & rõ externus quidam reſpectus ſit. Ita pater, & filius, relationes contrarias præ se ferunt, & in ordine ad diuerſos terminos eſſe in eodem verè poſſunt. At in formis & qualitatibus abſolutis id fieri nequit, vt ſiue per se, ſiue per accidens duo contraria in eodem ſubiecto ſint. Pugnat.n.cum naturá rerũ, vt aqua ſimul calida & frigida ſit, præſertim in summo: nec ſi quis contendat alterum eſſe per se, alterũ per antiperiſtaſin. Gaudium verò & triſtitia qualitates sunt abſolutæ. Sed & poſterius reſponſum quiſpiam coarguet, quoniã Chriſtus videns rõnes in Dei eſſentia diuinas, de sua morte lætabatur, quam cernebat Dei, & rationi & voluntati cõformem. Triſtabatur aũt de eadem, quia erat malũ naturæ cõtrarium. Quare obiectum materiale gaudij atq; triſtitię, idem erat. Vt gaudium porro triſtitiæ contrarium ſit, sat eſt vtrunq; in materiali obiecto conuenire. Nam formalis gaudij triſtitiæq; ratio diſcrepant semper, ſiuè de eadem re, ſiuè de alia atq; alia triſtemur, & gaudeamus. Non ergo negare poſſumus, ſi in Chriſti voluntate gaudium summum, summaq; triſtitia de morte sua fuit, quin duo ſimul in eodẽ fuerint cõtraria. Atq; hæ animi affectiones se viciſſim expellunt, tametſi nõ res eadẽ obiecta eſt. Nimirũ.n.cùm pellere triſtitiam volumus, alijs nõ modo rationibus, sed rebus etiam gaudere curamus. Quod argumentum eſt, eas affectiones eſſe contrarias.

Cæterùm difficultas hæc tribus modis videtur expediri. Primum.n.dicet fortaſſe quiſpiã, in appetitu intel-

lectuali

lectuali Chriſti, quæ voluntas propriè vocatur, nullam penitus triſtitiã extitiſſe. Qĩn illa aię porcio Deo fruebatur plenisſimè. Quemadmodũ aũt à ſuperiore potẽtia nõ deriuabatur gaudiũ ad inferiores, vt ſalutis noſtrę myſteriũ in Chriſti pasſione tranſigeretur, ſic ab inferiore potẽtia nõ perueniebat ad ſuperiorẽ dolor. Nõ fuit itaq; in Chriſti voluntate triſtitia, ſed in appetitu ſenſitiuo fuit, qui propriè triſtitię ſubiectum eſt. Quam ſñiam viſus eſt dñs ſignificare, cũ ait: Triſtis eſt aĩa mea. Appetitus.n. animalis, quia animalis eſt, nõ eſt intellectualis ſed ſenſitiuus. Cui ẽt ſnię fauet D. Tho. 3. par. q. 15. ar. 4. & 6. & q. 46. ar. 7. & 8. Nã Scoti argumẽta abundè refutat Caietanus. Quod ſi verum eſt, iam contraria non ſunt in eodẽ ſubiecto proximo: ſed gaudium in voluntate, triſtitia in appetitu ſenſitiuo. Ideoq; propriè ne contraria quidem ſunt. D. Tho. 3. par. q. 18. ar. 6. in corp. & q. 46. ar. 8. ad 1.

3. p. q. 46. ar. 8.

Matt. 29

In art. 7 q. 46.

Huic verò reſponſioni illud obiicitur, quòd dominus habuit in voluntate actum, quo mortem verè noluit, at triſtitia eſt de his, quę nobis nolentibus accidunt, vt Auguſtinus ait. Prior propoſitio, quoniam eam Caietanus negat, probatur. Primò ex D. Tho. 3. par. q. 18. art. 6. vbi dicit, quòd voluntas naturalis & voluntas ſenſualitatis aliud voluit in Chriſto, quàm diuina volũtas. Et ar. 5. refert Auguſtinũ cõtra Maximinum in hæc verba, in hoc quod Chriſtus ait, Non quod volo, ſed quod tu: aliud ſe oſtendit voluiſſe q̃ pater. Quòd niſi humano corde non poſſet. Ac reuera ex illo euangelij teſtimonio non ſolũ ſancti veteres, ſed ſynodus ſexta ſub Agathone collegit, & duas voluntates in Chriſto, & duas voluntatum operationes. Sanè qui ait, Non ſicut ego volo, is actum voluntatis apertè ſignificat. Verũ Caietanus elaberet dicens, appetitum ſenſitiuum vocari interdum voluntatem. De qua Ambroſium hunc euangelij locum explicare D. ipſe Thom. interpretatur 3. p. q. 18. ar. 2. Quin D. Tho. quæſtionis decimęoctauæ, tertiæ partis, articuli quinti argumentum tertiũ non poterat refellere, ſi admiſiſſet, Chriſti voluntatem aliquid velle, quod non habuerit. Beatus enim eſt (vt Auguſtinus docet) qui habet quæcunq; vult.

Aug.

Is eſt beatus, qui habet quicquid vult.

In reliquis certè beatis probabiliſſimè Caietanus eiuſmodi noleitates negat, quoniam in illo ſtatu otioſæ sūt. Cū ergo Chriſtus ſecundū intellectū & voluntatē perfectè fuerit beatus, nō videt̃ eiuſmodi nolitiones habuiſſe.

Poſſumus deinde poſtremum hoc argumentū eludere, etiam ſi dicimus, id quod re vera probabile eſt, in voluntate Chriſti intellectuali, quæ propriè voluntas eſt, non triſtitiam modo, ſed ſummam maximamque fuiſſe. Quia enim in hoſtia pro peccato, cordis contritio, volūtatiſq;

Pſal. 50. triſtitia potiſſimè deſideratur, ſacrificiū quippe Deo ſpiritus contribulatus, &c. & triſtitia ſpiritualis hęc contraria eſt peccato medicina, quod ſedem ſuam præcipuè in voluntate habet: conſentaneum profectò erat, vt filius Dei hoſtiā ſe pro peccato exhibiturus, non ſolum corporis & animæ ſenſitiuæ dolores, ſed angores quoq; ſpiri-

Iſa. 53. tus & voluntatis triſtitiam ſuſciperet, quo pro culpis noſtris omnibus hoſtia illa Deo acceptiſſima omnibus omnino modis contereretur. Sic verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Sic non modò vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, ſed attritus eſt

Cap. 9. propter ſcelera noſtra. Sic diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore atq; dolore eius ſanati ſumus. Sic dominus eum voluit in infirmitate conterere, quid poſuit pro peccato animam ſuam:

Aug. Auguſtinus inſuper 14. de ciuit. libr. aſſerit Chriſtum eos naturæ noſtræ defectus ſuſcepiſſe, qui perfectioni gratiæ non repugnant quidem, ſed de amore boni & ſancta charitate veniunt. At commendat magis charitatē ſuam Chriſtus, ſi triſtitiam quoque eam Deo pro culpis noſtris in ſacrificium prębuit, quam nos Deo pro illis debemus maximè. Planè item Ambroſius ad Gratianum imperatorem dixit, Sicut ſuſceperat voluntatem meam, ſuſcepit triſtitiam meam. Nam voluntas propriè appetitus intellectualis eſt. Et velle propriè actus voluntatis eſt, ait autem, Non ſicut ego volo.

Voluntatis etiam dolor hominis propriè triſtitiæ eſt; nam qui in ſolo appetitu ſenſitiuo reperitur, hic animātis magis dolor eſt, quàm hominis. Decuit autem vt per

dolorem

dolorem propriè humanum humana peccata ſoluerentur. Ita cùm dixit, Repleta eſt malis anima mea, omnem animę appetitum repletum dolore intellexit, ſiue ſenſualem ſiue rationalem. Quoniã & pronomen, mea, rationalem magis quam ſenſualem prę ſe fert. Ea ſi vera ſunt, vt videntur eſſe, nihil obſtat, cur non per potentiam ſupernaturalem & gaudium ſummum, & ſumma triſtitia in eodem ſubiecto fuerint. Tum quia nec propriè cõtraria erant, cũ oppoſitio debeat fieri circa idem, vt D. Tho. ſæpe ſumit. Tum quia quod præter naturæ ordinem à Deo fit, id in naturę leges referre velle ſtultũ eſt. Miraculum fuit, quod idem homo eſſet & viator & comprehenſor: miraculũ, quod à gloria animæ nihil deriuaretur ad corpus: miraculum, ꝙ à ſuperioris gaudio potentiæ nihil ſolatii in inferiores redundaret: miraculum, ꝙ inferioribus perturbatis nec ſuperiores turbarentur, nec à ſua perpetua operatione ceſſarent, nec remitterent opus, nec quietem & delectationem vel ex minima parte reſoluerent. Inter hæc miracula propter myſterium noſtræ redẽptionis explendũ, quanquã voluntas Deo viſo fruebatur, ſuſcepit tamen ſponte triſtitiam quantam maximam capere potuit: potuit autẽ capere tantã, quanta maxima eſſe in rerũ natura poterat. Vt dolor pro peccatis nõ minor eſſe q̃ charitas & ſcientiæ ipſe quoq; ſupereminerer.

Pſal. 87.

Oppoſitio debet fieri circa idem.

Ephe. 3.

Sed & olim iuuenis, vt hinc iam nos demum extricemus, coram celebri Theologorum concione diximus: quod ſicut per totam vitam Dominus gloriam animæ quaſi premebat, ne in corpus efflueret: ſic ſaltem in cruce retinuit gaudium, quod ſuapte natura ex clara Dei notitia prodiret. Gaudium, fateor, ex Deo viſo in voluntate neceſſario naſci non ſecus atq; ex ſole lumen, calorem ex igne. Sed retraxit aliquãdo ſol radios ſuos, & ne calefaceret, compreſſus eſt etiam ignis: quare nihil mirũ videri cuipiam debet, ſi in hominum redemptione per hominis vnius dolores explenda voluptas omnis reprimeretur, quam aliàs ex viſione Dei proficiſci naturæ ratio demonſtrat. Nec obſtat, quòd beatitudinem Benedictus huius nominis duodecimus definiuit in viſione &

fruitione

fruitione cõſiſtere. Chriſtus autẽ beatus fuit in via. Qm̃ illud pont. fex tradit de beatitudine conſummata: Chriſtus autem licet habuerit eſſentiam beatitudinis nõ tamen accidentia, quę inde per ſe etiam cõſequuntur. Decuit. n. eum per paſſionem conſummari. Quanquã & fruitio ſine gaudio intelligi poteſt: fruitur enim arboris ſuæ fructibus, tũc etiam homo, cùm per morbum voluptatem nullã capit ex eis. Ita Chriſtus non ſolũ videbat ſed etiã fruebatur, quamuis derelictus à Deo omniq; penitus ſolatio deſtitutus non gaudebat. Quamobrẽ, vt cæteri martyres gaudiũ ſibi futurũ ante oculos poſuit, vt crucem ſuſtineret confuſione contempta ad Hebræos. 12. ca. Vbi miris omnino modis & charitatem ſuam in nos commẽdauit & exemplum. Certè ſiue primo ſiue ſecundo ſeu tertio mõ quæſtionẽ ſoluas miraculum facis: ſed eſt hoc poſtremũ eo plauſibilius, quo maiores ĩ nobis igniculos excitat tũ pœnitentię tũ amoris tũ gratitudinis. Sed ſit iã huius quęſtionis finis. Perſpicuũ eſt. n. in re ſterili & ieiuna nõ paruã & exiguã copiã è locis Theologię ſuppeditatã. Reſtat tertiũ q̃ſtionis genus ꝑtractandũ eius, q̃ à fide & natura pẽdet: de qua re capite ſequẽti diſſeremus.

Vt quid dereliquiſti me.

Caput quintumdecimum, in quo ea quæſtio vocatur in dubium, quæ cum naturalis ſit, tum etiam ad fidem pertinet.

QVoniam de eo genere argumẽtorum dictũ eſt, quæ & ad fidei principia explicanda ſpectant & ad concluſiones Theologiæ confirmandas: deinceps de iis, quæ ad rerum etiam naturalium probationem attinẽt, diſputandum eſt. Sunt autem naturales quæſtiones in duplici differentia. Quædam enim ſolis naturæ argumentis probari poſſunt: aliæ fidei etiã auctoritate confirmantur. Et in naturæ ratione, quidem nullum inter hæc duo genera diſcrimen eſt. Vtriuſque enim quæſtionis argumenta ex eiuſdem omnino locis petenda ſunt, hoc eſt, ex humanis diſciplinis. Quę argumenta omnia tribus vltimis locis continentur. In hoc differũt, quòd quęſtiones poſteriores, quoniam fidei ſunt latiùs patent atque ex omni loco

com-

comprobari poſſunt. In hoc genere illa eſt, quam hoc capite verſare cupio.

An animus hominis immortalis ſit, quéadmodũ Pythagoræ, Socrati, Platoni, Theophraſto, Themiſtio, Senecæ, Ciceroni, melioribusq; philoſophis viſum eſt, an potius mortalis, quod Lucretio, Galeno, Plinio, Alexandro video placuiſſe. Nec me vero reprehenſores vituperare debent: quod rē aggrediar quæ diligentiſsimè eſt a pluri mis diſceptata. In quibus D. Th. eſſe conſtat, cuius tanta eſt in vtramq; partem argumentorũ copia, ut nihil addi poſſe videatur. Sed quoniam fidei argumenta nulla ferè protulit, naturæ verò rationes Enricus atq; Scotus probabiliter ſuadere, aiũt, non neceſſario demõſtrare: nihil, vt mihi videtur quidem, temerè facturus ſum: ſi de ea ipſa quęſtione diſputo, quã tam multa & præclara ingenia verſarunt. Non. n. rem actã agã: ſed, niſi me fallit animus, planè vtilem, ne dicã neceſſariam præſertim cũ Caietanus etiã noſter ſui ualde diſſimilis ſcripſerat, ſe credere quidē animã rationalē incorruptibilē eſſe at neſcire tamen. Qua in re cũ Enrico. Et Scoto ex parte conſentit: quos idē miris olim modis exploſerat. Ex parte, inquã, quoniam non alios quidem, ſed ſe ſcire inficiatus eſt.

In ca. 9. epiſt. ad Rom. Cõtra ſcripſerat & in primã par. et in 3. lib. de anima.

Vt ergo hæc cõtrouerſia, quàm fieri poterit, accuratiſſimè conſtituatur: principio argumentabimur, hanc quęſtionem nullo modo ad fidem attinere: deinde, non poſſe naturæ ratione demonſtrari.

Docet porrò Auguſtinus, idq; non ſemel ſed ſæpius, non eſſe fidei quęſtionem, an animæ rationales ex traduce ſint: an potius ex nihilo in ſingulis creentur ſingulæ. At ſi anima hominis ex traduce vi ſeminis ꝓpagaretur, ſine dubio eſſet vt generabilis ita etiam corruptibilis.

1. argum. De bapt. par. li. 3. ca. 10. & 1. retra. c. 1. & 10. ſuper gene. c. 1. 3. & 4.

* Dein Sadducęi exiſtimabant animum hominis eſſe mortalē: nec tamen habebantur hæretici, quin vt religioſos eos colebat fidelis populus.

* Præterea quatuor ſunt ſcripturæ teſtimonia, quibus vel maximè animorũ immortalitas doceri poteſt. Vnũ illud eſt, Donec reuertatur puluis in terrã, vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Alterum, Deus

** 2. arg. * 3. arg. Eccl. 12. Sap. 2.*

creauit

creauit hominē inexterminabilē, & ad imaginem ſimili-
Matt.10 tudinis ſuæ fecit illum. Tertiũ, Nolite timere eos qui oc-
cidunt corpus, animā autem nō poſſunt occidere. Quar-
Matt. 22 tum, quo dominus in euangelio vtitur, Ego ſum Deus
Abrahā, Iſaac, & Iacob. Non eſt Deus mortuorum ſed vi
q. 33. in uentiũ. Etenim quod Auguſtinus affirmat ex lege Moy-
nume. ſis eſſe cæteris euidentius, id ne probabile quidē mihi vi
deri ſolet, vt animas ab interitu vendicemus. Ex quatuor
Lib. 10. aũt illis, quæ paſſim à Theologis referuntur, primũ eludi
ſuper ge- poteſt ꝙ Auguſtinus docet, infirmũ eſſe aduerſum eos,
ne.ca.9. qui credunt animas per propaginē generari. Infirmum
ergo etiā eſt cōtra eos, qui dixerint eas cũ corporibus in
terire. Ac ſicut ſcriptum eſt (ait) donec ſpiritus redeat ad
Pſal.77 eum, qui dedit illũ: ſic etiā legimus, Spiritus vadens & nō
rediens. Secundũ item refellet fortaſſe quiſpiam dicens,
non ibi de anima ſermonem eſſe, ſed de homine, quem
Sap.2. Deus per gratiā fecit à principio immortalē. Vnde ſta-
tim ſubijcitur, Inuidia autē diaboli mors introiuit in or
Eccl. 21. bē terrarum. Tertium autē dē morte ſpirituali animę,
hoc eſt, de æterna interpretari licet, de qua illud habes,
Dentes leonis dentes eius interficientes animas homi-
Matt.10 num. Quæ res ſuadetur, quia protinus additur, Eũ timete,
Lu.12. qui poſtquā occiderit, habet poteſtatē mittendi in gehen
nam. Quare D.Thom. nec in.1.part. nec in ſum. contra
gen. nec in.q. de anima, hoc teſtimonium voluit vſurpa-
re. Nā quartum de reſurrectione agit, non de immorta-
Matt.22 litate. Sic.n. dominus ait, De reſurrectione aũt mortuo-
rum non legiſtis, &cæ. Nihil verò prohibet, vt anima cũ
corpore ſimul intereat, & poſtea cũ corpore ſimul exſur
gat. Nō ergo fidei decretum eſt, animas eſſe immortales.
4. Argu. Quòd verò naturali argumentatione animę immorta
De bono litas nequeat oſtendi, illa prima coniectura eſt, quòd cũ
mort. c.9 Ambroſius & Auguſtinus, vt id probarēt omneis neruos
2. ſoli. & intenderint, nihil omnino confecere. Non autem præ-
lib. de im cellimus Ambroſium, & Auguſtinum.
mor. ani. Adhæc cũ Scotus, Iandunus, Caietanus Diui Thomæ
5. argu. rationes expēderint, viri ſcilicet magno īgenio magnaq;
Philoſophiæ eruditione præditi, at pronunciarunt tan-
dem,

dem,rem non eſſe demonſtratam,ſed creditã. Nõ eſt aũ tem veroſimile,rationes eas,ſi euidentes eſſent ac lucidę, nullũ euidentiæ lumẽ acribus, acutiſq; oculis allaturas. *Præterea Ariſtoteles non idem ſemper in hac re,ſed tũ hoc, tũ illud ſcripſit:non eſt ergo probabile,cum in tanta varietate & inconſtantia, certã exploratamq; animæ immortalitatẽ habuiſſe. Nã quod pro animę rationalis incorruptione aliquando ſenſerit,vt cætera loca omittã, quę & D.To.2.aduer.gen.c.79.& Ferrarien.in commentarijs afferunt,is locus planus & expeditus eſt,qui.2. lib. de gen.anima.c.3.habetur: vbi apertè docet Ariſt.mentẽ hominis nõ in ſeminis virtute eſſe,vt reliquas animas, ſed extrinsecus aduenire.Quod ſi nõ educitur de potẽtia materiæ nec à generante homine vi ſeminis editur:certè ſubſiſtens eſt nec à materia dependet.Quòd verò de hac ſententia interdum etiã deſciuerit,Caietanus multifariã ſuadet:& mihi his argumentis fit veroſimile. Primò, ꝙ non poteſt effugere ſi ſua principia Ariſtoteles retinet,animarum infinitatẽ,niſi incidat in errorem Auerrois,vel in Phythagoræ deliramẽtũ.Secundò quia.1.cœli aſſerit, quicquid incorruptibile ſit, id perpetuũ ẽt fuiſſe. Tertio quia in eth. lib.1. Solonem reprehendit, qui aſſeruerit, poſt mortem veram supereſſe hominis beatitudinẽ. Vnde & deplorat breuem hominis felicitatem,& opes ac diuitias tanquã felicitatis adiumenta requirit. Nec de hominis animo poſt mortẽ verbum vllum in illo reperies. Non eſt autẽ credibile eum ſi exiſtimaret animã eſſe immortalem,nec de mõ, quo intelligeret ſeparata, nec de eius felicitate quicquã, vel breuiter perſtricturũ. Quartò ex procœmio libri de anima,vbi illud fundamẽtũ iecit ſi intelligere eſt fantaſia aut nõ ſine fantaſia, non contingit animã ſeparari:in tertio aũt libro poſuit antecedens, ꝙ intelligere non eſt ſine fantaſia: vnde & conſequens & cę.Quintò quia non Gregorius Niſſenus modo,quem D.Tho.refert,verùm etiam Iuſtinus martyr in lib.admonitorio gentium,& Theodoritus libro quinto de curati. græ. affecti. conſentiunt, Ariſtotelem animorum immortalitatem negauiſſe.Quis autẽ credat,tantos taleſq;

Sco.4. d. 43.q.2. Iand.3. de aui q. 5.&.29. Caieta. in epiſtola ad Roma.c.9.

**6.argu.*

Mens hominis nõ in ſeminis virtute conſiſtit, ſed extrinſecus aduenit.

In 3.li.de anima.

Nota has rationes philoſophicas.

Iuſtinus Theodoritus.

viros falſum teſtimonium dixiſſe? Niſi etiam Alexander Aphrodiſæus inſignis præter cæteros Peripateticus falſo etiam magiſtro ſuo hanc ſententiam impoſuit.

7.argu. Præterea animorum immortalitas cum Dei erga homines prouidentia adeò cõiuncta & colligata eſt, vt qui illam negarit, is hanc quoq; inficiaturus ſit: qui verò hãc conceſſerit, eum neceſſe ſit illam admittere: quẽadmodũ ſupra diximus. At Dei erga res humanas prouidẽtia nõ poteſt eſſe per rationes humanas manifeſta, ſed ſolũ ex

Pſal. 72. diuinis oraculis exploratè percipitur. In quod Propheta teſtatur inquiens: Exiſtimabam vt cognoſcerẽ: hoc labor

Pſal. 93. eſt ante me, donec intrem in ſanctuariũ Dei, & intelligã in nouiſsimus eorũ. Et iterum, Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniã vanę ſunt. Beatus homo, quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum.

8.argu. Præterea ad indagandam animi immortalitatẽ illa rectiſſima via, eſt quã Ariſtoteles eſt ingreſſus: nẽpe animi operatio propria. Sicut.n. res ſe habet ad operationẽ, ita ſe habet ad eſſe. Experimento autẽ quotidiano ille probauit, animã noſtrã nihil ſine fantaſmate intelligere. Pẽdere itaq; a corpore non ſolum vt ſpecies intelligibiliũ accipiat, ſed vt eis etiã vtatur, resq; ipſas intelligat. Reſpondent, pẽdere animi propriã actionẽ a corpore nõ tãquam a ſubiecto ſed tanquã ab obiecto. Verũ hæc reſpõſio refellitur. Quia ſi, quantũ rationis lumen & ſenſuũ indagatio docet, nulla noſtra intellectio ſine corpore eſt: nihil refert hoc, an illo modo ſit, cũ vtrinq; ꝓbabiliſſimè colligatur, animã ſi extra corpus eſſet, in modũ gliriũ torpentẽ omni opere vacaturã. Experimur ſiquidẽ ſpecies intelligibiles & in fieri & in operari à fantaſmate dependere. Hinc.n. Ariſtoteles vacillauit, nec quicquã effecit ſi effecit tamen, niſi animas cum corporibus interire: ne vanę ſcilicet & ocioſæ extra corpora remanerent.

9.argu. Confirmat autẽ hoc vel maximè, quod ſi animus per ſe ſubſiſteret atq; adeò immortalis eſſet, non indigeret corpore, quemadmodum alię formæ, propter eſſe ſed ſolum propter operationem. Neceſſe quippe eſt, cũ ſpecies intelligibiles a corporibus ꝑ corporis ſenſu emẽdicare. Alio-

Alioqui intellectus per ſe in natura ſubſiſtens, ideoque à corporis grauitate & materiæ imperfectione liber nullo ſe modo corpori colligaret, ſi ex ſe haberet ſpecies ingenitas, quibus ſine corporis adiumento intelligeret. Videmus autem, ſpecies à corpore acceptas à corpore etiam in operando pendere. Ideo enim neceſſe eſt, intelligentem phantaſmata ſpeculari. Non ergo per illas anima à corpore ſeparata intelliget. Alias verò ſpecies non habet ſuperinditas. Quare ſeiuncta à corpore, ſomno, ocioque torpebit, quod eſt abſurdum.

Sexta inſuper synodus actio. 11. tradit, animam hominis non eſſe immortalem per naturam, ſed per gratiã illam à morte coercentem. Et rurſum, non (inquit) naturã propriè immortalem habent animę, ſed gratia id ſortitæ ſunt. Nulla ergo ratio naturalis animæ immortalitatem monſtrare poteſt, vtpote cum ſit ſuapte natura mortalis. *10. argu.*

Adde vnum & viginti argumenta, quibus S. Tho. probabiliter egit, vt anima corruptibilis videretur. Quæ ſi ego hic repetam moleſtus ero. Nam his alia adijcere, nõ video qui poſſem, niſi Ianduno alijsque huius farinę auctoribus velim eſſe ſimillimus, qui vt argumenta afferant, quibus animi mortalitas probari poſſe videatur, ea ponunt, quibus ſuadeant eum non eſſe formam actumq; corporis eſſentialiter. Quæ argumenta quidem Caietanus in 3. lib. de anima retulit, feciſſetque fortaſſe multò prudentiùs, ſi contempſiſſet. *11. argu. q. de anima ar. 14*

Adde etiam, ꝙ Scotus argumentis, quæ probant animam eſſe immortalem, argutè reſpondet. Si ergo rões inuentæ à prioribus non demonſtrant, alias verò excogitare nouas nõ opis eſt noſtræ, fateamur, animã immortaliter viuere, nullo certo naturæ argumẽto pateſcere. Hæc afferre breuiſſimè potui, quibus illi vterentur, qui animorum immortalitatem infirmare pergerent. Quam tñ & fides catholica firmiſſimè docet, & certa naturæ ratio. Id quod concluſiones, rationesque ſequentes patefacient. *12. argu. 4. d. 43. q. 2.*

Prima concluſio. Animũ hominis eſſe mortalem, fidei catholicę manifeſtè repugnat. Gene. 37. Deſcendam ad filium meum ſugens in infernum. Iob. 21. Ducunt in *Animũ hominis eſſe mortale, fidei catholicæ repugnat*

bonis dies ſuos & in puncto ad inferna deſcendunt. Sapien. item cap. 2. 3. 4. & 5. apertiſſimè traditur, animas cũ corporibus non interire. Eccleſ. 12. Et ſpiritus redeat ad Deum qui dedit illum. 2. Machab. 12. Sancta ergo & ſalubris, &c. Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidũt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potius timete eum, qui poteſt & animã & corpus perdere in gehennã. Ioan. 12. Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitã æternã cuſtodit eam. Philip. 1. Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Coartor autem è duobus, deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto. Primæ ad Cor. 15. pro abſurdiſſimo Apoſtolus colligit, Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierũt. Si in hac vita tm̃ in Chriſto ſperãtes ſumus miſerabiliores ſumus oĩbus hoĩbus. Et poſterius referens illam inſipientium vocẽ, Manducemus & bibamus, cras. n. moriemur illicò ſubdit, Nolite ſeduci. Corrũpunt, &c. 2. Corint. 5. Dũ ſumus in corpore, peregrinamur à Dño, audemus autem & bonam voluntatem habemus magis, peregrinari à corpore & pręſentes eſſe ad Deum. Et paulo antè: Scimus ꝙ ſi terreſtris domus noſtra, &c. Sed de ſcripturæ teſtimonijs, quę D. Tho. dixit eſſe infinita, ſatis multa excitauimus. Quãquã vereor, ne quis nos iure ac merito reprehendat, qui in re nõ dubia vſi fuerimus teſtibus nõ neceſſarijs. Præſertim cum ij, qui animę immortalitatem inficiantur, nec Chriſto nec euangelio credunt, eccleſiæ verò ſanctorumq; fidẽ pro nihilo putẽt. Ita ſuperuacaneum videtur eſſe, ex ijs locis, qui auctoritatem fidei cõtinent, argumenta depromere. Nec concluſio hæc propriè Theologica eſt, vt ſit argumẽtationibus Theologiæ cõfirmanda. Quin Theologia, qua rõne effectrix eſt & agendi muneri incumbit, illa duo hẽt primaria fundamenta. Deum eſſe hoĩs & principium & finem, atq; adeò procuratorẽ, eſſeq; item animorum perpetuã vitã, in qua remunerator Deus ſit inquirentium ſe. Quæ niſi fidelis penitus habeat infixa & in aĩo quaſi inſculpta, nõ dico media, & finem cõſequi felicitatis ſuæ, ſed ne ad Deum quidẽ accedere poteſt, vt ab eo media finemq; requirat. Cùm igitur prima cuiuſque diſciplinæ principia tan-

Iuſtinus in colloquio cum Triphone illud affert quòd Phytoniſſa ſpiritũ Samuelis euocauit, In quæſt. verò gentiũ. q. 75. citat illud: Infernus ſubtus te conturbatus eſt in occurſum aduentus tui. Quod de Nabuchodonoſor dictũ eſſe ambiguũ non eſt. Et q. 76. illud, Hodie mecũ eris in paradiſo.

Heb. 11.

pia tanquam notiſſimæ anticipationes ſupponantur, nihil opus erat vel ea teſtimonia referre, quæ ex ſacris literis commemorauimus. Niſi quod ſunt qudiam adeò curioſi, qui etiam optarint, Paulum de animorum incorruptione manifeſtius loqui. Quod perinde eſt, ac ſiquis Philoſophus adeò eſſet inſigniter ſtultus, vt in philoſophorū libris, pręſertimq; Ariſtotelis, cuperet principium illud ſæpe & clarè reſumi, Quodlibet eſt, vel non eſt. Verùm de hac prima propoſitione, quoniam eſt ante oculos poſita, diximus ſatis. Secunda propoſitio, Animus naturaliter eſt immortalis, & non ex dono gratuito. Fuere porrò quidam Arabes, qui dicerent, animum natura eſſe mortalem: sed in nouiſſimo cum corpore immortaliter ſuſcitandum. Simili autem errore ductus poſſet quiſpiam dicere, animum cum corpore ſtatim quidem interiturum, ſi naturæ ſuæ relinqueretur, ſed vi diuinæ potentiæ fieri, vt vel ad præmia, vel ad pœnas conſeruetur æternus. *Animus immortalis eſt naturaliter & nō ex dono gratuito.*

Hoc qui aſſereret, is ſcripturas facilè in ſenſum suū detorqueret. Non enim affirmant illę, animum eſſe natura ſua immortalem, ſed ſolum eum aiunt manere poſt mortem. Sicut corpus poſt reſurrectionem fides aſtruit perpetuam vitam habiturum, non tamen id in naturá corporis, sed in diuina potentia erit. Quam ſententiam ſextæ ſynodi verba retro citata sonare videntur. Atq; Auguſt. 10. ſuper. Gen. ad lit. c. 23. in illam magis opinionem inclinat, quæ docet animas à parentibus generari. Quæ ſi vera ſententia eſt, nō eſt animus sua natura immortalis. Id quod ſolebam equidem, non tanquam hæreticum, sed tanquam erroneum condemnare, ſemper quippe malui citra lineā conſiſtere quā tranſire, ſtultęq; ignorantię potiùs argui, quàm inſolētiæ temerariæ. At ſi rē diligentius animaduertas, non dubites, huic errori hæreſeos notam inurendam, quando ad ſedem Apoſtolicam referatur. *Aug.*

Primùm, quia manifeſtū eſt, quoſdam Philoſophos naturæ ratione duce, animorū immortalitatē & veſtigaſſe & inueniſſe. Non eſt ergo ſupernaturalis animorum perpetua vita, aut dono eis gratuito conceſſa. Quis enim hominum ſcire poterit conſilium Dei? aut quis poterit *Auguſtinus. 13. de Trin. c. 9. Sapiē. 9.*

cogitare quid uelit Deus? niſi ille dederit ſapientiam & miſerit Spiritum ſanctum ſuum de altisſimis.

Cõc. lat. Deinde in Concilio Lateranen. ſub Leone 10. ſeſſione 8. definitur, hæreticũ eſſe dicere, ꝙ ex principijs Philoſophiæ ſequitur, animam eſſe mortalem. Et tamen ſi naturaliter eſſet anima corruptibilis: huius corruptionis eſſet cauſa aliqua naturalis. Item cum nonnulli, inquit, auſi ſint dicere de natura animæ rationalis quòd mortalis ſit, & aliqui temerè philoſophantes ſecundum Philoſophiam ſaltem verum eſſe aſſeuerent, damnamus omnes aſſerentes animam rationalem mortalem eſſe. Cùm illa non ſolum per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma ſit, verum etiam immortalis. Hactenus concilium.

Anima p ſe, & eſſentialiter eſt forma corporis humani & immortalis

Præterea non Theologi modò, verũ fideles ẽt vniuerſi animarum immortalitatẽ, ita à maioribus accepimus, vt non per miraculũ eas incorruptibiles, ſed per naturã eſſe credamus. Hic autẽ eccleſię cõſenſus certiſſimo nobis argumẽto eſſe debet catholici dogmatis. Quod autem idẽ in hac re Theologi ac fideles ſentiant omnes vel ex eo liquet, ꝙ aſſerentem quemcunque, animos eſſe mortales, ſtatim exhorrent. Eadem quippe fide inſcriptum in mẽte habent, angelos & hominum animas natura ſua vt intellectuales, ita quoq; immortales eſſe. Adde ꝙ poſt Auguſtini ſeculũ nemo fidelium in dubium vertit, quin aĩæ rationales creentur ex nihilo, & ſingulę ſingulis corporibus infundantur, vt Cõcilij Lateranen. verbo vtar. Quòd ſi non generantur vi naturę aĩæ rationales, nec de potẽtia materię educũtur, ſed foris veniũt: nimirũ ex ſe ſubſiſtunt, quare nõ cũ corpore intereunt. Illud verò teſtimoniũ, ſpiritus redeat ad Deũ, qui dedit illũ, nc Auguſtinus quidem ipſe expedit. Si.n. foris venit ſpiritus hoĩs, conſequens fit vt, nulla vi agẽtis naturalis propagetur. Quocirca ſi ingenitus natura eſt, natura quoq; eſt incorruptos. Nec. n. naturales cauſæ corrumpunt aliquid, niſi quod eędem poſſunt gignere. Nã quod interpretatur Auguſtinus, Deum primo homini ſpiritum dediſſe, cum inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, in illo verò qui cęterorum hominum caput erat, cæteris dediſſe ſpiritũ, hoc;

Eccle. 12

Naturales cauſſæ con corrũpunt aliquid niſi idem poſſint gignere.

pace

pace tanti viri dictum ſit, nulla ex parte argumenti vires infringit. Cùm.n.Moyſes in principio Geneſeos rerum naturalium propriam vim & naturã exprimat, quod in primo homine ſignificatum eſt, id de reliquis etiã intelligitur. Scriptura porrò, vt oſtenderet viuentia reliqua viribus naturæ edi poſſe, ait, Germinet terra herbam virentem, &c. Et rurſum, Producant aquæ reptibile animæ viuentis, &c. Et iterũ, Producat terra iumẽta & reptilia, &c. Nemini quippe ambiguum eſſe poteſt, prima cetorum, iumentorum, serpentium, leonũ, indiuidua, à Deo ſine media cauſa adiuuante condita creataq; fuiſſe. Ob id nãmque adiectum eſt, Creauitq; Deus cete grandia & omnẽ animam viuentem atq; motabilem, quam produxerant aquæ in species suas. Itẽ, Et fecit Deus beſtias terræ iuxta species suas, &c. At ſignificare scriptura voluit, ſi tunc à Deo hmõi animantia eſſe edita, vt in vi tamen elemẽtorum & corporum, quæ ex elementis conflarentur, illorum generationem ſitam eſſe cenſeremus. Sed.n.cum ad hominem ventum eſt, ne huius ſimilis conditio crederetur, de corpore ait, Fecit Deus hominem ex limo terræ: de animo autem, Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ. Quod differentis conditionis varium diſcrimen à Moyſe adeò accuratè obſeruatum manifeſtè indicat, cæterorum viuentium animas in potentia materiæ eſſe, hominis ſpiritum, quo factus eſt in animam viuentem, non eſſe, ſed à Deo creari & infundi, qui ſolus eius & ſpirator & creator eſt. Præterquã ꝙ qui dicit. Redeat ad Deum, qui dedit illum, is non obſcurè docet, ſpiritũ non perire, ſed manere. Explicat.n.id, quod paulò antè dixerat, Ibit homo in domum æternitatis ſuæ. Alioqui, quomodo ad Deum vadit, ſi diſſoluitur tanquam mollis aer, & ſicut vmbra ac fumus euaneſcit? Quemadmodũ autẽ corporis naturã exprimit, cùm ait, Reuertatur puluis in terrã ſuã, vnde erat, ſic naturam ſpiritus manifeſtat inquiens, Et ſpiritus redeat ad Deũ, &c. Iam quod Auguſtinus affert, ſpiritus vadens & non rediens, à nobis eſt. Non.n.ſcriptura dicit, ſpiritus veniens, & non rediens, sed ſpiritus vadens, ſcilicet à corpore, & non rediens, &c.

Gen. 1.

Caietanus turpiter hic lapſus, eſt non intelligẽs ſcripturæ ſenſum.

Eccl. 12.

Pſal. 77.

Sap.2. Præterea ſtulti illi, quorum error Sap. c. 2. inducitur, animum exiſtimabant naturaliter eſſe mortalẽ. Nõ.n. de miraculo loquebatur, ſed de natura. At Sapiẽs nõ modo cum illis apertè pugnat, verũ ẽtvt inſipiẽtes & inſenſatos reprehẽdit. Animos ergo ſentit natura eſſe immortales.

Tertia propoſitio. Erroneum eſt ne dicã hæreticum, aſtruere, animę immortalitatẽ naturali rõne demonſtrari non poſſe. Si.n. naturã habet incorruptibilẽ, huius rei vel à priori, vel à poſteriori rõ aliqua demõſtratiua erit. Nulla ſiquidẽ propoſitio ex natura rei & cõnexione terminorum per ſe ac neceſſaria eſt, quin vel ex effectu, vel ex proprietate, vel ex definitione, vel ex cauſa ſubiecti oſtendi neceſſariò queat. Sed ais: Quadratura circuli demõſtrabilis eſt quidẽ, ſed demõſtratio adhuc inuenta nõ apparet. Sic ergo Scotus Iãdunusq; ſentient, aĩæ quidẽ immortalitatem oſtendi poſſe, at non eſſe oſtenſam tñ.

Qui dixit rationes non eſſe, nec demõſtratiuas nec neceſſarias, is videtur hãc concluſionem reprobare.

Quarta propoſitio. Periculoſum ac temerariũ eſt, ne quid amplius addam, affirmare, ꝙ nullum argumentum hactenus inuentum verè demõſtrat animæ immortalitatem. Quia argumentum, qđ ſumitur ex operatione propria, vel etiã ex potentia, quæ ſubſtantiam rei neceſſariè naturaliterq; conſequitur, verè oſtendit, qualis ne ſit eius rei natura atque ſubſtantia. Theologi verò tum ex propria operatione, tum ex propria potentia, intellectione ſ. & intellectu, animi incorruptionem argumentãtur. Syllogiſmi igitur illi veræ ſunt demonſtrationes. Dicet fortaſſę quiſpiam, non nego demonſtrationes eſſe, ſed nobis demonſtrationes eſſe nego. Quibus argumenta illa certa & clara non ſunt, quamuis idonea ex ſe ſint, vt certitudinem atque euidentiam pariant. O inſolentem temeritatem, cæteros ex tuo ingenio metiri, exq; tuis aliorum oculos æſtimare. Aſſerere, mel quidem ex natura ſua dulce eſſe, ſed dulce tñ fuiſſe nemini, quia tibi nõ fuerit, nullũ videre id poſſe, qđ tu non videas, omnibus obſcurum eſſe, quod tibi nõ pateat. Ait D. Thomas, Ex præ-

2. con. gẽ. c. 79. miſſis manifeſtè oſtendi poſſe, animã humanã non corrumpi cum corpore: concludit verò hæc verba, Patet igitur, quod intellectus humanus eſt incorruptibilis, ergo &

anima

anima humana,quę eſt intellectiua ſubſtātia.Item, Ne- *1.p.q.75*
ceſſe eſt dicere,animam intellectualem eſſe incorporeā, *ar.2.et 6*
ſubſiſtentem,incorruptibilem:Scotus contra, non ſunt,
(inquit) rationes parentes & neceſſariæ Affirmat Chry- *Hom. 4.*
ſoſtomus, qui philoſophi de animæ immortalitate du- *de proui.*
bitent,eos addubitare,an in meridie ſit dies: & credemus
nos,viros & ſanctiſſimos & modeſtiſſimos euidentiam,
quam non habebant,fuiſſe ementitos?* Atq; Auguſtinus
aſſeuerat,philoſophos quoſ-
dam naturali ratione animę
immortalitatem inueniſſe :
quanquam pauci(ait) idq́;
ægrè inuenerunt . Præterea
Deus non deficit in neceſſa
rijs,ad vitā iuxta naturę ra-
tionem bene, & conſtanter
inſtituendā. At vix homo pôt vitā rectè & iuſtè inſtitue-
re,niſi & Deū eſſe ſentiat,& animos eſſe immortales:vix,
inquam,aut certè nullo modo.Qui.n.vel ſine Deo fuere
vel animū putarunt cum corpore interire,eos ferè perdi-
tisſimis moribus fuiſſe memoriæ proditum eſt.Quā om
nino rem Sapiens ſapienter expresſit.Nam ſimulatq; im *Sap.2.*
pij illam opinionem induerunt,animos mori:conſequē- *Pſal.93.*
ter de omni bono futuræ vitæ deſperantes, & nihil poſt *Iob.35.*
mortem mali timentes,ſemetipſos tradiderunt impudi-
citię,in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam.
Poſt hæc(inquiunt)erimus tanquam ſi non fuerimus.Ve
nite ergo & fruamur bonis,quæ ſunt,& cæter. Et Augu- *Aug.*
ſtinus confeſſ.lib.6.c.poſtrem.niſi crediciſſem ait,reſtare
poſt mortem animæ vitam & tractus meritorum, quod
Epicurus credere noluit, Epicurus palmā in animo meo
accepiſſet. De atheis autem cū propheta illud poſuiſſet,
Non eſt Deus:ſtatim ſubiunxit,Corrupti & abominabi- *Pſal.13.*
les facti ſunt,&c.Sic Iuſtinus in dialogo cū Thryphone
eorū,inquit,ſnīa, qui Deū me atq; te curare negant,quò
ſpectet,non eſt difficile cognoſcere.Impunitas.n.& licē-
tia faciendi & dicendi,quæ velint oīa, eos conſequitur,
qui nec ſupplicia metuant, nec beneficium vllum à Deo

* *13.de trin.c.9.Mirū eſt,Scotū hūc Augu ſtini locū citauiſſe,vt opinionē ſuā cōfirmaret.Reſurrectionē Auguſtinus ait non rōne,ſed auctaritate teneri: at de immortalitate animæ cōtra dicit. Nā & li.de ci. Dei.1.c.22.ſcribit,Platonē qua mente immortalitatē animæ vidit, ne quis ſibi mortem cōſciſceret,prohibendum iudicaſſe.*

ſpectent. Diuinæ itaq; procurationis fuit, vt in morum & vitę neceſſaria regula duces naturæ ac magiſtos, non coniecturis & opinionibus imbueret, quæ huc atq; illuc facile traherentur, ſed certa conſtantiq; ratione. Sic.n.
Pſal.93. ſcriptum eſt, Qui docet hominem ſcientiam. Et iterum,
Iob.35. qui docet nos ſuper iumenta terrę, & ſuper volucres cœli erudit nos. Quod ſi animantibus cæteris dati à natura ſunt quidam inſtinctus & quaſi anticipatę cognitiones, non vagæ & inſtabiles, ſed fixa firmæque, vt ad bonũ naturæ cõgruens recta ferantur, retrahantur à noxio: cur in eorum ſaltem mentibus, quos naturæ auctor ad aliorum inſtitutionem comparauit, inditas eſſe certas & conſtantes pręnotiones inficiemur, ſine quibus ad veritatẽ bonitatis non ſatis inſtructi informatique fuiſſent? Nec enim
Vide lib. melior eſt belluarum conditio quàm noſtra. Nihil verò
10.ca.4. piget, eadem ſępe verba reſumere. Hinc barbaræ etiam nationes pœnas improbos luere cum ſapientibus cõſenſerunt, atq; adeò animos eſſe immortales. Deus enim ſemper ea, quæ cuique naturæ neceſſaria ſunt prouidentiſſimè curat. Quis autem communes animi corruptiones incertas eſſe aſſeueret? Sed ais tandem. Quę nam iſtæ rationes ſunt neceſſariæ & euidentes, quæ Scoto & Caietano probabiles, & obſcurę viſę ſunt? Dicã, ſi illud prius
1.Ethni. cõmemorauero qđ ab Ariſtototele prudentiſſimè dictũ eſt, ſtultum eſſe æqualem in omnibus, certitudinẽ & euidentiá exigere. In naturalibus quippe diſciplinis minor eſt q̃ in mathematicis: in moralibus minor eſt etiam quã in naturalibus. At in diſpari certitudine tam ſtultus nemo eſt, qui in ſcientię illis nomẽ impertiat. Syllogiſmi ergo illi & faciunt ſcire, & verè demonſtrationes ſunt, quibus & de natura & de moribus philoſophamur: quamuis in eis rationibus nõ adeò magna aut neceſſitas aut euidentia inſit. Prima igitur ratio demonſtratiua, auctore
Homil.4 de proui dentia vel fato. Chryſoſtomo, eſt hæc. Qui animum eſſe mortalem ait, is neget neceſſe eſt Deum humanarum rerũ eſſe & procuratorẽ & iudicem. Si enim iuſti migrant affecti iniurijs, improbi rerum omnium abundãtia potiti, nec poſt mortẽ aut merces aut ſupplicium eſt, nulla certè eſt in cœlo pie

tas,quæ talia curet : nulla iuſtitia,quæ vel malos puniat Nota.
vel tribuat præmia bonis.Et cætera,quæ capite huius libri quarto latius perſecutus ſum.

Reſpondet Scotus,argumentum hoc infirmius multò eſſe quàm reliqua.Non enim(ait)ratione naturæ notum eſt:eſſe vnum rectorem hominum ſecundum leges iuſtitiæ retribuentem & punientem.Quæ reſponſio bifariam confirmari poteſt.Prius quia Sapiens,cum hoc eodẽ argumento vſus eſſet,huius rei ignorationem inſcitiã eſſe dixit ſacramentorum Dei. Quod ſi inter myſteria Dei cenſet & Dei prouidentiã & animorum immortalitatẽ: non eſt cur nos inter perſpicua cenſeamus.Verba autem Sap.2.
illius ſic habent,Et neſcierunt ſacramenta Dei,neq; mercedem ſperauerunt iuſtitię, nec iudicauerunt honorem animarum ſanctarum. Poſterius quia Iuſtinus Martyr,& philoſophus in libr.de Ariſtotelis reprehenſione docet, gentes non ſcientia, quę ad demonſtrandum valet, de Deo creataque natura diſputationes confeciſſe,ſed probabili ratione ſuam explicaſſe ſententiã.Et poſtea, Hæc (inquit)ſatis etiam declarant, verum eſſe quod à nobis de gentium philoſophis dictum eſt, eos non ſcientia demonſtrãdi de naturis diſſeruiſſe, ſed coniectura veriſimiliq; ratione ſuam expliuicaſſe ſententiã.Adde his, quòd Diuus Thomas,hoc argùmentum vbiq; gentium prætermiſit,non prætermiſſurus,ſi certum & neceſſarium eſſet.

Verum enimuerò nulla me huius generis argumenta mouere poſſunt,vt ab ea ſententia diſcedam,quã Chryſoſtomo video placuiſſe. Habuit quippe pro re perſpicua & conſtanti non alium negaturum, Deũ eſſe hominũ & gubernatorem & iudicem,niſi eum qui dixiſſet in corde ſuo:Non eſt Deus.Sed quia hęc res(ſupra,vt dixi) mani c.4.ad.7.
feſto argumẽto nobis demonſtrata eſt, & accuratius eſt poſtea demonſtranda:ſatis nunc confectum eſſe arbitramur,ſi rationem illã,quę animæ immortalitatẽ doceat, eò tandem ducere probauerimus,vt non poſſit Dei erga homines prouidentia iuſtitiaque conſtare,niſi animæ incorruptio conſiſtat. Nam quòd Scotus aliter eludi hanc ratiocinationem putet,perridiculũ eſt. Vt admittamus,

(ait) Deũ pro meritis & præmia bonis & malis ſupplicia retribuere: non exigua tamen improborum vindicta eſt culpæ turpitudo ipſa, cruciatus animi conſcientiæque flagellum.

Abundè verò magna merces & præmium, fructus ipſe virtutis, quo mirificè delectantur probi. In quam ſententiam illud Auguſtini citat omnium ſermone contritum, Voluiſti domine & ita eſt, vt omnis inordinatus animus ſibi ipſi ſit pœna. Poterat & illud ex Apoſtolo afferre, Mercedem, quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis re-
Roma.1. cipientes. Quæ cum dicit, parum attentè conſiderat, in quos laqueos incurrat. Primum enim nodum illum explicet neceſſe eſt, ſi in hac vita tantum in Chriſto ſperan-
1.Cor.15 tes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.

Deinde, Propheta non exiſtimauit quæſtionem hanc expediri poſſe, niſi ad fines bonorum & malorum referretur, hoc eſt, ad nouiſſima quæ probos improboſq; manerent. Ex p̃ſentibus aũt aut bonis, aut malis, illã nõ modò non ſolui, ſed etiã implicari. Mei (inquit) moti ſunt pedes, q̃a zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorũ vidẽs, &c.
Pſal.72. Exiſtimabam, vt cognoſcerem: hoc labor eſt ante me donec intelligam in nouiſſimis eorum. Quomodo facti sũt in deſolationem, &c. Nec aliter aut Hieremias aut Aba-
Hiere.12 cuc huic quæſtioni reſpondẽdũ putauerunt. Quorũ ego
Abac.1. ſenſum libentius exponerẽ, niſi ad alia feſtinaret oratio.
2.3. Præterea valde reſtrictum Deum facimus, qui ſuis id ſolũ in mercedis loco numeret: q̃ animo ęquo imò verò etiã gaudenti ac libenti ſeruierunt. O prẽmiũ ſingulare, quod eripit ſpem futuri cuiusq; boni, quę ſola (vt ait Cicero) hominem in miſeriis cõſolatur. Quis enim dubitet, mortaliũ animos in arduis aduerſiſq; rebus ſpe futurorũ erigi & ſubleuari, frangi autem & conſidere, ſi cum omnium rerum deſperatione confligant? Talem mihi temp. finge, vbi peſſimi ciues metum omnem pœnæ & futuræ vindicationis abiiciant, optimi verò de ſpe futuræ gratię ac beneficii depellantur, & cum nec probis lex adhibuerit calcaria nec improbis frænos, ciuitas non dico benè morata, ſed ne eſſe quidem poterit: Ita qui eam ſine

præmio pęnaq; conſtituit, hunc tu ipſe ſtultiſſimum iudicabis. Quale ergo eſt eius reip. Deo procurationẽ administrationemq; tribuere, quam nemo vir ſapiens ſibi aſſignari pateretur? Demõſtratum eſt igitur, animas eſſe immortales, tã euidenti & neceſſaria rõne, quæ rafelli nõ valeat, niſi Deũ facias aut improuidum eſſe & negligentẽ rerum hominis, aut eam ſtultè vrbem conſtituiſſe, in qua nullus ſupplicii timor ſit, præmij expectatio nulla.

At ſapiens ait, animorum incorruptionem ad Dei ſacramenta pertinere. Primum id ego negare verè poſſum. Nec enim rem hanc ille in myſteria retulit, ſed quòd via impiorum proſperetur, quòd vbique relinquant lætitiæ ſigna, quòd opprimant pauperem iuſtum, nec viduæ parcant, &c. & in his omnibus Deus non taceat modò, verũ etiam probos duriter & acerbè, improbos contra blãdè & molliter tractare videatur. Hæc ſcilicet Dei ſacramenta ſunt, quæ humana ratio cõprehendit, aut uix aut nullo certè modo. Deinde ſunt naturales res quędã in oculis omnium clarè poſitæ: aliæ latent in occulto tenebris denſiſſimis circunfuſæ. Quæ naturę myſteria rectiſſimè dixeris. In his, fateor, animi immortalitas eſt, quę à paucis quidem, idq; difficulter, ſed inueſtigari tamen atque inueniri poteſt. Iuſtini autem verba magna ex parte vera ſunt, at vniuerſas demõſtrationes philoſophis eripere, tum abſurdum eſt, tum Paulo etiam contrarium, quẽadmodum refutando ſeptimo argumẽto patefiet. Nã D. Tho. eiuſmodi argumentationibus vti non ſolet, quãuis ſint liquidæ & exploratæ. Cauet.n. ne argumentando de genere in genus trãſeat, quod Ariſtoteles in demõſtrandi arte docuit eſſe vitioſum. Conſtat verò in hac ratiocinatione à Dei prouidentia & iuſtitia ad animi incorruptionem tranſiliri, quę in eodem genere non exiſtunt. Verum de prima demonſtratione ſatis.

Secunda eſt huiuſmodi, vt à proteruis refelli queat; à viris rectè inſtitutis non queat. Eam verò in probatione quartæ propoſitionis poſtremam fecimus. Confirmat illam Cicero in hunc modum. Sicut ſatis probatur Deum eſſe, quia nulla natio tam fera eſt, quin Deum habẽdum ſciat. *Lib. de ſenect. et 1. tuſcu. q.*

ſciat,ita apud omnes gentes cõmuni conſenſu firmatum eſt,animos defunctorum interitu eſſe liberos. Quam omnino rem funeris cæremoniis teſtatam eſſe voluerunt. Nec enim eas corporibus impartirent,niſi animos ſacros eſſe ac diuinos in animum induxiſſent. Hinc verò(vt Cicero affirmat) & mercedem funeris ſepulturæque conſtitui, nefas eſſe putarunt,& brutis animantibus hmõi honores negauerunt. Quas duas rationes ſapiens, vt mihi videre videor,perſtrinxit. Vnam,cum ait: Nec mercedem ſperauerunt iuſtitię:alteram,cum ſubdit, Nec iudicauerunt honorem animarum ſanctarum. Sanè qui iudicat,vnum eſſe interitum hominum & iumentorũ,is cum animum ſuum ſumma ignominia & dedecore afficiat, non hominũ ritu ac religione,ſed ſepultura aſini ſepeliẽdus erat:vt dignum haberet ſua opinione & ſententia funus. Sed de ſecunda ratione hactenus. Tertiã ſignificat magis ſcriptura quã explicat,cum eueſtigio ſubiicit,Qm̃ Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuę fecit illum. Hominem quippe ad imaginem Dei eſſe factum, eò ꝙ natura intellectualis eſt,verti in dubium non poteſt. Ex ea ergo parte homini incorruptio conuenit,qua intellectum habet. Animum igitur,vnde homo intelligit & ſimilis Deo eſt,inexterminabilem eſſe oportet. Quæ ratio, quoniam ex hominis natura & forma propria ducitur,atq; adeò non ex alienis & extraneis,ſed ex propriis aptiſq; principiis,diligentius nobis & illuſtranda & exponenda eſt. Id quod D. Tho. diuinè fecit:intelligebat.n.hanc eſſe certam expeditamque viam,qua ad animi immortalitatem veniretur.

Sap. 2.

Eccle. 3.

Primum igitur fundamentum huius demonſtrationis eſt,formam omnem intellectualem eſſe ſubſiſtentẽ, hoc eſt,eſſe eius non à materia pendere. Hanc propoſitionẽ oſtendit D. Tho.2.con.gen.ca.51. Quia intellectus non eget corpore ſuſtinente: cum intellectio nec recipiatur in corpore, nec per corpus fiat. At dicis, Non eget corpore quidem tanquam ſubiecto, ſed eget tanquam obiecto. Verũ hoc duobus modis manifeſtè refellitur. Primũ enim Animal non eſſet per ſe ſubſiſtens,quia indiget ad

D. Tho.

propriam

propriã operationẽ externis obiectis. Deinde id,qđ per accidens alicui conuenit,nõ variat iudiciũ de natura rei, Vt lapis,qui in loco ſuperiore detinetur,&c.Cũ ergo anima intellectiua ex natura ꝓpriæ operationis nõ ſuſtentetur à corpore, cõſequens eſt, quod ꝑ ſe non pendet ab illo.Quia actus nõ põt per ſe à corpore pendere, niſi tanquã à materia & ſubiecto,in quo recipitur. Vide S.Tho. in q.de ani.q.14.& 2.cõtra gẽ.c.55.& 79. Certè ſi intellectio in corpore ſuſciperetur, nec oẽs res ſine diſcrimine intellectus ꝑciperet,nec vniuerſale cognoſceret, ſed ſolũ ſingulare. Qđ ſi huiuſmodi argumẽta tibi euidentia nõ sunt, memento nec cæteros ex tuo ingenio eſtimandos eſſe, neq; hic euidentiam mathematicam requirendam. Sed iã tẽpus eſt, vt obiectiones oppoſitas repellamus. D.Thom.

Prima ergo ſic repellitur. Fidei quęſtionem duobus modis interpretari poſſumus,& ex natura ſua,& quo ad nos.Ex natura ſua illa fidei quæſtio eſt, quæ eſt à Deo eccleſiæ reuelata,quãuis à pleriſq; ignoretur. Vt ſpiritum à patre filioq; procedere, ipſe ſpiritus apoſtolis reuelauit. Item, animas ſanctorũ,ſtatim vt à corpore exierint, videre Deum.De quibus licuit olim variè ſentire,& ſine fidei diſcrimine aut affirmare, aut negare,cũ neutra res ſcilicet erat planè ab eccleſia definita.Ita quo ad nos nõ ſemper fidei quęſtiones illæ ſunt habitæ, ſed ſalua fide viri quidam docti contrariam veritati ſententiam tenuerunt. Quomodo aſſeruit Auguſtinus non eſſe fidei quæſtionem,num anima rationalis ex traduce ſit.Nunc aũt cum poſt ea tempora Theologorum fideliumq; omniũ conſenſu firmatum ſit,animum non per generationẽ,ſed per creationem exiſtere,ſine dubio ad fidem illa quæſtio pertinet. Nec tamen ſi hoc fuit aliquãdo in cõtrouerſia poſitum,eadẽ de animæ immortalitate cauſa ſubeſt,quæ nunquam eſt à catholicis in dubium vocata.Sed de primo argumento ſatis. At ſe-

Hierony. perpetua cõſtanſq; ſẽtẽtia fuit, animas in ſingulis corporibus creari ſingulas: quem poſt tota eccleſia ſecuta eſt. de eccle.dog.c.14. animas enim non creari,ſed ex parentũ ſemine eſſe, Luciferi error fuit, vt Aug.refert de hære.c.81. Ac certè cũ Zac.c.12.ait: Dixit dñs extendẽs cælũ & fundãs terrã, & fingẽs ſpiritum hoĩs.ĩ eo nihil aliud ſignificat,niſi ea opera à deo ipſo ſine cauſa ſubiecta et ſubſeruiẽte patrari: quẽadmodũ Hie.idẽ admonuit, vide Eſa.42,a.& 45.c.

Ad ſecundò nil eſt difficile reſpõdere. Cũ videamus, nõ ſolũ ſub infideli principe, quales Romani tũc erant, ſed ſub imperatore catholico multos in Germania nũc publicè manifeſtas hęreſes ꝓfiteri. Tantũ refert principes habere, & fideles, & qui hæreticorũ inſolentiſſimã temeritatẽ coercere, tũ velint tũ etiã poſſint. Præterquã quod vbi factiones ſunt, ibi fauore partiũ, in rep. tolerantur, quid dico tolerantur? quæruntur, fouentur, ſtringũtur homines teterrimi ac ſceleratiſſimi. Hoc in ſtatu res Iudęorum publica cũ eſſet, nõ eſt ſane mirandum, ſi Saduccæos ferret carnalis populus, homines videlicet factioſos, qui & carni vſq; adeò inſeruirent, vt omnẽ ſpiritum eſſe negarent. Quẽadmodum aũt gentes tales eſſe volebãt deos, quales ipſi etiã eſſent, nempe adulteros, bellatores, raptores, ſic plebs vitijs corrupta eos vult habere religonis præſides, qui non religati ſint, ſed liberi, non ſpiritus serui, ſed mãcipia carnis. Verum in argumento facillimo refutando plura quam neceſſe erat verba conſumpſimus.

Tertium verò breuiſſimè refellemus. Nam primum illud teſtimonium certiſſimè probare animorum immortalitatem oſtenſum eſt à nobis paulò antè. Secundũ etiã quantum momenti habeat, nunc nunc explicabamus. At tertium nulla reſponſione eludi poteſt. Si enim homines animam non poſſunt occidere, corpus autem occidere poſſunt, certum eſt, animas nõ cum corporibus interire. Item ſi animas Deus mittit in gehennam, non ergo cũ

Matt.22 corpore moriuntur. Quartum denique Caietanus affirmat, probare quidem ſimpliciter animæ immortalitatẽ, vnde Sadducæos de reſurrectione vinceret, qui ideo negabant mortuos reſurgere, quia credebant cum corpore animam mori. Per ſynecdochen autẽ ſcriptura nomina Abraham, Iſaac & Iacob, pro animis eorũ vſurpat. Quo loco Ambroſius Catharinus eũ, vt ſæpe alias, ſine cauſa

Ho.71.in Matt. de fide reſurrectio. reprehendit. Coarguit enim Theophilactum, imò verò Hieronymum, qui Caietano illius auctor ſententię fuit. At D.Tho. expoſitio præclarior eſt. Non repugno. Nec D.Tho. ſolum illum locũ ſine figura intellexit, ſed Chriſoſtomus, Theophilactus etiã atq; Ambroſius. At dicis.

Quo-

Quomodo Abraham illo tempore viuus erat? Reſpondet Chryſoſtomus, quomodo Adam poſteaquã de ligno vetito comedit, ſententia tamen prolata mortuus erat, ſic Abraham pollicitatione reſurrectionis certiſſima viuus erat, Alioqui, quid ſibi eccleſia vult, cum ait: Regem cui omnia viuunt, & cui non pereunt corpora noſtra? Ac de tertio argumento hactenus.

Quartum autẽ iam ante expeditum eſt. Diximus.n. in 7. huius operis libro, ſanctos veteres nõ tam humanas diſcipulinas, q̃ diuinas literas coluiſſe. Quæ cauſa fuit, vt in rebus naturę perobſcuris ratione vulgari contenti eſſent, nec meliores requirerent. Concluſionum itaque naturalium à philoſophis petenda demonſtratio eſt, prę ſertimq; à D. Tho. perfecto mea sententia, philoſopho, cuius admirabilem naturam & ingenium cũ gratia perfeciſſet, tum vbiq; aliàs, tum in libro contra gentes maximè quidquid expeti ab hominis ingenio poterat, id vnus videtur ad miraculum præſtitiſſe.

Sed Scoto, Ianduno, Caietano, rationes probabiles viſæ ſunt, nõ item neceſſarię. Scotus porrò & Ianduunus, (nam de Caie. dicam poſtea) videntur demonſtrationes Mathematicas quæſiiſſe. Si enim ſapere ad ſobrietatem vellent, & rei naturam, de qua diſſeritur, attentè perpenderent, ſanè intelligerent, rationes, quæ animæ incorrutionem probant, non ſuadere, ſed vincere, ſi non proteruum, & repugnantem, ac certè docilem hominem, & ad diſciplinę leges benè informatum.

FINIS.

IN ROMA

AD LECTOREM.

EN damus tibi, Candide Lector, Reuerendi quondam patris fratris Melchioris Cani, ordinis prædicatorum, de locis Theologicis duodecim libros, perfectos quidem, limatos, atq; omnibus (vt aiunt) numeris abſolutos, typisq́; quàm fieri potuit elegantiſſimis elaboratos. Te tamen admonitum velim, duos huic operi deeſſe libros, quos author morte præuentus reliquit infectos. Nec tamen hoc te moueat, & ab eius lectione remoretur, illi enim & ſi huic operi non acceſſerint, tamen quod ad perfectionem eius attinet, parum aut nihil facere, quilibet etiam mediocriter eruditus facilè iudicare poterit. Quapropter authoris labore fruere, Quod ſi feceris, quantum vtilitatis inde ſis reportaturus, tu ipſe poſtea libenter fateberis. Vale.

INDEX COPIOSISSIMVS RERVM OMNIVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR, ORDINE ALPHAbetico digeſtus.

A

Abraham non eſt mentitus pueris cum dixiſſet ſpecta re hic ego & puer cum adorauerimus, reuertemur ad vos. 17.

Abraham fuiſſe mentitum, ea ratione quod contra mentē diſſimulandi cauſa locutus eſt, aliqui admittunt. 17.

Actio & paſſio in vno eodemque opere conſiderari poſſunt. 21.

Actus qui peccatũ eſt, ſi in rerum moraliũ ordine conſideretur, ad cauſas naturaliter agentes inepte quidem & ab ſurdè reuocatur. 30.

Actus humani in iuſtificatione impii, nihil aliud faciũt, q̃ diſponere animam vt gratiã Dei iuſtitiãq; recipiat. 839.

Adam primum iacere vbi ſecundus ſepultus eſt, publica rerum veterũ memoria prodit. 588.

Affectio animi optima facit, vt homo doctrinã Dei ad ſalutem neceſſariam, diſcernat ab errore contrario. 50.

Alexander Tertius cum iubet in teſtamentis duos vel tres ſolũ teſtes a iudicibus exigi. c. cum eſſes de teſtament. quomodo ſit intelligendus. 400.

Alexander voluit iudices etiã laicos in eccleſię patrimonio non ſecundum Imperatorũ leges, ſed ſecundum ſtatuta canonum de teſtamẽtis iudicare. 402.

Alexander non impedit, quin principes ſeculares liberè poſſint, plures quam duos vel tres teſtes in ciuium ſuorum teſtamẽtis exigere. 401.

Aloyſius Lippomanus hiſtoriam de vitis ſanctorum edidit grauem. 654.

Altare dicitur in quo offertur ſacrificium, ſicut mẽſa in qua editur cibus. 814.

Ambroſius cum ait Petrũ amiſiſſe fidem, nomen fidei pro fidelitate accipit, ſeu pro fidei confesſione. 414.

Ambroſius non audet aſſerere Chriſtum ſecundum humanitatem, aut in ſapientia profeciſſe, aut quicquam pe-

nitus

nitus ignoraſſe. 875.

Animę immortalitatē ratione naturali demonſtrari nō poſſe aſſerere, erroneum eſt, ne dicam hęreticum. 893.

Animam eſſe immortalē demōſtratiuis rationibus oſtenditur. 896. vſq; 899.

Animā Chriſti ab inſtante cōceptionis Dei eſſentiam vidiſſe omnes Theologi definiunt. 861.

Animus hominis naturaliter eſt immortalis & non ex dono gratuito. 891.

Animum hominis non eſſe in potentia materię, cęterorū autem viuentium animas eſſe, Moyſes manifeſtè indicat. 893.

Animum hominis eſſe mortalem catholicæ fidei manifeſtè repugnat. 889.

Annorum numerus ab egreſſione filiorū Iſrael dè AEgypto ad tēplum à Salomone inchoatum. 611. & 612.

Annorum numerus omnium qui præfuerunt à Moyſe ad Salomonem in veteris teſtamenti libris ſingillatim deſignatus eſt, quatuor exceptis, nempe Ioſue, Sangar, Samuel, & Saul. 619.

Antonius & Vincentius Valuacenſis, non tam vera ſcribere curant, quàm ne nihil prætereant quod vbiq; ſcriptum reperitur. 158. &c.

Apocalypſis librum à canonicis excipere, hæreticū eſt. 66

Apoſtatę in pœnas hæreticorum incurrunt. 738.

Apoſtaſia nō eſt hæreſis. 736

Apoſtoli maximis de cauſis alia quidē literis, alia autē viua voce prodidere. 181. vſque 188.

Apoſtoli tempore dominicæ paſſionis Chriſti fidem non amiſerunt. 247.

Apoſtoli ex animi perturbatione & ignorantia dubitauerunt. 756.

Apoſtoli cum baptizarunt in nomine Chriſti, non putādi ſunt ſpiritus ſancti patriſq; nomen omiſiſſe. 405.

Apoſtoli rationibus naturalibus multis in locis vſi sūt. 511

Ad apoſtolos ſpectantia quatenus eccleſiæ ſacerdotes, hæc ad ſolos futuros ſacerdotes referenda ſunt. 407.

Apoſtolos confirmatos fuiſſe in gratia, Theologi rectè colligunt, ex illis verbis ego rogabo patrem, & aliū paracletum dabit vobis, &c. 417

Apoſtolos Chriſti hęreticos inſimulare ſtultitiæ eſt manifeſtæ. 756.

Apoſtolorū nemo in legibus eccleſiæ ferēdis poterat errare, ſucceſſores verò illorum poſſunt errare. 155.

Ad apoſtolos primū pertinet, libros ſacros probare, non

ſacros reiicere. 43.
Arabes quidam fuere qui dicerent animum natura eſſe mortalem, ſed in nouiſſimo cum corpore immortaliter ſuſcitandum. 891.
Arca in eo potiſſimũ eccleſię Typus eſt quod extra eam nullus ſeruatus eſt. 264
Argumenta oĩa, vel à rõne, vel ab authoritate ducuntur. 3.
Argumenta eorum qui ſuadere conantur ſcripturam ſacram non egere eccleſię approbatione habẽtur. 35. & 36
Argumenta contra authoritatem ſcholaſticorum. 466.
Argumenta quæ confirmant eſſe quicquam in religione noſtra congruum & decens bipartita ſunt. 871.
Argumentis quę poſita ſunt contra Machabæorũ libros ſit ſatis. 82. vſq; 86
Ariſtoteles cum ait ſummum hominis bonum in contemplatione ſupremarum rerum cõſiſtere, errat, nã de præſentis vitæ felicitate loqtur. 521
Ariſtoteles euidentiam in diſciplinis flagitat vt rerum cognitio, nec fallere poſſit, nec mutari. 678.
Ars eſt dux certior quàm natura. 683.
Articulus fidei eſt, Deũ in principio tẽporis cęlũ terramque creaſſe, non tamen eſt fidei articulus, mundum à Deo extitiſſe. 701.
Auctoritas in Theologica diſciplina primũ locũ tenet, ratio poſtremũ, in reliquis verò diſciplinis eſt econtra. 3.
Auctor libri regum interregnorum annis omiſſis eos tãtũ redegit in numerum, quos intellexit, dum iudices adminiſtrarent, interceſſiſſe. 619
Auctores aliqui ex iunioribus arbitrantur ſe poſſe probare, Deum & ſi non per ſe, ſed per alium tamen poſſe decipere. 10. vſq; 13.
Auctores ſacri quomodo ſe habeant circa vulgi opiniones falſas. 586.
Auctores ſacrę ſcripturæ aliquando loquuntur, vt vulgus ſolet loqui. 226.
Auctores ſacros in libris canonicis non ſemper diuino ſpiritu fuiſſe locutos aliquibus argumentis quidam nituntur probare. 143.
Auctores ſacri in libris canonicis ſingula quæq; , ſiue magna ſeu parua ſpiritu ſancto dictante locuti ſunt. 11. & 12
Auctores ſacri quæ ſcripſere, in duplici ſunt differẽtia. 152
Auctores ſacri non habuerũt expreſſam & peculiarem reuelationem in ſingulas ſcripturæ particulas: ſed tamen ſingulas ex peculiari ſpiritus ſancti inſtinctu afflatuque ſcripſerunt. 150. & 318.

Auctores ſacros poſt apoſtolos, & eos, qui ab apoſtolis probati ſunt, non debemus expectare. 313

Auctores doctrinarū priſci magnam copiam diuitiarū doctiſſimis quibuſq; ſuppeditauere, fuerunt enim rerū inuentores. in proemio 1. li.

Auctores recentiores parauerunt rationem & viam qua diſciplinæ facilius traderentur. ibidem.

Auctores profani ſunt nō pauci, quorū ingenuitas & verecundia ſic celebrata eſt, ut nemo illos mēdaces & in fingendo imprudentes exiſtimauerit. 655.

Auctoribus ſacris familiare eſt imaginū vocabula rebus per imagines ſignificatis tribuere. 801.

Auguſtinus cum ait concilia priora ſæpe a poſterioribus emendari, loquitur de emendatione legum, nō fidei. 359.

Auguſtinus non fit quicquam ait, niſi omnipotens fieri velit, vel ſinēdo vt fiat, vel ipſe faciendo. 29.

Auxilium ſpeciale Dei neceſſarium eſt ad credēdum. 53.

B

BAlam & Caiphæ verba nō quia ipſi dixerunt ad fidem ſpectant, ſed quia auctores ſacri ſcripſerunt. 691.

Baptiſmus dictus fuit hoſtia ab antiquis, quia per illum Chriſto commorimur, & applicatur nobis hoſtia crucis. 831.

Baptiſmus in nomine Chriſti collatus noſtro hoc tempore ratus ne ſit? 404.

Baptiſmi trina immerſio per contrariam conſuetudinem abolita eſt. 195.

Baptiſmi ſacramentū an inſtitutum fuerit ante paſſionem Chriſti nō ſatis cōſtat. 473.

Baptiſmū fuiſſe collatum ab apoſtolis ſub illis verbis. Ego te baptizo in nomine Chriſti, non eſt neceſſe sentire. 404.

Baruch à canone sacrarū ſcripturarum eximere, non ſolū temerarium, ſed etiam erroneum eſt. 62.

Baruch propheta tanquā pars quædā Hieremiæ fuit à veteribus computata. 77.

Beroſos duos ponit, vnum Annianum & mendacem, alterū verū. 636. 637.

Beroſos duos opponit in multis. 637.

Bucerus aſſerit tunc eſſe credendum eccleſiæ, cùm pronūciat ſecundum ſcripturas rectè intellectas. 241.

Bucerus errat turpiter cū ait, in ſynodū eccleſiæ non debere cogi niſi Dei filios. 294.

Bucerus negat Chriſti animā fuiſſe à principio pfectā. 860

Caieta-

C

CAietanus habet Deũ nõ eſſe auctoré peccati,vt ſic, sed quatenus eſt pœna peccãtis,vel alterius. 23.
Caietanus fallitur in eo,quod putat Danielis prophetiã nõ potuiſſe ad idolum Antiochi referri. 83.
Caietanus arguitur de falſa intelligentia illius loci, accedentem ad Deum oportet credere,quia eſt,&c. 697.
Caietani error in sacrarum literarum expoſitione. 435.
Caluinus ait euchariſtiã,ideo à patribus ſacrificium vocari,quia eſt exemplar & imago ſacrificij. 816.
Canones apoſtolorũ nõ ſunt cõputandi inter libros canonicos. 321.
Canones Trullani nõ habent eccleſiaſticam auctoritatem 349.vſq; 354.
Canonici iuris cognitio Theologo multum neceſſaria probatur. 489.
Canonũ sacrorũ interpretibus Chriſtus adeſſe credit,cũ canones in eccleſię vtilitaté per spiritũ sãctum editi ſint. 496
Carion & eius hiſtoria Lutherum sapiunt. 662.
Cauſæ adiutrices nõ eodé modo ſe habent omnes. 843.
Cauſarum duo genera, natule & morale. 30.
Céſores fidei admonẽtur. 759
chã typus hęreticorũ fuit. 736
Chaldæi & Aegyptij nõ alios authores hiſtoriæ approbabãt, niſi q sacerdotio fungerent, quos mẽtituros eſſe nullo modo exiſtimabant. 656.
Chriſtus non accepit teſtimonium ab homine propter ſe, sed propter alios. 48.
Chriſtus nullũ vnq̃ verbum locutus eſt, quod non idẽ à ſpiritu sancto extiterit. 151.
Chriſtus in cęlo altaris sacrificium offert, non ad omnem effectum ſanguinis, ſed ad effectum sub certis speciebus & figuris definitum. 852.
Chriſtus eſt eccleſiæ ſaluator, nec tamen omnes, qui ſunt in eccleſia,saluos facit. 264.
Chriſtus & ſpiritus veritatis cum eccleſia vſq; in finẽ seculi permanebunt, ſine quibus cõſtare illa non poteſt. 346.
Chriſtus quæ dixit Petro vt præfecto eccleſiæ, ea ad ſucceſſores illius ſine vi aliqua pertinent. 407.
Chriſtus euchariſticum sacrificium,hoc eſt gratiarum actionis obtulit. 797.
Chriſtus præcepit Apoſtolis, vt hoſtiã euchariſtiæ in gratiarũ actione offerrent. 408.
Chriſtus quę mãdauit Apoſtolis, q a paſtores eccleſię futuri erãt, hęc ipſa epiſcopis & paſtoribus succedẽtibus ad literam eſſe mandata tené-

dum eſt. 408.
Chriſtus eccleſiæ ſuę librũ ſignatũ ꝑpetuo aperuit. 719.
Chriſtus & Melchiſedech in oblatione ſimiles. 812.
Chriſtus nõ fuit gratia plenus ex parte, ſed omnimodo, nulla ei quidẽ gratiæ perfectio aut plenitudo defuit. 865.
Chriſtus gratiã & veritatẽ accipit, vt ex eo gratia in oẽs, & veritas emanarent. 866.
Chriſtus ſolus fuit teſtis oculatus in fidei negocio, omnes alij auriti. 868.
Chriſtus teſtis veritatis erat à patre deſtinatus, nõ solũ qa Deus, ſed quia homo. 868.
Chriſtus quomodo proficiebat ſapientia & gratia apud Deum & homines. 874.
Chriſtus paſſus eſt anno ætatis ſuę 33. inchoato per tres menſes & decem fortaſſe dies. 581.
Chriſtus primo anno poſt baptiſmum non eſt publicè cõcionatus. 582.
Chriſtus ſecundum D. Tho. aliquo modo interius admiratus eſt. 587.
Chriſti præceptũ conſiliumue in quo differat à præcepto & conſilio Pauli. 152.
Chriſti corpus videtur, tangitur, frangitur, &c. cum ſpecies ſacramentales vidẽtur, tanguntur, &c. 361.
Chriſti corpus frangitur manibus ſacerdotum, & nõ ſolum ſacramentum. 810.
Chriſtus in ſacrificio altaris immolatur quotidie pro nobis, & paſſio illius in myſterio traditur. 826.
Chriſti ſacrificiũ per ſacramẽta expiat noſtra delicta, ſicut principalis per adiuuantes cauſas proximas efficit. 827.
Chriſti gratia & veritas omnes habebant gratiæ & veritatis effectus. 866.
Chriſti gratia & redẽptio cõmendatur in eo, quod homo ſua operatione eſt cauſa aliquo modo, & redemptionis & ſanctificationis proprię. 838.
Chriſti gloria ante paſſionẽ non fuit conſummata, &, quidquid ei defuit ad abſolutam hominis glorificationem, hoc per paſſionem meruit. 879.
Chriſtũ paſſum fuiſſe. 34. ætatis ſuæ anno defendi nulla ratione poteſt. 581.
Chriſtum in cœna nõ suũ corpus & ſanguinem obtuliſſe, dixit quidã epiſcopus in concilio Tri. qui propterea à patribus exploditur. 806.
Chriſtũ nullã triſtitiã habuiſſe in volũtate, ſed in ſolo appetitu ſenſitiuo põt dici. 881
Chriſtum habuiſſe in voluntate intellectuali maximã triſtitiam probabile eſt. 882.

Chri-

Chriſtum in cruce ſaltem nō habuiſſe gaudium, quod ex Deo viſo in voluntate neceſſariò naſcitur, probabiliter ſuſtentari poteſt. 883.

Clemens nō omnes libros canonicos collegit, quos apoſtoli verbo tenus eccleſiæ tradiderunt. 80.

Clemens non omnes canones Apoſtolorum edidit, ſed nōnulli à Grecis adiecti ſunt. 80.

Cognitio naturæ manca quodammodo eſt, ſi nulla áctio rerum ſequatur. 675.

Cognitio gratuita ſupponit cognitionem naturalem, quemadmodum gratia naturam. 695.

Cōcluſionem aliquam Theologicam ſi vel Eccleſia vel concilium, vel etiam ſancti vna mente confecerint, & fidelibus præſcripſerint, hæc veritas catholica cenſebitur. 725.

Ad Conciliumvniuerſale precipuæ pertinet definire, qui liber ſit canonicus. 46.

Conciliorom aliud generale, aliud prouinciale, aliud vero epiſcopale. 295.

Concilium generale eſt, quod omnium Chriſtianorum pōtificum conuocatione & cōgregatione celebratur. ibid.

Cōcilium ꝓuinciale eſt, cùm à Metropolitano vel primate omnes vnius prouinciæ, aut etiam regni pōtifices euocantur. 296.

Cōcilium epiſcopale eſt, quod ab epiſcopis ſingulis in ſua Diœceſi haberi ſolet. ibi.

Concilium generale quod auctoritate Romani pontificis nec congregatum nec confirmatum eſt, errare in fide poteſt. 297.

Concilium generale etiam cōgregatum Romani pontificis auctoritate errare in fide poteſt. 299. & 336.

Concilium generale confirmatum authoritate Romani pontificis certam fidem facit catholicorūm dogmatum. 299. & 724.

Conciliū prouinciale non cōfirmatum à ſummo pōtifice errare in fide poteſt. 303.

Concilium prouinciale ſummi pontificis authoritate firmatum in fide nequit errare. 302.

Cōcilium prouinciale licet epiſcopi Romani authoritas ei deſit, probabile argumentum facit ad fidei dogmata ſuadenda. 304.

Concilium epiſcopale ſi à Romano pontifice in decretis fidei confirmetur, certum argumentum veritatis exhibet. 305. & 724.

Cō ciliū epiſcopale per ſe quidem in iudicio hæreſis probabilem

babilem fidẽ facere poteſt, certam non poteſt. 306.
Concilium per legatos pontificis actum errare in fide poſſe aliqui aſſerunt, alij verò fatentur, concilium generale etiam antequam à summo pontifice cõfirmetur, solidã certamque habere authoritatem. 308. & 309.
Concilium totũ cum legatis poſſe errare non eſt admittendum. 314.
Côcilium, aut pontificem maximum, dilıgẽtiam aliquam neceſſariã quæſtionibus fidei decernendis omiſiſſe nõ eſt admittendum. 323.
Concilium definire poteſt duplex cõcluſionũ genus. 326.
Concilium summi pontificis authoritate firmatum, minimè per aliud poſterius emendatur, ſed illud quod pontificis cõfirmatione caret. 359.
Concilij & ſynodi nomen paſtores & pontifices in vnum locum congregatos vt cauſas definirent, quę ad eccleſiæ fidem seu mores pertinerent, complectitur. 289. &c.
Côcilij generalis maioris partis iudicium, etiam ſi legati sequantur, non eſt certũ, erit tamen ſi à ſummo pontifice confirmetur. 314.
Concilij patres in fidei cauſa non modo conciliarij ſunt, verum etiam iudices. 315.
Concilia minimè fruſtra coguntur, etiam ſi summus pótifex firmus in fidei cauſa iudex ſit. 360.
Concilia & epiſtolæ pontificũ certas notas habent, quibus internoſcimus quando definiant. 477.
Conciliorũ authoritas multis argumẽtis impugnatur. 285.
Conciliorum definitiones nõ pertinent ad sacram scripturam. 319. & 326.
Conciliorum & põtificum iudicia vt firma eſſe credãtur, non ſat eſt in diuino officio publicè à tota etiam eccleſia celebrari. 328.
Conciliorum certa in fide decreta quibus notis internoſci queant. 329.
Conciliorum robur ab eo eſt pro quo rogauit Chriſtus ne deficeret fides eius. 348.
Conſtantinum donaſſe vrbem Syluestro pontifici nõ eſt certum. 622.
Conſtantini lepra. 623.
Conſtantini baptiſmum. ibi.
Corpus & sanguis Chriſti in euchariſtia à nobis offertur, non tamen quia corpus viuum eſt, & sanguis in corpore eſt, sed quia illud mactatum, hic autem effuſus in cruce. 825.
Côtrarietas quę eſt mali & boni, eadem eſt veri & falſi. 16.
Creaturæ vox negationẽ habet

bet intus incluſam, quę Chriſti ſuppoſito abſolutè diuinitatem tollit. 767.

Credo huic, Deus reuelauit motus à Deo immediatè p inſtinctum ſpeciale. 55.

Culpa interdum eſt alterius pœna. 23.

Culpa condonatur hominibus per propriam fidē & charitatem, pœna verò non ſolū per propriam ſed per alienam. 844.

D

DEcretis pontificiis duo diſtinguenda ſunt, vnum eſt intentio concluſioq; decreti alterum quaſi ratio & cauſa à pontifice reddita. 401.

Deo excæcare, indurare, decipire, hominum corda in odium cōuertere, impropriè & figuratè tribuuntur triplici ratione. 27.

Deus tam alienus eſt à falſitate quàm ab iniquitate. 16.

Deus mentiri non poteſt nec per ſe nec per alium, etiā de potentia abſoluta. 16.

Deum poſſe mentiri ex ordinata potentia aſſerere hęreticum eſt. 14.

Deum mentiri vel fallere poſſe per adminiſtrum ex potentia ordinata, qui exiſtimat, errat in fide turpisſimè. ibidem.

Deus præcepit filiis Iſraël ne redderent Aegyptiis vaſa q̄ ab ipſis commodatò acceperant. 20.

Deus non iusſit filiis Iſraël vt circumuenirent Aegyptios, ſed vt uaſa peterent commodato. ibid.

Deus in opere quocunque illius auctor eſt, quod eſt bonum, ab eo autē alienus q̄d eſt malum. 21.

Deus non decipit, deceptionē ipſam faciendo, ſed permittendo vt fiat. 22.

Deus indurare eum dicitur, quem molliri noluerit, excæcare etiam quem noluerit illuminare. 22.

Deus earum pœnarum verè & propriè cauſa eſt, quæ ſolum pœnæ ſunt, non culpæ. 23.

Deus rectè poteſt dici auctor eſſe operis mali, non quia eſt malum culpę, ſed malum pęnæ, id eſt, Deus poteſt dici auctor nō malæ actionis, ſed bonæ pasſionis. 25.

Deus eodem omnino lumine male affectum excæcare dicitur, bene inſtitutū illuminare, eodemq; beneficio indurare illum hunc mollire. 27.

Deus eſt cauſa naturalis omnium notionum, moralis autem cauſa non eſt nec erroris nec prauæ cuiusque actionis. 30.

Deus propriè ſcire dicitur & quę neceſſario eueniunt, & quę nobis in caſu & fortuna ſunt poſita. 679.

Deum bifariam poſſumus cōſiderare, aut quia principium eſt finiſque naturæ, aut quia ſupra naturam eſt, & principium & finis. 695. & 700.

Deus ſi iudex hominum & rector eſt, fit vt præmia virtutibus parata habeat, & ſupplicia vitijs. 696.

Deum quomodo naturæ lumine agnoſcimus eſſe, agnoſcimus & eſſe remuneratorem inquirentium ſe. 699.

Deus humano more homines inſtituit, & erudit, hoc eſt rationales rationibus. 702.

Deus in remiſſione peccati & miſericors & iuſtus eſt, gratis enim & remittit peccata, & pretio remittit tamen. 858.

Diſciplina quælibet duas habet partes, vnam in qua principia ipſa tanquam fundamenta ſtatuuntur, alteram in qua principijs poſitis concluſiones leguntur. 33.

Diſciplina omnis humana ad Deum tanquam ad fontem & primum ſapientiæ cuiuſque principium referenda eſt. 517.

In diſciplinis humanis duo vitia ſunt maximè vitāda. 514

In diſciplinis humanis viri doctiſſimi patreſque noſtri quid reprehendant damnētque. 518.

Diſcrimē duplex inter ſacros auctores & ſummum pontificem patreſque concilij reperitur. 315.

Diſtributio accommoda eſt ibi, ſpiritualis homo iudicat omnia, ſicut & ibi, ille docebit vos omnem veritatem. & ibi etiam, vnctio docet vos de omnibus. 61.

Doctrina moralis non minus exigitur ad paſtum ouium Chriſti ſalutarem, quā fidei diſciplina. 333.

Doctrina fidei ſingulis hominibus neceſſaria vnicuiq; ſpiritum manentē in ſe habēti, per ſe forte innoteſcit. 49.

Doctrina Euangelica propriè nec hęreſis nec ſecta appellatur. 735.

Doctoris Chriſtiani præcipuum inſtitutum eſt, exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere. in procemio. 1. lib.

Doctores Eccleſiæ vniuerſi quoniam diuino ſpiritu gubernātur, nequeūt in falſam fidei doctrinā venire. 249.

Doctores iuniores in ſacrarum literarum expoſitione quid facere poſſunt & debeant. 456. & 457.

Doctores Hebręorum multo

ſtudio contenderũt textum hebraicum corrumpere. 111

Dogma quodcunque fidei vel ecclesia habuerit, vel concilium, vel ſummus pontifex fidelibus pręſcripſerit, vel omnes ſancti concordiſſimè tenuerint, nobis pro catholica veritate habendum eſt, quamuis nec apertè nec obſcurè in ſcriptura ſacra contineatur. 724.

Dolor voluntatis eſt propriè hominis triſtitia, qui autem in ſolo appetitu ſenſitiuo reperitur, magis eſt animantis dolor quàm hominis. 882.

Driedo vehementer errauit, qui relicto Hieronymo & alijs probæ fidei, aurem Beroſo & aliis accommodauit in Perſarũ regũ geſtis. 646.

Dubius in fide, an infidelis ſit. 741.

Dubitatio ſine aſſenſu atque diſſenſu, nec error propriè eſt, nec fidei ex omni parte inimica. 745.

E

Ecclesia fidelium nunc viuentium ſcribere librũ canonicum non põt, ſed definire quiſnam liber ſit, canonicus poteſt. 43. & 660.

Ecclesia præſens docere eos, qui fidem ſuſceperint, ſuo iure poteſt quæcunque fidei ſunt. 44.

Eccleſia quæ pręcepta poſſit ſoluere, quæ verò non poſſit. 155.

Eccleſia antiquior eſt, quàm ſcriptura, fidesque proinde ac religio ſine ſcriptura conſtant. 179.

Eccleſia non poteſt eximere fideles à traditionum vinculo quas à Chriſto Apoſtoli acceperunt, nec illas contraria aliqua conſuetudine abolere. 195.

Eccleſia gręcum nomen eſt, latinè, conuocatio, ſeu cõcio dicitur. Vnde Eccleſiaſtes concionator. 222.

Eccleſia eſt locus ipſe quo multitudo confluit, & ipſa multitudo. 223.

Eccleſia cõuocationẽ ſonat, ſynagoga verò congregationem notat: congregari pecora ſolent, homines conuocari. ibidem.

Eccleſia dupliciter põt dici primum ea quam fidelium omniũ ab initio mundi uſq; in finem congregatio conficit, ſecundo ea dicitur quę in Chrrſti nomine per baptiſmum cogitur. 224. & 227.

Eccleſia è quibus verè & propriè cõſtetur. 128. vſque 133. item 265.

Eccleſia in credendo non poteſt errare. 237.

Eccleſia, quæ nunc eſt quæve futura eſt, in fide errare non poteſt,

poteſt, ſicut nec eccleſia antiqua. 142. & 725.
Eccleſia eſt immaculata in his qui à crimine damnabili mũdi sunt, quamuis culpæ venialis nonnihil contrahant omnes. 270.
Eccleſia nec debet nec poteſt appellari ſynagoga ſatanæ. 275
Eccleſia vna manet mortuo summo pontifice, manca tamen & imminuta, & ideo licet spiritũ habeat veritatis, judicia illius in cõtrouerſia fidei nõ adeò certa erũt. 275.
Eccleſia catholica, id eſt vniuerſalis, nominatur propter communem fidem, vniuerſalemq; doctrinã, & quia in toto orbe iuxta prophetarũ edictiones diffuſa eſt. 279.
Eccleſia in morũ doctrina eorum qui ad ſalutem ſunt neceſſarii errare nõ poteſt. 333
Eccleſia in re graui nõ poteſt toti populo iubere quicquã quod euangelio aut rationi naturæ contrarium ſit. 335.
Eccleſia in moribus q ad priuatos homines vel eccleſias referuntur, errare per ignorantiam poteſt. 339.
Eccleſia ne erret in canonizatione ſanctorum, Deus peculiariter prouidiſſe credendus eſt. 340.
Eccleſia Chriſto cuſtodit, cuſtodietque ſemper ſcripturam & ſcripturę intelligentiam. 718.
Eccleſia nõ haberet verũ Dei Euangelium, atque adeò ne fidem Chriſti, ſi nõ haberet legitimum ſcripturæ ſacræ ſenſum. 719.
Eccleſiæ auctoritas certa regula eſt ad determinandũ quiſnam liber ſit canonicus. 40.
Eccleſię auctoritas cum ſacrarum literarũ auctoritate connexa eſt, & per legem connexorum vtraque in alterius probationẽ ſumitur. 58.
Eccleſiæ auctoritas non eſt ratio per ſe mouens ad credendum, ſed cauſa ſine qua non crederemus. 59.
Eccleſiæ illi omnes ſunt parte qui à baptiſmo Chriſti characterem habẽt, niſi poſt hęreſim exteriorẽ publico eccleſiæ iudicio fuerint exciſi. 225. & 278.
Eccleſię fides deficere nõ poteſt. 235.
Eccleſiæ quæ futura erat poſt Apoſtolos Chriſtus promiſit ſpiritum veritatis, quam ipſis apoſtolis promiſit. 237.
Eccleſiæ, quã Apoſtoli fundarũt, ſpiritus veritatis, cæteraque ſpiritus ſancti chariſmata & ꝓmiſſa & data ſunt. 251
Eccleſię decreta quæ non certis & firmis principiis innituntur, certa & firma eſſe nõ poſſunt. 338.

Eccleſiæ Romanæ auctoritas multis argumentis impugnatur. 363.&c.
Eccleſiæ publicum priuilegiũ fuit, quod Petrus alijs confirmandis ſolidã fidem proponeret, nec in fidei iudicio deficeret. 717.
Eccleſię Romanæ conſuetudines aliæ ſunt communes toti eccleſię, aliæ verò ipſi peculiares, illas eccleſiæ oẽs tenentur amplecti, has non tenentur. 418.& 419
Eccleſiæ intelligentia eadẽ eſt Germana ſcripturæ intelligentia. 718.
Eccleſiæ ſocietas fratrũ fidelium pœnas communes per amicitiam facit, 844.
Eccleſiam manifeſtam eſſe & cognitã fidelibus, neceſſum eſt. 250.
Eccleſiaſtici ſcriptores ſi mentiantur impudentes & impij ſunt, quia ratio virtutis & bonæ fidei cognoſcendæ facilior eſt illis. 655.
Editio vetus atque vulgata fidelibus eſt retinenda in his omnibus, quæ ad fidẽ & mores ſpectabunt. 105.
Editionem latinam vulgatam corrigendam eſſe per Græca, Hebræaque exemplaria, aliqui intendunt probare. 102.vſque 106.
Enuntiationes loco interrogationũ ĩ iudicijs vſurpãtur. 31
Epiphanius in rerum geſtarũ temporumque ratione nullos graues auctores ſequi ſolet, atque adeò in his interdum fallitur. 407.
Epiſcopus Antiochenus ſi Petrus ſemper Antiochiæ ſediſſet, vt cœpit, legitimè illi in pontificatu ſucceſſiſſet. 410.
Epiſcopum Romanũ eſſe, qui Petro in eadem auctoritate & poteſtate ſuccedat, ex multis pontificum ſanctorumq; veterum, ac conciliorum teſtimonis, clariſſimis cõprobatur. 359. vſq; 389.
Epiſcopum Romanũ in fidei controuerſijs definiẽdis errare non poſſe, multis exactiſſimisq; rationibus oſtenditur. 291.
Epiſcopũ Romanũ Petri ſucceſſorẽ eſſe non conſtat per ſe ex ſacris literis, ſed ex grauiſſimis hiſtorijs. 408.
Epiſcopi anulares ſine cauſa aliquando in concilio ſunt admiſſi. 293.
Episcopi ſucceſſere Apoſtolis in poteſtate ordinaria, quã ſinguli in ſuis eccleſijs habuerunt, non tamen in poteſtate generali & extraordinaria. 417.
Episcopos Romanos Petro ſuccedere ab Apoſtolis, quaſi per manus traditum eſt eccleſiæ. 412.

Epiſtolam ad Hebræos inter canonicas non reponere eſt hęreticum. 64.90.91.
Epiſtolam Iacobi inter canonicas non referre hæreticum eſt. 65.& 99.
Epiſtolam ſecundã Petri, duas poſteriores Ioannis, & illam aliam Iudæ in canonicis non annumerare, hæreticum cenſeatur. 64.& 99.
Eraſmus quas tenebras ſuper vniuerſam terram factas ſcribit euangeliſta, ipſe ſuper Iudæam tantum, ignorans humanas hiſtorias, fuſas intelligit. 556.
Eraſmus licẽter multũ Hieronymũ mẽdacio notat. 649.
Error duplex, alter perſonalis, alter verò iudicialis. 399.
Eſſentia diuina nec genita eſt nec generat. 726.
Euangelium Pauli non fuiſſet receptũ, niſi authoritate Petri & eccleſiæ fuiſſet roboratum. 41.& 47.
Euangelium nõ in ſcripturis, ſed in ſenſu, non in ſuperficie, ſed in medulla, non in verborum folijs, ſed in radice rationis conſiſtit. 719.
Euchariſtia ſacrificij Chriſti exemplar non eſſet, niſi eſſet quoque ipſa ſacrificium. 817.
Euchariſtia non modò ſacrificium eſt, quo Deo gratiam referimus, ſed id etiam eſt quod nobis Deum placatũ propitiũq; reddit. 818.757.
Euchariſtia eſt ſacrificiũ gratiarũ actionis & laudis. 806.
Euchariſtię ſacrificiũ quatuor partes habet, conſecrationẽ, oblationẽ, fractionem, conſumptionem. 831.& 832.
Euchariſtia inter omnia ſacramenta ſolum eſt ſacrificium, quia in ipſa duntaxat corpus & ſanguis Chriſti uerè manent. 859.
Euſebius & veteres non ſatis explicant, quantum fuerit tẽpus prædicationis Chriſti. 584.
Euſebii Cæſarienſis perſona, chronicon, & hiſtoria eccleſiaſtica a Gelaſio papa, & multis aliis notatur. 660.
Exẽplaria latina in his quę ad fidem & mores pertinent, nõ ſunt per Hebraica vel Gręca corrigenda. 107.&c.
Explicatur illud Actorum 7. Ioſeph accerſiuit omnem cognationem ſuam in animabus 75.& componitur cum illo quod habetur Gen. 46. & Exo.1. vbi ſolũ 70. animæ numerantur. 165.vſq;.167.
Explicatur caput primum de hære. dubius in fide infidelis eſt. 745.
Explicatio optima illius loci Eccleſiaſtes. vidi cuncta quæ fiunt ſub ſole, & ecce, &c. 520.&c.

Exponitur illud, perdam ſapientiam ſapientum, &c. item illud, ſcientia inflat, &c. 525.
Expoſitio illius ſententię, accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, &c. 696.
Exponitur locus ille Zacharię primo. Vſquequo Domine non miſereberis Hieruſalem, &c. 596. & 597.
Expoſitores quæ apponunt in margine ea ſcriptorum vitio textui nonnunquam inſeruntur. 93.

F

FAlſum, abſurdè in typum veritatis aſſumitur. 18.
Feſtus dies pro paſcha ſolet in euangelio accipi. 583.
Feſtum de quo meminit Ioannes cap. 5. non erat Pentecoſtes, licet Chryſoſto. & Cyril. affirment. 585
Fides non poteſt manere in ſolo vno, quia ſi vnus tantum crederet, non crederet eccleſia.
Fides Romani pontificis interior non eſt eccleſiæ neceſſaria. 418.
Fides ſe ipſa ſola ſine doctrina & ratione tutari non poteſt.
Fides immediatè authoritate nititur, Theologia verò immediatè ratione. 680.
Fides & Theologia non aliter ſe habent, quàm habitus principiorum & ſcientia concluſionum. 680.
Fides innititur reuelationibus quas Apoſtoli & prophetæ ediderunt. 690.
Fides non ſequitur priuatas reuelationes, ſed eas quæ ad communem religionem attinent. 690.
Fides cum natura non pugnat. 701.
Fides rationem naturalem dirigit. ibidem.
Fides non ad verba, ſed ad ſenſa refertus. 719.
Fidei quædam ſunt, quæ omnes fideles explicite credũt, quædam quæ ſoli maiores credere tenentur explicitè. 54. & 281.
Fidei ratio formalis nõ eſt eccleſię auctoritas. 54.
Fidei reſolutio vltima fit in cauſam interiorem efficientem, hoc eſt, in Deũ mouentem ad credendum. 55.
Fidei ratio formalis, quæ eſt diuina veritas, reuelans non ſufficit ad mouẽdũ, niſi ad ſit Deus interiùs mouens. 56.
Fidei dogmata ſiue Chriſtus per ſe Apoſtolis reuelauerit, ſeu Spiritus ſanctus poſt eius aſcenſionem, mutari nõ poſſunt. 196.
Fidei dogma nõ ſtatim ſi quic quàm iuris canonici volumine continetur, credendum eſt. 328. & 400.

Fidei

Fidei doctrina, nõ ſolùm illud eſt, quod apoſtolis expreſſe reuelatum habetur, verũ illud etiã quod ex altera propoſitione reuelata, & altera certa in lumine naturali cõficitur. 410.
Fidei ratio formalis nõ eſt ratio theologiæ formalis. 688
Fidei quæ ſunt, ea in duplici sunt differentia. 699
Fidei quodãmodo aduerſum eſt, quod ſanę doctrinæ aduerſatur. 715.
Fidei habitum per dubitationem pertinacẽ amitti vehementer probabile eſt. 745.
Figurata dictione multa, quę parti conueniunt, ſolent in totũ rransferri. 262.
Filius Dei dicitur neſcire diẽ iudicij, quia ſcire ſe diſſimulat, nec vult alijs reuelare. 877.
Filij Dei nõ ſemper probi intelliguntur, ſed ij quoq; interdum, qui bona paterna prodegerunt. 265.
Finis eſt duplex, alius doctrinæ, alius doctoris. 1. alius finis doctrinæ primarius, alius secundarius. 675.
Flumen omniũ verborũ diſplicet quibus ſentẽtia deeſt. 6
Fractio & conſumptio specierum ad integritatẽ externi ſacrificij pertinent. 851.
Fratres in ſcriptura, nõ modò germani, ſed propinqui dicuntur. 571.
Fratres vocat ſcriptura eos, qui ſunt conſobrini. 575
Fundamentum secundum metaphoram domus, idem eſt, quod ſeruata analogia corporis caput. 370.

G

Gelaſius multos libellos reijcit. 660.
Gelaſij papæ cenſura de hiſtorijs sanctorum. 652.
Gens tã fera nulla eſt, quæ nõ ſciat Deũ habendum. 695.
Gẽtes tales eſſe volebãt Deos quales ipſi etiam eſſent. 90t
Gratia ſuauior & effuſior eſt quam natura. 839.
Græca hiſtoria falſa creditur ante Olympiades, poſt Olympiades res verè geſtas ſcribere orſi sũt Græci. 628
Gręci nõ solũ ſchiſmatici, ſed sunt etiam hæretici. 291.
Gręci negant vnum totius eccleſię paſtorem eſſe à Chriſto in beato Petrò inſtitutum. ibidem.
Græci multis locis vt ſcripturam ad ſuum ſenſum traherent, Nouum teſtamentum violarunt. 111.
Gregorius primus & Gregor. tertius loquũtur de muliere quę ante matrimoniũ erat impotens ad soluendum debitum. 405.
Gregorius decimus ratione

Theo-

Theologiæ conſtanti demonſtrauit Spiritum ſanctum ex patre & filio tãquam ex vno principio vnaq; aſpiratione procedere. 725.

Gregorius in dialogis & Beda in hiſtoria Anglorum quędã miracula ſcribũt, q̃ minus certa haberi poſſunt. 658.

H

Habitus fidei in ordine ad Theologiam habet ſe vt habitus intellectus in ordine ad diſciplinas humanas. 56.

Hebræi hiſtoriæ humanæ penitus ſunt ignari, quia nulla externi regni monumēta habent. 648.

Heli idē fuiſſe qui & Ioachim pater virginis Mariæ quibuſdam probabiliter quidem viſum eſt. 570.

Heli, Heliaquin, Ioachim idē fere ſignificant. 571.

Hęreſeos nota non eſt inuienda illis, qui tenēt eccleſiam in aliqua lege & more poſſe errare. 336.

Hęreſis ſecundũ propriã hominis rationem ſine pertinacia non conſtat. 731. & 747.

Hæreſis eſt error pertinax illius, qui profeſſus fuit fidem, contrariusque veritati, quæ catholica certo ſit. 733.

Hęreſis & ſecta eadē res ſunt. 735.

Hæreſis generale nomen eſt; ſed contracto vocabulo hæreſis dicitur ſecta ſeu diuiſio, qua quis a cõmuni ſe eccleſiæ fide ſeiungit. 735.

Hęreſis non incurritur ex verbis inordinatè prolatis, ſi error in fide abſit. 739. & 740.

Hęreſis, hęreticaq; propoſitio in mēte eadem res ſunt. 757.

Hæreſim conſtare poſſe ſine pertinacia, aliqui doctores aſſerunt. 729

Hæreticus eſt qui uolens vni cuilibet dogmati aſſentitur, etiam cùm intelligat eccleſiæ fidei eſſe contrariũ. 750.

Hæreticus non eſt qui paratus eſt corrigi ab eccleſia. 752

Hæreticus niſi à perfecta & cõſummata hæreſi nullus nominabitur. 754.

Hæreticus vt quiſpiã cõſtituatur, quæ neceſſaria ſint. 757.

Hæretica propoſitio dicitur, quæ hæreſim interiorem enunciat, illiusq; eſt omnino ſignum. 757.

Hæretici non ſunt partes eccleſiæ. 224.

Hęretici ſpiritũ veritatis concedunt eccleſiæ ſanctorũ, eccleſię verò quę malos habet permixtos nõ concedũt. 250

Hęreticis omnibus commune eſt, aut eccleſiã ſpernere, aut eccleſiæ nomen ad ſe transferre, & eam in illis eſſe negare vbi reuera eſt. 213.

Herodes Romam vocatus, vt accuſationi filiorum reſponderet diſtulit necem Innocentium. 579.
Herodias non fuit filia Arete regis. 575.
Hieronymus nō eſt regula eccleſię in libris canonicis decernendis. 78.
Hieronymus riſit Adami ſepulturā in loco caluarii. 587
Hieruſalem ab Aram centum ſeptuaginta duabus paraſangis Perſicis & Hispanis, Ab Vr verò Chaldæorum 212. diſtat. 580.
Hiſtoria &ſi ad narrandū non ad probandum ſcripta ſit, aliquid tamē ſine dubio probat, probabiliter ferè, nā aliquādo etiam neceſſariè. 569
Hiſtoria non ſolum eccleſiaſtica, ſed etiā ethnica Theologo cōtra aduerſarios fidei vtiliſſima eſt. 557.
Hiſtoriæ cognitio Theologo neceſſaria multum. 553.
Hiſtoria Socratis Scholaſtici non placet auctori. 664.
Hiſtoriæ humanæ authoritas multis argumentis impugnatur. 559. & ſeq.
Hiſtorię veritatis ſignū certū eſt, ſi de eiſdem rebus eadem omnes conſcribant. 569.
Hiſtorię veritati non ſatis eſt ſi quæ auctor firmat, vera a vulgo eſſe credantur.
Hiſtoriæ vſurpatio & approbatio non eſt idem. 632
Hiſtoriam Sozomeni improbauit D. Grego. 663.
Hiſtoriam eſſe vtilem Theologo vſus clariſſimorum virorum confirmat. 557.
Hiſtorias ſcribentes ſanctorū res humanas ab ipſis alienas fore non cenſeant, ſed ſicut euangeliſtæ, nec affectus naturę imbecilliores, nec caſus etiam grauiores diſſimulēt. 654.
Hiſtoricus certus eſſe non poteſt ad faciendam certam Theologiæ fidem præter auctores ſacros. 567.
Hiſtorico debemus fidem, cui auctoritatē tribuit eccleſia cui autem eccleſia derogat fidem & nos ſimiliter. 659.
Hiſtorici graues ac fide digni probabile argumentū Theologo ſuppeditant. 567.
Hiſtorici omnes in eādem rē geſtam concurrētes certum argumētum faciunt, vt Theologiæ dogmata firma etiam ratione conſtituantur. 568.
Hiſtorici quomodo debeāt in vna re concordare, vt certa ſit illorum doctrina. 572.
Hiſtorici gentium veraciores fuerunt quàm multi ex noſtris. 650.
Hiſtorici illi præponendi ſunt qui ingenii ſeueritati quandam prudētiam adiungunt, & ad eligendum, & ad iudican-

candum. 656.
Homo non ſolùm vitales ope rationes per gratiæ formā, & virtutes in ſe edit, ſed ad vitam ipſam capiendam ſua ſe actione parat,& viuendi ſibi cauſa eſt. 839.
Homo in ſui generatione Dei adiutor exiſtit,quoniam præparationes viuificantis gratiæ in ſe efficit. 839.
Homo in ſe facit actus fidei ſpei & charitatis,qbus Deus vtitur ad animum viuificandū gratuito,quāuis & ſupernaturali auxilio permotus. ibidem.
Homo licet cauſa gratiæ non ſit,cauſa tamen ſibi eſt, ut p gratiam uiuat. 840. & 841.
Homo tunc ſecundum animā dicitur eſſe in cœlo, cum videt Deum. 869.
Hominem peccare in eo quod Deo præcipiente agit, cum recta ratione pugnat. 29.
Homines eo ingenio ſunt, vt mentiri posſint. 16.
Homines boni & ſi pauci ſint, plus valent,vt plebs bona ſit, quam multi mali vt nominetur mala. 275.
Homines hominibus credāt, neceſſarium eſt,niſi vita pecudum more degenda ſit. 566.

I

IAcob in illis verbis,Ego ſum primogenitus tuus Eſau,&c. ſecundum aliquos mentitus eſt,ſed matre conſulente,non Deo reuelante. 17.
Iacob cum præripuit fratri benedictionem, fidem gentium prænotauit. 19.& 20.
Iacob & eſt primogenitus ſecundum carnē, & eſt primogenitus ſecundum ius. 19.
Iacobus frater Domini vocatus,non fuit filius Ioſeph,niſi illum duas ſimul vxores habuiſſe, nulla ratione contendas. 574.
Ieiunium quadrageſimale apoſtolicum inſtitutum eſt. 594.
Ieſu epiſtola ad Abagarum regem.660.fabula eſt. 661.
Incitamenta aliqua exteriora & humana neceſſaria ſunt iuxta cōmunem legem, vt in euangelii fidē iudicamur.51.
Interpretatio quæ apponitur retentis vocibus Hębraicis, pertineat ne ad ſacram ſcripturam. 94.
Interpres Machabęorum ueniam petit,non falſitatis,ſed elocutionis. 83.
Interpres verbis Hæbraicis retentis iure ſuo poteſt interpretationem apponere,quod facere poterat verbis Hębraicis non retentis. 94.
Interpres nō eſt aſtrictus, eaſdem omnino res,quæ in Hebræo habētur ſemper in Græcum latinumq; conuertere, ſi ſenſus idem manet. 225.

Interpres editionis vulgatæ habuit ſpiritum quendã pro phetico vicinum & proximum. 131.132.
Inſtrumentũ a ſanis obſignatum teſtamẽtum dicitur. 97.
Ioannes euangeliſta quare nõ dixit, aut filiũ, aut vitam, aut lucem, ſed verbum caro factũ eſſe. 864.
Ioannis locus ille, Omnis qui natus eſt ex Deo, non facit peccatum, triplici explicatione optimè exponitur. 170. vſque 172.
Ioannes Vergare canonicus Toletanus Grçcæ & latinæ linguæ peritiſsimus. 646.
Ionas nolebat Niniue ſubuerſionem prænunciare eo q; diuinam putabat miſericordiã Niniuitis pœnitentibus eſſe flectendam. 20.
Ioſeph nõ eſſe mentitũ in illis verbis, Per ſalutẽ Pharaonis exploratores eſtis vos, &c. aſſerit D. Aug. accepit enim verbum, eſtis, pro verbo, habemini. 30.
Ioſeph duos patres habuit He li legalem, Iacob vero naturalem. 571.
Ioſeph aliã præter Mariã habuiſſe vxorem coniectatur, quia aliqui in euangelio fratres Domini vocantur. 573.
Ioſeph cum Mariã coniugem accepit, octoginta fuiſſe annorum Epiphanius non ſemel aſtruit. 574.
Ioſeph & Cleophas erant fratres ſecũdum Egeſipum. 574.
Ioſephus egregius hiſtoricus à multis laudatur. 665.
Is longisſimè abeſt à vera diſciplina, qui Deum non prænouerit procuratorem eſſe rerũ humanarũ atq; adeò hominũ rectorẽ & iudicẽ. 696.
Iudaico ritu gratias Deo agere calicem in manibus accipiendo & leuando, uerè eſt hoſtiam gratiarum actionis offerre. 806.
Iudæi habebant verba quędã vel Chaldaica, vel Syriaca, quæ potuerũt cõmodè in linguam Hebræam verti.
Iudicẽ viuũ opportet in eccleſia eſſe, qui fidei controuerſias decidere posſit. 44.
Iudices qui fidei & religionis iudicium exercent admonentur. 470.
Iudices eccleſiaſtici meritò eos omnes hæreſeos nomine cõdemnant, qui de dogmate catholico dubitarint. 746.
Iudices tũc de hæreſi tutò pronuntiabunt, cum error circa ea fit, q̃ nullo modo eſt probabile ab errantibus ignorari. 760.
Iudices de errantis pertinacia dubitantes duas res tranſigere debent. 761.
Iudicium de ſcripturis per ſcripturas ipſas idoneum eſſe non

non poteſt. 38.
Iudicium de ſcripturis canononicis ad priuatos reipublicæ ciues non pertinet. 39.
Iulij Aphricani de temporibus quinq; volumina. 666.
Iuniores aliqui arbitrantur ſe perſuadere poſſe aliquando Deum humano angelicove miniſterio homines feſelliſſe, non ſeipſo tamen. 10.
Iuris canonici cognitio Theologo neceſſaria probat. 489.
Iuriſconſultorum auctoritate non eget Theologus in his quæ ad fidē pertinent. 493.
Iuriſcōſultos modò primum locum tenere in negotio cognitionis fidei, Theologos verò poſtremum nō videtur quonam conſilio fit. 494.
Iuriſcōnſultorum auctoritas Theologo parum confert in his, quæ ad mores pertinent, de quibus lex euangelica vel ratio philoſophiæ preſcribit. 494.
Iuriſperitorum oīum cōcors snīa fidē facit Theologo cū de moribus eccleſię & religionis inſtitutis per leges tūm pōtificum decernitur, &c. 496.

L

Latinus fulgor & gloria Grę ciæ claritatem obſcurauit. 655.
Legatū vetus teſtamentū erat ſignatum à viuo, ſed apertū moriente Chriſto. 97.
Leges eccleſię non oēs petendę ſunt à iuris voluminibus, in quo multi falluntur. 738.
Leges Eccleſiæ multæ ſunt, quas non ſcriptura, ſed vſus inſeruit. 739.
Lex illa quæ ponitur numerorum vltimo intelligi debet de fœminis illis, quæ ex defectu maſculorū paternam hæreditatem ſortiuntur. 122.
Lex de hæretico denuntiādo, quamuis occulto, fraternæ correctionis legem non violat. 756.
Libri ſacri appellantur, quos Spiritu ſancto dictante ſacri auctores exceperunt. 8.
Librū eſſe huius aut illius ſcriptoris, nō admodum intereſt catholicæ fidei, dummodò Spiritus ſanctus auctor eſſe credatur. 88. & 90
Liber qui ſub antiquitatis nomine profertur maximè, maximè debet viro prudenti ſuſpectus eſſe. 647.
Libellos Adā, Enoch, & Noe, noluit recipere eccleſia. 636.
Libri lintei apud Romanos fuere quondam. 632.
Libros profanos redarguit, & quos contra iſtos nonnulli edunt myſteriorum eccleſiæ plenos. 657.
Linguarum hebraicæ & grecę peritia vtiliſſima eſt, vbi infideles

fideles alienæ linguæ ad fidē inſtituuntur, vel cum illis diſſeritur. 132.

Linguarum peritia vtilis eſt ad explicandas dictiones illas, quæ magnam emphaſin habent. 132.

Linguarum eſt alia vtilitas ad accipiēdos plures ſenſus catholicos ex eadem ſcriptura. 134.

Linguarū quarta vtilitas eſt, ad cognoſcenda idiomata phraſes & prouerbia linguæ alienę. 135.

Linguarum quinta commoditas eſt, ad menda ea corrigēda, quæ ex incuria typographorum, aut eorum qui ſcripſere imperitia obrepſerunt. 136.

Linguarum ſexta vtilitas eſt ad intelligenda quædam loca, quæ ab interprete apertiùs reddi poterant, quæ vel ſine linguarum cognitione nequeunt explicari. 140.

Linguarum ſeptima vtilitas eſt, ad euitandum errorem ex latini ſermonis amphibologia. 140.

Linguarum alia vtilitas eſt, ad quædam vocabula vel Hebraica vel Græca percipienda, quæ in editione Latina remanſerunt. 141.

Litera eadem plura ſimul literalia ſenſa continere poteſt. 951.

Literis ſacris explicādis eodē ſpiritu opus eſt, quo ipſæ ſunt conditę, diuino vtique atque prophetico. 130.

Literæ ſacræ etiamnum non continent expreſsè omnia, quæ ad doctrinam Chriſtianam pertinent. 145.

Literæ ſacræ multa quæ ad Chriſtianorū doctrinā & fidē pertinēt, nec apertè neq; obſcurè cōtinent. 145. & 146.

Literarum ſacrarum conſuetudo eſt, eundē omnino populum nūc propter iuſtos fœlicem dicere, nunc propter improbos miſerum & infœlicem. 274.

Locus illè, Omnes quidem reſurgemus, 1. Cor. 15. Bifariā apud Gręcos legitur, & neutra lectio à viris eccleſiæ reprobata eſt. 128. & 129.

De Luengas vias luengas mētiras. 655.

Lutherani aliquando aſſeruerunt ſacram ſcripturam per ſe cuique habenti Spiritus ſancti & fidei lumen eſſe manifeſtam. 35.

Lutherani negant eccleſiam quicquā ſine ſcripto ab Apoſtolis accepiſſe, nos contrà plura eſſe accepta aſſeueramus. 142.

Lutherani putāt nullum dogma poſſe traditioni probari. 171.

Lutherani nullam in eccleſia

legem eſſe volunt, per quam ſcripturæ ſenſa finiātur præter rationem propriam. 175

Lutherani nec ſuas nec Magiſtri poſſunt ineptias deprehendere, nec nos cum illis diſſerēdo aliud poſſumus, q̃ tempus & operā ludere. 175.

Lutherani aſſerunt ſacras literas vnum ſolum habere ſenſum, illumq; in prōptu cuiq; ſine magiſtro docente patere. 176.

Lutheranorum ſentētia refellitur multis rationibus. 176.

Lutherani ſanctorum auctoritatem multis argumentis expugnare contendunt. 420.

Lutherani ne quādo à diſcipulis errores ſectæ abſurdiſſimi deprehendantur, cupiunt eos ab omni ratione cognoſcendi ſe vocare. 504.

Lutherani nituntur probare euchariſtiam non eſſe ſacrificium. 789. & ſeq.

Lutherani perperā ſacrificiū definierunt, quod ſit cęremonia vel opus à nobis Deo redditum, vt cum honore afficiamus. 799.

Lutherani duas proximas ſacrificij ſpecies eſſe aſſerunt, & non plures. 802.

Lutherani ſacerdotiū noſtrū Turcarum more informare cupiunt. 814.

Lutherani Euchariſtiā percipientes non item offerentes domini Cœnā agunt, ſacrificium Crucis non agunt. 808

Lutherani Miniſtri Antichriſti iure dicuntur, qui ſicut & ille faciet, iuge ſacrificium eccleſiæ tollunt. 814.

Lutherani non omnino negāt ſacrificium, ſed in eo, quod pro peccatis dicitur offerri, Chriſtum volentes magnificare, qui ſemel oblatus omnia remiſerit peccata. 818.

Lutherus aſſeruit philoſophiā eſſe Theologo inutilē & noxiā, omneſq; diſciplinas ſpeculatiuas errores eſſe. 503.

Luthero data eſt clauis putei abyſſi, vt errores ibi demerſos erueret. 262.

Lumine naturæ errantes non minus à Deo falleremur, quàm ſi per fidei lumen erraremus, vtrumq; enim lumen à Deo eſt. 517.

Luminis naturalis inueſtigationem & argumenta repellere, non modo ſtultum eſt, verum etiam impium.

Lux diuina per ſe quidem ad videndum editur, ſed per occaſionem in eo cæcitatem efficit, qui prauè affectos habet oculos. 28.

M

MAchumetus omnem diſputationis aditum ſuis edita lege præcluſit. 175.

Magi qui Chriſtum adorauerunt fuerint ne reges an non parum intereſt. 576.
Magi Chriſtum.13.die ex qua natus eſt,adorauerunt. 577.
Marcus euangeliſta in illo quod ſcripſit hora tertia dominum crucifixum, quo pacto vendicandus ſit à falſitate. 158.vſq; 160.
Maria Magorum oblationem in quo conſumpſit. 578
Matrimonij materiam & formam, & an matrimonium conferat gratiam inconſtanter & variè affirmant Theologi. 477.
Matrimonium ſine miniſtro eccleſiæ cõtractum an ſit ſacramentum. 478.
Matrimoniũ ſine miniſtro eccleſiæ contractum non eſſe ſacramentum multis rationibus probatur. 480.
Matrimonij miniſtri vir & fœmina contrahentes nõ ſunt. 481.
Melancthonis tanta ſtultitia fuit, vt æquè proprium Dei opus Iudæ proditionem, ac vocationem Pauli eſſe affirmet. 22.
Melchiſedech panẽ & vinum obtuliſſe Deo in ſacrificium, quomodo colligatur ex 14. cap.Geneſ. 812.
Mẽdacium emanaret à fonte veritatis,ſi quiſpiam Deo auctore falleretur. 16.
Mendacium dicere,ſicut & facere malum cum natura ſtabili immobiliq; pugnat. 16.
Mẽtiri eſt aſſerere falſum animo fallendi. 13.
Metaphoram & figurã imaginemq; rerum trahi,niſi à rebus vicinis & ſimilibus minimè conſentaneum eſt. 19.
Metaſthenem Annij hiſtoricum repellit auctor. 640.
Micça Hebręis eſt oblatio. 814
Miniſtri & ſacramenti & ſacrificij altaris,ſunt cauſę ad modum, quo qui applicat ignẽ ad ſtupra cauſa eſt. 843.
Miſſæ valor infinitus eſt quo ad ſufficientiam,non autem quo ad efficientiam. 854.
Miſſam ex traditione Apoſtolorum habemus. 815.
Miſſam eſſe ſacrificiũ probatur auctoritate eccleſiæ conciliorum,pontificum,& ſanctorum. 815.& 816.
Moyſes præceptum accepit à Deo, vt legem populo ſcriberet, legis autẽ occulta myſteria miniſtro ſuo Ioſue reuelaret. 182.
Moyſes fuit ſacerdos. 291.

N

NEmrot tranſlatum à dijs dixit Beroſus. 637.
Nicænum concilium tempore Cõſtantini à Syluestro vero eccleſiæ pontifice eſſe coactum hiſtorici quiq; grauiſſimi

uſſimi prodidere. 568.

Noë præter tres primores filios plures genuiſſe poſt diluuiū aſſerit Beroſus Anianus contra ſacras literas vt videtur. 637.

Noë cum iaceret ebrius carmine magico à Chā filio ſterilis effectus eſt ſecundū Beroſum, eſſeq; Ianū, &c. 637.

Nomina quædam ſunt, quæ ſi in eadem lingua aliis verbis explicentur, nihil abſurdum orietur, quod in nominibus Benoni & Melchiſedech euenire potuit. 94.

Nomen generis ſpeciei illi abſolutè tribuere quæ eſt in eo genere imperfectiſſima, in more ſermoneq; maiorū poſitum eſt. 765.

Numerus locorum Theologicorum denarius eſt. 4.

Numeri deprauati reperiuntur in hiſtoria ſacra & prophana. 607.

Nuptias in Cana non fuiſſe factas anno integro poſt baptiſmū elapſo, non ſine cauſa aliqui putant. 581.

O

OBlatio corporis & ſanguinis Chriſti, quam miſsā & ſacrificium appellamus, ex apoſtolorum traditione habetur. 815.

Oblatio duplex, vna vniuerſalis, altera particularis. 824.

Offerentes ſacrificium nō minorem partem accipiunt, ſi pro pluribus, ac ſi pro vno duntaxat offerretur. 854. & 855.

Non offerentes, non accipiūt æqualem partem, ſi pro pluribus, ac ſi pro vno tantum offerretur. 855.

Offerentes ſunt adiutores, auditoresq; miſſarum, hi etiā qui ſacerdoti alimenta miniſtrant, vel quoquo modo ſacrificio inſeruiunt. 856.

Offerentium quiſque pro ſua deuotione partem capit ſacrificij altaris. 856.

Officium diuinū vſq; eo immutatum, vt vix antiquę religionis forma in quotidianis precibus relicta ſit. 357.

Operationes humanæ ſunt, quæ in propria gratia & meritis nituntur, aliæ verò ſunt, quę non à nobis efficacitatem habent, ſed prorſus à Chriſto. 842

Operoſum & arduū eſt ſimul in Theologiæ cōtrouerſiis, & elegans dicēdi & argutum diſputādi genus obſeruari. 6.

Opus idem ſi quatenus pœna eſt ad Deum, quatenus eſt culpa ad ſatanā auctorē referamus, nihil abſurdi eſt. 21.

Ordines à ſummo pontifice approbari, vel refelli nō pertinet ad ea, in quibus ipſe errare non poteſt. 340.

Oriens in ſacris accipitur pro terris

terris quæ orientales ad illam ſint, in qua ſunt qui loquuntur. 579
Oſiander & alii catholici contendunt, quod de duobus patribus Ioſeph naturali & legali refertur commentum eſſe. 369.
Oſiandro familiare eſt, ſanctorum communem intelligentiam pro nihilo habere. 571
Ouis nomen plerumque pro iuſtis & bonis accipitur, non nunquam etiã pro malis & improbis. 266.
Ouile Chriſti aliquando pro ſolis probis iuſtiſque accipitur. 266.

P

PActum veritatis cum eccleſia initum ad paſtores & doctores ipſius tandem referendum eſt. 343.
Parabolæ aliud in medulla, aliud in ſuperficie pollicentur. 136.
Paſſio non poteſt eſſe honeſta, ſicut nec actio, quando vnum peccatum eſt pœna alterius. 25.
Paſtores eccleſię non propter maiorem ſapiẽtiam firmi in fide & doctrina ſunt, ſed propter peculiarem Chriſti procurationem. 342.
Pater, quas Chriſtus per ſe fundit preces, omni tempore & loco exaudit: at quas offert per homines, non ſemper exaudit. 852.
Patres veteres ĩ locutionibus quæ actionem Dei ſonare videntur circa duritiem cæcitatem errores & peccata ſolam permiſſionem agnoſcũt. 27.
Patriarchæ duodecim ſepulti ſunt in Sichen, non autem in Hebron. 167.
Paulus ſemen Abrahę vocat populũ gentium, eundemq; fratrem appellat minorẽ. 19.
Peccatum collocatur in genere & ſpecie vno modo formaliter & directè, altero modo materialiter & reductiuè. 753.
Peccati vox pro pœna peccati ſæpè vſurpatur. 830.
Peccati nomine actus liber & moralis mox intelligitur. 30
Pœnitentię ſacramenti inſtitutio præceptumq; confeſſionis conficit ſynodus Cõplutenſis ex illo, quorũ remiſeritis peccata, &c. 726.
Permiſſionem diuinam, qua homo vel in errorem, vel in culpam inducitur, non miniſtri boni, ſed mali exequuntur. 20.
Pertinax ille eſt qui nimis in errore permanet, falſamque ſententiam mordicus tenet, arcteq; defendit. 748.
Petrus Apoſtolus vt caput eccleſiæ, ita fundamentum eſt. 371.

Petrus

Petrus cùm Eccleſiã docebat, & oues in fide firmabat, errare non pòtuit. 372. & 722.
Petrus ſi poſſet oues Chriſti falſis erroribus paſcere, non eſſet a Chriſto eccleſię prouiſum. 373.
Petrus Dominicis oraculis commonitus è ciuitate Antiochena Romam emigrauit, cathedramq; inde tranſtulit. 412.
Petri priuilegium fuit vt eius ne perſonalis quidem fides deficere poſſet. 413. & 417.
Petro & ſucceſſoribus eius primũ firmã certamq; doctrinã aſſerere debemus, mox verò eccleſiæ Romanæ. 398.
Petro data eſt poteſtas nõ minus ad tollendam ignorantiam quam ad tollenda peccata. 372.
Petro intelliguntur eſſe commiſſi quicunque fidei sacramentum habent. 266.
Petro defuncto, diuino iure ſuccedit alius in eadem authoritate & poteſtate. 273.
Petrus ſignificãtisſimis verbis patefacit quando Apoſtoli gloriam quaſi vnigeniti à patre viderint. 864.
Petrum Apoſtolum Chriſtus inſtituit paſtorem Eccleſiæ vniuerſalis. 369
In Petro aliud eſt quod ſpectat ad priuatã hominis excellentiã, aliud quod ptinet ad eccleſię vtilitatem. 417.
Petrum Romæ, & collocaſſe ſedem, & pro Chriſto martyrij gloria coronatum eſſe omnes graues hiſtoriæ tradũt 568.
Philones duo fuerũt, vnus Philoſophus & Theologus grauisſimus, alius hiſtoricus & mendax. 633.
Philonis authoritas magna fuit, ſed breuiarium temporum & libellus alter de antiquitatibus Philonis non fuerunt. 665.
Philoſophia non eſt meretrix vaga & garrula, &c. ſed Thamar quæ cauſa prolis ſedit intriuio. 524.
Philoſophia vera eſt rerũ humanarum ac diuinarum terreſtrium atq; cęleſtiũ ſcientia. 525
Philoſophia circa fidei veritatẽ quomodo se habeat. 528.
Plato voluptatem appellat eſcam malorum. 523.
Plato aſſerit animos eſſe immortales, vt ſaltem aliquando virtutis præmiũ viri probi recipiant. 696.
Plato tradit ſacerdotes magna claritate oportere abundare, propter eorum quæ tractant magnitudinem. 813
Pontifex ſummus tantam in eccleſia habet authoritatẽ, quanta ad continẽdos Chriſtianæ Reip. ciues in fide religione

ligione & officio eſt neceſſaria. 377.
Pôtifex ſummus pôt eſſe hęreticus. 416.
Pontifex Romanus nõ fuit hęres priuilegiorum Petri propriorum, ſed ſucceſſit in his quæ ſpectabant ad ecclesiæ communes & neceſſarias cõmoditates. 417.
Pontifex ſummus poteſt diſpenſare in his quæ apoſtoli tanquam Eccleſiæ paſtores conſtituerunt. 195
Pontifex ſummus nõ tenetur amplecti cõcilii maioris partis ſententiam. 317.
Pontifex ſummus nuſquã cõtra patres concilii bene ſentientes dixit. 318.
Pontifex & concilium in fidei finitionibus diligentiam ſufficientem tenentur adhibere. 319.
Pôtifex & cõcilij patres, quod in ſe eſt, præſtãt ſemper cum de fide pronuntiant. 323.
Pontifex ſummus & concilij quã nam via in fidei iudiciis procedant, & quæ pontifici, cõcilioq; tribuenda ſũt. 327.
Pontificem ſummũ fideles iudicare poſſunt in ſolo caſu hæreſis. 416.
Ad pontificem ſummum pertinent definire, qui nã liber ſit canonicus. 47.
Pontifices reſpondent ſępè ad priuatas quæſtiones ſuam opinionem de rebus explicandis exponendo, non autem ſententiam ferendo. 403.
Pontifices Romani cum edũt libros de re qualibet, nõ tanquã iudices de fide pronuntiant. 406.
Pontifices aliqui inciderũt in hęreſim. 415
Populus Iudæorum Machabæis ducatum tradidit, non tanquam proprium & hæreditarium, ſed ad legem depoſiti conſeruandum. 87.
Potentia diuina abſoluta diffiniri ſolet circa eas res quæ non implicant contradictionem. 13.
Potentia diuina ordinata diffinitur circa ea quæ eſſe poſſunt salua lege ſtatutiſq; diuinis. ibid.
Præceptum vulgo datum de hæretico denunciando prudentia plenum eſt. 755.
Pręceptũ in ſacris libris pro lege & ordinatione quandoque accipitur. 29.
Præceptum domini ſeu conſiliũ Paulus vocat, quod Chriſtus ore propriũ præcepit in Euangelio, vel cõſuluit. 152.
Pręcepta quæ in ſacris literis ſcripta ſunt quædam à Chriſto Apoſtoli acceperunt gentibus euulganda, altera ipſi Apoſtoli populis tradiderunt, illa non poteſt eccleſia ſoluere, iſta poteſt. 154.

Prȩcepta & inſtituta Apoſtolorum quædam temporaria fuere, alia verò perpetua. 194.
Præcepta tria ponuntur, ad argumenta Theologię inueniẽda, atq; è ſuis locis deducenda. 779. vſq; 782.
Præcepto diuino id fieri dicitur, quod ordine iuſtitiæ diuinę fit. 29.
Presbyteri dicuntur ſacerdotes, id eſt, ſeniores, quoniam etiam apud gentiles, nõ niſi in regibus vel ſenioribus ſacerdotium reſidebat. 822.
Principes & præfecti eccleſiaſtici, eccleſia appellantur & ſunt. 235.
Principes & paſtores eccleſiæ eundem veritatis ſpiritũ habent, quem ipſa vniuerſalis eccleſia habet. 142. & 720.
Principes & optimates ſoli erga Deum habebant olim cæremoniarũ facultatem. 814.
Principia diſciplinarum bipartita ſunt. 33.
Principia diſciplinarum quædam ſimpliciter ſunt prima, alia sunt præcipua quidem & immediata, ſed contractiora. 692.
Principia hæc Deus eſt, & eſt remunerator inquirentium ſe, tanquã prima credibilia omnes fidei articulos impliciter in ſe continent. 692.
Profeſſores Chriſtianæ doctrinę duabus quaſi perſonis inducti ſunt. 505.
Prolixitas vtilitate penſatur. 8
Prophetæ intelligebant q̃ nã prophetiæ eſſent cõminatorię, quapropter minimè fallebantur. 20.
Propoſitionum quę ad fidem attinent duo gradus generales collocantur. 716.
Propoſitio erronea ab hæretica, non modò cogitatione, ſed re etiam ſeparatur. 764.
Propoſitio erronea eſt error, qui minus quiddam quam aperta hæreſis catholicæ doctrinæ contrarius eſt. 765.
Propoſitionem hanc, Chriſtus eſt creatura, quidem exiſtimant ſimpliciter veram, author vero aſſerit ſimpliciter eſſe falſam, fideique contrariam. 767.
Propoſitio ſapiens hæreſim quæ ſit. 766. vſq;. 769
Propoſitionum ſapores magis diſcernũtur viribus ſentiẽdi & guſtandi, quàm ſpeculandi. 769.
Propoſitio malè ſonans quæ ſit. 770. vſq;. 773.
Prouerbium illud, Ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæreſis, quomodo ſit verum. 740.
Prouerbia Salomonis vix explicari poſſunt, niſi habita ratione Hæbraicæ conſuetudinis & ſermonis. 136.

Q

QVæſtio Theologica eſt duplex, altera cuius cognitio eſt ad ſalutem neceſſaria, altera cuius ignoratio ſine ſalutis iactura eſſe poteſt. 332.& 424.
Quęſtio & concluſio eadem res eſt. 704.
Quæſtio Theologica ſiue ad cõtemplationem ſiue ad mores attineat, alia eſt naturalis, alia ſupernaturalis, aliaq; media. 708.
Quęſtio fidei bifariam intelligitur, vna quę immediatè ad fidem attinet, altera quæ mediatè fidei eſt. 715.
Quæſtio fidei interpretari poteſt, & ſecundum naturam ſuam, & quo ad nos. 900.
Quæſtionis illius, vtrũ beata virgo penitus à peccato originali fuerit libera, neutra pars ad catholicam fidẽ poteſt attinere. 432.
Quęſtiones quatuor quas Ariſtoteles infert de vnaquaque re, quo pacto terminari queant. 706.
Quæſtiones cognitionis quadripartitæ ſunt. 707.
Quæſtiones Theologicæ ſũt quędam, pro quarum veritate Theologo eſt in capitis diſcrimen veniendum, ſunt & alię quę ignorari & negari ſine fidei iactura poſſunt. 709.
Quæſtiones naturales ĩ duplici ſunt differentia, quædam ſolis naturę argumẽtis probãtur, aliæ fidei etiam authoritate confirmantur. 884.
Quæſtionum actionis duo sunt genera. 708.

R

RAtio res omnes continet & nulla diſputatione excluditur. 524.
Rationes naturales & humanas theologo non ſolũ vtiles ſed neceſſarias eſſe oſtenditur. 504.vſq; 510.
Rõnes naturales non ſunt arma Saulis quæ pugilẽ magis grauant quã iuuant, ſed potius gladius Goliat. 514.
Rationes naturæ quæ in vsũ Theologię veniunt interdũ infirmæ, firmæ, nonnunquã sunt. 516.
Rationes philoſophię q reijcit Dei veritati qua ille ſubſiſtunt, refragatur. 517.
Rationibus naturalibus exteri ad fidẽ adducuntur, fratres confirmantur, dociles inuitantur repugnantes repelluntur. 512.vſq;.514.
Regulæ tres ad quas fidei iudicia externa dirigenda ſunt. 758.vſque.762.
Regulæ tres Annij quaſi indidices quibus hiſtorici cuiuſcunq; fideś ac veritas exploretur.

retur. 626.&c.
Regulas iſtas Annij vanas eſſe oſtendit author. 628.
Regulæ Annij in iudicio hiſtoriæ vtiles eſſe nõ poſſunt. 628.vſque.646.
Regularũ Annij & ipſius Annij cenſura, quæ pag.627.incepta eſt, finitur. 649.
Regulę & leges multiplices ſunt, quæ veraces hiſtoricos à fallacibus diſtinguere valent. 649.
Regula prima ex homiũ probitate integritateq; ſumitur. ibidem.
Regula ſecunda præfert hiſtoricos, qui ingenij ſeueritati quãdam prudentiam adiunxerũt & ad eligendum & ad iudicandum. 656.
Regula tertia cui hiſtorico authoritatem eccleſia tribuit, hic dignus eſt, cui nos etiam authoritatẽ adiũgamus. 659
Remiſſio iniquitatis duplex, vna perfecta, altera imperfecta. 828.
Res à Deo creatæ impropriæ dicuntur eſſe fallaces. 14.
Reſpublica non poteſt contineri niſi duabus rebus, nempè premia & pœna. 696.

S

Sacerdos laboris ſui mercedem quamlibet accipere à multis pro vna miſſa non poteſt. 855.
Sacerdos ſiue pro paucis ſiue pro pluribus celebret, cibũ vitæ neceſſarium expetere ſuo iure poteſt. 855.
Sacerdotes illi à Deo vocati ſunt, qui ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus ritè vocati ſunt. 822.
Sacrificium eſt propriũ opus religionis. 797
Sacrificium eſt ſpecies operis ſacri & religioſi, atque adeo opus ſacrum eſt quaſi genus ſacrificij. 797.
In ſacrificio hoſtiã oportet eſſe quę Deo immoletur. 797.
Sacrificium eſſe non põt vbi non eſt oblatio. 798.
Sacrificiũ quidã aliud pręter oblationẽ ſibi vẽdicat. 798.
Sacrificium & donum differunt. 798.
Sacrificij nomẽ dupliciter in ſacra ſcriptura accipitur, & propriè, & tranſlatè. 799.
Sacrificium ſi fuerit cruentũ, mors erit cruenta: ſin autem fuerit incruẽtum, mors quoque erit myſtica & incruenta, id eſt, effectus mortis ceu nunc præſens adeſſet. 826.
Sacrificiorum plura quã duo genera fuerunt in veteri teſtamento. 803.
Sacrificij nomẽ interdũ ꝑ re quę domino offertur, interdum verò pro actione ipſa ſacrificandi ſolet accipi. 803.

Sacri-

Sacrificiũ euchariſtiæ duobus modis à Catholicis aſſeritur. ibidem.

Sacrificium verè & propriè eſt in lege noua. 804. vſque. 817.

Sacrificij altaris effectus, nec a bono miniſtro fit maior, nec à malo fit minor. 843.

Sacrificium altaris per modũ redemptionis & pretij prodeſt viuis, defunctis verò forſan per modum orationis & ſuffragij tantùm. 853.

Sacrificium quo pacto dicatur delere crimina remittereque peccata. 848.

Sacrificium altaris per ſe propitiatorium eſt, ex ſe quoque ad remiſſionem peccati inſtitutum. 851.

Sacrificium an contineat occiſionem animalis quod offertur, & quomodo in euchariſtię hoſtia mors interueniat. 825.

Salomon in peccatis Chriſti typus nõ fuit, ſed in pace. 19.

Salomon ſtudium humanæ ſapientiæ vocat occupationem peſſimam, non quia mala, ſed quia moleſta ſit. 523.

Salmanaſar & Senacherib eũdem fuiſſe dixit Euſebius manifeſtè cõtra ſacram ſcripturam. 662.

Salomonis ſententias ſparſas alij collegerunt. 89.

Sancti omnes & Doctores Eccleſię ſi aſſeruerint aliquem librum eſſe canonicum, habendum eſt, perinde ac ſi tota eccleſia aſſeruiſſet. 46.

De ſanctorum auctoritate tripharià diſputari poteſt. 423.

Sanctoru m teſtimonia referri poſſunt, vel ad philoſophiæ dogmata, vel ad aſſertiones fidei comprobandas. 424.

Sanctorum diſputatio eſt duplex. 424.

Sanctorum authoritas cũ affertur, ad facultates quæ naturali lumine continentur, tãtum pollet quantum ratio naturæ conſentanea perſuaſerit. 255.

Sanctorum vnius aut duorum authoritas etiam in his quę ad doctrinam fidei pertinent probabile argumentum ſubminiſtrare poteſt, firmum nõ poteſt. 426.

Sancti authores etiã probatiſſimi non eodem gradu & loco ſunt omnes. 430.

Sanctorum plurium authoritas reliquis licet paucioribus reclamantibus firma argumẽta Theologo pręſtare non valet. 431.

Sanctorum omnium authoritas in his quę ad fidem non pertinent, probabilem facit fidem, certam non facit. 432.

Sãctorum omnium cõmunis intelligentia certiſſimum argumentum Theologo præſtat ad Theologicas aſſertiones

ctiones corroborandas. 434. & 724.

Sanctos doctores in eundem ſcripturæ ſenſum conuenientes qui contēpſerit, nō hominem cōtemnit, ſed Deū. 444.

Sanctorū veterum concordē expoſitionem qui reiicit, intelligentiam quam hactenus eccleſia habuit, reijcere conuincitur. 447.

Sancti eccleſię doctores non tam ipſi docet quàm in ipſis Deus. 449

Si à ſanctis antiquis fideles ſęſum ſcripturę falſum accepere, certè non receperunt Dei euangelium. ibid.

Sanctis doctoribus ſacrarū literarum intelligentia ſi quibus maximè per ſpiritum data eſt. 450.

Sāctis omnibus in ſcripturę ſacrę interpretatione qui ſpiritū veritatis negat, hic eundē ſpiritum eccleſię tollit. ibid.

Sancti ſimul omnes in fidei dogmate errare nō poſſunt. 451. vſq; 454. item. 725.

Sanctorum patrū doctrina & eccleſiæ traditio ita ſunt cōiuncta, vt diſſorciari non poſſint. 453.

Sanctorum patrū antiqua cōſenſio, non in omnibus diuinæ legis queſtiunculis, ſed in fidei regula uobis certò eſt ſequenda. 456.

Sanguis Chriſti in ſingulis ſacramentis peculiarem effectum operatur iuxta cuiuſq; peculiarem, & ſignificationē & naturam. 851.

Sanguis Chriſti in ſpeciebus panis & vini per ſe remiſſionem pœnæ & culparū venialium tribuit, interdum tamē quamuis per accidēs tribuit etiā mortalium, non quia offertur, ſed quia ſumitur. 851

Sanguis Chriſti ex ſignificatione ſpecierū panis, & vini tanquam ex cauſa inſtrumētali & adiutrice definitur vt eam remiſsionē efficiat, cuius participes ſunt ii qui nō indigne ad altare domini accedunt. 852.

Sāguis Chriſti ſi tam proprie noſter eſſet quàm ſuus cuiuſque proprius eſt, ſine dubio Chriſti ſanguine oblato tota pœna quamuis infinita ſolueretur. 856.

Sanguis Chriſti noſter eſt, eo modo quo lux ſolis noſtra eſt, nempe vt cauſa vniuerſalis. 823. & 857.

Scientia pietatis eſt noſſe legem, intelligere prophetas, euangelio credere, Apoſtolos non ignorare. 526.

Scripturæ ſacræ firmitas corruet, ſi per adminiſtros falli à Deo poſſumus. 14.

Scriptura minutos numeros præterire aliquādo ſolet. 620

Scripturę ſacrę vis & energia inali-

In aliquibus locis non ſatis per negationẽ explicatur. 27
Scriptura eſt iudex mortuus, qui nec litigantiũ vtrinq; rationes audire, nec ſentẽtiam eloqui ualet. 39.
Scripturę vſus eſt perinde populũ reprehendere ac ſi omnes mali eſſent, atq; ita cõſolari vt ſi omnes eſſent boni. 256. 257. 274. & 346.
Scripturæ ſacræ expoſitio legitima per traditionem maior accipiẽda eſt. 443. vſq; 448.
Scriptura in pluribus locis hebraicum verbum cum interpretatione ſua ponit. 94.
Scripturæ pręcepta quædam temporaria, quędam verò æterna ſunt. 154.
Sedes apoſtolica & inſidens ei in fide iudicio atq; decreto pro eodem reputantur. 400.
Synagoga poſt tempora etiã Moyſis habuit ſemper vnum ſummum Pontificem, è cuius iudicio priuati omnes ciues, ac iudices etiam minores pẽderent. 376.
Sozomenum forte pro Theodorito damnat Gregorius, nã quæ illi obiicit, in Theodorito reperiuntur. 694.
Spiritum ſanctum à filio procedere conc. Epheſinũ ex illo ſcripturæ loco de meo accipiet, & ex illo. quẽ ego mittam vobis, &c. accepit. 721.
Speculum exemplorum & aurea legenda taxantur. 585.
Stellam apparuiſſe Magis ante Chriſti natiuitatẽ Chryſoſtomo & Aug. placet. 579.

T

Tertulliani opuſcula apocripha per Gelaſium. 667.
Teſtamentum minus ſolenne an ſit validum ſecundum ſententiam Alexandri tertii. ca. cum eſſes. de teſtam. 440. & 441.
Teſtamentum apud latinos interdum pactum & promiſſionem ſignificat. 97.
Teſtimonia ex vetuſtate deſumpta potentiora ſunt ad probandum.
Theologia ratio eſt ſermoque de Deo. 672.
Theologia ſciẽtię appellationẽ propriè ſibi vẽdicat. 678.
Theologia circa res etiam cõtingentes verſatur ſine ſui nominis iactura. ibi.
Theologia duplex, altera naturalis, altera ſupernaturalis. 685.
Theologia euidẽs & clara eſſe poteſt. 689.
Theologia nullo modo inutilia colligit, quin ſuper Dei fundamentum aurum argentum lapides pretioſos ſuperædificat. 705.
Theologica cõcluſio ſeu quæſtio ea propriè eſt, quæ ex theologiæ principiis vt effecta è cauſis ſuis oritur. 705.

Theo-

Theologiæ tractatio bipartita eſt. 672

Theologiæ finis primarius eſt diuinæ naturæ cõtemplatio, poſtremus autem earum rerum actio, quę ad bene beateque viuendum ſunt neceſſariæ. 677.

Theologiæ conſequentiæ firmæ & euidentes ſunt. 679.

Theologiæ ratio formalis duplex & bipartita. 688

Theologiæ ratio formalis eſt eſſe reuelatum à Deo, lumen ve diuinitus infuſum. 689,

Theologiæ principia per fidẽ intelligi aſſerunt ferè theologi, quia de viatorum theologia diſputant. ibi.

Theologię noſtræ formalis ratio eadem ac fidei eſt. ibi.

Theologiæ principia ea ſunt habenda, quæ per ſacros authores eccleſiæ diuinitus sũt reuelata. 691

Theologiæ vera & germana principia in libris ſacris atq; in Apoſtolorum traditionibus continentur. 393.394.

Theologiæ primaria principia ſunt articuli fidei, cętera omnia q̃ in ſacris literis vel in traditionibus aſſumũtur, ſunt veluti ſecundaria. 692.

Theologiæ principia philoſophi oſtendere probabiliter poſſunt, demonſtrare neceſſariè non poſſunt. 700. & 701.

Theologiæ effecta cũ in dubiũ vocantur, quæſtiones ſunt, cum ratione coguntur, concluſiones. 704

Theologiæ prĩcipia vel diſpoſita inter ſe & ordinata sũt, vel cõnexa & colligata. 706.

Theologiæ ſcholaſticæ proprium munus, quod ſit. 462.

Theologiæ ueræ tres fines ſcilicet ſcientia Dei, cœleſtium rerum cognitio, humanarũ prudentia & vſus. 465.

Theologiam ſcholaſticam explodunt & exſibilant hæretici iuniores. 459.

Theologiam non eſſe ſpeculatricẽ ſed effectricem aliqui nituntur perſuadere. 673.

Theologus materiam à priſcis auctoribus, formam à iunioribus mutuari debet. in proemio.1.lib.

Theologus præter communẽ atrem diſſerendi quam dialectici tradunt, aliam habeat neceſſe eſt. in proe.li.1.

Theologus ſcholaſticus eſt, q de rebus diuinis prudenter, doctè è literis inſtitutisque diuinis ratiocinatur. 460.

Theologo neceſſaria eſt & autoritas & ratio. in proemio.

Theologi qua de cauſa nullum principium in Theologia reliquerunt, quod in quæſtionem non verterint. 706.& 707.

Theologi diſſerentis primum officium quod ſit. 717.

Theologi vniuerſi in theologiæ certis conſtantibusque decretis definiendis errare non poſſunt. 726. & 727

Theologi quidam indignè nominantur. 636

Theologi ſunt quidam in diſcordiam nati. 461.

Theologorum ſcholaſticorũ teſtimonio ſi alii viri docti contra pugnant, non plus valet quam ratio eorum, vel authoritas comprobat. 467.

Theologorum communi omnium ſententiæ refragari, temerarium eſt. 467. & 468.

Theologorum omnium concordem ſententiam de fide aut moribus contradicere, ſi hæreſis non eſt, proximum eſt hæreſi. 468.

Theologis qui pontificum canones ignorãt, multa deſunt ad vſus Theologiæ neceſſaria. 488.

Theologos omnes in vna reconcordare fieri non poteſt, niſi diuino ſpiritu permoueãtur. 469.

Traditio ad hæreticos confutandos maiorem vim quam ſcriptura habet. 186.

Traditionum Apoſtolicarum alteras Apoſtoli a Chriſto domino acceperunt, alteras verò apoſtoli ipſi ſpiritu ſancto ſuggerente ad eccleſiæ vtilitatem ediderunt. 194.

Traditiones Apoſtolicæ impugnantur ab hæreticis. 171. vſque. 174.

Ad traditiones Chriſti & apoſtolorum inueſtigandas viæ quatuor ſternuntur. 190. vſq; 193.

Traditionum Apoſtolicarum certitudo ac firmitas multis magnisque rationibus atq; authoritatibus & explicãtur & muniuntur. 196. vſq; 201.

Traditiones ſunt diuina verba, non aliter ac illa quæ sacris libris ſcripta sunt. 206.

Traditiones nõ ſunt diuinarũ ſcripturarũ additamẽta, ſed cõplemẽta ſunt potius, & earũ quaſi commentaria. 206.

Traſmigrationis ſeptuaginta anni quomodo computandi ſint, an in primũ annum Cyri, an verò in ſecundum Darii fuſiſſimè diſputatur. 588.

Tranſmigrationis ſeptuaginta annorum initiũ a deſolatione sumendum eſt, non a transmigratione. 591.

Turris Dauid, id eſt, sacræ ſcripturæ authoritas, arietibus quatuor concuti ſolet. 8.

V

VAſa argentea & aurea ac ſuppellex Aegyptiorum quid ſignificent. 464.

Verbum imperandi non ſemper aut præceptum aut conſiliũ secum, sed aliquando etiam permiſſionem fert. 20.

Verbum, iudico, frequenter in ea ſi-

ea ſignificatione accipitur, vt idẽ ſit quod ſentio ſeu opinor. 400.
Veritas puriſſima non eſt cui quoquomodo eſt vel falſitas vel fallacia permixta. 17.
Veritas quædam eſt, quę non habet pietatem. 526.
Veritas ſcripturæ ſemper fuit connexa cum rectitudine fidei. 110.
Veritas ſcripturæ verè & propriè in intellectu eſt, in ſcriptura autem impropriè tanquam in ſigno. 720.
Veritates quędã catholicæ ita ad fidẽ pertinent vt his ſublatis fides quoque ipſa tollatur. 765.
Veritates quædã catholicę sũt quibus euerſis fides quatitur ſed non euertitur. ibidem.
Vincẽtius Valuacen. & D. Antoni. nõ tam vera quàm multa ſcripſerunt. 658.
Viri Apoſtolici & ſpirituales omnia diſcernunt quę ad ſalutem ſunt neceſſaria. 62.
Viri prudentes nolunt cognitionem de Deo vacantem & ocioſam eſſe. 676.
Vnctio interior ſapientibus eccleſiæ Magiſtris ſufficit ad ea quæ fidei aduerſantur refutanda, at ignorantibus opus eſt externa doctrina. 49.
Vnctio non docet quemcunq; de omnibus, ſed quemque de ijs, quæ ſunt ſibi propria & neceſſaria. 49.
Volẽte aliquo ea fieri dicũtur, quæ illo non inuito fiũt. 29.
In voce ambigua non licet vnum quodlibet ſignificatum accipere. 252.
Vtrum concilium per legatos ſummi Pontificis celebratũ firmam habeat authoritatem. 308. & 309.
Vtrum ſummus põtifex teneatur in ferenda ſententia maiorẽ partẽ iudicũ ſequi. 316.
Vtrum concilia in moribus errare poſſint. 331.
Vtrum ſit hæreticum aſſerere vel aliquam eccleſiæ conſuetudinem eſſe malam, vel aliquã ip ſius legẽ iniuſtã. 336.
Vtrum Anima Chriſti ſtatim ab initio ſuæ creationis Deũ clarè viderit. 860.
Vtrũ animus hominis ſit immortalis. 885.
Vulgata dictione rerum vocabula pro rerum imaginibus vſurpantur. 587.
Vulgi falſæ opiniones in duplici ſunt differentia. 586.
Vulgi ſermones non ſolent homines ſeueri aucupari, quãuis grauiſſimi viri in ſcribendo id fecerint. 657

Indici finis.

AVTHORITATES SACRAE SCRIPTVRAE QVAE IN HOC OPERE INſeruntur, & explicantur.

Geneſis. 2.

INſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. 721.

16 Illa concepiſſe ſe videns, deſpexit dominam ſuam, &c. 519.

18 Deſcendam & videbo vtrũ clamorem opere compleuerint. 877.

19 Ne reſpicias poſt tergũ. 135

22 Expectate hic, ego & puer poſtquam adorauerimus, reuertemur ad vos. 17.

26 Iſaac diſcedens vt veniret ad torrentem Gerare, habitaretq; ibi, rurſum fodit alios puteos, quos foderant ſerui patris ſui Abrahã, &c. foderuntque in torrente, & repererunt aquam viuã. Sed & ibi iurgium fuit paſtorũ Gerare aduerſus paſtores Iſaac dicentium, noſtra eſt aqua, &c. fodit alium, prò quo non contenderunt. Itaq; vocauit nomen eius latitudo. 120. & 121.

24 Per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis. 30.

27 Ego ſũ primogenitus tuus Eſau, &c. 17. & 19

Exodi.

31 Vocaui ex nomine Beſeleel, & impleuit eum ſapiẽtia. 517.

12 Fecerunt filij Iſraël, ſicut præceperat Dominus Moyſi, & petierũt ab Aegyptijs vaſa argentea & aurea. 26.

Leuitici.

4 Orabit pro eo & pro peccato eius, & dimittetur ei. 848.

Numer.

22 Si vocare te venerint homines iſti, ſurge & vade cũ eis. 20.

23 Non eſt Deus vt homo vt mentiatur, nec, vt filius hominis vt mutetur. 16.

Deutero.

17 Sidifficile & ambiguũ apud te iudicium eſſe proſpexeris, venies ad ſacerdotes leuiti generis &c. 291. & 374.

17 Qui autẽ ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, &c. ex decreto iudicis morietur. 315.

18 Qui verba prophetæ, qui loquetur in nomine meo noluerit audire, ego vltor

exiſtam

exiſtam, &c.quòd ſi in nomine domini propheta ille prædixerit,& non euenerit, hoc dominus nō eſt loquutus. 60.

Primi Regum.

13 Filius vnius anni erat Saul cum regnare cœpiſſet. 608.

Secundi Regum.

16 Dominus præcepit ei, vt malediceret Dauid. 29.

Tertij Regum.

6 Factum eſt ergo quadringenteſimo octogeſimo anno egreſſionis filiorū Iſrael de terra Aegypti,&c. 612.

8 Non eſt homo qui nō peccet. 229.

22 Ero ſpiritus mēdax in ore omnium prophetarum. 20.

Quarti Regum.

11 Atalia vero mater Ocozię videns mortuum filiū ſuū, occidit omne ſemen regium. 633.

Primi Paralipome.

11 Proficiebat Dauid vadens & creſcens. 874.

Secundi Paralipomenon.

15 Bellum verò non fuit vſq; ad triceſimum quintum annum regni Aſa. 607.

17 Creuit Ioſaphat,& magnificatus eſt vſque in ſublime. 874.

Iob.

12 Qui immutat cor principum, & decipit eos,& errare eos facit quaſi ebrios. 21

35 Qui docet nos ſuper iumēta terræ, & ſuper volucres cęli erudit nos. 539.895.

Pſalm.

11 Saluum me fac,quoniā defecit ſanctus. 256.

15 Adimplebis me lætitia cū vultu tuo,&c. 879.

21 Spes mea ab vberibus matris meæ. 874.

31 Beati quorum remiſſę ſunt iniquitates, & quorū tecta ſunt peccata. 828.

41 Beatū faciet eū ī terra. 865

44 Dilexiſti iuſtitiā, & odiſti iniquitatē, propterea vnxit te Deus. 878.

47 Circundate Sion & complectimini eam,&c.quoniā hic eſt Deus Deus noſter, ipſe reget nos in ſecula. 235

49 Immola Deo ſacrificium laudis. 800.

50 Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. 801.

52 Deus de cœlo proſpexit ſuper filios hominū, vt videat ſi eſt intelligēs,&c. 877

73 Iratus eſt furor tuus ſuper oues paſcuæ tuæ. 266.

88 Diſpoſui teſtamentum electis meis,iuraui Dauid ſeruo meo, vſque in æternum præparabo ſemen tuum. 235.

93 Qui docet hominem ſciētiam. 895.

118 Errani ſicut ouis quæ perijt. 266.

144 Fidelis dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in oībus operibus suis. 16.

Prouerbiorum.

5 Ne intenderis fallaciæ mulieris, fauus enim diſtillans labia meretricis &c. 524.
7 Mulier garrula & vaga quietis impatiens, &c. ibidem.

Eccleſiaſtes.

1 Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. 520.
7 Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum & nō peccet. 229
12 Verba sapientium ſicut ſtimuli, & quaſi clauiin altum defixi. 445.
12 Donec reuertatur puluis in terram vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum qui dedit illum. 892.
12 Deum time, & mādata eius ſerua, hoc eſt enim omnis homo. 523.

Canticorum.

2 Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. 265.
3 Tenui eū nec dimittā. 235.

Sapientiæ.

13 Vani enim sunt omnes homines, in quibus non eſt scientia Dei, &c. 517.
2 Neſcierunt sacramēta Dei, neque mercedem sperauerunt iuſtitiæ, &c. quoniam Deus creauit hominē inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum. 898. 899.
9 Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidētiæ noſtræ. 521.

Eccleſiaſtici.

8 Non te prætereat narratio seniorum. 442.
15 Non dicas ille me implanauit. 22.
37 A conſiliario serua animā tuam, ne fortè mittat sudē in terra, & dicat tibi, bona eſt via tua. 135.

Eſaiæ.

11 Erit fides cinctorium renum eius. 874.
22 Expellā te de ſtatione tua, & de miniſterio tuo deponam te, &c. 345.
38 Proieciſti poſt tergum tuū omnia peccata mea. 828.
38 Cras morieris & non viues. 20.
50 Dedit illis linguam eruditam, vt sciāt ſuſtētare eum, qui caſſus eſt verbo, aperuit illis quoq; aurem. 702.
53 Pro eo, quòd laborauit anima eius videbit & saturabitur. 877.
54 In miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui dixit redēptor tuus dominus, &c. vſq; & fœdus pacis meæ nō mouebitur. 344.
59 Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea quæ poſui in ore tuo non recedent, &c. 236 238. & 718.

61 Ecce ſaluator tuus venit, ecce merces eius cum eo,& opus illius coram illo. 879.
63 Quare errare nos feciſti domine de viis tuis?

Hieremiæ.

2 Omnes dereliquiſtis me dicit dominus.
3 Conuertimini filii reuertẽtes, & ſanabo auerſiones veſtras. 265.
3 Dabo vobis paſtores, qui paſcant vos ſcientia & doctrina. 292.
4 Ablue à malitia cor tuum.
20 Seduxiſti me Domine ; & ſeductus ſum. 28
25 Seruient gentes iſtę regi Babylonis ſeptuaginta annis, cumq́; impleti fuerint ſeptuaginta anni, viſitabo ſuper regẽ Babylonis. 588.
31 Nouum creauit Dominus ſuper terram, fœmina circundabit virum. 862.
32 Feriam eis pactum ſempiternum,& non deſinam eis benefacere, & timorẽ meũ dabo in corde eorũ, vt non recedant à me. 344.
52 Iſte eſt populus, quẽ tranſtulit Nabuchodonoſor, &c. 609.

Ezechielis.

3 Domus Iſrael noluit audire te,qa noluit audire me. 256
14 Homo qui poſuerit immũditias in corde ſuo,& venerit ad prophetã interrogãs per eum me,&c. ego Domĩnus decepi prophetã illum.
16 Sanguinẽ tuũ ex te & vnxi te oleo,&c. 269.
34 Suſcitabo ſuper ea paſtorẽ vnũ qui paſcat ea, ipſe erit eis in paſtorem. 445.
37 Percutiã illis fœdus pacis, pactũ sẽpiternũ erit eis. 344

Daniel.

9 In dimidio hębdomadis deficiet hoſtia & ſacrificiũ. 262
12 Et à tẽpore cũ ablatũ fuerit iuge ſacrificiũ, & poſita fuerit abominatio.

Oſeæ.

2 Deſponſabo te mihi in fide &c. ſponſabo te mihi in ſempiternum. 235
14 Reddemus vitulos labiorũ noſtrorum. 801.

Amos.

6 Væ vobis qui opulenti eſtis in Sion,& cõfiditis in mõte Samariæ optimates capita populorum. 279.

Ionæ.

3 Adhuc quadraginta dies & Niniue ſubuertetur. 620.

Micheæ.

2 Vtinam vir eſſem non habens ſpiritum, & mendaciũ potius loquerer.

Abachuc.

2 Iuſtus ex fide ſua viuit. 839

Aggæi. (291.

2 Interroga ſacerdotes legẽ.

Malachiæ.

1 Non eſt mihi voluntas in vobis,

vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra, à ſolis enim ortu, &c. & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. 804.
2 Labia sacerdotis cuſtodiét ſcientiam, & legem requirent ex ore eius. 291.

Primi Machabæorum.

7 Homo sacerdos de ſemine Aaron venit, non decipiet nos. 659.

Matthæi.

2 Ecce Magi ab oriente venerunt. 576.
2 Tunc Herodes videns, quoniam illuſus eſſet à Magis mittens occidit omnes pueros, &c. 579.
5 Vos eſtis lux mundi. 230.
6 Dimitte nobis debita noſtra. 228.
10 Quæ in aure auditis, prædicate super tecta. 210.
10 Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. 151.
10 Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam aũt non poſſunt occidere. 901.
12 Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant quærentes te alloqui. 573.
15 Quare & vos tranſgredimini mandatũ Dei propter traditionem veſtram. 301.
16 Quodcũq; ligaueris super terrã, erit ligatũ & in cælis: & quodcũq; solueris ſuper terrã, &c. 292. & 408. & ſe.
16 Cauete à fermento phariſæorum. 308.
16 Tibi dabo claues regni cælorum. 334.
16 Super hãc petrã ędificabo eccleſiã meã, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. 236. 344. & 378.
16 Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, &c. 369.
18 Si duo ex vobis conſenſerint super terram de omni re, quamcũq; petierint fiet illis à patre meo. 387. & 347
18 Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum, &c. 408.
22 Simile factum eſt regnũ cęlorũ homini regi, &c. 230.
22 Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, nõ eſt Deus mortuorũ ſed viuẽtiũ. 901.
23 Væ vobis qui ædificatis ſepulchra prophetarũ & ornatis monumẽta iuſtorũ. 470
23 Super cathedrã Moyſi sederunt ſcribæ & phariſæi, &c. 300. & 342.
25 Simile eſt regnũ cælorum decem virginibus, &c. 231.
25 Omni habẽti dabitur & abundabit, ei aũt qui nõ habet, & quod habet auferretur ab eo. 135. (& 882.
26 Triſtis eſt anima mea. 881.

28 Ecce ego vobiſcũ ſum omnibus diebus vſq; ad cõciſũ mationem ſeculi.235.238. 344.

Marci.

1 Initiũ Euangelii Ieſu Chriſti filii Dei, ſicut ſcriptũ eſt in Eſaia propheta.157.158.

13 De die auté illa nemo ſcit nec filius. 877.

13 Quod vobis dico,oĩbus dico,vigilate. 407.

15 Erat aũt hora tertia & crucifixerunt eum, 158. & ſeq.

16 Petrus autem cucurrit ad monumentum. 413.

16 Prædicate euangeliũ omni creaturę. 279.

Lucæ.

1 Regnabit in domo Iacob In æternum. 235. & 344.

2 Ieſus proficiebat ſapientia ætate & gratia apud Deum & homines. 874.

3 Qui fuit Sale,qui fuit Chainã, qui fuit Arphaxat. 162.

7 Remittuntur ei peccata multa, quoniã dilexit multum, &c. 820.

10 Qui vos audit, me audit. 300.

12 Neminem ſalutaueritis in via. 135.

21 Cœlum & terra tranſibunt verba autem mea non tranſibunt. 15.

22 Accepto pane gratias egit &c. hoc eſt corpus meum &c. vſque nouum teſtamentum. 806.& 818

22 Hoc facite in meam commemorationem. 407.& 720.

22 Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. 317.321.324.372.

24 Aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas. 130. & 719.

Ioannis.

1 Dedit eis poteſtatem fil os Dei fieri. 231.

1 Verbum caro factũ eſt. &c. 865.

1 Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. 861.

1 Illum oportet creſcere, me autem minui. 874.

1 Deum nemo vidit vnquam vnigenitus qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. 868.

2 Nuptiæ factę ſunt in Cana Galileę. 581.&c.

3 Quod vidit & audiuit hoc teſtatur. 869.

5 Pater omnia demonſtrat filio quæ ipſe facit,&c.875.

5 Ego non ab homine teſtimonium accipio. 48.

7 Si qs voluerit volũtatẽ eius facere,cognoſcet de doctrina vtrũ ex Deo ſit. 51.

10 Oues meę vocẽ meam audient, alienum autem non ſequuntur. 51.

11 Cùm eſſet põtifex anni illius prophetauit. 343.

Ille

14 Ille vos docebit omnia & ſuggeret vobis omnia. 334.
14 Ego rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis, vt maneat &c. 237
15 Vos aũt dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo nota feci vobis. 316.
16 Cùm autẽ venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnẽ veritatẽ. 237. & 333.
17 Sanctifica eos in veritate, &c. 238.
17 Volo pater vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum, &c. 869.
18 Ego in occulto loquutus ſum nihil. 209.
19 Nõ haberes poteſtatem in me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper. 20.
20 Sicut miſit me pater & ego mitto vos, accipite Spiritũ ſanctum, &c. 408. & 417.
21 Paſces oues meas. 333. & 369.
21 Hic eſt diſcipulus ille qui teſtimonium perhibuit de his, & ſcimus quia verũ eſt teſtimonium eius 41.

Acta.

5 Cæcis denunciauerunt ne omnino loquerentur in nomine Ieſu. 404.
6 Verbũ Dei creſcebat. 879.
7 Ioſeph accerſiuit Iacob patrem ſuum & omnẽ cognationẽ ſuam in animabus ſeptuagintaquinque. 165
7 Poſiti ſunt in ſepulchro qđ emit Abrahã pretio argenti à filiis Emor filij Sichen. 167.
15 Conuenerunt Apoſtoli & ſeniores videre de verbo hoc. 292.
15 Viri fratres vos ſcitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gẽtes verbũ Euangelii & credere. 373.
15 Viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis. 302. & 316.
20 Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam Dei. 292.

Romanorum.

1 Quod notum eſt Dei manifeſtum eſt in illis.
1 Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum. 27
2 Nõ enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ in manifeſto in carne eſt circunſio &c. 294.
3 Iuſtificati gratis per gratiã ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. 858
3 Propter remiſſionem præcedentium delictorũ. 811.
5 Habemus acceſſum ad Deum per fidem.
7 Non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. 830.

10 Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorũ. 293
12 Non plùs ſapere quàm oportet ſapere, &c. 442
12 Obſecro vos vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam. 801.
14 Infirmum in fide aſſumite. 229.

1. *Corinth.*

1 Eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi vocatis ſanctis. 222.
1 Perdam ſapientiam ſapientum. 525.
1 Obſecro vos vt id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. 301.
1 Videte vocationem veſtrã fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem. 342.
3 Tanquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. 229.
4 Hic iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur, &c. 233.
5 An neſcitis quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti? 231.
7 Pręcipio non ego, ſed dominus, cæteris ego dico, nõ dominus. 152.
10 Omnia in figura contingebant illis, ſcripta ſunt autẽ ad correptionem noſtram. 344.
11 Siquis videtur contentioſus eſſe, nos tamen talem conſuetudinem non habemus, neq; eccleſia Dei. 196
12 In vno ſpiritu omnes nos, in vnum corpus baptizati ſumus. 231.
12 Non põt caput dicere pedibus, non eſtis mihi neceſſarij. 505.
13 Cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. 861.
14 Non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis. 301.
14 Prophetæ duo aut tres dicant, & cęteri dijudicent, &c. 443.
15 Omnes quidẽ reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. 129.
15 Alia claritas ſolis, alia claritas lunę, &c. 430.

2. *Corinth.*

1 Fidelis autem Deus, quia ſermo noſter qui fuit apud vos, nõ eſt in illo eſt & non, ſed eſt in illo eſt. 279.
4 Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ęternum gloriæ pondus operatur in nobis. 723.
5 Scimus enim quòd ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationem, &c. 723.
11 In quo qs audet (in inſipientia dico) audeo & ego. 153.

Epheſio.

2 Eratis illo in tempore alienati

nati à conuerſatione Iſrael & hoſpites teſtamẽtorum 231.
4 Ipſe dedit quoſdam quidẽ apoſtolos, quoſdam autem prophetas, &c. 229. & 444
4 Vnicuiq; noſtrum data eſt gratia ſecũdum menſuram donationis Chriſti. 234. & 235.
4 Vnum corpus & vnus ſpiritus ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ, &c. 276.
5 Eratis aliquando tenebræ, &c. 231.

Philippen.

4 Repletus ſum exceptis ab Epaphrodito quæ miſiſtis ĩ odorem ſuauitatis hoſtiã placentem Deo. 802

Coloſſen.

1 In ipſo complacuit omnẽ plenitudinem inhabitare, pacificans, &c. 865.
2 In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. 865.

2. Theſſalon.

2 Ideo mittet illis Deus operationẽ erroris. 23. vſq; 27

1. Timot.

4 Noli negligere gratiã quæ data eſt tibi cum impoſitione manuum presbyterij.
6 Non acquieſcit ſanis ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti, &c. 754
6 O Timothee deuita prophanas vocum nouitates 142.
6 O Timothee depoſitum cuſtodi, &c. 202.

2. Timo.

1 Reſuſcita gratiam Dei quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. 822
2 Sed firmum fundamentum Dei ſtat, habẽs ſignaculum &c. 226. & 227.
2 Si quis emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem, &c. 840.
3 Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt, &c. 265

Hebræo.

2 Nuſquam enim angelos apprehendit. 721.
2 Decebat enim propter quẽ omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari. 879.
3 Pro hominibus cõſtituitur vt offerat ſacrificia pro peccatis. 228.
5 Omnis pontifex conſtituitur vt offerat dona & ſacrificia. 799.
9 Nec vt ſæpè offerat ſemetipſum quẽadmodum pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos, &c. vſque per hoſtiam ſuam apparuit 814. & 815.
9 In redemptionem earũ præuaricationum quę erãt ſub priori teſtamento. 828.

Vmbram

10 Vmbram habens lex futu-
rorum bonorum &c. vſque
ſemel mundati: & infrà,om
nis quidem ſacerdos præ-
ſto eſt quotidie miniſtrans
&c. vſque in æternum ſan-
ctificatos. 827.& 828.
10 Voluntarie peccãtibus no-
bis poſt acceptam notitiam
veritatis,iam nulla relinqui
tur pro peccatis hoſtia.830
13 Beneficientiæ & cõmunio-
nis nolite obliuiſci: talibus
enim hoſtijs promeretur
Deus. 800.
13 Per ipſum offeramus hoſtiã
laudis &c. ideſt fructum la-
biorum confitentium no-
mini eius. 800.

Iacobi.

1 Deus neminem tentat. 22.
1 Religio munda & immacu
lata apud Deum & Patrẽ
hæc eſt, viſitare pupillos &
viduas in tribulatione eo-
rum. 802.
3 In multis enim offendimus
omnes. 228.

1.Petri.

1 Animas veſtras caſtifican-
tes. 840.
2 Qui aliquando non popu-
lus Dei, nunc autem popu-
lus Dei. 231.

2.Petri.

1 Non indoctas fabulas ſe-
quuti notam facimus Do-
mini noſtri virtutẽ & præ-
ſentiam &c. 864
1 Habemus firmiorẽ prophe
ticum ſermonem cui bene
facitis attendentes, &c.130

1.Ioannis.

1 Deus lux eſt, & tenebræ in
eo vllę non ſunt. 271.
1 Si dixerimus quoniam pec
catũ non habemus,ipſi nos
ſeducimus, & veritas in no-
bis non eſt. 228.
2 In hoc ſcimus quoniam co
gnouimus Deum,ſi mãdata
eius obſeruamus. 271.
2 Non neceſſe habetis, vt a-
liquis doceat vos, ſed ſicut
vnctio eius docet vos de o-
mnibus. 49
3 Omnis qui peccat non co-
gnouit Deum,& omnis qui
natus eſt ex Deo,peccatum
non facit. 170.& 171.
3 Qui facit iuſtitiã,iuſtus eſt,
qui facit peccatum ex dia-
bolo,&c. 231.
5 Si teſtimonium hominum
accipitis,teſtimonium Dei
maius eſt.

Apocalypſis.

5 Dignus eſt agnus qui occi
ſus eſt accipere diuinitatẽ
& ſapientiam. 879.

Finis authoritatum.

Digitized by Google